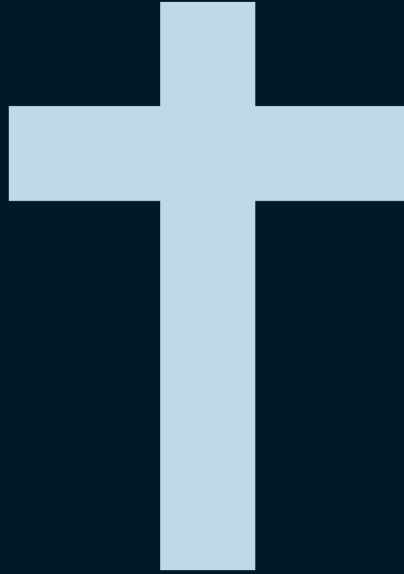

Goti Hanjuwä Iqueqä
Kukηui

he New Testament in the Menya language of Papua New Guinea

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac

Contents

FRT	1
INT	3
Matiu	4
Makä	74
Lukä	115
Jonä	185
Wäunjuinqä	237
Romä	304
1 Korinä	337
2 Korinä	368
Galesiya	388
Epäsäsi	400
Pilipai	412
Kolosi	420
1 Tesälonaika	428
2 Tesälonaika	435
1 Timoti	439
2 Timoti	449
Talusi	456
Pilimänä	461
Hipru	463
Jemisi	486
1 Pitä	494
2 Pitä	503
1 Jonä	508
2 Jonä	516
3 Jonä	518
Jutä	520
Itkimäkqä	523
Kuknjuä quati	558
TDX	570

Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñui Goti Iqueqä Kukñuä Qänakñä Iqu

Published by

With assistance from
Wycliffe Canada

The New Testament in the Hapāwanjukä Dialect
of the Menya language

spoken by approximately 25,000 speakers in the Menyamyä District,
Morobe Province, Papua New Guinea

Illustrations on pages 43, 73, 78, 79, 103, 108, 118, 125, 136, 161, 175,
230, 239, 256, 285, 292, 312, 346, 439, 496, 600, 608, 622, 638, 647, 648,
673, 728, 740, 767, 768, 769, 771, 775 and 781 are by Louise Bass © The
British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages 726, 734, 738 are by Birney Boyd. Used by
Permission.

Illustrations on pages 121, 140, 198, 213, 262, 289, 462, 593, 681 and 683
are by Darwin Dunham © United Bible Societies, 1989.

Illustration on page 576 is by Carolyn Dyk. Used by permission.

Illustrations on pages 46, 66, 166, 185, 281, 295, 317, 334, 375, 385, 398,
408, 410, 434, 464, 471, 503, 519, 531, 535, 539, 603, 605, 668, 701 and
703 are by Dr Farid Faadil. Used by permission.

Illustration on page 445 is by Doris Graham. Used by permission.

Illustrations on pages 450 and 506 are by Yohana Hynum. Used by
permission.

Illustrations on pages 7, 11, 33, 156, 166, 300, 389, 453, 508, 509, 521, 564,
584, 618, 641, 642, 647, 665, 666, 676, 692, 766, 773, 776 and 781 are
by Horace Knowles © The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967,
1972, 1995.

Illustrations on pages 56, 740 and 772 are by Horace Knowles revised by
Louise Bass © The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages 19, 352 and 358 are by Look, Listen & Live series
© Global Recordings Network.

Illustrations on pages 429, 490, 587, 677, 754 and 765 are by Alice Paschal.
Used by Permission.

Illustrations on pages 724 and 780 are in the public domain.

Illustrations on pages 205, 270, 340, 341, 342, 360, 367, 429, 514, 656, 657,
658, 660, 682 and 713 are © Southern Baptist Convention, 1987.

Illustrations on pages 424 and 571 are by Gordon Thompson © 2012
Wycliffe Bible Translators Inc. and are licensed under the Creative
Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Australia License.

Illustrations on pages 4, 22, 84, 92, 152, 220, 259, 277 and 418 are by UBS
New Reader Series © United Bible Societies

Illustrations on pages 94, 172, 183, 232, 253, 323, 329, 480, 560, 567, 654
and 719 are by Graham Wade © United Bible Societies, 1989.

Cover illustration computer adaptation by Dan Bauman.

Colour illustrations and photographs are used by permission of the
following photographers and organisations:

© Todd Bolen/www.bibleplaces.com

© Hank Dannecker, 2007

© Mark Evans

- © Kim Guess/www.bibleplaces.com
 - © Frank Mecklenburg, Zion Pathway 2007
 - © Ritzuo Ozaki
 - © Schmidt Colour Photos
 - © Southern Baptist Convention, 1987
 - © Gloria Suess/www.bibleplaces.com
 - © www.scrolls4all.org
- © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.
First Edition 2017 (KBS) - 1600
ISBN: 0 86893 488 7

Goti Iqueqä Kuknuä Qänaknä Iqueqä Yätamakqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Bukä tqe, Goti Iqueqä Kuknuä Qänaknä Iqueyi. Jisasi Iqu qua buta ävautä, qäukuä yätunqä angi yqanqgetani, Goti Iqu Iqueqä ämaqä iquauñi, kuknuä tä äqäpnqä äwikqe. Jisasi Iqu qua täunqä maquvepqä änä itanga, Goti Iqu, Iqueqä Kuknuä Kinganänä Ique, Mosisi iquesä, hiñuä-tqä iquautä, äqäpnqä äwikqe. Iqu, ämaqä-qune Iqueqä suqenqätä, äwinqenqätä, wäunüä eeqänänä Iqu imäkkqenqätä, näqñqä äñguä metunqä änätapkqe. Inqe ne Iqueni, “Äñguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutunquänänji.

Goti Iqu kuknuä tä Iqueqä ämaqä iquau kinganä vqanga, iqua Grikä iquauqä anä-kuknuä dü äqäkuwi. Quvokuä hui ae äpäwqanga, kuknuä äma ikäminuwä iqua, qokä-apäkä kuapänänji Grikä iquauqä anä-kuknuinqä maqñqä etangä äqumbiyi, anä-kuknuä hui-mända äkunmäknqä ipäqäkuwi. Itanga wiyä-kukñui, quväukuä 1382 iunji, Goti Iqueqä kukñui Inqlisi-mända äkunmäkkuwi. Ga 1989 iunji, kuknuä Tok Pisingä iu-mända äkunmäkkuwi. Itani 2016 iunji, ne Goti Iqueqä yätamakqä dutanä, Iqueqä Kuknuä Qänaknä Iqu, anä-kuknuä Menya iu-mända qäpu äkunmäkkqe. Ne kuknuä Grikä iutä, wiyä-kuknuä iquaqutä a ätäutanä, kuknuä iqueqä quatinqä ämenitanji, anä-kuknuä Menyä iu-mända äkunmäkminqe. Inqä-pqe ne Goti Iqueni, “Äñguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutunquänänji.

Mosisi iqu äpäkonätñqä itä, Israitqä iquauñi, Goti Iqueqä kuknuä-suqä angi ätuätäqanqani, tii ätukqe.

He Israitqä iquenä, qätä äñguänä nyipu! Neqä Naqä Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuänänji. Inji si tqä Goti Hanjuwä Naqä Iqueni, äwqetä, qeqä-quuvqetä, yänänäqñqetä Ique äwinyätnä, Iquenyqänä kuapänä kinguätñqeqä. Itanga kuknuä tanga etqäqe, si hui mimäuqä, knüä yqänä kiyätanguti pmettñqänänji. Tqä ymeqä iquauñi, kuknuä iinñqe yänänäqñqä motquatñqänänji. Ga tqä anä äpmanä iu, qanä äwätnä iu, hiqaqä äwitnä, pämä ävautñnanganä-pqe, kuknuä iinä iquauñqä tquätñqänänji.

(Kuknuä-suqä 6:4-7)

Anä-kuknuä Menya tqä iqune Goti Iquenyqä tääqe, Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, bukä tqesa, yänänäqñqä nemäktñqä ätuätqänju. Iutanji ne Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, Iqu suqä ikikinyänjinä imäkätñqä-pa, imäkätanä, ga Iqueni yeeqä iwimäkatunquänäyi.

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Matiu iqu äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Bukä, kuknuä änguä we-hunqä-tänä 4 iqua, ii tiwiqä nätmatqä, hea Jisasi Iqu, qua täu pmetanga ätimäuminqenqä. Bukä Matiu iqu äqäkqä tqueqä tiwiqä kinganäni, ii nätmatqä Mäliyai, Jisasi Ique ämikqä ga ätimäukqeuta, Jisasi Ique qu pizqä äpäkukuwä iutanä, angi ävaukqä iunqeyi. Ga Iqu, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquauäni, qäukuä haqä yätunqä äväma ekqenqä.

Nätmatqä naqänänä hñqu Matiu iqu ämänätquakqe, ii tiinji. Goti Iqu hinuiqänä kuknuä guä ämäsäueqanqi, qu bukä yäüä iu äqäkuwä äqänänqce, Jisasi Iqu qayunanä timäutnqä dinqä imäkkqe. Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuetä, “Ämaqä Israitqä iquau anqu itmetnqä Hñque dowatmniqueqä” ätkqe. Bukä tqi tii ämänätqueqi. Jisasi Iqu, ii Qäqueyqä. Bukä Matiu tqueni, tiininqä-pqe ämänätqueqi. Jisasi Iqu nätmatqä kuapänä imäkminqce, kuknuä Goti Iqueqä hinuä-tqä iqua, hinuiqänä ätäpu äqäkuwinqce, ii qäyunä naqä-qakuänä ätimäuminqenqä. Hiqñqä täu hinuä qunä. Saptä 1:22-23; 2:4-6; 2:14-15; 2:23; 4:13-16; 8:16-17; 12:15-21; 13:34-35; 21:2-5; 21:16; 26:24; 26:31; 26:54; 27:6-10.

Nätmatqä naqänänä, bukä Matiu ique ätäñqä huizi, ii Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunqä äyä äqänä. Jisasi Iqu wäunua imäkkqeutani, Goti Iqu, qokä-apäkä eeqäpnänä iquauqä ämiqä naqä-qakuä äpmetä, ga qu Iqueqä äwinqä iunä qänaknä iqäpnqä äwinyä.

Bukä Matiu tqueni, Jisasi Iqueqä kuknuä quäuqänänä 5-qua ätminqenqä äqänä. Kinganäni, saptä 5 iuta 7 iunqce, ii kuknuä tiininqä ätäñqeyi. Jisasi Iqu, qoqonä hñqueqä haqä yatu ätqäüä, kuknuä, Goti Iqueqä qokä-apäkä naqä-qakuänänä iquauqä suqä imäqäpnunqenqä, awä ätminqce. Kuknuä huiziqu, saptä 10 iunä, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua, qokä-apäkä huiziu awä ätuäkipiyänqga imäqäpnunwänqenqä, kuknuä äwikqe.

Kuknuä quäuqä huiziqu, saptä 13 iunä, Jisasi Iqu kuknuä awi, kuknuä ktqä Goti Iqunä miqce äänä hitanqenqä ätuminqce. Kuknuä quäuqä huiziqu, saptä 18 iunä, Jisasi Iqu, kuknuä awi, Ique naqä-qakuänä äwivändäpiyä iqua, suqä imäqäpnunwänqä iinqä ätkqe. Kuknuä quäuqä yäpakä iqu, saptä 24 iutä, 25 iutanä, Jisasi Iqu nätmatqä hea yäpakänqga timäuniqenqä ätkqe.

Qänakñi ämaqce, Jisasi Iquenqä, himä-wiunqä ipu, Iqueni hanä-iqä kuapänänä äwiminuwi. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Matiu iqu äqäkqce, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, anqi vaukqenqä äqäkqce.

Bukä tqi kiqä-kiuanä, ämaqä äsqu äqäkqenqä kuknuä hui hmanji. Ii etanqenqä, bukä tqueqä yoqce, qu ti änyuätkuwi. “Kuknuä änguä we-hunqä-tänä Matiu iqu äqäkqceqä.” Qu kñuä iqe, ämaqä mbqä motauqä, iqueqä tiwiqä saptä 9:9-13 iu äqänänqä iqu, äqäkqceqä.

*Jisasi Iqueqä kaqä-kawäkaunqä**

* 1: Lukä 3:23-38

¹ Kuknuä tä, Jisasi Kraisi Iqueqä kaqä-kawäkaunqe. Iqu häneqä Dewiti iquesañi, itaŋga Dewiti iqu häneqä Aprähamä iquesañi.

² Aprähamä iqu, Aisakä iqueqä kanique. Itaŋga Aisakä iqu, Jekopä iqueqä kanique. Jekopä iqu, Jutä iqueqätä, känguäkauqätä kanique. ³ Jutä iqu, Peresi iqueqätä, Sela iqueqätä kanique. Ingueqiyqä känai, Tema iyyi. Peresi iqu, Eslonä iqueqä kanique. Eslonä iqu, Lamä iqueqä kanique. ⁴ Lamä iqu, Aminätapä iqueqä kanique. Aminätapä iqu, Nasonä iqueqä kanique. Nasonä iqu, Salämonä iqueqä kanique. ⁵ Salämonä iqu, Boasi iqueqä kanique. Kiqä känai, Leopä iyyi. Boasi iqu, Opeti iqueqä kanique. Kiqä känai, Rutqi iyyi. Opeti iqu, Jesi iqueqä kanique. ⁶ Jesi iqu, ämaqä naqä Dewiti iqueqä kanique.

Dewiti iqu, Solomonä iqueqä kanique. Kiqä känai, hiŋuiqänänji Yuraya iqueqä apäkä eminqe. ⁷ Solomonä iqu, Leopamä iqueqä kanique. Leopamä iqu, Apiya iqueqä kanique. Apiya iqu, Asa iqueqä kanique. ⁸ Asa iqu, Jeosapatä iqueqä kanique. Jeosapatä iqu, Jeolamä iqueqä kanique. Jeolamä iqu, Yusiya iqueqä kanique. ⁹ Yusiya iqu, Jotamä iqueqä kanique. Jotamä iqu, Ahasi iqueqä kanique. Ahasi iqu, Heseqiya iqueqä kanique. ¹⁰ Heseqiya iqu, Mänasa iqueqä kanique. Mänasa iqu, Amonä iqueqä kanique. Amonä iqu, Josiya iqueqä kaniquvi. ¹¹ Josiya iqu, Joakinä iqueqätä, kätä-känguäkauqätä kanique. Inğanji, mäkä-hunqä hŋqua Israitqä iquañi, Bapilonä iunqä ätuma äwäpu, iquauqä yäpä imä äpmuatekuwi.

¹² I äpmapiyitanji, Joakinä iqu, Selatiyoli iqueqä kaniqu ekqe. Selatiyoli iqu, Serupapelä iqueqä kaniqu ekqe. ¹³ Serupapelä iqu, Apiyutä iqueqä kaniqu ekqe. Apiyutä iqu, Eliyakimä iqueqä kaniqu ekqe. Eliyakimä iqu, Asolä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁴ Asolä iqu, Satokä iqueqä kaniqu ekqe. Satokä iqu, Akimä iqueqä kaniqu ekqe. Akimä iqu, Eliyutä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁵ Eliyutä iqu, Eliyasa iqueqä kaniqu ekqe. Eliyasa iqu, Matanä iqueqä kaniqu ekqe. Matanä iqu, Jekopä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁶ Jekopä iqu, Josepä iqueqä kaniqu ekqe. Josepä iqu, Mäliyaqä qokique. Mäliyai, Jisasi Iqueqä känaiyi. Iquenyqe, qu tii ätätqänjuwi. “Ämaqä Tqu, Iqu Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iquvi.”

¹⁷ Iinjä etaŋgi Jisasi Iqu Aprähamä iquesañi hueqä-himqä Ique. Inji Aprähamä iquesa, ämaqä 14 iquau eqiyämanguwitanji, Dewiti iqu ekqe. Itaŋga Dewiti iquesa, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanguwitanji, mäkä-hunqä iqua Israitqä iquañi Bapilonä iunqä ätuma äukuwi. Itaŋga Bapilonä iunqä äukuwitanji, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanguwitanji, Jisasi Kraisi Ique ämikqe.

Mäliya, Jisasi Ique ämikqenqä†

¹⁸ Jisasi Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iqueni, Iqueqä känai ämikqenqä kuknui, tiinji. Iqueqä känai Mäliya, qu Josepä iquenyqä tuwakŋä ae äunyqanqanqanqä, iqu mämeqä änä etaŋganji, Dŋä Änqä Iqu iyyqä äwqä imda imäkqanqä, ii äwqä-tänjä eminqe. ¹⁹ Iyyqä qokä Josepä iqu, ii äwqä-tänji etaŋgi näqŋqä ämeqe, ämaqä jänänju eä, qokä-apäkä iquauqä hiŋuä iqinji, ii womba inqä meqänqe mäwiŋganqä, hiŋuinä qunäwatmätä ikqe. ²⁰ Iqu iinjä imäkätŋqä kŋuä yqänä indqänätqätanqä, wätqä iunji Goti Naqä Iqueqä enätqä hŋqu äwimeqe, tii ätukqe. “Josepä Dewiti iqueqä kawiquki, Mäliya matŋqä diŋqe, si kŋuä kuapanä mindqänqä panä. Ymeqä äwqä imä ämnänqä Iqu,

† 1:17 Lukä 2:1-7

Dnã Ängüä Iqu änyueqeqä. ²¹ Itanga ii Ymeqä Qokä Hnqu nyuänqiyä. Iqu Iqueqä qokä-apäkä iuqä suqä quvqetani, hänä imäkäqumuatäniqeqä. Inji si Iqueqä yoqe, 'Jisasi† Iqukiyã' nyuättnqeqä" ätukqe.

²² Nätmatqä eeqänänä tä ätimäukqe, Goti Naqä Iqueqä kukñui, qäyunä imäkätñqä ätimäukqe. Naqä Iqu hinuä-tqä hnque kukñui tiinjä äwikqe.

²³ "He qätä wipiyä. Apäkä, qokätä hiqaqä mäwiqä hui, äwqä-tänjä eätä, ymeqä qokä hnque nyuäniqeqä. Qu iqueqä yoqe, 'Imanueli iqueqä' nyuätpruwänqeqä. Yoqä tqueqä quati, tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, nesä anä äpmenä."§

²⁴ Itanga Josepä iqu, hiqaqä äwäminqe ivatuwänäqe, Naqä Iqueqä ynaunjqä iqu ätukqä-pa imäkätä, iqueqä apäki qe ämakqe. ²⁵ Iqu apäki ae ämakqä-qe, ii Ymeqä Qokä Ique ae nyquangqängganqä, iisä hiqaqä anä mäwiqä iminqe. Ga iqu Iqueqä yoqe, "Jisasi Iqukiyqä" änyuätkqe.

2

Näqñqä-tänjä iqua, Jisasi Ique äwimakuwinqä

¹ Ämaqä naqä Heroti iqu qua Jutiya iu mitqätanga, Mäliya Jisasi Ique anä-himqä Betlemä iu ämikqe. Qänakndanji ämaqä mäptqä timäuqä mängisanjä näqñqä-tänjä iqua, Jerusälemä iunqä äyappiyi, yatñqä hinginäwa ikäkuwi. ² "Ymeqä, ämaqä Jutiya pmeqä iquau mitñqä, tänjä änyquä Iqu, ängi winä? Ne Iqueqä qätäqueqä ique, mäptqä timäuqä mängisa äqunätanä, Iquenyqä qonjä woktatunquä äyapqunä."

³ Ämaqä naqä Heroti iqu qätä iinjä äwiyäqe, iqu knuä kuapänä indqänätä, änämiqä iminqe. Jerusälemä pmeqä iqua asä iinjä iminjuwi.

⁴ Iinjä hitanji, Heroti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquautä, kukñuä-sugenqä näqñqä iquautä, eeqänä tääqä ätuätumetä, yatñqä tiinjä äwikqe. "Krais, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqe mitñqä Ique atäunjuä ikqä Iqu, anä äsqisa timäutñqäwä?" ätukqe.

⁵ Iqu yatñqä i vqanga, qu kimanji tii qe ätukuwi. "Iqu anä-himqä Betlemä, qua Jutiya iuta timäutñqeqä. Hinuä-tqä hnqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui ätätä, bukä iu tiinjä äqäkqeqä.

⁶ 'Qua Jutiya iunji, anä-himqä Betlemä iquki, huizi iquauqä yäpakä iquki manä. Ämaqä sitanjä hnqu, huiziquau miqä timäuniqeqä. Iqu Nqä ämaqä Israitqä iquau miqänqä pmeniqeqä,' ätätä äqäkqeqä" ätukuwi.*

⁷ Heroti iqu kukñuä tä qätä äwiyäqe, ämaqä mäptqä timäuqä mängisanjä näqñqä iquau tääqä maqñqä ätuätumeqe, yatñqä vqanga, qu, "Qätäqueqä iqu hea injä ätimäueqä" ätukuwi. ⁸ Itanji iqu näqñqä ämeqe, iquau ätäwqatkqe. "He Betlemänqä äwipu, Ymeqä Iquenyqä qävqä ängüänä ipiyä. Itanga he hinuä ae äqumbiyi, nyi ndpñqä angumä quveppiyä. Nyi-pqe äpätmä, Ique qonjä woktäumqänänä."

⁹ Qu ique qätä äwipiyi, qe äukuwi. Wätqätanguwänqani, qätäqueqä mäptqä timäuqä inji äqunqawä iqu, iquauñi hinuqä äwimaminqe. Itanga iqu äwätä, anä Ymeqä Iqu witanqä iu, haqä yätqä äpmakqe.

¹⁰ Inqani iqua iinjä äqumbiyi, yeeqä kiinjä qe äwingqe. ¹¹ Itanga iqua anä yäpä injisa äpaquväpu, Ymeqä Iquesä, Iqueqä känai Mäliyatänji äqumbiyi, iqua Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, qonjä äwoktäupu, hipenjui qua bu ekuwi. Itanji iqua golqetä, eqä wetqä jinanjä ängüänänä weqetä, zä-wänunjuä eqetä, quwqä qa iuta ätaupu, Ique qe äwikuwi.

† 1:21 Yoqä Jisasi, kiqä quati tiinji. Qokä-apäki hänä imäkäqumuatqä. § 1:23 Asayä 7:14 * 2:6 Maika 5:2

12 Inŋaŋi Goti Hanjuwä Iqu wätqä ävätä, “Heroti iquenyqä anŋumä mäwqä pambiyä” tquanŋa, iqua quwqä anämqä hänaqä hui-mända qe äukuwi.

Isipänqä zä äwäkuwiŋqä

13 Iqua ae uwqanŋuwänŋaŋi, Naqä Iqueqä enätqä hŋqu, Josepä ique wätqeu äwimetä ätukqe. “Heroti iqu, Ymeqä Tquenyqä qävqä itä, päsatŋqä iqiya. Inŋi si ävautnä, Ymeqä Iquesä, känäütä itmetnä, itanŋa Isipä iunqä zä ätuma äwätinä, pmatŋqeqä” ätukqe. “Nyi si anŋumä ktqanŋmdqänŋanŋäuä.” 14 Itanŋi heatqänŋa, Josepä iqu ivatuwänäqe, Ymeqä Iquesä, känäütä Isipänqä qe ämitimäukqe. 15 Iqu iu yqänä pmetanŋa, Heroti iqu qe äpäkönŋqe. Nätmatqä tä ätimäukqe, Naqä Iqu Iqueqä hiŋuä-tqä hŋque ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqe. “*Nqä ymeqä ique, Isipä buta ätuma äpkqe*” ätkqe.†

Ymeqä qokä iquau äpäkkuwiŋqä

16 Heroti iqu, ämaqä mäptqä timäuqä mäŋgisänä iqua, ique awä mätkuä, hänaqä hui-mända ämäwqätäukuwiŋqä näqŋqä ämeqe, iqueqä äwqe tnänä wiŋanŋa, ämaqä hui Betlemänqä ändowatätä ätukqe. “Betlemä iutä, anä-himqä qäqiqi ämätnänqä iutänŋi, he ymeqä qokä quväukuä hŋquaqu mämwqätäuqä iquauŋi, pizqä päkpiyä.” Iqu näqŋqe, ämaqä mäptqä timäuqä mäŋgisänä iquauta ämeqe, ymeqä quväukuä iinŋi mämwqätäuqä iquauŋqä ätukqe. 17 Qu ymeqä i äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä, hiŋuä-tqä Järämai ique ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqe.

18 “*Anä-himqä Lama iunŋi, Lesoqä kaqäua ymeqä iquauŋqe, kŋuä äqiyäpu pmapqä iqanŋuwänŋa, qu qätä äwikiwi. Ymeqe mäpmeqä itanŋuwiŋqä, qokä-apäkä huizi iqua iuauqä äwqe jänä iwimäkŋŋqä diŋqe, mäwiŋqä imiŋqe.*”‡

Isipäta, Nasäretqänqä anŋi äukuwiŋqä

19 Heroti iqu ae äyä päkönŋanŋa, Isipä iunŋi, Naqä Iqueqä enätqä hŋqu, Josepä ique äwimetä tiinŋä ätukqe. 20 “Ämaqä, Ymeqä Ique pizqä päsanä-tpu ikuwä iqua, ae äpäkönŋuwiqä. Inŋi si ävautnä, Ymeqä Iquesä känäütänŋi itmetnä, qua Israitqänqä anŋumä upŋqeqä.” 21 Kukŋuä ii qätä äwiyäqe, iqu ävautä, imbaqi itmetä, qua Israitqä iunqä äukuwi. 22 Iu ätimäuqe, Akelausi iqu kanä Heroti iqueqä anä ämetä, Jutiya iu mitqätanŋqenqä qätä äwiyäqe, iqu zä wiŋanŋi iunqä mäwqä ikqe. Iinŋä etanŋi Goti Hanjuwä Iqu wätqeu ta kŋuä vqanŋi, iqu qua Galilisänä inŋisanŋä äukqe. 23 Iu ätimäuqe, iqu anä-himqä “Nasäretqävqä” ätminuwä iu qe äpmakqe. Iqinyqä äukuwi, hiŋuä-tqä iquauqä kukŋui qäyunä qe ätimäukqe. “*Qu iquenyqe, ‘ämaqä Nasäretqätanŋä-queqä’ tupnuwiqä.*”

3

*Jonä asnä-qäyqä iqu, kukŋuä awä ätuminŋenqä**

1 Itanŋi quväukuä hui ae äpäwqanŋa, Jonä asnä-qäyqä iqu Jutiya iu änyä qe ätimäütä, anä avqŋqä iu äpme, ämaqeu kukŋuä awä tii ätuminŋe. 2 “Goti Qäukuä Yätutanŋä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi ae äquvepŋenqe, hiqä kŋui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.”

† 2:15 Hosiya 11:1 ‡ 2:18 Järämai 31:15 * 3: Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28

³ Kuknuä Goti Hanjuwä Iqu hinuä-tqä Asayä iqueqä manjä iuta ätkqe, ii Jonä iquenyqe. Ii tiinji.

“Anä avqñqä imdani, ämaqä hñqueqä manji tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe, näwinyä jänänä imäkepiyä.’ ”†

⁴ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanğa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminqe. Itanji penüätä, wiyä-maknuä anitä ätetä ängmanminqe. ⁵ Inğanji ämaqä Jerusälemä pmeqä, qua Jutiya iu pmeqä, itanğa eqä Jotänä iqueqä manjä iu pmeqä iqua, qu eeqänä iquenyqä äpminuwi. ⁶ Qu i äpäpu, quwqä suqä quvqenqä awä tquanğuwänğanji, Jonä iqu eqä Jotänä iu asnjä äwqäminqe.

⁷ Inğanji Jonä iqu, Parisi hñquatä, Satyusi hñquatä, asnjä mapñqä kuapänä pğanğä äqunäqe, iqu tiinjä ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä äpäñqiyä. He zä upiyä-qe,’ tqu hitqanğikä? ⁸ Hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. Iinjä imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänjä enqä-pañuenjqä. ⁹ ‘Aprähämä iqu neqä awiqu hitanğqetani, ne ängüä äpmeñunä-qe,’ matñqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähämä iqueqä kaqä-kawäka epñqe, ängüä imäkänä. ¹⁰ Zä-häukuä ängüä mäwiqanğutqä iquauñi, tä täuvepñqä diñqe, japiñi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

¹¹ “Hiqä kñui äkunmäknäpu, ‘suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä’ motquapñqe, nyi asñi ejetänä eqiyätqänjä. Iinjä etanği Ämaqä nyi ämanğutäunqä Iqu, qänaki änä äpäñqiyä. Nyi Iqueqä yukä ämuasmänqe mamqe, ämaqä ängüä-qunä ma, quvqunji. Iqu asñi, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Änguitä, tä itä heqiyänqiyä. ¹² Iqu pokä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä kiqä aniu pñqä maeniñqe. Itanğa kuä pai, tä maisquä du tnämäuniqeqä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Ique asnjä äwqäkqenqä‡

¹³ Inğanji Jisasi Iqu qua Galili iu ävämanji, Jonä iqu asnjä wuqiyätñqä, ique eqä Jotänä du äwimakqe. ¹⁴ Itanğa Jonä iqu, “Qäyä eenä. Asñi, Si ñqiyqänänjä qäyuna-qe, nyi kqämqä äpñi, änääñqäwä?” ätukqe.

¹⁵ I tquanğa Jisasi Iqu kimanji, “Qäyä eenä. Tanğanji Nyi äktqä-pa, ii imäkiyä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä eeqänänji qäyunä timäutñqe, ye suqä ii imäkenqeqä” ätukqe. Inğanji Jonä iqu kuknuä duñi qänaknä ikqe.

¹⁶ Jisasi Iqu asnjä ae ämeqe, eqä bu äväma äyapqanğa, maqänänji qäukui qñqanä enqä-pa qe äutänğqe. Itanji Iqu, Goti Iqueqä Dñä Ängüä Iqu, yññä-heeqä enqä-pa äquvepätä, Iqueä huiwä iu pmeqanği hinuä äqunğqe. ¹⁷ Inğanji qäukuä yätutanji, manjä hñqu tiinjä äqänğqe. “Ämaqä Tqu, Nqä Ymeqä Nyi kiinjä änyinätñqä Iqueqä. Nqä äwqä imdani, Iquenyqä aquvänä änyinätqänä” ätukqe.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwikqenqä**

¹ Inğanji Jisasi Iqueni, Dñä Ängüä Iqu, anjä avqñqä iunqä ätma äukqe. Ii, Setänä iqu Ique yamwiqä vätnqä diñqä. ² Iqini Iqu hiunjitä, heatqetä 40, buayä manqä äpmeqe, buayänqä dä äwikqe.

† 3:3 Asayä 40:3 ‡ 3:12 Makä 1:9-11; Lukä 3:21-22 * 4: Makä 1:12-13; Lukä 4:1-13

³ Ingañi dnä quvqä yamwiqä vqä iqu, Ique äwimeqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, hikä tqua buayä kunmäkmbnqä, kukñuä tuvä” ätukqe.

⁴ Jisasi Iqu kimañi, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

‘Qokä-apäki buayä dutanä pmeqä hmanjqä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä eeqänänjä iutanä pmeqeqä,’ ätä äqänänä” ätukqe.†

⁵ Iqu iinä tquanga, Setänä iqu Ique Jerusälemä Goti Hanjuwä Iqueqä anjä-himqä iunqä ätuma äwäqe, hiqäva-imäkqä anjä atääqä iu ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, qua mäñi ikuapmävä” ätukqe. “Tiinjä etanğı, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tii äqänä.

⁶ *‘Goti Hanjuwä Iqu iqueqä enjätqä iqua änguänä mikipnqä ätuänqiyä. Tqä yuki hikä iu hui matävqä isnqä dinqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpnqäuä.’* ‡

⁷ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Bukä iunji, kukñuä tiinjä-pqe inä äqänänä.

‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Iquenji, yamwiqä mäväqä panä.’ §

⁸ Itañi Setänä iqu anğumä, qoqonä haqä naqä ziimänjä hnquenyqä ätuma äyäqe, anjä-himqä eeqänänjä qua täunjitä, iquauqä nätmätqä änguä eeqänänjä itä ämotquakqe. ⁹ Ga iqu tiinjä ätukqe. “Si qonjä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeqä manmäuqanğtqe, nyi eeqänänjä tä Si ktapmçänä.”

¹⁰ Jisasi Iqu tii ätukqe. “Setänä iquki, huätä päuvä! Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä, *‘Si qonjä äwoktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunui Iqueqenä iqanğinyä.’*”*

¹¹ Ingañi Setänä iqu Ique ävämeqanğa, enjätqä iqua äpäpu, Ique yätamäkqä äwikuwi.

Jisasi Iqu wäunui, Galili iuta ipäqäkqenqä†

¹² “Qu Jonä ique, guä ae äkiqiyäquwiqä” tqanğä äwiyäqe, Jisasi Iqu qua Galili iunqä anğı äukqe. ¹³ Itañi Iqu anjä-himqä Nasäretqä iunji ävämañi, anjä-himqä Kapänamä bunqä äwitä äpmakqe. Kapänamañi, eqä-huänjä Galili-tänjä qäqiqi eä, Seplonä, Näptali gueqiyqä hueqä-himqä iquauqä qua iuvi. ¹⁴ Iqu e imäkätä, kukñuä hnqu Goti Hanjuwä Iqu hinuä-tqä Asayä iqueqä mañä iu ätimekqeunji, qäyunä timäutnqä ikqe.

¹⁵ *“Seplonä, Näptali gueqiyqä quae, hänaqä eqä-huänjä dunqä änyäwänqä qäqiqi eä, eqä Jotänä-tänjä inğı-mända, qua Galili-tänjä inğisayi. Itanğa ämaqä Israitqä iquanä ma, huiziqua iqi anä äpmeñäuä.*

¹⁶ *Ämaqä pisqukuä imä äpmeñuwä iqua, qu we-hunqä naqä ique hinuä ae äqunänäuä. Ga ämaqä ae äpäkonğuwä iqua enqä-panjä äpmeñuwä iquauñi, we ae äwiomäkqiyä”* ätkqeqä.‡

¹⁷ Ingañi Jisasi Iqu, qokä-apäkä iu kukñuä awä ätipäqiyätä, tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi äwinqä-qae, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.”

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä iquau tääqä ätuätumakqenqä§

¹⁸ Iqu eqä-huänjä mañä Galili iu qanjä äwätäqanğani, Saimonä, Endru gueqi hämapäkä-piqä qa ätnämäutqätanğinyä äqunğqe. Saimonä iqueqä yoqä huizi, Pitä ique. Inğueqi hämapäkä äpisinyä, mbqä ämaminjiyi.

¹⁹ Iqu iquaqi hinuä äqunäqe, “Nyi qänaki nyivänjinyqä. Ämaqä-piqenqe ämäqesquamçänänjä” ätukqe. ²⁰ I tquanğani, inğueqi hämapäkä qae, maqänä iqi emäñi, Ique qänaki äwivändkiyi.

† 4:4 Kukñuä-suqä 8:3 ‡ 4:6 Apqä Bukä 91:11-12 § 4:7 Kukñuä-suqä 6:16 * 4:10 Kukñuä-suqä 6:13 † 4:11 Makä 1:14-15; Lukä 4:14-15 ‡ 4:16 Asayä 9:1-2 § 4:17 Makä 1:16-20

21 Iqisanji haqä nänä hmbu tii äwäqä, ämaqä hñgueqi, Jemisi iquesä, Jonä iquesä hinuä äqunqä. Iquaqu Sepri iqueqä hiknä-quaqu eänyä, imätqua yimba iu äpmapu, hämapäkä-piqä qae dakmäuqanji anä imäqämanminjuwi. Jisasi Iqu inqgueqi hinuä äqunäqä, tääqä ätuätumakqä. 22 I tuätumeqanjanji, inqgueqi yimbaetä, kaniquesä maqänä ävämanji, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä täñä-yaqä hñquau, äñguä iwimäkkqenqä

23 Inqanji Jisasi Iqu qua Galili iunji qanä ikitä, quwqä anä aquväqñqä iunji näqñqä ävätä, kukñuä äñguänänä Goti Iqunä qäukuä haqä yätuta miqenqä awä ätuätä, täñä-yaqä huitanä-huitanä eeqänä äñguä imäkätä ikäminqä. 24 Iquenyqä kukñui, qua Siliya iunji eeqänä im-imä qe äukqä. Ga ämaqe Jisasi Iquenqä, täñä-yaqä huitanä-huitanä-tänitä, dnä quvqä-tänitä, yaqä ppqä-tänitä, yaqä ññuä-tänitä, eeqänä äma pñanquwänqanji, Iqu eeqänä äñguä imäkkqä. 25 Itanqä ämaqä kuapänä qua Galilisanä iquatä, qua Dekapolisisanä iquatä, Jerusälemätanä iquatä, qua Jutiyanä iquatä, eqä Jotänä yätäqänqisa pmeqä iquatänji, qu eeqä Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu qoqonä yätu äpme, kukñuä awä ätukqenqä (5:1-7:27)

5

*Ämaqä äwqä yeeqä-winqä iquaunqä**

1 Jisasi Iqu ämaqä kuapänä pñanqä äqunäqä, qoqonä yätunqä ekqä. Iqu iqi quamä pmeqanqä, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua, Iquenqä äpkuwi. 2 Inqanji Iqu iquau tiinä ämotquakqä.

3 “Ämaqe, ‘Nyi ämaqä äwa iqunä eämä, Goti Iqueqä hinuä iqi qäyunänjunä hmanjqä’ knuä indqänätqänuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqu ämaqä iinä iquau ämitqätanqñqä, äwqä yeeqä ipñqeqä. 4 Ämaqä, suqä quvqenqä knuä äqiyätqänuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanjuä iwimäkätñqä iinqä, äwqä yeeqä ipñqeqä. 5 Ämaqä, iquauqä yoqe mändi äkittqänätqänuwä iqua, qua tä quwqä heniqä iinqä, äwqä yeeqä ipñqeqä. 6 Ämaqä, suqä jänäninqä äwa ipu, ique mapñqä kiinä äwinyätñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu jänä imäkpñqä qäyunä väniqä iinqä, äwqä yeeqä ipñqeqä. 7 Ämaqä, huizi iquaunqä qeqä äwimänätä yätamäkkä ävätqänuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu qunqä asä inä wimänäniqä iinqä, äwqä yeeqä ipñqeqä. 8 Ämaqä, qeqä-quuvqä ikikinyänä änyänuwä iqua, Goti Hanjuwä Ique hinuä qumbnuwänqä, qu äwqä yeeqä ipñqeqä. 9 Ämaqä, äkasuwä-mäkä mändi kittqäpñqä imäkätqänuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä, ‘Ñqä ymeqä-quaiqä’ tuäniqä iinqä, äwqä yeeqä ipñqeqä. 10 Ämaqä, suqä jänänä iu qänaki itqätanquwiuta, huizi iquauqä hipa iuta hanä-iqä ämetqänuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqu ämaqä iinä iquau ämitqätanqñqä, äwqä yeeqä ipñqeqä. 11 He Nyaqä yoqä ämetqätanquwinqä, ämaqe kukñuä quvqä etäpu, quvqä etquepu, henyqä quanqä tqanquwänqanji, he äwqä yeeqä ipñqeqä. 12 Hinuä-tqä he mäpmeqänqä äpmaminjuwä iquauñi, ämaqe suqä quvqä asä iinji itquaminjuwiqä. Itanqä he Nyaqä yoqä ämetqänuwitanji, nätmätqä äñguänänji qäukuä haqä yätu henyqä näwi äwinä. Iinñqä, he äwqä yeeqä kiinä ipñqeqä.”

* 5: Lukä 6:20-23

“He hakitā, we-hunqetā, enqā-pañuenjqā”

13 “Qua tāu qui maqānā mimākñqā, āpakānā witātñqe, he hakā enqā-pañuenjqā. Haki ātquāñqā qāpu heqanqutqe, hakā ātquānātñqe, anqumā ānā timāuniqiyā? Oeyqā. Anqi wāunjuā miqā iqanquti, āmaqe bi ātnāmāupu, qonjqā ipñqāuā.† 14 Qua tāuñi, he we-hunqā enqā-pañuenjqā. Anā-himqā hñqu qoqonā iu āmātnāñqe, zā mamātñqā itāñqiyā. 15 Asā iñi, āmaqā anā iu pmetanquwā iquau we wunātñqe, āmaqe hiqi-tā āmāsāupu hākā imā matqāteqā ipu, kiqā ātqāuqā iqinyā tqātepñqāuā.‡ 16 Inā etanqi heqā we-hunqē, āmaqeu we wunātātñqānāñjqā. Inī iqua, he suqā ānguanāñā imākātqātāñgā eqāmbiyi, Apiqu Qāukuā Yātu Āpmenqā Iqueqā yoqe haqeqā mamāupñqāuā.”

Kukñuā-suqā, Goti Iqu Mosisi ique āwikqenqā

17 “He Nyinyqe, ‘Iqu kukñuā-suqā Mosisi iqu āqākqā itā, kukñuā hinuātqā iqua āqākuwā itā, huātā mamāutñqā āpqqā’ kñuā mindqāñqā pambiyā. Oeyā! Nyi huātā mamāumqā āpqqā ma, qāyunā naqā-qakuā timāutñqā āpqqā. 18 Nyi he naqā-qakuānā etqānā. Qāukuitā, quaetā, aanqā hiqanqanqe, kukñuā-suqā iutanā wāñqā hmbu aanqe, maeqā yāniqeqā. Oeyqā. Nātmatqā Goti Hanjuwā Iqu āwinyāñqā eeqānāñi ae ātimāuqanqanqe, hiqñqā wāñqā suqā iu āqākuwi, eeqānāñi āwitāniqeqā. 19 Ināqe āmaqā hñqu, suqā Mosisi iqu āqākqā iutanā wāñqā hmbi māndi ākittqiyātā, āmaqā hñquau mānda-pqā inā eyāqiyāmetqe, suqā ipu huiziquauqā yāpā imā qāyā witāñqā-qe, Goti Qāukuā Yātutanā Iqunā miqā iuñi, āmaqā tqueqā yoqe wāñqāpu, huiziquauqā yāpā imā winiqeqā. Itanqi āmaqā hñqu suqā iuñi qānaknā itā, āmaqā iuñi āmotquamitātqe, Goti Qāukuā Yātutanā Iqunā miqā iuñi, iqu yoqā naqā meni qeqā. 20 Nyi he etqānā. He Goti Hanjuwā Iqueqā āwiñqā iuñi, jānānāñā imākāpiyāñganī, āmaqā kukñuā-suqenqā nāqñqā iquauqātā, Parisi iquauqātā, suqā jānāñā imākqā iuñi māmāwqātāuqā ipu qānaki iquwi, he Goti Qāukuā Yātutanā Iqunā miqā iuñqe ānā māyqānāñiqā.”

Āwqā tnāñiqātā, āmaqā pāsqenqātā

21 “Kukñuā hiqā taqā-tawākiqua qātā āwiyāpu āmakuwi, he qātā tiññā ae āyā āwiyātqāñuwiqā. ‘Āmaqā pizqā mapāsā ipñqeqā.’§ Itanqa ‘Āmaqā hñqu āmaqā hñque pizqā āpāsātqe, iquēñi kukñuā wimeniqeqā.’* 22 Itanqi Nyi he tiññā etqānā. Āmaqā hñqu āmaqā hñququque ākasuwā ātuātqe, iquēñi kukñuā wimeniqeqā. Itanqi, āmaqā hñqu hñquququēñi, ‘Hinñqñkiyqā’ ātuātqā iqu, kukñuā iwāsāuqā naqā iquau wimeniqeqā. Itanqi āmaqā huizi ique-mānda, ‘Si āmaqā kñuā maeqā hñgisanā iqā iqukiyqā’ ātuātqā iqu, tā quvqā iqu āsāñqā iuñqā wāniqeqā. 23-24 Iinñqe, si hiqāva āma āpātnā, hiqāva-imākqā ttawā iu ātqāutñāñganī, tqā sāmāquenyqe, ‘Iqu nyitā kukñuā-tāñqeqā’ kñuā indqāññi, tqā hiqāva iqi pñqā eātnā, iquenyqā āwātnā, āwqā naqā-hñqunā ganā nyiñqeqā. E ae imāknyiyi, si āwātnā, tqā hiqāvae Goti Hanjuwā Ique inqānā wisñqeqā. 25 Āmaqā hñqu si kukñuā miktātñqā iqanqutqe, itanqi iqtā sitā kukñuā tqā anjuñqā hānaqā iu qanā anā āwāsīyāñganī, si maqānāñi ique āwqā hanjuā iwimākātnā, iqtā jānā imākiyñqeqā. Si e mimākqā iqanqutqe, iqu āmaqā jānā imākqā iqueqā hipa iu kivqanquti, jānā imākqā iqu guā kiqiyāueqā

† 5:13 Makā 9:50; Lukā 14:34-35 ‡ 5:15 Matiu 6:22-23; Lukā 11:33-36 § 5:21 Anqumā Itmakqā 20:13, Kukñuā-suqā 5:17 * 5:21 Anqumā Itmakqā 21:12

anjä iu miqä iqueqä hipa iu kivqanğuti, itanğa iqu guä kiciyäueqä anjä iu mäqumuatekiyäniceqä. ²⁶ Nyi sinji naqä-qakuänä äktqänä. Mbqä qu si atäunğua äkipqä iunji qäyunä vätnänğanqe, si guä kiciyäueqä anju mävämeqä yqänä pmettniqä.”†

Huiwä yanä ikiqä suqenqä

²⁷ “Qu tiinjä ätätqänğuwinqe, he qätä ae äyä äwiyätqänğuwiqä. ‘Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipnqeğä!’‡ ²⁸ Itanği Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä hñqu apäkä hui hiñuä äqunä, ‘Iisä hiqaqä anä womqe’ kñuä ävqäqe, iqu iqueqä äwqä iutani, suqä quvqe ae imäkqeğä. ²⁹ Tqä hiñuä ämuangisanji suqä quvqeunqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätquätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanğutqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätänänğä-qe, suqä quvqä iinjä mimäkqä inä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsänğä iu matnämäuqä ipnğäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänänğe, ii hanä-iqä wänqäpiyqä. Tä dunğä uwqe, hanä-iqä naqänänğiqä. ³⁰ Itanğa tqä hipa ämuangisanji suqä quvqeunqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanğutqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätänänğä-qe, suqä quvqä iinjä mimäkqä inä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsänğä iu matnämäuqä ipnğäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänänğe, ii hanä-iqä wänqäpiyqä. Tä dunğä uwqe, hanä-iqä naqänänğiqä.”

Qokiqutä, apäkisä, anä näweqä pmesiñqenqä§

³¹ “Qu tiinjä ätätqänğuwiqä. ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätäqänğanji, iqu iinjä imäkätqenqä ämotquetñqe, iinjä, tuwanğua hui äqiyätä vätnqeğä.’* ³² Itanği Nyi he etqänä. Ämaqä hñqueqä apäki, huizitä huiwä yanä mäwqä itqä qäyä etanği, iqu ii huätä ändowatätqe, ämaqä iqu iqueqä apäki kukñuä-suqä ävausätñqä iunğä iwimäkqiyä. Kukñuä tqueqä quati, tiñiqä. Ämaqä hñqu apäkä iinjä ämeqe, iqutä iisä, suqä qokä hñqutä apäkä huisä hiqaqä anä mäwiqä iunji ävausqinyqä.”

Kukñuä yänänäqñqä wimäkqä suqenqä

³³ “Kukñuä hiqä taqä-tawäkiqua hiñuiqänä qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqänğuwiqä. ‘Si nätmätqä hñqu imäktnqä dinğä kukñuä yänänäqñqä ätätñänğanji, qanği matqä panä. Si ätätñä-pa Naqä Iqueqä hiñuä iqinji ii imäktnqeğä.’† ³⁴ I etanği Nyi he etqänä. Hiqä kukñuä hñqu yänänäqñqä imäkpnğä etanğutqe, he nätmätqä hñqueqä yoqe matqä pambiyä. Oeyqä. Iinjä imäkpnğä etanğutqe, qäukuinqä matqä pambiyä. Ii tiñji. Qäukui, tqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä, Iqu äpme ämitñqeyqä. ³⁵ Itanğa quaenğä matqä pambiyä. Ii tiñji. Qua iunji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä yuki qutatä haqeqi äui äpmenqeyqä. Itanğa Jerusälemänğä matqä pambiyä. Ii tiñji. Jerusälemänji, Ämiqä Kiñganänä Iqueqä anä-himqeğä. ³⁶ I etanği si kukñuä hñqu yänänäqñqä imäktnqä etanğutqe, tqä nyuänğä iquenyqe matqä panä. Oeyqä. Si tqä nyuänğä iunji, dä qaandätä nätqätä huitñqe, mimäkqä isñqinyä. ³⁷ Hiqä kukñui, ‘Auäqä’ ätäpu, ‘Oeyqä’ tññqeğä. Ii qäyuvqä. Kukñuä haqä nändi ätätqänğuwu, quvqä imäkqä iquesanjqä.”

Hiqä himä-wiunğä iquauñqe, kiinjä enğuatñqä‡

³⁸ “Qu tiinjä ätätqänğuwinqe, he qätä ae äyä äwiyätqänğuwiqä. ‘Ämaqä hñqu huiziqueqä hiñui qui imäkqanğutqe, he iqueqä-pqe, inä imäkpnqeğä.

† 5:26 Lukä 12:58-59 ‡ 5:27 Anğumä Itmakqä 20:14, Kukñuä-suqä 5:18 § 5:30 Matiu 19:1-12; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 * 5:31 Kukñuä-suqä 24:1, 3 † 5:33 A Täuqä 13:2 ‡ 5:37 Lukä 6:27-36

Itanga ämaqä hñqu hñqueqä hiqanji ämisqiyqanqutqe, he iqueqe, inä misqäpñqeqä.'³⁹ Iinjä etanji Nyi he tiinjñqe etqänä. Hñqu quvqä etqueqanqutqe, iqueni he kimanji mitqueqä pambiyä. Hñqu saqä mangawä iu kpäsqañqutqe, si hñgisa inä wisuätñqeqä.⁴⁰ Hñqu si kukñuä ämiktätä, tqä gque metñqä iqanqutqe, si tqä gquä quäuqä-pqe inä wisñqeqä.⁴¹ Hñqu iqueqä yquayä äma qäqi wisñqä ktqanqutqe, si iqtäñi kinjä näñi tii äma wisñqeqä.⁴² Hñqu si nätmätqänqä yatñqä kiyqanqutqe, ique äwisñqeqä. Itanga ämaqä hñqu, 'Si yakuä dapiyä' ktqanqutqe, si ique tuwä mäwiyqä panä."

⁴³ "Qu tiinjä ätätqänquwiñqä, he qätä ae äyä äwiyätqänquwiqä. 'Si sämaqä iquenyqe kiinjä äkinyätä,* tqä himä-wiunqä iquenyqe, äwqä quvqä imäkñqeqä.'⁴⁴ Itanji Nyi he tiinjä etqänä. He hiqä himä-wiunqä iquauñqe kiinjä enyätä, ä ämaqä suqä quvqä emäkquwä iquauñqe, Goti Hanjuwä Iqu iquau äñguä itquetñqä tääqä tññqeqä.⁴⁵ He iinjä ipqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä ymeqä-quenä eäpu, Iqu imäkätñqä-pa imäkpñqeqä. Iqu Iqueqä mäptqe, ätimäutä ämaqä äñguitä, quvqetä asänä tuätñqä iwimäkätqänä. Itanga piyä-pqe, ämaqä jänänä iquauñqätä, suqä qäyunä mimäkqä iquauñqätä, qiyätñqä imäkätqänä.⁴⁶ Nyi kukñuä iinjä etqe, kiqä quati tiññiqä. He äwqe, ämaqä heñqänä äwinyätñqä iquauñqänä hiñqanqutqe, kimanji Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä squä hitapäninqäwä? Ämaqä mbqä ämotautqänquwä iqua-pqe, Goti Hanjuwä Ique qätä mäwiyqä ipiyä-qe, asä inä imäkätqänquwiqä.⁴⁷ Iinjä etanqä-qe, he hiqä hita-hiñguäkaunä yeeqä äväpu itmapqe, ämaqä huizi iquauñi äänä mäwqätäupñqäwä? Suqä kätakñguäkaunqänä äwiñqä ii, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua-pqe inä imäkätqänquwiqä.⁴⁸ Inji Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu ikikinyänä äpmenqä-pa, he-pqe ikikinyänä iinjä pmepñqeqä."

Suqä, äñgui huiziquauqä hiñuä iqi mimäkqenqä (6:1-18)

6

¹ "He äñguänänä wimasipiyä. He suqä jänänji imäkpiyänqanji, 'Hiñuä naqämbñqäuä' kñuä hiyqanquti, ämaqä iuqä hiñuä iqisa mimäkqä ipñqeqä. He iquauqä hiñuä iqi imäkqanqppqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu kimanji metapqä yänqiyä.

Nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä vqenqä

² Inji si ämaqä nätmätqä maeqä iquau yätamäkqä wisñqä itñänqanji, ämaqä häawä-tqä hñqu hiñuiqä äkimetä, ämaqe hiñuä kqämbñqä tuätumetñqenqe, mändowatqä isñqeqä. Ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua, yoqe haqeqä muämäupñqä anjä aquväqñqä iutä, hänaqä iutä, iinjä itqänquwä iquaiqä. Nyi naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutanji kima ae ämeqäuä.³ Injqe si ämaqä nätmätqä maeqä hñque yätamäkqä wisñqä itñänqanji, sämaqä iqua-pqä maqñqä hipñqeqä.*⁴ Iinjä etanji suqä tqu zä witätñqeqä. Inji tqä Tniqu zä wiqä imä hiñuä äqunänqe, Iqu suqä iutanji kima ktapäniqeqä.

[§] 5:38 Anqumä Itmakqä 21:24; Hiqäva-imäkqä 24:20; Kukñuä-suqä 19:21 * 5:43 Hiqäva-imäkqä 19:18 * 6:3 Jisasi Iqu, sämaqä iquauä-qe ätnänäqä matqä, kukñuä ktqenä tii ätkqe. 'Tqä hipa qunamäuqänqisanjiq, nätmätqä hipa ämuangisanjiq imäkätñqä iinjñqe, änyä maqñqä enqiyä.'

Goti Iquenyqä tääqä tqenqä

⁵ Itanğa he tääqä ätäpiyänğanı, ämaqä wopqä ipu, kuknuinä tqä iqua imäkätqänuwä-pa, mimäqä pa iqäpnqeqä. Ämaqe, iquau hiñuä qumbnqä diñqä, anä aquväqñqä yäpä ingisatä, hänaqä äuktäuqä iutatä pämä ätqäupu, tääqä tññqä äwinyätññqä iquaiqä. Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutanı, kima ae ämeqäüä. ⁶ Inı si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätñänğanı, anä hiqñqä ämaqä maeqä ingisa äwätñä, qññqanä ämäyeni, zä äpmanä tääqä tquätñqe. Si iinä imäkqanğñänğanı, tqä Tniqu zä wiqä imä hiñuä äqunänñqe, Iqu tqä suqä iutanı, kima ktapäniqeqä.

⁷ He tääqä ätäpiyänğanı, tääqä kuapänä hiñginäwa, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua ätätqänuwä-pa, matqä iqäpnqeqä. Ämaqä iqua kñuä tiinä indqänätqänuwı. ‘Ne Iquenyqä tääqe, quäuqänä ätquque, Goti Iqu qätä neyänqiyä.’ Inäqe, oeyqä. ⁸ He iquauqä suqä iunı qänaki miqä pambiyä. İi tiinıqä. He yatñqä mäwqä änä etanğanı, hiqä Hiniqu nätmätqä eeqänänññqä äwa itqänuwıñqe, Iqu näqñqä ae eänä. ⁹ Inı he tääqe, tiinä tqäpnqeqä.†

‘Neqä Apä Qäukuä Yätu Äpmenä Iquki, Tqä yoqe huiziquau ämäwqätäüä, naqänänä äqonänñnyä. ¹⁰ Tqänä miqe, äpänä. Qu qäukuä haqä yätunı, Tqä äkinyänñqeu qänakñä itqänuwä-pa, qua täunä-pqe, asä ii iqäpnqeqä. ¹¹ Täñğanı Si buayä hiunı tquenyqe, änätaptñqeqä. ¹² Ämaqä quvqä inetqueqanğuwä iquauñqä ne äwqä hanuä imäknätunquä-pa, Si nenyqä äwqä hanuä imäknätñä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutñqe. ¹³ Yamwiqä nemetñqä itñqä iunı, Si hiñuinä mäqunquä panä. Ämaqä quvqä imäqä iqueqä hipa iuta anğı inätmetñä, metäuku neyä.’

¹⁴ He iinä ätquwi, ii tiinıqä. He ämaqeüqä suqä quvqenqä äwqä hanuä imäkñganğpqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Haqä Yätutanä Iqu äwqä hanuä imäknätä, hiqä suqä quvqe huätä maitnämäunqiyä. ¹⁵ İinä etanğqä-qe, he ämaqeüqä suqä quvqenqä äwqä hanuä mimäkñqä iqanğpqe, hiqä Hiniqu äwqä hanuä mimäkñqä itä, hiqä suqä quvqe huätä mämaitnämäuqä yänqiyä.

Suqä, buayä pmua imäkñqenqä

¹⁶ Itanğa he hiqä tääqä yänänäqñqä imäkñqenqä buayä pmua imäknäpiyänğanı, ämaqä wopqä ipu, kuknuinä tqä iqua, hipenıi iuismäknätqänuwä-pa, mimäkñqä iqäpnqe. Qu hipenüä quvqä iinä imäknätqänuwı, ämaqä huiziqua, qu buayä pmua imäkñganğuwıñqä näqñqä mapñqä imäkätqänuwı. Nyi kuknuä naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä iqua, iquauqä suqä iutanä kimanı ae ämeqäüä. ¹⁷ Itanğı si buayı pmua imäknätñı, eqä jinanä-weqe tqä nyuänä iu equatñätñä, tqä hipenüä iunı asñä qändñqeqä. ¹⁸ Si iinä imäkätñı, buayä pmua imäknätqänññqe, ämaqe qu sinyqe maqñqä iqanğuwä-qe, tqä Tniqu si hiñuä mäqunquä enä Iqu kiqä-kiuänä näqñqeqä. İtanı Iqu nätmätqä zä wiqä imä hiñuä äqunänñqe, tqä suqä iutanä kima ktapäniqeqä.”

Suqä, nätmätqä anğui aquvä qäyqenqä

¹⁹ “He nätmätqä anğuanänä, qua täunı aquvä maqiyqä ipñqeqä. Nätmätqä qua täunı, imätanüä äquvätä, kuknuä itä, itanğa ämaqä quwä-meqä iqua täkñı äpnasäpu mapñqäüä. ²⁰ İinñqe he nätmätqä anğuanänä aquvi, qäukuä yätutanı qäpnqeqä. Yätunı, imätanüä

† 6:9 Lukä 11:2-4

maquvqä itä, kukuinüä miqä itä, itanğa ämaqä quwä-meqe, täknä mäpnasqä ipu, quwä mämeqä da ipnuwi. ²¹ Tqä knüä indqänqä imñitä, äkinqä imñitä nätmatqä äsqüenyqe, 'Ii änguiqä. Nyi ämamqänä' knüä äkiyätñqe, tqä knüä indqänqä, asä iunä witätñqe.‡

²² Tqä hiñui, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä. § Tqä hiñui ängüä äqännä, si ämaqe yätamakqä wiyquki hitanğutqe, tqä huiwä eeqänänä imñi, we ängüä äkunänä. ²³ Inäqe, tqä hiñui quvqä äqännä yätamakqä mäwquki hitanğutqe, tqä huiwi eeqänänä imñi hea äwinä. Ini we-hunqä tqä huiwä imä äwiñqä ii hea witanğutqe, pisqukuinänjqä.

²⁴ Ämaqä hñqu, ämiqä hñquaquiyqä yäpä inğisa mäpmeqä yänqiyä. Iqu hñquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqä mäwiñqä yänqiyä. Itanğa iqu kukñüä qäte, hñquenyä äwiyätä, hñqueni qätä mäwiyyä yänqiyä. Ämaqä hñqu mbqänqä äwiñqä iunñi, yäpä iqi imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqiñi mäpmeqä yänqiyä.

*Nätmatqä huitañä-huitañiqä qundqändqä miqenqä**

²⁵ Iiñiqä Nyi he etqänä. He 'Ne ymisanitä, eqetä, squä natunquäwä?' knüä indqänäpu, hiqä hñä-pmeqä iunqä qundqändqä kiñä miqä pambiyä. Itanğa 'Qäki äki yäuatunquäwä?' knüä indqänäpu, hiqä huiwä iunqä, äwäwa kiñä miqä pambiyä. Ymisanitä qäkitäñi, huiwä iunñitä hñä-pmeqä iunñitäñi, mämäwqätäuqä yänqiyä. ²⁶ He ynñä iquaunñi hiñüä qumbiyä. Qu ymisanä vowä mamäuqä ipu, aquvä mämaquiyqä ipu, buayä anä iu maeqä itqänquwä-qe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu iquaunñi buayi ävätqänä. Ynñä iqua ämaqä-quneni mämänaqutäuqä inäüä. ²⁷ Itanği hesanä hñqu iqueqä hñä-pmeqenqä äwäwa kiñä itä, wiyä nändi iqa wäniqiyä? Oeyä. Änä maeqä inä.

²⁸ He qäkä-gquä isuanqe, äwäwa sunqä itqänäuä? Qätaqä hutqä hiñginäwa ätäñqä iunñi, he hiñüä ängüänä qumbiyä. Qu hutqä tññqe, äänä imäqäpiyä? Qu wäunüä yänänäqñqä miqä ipu, qäkä ämuasmänqä mimäqä itqänäuä. ²⁹ Itanği Nyi he etqänä. Hiñuiqänäñi ämaqä miqä Solomonä iqu, iqueqä yoqä naqä motquetñqä vä-yauqä ängüä-tänä qäyä etanğqä-qe, vä-yauqe, qätaqä iquauqä hutqe mämäwqätäuqä inä. ³⁰ Qätaqä hutqe, täñga hiñginäwa ätqäwänqe, awiñganñi yäuä piqanğuti, qu ätäpu tä du tnämäupñqä iqanğppqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu huvä-quayunüä iwimäkätqänä. Iqu henñi asä inä emäkänqutiyyä, memäqä yänqutiyyä? He Iquenyqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänquwä iquenä, Iqu henñi haqä nändi emäkänqiyä. ³¹ Iiñiqä, 'Ne ymisanitä, eqetä äkitanñi natunquäwä? Ä, qäkä-gque äki yäuatunquäwä?' ätäpu, äwäwa kiñä miqä pambiyä. ³² Ii tiñiqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, nätmatqä eeqänänä iñqe, äwäwa ipu qävqä itqänäuä. Itanği he ängüä pmapñqenqe, nätmatqä ii mapñqä diñqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu näqñqä ae eänä. ³³ Itanği kiñganäñi he Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu äpmepu, Iqueqä suqä jänäñi mapñqe, qävqä ipñqe. Itanğanñi he nätmatqä huizinqä äwäwa itqänquwi, Iqu eeqänä inä hitapänqiyä. ³⁴ Iiñiqä he awiñganqe äwäwa miqä pambiyä. Hiunñi iqu, äwäwa iqueqä-kiuänqä iquänqä. Hanä-iqä hiunñi hñque ätimäuqe, ii hiunñi iqueqe, qäyuvqä."

‡ 6:21 Lukä 12:33-34 § 6:22 Matiu 5:15-16; Lukä 11:33-36 * 6:24 Lukä 12:22-31

7

*Ämaqä huiziquauqä suqe iwäsäuqenqä**

¹ “Ämaqä hñquaunqe, ‘Ämaqä quvqä-quaiqä’ ätäpu, miwäsäuqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu suqä asä iinjä di, he-pqe inä emäkqänqäuä. ² Ii tiinjqä. He ämaqä hñquauä suqe iwäsäutqänjuwä-panä iinj, Goti Hanjuwä Iqu heyaqe, inä iwäsäutqänqanji, asä e iwäsäuniceqä. ³ Si hinoqukuä wänqä hmbu tqä tta-tunqueqä hiñuä iu witanji äqunätñä-qe, zä naqänänä tqä hiñuä iu äwinqe, hiñuä mäqunquä ininyä. Ii sunqäwä? ⁴ Zä naqänänä iqu, tqä hiñuä iu yqänä witanquti, si tqä tta-tunquenji, ‘Hinoqukuä tqä hiñuä iu änyänqe, huätä mäkmäumqänä-qe’ äänä tutñqäwä? ⁵ Si wopqä itnä, kukñuinä tqä iqukiyqä. Si zä tqä hiñuä iu äwinqe, huätä ganä mamänyä. Itanji inqanä hiñuä äñguänä äqänätñä, hinoqukuä huiziqueqä hiñuä iu änyänqe, huätä mamäutñqeqä.

⁶ He nätmätqä Goti Hanjuwä Iquenyqä ätä äwinqä iunji ämepu, hiveqä quvqä iquau mäwqä pambiyä. Iqua nätmätqä iinj, hiñuinä ämäqunqwa hiqanä hitäpñqäuä. Itanga wimñä äñguänänji, yaqueqä iquau matnämäuqä pambiyä. Iqua qonjqenä ipñqäuä.”

Goti Iquenji, nätmätqänqä yatñqä vqenqä

⁷ “He tääqä ätuäpu, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqäpñqeqä. Iqu etapänqiyä. He qävqä iqa uwqäpñqeqä. Goti Iqu he ämäqumuapñqenqä yätamakqä hiyänqiyä. He qñqanji ptqä qäyqäpñqeqä. Goti Iqu qñqanä euteyänqiyä. ⁸ Ämaqä nätmätqänqä tääqä ätuäpiyä iqua, qu ämapñqäuä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapñqäuä. Ämaqä qñqanä ptqä qiyäpiyä iqua, Goti Iqu qñqanä wuäteyänqiyä.

⁹ Hesänä hñqueqä ymeqä hñqu, bretqänqä kiqä kanique yatñqä vqanqutqe, iqu hiki muayäniqiyä? Oeyä. ¹⁰ Itanga ymeqä iqu kanique hämapäkänqä yatñqä vqanqutqe, iqu qämakä quvqe muayäniqiyä? Oeyä. ¹¹ Kaniquenä, suqä quvqä kuapänä imäkäpiyä-qe, hiqä ymeqä iunji, nätmätqä äñguänänji äyä ämuayätqänjuwiqä. I etanji hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iquenyqä näqñqä äñguänänji mapñqeqä. Iquenyqä tääqä tquanquwä iquauñi, nätmätqä äñguänänji vänqiyä.†

¹² Itanji, suqä ämaqä huiziqua he emäkñqä enqanqutqe, he-pqe suqä asiqunä motquapiyä. Suqä iinjä iqu, kukñuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hiñuä-tqä iqua äqäkuwitänji, kiqä quatiyqä.”

Hänaqä, anä hññä-pmeqä ämepu pmeqä iunqä‡

¹³ “Hänaqä anä qui imäkñqä iunqä änyänqä iqu, aanä hiqñqä naqänänjiqä. Iwä ämaqä hänaqä iu qänaknä itqänjuwä iqua, kuapänänjiqä. ¹⁴ Inäqe hänaqä anä hññä-pmeqä ämepu pmeqä iunqä, äpätäuqumäkqä änyä, änä mäwqänänjiqä. Itanga hänaqä iunji, ämaqä hñqunä-hñqunä ämäqumuepu qänaknä itqänjuwä. He hänaqä iunä uwqäpñqeqä.”

Ämaqqä wäunui, quwqä quuvqä heqiyqenqä ämänätquenäs

¹⁵ “He hiñuä-tqä quanqä iquauñi, äñguänä wimasipiyä! He iquaunqe, ‘Iqua sipsipqä enqä-pa äwqä hanuä änyänäuä’ kñuä eyätanqä-qe, quwqä kñuä indqänqe, hiveqä hiqiyqä iquauqä enqä-panä-qae, qui emäkñqäuä. ¹⁶ He zä hñqueqä häukui iwäsäupu, iquenyqä näqñqä ämetqänjuwä-pa, ämaqä iinjä iquauqä wäunui, iwäsäupu näqñqä mapñqeqä. Ämaqqe, guä-wainqä häukui dupñqe, guä yänä-tänä iunqä

* 7: Lukä 6:37-38, 41-42 † 7:11 Lukä 11:9-13 ‡ 7:12 Lukä 13:24 § 7:14 Matiu 12:33-37; Lukä 6:43-45

upnqätanä? Ä, zä-eaqä häukuä dupnqe, qu qätaqä guaqä-tänä iunqä upnqätanä? Oeyä. ¹⁷ Zä änguä eeqänänjä iqua, häukui änguä winqiyä. Zä quvqä iqua, häukui quvqä winqiyä. ¹⁸ Zä änguänänji, häukui quvqä maqiyqä yänqiyä. Zä quvqä iqua, häukui änguä maqiyqä yänqiyä. ¹⁹ Zä kiqä häukui änguä maqiyqä iqua, ätäupu tä du väupnqäüä. ²⁰ Iitä asänänji. Hinuä-tqä quanqä iquauqä suqe, hinuä äqunäpu, iquauqä näqnqä mapnqeqä.

²¹ Ämaqä Nyini, 'Naqä Iqukiyqä' ändätqänjuwä iquauqä, he knuä tiinjä maeyqä pa inä, 'Qu eeqänänji Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuqä epnuwiqä.' Ämaqä Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä äwinqä iunä qänaknä imitpqä iquanä hipnuwiqä. ²² Hiunji Goti Iqueqä kuknuä mitqä naqä inqanji, ämaqä kuapänänji tii dpnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä, ne hinuä-tqä wäunui imäkätanä, dnä quvqä iquau huätä ändowatätanä, ämaqä mimäkqänänjä iunji imäkätanänqanji, Tqä yoqetanä imäkminqeqä.' ²³ Iquauji, Nyi kimanji tii tumnigeqä. 'Nyi tutqä qäpu henyngqe änyä maqngqä eänänä. He ämaqä suqä quvqä kuapänä imäkqenjqä. Huätä upiyä!' ”*

Kuknuä ktqä, ämaqä anjä mätqä hñquaquinqä†

²⁴ “Nyi kuknuä etqä tä, ämaqä hñqu qätä änyiyätä qänaknä imitätqe, ii tiinjqä. Ämaqä knuä änguänänjä indqänätä, anji hikä hageu ämätqäpaniqä. ²⁵ Piyä äqiyätä, huakä äpätä, yunüä naqänänjä äqunätä, anjä ique hevqänqanqutqänqä, hiki qua buta äknä, ique a yänänäqnqä kiqätätanqä, qua iqä mäpnasqiyäüqä yäniqeqä. ²⁶ I etanqä, ämaqä hñqu, Nyaqä kuknuä iu qänaknä miqä imitätqe, ii tiinjqä. Ämaqä knuä mämeqä itä, anjä weä hageqi ämätqäpaniqä. ²⁷ Itanqä piyä äqiyätä, huakä äpätä, yunüä naqänänjä äqunätä, anjä ique hevqänqanqutqänqä, anjä iqu äpisäutä, qui eeqänä imäknäniqeqä” ätukqe.

²⁸ Jisasi Iqu kuknuä ii qäpu tqanqä, ämaqä Iqueqä kuknuä qätä äwipiyä kuapänänjä iqua, Iqueqä näqnqä motquetqätanqenqä yäunüä naqänänjä ikuwi. ²⁹ Quwqä ämaqä kuknuä-suqenqä näqnqä iqua ämotquaminjuwäpa, mämotqueqä itä, Yoqä-tänä-qu eä, ämotquakqe.

8

*Jisasi Iqu, wänymänqä-tänä hñque änguä iwimäkkqenqä**

¹ Iqu qoqonä iunji äväma quveqeqanqä, qokä-apäkä kuapänänji, Ique qänaki äwivändqä äquveqäkuwi. ² Inqanji ämaqä wänymänqä-tänä hñqu Ique äwimeqe, qonjä äwoktäutä ätukqe. “Naqä Iqukiyä. Si äkinqanqutqe, nyi änguä nyimäktñqeqä.”

³ I tquanqä, Iqueqä hipae, ämaqä iqueqä huiwiu itmaqiyätä, “Nyi änyinqiyä. Si änguä kimänänä” tquanqä, maqänänji wänymänqä qäpu eätä, ämaqä iqu änguä qe imänqge. ⁴ Itanji Jisasi Iqu iqueni, “Si äkimeqenqä, ämaqä matquä panä. Si äwätinä, tqä huiwi ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä ique ämotquetnä, Mosisi iqu hinuiqänä ätkqä-pa hiqäva imäkiyä. Tqä yaqe qäpu eqenqe, ämaqe, näqnqä iuta hipnqeqä” ätukqe.

Mäkä-iqä iutanä naqä hñqueqä quuvqä heqiyqenqä†

* **7:23** Lukä 13:23-27 † **7:23** Lukä 6:46-49 * **8:** Makä 1:40-45; Lukä 5:12-15 † **8:4** Lukä 7:1-10

⁵ Jisasi Iqu anä-himqä Kapänamäni yängisa peyqanğa, ämaqä Romätanä mäkä-iqä iutanä naqä hñqu äwimetä, yatñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁶ “Naqä Iquki, nyaqä wäunüä-nyiyqä hñqu yaqä vqanği, anä du hiqaqä äwinä. Iqueqä yäni njuä itä, täñä-hunqä naqänänä ämetqäuä.”

⁷ Kimanı Jisasi Iqu, “Nyi äwätmä äñguä iwimäkmqänä” ätukqe.

⁸ E tquanğa, ämiqä iqu kimanı, tiñä ätukqe. “Naqä Iquki, Si nyaqä anä tängisanqä yaptñqe, nyi ämaqä äñguänänä-qunä hmanjqä. İnı Si kukñuinä tqanğti, nyaqä wäunüä-nyiyqä iqu äñguä imänänä. ⁹ Nyi-pqe inänji. Nyi ämaqä yoqä-tänä hñqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä ämaqä mäkä-iqä nyi ämitñqä iquaunı, hñque ‘Si uvä’ tquanğundqe, iqu äwänqiyä. Hñque ‘Si biyä’ tquanğundqe, iqu äpäñqiyä. Itanğa nqä wäunüä-nyiyqä hñque ‘Si tä imäkiyä’ tquanğundqe, iqu imäkänqiyä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, yäunüä itä, ämaqä Ique qänaki wivändätanğuwä iu ätukqe. “Nyi he etqänä. Ämaqä yäpaqänğisanä tqueqä quuvqä eqiyätñqä-panä iñi, Israitqä dunı, Nyi hiñuä mäqunquä itñqeğä. ¹¹ Tiñä-pqe etqänä. Ämaqä kuapänäni mäptqä yapqä inğisatä, mäptqä wiqä inğisanä iqua, qu Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeu ätimäupu, Aprähamä iqtä, Aisakä iqtä, Jekopä iqtä buayä anä bñqä quamä pmapnuwiqä. ¹² İnäqe Israitqä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmepñqä atäunüä kiñganä ikqä iquaunı, Goti Iqu hiawiqä inğisanqä huätä dowatäniqeqä. Iqini qu kñuä kuapänä äqiyäpu, hiqanğa manğtäsqukuä mäuqäpnuiqä.”

¹³ E ätuäqetani, Iqu ämiqä ique, “Si ätunqeqä. Nyi imäkmqenqä quuvqä ae eqñä-pa timäunqiyä” ätukqe. İnä tquanğa, asänğani ämiqä iqueqä wäunüä imäkkqä iqu, äñguä qe imänğqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqä‡

¹⁴⁻¹⁵ İnğani Jisasi Iqu Pitä iqueqä anä yäpä inğisa äpaquväqe, Pitä iqueqä känemi huiwä tnänä wimänğanği, iquvanä iu witanği äqunäqe, kiqä hipa iu itmaqiyqanğa, huiwä tnänä iqu ävämeqanğa, ii ävautä Iquenyqä buayä näwenyä imäkkqe.

¹⁶ Mäptqä äwitñqä iqanğani, Jisasi Iquenyqä ämaqä penqä-tänä kuapänänä ätuma äpkuwi. Iqu penqä iquau kukñuä ätuätä huätä ändowatätä, yaqä-tänä iquaunı äñguä qe imäkkqe. ¹⁷ Iqu iñä imäkätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiñuä-tqä Asayä iqueqä manä iuta ätkqä hñque, qäyunä imäkkqanği ätimäukqe.

“Iqueqä-kiuäni, neqä yaqä huitanä-huitani ämetä, huätä ämamäuqeqä.”§

*Jisasi Ique qänaki wivändqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä kuapänäni Ique qäuiqä enqä-pa äkutäupu, pämä tqäutanğa äqunäqe, Iqueqä wäunüänğä ämotquaminqä iquaunı, “Ne eqä-huänä yätäqä nänğisanqä äwanä” ätukqe.

¹⁹ İnğani ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu äpäqe, Jisasi Ique tiñä ätukqe. “Ämotqueqä Iqukiyä, Si anä-himqä eeqänänä iunqä uwqanğtqe, nyi qänaknä kivändmqänä.”

‡ 8:13 Makä 1:29-34; Lukä 4:38-41 § 8:17 Asayä 53:4 * 8:17 Lukä 9:57-60

20 Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anjä-tänjiqä. Ynjä iqua, anjä-tänjiqä. Injäqe, Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anjä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

21 Itanğa wäunjuänqä ämotquaminqä hñquququ tii ätukqe. “Naqä Iquki, nqä apique ganä, qua qäyä mapteumqänä, hinuinä nqänäwqatiyä.”

22 I tquanğanji, Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua,† quwqä ämaqä pizqä iqueni, qua qäyä ptepnqeä. Si Nyi qänaki nyivändiyä.”

Yunjuä iqutä, eqä iqutä, Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwikiyinqä‡

23 Kukñuä e ätmbiyitani, Jisasi Iqu yimba iu tkamäuqanğa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua anä ätkamäukuwi. 24 Qu eqä-huänjä Galili awä iqi wätqätanğuwänğa, yunjuä naqänänjä hñqu ätimäutä, eqä änyuämäwa äpäyätä, yimba iqueni qui imäkätñqä iqanğqä-qe, Jisasi Iqu hiqaqä yqänä äwäminqe. 25 Inqe qu äwäpu, Ique ämenjä äwäpu tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne qui imäkätñqä iqunä. Yätamäkqä neyä.”

26 Iwä Iqu, “Täukueqä! Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqäpiyqä. He ze, sunqä enğiyä?” ätukqe. Itanji Iqu yunjuä iquesä, eqä iquesä, “Inji miqä manyinyqä” tquanğa, iquaqu ämñänğiyi.

27 Inğanji ämaqä iqua yäunjuä ipu, tii ätnğuwä. “Ae! Ämaqä Tqu äkitanjä änänñukä? Yunjuä iqutä, eqä iqutä, Iqueqä kukñui qätä äwiyyiyuä.”

Ämaqä penqä-tänjä hñquaquinyqä§

28 Itanji Jisasi Iqu eqä-huänjä yätäqä nänğisa ätimäuqe, qua Gatala iu iuäqämakqe. Iqini ämaqä penqä-tänjä hñquaqu hikä hovqä ämaqä pizqä eminuwä iuta äpäsinjä äwimakiyi. Iquaqu hiqi tqäutanğinyinqä, ämaqe huänqä iunji mäwqä iminuwä. 29 Ique äwimayi, zääqä yänänäqñqä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki, squä nemäkñqäwä? Hea qäyuni matimäuqä qäyä etanği, Si qui nemäkñqä äpinyä?” 30 Yaqueqä kuapänänji kinjä nänji ätqäupu, ymisanjä änminuwä. 31 Itanğa penqä iqua yatñqä yänänäqñqä äwäpu, “Si huätä nandowatqanğtqe, ne yaqueqä iquau-mända paquvatuñquä hinuinä naqänjä!” ätukuwi.

32 I tquanğuwänğa, Iqu “He upuiyä” ätukqe. Itanji penqä iqua ämaqä iquaquini äväma, yaqueqä iquauqä yäpä inğisa äpaqukuwi. Inğanji yaqueqä eeqänänjä iqua tnänjä äwäpu, iwaqä iuta eqä-huänjä bunqä äpäquveqäpiyi, eeqänänji eqä änyuäpätkqe.

33 Ämaqä yaqueqä miqä iqua hinuä e äqumbiyi, zä anjä-himqä iunqä äwäpu, iinjä timäuqanğqenqätä, itanğa ämaqä penqä-tänjä iquaquini äwimakqenqätänji, ämaqe ätukuwi. 34 Itanğa ämaqä anjä iutanjä eeqänänji, Jisasi Ique wimapñqä äpkuwi. Qu Ique hinuä ae äqumbiyi, Iqu qua iu ävämetñqä yatñqä yänänäqñqä äwiminuwä.

9

*Jisasi Iqu, ämaqä yänjä njuä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä**

1 I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu yimba hñque ätkapmäuqe, eqä-huänjä yätäqänğisanqä anğumä äwätä, Iqueqä anjä-himqä iu ätimäukqe.

2 Inğanji ämaqä hñqua, yänjä njuä-tänjä hñque, iqueqä yquvanjä iunä

† 8:22 Jisasi Iqu ii ätkqe, Iqu ämaqä hänjä yqänä äpmapiyä-qe, quuvqä maeqiyqä iquauñqä ätkqe.

‡ 8:22 Makä 4:35-41; Lukä 8:22-25 § 8:27 Makä 5:1-20; Lukä 8:26-39 * 9: Makä 2:1-12; Lukä 5:17-26

witanji Iquenyqä ätuma äpkuwi. Itanji Iqu iquauqä quuvqä heqiyqe naqä-qakuänänä äqunäqe, njuä-tänjä iqueni tii ätukqe. “Nqä ymeqä iquki, tqä äwqe hanjä äkinyänä. Nyi tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä.”

³ Ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä hñqua, Iqu e tquanji äwipiwi, quwqä kñuä indqänqä imnä tiinjä indqänquwi. “Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa timäutñqä iqiyä.”

⁴ Jisasi Iqu iquauqä kñuä indqänqeuñi näqñqä eätä, tii ätukqe. “He heqä kñuä indqänqä iutani, kñuä quvqe sunqä indqänätqänäuä?

⁵ Nyi iqueni, ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ ätuätmä imäkmqe, yänänäqñqä-tänjunqä. Itanğa Nyi iqueni, ‘Si ävautnä qanjä uvä’ ätuätmä imäkmqä-pqe yänänäqñqä-tänjunqä. Qäquaqu asänänji. ⁶ Inji Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täuñi suqä quvqe huätä mamäunqiyä-qe, he näqñqä mapñqä änyinjiyä.” E ätuäqetani, yänä njuä-tänjä iqueni, “Si pämä ätqäutnä, yquvanjä ämetnä, tqä anjä iunqä uvä” ätukqe.

⁷ I tquanğa ämaqä iqu ävauqe, iqueqä anjä iunqä äukqe. ⁸ Ämaqä iqua hinjä iinjä äqumbiyi, zä ipu, Goti Iqu ämaqe uñi yänänäqñqä iinjä vqanqenqä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

Matiu mbqä motauqä iquenqä†

⁹ Jisasi Iqu anjä ique äväma äwätäqänğanji, ämaqä hñqu mbqä motauqä anjä iu pmetanji äqunqce. Iqueqä yoqe, Matiu ique. E äqunäqe, iqueni, “Qänaki nyivändiyä” ätukqe. Inji, Matiu iqu ivatuwänäqe, Ique qänaki qe äwivändkqe.

¹⁰ Ga Jisasi Iqu, iinjä iqueqä anjä iu buayä änätä pmetanğa, ämaqä mbqä motauqä kuapänänä hñquatä, suqä quvqä imäkkä kuapänänä hñquatä äpäpu, Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua-pqetä buayä anä ängmanminjuwi. ¹¹ Parisi hñqua hinjä e äqumbiyi, wäunjuänqä ämotquaminqä iquau yatñqä äwikuwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu buayi, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkkä iquatä, anä änätñqe, äänä etanjiwä?”

¹² Jisasi Iqu qätä e äwiyäqe, tii ätukqe. “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquaunqe, mäwqä ipñqäuä. Ämaqä yaqä-tänjä iquanä upñqäuä. ¹³ Nyi äpqe, ämaqä jänänä iquau tääqä tuätumamqä äpqä hmanjqä. Oeyä. Nyi ämaqä suqä quvqä imäkkä iquau tääqä tuätumamqä äpqeqä. Iñinqe he Goti Hanjuwä Iqueä bukä iu tiinjä äqänänqe, näqñqä mapiyä.

‘He hiqäva imäkätqänjuwinqe, manyinqä iqiyä. He ämaqä iquaunqä qeqä emänğanğuti ängüä itquapñqä änyinjiyä.’”‡

Suqä, buayä manqä imäkmbu, pmeqenqä§

¹⁴ Inğanji ämaqä Jonä iqu ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimepu yatñqä äwikuwi. “Ii änäänänqäwä? Nesä, Parisi iqua ämotquetqänuwä iquatä, tääqä yänänäqñqä imäkatunquä diñqä, buayä manqä imäknätanä yakuä äpmetunqeqä. Inäqe ämaqä Si ämotquetqänä iqua, iinjä miqä itqänjuwä.”

¹⁵ Jisasi Iqu kimanji, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metñqä hñqu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetanğa, qu äwqä hanjä iuta hipenjä iuismäknäpu pmapnuwänqätanä? Oeyä. Qänakndani, huiziqua ique ätuma uwqanquwänğa, iqueqä käyämaqä iqua inğanä imäkmbu pmapnuwänqeqä.

† 9:8 Makä 2:13-17; Lukä 5:27-32 ‡ 9:13 Hosiya 6:6 § 9:13 Makä 2:18-22; Lukä 5:33-39

¹⁶ Itanga, gquä yäüä hñqu äpkñgqe, ämaqä hñqu yuä änyä-hänjä hñquesanä ätävätä, hovqä yäüä ique mapmävqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, asnjä äqiyätäqänğanj änyä-hänjä guä e äktäpitqä iqu, yäüä iquenj qui naqänänjä imäkätä, hovqä naqä vänqiyä. ¹⁷ Tiñji iinänjqä. Ämaqä hñqu wainqä-eqä änyä-hänjä hui yaqueqä huiwä yäüä du mequatimäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä yäüä iquenj äpisätä, qua bu hiquatäunqiyä. Yaqueqä huiwä-pqe, qui inä imäknänqiyä. Wainqä-eqä änyä-hänji, qu yaqueqä huiwä hänjä iu iquatimepñqäüä. Inji qäquaqu äñguänänänqeqä.”

*Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, äñguä iwimäkkqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä Jonä iqu ämotquaminqä iquau, kukñuä ii yqänä tuätqätanga, ämaqä miqä hñqu äpäqe, Ique qonä äwoktäutä tii ätukqe. “Nqä ymeqä apäkä ii, tänja äpäkonqä-qe, Si äpätnä Saqä hipae haqeqi wiyqanqti, hänjä vautñqänänyä.” ¹⁹ Iqu e tquanga, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä pämä ätqäpiyi, ique äwivändkuwi.

²⁰ E äwäpiyä imdanj, apäkä hui Jisasi Iqueä tuwä-tänjä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä iu itmaqänqge. Ii hea ique-iquenj, qanüä yaqä e pmetanji, quväukuä 12 ämäwqätäukqe. ²¹ Ii kñui, “Nyi Iqueqä gquä iu itmaqänmqe, äñguä nyimänänqiyä” indqänätä, iñjä ikqe. ²² Ii Ique itmaqiyanqge, Iqu hiqumuanä äwiyäqe, ii hinüä äqunätä tii ätukqe. “Nqä ymeqä iiki, tqä äwqe hanüä äkinyänä. Si Nyinyqä quuvqä eqänä-qae, äñguä äyä ikimäqänä.” Hea inqata-tiñji, äñguä äpmaka äukqe.

²³ Itanganj Jisasi Iqu ämiqä iqueqä anä iu äpaquväqe, ämaqä hñqua hääwä ätäpu, qokä-apäkä kuapanänji kñuä yänänäqñqä qäkmanätqätangä äqunqge. ²⁴ Itanj Iqu tii ätukqe. “Ii mäpäkonqä iqeä. Oeyä. Ii hiqagenä äwinä. He huätä upiyä.” E tquangqetanj, qu Iquenj tä äsukuwi. ²⁵ Qu iquau yäpaqä mäñgisa huätä dowatqanquwänqge, Iqu hiqñqä ii witanqñqä inqisa äpäwäqe, iyyqä hipa iu a maqätqanga, ii ävaukqe. ²⁶ Inji Iqu i imäqanqñqge, kukñui hinqinäwa im-imä ätqa äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä hinüä pisqä hñquaqui äñguä iwimäkkqenqä

²⁷ Jisasi Iqu anä ique äväma wätqätanganj, ämaqä hinüä pisqä hñquaqu, Ique qänaki äwivändäsinyä, tääqäqä äuminjiyi. “Dewiti iqueqä Kawiquki, Si yenyqä qeqä kimänänä.” ²⁸ Iqu äwätä anä iu paquvqanqanj, iquaqu Ique wimeqanqiyänqge, Iqu yatñqä äwikqe. “Nätmatqä iñji, Nyi qäyunä imäkmqenqge, qe quuvqä eqiyqinyqä?”

Kimanj iquaqu, “Naqä Iquki, ye quuvqä eqiyqueä” ätukiyi.

²⁹ Itanj Iqu iquaquiyqä hinüä iu itmaqiyanqä, “Qe Nyinyqä quuvqä eqiyqiyä-panj, nätmatqä iñji äqemenqiyä” ätukqe. ³⁰ I tquanga iquaquiyqä hinui äñguä äqänqiyi. Itanga Jisasi Iqu kukñuä yänänäqñqä tiñjä ätukqe. “Nätmatqä äqemeqenqge, ämaqä hñque awä mätkuä panyinyqä.” ³¹ Iqu i tquangqä-qe, iquaqu äwiyi, Iqu iwimäqanqñqge, ämaqä eeqänänjiu awä ätuäkäminjiyi.

Jisasi Iqu, ämaqä penqä-tänjä, kukñuä matqä hñque äñguä iwimäkkqenqä

³² Ämaqä iquaqu Ique tii vämeqanqiyänqge, qu ämaqä penqä-tänjä, kukñuä matqä hñque ätuma äpkuwi. ³³ Jisasi Iqu penqä ique huätä mamäuqanqge, ämaqä kukñuä matqä iqu kukñuä tqanga, ämaqe kñuä

* 9:17 Makä 5:21-43; Lukä 8:40-56

kuapä indqänäpu, tii ätkuwi. “Israitqä täuñi, nätmätqä huitañä tiñi, hiñuiqänäñi matimäuqä imiñqeqä.”³⁴ Itañgi Parisi iqua, “Iqu penqä iquau huätä ämamäuqe, penqä naqä iqueqä yänänäqñqetä imäkqiyä” ätkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqeunqä huäqä kiñä äwunminqenqä

³⁵ Jisasi Iqu anä-himqä eeqänänä iu ikitä, anä aquväqñqä iuñi ämaqeü ämotqetä, Goti Iqunä ämitñqä iuñqä kukñuä äñgui awä ätuäkitä, yaqä huitañä-huitañä eeqänäñi äñguä iwimäkäkäminqe. ³⁶ Iqu qokä-apäkä kuapänä pmetañgä äqunätä, iquauñqä huäqä kiñä äwunminqe. Qu sipsipqä quwqä ämiqe hma etañgi, äwäwa kiñä ipu, qui imäkmbñqä itqänuwä-pa pmetañgä äqunminqe. ³⁷ E äqunäqetani, Iqu Iqueqä wäunüñqä ämotquaminqä iquauñi, tiñä ätukqe. “Wäunüä iuñi, ymisanä yäuä kuapänä iinä, inä etañgi ämaqä wäunüä iqe, hmbnänjqä. ³⁸ Iiñiqe ämaqä wäunüä iqä häñä hñqua, ymisanä aquvä ptpñqä dowatätñqä iñqe, he wäunüä Kaniquenyqä tääqä tupñqeqä” ätukqe.

10

*Jisasi Iqueqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä yoqeyi**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüñqä ämotquaminqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnä quvqe huätä ändowatäpu, täñä-yaqä hiutanä-huitañä-tänä iquau äñguä wimäkñqä diñqä, yänänäqñqetä yoqä naqetä äwikqe. ² Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä dowatätñqä 12 iquauqä yoqe, tiñi. Kinganäñi Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitä iquvi. Itanga känguequ, Endru iquvi. Itani Sepri iqueqä hikñä iquaqu, Jemisi iqutä Jonä iqutänji. ³⁻⁴ Itanga Pilipä ique, Batromi ique, Tomasi ique, Matiu mbqä motauqä ique, Jemisi Aläpiyasi iqueqä hikñä ique, Tatiyusi ique, Saimonä ämaqä Selotqä iutanä ique, itanga Jutasi Iskarioti,† ämaqä qänaknda Jisasi Ique ämaqä huiziuqä hipa iu qui imäkñqä väniqñqä iquvi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iqua wäunüä imäkñqä, näqñqä äwikqenqä‡

⁵ Ämaqä 12 iquauñi, Jisasi Iqu wäunüñqä ändowatätä tii ätukqe. “Ämaqä Israitqä ique qäyä etañgi huiziquauñqä mäwqä pambiyä. Sämalia pmeqä iquauqä anä-himqä iuñi, mäpaquvqä pambiyä. Oeyqä. ⁶ He Israitqä iquauñqänä upñqeqä. Qu sipsipqä, hänaqä qäyunänñqä maqñqä enqä-panä-quai. ⁷ He äwäpu kukñuä awi, ‘Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, qäukuä yätuta qäqi täqi ae äquvepqeä’ tupñqeqä. ⁸ Ämaqä täñä-yaqä-tänä iquau äñguä iwimäkäpu, ämaqä ae äpäkonquwä iquau ävauqumuatäpu, ämaqä wänyimänqä-tänä iquau äñguä iwimäkäpu, dnä quvqä penqä, ämaqä iquau ätqäunqe, huätä dowatäpu iqäupiyä. Nätmätqä he ämeñuwi, mbqä mäwqä ipu hiñgi ämequwitanji, ämaqä iuñi, hiñgi wipiyä” ätukqe.

⁹⁻¹⁰ “He qañä äwäpiyänqani, mbqä-qatä, yquayä qa-mñqetä, gquä tñänqä hñqutä, yukä iu ämuasmäuqetä, qañä uwqä yäkqetä, qäsä mämeqä pambiyä. Oeyä. Ii tiñä hitañgiyi. Ämaqä wäunüä iqanqppqä iquauñi, ämaqä quwqä yätamäkqä ämetqänuwä iqua buayä äwipñqäuä.

¹¹ He anä-himqä hñque äpaquväpiyänqani, ämaqä suqä äñguä-tänä hñquenyqä qävqä ipu, anä-himqä iu ävämepiyänqanqe, ämaqä iqueqä anjunä pmeqäpñqä. ¹² He iqueqä anju äpaquväpiyänqani, iqi pmamitpñqä

* **10:** Makä 3:13-19; Lukä 6:12-16 † **10:3-4** Näqñqä-tänä kuapänä iqua, kñuä tiñä indqänätqänä. Yoqe Iskarioti, kiqä quati, ‘ämaqä anä-himqä Karioti iqesañä ique’. ‡ **10:3-4** Makä 6:6b-13; Lukä 9:1-6

iquauni, 'Goti Hanjuwä Iqu änguänä emäkänqiyä' tquäpnqä. ¹³ Iqua aquvänä ipu he etmeqanppqe, hiyaqä kuknuä ängui, iquatä witäniqeqä. I etanqqä-qe, qu he etmapnqe aquvänä miqä iqanppqe, hiqä kuknuä ii iquau yätamäkkä mäwqä da yänqiyä. ¹⁴ Ämaqä hnqu he etmetä iqueqä anä iunqä etma mäwqä itä, hiyaqä kuknui qätä maeyqä iqanqutqe, he anä-himqä ique ävämepeyänqani, qua hinoqukuä yukä iu täka emäkmitätqe, ptä quväteqämä emä uwqäpnqä. ¹⁵ Nyi naqä-qakuä etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuknuä mitäniqänqani, qokä-apäkä anä-himqä iquesani iquauqä kimanä hanä-iqe, Sotomä iutä Gomora iutä äpmaminuwä iquauqeuni, § aanä ämäwqätäuniquqä."

*Jisasi Iqueqä wäunuä imäkkä iquauni, hanä-iqä wimeninqenqä**

¹⁶ "Nyi endowatqe, tiinjä. Sipsipqä iqua, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä äwquwä enqä-panä iinjä endowatqänä. Ämaqä hui he qui emäkpñqä iqäpnqäüä. Inji he qämäkä iquauqä suqä iunä qänaknä ipu, knuä änguä ganä indqämbiyi imäkkäpnqä. Inäqe ynñä-heeqe, suqä quvqä mimäkkä itqänuwä-pa, he-pqe asä ii iqäpnqeqä. ¹⁷ He ämaqä iquauni änguänä wimasipiyä. Qu quwqä ämiqä iquauä hinuä iqini kuknuä metpnuwiqä. Quwqä anä aquväqñqä iuni, täua hitäwipnuwiqä. ¹⁸ Qu Nyi mändi ängittqiyäpu, ämiqä Romätanä iquaunqätä, anä-himqä naqä ämiqä iquaunqätä, heñi eyqiyäma upnuwiqä. Inqani he ämaqä naqä iinjä iquautä, ämaqä Israitqä qäyä etanqi huizi iquautäni, kuknuä ängui awä tupnuwänqeqä. ¹⁹ Qu heñi, kuknuänqä eyqiyäma uwqanqunganäni, 'Ne kuknui, äki tanquatiyä? Ä kimanä, äänä tuanquatiyä?' knuä mindqänqä pa iqäpnqä. Oeyä. He kuknuä tñqänqani, Goti Hanjuwä Iqu he kuknuä tupnqe, ämetquenqiyä. ²⁰ Ii tiinjä. Kuknui, hiqä-hiuä matqä ipñqäüä. Hiniquqä Dñä Änguä Iqu hiyaqä manä iuta awä tuänqiyä.

²¹ Ämaqä hui quwqä kätä-känqueque, huiziqua ique pizqä päkpñqä iinjqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itani kaniqukua, quwqä ymeqä iquaunipqe, suqä asitanä itquapnuwiqä. Itanqa ymeqä iqua, kunaqä-kunujuau-pqe, mäkä äunäpu asä inä ipnuwiqä. ²² He Nyaqä yoqä-tänuenä etanqi, ämaqä eeqänänä äwqä quvqä emäkkäpnnuwiqä. Inäqe qokä-apäkä hanä-iqä qäpu etqänqanqä yänä äqämbu äpmamitpñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanä iqumuatäniqeqä.

²³ Ämaqä anä-himqä hnquesani quvqä etqueqanppqe, he ävämepe, anä-himqä hnquenyqä zä uwqäpnqä. Nyi naqänä etqänä. He Israitqä iquauqä anä-himqä eeqänänä iuni änyä mikiqänqa, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu äpäniqeqä.

²⁴ Ämaqä näqnqä ämetqänuwä iqua, näqnqä ävätnqä iqueni, mämäwqätäuqä ipñqäüä. Itanqa ämaqä wäunuä imäkätqänuwä iqua, iquauqä naqä iqueni, mämäwqätäuqä ipñqäüä. ²⁵ Näqnqä ämetqänuwä iqua, ämotquetnqä iqutäni, asänänä eänuwi, ii qäyunjqä. Wäunuä imäkätqänuwä iqua, naqä iqutä asänä eänuwi, ii-pqe qäyunjqä. Inji ämaqä ämiqä iquenyqe, qu 'Iqu dñä quvqä Belsäpulä iqueqä' ätpqe, † iqueqä yäpä iqi itqänuwä iquaunqe, yoqä quvqänänä asä inä tñqäüä.

Zä tquenyqä winqenqä?‡

²⁶ He ämaqä iinjä etqueqanppqä iquaunqe, zä miqä pambiyä. Nätmatqä eeqänänä huäqä äutnmitätqe, ätnänä iqi timäunqiyä. Nätmatqä eeqänänä

§ 10:15 Ipäqäkkä 18:16-19:29 * 10:15 Makä 13:9-13; Lukä 21:12-19 † 10:25 Matiu 9:34
‡ 10:25 Lukä 12:2-7

zä äwämitätqe, ämaqe näqñqä hipñqäüä. ²⁷ Kukñuä Nyi ämaqeu mätquä henyä etätñqe, he ätnänäqi tquäpñqe. Kukñuä Nyi qeiqinyä etqe, he ämaqeuqä hinuä iqi ätqäupu awä tquäpñqe. ²⁸ Ämaqä hiqä huiwä iunä päsqä iquaunqe, zä miqä pambiyä. Qu quuvqe, pizqä mapäsqä ipñqäüä. Goti Hanjuwä Iqu, huiwitä, quuvqetä, tä iunqä dowatätä, qui Imäkqä-qu etanqi, he ze Iquenyqänä iqäpñqeqä. ²⁹ He näqñqeqä. Yññä wänqä isuaunqe, ämaqe, qu hnjuaquinyqä mbqä wänqä hñqunä itqänä. Inäqe hiqä Hiniqu, isuaü äñguä ämitäqetani, Iqu hinuinä mäqunquä iqanqutqe, isuaütanä hmbu qua mänji mapäkñqä inqiyä. ³⁰⁻³¹ Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqiñi, he yññä isuauni, ämäwqätäunäüä. Hiyaqä dä nyuänä iunji, Iqu a ae ätäuqeqä. Iinä etanqi he hanä-iqä emeqanqutqenqä, zä miqä pambiyä.

Jisasi Iquenyqä kuapänä winqanqi, Iquenyqä awä-tqenqä§

³² Ämaqä hñqu, ämaqä iunji, 'Nyi Jisasi Iquesanunqä' tquanqutqe, ga Nyi-pqe iquenqe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueä hinuä iqiñi, 'Ämaqä tqu, Nqeqä' tumniqeqä. ³³ Itanqa ämaqä hñqu, 'Nyi Jisasi Iquesanunä manä' tquanqutqe, ga Nyi-pqe iquenqe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueä hinuä iqiñi, 'Ämaqä tqu, Nyitanu manä' tumniqeqä.

³⁴ He Nyinyqe, 'Iqu mäkä eeqäpnäñi, mäñdi kittqiyätñqä äpqqeqä' kñuä maeyqä pa inä. Oeyä. Nyi ämaqe, äwqä hanuä inqä pmetpnuwä diñqe, mäma mapqä, ipäqäyuna äma äpqqeqä. ³⁵ Nyi tiinñqä äpqqeqä.

'Hikñuiqu, kaniqeqä mäkäñqä vqä iinqätä, meqi, känäu mäkäñqä vqä iinqätä, hikñueqä apäki, keenqä mäkäñqä vqä iinqätä, äpqqeqä.'

³⁶ *Itanqa ämaqä hñqueqä käyämaqä iquautanä hñqua, iqueni himä-wiunqä wipnuwiqä.'**

³⁷ Ämaqä hñqu kaniquenyqätä, känäunqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wänqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqä. Ämaqä hñqu iqueqä ymeqä qokä iquaunqätä, apäkä iuaunqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wänqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqä. ³⁸ Itanqa ämaqä hñqu hanä-iqä Nyaqä yoqeta wimeqanqutqe mämeqä itä, Nyinyqä qänaknä miqä imitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu manä.† ³⁹ Ämaqä hanä-pmeqä äñgui ämäqumuetä, a yänänäqñqä äqätmitätqä iqu, iqueqä hanä-pmeqe qui imäknänqiyä. Itanqi ämaqä Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hanä-pmeqe huätä ävquatämäumitätqä iqu, hanä-pmeqä naqä-qakuänäñi ämeniqeqä" ätukqe.

Yätamäqä vqä iqua, kima äñguä mapnuwänqä

⁴⁰ "Ämaqä hñqu, he etmetä äñguänä emäkqanqutqe, iqu Nyi-pqe inä inyimäkqiyä. Ämaqä Nyi indmetqä iqu, Nyi änändowatkqä Ique-pqe inä itmeqiyä. ⁴¹ Ämaqä hñque, Goti Iqueqä kukñuinqä hinuä-tqä hñqu ique wimeqanqa, iqu iquenyqe, 'Hinuä-tqä-queqä' kñuä indqänätä, iqueni itmetä äñguä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmätqä äñgui, hinuä-tqä iquau ävätñqä-pa väniqeqä. Itanqa ämaqä hñque, ämaqä jänänä hñqu ique wimeqanqa, iqu iquenyqe, 'Ämaqä jänänä-queqä' kñuä indqänätä, iqueni itmetä äñguä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmätqä äñguä, ämaqä jänänä iquau ävätñqäpani väniqeqä. ⁴² Itanqani ämaqä hñqu, Nyaqä ämaqä tquautanä yoqä naqä-tänä maeqä hñquenyqe, 'Iqu Jisasi Iquenyqä qänaknä itñqä-queqä'

§ 10:30-31 Lukä 12:8-9 * 10:36 Maika 7:6 † 10:38 Lukä 14:26-27

kñuä indqänätä, ique eqä isqä ävätqä iqu, Nyi iquenyqe, 'Ämaqä tqueqä wäunuä änguä iutanä kimanji, ämeniqeqä' naqä-qakuänänjä etqänä" ätukqe.

11

*Jonä asñä-qäyqä iqu, yatñqä äwikqenqä**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä 12 iquaunji kukñuä ii ae ämotqueqe, Iqu iqinji äväma, anjä-himqä huizi, qua Galili iu äwinqä iu, ämaqe ämotquetä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminqe.

² Jonä iqu guä kiqiyäueqä anju äpmeqänqani, iqu wäunuä eeqänänji Kraisi Iqu imäkqanqenqä qätä äwiyäqe, iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä hñquaqu, Jisasi Ique yatñqä wiyñqä ändowatkqe.

³ Iquaqu Ique äwimayi, yatñqä tiinjä äwikiyi. "Qu 'Kraisi Iqu äpäñqiyä'† ätätqänjuwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hiñuä inä äqänänä pmetuñqutanä?"

⁴ Jisasi Iqu kimanji, iquaqui tiinjä ätukqe. "Qe nätmätqä hiñuä äqunäsinyä qätä äwiyänjiyinqe, äwäsinyä Jonä ique awä tiinjä suinyqä.

⁵ 'Ämaqä hiñuä pisqä iqua, hiñuä änguä äqänqäuä. Yukä quvqä iqua, qanä änguä äwqäuä. Wänyimänqä-tänjä iqua, änguä imänqäuä. Qätä äyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonquwä iqua, anji ävauqäuä. Nätmätqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä ängui qätä äwiyqäuä.'‡ ⁶ Ämaqe, qu Nyi imäkqanqenqä kñuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä iqanqutqe, qu aquvänä ipñqäuä" ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenyqä ätukqenqä§

⁷ Jonä iqueqä ämaqä iquaqu ae uwqanqiyänqä, Jisasi Iqu qokä-apäkä iunji, Jonä iquenyqä tii ätukqe. "He anä avqñqä dunqe, squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? Qoä-qamqä yunjuä miqanqqe qumbñqä äukuwätänä? Oeyä. ⁸ Squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? He ämaqä qäkä änguänänjä yäuqä pmetanqä hñque hiñuä qumbñqä äukuwätänä? Oeyä. Ämaqä qäkä änguä äyäuñuwä iqua, ämiqä naqä iqueqä anä du pmetpñqäuä. ⁹ He squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? Ämaqä hiñuä-tqä hñque hiñuä qumbñqä äukuwätänä? Nñqä. Iinjä sätäti, Nyi tiinjä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hiñuä-tqä huizi iquaunji ämawqätäunä" ätukqe.

¹⁰ "Bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanui tii ätä äqänänä.

'Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukñuä ämapqä hñque, Si hiñuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänjä,' ätä äqänänä.*

Kukñuä ii, ämaqä tätquenyqä ätqiyä. ¹¹ Itanji Nyi he naqä-qakuä tiinjä etqänä. Ämaqä eeqänänjä iutanji, Jonä asñä-qäyqä ique ämawqätäutñqe, aanqeqä. Inäqe Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunji, ämaqä yäpakä quvqä äpmeñqä iqu, Jonä iquenyqä ämawqätäunä" ätukqe.

¹² "Jonä asñä-qäyqä iqu kukñuä awä ätuminqänqani, ämaqä yänänäqñqä-tänjä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iu paqunqenqe, qu wäunuä yänänäqñqä ipñqä ipäqakuwi. Täñqani qu wäunuä iinjä yqänä imäkäpu, Goti Iqueqä miqeunji hanjä-iqä kuapänä ävätqänäuä. ¹³ Jonä iqu ätimäukqänqanqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuñqä näqñqe, qu bukä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiutatä, Mosisi iqu kukñuä-suqenqä äqäkqeutatä ämaminjuwiqä. ¹⁴ Goti Iqueqä bukä iunji,

* **11:** Lukä 7:18-23 † **11:3** Matiu 3:1-12; Malakai 3:1 ‡ **11:5** Asayä 35:5-6 § **11:6** Lukä 7:24-35 * **11:10** Malakai 3:1

'Hiñuä-tqä Laisa iqu äpänqiyä' ätätä äqänänqce,† ii Jonä iquenyqänä äqänänä. He Nyaqä kukñuä iinqe, quuvqä heqäpñqäpiyä, maeqiyqä ipñqäpiyä? 15 He qätä-tänuenä epiyi, kukñuä iinqe knuä äñguänä indqämbiyä" ätukqe.

16 "Ämaqä tänğa äpmeñuwä iunqe, Nyi änäänyä tmqäwä? Tiñuaiqä. Ymeqä ququawä aquväqñqä iu quamä äpmapu, ymeqä huizi iquaunqä tääqä tiñä ätätqäñuwä-panä-quaiqä. 17 'Ne henyqä häawä qäyä ätqanqu, he himnuñuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanqu, he knuä maqiyqä iquwiqä' ätätqäñuwiqä. Ämaqä tänğa äpmeñuwä iqua, qu ymeqä tqua enqä-panä eäpu, suqä äsque-äsquenqä mäwiñanqiyi. 18 Jonä asñä-qäyqä iqu äpäqetani, buayä änätä, wainqä-eqä manqä iqanğa, qu 'Dñä quvqä-tänä-queqä' äyä ätkuwiqä. 19 Inäqe Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayätä eqätä ganqqänğa, qu tii ätqäuä. 'Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä ñqueqä. Itanğa ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkkqä iquauqätä näueqä-queqä' inä ätqäuä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauqä wäunui, tiñä motquapnä. Iqueqä knuä indqänqe, ii aanä naqä-qakuiqä" ätukqe.

Ämaqä, quwqä suqä quvqenqä mäwquatämäuqä iquauqä hanä-iqenqä‡

20 I ätuäqetani, Iqu ämaqä anä-himqä hui-huiu äpmeñuwä iquauni, äkasuwä ätukqe. Anä-himqä iuni, Iqu wäunua ämaqä mimäkkänänä di kuapänä qäyä imäkkqanqi, quwqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe mäwquatämäuqä imiñuwi. 21 Iquauni Iqu tiñä ätukqe. "Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanä-iqenqe, Nyi 'Oänä' etqänä. Tiñä etanqiyä. Nätmatqä ämaqä mimäkkänänä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-pani, ämaqä hñqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qänğanä tiñi ae pmeqäpningä. Quwqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupiyitani, huäqä-hunqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu ae pmeqäpningä. 22 Iiñinqe Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqeuaqä suqä iwäsäuninqä atäunua ikqeuni, heyaqä hanä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätäni, ämäwqätäuniqeqä. 23 Itanğa Kapänamä pmeqä iquenyä, Goti Iqu henji, qäukuä haqä yätunqä etma yäniqätanä? Oeyä, Iqu he ämaqä pizqä iquauqä anä bunqä endowatäniqeqä. Nätmatqä ämaqä mimäkkänänä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä enqä-pani, ämaqä hñqu Sotomä pmeqä iquauä awä iqisa imäkkqä-säpi, anä-himqä iqu yqänä witäninqä. 24 Inä etanqi hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqeuaqä suqä iwäsäuninqä atäunua ikqeuni, heyaqä hanä-iqe Sotomä pmeqä iquauqeuni ämäwqätäuniqeqä" ätukqe.

Hapä pmeqe, Jisasi Iquesanji

25 Inğanji, Iqu tii ätukqe. "Apä, Qäukuitä Quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqñqä knuä-tänä iquaunqä si nätmatqä tä zä äkittqiyenä-qe, ymeqä dänä-sua enqä-pa äyä ämotquenyä. Si e imäkkqanğnä, Nyi 'änqaiqä' äktqänä. 26 Auä, Apä, Si Tqä-täuä yeeqä imäknđqä dinqä, imäknjiqä" ätukqe.

27 Tiñä-pqä inä ätukqe. "Nqä Apiqu nätmatqä eeqänäni, Nqä hipa täu äñjiyqeqä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqñqe, aanqeqä. Apiquänñqä. Ämaqe, Apiquenyqä näqñqe, aanqeqä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetñqä iquatänä, Apiquenyqä näqñqä eänäuä" ätukqe. S

† 11:14 Malakai 4:5 ‡ 11:19 Lukä 10:12-15 § 11:27 Lukä 10:21-22

28 “Ämaqä wäunuä tnänjä ipu, hanjä-iqä ämepu, huiwä hanjä enyätñqä iquenä, he eeqänänjenä hapä hitapmqä Nyinyqä ppiyä. 29 Nyi Nqä-näüä äkittqänätmä, ämaqeunji hanjä itquetñqe. Inji, bulumäka iqua nätmätqä eyqiyämapñqä, zä quavqä hinjä-qo iu guä ämäsäutqänuwä-panjä iinj, he Nyaqä yäpä iqi äpmapu, Nyita näqñqä meqäpñqeqä. Itanğa he hanjä-iqä naqänänjä mämeqä, hapä pmeppñqäüä. 30 Kukñuä Nyi etmqe, hanjä-iqä naqä manä, he qeiqinyänjä mapñqäüä” ätukqe.

12

*Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iquenqä**

1 Qänakndanji, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji, Jisasi Iqu kuä-witqä wäunuä awä iu qanä ikäminqe. Inğanji Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua buayä dä vqanğa, qu kuä-witqä häukui, ätäkäpu änminjuwi. 2 Parisi hñqua hinjä iinj äqumbiyi, Jisasi Ique tiinj ätukuwu. “Hinjä qunyä! Suqä Tqä ämaqä wäunuänqä ämotquetqänjä iqua iquwi, hiunji hapä pmeqänğa imäkqenqe, pmua imäknänä.”

3 I tquanğuwänğa, Iqu kima tii ätukqe. “Änäänğä? Hinjuiqänänji neqä awiqu Dewiti iquä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä äpakombiyi, Dewiti iqu imäkkqenqe, he kukñuä iunji a matäuqä itqänuwätanä? 4 Dewiti iqu Goti Hanjuwä Iqueqä anjä yäpä yänğisa äpaquväqe, Bretqä Goti Hanjuwä Iqueqä hinjä iqi äwäminqe, iquä iqueqä ämaqä iquatänji, ämepu änguwiqä.† Buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hinjä iqi äwinqe, ämaqe ämepu nqänqe, pmua imäknänä. Hiqäva-imäkkqä iquanä ämepu bñqä inä äwinä.‡ 5 Änäänğänqäwä? Bukä Mosisi iqu kukñuä-suqenqä äqäkkqä iunji, he kukñuä tä a matäuqä itqänuwätanä? Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji, hiqäva-imäkkqä iqua Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkqä anjä iu, Sämbatqänqä suqä ätä äwinqä iunji ävausäpiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä hinjä iqinj, qu suqä quvqä mimäkkqä itqänäuä. 6 I etanği Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkqä anjä ique Ämäwqätäunqä Hñqu, täqi äwinä.

7 Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñuä hñqu tiinj äqänänä.

‘He hiqäva imäkätqänuwinqe, manyinqä iqiya. He ämaqä iquaunqä qeqä emänğanğuti ängüä itquapñqä änyinqiyä.’§

He kukñuä iinj iqueqä quatinqä näqñqä meqä-säpi, he ämaqä suqä quvqä mimäkkqä itqänuwä iquaunji, hanjä-iqä mäwqä iqäpningä. 8 Injä etanği he iqueqä quatinqä maqñqä epu, Nyaqä ämaqä iquaunji hanjä-iqä hinği ävätqänä. Nyi iinj etqe, tiinjia. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iunji ämitqänä. Nyi tä qäqunqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, ämaqä hipa hñginji quvqä-tänjä hñque ängüä iwimäkkqenqä**

9 Jisasi Iqu iqinj äväma äwätä, iquauqä anjä aquväqñqä yäpä ingisa qe äpaquqke. 10 Iqinj, ämaqä hipa hñginji quvqä-tänjä hñqu äpmaminqe. Inğanji Parisi iqua Jisasi Ique kukñuä mitpnuwä dinqä yatñqä tiinj äwikuwi. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji, ne ämaqä yaqä iquaunji ängüä imäkkqe, ii ängüätanä, ä änäänğä?”

11 Iqu kimani, tiinj ätukqe. “Ämaqä hiyaqä awä iqisanjä hñqu, sipsipqä-tänjä-qu eä, itanğa Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji sipsipqä iqu qua hovqä iu äpäwitqe, iqu äänä imäkäniciyä? He näqñqeqä. Ämaqä iqu

* 12: Makä 2:23-28; Lukä 6:1-5 † 12:4 1 Samueli 21:1-6 ‡ 12:4 Hiqäva-imäkkqä 25:5-9 § 12:7 Hosiya 6:6 * 12:8 Makä 3:1-6; Lukä 6:6-11

sipsipqe a ämaqätätä, äkaka yäpaqä tängisa ätuma yapänqiyä. ¹² Inji ämaqä di sipsipqä dunji ämäwqätäutangqenqe, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqa suqä ängüä imäkqe, ii ängüänänjiqä” ätukqe.

¹³ I ätuäqetani, Iqu ämaqä hipa quvqä-tänjä iqueni, “Tqä hipa jänä imäkinyä” ätukqe. I tquanqa ämaqä iqu hipa jänä i imäknganqa, hipae, ängüänggisa änyänqä-pa, e ingqe. ¹⁴ Inqani Parisi iqua anjä iu äväma, hñqäqi aquvä äqänäpu, Jisasi Ique pizqä päkpnuwä iinqä hänaqenqä qävqä ikuwi.

Goti Iqu Jisasi Ique, wäunüänqä atäunüä ikqenqä

¹⁵ Jisasi Iqu qu iinjä iqanquwinqä näqñqä eäqe, anjä-himqä iunji qe äväma äukqe. Itani qokä-apäkä kuapänänji Ique qänaki qe äwivändkuwi. Itanqani iquautanjä tänjä-yaqä-tänjä iquauñi, Iqu eeqänänjä ängüänä qe iwimäkkqe. ¹⁶ Ii iwimäkätäqänqani, Iqu iqua Iquenyqä kukñuä awä matqä ipñqänä pmua imäkkqe. ¹⁷ Suqä e imäkminqe, Iqu kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä manjä iuta ätkqä iunä naqä-qakuä timäutñqä imäkkqe. Kukñui, tiñjiqä.

¹⁸ “Ämaqä tqu, Nyaqä wäunüä imäkqä iqueqä. Nyi ique atäunüä ikqeqä. Nyi iquenyqe, kiñjä änyinätñqeqä. Itanqa Nyaqä äwqe, iquenyqä aquvänä kuapänä itqänä. Nyi Nyä Dñä Äñgui, ique wimqänä. Itani ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iunji, iqu suqä jänänñqä kukñui awä tquätñqänänjä.

¹⁹ Iqu kukñuä äkasuwä ätätä manjä tnänjä matqä yätñqänänjä. Inji hänaqä iutani qokä-apäki, iqu manjä yänänäqñqä tqanquti qätä mäwiyqä ipñqänänjä.

²⁰ Tuuwä-hiyawä äukinymätä iqanqutqä iqua, iqu mäquasqä yänqiyä. Hiqi-tä hikui-hikui iqanqutqe, iqu maiqupisqä yänqiyä. Hea suqä jänänji, suqä quvqä iu ämäwqätäuninqänqanqanqe, iqu wäunüä yqänä iqämanguänqiyä.

²¹ Itani ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iqua, iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iqu yätamäkqä vätnqä hiñuä äqämbu pmepnuwiqä.”†

Jisasi Iquenyqätä, dñä quvqä iquauñqätä‡

²² Hea inqani qu ämaqä dñä quvqä-tänjä hñque, Jisasi Iquenyqä qe ätma äukuwi. Ämaqä iqu hiñuä pisqä eä, manjä matqä-que. Inqani Jisasi Iqu iqueni ängüä imäkqanqa, hiñuä äqänätä kukñuä ätkqe. ²³ E äqumbiyi, qokä-apäkä iqua yäunüä ipu, “Täukueqä. Ämaqä Dewiti iquesanjä ne hiñuä äqunanä äpmeñquä iqu, qäqutiyä?” ätnquwi.

²⁴ Parisitanjä hñqua kukñuä tä qätä äwipiyi, tiñjä ätkuwi. “Ämaqä Tqu, dñä quvqä iquau huätä ändowätätñqe, Iqu Belsäpulä, dñä quvqä iquau miqä iqueqä yänänäqñqä iutanänjqä.”

²⁵ Jisasi Iqu iquauqä kñuä indqänqä iunji näqñqä eä, tii ätukqe. “Ämaqä, qua naqä hñquesanjä iqua, iwäsänäpu mäkä hunqanqppqe, ämaqä iqua qui imäkmbñqäüä. Itanqa ämaqä anjä-himqä hñquesanjä-qe, hueqä-himqä huitanjä-qe, qu awä äkutnäpu mäkä hunqanqppqe, yänänäqñqä änä matqäüqä ipñqäüä. ²⁶ Inji tiñjä-pqe inänji. Setänä iqu, iqueqä dñä hñque huätä ändowätätqe, ne näqñqeqä, iqueqä ämaqä iqua awä äpatñqäüä. Inji iqu qua täu ämitñqe, äpakänä mämiqä yäniqe. ²⁷ He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäqñqeta dñä quvqä iquau huätä ändowätätñqeqä’ qäyunä tqanqppqe, hiqä ämaqä iqua dñä quvqä

† 12:21 Asayä 42:1-4 ‡ 12:21 Makä 3:22-30; Lukä 11:14-23

huätä ändowatätqänuwi, yänänäqñqä tqueqeta imäkätqänuwäwä? Hiqä ämaqä iinjä imäkätqänuwä iqua, heyaqä kukñuä iinj, ii qäyunä hma hitangqenqä ämetquapñqeqä. ²⁸ I etangqä-qe, Nyi, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqä iquesa, dñä quvqä iquau huätä dowatqangundqe, iinj qe he näqñqä tiinjä mapñqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä.’

²⁹ Quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueqä anä iu äpaquvätä, iqueqä nätmatqe metñqä wiñganqutqe, iqu äänä imäkaniqiyä? Iqu ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyäueqe, iqueqä nätmatqe hñgi inğa menqiyä.

³⁰ Ämaqä hñqu wäunüä yätamäqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunqä-queqä. Ämaqä hñqu, qokä-apäkä aquvä-qäyqenqä yätamäqä manyqä imitätqe, iqu ämaqe im-imä ändowatqiyä. ³¹ Iinjñqe, Nyi he tiinjä etqänä. § Suqä quvqä eeqänänitä, kukñuä quvqetä, qokä-apäkä iqua imäkñipqe, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä. Inäqe, ämaqä hñqu Dñä Äñguä Iquenyqä kukñuä quvqä ätmitätqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqe, huätäñi änä mämamäuqä da iniqeqä. ³² Ämaqä hñqu, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqangutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqä di, huätä mamäunqiyä. I etangqä ämaqä hñqu, Dñä Äñguä Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqangutqe, Goti Iqu, iqueqä suqä quvqä huätäñi, tänga mämamäuqä yänqiyä. Ga qänakndañä-pqe, mämamäuqä yäniqeqä.”

*Zä iquauqä häukuinjätä, ämaquqä suqenqätä**

³³ “Ämaqe zä hñquenyqä, ‘Zä tqu quvqätiyä, äñguänänätiyä’ kñuä indqänäpiyängani, kiqä häukui, hiñuä ganä äqumbiyi, inğani qu näqñqä mapñqäuä. Zä hñqu äñguänänä eänqe, kiqä häukuä-pqe, äñguänänäiqä. Inäqe zä hñqu quvqä eänqe, kiqä häukuä-pqe, quvqeqä. ³⁴ Inj heñi, qämäkä quvqä iqua eämakuwänänä eqänänänä. He ämaqä quvqä eänquwi, kukñuä äñgui äänä tñqäwä? Ämaqä iquauqä kukñuä tqe, ii iquauqä kñuä indqänqä dutanjqä. ³⁵ Ämaqä äñguänänä iqua, kñuä äñguänänä indqänäpu, suqä äñguänänä dinä imäkññqäuä. Ämaqä quvqä iqua, kñuä quvqä huitañä-huitañä indqänäpu, suqä quvqä imäkññqäuä. ³⁶ Itangqä Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqu kukñuä mitäniqänğani, Iqu quvqä kukñuä hñgi ätmitpçenqä kñuä indqänätä, iuta iwäsäuniqeqä. ³⁷ Si kukñuä äñguä tquki etangutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä jänänänukiyqä’ ktäniqeqä, ññ si kukñuä quvqä tquki etangutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä quvqukiyqä’ ktäniqeqä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique, “Ne Sinyqä näqñqä metunquä mänätquayä” ätukuwinqät†

³⁸ Iqu e tquanga, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñquatä, Parisi hñquatä, Iqueni tiinjä ätukuwi. “Ämotqueqä Iqukiyä, ne tiinjñqä änenqiyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Wäunüä Imäkquki eänj, ne ‘naqä-qakuä-queqä’ kñuä neyätñqe, mänätquayä.”

³⁹ Iqu iquauqä kukñui, kimañi tiinjä ätukqe. “Qokä-apäkä tänga äpmeñuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qañä hñgi qñqä enqäpanä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä miqä-quenqä. He ‘Ne Sinyqä näqñqä metunquä diñqä, mänätquayä’ ändquwä-qe, Nyi iinj mimäkqä imqänä. He näqñqä mapñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä.

⁴⁰ Jona iqu hiunji hñquaqui-hñque, heatqä hñquaqui-hñque, hämapäkä naqänänjä iqueqä äwqä yäpä ingisa äpmakqä-pa, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu asä inänjqä. Hiunji hñquaqui-hñque, heatqä hñquaqui-hñque, qua yäpä ingisa pmenqiyä. ⁴¹ Hiñuiqänänji, ämaqä Ninipe äpmaminuwä iqua, Jona iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe huätä ävquatämäukuwiqä. Inäqe tänganji, ämaqä Jona ique Ämäwqätäunqä Iqu, täqi qäyä pmetanji, ämaqe iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe mäwquatämäuwä iquwiqä. Iñinqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänganji, ämaqä Ninipe äpmaminuwä iqua ävaupu, ämaqä tänga äpmenuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tpnuwiqä. ⁴² Hiñuiqänänji apäkä, qua hitunuä nämä äwiñqä iu miqä naqä ii, Solomonä iqueqä kukñuä näqñqe qätä wiyätñqä äpkqeqä.† Inäqe tänganji Ämaqä Solomonä ique Ämäwqätäunqä Iqu täqi qäyä pmetanji, ämaqe Ique qätä mäwiqä itqänuwä. Iñinqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänganji, apäkä naqä ii, ävautä ämaqä tänga äpmenuwä iquauqä suqä quvqenqä awä täniqeqä.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anji äwimakqenqä§

⁴³ Dñä quvqä hñqu ämaqä hñque ävämanji, anä yenüä dunqä äwäqe, iqu anä hapä pmeqä diñqä qävqä ikiqänqiyä. Itanğa hñque mämäqumueqä iäqe, 'Nyi anä hiñuiqänä ävämaqä dunqä anğu umqänä,' täñqiyä. ⁴⁴ I ätäqe, iqu äwäqe, ämaqä hñqua anä iqueni siiyä äpipu anğuä imäkepiyä-qe, mäpmetanğä qunänqiyä. ⁴⁵ Iinğä äqunäqe, iqu äwätä dñä quvqä 7 hñqua itmenqiyä. Dñä iquauqä quvqe, dñä kiñganänğä iqueqä quvqeu ämäwqätäunqiyä. Iquau itmetä, qu anä yäpä yängisa äpaquvāpu pmapñqāuä. Ämaqä iqu hiñuiqänänji iñänänğä quvqä äpmaminğä-qe, tänganji aanğä quvqä kuapänä pmenqiyä. Suqä quvqä asä iutanji, ämaqä quvqä tänga äpmenuwä iquauñi äwimenqiyä" ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känaisä, kängukuatä, äwimakuwiñqä**

⁴⁶ Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kukñuä iinğä yqänä tuätqätanğa, Iqueqä känatä kängukuatä äpäpu, Iqutä kukñuä anä tñqä yäpaqä mäñgisa ätqäuminuwi. ⁴⁷ Itanji ämaqä hñqu Iqueni, "Hueqä" ätukqe, "Tqä tnatä tunğukuatä, Sitä kukñuä anä tñqä yäpaqä tängisa ätqäunğä." ⁴⁸ Ii ätukqä iqueni, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. "Nqä nipatä guäkatäñi, tqukuakä?" ⁴⁹ Itanji Iqu Iqueqä wäunğänğä ämotquaminğä iquau atäunğä ävätä, "Qätä nyipiyä" ätukqe. "Nqä nipatä guäkatäñi, täsquakänä. ⁵⁰ Ii tiinğqä. Qokä-apäkä, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenğä Iqueqä äwiñqä iu qänaknä imitpqä iqua, qu Nyaqä tasi-guäka, nanyi-napqä, itanğa nipaqtänğqä" ätukqe.

13

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuwqenqä**

¹ Hiunji asä qäqueni, Jisasi Iqu anä iu ävämanji, yäpaqä mäñgisa äwätä, eqä-huänğä Galili iqueqä manğä iqi quamä äpmaminqe. ² I pmetanğa, ämaqä kuapänänji Iquenyqä pğanğuwitanji, Iqu yimba hñque ätkamäuwqe, quamä qe äpmakqe. Itanji ämaqä eeqänänji, eqä-huänğä manğä iqi pämä tqäutänğä, Iqu yimba iu äpme näqñqä äwikqe. ³ Iqu iquauñi kukñuä ktqä ätuätä, näqñqä kuapänänji äwikqe. Kukñuä ktqä hñqu tiinğä

† 12:42 1 Ämiqä Naqä 10:1-13 § 12:42 Lukä 11:24-26 * 12:45 Makä 3:31-35; Lukä 8:19-21

* 13: Makä 4:1-20; Lukä 8:4-15

ätukqe. “Ämaqä hñqu kuä-witqä uwqä tnämawawätñqä wänqiyä. ⁴ Iqu ätnämawawqanğa, hui hänaqä iqi päknätqe, yññä äpäpu ämambnä. ⁵ Itanğa hui qua kuapänä hma etanği, hikä-tänä qäsä äwitanğqä iu päknätqe, qua äñgui äwa itanğuti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukaunqiyä. ⁶ Inji mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänä tqanğa, kuä kiqä tapinji wänqäpu etanği, yäuä hämänä pinqiyä. ⁷ Itanğa kuä uwqä hui guä yänä-tänä awä imä päknätqe, guä quvqä iqua qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeunji, qua aowi äñguä mäwqä yänqiyä. ⁸ Itanğa kuä uwqä hui qua äñguänänä iu päknätqe, kiqä näänqe 100 huknänä, hui 60 huknänä, itanğa hui 30 huknänqiyä. ⁹ Ämaqä qätä-tänuenä etanğutqe, kukñuä iinqe kñuä äñguänä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁰ Qänakndanji, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua äpäpu, Jisasi Iqueni yatñqä äväpu, “Si qokä-apäkä iquaunji, kukñuä ktqä inä sunğqä tuätqäninyä?” ätukuwi.

¹¹ Iqu kimanji tiinä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqenğqä kukñuä qakui zä witanğqä-qe, he näqnğqä mapñqe, Iqu henyä etapqiyä. Inäqe ämaqä huizi iquaunji, mäwqä itñqe. ¹² Ii tiinä etanği. Ämaqä näqnğqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä ävätä, qu näqnğqä kuapänänä-tänä-qua hipñqä iwimäkänä. Iinä etanğqä-qe, ämaqä näqnğqä maeqä iqua, näqnğqä wänqä qu ämeñuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä. ¹³ Initanji, Nyi ämaqä iquaunji kukñuä ktqenä ätuätñqeğqä. Qu hinuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqnğqä maeqä-quayqä. ¹⁴ Qu iinä epu, kukñuä hinuä-tqä Asayä iqu äqäkqä tquenji, ii naqä-qakuänänä ämotquetqänä. Iqu pmetanğa äpmaminjuwä iquaunqe, tiinä ätätä äqäkqeğqä.

‘He kukñuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatinqe änyä maqñqä hipnuwiqä. He hinuä äqunğua äwäpiyä-qe, nätmatqä hñquenyqe näqnğqä maeqä ipnuwiqä.

¹⁵ Ämaqä iinä iqua näqnğqä äñguä mämeqänqe, quwqä nyuänji woyqä ae imaqundänğqeğqä. Kukñuä qätä äñguä mäwiyqänqe, quwqä qäte, ae imaqundänğqeğqä. Nätmatqä hinuä äñguä mäqunquä ipñqe, quwqä hinuä-pqe, ae yämaqundi inğqeğqä.

Qu iinä mimäkqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, Nyinyñqä anğumä quvepqanğpi, ga Nyi iquaunji äñguä iwimäkqäminjğä.’†

¹⁶ Inäqe he Nyi nätmatqä imäkqanğqe hinuä äqunäpu, Nyaqä kukñui qätä änyiyätqänuwitanji, Goti Hanjuwä Iqu äñguä ae emäkqä iinqe, näqnğqä enä. ¹⁷ Nyi naqä-qakui tiinä etqänä. Nätmätqä he hinuä äqunätqänuwiji, hinuä-tqä iquatä, ämaqä jänänä iquatä, qu kuapänänji hinuä qunğänğqä naqänänä winyätqätanğqä-qe, qu hinuä mäqunquä iminuwijä. Kukñuä he qätä äwiyätqänuwiji, qu qätä wiyqänğqä naqänänä winyätqätanğqä-qe, qu qätä mäwiyqä iminuwijä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu kukñuä äpakänä yqänänji, tiinä ätukqe. “Goti Iqu he näqnğqä mapñqä etapqetanji, tänğanji kukñuä ktqä ämaqä kuä-witqä wäunüä iu tnämäuqä-queñqe, kiqä qakuinğqä Nyi awä tqanğundi, he qätä nyipiyä. ¹⁹ Ämaqe, qu Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñqä kukñui qätä äwiyäpu, kiqä qakuinğqä näqnğqä mämeqä itqänuwä iqua, qu kuä uwqä hänaqä iqi äpäknğqä-panä-quaiqä. Setänä iqu äwimetä, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu quwqä kñuä indqänğqeu hiqanğqe, huätä maqänä ämotautñqe. ²⁰ Itanğa kuä uwqä qua hikä-tänä iu äpäknğqä ii, tiinjğä. Ämaqä kukñuä iinä ique qätä äwiyäpu, maqänä ämepu,

† 13:15 Asayä 6:9-10

aquvänä iquwä iquaiqä. ²¹ Inäqe iquauqä quuvqä heqiyqe, kuä tapinjä wänqäpu uwqatätä, yäuwä äpiqä i enqä-paniqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui mändi kittqiyanä-tpu itqänuwä iqua, ämaqä tquaunji hanjä-iqä äväpu quvqä itqueqanquwännga, iquauqä quuvqä heqiyqe, qui maqänä imäknänä. ²² Itanğa kuä uwqä guä yänjä-tänjä awä imä äpäknngqä ii, tiinjä. Ämaqä kukñuä iinjä ique qätä äwiyäpiyä-qe, qu nätmatqä qua täutaninjä äwäwa ipu, mbqä aquvā kuapänä qäpnqenqä kñuä kuapänä indqänätqänuwä iquaiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiunji, suqä iinjä iqu qnqanä yeqanji, qu suqä jänänjä imäknngqe, yänänäqngqä mäwqä yänqiyä. ²³ Itanğa kuä uwqä qua ängwä iu äpäknngqe, ii ämaqä kukñuä iinjä ique qätä ängwä äwiyäpu, kiqä quatinqä näqngqä ämetqänuwä iquaiqä. Inji, kukñuä iqueqä näänqe, hui 100 huknänä, ga hui 60 huknänä, itanğa hui 30 huknänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, qätaqä quvqenqä

²⁴ Iqu ämaqeunji, kukñuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, ii ämaqä hnqu iqueqä wäunjuä iu kuä uwqä änguinä ätnämäwäwqä-panjä iinjä. ²⁵ Inäqe ämaqä iqi äpmamitpqä iqua hiqaqä witanguwännga, ämaqä iqueqä himä-wiunqä iqu ätimäutä, qätaqä quvqe, asä iu ätnämäwanji äwänqiyä. ²⁶ Qänakndanji kuä-witqä uwqä bakä ae äukaupu äpepiyi, näänqe äuknganğanji, wäunjuä-wiyqä iqua, qätaqä quvqä hui anä tqäutanğa qumbnuwiqä. ²⁷ Inğanji iqua äwäpu, ämaqä wäunjuä kaniquenji tiinjä tupnuwiqä. ‘Ämaqä naqä iquki, ne si tqä wäunjuä iunji, kuä uwqä änguinä ätnämäuqiyä-tanä ikque. Qätaqä quvqä hui anä ätqäunjuwi, änäänqäwä?’ ²⁸ Iqu iquau kimanji, ‘Suqä iqu, ämaqä himä-wiunqä hnqu imäkkqe qä’ tuäniqeqä. Itanji iqua yatnqä wipnuwiqä. ‘Ne äwätanä, qätaqä quvqe ekautanä, aquvā maqiyatunqenqä äkinqiyä?’ tupnuwiqä. ²⁹ Inğanji iqu iquaunji kimanji tuäniqeqä. ‘Oeyä. He qätaqä quvqe ekaupiyänğanji, kuä-witqä itä qäsä hikauqngäuä. ³⁰ Kuä täkqänğanqä, qäquaqu qäyä ätqäunqä. Kuä täkqänğanji, nyi ämaqä kuä täknqä iquau tii tumniqeqä. “He qätaqä quvqe ganä ekaupu, aquvā äqiyäpu, tä väuepnuwänqä hatnä äquqotäupu epiyä. Inğanji he kuä-witqe ätäupu, aquvā äqiyäpu nyaqä buayä pnqä wiqä anä iu pnqä hipiyä” tumniqeqä,’ tuänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä hnjuaqinqä‡

³¹ Iqu kukñuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, ii zä-guawä§ piikä, ämaqä hnqu iqueqä wäunjuä iu vowä ämäutnqä enqä-panjä iinjä. ³² Zä iqueqä piiki, wänqänänjä-sua etanji, piikä huiziqua, ique ämäwqätäunäuä. Inäqe, kiqä baki äkautä naqä äpeyätäqänğanji, nätmatqä huizi wäunjuä iu ätqäunqä iquaunji ämäwqätäutanguti, ynñä iqua äpäpu, kiqä äpa iunji yuuwä imäknngäuä.”

³³ Itanğa Iqu kukñuä ktqä hnqu-mända inä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, ii nätmatqä änyuämäuqä enqä-paniqä. Apäkä hui nätmatqä änyuämäuqe, hmbunä ämetä, kuä-witqä* kuapänä ämetä naqä-huinyä imäkänä, buayä pälawä eeqänänji änyuämäutnqä dinqeua” ätukqe.

Jisasi Iqu kukñuä ktqe, sunqä ätuminqätiyä

‡ 13:30 Makä 4:30-32; Lukä 13:18-21 § 13:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. * 13:33 Jisasi Iqu kuä-witqä iqueqä hanjä-iqe, 20 kilo iqä ätukqe.

³⁴ Kukñuä eeqänänjä Jisasi Iqu qokä-apäkä iu e ätuminqe, Iqu kukñui ätnänjä iqi matqä, ktqä dinä ätuminqe. ³⁵ Kukñuä, Goti Iqu hinuä-tqä hñqueqä manjä iuta ätimekqä hñqu qäyunä timäutñqe, Iqu iinjä imäkminqe. Ämaqä hinuä-tqä iqu tiinjä ätkqe.

Nyi kukñuä ktqe etätmä, nätmatqä qua täu imäkkqänqatqä zä äwäka äpäänqenqe, tänga awä etmqänä.†

Qätaqä quvqä iqueqä kukñuä ktqä quatinqä

³⁶ Jisasi Iqu ämaqä iu ävämani, anjä yäpä ingisa qe äpaqukqe. Itanji Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua Iquenyqä äpäpu ätukuwi. “Kukñuä ktqä qätaqä quvqä wäunüä iuta äukautñqenqe, Si ne kiqä quatinqä awä natiyä.”

³⁷ Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä kuä uwqä änguänänji tnämäwäwqä iqu, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqueqä. ³⁸ Wäunui, ii qua tqueqä. Kuä uwqä änguänänji, qokä-apäkä Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iutanjä iquaiqä. Qätaqä quvqe, Setänä iqueqä ämaqä iquayqä. ³⁹ Himä-wiunqä, qätaqä quvqä tnämäwäwqä iqu, Setänä iqueqä. Kuä täkqänqanji, qua täunji iqueqä yäpakänqanqä. Itanqä kuä täkqä iqua, enätqä iquaiqä. ⁴⁰ Qu qätaqä quvqä aquvä ämaqiyäpu, tä väuepñqä imäkätqänqä-pa, qua täunji iqueqä yäpakänqanqä-pqe asä iinjä imäkpnuwiqä. ⁴¹ Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä enätqä iquau dowatqanqä, Iqueqänä miqä iutanji, nätmatqä ämaqeugä quuvqä heqiyqä qui iwimäkqä iutä, ämaqä suqä quvqä imäkqä iquautänji, eeqänänji huätä mamäupnuwiqä. ⁴² Itanji qu tä naqänänjä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäupnuwänqä, qu kñuä naqänänjä äqiyäpu, hiqanqä manqtäsqukuä mäuqäpnuwiqä. ⁴³ Inqanji ämaqä jänänjä iqua, iquauqä Kaniqunä ämitñqä yäpä ingisa äpmepu, quwqä huiwitanji mäptqä enqä-pa we hunäniqeqä.‡ He qätä-tänqenä epiyi, kukñuä iinqe kñuä indqämbiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, mbqä pñqä wiqä ipñä iquenqä

⁴⁴ “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, mbqä pñqä wiqä ipñä imäkäpu, wäunüä iu qua zä äptekuwä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu mbqä ipñä ique ämäqumuetä hinuä äqunäqetanji, iqu ‘Nätmatqä iinjä mbqeunji ämäwqatäunä’ kñuä indqänätä, hinuä qunämapenä yeenqiyä. Inqanji iqu aquvänä itä, iqueqä nätmatqä eeqänänji aquvä ämaqiyätä, ämaqä hñquququa mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iinjä ae ämeqe, iqu äwätä wäunüä iquenji mbqä inqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, wimñä änguänänqinqä

⁴⁵ “Anqumñi, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ämaqä hñqu mbqä wäunüä imäkätä, wimñä änguänänqinqä qävqä ikitñqä-paniqä. ⁴⁶ Iqu änguänänjä hñque ämäqumueqe, iqu äwätä, iqueqä nätmatqä eeqänänji aquvä ämaqiyätä, ämaqä huiziqua mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iinjä ae ämeqe, iqu wimñi mbqä yänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, hämapäkä qaenqä

⁴⁷ “Anqumñi, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ii tiinjä. Hämapäkä qa, qu eqä-huänjä bu ätnämäupu, hämapäkä huitanä-huitanä äqupuquwä enqä-paniqä. ⁴⁸ Hämapäkä qa mñqä iunji manqä mñqanqä, qu hikä weä aanqä tängisa eyqiyäma äyapäpu, quamä äpmapu, itanqä hämapäkä änguänänjä iquauñi häkiu ämimepu, hämapäkä quvqä iquauñi bi tnämäupnuwiqä” ätukqe. ⁴⁹ “Itanqä qua tqueqä hiunji yäpakänqanji,

† 13:35 Apqä Bukä 78:2 ‡ 13:43 Deniyäli 12:3

asä iinjänqeqä. Ynaunjqä iqua äpäpu, ämaqä quvqä iqua, jänänjä iquauqä awä iqi pmetanquwä iquauñi itmapnuwiqä. ⁵⁰ Itañi qu tä naqänänjä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäuqanquwängga, knuä naqänänjä äqiyäpu, hiquanjä mangtäsqukuä mäuqäpnuwiqä” ätukqe.

⁵¹ Itañi Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquauñi, yatnqä tiinjä qe äwikqe. “Kuknuä tquauqä quatinqe, he näqnqä ae ämequwätanä?”

Qu “Auqä, ne näqnqä ae ämeququeqä” ätukuwi.

⁵² I ätuäqetani, tiinjä-pqe inä ätukqe. “Iinjä etanji ämaqä Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqnqä iquatanjä hnqua, qu Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqenqä näqnqä ämepu qänaknä imipqä iqua, qu anjä naqä hnqueqä kaniqu enqä-panjä hipnuwiqä. Iqu iqueqä nätmätqä änguänänjä pnqä wiqä iu äpaquväqe, nätmätqä änyä-hänjitä yäuetä qäsä äma pänqiyä” ätukqe. §

*Nasäretqätanjä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä**

⁵³ Jisasi Iqu kuknuä ktqä tä awä ae ätuäqe, anjä-himqä iunji qe ävämakqe. ⁵⁴ Äväma äwäqe, Iqu kaniqueqä anjä-himqä† iu ätimäuqe, iquauä anjä aquväqenqä iu äpaquväqe, ämaqä iunji Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuinqä näqnqä äwikqe. Qu Iqueqä kuknui qätä äwipiyitani, yäunüä ipu, “Ämaqä Tqu näqnqä tä ängisa ämeqäwä? Itanğa änäänänqäwä, Iqu ämaqä mimäqänänji imäkätñqeuä?” ätkuwi. ⁵⁵ “Ne Ämaqä Tquenyqe, näqnqeqä. Iqu ämaqä anjä imäkqä iqueqä Ymeqä Iqueqä. Itanğa Mäliya ii, Iqueqä känaiyqä. Inji Jemisi ique, Josepä ique, Saimonä ique, Jutasi ique, iqua Iqueqä kängukuayqä. ⁵⁶ Täqinji Iqueqä känapqa, nesä anä äyä äpmeñunä. Inji Iqu ii imäkätñqe, näqnqeqe ängisa ämeqäwä?” ätnquwi. ⁵⁷ Qu iinjä ätnäpu, Iquenyqe äwqä quvqä ätimäukñguwi.

Inğanji Iqu iquauñi tii ätukqe. “Hinüä-tqä iqua, anjä-himqä eeqänänjä iunji, yoqä-tänuae. Etanqqä-qe, hnqunä-hnqunäñi, iqueqä anjä-himqä iutä, iqueqä anjiu anä äpmeñuwä iutäñi, iqu yoqä maiqä-queqä.” ⁵⁸ Inji Jisasi Iqu-pqe, Iqueqä anjä-himqä iunji, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqätanğä, Iqu wäunüä ämaqä mimäqänänji, kuapänä mimäkqä iminqe.

14

*Heroti iqu, Jonä ique pizqä äpäkkqenqä**

¹ Hea inğanji ämaqä ämiqä Heroti iqu, qu Jisasi Iqu wäunüä imäkqanqenqä tqanğä qätä äwikqe. ² Iwä, iqueqä wäunüä-wiyqä iquauñi, tiinjä ätukqe. “Ämaqä Tqu, Jonä asnjä-qäyqä iqueqä. Iqu qua äptekuwä iuta anğumä ävaukqä iqueqä. Iinjñqe Iqu yänänänqenqä-tänju eä, wäunüä ämaqä mimäqänänji, imäkqiyä” ätukqe.

³⁻⁴ Kuknuä iinjä iqueqä quati, tiinjäqä. Qänğanänji Heroti iqueqä kätä Pilipä iqu, apäkä Herotiyasi ämaminqe. Ii Pilipä ique ävämanji, Heroti ique ämuangqe. Heroti iqu ii ämakqenqe, Jonä iqu iqueni tiinjä ätuminqe. “Si apäkä täsi ämeni, ii qäyunä hmanjqä.” Iqu e tquangqetani, Heroti iqu iqueni a äkiqätätä, guä äkiqiyäutä, guä pmuateqä anjiu äpmuatekqe. ⁵ Iqu iqueni pizqä päsqänqä knuä wiyqanqä-qe, qokä-apäkä iqua, “Jonä iqu hinüä-tqä-queqä” knuä indqänätanquwiñqä, iqu iquauñqä zä äwiñqqe.

⁶ Hiunji hnqueni ämaqä hnqua, Heroti iqueqä känai ique ämikqenqä knuä indqänäpu, iqtä buayä anä änguwi. Inğanji Herotiyasiyqä meqi

§ 13:52 Näqnqä-tänjä iqua, “Jisasi Iqu ii ätkqe, suqenqäti, kuknuä naqä-qakuinqätiyä, ätkqeqä” ätätqänä. * 13:52 Makä 6:1-6a; Lukä 4:16-30 † 13:54 Iqueqä kaniqueqä anjä-himqe, Nasäretqä iiyi. * 14: Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20; 9:7-9

ätimäuqe, iquauqä awä iqisa yeewä iminqe. ⁷ Itanğa Heroti iqu iyyqä yeewä iqanğqenqä kiinjä wiñganği, kukñuä guä tiinjä ämäsäukqe. “Si nätmätqä äkitanjä äkinqä kinğanği, yatñqä nyisqe, nyi äktapmqänä” ätukqe. ⁸ Iinjä etanği apäkä hitqiyqä kanai, meqiu kñuä yändqänqä vqanği, ii Heroti iquenji tiinjä ätukqe. “Jonä asñä-qäyqä iqueqä nyuäñi, ätäväpu hevqä iu eqanğpi, si äma äpätnä, nyi dapiyä” ätukqe.† ⁹ Heroti iqu qätä iinjä äwiyäqe, iqueqä äwqe hanjä qäyä vqanği, iqu kukñuä guä ae ämäsäukqenqä kñuä indqänätä, ämaqä iqtä buayä anä änminjuwä iquauqä hiñuä iqi wombä metñqe mäwiñganği, iqu “Apäkä hitqä ii ätqä-pa, ii imäkpiyä” ätukqe. ¹⁰⁻¹¹ Iqu ämaqä hñque guä kiqiyäueqä anä dunqä dowatqanğa, qu Jonä iqueqä hiñuä-qo iu häuä ätäväpu, iqueuä nyuäñi hevqä hñque ämiqutäwa äma äppiwi, hitqä ii äwikiwi. Ii äma äwätä, känäu äwikqe. ¹² Iinjä imäkqanğuwänğa, iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua äppiwi, iqueqä huiwi äma äwäpu, qua äptekuwi. Iqua qua ae äptepiwi, äwäpu Jisasi Ique qe ätukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä‡

¹³ Jisasi Iqu Jonä ique pizqä äpäkkuwiñqä qätä äwiyäqe, Iqu anä iunji äväma, yimba ikuapmäütä anä avqñqä imqä äukqe. Iqtä Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatänä äukuwi. Itanği qokä-apäki, “Jisasi Iqu äwqiyä” tqanğä qätä äwipiwi, qu quwqä anä-himqä äväma, Iqtä ämimbñqä eqä manä iu qanğä äukuwi. ¹⁴ Iinjä etanği, Jisasi Iqu iuäqämetäqänğanji, qokä-apäkä kuapänänjä pmetanğä äqunğqe. Iqu iquauñqä huäqä wunğanği, iquautanjä ämaqä täñä-yaqä iquauñi äñguä imäkkqe.

¹⁵ Mäptqä äwitñqä iqanğanji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua äpäupiwi, Jisasi Iquenji tiinjä ätukuwi. “Mäptqe ae äquveqetñqä iqiya. Täqinji qua avqñqäqiyä-qae, Si ämaqeunji anä-himqä ämätñgäwänqä iunqä ymisanä mbqä ipu bñqä dowatiyä.”

¹⁶ Iqu kimani, “Qu täqinji sunqä äväma upñqäwä? He hiqä-hiuä ymisanä wipiya” ätukqe.

¹⁷ Iwä, qu Iquenji, “Ne ymisanji kuapänä hmanjqä. Bretqä hipa hñginitä, hämapäkä hñquaqutänä ämeñunä” ätukuwi.

¹⁸ Inğanji Iqu “Ymisanä iinji, Nyinyqä ämappiyä” ätukqe.

¹⁹ Itanji Iqu ämaqe, qätaqä iqi quamä pmapiñqä ätukqe. Quamä pmeqanğuwänğa, Iqu bretqä hipa hñginitä, hämapäkä iquaqutä ämeqe, hiñuä haqä yätu äqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “äñguiqä” ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, Kiqä ämaqä iquau äwikqe. Iqua ämepu, ämaqä iu äwikiwi. ²⁰ Qu buayä änäpu, äwqä puäsqanğa, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi. ²¹ Qokä iqua buayä äñguwi, kuapänänji 5,000. Äpäkiutä ymeqeutänji, a matäuqä ikuwi.

Jisasi Iqu, eqä haqeqi qanğä äukqenqä§

²² Qu iinji qäpu iqanğuwänğa, Jisasi Iqu wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñi, “He yimba iu ätkamäupu, eqä yätäqä nänğisanqä hiñuiqä upuiyä. Nyi ämaqä täu dowatmqänä” ätukqe. ²³ Iqu ämaqe ae ändowatäqetani, Iqueqä-kiuänä qoqonjä yätunqä Kaniquenyqä tääqä tätñqä ekqe.

Mäptqä ae äquvqanğa, Iqu Iqueqä-kiuänä qoqonjä iu yqänä äpmaminqe. ²⁴ Inäqe yimbae kiinjä nänji ae äwqanğa, yunji

† 14:8 Ii Jonä iqueqä nyuäñi, iinjä imäkpiñqä ätukqe, “Iqu ae äpäkonğqätiyä” tä näqñqä metñqe inğeyi. ‡ 14:12 Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17; Jonä 6:1-15 § 14:21 Makä 6:45-52; Jonä 6:16-21

himängisa yänänäqñqä äqunätä, eqä änyämäwa äpeyätä, yimba iqueni ämäquvasämäuqänä itä, nängi-tängi ämimiñqe. ²⁵ Zä vätnqä qäqiqñi, Jisasi Iqu eqä-huänä haqeqä iquau wimetñqä äukqe. ²⁶ Iqua Iqu eqä-huänä haqeqi qañä quvepñangi äqumbiyi, “Hiwiyqeqä” knuä indqänäpu, zä kiñä ipu, zä-zääqä, ätkuwi. ²⁷ Itangi maqänäni, Iqu iquauñi ätukqe. “He zä miqä pambiyä! Yänänäqñqä pmapiyä! Ii Nyinjä.”

²⁸ I tquanğa, Pitä iqu kimañi, “Naqä Iquki, Si Qäquki etanğutqe, ‘Eqä haqeqi qañä biyä’ diyä” ätukqe. ²⁹ Itani Jisasi Iqu, “Si yqä biyä!” ätukqe. I tquanğa Pitä iqu yimba iu ävämañi, eqä-huänä haqeqi Jisasi Ique wimetñqä äukqe. ³⁰ Itani yuñui yänänäqñqä yqänä qunätqätangi äqunaqe, iqu zä äwiñgqe. Ga eqä-huänä yäpä ingisa quveqetñqänä tii itäqanğani, zääqä ätätä tiñä ätukqe. “Naqä Iquki, nyi yätamakqä nyiyä!” ³¹ Maqänäni Jisasi Iqu iqueni a äkiqätätä ätukqe. “Si ämaqä quuvqä wänqäpu heqiyä iqukiyqä. Knuä hñquaquñi, suñqä indqänätqänjinyä?” ³² E ätuäqetani, iquaqu yimba iu ikuapmäuqanğiyänğa, yuñui qäpu qe ämñänğqe. ³³ Inğani ämaqä yimba iu äpmamiñuwä iqua, qu Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu tii ätkuwi. “Naqä-qakuiqä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäqukiyqä.”

*Jisasi Iqu, Genesäretqä pmeqä iquau äñguä iwimäkkqenqä**

³⁴ Itanğa iqua eqä-huänä iuñi qäyakämä ipiyi, qua Genesäretqä iu iuäqämakuwi. ³⁵ Ämaqä anä iutañä iqua Ique hiñuä äqunäpu, Jisasi Iqu iqi timäuqanği näqñqä epiyi, qu kukñuä anä qäqiqñiunqä ändowatkuwi. Itani qu ämaqä täñä-yaqä-täñä eeqänänä iquauñi, Iquenyqä qe ätuma äpkuwi. ³⁶ Äwimapiyi, qu Iqueni yatñqä änäänä äväpu, tiñä ätukuwi. “Ämaqä yaqä-täñä iqua hipae tqä gquä hämänänä iu qäyä itmaqämbñqä hiñuinä qunya.” Itani qokä-apäkä inyänä ipiyitani, qu eeqänäni äñguä imänğuwä.

15

*Goti Iqueqä kukñuä-suqä iqu, suqä kaqä-kawäka äwikuwü ämäwqätäunqenqä**

¹ Inğani Parisi hñquatä, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñquatä, qu Jerusälemä iu ävämañi, Jisasi Iquenyqä äquveppiysi, yatñqä tii qe äwikuwi. ² “Äänä etanğikä? Tqä ämaqä wänuñänqä ämotquetqänä iqua, suqä atqä-awäka änätapukuwi, qu qui imäkätqänjuwüä. Qu buayä bñqanğani, hipa asñi eqä akiyä inqä du,† ganä maqñqä, hipa kiyä mätqetä änätqänjuwüä.”

³ Jisasi Iqu iquauñi kimañi tiñä ätukqe. “Änäñänqäwä? Hiqä-hiuäñi, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iuñi ävasäupu, hiqä suqä iuñi qänaknä itqänjuwüä. ⁴ Goti Hanjuwä Iqu kukñuä hñquaqu tii ätkqeqä. ‘Si tqä tñiquetä, tnäwqätä, kukñuä qänaknä itnä, yäpä iqinyä isñqeqä.’‡ Itanğa ‘Ämaqä hñqu kiqä kaniqenqätä, känäunqätä, kukñuä quvqä ätätqe, qu iqueni pizqä päkñqeqä.’§ ⁵⁻⁶ Goti Iqu iñä ätkqä-qe, he tii tqenjqä. Ämaqä hñqu iqueqä kaniquesä känäütäni, ‘Nätmatqä nyi yätamakqä qemätmä ämenqe, nyi Goti Hanjuwä Ique wimqä a ae ätäuqeqä’ ätuätqe, ämaqä iqu kaniqeqätä känäwqätä, yäpä iqi itä

* **14:33** Makä 6:53-56 * **15:** Makä 7:1-13 † **15:2** Quwqä suqä asñä-qñqe, tiñji. Qu eqä akiyä inqä ämepu, hipa iu hñgi equatembñqäüä. ‡ **15:4** Anğumä Itmakqä 20:12; Kukñuä-suqä 5:16 § **15:4** Anğumä Itmakqä 21:17; Hiqäva-imäqä 20:9

mävqä yänqiyä. Suqä iinjä dutañi, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui mändi äkittqiyäpu, hiqä taqä-tawäkauqä suqe, haqeqä ävauqumuatätqänäuä. ⁷ He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä! Hinuä-tqä Asayä iqu hiqä suqä iinqe, atäunüä qäyunä itä, tiinjä ätkqe.

⁸ *‘Ämaqä tä, qu Nyaqä yoqe, manitänä haqeqä ämamäutqänjuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, Nyinyqe kiinjä nämä äwinä.*

⁹ *Qu ämaqä iquauqä kukñuä-suqä dinä awä ätäpiyä-qe, “Kukñuä tä Goti Hanjuwä Iqueqe-qe” quanjä ätätqänä. Iinqe, qu Nqä yoqe haqeqä mamäupñqä qonjä änäuktäutqänjuwi, hiñginäwa itqänjuwiqä.’”**

Jisasi Iqu, ämaqeu kiyä mätqä imäkqenjqä ätkqe†

¹⁰ Iqu iinjä ätuäqetanji, qokä-apäkä iquauñi, tääqä ätuätumetä tiinjä ätukqe. “He qätä änyiyäpu, kñuä äñguänä indqämbiyä! ¹¹ Nätmatqe ämaqä hñqueqä manjä iu äpaquvqe, ii ämaqä iquenji Goti Iqueqä hinuä iqinjä kiyä mätqä mimäkqä iqiyä. Oeyqä. Ämaqä kiyä mätqä imäkqe, nätmatqä manjä iuta ätimäutä awä ätqe, ii qäqunänjqä” ätukqe.

¹² Qänakndanji wäunjuänjqä ämotquaminjqä iqua äppiwi, Jisasi Ique tiinjä ätukuwi. “Parisi iqua, Saqä kukñui qätä äkipiyitanji, qu äwqä quvqä äwiñgqenqe, Si näqñqä ae eänätanä, änändanä?”

¹³ Itañi Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenjqä Iqu wäunjuä-tänueqä. Itanğa nätmatqä eeqänänjä Iqu vowä mikqä ikqä iunji, hukä qäsä äyauniceqä. ¹⁴ Ämaqä tqauñqe, he äwäwa miqä pambiyä. Iqua hinuä pisqä epu, hinuä pisqä hñquau-mända hänaqä ämotquetqänjuwä-panjqä. Hinuä pisqä hñqu, hinuä pisqä hñque-mända hänaqä motquamätä itqe, qäquaqu qua hovqä iu quannä päkinyiyänqinyqä.”

¹⁵ Itañi Pitä iqu Jisasi Iquenji tiinjä ätukqe. “Kukñuä ktqä kiqä quatinqe, awä natiyä.”

¹⁶ Jisasi Iqu kimanji, “Inji sunqäwä? He kñuä mämeqä iquwätanä?” ätukqe. ¹⁷ “Tiinjänqä he maqñqätanä? Nätmatqä eeqänänji, manjä iu äpaquvätñqe, ii tuqä iunqä äwitä, iqisanji zä-anjä bunqä äquveqänä. ¹⁸ I etanji nätmatqe, manjä iqu awä ätätñqe, ii kñuä indqänqä iutanjqä. Nätmatqä ämaqeu, Goti Iqueqä hinuä iqi kiyä mätqä imäkätñqe, ii qäqunänjqä. ¹⁹ Nyi ‘kñuä indqänqä iutanjqä’ etqe, ii suqä tiinjänqä ätqä. Kñuä indqänqä quvqä, suqä ämaqä pizqä päsqä, huiziqueqä apäkänjqä iqä, huiwä yanjä hiñgi inqä, quwä-meqä, kukñuä mitqeta quanjä-tqä, itanğa hñquauñqä kukñuä quvqä tqä, iquayi. ²⁰ Suqä tqau ämaqä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinjä kiyä mätqä imäkätqänä. Itanği ämaqä hñqu hipa asñä maqñqä buayä äñgqäqe, suqä iinjä, ique kiyä mätqä mimäkqä iqiyä” ätukqe.

Apäkä Kenanätanjä hui quuvqä eqäkqenjqä‡

²¹ Jisasi Iqu iqi ävämanji, anjä-himqä Tayätä Saitonätä ämätñänqä-tänjä inqinyqä äukqe. ²² Apäkä hueqä-himqä Kenanätanjä iqi äpmaminjqä hui, ii äpätä tääqä tiinjä ätukqe. “Naqä Iqukiyä, Dewiti iqueqä kawiquki, dnä quvqä hñqu nyaqä ymeqä apäkä hmbi qui imäkätqäuä. Si nyinyqä qeqä kimänänä” ätukqe.

²³ Itanği Iqu iinjä, kimanji hui mätquä ikqe. Itanğa Iqueqä wäunjuänjqä ämotquaminjqä iqua äpäpu, Iquenji tii ätukuwi. “Apäkä ne änavändä, tääqä ätqapätñqä täsiinjä, huätä dowatiyä.”

* 15:9 Asayä 29:13 † 15:9 Makä 7:14-23 ‡ 15:20 Makä 7:24-30

²⁴ Itañi Iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu, Nyi Israitqä iquaunä yätamäkkqä wimqä änändowatkqe. Qu sipsipqä hänaqä qäyunäninjä mañqä enqä-panä-qua etanqä.”

²⁵ I tquanji äwiyäqe, apäkä ii Iqu-tänjä qäqi äpätä, qonä äusäuepätä, “Naqä Iqukiyä. Si nyi yätamäkkqä nyiyä” ätukqe.

²⁶ Iiyqä kukñui, Iqu kima tii ätukqe. “Ne ymeqä iquauqä buayi ämetanä, hiveqä iquau-mända vatunqwe, ii qäyu manä.”

²⁷ Itanji apakä ii, “Naqä Iquki, Si naqä-qakuänä ätnyä” ätukqe. “Itanji buayä hitunüä hnjuä, quwqä kaniqueqä hevqä iuta qua iqi ätiväutqe, hiveqä iqua pänanqä ipu, ämambñqäuä.”

²⁸ Jisasi Iqu kukñuä tä qätä äwiyäqe, Iqu kimañi tii ätukqe. “Tqä quuvqä heqiyqe, naqänänijä. Nätmatqä si äkingqe, äkimenqiyä.” Asanjanji iyyqä hitqä ii, ängüä qe imänqwe.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänä ängüä imäkkqenqä

²⁹ Jisasi Iqu anä iunji ävämanji, eqä-huänjä Galili manä iunqä äpäquveqäkqe. Iqisanji Iqu qoqonä yätunqä äyätä, iqi äpmetanqwe. ³⁰ Iqu iqi pmetanqwe, qokä-apäkä kuapänänji, qu yukä quvqä iquautä, hinuä pisqä iquautä, yukä nñuä iquautä, manä matqä iquautä, itanqä ämaqä tänjä-yaqä-tänjä kuapänänjä iquaunji, Iquenqä ätuma äpkuwi. Äwimapiyi, qu Iqueuä yukä-tänjä qäqi pmuateqanqwe, Iqu iquaunji ängüä imäkkqe.

³¹ Itañi ämaqe, qu manä matqä iqua kukñuä tqanqä, yukä quvqä iqua ängüä imänqanqä, yukä nñuä iqua qanä uwqanqä, hinuä pisqä iqua hinuä qanqanqä, hinuä äqunqwe. Hinuä iinjä äqumbiyitanji, qu yäunüä ipu, “Täukueqä” ätäpu, Goti Hanjuwä Israitqä iquau Miqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäkuwi.

Jisasi Iqu, qokä 4,000 iu buayä äwikqenqäS

³² Hiunji hnquaqwe-hnqwe ae äpäwqanqwe, Jisasi Iqu Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquaunji, tääqä ätuätumetä, tiinjä ätukqe. “Nyi qokä-apäkä täunqwe huäqä änunqiyä. Qu Nyitä hiunji hnquaqwe-hnqwe äpmequwi, buayi hmayqä. Buayä dä qäsä dowatmqe, hänaqä awä ipe popo ipu päknqenqwe, Nyi manyinqä iqiya” ätukqe.

³³ Iqu e tquanqwe, iqua kimañi ätukuwi. “Täqinji anä avqanqä eänqwe, ämaqä kuapänänjä tiinjä du ymisanä vatunqä ädinqwe, ne bretqwe ängisa metunqäuä?”

³⁴ Itanqä Iqu yatnqä tii äwikqe. “He bretqwe, äänä menäuä?”

Itañi iqua, “Ne bretqwe, 7 hnquatä, hämapäkä wänqä hnjuatä ämenünä” ätukuwi.

³⁵ I tquanqwe-wänqä Iqu qokä-apäkä iquaunji, “Qua iqi quamä pmapiyä!” ätukqe. ³⁶ Inqanji Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änqwiqä” ätuäqe, äkutätä, itañi wäunüanqä ämotquaminqä iquau qe äwikqe. Itanqanji iqua ämotaupiyi, ämaqä iu qe äwikuwi. ³⁷ Qu eeqänji äwqä änäpäsäpu, iqi änätqutekuwi, iqua hiqokä-qa 7 ämamikuwi.

³⁸ Qokä iqua buayä ängüwi, kuapänänji 4,000. Apäkiutä ymeqeutänji, a matäuqä ikuwi. ³⁹ Itañi Jisasi Iqu qokä-apäkä iu ae ändowatäqe, Iqu yimba iu ätkamäutä, Makändanä iunqä äukqe.

16

*“Si Tquki eäninjä ämänätqetnä, wäunüä hui imäkiyä” ätukuwinqä**

1 Parisi hñquatä, Satyusi hñquatä Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si Goti Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä wäunuä imäkquki etanğutqe, si wäunuä ämaqä mimäkqänänjä hñqu imäkätinä mänätquayä.”

2 Itanğı Iqu iquau kimani, tiinjä ätukqe. “Mäptqä äquveqetä, qäukui qua häñesqä qäyqanğani, he ‘Qäukui häñesqä äqiyqe, zinjuitäni mäptqä äñguänä täñqiyä’ tqä-quenjqä. 3 Itanğa zinjuitäni, he tii tqä-quenjqä. ‘Qaquvqe hea äwitä, qäukui häñesqä imängqenqe, ii yunuä äqunätä piyä qiyänqiyä.’ Auqä, qäukuä iutañä hiqñqe, he hiñuä äqunäpu, iuta iwäsäupñqenqe, näqñqä äñguänä ämenäüä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu täñga imäkätñqenqä hiqñqe, he hiñuä äqumbiyi, iuta iuwäsäupñqä iinqe, he maqñquenjqä. 4 He qokä-apäkä täñga äpmeñuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qanğä hiñgi qñqä enqä-panğä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iqueni qänaknä miqä-quenjqä. He ‘Si Tquki eänjñqä ämänätquetnä, wäunuä hui imäkiyä’ ändquwä-qe, Nyi wäunuä hui mimäkqä imqänä. He näqñqä mapñqä hiqñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä” ätukqe. I ätuäqe, qunı äväma äukqe.

Jisasi Iqu, Parisi iquauñqätä, Satyusi iquauñqätä, ätkqenqä†

5 Jisasi Iqueqä wäunuänğä ämotquamiñqä iqua eqä-huänğä-tänğä yätäqänğisanğä äukuwi. Iqua qanğä äwäpiyanğani, bretqe qäsä äma pğenqe, kñuä hui imäukuwi. 6 Inğani, Jisasi Iqu iquauñi tiinjä ätukqe. “Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmätqä änyuämäuqä iinqe, he manğitä ämäwqätäupu äñguänä mimbiyä.”

7 Iqu i tquanğqenqä kñuä indqänäpu, quwqä-quwä tiinjä ätnğuwı. “Ne bretqe äma mapqä iququenqä, i änatqiyä.”

8 Qu kukñuä iinjä ätnminjuwinqe, Jisasi Iqu näqñqä eä, tii ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqänänğapiyqä. ‘Ne bretqe hmanjqe’ sunğä ätätqänğäuä? Nyi bretqenqä maetqä da iqänä. 9 He Nyinyqätä, Nyaqä kukñuinğätäni, näqñqä änä mämeqä iquwätanä? Buayä hipa hñğinğinänği, ämaqä kuapänänğä 5,000 äñguwinqe, he hui imäuquwätanä? He qae squmä ämamikuwäwä? 10 Itanğa buayä hipa hiñgi eeqä hñgi hñquaquänänği, ämaqä kuapänänğä 4,000 iqua äñguwinqä-pqe, he hui imäuquwätanä? Inğani he qae squmä ämanyuequwäwä? 11 He iinjñqä maqñqä eänjuwi, ii sunğäwä? Nyi bretqenqä kñuä nyiyqanğı maetqä da iqänä. Nyi Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmätqä änyuämäuqä iinqe, ‘He manğitä ämäwqätäupu äñguänä mimbiyä’ etqänä” ätukqe. 12 Qu kukñuä tä qätä äwıpiyıtani, näqñqä tiinjä ämakuwi. “Iqu nätmätqä bretqä änyuämäuqä iinjğä mänätqä iqiyä. Oeyä. Iqu Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, kukñuinğä änatqiyä-qe” näqñqä ämakuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä‡

13 Jisasi Iqu anğä-himqä Sisariya-Pilipai-tänğä inğisanğä äwäqetani, Iqu Iqueqä wäunuänğä ämotquamiñqä iquauñi, yatñqä äwikqe. “Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iquenyqe, qokä-apäki kñuä äänä indqänätqänjuwäwä? Iqu tqukä?”

14 I tquanğa iqua kimani, “Hñqua ‘Jonä asñä-qäyqä iqueqä,’ hñqua ‘Laisa iqueqä,’ itanğa hñqua ‘Järämai iqudiyä, hiñuä-tqä hñququtiyä?’ ätätqänjuwiqä” ätukuwi.

15 Iqua e tquanğuwänğa, Iqu “Hiyaqä kñuä dunı, Nyi tquñğä?” ätukqe.

† 16:4 Makä 8:14-21 ‡ 16:12 Makä 8:27-30; Lukä 9:18-22

¹⁶ Saimonä Pitä iqu kimañi, tii ätukqe. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne äminesñqä atäunüä äkikqä Iqukiyqä. Si Goti Hänä Pmeqä-tänä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukqe.

¹⁷ Itañi Jisasi Iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Jona iqueqä ymeqä Saimonä iquki, Goti Hanjuwä Iqu äñguä ikimäkqe. Ämaqä qua täutanä hñqu, kukñuä tä si mämäktqueqä iqe. Oeyä. Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqunä si ämäktqueqä. ¹⁸ Itanğa Nyi si tiinjä äktqänä. Si Pitä Iqukiyqä. Itanğanı ämaqe, anä yänänäqñqä hikä haqe i amätätqänuwä-pa, Nyi Nqä ämaqä iquau aquvä ämaqiymä, hikä tqueqä haqe pmutemniqe. Itanğanı äpakonqä iqueqä yänänäqñqe, Nyaqä ämaqä aquväqñqä tquauni, änä makittqiymä yäniqe. ¹⁹ Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqetanä qñqanä hutäuce, Nyi si ktapmniqe. Nätmatqe, si qua täuni pmua imäkqanqtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanğa nätmatqä qua täuni hiñuinä qunqanqtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä” ätukqe. ²⁰ Itañi Jisasi Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquauñi, pmua yänänäqñqä iwimäkätä, tii ätukqe. “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä miqenqä atäunüä ikqä Kraisi Iqu, Nyi Qäqunqae, he ämaqeuni awä mätquä pambiyä.”

Jisasi Iqu, nätmatqä äwimeniqenqä ätukqenqä (16:21-17:27)

²¹ Inğanı Jisasi Iqu wäunüänqä ämotquaminqä iquauñi kukñuä tiinjä tuätñqä ätipäqäkqe. “Nyi Jerusälemä iunqä umqe. Iqini, ämaqe miqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatäñi, qu hanä-iqä naqänänä ändapäpu, Nyi pizqä bäkpnuwiqä. Iwä hea hñquaqu-hñque ae äpäwqanğanı, Goti Hanjuwä Iqu Nyi anğı änyivauqumuatäniqe.”

²² Pitä iqu kukñuä tä qätä äwiyäqe, Jisasi Ique manitä ätuma äwäqe, Ique äkasuwä tuätñqä ätipäqäkqe. “Naqä Iquki, oeyä! Nätmatqä tä, Si mäkimeqä inqiyä!” ätukqe.

²³ Itañi Jisasi Iqu hiqumuänä äwiyäqe, Pitä iqueni tiinjä qe ätukqe. “Setänä iquki, wawiyä! Si hikä hänaqä iu äknänä, Nyi quanjä päknmqä nyimäkñä-panä iqukiyqä. Si qänaknänı, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänqä iunä miqä itnä, ämaqe qä kñuä iunä inyä” ätukqe.

²⁴ Inğanı Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänaknä nyivändätñqä wiñqanqtqe, iqueqä äwiñqä eeqänänı, kiuä mändi äkittqänätä, iqueqä zä-huätatä hunqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ²⁵ Ii tiinjä. Ämaqä hñqu, iqueqä hänä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqe. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hänä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hänä pmetäniqe. ²⁶ Itanğa ämaqä hñqu nätmatqä qua täunı eeqänä ämetä, iqueqä hänä-pmeqe qui imäkñqanqtqe, iqueqä nätmatqä eeqänänä iñi, yätamäkqä äänä väniqiyä? Itanğa ämaqä hñqu, iqueqä hänä-pmeqe anğumä metñqe, squä di väniqiyä? ²⁷ Nyi iñä etqäqe, kiqä quati tiinjä. Ämaqe qä Ymeqä Ekqä Iqu Kaniqueqä yänänäqñqe ämetä, Iqueqä enätqä iquatä quvepäniqe. Itanğa Iqu ämaqä eeqänänä iunı, qu suqä imäkmitpñqe, kimañi inğa väniqe. ²⁸ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä täqi pämä ätqäunuwä hñqua, mapakonqä änä yqänä

§ 16:18 Yoqä Pitä iqueqä quati, ii hikiqä.

pmetanġuwānġani, Āmaġeuqā Ymeqā Ekqā Iqu, āmiqā naqā enqā-panā-qu pqaŋgi qumbnuwiqā” ātukqe.

17

*Jisasi Iqueqā huiwi, huitanā inġqenqā**

¹ Hiunġi 6 ae āpāwqaŋġani, Jisasi Iqu, Pitā ique, Jemisi ique, itanġa kānġua Jonā ique itmeqe, qoqonā quāuqā hŋquenqā ātuma ekqe. Iqini iquauqā-quwānā āpmamiŋuwi. ² Iquauqā hiŋuā iqisaŋi, Jisasi Iqueqā huiwi huitanā ānyātā, Iqueqā hipenui māptqā enqā-panā ātātā, qāki qāpaiqānānā imānātā we āuŋgqe. ³ Iunā āqunānūnā tpu ikuwi, Jisasi Iqutāŋi, Mosisi iqutā, Laisa iqutā, anā ātqāunyā kukŋuā tātqātānġā āqunġuwi.

⁴ Ii āqunāpiyiŋqā, Pitā iqu, Jisasi Iquenġi tiinā ātukqe. “Naqā Iqukiyā. Ne tāqi āpmeŋque, ii ānġuānāŋiqā. Inġi Si ākiŋġanġutqe, nyi ittānā anā hŋquaqui-hŋque mātmaqānā. Hŋqu Tqāuā. Hŋqu Mosisi iqueqāuā. Itanġa hŋqu Laisa iqueqāuā” ātukqe.

⁵ Pitā iqu kukŋuā ānā tātqātānġa, qaquvqā wenyā-huŋqā hŋqu iquaunġi qe āpatqākqe. Itanġi qaquvqā iqueqā yāpā imdanġi, maŋā hŋqu tiinā ātukqe. “Tqu Nqā Ymeqā Nyi kuapānā ānyinātŋqā Iqueyqā. Iquenyqe, Nyi aquvānā kiinā itqānānā. He Iqueqā kukŋui qātā wipŋqeqā” ātukqe.

⁶ Iqueqā āmaqā iqua kukŋuā tā qātā āwipiyyi, qu zā kiinā wiŋġanġi qonā āusāukipu, hipenui qua bu ekuwi. ⁷ Itanġi Jisasi Iqu iqua-tānā qāqiqi āquvepāqe, iquaunġi itmaqiyātā, tii ātukqe. “He zā miqā pambiyā. Pāmā tqāpiyā.” ⁸ Qu ātkimbu hiŋuā āmaqunġuwi, āmaqā huizi iquaqu aanqā etanġi, Jisasi Iqu Iqueqā-kiuānā tqāutānġi āqunġuwi.

⁹ Itanġa qu qoqonā yātuta āpāwipiyanġani, Jisasi Iqu iquaunġi yānānāqŋqā tiinā ātukqe. “Nātmatqā he hiŋuā āqunānuwiŋqe, āmaqā hŋque mātquā pambiyā. Āmaġeuqā Ymeqā Ekqā Iqu, qua āptepqetani āvāmetā, anġumā āvauqaŋġutqānġanqāuā” ātukqe.

¹⁰ I tquanġa, iqua Iquenġi yatŋqā tiinā āwikuwi. “Laisa iqu tānġanā quvepqaŋgi āqunānūnā. Inġi āmaqā kukŋuā-suqenqā nāqŋqā iqua tiinġi, suŋqā ātātqānūwāwā? ‘Laisa iqu Kraisi Iquenġi hiŋuiqā wimeŋqiyāqeuā.’”

¹¹ Iqu kimaŋi, tii ātukqe. “Qu qāyunā ātātqānūwiqā. Laisa iqu āpātā, nātmatqā eeqānānġi anġumā jānā imākānqiyā. ¹² Itanġi Nyi tiinā hitmqeqā. Laisa iqu ae āquvepkqeqā. Itanġa āmaqā iqua qu iquenyqā maqŋqā eāpu, iquauqā āwiŋqā dunā imākāpu, suqā huitanā-huitanā itquamiŋuwiqā. Itanġi Āmaġeuqā Ymeqā Ekqā Iqu, iquauqā huiqā iutaŋi, asā iinā meŋqiyā” ātukqe. ¹³ Iqu iinā tquanġqenqe, iqua nāqŋqā tiinā āmakuwi. “Tā, Jonā asŋā-qāyqā iquenyqā ātqiyā.”

Jisasi Iqu, ymeqā dnā quvqā-tānā hŋque ānġuā iwimākkqenqā†

¹⁴ Iqua qoqonā yātuta āquveppiyyi, qokā-apākā kuapānā imānātānġuwi iu āwimakuwi. Inġanġi āmaqā hŋqu Jisasi Iquenqā āpāqe, qonā āusāuepātā tii ātukqe. ¹⁵ “Naqā Iqukiyā. Nyaqā ymeqā qokā iqu ppqā-tānā etanġi, Si iquenyqā qeqā ākimānānā. Iqu tā iu āpāknātā, ā eqā iu āpāknātā, qui kuapānā imāknātŋqeqā. ¹⁶ Itanġa nyi iquenġi, Tqā wāuŋuānqā āmotquetqānā iquaunqā ātuma āppā-qe, iqua iquenġi, ānġuā mimākkqā iquwiqā” ātukqe.

* 17: Makā 9:2-13; Lukā 9:28-36 † 17:13 Makā 9:14-29; Lukā 9:37-43a

¹⁷ Kimañi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tännga äpmeñuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänuwiqä. Hiqä kñuä indqänqetä, suqetäñi, jänä hmanjqä. Nyi hesä anäñi, squänqanqä pmamqäwä? Ä, hesañi hanä-iqä squänqanqä meqämqäwä? Ymeqä iqueni, ätuma bpiyä” ätukqe. ¹⁸ Itañi Jisasi Iqu dnä quvqä ique äkasuwä tquanqa, dnä quvqä iqu ymeqä iqueni ävämeqanqa, maqänäñi ymeqä iqu äñguä qe imänqge.

¹⁹ Qänakñi wäñuänqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimepu, yatñqä tiñä äwikuwi. “Ne dnä quvqä ique huätä mämamäuqe, äänä hitanqikä?”

²⁰⁻²¹ Iqu kimañi tiñä ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, aanä wänqänänäpu etanqi, he iñi änä mimäkqä ipñqäüä. Nyi naqä-qakuä hitmqeqä. Hiqä quuvqä heqiyqe, zä-guawä[‡] piikä wänqä isua enqä-panä etanqutqe, he qoqonä tqueni, “Täqisañi, näñinqä uvä’ tquanquwänqanji, iqu äwänqiyä. He eeqänänä iñi, qeiqinyä imäkpnqäüä.”[§]

*Jisasi Iqu, nätmataqä äwimeniqenqä anqi ätukqenqä**

²² Jisasi Iqutä wäñuänqä ämotquaminqä iquatä, qua naqä Galili iu aquvä äqämbiyi, Iqu iquañi tiñä ätukqe. “Hea hatñä mäpawqanqa, qu Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iquauqä hipa iu wipñqäüä. ²³ Itañi iqua Iqueni pizqä päkpnqäüä. Ga hiunji hñquaqui-hñquenä iunji, Goti Hanjuwä Iqu Ique anqumä vauqumuatänqiyä.” Iqua qätä iñä äwipiyyi, äwqä hanä kiñä qe äwikqe.

Hiqäva-imäkqä aninqä mbqä vqenqä

²⁴ Qänakñi iqua äwäpu, anä-himqä Kapänamä iu ätimäukuwi. Iqini Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anä Jerusälemä iu ämätnänqä iñqe, mbqä motauqä hñqua, Pitä iquenyqä äpäpu, yatñqä tiñä äwikuwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu, hiqäva-imäkqä aninqe, mbqä ävätnqätanä, ä mäwqä itñqätanä?”

²⁵ Pitä iqu “Nñqä. Iqu ävätnqeqä” ätukqe.

Itañi iqu anä yäpä yänqisa äpaquväqe, kukñuä hui matqänqga, Jisasi Iqu yatñqä tii äwikqe. “Saimonä iquki, si kñuä äänä kiyqiyä? Ämaqä ämiqä qua täutanä iqua, mbqä huitañä-huitañi, tquesa ämotautqänuwäwä? Iquauqä ymeqä iquautatanä, ä ämaqä hñquau-mändatanä?”

²⁶ Kimañi iqu, “Ämaqä huizi iquaiqä” ätukqe.

I tquanqa, Jisasi Iqu iqueni tiñä ätukqe. “Iñitanji, ämaqä miqä iquauqä ymeqä iqua mäwqä itqänuwä-pa, Goti Iqu Iqueqä ymeqä-quauta mämotauqä yänä. ²⁷ Ii qäyä etanqä-qe, ne iquau äwqä äkasuwä iwimäkqä iñqe, si äwätnä, eqä-huänä iunji hämapäkänqä guä quväyä. Hämapäkä kinqanä äpiñä iqueni, si iqueqä manji a hutamakätnä, mbqä hñqu yäpä inqisa witanqi qundñqinyä. Si mbqä iqu ämetnä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä aninqe, yeqä-yeuänqä iquau wisñqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqunä miqeunqanqä ätkqenqä (18:1-20:34)

[‡] **17:20-21** Jisasi Iqu zä-guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä.

[§] **17:20-21** Ämaqä näqñqä-tänqä hñqua, “Matiu iqu kukñuä hui inä äqäkqeqä” kñuä indqänätqänä. Kukñui tiñiqä. “Dnä quvqä tiñä iqua huätä dawatqe, Goti Iquenyqä tääqä ätätnä, buayä manqä itnä dutanjqä.” ^{*} **17:20-21** Makä 9:30-32; Lukä 9:43b-45

18

*Yoqä naqä, tqukua mapnuwänqä?**

¹ Inğanj wäunjuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Ique äwimepu, yatnqä tii äwikuwi. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeu äpmejuwä iquautanji, huizi iquau mipnqä, yoqä naqä tqukua mapnuwänqäwä?”

²⁻³ I tqanguwänqä, Iqu ymeqä hmbi tääqä ätuätumeqe, iquauqä awä iqi pämä ämatqätetä, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etmqänä. He hiqä kjuä äkunmäknäpu, ymeqä täpu enqä-pa matimäuqä iqanqäpqe, he Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñi, mäpaquvqä ipnuwiqä. ⁴ Ämaqä hñqu iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, ymeqä täpu enqä-pa ätimäutqe, iqu yoqä naqä ämetä, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñi, huizi iquau ämäwqätäunqiyä.

⁵ Ämaqä hñqu Nyinyqä kjuä indqänätä, ymeqä täpu enqä-panä tiinjä hmbi itmetä, änguänä iwimäkätqe, iqu Nyi-pqe asä iinjä ny-imäkqiyä. ⁶ Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä täutanä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkqanqä du hinuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quanjä päknqanqutqe, ämaqä iqueni, hanjä-iqä naqänänji wimenä. Ämaqä hñqua hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänjä bu tnämäueqanqäpqe, ii hanjä-iqä wänqäpiyqä. Hanjä-iqä ique wimeniqä iqu, tquenji aanjä naqänänjä ämäwqätäunä.

Quuvqä heqiyqä qui mimäkqenqä†

⁷ Oänä, ämaqä qua täutanä eeqänänjä iquenä. Naqä-qakuiqä. Ämaqe, qu suqä quvqä du quanjä päkmbñqenqä, nätmätqä huitanä-huitanji wimenä. Inäqe, ämaqä suqä quvqä iinjä iqua äma äpätqä iqu, hanjä-iqä naqänänjä meniweqä. ⁸ Tqä hipainjä-qe, yukiñä-qe suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanqutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanqutqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätänätqä-qe, si suqä quvqä iinjä mimäkqä injä-qae, hanjä-pmeqe ämatñqinyä. Si iinjä mimäkqä iqanqutqe, huiwä yuuwä matänqä-qe, qu si tä maisquä inqä iu ktnämäupnuwiqä. Huiwä hmbi yuuwä täñqe, hanjä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä dunqä uwqe, hanjä-iqä naqänänjiqä. ⁹ Tqä hinui suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanqutqe, huätä ätqoätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanqutqe, hinuä hñqunä äqännä, hanjä-pmeqe ämatñqinyä. Si iinjä mimäkqä iqanqutqe, hinuä hñquaqu yqänä qänätanqä, qu si tä maisquä inqä iu ktnämäupnuwiqä. Hinuä hñqunä qñqe, hanjä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä dunqä uwqe, hanjä-iqä naqänänjiqä.

¹⁰⁻¹¹ Ymeqä wänqä isuauä awä iqisanä hmbinyqe, ‘Ipu nätmätqä hinqinäwanqeqä’ kjuä miqä pambiyä. Kjuä iquenyqe, he änguänä wimasipiyä. Nyi he tii hitmqeqä. Ynaunjqä qäukuä yätunä ymeqä tqauu ämitqänjuwä iqua, qu Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä hinuä iqi ätqäunäuä.”‡

Kukjuä ktqä, sipsipqä imatñqenqä§

¹² “He kjuä äänä heyqiyä? Ämaqä hñqu sipsipqä kuapänänjä 100 täñä-qu emitätqe, ga iquautanä hñqu imatnätqe, iqu qävqä miqä in-iqiyä? Oeyä. Iqu kuapänänjä 99 iquau qoqonä iu äpmuatemä äwätä, imatnätqä iquenyqä qävqä yäkinqiyä. ¹³ Nyi naqä-qakuänänjä etqänä.

* **18:** Makä 9:33-37; Lukä 9:46-48 † **18:6** Makä 9:42-48 ‡ **18:10-11** Ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, “Matiu iqu kukjuä hui inä äqäkqeqä” kjuä indqänätqänä. Kukjuä tiñiqä. “Ii tiñiqä. Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu ämaqä qui imäkmbñqä iqanguwä iquau hanjä iqumuätätñqä äpceqä.”

§ **18:10-11** Lukä 15:3-7

Iqu sipsipqä kuapänänjä 99 mimatnqä iquaunqce yeeqä itäqä-qe, sipsipqä kiuänänjä imatnätqä iqueni, angi itmetqe, inganji iqueqä yeeqä iinqce, aanjä naqänänjä yäniqueqä. ¹⁴ Asä iinji, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu, ymeqä isua enqä-panjä hmbu imatnätä qui imäknätqce mäwiñqä inä” ätukqe.

Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu, si quvqä ikitqueqä iinqä

¹⁵ I ätuätäqänganji, Iqu kuknuä hui-pqe inä ätukqe. “Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu si quvqä ikitqueqangutqe, si iquenyqä äwätinä, qeeqä-qeuänä äpmanyä, iqueqä suqä imäkätqenqä kuknuä ätäsinjä, kuknuä jänä imäkiyänqä yamwiqä inyqä. Iqu saqä kuknui qätä kiyqangutqe, si tqä näueqä iqueni angumä itmenjä. ¹⁶ Iqu saqä kuknui qätä makiyqä iqangutqe, si Goti Hanjuwä Iqu kuknuä ätkqä-pa qänaknä itnä, ämaqä hñqunänjä-qe, hñquaquinjä-qe itmetnä, iqtä kuknuä anä tññeqä. Goti Iqu tii ätkqe. ‘Ämaqä hñquaquinjä-qe, hñquaqui-hñquenjä-qe kuknuä asänänjä dinä tqangpqe, he qätä iunä wiyqäpnä.’* ¹⁷ Itanji iqu iquauqä kuknui qätä mawiyqä iqangutqe, si ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquaunji, iqueqä suqenqä tutñeqä. Itanji iqu iquau-pqe qätä mäwiqä iqangutqe, suqä si ämaqä quuvqä maeyiqä iquautä, mbqä motauqä iquautä, itquetqänjä-pa, ga si ique-pqe asä inä itquatñeqä.

¹⁸ Nyi naqä-qakuänänjä tii etmqänä. Nätmatqe he qua täunji pmua imäkqangpqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanga nätmatqä qua täunji hinuinä qungangpqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä.

¹⁹⁻²⁰ Itanga Nyi kuknuä hui inä hitmqeqä. Ämaqä hñquaquñä-qe, hñquaqui-hñquenjä-qe Nyaqä yoqenqä aquvä qängangpqe, Nyi iquatä anä pmamqänä. Iinñqce, ämaqä hesanjä qua täutanjä hñquaqu, iquaquiyqä knui nätmatqä hñquenyqä naqä-hñqunä indqänäsinyä tääqä siyqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu ävänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, wäunuä-wiyqä hñqu, hñquququenyqä huäqä mäwunqä ikqenqä

²¹ Inganji Pitä iqu Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äpäqe, yatñqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, ñqä näueqä hñqu suqä quvqä indqueqangutqe, iqueqä suqä quvqenqce, nyi äwqä hanji, squmä änä imäknmññqäwä? Hipa hñginji eeqä hñginji hñquaquinji, ii äñguätanä?”

²² I tquanğa kimanji, tii ätukqe. “Suqä quvqenqä äwqä hanjä imäkñqenqce, Nyi hipa hñginji eeqä eäqe, hñginji hñquaquñä iunqce, maktqä da iqänä. Si suqä quvqenqä äwqä hanji imäkñga-imäkñga äwätinä, aanjä kuapänänjä 490 iunji ämäwqätäutñeqä.

²³ Nyi e äktqe, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, kuknuä ktqä tiinjä etanqiyqä. Ämiqä naqä hñqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iqua mbqä hinñinäwa ämequwi, angi wipñqä winyänqiyä. ²⁴ Iqu anji metñqä ipäqiyqanganji, qu wäunuä-wiyqä hñque iquenyqä ätuma ppñqäuä. Iqueqä hinñinäwa meqe, mbqä aanjä kuapänänjä 10,000,000 kinaiqä. ²⁵ Injäqe, iqu kima vätnqce hma etangutqe, ämiqä iqu tii tuänqiyä. ‘He ämaqä tqesä, iqueqä ymeqä-apäkä iutä, iqueuä nätmatqä eeqänänjä-pqe, ämaqä hñqua mbqä ipñqä qäsä ätuma upuiyä. Inji, imbqua ämaqä iquauqä wäunuä-wiyqä hinñinqä hipñqänänjä. Itanga he mbqä kimanji, iuta mapñqänänjä.’ ²⁶ Wäunuä-wiyqä iqu kuknuä tä qätä äwiyäqe,

* 18:16 Kuknuä-suqä 19:15

iqu ämiqä iqu-tänä qäqiqi äpäknätä, qonä äuktäüä, tii tuänqiyä. ‘Yää, si nyinyqä huäqä kuŋgaŋguti, hiŋuä äqännä pmayä. Itanğa nyi si hiŋginäwa ämäktaukqe, kimaŋi äktapmqänä.’²⁷ Itanği ämiqä naqä iqu iquenyqä huäqä wuŋgaŋgi, iqueni ävquatäwatätä, iqueqä hiŋginäwa ämamiŋqä-pqe, pipa iuŋi, yoqe huätä kutänqiyä.

²⁸ Itanği wäuŋuä-wiyqä iqu yäpaqä mäŋgisa äpäwäqe, iqueqä wäuŋuä anä isinyä 10 kina hiŋginäwa ämotaukqä hŋque wimeŋqiyä. Iqu ique a äkiqätätä, hiŋuä-qo iu a äkiyamäkätä, tii tuänqiyä. ‘Si hiŋginäwa ämakŋä eeqänäŋi, tänğa maqä dapiyä!’²⁹ Iutanği wäuŋuä anä imisiyqä iqu quannä äpäknätä, ‘Yää, nyinyqä huäqä kuŋgaŋguti, hiŋuä äqännä pmayä’ tuänqiyä. ‘Nyi si hiŋginäwa ämäktaukqe, kima ktapmqänä.’³⁰ I tquanğaŋi, kiŋganänğä iqu iŋiŋqe mäwiŋgaŋgi, ‘Oeyqä’ ätuätä, iqueni guä pmuateqä anğä iuŋqä ätuma wänqiyä. Iqueqä hiŋginäwa ämotaukqe, kimaŋi qäyunä äyä hiqanğaŋqe, iu yqänä pmetänqiyä.

³¹ Ämaqä wäuŋuä anä imipqä huizi iqua, ämaqä iqu i imäkqanği äqumbiyi, qu äwqä hanğä wiŋgaŋguti äwäpu, iquauqä ämiqä naqä ique, suqä e timäuqanği äqumbqenqä tupŋqäüä.³² Inğaŋi ämiqä naqä iqu, iqueni tääqä ätuätumetä, tiŋğä tuänqiyä. ‘Si wäuŋuä imäkqä ququvqä-qukiyqä. Kiŋganänği si zääqä dqaŋgnä, tqä hiŋginäwa naqänänğä ämändaukŋi, nyi pipa iuŋi huätä äyä äkuteqeqä.’³³ Nyi sinyqä huäqä änuŋqeqä. Inği suŋqäwä? Si tqä wäuŋuä anä imäkqä iquenyqä huäqä makunqä iqueuä’ tuänqiyä.³⁴ Itanği iqu äwqä tnänğä wiŋgaŋguti, ämaqä tänğä-huŋqä vqä iquauqä hipa iu väniqeqä. Iqueqä hiŋginäwa ämotaukqe, kimaŋi qäyunä äyä hiqanğaŋqä, iu yqänä pmetänqiyä.

³⁵ He hiqä näueqä hŋqu suqä quvqä etqueqanğaŋi, iqueqä suqä quvqenqä äwqä hanğä mimäkŋqä iqanğpqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu-pqe, ämiqä iqu iqä-pa iŋğä emäkänqiyä” ätukqe.

19

*Suqä, apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu kukŋuä tä qäpu ätuäqetanği, Iqu qua Galili iuŋi äväma, qua Jutiya eqä Jotänä ique yätäqä näŋgisaŋqä äukqe. ² Itanği ämaqä aanğä kuapanänğä, Iqueni qänaki äwivändkuwi. Itanğa iqinği, Iqu iquauqä yaqe äŋguä iwimäkmiŋqe.

³ Itanğaŋi Parisi hŋqua Ique äwimepu, “Iqu kukŋuä quvqä hui natqanğutqe, Ique kukŋuä mitqanğqä” kŋuä ämapu, yatŋqä tiŋğä äwikuwi. “Ämaqä hŋqu iqueqä äwiŋqetanä apäki huätä dowatqe, näyaqä suqä iuŋi, äŋguätanä, quvqätanä?”

⁴ Kimaŋi, Iqu tii ätukqe. “He Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, kukŋuä tiŋği a matäuqä itqänuwätanä? Kiŋganänği, *Goti Nätmatqä Eeqänänğä Imäkqä Iqu, ämaqe imäkätäqänğaŋi, Iqu qokätä apäkätä imäkkqeqä.*† ⁵ Iŋğä imäkätäqetanği, tiŋğä ätkqeqä. ‘Qokä hŋqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hŋqunä änyinyä pmeqänqeqä.’‡ ⁶ Goti Hanjuwä Iqu iŋğä ätkqenqä, qäyaqu huiwi hŋquaqu miŋqä, hŋqunä änyinyä pmesiyänqeqä. Iŋğä etanği nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hŋqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hŋqu mandumakŋqeqä” ätukqe.

⁷ E tquanğa, Parisi iqua Iqueni, yatŋqä änyä-hänğä hŋqu tiŋğä äwikuwi. “Inği, Mosisi iqu suqä tiŋği, änäänqä änätapqäwä? Iqu suqe, ‘Ämaqä hŋqu

* 19: Matiu 5:31-32; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 † 19:4 Ipäqäqä 1:27 ‡ 19:5 Ipäqäqä 2:24

huätä dowatqä tuwanüä äqiyätä, apäki ävätä, ii huätä dowatätñqeqä' ätätä änätapkqeqä."

⁸ I tquanḡuwänḡa, Iqu kimañi tii ätukqe. "He ämaqä hñgisanä iquendañgi, Mosisi iqu apäkä huätä qäyä dowatpñqä hñuinä eqänḡqeqä. Inäqe kiñganäñi suqä täutañi maeqä imiñqe. ⁹ Nyi tiinä hitmqeqä. Ämaqä hñqeqä apäki, ii ämaqä hñqutä miqä imitätqä, iyyqä qokiqu iinñi hñgi huätä ändowatätä, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä huiwä yanä ikiye, imäkqiyä" ätukqe.

¹⁰ Iqueqä wäunüänḡqä ämotquamiñqä iqua, qu kukñuä tä qätä äwipiyyi, Iqueni tiinä ätukuwi. "Täukueqä! Ämaqä hñqu Si ätñä täuñi qänaknä itä, iqueqä apäkitä anä äpmamitätqe, iqu hanä-iqä naqänänñä ämattqiyenänḡqiyä. Suqä apäkä mämeqä iqe, ämawqätäuänä."

¹¹ Itanḡa Iqu tiinä ätukqe. "Kukñuä ii meqe, ämaqä eeqänänñä iuqä hmanjqa. Oeyqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu yanänäñqñqä ävqä iquanä mapñqäuä. ¹² Ämaqä kukñuä ii ämetqä iqu, äñḡuä menqiyä. Nyi e ätqäqe, ii tiinñiqä. Ämaqä hñqua, känai ämikqänḡatqä huiwi qui imäknätä, apäkä mämeqä ipñqäuä. Ämaqä hñqua, hñqua-mända ya äyitqätanḡä, iqua apäkä mämeqä ipñqäuä. Itanḡa hñqua, Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqeunḡä kñuä indqänäpu, quwqä-quwä pmua imäknäpu, apäkä mämeqä ipñqäuä" ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä isuau hipa haqeqi äwikqenqäš

¹³ Inḡañi ämaqe, Jisasi Iqu ymeqä isuau hipa haqeqi äwiyätä, Goti Hanjuwä Iqu äñḡuä wimäkätñqä tääqä tuätñqä wiñḡañgi, quwqä ymeqä isuau ätuma äpkuwi. Inäqe, wäunüänḡqä ämotquamiñqä iqua, "Ymeqe, ätuma mapqä pambiyä" ätukuwi.

¹⁴ I tquanḡuwänḡa, Iqu "He 'oeyä' mätquä pambiyä. Isua änyimapñqä qäyä äppiyä. Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqeunñi, ymeqä täsua enqäpanä iinñä isuauqeqä." ¹⁵ Itañi Iqu ymeqä isuau äñḡuä iwimäkätñqä, hipa haqeqi äwiyäqetañi, iqinñi äväma äukqe.

*Hikñä mbqä kuapä-tänñä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätkiyinñä**

¹⁶ Hea hñqueni, hikñä hñqu Jisasi Iquenyqä äpätä, tii ätukqe. "Näqñqävqä Iqukiyä. Nyi hänä hea ique-ique pmeqä mamqe, suqä äñḡui äänä imqäwä?"

¹⁷ I tquanḡa, Iqu iqueni tiinä ätukqe. "Si suqä äñḡuinñqä sunqä yatñqä änyinyä? Äñḡuänänñi, Goti Hanjuwä Iqu kiqä-kiuänänñqä. Inäqe si hänä hea ique-ique pmeqe matñqä kiñḡanḡutqe, si Goti Hanjuwä Iqueqä suqeunñi qänaknä isñqeqä" ätukqe.

¹⁸ Inḡañi ämaqä iqu yatñqä tii inä äwikqe. "Si suqe, äkitañinñqä tnyä?" Kimañi, Iqu "Suqä tiinä ätnänñqä iquanñqä ätqänä" ätukqe.

"Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iqueni, quanḡä mätquä panä. ¹⁹ Tnaqä-tnuñuau yäpä iqi qänaknä iqätñqe.† Itanḡa tqä-täunñqä äkinyätñqä-panñi, ämaqä si-tänñä qäqiqinñä iquauñqe, asä ii kinyätñqeqä."‡

²⁰ Jisasi Iqu i tquanḡa, hikñä iqu tiinä ätukqe. "Suqä eeqänänñä täuñi, nyi qänaknä itñqeqä. Ga nyi äwanñi, nätmätqä äkinñqä itqänänñä?"

š 19:12 Makä 10:13-16; Lukä 18:15-17 * 19:15 Makä 10:17-31; Lukä 18:18-30 † 19:19 Anḡumä Itmakqä 20:12-16; Kukñuä-suqä 5:16-20 ‡ 19:19 Hiqäva-imäkqä 19:18

²¹ Itanji Jisasi Iqu iqueni tiinjä qe ätukqe. “Si jänänänjukui hisnqä kinqanqutqe, tqä nätmatqä eeqänänji, ämaqä hñqua mbqä ipnqä äma äwätinä, iuta mbqä ämatqe, ämaqä nätmatqä maeqä iquau yanä wisnqeqä. Si iinjä imäkqanqutqe, qäukuä yätutanä nätmatqä ängüänänjätänjukui hisnqinyä. Ga si Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. ²² Hiknä iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, nätmatqä kuapänänjätänju etanji, iqueqä äwqä imdanji hanä-iqä ämeqe, äväma äukqe.

²³ Iqu ae äväma uwqanqa, Jisasi Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquauñi, tiinjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä mbqä kuapätänjä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iu paqupnqe, qeiqinyä manä, yänänäqñqeutana paqupnuwi. ²⁴ Nyi he anqumä etqänä. Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yanä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqeutana wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapätänjä iqua, Goti Iqueqä miqeuñqä paqupnqä yänänäqñqeqe, kametqä iqueqeuñi ämävqätäunä.”

²⁵ Wäunüänqä ämotquaminqä iqua kuknuä ii qätä äwipiñi, qu yäunüä naqänänjä ipu, tii ätkuwi. “Mbqä kuapätänjä iqua yänänäqñqeuñi paqupnqä etanqutqe, ämaqä qui imäknätqänuwitanji, hanä hea ique-ique pmeqe, tqe meniñiyä?”

²⁶ Itanji Jisasi Iqu iquauñi hinuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqe, iinjä änä mimäkqä iqanqppä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänänjä imäkätñqe, Yänänäqñqätänqeqä.”

²⁷ Inganji, Pitä iqu kimanji, tiinjä ätukqe. “Nenyänqeqe äänä etanqiwä? Ne nätmatqä eeqänänji ävämanji, Si qänaki äyä äkivändänjunä. Inji ne nätmatqe, äkitanji metunquäwä?”

²⁸ Itanji Jisasi Iqu iquauñi tiinjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Hea nätmatqä eeqänänji änyä-hänjä ätimäutqänqanji, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqätänjäu eätä, zä-hawä aanä ängüänänjäu iu pmeniqeqä. Inganji he ämaqä Nyi qänaki änyivändänjuwä iquenä-pqe, zä-hawä ängüänänjäu huizi 12 iu äpmapu, Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau mipnuwänqeqä. ²⁹ Itanqa qokä-apäkä Nyaqä yoqenqä knuä indqänäpu, quwqä anä iutä, kätä-känqgäkäutä, känanyi-känapqautä, kanunqautä, känäqautä, ymeqä iquautä, qua itä, ävämapqä iqua, qu eeqänänji, kuapänä 100 inä ämepu, hanä hea ique-ique pmeqe, ämapnuwiqä. ³⁰ Ämaqä tänqa yoqätänjäu äpmeñuwä iutanji, kuapänänjäu hñqua qänaki pmapnuwiqä. Itanqa ämaqä tänqa yoqä maeqä äpmeñuwä iutanji, kuapänänjäu hñqua yoqätänjäu pmapnuwiqä” ätukqe.

20

Kuknuä ktqä, ämaqä wainqä wäunüä iu ipnuwänqä iinjä

¹ “Nyi kuknuä ämaqä yoqätänjäu pmapnuwä iquauñqä i etqe, ii tiinjä etanji. Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, tiinjä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu qua kanä eä, zinuä quaesqänqa 6 klokiunji ämaqä hñquau, iqueqä wainqä wäunüä iu wipnqä, itmewänqiyä. ² Ämaqä wäunüä imipqä iqua, ‘Ne hiunji tqe wäunüä itanä, mbqä huätäkñqä metunqeqä’ tquanqwanqä, ämaqä naqä iqu iquauñi, iqueqä wainqä wäunüä iunqä dowätänqiyä. ³⁻⁴ Hiunji zinuitänji 9 klokñga, iqu äwätä, ämaqä hñqua ququawä aquväqñqä iu hñginäwa tqäutangä äqunäqe, tiinjä tuänqiyä. ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunüä iu wäunüä iqanqppqe, nyi mbqe, qäyunä etapmqänä.’ ⁵ I tqanqa, qu upñqäuä. Hiunji quemisqä 12

klokngatä, äwiyqä 3 klokngatä, ämaqä naqä iqu ququawä aquväqngqä iunqä angi äwätä, suqä asitaninä imäkänqiyä.

⁶ Itäni heatqä awiyqä 5 klokiunji, iqu äwätä, ämaqä huizi iquau-pqe, hinginäwa pämä tqäutangä äqunäqe, yatnqä tiinjä vänqiyä. 'Äänä etanqikä? He hiunji tquenji, wäunuä maeqä hingi, sunqä tqäunäuä?' ⁷ Qu kimañi, 'Ämaqä hnqu, ne wäunuä mänätapqä iqeçä' tupnqäuä. Itäni iqu iquauñi, 'He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunuä iu, wäunuä nyipiyä' tuänqiyä.

⁸ Hiappkä ae äyä wiqanqa, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iquau miqä ique, tiinjä tuänqiyä. 'Si ämaqä wäunuä imäqä iquau tääqä ätuätumetnä, mbqä wiyä. Si mbqä wisnqä ipäqiyätnganji, qänaki ätimäupqä iquau ganä ävätnä, qu-ganä ätimäupqä iquauñi qänaki wisnänqeqä.' ⁹ Ga ämaqä wäunuä heatqä awiyqä 5 klokiu ipäqäpqa iqua äpäpu, hnqunä-hnqunä mbqä huätäkngqä mapnqäuä. ¹⁰ Itanqa ämaqä wäunuä qu-ganä ipäqäpqa iqua äpäpu, 'Ne mbqä kuapänä menqunä' knuä indqänqanqppqä-qe, oeyqä. Iqua-pqe hnqunä-hnqunä mbqä huätäkngqä hnqunä mapnqäuä. ¹¹ Qu quwqä mbqä ämepiyä du hinuä äqumbiyi, wäunuä kaniqueni äkasuwä tiinjä tupnqäuä. ¹² 'Ämaqä qänaki ätimäuquwä iqua, wäunui wänqäpu qäyä iquwä-qe, si mbqe ne änätapnä-panji, iquau-pqe asänä äwinyä. Ne wäunuä tnänä iqa päqtätanqu, mäptqä-pqä natätngqe, tänqa täsuwänä.'

¹³ Wäunuä kaniqu qätä iinjä äwiyäqe, ämaqä iquautanjä hnqueni tiinjä tuänqiyä. 'Näueqä iqukiyä. Nyi sinji, quvqä miktqueqä iqänä. Tänga zinuitäñi, ye mbqä huätäkngqenqä "änqiuqä" ätquee. Qäyutanä? ¹⁴ Si tqä mbqe ämetnä, uvä. Nqä änyinqä dutanä, ämaqä yäpakä äpätqä iqueni mbqä asiqunä wimqänä. ¹⁵ I nätmätqä tqä ma, nqeqä. Nyaqä mbqe iwäsäuqanqanji, nqä änyinqä iunji, pmua tqu nyimäkätngqäwä? Aanqeqä. Nyi ämaqä tqauñi suqä ängüä di iwimäkqanqngqenqe, si äkasuwä sunqä kmnqiyä?' tuänqiyä." ¹⁶ Itäni Jisasi Iqu tii ätukqe. "Kuknuä ktqä ämänätqueqä-pa, asä iinjä, ämaqä tänqa yäpakä äpmenuwä iqua, hinuiqä pmapnuwiqä. Itanqa ämaqä tänqa hinuiqä äpmenuwä iqua, qänaki pmapnuwiqä" ätukqe.

*Jisasi Iqu, nätmätqä äwimeniqenqä anqumä ätukqenqä**

¹⁷ Jisasi Iqu Jerusälemänqä qanä äwätäqänqanji, Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä 12 iquauñä ämitmetä, qeiqi tiinjä ätqäuminqä. ¹⁸ "Qätä nyipiyä. Tänganji ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänjini, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu hiqäva-imäqä naqä iquauqätä, kuknuä-suqenqä näqngqä iquauqätä, hipa iunä wipnqäuä. Itanqa iqua Iqueni, kuknuä ämitäpu, 'Iqu äpäkonätngqeqä' tñnqäuä. ¹⁹ Inqanji qu Iqueni, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanqä huizi iquau-mända wipnqäuä. Ämaqä iinjä iqua, Iqueni ewiiqä kuknuä ämitäpu, täuatätäu ipu, itanqa zä-huätati äuepnqäuä. Itäni hiunji hnquaqui-hnqueni iunji, Goti Hanjuwä Iqu Ique anqumä ävauqumuätänqiyä" ätukqe.

Jemisi Jonä gueqiyqä känai, Jisasi Ique yatnqä äwikqenqä†

²⁰ Qänakñi Sepri iqueqä ymeqä inqueqiyqä känai, Jemisi iquesä Jonä iquesä ätuma, Jisasi Ique äwimakuwi. Äwimapiyi, ii Iqu-tänä iqi qonjä äwoktäutä, "Nyi yatnqä hnqu kimqänänqä" ätukqe.

²¹ Itäni Iqu iinjä yatnqä, "Si nätmätqä äkitaninqä kinqiyä?" ätukqe.

* 20:16 Makä 10:32-34; Lukä 18:31-34 † 20:19 Makä 10:35-45

Ii kimañi tii ätukqe. “Nyi Si ämaqä ämitñängani, tii ttñqenqä änyinñiyä. Nqä hikñä tquaqu, hñqu saqä hipa ämuangisa pmeqanğa, hñquququ hipa qunamäuqängisa pmeninñeqä.”

²² Iqu kima tiinñä ätukqe. “Nätmatqä he yatñqä änyiquwinñqe, he änyä maqñqä yqänä enäuä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänñqe,‡ qe-pqä inä nyiyñqätanä?”

Itañi iquaqu, “Nñqä. Ye-pqä qäyu änenñqueä” ätukiyi.

²³ Iqu iquaquini tii ätukqe. “Qe naqä-qakuä ändqinyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänñqe, qe nyiyñqeqä. Inñqeqe Nqä hipa ämuangisatä, qunamäuqängisatä pmanyiyänñqe, Nyi atäunñuä miqä da imqänä. Nyaqä Apiqu ämaqä hñquaqu atäunñuä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä.”

²⁴ Wäunñuänñqä ämotquaminñqä 10 iqua, inñqeqe Ique tquanñiyinñqä qätä äwipiyanñi, qu iquaquini himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkkuwi.

²⁵ Iwä Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “He näqñqeqä. Ne Israitqä qäyä etanñi huizi iquau miqä iqua, yänñänäqñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeunñi, äwinñqä quwqä dunä qänakñä ipñqä iwimäkätqänñuä. ²⁶ Inñqeqe, hiyaqä awä iqinñi, suqä tä mäwiqä itñqeqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisanñi hiqä ämeyätñqä winğanğutqe, iqu heqä wäunñuä-eyqä-qu pmetñqeqä. ²⁷ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä winğanğutqe, iqu hiyaqä wäunñuä-eyqä hiñğänñqä-qu pmetñqeqä. ²⁸ Ämaqeunñqä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iinñi asä inä imäkkiyä. Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäunñuä yätamäkkqä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunñuä yätamäkkqä ävätä, Iqueqä hänñä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapänänñä iquau anñu mbqä imetñqä äpkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, hiñuä pişqä hñquaqu äñguä iwimäkkqenqäš

²⁹ Iqua anñä-himqä Jeriko ävämeqanğuwänñga, qokä-apäkä kuapänänñi Ique qänaki äwivändkuwi. ³⁰ Inñqanñi ämaqä hiñuä pişqä, hänäqä manñä iqi äpmeqäsminñiyä hñquaqu, “Jisasi Iqu qanñä äpqiya” tqanğä äwiyitanñi, tääqä yänñänäqñqä tiinñä ätukiyi. “Naqä Iqukiya. Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si yenyqä qeqä äkimänänä.” ³¹ Qokä-apäki, qu iquaqu tääqä tqanğinyä qätä äwipiyanñi, manñä matqä iynñqä yänñänäqñqä ätukuwi. Inñä qäyä ätquanğuwä-qe, iquaqu aanñä tääqä yänñänäqñqä ätkiyanñi. “Naqä Iqukiya. Dewiti iqueqä Ymeqä Iqukiya. Si yenyqä qeqä äkimänänä.”

³² Jisasi Iqu qanñä äuminñqe, tääqä tqanğinyä äwiyäqe, Iqu iqi ätqäuwwäqe, iquaquini tääqä ätuätumetä, tii ätukqe. “Qenñi, äänä qemäkmqä qenñiyä?”

³³ Itañi iquaqu kimañi, tiinñä ätukiyanñi. “Naqä Iqukiya. Yeyaqa hiñui äñguä qänenñqä yemäktñqä äyenñiyä.”

³⁴ I tquanñiyänñga, Iqu iquaquinyqä huäqä wunğanñi, iquaquiuä hiñuä iunñi, a qe ämikqe. Maqänänñi, äñguä imänyiyi, hiñuä äqänäsinyä, Ique qänaki äwivändqä äukiyanñi.

21

*Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä inñgisa, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa äpekqenqä**

‡ **20:22** Jisasi Iqu eqä-häkinñqä naqä-qakuä ätkqä hmanä. Ktqe ätkqeqä. Iqu hanñä-iqä Goti Iqueqä äwqä tnänñä iuta wimeninñqä diñqä ätkqe. Matiu 26:39; Jonä 18:11; Itkimäkkqä 16:19. § **20:28**

Makä 10:46-52; Lukä 18:35-43 * **21:** Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19

1 Itanğa iqua, Jerusälemä-tänä qäqi timäupnqä ipiyänğanı, qoqonä Olipä ingisa anä-himqä Betäpake iu ätimäukuwi. Inğanı Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä hnquaqui ändowatätä, tii ätukqe. 2 “Qe anä-himqä nänngisanqä winyqä. Ique äpaquväsiyänğanı, qe dongi hnqu, guä äkiqiyäuequwä, kiqä meqä iqtä anä pmetanğinyä, qunyyänqinyqä. İinä äqunyyi, gue iwasqiyäsinyä, Nyinyqä ätuma binyqä. 3 Ämaqä hnqu kuknuä hui qesqanğutqe, ga qe tiinä tquinyqä. ‘Naqä Iqu iquaqui wäunüä vätnqeqä.’ Qe i tquanğisqe, maqänänı iqu hinuinä qeqänäwqatänqiyä.”

4 Nätmatqä ii ätimäukqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, hinüä-tqä iqueqä manä iuta ätkqe, qäyunä imäkätnqä ätimäukqe. Hinüä-tqä iqu kuknui tiinä ätäänqe.

5 “Kuknuä tä, ämaqä Sayonä† äpmeñuwä iu awä tii tuvä. ‘Hinüä qumbiyä! Hiyaqä ämeyqä naqä iqu, emetnqä äpqiyä. Iqu ämaqä yoqä maeqä-qu enqä-pa, dongi haqeu pmeqä äyä äquvepqiyä. Iqu dongi iyyä meqä iqueqä haqeu pmeqä äquvepqiyä.’”‡

6 Itanğa ämaqä wäunüä imäkkä iquaqu äwäsinyä, Jisasi Iqu ätukqä-pa iinä imäkkiyi. 7 Iquaqu dongi känäutä meqä iquesä ätuma äpäsinyä, iquaquvqä gquä quäuqe, dongi iquaquiyqä haqeqi eqanğiyänğa, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe. 8 Itanı ämaqä kuapänänı quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua zä-äpa ätävāpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. 9 Itanı qokä-apäkä Jisasi Ique hinuiqä äwimaminuwä iquatä, qänaki äwivändminuwä iquatä, tääqä tii ätminuwi.

“Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.

Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätñqä Iqueñi, Goti Hanjuwä Iqu äñgüänänä iwimäkkiyä.§

Goti Haqä Yätü Äpmeñqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

10 Jisasi Iqu Jerusälemä yäpä ingisa peyqanğa, ämaqä anä-himqä iutanä iqua, yäunüä ipiyi, yatnqä hinğināwa, “Ämaqä Tqu, äsqukuä?” ätukuwi.

11 Itanğanı qokä-apäkä Iqtä anä äpmaminuwi, kima tii qe ätukuwi. “İi Jisasi Iqueqä. Iqu Hinüä-tqä anä-himqä Nasäretqä qua Galili iutanä Iqueqä.”

*Jisasi Iqu, mbqä wäunüä imäkminuwä iquau, huätä äpäsäwqatkqenqä**

12 Itanğa Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anä täknä yäpä ingisa äpâyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäunüä imäkätqätanğuwä eeğänänı, huätä äpäsäwqatkqe. Itanğa ämaqä mbqä huitanı tnänqä imäkäpu vätnqätanğuwä iquauqä hevqetä, ämaqä ynñä-heeqe mbqä itqätanğuwä iquauqä zä-hawitā ämäquvasqiyekqe. 13 İinä imäkäqe, tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, tiinä äqänänä.

‘Nyaqä anıñqe, qu “Anä tääqä dqä anıqä” tpnuwiqä.†

Inäqe, he ämaqä quwä-meqä iquauqä zä pmeqä anä‡ enqä-panä imäkätqänüä.’ ”

14 Iqu hiqäva-imäkkä anä täknä yäpä ingisa yqänä äpme, ämaqä hinüä pısqä iquatä, itanğa yukä quvqä iquatä, Ique wimeqanğuwä iquauñi, äñguä qe imäkkqe. 15 Itanı hiqäva-imäkkä naqä iquatä, ämaqä kuknuä-suqenqä näqnqä iquatä, Iqu nätmatqä ämaqä mimäkkänänı imäkkanği äqumbiyi, itanğa ymeqe, hiqäva-imäkkä anä täknä yäpä ingisa äpmapu,

† 21:5 Sayonä, ii anä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huiziyi. ‡ 21:5 Sakätiyasi 9:9 § 21:9

Apqä Bukä 118:26 * 21:11 Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 † 21:13 Asayä 56:7

‡ 21:13 Järämai 7:11

“Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä” ätäpu, tääqä tqanğä äwipiwi, äwqä quvqä äwiñgqe. ¹⁶ Itanji qu Jisasi Iqueni, yatnğä tiñjä qe äwikuwi. “Tääqä tä tqanğuwı, Si qätenä äwiyätinä, hiñuinä äqunänjä?”

Kimanji Iqu tii ätukqe. “Auä, itanji änäänğanğäwä? He kuknuä Dewiti iqu Goti Ique ätukqä tä, a matäuqä itqanğuwäta?”

Si ymeqä wänğänänjä isua, Tqä yoqe haqeqä makmäupnğä ämotquetqäniqä.”§

¹⁷ Itanğa Iqu iquau ävämeqe, anğä-himqä naqä iunji, yäpaqä mäñgisa äwäqe, anğä-himqä Betani ätimäutä, heatqä iqueni iqi äpmakqe.

*Jisasi Iqu, zä-eaqä hnqe qui imäkkqenğä**

¹⁸ Aanğä zinğä matqanğani, Jisasi Iqu anğä-himqä naqä iunğä anğumä äwätäqanğani, buayanğä dä äwikqe. ¹⁹ Iqu zä-eaqä hnqu, hänaqä manğä iqi tqäutnği äqunäqe, qäqıqi äwäqe, kiqä häukuä nänqe aanğä, quwqenä nyätanği äqunğqe. Itanji Iqu zä-eaqä iqueni, tiñjä qe ätukqe. “Si häukui anğumä maqiyqä isnqinyä.” I tquanğqetani, zä-eaqä iqu maqänä yäüä qe äpäkqe.

²⁰ Iqueqä wäunğanğä ämotquaminğä iqua, hiñuä iinğä äqumbiyi, yäunğä ipu, “Änäänğanğäwä? Zä-eaqä iqu yäüä maqänänji, äänä itä piqiyä?” ätkuwi.

²¹ Iqu kimanji, tii ätukqe. “Nyi henji naqä-qakuänä etqänä. He knui, ‘Nğä änyinğe ätimäunğutiyä, matimäuqä yänğutiyä-qe?’ knuä hnquaqu mindqanğä ipu, quuvqe yänğänanğnğä heqäpqe, he zä-eaqä tqenji, Nyi imäkkqä-pa asä iinğä imäkpñğäüä. Itanğa he imäkpñqe, iquenyä ma. He qoqonğä tqenğä-pqe, ‘Goti Iqu si äkiyautä, eqä-huanğä bu äktnämäunä’ ätupqe, ii ätimäunğiyä. ²² Asä iinji, he quuvqä eqiyäpu tääqä tupqe, nätmatqä eeqänänğä he yatnğä äwipqä iunji, ämapñğäüä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, anğisa ämenğäwä?” ätukuwinğä†

²³ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkqä anğä täknğä yäpä inğisa äpäyätä, ämaqe ämotquetqätanğa, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Israitqe miqä iquatä Ique äwimepu, yatnğä tiñjä äwikuwi. “Wäunğä tä imäkätqanğinğe, yoqä naqä anğisa ämenğäwä? ‘Si ii imäktñqe’ tqi ktkqäwä?”

²⁴ Iqu kimanji tii ätukqe. “Nyi-pqe nätmatqä hnquenyqe, yatnğä inä heyqanğmdi, ga he kima qäyunä ändquwi, Nyi wäunğä tä imäkmqä yoqä ändapqä Iquenyqe, etmqänä. ²⁵ Jonä asnğä-qäyqä iqu wäunğä imäkmñqe, anğisa ämetä imäkkqäwä? Iqu yänğänanğnğe, qäukuä haqä yätuta ämakqätanä, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

I tquanğa, iquauqä-quwä kuknuä tiñjä qe ätnğuwı. “Ne kimanji, ‘Qäukuä haqä yätutanıqä’ tquanğuatqe, Iqu tiñjä natänğiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunğä itqanğuwäwä?’ ²⁶ Inğäqe, ne kimanji, ‘Ämaqä iquautanıqä’ ätuatqe, änäänğätiyä? Ämaqe, ‘Jonä iqu hiñuätqä iqueqä’ knuä indqänätqanğuwınğe, iquauñqe ne zä änenğiyä.” ²⁷ E ätmbiyitanji, Jisasi Iqueni, “Ne maqñqeğä” ätkuwi.

Ga Iqu kimanji, “Nyi-pqe inänğqä. Nyi yoqä naqä-tänğä eämä, wäunğä e imäkätñqenğe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, ämaqä hnqeğä hikñä iquaquinyqä

²⁸ “Itanğa he knui äänä heyqiyä? Ämaqä hikñä hnquaqu-tänğä hnqu, iqueqä ymeqä hitmqä ique äwimeqe, tuänğiyä. ‘Ymeqä iquki, tanğani si

äwätinä wainqä wäunui iyä.' ²⁹ Itani ymeqä iqu, 'Nyi enyqä änyingiyä' ätuäqe, qänakndani iqu tñäñqä imäkäqe, äwäñqiyä. ³⁰ Itanga kaniqu iqueqä ymeqä kängueque-pqä inä äwimeqe, kuknuä asä iqunä tuäñqiyä. Ymeqä iqu, 'Apä, nyi imäkmaqänä' ätuäqe, mäwqä yäñqiyä. ³¹⁻³² Inji kaniqueqä äwiñqä iu qänaknä itñqe, ymeqä iquaquisani, äsqutiyä?"

Kimani hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, "Hitmqä iqueqä" ätukuwi.

Itani Iqu tii ätukqe. "Nyi naqä-qakuä etqänä. Jonä iqu he emetä, suqä jänäñi qäyä ämetqueqangi, he iquenyqe quuvqä maeqiyqä äyä imiñuwiqä. Itangi ämaqä mbqä motauqä iquatä, apäkä qanä hiñginäwa ikiqä iuatäñi, qu iquenyqä quuvqä eqämiñuwiqä. He iuñi hiñuä qäyä äqunäpiyä-qe, kñuä indqäñqe tñäñqä mimäkqä ipu, iquenyqä quuvqä maeqiyqä imiñuwiqä. Iñiñqe, ämaqä mbqä motauqä iquatä, itanga apäkä qanä hiñginäwa ikiqä iuatäñi, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iuñqe, qu-ganä hiñuiqä hemapñqäüä" ätukqe.

Kuknuä ktqä, wainqä wäunüä miqä quvqä iquaunqä‡

³³ "He kuknuä ktqä huizi tqü qätä nyipiyä. Ämaqä hñqu guä-wainqä vowä ikqäwäqe, täknä äqäyäqe, kiqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätñqä hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunuiunqä hiñuä äqumbu pmeqä anä quäuqä ämätäqe, itanga wäunui, ämaqä mbqä meqä imäkpnqä hñquauqä hipa iu äwimä, anä kinä nämqä wäñqiyä. ³⁴ Itanganji guä-wainqä häukuä nänqe äyä qäyqanqani, iqu iqueqä wäunüä-wiyqä hiñginqä hñquau, ämaqä wäunüä ämimitpqä iquaunqä, häukui iqueqe mapñqä dowatänqiyä. ³⁵ Itangi iquaunji, ämaqä wäunüä ämimitpqä iqua, a äkiqätäpu, hñque häptqä äpäsäpu, huiziquenji pizqä hämänä äpäsäpu, itanga huiziquenji hikä päkpnqäüä. ³⁶ Anqinji kaniqu wäunüä-wiyqä kuapanänä hui inä dowatänqiyä. Inäqe ämaqä wäunüä ämimitpqä iqua, iquaunä-pqe suqä asä iqunä iwimäkpnqäüä. ³⁷ Qänakñi iqu, 'Qu nyaqä ymeqä iquenji qätä wipñqäüä' ätätä, iquenji iquaunqä dowatänqiyä. ³⁸ Inäqe, ämaqä wäunüä ämimitpqä iqua, hikñuqu äpqnqä äqumbiyi, tii tmbñqäüä. 'Wäunüä kaniqueqä hikñuqu äpñqiyä. Kaniqu äpäkonqanqani, kanmä nätmätqä eeqänäñi, iqu ämeniqeqä. Iñiñqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä metuñqueqä' tmbñqäüä. ³⁹ Inä ätmbiyi, qu ique a äkiqätäpu, wäunüä yäpaqä mäñgisa ätnämäupu, pizqä päkpnqäüä. ⁴⁰ Itanganji he kñui äänä heyqiyä? Qänakndani wäunüä kaniqu äpäqe, wäunüä ämimitpqä iquaunji suqä äänä iwimäkänqutiyä?" ätukqe.

⁴¹ Ga hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, Ique kima tii ätukuwi. "Iqu ämaqä quvqä tqauñi, qui wimäkänqiyä. Itanga wäunui, iqu ämaqä hñquau-mända muayänqiyä. Ämaqä ymisanä meqänqani, ymisanä aquvä äqämipqe, ique-pqe wipnuwänqä iquau, muayänqiyä" ätukuwi.

⁴² Inji, Iqu yatñqä tii äwikqe. "Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, he a matäuqä itqänuwätanä? Kuknuä tä, tiñjqä.

Hikä-anä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunüä maeqä hiñuinä äqunquwi, hikä iñä iqu, anä quea enqä-panä, anä yänänäññqä imäkqä-queqä. Nätmatqä tä ätimäuqe, Naqä Iqu Iqueqä-kiuä imäkqiyä. Itani ne hiñuä äqunani, 'Äi, aanä äñguänäñiqä' äyä ätqunä.‡

⁴³ Inä etangi, Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä yäpä ingisanqä uwqänqe, hiyaqä hipa iutanji huätä ämetautä, ämaqä hñquau-mända

muayanqiyä. Qu Iqueqä ämiqä iu äpmapu, kiqä häukui imäkpñqä iquau muayanqiyä. ⁴⁴ Itanğa ämaqä, Hikä Tqueqä haqeqi äpäknätqe, iqu qui imäknänqiyä. Ga Hikä Tqu haqä yätqä äwämitätqe, ämaqä hñqueqä haqeqi äpäknätqe, iqueni guipäyäuñqiyä” ätukqe.

⁴⁵ I tquanğa, hiqäva-imäqä naqä iquatä, Parisi iquatä, qu Jisasi Iqueä kukñui qätä äwipiyyi, Iqueä kukñuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä äwqanği näqnqä ekuwi. ⁴⁶ Qu näqnqä iinğa epiyyi, a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi iqua, “Jisasi Iqu hinuä-tqä hñqueqä” kñuä indqänğanquwinqä, zä ikuwi.

22

*Kukñuä ktqä, ämanqä ymisanä naqänänñiqä**

¹ Asä qänğanı, Jisasi Iqu kukñuä ktqä huiziqu, ämaqä naqä iquauñi tiinğa qe ätukqe. ² “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ämiqä naqä hñqu imäktqä enqä-paniqä. Iqueqä ymeqä qokä iqu apäkä metñqänğanı, ämaqä ämiqä iqu, ymisanä naqänänğä imäkänqiyä. ³ Kinganänği iqu ämaqä hñquaunı, ‘Nyi ymisanä naqänänğä imäkmqänğanı, he nyitä ymisanä anä natunquä ppnuwänqeqä’ tuänqiyä. Itanğa hiunji ymisanä-nğä iqueni, iqu iqueqä wäunüä-wiyqä iquauñi, tääqä tuätumapñqä dowatqanğa, qu äpçenqe, enyqä winyänqiyä. ⁴ Itanı iqu wäunüä imäqä huiziquau-mända ändowatätä tii tuänqiyä. ‘He ämaqä nyi tääqä ätukqä iquauñqä äwäpu, nyaqä kukñui, tii jipiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi ymisanı näwe ae imäkeqeqä. Bulumäka qokä iquautä, nanuä änguanänğitä äpäsatana, nätmätqä eeqänänği näwenyä ae imäkequä äwinä. He ämanqä ymisanä täunqe, ppiyä” tupñqä äupiyä’ tuänqiyä.

⁵ Ämaqä wäunüä imäqä iqua äupiyi, kukñuä tä iquau tquanquwänğa, ämaqä iqua qätä mäwiyqä ipu, hñginäwa wepñqäuä. Hñqu iqueqä wäunquwä-anquwiunqä wänqiyä. Hñqu iqueqä mbqä wäunüä yätñqä wänqiyä. ⁶ Ga huiziqua, wäunüä imäqä iquau a äkiqätäpu, ämuamuapqä ämipu, pizqä päkpñqäuä. ⁷ Iutanı, ämaqä ämiqä iqu, äwqä tnänğä winğanğuti, iqueqä ämaqä mäkä-iqä iquau, ämaqä pizqä päsqä iquauñqä dowatänqiyä. Qu äwäpu, iquau pizqä äpäsapu, iquauqä anğ-himqe tä qäyävänqäuä.

⁸ Inğanı ämiqä iqu, iqueqä wäunüä-wiyqä iquauñi tuänqiyä. ‘Ämanqä ymisanı näwenyä witanğqä-qe, ämaqä nyi tääqä kinganä ätquäqä iqua, buayä täñqä ppñqe, ängüä-qua manä. ⁹ Iinğa etanği, he hänaqä manğä eeqänänğä iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmetanğä äqunänquwä iquau, ämanqä ymisanä tä bñqä tääqä tuätumapiyä’ tuänqiyä. ¹⁰ Ga iqua hänaqä eeqänänğä im-imä äwäpu, qokä-apäkä quvqä iquautä, ängüä iquautä äwindäpçä iquauñi, aquvä maqäpñqäuä. Itanı qu äpäpu, ämanqä ymisanä täu äpmepiyänğanı, anğ iunı täptembñqäuä.

¹¹ Inğqe ämiqä iqu, yäpä inğisa iquau hinuä qunätñqä äpäyäqe, ämaqä hñqu ämanqä gque mipnätanği qunänqiyä. ¹² Iinğa äqunäqe, iqueni, ‘Näueqä iqukiyä’ tuänqiyä. ‘Si ämanqä gque, mipñğa mäyapqä inı, äänä etanğikä?’ Iqu kimanı matqä yänqiyä. ¹³ Itanı ämiqä iqu iqueqä wäunüä imäqä iquauñi, tiinğa tuänqiyä. ‘He iqueqä yukä hipa iunı hatñğä äququätäpu, hiawiqä imä pmetñqä yäpaqä mänğisa tnämäupiyä. Anğ hiawiqe, ii kñuä äqiyäpu hiqanğä manğtäsqukuä ämäutqänquwä ivqä’ tuänqiyä. ¹⁴ Ii tiinğa etanğiyqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuapanänğä

* 22: Lukä 14:15-24

iquauni, tääqä ätuätŋqeqä. Itanŋi yäpä inŋisa upŋqä iinŋqe, Iqu hŋqunä-hŋqunäni atäunua itŋqeqä” ätukqe.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä†

¹⁵ Inŋani Parisi iqua äupiŋi, “Jisasi Iquenŋi, kukŋuä äänä mitaniquäwä?” ätnäpu, kŋuä yanä änyäpu, iqueä kukŋuä quvqä hui tqanŋutqe, äkäpŋqä kukŋuä guä ämäsäukuwi. ¹⁶ Qu iquauqä wäunŋuänŋqä ämotquaminŋuwä hŋquautä, ämiqä naqä Heroti iquenŋqä äwinyäminŋqä hŋquautä‡ Jisasi Ique tii tupŋqä ändowatkuwi. “Ämotqueqä Iquki, ne näqŋqä eänunä. Si kukŋuä naqä-qakuä Tqukiŋqä. Itanŋa Goti Hanjuwä Iqueqä suqenŋe, Si qokä-apäkä iquau naqä-qakuä ämotquetqänä qäyünä-qe, Si ämaqä hŋquenyqä zä miqä itnä, yoqä-tänä iquautä, yoqä maeqä iquautäni, kukŋuä asänäni ätuätqänŋiqä. ¹⁷ Inŋi ne Romätanä ämiqä naqä Sisa ique mbqä takisi ävätunŋe, ii äŋguätŋyä, quvqätŋyä? Si kŋuä äänä äkiŋänŋe, ne natiŋyä” ätukuwi.

¹⁸ Itanŋi Iqu iquauqä kŋuä indqänŋqä quvqä iunŋe näqŋqä ae eätä, tiinŋä ätukqe. “He wopqä ipu, kukŋuinä tqä iquenä, suŋqä yamwiqä nyiyqäuä? ¹⁹ He mbqä takisi iunä ävätqänŋuwitanä hŋqu, Nyi mändquapiŋyä.” Inŋani qu mbqä hŋqu Iquenyqä äma äpkuwi. ²⁰ Itanŋi Jisasi Iqu iquauni, “Ktqä itä, yoqä itä, ii tqueqäwä?” ätukqe. ²¹ Qu “Sisa iqueqeqä” tquanŋuwänŋa, Iqu iquau tii ätukqe. “Inŋi, nätmätqä Sisa iqueqä etanŋutqe, ii kaqäque wipŋqeqä. Ä nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanŋutqe, ii Goti Ique wipŋqeqä.” ²² Qu kukŋuä tä qätä äwipiŋi, eämepu, Iquenŋi äväma äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anŋumä vauqenqä ätukqe§

²³ Hiunŋi iquenŋi Satyusi hŋqua, Jisasi Iquenyqä qe äpkuwi. Satyusi iqua, tii tqä-quae. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anŋumä mävaucä ipŋqäuä.” Itanŋi qu Jisasi Iquenŋi, yatŋqä tiinŋä äwikuwi. ²⁴ “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunŋi tiinŋä ätätä äqäkqe.

*‘Ämaqä hŋqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tŋänŋe, känŋuequ apäqŋqe ämetä, ymeqä hemeŋqiyä.’**

²⁵ Hiŋuiqänäni, ämaqä 7 hŋguiqua, neyaqä awä iqi äpmaminŋuwä. Itanŋa inŋuiquautanŋi, kätequ apäkä ämeqetanŋi, äpäkonŋqeqä. Iqu ymeqä meämeqänŋa äpäkonŋanŋi, apäqŋqä iinŋi, känŋuequ ämakqeqä. ²⁶ Itanŋi känŋuequ-pqe, asä inä ikqeqä. Itanŋi känŋua huiziqu-pqe, asä inyänä ikqeqä. Itanŋa inyänä-inyänä iqanŋi, känŋua yäpakä iquenyqäuä. ²⁷ Eeqänŋuiqua äpäkonŋanŋuwänŋa, yäpaki, apäqŋqä ii inä äpäkonŋqeqä. ²⁸ Inŋi qänakndanŋi, ämaqä äpäkombqä iqua anŋumä ävaucanŋuwänŋanŋi, apäkä eeqänŋuiqua ämaminŋuwä ii, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

²⁹ Kimanŋi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukä iu äqänänŋqenqätä, itanŋa Iqueä yänänäqŋqenqätä maqŋqä epu, kukŋuä iunŋe qämä-qämä ipu ätqäuä. ³⁰ Hea inŋani, ämaqä ae äpäkombqä iqua anŋumä ävaupiyänŋanŋi, qokä-apäkä mämanŋqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunä iqua äpmeŋuwä-pa, iinŋä pmapnuwiqä.

³¹ Itanŋi ämaqä äpäkombqä anŋumä ävaupnuwänŋe, Nyi yatŋqä hemqeqä. Kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu etkqä bukä iu äqänänŋe, he a matäucä itqänŋuwätanä?

† **22:14** Makä 12:13-17; Lukä 20:20-26 ‡ **22:16** Ämaqä iqua, Heroti ique quea äwisäuminŋuwä iquayi. Qu kŋui, ‘Mbqä takisi Romätanä iquau vqe, ii äŋguiqä’ indqänminŋuwi. Parisi iqua, ‘Ti suqä quvqeqä’ kŋuä indqänminŋuwi. § **22:22** Makä 12:18-27; Lukä 20:27-40 * **22:24** Kukŋuä-suqä 25:5

³² *Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjqä.*†

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä manä. Ämaqä hänä äpmejuwä iquauqä Goti Iqueqä” ätukqe.

³³ Qokä-apäkä iqua i tqanji äwipiwi, näqñqä Iqu vqanqñqä yäunüä kiinjä ikuwi.

Kukñuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämawqätäunqä iqu, äsqukuä?‡

³⁴ Parisi iqua, Jisasi Iqu Satyusi iquauñi, qu kukñuä matqä ipñqä imäqñqñqä, qätä äwipiwi, iqua aquvä äqänäpu Iquenyqä äpkuwi.

³⁵ Iquautanä kukñuä-suqñqä näqñqä hñqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, yatñqä tii äwikqe. ³⁶ “Ämotqueqä Iquki, kukñuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämawqätäunqä iqu, äsqukuä?”

³⁷ Itanji Iqu kimanji tii ätukqe. “‘Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kñuä indqänqetä Ique äwinyätñä, Iquenyqänä kuapänä kinqätñqeqä.’§ ³⁸ Kukñuä-suqä tqu, naqä kinqänänjä-qu eä, huizi iquau ämawqätäunä. ³⁹ Itanğa kukñuä-suqä tqueqä tuwä iqinjä iqu, asä tiinjäqä. ‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-panji, ämaqä si-tänjä iqi äpmejuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeqä.’* ⁴⁰ Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hinüä-tqä iqua äqäkuwitäñi, kukñuä-suqä tquaq, kiqä quatiyqä” ätukqe.

Kraisii Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

⁴¹ Parisi iqua aquvä yqänä äqämbu pmetanquwänğa, Jisasi Iqu iquau yatñqä äwikqe. ⁴² “Kraisii, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqä iquau ämitñqä atauñä ikqä Iquenyqe, he kñui äänä hiyqiyä? Iqu tqueqä ymeqäwä?”

Itanji qu Iqueni, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä” ätukuwi.

⁴³ Iinjä tqanquwänğa, Iqu iquauñi tii ätukqe. “Inji änäññqäwä? Dñä Äñguä Iqu Dewiti ique kñuä indqänqä vqanji, ga iqu Kraisii Iqueni, ‘Nqä Naqä Iqueqä’ ätuätäqe, inji änäññqä äqäkqäwä?”

⁴⁴ ‘Naqä Hanjuwä Iqu, nqä Naqä Ique tii ätukqeqä, “Nyi Tqä himäwiunqä iquauñi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänqanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmatñqinyä” ätkqeqä,’ ätätä äqäkqeqä.‡

⁴⁵ Inji änäññqä? Kraisii Iqueni, Dewiti iqu, ‘Nqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqeqä’ änäññqä tätqänäuä?” ätukqe. ⁴⁶ Iqu e tqanğa, qu kimanji änä matquä ikuwi. Hiunji iquesanji, qu zä ipu, yatñqä hui inä mävcä iminjuwi.

23

*“Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quaunqä, wa wipiyä”**

¹ Inğanji Jisasi Iqu qokä-apäkä iquautä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquautä, kukñuä awä tiinjä ätukqe. ² “Kukñuä-suqñqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä yoqä naqä ämapu, suqä Mosisi iqu ätkqñqä näqñqä äyä etapätqänäuä. ³ Iinjñqe, kukñuä eeqänänji qu he hitqanqppqe, he qätä äwiyäpu qänaknä iqäpñqeqä. Inäqe qu kukñuinä kuapänä ätäpu, iquauqä-quwänji qänaknä miqä-qua etanji, suqä qu imäqquwi, he qänaknä miqä iqäpñqeqä. ⁴ Quwqä suqe, ktqä tii enqä-paniqä. Nätmatqä hui aquvä äqiyäpu, qa enqä-ma manquä ämanyäpu, ämaqä iquau hanjä-iqä ävätqänäuä. Inäqe iquauqä-quwänji, ämaqä hanjä-iqä metanquwä iquauñi, yätamäqä mävcä-quaiqä. ⁵ Suqä eeqänänjä qu

† 22:32 Anğumä Itmakqä 3:6 ‡ 22:33 Makä 12:28-31; Lukä 10:25-28 § 22:37 Kukñuä-suqä 6:5

* 22:39 Hiqäva-imäqä 19:18 † 22:40 Makä 12:35-37; Lukä 20:41-44 ‡ 22:44 Apqä Bukä 110:1

* 23: Makä 12:38-40; Lukä 11:43, 46; 20:45-47

imäkätqänjuwi, ii ämaqe qu hinuä äqumbu yoqä naqä wipnqä iyyqä. Qu tääqä tñnqä ipiyänqani, wäpiqä-qatawä, naqänänjä imäkmbnqäuä. Itani qu Goti Iquenyqä qänaknä iqä iquaiqä motquapnqä iinqe, quwqä gquä quäuqä manä iunji, tñnuä-tänjä quäuqe imäkmbnqäuä. ⁶ Ymisanä naqä imäkqänqani, anä ängüäqinyä pmapnqä winyänqiyä. Anä aquväqñqä iunä-pqe, zä-hawä ängüänänjä iqinyä pmapnqä winyänqiyä. ⁷ Ququawä aquväqñqä iu pmetanqiwänqä, ämaqe iquauji, 'hiunjinqanjqä' tupnqätä, 'Ämotqueqä naqä iqukiyä' tupnqätä, winyänqiyä.

⁸ Inäqe hiyaqä Ämetqueqä Naqe, Hñqunänjqä. Ga he hinguiquenqä huiänjqä. Iutani, he hñqunä-hñqunäni, huiziqua, 'Si ämotqueqä naqä iqukiyqä' ktpnqä iinqe, hinuinä mäqunquä isñqe. Oeyä. ⁹ Itanqa hiqä Hiniqu Hñqunä eä, qäukuä yätu äyä äpmenä. Iutani, he ämaqä qua täutanä hñque, 'Apä-qä' mätquä pambiyä. ¹⁰ Ga heqä näqñqä etapqe, Kiuänänjä Hñqunänjqä. Ii Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqeu ämitnqä atäunquä ikqä Iquvqä. Iutani he hñqunä-hñqunäni, huiziqua, 'Näqñqä nätapqä iqukiyqä' ktpnqä iinqe, hinuinä mäqunquä isñqe. ¹¹ Hesänjä ämaequtäunqä iqu, hiqä wäunquä emäkiyqä pmeniqeqä. ¹² Ämaqä hñqu iqueqä yoqe haqeqä mamängangutqe, Goti Iqu iqueni mändi kittqiyänqiyä. Itanqa ämaqä hñqu iqueqä yoqe mändi äkittqängqä, Goti Iqu iqueqä yoqe yänä imäkänqiyä" ätukqe.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quau, hanjä-iqä wimapnuwänqä†

¹³⁻¹⁴ "Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiñinjqä emenqiyä. Ämaqe, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñqä yäpä ingisa peyqenqe, he hoptäwä äyä ävätqänäuä. He hiqä-hiuäni yäpä ingisa mäyqä ipu, ämaqä yäpä ingisa yanä-tpu iqanqiwä iquauji, hoptäwä äyä ävätqänäuä.‡

¹⁵ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiñinjqä emenqiyä. Ämaqä yäpaqänggisänjä hñqu, iqueqä knuä äkunmäknätä, Israitqä iquene Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutunquä-pa mamäutnqä iinqe, he eqä-huänjä ätätqütänqä iutä, qua hitunquä äwitqütänqä iutä, qanä ikiquenjqä. He iñi ängüänä imäkpiyä-qe, hñqu knuä kunmäknangutqänqani, he iqueqä suqä quvqe, hiqeunji ämäwqätäutnqä iwimäkätqänäuä. Inji iqupqä tä maisquä iunqä wänqiyä.

¹⁶ He hinuä pisqä eäpu, huiziu hänaqä motquapnqä itqänjuwä-pañuenji. He tiñä ätätqänjuwitanji, hanjä-iqe emenqiyä. 'Ämaqä hñqu, "Iñä-iñä imäkmqänä" ätätqänqani, kukñui naqä-qakuiqä tqe motquetnqe, hiqäva-imäkqä anä iunqänä ätätqe, ii nätmatqä hinginqe. Inäqe iqu golqä hiqäva-imäkqä anju äwinqenqä ätätqe, iqu iñä ätätqä-pa imäkänqiyä' ätätqänäuä.§ ¹⁷ He hinuä pisqä qämä-qämä iqä-quenjqä. Golqä hiqäva-imäkqä anä iu äwinqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä ätimäuweuä? Ii, Iqueqä anä iutanjqä. Iutani, Iqueqä hinuiqini, nätmatqä kinqanäni, äsqukä? Ii golqetanä, ä Iqueqä hiqäva-imäkqä anitanä? Ii

† **23:12** Lukä 11:37-52 ‡ **23:13-14** Näqñqä-tänjä hñqua tii ätätqänjä. Täqini Matiu iqu tiñä-pqä äqäkqe. "He kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, hanjä-iqe tñnqe emenqiyä. He wopqä ipu, kukñuinä tquenjqä. Inji he apäqñqä iquauji, quangä ätuäpu, quwqä anji quwä mapnqäuä. He wopqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, quäuqä tquäpnqäuä. Iñinjqä, hiqä hanjä-iqe, ämaqä huizi iquauqe ämäwqätäuniceqä." Makä 12:40 itanqa Lukä 20:47 asänäni ätä äqänänä. § **23:16** Ämaqä ingä äpmaminjuwä iqua, knuä tii indqänminjuwi. Nyi ämaqä ängüänänjä hñqueqä yoqä-qe, nätmatqä ängüänänjä hñqunä-qe, qäsä tmqe, nyi suqä iquesa nyaqä kukñui yänänäqñqä imäkmä. Hipru 6:16

Iqueqä hiqäva-imäkcqä aniyqä. ¹⁸ Ga he tiinjä-pqä ätätqänäüä. ‘Ämaqä hñqu “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätätqänqani, kukñui naqä-qakuiqä tqe, ämotquetñqe, hiqäva-qäyqä ttawinqänä ätätqe, ii nätmatqä hinginjceqä. Inäqe, iqu nanuä hiqäva-qäyqä ttawä haqeuñinqä ätätqe, iqu iinjä ätätqä-pa imäkänqiyä’ ätätqänäüä. ¹⁹ He hiñuä pisqä-queenjqä. Nanuä hiqäva-imäkcqänqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä etñgeuä? Ii Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä ttawä iutanänjqä. Iutanj, Goti Iqueqä hiñuiqini, nätmatqä kinğanäñi äsqukä? Ii nanuitanä, ä hiqäva-qäyqä ttawitanä? Ii ttawiyqä. ²⁰ Iinjñqe, ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-qäyqä ttawinqä ätätqä iqu, iqu hiqäva-qäyqä ttawinqätä, nätmatqä eeqänänä haqeqi äwinqä inqätä, ätqiyä. ²¹ Itanqa ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-imäkcqä aninqä ätätqä iqu, iqu anä iquenqätä, Goti anä iu äpmenqä Iquenqätä ätqiyä. ²² Itanj ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä qäukuä yätunqä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawinqätä, itanqa Goti iu äpmenqä Iquenyqätä ätqiyä.

²³ Kukñuä-suqenqä näqnqä iquendä, Parisi iquendäñi, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-queenjqä. Hanä-iqe, tiinjñqä emenqiyä. He kukñuä-suqä hñquenqä* knuä indqänäpu, iwuneqätä, kuämiqätä, itanqa andñätä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänuwiqä. I etanqi kukñuä-suqä iutanä naqänänä, suqä wänqä iinjä iqueni ämäwqätäunqä tiinjä iquauñi, he tuwä wiyquenjqä. Suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, ämaqeunqä qeqä imänqetä, Goti Iquenyqä quuvqä hämänänä wiyqä itäñi, he mimäkcqä itqänuwiqä. Änguanäñi, tiinjñqä. Suqä he hiqä nätmatqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä iquauñä-pqe qänaknä iqanppqe, ii äñguä wänqiyä. ²⁴ He ämaqä hiñuä pisqä qäyä etanqi, huiziquau hänaqä motquapñqä itqänuwä iquenä, he tiinjä-queenjqä. Ämaqä hñqu quinanuä meqä isua wanä iu witanquti, hiñuä äqunätä huätä ämatnämäutñqä-qe, kametqä wanä iu äwinqce, hiñuä mäqunquä, eqetä eeqänä änguneqäqä-panä-queenjqä.

²⁵ Kukñuä-suqenqä näqnqä iquendä, Parisi iquendäñi, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-queenjqä. Hanä-iqe, tiinjñqä emenqiyä. Eqä-häkitä, hevqetä haqänqisanj asnj äñguänä äqiyäpiyä-qe, ymisanä wiqä inqisanj, suqä quwä meqetä, knuä hiqä-hiuänqänä indqänqetäñi, manguä äyä imäkätqänäüä. ²⁶ Si Parisi hiñuä pisqä-qukiyqä. Kinğanäñi, si eqä-häkä yäpä inqisanj asnj äñguänä qäyqanqtqe, ga haqänqisanä-pqe asä iinjä timäutñqe qä.

²⁷ Kukñuä-suqenqä näqnqä iquendä, Parisi iquendäñi, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-queenjqä. Hanä-iqe, tiinjñqä emenqiyä. He ämaqä qua äptepqä haqänqisanj, qätäqua äqiyequwä-panuenjqä. Qua äptepqä yäpaqä inqisanj, aanä äñguänänä äqunätñä-qe, yäpä inqisanj ämaqä pizqä iquauqä yänitä, nätmatqä kiyä mätqä eeqänänjitä witanqi qundñqinyä. ²⁸ He-pqe asä iinjä-queenjqä. Ämaqä iqua, hiyaqä huiwi hiñuä eqänäpiyi, qu he ämaqä jänänquayqä knuä indqänätqätanquwä-qe, hiqä yäpä inqisanj suqä wopqä ipu kukñuinä tqetä, suqä hñgisa mamäutqetäñi, kuapanä emnänä.

²⁹ Kukñuä-suqenqä näqnqä iquendä, Parisi iquendäñi, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-queenjqä. Hanä-iqe, tiinjñqä emenqiyä. He hiñuä-tqä qänqanä äpäkonquwä iquauqä yänä qua äptekuwiu änyä-hänä imäkäpu, itanqa ämaqä jänänänä iqua qua äptekuwä iunj ätnänä imäkäpu äñguänä imäkcquenjqä. ³⁰ He iinjä imäkäpu tiinjä ätätqänäüä. ‘Ne atqä-awäkatä

* **23:23** Kukñuä-suqä 14:23

anä pmeqä-säpi, qu hinuä-tqä iquau pizqä päkpñqe, yätamakqä mäwqä iquaningä' ätätqänäuä. ³¹ Kukñuä iinjä ätätqänjuwi, hiqä-hiuä tiinjä äyä ämänätqueqäuä. He hinuä-tqä iquau pizqä äpäkkuwä iutanjä ymeqä hueqä-himqä iquenjqä. ³² I etanji hiqä tawäka suqä quvqä imäkkätanjenjqae, he-pqe imäkkqa qae upiyä. ³³ He qämakä quvqä iqua eämakuwänänjä iquenjqä. Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ämetätqänğanj, he äänä mäwqätäupnuwänqäwä? Oeyä! He tä maisquä iunqä upnuwiqä. ³⁴ Iinjñqe, he qätä nyipiyä. Nyi hinuä-tqä hñquautä, ämaqä kñuä äñguätänjä hñquautä, itanğa ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñquautänj, henynqä dowatmqänä. Itanji he hñquaunji pizqä äpäsäpu, zä-huätatä huepnuwiqä. Itanğa hñquaunji anä aquväqñqä iunji täuatätäu ipu, anä-himqä hñquenqä päsawatpnuwiqä. ³⁵ Iinjä etanji qu ämaqä jänänjä iquaunji, qua täu pizqä äpäkka äpminjuwä iquauqä suqä quvqe, he kima eeqänänji ämapñqäuä. Epo iquesa äpäsipäqäkanji, yäpaki Beläkiya iqueqä hikñä Sakätiyasi ique äpäsätqutukuwiqä. He Sakätiyasi ique äpäkkuwi, hiqäva-imäkkä anä iunji, hiqäva-imäkkä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä, awä iqi äpäkkuwiqä. ³⁶ Nyi heñi naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänjä iinjqe, kiqä kimanji hanjä-iqe, qokä-apäkä tanğa äpmeñuwi ämapñqäuä.

³⁷ Jerusälemä iquenyä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hinuä-tqä henynqä dowatqanqä iquaunji, hikä pizqä päsquenjqä. Hea kuapänänjä iunji, Nyi heyaqä ymeqä iquaunji, kukutakisqä kiqä meqä itmetä hikuwä yäpä iqi ämäqumuatetñqä-pa, naqä hmbinyä i mäqumuatemätmä iqa äpätñqe. Iinjä etanqä-qe, he iinjqe maenqä enä. ³⁸ Qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä anji ae ävämeqanğa, aanqä hiäniqeqä. ³⁹ Itanğa Nyi he tiinjä etqänä. Tängata tiinj, he hinuä manqänqä ipñqäuä. Qänakndanji he kukñui, '*Ämaqä, Goti Naqä Iqueqä kukñuä awä tuätñqä päqtanqä Iqueni, Goti Iqu ängui iwimäkänqiyä*'† ätpqänğanji, he anji hinuä nqämbnuwiqä" ätukqe.

24

*Hanjä-iqä hea yäpakiñga timäuniqenqä**

¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anji ävämetqätanğanji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, hiqäva-imäkkä anä iqi mätnätanqä iquaunqä tupñqä äwimakuwi. ² Iqu iquaunji, kima tiinjä ätukqe. "He anä eeqänänjä iquaunji, hinuä qumbiyä! Iqua äñguänänjä-qe, Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qänakndanji hikä hñqu huizi iqueuä haqä yänji mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänänji ämisqiyäpu, qua mäñi tnämäupnuwiqä" ätukqe.

³ Iqu qoqonjä Olipänqä äwätä pmetanğa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquanä Iquenyqä äpäpu, yatñqä tiinjä qe äwikuwi. "Nätmatqä Si ne änatñi, hea äkñga timäuniqä iinjqe, awä natiyä. Si anğumä quveptñiqätä, qua tä qäpu hiäniqñqätänji, 'Tänğa timäunqiyä' kñuä neyätñqä iinjqe, ne hiqñqä äkisque qunaninquäwä?" ätukuwi.

⁴ Yatñqä e vqanğuwänğa, Iqu iquaunji, "He yasämä mimbiyä, qu quanğä etäpu, hiqä kñuä indqänqe, qui emäkkäpnuwiqä" ätukqe.

⁵ "Ii tiinjñqä etqänä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, 'Krais i ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqe, nyi qäqunjqä' ätäpu, ämaqä kuapänänjä iuqä kñuä indqänqe, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁶ Itanğa he ämaqe mäkä

† 23:39 Apqä Bukä 118:26 * 24: Makä 13:1-37; Lukä 21:5-36

naqänänjä päunqeyqanquwi qätä äwiyäpu, 'Ämaqä kinjä danä hui mäkä äunätqänäuä' tqanqä qätä äwiyäpiyanqani, he zä ipu, yäunüä-yäunüä miqä pa iqäpnqä. Nätmatqä iinj ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änänjqä. ⁷ Ämaqä huitanjä iqua, hueqä-himqä huitanjä iquatäni mäkä vauqumu-atpnuwiqä. Ämaqä miqä hñqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäni mäkä hmbnuwiqä. Hñqäqini buayä dä naqänänjä timäuniceqä. Itanqa hñqäqini qua ekä yäniceqä. ⁸ Apäkä iua ymeqä änä ämipnqä tänjä-hunqä ämetqänuwä-pani, nätmatqä iinj iqua ganä timäuniceqä.

⁹ Hea inqani, qu heji etmepu, huizi iquauqä hipa iu hanjä-iqä mapnqä hiwipnuwiqä. Hesanä hui, qu pizqä hipäkipnuwiqä. Itanqa he Nyinyqä quuvqä heqiyätqätanquwitani, ämaqä eeqänäni, qu henyqä äwqä quvqä wiñguäniceqä. ¹⁰ Hea inqani, qokä-apäkä Nyinyqä quuvqä eqämipqä kuapänäni, quwqä quuvqä heqiyqe qui imäknäpu, quwqä-quwänqä äwqä quvqä wiñganquti, qutanjä hñquauni, mäkä-hunqä iquauqä hipa iu wipnuwiqä. ¹¹ Itanqa hinuä-tqä kuapänäni, qu quanqä ätuäpu, ämaqä kuapänänjä iuqä knuä indqänqe, qui wimäkpnuwiqä. ¹² Kuknuä-suqeu yäpä imä mäpmeqä ii, naqänänjä ätimäutä, ämaqä kuapänäni suqä ämaqeunqä wiñqe ävquatämäupnuwiqä. ¹³ Inäqe ämaqä hiunji yäpakänqanqä Nyinyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu äpmamitpqä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu hanjä iqumuatäniceqä. ¹⁴ Itani Goti Hanjuwä Iqunä ämitnqä iunqä kuknuä äñguänäni, qu qua äwitqutänqä-pa, awä tuäkiqäpnuwiqä. Ämaqä eeqänänjiu tquanqä qätä ae äwiyqanquwänqani, hiunji yäpaki, inqa timäuniceqä" ätukqe.

¹⁵ "Inji, tiinjä. Hinuä-tqä Deniyäli iqu hinuiqänä nätmatqä qui imäkkä quvqänänjä iquenyqä ätätä äqäkqe, nätmatqä iinj iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkä anjä iu pämä tqäutangi qumbnuwiqä. (Ämaqä, hinuä-tqä iqu äqäkqä iu a ätäutqä iqu, knuä äñguänä mequänqä.) ¹⁶ E äqumbiyänqani, ämaqä qua Jutiya pmeqe, qoqonjä iunqä zä maqänä uwqäpnqä. ¹⁷ Ämaqä anjä atäaqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäni ikuapmäutäqänqani, iqu iqueqä nätmatqä anjä yäpä ingisa witanqutqenqä knuä mindqänqä itä, hämänänä zä wänqiyä. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä wäunüä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metnqä anqumä mäwqä yänqiyä. ¹⁹ Itanqa, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänjä iuaunqätäni, zä maqänä mäwqä iqanqppenqe, huäqä kiinjä hunqeqä. ²⁰ Ga hiqä zä maqänä uwqe, yunüänqatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqatä, matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä Iquenqä tääqä tqäpnqeqä. ²¹ Itanqa hanjä-iqä inqa timäunice, naqänänjä ämäwqätäuniceqä. Qua änyä qe ipäqäkqänqatqä tänqa ti täunqe, hanjä-iqä tqutä asänäni matimäuqä iminqeqä. Qänakndanä-pqe, tqutä asänäni hñqu-pqe matimäuqä yäniceqä. ²² Hanjä-iqenqe, Naqä Iqu 'Wänqäpu wäniceqä' ae ätkqeqä. Iqu iinjä mimäkkä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäknqäpäniñgä. Inäqe Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunqä knuä indqänätä, wänqäpu hiätñqä imäkäniceqä.

²³ Inqani ämaqä hui, 'He hinuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunüä ikqä iqu täqi äpmenä,' ä 'Nänji äpmenä' etqanqppqe, he qätä mäwiyqä pa iqäpnqä. ²⁴ Ii tiinjä etanqi. Ämaqä quanqä-tqä hui ätimäupu, 'Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä änyikqä iqunqä' etäpu, ämaqe knuä iqä mapnqenqä, nätmatqä ämaqä mimäkkänänjä huitanjä-huitanji imäkpnuwiqä. Quanqä iinjä tqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä iquauni, qäyasäqi

ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanga ämaqä huizi, 'Nyi hinuä-tqä iqunjqä' ätäpu, asänänjä imäkpnuwiqä.

²⁵ Qätä nyipiyä! Nätmatqä ii ätimäuninqenqe, Nyi ae äyä etätjqeqä. ²⁶ Inji ämaqä hui, 'He hinuä qumbiyä! Kraisi Iqu anjä avqjqä imä äpmenä,' ä 'Iqu anjä yäpä ingisa äpmenä' hitqanqppqe, qätä mäwiqqä pa iqäpnqä. ²⁷ Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätjqänqanji, nyuauä itä qäukuä haqä yätuta we im-imä eeqänänjä äunätjqä-panji, Iquesanji, we asä iinjä hunäniqeqä. Inji ämaqä eeqänänji hinuä qumbnuwiqä. ²⁸ Nätmatqä äpäkonä pizqä witanqqä iunji, ynjä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu ängpnqäuä.

²⁹ Itanga, hanjä-iqä naqänänjä ae etqä iqua qäpu hiqanqanji, maqänänji *mäptqä iqu hea äwitä, qanüä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunji äväma, qua täu qiyäpäknganqungwänqä, ga nätmatqä yänänäqjqä qäukuä yätu äwiñuwi, ämenä ipnuwiqä.*† ³⁰ Inqanji Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä hiqjqe, qäukuä iu timäuqanqä, hueqä-himqä eeqänä qua täu äpmeñuwi, zä ipu zäaqä ätäpu, hinuä tiinjä qumbnuwiqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqjqetä, Iqueqä yoqä nage motquetjqetä pqanqä qumbnuwiqä. ³¹ Itanga häawä naqänänjä tqanqä, Iqu Iqueqä enätqä iqua qua manjä eqiyänqä-pa äwäpu, qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iu, aquvä maqäpnqä dowatäniqeqä" ätukqe.

³² "Itanga he zä-eaqä iqu ämetquetjqenqä näqjqä mapiyä. Kiqä äpa iunji, eqä yqänä änyä, quwqä mñi änyä-hänjä ingqäqe, näqjqä tiinjä iqäpnqä. Yunüä äqunätjqe qäpu eätä, mäptqä dnä hinätjqe, qäqi etanqiyqä. ³³ Asä iinj, he nätmatqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqanqä äqumbiyänqanji, he näqjqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätjqä anjä hänaqä iu näwe tqäutanqiyqä. ³⁴ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inga pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanqungwänqä, nätmatqä eeqänänji timäuniqeqä. ³⁵ Qäukuitä, quaetä, qui imäknäniqeqä. I etanqä Nyaqä kukñui, qui mimäknqä yäniqeqä" ätukqe.

³⁶ "Injqe nätmatqä iinjä äknqä timäuniqä iinjqe, ämaqä hñqu änyä maqjqä eänä. Ynaunjqä qäukuä yätutanä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundänji, ne änyä maqjqä eänünä. Apiqu Iqueqä-kiuänänjqä. ³⁷ Noa iqu pmetanqä, huakä naqänänjä ätimäukqä-panjä iinj, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätjqänqanji, asä iinjä timäuniqeqä. ³⁸ Huakä naqänänji matimäuqä änä etanqanji, qu ymisanä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yanjä änyäpu, Noa iqu yimba paquvqanqanqä imäkqä äuminuwi. ³⁹ Qu nätmatqä timäutjqä iinjqe maqjqä eäpu, iinjä iqa wätqätanqungwänqä, huakä naqänänjä ätimäutä, ämaqä eeqänänjä iinjä iunji pizqä äpäkkqeqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätjqänqanji, asä iinjä timäuniqeqä. ⁴⁰ Ämaqä hñquaqu qeeqä wäunüä iu äpmamisiyqe, iwä Goti Hanjuwä Iqu hñque itmetä, hñquenji hinuinä qunäniqeqä. ⁴¹ Itanga apäkä hiuaqu snqumetqä quqowä äqämisiyqe, iwä Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, ga huiñi hinuinä qunäniqeqä. ⁴² Inji hiqä Naqä Iqu ängqä päniqätiyä maqjqä eänuwitanji, he näwenyä imäknäpu änguanä mimbiyä.‡ ⁴³ Itanga he tiinjä-pqenqä knüä indqämbiyä. Ämaqä anjä-tänjä hñqu, ämaqä quwä-meqä hñquenyqe, 'Iqu heatqä äsqueti pänqutiyä' tä näqjqä ae eätqe, iqu hinuä ängüä äqunätä, quwä-meqä iqu iqueqä anji qäyäpnasqiyätä, yäpä yänqisa päyätjqe, hinuinä mäqunquä yänqiyä. ⁴⁴ Iinjinqe, he-pqe

† 24:29 Asayä 13:10; Joeli 2:10 ‡ 24:42 Lukä 12:35-48

näwinyä imäkmbu pmapiyā! Hea hñqueni, he ‘Tānganqe mapqā yāñqiyā’ kñuā indqānātqātānguwāngani, Ämaqeua Ymeqā Ekqā Iqu äpäñqiyā” ätukqe.

⁴⁵ “Wäunüä-wiyqā, kñuā äñguā äme, kiqā wäunui äñguā imäkqā iquenyqe, Nyi awä etmqe. Ämaqā naqā iqu, ämaqā iinā iqueni, iqueqā wäunüä-wiyqā iquau ämitā, iquauqā ymisanā hea qayunāñānga väniqā iinqe atäunüä väñqiyā. ⁴⁶ Naqā Iqu äpäqe, iqueqā wäunüä imitātqā di hinüä qunqanani, iqu aquvänä yāñqiyā. ⁴⁷ Nyi naqā-qakuänā etqänā. Ämaqā naqā iqu, iqueqā nātmatqā eeqänāni ämitñqenqe, ique atäunüä väñqiyā. ⁴⁸⁻⁵⁰ I etanqqā-qe, wäunüä-wiyqā tqu, ‘Nyaqā naqā iqu maqänā mapqā yāñqiyā’ kñuā indqānātā, wäunüä-wiyqā huizi iquau äpäsätā, itānga buayätā eqätā ämaqā hiqiiyqā imitpqā iquatā änmitātqe, hea hñqueni, iqu maqñqā eätā näwenyā mimäkñqā etanqani, iqueqā ämaqā naqā iqu anqi äpäniqe. ⁵¹ Iqu quvqā e imäkqanqi äqunäqe, iqueni mñä ätävätā, ämaqā wopqā ipu kukñuinā tqā iquatā äpmamitpqā iunqā huätā dowatāniqe. Iqi äpmapiyāngani, kñuā naqänāñä äqiyäpu, hiqanā manqtäsqukuā mäuqäpnuwiqā” ätukqe.

25

Kukñuä ktqā, hitqā 10 iuaunqā

¹ “Ga Ämaqeua Ymeqā Ekqā Iqu äpäñqāngani, Goti Qäukuä Yätutanā Iqunā miqe, apäkā hitqā hipa eeqänā iuauqā tiwiqā enqā-pani hiāniqe. Ämaqā apäkā metñqā imäkñtā äpäñqā iqanqi, iua iqutā ämimbñqā hiqitā ämäsäupu upnuwiqā. ² Apäkā iuatanā hipa hñginā iua, kñuā maiqe. Itānga huizi iua, kñuā äñguā meqā iuai. ³ Apäkā kñuā maeqā iua hiqitā ämäsäupiyi, ga olipqā eqā aowä hiqitā anqi iquatimepu ämäsäuqe, qäsä mäma mapqā ipnuwiqā. ⁴ Inäqe näqñqā epiyā iua, eqā-häkā iu equatimepiyi, quwqā hiqitā mäsäuqetā qäsä äma ppnuwiqā. ⁵ Ämaqā apäkā metñqā iqu maqänā mapqanqi, iua hinüä hiqaqñqā ipiyi, hiqaqā wopnuwiqā. ⁶ Heatqā quaesqāngani, tääqe, ‘Ämaqā apäkā metñqā iqu äpñiyā. Iqutā mimbñqā ppiyā’ tuāniqe. ⁷ Itāni apäkā hitqā iua eeqänāni ivatuwämbiyi, iuaqā hiqitā näwenyā imäkpnuwiqā. ⁸ Apäkā maqñqā iua näqñqā iuau-mānda tii tupnuwiqā. ‘Neyaqā hiqi-te esuätñqā iqanqi, olipqā eqā aowä hui nātappiyā.’ ⁹ Iinā tquanquwāngā näqñqā iua kimanqi, ‘Oeyqā’ tupnuwiqā, ‘Eqā tā, nenyqätā, henyqätā qäyunā maeqā eänā. Eqā miqā iquaunqā äwäpu, hiqe mbqā ipiyā.’ ¹⁰ Itāni apäkā maqñqā iua, eqā mbqā ipñqā uwqanquwāngā, apäkā metñqā iqu ätimäuqanqā, apäkā näwenyā imäkñmipqā iua, anā yäpā ingisa iqutā anā ymisanā naqänāni bñqā paquvqanquwāngā, qu qñqanā mäyepnuwiqā. ¹¹ Qänakndani apäkā hitqā huizi iua äppiysi, tupnuwiqā. ‘Naqā Iqukiyā. Si äpätnā, qñqanā nauteyā.’ ¹² I tquanquwāngā, iqu kimanqi tiinā tuāniqe. ‘Nyi henyqe, tutqā qäpu änyā maqñqā eänā.’ ”

¹³ Tiwiqā e ätuäqetāni tii ätukqe. “Initanqi, hiqā Naqā Iqu äkñgati päniqenqe maqñqā eänuwä-qae, he näwenyā imäkñäpu äñguänā mimbiyā.”

*Kukñuä ktqā, wäunüä-wiyqā mbqā mipñqā iquaunqā**

* 25:13 Lukä 19:11-27

14 “Huizi, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqunä miqe, ii tiinjä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu kinämqä qanjä wätñqä imäknätäqänqani, iqueqä wäunuä-wiyqä iquauñi tääqä ätuätumetä, qu iqueqä nätmatqe miqäpnqä iquauqä hipa iu väniqeqä. 15 Iqu wäunuä-wiyqä iquauqä näqñqenqä iwäsäuqe, ga hñquenñi mbqä kuapänä 5,000 ävätä, hñquenñi iinjänänä 2,000 ävätä, itanqä yäpakä iquenñi 1,000 äväqe, wäniqeqä. 16 Ae uwqanqä, maqänänñi wäunuä-wiyqä mbqä 5,000 ämetqä iqu mbqä wäunuä imäkätä, mbqä haqeqinñi, 5,000 inä meni qeqä. 17 Itanqä ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu-pqe, mbqä wäunuä inä imäkäqe, 2,000 inä meni qeqä. 18 Itanqä ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu äma äwätä, iqueqä ämaqä naqä iqueä mbqe, qua hovqä äptätä, imä zä pteäniqeqä.

19 Hea quäuqä ae äpäwqanqani, ämaqä naqä iqu anqumä äpäqe, iqueqä mbqä ävätqenqä näqñqä metñqä, wäunuä imäkqä iquau tääqä tuätumeniqeqä. 20 Itanqä ämaqä mbqä 5,000 ämetqä iqu äpätä, mbqä 5,000 haqeqi hutäkñä ämetqe, qäsä äma äpätä, tiinjä tuäniqeqä. ‘Ämaqä naqä iqukiyä. Si mbqä 5,000 ändapknijä. Hiñuä qunyä. Nyi wäunuä imäkätmä, 5,000 haqeqi äyä ämeqeqä.’ 21 Itanqä ämaqä naqä iqu tiinjä tuäniqeqä. ‘Si ämaqä äñguki eänä, wäunuä qäyunä imäkqukiyqä. Nätmatqä wänqä isua äñguänänä ämitqänä-qae, si nätmatqä kuapä misñqä atäunuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yenqeqä’ tuäniqeqä.

22 Ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu inä äpätä, tiinjä tuäniqeqä. ‘Ämaqä naqä iqukiyä. Si nyinñi 2,000 äyä ändapknijä. Hiñuä qunyä. Nyi wäunuä ämitmä, kiqä haqeqinñi 2,000 inä äyä ämeqeqä’ tuäniqeqä. 23 Itanqä ämaqä naqä iqu tiinjä tuäniqeqä. ‘Si ämaqä äñguki eänä, wäunuä qäyunä imäkqukiyqä. Nätmatqä wänqä isua äñguänänä ämitqänä-qae, si nätmatqä kuapä misñqä atäunuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yenqeqä’ tuäniqeqä.

24 Itanqä ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu-pqe äpätä, tii tuäniqeqä. ‘Naqä iquki, nyi sinyqe näqñqeqä. Si ämaqä tnänänänä iqukiyqä. Ämaqä hñqua wäunuä iu ymisanä vowä ämäuepqe ptqukiyqä. Ämaqä hñqua kuä uwqä tnämäwäpqeunñi, kiqä näänqe mequkiyqä. 25 Si suqä iinjä iquki etanqä, nyi zä itmä, tqä mbqä 1,000 qua hovqä iu zä äptekqä-qae, ga täsuwänä’ tuäniqeqä. 26 I tqanqä, naqä iqu kimanñi tiinjä tuänqiyä. ‘Si wäunuä-wiyqä quvqä enyqä iqukiyqä. Nyinyqe, si näqñqä ae eänä. Nyi ämaqä hñqua wäunuä iu ymisanä vowä ämäuepqe ptqunjqä. Ämaqä hñqua kuä uwqä tnämäwäpqeunñi, kiqä näänqe mequnjqä. 27 Si näqñqä iinjä eänñi, nyaqä mbqe, kiqä pnqä wiqä iunñi, sunqä pnqä maeqä ikñäwä? Iinjä imäkqä-säpi, nyi anqumä äpmqänqani, nqä mbqä qäyunänñitä kiqä haqeqinñitä meqäminqä.’ 28 Itanqä wäunuä-wiyqä huizi iquauñi, ‘He mbqä 1,000 ämotaupu, ämaqä mbqä 10,000-tänä ique wipiyä’ tuäniqeqä. 29 ‘Ii tiinjä etanqä. Ämaqä nätmatqä-tänä eeqänänä iquauñi, nyi hui anqä vqanqä, qu kuapänänä-tänä hipnuwiqä. I etanqä, ämaqä nätmatqä maeqä eä wänqäpu ämenuwä iquauñi, nyi anqä ämotaumqänä. 30 Itanqä wäunuä-wiyqä quvqä tqunenñi, he yäpaqä inqisa anqä hiawiqä inqisanqä huätä dowatpiyä. Iqi äpmamipqä iqua, hiqanqä manqtäsqukuä ämäupu, knuä qäkmänqpnuwiqä’ tuäniqeqä” ätukqe.

Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu ämaqu iwäsäuniqenqä

31 “Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu anğu äpätqänggani, yoqä naqä-tänjä äpätä enätqä eeqänänjä iquatä anä ppnuwiqä. Itanğa Iqu Iqueqä yoqä naqe motquetnqe, ämiqä iqueqä zä-hawä iu pmeniqeqä. 32 Inğanı hueqä-himqä eeqänänjä Iqueqä hinuä iqi tqäuqanğuwänğa, Iqu iquauñi iwäsäutä hñquaqu mäqäqasäueniqeqä. Yaqueqä miqä iqu sipsipqä iquatä, meme iquatä ämäqäqasäuetnqä-pa, i imäkäniqeqä. 33 Iqu sipsipqä iquauñi ämuangisa, itanğa meme iquauñi qunamäuqänggisa, mäqäqasäueniqeqä.

34 I imäkäqetani, Ämiqä Naqä Iqu ämaqä iqueqä hipa ämuangisa tqäutañguwä iquauñi tiinjä tuäniqeqä. ‘Nqä Apiqu he anğua emäkätñqä ae etkqeqä. Iqu nätmätqä anğuanänjä quae änä imäkätäqänğa, henyñqä näwenyä imäkekqe, he mapñqe, Iqunä ämitñqä yäpä tänggisa yap-piyä. 35 Ii tiinjä etanğiyä. Nyi buayä dä pmetanğani, he buayä äyä ändapminjuwiqä. Nyi eqä manqä pmetanğani, he eqä äyä ändapminjuwiqä. Nyi ämaqä hueqä-himqä huitanunä etanğa, he Nyinji hiqä anä iunqä ändma äuminjuwiqä. 36 Nyi qäkä mäyäuqä itanğa, he qäkä äyä ändapminjuwiqä. Nyi yaqä witanğani, he äyä äminyiminjuwiqä. Nyi guä pmetanğani, he äpäpu hinuä äyä ämanqänminjuwiqä’ tuäniqeqä.

37 I tquanğa, qokä-apäkä jänänjä iqua kimanji tiinjä tupnuwiqä. ‘Naqä Iqukiyä. Si buayä dä pmetanğnä hinuä äkqänätanä, äkñğa äktapminquäwä? Si eqä manqä pmetanğnä, eqä äkñğa äktapminquäwä? 38 Si ämaqä hueqä-himqä huitanänänğuki äkqänätanä, neqä anä iunqe, äkñğa äktma äuminquäwä? Si qäkä maiquki etanğnä, qäkä äkñğa äktapminquäwä? 39 Si yaqä witanğnä ä guä pmetanğnä, äpätanä hinuä äkñğa ämakqänminquäwä?’ tupnuwiqä.

40 Itanğa Ämiqä Naqä Iqu kimanji tiinjä tuäniqeqä. ‘Nyi aanjä naqä-qakuänänjä etqänä. Nätmätqä eeqänänjä, he Nyaqä guäkautä, napqautä iwimäkmipqe, qu yoqä maeqä qäyä etanğqä-qe, iinj he Nyi nyimäkminjuwiqä.’

41 Inğanı Iqu ämaqä hipa qunamäuqänggisa tqäutañguwä iquau tuäniqeqä. ‘Henyqe, Nqä Apiqu, “Qu qui imäkmbñqäuä” ae ätkqeqä. He tä maiusqänänjä äsänqeunqä huätä upuiyä. Tä äsänqä iqu, Setänä iquenqätä, iqueqä enätqä iquauñqätä näwenyä äsänä. 42 Ii tiinjä etanğiyä. Nyi buayä dä pmetanğani, he buayä mändapqä äyä iminjuwiqä. Nyi eqä manqä pmetanğani, he eqä mändapqä äyä iminjuwiqä. 43 Nyi ämaqä hueqä-himqä huitanunä etanğa, he Nyinji hiqä anä iunqä mändma mäwqä äyä iminjuwiqä. Nyi qäkä mäyäuqä itanğa, he qäkä mänyiyätqä äyä iminjuwiqä. Nyi yaqä äwitmä ä guä-pqä pmetanğani, he mäminyqä da äyä iminjuwiqä’ tuäniqeqä.

44 I tquanğa iqua-pqe kimanji tiinjä tupnuwiqä. ‘Naqä Iqukiyä. Si buayä dä pmetanğnä, ä eqä manqä pmetanğnä, ä, hueqä-himqä huitanänänğuki etanğnä, ä qäkä maiquki etanğnä, ä yaqä witanğnä ä guä pmetanğnä, hinuä äkqänätanä yätamäqä makiyqe, äkñğa iminquäwä?’ tupnuwiqä.

45 Itanğa Ämiqä Naqä Iqu kimanji tiinjä tuäniqeqä. ‘Nyi aanjä naqä-qakuänänjä etqänä. Nätmätqä eeqänänjä he Nyaqä guäkautä napqautä yoqä maeqä inäsquauñi miwimäkqä iminjuwi, iinj he Nyi-pqe mänyimäkqä äyä iminjuwiqä’ tuäniqeqä. 46 Ämaqä tqua äwäpiyi, hanğ-iqä qäpu maeqä eniqä di ämepu pmepnuwiqä. Iinj etanği qokä-apäkä jänänjä iqua, hanğ hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä” ätukqe.

26

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkñqä ätkuwiñqä**

¹ Jisasi Iqu kukñuä tä eeqänä qäpu ätuäqetani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauni tiinjä ätukqe. ² “He näqñqä äyuwänä. Hiunji hñquaqu yqänä äwinä. Inğanj hiunji naqänänjä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu ätimäuqanğanj, qu Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, mäkähunqä iqua zä-huätatä huepñqä wipnuwiqä.”

³ Hea asä qängganj, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä Käyäpasi iqueqä anjä iqi aquvä äqängguwi. ⁴ Iqua kukñuä ätqämanäpu, “Ne Jisasi Ique maqñqä itmetanä pizqä päsatunqwe, äänä imäkatunquäwä?” ätñguwi. ⁵ “Ämaqe hiñuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqenqe, ne suqä iinj, hiunji naqänänjänga mimäkqä yatunqweqä” ätñguwi.

Apäkä hui, eqä jinanä-weqe, Jisasi Iqueä nyuänju equatekqenqä†

⁶ Jisasi Iqu anjä-himqä Betani, Saimonä Wänyimänqweä‡ anjä iu äpmaminqwe. ⁷ Iqu buayä gmanätqätanga, apäkä hui hikä häkä eqä jinanä-weqä inqä hñqu, äma äwimetä, Iqueuä nyuänju equatkqe. Häkitä, eqä jinanä-weqetä, kiqä mbqe naqänänjä. ⁸ Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua e äqumbiyi, äwqä tnänjä imäkäpu, “Eqä jinanä-weqe, hiñgi qui sunqä imäkqiyä? ⁹ Ii eqä jinanä-weqe, mbqänqä imäkätä, mbqä naqänänjä ämetä, ämaqä nätmätqä maeqä iquau mäwqä sunqä iqiya?” ätñguwi.

¹⁰ Jisasi Iqu iquauqä kukñuñqä näqñqä eä, iquauni tiinjä ätukqe. “He apäkä täsiñj, hanjä-iqe sunqä vqäüä? Ii suqä äñguänänjä nyimäkqiyä. ¹¹ Ämaqä nätmätqä maeqä iqua hesä anänj, hea ique-ique äyä äpmeñäuä. Itanji Nyi hesä anänj, hea ique-ique mäpmeqä imqänä. ¹² Apäkä ii eqe äñjiquatqe, ii Nyaqä huiwi qua ptnäniqä iinjä näwenyä inyimäkqiyä. ¹³ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qu qua eeqänänjä iunqä äwäpu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänj awä ätuäkipiyänğanj, apäkä täsi inyimäkqenqwe awä inä tqäpñqeqä. Inj qu iinjä hui mimäuqä ipñqenqä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau vätnqä ätukqenqä§

¹⁴ Inğanj wäunuä imäkqä 12 iutanjä Jutasi Iskarioti iqu, hiqäva-imäkqä naqä iquauñqä äukqe. ¹⁵ Iquau äwimeqe, yatñqä tiinjä äwikqe. “Nyi Jisasi Ique he hitapmqe, he nätmätqe äkitanji dappñqäwä?” Yatñqä vqanqänğa, qu mbqä-hiki, 30 qe äwikuwi. ¹⁶ Itanji Jutasi iqu, Jisasi Iqueni ämaqä iquau vätnqwe, hänaqenqä qävqä yätñqä ipäqäkqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquatä, ymisanjä yäpakä äñguwänğanqä**

¹⁷ Hiunji bretqä yenüä qo matäuqä bñqä iquauqä hiunji kinğanänjä iqueni,† wäunuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iquenyqä äpäpu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Si hiunji naqänänjä Pasopa iutanjä buayä dñqe, ne näwenyänj, äsqi imäkekiyatunquäwä?”

* **26:** Makä 14:1-2; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57 † **26:5** Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8 ‡ **26:6** Saimonä iqu hiñuiqänänjä wänyimänqä-tänjä äpmaminqä etanji, qu iqueni “Wänyimänqweä” ätuminuwi. § **26:13** Makä 14:10-11; Lukä 22:3-6 * **26:16** Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26 † **26:17** Quväukuä ique-iqueni, Israitqä iqua bretqä yenüä qo matäuqä änäpu hiunji 7 äpmaminuwi. Hiunji kinğanänjä iunji, qu hiunji enätqä ämaqä päsqä iqu Israitqä iquauqä kaqä-kawäka mapäsqä ämäwqätäukqenqä kñuä ämepu buayä naqänänjä ämñjuwi. Ii hiunji Pasopayi.

18 Iinjä tquanġuwänġa, Iqu tii ätukqe. “He anjä-himqä yäpä ingisa äpaquväpu, ämaqä injä ique hinuä äqumbiyi, tii tupiyä. ‘Ämotqueqä iqu “Tupiyä” ätätä änandowatqiyä. “Hea Apiqu Nyinyqä atäunüä ikqe, ae qäqiqi quvepqaŋgi, Nyitä Nqä ämaqä iquatä, hiunji naqänänjä Pasopa iutanjä ymisanjä natunque, tqä anjä iu nanqunä” ätqiyä,’ tupiyä” ätukqe. 19 I tquanġa, iqua Jisasi Iqu ätukqä-pa, Pasopa iutanjä ymisanjä näwenyä qe imäkekuwi.

20 Awiyqä ae eqanġa, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä ymisanjä bnqä äpmakuwi. 21 Qu ymisanjä ängmanäpiyänġaŋi, “Nyi naqä-qakuä etqänä. Hesänjä hnqu Nyinji, himä-wiunqä iquau nyivänqiyä” ätukqe.

22 I tquanġi äwipiyi, äwqä hanjä vqanġa, qu hnqunä-hnqunä yatnqä wipnqä ipäqäkuwi. “Naqä Iquki, Si e ätnji, ii nyi ma! Qäyutanä?”

23 Kimanji Iqu tiinjä ätukqe. “Buayä hevqä täu, Nyitä anä ämeququä iquenä, ämaqä Nyi himä-wiunqä iquau nyivätnqä iqu, heyaqä awä iqisanjä hnquvqä. 24 Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji äpäkonänqiyä ätkqä-pa, Iqu e päkonänqiyä. Itanġi Ique himä-wiunqä iquau vätnqä iquenyqe, iqueni hanjä-iqä naqänänjä wimenqiyä. Ämaqä injä imäkätnqä iqueni, känai maunyqä-säpi, ii änguä hitäninjä” ätukqe.

25 Jutasi, ämaqä himä-wiunqä iquau vätnqä ikqä iqu, Jisasi Iqueni, yatnqä tiinjä äwikqe. “Ämotqueqä iqukiyä. Si e ätnji, nyi ma. Qäyutanä?” E tquanġa kimanji, “Si e ätnji qeyqä” ätukqe.

26 Iqua ymisanjä ängmanäpiyänġa, † Jisasi Iqu bretqä hnqu ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änġuiqä” ätuäqe, äkutätä, wäunüänqä ämotquaminqä iquau ävqäwätä, ätukqe. “He ämepu biyä. Tä Nqä huiwiqä.” 27 Itanji Iqu wainqä-eqä-häki ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änġuiqä” ätuäqe, iquau ävätä ätukqe. “He eeqänänji, eqä tä bnqeqä. 28 Tä Nqä häneqä, he yätamäkkä heyätnqä kuknuä guä mäsaunqä iyyqä. Ämaqä kuapänänjä iquauqä suqä quvqe, huätä mamäutnqä, Nyaqä häneqe, iuanqiyä. 29 Nyi he etqänä. Nqä Apiqunä miqä iu wainqä-eqä änyä-hänjä hesä anä naniquänġanqe, Nyi wainqä-eqä anġumnji manqä imqänä” ätukqe.

30 I ätuäqetanji, qu apqä ätpiyi, anjä-himqä iu äväma, qoqonjä Olipä iunqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenqe änyä maqnqeä’ ttinqinyä” ätukqenqäš

31 Inġanji Jisasi Iqu iquaunji ätukqe. “Tänġa heatqeunji, nätmätqä nyimeqanġutqetanji, heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mändi päwinqiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänänqä-payqä.

*‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iinjä imäkqanġmdqänġa, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’**

32 Itanġi Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anġi nyivauqumuatqanġa, Nyi qua Galili iunqä hinuiqä emamnqeä” ätukqe.

33 I tquanġa Pitä iqu ämävauqe, “Iqua eeqänä nätmätqä kimeqanġutqeta quwqä quuvqä heqiyqä mändi qäyä äpäwiqanġuti, nyi injä miqä da ymqänä” ätukqe.

34 I tquanġa Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä äktqänä. Heatqä tquenji, kukutakisqä äkakä matqänġa, si Nyinyqe, ‘Iquenyqä maqnqeä’ hnquaqui-hnque tutnqinyä” ätukqe.

† 26:26 Makä 14:22-24; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 § 26:30 Makä 14:27-31; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38 * 26:31 Sakätiyasi 13:7

³⁵ I tquanğa Pitä iqu ämävauqe, “Qäyä eänä. Si äpäkonḡti, nyi-pqe anä päkoneḡqeḡä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyḡä maḡḡqeḡe’ matḡä imḡänä” ätukqe. Itañi wäunḡänḡä ämotquamiḡḡä eeḡänänḡä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

Jisasi Iqu, Gesemäniu Goti Iquenyḡä tääḡä ätkḡenḡä†

³⁶ Inḡañi, Jisasi Iqutä, iquatä, ‘Gesemäniyḡä’‡ ätmiḡuwä iu ätimäupiyyi, Iqu iquaunḡi tiinḡä qe ätukqe. “He täqi pmapiyä. Nyi tääḡä tmḡä, näḡḡḡḡä umḡänä.” ³⁷ I ätuäqe, Iqu Pitä iquesä, Sepri iqueḡä hikḡä iquaquisä itmeqe, nänä qe äukuwi. Itañi Iqu änä mäwimänḡḡä itä, Iqueḡä äwqe hanḡä kiinḡä äwikqe. ³⁸ Inḡañi Iqu iquaunḡi, tiinḡä qe ätukqe. “Hanḡä-iḡä tqu, Nyaḡä qeḡä-quuvḡä tämḡi imbätäumäkḡä-qae, ae ḡäqi äpäkonmḡä iḡä. He täqi äpmapu, quvḡä nemeḡenḡe äḡḡuä äminyanä.” ³⁹ I ätuäqe, nändi ti äwäqe, Iqueḡä hipenḡi qua bu eäqe, tääḡä tiinḡä ätukqe. “Nḡä Apiḡuki, hänaḡä-pḡä hui inä etanḡutqe, häkä hanḡä-iḡä-tänḡä tqu§ huätä mändavä. Inḡäqe änyinḡä Nyaqeunḡi, ḡäyä etanḡuti, äkinḡä Sageunä isḡeḡä.”

⁴⁰ Iinḡi ae ätuäqetanḡi, Iqu Iqueḡä ämaḡä iquaunḡä anḡi äpäqe, hiḡaqä witanḡä äqunäqe, Pitä iquenḡi tii ätukqe. “Änäḡḡḡḡäwä? He Nyitä anänḡi, wänḡäpu mämiḡḡä iquwiuä? ⁴¹ Yamwiḡä iqe, he mändi maekittḡiyḡä yätḡḡä iinḡe, he ämiḡyäpu tääḡä tupḡeḡä. Hiḡä quuvqe, ḡäyunä imäkḡḡḡḡä wiḡḡanḡutḡä-qe, huiwi yänänäḡḡḡä maeḡeḡä” ätukqe.

⁴² Iqu anḡumä äväma äwäqe, tääḡä tiinḡä ätukqe. “Nḡä Apiḡuki, häkä hanḡä-iḡä-tänḡä tqu, huätä mändautḡḡä etanḡutqe, kiḡä hanḡä-iqe, Tḡä äkinḡä iunä mamḡänä.”

⁴³ Itanḡa iquaunḡä anḡumä äpäqe, iqua hiḡuä kukuänḡuä wiyḡanḡi hiḡaqä witanḡä äqunḡqe. ⁴⁴ Iqisanḡi Iqu iquaunḡi anḡumä ävämanḡi, tääḡä yäpaki, kiḡḡanänḡä iquaqḡ ätkḡä-pa, ätkqe.

⁴⁵ Qänakndanḡi Iqu Iqueḡä ämaḡä iquaunḡä anḡu äpäwäqe, ätukqe. “He hiḡaqä yḡänä äwiḡuwi, hapä äpmeḡäuä? Qätä nyipiyä. Ämaḡeḡä Ymeḡä Ekḡä Ique, ämaḡä suḡä quvḡä imäkḡä iquauḡä hipa iu wiḡḡe, ae ḡäḡiyḡä. ⁴⁶ He pämä äpmepu äwanä! Hiḡuä ḡumbiyä. Huiziuḡä hipa iu nyivätḡḡä iqu, ae ḡäqi ätimäutḡḡä iḡiyä” ätukqe.

*Jutasi iqu Jisasi Iquenḡi, himä-wiunḡä iquau äwikḡenḡä**

⁴⁷ Jisasi Iqu kukḡuä ii yḡänä tätḡätanḡanḡi, Jutasi ämaḡä 12 iquautanḡä iqu äpkqe. Iqutanḡi, ämaḡä kuapanänḡi, ipäḡäyḡätä, jävḡätä a äḡätḡä äquvepkuwi. Ämaḡä iquaunḡi, hiḡäva-imäkḡä naḡä iquatä, ḡokä-apäkä iu miḡä huiziquatä ändowatkuwi. ⁴⁸ Qu änyä upḡḡä imäkḡäpiyänḡanḡi, täḡḡä-tḡä iqu, huiziquaunḡi tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaḡä Tqueyḡä’ etätmi, kikiyä äwunḡundi, he Iquenḡi a kiḡätḡḡe.” ⁴⁹ Qu ätimäupiyyi, Jutasi iqu Jisasi Ique maḡänä äwimeqe, “Ämotqueḡä Iqukiyä, heatḡevḡä” ätuätä, manḡawiu kikiyä äwunḡqe.

⁵⁰ Itañi Jisasi Iqu iquenḡi, “Näueḡä iquki, nätmḡḡä si imäkḡḡḡä äpḡi, imäkiyä” ätukqe.

Inḡañi ämaḡä iqua äppiyyi, Jisasi Ique a qe äkiḡätkuwi.

⁵¹ Ique kiḡätḡanḡuwänḡa, Jisasi Iqueḡä ämaḡä hḡqu, iqueḡä ipäḡäyḡi ämäkäḡiyäqe, hiḡäva-imäkḡä naḡä iqueḡä wäunḡuä-wiyḡä hḡque, ḡätä mḡḡä hämänä ätḡavämäukqe. ⁵² I imäkḡanḡa, Jisasi Iqu iquenḡi tii ätukqe. “Tḡä ipäḡäyḡi, kiḡä anḡä iu anḡi ḡupuiḡyä. Ämaḡä ipäḡäyḡi itä mäkä

† **26:35** Makä 14:32-42; Lukä 22:39-46 ‡ **26:36** Yoḡä ‘Gesemäni’ kiḡä quati tiinḡi. ‘Zä-olipḡä häukui quḡowä päsqä.’ Ii olipḡä wäunḡuä iu, ḡoḡonḡä Olipä iu äwomiḡqe. § **26:39** Matiu 20:22; Jonä 18:11; Itkimäkḡä 16:19. * **26:46** Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11

äumbqä eeqänänjä iqua, ipäqäyujä iutanä päkombnuwiqä. ⁵³ Si tiinjäqä maqñqä ennä? Nyi Nqä Apique yatñqä vqanğndqe, Iqu enätqä kuapänä 50,000 iquauñi, yätamakqä nyipñqä ändowatänqiyä. ⁵⁴ Itanğqä-qe Nyi iinjä imäkqanğndqe, kukñuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, qäyunäñi äänä timäuniqätiyä? Iqueqä bukä iunji, 'Nätmatqä tä, Nyi nyimenqiyä' ätä äqänänä" ätukqe.

⁵⁵ Ique a kiqätqanğuwä iquauñi, Iqu tiinjä ätukqe. "He ipäqäyujätä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqanğuwä-pa, Nyi-pqe, iinjünä etanğä äñgiqätqäuä? Hiunji eeqänänjä iunji, Nyi hiqäva-imäkqä anä ququawä iu äpmamä, qokä-apäkä iu ämotquetqätanğani, inğa manğiqätqä, sunğä itqänğuwäwä? ⁵⁶ Nätmatqä eeqänänjä ii, hiñuä-tqä iqua kukñuä äqiyäpu ekuwä ii, qäyunä imäkätñqä ätimäuqe" ätukqe.

Itanji wäunğänğä ämotquaminğä eeqänänjä iqua, Jisasi Ique zä äväma äwekuwi.

Käyäpasi iqu, Jisasi Ique kukñuä ämitkqenğä†

⁵⁷ Ämaqä Jisasi Ique a äkiqätukuwä iqua, Iqueni Käyäpasi hiqäva-imäkqä naqä iqueqä anä iunğä qe ätuma äukuwi. Iqini, kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä, ämaqe miqä huiziquatä, aquvä äqambu äpmaminğuwä. ⁵⁸ Pitä iqu Jisasi Ique kinjä-näñi ti äwivändqä äpätä, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä anä täknjä yäpä inğisa äpaquväqe, "Jisasi Iqueni nätmatqä äkitanji wimenğutiyä" tä, ämayukä-imanğä iquatä anä äpme, hiñuä äqunä äpmaminğqe.

⁵⁹ Hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä huiziquatä, Jisasi Ique pizqä päkññqä diñqe, quanğä tññqä hñquau tääqä ätuätumepu, Iqu suqä quvqä hui imäkqanğqä qävqä iminğuwä. ⁶⁰ Ämaqä kuapänä äpäpu, Iquenyqä quanğä täqisqanğuwä-qe, ämiqä naqä iqua, Ique pizqä päkññqä iinğqe, qakui mämäqumueqä ikuwi. ⁶¹ Qänakñi, ämaqä hñquaqu äpäsinyä, tii ätukiyi. "Ämaqä Tqu, 'Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anji äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anği mätmqänä' ätkqe" ätukiyi.

⁶² I tqanğiyänğä, hiqäva-imäkqä naqä iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique yatñqä tiinjä qe äwikqe. "Iquaqu e ätqiyi, änäänğä? Si kima matqä isñqätanä?" ⁶³ Itanği Jisasi Iqu kukñuä hui matqä ikqe. Itanji hiqäva-imäkqä naqä iqu tii ätukqe. "Si kukñuä naqä-qakünänänjinä nattñqä iinğqe, nyi Goti Hänjä äpmenğä Iqueqä yoqä iutanä yatñqä äkiyqänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ä Kraisi, Goti Iqu ne äminesñqä atäunğä äkikqä Iqukitanä?"

⁶⁴ I tqanğä, Jisasi Iqueuä kimani, "Si e ätñi qeyqä. Nyi he etqänä. Qänakndanji, he Ämaqe qä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäqñqä-tänjä Iqueqä hipa ämuanğisa pmetanği hiñuä qumbnuwiqä. Itanğä Iqu qaquvqe pmeqä qäukuä yätuta quvepñanği, qumbnuwiqä" ätukqe.

⁶⁵ Käyäpasi iqu i tqanği äwiyäqe, äwqä tnänjä winğanği, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. "Iqu Goti Hanjuwä Iqu enğä-pa timäutñqä tqanği, äyä äwiyänğunä. Ne Ämaqä Tqueqä suqenğä awä natññqe, ämaqä hñquaunğä qävqä miqä yatñqueqä. ⁶⁶ Ne Ique änä-änä imäkätunğenqe, he kñuä äänä hiyqiyä?" ätukqe.

I tqanğä qu kimani, "Iqu suqä quvqä-tänğ-qae, äpäkonätñqe" ätukuwä. ⁶⁷ E ätupiyi, qu Iqueqä himä-hiqumuanğä iu makukuä äqutäpu,

† 26:56 Makä 14:53-65; Lukä 22:63-71; Jonä 18:12-14,19-24

aanä kuapänänä äpäkminuwi. ⁶⁸ Inğanı iqua äpäsäpu tii ätukuwi. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu atäunuä äkikqä Iquki, hiñuä natiyā. Ämaqä tä äkpäsquwä iqua, tqukuakä?” ätukuwi.

Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä maññeqä’ ätkqenqä‡

⁶⁹ Asänğanı, Pitä iqu yäpaqä mänğisa, anä ququawä iqi äpmaminqce. Apäkä wäunuä imäkqä hui, iqu-tänjä qäqi äpätä, “Si Jisasi Galilisanä Iqutä anä äpmetqänıyiqä” ätukqce.

⁷⁰ Itanğı Pitä iqu ämaqä eeqänänä iquauqä hiñuä iqisanı, “Oeyqä. Si kukñuä tä ändñi, nyi maññeqä” ätukqce.

⁷¹ Itanğı iqu äwäqce, täknä hävqä iu miqä iquauqä anä iu ätqäuminqce. Iqinı apäkä wäunuä imäkqä hui, ique hiñuä äqunäqce, ämaqä qäqi pmetanğuwä iquauñı, “Ämaqä tqı, Jisasi Nasäretqätanä Iqutä anä äpmetqänıyiqä” ätukqce.

⁷² I tquanğa, Pitä iqu anğumñı, “Oeyä” ätukqce. “Nyi aanä naqä-qakuänänä ätqänä. Ämaqä Iquenyqce, änyä maññeqä eänänä.”

⁷³ Qänaki wänğäpñı, ämaqä qäqi ätqäuminuwä iqua äpäpu, ique ätukuwi. “Naqä-qakuänänjqä. Si Ämaqä Iqutä anä äpmenuwä iquautanä iqukiyqä. Ne tqä quväki äkiyätanä, näqñqä ämequnä.”

⁷⁴ I tquanğuwänğa, Pitä iqu kukñui, yänänäqñqä tiñjä ätukqce. “Aanä naqä-qakuä etqänä. Nyi Ämaqä Iquenyqce, maññeqä. Nyi kukñuä naqä-qakuä matqä iqanğndqce, Goti Hanjuwä Iqu hanä-iqä qäyä dapänä.” Iqu kukñuä qäpu ae tqanğa, maqänänñı kukutakisqä äkakä qe ätkqce.

⁷⁵ Asä qänğanı, Pitä iqu Jisasi Iqueqä kukñui, “Kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqce, ‘Maññeqä’ hñquaqui-hñque ttñiqä” ätukqenqä knuä indqänäqce, yäpaqä mänğisa äwäqce, knuä naqänänä äqäkqce.

27

*Pailoti iquenyqä ätuma äukuwinqä**

¹ Zä ae äveqanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä huiz-iquatä, Jisasi Ique pizqä päkñqä kukñuä imäkkuwi. ² Itanğı qu Ique guä äkiqiyäpu, kiyapqä kinğanänä Pailoti† ique wipñqä ätuma äukuwi.

Jutasi iqu imäkkqenqä‡

³ Jutasi, ämaqä Jisasi Ique himä-wiunqä iquau äwikqä iqu, qu Jisasi Ique kukñuä ämitäpu, “Iqu äpäkonänqiyä” tqanğuwı näqñqä ämeqce, iqu suqä ii ikqenqä womba ämetä, mbqä-hikä hiqäva-imäkqä naqä iquatä ämaqä miqä huiziquatä äwikuwi, anğı äma äukqce. ⁴ Iquau äwimeqce, tiñjä ätukqce. “Nyi suqä quvqä ae imäkqeqä. Ämaqä nyi he etapqä Iqu, suqä quvqä mimäkqä itñqä-qeqä.”

I tquanğa, qu kimanğı, “Ii nätmatqä neqä hmanjqä. Tqä dutanänjqä” ätukuwi.

⁵ Itanğı Jutasi iqu mbqä-hiki, hiqäva-imäkqä anä inğisa ätnämäwanğı, äväma äwäqce, iqueqä-kiuä guä äqupuäqänğqce.

⁶ Hiqäva-imäkqä naqä iqua mbqä-hikä iinğı ämapiyı, ätkuwi. “Mbqä tä ämaqä pizqä päsqä iutanä-qae, ga ne mbqä hiqäva-imäkqä anğitanğtä pñqä qäsä maeqä yatunqceqä.” ⁷ Itanğı qu kukñuä imäkpiyı, mbqä

‡ 26:68 Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27 * 27: Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16 † 27:2 Pailoti iqueni, Romätanğä miqä kinğanänä Sisa iqu qua Jutiya iu kiyapqä kinğanänä pmetñqä atäunuä ikqce. Israitqä iquau miqä eeqänänä iqua, kiyapqäeqä yäpä iqi äpmaminuwi. ‡ 27:2 Wäunuinğä 1:18-19

iqueni ämaqä qua qondä imäkkä iqueqä qua hñqu, ämaqä kiñä nändañä iquau qua ptepnuwänqä mbqä qe ikuwi. ⁸ Iiñiqe, qu “Qua häneqeqä” änyuätmiñuwi, tänqa-pqe inä ätqa äwätqänäuä. ⁹⁻¹⁰ Iiñä etangi, kukñuä hñqu Goti Iqu hiñuä-tqä Järämai iqueqä manä iu hiñuiqänä ätimäuekqe, ii naqä-qakuä ätimäukqe. Ii tiyi.

“Mbqä hikä kuapänäñi 30, Israitqä iqua ämaqä tque mbqä ipnuwänqä ataunä ikuwi, qu ämepu, Naqä Iqu nyi ändkqä-pa, ämaqä qua qondä imäkkä iqueqä quae mbqä ikuwi.”§

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqenqä**

¹¹ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hiñuä iqi tqäutañga, Pailoti iqu Iqueni yatñqä tiñä qe äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?”

E tquañga kimañi, “Si e ätñi qeyqä” ätukqe.

¹² Itañi hiqäva-imäkkä naqä iquatä, ämaqeu miqä huizi iquatä, qu Jisasi Iquenyqe, “Suqä quvqä iñä-iñä imäkätñqeqä” tuätqätanquwänqa, Iqu kukñuä hui kimañi, mätquä ikqe. ¹³ Iiñä etangi Pailoti iqu Iqueni yatñqä äwikqe. “Änäängä? Kukñuä eeqänänä tä Sinyqä äquvepqe, qätä mäwiyqä ininyä?”

¹⁴ Yatñqä i vqanqa, Jisasi Iqu kimañi mätquä ikqe. Iiñiqe, Pailoti iqu yäunüä itä, kñuä kuapänä indqänqge.

¹⁵ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyänqanñi, Israitqä iqua, ämaqä guä äkiqiyäuepqa hñque atäunüä iqanquwänqa, kiyapqä naqä iqu iqueni ewewqatmiñqeqä. ¹⁶ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqä quväkuä iqueni, ämaqä suqä quvqä huiziquau ämäwqätäuä, aanä naqänänä imäkkä hñqu guä äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Jisasi Baräpasi ique. ¹⁷ Qokä-apäkä iqua aquvä ae äqänätanquwänqa, Pailoti iqu iquau yatñqä tiñä qe äwikqe. “Henyqä pätnqä ewewqatmqä diñqe, tquenyqä hiñgiyä? Nyi Jisasi Baräpasi ique ewewqatmqätanä, ä Jisasi, ‘Krais iqueqä’ ätätqänuwä Ique ewewqatmqätanä?” ¹⁸ Israitqä iquau miqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätanqenqä äwqä quvqä imäkäpu ätuma äpkuwiñqe, Pailoti iqu näqñqä eä, yatñqä i äwikqe.

¹⁹ Pailoti iqu zä-hawä iwäsäuqänqä iu pmetanqa, iqueqä apäki kukñuä iquenyqä tiñä ätätä ändowatkqe. “Nyi Ämaqä Jänänä Iqueni wätqä äqunänqä-qae, hanä naqänänä änyiyqiyä. Iñi si Iqueni, quvqä hui mitqueqä panä.”

²⁰ Iñäqe hiqäva-imäkkä naqä iquatä, ämaqeu miqä iquatä, qu qokä-apäkiuqä kñuä iunñi hiñi-hiñi iwimäkäpu, “Baräpasi ique dowatätñä, Jisasi Ique pizqä päkiyä” tupñqä imäkkuwi. ²¹ Itañi kiyapqä kiñganänä iqu, iquauñi yatñqä anqumä, “Ämaqä tquaquisanñi, nyi äkisque hewasqiyäwqatmqä hiñgiyä?” tquañga, iqua manñi tiñä ätukuwi. “Baräpasi iquenyqeqä.”

²² I tquañquwänqa, Pailoti iqu yatñqä tii äwikqe. “I etanqutqe, nyi Jisasi, ‘Krais iqueqä’ ätätqänuwä Iqueni, äänä imäkmqenqä enqiyä?”

I tquañga, iqua kimañi, “Iqueni, zä-huätatä hueyä” ätkuwi.

²³ Ga Pailoti iqu ämävauqe, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqäwä?” ätukqe.

Iiñä ae ätquañga, qu aanä yänänäqñqä ätkuwi. “Iqueni, zä-huätatä hueyä.”

§ 27:9-10 Järämai 32:6-9; Sakätiyasi 11:12-13 * 27:9-10 Makä 15:2-5; Lukä 23:3-5; Jonä 18:33-38

²⁴ Pailoti iqu qokä-apäki, iqueuä kukñui qätä mäwiyqä ipu, mäkä naqä timäutñqänänä ikutänğangi näqñqä eäqe, iqu eqä hui ämeqe, iqueqä hipae, qokä-apäkä iquauqä hinuä iqisa asñä äqänğqe. Iinjä itä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä Tqu äpäkonätä häñeqä iuätñqä iqe, ñqä hmanjqä. Ii hiqeqä.”†

²⁵ I tquanğa kimanji, qokä-apäkä eeqänäni, “Quvqä tä, nesä, näyaqä ymeqä-pqä iquatäni, qäyä witätñqeqä” ätukuwi.

²⁶ I tquanğuwitanji, iqu Baräpasi iqueni, iquauñqä hinuinä qe äqunäwatkkqe. Itanğa Jisasi Iqueni, mäkä-iqä iqua täuatätäu iqanğuwänğa, iqu ämaqä zä-huätatä huepñqä iquau äwikqe.

²⁷ Kiyapqä kiñganänä iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqäeqä anä iunqä ätuma äwäpu, mäkä-iqä huizi iquau-mända ique qäuiqä mamäupñqä täaqä ätuätumakuwi. ²⁸ Inğanji iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quanğa ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä tii imäkkuwi. Iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätäpu, häñesqä hñqu ämiqä naqä iqua ipnminuwä itanji ämepu äwiptkuwi. ²⁹ Itanğa guä yänğä-tänji äkuiyäpu, nätmätqä ämiqä naqä iquauqä yñña enqä-pa imäkäpu, Iqueqä nyuänjiu ämuasmäwiyäpu, jävqä hñqu ämepu Iqueqä hipa ämuanjgisa a ämuätäpu, qonğä äwoktäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, ne haqeqä ämakmäuqunä” ätuäpu, tä sisäwqä äwiminuwi. ³⁰ Qu quanğa e iwimäkäpiyitanji, Ique makukuä äwquväuqutäpu, jävqä iqueqä hipa iu a ämuätukuwi ämotaupu, Iqueqä nyuänjiu äpäkminuwi. ³¹ Qu mändi e äkittqiyepiyitanji, gquä häñesqe huätä äquvätäpu, Iqueqä qäki anji äwiyätäpu, zä-huätatä huepñqä ätuma äukuwi.

Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwiñqä‡

³² Qu e äwäpiyanğanji, mäkä-iqä iqua, ämaqä anä-himqä Sairini iutanğä Saimonä ique hinuä äqumbiyi, iqu Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqe, äma wätñqä kukñuä ätuätumakuwi. ³³ Qu äupiyi, anä yoqä Golketa qunätanğqä iu ätimäukuwi. Yoqä iinj, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuänğä-yänjiqä.’ ³⁴ Iqinj, tänğä-hunğqe Iqueqä huiwiunji wipti iqiyätñqe, qu Jisasi Iqu nätnqä diñqe, wainqä-eqetä, marasingqä zä iqetä yuqui-yaqui imäkäpu äwikuwi. Iqu mänğä-mänğänğqä itä, manqä ikqe. ³⁵ Mäkä-iqä iqua Ique zä-huätatä ae äuepiyi, Iqueqä gquetä, ämuasmänğqetä iwäsäupu, kikinğä mapñqä hänğä ikuwi. ³⁶ Iqi hänğä ämiqämanäpu, ämaqä hui äpäpu, Ique yätamäkkqä vqänğqä hinuä äqumbu äpmaminuwi.

³⁷ Iqueqä nyuänğä haqeqänji, qu kukñuä ämitkuwä iqu ätäpu äqiyekuwi. “Tä Jisasi, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁸ Jisasi Iqu-tänğä qäqiqinj, ämaqä äpäsasinyä quwä-meqä hñquaquinji, zä-huätatä äuekuwi. Hñqueni, hipa ämuanjgisa äuepu, hñqueni qunamäuqänğgisa äuekuwi.

³⁹ Ämaqä iqi äpäwäpiyi, qu nyuänğä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. ⁴⁰ “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkkqä anji äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anji mätqunjqä’ tqä-qukiyqä. Inji Si Tqä-täuä yätamäkkqä yqä inyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki etanğutqe, zä-huätatä äunänjitani, äyaqäsqänğa biyä” ätukuwi.

⁴¹ Hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qokä-apäkä miqä huiziquatäni, qu-pqe Ique tä sisäwqä inä äväpu, tii ätnquwi.

⁴² “Iqu ämaqä huiziuñji hänğä iqumuätätñqä-qe, Iqueqä-kiuänji hänğä

† 27:24 Pailoti iqu iqueqä hipae asñä äqänätä kukñuä i ätukqe, kiqä quati asänänjiqä. ‡ 27:31 Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27

miqumuatnqä iqiyä. Iqu Israitqä iquau Miqä Naqä-qu etangutqe, ga zä-huätatä äunänqetani, äyaqäsqängga pqaŋguti, ne Iquenyqä quuvqä hiqiyatunquänänyä. ⁴³ Iqu 'Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunjqä' ätätneqä. Inj Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätneqä Iquvqä. Goti Iqu Iquenyqä äwiŋgaŋgutqe, täŋga yätamäkqä vätnqänänjqä" ätnquwi. §

⁴⁴ Ämaqä quwä-meqä Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äuekuwä iquaqu-pqe inä itquesinyä, kuknuä quvqä ätukiyi.

*Jisasi Iqu äpäkönqenqä**

⁴⁵ Itani hiunji quemisqänggani, qua eeqänänjä iunji, hea äwäkqe. Mäptqä äwitnqä qäqä ti pmetanğa, we anği äunqge.

⁴⁶ Mäptqä äwitnqä qäqä ti pmetanğani, Jisasi Iqu tääqä yänänäqneqge, ti ätkqe. "Eli! Eli! Lema säpäktani?" Kiqä kuknuä quati tiinji. "Nqä Goti Iqukiyä! Nqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunyä?"

⁴⁷ Ämaqä qäqiqi ätqäuminuwä hnqua, kuknuä tä qätä äwipiyyi, "Ämaqä Tqu, Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä" ätkuwi. ⁴⁸ Itanğa maqänänji, ämaqä qutanä hnqu tnänjä äwäqe, yaanüä hnqu ämeqe, wainqä-eqä iu äyeqe, wainqä manğua inğanğa, iqu jävqä iu ävätäutä, Jisasi Iqu nätnqä äwikqe. ⁴⁹ I imäkätqätanğa, huizi iqua Iqueni, "Qaiyä" ätukuwi. "Laisa iqu äpätä Iqueni yätamäkqä ävänqutiyä, mävvqä yänqutiyä? Hinuä äqänänä äpmenä."

⁵⁰ Inğani Jisasi Iqu tääqä yänänäqneqä anğumä ätäqe, Iqueqä hindnə-meqe äwquatämäuqe, äpäkönqge. ⁵¹ Asä qänğani, yuä naqänänjä hiqäva-imäkqä anjä yäpä inğisa imaknminqä iqu, hitunuä yätuta inği-inği äpknğa äpäwiqe, hnquaqu qe imäkneqge. Itanğa quae yäunüä-yäunüä itä, hikä naqä hnqua qe äqiyämisqänqge. ⁵² Itani hikä hovqä ämaqä pizqä eminuwä iunji, Goti Iqu qnqanä ätäutä, Iqueqä ämaqä ae äpäkönquwä hnquau anği ävauqumuatkqe. ⁵³ Qu qua äptekuwa iu ävämapiyi, qänakndanji Jisasi Iqu anğumä ävauqanğa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä anjä-himqä Jerusälemä yäpä inğisa äpaqukuwi. Iqini, ämaqä kuapänänjä iqua, iquauñi hinuä äqunquwi.

⁵⁴ Mäkä-iqä Jisasi Ique hinuä äqumbu äpmaminuwä iquatä, quwqä ämiqä iqutä, qua yäunüä-yäunüä iqanqgetä, nätmätqä ätimäuqanqgetä hinuä äqumbiyi, zä kiinjä wiŋganği, tiinjä ätnquwi. "Naqä-qakuänänjqä. Ämaqä Tqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueqä."

⁵⁵ Qu Jisasi Ique i itqueqanğuwänğa, apäkä kuapänänjä iua-pqe, kinä qäqiqi ätqäupu, hinuä inä äqunminuwi. Qu Jisasi Iqu Galili iu ävämeqanqgetani, Ique yätamäkqä äväpu, qänaki äwivändkuwä iuayi. ⁵⁶ Iuauqä awä iqisanji, tä Mäliya anjä-himqä Maktälatanjä iyyi. Itanğa huizi, Mäliya Jemisi iqueqätä Josepä iqueqätä känaiyi. Itanğa huizi, Sepri iqueqä ymeqä iquaquiyqä känaiyi.

Jisasi Iqueqä huiwi, pnqä ekuwinqä†

⁵⁷ Mäptqä äwitnqä ti pmetanğani, mbqä-tänjä hnqu anjä-himqä Arämatiya iutanjä, iqueqä yoqe Josepä iqu äpkqe. Iqu Jisasi Iqueqä kuknuä iu qänaknä iqä-que. ⁵⁸ Iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, yatnqä ävätä, "Nyi Jisasi Iqueqä huiwi, äma umqä hinuinä nqinyä" ätukqe. I tquanğa, Pailoti iqu iqueqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueuä huiwi ique wipnqä ätukqe. ⁵⁹⁻⁶⁰ Itani Josepä iqu huiwi äma äwäqe, yuä anğuanänjä quäuqä hnqu

§ 27:43 Ämaqä miqä iqua e ätkuwi, qu Apqä Bukä 22:8 iquenyqä knuä indqänäpu ätkuwi. * 27:44 Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37 † 27:56 Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42

ämetä, huäqä äutäqe, iqueqä-kiuä ptnqänqä mnä hängä ätänäkqä ique yäpä ingisa qe ekqe. Iinjä ae eäqe, iqu hikä naqänänjä hñque, huaqä-huaqä ämiqa äpätä, hovqä manjä iu äpmäveqa äukqe. ⁶¹ Mäliya Maktälatanjä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu ämaqä qua ptnätanqä qäqiqi hinuä äqunyinyä äpmaminjiyi.

Mäkä-iqä iqua, qua hovqä iu hinuä äqumbu ätqäuminjuwinqä

⁶² Hiunji nätmätqä Sämbatqä hapä pmeqänqä hukiki imäkqä iqu qäpu eäqetanji, awinjanji hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Pailoti iquatä kuknuä tñqä äukuwi. ⁶³ Qu iquenji, tiinjä qe ätukuwi. “Ämaqä naqä iqukiyä. Ne Ämaqä Quangä-tqä Iqueqä kuknuä hñquenyqä kñuä äneyqiyä. Iqu yqänä äpmeqänqä, ‘Hiunji hñquaqi-hñque päwqanqä, Nyi anqumä ävamiqeqä’ ätkqeqä. ⁶⁴ Inji ämaqä qua ptnqä täunji, hiunji hñquaqi-hñquenänqä, qu qñqänjä ängüänä ptäuepñqä tuätñqeqä. Iqueqä wäunüänqä ämotquetñqä iqua äpäpu, Iqueqä huiwi quwä äma äwäpu, qokä-apäkä iquaunji, ‘Iqu qua iutanji anqumä ae ävauqeqä’ ätupqe, ii quvqeqä. Quangä änyä-hängä e ätpqe, qu Iqu kuknuä quangä hinuiqänä ätminqä iunji, ämävqätäupñqäuä” ätukuwi.

⁶⁵ Kimaanji Pailoti iqu iquaunji, tiinjä qe ätukqe. “Ämaqä qua äptnänqä iunji hinuä äqumbu tqäupñqe, mäkä-iqä hñquau itmepu, hovqä iu pmäukuä yänänqñqä ptäpñqä hiqä enqä iunä imäkpiyä” ätukqe.

⁶⁶ Iqu e tquangä, iqua Ique qua äptekuwä iunqä äupiyyi, hikä qua hovqä iu ptänätanqä iquenji hiqñqe pmua imäkäpu, mäkä-iqä iqua hinuä äqumbu tqäutpñqä ätqätekuwi.

28

*Jisasi Iqu anji ävaukqenqä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanqä, hiunji kinqänänjä iquenji, mäptqä timäutñqä qäqä etanqä, Mäliya Maktälatanjä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu qua äptekuwä hinuä qunyinyqä qe äpkiyyi. ² I päqtätanqiyänqä maqänänji, ekä naqänänjä hñqu ikqe. Ii tiinjä etanqiyä. Naqä Iqueqä enätqä hñqu qäukuä yätuta äquvepätä, hikä ique kunmä-kunmä ämiqe, hikä iqueqä hageqi äpmaminqe. ³ Enätqä iquesanji we nyuauä iqäqä enqä-panjä äungqe. Itanqä iqueqä gquä quäuqä, qäpaiqä hiwiyä-häukuä enqä-paniqä. ⁴ Mäkä-iqä, hinuä äqumbu ätqäuminjuwä iqua, qu iquenyqä zä ipu, yäunüä-yäunüä ipu, ämaqä ae äpäkonquwä enqä-panjä-qua ekuwi.

⁵ Apäkä iuaqu äwimeqanqiyänqä, enätqä iqu iuaquinji ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Nyi näqñqeqä. Qe Jisasi, zä-huätatä äuequwä Iquenyqä qävqä iynqä äquvepñqiyä. ⁶ Iqu hinuiqänä ätkqä-pa, ae ävauqeqä. Täqi mäwiqä eänä. Iqu äwinqeu qunyiyänqä binyqä. ⁷ Itanqä qe maqänä äwäsinyä, Iqueqä wäunüänqä ämotquetñqä iquau tiinjä suinyqä. ‘Iqu qua äptekuwä iutanji ae ävauqeqä. Tiinjä-pqä inänqä. Iqu henji hinuiqä eväma, Galili iunqä äwqiyä. He Ique hinui, iu qumbñqäuä ätqiyä’ suinyqä. Nyi kuknuä tä hitmqä äquvepñqä” ätukqe.

⁸ Iuaqu zä kiiinjä äwinqä-qe, yeeqä naqänänjä ikiyyi. Maqänänji qua äptekuwä iu ävämanji, Iqueqä ämaqä iquau suiynqä tnänqä qe äukiyyi. ⁹ Hänäqä awä iqinji, Jisasi Iqu iuaqui äwimeqe, “Zinuitänqä” ätukqe. Itanji iuaqu Iqu-tänqä qäqiqi äwiyyi, Iqueqä yukiu a äkiqätäsinyä, Ique qonjä äwoktäukiyyi. ¹⁰ Inqanji Jisasi Iqu iuaqui tiinjä qe ätukqe. “Qe zä miqä

* 28: Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

panyinyqä. Äwäsinyä, Nqä guäkau suinyqä. Qu Galiliunqä äwäpu, iunji hinuä ñqämbñqeuä” ätukqe.

Mäkä-iqä iquauqä kukñuinqä

¹¹ Apäkä iuaqu yqänä wätqätangiyänqä, mäkä-iqä, hinuä äqumbu ätqäuminuwä iutanä hñqua, Jerusälemä yäpä ñngisa äpepiyi, hiqäva-imäkqä naqä iquau, nätmätqä eeqänänqä i timäuqangqenqä ätukuwi.

¹² Itanji hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqeu miqä huiziquatä aquvä äqänäpu kukñuä imäkpiyi, mäkä-iqä iquau mbqä kuapänänqä äwäpu, tii ätukuwi. ¹³ “He tiinjä tquäpñqe. ‘Iqueqä wäunuänqä ämotquetñqä iqua heatqänqä äpäpu, ne hiqäqä witaunqä, Iqueqä huiwi quwä äma äwquwiqä.’ ¹⁴ Itanqä kiyapqä kinqänänqä iqu kukñuä tä qätä wiyqanqä, hanä-iqä memeqä yätñqä, ne iquenji kukñuä hanuä ätuätanä imäkatunqeuqä” ätukuwi.

¹⁵ Itanji mäkä-iqä iqua mbqä ämapiyi, ämaqä naqä iqua ätukuwä-pa ikuwi. Inji Israitqä iquauqä awä iqisanji, qu kukñuä tä ätqä äpätqänjuwi, tängä täsuänä.

Jisasi Iqu, Iqueqä kukñuä yäpakä ätukqenqä†

¹⁶ Inqanji Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä 11 iqua, qua Galiliunqä qanä äwäpu, qoqonä Jisasi Iqu ätukqä iu ätimäukuwi. ¹⁷ Iqinji qu Ique hinuä äqumbiyi, qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäukuwi. Inqäqe qutanä hñqua Iquenqä, knuä hñquaqu indqänminjuwi.

¹⁸ Jisasi Iqu qäqiqi äpätä, iquaunji tiinjä ätukqe. “Nätmatqä eeqänänqä qäukuä iutä, qua täutä mimqe, Goti Hanjuwä Iqu Nyi yoqä naqetä, yänänäqñqetä ändapqeqä. ¹⁹ Inñinqe, he hueqä-himqä eeqänänqä iunqä äwäpu, qokä-apäkä iunji, Nyaqä ämaqä hipñqä motquapiyä. He iquaunji, Apiqueqä yoqeu, Ymeqä Iqueqä yoqeu, Dñä Ängüä Iqueqä yoqeu, asñä qäpñqeqä. ²⁰ Itanqä qu qänaknä ipñqä diñqe, kukñuä eeqänänqä Nyi ‘Iinjä-iinjä imäkpnuwänqeqä’ etqäqe, he ämotqeqäpñqeqä.

Kukñuä tiinjinqä knuä metpñqänänqä. Qua tqu qäpu heniqenqä, Nyi hiunji eeqänänqä, hesä anä pmetmqänä” ätukqe.

† 28:15 Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Makä iqu äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Makä iqueqä kuknuä kiñganänä tii ätqi. Tä, Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenqä kuknuä änguä we-hunqä-tänä, iquvi. Bukä tqweni, ne hiñuä tiñä äqunätqäñu. Jisasi Iqu yoqä naqä, yänänäqñqä-tänä-qu eä, wäñuä äki-äkitañi Imäkqä-que. Iqu qokä-apäkä iu ämotquetä, dnä quvqä iquau huätä ändowatätä, qokä-apäkiuqä quvqe, huätä äwivquatämäuminqänqani, Iqueqä yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hiñuä äqunätqäñu. Iwä Iqu, Kiuäñi, yoqä tiñä änyuätñgqe. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqunqä. Ga iqu tii ätkqe. Iqu Iqueqä hänä-pmeqe äwinyätä, ämaqä kuapänänä iu mbqä imetñqä äpkqe. (10:45)

Makä iqu, Jisasi Iquenqä tiwiqä kuapänäñi, Iqu wäñuä imäkminqenqä itäqä-qe, tiwiqe, Jisasi iqu qokä-apäkiu ämotquaminqenqe, kuapänäñi, miqä iminqe. Kiñganäñi Makä iqu tiwiqe, Jonä asñä-qäyqä iqueqä wäñuinqätä, Jisasi iqu asñä ämakqeunqätä, Setänä iqu Ique yamwiqä äwikqeunqätä ikqe. Qänakñi ne hiñuä tiñä, äqunätqäñu. Jisasi Iqu, ämaqe hanä-iqä huitañä-huitañä metqätanguwinqe, qeqä äwutätä, qunñi ämotquaminqe. Iqu wäñuä ipäqäkqänqani, wäñuäñqä ämotquaminqä iqua, nätmätqä tqueqä, quatinqä änyä maqñqä emiñuwä-qe, qeiqi-qeiqñi, qu näqñqä ämakuwi.

Qänakñi ämaqe, Jisasi Iquenqä himä-wiunqä ipu, Iquenñi hanä-iqä kuapänäñi äwimiñuwi. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Makä iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, anñi vaukqenqä ikqe.

*Jonä asñä-qäyqä iquenqä**

¹ Kuknuä änguä we-hunqä-tänä tä, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenqä kuknuä nyuänñiyi. ² Itanqani Goti Iqueqä kuknuä hiñuä-tqä Asayä iqu, ätätä tuwanuä äqäkqä-panä ekqe. Iqu tii ätkqe.

“Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kuknuä ämapqä hñque, Si hiñuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänä.”

³ Ämaqä hñqu anä avqñqä näunda manä yänänäqñqä tii ätätqäuä. *‘Naqä Iqueqä hänaqe, näwinyä imäkpiyä. Itanqa hänaqe, änguä jänä imäuepu, ga Iqu iu pätnqänänä!’*[†]

⁴ Iinñä etanñi Jonä iqu anä avqñqä iunda ätimäuä äpme, ämaqä asñä äqiyätä, qokä-apäkä iunñi, kuknuä tii ätuminqe. “Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, heyaqä suqä quvqe huätä maemäutñqä iinqe, heqä knuä äkunmäknäpu, hiqä suqä quvqe ävquatämäupu, asñä mapiyä” ätuminqe. ⁵ Itanqani ämaqä, qua Jutiyatanä kuapänäñitä, ä anä-himqä Jerusälemä pmeqetä, Jonä iqu kuknuä tqanqenqä äpäpu, qätä äwimiñuwi. Iwä qu quwqä suqä quvqenqä awä tqanguwänqa, Jonä iqu eqä Jotänäñi, asñä äwqäkqe. ⁶ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanqa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminqe. Iqueqä ymisañi, awikätä wiyä-mäknuä anitä ätetä, änminqe. ⁷ Itanqani iqu kuknuä awä tii ätuminqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Naqä nyi ämanqutäuä yänänä Iquvi. Nyi Iqutä

* 1: Matiu 3:1-12; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † 1:3 Malakai 3:1; Asayä 40:3

asänänjä ma, oee. Ä nyi änguänänjunä ma, qua iqi äpawitmä, Iqueä yukä ämuasmänqä guä ämäsanänqce, huätä ewamqce, änä maeqä enä. ⁸ Nyi asni, qanyä equetänä eqiyätñqce. Mä Iqu asni, Goti Iqueqä Dñä Änguitänä eqiyäniceqä” ätumiñqce.

Jonä iqu, Jisasi Iqueni asñä äwqäkqenqä†

⁹ Qu iinjä itqätanguwänğanj, Jisasi Iqu anä-himqä Nasäretqä, qua Galili iuta äpkqce. Iqu äpqañga, Jonä iqu, Iqueni eqä Jotänänj, asñä äwqäkqce. ¹⁰ Jisasi Iqu eqä mäunda ti iwunğa äpeyätäqänğanj, Iqu qäukuä qñqanä hutänğanj äqunqce. Qñqanä äütänäqce, Dñä Änguä Iqu, Iquenyñqä ynñä-heeqä enqä-pañä pqañgi äqunqce. ¹¹ Inğanj kukñuä qäukuä haqä yätutanj, “Si Nqä Ymeqä naqä-qakuä Iqukiyqä. Nyi Sinyñqä aanä kuapänä änyinätqänä” tqanji äwikqce.

Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwimiñqenqä§

¹² Inğa qänğanj, Dñä Änguä Iqu, Jisasi Iqueni anä avqñqä dunqä ätuma äukqce. ¹³ Jisasi Iqu nämñj, hiunji 40 äpmakqce. Iqu hiunji e pmetanğanj, Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunqä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä yamwiqä äwimiñqce. Yññä-tänjä hiveqä-yaqceqä hiqiyqä iquatänä pmetanji, enätqä iqua äpäpu, yätamakqä äwikuwi.

*Jisasi Iqu, Galiliunji wäunuä ipäqäkqenqä**

¹⁴ Jonä iqu guä ae äpmetanğa, Jisasi Iqu qua Galili ätimäuqce, Goti Iqueä kukñuä we-hunqä-tänñqä tii ätukqce. ¹⁵ “Goti Iqu kukñuä ätätä ekqce, tä qänğa qe ätimäuqiyä. Goti Iqunä miqce, qäqiqi äpqi. Heqä kñuä äkunmäknäpu suqä quvqenqä ävquatämäupu, kukñuä änguä we-hunqä-tänjä täunqä quuvqä heqäpiyä” ätukqce.

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hñquau tääqä ätuätumakqenqä†

¹⁶⁻¹⁷ Jisasi Iqu, eqä-huänjä Galili manjä iu ikitä, ämaqä hämapäkä-piqä Saimonä, ä Endru gueqi äwindäukqce. Ingueqi hämapäkä qetä hämapäkä pitqätanğinyä äqunäqce, Iqu ingueqini, “Nyitä anä äwätanä, ga Nyi qeni, ämaqä-piqenqä näqñqä äqesapätmä, itanğa ämäqesquamqänä” ätukqce. ¹⁸ I tquanğanä, iquaqu, hämapäkä qae iqi esinyä, Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

¹⁹ Itanğa Jisasi Iqu hmbu ti äwäqce, Sepri iqueqä hikñä Jemisi, Jonä gueqi, imätquauqä yimba iu äpmanyä, hämapäkä-piqä qae guä ktäpitqätanğinyä äwimakqce. ²⁰ Iqu ingueqini iqi äwimetä, tääqä tquanğa, iquaqu kaniquesä, itanğa ämaqä mbqänqä wäunuä anä imiñuwä iquautä, yimba iu ävämesinyä, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä dñä quvqä-tänjä hñquenyñqä†

²¹ Iqua anä-himqä Kapänamä yäpä inğisa ekuwi. Itanğa Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä inğanj, Goti Iqueä kukñui, anä aquvāqñqä iuta näqñqä äwikqce. ²² Iqueä kukñui, qokä-apäki qätä huitanänänjä äwipiyyi, kñuä kuapänä ämepu, “Iqu, ämaqä Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqua enqä-pa matqä danä, yoqä naqä-tänjä-qu ätqiyä” ätñguwi. ²³ Inğanj, ämaqä dñä quvqä-tänjä anä aquvāqñqä yänğisa äpmamiñqä hñqu ämävauqce, awqä tii ätkqce. ²⁴ “Jisasi Nasäretqätanä Iquki, Si squä nemäktñqäwä? Si ne qui nemäktñqä äpnätanä? Nyi Sinyqce näqñqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänjä Iqukiyqä” ätukqce.

† 1:8 Matiu 3:13-17; Lukä 3:21-22 § 1:11 Matiu 4:1-11; Lukä 4:1-13 * 1:13 Matiu 4:12-17; Lukä 4:14-15 † 1:15 Matiu 4:18-22 † 1:20 Lukä 4:31-37

²⁵ I tquanğa, Jisasi Iqu, dnä quvqä iqu kuknuä hui matqä yätñqä, “Qäyä eänä!” ätuätä, “Ämaqä iquesañi, tängisa huätä timäuvä!” ätukqe. ²⁶ I tquanğanı, dnä quvqä iqu, ämaqä iquenı vänyqä yänänäqñqä ämiqe, ‘zääqä’ ätäqe, ämaqä iquesañi huätä qe ätimäukqe.

²⁷ İnä timäuqanğqenqä yäunä ipu, “Tä änäänqäwä? Ämaqä Tqu, squä-tänä-qutiyä? Iqu yänänäqñqä-tänä-qu eä, kukñui, änyä-hänä huitañä hui änatqiyä. İnä ma, Iqu dnä quvqä-pqä duñi, ‘Huätä timäupiyä!’ tquanğqe, qu Ique qätä äwiyqäüä” ätñguwi. ²⁸ Itañi kuknuä Jisasi Iquenyqä, “İi iqiya” ätnäkiqanğuwitanı, qua Galili iunä-pqe, maqänänä qätä äwikuwi.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqä§

²⁹ Qu anä aquväqñqä iuta ätimäwanı, Saimonä, Endru gueqiyqä anıunqä jänänä äukuwi. Itanğa Jemisi, Jonä gueqi qutä anä äukiyi. ³⁰ Qu Jisasi Iquenı, “Saimonä iqueqä apäkiyqä känai, täñä-yaqä, huiwä dnä tnänä wiyqanği äwinä” ätukuwi. ³¹ Iqu qätä ii äwiyäqe, iinyqä äpeyäqe, hipa a ämäwqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Iqu ii iqanğa, täñä-yaqe qäpu ekqe. Itanğa ii quñi, ymisanä häkiyä äyäwqikqe.

³² Mäptqä ae äquvqanğanı, ämaqä täñä-yaqä-tänä, nñ ämaqä dnä quvqä huitañä-huitañä tqäuqe, Jisasi Iquenyñqä ätuma ätimäukuwi. ³³ İnğanı ämaqä anä-himqä iutanı, eeqäpnä anä ququawä iqi ätimäukuwi. ³⁴ İnğanı, täñä-yaqä-tänä iquauñi, Iqu äñguä iwimäkätä, itanğa dnä quvqä iquauñi, huätä ändowatkqe. Dnä quvqä iqua, Iquenyqä näqñqä epiyä dutañi, qu Ique kuknuä hui mätquä danä ipñqenqe, Iqu iquauñi, “Qaimbiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qua Galili iu ikäminqenqä**

³⁵ Zinüä matqä, hea yğänä witanğanı, Jisasi Iqu ävamämä, ämaqä maeqä kiuänänä imñqä äwäqe, Goti Iquenyqä tääqä ätminqe. ³⁶ Iqu e pmetanğa, Saimonä iqutä, iqueqä käyämaqä iquatäñi, Jisasi Iquenyqä qävqä ikäkuwi. ³⁷ Qu Ique äwimapiyi, “Ämaqä eeqänäñi, Sinyñqä qävqä ikitqänäüä” ätukuwi.

³⁸ Qu ii tquanğuwänğanı, Jisasi Iqu, “Nyi wäunüä tä qenqä äpqä-qae, anä-himqä huiunqä-pqä inä watunqeqä. Ga ämaqä anä iunä-pqe, Goti Iqueä kuknuä awä inä tumqänänyä” ätukqe. ³⁹ İnä etanği, Iqu, qua Galili iu ikitä, quwqä anä aquväqñqä iuta, Goti Iqueä kukñui awä ätuätä, dnä quvqeunı, huätä ändowatminqe.

Ämaqä wänyimänqä-tänä iquenyñqä†

⁴⁰ Ämaqä wänyimänqä-tänä hñqu, Jisasi Ique äwimeqe, qonä äwoktäutä, “Iyää! Jisasi Iquki, yätamäqä nyisñqä kinğanğutqe, nyi äñguä nyimäkñqinyä!” ätukqe.

⁴¹ Jisasi Iqu, iquenyñqä huäqä kiinä wunğanği, Iqu ämaqä iqueä huiwiu a ämitä, “Nyi, si yätamäqä kimqä iqe, si äñguä esñqinyä” ätukqe. ⁴² Iqu i tquanğanä, ämaqä iqueqä wänyimänqä äsätä, äñguä qe ekqe.

⁴³ Itanğa Jisasi Iqu, ämaqä iquenı maqänä ändowatätä, kuknuä yänänäqñqä tii ätukqe. ⁴⁴ “Qätä nyi! Ämaqä-pqä hñquauñi, Nyi tä ikimäkqenqe, awä mätquä panä. Hiqäva-imäkqä iquenyñqänä äwätinä, tqä huiwi ique ämotquetnä, ga si äñguä ikimäkqanğä enıñqe, Mosisi iqu,

'Ti imäkpiyä!' ätätä† ekqä-pa, hiqäva qänyä. Iinjä iqanğnä dutaņi, ämaqä eeqänäņi sinyņqe, 'Iqueqä täņä-yaqe qäpu eqeçä' kņuä wiyätņqänänyä."
⁴⁵ Iqu ii qäyä ätquanği, ämaqä iqu äwäqe, ämaqä eeqänäņä iu iqueqä-kiuä iwimäkkqenğä awä ätuäkämiņqe. Iutaņi Jisasi Iqu anğä-himqeuņi mikiğä, anğä avqņğä imä äpmamiņqe. Ii qäyä etaņgi, ämaqä inji-ingisa ätimäupu, iqi äwimamiņwi.

2

*Ämaqä täņä-yaqä ŋjuä-täņä iquenyğä**

¹ Hiunği hatņä hmbu äpmeqe, Jisasi Iqu Kapänamänğä anğumä äukqe. Itanğa ämaqe, "Jisasi Iqu anğä iqi anği ätimäuqiyä" tqanğä äwikuwi.

² Inji ämaqä kuapänäņi, Iquenyğä aquvä äqänäpu, anğä iuņi näwinyä tä äptembiyi, anğä huä, anğä ququawä-pqä iqini kiğä ämaçenä äpmakuwi. Inğani Iqu qunji, Goti Iqueä kukņui awä ätukqe.

³ Itanğa, ämaqä hņquaqu-hņquaquinjä hņqua, ämaqä täņä-yaqä ŋjuä-täņä hņque, Iquenyğä isuänğä äqänğa ätimäukuwi. ⁴ Ämaqä kuapänä etaņğä, Jisasi Iquenyğä änä mäma mäpeyğä ipiyi, anğä atäaqä, Jisasi Iqu pmetanğğä iutanä ätaqäkuwi. Ii ätaqäpiyi, ämaqä iqu isuänğiu yqänä wiğä-que, Iquenyğä guä äqiyänğuatkuwi.

⁵ Inğani Jisasi Iqu, quwğä Iquenyğä "täņä-yaqä huätä mamäuņqiyä" kņui, yänänäqņğä metanğä äqunäqe, Iqu ämaqä iqueni, "Nğä ämaqä iquki, sağä suğä quvqe, huätä ämakmäuqänä" ätukqe.

⁶ I tquanğa, kukņuä-suqenğä näqņğä hņqua, qätä äwipu äpmapiyänğani, kņuä tii indqänmiņwi. ⁷ "Äi! Iqu kukņuä tä, qäyu matğä iqiyä. Iqu Goti Ique äkittqiyeqiyä. Suğä quvğä, huätä mamäutņqe, tqukä? Nağä-hņqunäņi, Goti Iqunänğä."

⁸ Jisasi Iqu, quwğä kņuä zä indqänmiņuwä imņi, näqņğä maqänä ämeçetaņi, tii ätukqe. "He kņuä iinjä di, sunğä indqänätqänäuä? ⁹ Ämaqä täņä-yaqä ŋjuä-täņä ique äņğüä iwimäkmqe, "Tğä suğä quvqe huätä ämakmäuqänä' tquä iquta? Ä, 'Pämä äpmetnä, tqä isuänği ämetnä, qanğä uvä!' tquä iquta? Wäuņuä hanğä mämiğä, qeiqinyänği, äkisque? ¹⁰⁻¹¹ Nyi he näqņğä epņqe, ämetquamqänä. Ämaçeuğä Ymeğä Ekğä Iqu, qua täutaņä suğä quvqe huätä mamäuqenğe, yänänäqņğä-täņä Iquvğä." Ii ätuäçetaņi, ämaqä täņä-yaqä ŋjuä-täņä iqueni, "Si pämä äpmetnä, tqä isuänği ämetnä, tqä anjuņğä uvä!" ätukqe.

¹² I tquanğqenğä, ämaqä eeqänä hiņuä qunätanğuwänğani, iqu pämä äpmeqe, iqueqä isuänği maqänä ämetä, äukqe. Qu hiņuä iinjä äqumbiyi, näwi miigä yänğä ipu, tii ätukuwi. "Ne nätmatğä tiinjä hui hiņuä mäqunğüä itunğueqä" ätäpu, Goti Iqueä yoqe, haçeu ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, Lipai ique tääqä ätuätumakqenğä†

¹³ Jisasi Iqu anğumä, eqä-huänğä Galili maņä iu äukqe. Itanğa ämaqä kuapänä Iquenyğä pqaņğuwänğa, Iqu qunji, Goti Iqueqä kukņuinğä näqņğä äwimiņqe. ¹⁴ Jisasi Iqu qanğä äwätäqänğani, mbğä motauğä Lipai, Aläpiyasi iqueqä hikņä iqu, mbğä motauğä anju pmetanği äqunäqe, "Lipai iquki, si Nyi qänaki nyivändiyä!" ätukqe. I tquanğani, Lipai iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

¹⁵ Itanğani Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuņuanğğä ämotquamiņğä iquatä, Lipai iqueä anju buayä ganğuwänğani, ämaqä mbğä motauğä kuapänäņä hui,

‡ 1:44 Hiqäva-imäkğä 14:1-32 * 2: Matiu 9:1-8; Lukä 5:17-26 † 2:12 Matiu 9:9-13; Lukä 5:27-32

ä suqä quvqä imäkkä kuapänänjitäni, qutä buayä anä änguwu. Ämaqä iinjä iqua, Ique qänaki äwivändminjuwi, qu aanjä hävemnäqñqä iquayi. ¹⁶ Parisi iquautanjä, Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, Jisasi Iqu, mbqä motauqä iquatä, ä suqä quvqä imäkkä iquatä, buayä anä ganji äqumbiyi, qu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau, yatñqä tii äwikuwi. “Jisasi Iqu mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkkä iquatäni, buayä anäni, sunqä ängiyä?” ätukuwi.

¹⁷ Qu yatñqä ii vqanqä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänjä-yaqä maeqä ängüä iqua, duuta iquauñqä mäwqä ipnä. Ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquanä, iquauñqä upnä. Iinjä enqä-panji, Nyi ämaqä suqä quvqä mimäkkä iquanqä tääqä tmqä mapqä iqäqe. Nyi ämaqä suqä quvqä imäkkä iquauñqä äpqe.”

Ymisanjä manqä pmeqenqä‡

¹⁸ Jonä iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, Parisi iquatä, Goti Iqueä kukñuä-suqeu qänaknä ipu, ymisanjä manqä pmetanqä, ämaqä hui Jisasi Iquenyqä äppiyyi, yatñqä tii äwikuwi. “Jonä iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, Parisi iquauqä iquatäni, ymisanjä manqä äpmenäüä. Itanqä saqä iqua, iinjä miqe, sunqäwä?”

¹⁹ Kimañi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu apäkä metñqä itä, ämaqenqä tääqä tqanqä, ätimäupqe, qu ymisanjä manqä pmeqätanä? Iqu anä epiyyi, qu ii mimäkkä ipnä. ²⁰ Qänakndanji, ämaqä apäkä ämetqä ique ätuma uwqanquwänqanji, qu ymisanjä manqä, inqanä pmapnuwi. ²¹ Ii suqä tiinjä enqä-panjiyyi. Ämaqe, yuä änyä-hänji ämepu, yuä yäuä äpknätanqgeu, guä mäktäpiqä ipnä. Ii imäkpqä iunji, asñä äqäpñqä, ga ye itqanqanji, yuä hänji äväumetä, yäuä dunji naqänänjä pknätñqä imäkkä wäniqe. ²² Tiinjä-pqä inänji. Wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä häkä yäuä iu manqä mequatimäuqä danä ipnä. Qu qätäyqä equatimäupqe, wainqä-eqe manqä inqä äpeyätä, yaqueqä huiwä iinjä opnätä, ga eqetä, huiwitäni, qui imäknyinyiyi. Iinjñqe, wainqä-eqä änyä-hänji, kiqä yaqueqä huiwä häkä änyä-hänjä iunä equatimepnuwi.”

Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqeu Ämiqä Iquvi§

²³ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqä, kuä-witqä wäunjuä inqäwätanqñqä iu äukuwi. Itanqä Iqueqä ämaqä iqua, kuä-witqä hui iwakkuwi. ²⁴ Ii iqanquwinqä, Parisi iqua Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunyä! Tqä ämaqä iqua, neyaqä Sämbatqä hiunji hapä pmeqä suqeu qänaki miqe, sunqä iqäuä?” ätukuwi.

²⁵ I tqanquwänqä, Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Dewiti iqutä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä vqanqä imäkkuwinqe, he a matäuqä itqänuwätanä?” ²⁶ Tiinjä etanqä. Apiata iqu, hiqäva-imäkkä naqä pmetanqä, Dewiti iqu Goti Iqueä anju äpeyätä, bretqä Goti Iqueä yoqe ätnä witanqge ämetä, ängqe. Neqä suqä dunji, ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkkä iquanä äñqe qäyä etanqä, iqu änätä, iqueqä ämaqä iquau-pqe inä äwikqe.”

²⁷ Inqanji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iqu, Goti Iqu, ämaqeu yätamäkkä vätnqä imäkkä iijä. Ä ämaqe, Sämbatqä ique yätamäkkä wipñqä mimäkkä ikqe. ²⁸ Iinjä etanqä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Sämbatqeu Ämiqä Iquvi.”

‡ 2:17 Matiu 9:14-17; Lukä 5:33-39 § 2:22 Matiu 12:1-8; Lukä 6:1-5 * 2:25 1 Samueli 21:1-6

3

*Ämaqä hipa njuä-tänä hñquenyqä**

¹ Itanğa Jisasi Iqu anä aqväqñqeu anğumä äpaqukqe. Anä iunji, ämaqä hipa hñgiñi njuä-tänä hñqu äpmaminqe. ² Inğanı, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğayqae, ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, “Iqu ämaqä hipa njuä-tänä iqueni, äñguä imäkänğuti, ä mimäkqä yänğutiyä” tpu ikuwi. Iqu äñguä wimäkqanğutqe, “Suqä quvqä imäkqiyä” ätäpu, kukñuä mitpnuwänğenğä hiñuä äqumbu äpmaminjuwi.

³⁻⁴ Itanğanı Jisasi Iqu ämaqä hipa njuä-tänä iqueni, “Si täqinğä biyä!” ätuäqetani, ämaqeu yatñqä tii äwikqe. “Neqä suqä Sämbatqänğanqe, äänä ätnä? Ämaqä hui yätamäkqä vqänğä ätnä, ä qui imäkqänğä ätnä? Ämaqä hñque häñä iqumuatqänğä ätnä, ä pizqä päsqänğä ätnänä?” ätukqe. I tquanğqenğä, iqua kukñuä hui matqä ikuwi.

⁵ Qu kñui, quwqä äwiñqä dunä metanğä äqunätä yeeqä miqä, äwqä tnänjitä hiñuitänä hiñuä äqunäkiqetani, ämaqä iqueni, “Tqä hipae, hiyaepä iyä!” ätukqe. Itani ämaqä iqu hipae hiyaepä iqanğa, iqueqä hipae äñguä qe imänğqe. ⁶ I äqumbiyi, Parisi iqua anä aqväqñqä iutanı ävämapiyi, Jisasi Ique äpäkpñqä diñqä, ämiqä naqä Heroti iquenğä äwinyäminğä iquatä, kukñuä ätipäqäkuwi.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwiñqä

⁷⁻⁸ Itanğa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänğä ämotquaminğä iquatä, anä iunji äväma, eqä-huänä Galilinğä uwqanğuwänğa, ämaqä kuapänä, Ique qänaki äwivändkuwi. Qu qua Galili pmeqä, qua Jutiya pmeqä, anä-himqä Jerusälemä pmeqä, qua Itumeä pmeqä, eqä Jotänä yätäqä-hñgisa pmeqä, anä-himqä Tayätä, Saitonätä qäqiqi pmeqe, kuapänäñi, “Jisasi Iqu, nätmätqä iinä hui imäkqiyä” tqanğä qätä äwipiyinğä, ätimäukuwi.

⁹ Ämaqä kuapänänä etanğuwinğä, Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquaunji tii atukqe. “Ämaqä kuapänäñi, Nyi mambutmäuqä da ipñqänä, he Nyinyqä yimba hñqu-ganä näwi maepiyä. Ga qokä-apäkä kuapänä äkippisänğanğpqe, iwä Nyi yimbaeu ikuapmämi, kukñui iuta tm-ninğänänä.” ¹⁰ Iqu ämaqä tänä-yaqä kuapänä äñguä iwimäkqanğqenğä, ga tänä-yaqä huizi iquaunji, Ique itmaqämbñqenğä, Iqu-tänä iqi änäänä äkippisänminjuwi. Iinä äqunäqe, Iqu yimbanğä ätukqe. ¹¹ Itanğa dnä quvqä ämaqeu ätqäunjuwä iqua, Jisasi Ique hiñuä äqumbiyänğanı, qu qonä äwoktäupu, manä tii ätminjuwi. “Si Goti Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä!” ¹² Itanğa Jisasi Iqu dnä quvqä iquaunji, kukñuä yänänänğqä tii ätukqe. “He Nyinqe, ‘Iinä Iqueyqe,’ awä matqä pambiyä!”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquaunä atäunjuä ikqenğä†

¹³ Itanğanı Jisasi Iqu qoqonä yätunğä äyäqe, ämaqä hñquau Iqueqä äwiñqä iutanä, “Eä eänä” tqanğa, qu Iquenğä ekuwi. ¹⁴ Ique i wimeqanğuwänğa, Iqu ämaqä 12 iquaunä atäunjuä ikqe. Itanğa Iqu iquaunji, yoqe, “Aposälqäuä” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui tii etanği, ‘ändowatqä iquae’. Iqua Iqutä anä ikipu äpmapu, itanğa Iqu iquaunji, wäunjuä hñquaqinğä ändowatätñqä äwiñğqe. Wäunjuä hñqu, iqua Goti Iqueä kukñuä äma awä täkiqä iqueyi. ¹⁵ Wäunjuä huiziqu, iqua yoqä naqä Iquesa ämepu, dnä quvqeunji huätä mamäuqä iqueyi. ¹⁶ Itanğa tä, ämaqä 12, Iqu itmakqä iquayi. Saimonä iqueni, “Pitäuä” änyuätkqe. ¹⁷ Itanğa Sepri iqueqä hikñä Jemisi, Jonä gueqinji, yoqä “Bonänğesi” änyuätkqe.

* 3: Matiu 12:9-14; Lukä 6:6-11 † 3:12 Matiu 10:1-4; Lukä 6:12-16

Yoqä iqueqä qakui, 'käkaqä enqä-panä-quaquvi.' 18-19 Itanğa Iqu, Endru ique, Pilipä ique, ä Batromi ique, Matiu ique, ηη Tomasi ique, Aläpiyasi iqueqä hiknä Jemisi ique, Tatiyusi ique, Saimonä Selotqä iquautanjä ique, itanğa Jutasi Iskariotitanjä, Jisasi Iquenyqä täkqä ätukqä ique, iquayi.

Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, äwäwa ikuwiñqä

²⁰ Itanğa Jisasi Iqu anjä hñque äpaquvä pmetanğa, ämaqä kuapanä anğumä aquvä qänganğuwitanji, Jisasi İqutä, Iqueqä wäunğuanğqä ämotquamiñqä iquatänji, buayä änä yasämä manğqä da ikuwi. ²¹ Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, Iquenyqä iinjä tqanğä qätä äwipiysi, qu, "Iqu qämä-qämä iqiya" ätnäpu, itmapnğqä äukuwi.

'Belsäpulä iqu, Jisasi Ique äminyasäuqiya' ätukuwiñqä‡

²² Itanğa kuknuä-suqenğä näqñqä Jerusälemä iuta äpkuwä iqua, "Penğä iquauqä naqä Belsäpulä iqu, Jisasi Iqueni äminyasäuqanği, dnjä quvğä huiziquau huätänji, iuta ändowatätqänä" ätukuwi.

²³ Itanğa Jisasi Iqu iquau täaqä ätuätumeqe, kuknuä ktqä tii ätukqe. "Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunğä iqu, iqueqä-kiuä huätä äänä dowatnätñqäwä? ²⁴ Itanğa qua naqänänğä hñquesanğä ämaqe, quwğä-quwä iwäsänäpu mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁵ Itanğa hueqä-himqä hñquesanğä iwäsänäpu, quwğä-quwä mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁶ İnjä Setänä iqu, iqueqä-kiuä mäkä äpakñğqe, ga iqueqä dnjä iqua-pqe, ipipiyqä iwäsänäpu mäkä äunğpi, iutanji iqu yqänä mäpmeqä, qäpu hiänä. ²⁷ Itanğa quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueä anjuñi otasqiyätä, iqueqä nätmätqä mämeqä da yänä. Ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyeqe, inğanji ämaqä iqueä anjuñi otasqiyätä nätmätqä ämenä.

²⁸ İnjä etanği, Nyi kuknuä naqä-quäkuänänji, tii etmqe.§ Ämaqä suqä quvğä huitanğä-huitanğä imäkäpu, itanğa ämaqeunğä kuknuä quvğä ätämipqe, Goti Iqu äwqä hanğä imäkñtä, quwğä quvqe huätä muämäuniqe. ²⁹ Itanğa ämaqä hñqu, Dnjä Anğüä Iquenyqä qui kuknuä ätätä, Ique äkittqiyemitätqe, Goti Iqu suqä quvğä iinjä, äwqä hanğä mimäkñqä itä, huätä mämuämäuqä yäniqe. Suqä quvğä iinjä, hea ique-ique yqänä i witäniqeqä" ätukqe.

³⁰ Jisasi Iqu i ätkqe, iqua Iquenyqe, "Dnjä quvğä-tänğä-queqä" tätqätanğuwinğä, ii ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känainyqätä, känguäkaunğqätä**

³¹ Inğanji Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäukuwi. Qu yäpaqä mänğisa ätqäpiyanğa, ämaqä hñque, Jisasi Iqueni, ätämäkäqäka pätnğä ändowatkuwi. ³² Itanğa ämaqä kuapanänji, Jisasi Ique inği-inğisa äwqäqämapiya iqua, Ique ätukuwi. "Tqä tnatä, tunğüäkatä, Sinyñqä yäpaqä mänğisa äpmeñäuä."

³³ I tqanğuwänğa, Jisasi Iqu, "Nğä nipaisä, ä guäkatänji, tqukuawä?" ätuätä yatnğä ikqe. ³⁴ Itanğanji Iqu ämaqä qäqiqi pmetanğuwä iu äqunä, "He hinğä qumbiyä! Nğä nipaisä, guäkatänji, täsä äpmeñäuä" ätukqe. ³⁵ "Ämaqä Goti Iqueä äwinğä dunä imäkätqanğuwä iqua, ii Nğä guäka, ä napqa, itanğa nipağayqä."

‡ 3:21 Matiu 12:22-32; Lukä 11:14-23 § 3:28 Matiu 12:31-32; Lukä 12:10 * 3:30 Matiu 12:46-50; Lukä 8:19-21

4

*Kuknuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäwqenqä**

¹ Anġumni, Jisasi Iqu eqä-huänä Galili manjä iqisa, qokä-apäkä iu näqñqä vätnqä ipäqäkqe. Ämaqä aanjä kuapänä Iquenyqä äpäpu, eqä-huänä manjä iqi tqäutanguwitani, Iqu yimba eqä-huänä näñi pmetanġqä hñque ikuapmäuqe, ique äpmeqänġa kuknuä ätuminqe. ² Inġani Jisasi Iqu kuknuä ktqä kuapänä ätätä, näqñqä ämotquaminqe. Iqu, quñi tii ätuminqe.

³ “Nyi qätä nyipu! Hea hñque ämaqä hñqu, kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wäniqe. ⁴ Iqu ätnämäwäwqanġani, hui hänaqä iqi päkmbqe, yññä äppiyyi, ämambnuwi. ⁵ Itanġa hui qua kuapänä hma etanġi, hikä-tänä qäsä witanġqä iu päkmbqe, qua anġui äwa itanġuti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukauptuwi. ⁶ Inji mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänä tqanġa, kuä kiqä tapini wänqäpu etanġi, yäuä hämänä piniqe. ⁷ Itanġa kuä-witqä hui, guä yänä-tänä awä imä päkmbnuwi. Ga guä quvqä iqua, qäsä naqä-huinyä epiyyi, kuä-witqeuñi, qua aowi anġuä mäwqanġuti, häukuä anġuä maukñqä danä ipnuwi. ⁸ Itanġa kuä-witqä qua anġuanänä iqi päkmbqe, bakä äukapu, anġuanä epeyäpu, kuapänä, hui 30, hui 60, itanġa hui 100 hukmbnuwi.”

⁹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä qätä-tänuenä etanġutqe, kuknuä iinqe kñuä anġuanä indqämbiyä.”

¹⁰ Itanġa ämaqä kuapänäñi ae äwqanġuwänġa, Iqueqä wäunuanġqä ämotquaminqä, 12 iquatä, ä huizi iqi yqänä äpmaminjuwä iquatäñi, Jisasi Ique, “Kuknuä ktqenqä, iinä-iinänqä ätqeqä ätätnä, awä natiyä” ätukuwi. ¹¹ Iqu iquauñi tii ätukqe. “Goti Iqunä miqeuñqä kuknuä quati zä ekqe, he näqñqä mapñqe, Iqu ae qe ämetqueqi. Itanġa ämaqä yäpaqänġisa äpmeñuwi, qu kuknuä ktqä dinä äwiyätqänä.

¹² Ii tiinñqeyi. *‘Qu hiñuä äqunäpu, qätä äwiyäpiyyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä. Qu näqñqä meqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, anġumä quvepñanġpi, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuquäninjqä.’†*

¹³ He kuknuä ktqä iinqe, änyä maqñqä äyitanä? Ga kuknuä ktqä huizi iquauñqe, näqñqä äänä hepnqäwä?” ätukqe.

¹⁴ “Ämaqä kuä-witqä uwqä tnämäwäwqä iqu, Goti Iqueqä kukñui, ämaqeuyä qeqä-quuvqä imä vowä enqä-pa ikeqä iyyi. ¹⁵ Itanġa, kuä-witqä, hänaqä iqi äpäknätqä ii, ämaqä Goti Iqueqä kukñui qätä wiyqanġuwänġa, Setänä iqu, kuknuä Goti Iqu iquauqä qeqä-quuvqä imä vowä iketqe, ga huätä maqänä mamäunä. ¹⁶⁻¹⁷ Itanġani, kuä-witqä, qua hikä-tänä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñui qätä äwiyäpu, asä qänġanä äwqä yeeqätä ämapiyyi, hukä-tapinä yänänäqñqä mamäsäuyä ipu, äpakä mäpmeqä da ipnä. Ämaqä Goti Iqueqä kukñuinjqä mäwinjqä iqä iqua, quvqä iwitquepu, hanä-iqä vqanġuwänġani, qu maqänä ävquatämäupnä. ¹⁸⁻¹⁹ Itanġa kuä-witqä, guä yänä-tänä awä imä äpäknätqä ii, ämaqä kuknuä qätä äwiyäpiyyä-qe, mbqä, nätmätqä qua täutanä äwinjqä iinqänä kñuä kuapänä indqämbnuwi. Ga nätmätqä huitanä-hiutanänqä äwinjqä ii, Goti Iqueqä kukñui huäqä äkeutätä, häukuä mäwiqä yänä. ²⁰ Itanġa kuä-witqä, qua anġuanänä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kuknuä qätä äwiyäpu, qänaknä ipu, häukuä qäpnqä iquayi. Itanġa häukui, hui 30 huknänä, ä hui 60 huknänä, itanġa hui 100 huknänqiyä” ätukqe.

* 4: Matiu 13:1-23; Lukä 8:4-15 † 4:12 Asayä 6:9-10; Jonä 12:40; Wäunjuñqä 28:26-27

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsaüqenqä†

²¹ Jisasi Iqu kukñuä tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqe hiqi-te äma äpäpu, häkä yäpä imñä-qe, ä hevqä imñä-qe matqäteqä ipnä. Qu hiqi-tä-tqäuqä iqi tqätepñqäuä. ²² Inji nätmätqä hiawiqä imä zä äwämitätqe, ga we-hunqä iqi äti winiqe. Iwä nätmätqä eeqänänjä zä äwämitätqe, ätnänjä iqi winiqe. ²³ I etanji, ämaqä qätä-tänjenä etanjutqe, kukñuä iinqe kñuä änguanä indqämbiyä” ätukqe.

²⁴ Iqu kukñuä tii-pqä inä ätukqe. “Kukñuä qätä äwiyänjuwä iunji, kñuä yasämä iwäsäupiyä. He kukñuä ii iwäsäuquwi, itanğa Goti Iqu he-pqä inä ewäsäutä, näqñqä hui haqeqi inänqe. ²⁵ Injä etanji, ämaqä näqñqä hui ae ämenjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanğa ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänqä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, piikä äukaqenqä

²⁶ Itanğanji Jisasi Iqu kukñuä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunji, ii ämaqä hñqu, iqueqä wäunjuä iu piikä ätnämäuqä-panjä iinjä. ²⁷ Itanğa ämaqä iqu hiunjinğatä, heatqänğatä hiqaqä äwitä, ävautä iqueqä wäunjuä hui imäkäkiqunä. Itanğa piiki bakä äukatä, naqä äänä-äänä equtiyä-qe, änyä maqñqä eänä. ²⁸ Qua iqu kiqä-kiuä piiki naqä imänätñqä imäqñanji, bakä-ganä ätimäuqe, huizi kiqä näñqenqä hutqä ätäqe, itanğa häukuä winä. ²⁹ Ga häukui, ae yäuä etanğanji, ique ätävqänqä qäyu äyä timäuqanğanji, ämaqä iqu, iqueqä hionaqä äkkapinğetä täväniqe.”

Kukñuä ktqä, zä-guawä häukuinqä§

³⁰ Itanğa Iqu anğumä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunqe, ne äänä ätätanä, kukñuä ktqä äki tatunquäwä? ³¹ Ii zä-guawä* piikä enqä-panjä iinji. Iwä piikä iinji, huizi iqua enqä-panjä naqä ma. Isua aanjä naqämatqä-sua, ga vowä mäuquänä. ³² Piikä injä isua vowä ämäutqe, iwä naqä eätäqanğanji, huizi iquaunji ämäwqätäunä. Itanğa kiqä äpae nämä-tämä iqtäutänğa, ga yññi iu yuuwä äyäqäsqäpnä.”

Jisasi Iqu, kukñuä ktqenä ätuminqenqä

³³ Jisasi Iqu kukñuä ktqä asä iinji, qokä-apäki qätä äwiyäpu, quwqä kñuä dunji qäyu mapñqä dinqe, kuapanä ätuminqe. ³⁴ Iqu qunji, kukñuä ätinyänjä hñqu mätquä, ktqenä ätuminqe. Injäqe Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatänä äpmapiyänğanji, quatä eeqänänjinqe, “iinjqä-iinjä” ätuminqe.

Yunuitä, eqetäñi, Jisasi Ique qätä äwikiyinqä†

³⁵ Hiunji qäque, mäptqä ae äquvqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunji, “Ne eqä-huänjä yätäqä nängisanqä äwanä” ätukqe. ³⁶ I tquanğa, iqua ämaqä kuapanänjä iunji äväma, yimba Jisasi Iqu ae äpmetanğqeu ikuapmäupu, äukuwi. (Inğanji yimba huizi iqua-pqe anä äukuwi.) ³⁷ Inğanji yunjuä-isisqä naqänänjä äqunätä, ege yimbaeu ämevqunäqe, yimba yäpä yänğisa äpeyätä, manğüä nymätä ikqe. ³⁸ Jisasi Iqu yimba tuwä mängisa nyuänjä ekunğetä nyuänjä ekunä hiqaqä äwäminqe. Iqueqä ämaqä iqua itukuwatpiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, Ne qui imäknatunquä itunquä tä, Si hinuinä naqändñqätanä?” ätukuwi.

† 4:20 Lukä 8:16-18 § 4:29 Matiu 13:31-32; Lukä 13:18-21 * 4:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. † 4:34 Matiu 8:23-27; Lukä 8:22-25

³⁹ I tquan̄guwän̄ga, Jisasi Iqu ävauqe, “Yun̄uä iquki, yän̄änäq̄n̄qä mäqun̄quä panä. Eqä iquki, ämen̄ä miqä panä” ätukqe. I tquan̄ga, yun̄ui äqän̄äutä, ege ämen̄ä-miqä ätuukqe.

⁴⁰ Itan̄ga Iqu, ämaqä iquaun̄i, “He zä sun̄qä iqäüä? He quuvqä maeqiyqä itqän̄uwätanä?” ätukqe.

⁴¹ Iqu ii imäkqan̄gqen̄qä, qu zä kiin̄ä ipu, quwqä-quwä tii ätn̄guwi. “Yun̄uitä, ä eqetän̄i, qätä äwiyäsinyä, qän̄aknä iqiyä tä, ämaqä tqu, tqukä?”

5

*Ämaqä dn̄ä quvqä-tqäüqä iquen̄qä**

¹⁻² Itan̄gan̄i qu eqä-huän̄ä man̄ä Galili yätäqän̄gisa, Gerasa pmeqä iquauqä qua ingisa ätimäupiyyi, Jisasi Iqu yimba iuta ti timäuqan̄gan̄i, ämaqä dn̄ä quvqä-tqäüqä hn̄qu, hikä himan̄ä, ämaqä pizqä wiqä iuta, Jisasi Ique äwimakqe.

³ Ämaqä iqu, ämaqä pizqä pn̄qä witan̄gqä imä pmetan̄gan̄i, ämaqä-pqä hn̄qu, iquen̄i guä än̄ä makiqiyäueqä imin̄qe. Senqä-guä ii äkiqiyäuepqä-qe, hmayi. ⁴ Itan̄ga ämaqä iquen̄i yukä hipa iun̄i, senqä-guetä, kiyäüqan̄guwä-qe, äqiyändakmin̄qe. Iqueqä yän̄änäq̄n̄qä di, aan̄ä hävemnäq̄n̄qä etan̄gi, ämaqä-pqä hn̄qu iquen̄i a makiqätqä imin̄qe.

⁵ Itan̄ga heatqän̄gatä, hiun̄jngatän̄i, ämaqä pizqä wiqeu äpme, ä hipkä-qoqon̄iu ikitä, zääqä ätäkitä, itan̄ga hikä ämetä, iqueqä huiwiu häüä äktän̄min̄qe.

⁶ Itan̄ga iqu, Jisasi Iquen̄i kiin̄ä näm̄da hin̄uä äqunäqe, Iquenyqä tn̄än̄ä äpäqetan̄i, qon̄ä äwoktäukqe. ⁷⁻⁸ Ga Jisasi Iqu, “Dn̄ä quvqä iquki, ämaqä iquesan̄i, tängisa huätä timäüvü” tquan̄ga, dn̄ä quvqä iqu zääqä ätätä, man̄ä yän̄änäq̄n̄qä tii ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutan̄ä Iqueqä Ymeqä Iquki, nyi ään̄ä nyisän̄qäwä? Nyi Goti Iqueä hin̄uä iqisan̄i, ‘Si qui min̄yimäkqä isn̄qä’ yatn̄qä äkiyqän̄ä,” ätukqe.

⁹ Itan̄i Jisasi Iqu, “Tqä yoqe, ään̄ä äqonän̄jinyä?” ätuätä, yatn̄qä äwikqe. Ga iqu kiman̄i, “Nqä yoqe, Hatn̄uneyi. Ne aan̄ä kuapän̄njune etan̄gquen̄qä ätqän̄ä” ätukqe.

¹⁰ Itan̄gan̄i iqu, Jisasi Ique, dn̄ä quvqä iquaun̄i, qua iquesa huätä mändowatqä yätn̄qä, yatn̄qä yän̄änäq̄n̄qä ävqa äukqe.

¹¹ Itan̄gan̄i hipkä-qoqon̄ä iun̄i, yaqueqä aan̄ä kuapän̄än̄ä hui ymisan̄ä än̄min̄juwi. ¹² In̄i dn̄ä quvqä iqua, “Iyää! Ne yaqueqä nän̄juau tquatun̄quän̄ä nandowatiyä!” ätukuwi.

¹³ I tquan̄guwän̄ga, Jisasi Iqu qun̄i, “Yqän̄ä!” ätukqe. Itan̄ga dn̄ä quvqä iqua, ämaqä iquesa ätimäwan̄i, yaqueqä iquau ätqäukuwi. Yaqueqä eeqän̄än̄ä 2,000 iqua, qan̄ä tn̄än̄än̄ä iwaqetan̄i, eqä-huän̄ä bu äpäwipu, eeqäpn̄ä eqä änyuäpätäkqe.

¹⁴ In̄gan̄i ämaqä yaqueqä miqä iqua, zä äupiyyi, an̄ä-himqä iutä, qua qäqi witan̄gqä isuautä awä ätuäkäkuwi. I tquan̄guwän̄ga, qokä-apäki qätä äwipiyyi, qu, “Ämaqä Iqu ään̄ä iqan̄gi natqäpiyä” tpu, hin̄uän̄qä ätimäukuwi.

¹⁵ Qu Jisasi Ique äwimapiyyi, dn̄ä quvqä kuapä-tän̄ä emin̄qä iqu, ämaqä ängüä-qu, dn̄ä quvqä maeqä eä, qäkämä ängüä imäkän̄ä pmetan̄gi äqumbiyyi, zä ikuwi. ¹⁶ Itan̄ga ämaqä, Jisasi Iqu iin̄ä imäkqan̄gi hin̄uä äqun̄guwä iqua, huiziun̄i awä ätukuwi. Ämaqä, dn̄ä quvqä ävämakuwä iquenyqätä, ä yaqueqä iquaun̄qätän̄i, “Iin̄ä-iin̄ä imäkqan̄gi

* 5: Matiu 8:28-34; Lukä 8:26-39

äqunänqweqä” ätukuwi. ¹⁷ Iinjä tquangä äwipiwi, qu Jisasi Iquenji, “Iyä! Neqä anä täqisanji huätä uvä” ätukuwi.

¹⁸ I tquangwänga, Jisasi Iqu yimba yätu ti peyqanjanji, ämaqä dnä quvqä ävämakuwä iqu, Jisasi Iquenji, “Iyä! Nyi sitä anä wenqeqä” ätukqe.

¹⁹ I tquanjanji, Jisasi Iqu, iqu anä uwqenqe mäwinqangi, tii ätukqe. “Tqä anämqa angumä äwätinä, Naqä Iqu sinqä qeqä wimänganji, änguä ikimäkqenqe, sämaqeu awä tuvä!” ätukqe.

²⁰ Iinjä etanji, iqu qua Dekapolisi pmetanguwä iunji, “Jisasi Iqu, nyi änguä sä nyimäkqiyä” ätuätä, awä ätäkäkqe. Iqu injä tqanji äwipiwi, “Häwe! Si tä änäänqä tnyä?” ätukuwi.

Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, änguä iwimäkkqenqä†

²¹ Injanji Jisasi Iqu, eqä-huänä yätäqä nängisanqä angumä yimba äukqe. Iqini, Iqu eqä manä iqi pmetanga, ämaqä aanä kuapänä, Ique inji-ingisa äwimakuwä. ²²⁻²³ Injanji Jarusi, ämaqä iqi pmeqä iquauqä anä aquvqenqeu miqä iquautanä hñqu ätimäuqe, Jisasi Ique hinuä äqunäqe, Iqueä yukä iqi qonä äwoktäutä, “Iyä! Nyaqä ymeqä ii, yaqä quvqä, nawinyä äpäkonätñqä äwinä. Si äpätnä, tqä hipaitä ymeqä ii a uwqätqanhti, iwä ymeqä ii, änguä hänä pmetñqänänyä” ätukqe.

²⁴ I tquanga, Jisasi Iqu, Jarusi iqutä itmanga äukiwi. I uwqanqiyänga, ämaqä aanä kuapänänji, Jisasi Ique anä äpuputmäwa äukuwi.

²⁵ Apäkä, qanua-yaqä qäpu maeqä, yqänä iminqä, quväkuä 12 ämäwqätäukqä-pqä hui, ämaqä kuapänä äuminuwä awä imä äuminqe.

²⁶ Apäkä inji, duuta kuapänänä iquauä hipaeutanji tmi-tmiqä-tqä naqä ämetä, iyyqä mbqä eeqänänji hinqi äwiminqe. Iwä, qäpu heqänänä di, yändi-yändi imänga äpeminqe. ²⁷⁻²⁸ Ii, Jisasi Iquenqä qätä äwiyäqe, knuä tii äwikqe. “Nyi Jisasi Iqueä ämuasmänqeu itmaqänmqe, ye änyiyätä änguä nyimänänqiyä.” Knuä injä indqänäqe, ii ämaqä huizi ditä Iqueä tuwiu qänaki äwivändä, Iqueä ämuasmänqeu itmaqängqe. ²⁹ Inga qängganä, ye vqanga, ii näqñqä tiinjä ekqe. “Nyi änguä ae nyimängiyä.”

³⁰ Ii iqanga, Jisasi Iqu, Iqueqä yänänäqñqä hui ävämeqanqenqä näqñqä ämeqe, ämaqä anä äuminuwä iu hiqumuanä äwiyä, yatñqä ävätä, tii ätukqe. “Nyaqä ämuasmänqä täunji, tqi indmaqänqiyä?”

³¹ Yatñqä i vqanga, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua, “Si hinuä mäqunquä danä injinyä? Ämaqä kuapänä si inji-ingisa äkivändänjuwi, ‘Tqi indmaqiyqiyä-qe,’ sunqä tnyä?” ätukuwi.

³² Iinjä qäyä ätquanguwä-qe, Jisasi Iqu, “Tqutiyä” tä, hinuä qävqä ikqe.

³³ Injanji apäkä ii, nätmatqä inji wimeqanqenqä näqñqä ae eäqe, zä itä, yänua-yänuaqä äpäyäqe, Jisasi Iqueä hinuä iqi qonä äwoktäutä, nätmatqä äwimakqenqä awä eeqäpnä ätukqe.

³⁴ I tquanga, Jisasi Iqu, “Nqä ymeqä iiki, tqä quuvqä eqiyqe, änguä ae qe ikimäkqiyä. Itanga äwqä hanuä inqä äwätinä, tänjä-yaqä maeqä pmetñiqä” atukqe.

³⁵ Jisasi Iqu apäkä inji, kuknuä yqänä tuätqätanga, ämaqä hñqua Jarusi iqueqä anä iuta äwimapiwi, tii atukuwi. “Tqä meqi ae äpäkongqeqä. Näqñqä-vqä Iquenji, hanä-iqä hui inä mäwqä panä.”

³⁶ Jisasi Iqu, qu ii tquanguwinqä qätä mäwiyqä itä, iquenji, “Si injä äwäwa miqä, quuvqenä heqiyä!” ätukqe.

† 5:20 Matiu 9:18-26; Lukä 8:40-56

³⁷ Inğanı Jisasi Iqu, ämaqä eeqänäni iqi ätäqumuatätä, Iqutä anäni, Pitä ique, Jemisi, Jonä gueqi, iquatänä äukuwi. ³⁸ Iqua ämiqä iqueä anä iu ätimäupiwi, Jisasi Iqu, qokä-apäki näni-täqi äqutäukipu, knuä kiinjä qiyätqätanğä äqunğqe. ³⁹ Iqu ii äqunäqe, anä yäpä yängisa äpeyätä, tii ätukqe. “He häänğä kuapä äkitmäkäpu, knuä tä sunğä äqiyätqänäuä? Ymeqä täsi, hämä mapäkonğä iqi. Ii hiqaqä äwinä” ätukqe.

⁴⁰ I tquanğqenğä, qu Iquenı tä äwisukuwi. Inğanı Iqu qunı, yäpaqä mängisa huätä ändowatäqe, ymeqä iyyqä kanä-känäu, itanğa Iqutä anä äkuwä iquau itumetä, hiqnğä ymeqä ii witanğqeuñğä äpekuwi. ⁴¹ Iqua äpepiwi, Jisasi Iqu ymeqä ipiyğä hipae a ämaqätäqe, iipini, quwğä anä-kukñuitäni, “Talita kumä” atukqe. Kukñuä iqu, tiinji. “Ymeqä iiki, ‘Pämä vayä!’ äktqä.”

⁴² I tquanğa, ymeqä ii, asä qänğanä pämä ävauqe, qanğ ikäkqe. Inğanı iyyqä quväukuwi 12 etanğanı. Iqu iinjä iqanğqenğä, qu miqä yänä ipu, yänuä nağänänä ikuwi. ⁴³ Ga Iqu qunı, “Tänğqe, ämaqeunı awä mätquä pambiyä” ätuäqetanı, “Qe ymeqä täpini, ymisanğ hui nätnğä winyğä,” ätukqe.

6

*Nasäretqätanğ iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinğä**

¹ Jisasi Iqu anä iqini äväma, anä-himqä Iqueqeunğä anğumä äukqe. Ii äwqanğa, Iqueqä wänuänğä ämotquaminğä iqua äwivändkuwi. ² Sämbatqä, hiunji hapä pmeqänğanı, Iqu anä aquväqñğä iunğä äwäqe, Goti Iqueqä kukñuinğä näqnğä vätnğä ätipäqäkqe. Ämaqä kuapänäni, qu Iquenı qätä äwipiwi, “Äänä ätqutiya” tpu ikuwi. Iinjä ipiyi, “Ämaqä tqu, kukñuä tä ängisa ämeqäqäwä? Näqnğä Iqu ämenğä ätqäqä tä, äkitanıwä? Itanğa ämaqä mimäqänäni imäkätñqe, änäänäwä?” ätnğuwı. ³ Itanğa, “Ne näqnğqe, Iqu, anä Imäkqä Ique. Ä Mäliyaqä Ymeqä Iquwi. Itanğa Jemisi, Josepä, Jutä, Saimonä, iquauqä Kätequwi. Ga qunapqä täqi nesä anä äpmeñunä” ätnğuwı. Ii ätäpu, Iquenğä äwqä quvğä ätimäukñguwi.

⁴ Inğanı Jisasi Iqu qunı, ätukqe. “Hinüä-tqä iqua anä-himqä eeqänänğ iunı, yoqä-tänuae. Etanğqä-qe, hnğunä-hnğunäni, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä käyämaqä iutä, iqueqä anıu anä äpmeñuwä iutäni, iqu yoqä maiqä-queqä.” ⁵ Itanı Iqu, nätmätqä ämaqä mimäqänäni hui, iqi mimäqä danä ikqe. Mä Iqu ämaqä tänjä-yaqä-tänğ huiunä a uwqätätä, anğua imämbñğä inä imäkkqe. ⁶ Inı Iqu, iqua qätä äwiyaqu quuvğä maeqiyqanğuwınğä, yänuä itä, knuä kuapänä indqänğqe.

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquau ändowatkqenğä†

Inğanı Jisasi Iqu ämaqä anä-himqä pmetanğuwä-pa äkoquväkitä, näqnğä äwiminğqe.

⁷ Iqu Iqueqä 12 iquauñı, aquvä ämaqiyäqe, inği-inği hnğuaqu-hnğuaqu ändowatätñğä ipäqäkqe. Iwä Iqu iquauñı, dnğ quvğä qokä-apäkiu ätqäunıwi, huätä ändowatpñğä yänänäqnğä äwikqe. ⁸ Iqu tii ätukqe. “He äwäpiyanğanı, yäqğä qanğ huisänğenä a maqätqäpñğä. Ä nätmätqä qanğ qäsä äma uwqä hnğua, mämeqä iqäpñğä. Tiinjä isua, bretqä, yquayä qa-mñğä, nğ mbqe. Iinğqe, ‘aanğ oeyğä’ ätqä. ⁹ Itanğa yukä-su dinä ämuasmäupu, gque hnğuaqu mipñğä danä iqäpñğä.”

* 6: Matiu 13:53-58; Lukä 4:16-30 † 6:6 Matiu 10:5-15; Lukä 9:1-6

¹⁰ Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He anä himqä hñque ätimäupiyängani, hiqaqe, anä du-täu mäwäyäkiquä, anä-himqä iunji ävämepiyänganqe, anä hiqaqä äwipiyä iquenyä wiqäpnqä. ¹¹ Itanga anä-himqä hñquenji, qu yeeqä miqä danä ipu, qätä maeyqä iqangpqe, he iqi ävämepiyängani, qua yukä iu emäkänqe, ptäquväteqämä imbnuwänqe. Suqä iinji, qu quwqä suqä quvqenqä näqnqä mapnqänänyä” ätukqe.

¹² Itani iqua äupiysi, qokä-apäkiunji, quwqä knuä äkunmäknäpu, suqä quvqe huätä vquatämäupnqä, awä ätuäkäminuwi. ¹³ Iqua ii ätäkipiyängani, dnä quvqä kuapänäni huätä ändowatäpu, itanga ämaqä täñä-yaqä-tänä etanguwä iunji, olipqä eqä aowätäni äwiquatäpu, änguä iwimäkminuwi.

Jonä iqu äpäkonqenqä‡

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqueä yoqe im-imä täkiqanqä, ämaqeu miqä naqä, Heroti iqu qätä äwikqe. Ämaqä hui, “Jonä asnä-qäyqä iqu, pizqeuta anji hñä ävautä, yänänäqnqä-tänä eä, ämaqä mimäkqänänä di täwäsi imäkqiyä” tqanguwänqa, hui, “Laisa iqueqä” tqanguwänqa, itanga hui, “Ii, Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä qänqatqä iqua enqä-panä iqueyqä” ätminuwi.

¹⁶ Heroti iqu qätä ii äwiyäqänqani, tii ätkqe. “Jonä, nyi nyuänä ätäwikqä iqu, tänqa anji hñä ävautänjqä.”

¹⁷ Tiinä etanji. Heroti iqu, iqueqä-kiuä ämaqä hui dowatqanji, ga qu Jonä ique itmepu, guä äkiqiyäupu, guä pmeqä anju äpmuatekuwi. Iqu ii ikqe, kätä, Pilipä iqueqä apäkä Herotiyasi iinji, iqu ämotautä, ämetäqenqä imäkkqe. ¹⁸ Jonä iqu Heroti iqueni, “Si tqä ttequeqä apäki ämotautnä ämeni, änguä miqä danä inyä” ätuminqe.

¹⁹ Ii tuätqätanqetani, Herotiyasi, Jonä Iquenyqä wiwunqanji, “Iqueni äpäkmä” knuä vqanqä-qe, Heroti iquesa eqänminqe. ²⁰ Heroti iqu, Jonä iquenqe, iqu ämaqä jänänänä-qu, Goti Iqueqä yäpä iqi pmetanqenqä zä itä, änguänä ämiminqe. Iwä iqu Jonä iqueqä kuknui qätä äwiyätäqänqani, knuä mäwiyqä iminqe. Ii qäyä itä, Jonä iqueqä kuknui qätä-wiyqänqe, yqänä äwinyminqe.

²¹ Qänakni Herotiyasi, iyyqä äwinyätanqä di imäkätñqä hiunji iqu ätimäukqe. Hiunji Heroti iqu, iqueqä känai ämikqenqä knuä ämetä, ymisanä naqänänä hñqu imäkkqe. Iqu ii imäkkqe, ii ämaqä naqä, iqueqä gapmanqä wäunjuu yätamäqä wiminuwa iquaunqätä, ä mäkä-iqä iquauqä ämiqä kinqanänä iquaunqätä, nñ ämiqä qua naqä Galili iutanä iquatä anä bnqeyi. ²² Inqanji Herotiyasiyqä meqi, yängisa äpäyäqe, Heroti iquesä, iqtä anä pmetanguwä iquautä, himnujuä äwukoquvätä, yeeqä äwikqe. Inqanji ämiqä naqä iqu, hitqä iinyñqä yeeqä itä, “Si nätmätqä hnjuä matñqä, nyi yatñqä änyiyqanqtqe, ga äktapmqänä” ätukqe.

²³ Heroti iqu kuknuä guä yänänäqnqä tii ämäsäukqe. “Hitqä iiki, naqä-qakuä äktqä. Nätmätqä tqä äkinyanqenqä yatñqä änyinji, ga nyi äktapmqänä. Itanga qua nyi ämitñqe, hñquaqu ämisqiyätmä, hñginji si ktapmqä dqanqtqe, nyi kikiyanqu miqä ymqänä” ätukqe.

²⁴ Iqu iinä tquanqa, hitqi äwäqe, känäu yatñqä äwikqe. “Nyi iqueni yatñqe, nätmätqä äkinqä wimqäwä?”

Ii i tquanqa, känäe, “Jonä asnä-qäyqä iqueqä nyuänji ktapätñqä tuvä” ätukqe.

‡ 6:13 Matiu 14:1-12; Lukä 3:19-20; 9:7-9

²⁵ Känai i tquanğa, hitqi anğumä ämiqä naqä iquenqä tnänjä äwäqē, “Nyi Jonä asnjä-qäyqä iqueqä nyuäni, tänganä hevqä iqtäwa daptjqeqä” ätukqē.

²⁶ Qätä ii äwiyäqē, iqu äwqä hanjä naqänänjä ämakqē. Inğanı, iqu hitqini, iqueqä kuknuä guä yänänäqñqä ämäsäukqenqä kñuä ämetä, ga iqtä ymisanjä anä änminjuwä iquauqä hiñuä iqisa womba meqänqē mäwiñqä itä, iyyqä äwiñqeuñi hñgisanä vqenqē mäwiñqä ikqē. ²⁷⁻²⁸ Itanğa iqu mäkä-iqä hñqūe, Jonä iqueqä nyuäni äma päñqä maqänä ändowatkqē. Itanı iqu guä pmuatēqä anjä dunqä äwäqē, Jonä iqueä nyuäni ätävätä, hevqēu äma äpätä, hitqä ii äwikqē. Ga hitqä ii äma äwätä, känäu äwikqē.

²⁹ Itanğanı Jonä iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua, hanjä-iqä ii timäuqanğqenqä qätä äwipiyyi, iqua ätimäupu, iqueä huiwi ämapiyyi, hikä hovqēu pñqä ekuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iu buayä äwikqenqäS

³⁰ Itanğa ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, anğumä Jisasi Iqtä aquvä äqämbiyyi, qu Iqueni, wäunüä imäkkuwñqätä, kuknuä qokä-apäkiu ätukuwiñqätä, tiwiqä eeqänä äwikuwi.

³¹ Inğanı ämaqä kuapänäni, iquaunğqä äpäpu, äwäpu iqanğä, iqua ymisanjä änä manğä ipu, hapä anğguä mäpmeqä ipiyä iutanı, Jisasi Iqu, “Hapä wänğqä hmbu pmetunquä, neqä-neuänä hñqäqinyqä watunqueqä” ätukqē.

³² I etanğı, quwqä-quwänä yimba ikuapmäupu, anjä avqñqä imñqä upñqä ävämakuwı. ³³ Iqua iinjä iqanğuwñqē, ämaqä anjä-himqä eeqänänjä iutanjä kuapänäni, hiñuä äqunäpu, “Tä iqua äyä mändanä-qē” näqñqä ämapiyyi, qanjä maqä-maqä äwäpu, qu-ganä ätimäukuwi. ³⁴ Ga Jisasi Iqu yätäqä nänğisa ae iuäqämeqē, ämaqä kuapänä pmetanğä äqunäqē, qunğqä huäqä kiinjä äwunğqē. Huäqä äwunğqē, tiinjä iutayi. Qu sipsipqä, quwqä ämiwiyyä iqu maeqä enjuwä-panjä iinjä äqunğqē. Ii äqunäqē, Iqu näqñqä kuapänä äwiminğqē.

³⁵⁻³⁶ Qänğa awiyqeuñi, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua, Jisasi Ique äwimapiyyi, tii ätukuwi. “Täqini anjä avqñqä eä, ga ae awiyqä äyä eqä-qae, ämaqä täuñi, ymisanjä mbqä ipu bñqenqē, ämaqä anjä qäqi täpe pmakäwätanğuwä iunğqä dowatiyyä” ätukuwi.

³⁷ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Ymisanı, hiqä-hiuä wipiyyä” ätukqē.

Iqua Iqueni, kima tii ätukuwi. “Ne mbqä 200 äma äwätanä, ymisanjä mbqä itanä, iquau vatunquä änatnyä?” ätukuwi.

³⁸ Iqu, “He bretqē, äänä ämenä? Hiñuä-ganä qumbñqä upiyyä!”

Itanğa qu näqñqä ae ämapiyyi, tii ätukuwi. “Bretqē, hipa hñgi eeqä, ä hämapäkä hñquaqu qäsä äqunänunä.”

³⁹ Inğanı, Iqu ämaqeuñi, “Iwäsambu, qätaqä hioätqä anğguä täqi pmakäupiyyä” ätukqē.

⁴⁰ Itanğa qu iwäsämbiyyi, hui 100, ä hui 50 äpmakuwi. ⁴¹ Itanı, Jisasi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqē, qäukuä yätu äqunä, Goti Ique, “änğuiqä” ätuäqē, bretqē äkutätä, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua äma yanjä väkäpñqä äwikqē. Itanğa hämapäkä iquaquinä-pqē, ämaqä eeqänänjä bñqē, inä iwäsäukqē. ⁴²⁻⁴³ Ämaqä eeqänänjä äwqä änäpäkpiyyi, iqi änätquteqanğuwänğa, wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua,

bretqätä, hämapäkitäni angi aquvä ämaqäpiyi, qa naqä 12 ämamikuwi.
 44 Ämaqä qokä ymisanä änguwä iqua, 5,000.

*Jisasi Iqu, eqä-huänä haqeqi qanjä äukqenqä**

45 Ymisanä qäpu ti ämbiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquauni, “He yimba ikuapmäupu, eqä-huänä yätäqä Betsaitä nängisanqä, hiñuiqä upiyä” ätukqe. “Nyi qokä-apäkä täuni, quwqä anämqä dowatmqänä.” 46 Inğani Iqu, ämaqä eeqänänä iunji ae ändowatäqe, Goti Iquenyqä tääqä tätñqä qoqonä yätunqä ekqe.

47 Heatqä asä qängani, yimba eqä-huänä awä iqi äwätqätanga, Jisasi Iqu kiuänä nängisa yqänä ätqäuminqä. 48-50 Inğani Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, yimba iqueni wäunüä tnänä ämipiyä-qe, yunui anğumä ätakmä uwqänä itqätangi äqunğqe. Zä we-hunätñqetäni, Jisasi Iqu, iquaunqä eqä-huänä haqeqi qanjä äukqe. Iqu iquauni jänä mäwqätäutñqä pğangi äqumbiyi, iqua ‘hikuapqeqä’ knüä wiyqangi, zä ipu, zääqä ätukuwi. Jisasi Iqu maqänäni tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunqä. He zä miqä, pemä pmapiyä.” 51 Ii ätuäqe, Iqu yimba iu äpeyätä, iquatä anä pmeqanga, yunui qe äqänäkqe. Yunüä ii iqanğqenqä, iqua, “Tä änäänqä iqutiyä” tpu, miqä yänä ikäkuwi. 52 Quwqä knui qnqanjä enätanğqetäni, Iqu bretqä äkutätä ämaqeu yanä ävqäkqueta, Iqueqä yänänäqñqenqä knüä yasämä mämeqä ikuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä Genesäretqätanjä kuapänä ängüä iwimäkkqenqä†

53 Qu eqä-huänä manä nängisa, qua Genesäretqä iu iuäqämapiyi, yimba iqi guä äqäyekuwi. 54 Qu yimbaeta ti ätimäwa uwqanğuwängani, ämaqe, tä Jisasi Iqu äyä hitangi äqunğuwuwi. 55 Inğani qu qua ique äpmaminuwi, im-imä tnänä ikipu, ämaqä tänjä-yaqä-tänji hevqä ämiqutäwa, Jisasi Iqu äkisqi pmetanğutqeu wimapñqä ätnğäukuwi. 56 Itanga Iqu anä-himqä naqä iquau, ä wänqä isuau, nñ anä hnqunä-hnqunänä iu ikiqanğqä-pa, ämaqe, qu tänjä-yaqä-tänä iquau ququawä aquväqñqä iqi ätuma äwäteminuwi. Itanga Jisasi Iqueni, “Iyää! Ämaqä tänjä-yaqä-tänä tqua, saqä qäkä hitunui qäyä itmaqämbñqä, hiñuinä qunyä” ätuminuwi. Inji, ämaqä Iqueä qäkä hitunui itmaqänäpiyä iqua, quwqä tänjä-yaqe qäpu eminqe.

7

*Goti Iqueqä kukñuä-suqe, aeqä iquauqä kukñuiunji yändi ämäwqätäunqenqä**

1 Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jerusälemäta äppiwi, Jisasi Iqutä aquvä äqänğuwuwi. 2 Itanga qu inğani, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä hnqua, quwqä hipae asni, eqä akiyä inqä ditä† maqiyqä ipu, ymisanä qanyä ganğä äqumbiyitani, Goti Iqueqä hiñuä iqini, quwqä hipae kiyä mätkä äqunğuwuwi. 3 (Tiinji. Parisi iquatä, Israitqä huizi iquatä, eeqänäni quwqä quwokiqua iminuwä iunji qänaknä ipu, manqä, quwqä hipae eqä akiyä inqä ditä asnä-ganä äqämbiyi, inğa änminuwi. 4 Itanga ququawä aquväqñqä iuta äpäpiyänğani, nätkmatqä hnjuä manqä, eqä akiyä inqä ditä asnä-ganä äqämbiyi, inğa änminuwi. Itanga quwqä kaqä-kawäkauqä suqä, eqä-häkä, kuatä-häkä, häkiyä yäqiyqä hevqä

* 6:44 Matiu 14:22-33; Jonä 6:16-21 † 6:52 Matiu 14:34-36 * 7: Matiu 15:1-9 † 7:2 Quwqä suqä asnä qñqe, tiinji. Qu eqä akiyä inqä ämepu, hipa iu hiñgi equatembñqäuä.

iquau, hevqä äpmeqä iu, qu asnä-ganä äqäminuwä iunji, a yänänäqñqä äqätminuwi.)

⁵ Iinjä äqumbiyi, Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Iquenji, “Sunqäwä? Tqä ämaqä wänuänqä ämotquetqänjä iqua, suqä neqä awiqukua hipa eqä akiyā injä ditä asnä äqänminuwä-pa, mimäqä ipu, ymisanji hipa kiyä mätqetä änguwäu” ätukuwi.

⁶ I tquanquwänga, Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu kukñuinä tqä iquenänqe, Asayä iqu, Goti Iqueqä kukñui hinuä ätätä, naqä-qakuä tii äqäkqe.

‘Ämaqä tä, Nyi Goti Iqunäuä yoqe, manjitänä haqeu ämandnämäutqänuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, kinä nämä äwi.

⁷ *Qu ämaqä iquauqä kukñuä-suqä dinä awä ätäpu, “Kukñuä tä Goti Hanjuwä Iqueqeqe” quanqä ätätqänjä. Iinjä ipiyitani, qu Nqä yoqe haqeqä mamäupñqä qonjä änäuktäutqänuwi, hinjinäwa itqänuwiqä,’ ätätä äqäkqeqä.‡*

⁸ He Goti Iqueqä kukñuä-suqä dunji ävquatämäupu, ämaqä iquauä suqä iunä qänaknä ipu, a yänänäqñqä äqätänäuä” ätukqe.

⁹ Inji Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He knui qeiqinyä indqänäpiyitani, kukñuä-suqä Goti Iqueqe, huätä ätnämäupu, itanqä qänaknäni suqä heqä dunä itqänäuä. ¹⁰ Ii tiinj. Mosisi iqu, *‘Tniquesä, tnäutäni änguanä itqueqanqnyä!’* ätätä,§ ga *‘Ämaqä hñqu kaniquenqätä, känäunqätä qui kukñuä tqanqutqe, iqu hänä mäpmeqä yänqiyä’* ätkqe.* ¹¹⁻¹² Mosisi iqu e ätkqä-qe, he tii äyä ätätqänjä. *‘Ämaqä hñqu kanä-käna-yaquinqä yätamäqä vätnqä nätmätqä hui ämamitätqe, ga “Nätmatqä iinj, nyi Goti Ique ae ävqeqä” ätque, kanä-käna-yaquini, yätamäqä mäwqä da yätñqeqä,’ ätätqänäuä”* ätukqe. ¹³ “Heqä aeqä iquauqä suqä iunä imäkäpiyitani, Goti Iqueä kukñui, mändi äkittqiyätqänjä. Itanqä, he suqä iinjä iquauñi, kuapänänjä imäkqä äwätqänäuä” ätukqe.

Ämaqeu kiyä mätqä iwimäkqenqä†

¹⁴ Inqanji Jisasi Iqu ämaqä kuapänänjä iunji, anqumä tääqä ätuätumeqe, “Eeqänänjuenä, Nyaqä kukñui qätä änyiyäpu, knuä mapiyä” ätukqe. ¹⁵⁻¹⁶ “Nätmatqä ämaqä hñqueä yäpä ingisa mäwitanqñqä hui, ique äpaquvqe, ii Goti Iqueqä hinuä iqinj, kiyä mätqä miwimäkqä yänä. Nätmatqä iqueqä yäpä imä äwuwinqä ii, iquenji kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

¹⁷ Iqu ämaqä iunji äväma, anjä yämä peyqanqä, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua Iquenji, kukñuä ktqä iquenyqä yatñqä äwikuwi. ¹⁸ Jisasi Iqu kimanji, “He-pqe kukñuä ktqä iquenqe, maqñqä eqä? Tiinjñqä etqä. Nätmatqä yäpaqänqisa äwinqe, ämaqeu yäpä yänqisa äpeyätä, kiyä mätqä miwimäkqä yänqiyä” ätukqe. ¹⁹ “Nätmatqä iinj, qeqä-quuvqä imä mäpaquvqä, tuqä iunqä äwitä, iqisanji zä-anjä bunqä äquveqänä.” (Jisasi Iqu ii ätätä, tii ätkqe. “Goti Iqueqä hinuä iqinj, ymisanjä eeqänäni, änguanänqiqä.”)

²⁰ Jisasi Iqu ii ätuätä, tii ätukqe. “Nätmatqä ämaqeuta, yäpaqänqisa ätimäwa äpqäqe, ii kiyä mätqä iwimäkqiyä. ²¹⁻²² Ämaqeuqä qeqä-quuvqä imdanji, tiinjä iqua ätimäwa pänqiyä. Knüä indqänqä quvqä, huiwä yanjä hinji injä, quwä-meqä, ä ämaqä pizqä päsqä, nñ huiziqueqä apäkänqä iqä, hinuä aowä qunqä, quanqä tquä, ä hñgisana iqä, hñquenqä äwqä

‡ 7:7 Asayä 29:13 § 7:10 Anqumä Itmakqä 20:12; Kukñuä-suqä 5:16 * 7:10 Anqumä Itmakqä 21:17 † 7:13 Matiu 15:10-20

äkasuwä imäkätä qui äkasuwä tquä, ä kiuä nyuätñqä, kñuä qäyasäqi ämetä imäqä, itanğa suqä quvqä huitañä-huitañä huizi-pqä imäqä iquauñqä ätqä. ²³ Ga suqä quvqä iinä iqua, ämäqeta ätimäwa äpqe, ämaqeunji, Goti Iqueqä hinuä iqinji, kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

Siliya-Ponisiyatanä apäkä iyyqä quuvqä heqiyqenqä‡

²⁴ Jisasi Iqu iqi äväma, anä-himqä Tayä-tänä qäqiqinyqä äukqe. Iqinji Iqu, “Ämaqe, Nyi täqi pmetanğqeuñqe, änyä maññqä epñqäuä” kñuä wiyqanği, anä hñque äpaqukqe. Iqu kñuä ii äwikqä-qe, ämaqe, qu Iqu pmetanğqeuñqe näqñqä ämakuwi. ²⁵ Apäkä hui, iyyqä meqi dnä quvqä tqäutanği, ii Jisasi Iquenyqä qätä maqänä äwiyäqe, äpäqe, Iqueä yukätänä qäqiqi qonä äuktäukqe. ²⁶ Apäkä ii Israitqä iquautañä ma, qua Siliya-Ponisiya iu imänğqe. Ii Iqueä yukä iqi qonä äuktäuke, “Nyaqä meqe dnä quvqä tqäutanği, Si huätä dowatiyä” ätuätä, yatñqä äwikqe.

²⁷ Iqu kimañi, “Ne ymisañi, ymeqeu-ganä käyä ävanä” ätukqe. “Ymeqeuqä ymisañi ämotautanä, hiveqä iquauñqä tnämäuke, qäyu maeqä danä eänä.”

²⁸ I tquanğa, apäkä ii, “Ämaqä Naqä Iquki, Si qäyu ätnä-qe, ymeqä ymisañä änätquteqanğuwu, hiveqä iqua ämambñqäuä” ätukqe.

²⁹ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Si ii ätninqe, yqä uvä! Dnä quvqe, tqä meqinji huätä ae ävämeqiyä” ätukqe.

³⁰ Inğanji, apäkä ii, iyyqä anä iqi ätimäuke, meqä iinji, dnä quvqe ae ävämeqanğa, iyyqä yquvanä iu witanği äqunğqe.

Ämaqä qätäyqä kukñuä änä matqä iquenyqä

³¹ Jisasi Iqu anä himqä Tayañi äväma, anä-himqä Saitonä-tänä iu äwätä, qua Dekapolisi iu, eqä-huanä Galili ätimäukqe. ³² Iqi timäuqanğa, qu ämaqä qätäyqä, kukñuä winuä änä maññqä hñque, Iquenyqä ätuma äppiwi, “Iyä! Jisasi Iquki, Saqä hipae, ämaqä tque itmaqiyä” ätukuwi.

³³ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, ämaqä iqueni kiuänä itmeqe, Iqueqä hipae ämaqä iqueä qätä hovqä inği-inğisa ävätäqetani, anğinji, Iqu makukuä äquteqe, ämaqä iqueä tewi itmaqäkqe. ³⁴ Ii iqe, Iqu hinui qäukuä haqä yätu äqunäqe, oänä ätätä, iqueni, “Epata” ätukqe. Kukñuä iinji, kiqä quati tiinji “Qäte äkivänä!” ³⁵ Iqu ii wimäkqanğa, ämaqä iqueä qäte äütänäqe, itanğa iqueä tewä-pqe anğua eätä, iqu kukñui, iqueqä tqä-pa qe ätkqe.

³⁶ Jisasi Iqu ii iqetani, Iqu qunji, “Ämaqeunji awä mätquä pambiyä” ätukqe. Iqu ii qäyä tquanği, qu awä ätäkäkuwi. ³⁷ Qätä äwiyäpiyä iqua, “Äänä imäkäqutiyä” tpu ikuwi. “Iqu nätmatqä eeqä anğua imäkqiyä. Qätäyqä-pqe, qätä äwiyqäuä. Kukñuä matqä-pqe, kukñuä tqä imäkqiyä” ätukuwi.

8

*Jisasi Iqu, 4,000 iquau buayä äwikqenqä**

¹ Inğanji anğumñi, ämaqä kuapänäñi Jisasi Ique äwimepu, ymisañä anğenqe aanqä etanğä, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuanğqä ämotquaminğä iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. ² “Ämaqä tä, Nyitä hiunji hñquaqu-hñque äpmeñuwu, ga ymisañä bñqä di aanqä etanğqenqä, Nyi qunğä huäqä anunğiyä. ³ Inji Nyi, quwqä anämqä dä yqänä iqä ändowatmqe,

‡ 7:23 Matiu 15:21-28 * 8: Matiu 15:32-39

hŋqua anä kinä-näunda äpquwä-qae, qanä änä mäwqä ipu, hänaqeuni dä päkombŋqäüä” ätukqe.

⁴ I tquanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, “Anä avqŋqä täqŋi, ämaqä eeqänänä tä ymisanä bŋqe, ne äŋgi ämetanä vatunquäwä?” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu iquauni, “He bretqe, äänä ämeŋäüä?” tquanğa, qu kimanj, “Ne 7 ämeŋunä” ätukuwi.

⁶ Inğanj Iqu ämaqä eeqänänj, “Quamä pmapiyä!” ätuäqe, bretqä 7 iquau ämeqe, Goti Ique “äŋguiqä” ae ätuäqe, äqäyäkütätä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau äwikqe. Ävqanğa, iqua ämaqeu yanä wipŋqä äma ikäkuwi. ⁷ Itanğa qu hämapäkä wänqä hnjua qäsä ämaminjuwi. Jisasi Iqu isuaunqä, Goti Ique “äŋguiqä” ae ätuäqe, “Hämapäkä-pqä tä, qäsä yanä wipiyä” ätukqe. ⁸ Inj ämaqä eeqänj äwqä änäpäsäpu iqi änätqutekuwi, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, aquvā ämaqiyäpu, hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ⁹ Ymisanä ii änminjuwä iqua, 4,000 iquayi. Ga Jisasi Iqu, quwqä anämqä ändowatkqe. ¹⁰ Iqu ae ändowatäqe, inğa qänğa Iqueqä ämaqä iquatä yimbäeu ikuapmäuپی, qua Dalämanuta iunqä äukuwi.

“Si Tquki enjŋqä ämänätquetnä, wäunuä hui imäkiyä” ätukuwiŋqä†

¹¹ Parisi hŋqua, Jisasi Ique äwimapiyi, Iqueqä kukŋui mändi kit-tqäpŋqä ipäqiyäpu, yamwiqä äväpu, tiü ätukuwi. “Si nätmatqä ämaqä mimäkqänänj imäkätnä, Tquki enjŋqe, mänätquayä.”

¹² I tquanğuwänğa, Jisasi Iqueqä äwqä imŋi, qunqä hanä-iqä ämetä, haaqä ätätä, “Ämaqä tänğa äpmeŋuwä ii, wäunuä imäkätnä ämänätquayä-qe, sunqä dqäüä?” ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Iqua nätmatqä hui hiŋuä mäqunquä ipnä.” ¹³ I ätuäqe, Iqu qunj äväma, anğj yimbäeu ikuapmäuqe, eqä-huänä yätäqänğisanqä äukqe.

Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, nätmatqä änyuämäwa peyqenqä‡

¹⁴ Inğanj Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, bretqä hui inä mämeqä, hui imäukuwi. Iutanj, qu yimbäeunj, bretqä hnqunä ämapu äpmaminjuwi.

¹⁵ Itanğanj Jisasi Iqu, “Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, bretqä änyuämäwa peyqenqe, äŋğänä äminyäpu, wimasäpiyä” ätuätä, näqŋqä äwikqe.

¹⁶ I tquanğa, iqua quwqä-quwä, “Ne bretqä aanqä etanğquenqä änatqiyä” ätŋğäukuwi.

¹⁷ Iqu, qu iinğä tŋganğuwŋqä, näqŋqä ämeqe, iquau yatŋqä äwikqe. “He ‘Ne bretqä aanqeqä’ ätŋğuwŋi, sunqä tqauä? He näqŋqä-pqä, ä kŋuä-pqe, mämeqä iquwätanä? Heqä kŋuä indqänqä iunj, kŋuä wäunui yasämä miqä da iqiyä? ¹⁸ He hiŋuä-tänğä enjuwi, hiŋuä mäqunquä ipu, qätä-tänğä enjuwi, qätä mäwiyqä ipu, kŋuä äpakänänj mämeqä iquwi, ii sunqäwä? ¹⁹ Nyi bretqä hipa hŋgi eeqä, 5,000 iquaunqä äkutkqe, ga änätqutekuwi, he qa naqä manğui, äänä ämamikuwäwä?”§ ätukqe.

Iqua, “Ne qa 12 ämamikqueqä” ätukuwi.

²⁰ Itanğj Iqu, “Ga Nyi bretqä 7, ämaqä 4,000 iquaunqä äkutkqä, änätqutekuwi, hiqokä-qa manğui, äänä ämamikuwäwä?”* ätukqe.

Qu, “Ne qa 7 ämamikqueqä” ätukuwi.

²¹ Ga Iqu, “He iinğqe, näqŋqä mämeqä yqänä itqänğäüä?” ätukqe.

† 8:10 Matiu 16:1-4; Lukä 12:54-56 ‡ 8:13 Matiu 16:5-12 § 8:19 Makä 6:43 * 8:20 Makä 8:8

Jisasi Iqu, hiñuä quvqä Betsaitätanä hñque äñguä imäkkqenqä

²² Itanğanı iqua anä-himqä Betsaitä qe ätimäukuwi. Iqinji, qu ämaqä hiñuä quvqä hñque, Jisasi Iquenqä ätuma ätimäupiyi, “Iyää, Jisasi Iquki, tqä hipae itmaqiyä” ätukuwi.

²³ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, ämaqä iqueni, a ämasqänğa, anä himqä yäpaqä mängisa ätuma äwäqe, iqueqä hiñuiu makukuä äwqutäqe, hiñuä-huiwiu itmaqiyätä, yatnqä äwikqe. “Si nätmätqä hui hiñuä äqunänjinyä?”

²⁴ Iqu hiñuä äqänäqe, “Nñqä, nyi ämaqä hui qanä ikiqanğä äqunmäqe, qunji ätnänäqi mäqunquä enänä. Qu zä enqä-panä-qua etanğä äqunänänä” ätukqe.

²⁵ I tqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä hipae, ämaqä iqueä hiñuä-huiwä iu itmaqiyqanğa, iqueqä hiñui hämänä äqänätä, äñguä ätimäuqanğa, iqu nätmätqä eeqänäni, ätnänäqi äqunğqe. ²⁶ Itanğanı Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si anä-himqeuñi mäpaquvqä, tqä anjuñqä jänä uvä” ätukqe.

Pitä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Kraisı Iqueyqä” ätkqenqä†

²⁷ Itanı Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuñqä ämotquamiñqä iquatä, anä wänqä, anä-himqä Sisariya-Pilipai iu mätnätanğqeuñqä äukuwi. Hänaqä äwäpiyä nämñi, Iqu qunji yatnqä äwikqe. “Ämaqä, Nyinqe, tqueqä ätätqänjuwäwä?”

²⁸ Iqu yatnqä ii vqanğa, iqua tii ätukuwi. “Ämaqä hui Sinyqe, ‘Jonä asnä-qäyqä iqueqä,’ hui, ‘Laisa iqueqä,’ itanğa hui, ‘hiñuä-tqä-queqä,’ ätätqänjuwiqä” ätukuwi.

²⁹ Iqua iinjä tquanğuwänğa, Iqu iquauñi yatnqä tii äwikqe. “Hiyaqä kñuä dunji, Nyi tqunğä?”

Iqu i tqanğa, Pitä iqu, “Si Kraisı ne äminesqä, Goti Iqu atäunjuä äkikqä Iqukiyqä” ätukqe.

³⁰ Inğanı Iqu, qunji, “He Nyinqe, ämaqeuñi awä mätkuä pampiyä” ätätä, kukñuä yänänäqñqä ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätä, anği vauninğä ätkqenqä‡

³¹ Ii ätuäqetani, Jisasi Iqu, iquau näqñqä änyä-hänä hui ävätä, tii ätukqe. “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanä-iqä kuapanä meniçeqä. Itanğa ämaqeu miqä iquau, hiqäva-imäkkqä naqä iquau, itanğa kukñuä-suqenqä näqñqä-pqä iquau, Iqueni pizqä päsqanğuwänğa, Iqu hea hñquaqui-hñque äwiqe, anğumä vauniçeqä” ätukqe.

³² Jisasi Iqu eeqäpnä ätnänä iqi tqanğa, Pitä iqu Iqueni, haqä nänä ätuma äwäqe, “Si kukñuä iinjä, awä matqä panä. Ii quvqeqä” ätukqe.

³³ Pitä iqu i tqanğa, Jisasi Iqu yakmbä iqe, Iqueqä ämaqä iquau äqunä, Pitä iqueni, manä mi äminyätä, “Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iquki, hoptäwä manyqä, qänaki nyi! Tqä kñuä indqänqe, Goti Iqueä ma, ämaqä iquauqeqä” ätukqe.

³⁴ E ätuäqe, Iqu, ämaqeutä, Iqueqä ämaqä iquautä tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänaki nyivändätñqä etanğutqe, iqu, iqueqä-kiuänqä kñuä mämeqä, iqueqä zä-huätati hunqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ³⁵ Ii tiinjia. Ämaqä hñqu, iqueqä hänä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqeqä. Inqäqe ämaqä hñqu, Nyinyqätä, kukñuä äñguä we-hunqä-tänjinqätä, kñuä indqänätä, iqueqä hänä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hänä pmetäniqeqä. ³⁶ Itanğa ämaqä hñqu, nätmätqä qua täutanı eeqä ämetä, äpäkonğqe, iqueqä nätmätqä

† 8:26 Matiu 16:13-20; Lukä 9:18-22 ‡ 8:30 Matiu 16:21-28; Lukä 9:22-27

eeqänänä iini, yätamäkqä äänä väniqiyä? ³⁷ Itanğa ämaqä hñqu, iqueqä quuvqe anğumä metñqe, squäsua väniñqäwä? ³⁸ Itanğanı, apäkä, qokique äväma qañä hññgi qñqä enqä-panä iini, ämaqä tänğa äpmeñuwi, asä e imäkäpu, Goti Iqueni tuwä äväpu, suqä quvqä imäkätqänä. Inı, ämaqä hñqu qutä anä äpme, Nyinçätä, Nyaqä kukñuinçätä womba wiñğanğutqe, Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Kaniqueä yänänäqñqä motqueqä di ämetä, Goti Iqueqä enätqä iquatä äppqanğanı, Iqu ämaqä iquenyqä womba yäniqeqä” ätukqe.

9

¹ Inğanı Jisasi Iqu qunı, “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä täqi tä ätqäunuwä hñqua, mäpäkonqä, hññä yqänä äpmapiyänğanı, Goti Iqunä miqe, Iqueqä yänänäqñqetä äpğanğutqe, hiñuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitañä inğqenqä**

² Hiunji 6 ae äpäwqanğanı, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanğa Jonä ique itmeqe, qoqonä quäuqä hñquenqä ätuma ekqe. Iqini iquauqä-quwänä äpmamiñuwi. Iquauä hiñuä iqisanı, Jisasi Iqu huiwä huitañä inğqäqe. ³ Iqueqä qäki, we-hunqä aanä qäpaiqänänä äyämñqe. Ämaqä qua täutanä hñqu, ämuasmänqä qäpaiqä iinä enqä-pa timäutñqe, änä mimäkqä yänä. ⁴ Inğanı iqua, Laisa iquä, Mosisi iquä, iquaqu, Jisasi Iquä anä ätqäunyä, kukñuä tätqätanğä äqunğuwı. ⁵ İi äqunäpiyinçä, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Naqä Iquki, ne täqi äpmeñqe, İi äñğuanänıqä. Ne ittänä anä hñquaqu-hñque mätatunqueqä. Hñqu Tqänqä, nñ hñqu Mosisi iqueqänqä, itanğa hñqu Laisa iqueqänqänänäyä” ätukqe. ⁶ Pitä iqu kukñuä İi ätukqe, iqua zä kiinä ipu, ga iqu kukñuä äänä tänñqe, kñuä yasämä mäwimeqä iqanğı, İi ätkqe. ⁷ Inğanı qaquvqä hñqu äpäqe, iquauñi äpatqäkqe. İwä qaquvqä iqueuä yäpä imdanı kukñuä hñqu tii ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä aanä kiinä änyinätñqä Iqueyqä. Iqueqä kukñui qätä wıpiyä.” ⁸ İ tqanğı äwıpiyi, qu hiñuä qävqä İkuwi, ämaqä aanqä eä, Jisasi Iqunä qutä tqäutanğı äqunğuwı.

⁹ Qu qoqonä yätuta äpäpiyänğanı, Jisasi Iqu iquauñi, “Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iqu hññä vaunıqanğanqe, hiqä hiñuitä äqunäñuwiñqe, ämaçeuñi, awä mätkuä pambiyä” ätukqe. ¹⁰ Qu, Iqu tquanğqä-pa, awä matqä ipu, yatñqä tii inğuwı. “Hññä vauqe, İi squäwä?”

¹¹ Itanğa qu Iqueni, yatñqä tii äwıkuwi. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iqua, ‘Laisa iqu-ganä päñqiyä-qe’ sunqä tätqänäuä?”

¹² İ tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “İi naqä-qakuänäyi. Laisa iqu-ganä äpätä, nätkmatqä eeqänäñi, anğumä äñğüä imäkänqiyä. İnä-qe, Goti Iqueqä bukä iunı, ‘Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu himä-wiunqä kiinä äväpu, tänä-hunqä kuapänä meniçqe,’ tuwanuä iini, sunqä ätä äqänänä?” ätukqe. ¹³ “İ etanğı Nyi he tiinä etmqe. Laisa iqu ae äpkqe. Ga Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-pa, qu quwqä äwiñqeunä ipu, suqä quvqä huitañä-huitañä itquakuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnä quvqä-tänä hñque, äñğüä iwimäkkqenqä†

¹⁴ İqua äppiı, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminçä huizi iquau wimapñqä ipiyänğanı, ämaqä kuapänäñi, iquau äpputmäupu, ga kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, iquauqä kukñui mäñdi kittqapñqä itqätanğä

* 9:1 Matiu 17:1-13; Lukä 9:28-36 † 9:13 Matiu 17:14-21; Lukä 9:37-43a

äqunḡuwi. ¹⁵ Ämaqä eeqänäni, Jisasi Iqu äpqanḡi äqumbiyänḡani, yäunüä ipu, Iquenyqä maqänä äupiyyi, yeeqä äwikuwi.

¹⁶ Inḡani Iqu qunḡi, yatḡqä tii äwikqe. “He iquatäni, maḡä-mäkä sunḡä äunätqänäuä?”

¹⁷ I tquanḡa, ämaqä hḡqu ämävauqe, “Näqḡqä-vqä Iquki, ḡqä ymeqä dnä quvqä ätqäuä kukḡuä matqä itqätanḡi, Sinyḡqä ätuma äpqänä. ¹⁸ Dḡä quvqä iqu iqueni, ppqä yätḡqä imäkätä, qua iqi ämatnmäutḡqe. Ga, iqu makusewä kuä äsätä, hiqunḡi maḡtäsqukuä ämäuqe, yukä hipa woä äwimäutḡqe. Inḡä etanḡi nyi, Tqä wäunüänḡqä ämotquetqänä iquaunḡi, huätä mamäupḡqä yatḡqä vqanḡa, iqua iinḡi änä mimäkqä iqäuä” ätukqe.

¹⁹ I äwiyäqe, Jisasi Iqu iquaunḡi, “He ämaqä quuvqä maeqiyqä tqunenä! Nyi hesä anäni, squänḡanḡqä pmamqäwä? Ä, hesanḡi hanḡä-iqe, squänḡanḡqä meqämqäwä?” ätuätä, tii ätukqe. “Ymeqä iqueni, ätuma bpiyä.”

²⁰ I tquanḡa, qu ymeqä iqueni, Iquenyqä itmeqanḡuwänḡa, dnä quvqä iqu, Ique hinüä äqunäqänḡani, ymeqä iqueni ppqä yätḡqä imäkqanḡa, ymeqä iqu qua iqi äpäknäqe, iqueqä maḡi makusewä kuä äsätä, qua iqi huaqä-huaqä ikqe.

²¹ I iqanḡa, Jisasi Iqu kanique, yatḡqä tii äwikqe. “Ymeqä tqunenḡi, äkḡgata ti äwimakqäwä?”

Kimani, “Dänḡanḡa äwimakqeḡä” ätukqe. ²² “Dḡä quvqä iqu, ymeqä ique pizqä päsatḡqe, tä iu ämävetä, ä eqä du ämäyetä, ii iqa äwätḡqe. Itanḡi Si nätmätqä hui yätamäkqä iqä-tänḡä enḡi, yenyqä huäqä kunḡanḡuti, yätamäkqä yeyä” ätukqe.

²³ I tquanḡa, Jisasi Iqu iqueni, “Si ‘Yätamäkqä iqä-tänḡä enḡiuä’ ändḡi, sunḡä ändnyä? Quuvqä eqiyätqunüwä iqua, nätmätqä eeqä timäutḡqä imäkḡḡäuä” ätukqe.

²⁴ I tquanḡanä, kaniqu maḡä yänänäqḡqe, “Nyi quuvqä eqiyänḡqä-qe, Si nyi äwa iqueni, yätamäkqä nyisḡqä äktqänä” ätukqe.

²⁵ Inḡani, Jisasi Iqu ämaqä kuapänäni tnänḡä pqanḡä äqunäqe, Iqu dnä quvqä iqueni, “Dḡä quvqä kukḡuä matqä, qätä mäwiyqä imäkqä iquki, nyi si, ymeqä iquesa täḡḡi huätä ätimäutnä, ga anḡi mäpaquvqä isḡqä äktqänä” ätukqe.

²⁶ I tquanḡa, dnä quvqä iqu zääqä ganä ätäqe, ymeqä iqueni ppqä yänänäqḡqä yätḡqä iwimäkäqe, huätä ätimäukqe. Itanḡa ymeqä iqu pizqänänḡä-qu witanḡa, ämaqä kuapänäni, “Ymeqä iqu näwi äpäkonä äwinä” ätukuwi. ²⁷ I witanḡa, Jisasi Iqu iqueqä hipaeu a ämaqätätä, pämä vauqumuatqanḡa, iqu pämä ätqäukqe.

²⁸ Qänakḡi, Jisasi Iqu anḡä iu pmetanḡani, Iqueqä wäunüänḡqä ämotquaminḡqä iqua, quwqä-quwänä anä äpmapu, “Ne dnä quvqä iqueni, huätä mandowatqe, sunḡä iququwä?” ätuäpu, yatḡqä äwikuwi.

²⁹ Iwä, Iqu iquaunḡi, “Dḡä quvqä tiinḡi, nätmätqä huisä mändowatqä, kiqä Goti Iquenyqä tääqä ätäpiyä iutanänḡqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumnḡqeḡä” anḡi ätkqenḡä‡

³⁰⁻³¹ Qu iqi ävämanḡi, qua Galili iunḡi jänä ämäwqätäukuwi. Inḡani Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänḡqä ämotquaminḡqä iquaunä näqḡqä vätnḡqä winḡanḡi, Iqu ämaqe, Iquenyqä “Iqiyqe” näqḡqä mapḡqä dinḡqe, mawinḡqä ikqe. Iqu iquaunḡi tii ätuminḡqe. “Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni,

‡ 9:29 Matiu 17:22-23; Lukä 9:43b-45

itumepu ämaqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Itanğa qu Iqueni pizqänä päkpnuwiqä. Hiunji hñquaqu-hñque ae äpäwqanğanı, Iqu anğumä hñjä vauniqeqä” ätukqe. ³² Iqu kukñuä ii tquanğqenqe, iqua näqñqä mämeqä qäyä ipu, ga zä wiñganğqeutanı, Iqueni yatñqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisanı, yoqä naqä-täni tqukä?” ätñguwiñqä§

³³ Iqua Kapänamä ätimäupiı, anju äpmapiyänğanı, Jisasi Iqu iquaunı, “He hänaqä dutanı sunqä ätñgapätqänjuwäwä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. ³⁴ I tquanğa, iqua hänaqä dutanı, “Nyi naqeqä, nyi naqeqä” ätñgapkuwä etanğqenqä, kukñuä hui kima mätkuä äpmaminjuwi.

³⁵ Iqu quamä ae äpmeqetanı, 12 iquau, “Eä-embiyä!” ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu naqä-pmeqänqä wiñganğutqe, iinjä iqu eeqänänjä iquauqä yäpakä, itanğa iquauqä wäunjuä-wiyqä hetñqeqä” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetanı, Iqu ymeqä wänqä hmbi itumeqe, iquauä awä iqi ätquteäqe, ymeqä iqueni atukuä ämaitä, iquau tii ätukqe. ³⁷ “Ämaqä hñqu ymeqä wänqä hmbini, Nyinğä kñuä äme, yeeqä itumeqäqe, iqu Nyi indmeqiyä. Itanğa Nyi indmeqäqe, ii iqu Nyinä mindmeqä iqiya. Iqu Nyi änändowatkqä Ique, inä itumeqiyä” ätukqe.

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenqä**

³⁸ I tquanğa, Jonä iqu Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, ämaqä nesä anä mikiqä itñqä hñqu, saqä yoqeta dnä quvqä huätä dowatqanğı äqunätanä, ne iqueni, ‘İñi mimäkqä panä!’ ätukqueqä” ätukqe.

³⁹ Jonä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pambiyä” ätukqe. “Ämaqä hñqu, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di, Nyaqä yoqeta imäkqä iqu, Nyinğä kukñuä quvqä di maqänä matqä yänqiyä. ⁴⁰ Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neyaqä-quayqä. ⁴¹ Nyi naqä-qakuä etqä. He Kraisi Ique qänaki vändqä-quenä etanğuwiniqä, ämaqe, he eqä-häki, ämbñqä etapquwi, qu hinqi metapqä iqä. Qu Goti Iquesanı, anğui ämapnuwiqä” ätukqe.

Suqä quvqe, quuvqä heqiyqe qui imäkqenqä†

⁴² “Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä täutanä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkqanğqä iu hiñuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quannä päkñganğutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanä-iqä naqänänji wimenä. Ämaqä hñqua hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiñjuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänjä bu tnämäueqanğpqe, ii hanä-iqä naqä-qe, huizique mämwqätäuqä yänqiyä” ätukqe. ⁴³⁻⁴⁴ “Tqä hipa hñqu suqä quvqenqä äkiyqiyäma uwqanğutqe, huätä täwisñqe. Si iinjä inji, hñjä hea ique-ique pmeqe ämatñi. İinjä miqä isqe, hipa qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsänqeu äktnämäupnuwi. Hipa hñqunä änyänji, ämwqätäutñi. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itanğa tqä yukä hñqu suqä quvqenqä äkiyqiyäma uwqanğutqe, huätä täwisñqe. Si iinjä inji, hñjä hea ique-ique pmeqe ämatñi. İinjä miqä isqe, yukä qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsänqeu äktnämäupnuwi. Yukä hñqunä änyänji, ämwqätäutñi. ⁴⁷ Ä tqä hiñuä hñqu suqä quvqenqä äkiyqiyäma uwqanğutqe, huätä tquätñqe. Si iinjä inji, hñjä hea ique-ique pmeqä ämatñi. İinjä miqä isqe, hiñuä qäquaqu yqänä qñqä-quki, tä maisquä äsänqeu äktnämäupnuwi. Ä hiñuä hñqunä äqänänji, Goti

Iqunä miqeuni äpaqutni. ⁴⁸ Tä iinjä äsänqä iqueni, *Piweqe mapäkonqä ipu, itanğa te maisquä yäniqeqä.*‡

⁴⁹ Haki, nätmätqä äpakänä witnqä imäkätñqä-pa, ämaqä eeqänänjä iuni, te äpakänä e imäkäniqeqä. § ⁵⁰ Haki änguänä etanğqä-qe, kiqä ätquänqä di qäpu eqäqe, ga anğı ätquänätñqenqe, äänä imäkpni? Hakä enqä-parjuenä ätimäupu, itanğa äwqä hanjuä inqunenä pmapñqeqä” ätukqe.*

10

*Suqä apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu anğ-himqä iunı äväma, qua Jutiya iunğätä, itanğa eqä Jotänä yätäqänğisanğätä äukqe. Inğanı ämaqä kuapänänjä anğumä Ique wimeqanğuwänğa, ga Iqueqä suqä hea ique-ique iminğä-pa, Goti Iqueqä kukñuinğä näqñqä anğumä äwiminqe.

² Inğanı Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu yatñqä tii äwikuwi. “Neqä suqä dunı, ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatqänğä,’ ätnä, ‘ä mändowatqänğä’ ätnänä?”

³ I tquanğuwänğa, Iqu tii ätukqe. “Mosisi iqu henı, suqä äki etapqäwä?”

⁴ Inğanı qu tii ätukuwi. “Mosisi iqu, ‘Ämaqä hñqu, iqueqä apäki huätä dowatätñqä etanğutqe, iqu huätä dowatqä tuwanjuä äqiyätä, huätä inğa dowatätñqeqä,’ ätkqeqä” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu, qunı kima tii ätukqe. “Mosisi iqu suqä iinjä imäqäpñqä ätätä tuwanjuä äqäkqe, ii he nyuänjä woyqä imbu, hñgisana iqä-quenä etanğqetanänğqä” ätukqe. ⁶ “I etanğı, ainğanı, Goti Iqu nätmätqä eeqänä ipäqiyätñqä imäkätäqänğanı, ämaqe, ‘Iqu qokätä, apäkätä imäkkqe.’ † ⁷⁻⁸ Iinjä imäkätäqetanı, tiinjä ätkqeqä. ‘Qokä hñqu, kandäkänatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänğeqä.’ ‡ Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqetanı, qäyaqu huiwi hñquaqu minğä, hñqunä änyinyä pmesiyänğeqä. ⁹ Iinjä etanğı nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mandumakñqeqä” ätukqe.

¹⁰ Itanğa qu anıu äpmapiyänğanı, Iqueqä wäunjuänğä ämotquaminğä iqua, Jisasi Ique kukñuä iinjä yatñqä äwikuwi. ¹¹ I vquanğuwänğa, Iqu iquaunı tii ätukqe. “Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätä, apäkä änyä-hänjä hui ämeqäqe, ämaqä iqu iqueqä apäkinı qui imäkätä, huizitä huiwä yanğ hınğı ikiqä enqä-pa imäqki. ¹² Itanğa apäkä-pqä ii, iyyqä qoki äväma, qokä änyä-hänjä hñque ämuangqe, ii-pqe huizitä huiwä yanğ hınğı ikiqä enqä-pa imäqkiyä” ätukqe.

Ymeqä wänğä isuaunqe§

¹³ Ämaqä hui ymeqä wänğä isuaunı, Jisasi Iqu hipa haqeqi wiyätñqä, ätuma äwimakuwi. Ii ätuma wimeqanğuwänğa, wäunjuänğä ämotquaminğä iqua, “Huätä ätuma upiyä!” ätukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu hinjuä ii äqunäqe, Iqu iquaunı, upui-hinjuä ämoqunätä, “Ymeqä wänğqe, Nyinyqä

‡ **9:48** Asayä 66:24 § **9:49** Näqñqä-tñä hñqua, kukñuä iinjä iqueqä quatinqe, tii ätätqänjuä. Haki, hiqäva eeqänänı, ikikinyänjä iwimäkätqänjuwä-pa, te ämaqä eeqänänı ikikinyänjä imäkänä. Hiqäva-imäqä 2:13 * **9:50** Matiu 5:13; Lukä 14:34-35 * **10:** Matiu 5:31-32; 19:1-12; Lukä 16:18 † **10:6** Ipäqäkqä 1:27 ‡ **10:7-8** Ipäqäkqä 2:24 § **10:12** Matiu 19:13-15; Lukä 18:15-17

qäyä äppiyä. Goti Iqunä miqeuñi, täsua enqä-panjä yäpänggisa epñqä-qae, ‘Oeyqä’ matqä pambiyä!” ätukqe. ¹⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu Goti Iqunä miqä dunji, ymeqä wänqä itmetqänjuwä-pa mitmeqä da itqe, iqu Goti Iqunä miqä iunji, mäpaquvqä yäniqe.” ¹⁶ Ii ätuäqe, Iqu ymeqä hñqunä-hñqunä quvätäuku ämäqumuateqe, hipa nyuänjä haqeqi äwiyätä, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä yatñqä äwikqe.

*Ämiqä, nätmätqä kuapänänjä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyñqä**

¹⁷ Jisasi Iqu qanjä tii wätñqä iqanğa, ämaqä hñqu Iquenyqä tnänjä äpeyäqe, qonä äwoktäutä, Iqueni yatñqä tii äwikqe. “Näqñqä-vqä Äñguä Iquki, nyi häñä hea ique-ique pmeqe äänä itmä mamniqäwä?” ätukqe.

¹⁸ I tquanğa, Jisasi Iqu, “‘Äñguä Iqukiyqe’ sunqä dnyä? Ämaqä äñguänänji, Goti Hanjuwä Iqunänjqä” ätukqe. ¹⁹ “Si kukñuä-suqenqe, näqñqä äyä ennä. Ii tiñjä iquauñqä,

‘Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanjä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iqueni, tiwiqä quanğä mätquä panä. Ämaqe quanğä ätuätnä, mämotauqä panä. Itanğa tnaqä-tnunjuau yäpä iqi qänaknä iqätñqe qä’” ätukqe.†

²⁰ I tquanğa, ämaqä iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, ymeqänğatqä suqä iunji qänaknä iqa äpätnqe, tänğa täsuwänä” ätukqe.

²¹ Inğanji Jisasi Iqu, ique hiñuä äqunäqetanji, Iquenyqä aanjä kuapänä wiñğanji, “Nätmatqä hñqu si äwa yqänä injinyä. Si nätmätqä ämenji, ga äwätnä, eeqänä mbqänqä imäkätinä, itanğa ämaqä aanqä etanğuwii wisñqe qä. Itanğa si qäukuä yätunji yquayä-tänjä hesñqänännyä. Ii ae imäkñji, äpätnä, Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe.

²² Kukñuä iinjä qätä äwiyäqe, iqu yquayä kuapänänjä-tänju etanğqenqä, iqueqä äwqä imdanji hanjä-iqä ämetä, hipenji yäüä äpitä, ävämakqe.

²³ I uwqanğa, Jisasi Iqu hiñuä ipe-ipe äpäqunğueyätä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Qua-yquayä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqunä miqä dunji, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqe qä.”

²⁴ I tquanğa, iqua Iqueä kukñuñqä yäunjuä ikuwi. Iinqe, Jisasi Iqu qunji anğumä, “Ymeqä tquenä, Goti Iqunä miqeu paquvqe, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqe qä!” ätukqe. ²⁵ “Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänjä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqä iutanä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqunä miqeu paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunji, ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁶ Inğanji iqua yäunjuä naqänänjä ipu, tii ätñguwi. “Inji ämaqä qui imäkñätqänjuwitani, häñä hea ique-ique pmeqe, tqu meni qiyä?”

²⁷ Jisasi Iqu, iquau hiñuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqe, iinji änä mimäkqä iqanğp qä-qe, Goti Iqu äwa mämiqä yänqiyä. Nätmatqä eeqänänji, Iqu qäyunä imäkänqiyä.”

²⁸ I tquanğa, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunä! Ne nätmätqä eeqänänji ävämäñji, Si qänaki äyä äkivändänjunä” ätukqe.

²⁹⁻³⁰ Jisasi Iqu kimanji, “Nyi heñi naqä-qakuä etqänä. Qua täunji, ämaqä tqu-tqu iqueqä anjä, kätä-käunğua, känanyi-känapqä, kanä-känäu, ymeqä, ä wäunjuä-pqe, Nyinğatä, Nqä kukñuä äñguä we-hunqä-täninğatä ävquatämäutqe, tñänqe, asä iinjä iqua, aanjä hävemänänqe, inä ämeniqe.

* **10:16** Matiu 19:16-30; Lukä 18:18-30 † **10:19** Anğumä Itmakqä 20:12-16

Itanga iqu hanjä-iqä qäsä mequänä. Inji hea yäpakängani, hanjä hea ique-ique pmeqä meniqe. ³¹ Inäqe ämaqä, tänga yoqä-tängä eänjuwä iutani kuapänänä hñqua, qänakni yoqä maeqänqe. Itanga tänga yoqä maeqä eänjuwi, ingani yoqä naqä-tänänqeä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpâkonätmä, vaumniqeä” анги ätkqenqä‡

³² Qu Jerusälemänqä äyâpiyâ iunji, Jisasi Iqu hinjuiqä äwimaminqe. Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, yäunjuä ipu, qänaki äyminjuwi. Itanga huiziqua zä ipu, qänaki äwivändminjuwi. Ingani Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunä itmeqe, Iqueqä-kiuä hanjä-iqä wimeniqä dinqä, iquaunji anqumä awä tii ätukqe. ³³ “Qätä nyipiyä. Tängani ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänjini, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäuä. Itanga iqua Iqueni, kuknuä ämitäpu, ‘Iqu äpâkonätñqeä’ tññqäuä. Ingani qu Iqueni, ämaqä Israitqä iqua qäyâ etangi, huizi iquau-mända wipñqäuä. ³⁴ Inji ämaqä iinjä iqua, Iqueni ewiiqä kuknuä ämitäpu, makukuä äwqutäpu, guä yänjätänji ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etangi hiunji hñquaqu päwqanqa, hñquququeni ävauniqeä” ätukqe.

Jemisi, Jonä gueqi, Jisasi Ique yatñqä äwikiyinqäS

³⁵ Itani, Jemisi, Jonä, Sepri iqueqä hiknä iquaqu, Jisasi Ique äwimayi, “Näqñqä-vqä Iquki, Si yeqä äyengangi yatñqä äkiyqueuni, imäktñqeä” ätukiyi.

³⁶ I tquanqiyänqa, Jisasi Iqu iquaquini, “Nyi qe squä qemäkmqä äqenqiyä?” ätukqe.

³⁷ I tquanqa, iquaqu naqä pmanyiyänqä winqangi, Jisasi Iqueni, “Si yoqä naqä ämetnä, ämaqä ämitñängani, ye hñqu saqä hipa ämuangisa, itanga hñqu qunamäuqängisa pmenyquenqä äyengiyä” ätukiyi.

³⁸ Iinjä tquanqiyänqa, Jisasi Iqu iquaquini, “Qe iinjä yatñqä iqiyi, änyä maqñqä enjinyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe, qe-pqä inä änyiyänqätanä? Itanga, asñä Nyi meqanqä-pa, qe-pqe ämayänqä-tanä?”

³⁹ Inji, “Ye imäkenqeuä” ätukiyi.

Jisasi Iqu iquaquini, “Eqä-häkä nyi nmqä iqueuni, qe-pqe inä änyiyänqeä, itanga asñä Nyi meqanqä-pa, qe-pqe inä mayänqeä. ⁴⁰ I etangi, Nyaqä hipa ämuangisatä, ä qunamäuqängisatä pmanyiyänqe, Nyi atäunjuä miqä da imqänä. Goti Iqu ämaqä hñquaqu atäunjuä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä” ätukqe.

⁴¹ Wäunjuänqä ämotquaminqä 10 iqua, Jemisi, Jonä gueqi ii tquanqiyä äwiyäpiyâ iutani, qu iquaqui himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkkuwi.

⁴² Ingani Jisasi Iqu eeqäquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “He näqñqä äyuwä. Ne Israitqä qäyâ etangi, huizi iquau miqä epiyä iqua, yänänäqñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeuni, äwinqä quwqä dunä qänaknä ipñqä iwimäkätqänäuä. ⁴³ Iinjä etangi, hiyaqä awä iqini, suqä tä mäwiqä itñqeä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisanji, hiqä ämeyätñqä winqanqutqe, iqu heqä wäunjuä-eyqä-qu pmetñqeä. ⁴⁴ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä winqanqutqe, iqu hiyaqä wäunjuä-eyqä hñgänqä-qu pmetñqeä. ⁴⁵ Ii tii etanqä dutayi. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iinjä asä inä imäqiyä. Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäunjuä yätamäkqä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunjuä

‡ 10:31 Matiu 20:17-19; Lukä 18:31-34 S 10:34 Matiu 20:20-28

yätamakqä ävätä, Iqueqä hänä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapänänjä iquau anğu mbqä imetnqä äpkqeqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Batimiyasi ique ängüä iwimäkkqeqä**

⁴⁶ Itanji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä, anjä himqä Jeriko ätimäukuwi. Iquatä, ämaqä kuapänänjitä ävämeqanğuwänğani, ämaqä hinüä pisqä, Batimiyasi, Timiyasi iqueqä hiknä iqu, huänqä manjä iqi äpme, mbqä nätmatqä isuaunqä tquämanminqe.

⁴⁷ Iqu, “Jisasi Nasäretqätanjä Iqueqä” tqanğä äwiyäqetanji, aawqä yänänäqñqä ätätä, tii ätkqe. “Jisasi, Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinğä huäqä äkunänä.”

⁴⁸ I tquanğa, ämaqä kuapänänji, iqueni äminyäpu, “Aawqä matqä panä!” ätukuwi.

Ii qäyä ätquanğä, iqu aawqä yänänäqñqä yqänänä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, nyinğä huäqä äkunänä” ätukqe.

⁴⁹ Jisasi Iqu iqi ätqepäqe, “Ique tääqä tuätumapiyä” ätukqe.

Inğani qu hinüä pisqä iqueni, “Iqu sinğä ‘Äpänä!’ ätqi. Mä pämä ätqätnä, tqä äwqe hanüä äknätnä biyä” ätukuwi. ⁵⁰ I tquanğuwänğani, iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätämäuqe, ätkamäutä, Jisasi Iquenyqä äpkqe.

⁵¹ Iqu äwimeqanğa, Jisasi Iqu, “Nyi äänä ikimäkmqäwä?” ätukqe.

“Näqñqä-vqä Iquki, nyi anğumä hinüä qänmqä nyimäkiyä” ätukqe.

⁵² I tquanğa, Jisasi Iqu “Si yqä uvä! Tqä quuvqä heqiyqe, ängüä ikimäqiyä” ätukqe. Asä qänğani, iqu hinüä ängüä äqänätä, Jisasi Ique hänaqe qänaki äwivändkqe.

11

*Jisasi Iqu, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa, Jerusälemä ätimäukqeqä**

¹ Itanğa iqua, Jerusälemä-tänjä qäqi timäupñqä ipiyänğani, anä-himqä Betäpaketä, Betanitä, qoqonjä Olipä iu ätimäukuwi. Inğani, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä hñquaqui, hinuiqä ändowatätä, tii ätukqe. ² “Qe anä-himqä näñinyqä winyqä. Qe yäpä ingisa äwäsiyänğani, donği hipkä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donği iqueni, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminğä iquvi. Iqueni guä ewesinyä, ätuma äquvepinyqä” ätukqe. ³ “Ämaqä hñqu, ‘Qe donği gue, sunğä hiweqinyqä’ qesqanğutqe, qe kimani, ‘Naqä Iqueqä wäunüä-tänjiqä. Ga Iqu ämaqä huisä anğumä maqänä dowatänğiyä,’ suinyqä” ätukqe.

⁴⁻⁵ I tquanğa, iquaqu äwiyi, donği hipkä hñqu, hänaqä iqi, anä qñqanätänjä iqi guä qäyänätanği äqunğiyi. Iquaqu eweqanğiyänğa, ämaqä iqi ätqäuminğuwä hñqua, iquaqiñji, “Donği iqueni sunğä eweqinyqä?” ätukuwi.

⁶ I tquanğuwänğa, iquaqu qunji, Jisasi Iqu ätukqä-pa ätukiyi. I tquanğiyänğa, ämaqä iqua, iquaqiñji, “Yqä ätuma winyqä” ätukuwi.

⁷ Inğani, iquaqu donği, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä quäuqä äquvätäsinyä, donği iqueä haqeqi ipteqanğiyänğa, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe. ⁸ Inğani ämaqä kuapänänji, quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqe äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua, zä-äpa wäunuiunji ätäwäpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Ämaqä hinuiqä äwäpiyitä, ä qänaki äwivändäpiyitä, pu-aawqä ätäpu, tii ätkuwi.

* **10:45** Matiu 20:29-34; Lukä 18:35-43 * **11:** Matiu 21:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätnqä Tquenj, Goti Hanjuwä Iqu änguänängä iwimäqciyä.

¹⁰ Neqä awiçu Dewiti iquesanä äpätnqä Tqu, Iqueqä ämaqeu miqe, Goti Iqu änguä itquenä. Goti Haqä Yätu Äpmenqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

¹¹ Jisasi Iqu Jerusälemä ätimäuqe, hiqäva-imäqkä anju äpaquväqe, nätmätqä eeqä hiñuä äqunäkäkqe. Ae hea äyä eqanğa, Iqueqä ämaqä ¹² iquatä, Betaniñqä äükqe.

Jisasi Iqu, zä-eaqä hñque qui imäkkqenqä†

¹² Awiñganj, qu Betanisa äpäpiyänğanj, Jisasi Iqu buayä dä äwikqe. ¹³ Inğanj Iqu zä-eaqä hñqu quwqä kuapänä nänyä änyä tqäutangj äqunäqe, häukuä wiqänqä hiñuänqä äükqe. Näñj ätimäuqe, aanqä, quwqenä änyätanğj äqunqqe. Inğanj zä-eaqä häukuä qäyqänğa mayi. ¹⁴ Ii äqunäqe, tii ätukqe. “Zä iquki, ämaq-pqä hui anğumä häukuwi äkndopu, makñqä danä ipnuwiqä.”

Iwä Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua, iinğä äyä tqanğj äwikuwi.

Jisasi Iqu, mbqä wänuä imäkminuwä iquau huätä äpäsawqatkqenqä‡

¹⁵ Jerusälemä ätimäupiwi, Jisasi Iqu hiqäva-imäqkä anğä täknğä yäpä inğisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wänuä imäkätqätanğuwä eeqänänj, huätä äpäsawqatkqe. Itanğa ämaqä mbqä huitanğj tñnqä imäkäpu vätqätanğuwä iquauqä hevqetä, ämaqä yññä-heeqe mbqä itqätanğuwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe. ¹⁶ Itanğa hiqäva-imäqkä anğä ququawä iqinj, nätmätqä hui mbqä ipñqä mäpeyqänqä imäkkqe. ¹⁷ Iqu ämaqä näqñqä ävätä, “Goti Iqueä tuwanuiunğj, tiinğä äqänä.

‘Nqä aninqe, “Ämaqä eeqänä tääqä dqä aniqä” tñnuwiqä.’§

Inğä-qe, he quwä-meqä iquauqä zä-pmeqä anğä* enqä-panğä imäkätqänğäuä” ätukqe.

¹⁸ Inğanj hiqäva-imäqkä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qätä iinğä äwipiwi, Iquenyqä zä ipu, Ique äpäkpñqä diñqä huänğä huiñqä qävqä ikuwi. Qu zä ikuwi, ämaqä kuapänänğj, Jisasi Iqueä näqñqä vqanğqenqä yänuä ipu, miiqä yänğä iqanğuwitanğj.

¹⁹ Heaetänğj, Jisasi Iqutä, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iquatä, anğä-himqeunğj äväma äukuwi.

Goti Iquenqä tääqä ätäpu, yatñqä vqenqä†

²⁰ Awiñğa zä-hinğitänğj, qu huänğeu äwäpiyänğanğj, zä-eaqä hiñuä äqunğuwä, quatä buta himqä yätunqä yäuä pitanğj äqunğuwä.

²¹ I äqunäpiyinğä, Pitä iqu kñuä indqänäqe, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hiñuä qunyä! Zä-eaqä äkasuwä ätunğä iqu, yäuä ae äpiqeqä” ätukqe.

²² I tqanğa Jisasi Iqu iquauñğj, “He Goti Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. ²³ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu qoqonğä hñque, ‘Ävauätnä eqä-pñğä bu päkinyä’ ätque, iqueqä quuvqä mñj, ‘Matimäuqä yänğiyä’ kñuä mämeqä eä, ‘Iñğj ätimäunğiyä’ kñuä äme, ätquäqe, iqueqä ätqanğutqä dunä ätimäunğiyä” ätukqe. ²⁴ “Iinğä etanğj Nyi he etqä, nätmätqä huiñqä Goti Ique tääqä ätäpu yatñqä ävquwi, ‘Ne ämenqunä’ kñuä ämapu quuvqä eqäpqe, he ämapñqäuä. ²⁵⁻²⁶ Itanğa he Goti Iquenqä tääqä tñnqä ätqäpiyänğanğj, he hñqutä äwqä äkasuwä-tänğä eänğuwä, inğj iqueqä suqä quvqä etquetñqenqä äwqä hanğä imäknäpu, hui

† 11:11 Matiu 21:18-19 ‡ 11:14 Matiu 21:12-13; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 § 11:17 Asayä 56:7 * 11:17 Järämai 7:11 † 11:19 Matiu 21:20-22

imäuwuwi, heqä Heniqu Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, heqä suqä quvqe huätä ämaemäutä, äwqä hanuä imäknänqiyä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenäwä?” ätukuwiñqä‡

²⁷⁻²⁸ Qu anqumä Jerusälemä ätimäupiyänqani, Jisasi Iqu hiqäva-imäkcqä anä täknä yäpä inqisa ikitqätanga, hiqäva-imäkcqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Si nätmätqä tä imäktñqe, yoqä naqe, ängisa ämenäwä? ‘Si ii imäktñqe’ tqu ätkkqäwä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

²⁹ I tquanquwänqä, Jisasi Iqu, “Nyi yatñqä hñqu hemqänänjqä” ätukqe. “He Nyi yatñqä eyqe awä dqäpi, Nyi wäunüä tä imäkmqä yoqä ändapkcqä Iquenqe, etmqänä. ³⁰ Häe! He Nyi awä dpu. Jonä asñä-qäyqä iqu wäunüä imäkmñqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?”

³¹ Inqani quwqä-quwä tii ätnqwi. “Ne ‘Qäukuä haqä yätutaniqä’ tquanquatqe, Iqu tiñä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänuwäwä?’ ³² Inäqe, ne ‘Ämaqetanjqä’ tuatunqäta? I matqä yatunqeqä” ätnqwi. Ämaqä, “Jonä iqu, hinuä-tqä-queqä” knuä indqänätanqunqä, zä ipu, matqä ikuwi. ³³ Inji qu kimanji, “Ne maqñqeqä” ätukuwi.

I tquanquwänqani, Jisasi Iqu, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänä eämä, wäunüä e imäktñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

12

*Kuknuä ktqä, wainqä wäunüä miqä quvqä iquaunqä**

¹ Inqani Jisasi Iqu qunji, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä hñqu guä-wainqä vowä ikqäwätä, täknä äqiyäqe, guä-wainqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätñqä, hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunuiunqä hinuä äqumbu pmeqä anä quäuqä ämätäqe, itanga wäunui, ämaqä mbqä meqä imäkpñqä hñquauqä hipa iu äwimä, anä kinä nämqä wäniqe.

² Iwä häukui yäüä änduqänqani, iqu iqueqä wäunüä-wiyqä hñque, wainqä häukui hui äpatäpu wipñqä, wäunüä miqä iquaunqä dowatäniqe.

³ Iqu ätimäuqanqani, wäunüä miqä iqua, iqueni a äkiqätäpu, ptqä äpäsäpu, nätmätqä hui a maqätqä anqumä dowatpnuwi. ⁴ Inji wäunüä-wiyqä hñque anqumä inä dowatäniqe. Wäunüä miqä iqua iquenä-pqe nyuänju äpäsäpu womba-inqä itquapnuwi. ⁵ Ii qäyä iqanqpi, Iqu hñqu-pqä inä dowatäniqe. Inqani qu iqueni pizqä päkpnuwi. Itanga kuapänänji, suqä asä ii itquapnuwi. Hñquaunji, ptqä äpäsäpu, itanga hñquaunji, pizqä päkpnuwi. ⁶ Inqani iqueqä ymeqä, iquenqä kuapänä äwinymitätqä iqunä yqänä pmetäniqe. Iwä yäpaki, ‘Wäunüä miqä iqua, nyaqä ymeqä iqueni, qätä wipñqäuä’ ätätä, iqu, iqueqä ymeqä ique dowatäniqe. ⁷⁻⁸ Inqani wäunüä miqä iqua, ‘Kaqä ämeniqä-qu, täsqukuänä’ tmbnuwi. ‘Maqänänjä! Pizqä äpäsänä. Ga iqueqä wäunüä tä, neqä nemänätñqänänjä’ ätnäpu, ique a äkiqätäpu, pizqä äpäkpniyi, iqueä huiwi wäunüä täknä yäpaqä mängisa matnämäupnuwi.

⁹ Inqani kaqä wäunüä iutänä kawiqu, äänä yäniqe? Iqu äpatä, wäunüä miqä iquaunji pizqä äpäsätä, wäunui huizi iqua mipñqä wäniqe. ¹⁰ Inji he Goti Iqueä buki a matäuqä itqänuwäta?

‘Hikä-anä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunüä maeqä hinuinä äqunqwi, hikä iñä iqu, anä quea enqä-panä, anä yänänänqñqä imäkcqä-queqä.

⁹ Inqani kaqä wäunüä iutänä kawiqu, äänä yäniqe? Iqu äpatä, wäunüä miqä iquaunji pizqä äpäsätä, wäunui huizi iqua mipñqä wäniqe. ¹⁰ Inji he Goti Iqueä buki a matäuqä itqänuwäta?

‘Hikä-anä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunüä maeqä hinuinä äqunqwi, hikä iñä iqu, anä quea enqä-panä, anä yänänänqñqä imäkcqä-queqä.

‡ 11:25-26 Matiu 21:23-27; Lukä 20:1-8 * 12: Matiu 21:33-46; Lukä 20:9-19

11 *Inji tä, Naqä Iqueqä imäkqanji ne hinuä äqunätaqe, änguänänjä äqunänju.* †

12 Iqu i tquanğa, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iqua, kuknuä ktqä ii, iquauñqä äyä tqanğqenqä näqñqä ekuwi. Inğanji iqua, Iquenji guä qäyanätpu ikuwi, ämaqä kuapänä etanğuwinqä zä winğanji qanyä äväma äukuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä‡

13 Ämaqä naqä iqua, Parisi hñquatä, Heroti iquenqä äwinyäminqä hñquatäni, Jisasi Iqu kuknuä quvqä hui tqanğutqe äkäpñqä, Ique yamwiqä wipñqä ändowatkuwi. 14 Ique äwimapiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, ne Tqä suqenqä näqñqä tii enju. Ämaqeüqä yoqenqätä, quwqä äwinğenqätä knuä mindqänqä itnä, suqä jänänänjinä imäkätinä, Goti Iqueqä suqenqä qäyunä ämotquetqänä. Inji Si knuä äänä äkiyqiyä? Romätanjä ämiqä naqä Sisa iquenji, ne mbqä takisi ävquatunquätanä, mäwqä iquatunquätanä?” ätukuwi.

15 Iqua yatñqä naqä-qakuä mäwqä iqanğuwinqe, Iqu näqñqä eäqe, kima tii ätukqe. “He Nyi yamwiqe, sunqä nyiyqä? Mbqä hikä hñqu, Nyi hinuä qunmqä äma quveppu.” 16 Iqua hñqu äma pğanğuwänğa, Iqu qunji ämävauqe, “Ktqä tätä, ä yoqä tätäni, tqueqä pmenä?” ätukqe.

Qu, “Romätanjä naqä iqueqeqä” ätukuwi.

17 Iqu kimanji, “Inji, nätmätqä Sisa iqueqä etanğutqe, ii kaqä-que wipñqeqä. Ä nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanğutqe, ii Goti Ique wipñqeqä” ätukqe. I tquanğa, qu Iqueä kuknuinqä miiqä hii imäkäukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä vauqenqä ätukqe§

18 Satyusi, ‘Ämaqä pizqä äpäkombqä iqua, anğumä hänjä mävauqä ipnuwiqä’ ätminuwä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yatñqä tii äwikuwi. 19 “Näqñqä-vqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunji, Israitqä iqunenyqä tiinjä ätätä äqäkkqe.

*‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, känğuequ apäqñqä ämetä, kätequenyqä tñänqä hiätñqe, ymeqä hemeñqiyä.’**

20 Itanğa hinuiqänäni, ämaqä 7 hñguiqua äpmaminuwi. Itanğa inğuiquautanji, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkonğqe.

21 Itanji käunğuequ apäqñqä iinjä ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkonğqe. Itanğa käunğua huizi iqu, apäkä asä ii ämetä, äpäkonğqe. 22 Inji eeqänänjä inğuiqua, apäkä iinjä ämapiyi, qu ymeqä meämeqänğa äpäkonğuwuwi. Yäpaki, apäkä ii inä äpäkonğqeqä. 23 Inji, ämaqä äpäkombqä iqua anğumä ävauqanğuwänğanji, apäkä eeqänğuiqua ämaminuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

24 İnjä tquanğuwänğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukiu äqänänğenqätä, itanğa Iqueä yänänäqñqenqätä maqñqä, qämä-qämä ipu, ii ätqäüä. 25 Hea inğanji, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä ävaupiyänğanji, qokä-apäkä mämanqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunjä iqua äpmeñuwä-pa, iinjä pmapnuwiqä.

26 Itanği ämaqä äpäkombqä anğumä ävaupnuwänğqe, Nyi yatñqä hemeqeqä. He Mosisi iqueä tuwanuä zä-yänä-tänji tä anğqenqä a matäuqä itqänuwenda? Inğanji Goti Iqu Mosisi iquenji, ‘Nyi Aprähämä, Aisakä,

† 12:11 Apqä Bukä 118:22-23 ‡ 12:12 Matiu 22:15-22; Lukä 20:20-26 § 12:17 Matiu 22:23-33; Lukä 20:27-40 * 12:19 Kuknuä-suqä 25:5

ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunqä'[†] ätukqeqä. ²⁷ Goti Iqu, ämaqä ae äpakonguwä iquauqä manä. Ämaqä hänä äpmeñuwä iquauqä Goti Iqueqä. Iinjä etanji, Aprähamä, Aisakä, Jekopä, iqua ae äpakonguwä-qe, hänä yqänä äpmeñä. Iinjä enqä di, he qämä-qämä kuapänä ipu ätätqänäuä" ätukqe.

Kukñuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämāwqätāunqä iqu, äsqukuä?‡

²⁸ Iqua kukñuä yqänä tätqätanjuwängga, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu äpäqe, qätä äwikqe. Jisasi Iqu quvaqä yatñqeñji, kima äñguänä äyā tquanji äwiyäqe, iqu Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. "Kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqä, ga huizi iquau kiñganä ämāwqätāunqä, äkisqukuä?" ätukqe.

²⁹ Iqu yatñqä ii vqanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. "Suqä kiñganänjä iqu, tiinji.

'Israitqä iquenä, kukñuä tä qätä äñguänä wipu. Goti neqä Naqä Iqu, Kiqä-kiuänänjä Iquvqä. ³⁰ Itanğa Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kñuä indqänqetä, yänänäñqetäñi, Ique näwe äwinyätñä, Iquenyqänä kuapänä kiñguätñqeqä.' §

³¹ Itanji huizi iqu tiyi.

*'Si tqä-tāunqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeqä.'**

Suqä iquauñji, huizi iqua māmāwqätāuqä enäuä" ätukqe.

³² I tquanğa, kukñuä-suqenqä näqñqä iqu tii ätukqe. "Näqñqä-vqä Iquki, Si naqä-qakuä qäyunä ätnyā. Goti hui aanqe! Iqu Kiqä-kiuänä äpme. ³³ Itanğa ne neqä qeqä-quuvqä, kñuä indqänqä, yänänäñqä, Goti Iqueni, ävatanä, Iquenyqä kiñjä nenguätñqä. Itanğa neqä-neuänqä änenyätñqä-pa, ämaqä huizi iquauñqä-pqe inä nenguätñqä. Ne iinjä itunqä, ii nanuä, nätmatqä huitañä-huitañätä hiqäva äqiyätanä, Goti Iquenyqä tä ikeqeñji, suqä tquaqu ämāwqätāunqä" ätukqe.

³⁴ Jisasi Iqu, ämaqä iqu kñuä äñguä indqänätä tquanji äwiyäqe, iqueni tii ätukqe. "Si Goti Iqunä miqeñji, qäqiqi äpmeñinyä" ätukqe. Iutanji, ämaqä eeqä zä ipu, Ique yatñqä hui māvqä ikuwi.

Kraisi Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

³⁵ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anjä mätnätanqä iqi näqñqä ävätä, tii ätukqe. "Kukñuä-suqenqä näqñqä iqua, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atāunjuä ikqä Iquenyqe, 'Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,' iqua näqñqä äänä epu tätqänjä? ³⁶ Dewiti iqunäñi, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, ique kñuä vqanji, tii ätkqe.

'Naqä Hanjuwä Iqu, ñqä Naqä Ique tii ätukqeqä. "Nyi Tqä himä-wiunqä iquauñi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänğanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmetñqinyä," ätkqeqä.'

³⁷ Inji änäñqä? Kraisi Iqueni, Dewiti iqunä, 'Ñqä naqueä' ätukqä-qe, ämaqe, Iquenyqe, 'Dewiti iqueqä ymeqeqä' änäñqä tätqänäuä?" ätukqe.

Ämaqä kuapänänji, qu Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäpiyänğanji, yeeqä iminjuwi.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä iquauñqä, wa wipiyä‡

³⁸ Jisasi Iqu näqñqä ävätäqä inğanji, Iqu tii-pqä inä ätukqe. "Kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqä suqä quvqenqe, wa wipiyä. Qu suqä

† 12:26 Anğumä Itmakqä 3:6 ‡ 12:27 Matiu 22:34-40; Lukä 10:25-28 § 12:30 Kukñuä-suqä 6:5

* 12:31 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 12:34 Matiu 22:41-46; Lukä 20:41-44 ‡ 12:37 Matiu 23:1-7; Lukä 20:45-47

tquaunqe, kiinjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanjä upnqäuä. Ququawä aquväqñqeunji, ämaqe iquauñi, 'Hiunjinğanjqä' tupñqäuä. ³⁹ Anjä aquväqñqeunji, anjä äñguä iqinyä pmapñqäuä. Ymisanjä naqä imäkqänğanä-pqe, anjä äñguä iqinyä pmapñqäuä. ⁴⁰ Inji qu apäqñqä iuaunji, quañgä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quañgä tquäpñqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänğanji, ämaqä iinjä iqua, quwqä hanjä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqeqä" ätukqe.

Apäkä apäqñqä nätmatqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä[§]

⁴¹ Inğanji Jisasi Iqu, Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqanquwä-tänjä iqi äpmeqe, ämaqä mbqä tnämäuqanquwi, hinuä äqunä äpmaminqe. Ga ämaqä mbqä hatnjä-tänjä kuapänänji, mbqä hävemnäqñqä ätnämäuminjuwi. ⁴² Inğanji apäkä nätmatqä maeqä yawiqä hui äpäqe, mbqä wänqä hnjuaqunä ätnämäukqe. ⁴³ Iqu ii äqunäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau, tääqä ätuätumetä tii ätukqe. "Nyi naqä-qakuä etqä. Apäkä nätmatqä maeqä yawiqä täsiyqä mbqä ätnämäuqe, ämaqä Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqä täu ätnämäuquwi, iyyqe, eeqänänjä iuqe, ämäwqätäuqiyä. ⁴⁴ Itanğa qokä-apäkä quwqä mbqä kuapä iutanji, wänqä hmbu ätnämäuqäuä. Apäkä täsi iinjä ma, mbqänqä äwa itä iyyqä quuvqänqä äwiñqepu, eeqänä qe ätnämäuqä-qae, aanqä pmenqiyä" ätukqe.

13

*Hanjä-iqä hea yäpakänğa timäuniqenqä**

¹ I ätäqe, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anjutani yäpaqänğisa ätimäwa pqañğanji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hnqu, "Näqñqä-vqä Iquki, Si hiqäva-imäkqä anji hinuä qunyä. Kiqä hikä naqetä, anjä qeqätqetäni, äänä ämätukuwätiyä-qe, ne iinjä manjä matqä yanqunä" ätukqe.

² I tquañğa Jisasi Iqu iqueni, "Si anjä naqä tä mätnätanğqä tquaunji hinuä äqunänğnä? Hikä iqua yänqä-mänqeu yqänä tii makñqä, qäpu heniqueqä. Eeqäpnä qäpu äsisäupu, bi tnämäupnuwiqä" ätukqe.

³⁻⁴ Jisasi Iqu qoqonjä Olipä iu, hiqäva-imäkqä anjä nänğisa mätnätanği äqunä pmetanğanji, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, itanğa Endru ique, iqua quwqä-quwänä Jisasi Iqueni yatñqä tii äwikuwi. "Nätmatqä iinjä, äkñğa timäuniqä iinjä, natiyä. Itanğa ne squä-ganä mänätqueqanğuti, ga ne iutanji näqñqä eätanä, 'Ou, nätmatqä tiinjä tqua timäuniqenqä äyä änatqiyä,' kñuä neyäninjäuä" ätukuwi.

⁵⁻⁶ Yatñqä ii vqanğuwänğa, Iqu iquauñi, tii ätukqe. "Qu quañgä etäpu, hiqä kñuä indqänqä qui emäkqänqe, he mimbiyä. Ämaqä kuapänä hnqunä-hnqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, 'Nyi qäqunjqä' ätäpu, ämaqä kuapänänjä iuqä kñuä indqänqe, qui iwimäkäqisqäpnuiqä. ⁷ Itanğa he ämaqe mäkä naqänänjä päunğeyqanğuwu qätä äwiyäpu, 'Ämaqä kinjä danjä hui mäkä äunätqänäuä' tqañgä qätä äwiyäpiyanğanji, he zä ipu, yäunjuä-yäunjuä miqä pa iqäpñqä. Nätmatqä iinjä ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änänjqä. ⁸ Ämaqä huitanjä iqua, hueqä-himqä huitanjä iquatäni, mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hnqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäni, mäkä hmbnuwiqä. Hñqäqñji, qua ekä yäniqueqä. Itanğa

hñqäqini, buayä dä naqänänjä timäuniquéä. Apäkä iua, ymeqä änä ämipñqä täñä-huñqä ämetqäñuwä-pani, nätmatqä iinjä iqua-ganä timäuniquéä.

⁹ Iinjä etanji, he yasämä mimbiyā.† Ämaqä naqä kukñuä mitqä iquaunqä etma upnuwi. Itanğa anjä aquväqñqä iu ptqä hepäkpnuwi. Itanğa qu Nyi mändi ängittqiyäpu, he anjä-himqeutanjä ämaqä naqä iquauä hiñuä iqi ekitqätepnuwi. Ii he iquau kukñuä äñguä we-huñqä-täñi, awä eeqä tupñqenqä. ¹⁰ Itanğa Ämaqä eeqänänjä, qua äwitqutänqä-pa, qu kukñuä äñguä we-huñqä-täñinqe, qätä-ganä wipnuwänqeqä. ¹¹ Itanğa qu etmepu, kukñuänqä etma uwqanğpqe, ‘Ne kukñuä äänä tatunquäwä?’ kñuä maeyqä itä, zä miqä iqäpnä. Inğanı kukñui, he matqä, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu täniqeqä. Inji, he kñuä Goti Iqu etapqanğqenä tqäpnä.

¹² Ämaqä hui quwqä kätä-känğueque, huiziqua ique pizqä päkpñqä iinjqe, quwqä hiya iu wipnuwiqä. Itanji kaniqukua, quwqä ymeqä iquau-pqe, suqä asitanjinä itquapnuwiqä. Itanğa ymeqä iqua, kunaqä-kunuñuautä-pqe, mäkä äunäpu asä ii ipnuwiqä. ¹³ He Nyaqä yoqä-tänuenä etanji, ämaqä eeqänänji himä-wiunqä emäkqäpnuiqä. Inäqe qokä-apäkä hanjä-iqä qäpu etqänğanqä yänjä äqämbu äpmamitpqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hänjä iqumuatäniqeqä” ätukqe.

¹⁴ (Ämaqä kukñuä tä a ätäutäqä iqu, näqñqä äñguänä mequätñqe.) “He nätmatqä qui imäkqä quvqänänjä iqu anjä pmua imäknänqä iqi tqäutanji qumbnuwiqä. Inğanı qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qogonä yätunqä yqäpnqä. ¹⁵ Ä ämaqä anjä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäñi ikuapmäutäqänğanı, iqu anjä yäpä yänğisa mäpeyqä itä, iqueqä nätmatqä anjä yäpä inğisa witanğutqenqä kñuä mindqänqä itä, hämänänä zä uwquänqä. ¹⁶ Nñ ämaqä, iqueqä wäunüä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metñqä anğumä mäwqä iquänqä. ¹⁷ Itanğa, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anjuänqä-tänjä iuaunqätänji, zä maqänä mäwqä iqanğpqnqe, huäqä kiinjä huñqeqä. ¹⁸ Nätmatqä quvqä iinjı, yunüä quñqänğa matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä Iquenqä tääqä tqäpnqeqä. ¹⁹ Itanğa hanjä-iqä inğa timäunıqe, naqänänjä ämäwqätäunıqe. Goti Iqu qua imäkkqänğata täñğa tinqe, hanjä-iqä tqutä asänänji matimäuqä iminqeqä. Qänakndanjä-pqe, iinjı matimäuqä yäniqeqä. ²⁰ Hanjä-iqenqe, Naqä Iqu, ‘Wänqäpu wäniqeqä’ ae ätkqeqä. Iqu iinjä mimäkqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkñğäpninğä. Inäqe Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunqä kñuä indqänätä, wänqäpu hiätñqä imäkäniqeqä” ätukqe.

²¹ “Inğanı ämaqä hui, ‘He hiñuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunüä ikqä iqu täqi äpmenä,’ ä ‘Nänji äpmenä’ etqanğpqe, he qätä mäwiyqä pa iqäpnqä. ²² Ii tiinjä etanji. Ämaqä quanğä-tqä hui ätimäupu, ‘Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä änyikqä iqunjqä’ etäpu, ämaqe kñuä iqä mapñqenqä, nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanji imäkpnuwiqä. Quanğä-tqä iinjä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunji, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanğa ämaqä huizi, ‘Nyi hiñuä-tqä iqunjqä’ ätäpu, asänänjä imäkpnuwiqä. ²³ Iinjä etanji nätmatqä eeqä timäunıqenqä Nyi ganä awä näwi etqä. Inji he yasämä mimbiyä.

† 13:9 Matiu 10:16-22; Lukä 21:12-19

24-25 Itanğa, hanğa-iqä naqänänğä ae etqä iqua qäpu hiqanğanı, maqänänğı mäptqä iqu hea äwitä, qanğä iqu mäyänğä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunı äväma qua täu qiyäpäkñganğuwänğa, ga nätmatqä yänänäqñqä qäukuä yätu äwiñuwi ämenä ipnuwiqä.† 26 Inğanı qu, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-hunğä naqänänğä itä pñanğı qumbnuwi. 27 Inğanı Iqu enätqä iquau ändowatätä, ämaqä 'Nqeçä' ätätä atäunğä ikqä iquauñı, qäukuä-qua hitunğä äwitqutänğä-pa, aquvä eeqänä maqiyänıqe.

28 Itanğa zä-eaqä iqu ämetquetñqenğä näqñqä mapiyä. Kiqä äpa iunı, eqä yqänä änyä, quwqä mñı änyä-hänğä inğqäqe, näqñqä tiñğä iqäpñqä. Yunğä äqunätñqe qäpu eätä, mäptqä dnğä hinätñqe, qäqi etanğiyqä. 29 Asä iinı, he nätmatqä Nyi etqäqä iinğä ii timäwäwqanğı äqumbiyänğanı, he näqñqä tiñğä hipnuwiqä. Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnğä anğä hänaqä iu näwe tqäutanğiyqä. 30 Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inğa pmapnuwä iqua, qu mapäkoñqä yqänä pmetanğuwänğa, nätmatqä eeqänänğı timäunıqeçä. 31 Qäukuitä, quaetä qäpu henıqe. Mä Nyaqä kukñui qäpu maeqä yänıqe.

32 Inğqe nätmatqä iinğı äkñğa timäunıqä iinğqe, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunğä qäukuä yätutanğä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundänğı, ne änyä maqñqä eänğunä. Apiqu Iqueqä-kiuänänğqä. 33 Nätmatqä iinğı äkñğa timäunıñqenğä änyä maqñqä eänğuwä-qae, yasämä ätuäqämepu, hiñğä äqumbu pmetñqe. 34 Ii tiñğä enğä-panğı. Ämaqä hñqu kinğä hmğä wätñqä, ga iqu, iqueqä wäunğä-wiyqä iqua, iqueqä anğä mipñqä ävqä-panğä iinğiyı. Ga wäunğı, ique-iqueqä äpatätä, kikiñğä vänıqe. Inğı, hänaqä qñqanğä miqä iquenğı, 'Yasämä ätuäqämanä pmetñqeçä' tuänıqe. 35-36 Inğä etanğı, 'Kaçä anğä-tänğä iqu, heaetänğä-qe, ä quaesqänğanğä-qe, ä zänğä kñğä duätqätanğanğä-qe, nñ zä we-hunğanğanğä-qe, äkñğa ti päniqätiyä-qe' änyä maqñqä eänğäuä. Inğqe, he yasämä ätuäqämepu, ga hui, 'Iqu inğa pänqiyä' kñğä maeyätanğa, äpätnqe, hiqaqä witanğä hiqänğä iinğäuä. 37 Nyi kukñğä etqe, qokä-apäkä eeqänänğä iu ätquä. 'Ga yasämä ätuäqämapu pmäpñqä iinğä' etqänä" ätukqe.

14

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkñqä ätnğuwınğä**

1 Hiunğı naqänänğä Pasopa ätätqänğuwä iqutä, bretqä yenğä qo-matäucä hiunğı iquatä timäutñqä, hiunğı hñquaqu änyä äwäminğqe. Inğanı hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñğä-suqenğä näqñqä iquatänğı, kukñğä ätqämanäpu, "Ne Jisasi Ique maqñqä itmetanğä pizqä päsatunğqe, äänä imäkatunğquäwä?" ätnğuwı. 2 "Ämaqe hiñğä änaqänäpu mäkä ipäqiyqenğqe, ne suqä iinğı, hiunğı naqänänğänğa mimäkqä yatunğqeçä" ätnğuwı.

Apäkä hui, eqä jinanğä-weqe, Jisasi Iqueä nyuänğiu equatekqenğä†

3 Jisasi Iqu anğä-himqä Betanı, Saimonä Wänyimänğqueä‡ anğı buayä gmanätqätanğa, apäkä hui hikä häkä eqä jinanğä-weqä inğä hñqu, äma äwimetä, häkä pmäukui ikuväqe, eqä jinanğä-weqe Jisasi Iqueä nyuänğiu äwiqatqke. Häkitä, eqä jinanğä-weqetä, kiqä mbqe naqänänğı. 4 Inğanı apäkä ii, ii imäkqanğqenğä, ämaqä iqi pmaminğuwä ii, äwqä äkasuwä

† 13:24-25 Asayä 13:10; Joeli 2:10 * 14: Matiu 26:1-5; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57 † 14:2 Matiu 26:6-13; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8 ‡ 14:3 Saimonä iqu hiñğiqänänğı wänyimänğqä-tänğä äpmaminğqä etanğı, qu iquenğı "Wänyimänğqueä" ätumınğuwı.

imäkpiyi, quwqä-quwä, “Eqä jinanä-weqe, sunqä hingi qui imäkqiyä?” ätnqwi. ⁵ “Eqä jinanä-weqe, mbqä 300 täuqä imäknäqe, mbqä ämanäqe, ämaqä nätmatqä maeqä iu winätñqänänjqä.” Ii ätmbiyi, apäkä iinji äkasuwä ätukuwi.

⁶ I tquanquwängga, Jisasi Iqu ätukqe. “Iinji hinuinä qumbiyä. Sunqä hanä-iqä vqäüä? Ii Nyi suqä änguänäñi inmäkqiyä. ⁷ Ämaqä nätmatqä maeqe, hesä anäñi, hea ique-ique pmetpñqäüä. Iinjä etanji, ‘Yätamäkqä eanä’ knüä eyqe, yätamäkqä wipñqe. Mä Nyi iinjä maetqe, Nyi hesä anäñi, hea ique-ique mäpmeqä itmñiqeqä” ätukqe. ⁸ “Apäkä täsiyqe, ae äyä imäkqiyä. Ii eqä jinanä-weqä äñjiquatqe, Nyaqä huiwi qua witñqenqä näwi-ganä inmäkqiyä. ⁹ Nyi naqä-qakuä etqä. Anä eeqänänjä im-imä kukñuä äñguä we-hunqä-täñi awä ätäkipiyänggani, apäkä täsi inmäkqenqä awä inä tqäpñqeqä. Inji qu iinqe, hui mimäuqä iqäpñqänänjä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iquenji, himä-wiunqä iquau vätnqä ätukqenqä

¹⁰ Itanğa Jutasi Iskarioti, Jisasi Iqueqä ämaqä 12 iquautanä hñqu, Jisasi Iquenji, hiqäva-imäkqä naqä iquauä hipa iu vätnqä, täkqä tuätñqä äukqe. ¹¹ Qu iinjä qätä äwipiyyi, yeeqä ipu, “Ne naqä-qakuä mbqä hui ktapanqunä” ätukuwi. Inğanji iqu, “Äknğa ti itmetmä wimqändiyä” tä iqe, huänqänqä qävqä iminqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuä yätquakä iquatä ymisanä yäpakä änguwängganqä**

¹² Hiunji naqänänjä bretqä yenüä qo matäuqä bnqä iquauqä hiunji kinğanänjä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iquenji, Israitqä iqua Pasopanqä knüä indqänäpiyänggani, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. Inğanji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, “Si Pasopa iutanä ymisanä dnqe, ne nätmatqä näwinyänji äñgi kimäkiyatunquäwä?” ätukuwi.

¹³ Inğanji Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñquaqi, ändowatätä tii atukqe. “Qe anä-himqä yätunqä hinyqä. Ämaqä eqä-häkä meqä hñqu äqemenqiyä. Ga iquenji, qänaki wivändqinyqä. ¹⁴ Iqu anä yäpä yängisa paquvqanğa, anä kaniquenji, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘“Nyitä, Nqä ämaqä wäunjuänqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunquä anä hiqñqä ängikä?” äyatqiyä,’ suinyqä” ätukqe. ¹⁵ “Qe ii tquanqiyängga, iqu anä hiqñqä naqänänjä haqä yätqä ämätnänqä iquenji ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqinji, buayä näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.

¹⁶ I tquanğa, iquaqu eyi, anä-himqä yätu ätimäyi, nätmatqä eeqänä Jisasi Iqu ätukqä-pa imäknätanğa äqunyyi, Pasopa iutanä ymisanä hñqenqä näwi imäkkiyi.

¹⁷ Heaetäñi, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, eeqäqua ätimäukuwi. ¹⁸ Qu ymisanä änäpu äpmapiyänggani, Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä etqä. Hesänjä hñqu, Nyinqä täkqä tuänä. Ii ämaqä Nyitä ymisanä anä änätqänjuwä iquendanä hñquvqä” ätukqe.

¹⁹ I tquanğa, iqua äwqä-hanä ämepu, hñqunä-hñqunänji, “Ii nyi ma! Qäyutanä?” ätukuwi.

§ 14:9 Matiu 26:14-16; Lukä 22:3-6 * 14:11 Matiu 26:17-30; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26

20 I tquan̄guwän̄ga, Jisasi Iqu, “He 12 iquendañä hñqueyqä. Ämaqä Ny-itä bretqä hevqä asiu äyämetä ängqäqä iqueyqä” ätukqe. 21 “Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iun̄i, ‘Äpākonāñqiyä’ ätkqä-pa, Iqu e päkonāñqiyä. Itan̄gi Ique himä-wiun̄qä iquau vätn̄qä iquenyqe, iqueni han̄ä-iqä naqänāñä wimen̄qiyä. Ämaqä iin̄ä imäkātñqä iqueni, känai maunyqä-säpi, ii änguä hitäningä” ätukqe.

22 Qu ymisan̄ä änäpiyāngan̄i,† Jisasi Iqu bretqä hñqu ämeqe, Goti Ique “änguiqä” ätuäqe, äkutätä, Iqueqä wäun̄uāñqä ämotquamin̄qä iquau, ävqäwätä tii ätukqe. “He mändaupiyä. Tä Nyaqä huiwiyqä.” 23 Itan̄gi Iqu wain̄qä-eqä-häkä ämeqe, Goti Ique “änguiqä” ätuäqe, iquau ae äväqetan̄i, eeqäqua iuta änguwi. 24 Itan̄gi, Iqu tii ätukqe. “Tä Nyaqä häneqeqä, Goti Iqu kukñuä guä mäsaunen̄qe, yän̄änāñqä imäkātñqä diñqeqä. Nyi ämaqä kuapänāñä iu yätamakqä vätn̄qe, ñqä häneqe equatqänä” ätukqe. 25 “Nyi naqä-qakuä etqä. Nyi wain̄qä-eqe, Goti Iqunä miqāñga hän̄i nmniqāñgan̄qe, an̄gumä man̄qä imqänä” ätukqe.

26 In̄gan̄i qu apqä hñqu ätpiyi, an̄ä-himqä iu äväma, qoqon̄ä Olipāñqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “‘Nyi Iquen̄qe änyä maqñqeqä’ ttñqinyä” ätukqen̄qä‡

27 Ii äwäpiyāngan̄i, Jisasi Iqu iquaun̄i, tii ätukqe. “Heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mändi päwin̄qiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iun̄i, tiin̄ä ätä äqänāñqä-payqä.

‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iin̄ä imäkqan̄gmdqāñga, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’§

28 Itan̄gi Goti Hanjuwä Iqu, Nyi an̄gi nyivauqumuatqan̄ga, Nyi qua Galili iun̄qä hin̄uiqä emamniqeqä” ätukqe.

29 I tquan̄ga Pitä iqu, “Iqua eeqänä, quwqä quuvqä heqiyqe mändi qäyä äpäwiqan̄guti, nyi ii miqä ymqänä” ätukqe.

30 I tquan̄ga Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä äktqänä. Heatqä tqunen̄i, kukutakisqä äkakä hñquaqu matqāñga, si Nyin̄qe, ‘Nyi Iquenyqä maqñqeqe,’ hñquaqu-hñque ttñqinyä” ätukqe.

31 Jisasi Iqu ii tquan̄ga, Pitä iqu yän̄ä äqänätä, “Qäyä eänä. Si äpäkon̄gti, nyi-pqe an̄ä päkonen̄qeqä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä maqñqeqe’ matqä imqänä” ätukqe. Itan̄gi wäun̄uāñqä ämotquamin̄qä eeqänāñä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

*Gesemāniñi, Jisasi Iqu Goti Iquenyqä tääqä ätkqen̄qä**

32 In̄gan̄i iqua, an̄ä yoqä ‘Gesemāni’ qonātāñgqeu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäun̄uāñqä ämotquamin̄qä iquau, “Nyi Goti Iqutä kukñuä ten̄queä. He täqi pmapiyä” ätukqe. 33 I ätuäqe, Iqu Pitä ique, Jemisi ique, itan̄ga Jonä ique itumeqe, iqua Iqutä an̄ä äukuwi. In̄gan̄i Iqu han̄ä-iqä wimetñqä iqan̄gqen̄qä, Iqueqä äwqä tämñi an̄ä mäwimāñqä ikqe. 34 Iin̄qe, Iqu tii ätukqe. “Han̄ä-iqä tqe, Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi imbtäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqin̄i yasämä äminyāpu, pmapiyä” ätukqe.

35 In̄gan̄i Iqu nänä hmbu äwäqe, qua iqi äqiyäpäknätä, han̄ä-iqä wimeqan̄gqä iquen̄qä huāñqä hui etan̄gutqe äwimasiyätñqä, Goti Ique kukñuä ätkqe. 36 Iqu, “Aba,† Apiqukiyä. Si nätmätqä äwa mämiqä imäkqä

† 14:22 Matiu 26:26-28; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 ‡ 14:26 Matiu 26:31-35; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38 § 14:27 Sakätiyasi 13:7 * 14:31 Matiu 26:36-46; Lukä 22:39-46 † 14:36 Kukñuä “Aba” ii Israitqä iquauqä an̄ä-kukñuiyi. Kiqä quati, “Apä.”

Iquki, häkä hanjä-iqä-tänä tqü, huätä mändavä. Inäqë Nyaqä änyinqeuni qäyä etanğuti, Tqä äkinğä dunä isñqeqä” ätukqë.

³⁷ I ätäqë, anğı äpäqë, ämaqä anä ätuma äukqä iqua hiqäqä witanğä äqunğqë. Iwä Pitä iqueni, “Saimonä iquki, änäänänğawä? He Nyitä anäni, wänğäpu mäminğä iquwiuä?” ätukqë.

³⁸ “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä dinğë, he äminyäpu, Goti Iqutä kukñuä tpiyä. Hiqä quuvqë, nätmatqä qäyunä imäkqänğä äwinyätanğqä-që, huiwi yänänänğqä maeqeqä” ätukqë.

³⁹ I ätuäqë, anğumä äwäqë, Goti Ique kukñuä asi, anğumä ätukqë. ⁴⁰ Ae ätuäqë, iquaunğä anğumä äpäqë, iqua hiñuä kukuänğüä wiyqanğı, hiqäqä witanğä äqunğqë. Ique kukñuä äki-äki tupñqë, änyä mağñqä yqänä emiñuwi.

⁴¹ Hñquaqu-hñque äwimetäqänğani, Iqu iquauni, “He hiqäqä äwäpu, hapä yqänä äpmenäuä?” ätukqë. “Ga qäpu qenji. Hiunji tä, qänğä që ätimäuqiyä. Hiñuä qumbu! Ämağeuqä Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäkqä iquauä hipa iunji, täkqä tqä iuta ävqiyä. ⁴² He pämä äpmepu, äwanä! Hiñuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätñqä iqu, ae qäqi ätimäutñqä iqiyä” ätukqë.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunğä iquau äwikqenğä‡

⁴³ Jisasi Iqu kukñuä ii yqänä tätqätanğä, Jutasi ämaqä 12 iquau-tanğä iqu ätimäukqë. Iqutäni ämaqä kuapänä, ipäqäyunä, ä jävqä a äqätqä ätimäukuwi. Ämaqä ii, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ä kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä, itanğä qokä-apäkä iu miqä iquatä dowatqanğä, ätimäukuwi. ⁴⁴ Qu änyä upñqä imäknäpiyanğani, täkqä-tqä iqu huiz-iquauni, tii ätukqë. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwunğundi, he Iqueni a äkiqätäpu, yasämä ätuma uwqäpnä.” ⁴⁵ Qu ätimäupiyyi, iqu Jisasi Ique äwimeqë, Iqueni, “Näqñqä-vqä Iqukiyä” ätuätä, Ique himä kikiyä äwutänğqë. ⁴⁶ Inğani qu Jisasi Ique itumepu, a yänänänğqä äkiqätukuwi. ⁴⁷ Iqua, Ique a kiqanğuwänğä, Iqutä qäqi anä tqäuminjuwä hñqu, iqueqä ipäqäyunä ämäkäqiyäqë, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunjuä-wiyqä hñque, qätä mñä hämänä ätqavämäukqë.

⁴⁸ Inğani Jisasi Iqu, “He ipäqäyunätä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpästätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänjuwä-pa, Nyi-pqë, iinğünä etanğä äñgiqätqäuä?” ätukqë. ⁴⁹ “Hiunji ique-ique Nyi hesä anä äpmamä, hiqäva-imäkqä anä ququawä iu näqñqä vätqätanğqä inğä manğiqätqë, sunğä itqänjuwäwä? Inäqë, he tä iquwi, kukñuä Goti Iqueqä bukiu ätnänğeuni, qäyunä ätätanğqenğeqä” ätukqë.

⁵⁰ Inğani Iqueqä ämaqä iqua, eeqänä zä äväma äwekuwi.

Hikñä hñqu zä äukqenğä

⁵¹⁻⁵² Zä ii uwqanğuwänğä, hikñä gquä hñqunä huäqä hutñqä hñqu, Jisasi Ique qänaki ti äwivändqanğä, qu iqueni a kiqätqanğuwänğä, iqu gquë iqinyä iquvesemä, ipätäkqä zä äukqë.

Ämaqä naqä iqua, “Iqu qäyä päkonätñqeqä,” ätkuwinğä§

⁵³ Qu Jisasi Iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquenyqä ätuma äukuwi. Inğani hiqäva-imäkqä naqä iquau, ämağeu miqä iquau, itanğä kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä, qu iqi aquvä äqänğuwä. ⁵⁴ Pitä iqu, Jisasi Iqueniqä, kinä-tämä qänaki äuminğë. Hiqäva-imäkqä naqä iqueqä anä

‡ 14:42 Matiu 26:47-56; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11 § 14:51-52 Matiu 26:57-68; Lukä 22:54,63-71; Jonä 18:12-14,19-24

ququawä iqi ätimäuqe, iqiñi, iqu ämaqä ämayukä-imanqä iquatä äpme, tä-diyeqä inyimiñqe.

⁵⁵ Inğanji, Jisasi Ique pizqä päkpnqenqä, hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä hiuzi iqua qäsänä, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqenqä qävqä yanätpiyi, ämävqänquwi. ⁵⁶ Ämaqä kuapänä Iquenyqä quangä kukñuä täqisqanquwä-qe, quvaqä kukñui yamuätqänqä ikuwi, asänä mäwqanji äqunquwi.

⁵⁷ Inğanji ämaqä hñqua pämä ämatqäupiysi, Jisasi Iquenyqä quangä kukñuä tii ätukuwi. ⁵⁸ “Ne Ämaqä Tqu tii tqanji äwikque. ‘Goti Iqueqä hiqäva-imäqä anä, ämaqä-qua mätqe, Nyi äqiyäpnetmä, anqumñi, hiunji hñquaqu-hñque mätmniqeqä. Inäqe Nyi hipaetä mamätqä imqänä’ tqanji, äwikqueqä” ätukuwi. ⁵⁹ I tqanquwä-qe, quvaqä kukñui asänä mäwqä ikqe.

⁶⁰ I tqanquwänqä, hiqäva-imäqä naqä iqu, iquauä hinuä iqi ätqäuä, Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Ämaqä tä kukñui Sinqä ätquwi, änänqä? Si kima hui matqä isñqätanä?” ätukqe. ⁶¹ I tqanqä-qe, Jisasi Iqu kima miqä, Iqueä kukñuä hui mätquä da ikqe.

Inji, hiqäva-imäqä naqä iqu anqumä yatñqä tii äwikqe. “Krais, Goti Iqu ne ämineyätñqä atäunüä äkikqä Iqukita? Ä Yoqä haqä yätu ämaetunquä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?” ätukqe.

⁶² I tqanqä, Jisasi Iqu, “Nyi qäqunqä. Itanqä Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäqñqä-tänä Iqueqä hipa ämuangisa pmetanji hinuä qumbnuwiqä. Itanqä Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepñanji qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶³ Iqu i tqanqenqä, hiqäva-imäqä naqä iqu äwqä tnänä winqanji, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. “Iquenyqä kukñuä hui inä natñqe, ne sunqä qävqä yatunquäwä? ⁶⁴ Iqueä kukñui, Goti Ique äkittqiyätä tqanji, qätä äyä äwiyänunä. Ga heyaqä knuä imñi, äänä eyqi?”

Inğanji eeqänänji qu, “Iqu suqä quvqä imäqä-qae, qäyä päkonätñqeqä” ätukuwi. ⁶⁵ Itanji ämaqä hñqua, Iquenji makukuä äwqutäpu, hinuä huäqä äkeuätäpu, hipa äpäsäpu, “Si tqu kpäsqiyä? Hinuä natiyä” ätumiñuwi. Itanqä ämayukä-imanqä iqua, Iquenji itmepu hipa äpäkkuwi.

*Pitä iqu, ‘Jisasi Iquenyqä maqñqeqä’ ätkqenqä**

⁶⁶⁻⁶⁷ Pitä iqu täknä yänqisa ququawä mäñi pmetanqä, hiqäva-imäqä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä apäkä hui äpäqe, Pitä iqu tä diyeqä imäknätqätanji äqunäqe, ique hinuä yqänä äqunä, “Si Jisasi Nasäretqätanä Iqutä anä äpmetqänjiyä iqukiyyä” ätukqe.

⁶⁸ Ii iinä tqanqenqä, iqu, “Oeyqä, si ii ätnji, nyi änyä maqñqä enänä” ätuäqe, yäpaqänqisa äwätä, täknä hävqä qänätanqä iqi ätqäukqe. Inğanji kukutakisqä hñqu äkakä ätkqe.

⁶⁹ Wäunüä-wiyqä ii, iquenji iqi äqunäqe, anqumä ämaqä iqi tqäutanquwiñi, “Ämaqä tqu, qutä anä äpmetqänquwiqä” ätukqe. ⁷⁰ Ii käyä ätqanji, Pitä iqu anqumä “Oeyä” ätkqe.

Iwä wänqä hmbu ti imänqanqä, ämaqä iqi ätqäumiñuwä iqua, “Si Galilisanä iqukiyyä. Inji si oeyä matqä pa. Si, qutä anä äpmetqänquwiqä” ätukuwi.

⁷¹ Ga inğanji iqu tii ätukqe. “Ämaqä tä ätätqänquwä Iquenyqe, nyi änyä maqñqä enä. Nyi quangä etqändi, Goti Iqu, nyi qui nyimäkänqiyä.”

* 14:65 Matiu 26:69-75; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

⁷² Iqu kuknuä iinj ae ti tqanga, kukutakisqä äkakä huiziqu ätkqe. Ingañi Pitä iqu, Jisasi Iqu “Kukutakisqä äkakä hñquaqu matqänga, si Nynqce, ‘Nyi Iquenyqä maqñqece,’ hñquaqu-hñque tñqinyä” ätukqenqä kñuä äwikqe. Ingañi, iqu iinjä imäkätäqenqä huäqä kiinjä wunqangi, kñuä kuapänä äqäkqe.

15

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hinuä iqi ätqäukqenqä**

¹ Zä we-hunqangqetäñi, hiqäva-imäkqä naqä iqua, kuknuä-suqenqä näqñqä iquautä, nñ ämaqä naqä huiziquautäñi, qu Israitqä iquau miqä eeqänänä iqua qäsäñi, kuknuä naqä-hñqunä imäkuwi. Itañi qu Jisasi Ique guä äkiqiyäpu, ätuma Pailoti ique äwikuwi.

² Itanga Pailoti iqu, “Si Israitqä iquau Miqä Naqä Iqukitanä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Jisasi Iqu ämävauqe, “Iñi, si qe ätnyä” ätukqe.

³ Ingañi hiqäva-imäkqä naqä iqua, Jisasi Iquenyqe, “Iqu suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeçä” ätqua äukuwi.

⁴ Iinjä etangi Pailoti iqu Iqueni, “Si kuknuä hui kima matqä isñqätanä?” ätuätä, yatñqä angumä äwikqe. “Hinuä qunyä. Qu Sinyqe, ‘Suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeçä’ äyä ätqäuä” ätukqe. ⁵ I tqanga, Jisasi Iqu kuknuä hñqu mätquä ikqe. Iqu i iqanqenqä, Pailoti iqu, “Kuknuä hui matqä sunqä iqudiyä” tä, kñuä kuapänä ämakqe.

⁶ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyänga, Israitqä iqua, “Ne guä pmetanguwä iquautanä iquenyqä äneñgiyä” tqanguwä iqueni, Pailoti iqu huätä äwiquteminqe. ⁷ Ingañi ämaqä hñqua, ämiqä naqä iquau huätä mamanä-tpu ipu, hui pizqä äpäkuwinqä guä äpmaminuwi. Qutanä hñqu, Baräpasi iquvi. ⁸ Itanga ämaqä kuapä aquvä äqänqawä iqua, Pailoti ique äwimepu, “Hinuiqänä imäkminä-pa, iinjä imäkiyä” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

⁹ Qu iinjä tqanguwänga, Pailoti iqu, “Israitqä iquau Miqä Naqä Tqueni, huätä equtäutmä etapmqätanä?” ätukqe. ¹⁰ Hiqäva-imäkqä naqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätanqenqä äwqä quvqä imäkäpu, Ique ätuma vqanquwinqä, Pailoti iqu näqñqä yasämä eäqenqä, ii ätukqe. ¹¹ Pailoti iqu i tqanqä-qe, hiqäva-imäkqä naqä iqua, qokä-apäkiuqä kñuä iunji hiñi-hiñi iwimäkäpu, Pailoti iqueni, “Jisasi Iqu qäyä etanguti, Baräpasi Iquenyqeçä” tupñqä ätukuwi.

¹² Ingañi Pailoti iqu, “Iñi, ‘Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä’ ätätqänuwä Iqueni, nyi äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

¹³ Iinjä tqanga, qu kima tnänä tii ätukuwi, “Iqueni, zä-huätati hunätñqä imäkiyä!”

¹⁴ Iinjä tqanguwänga, “Iñi sunqe? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqäwä?” ätukqe.

Kimani, qu manä yänänäqñqä ätäpu, “Zä-huätati hunätñqä imäkiyä!” ätukuwi.

¹⁵ I tqanguwänga, iqu, qokä-apäkiu yeeqä iwimäkätñqä winqangi, Baräpasi iqueni qunqä huätä äwiqutekqe. Itanga iqu, Jisasi Ique ptqä päkñqä imäkätä, ämaqä mäkä-iqä iquau hipa iu zä-huätatä huepñqä äwikqe.

¹⁶ Pailoti iqu, iquau vqanga, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqä iqueqä anä ququawä yängisa ätuma äpeyäpiyänga, mäkä-iqä huizi

* 15: Matiu 27:1-2,11-31; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16

iquaunqä tääqä ätukuwi. ¹⁷ Inganji iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quangä ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä tii imäkkuwi. Iqini qu iqueni, qäkä ipisqä hämänänjä hñqu äwiyätpiyi, guä yänjä-täñi ämaqä naqä hñqueä ynñanänjä äkuäquväpu, Iqueä nyuänju ämuäkuwi. ¹⁸⁻¹⁹ I imäkpuiyi, qu iqueni, “Israitqä iquau Miqä Naqä Iquki! Hiunjinñanqä” ätuäpu, häsuänjitä Iqueä nyuänju äpäsäpu, Iqueni makukuä äwqutäpu, itanga suqä ämaqä naqä hñquenqä ipqä-pa, Iqueni qonä äwoktäpu iminuwu. ²⁰ Qu Iqueni quvqä iini qäpu itquapiyi, inganji qäkä ipisqä iqu huätä ätäuquväpu, Iqueqä qäki anqumä äwiyätukuwi. Itanji Iqueni, zä-huätati huepñqä ätuma äukuwi.

Mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati äuekuwinqä†

²¹ Ämaqä anä-himqä Sairinisanjä, Aleksandä iqueqätä, Rupesi iqueqätä, iquaquiyqä kanä Saimonä iqu, anä-himqä yäpaqänggisa äpmaminqe, yänggisa paquvqanñanji, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqä ze, iqu metñqä imäkkuwi.

²² Qu Jisasi Iqueni, anä yoqä Golketa qonätanqgeunqä ätuma äukuwi. Yoqä iini, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuänjä-yänjiqä.’ ²³ Iqini qu Jisasi Iqueni, wainqä-eqä dññi marasingqätä qäsä imäkñqe, täñä-huñqe Iqueqä huiwunji wipti iqiyañqä wisäuqanqä, Iqu mämotanqä ikqe. ²⁴ Inganji, mäkä-iqä iqua, Iqueni zä-huätati äuekuwi. Iqua, Iqueqä gquetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä mapñqä häñä ikuwi.

²⁵ Qu Iqueni zä-huätatini, mäptqä awänä mäpmeqä 9 klokñga äuekuwi. ²⁶ Quwqä suqä imäkminuwä dññi, kukñuä ämitkuwä iqu, ätäpu tii äqiyekuwi. “Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä.” ²⁷⁻²⁸ Itanga Iqutänjä qäqiqini, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hñquaquini, zä-huätatä äuekuwi. Hñqueni, hipa ämuangisa äuepu, hñqueni qunamäuqänggisa äuekuwi. ‡ ²⁹⁻³⁰ Ämaqä iqi äpäwäpiyi, qu nyuänjä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. “Si, ‘Nyi hiqäva-imäqä anji äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anji mätnunqä’ tqä-qukiyqä. Inji Tqä-täua häñä iqumuatnätinä, zä-huätatä äunänjitani, äyaqäsqänqä biyä!” ätuminuwu. ³¹ Inji, hiqäva-imäqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, quppqä tä inä äsäpu, “Iqu ämaqä huiziunji häñä iqumuatätñqä-qe, Iqueqä-kuiäñi häñä miqumuatñqä iqiya” ätnñguwi. ³² “Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu, Ique atäunüä ikqä, Israitqeu Miqä Naqä Tqu, äyaqänqä qua täqinyqä äpä. Ga ne hinuä äqunaqe, Iquenyqä quuvqä heqiyatunqänännyä” ätnñguwi. Inji, ämaqä zä-huätati anä äunminiyä iquaqu-pqe, Iqueni kukñuä quvqä inä ätukiyi.

Jisasi Iqu äpäkonqenqä§

³³ Itanga hiunji quemisqä ae ätimäuqanqä, qua eeqänänjä iunji, hea äwäkqe. Awiyqä 3 klokñganji, we anji äunqge. ³⁴ Awiyqä 3 klokñganji, Jisasi Iqu manjä yänänäqñqä tii ätkqe. “Eloi, Eloi, lema sapatani.” Kukñuä iqu, quati tiinji. “Nqä Goti Iqukiyä! Nqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunyä?”

³⁵ Ämaqä qäqiqi ätqäuminuwä hñqua, kukñuä tä qätä äwipiysi, “Qätä wipu! Iqu Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä” ätkuwi. ³⁶ Ga, ämaqä hñqu tnänjä äwäqe, yaanüä hui ämeqe, wainqä-eqä yänänäqñqä iu äyämeqe, hätäkqeu ikätäutä, Jisasi Iqu änatñqä äwisäukqe. Iinjä itä, tii atukqe.

† 15:20 Matiu 27:32-44; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27 ‡ 15:27-28 Pipa Grikä pmeqeugä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä tiinjä-pqä inä ätä äqänä. “Goti Iqueä bukiunji tii äyä äqänä. ‘Qu Iqueni ämaqä quvqä iquatä qäsä itquakuwiqä ätnäqeuñi,’ iini qäyu hetñqenqä ii itquakuwi.” § 15:32 Matiu 27:45-56; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37

“Laisa iqu äpätä, Iqueni zä-huätati äunänqe äyaqiyätä itumenqutiyä? Hinuä äqänanä äpmenä.” ³⁷ Inğanı Jisasi Iqu manä yänänäqñqä ätäqe, hindnä-meqä äwquatämäuqe, äpäkoñgqe.

³⁸ Inğanı yuä naqänänä, hiqäva-imäkqä anä yäpä inğisa imaknminqä iqu, hituñuä yätuta inği-inği äpkñga äpäwiqe, hñquaqu qe imäkñgqe. ³⁹ Inji mäkä-iqä iquau miqä, Jisasi Ique hiqumuanä äwiyä ätqäuminqä iqu, Iqu äänä itä päkoñganqge hinuä äqunäqe tii ätkqe. “Naqä-qakui. Ämaqä Tqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqä!” ätukqe.

⁴⁰ Itanğa apäkä hiua, kiñä nänjisa hinuä äqumbu ätqäuminuwi. Iuau-tanji, Mäliya, anä-himqä Maktälatanä ii, itanğa Mäliya, Jemisi hikñä wänqä ique, ä Josepä gueqiyqä känäu, itanğa Solomiyi. ⁴¹ Jisasi Iqu qua Galili iu pmetanğanı, Ique qänaki äwivändäpu, yätamakqä äwiminuwa iuae. Ga, apäkä kuapänänä, Jisasi Iqutä Jerusälemänqä anä äpkuwä iua-pqe, qäsä iqi ätqäuminuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwinqä**

⁴²⁻⁴³ Hiunji iqueni, ii Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä, nätmätqä näwinyä imäkqänğanji. Iutanı, mäptqä äwitñqä ti pmetanğanı, Josepä Arämatiyatanä iqu, Pailoti Iquenyqä zä-miqä, ique äwimeqe, “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” ätukqe. Ämaqä iinğä iqu, Israitqä iquau miqä eeqänänä iquautanä, yoqä naqä inänğä-tänju eä, Goti Iqunä miqeuñqä hinuä äqänä äpmaminqä iquvi.

⁴⁴ “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” tquanğa, Pailoti iqu yäunüä iqe, ämaqä mäkä-iqä iquau miqä ique tääqä ätuätumeqe, “Jisasi Iqu ae äpäkoñgqätanä, ä änänğä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. ⁴⁵ Ämaqä iquesa näqñqä ae ämeqetanı, Pailoti iqu, Josepä iqueni, “Jisasi Iqueä huiwi, yqä mayä” ätukqe. ⁴⁶ Inğanı, Josepä iqu yuä naqä hñqu mbqä iäqe, Jisasi Iqueä huiwi zä-huätati äuekuwiuta äyaqiyätä, qua mänı ämaeqe, Iqueä huiwi huäqä äutäqe, ämaqä pizqä pñqä heqänqä hikä ätänjukuwä anänğä imä pñqä ekqe. Pñqä ae eäqe, hikä qñqanğä naqä hñqu, huaqä-huaqä ämiqä qñqanğä ämaptekqe. ⁴⁷ Mäliya Maktälatanä iisä, nñ Mäliya Josepä iqueqä känaisä, Jisasi Ique pñqä eqanğqe, hinuä äqunğiyi.

16

*Jisasi Iqu ävaukqenqä**

¹ Hiunji Sämbatqe ae äpäwqanğanı, Mäliya Maktälatanä iu, Mäliya, Jemisi iqueqä känäu, itanğa Solomi, qu eqä jinanğä-weqe mbqä ikuwi. Ii, qu äma äwäpu, Jisasi Iqueä huiwiu equatpñqänänä.

² Hiunji kiñganänä iqueuä zi-hinuä matqä, mäptqä ti eumäuqanğanı, apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqeuñqä äwäpiyanğanı, tii ätñguwi.

³ “Ne Jisasi Iqu hikä hovqä äwinqä iqueqä hikä qñqanğä äptänänqe, huaqä-huaqä ämitä nauteyätñqe, tqukä?” ⁴ E äwäpiyä iunda hinuä äqunäukuwi, hikä iinğä iqu, kätanänğä qäyä hitanğqä-qe, qñqanğä mäpmäwänätanği äqunğuwı. ⁵ Itanğa apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqä yämä äpaquväpiyanğanı, hikñä gquä qäpaiqä hämänänänğä imäkñqä hñqu, hipa ämuanğisa pmetanği äqumbiyi, inğanı iua miiqä yänğä ipu, äwäwa ikuwi.

⁶ I iqanğuwänğa, iqu iuaunı, “He yäunüä miqä pampiyä” ätukqe. “He Jisasi Nasäretqätanğä, zä-huätati äuequwä Iquenyqä hinuänqä äpqäuä.

* **15:41** Matiu 27:57-66; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42 * **16:** Matiu 28:1-15; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

Iqu ae ävauqäqe. Hinuä qumbiyä! Äwäteqä täqini, aanqä suänä. ⁷ Iinjä-qae, he äwäpu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau, (Pitä ique qäsä), tii tupiyä. 'Iqu qua Galilinqä hinuiqä wänqiyä. Iqu ae etkqä-pa, he Ique iqi qumbnqäüä' tupiyä" ätukqe.

⁸ Inğanj apäkä iua zä ipu, yäunuä-yäunuä winğanğa, ämaqä pñqä wiqauta yäpaqä mänqisa ätimäupiwi, iqisanj zä äväma äukuwi. Iua äwäpiyänğanj, zä yqänä iqäwäpu, ämaqeunj mätquä ikuwi.

Jisasi Iqu, Mäliya Maktälatanä ii äwimakqenqä†

⁹ Jisasi Iqu hiunji kinğanänä iqueuä zinuä matqänğa ävauqetanj, Mäliya Maktälatanä ii-ganä äwimakqe. Inji, dnä quvqä 7 tqäutangi, Iqu huätä ändowatkqe. ¹⁰ Itanj ii äwäqe, ämaqä, Iqutä anä ikäminuwä iqua, huäqä-hunqä ämepu, knuä qiyätqätanquwä iu äwimetä, awä ätukqe. ¹¹ Ii, "Jisasi Iqu hänä pmetanji, äqunanänä" tquanji äwiyäpiyä-qe, qu, "Ii quanjä ätqiyä" knuä äwikqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä hnquaqui äwimakqenqä‡

¹² Itanj huizi, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä hnquaqu, anä-himqä iutanj äväma, qanä wätqätanqinyänğa, Jisasi Iqu, iquaquinj huitanä-qu imäknä äwimakqe. ¹³ Iquaqu anqumä äwiwi, huizi iquaunj, iquaqui wimeqanqenqä ätukiwi. I tquanqiyä-qe, iqua, "Iquaqu quanjä ätqinyqä" knuä ämakuwi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimetä, wäunuä äwikqenqä§

¹⁴ Itanj Iqu, wäunuänqä ämotquaminqä 11 iqua, ymisanj änäpu pmetanquwänğa äwimakqe. Iqu äwimeqe, ämaqä, Ique hänä anji pmetanji hinuä äqunquwinqä qäyä ätquanjä, ga "Qu quanjä änatqäüä" ätuäpu pmetanquwinqä, Iqu, "He nyuänä woyqä imbu, quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänäüä?" ätuätä, yänänäqñqä ätukqe. ¹⁵ Itanğa Iqu iquaunj, "He qua äwitqutänqä-pa kuknuä anqä we-hunqä-tänj äma äwäpu, ämaqä eeqänänä iu awä tupñqe" ätukqe. ¹⁶ "Ämaqä quuvqä eqiyätä asnj ämeqä iquenj, Goti Iqu hänä iqumuatäniqe. Itanğa ämaqä quuvqä maeqiyqä iqä iquenyqe, Goti Iqu, 'Hänä mäpmeqä yänqiyä' täniqe." qä.

¹⁷⁻¹⁸ Ämaqä quuvqä eqiyquwä iqua, wäunuä ämaqä mimäqänänä tiinj imäkäpnuwi. Nyaqä yoqeta, dnä quvqä huätä ändowatpnuwi. Iqua kuknuä änyä-hänj ätpnuwi. Quwqä hipaitä qämakä a ämaqätpnuwi. Eqä quvqä ämbqe, qui mäwimäqä yäniqe. Itanğa ämaqä tänjä-yaqä witanqñqeunj, hipae haqeqi äwiyquwi, anqä imämbnuwiqä" ätukqe.

*Goti Iqu Jisasi Iquenj, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqä**

¹⁹ Naqä Jisasi Iqu, iquaunj kuknuä qäpu tquanğa, Iquenj qäukuä yätunqä ätuma ekqe. Itanğa Iqu Goti Iqueä hipa ämuangisa äpmakqe. ²⁰ Inğanj Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua im-imä äwäpu, kuknuä awä ätuäkäminuwi. Kuknuä naqä-qakuä hitanqñqeunqä motquapñqe, Naqä Iqu yänänäqñqä vqanji, iqua ämaqä mimäqänänj imäkäkäminuwi.

† 16:8 Pipa Grikä pmeqeunqä kuknuä iu äqänänqä huiunj, kuknuä hiqñqä 9 iuta 20 bunqe, maqñqä eänä. Näqñqä-tänj kuapänänj, Makä iqu maqiyqä ikqenqä knuä indqänätqänä. ‡ 16:11 Lukä 24:13-35 § 16:13 Matiu 28:16-20; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23 * 16:17-18 Lukä 24:50-53, Wäunquinqä 1:9-12

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Lukä iqu äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Bukä, kuknuä änguä we-hunqä-tänä Lukä iqu äqäkqeu, ne hinuä tiinjä äqunänu. Jisasi Iqu, ämaqä Israitqä iquautä, qokä-apäkä huizitäni, Anqumä Itmeqä-quvi. Jisasi Iqu, wäunuä ipäqiyätäqänqani, qokä-apäkiu, tiinjä ätuminqe. Dnä Änguä Iqu, iwimäkqanqi, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä ängui, ämaqä quvqä iquau ätukqe. Naqä-qakuiqä, Bukä tqi tiwiqä kuapänäni, Jisasi Iqu, qokä-apäkä hanä-iquä äki-äkitanj, metqätanquwinqe, huäqä äwunätä, änguä iwimäkminqenqä.

Jisasi Iqu, qunji änguanä iwimäkqanqenqä, qokä-apäki aquvänä iminuwä. Mäliyai, Ique nyquanga, qu yeeqä ikuwi. (Lukä 1:42-48 ä 2:10 hinuä qunya.) Bukä Iqueqä qäpunji, Jisasi Iqu qäkuä yätunqä ekqetani, qu yeeqä naqänänä ikuwi. (Lukä 24:52 hinuä qunya.)

Nätmatqä kuapänäni, Jisasi Iqueä äpmeqenqe, Lukä iqunä tiwiqä ikqäqe. Kuknuä iinjä iqua, bukä tqe äqänänqe, huizi iquauñi maqñqä eä. Kuknuä ktqä, ämaqä Sämalija pmeqä iqu, ämaqä äpäkkuwä ique yätamakqä äwikqenqätä, ä kuknuä ktqä, ymeqä iqu kanique ävämakqenqätä, ä kuknuä ktqä huizi, Jisasi Iqu ätkqenqätäni, Lukä iqunä äqäkqe. Tiwiqä Säkiyasi, ämaqä mbqä motauqä iquenyqe, Lukä iqunä äqäkqe.

Tiinäpqe inänji. Suqä tääqä yänänäqñqä tqeunqä, ä Dnä Änguä Iqueä wäunqinqä, ä Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iuqä suqä quvqä huätä mamäuqenqätäni, ii äqäkqe. Itanqa kuknuä kuapänäni, apäkä iua imäkminuwä iinqätä, qäsä äqäkqe.

Lukä iqueä tuwanji, bukä tqi qapu miqä danä iqi, oee. Bukä, ne tänga 'Wäunqinqä' ätätunqe, Lukä iqunä äqäkqe. Ii tiwiqä, nätmatqä eeqäpnänä, Jisasi Iqu qäkuä yätunqä ae ekqänqa, ämaqä kuknuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iqua, imäkminuwinqeyi.

Lukä iqu, Jisasi Iquenyqä näqñqä änguä ämetä, tuwanjä äqäkqenqä

¹⁻² Jisasi Iqu nesä pmetanqi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä ekqenqe, Iqueqä kuknuä awä-tqä iqua, nätmatqä eeqänänji hinuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä iqua qanä ikipu, kuknuä awä änatminuwä. Itanqa ämaqä kuapänäni, iqua qätä äwiyäpu, bukä yamwiqä äqäkuwi. ³⁻⁴ Nyi wäunuä ipäqäkqä duta, yatñqä iqa äpqinjqänmi, tänganji nyi nätmatqä eeqänänä ätimäuqanqenqä kñuä änguanänji ämeqänä. Tipilusi naqä iquki, qu nätmatqä eeqänäninqä ämäktquakuwä iinqe, si näqñqä eätnä, "Ii naqä-qakuiqä" ttñä diñqe, tänganji nyi sinyqä bukä qäyunä äqiyätmä emqä di ktapmqänä.

Enjätqä hñqu Sakätiyasi iqueni, Jonä iquenyqä ätukqenqä

⁵ Ämaqeu miqä naqä Heroti iqu Jutiya iu mitqätanqani, hiqäva-imäkqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe Sakätiyasi ique. Ämaqä iqtä wäunuä anä iqe, iquauqä yoqe Äpaisa iquai. Sakätiyasi iqueqä apäkiyqä yoqe, Älisapetqi. Ii hiqäva-imäkqä iquauqä kaqä, Aronä iquesanä iiyi. ⁶ Iyaqu Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinj, Iqueqä kukñuitä, suqetä, eeqänä

qänaknä isinyä, jänänänjä äpmaminjiyi. ⁷ Älisapetqi qokitqä etangi, iyaqu ymeqä maeqä enyä, qoyanä-äpäyanä äpmaminjiyi.

⁸ Hea hñqueni, ämaqä Äpaisa iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanquwänga, Sakätiyasi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi wäunüä iqämanminñqe. ⁹ Inğanji iqua quwqä suqä iwäsäuqänqä imäkäpu, Sakätiyasi iqu Naqä Iqueqä anä hiqñqä pmua inğisanqä äwätä, nätmätqä jinanä-weqä tä iketñqä diñqä, atäunüä ikuwi. ¹⁰ Iqu hiqñqä pmua iunqä uwqanğa, qokä-apäkä aquvä äqänquwi, qu yäpaqä mängisa äpmapu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminjuwi.

¹¹ Inğanji Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, hiqñqä yäpä inğisa jinanä-weqä ttawä inju, hipa ämuangisa tqäutangi äqunqce. ¹² Iqu ique hiñuä e äqunäqe, änä mäwimänqä itä, zä kiinä ikqe.

¹³ Inğanji enätqä iqu, “Sakätiyasi iquki, si zä miqä panä” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqä ätni, qätä ae äkiyänqe. Tqä apäkä Älisapetqi, ymeqä qokä hñqu nyuänqiyä. Iqueqä yoqe, ‘Jonäuä’ nyuätqätñqä.

¹⁴ Inğanji, saqä äwqe, aanä yeeqä kuapä kinyäniqueqä. Ämaqä kuapänäñi, ymeqä iquenyqä aquvänä ipnuwiqä. ¹⁵ Aquvänä iqä qakui, tiinji. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqiñi, ämaqä naqä-qu äpme, wainqätä, eqä ämaqä iquauqä kñuä indqänqce qui wimäkqetä, manqä yäniqueqä. Ymeqä iqu känäwä äwqä imä yqänä mnätanğanji, Dñä Ängüä Iqu, iqutä anä pmetäniqueqä. ¹⁶ Iqu iqueqä wäunüä imäkätqätangi, Israitqä kuapänäñi, iquauqä suqä hñgisanänji huätä ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, qänaknä ipnuwiqä. ¹⁷ Iqu Laisa iqueuä suqetä, yänänäqñqetä ämetä, Naqä Ique hiñuiqä wimeniqueqä. Qunuñuatä, ymeqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä imbñqä imäkätä, ämaqä hñgisanä itqänjuwä iquauñi, kñuä äkunmäknäpu, iquauqä kñuä indqänqce ängüänänjä metñqä imäkäniqueqä. Iqu ämaqä iquauñi, Naqä Iqu äpätqänğanqä näwenyä e imäkäniqueqä” ätukqe.

¹⁸ Sakätiyasi iqu enätqä iqueni, “Saqä kukñuinqce, naqä-qakuiqä kñuä nyätñqce, nyi näqñqce äänä himqäwä? Nyitä nqä apäkisä, ye quväuukuä kuapänä ae ämäyaqutäuqeqä” ätukqe.

¹⁹ Enätqä iqu kimani, “Nyi Gapleti iqunjqä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hipenüä iqi ätqäunänä. Iqu nyi kukñuä ängüä täñqä awä ktmqä änändowatqiyä. ²⁰ Nyaqä kukñuä tä hea qayunänänğa, naqä-qakuänänjä timäuniqueqä. Inäqe si nyaqä kukñui qätä manyiyqä inä-qae, hea nätmätqä tä timäuqanğanqce, kukñuä matqä isñqinyä” ätukqe.

²¹ Sakätiyasi iqutä, enätqä iqutä, iquaqu kukñuä tqämanätqätanqiyänğanji, ämaqä yäpaqä mängisa ätqäuminjuwä iqua, Sakätiyasi iqu anä yäpä yänğisa äpakä pmetanğqenqä, iquenyqä hiñuä äqumbu äpmapu, kñuä kuapänä indqänminjuwi. ²² Iqu hñganqä imänjaqänäqe, hñğanji yäpaqä mängisa ätimäuqe, kukñuä mätquä iqanğa, qu iquenyqe, iqu anä pmua inğisa äpme, wätqä enqä-pa äqunätänjqce, näqñqä ämakuwi. Iqu kukñuä matqä itä, iqueqä hipa itänä wätqä enqä-panji imäkkqe.

²³ Qänakndanji Sakätiyasi iqu, iqueqä wäunüä Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunji qäpu iäqe, iqueqä anämqä äukqe. ²⁴ Inğanji iqueqä apäkä Älisapetqi, äwqä-tänjä eä, iyyqä anä yäpä yänğisa zä qanüä hipa hñgi eeqä äpmaminñqe. ²⁵ “Goti Hanjuwä Iqu huäqä äwunätä ängüänä inyimäkqiyä. Nyi qokitqä äpmamä womba änyinminñqe, täñğanji Goti Hanjuwä Iqu huätä ämanmäuqiyä” ätkqe.

Enätqä iqu Mäliyauni, Jisasi Ique nyuäniqenqä ätukqenqä

²⁶ Älisapetqi äwqä-tänjä qanjuä 6 pmetanqani, Goti Hanjuwä Iqu enätqä Gapleti iqueni, Galilisänjä inji anä-himqä Nasäretqänqä ändowatkqe. ²⁷ Iqini iqu apäkä hitqä, qokätä hiqaqä mäwiqä iminqä hui, iyyqä yoqe Mäliyau äwimakqe. Ii Josepä iquenyqä ätminjuwi. Josepä iqueqä kawiqu, ämaqä naqä Dewiti ique. ²⁸ Enätqä iqu apäkä ii äwimeqe, “Si änguä äpmeninyä. Goti Naqä Iqu sinyqä knuä änguänänjä indqänätä, sitä anä äpmenä” ätukqe.

²⁹ Ii kuknuä tä qätä äwiyäqe, änä-änä mäwimänqä itä, “Änäänqä dqutiyä?” knuä äwikqe.

³⁰ Enätqä iqu, “Mäliya, si zä miqä panä!” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä änguänänqänqä, si atäunjuä ae äkiyqeqä. ³¹ Si äwqä eätnä, Ymeqä Qokä Hnque misinjqä. Iqueqä yoqe, ‘Jisasiuä’ nyuättnänqeqä. ³² Iqu Naqä-qu etanquti, ämaqä iqua, ‘Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanquti, Iqu qokä-apäkä iuni, Kiqä kawiqu Dewiti iqu äpmetä ämiminqä-pa, e miniqeqä. ³³ Iqu hueqä-himqä Jekopä iquesanä iquauqä Naqä-qu eä, hea ique-ique pmetäniqeqä. Iqueqä ämiqä iini, qäpunä maeqä da, e witäniqeqä” ätukqe.

³⁴ I tquanqa Mäliya enätqä iqueni, “Tä äänä timäutnqä tnyä? Nyi qoki maeqinjqä” ätukqe.

³⁵ Enätqä iqu kimanä, “Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Dnä Änguä Iqu si äkimetä, Iqueqä yänänäqenqe äkpatqiyänqiyä. Ymeqä si änyuesqä Iqu, Goti Iqueqänä hiätanquti, qu Iquenyqe, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä. ³⁶ Qätä nyiyä! Apäkä äpäyanä tqä sämaqi Älisapetqi-pqe, ymeqä hnqu inä nyuänqiyä. Iinyqe, ämaqe, ‘Apäkä täsi qokitqeqä’ ätuminquwä-qe, qanjuä 6 päwqanqa, ii äwqä-tänjä äpmenä. ³⁷ Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di imäkänqiyä” ätukqe.

³⁸ Iqu e tquanqa Mäliya ämävauqe, “Nyi Naqä Iqueqä wäunjuä-wiyqinjqä. Si tä ändnä-manä, ätimäunqiyä” ätukqe. Ii iinjä tquanqa, enätqä iqu ävämakqe.

Mäliya äyätä, Älisapetqi äwimakqenqä

³⁹ Inqanä Mäliya, qoqonjä Jutiya-tänjä inqinjqä anä-himqä hnquenyqä maqänä ekqe. ⁴⁰ Anä-himqä iu ätimäuqe, Sakätiyasi iqueqä anä yäpä yängisa äpäyätä, Älisapetqini, “Hiunjqanjqä” ätukqe. ⁴¹ Inqanä Älisapetqi, iuä manä qätä wiyqanqani, ymeqä iqu äwqendanä ämenä iqanqa, Dnä Änguä Iqu Älisapetqiyqä äwqeuni kuapanä ämngqe. ⁴² Inqanä ii Mäliyau tääqä yänänäqenqä tii ätukqe. “Apäkä eeqänänjä iua äpmetanquwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu si änguä ikimäkqiyä. Ymeqä si misnqä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu Ique-pqe änguä iwimäkqiyä. ⁴³ Nyi änäänäwä? Nyi apäkä naqinyä maeqä etanqä-qe, nqä Naqä Iqueqä känäiki änyimenyä. ⁴⁴ Qätä nyiyä. Si nyi tääqä ändnänqani, nyi qätä kiyqanqa, ymeqä äwqä tämni aquvänä itä, ämenä iqäqeqä. ⁴⁵ Si Goti Hanjuwä Iqu äktqenqä, ‘Naqä-qakuä, ätimäunqiyä’ knuä indqänqni, äwqä yeeqä inqikiyqä” ätukqe.

Mäliya, Goti Iqueqä yoqä haqä ämamäutä, apqä ätkqenqä

⁴⁶ Ii i tquanqa, Mäliya tii ätukqe.

“Nyaqä äwqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe hageqä ämamäuqiyä.

⁴⁷ Nyaqä quuvqe, Goti Hänä Inyimäkqä Iquenyqä yeeqä änyinjqiyä.

48-49 Nyi Iqueqä wäunuä-wiyqä apäkä hinginqä-qenyä, Iqu nyinyqä kñuä änguänänä indqängi. Goti Yänänäqñqä Iqu änguänänä nyimäkqenqe, ämaqä tänga äpmeñuwä iquatä, qänaknda pmapnuwä iquatä, 'Apäkä täsiñi, Goti Hanjuwä Iqu änguänäñi iwimäkkqeqä' tñnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, aañä pmua ägonänä. ⁵⁰ Ämaqä tänga äpmeñuwä iquautä, qänaknda pmapnuwä iquautä, Ique qätä wiyqä iquauñqe, Iqu qeqä wimängangñi änguä imäkqä-queqä. ⁵¹ Iqu, hipa wäunuä yänänäqñqä iqä-queqä. Ämaqä 'Nqä-näuä änguä eänänä, nyi imäkmqänä' kñuä indqängqä iquauñi, Iqu hinginäwa dowatqä-queqä. ⁵² Ämaqä naqä iquauqä yänänäqñqe huätä mamäuqä-queqä. Ämaqä yäpä iqinjä iquauä yoqe, haqeqä vauqumuatqä-queqä. ⁵³ Ämaqä nätmätqängqä äwa iqanguwä iquauñi, kuapänä vqä-queqä. Ämaqä nätmätqä kuapänä-tänjä iquauñi, huätä qanyä dowatqä-queqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Iqu neqä atqä-awäkau kukñuä guä ämäsäutä, 'Aprähamä iquenqätä, iqueqä kaqä-kawäkaunqätä, qeqä hea ique-ique nyimänguäniqueqä' ätukqeqä. Iqu kukñuä iñqe kñuä indqänätä, Iqueqä wäunuä-wiyqä Israitqä iquau yätamäkkqä vqä-queqä" ätukqe.

⁵⁶ Mäliya e ätuäqe, Älisapetqisä qañuä hñquaqui-hñque äpmeqe, kiqä anämqä anñi äpäwäkqe.

Älisapetqi, Jonä ique ämikqenqä

⁵⁷ Älisapetqi ingañi ymeqä qokä hñque ämikqe. ⁵⁸ Ämaqä iisä qäqiqi äpmamiñuwä iquatä, iyyqä käyämaqä iquatä, qätä äwipiyyi, Goti Hanjuwä Iqu qeqä äwutätä, yätamäkkqä vqangqenqä, iqua iisä aquvänä anä ikuwi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Hea 8 päwqanğa, qu ymeqä hayuqä-tänjä iqueqä huiwi häuä ktäupñqä aquvä äqämbiyi, iqueqä kaniqueä yoqä, "Sakätiyasiuä" nyuätanä-tpu iqanguwänğa, känai, "Oeyä, ne iqueqä yoqe, 'Jonäuä' nyuätatunqeqä" ätukqe.

⁶¹ Inji, "Änäñqäwä? Ämaqä sitanjä hui, yoqä iñi maqonqä inäuä" ätukuwi. ⁶² Iqua e ätupiyi, Sakätiyasi iqu iqueqä kñui ämotquetñqä diñqä, ique atäunjuä äwikuwi. ⁶³ Itanğa iqu, iqua zä-heauqä muaepñqä hipaitänä atäunjuä äwikqe. Iqu zä-heauqä iunji, "Iqueqä yoqe, Jonäuä" äqäkqe. Iqu e qäyqangqenqä iqua yäunjuä ikuwi.

⁶⁴ Inğanji, Sakätiyasi iqu kukñuä matqä äpmamiñqe, Goti Hanjuwä Iqu änguä iwimäkkqangi, iqu kukñuä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukqe. ⁶⁵ Nätmätqä huitanjä e timäuqangqenqä, ämaqä iqi äpmamiñuwä iqua zä ikuwi. Inğanji ämaqä Jutiya iu qoqonjä im-imä pmeqä iqua, kukñuä kuapä ätmiñuwi. ⁶⁶ Ämaqä kukñuä qätä e äwikuwä iqua, "Goti Hanjuwä Iqu ymeqä dänjä iqtänji, anä pmeñqiyä" kñuä e indqämbiyi, "Ymeqä iqu, änääqu heniqtäyä?" ätkuwi.

Sakätiyasi iqu hinjuä ätukqenqä

⁶⁷ Dñä Änguä Iqu, kaniqu Sakätiyasi iqtä kuapänä munğangi, iqu hinjuä tii ätukqe.

⁶⁸ "Israitqä iquneqä Goti Hanjuwä Naqä Iqu, Iqueqä ämaqä iqune, hanjä-iqä-tänjä pmetanğu änemetä, yätamäkkqä äneyätä anñi inätmeqenqe, ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuanä. ⁶⁹ Iqu imäkkqangi, Ämaqä Yänänäqñqä Hñqu hanjä inemäkätñqä eqi. Iqueqä wäunuä-wiyqä Dewiti iqueqä hueqä-himqä iuqä awä iqisa eqi. ⁷⁰ Iqu hinjuqänä hinjuä-tqä iquauä manjuta ätkqä-pa, iñjä ätimäuqiyä. ⁷¹ Neyaqa mäkä-hunqä iquauqätä, himä-wiunqä iquauqätä, hipa iuta anñi inetmetñqä

e imäkqiyä. ⁷²⁻⁷³ Iqu atqä-awäkanqä qeqä äwutätä, awiqu Aprähamä iquä kuknuä guä äumäsäuekqenqä knuä indqänätä e imäkqiyä. ⁷⁴ Neqä ämaqä mäkä-hunqä iquauqä hipa iuta angi inetmeqanqa, ne zä mänenqä iqanquti Iqueuä wäunui wiyquatunqeqä. ⁷⁵ Iinjä etangi ne hea ique-iqueni, Iqueqä hinuä iqini, suqä änguänäninä itanä, Iqueuä wäunui imäkquatunqeqä.

⁷⁶ Ga nqä ymeqä iquki, sinyqä tii tpuwiqä. 'Iqu Goti Haqä Yätutanä Iqueqä hinuä-tqä iqueqä.' Quati tiinjä. Si Naqä Iquenyqä hinuiqä äwätinä, hänaqä näwenyä imäktnänqeqä. ⁷⁷ Si injä imäktnänqeqä, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauqi, Iqu iquauqä suqä quvqe huätä ämamäutä, hänä iwimäkäniqenqä näqnqä wisnänqä dinqeyi.

⁷⁸ Ämaqä iquauqä qeqä wimänqangi, e imäkqe, qäukuä yätutanä we-hunqä hnqwe mäptqä ätätqä-pani, nenyqä injä dowatäniqeqä.

⁷⁹ Ne anä hiawiqä imä pmetanqwa, Iqu neqä huiwä zä injä ktqä namäuqanqa, mäptqä ätätqä-panä injä we-hunqwe ne naunätä hänaqä ämänätqeqanquti, ne äwqä hanuä änyätanä qeiqinyä pmetaniquaqä" ätukqe.

⁸⁰ Ymeqä iqu naqä eätä, iqueqä quuvqe yänänäqnqä ämeqe, qänakni, Israitqä iquauqä hinuä iqi tqäuniqänqanqwe, iqu anä avqnqä imä äpmaminqwe.

2

*Jisasi Ique ämikqenqä**

¹ Inqani ämaqä naqä Romätanä iqu, ämaqä iqueqä ämiminqä eeqänänä iuqä yoqä ämepu a täupnqä, kuknuä yänänäqnqä änyä-hänjä hui imäkkqe. Iqueqä yoqe, Sisa Okastusi ique. ²⁻³ Iqu e tqanqa, ämaqä eeqänänä, qu quwqä yoqä inä mapnqänä, quwqä anä yäuä dunqä anqumä äukuwi. Inqani qu ämaqä iuqä yoqe änyä qe ämakuwi. Siliya inqisani, Kuiliniyäsä iqu kiyapqä wäunüä itä äpmaminqwe.

⁴ Josepä iqu hueqä-himqä Dewiti iquesanä eä etangi, iqu Nasäretqä iu ävämani, Betlähemänqä ekqe. Ämiqä naqä Dewiti iqu hinuiqänänä, Betlähemä iu äpmaminqwe. Nasäretqäni, qua Galilisänä inqisayi. Betlähemäni, qua Jutiya-tänä inqisayi. ⁵ Mäliyani, iquenyqä ätminuwi, ii äwqä-täni etangi, qu iyaquvqä yoqä mapnqä, Josepä iqu iisä anä äukiwi.

⁶ Iyaqu Betlähemä iu äpmayi, Mäliya ymeqä nyuätqä hinuä äwqänqwe.

⁷ Ga ii Ymeqä Qokä Hitmqä Ique änyuäqe, ämaqä iquauqä anä hiqaqä wige hma etangi, yuä huäqä ätuätä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu äwätekqe.

Enätqä iqua, sipsipqä-miqä iquau äwimakuwinqä

⁸ Heatqä iqueni, Betlähemä-tänä qäqiqini, sipsipqä-miqä hnqua iquauqä sipsipqä ämipu, qamqä iqi äpmaminuwi. ⁹ Inqani Naqä Iqueqä enätqä hnqu, iquauqä hinuä iqi maqänä tqäuqanqa, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqwe, iquau we äwunqwe. ¹⁰ Iqua injä äqumbiyi, zä kiinjä iqanqwanqä, enätqä iqu, "He zä miqä pambiyä!" ätukqe. "Nyi henyqä kuknuä änguänänä, ämaqä eeqänänä yeeqä naqä-qakuänänä ipnqä äma äpqänä. ¹¹ Tänganä Dewiti iqueqä anä-himqä täutanä, Ymeqä Hnqu eqiyä. Ymeqä Iqu, ämaqä eeqänänä hiqä hanä-iqetani, hänä equmuatäninqä Iqueqä. Iqu Naqä-qu eä, Kraisi, he ämeyätqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä. ¹² He Iqueni, hinuä tiinjä äqumbiyitani, näqnqä mapnqäuä.

* 2: Matiu 1:18-25

Iqu yuä huäqä äutnä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu witanquti qumbnqäüä” ätukqe.

¹³ Enätqä iqu e tquanqa, enätqä kuapänänä iqua, qäukuä yätuta maqänä äquveppi, iqtä anä äpmaminwi. Iqua Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinjä ätkuwi.

¹⁴ “Qäukuä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqä-tänji. Inji qua bunji, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu änguä wimäkätjqä äwinyätjqä iquauji, äwqä hanuä di ävqiyä.”

¹⁵ Inganji enätqä iqua äväma, qäukuä haqä yätunqä angumä äyqanqungwänga, sipsipqä-miqä iqua kuknuä tii ätngwi. “Naqä Iqu nätmätqä ae ämänätqueqä-qae, ga e ätimäuqä-qinyqä hinuä qunatuqä Betlähemä dunqä jänänä äwanä.” ¹⁶ E ätmbiyi, maqänä äupi, iqua Mäliyautä, Josepä iquesä, Ymeqä Hayuqä-tänjä bulumäka buayänqä hevqä iu witanji ämäqumuakuwi. ¹⁷ Iqua e äqumbiyi, nätmätqä eeqänänji, enätqä iqu Ymeqä Iquenyqä ätukqenqä awä ätukuwi. ¹⁸ Iqua awä e tquanqä qätä äwikuwä iqua, knuä kuapänä indqängwi. ¹⁹ Mäliya nätmätqä eeqänäninqä knuä huätä mäwquatämäuqä da, knuä yqänä indqänä äpmaminqe. ²⁰ Inganji sipsipqä-miqä iqua anji äwäpiyänqanji, nätmätqä qätä äwiyäpu hinuä äqunqunqä, Goti Hanjuwä Ique yeeqä äväpu, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Nätmätqä eeqänänjä enätqä iqu ätukqä-pa, qäyunä qe ätimäukqe.

Jisasi Ique yoqä änyuätkuwinqä

²¹ Ii Ymeqä ämikqä hiunji 8 ae äpäwqanqa, Iqueqä huiwi häuä äktäupu, yoqä änyuätkuwi. Känai äwqä änyä etanqa enätqä iqu ätukqä-pa “Jisasiuä” änyuätkuwi.

Simiyonä iqu, Jisasi Iquenyqä hinuä ätkqenqä

²² Iyaqu Mosisi iqu ätkqeuji qänaknä isinyä, hea 40 qanyä ae äpmayi, akiyä änyäsinyä Ymeqä Iqueni Naqä Ique wiyjqä, Jerusälemänqä ätuma ekiyi. ²³ Ii tiinjinqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä-suqä iunji, ymeqä vqenqe, tiinjä äqänätanqiyi. “Hiveqä-yaqueqä, ämaqä, ymeqä qokä hitmqä eeqänänjä iquauji, Naqä Ique wipjqä.”† ²⁴ Iyaqu yänjini, akiyä nyämänäsinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqe qänaknä isinyä, hiqäva imäkiyjqä ekiyi. Bukä iunji, tiinjä qänätanqi, “Ynjä-heeqä hjqauqu mapjqti, ä ynjä-quaunyqä meqä hjqauqu mapjqti.”‡

²⁵ Inganji ämaqä hjqä Jerusälemä iu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Simiyonä ique. Iqu suqä änguanänjinä imäkätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iminqe. Iqu Israitqä iquauqä yätamakqä väniqä iquenyqä hinuä äqänä pmetanqi, Dnjä Änguä Iqu, iqtä anä äpmaminqe. ²⁶ Qänqanänji Dnjä Änguä Iqu, “Si Kraisi Ämaqä he ämeyätjqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqä Ique hinuä ganä äqunni, inqa päkondjqenqä” ätukqe. ²⁷⁻²⁸ Hiunji iqueni, Dnjä Änguä Iqu knuä vqanqa, iqu hiqäva-imäqä anjä dunqä äukqe. Inganji Jisasi Iqueqä kaniqutä, känaisä, kuknuä-suqä iu qänaki isinyä imäkiyjqä, Ique äma pqanqiyänqa, Simiyonä iqu atukuä ämaitä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änqiuqä” ätätä, tiinjä ätkqe.

²⁹ “Naqä Iquki, nyi Tqä wäunuä-kiyqunjqä. Si ändknä-ma, nyi äwqä hanuä iinqetä umqä, hinuinä nqänäwqatiyä. ³⁰ Nätmätqä Si imäkni, ämaqä iqune hänjä inemäqä di etanqi, nyi hinuä ae äqunänänä. ³¹ Si nätmätqä iinji, ämaqä huitanjä-huitanjä eeqänänjä iquauqä hinuä iqisanji

† 2:23 Angumä Itmakqä 13:2, 15 ‡ 2:24 Hiqäva-imäqä 12:8

näwinyä ae imäkñiqä. ³² Iqu Israitqä, Tqä sämaqä iquau, yoqä naqä ävätä, ämaqä huiziquau we-huñqä väñqeqä” ätukqe.

³³ Simiyonä iqu Ymeqä Iquenyqä e tquanqeqä, kandä-känatä, kñuä kuapänä indqänngiyi. ³⁴ Inğanı iqu, Goti Iqu imbquau äñguä iwimäkätñqä tääqä ätäqetani, känäu Mäliyauni tii ätukqe. “Ymeqä Tqueni, Goti Hanjuwä Iqu ae ätekqeqä. Inı Iquesani, Israitqä hñqua qui imäkñganquwänğa, itanğa huiziqua äñguänä pmapnuwiqä. Iqu, nätmätqä Goti Iqu imäkäniqeqä hiñqä enqä-panä eqanqeqä, ämaqä kuapänä kukñuä quvqä tupnuwiqä. ³⁵ Itanğa si ipäqäyuni tqä qeqä iu kiunjätauçanğı, täñä-huñqä i matqä-panä iinä matñiqä. Iinñqe, ämaqä kuapänänä iquauqä kñuä zä indqänmipqe, ätnänäqi timäuniceqä” ätukqe.

Anai, Jisasi Iquenyqä ätkqeqä

³⁶ Apäkä hui Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä äpmaminqe. Iiyqä yoqe, Ana. Ii Panuelä iqueqä meqiyi. Panuelä iqu, Aseli iquesañquvi. Ii äpäyanä ae ekqe. Ii hiñuiqänäñi quväukuä 7 kiqä qokä iqtä äpmaminñiyi. ³⁷ Qänakndanı kiqä qokiqu äpäkonğanğa, apäqñqä quväukuä kuapänä äpmaminqe. Iiyqä quväukuä eeqänäñi, 84 äpäukqe. Ii hiqäva-imäkqä anä iunı mäwquatämäuqä itä, buayä manqä äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanätä, Iqueqä wäunui heatqänğatä hinjuñğatä itä, äpmaminqe. ³⁸ Hiunji iqueni, Simiyonä iqu qäpu tqanğa, Anai imbquau äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätkqe. Iinä ätätä, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Jerusälemä iunı anğı itmetñqä diñqä hiñuä äqämbu pmetanquwä iquauni, ii Ymeqä Iquenyqä awi, iqisa ätipäqäkqe.

³⁹ Inğanı iyaqu Naqä Iqueqä bukä iu äqänänğä-pa eeqänä ae imäkiyi, iyaquvqä anä-himqä Nasäretqänğä, qua Galilisänğä inğinyqä äwäkiyi. ⁴⁰ Ymeqä Iqu naqä eätä, näqñqä kuapänä ämetä, yänänäqñqä ekqe. Inğanı Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä aquvänä itä, äñguä iwimäkminqe.

Hikñä Jisasi Iqu, näqñqä-vqä iquatä kukñuä ätkuwinqä

⁴¹ Quväukuä ique-iqueni, hiunji naqänänğä Pasopanğanı, Jisasi Iqueqä känatä-kandä hiunji hiñuä qunıyınğä, Jerusälemänğä iqäsmiñiyi. ⁴² Jisasi Iqueqä quväukui hipa eeqäpnä eäqe hñquaqu päwqanğa, suqä iunı qänaknä ipu, Jerusälemänğä ekuwi. ⁴³ Qu hiunji yäpakä ique qäpu ae äqämbiyi, quwqä anämqä wiqänğanı, Hikñä Jisasi Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmaminqe. Iinqe kaniqtä känaisä, “Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmenä-qe” kñuä mindqänğä ikiyi. ⁴⁴ Iyaqu, “Iqu ämaqä huizitä anä äpätqänäuä” kñuä vqanğı, qu hiunji hñque qanä äwäminuwi. E äwipiyänğanı, iyaqu Ique moqumuaynğä, quvämaqä awä iu qävqä iynğä ipäqäkıyi. ⁴⁵ Ique mämoqumueqä iyi, qävqä iynğänä Jerusälemänğä anğı ekiyi. ⁴⁶ Hiunji hñquaqui-hñquenä iunı, iyaqu hiqäva-imäkqä anä iunı, Iqu näqñqä-vqä iquauä awä iqi pmetanğı ämoqumuakiyi. Iqinı Iqu iquauqä kukñui qätä äwiyätä, iquau yatñqä inä äwiminqe. ⁴⁷ Inğanı ämaqä iqueqä kukñui qätä äwipu äpmapiyä iqua, Iqueqä näqñqeqätä, Iqueqä kima tquanqeqeqätä, qu eeqänä yäunüä ikuwi.

⁴⁸ Iyaqu hiñuä äqunıyiyi, tä äktäuwanäsinyä, känai tii ätukqe. “Nqä Ymeqä Iquki, suqä iinı sunğä yetquenyä? Tniqtä tnandäñi, äwqä hanä yeyqanğı, ye Sinyqä qävqä itqänueä.”

⁴⁹ I tquanğa, Iqu kimanı, “Qe Nyinyqä sunğä qävqä itqäninyqä? Änäänğä? Nyi Nqä Apiqueä anä täu pmetmqä diñqe, qe maqñqä

eäjninyqä?” ätukqe. ⁵⁰ Kukñuä kima iinqe, iyaqu kiqä quatinqe, maqnqä eminiyi.

⁵¹ Inğanı Iqu iyaqutä Nasäretqänqä anä qe äwäkuwi. Ga Iqu iyaquiuä kukñui, qänaknä äwiminqe. E äpmapiyänğanı, känai kukñuä eeqänäni ämetä, iiyqä kñuä indqänqä imä yänänäqñqä ämaeminqe. ⁵² Jisasi Iqu naqä eätä, Iqueqä näqnqe änguänänä-tänu ekqe. Goti Hanjuwä Iqu Iquenyqä kuapänä winyätanğı, ämaqä iqua-pqe inä äwinyminqe.

3

*Jonä asñä-qäyqä iqu, kukñuä awä ätuminqenqä**

¹ Sisa Taipiriyasi iqu, Romä pmeqä iquauqä naqä quväukui 15 pmetanğanı, Pondisi Pailoti iqu, qua Jutiya du kiyapqä pmetanğa, Heroti iqu†, qua Galili du ämiminqe. Itanğa iqueqä känguequ Pilipä iqu, qua Ituriyā dutä, qua Tätakonitisi dutä ämiminqe. Itanğa Lisaniyasi iqu, qua Apilene du ämiminqe. ² Inğanı Anasi iqu, Käyāpasi iqu, iquaqu hiqäva-imäqä naqä äpmaminıyi. Inğanı Sakätıyasi iqueqä ymeqä Jonä iqu, anä avqnqä imä pmetanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui iquenyqä äpkqe. ³ I etanğanı, iqu anä eeqänänä eqä Jotänä-tänä iu ikitä, awä tii ätuminqe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutnqä dinqe, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, asñä mapiyä” ätuminqe. ⁴ Iqu iinqä imäkminqetani, hiñuä-tqä Asayä iqueqä bukä iu äqänänqä-pa ätimäukqe.

“Anä avqnqä duñi, ämaqä hñqueqä manı tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe näwinyä jänänä tiñä imäkepiyä. ⁵ Hänaqä ätñnänqe, qua äptätnyäpu, itanğa qoqonä ätqäunqe, yaquetä ipu, itanğa ätuqä änyänqe, hii iwqatäpu, itanğa äquvätä ätimäutä iqä änyänqe, änguä nyätñqä imäkepiyä. ⁶ Inı ämaqä eeqänäni, qu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä, ämaqä qui imäknätqänuwä iquau häñä iqumuatqe, hiñuä qumbnuwiqä’ ätqiyä” ätätä äqänä.‡

⁷ Inğanı qokä-apäkä kuapänä, Jonä iqu asñä wuqiyätñqä wimeqanğuwanğa, iqu tii ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä äpäñqiyä, he zä upiyä-qe’ tqu hitqanğikä? ⁸ Hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. Iñä imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänä enqäpanuenjqä. Ga ‘Aprähämä iqu neqä awıqu hitanğqetani, ne änguä äpmeñunä-qe,’ matñqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähämä iqueqä kaqä-kawäka epñqe, änguä imäkänä. ⁹ Zä-häukuä änguä mäwiqanğutqä iquauñi tä täuvepñqä dinqe, japiñi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

¹⁰ Jonä iqu e tquanğa, qu yatñqä äväpu, “Iinqe ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

¹¹ I tquanğuwänğa iqu kimanı, “Ämaqä hñqu gquä hñquaqu-tänu sätäti, ämaqä gquä maeqä ique vññqiyä. Itanğa ämaqä hñqu buayä-tänu eäqe, iqu-pqe asä e yññqiyä” ätukqe.

¹² Itanğa ämaqä mbqä motauqä hñqua, asñä mapñqä äwimepu, tii ätukuwi. “Ämaqä ämänätqueqä iquki, ne äänä imäkatunquäwä?”

¹³ Kimanı iqu iquauñi, “Heqä ämeyätqänuwä iqua etquwä-pa, iunä motaupñqeqä” ätukqe.

* **3:** Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Jonä 1:19-28 † **3:1** Heroti iqueqä yoqä huizi, Antipasiyi. Iqueqä kaniqeqä yoqä-pqe Heroti iqueyi. ‡ **3:6** Asayä 40:3-5

¹⁴ Itanğa ämaqä mäkä-iqä iqua-pqe yatnqä äväpu, “Ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

I tquanquwänğa iqu, “He ämaqeñi, ‘Mbqä nätappiyä’ ätuäpu, suqä quvqä mitqueqä pambiyä. Qunı kuknuä quanğä mämitqä pambiyä. Itanğa ‘Mbqe, wäunüä iququenqe, tä qäyunjqä’ knüä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁵ Inğanı qokä-apäki, Kraisi ämaqe mitnqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquenyqe hiñuä äqämbu äpmaminuwä iqua, Jonä iquenyqe, “Tqu Kraisi Qäqutiyä?” knüä äwiminqe. ¹⁶ Qu knüä e indqänätanquwinqe, Jonä iqu iquau tii ätukqe. “Nyi asñi, eqä ditänä eqiyätqänä. Iinğ etanği, Ämaqä nyi ämanqutäunqä Iqu, qänaki änä äpänqiyä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue ewamqe, nyi ämaqä ängquunä manä, quvqunjqä. Iqu asñi, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Änguitä, tä itä hiqiyänqiyä. ¹⁷ Iqu spetqä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä Kiqä aniu pnqä maeninqe. Itanğa kuä pai, tä maisquä du tnämäuniquqä” ätukqe. ¹⁸ Inğanı Jonä iqu, ämaqä knüä ängüä mapnqä iunqä, kuknuä hui inä ätuätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä ängui awä ätuminqe.

Heroti iqu, Jonä ique guä äpmuatekqenqäs

¹⁹ Galilisanä ämaqä naqä Heroti iqu, iqueqä känguequeqä apäkä Herotiyasi ämetä, suqä quvqä huizi, kuapänä imäkqanqeta, Jonä iqu äkasuwä ätukqe. ²⁰ Iutanı Heroti iqu suqä quvqä hnqu anqu inä imäkätä, Jonä ique guä äkiqiyäuekqe.

*Jisasi Iqu, asñä ämakqenqä**

²¹⁻²² Ämaqä eeqänänı, qu asñä metqätanquwänğanı, Jisasi Iqu-pqe asñä ämakqe. Iqu asñä ae ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqämanätqätanğa, qäukui qnqanğä äutänäqe, Dñä Ängüä Iqu, ynğä-heeqä enqä-pa, Iquenyqä äquvepkqe. Äquvepqanğa, qäukuä yätutanı, manğ tiinğ ätukqe. “Si Nqä Ymeqä Nyi kiinğ änyinätnqä Iqukiyqä. Nqä äwqe, Sinyqä yeeqä änyinğiyä.”

Jisasi Iqueqä kawäkaunqä†

²³⁻³⁸ Jisasi Iqu, Iqueqä quväukui 30 päwqanğa, Iqueqä wäunüä ipäqäkqe. Inğanı qokä-apäki Iquenyqe, ‘Josepä iqueqä Ymeqeqä’ knüä indqänquwi.

Kinğanänı, Goti Hanjuwä Iqu Atamä ique imäkkqe. Atamä iqu Seti ique eämakqe. Seti iqu Inosi ique eämakqe. Inosi iqu Kenanä ique eämakqe. Kenanä iqu Mähaleli ique eämakqe. Mähaleli iqu Jareti ique eämakqe. Jareti iqu Inokä ique eämakqe. Inokä iqu Metusela ique eämakqe. Metusela iqu Lamekä ique eämakqe. Lamekä iqu Noa ique eämakqe. Noa iqu Semä ique eämakqe. Semä iqu Apäksati ique eämakqe. Apäksati iqu Kainanä ique eämakqe. Kainanä iqu Sela ique eämakqe. Sela iqu Epe ique eämakqe. Epe iqu Pelekä ique eämakqe. Pelekä iqu Reu ique eämakqe. Reu iqu Serukä ique eämakqe. Serukä iqu Neho ique eämakqe. Neho iqu Tera ique eämakqe. Tera iqu Aprähämä ique eämakqe. Aprähämä iqu Aisakä ique eämakqe. Aisakä iqu Jekopä ique eämakqe. Jekopä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Peresi ique eämakqe. Peresi iqu Heslonä ique eämakqe. Heslonä iqu Ani ique eämakqe. Ani iqu Atäminä ique eämakqe. Atäminä iqu Aminätapä ique eämakqe. Aminätapä iqu Nesonä

§ 3:18 Matiu 1:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 9:7-9 * 3:20 Matiu 3:13-17; Makä 1:9-11 † 3:21-22 Matiu 1:1-17

ique eämakqe. Nesonä iqu Salämonä ique eämakqe. Salämonä iqu Boasi ique eämakqe. Boasi iqu Opeti ique eämakqe. Opeti iqu Jesi ique eämakqe. Jesi iqu Dewiti ique eämakqe. Dewiti iqu Netenä ique eämakqe. Netenä iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Mena ique eämakqe. Mena iqu Melea ique eämakqe. Melea iqu Eliyakimä ique eämakqe. Eliyakimä iqu Jonamä ique eämakqe. Jonamä iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Simiyonä ique eämakqe. Simiyonä iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Jorimä ique eämakqe. Jorimä iqu Eliyesa ique eämakqe. Eliyesa iqu Josuwa ique eämakqe. Josuwa iqu Erä ique eämakqe. Erä iqu Elämatamä ique eämakqe. Elämatamä iqu Kosamä ique eämakqe. Kosamä iqu Ati ique eämakqe. Ati iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Neri ique eämakqe. Neri iqu Selatiyoli ique eämakqe. Selatiyoli iqu Serupapelä ique eämakqe. Serupapelä iqu Resa ique eämakqe. Resa iqu Joänanä ique eämakqe. Joänanä iqu Jota ique eämakqe. Jota iqu Josekä ique eämakqe. Josekä iqu Semenä ique eämakqe. Semenä iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Matä ique eämakqe. Matä iqu Näkai ique eämakqe. Näkai iqu Esäli ique eämakqe. Esäli iqu Nahumä ique eämakqe. Nahumä iqu Amosi ique eämakqe. Amosi iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jänai ique eämakqe. Jänai iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Heli ique eämakqe. Heli iqu Josepä ique eämakqe. Inji qokä-apäki, “Josepä iqu Jisasi Ique eämaqeqä” knjuä indqannguwi.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwiminqenqä**

¹⁻² Inğanj Dnjä Änguä Iqu Jisasi Iqueqä äwqä imä kuapänä munğanğa, Iqu anğu wätñqä, eqä Jotänä iunji ävämakqe. Iqisanj Dnjä Änguä Iqu Jisasi Ique iwimäkqanği, Iqu anjä avqñqä imä hiunji 40 äpmakqe. Iqu iu pmetanğa, Setänä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä dunqä yamwiqä äwiminqe. Imnji Jisasi Iqu buayä manqä äpmenjaqänäqe, hiunji yäpakä iquenji Iqu buayä dä äwikqe.

³ Inğanj Setänä iqu, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, hikä tqü buayä kunmäknätñqä, kukñuä tuvä” ätukqe.

⁴ Injäqe Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

‘Ämaq buayä dutanä pmeqä hmanjqä’ † ätukqe.

⁵ I tquanğa, Setänä iqu ätuma äyäqe, anjä-himqä eeqänänjä qua täunji maqänä ämotquakqe. ⁶ Ämotquetä tii ätukqe. “Anjä-himqä eeqänänjä täunji, nyi Si misñqä ktapmçänä. Itanji, Si yoqä naqä qondñqinyä. Nätmatqä eeqänänji, ñqä ae änyimänğqe. Itanji nyi ämaqä hñque wimqä etanğutqä di, nyi äwimqänä. ⁷ Inji Si qonjä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeu mamäuqanğtqe, eeqänänjä tä Tqä hiänqiyä” ätukqe.

⁸ I tquanğa Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä, *‘Si qonjä äuktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunji Iqueqenä iqanğinyä’* äqänänä” ‡ ätukqe.

⁹ Itanji, Setänä iqu Jisasi Iquenji, Jerusälemänqä ätumä äwäqe, hiqäva-imäkqä anjä atääqä yänğisa ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, qua mäñi ikuapmäuvä. ¹⁰ Ii tiinjçä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä.

* 4: Matiu 4:1-11; Makä 1:12-13 † 4:4 Kukñuä-suqä 8:3 ‡ 4:8 Kukñuä-suqä 6:13

'Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä enätqe, si änguä mikipñqänä ätuänqiyä.

¹¹ *Inji tqä yuki, hikä iu hui matäveqä isñqä diñqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpñqäuä,' äqänänä"§ ätukqe.*

¹² *I tquanğa Jisasi Iqu kimañi tiñjä ätukqe. "Bukä iunji tii äqänä.*

'Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Ique, yamwiqä mävwä panä' äqänänä" ätukqe.*

¹³ *Inğañi Setänä iqu, Jisasi Iqueni yamwiqä eeqänäñi qäpu äväqe, hea hñganqä hiñuä äqänä pmetñqä diñqä ävämakqe.*

Jisasi Iqu, Galili iuta wäunüä ipäqäkqenqä†

¹⁴ *Inğañi Dñä Änguä Iqueqä yänänäqñqä ditä qäsä, Jisasi Iqu Galili dunqä anğumä äukqe. Ämaqä iqi pmeqe, Iquenyqä qätä äwikuwi. ¹⁵ Iqi äpme, iquauqä anä aquväqñqä iu näqñqä äväkiqe, ämaqä eeqänänjä iuqä hiñuä iqi, yoqä naqä täñä-qu emiñqe.*

Nasäretqätanjä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä‡

¹⁶ *Iqisañi Iqu Nasäretqänqä, anä Iqu hiñuiqänä äpme naqä ekqä dunqä ävämakqe. Iqi ätimäuqe, Iqueqä suqä dunä itä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqanğani, anä aquväqñqä yängisa äpeyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui a täutñqä ätqäukqe. ¹⁷ Ämaqä hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, ämaqä bukä miqä iqu ämetä, Jisasi Ique vqanğa, Iqu ävatäqe, kukñuä tiñjä qänätanği äqunätä a ätäukqe.*

¹⁸ *"Dñä Änguä Iqu nyaqä yäpä tämä äpmenä. Ii tiñiqä. Naqä Iqu nyi ätenjikqe. Qokä-apäkä nätmätqä maeqä du, Iqueqä kukñuä äñgui awä tumqätä, ämaqä guä pmetanğuwä iquau, 'Hiñginä upñqeqä' tumqätä, ämaqä hiñuä quvqä iquau-pqe, 'Hiñuä anğu qämbñqeqä' tumqätä, itanğa ämaqä, huizi iqua mäñdi kittqiyätqätanğuwä iquau, qanyä pmapñqä iwimäkqämqä änändowatkqeqä. ¹⁹ 'Hea Naqä Iqu ämaqe äñguä iwimäkäniqenqä äpätnqe, qäqiqiyqä' awä tquämqä änändowatkqeqä"§ qänätanği a ätäukqe.*

²⁰ *Jisasi Iqu a qäpu ätäuäqe, bukä ämuänyätä, anği äväqe, quamä äpmakqe. Inğañi, ämaqä anä aquväqñqä iu äpmamiñuwä iqua, qu eeqänä Jisasi Ique hiñuä yänänäqñqä äqunmiñuwi. ²¹ Iiñä iqanğuwänğa, Iqu tii ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä bukä täu äqänänqä tä, he qätä äwiyänjuwä iunji, täñğa ätimäuqiyä."*

²² *Iqu i tquanğa, eeqänänä iqua Iquenyqä yeeqä ipu, kukñuä äñguä ätpiyi, Iqu kukñuä äñguänänä tquanğqenqä kñuä kuapä indqämbiyi, tiñjä ätñguwi. "Tä Josepä iqueqä Hikñiqueqä. Kukñuä tä, Iqu ängisa ämetä tqiyä?"*

²³ *Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. "Ämaqe quamä äñguänänä pmeqeunqä kukñuä ätätqänjuwä-pañi, he 'Si duuta iqukiyqä. Tqä-täuä äñguä imäkinyä' äñdpiyi, itanğa 'Nätmatqä Si Kapänämä imäkñiñqe, ne qätä äwiyququeqä. Inäqe Tqä anä täqini, asä i imäkiyä' dpñqeqä" ätukqe.*

²⁴ *Inğañi Iqu tiñjä-pqe inä ätukqe. "Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqe, hiñuä-tqä quwqä anä-himqä iutanä iquenyqe, qu yeeqä miqä ipñqäuä.*

²⁵ *Nyi naqä-qakuä tiñjä-pqä etqänä. Kiñganäñi, Laisa iqu pmetanğani, quväukui hñquaqui-hñque, qanui 6 iunä piyä maqiyqä itä, buayä dä naqänänä ätimäukqeqä. Inğañi apäqñqä kuapänä hiua, Israitqä iu äpmamiñuwiqä. ²⁶ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu Laisa iqueni, apäqñqä*

§ 4:11 Apqä Bukä 91:11-12 * 4:12 Kukñuä-suqä 6:16 † 4:13 Matiu 4:12-17; Makä 1:14-15

‡ 4:15 Matiu 13:53-58; Makä 6:1-6a § 4:19 Asayä 61:1-2

iuautanä huinyqä mändowatqä danä ikqeqä. Oeyä. Iqu iqueni, apäqñqä yäpaqängisanä anä-himqä Säläpatqä pmeqä huinyqä, anä-himqä naqä Saitonä ingisanqä ändowatkqeqä. ²⁷ Tiinjä-pqä eminqe. Hinuä-tqä Elisa iqu pmetanğani, qokä-apäkä wänyimänqä-tänä kuapä Israitqä iu äpmaminuwiqä. İnäqe, eeqänänä iquauqä wänyimänqä qäpu maeqä da ikqe. Naimänä, qua Siliya pmeqä iqunä, änguä imängqeqä” ätukqe.

²⁸ Jisasi Iqu e tquanğa, ämaqä anä aquväqñqä iu äpmaminuwiqä iqua, kukñuä qätä iinjä äwipiyyi, qu eeqänä äwqä tnänä naqänänä äwiñgqe. ²⁹⁻³⁰ İnjä ipiyyi, iqua ävaupu, Iqueni anä-himqä yäpaqängisa äkiwqatämakuwi. E imäkäpiyitanı, qoqonä, anä-himqä iu mätnätanğqä yänggisanı, iwaqä bu ävqutäumanä-tpu, ätuma yqanğuwänğa, Iqu quvaqä awä iqisa äqupäwunğa äwekqe.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnä quvqä-tänä hñque änguä iwimäkkqeqä**

³¹ Iqisanı Iqu Kapänamä, anä-himqä Galilisänä ingisanqä äwäkqe. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğani, Iqu ämaqä iquau näqñqä äwiminğe.

³² İnğanı Iqu, yoqä-tänä-qu tquanğqeqä, qu qätä äwiyäpu, yänuä ikuwi.

³³ İnğanı, ämaqä dnä quvqä-tänä anä aquväqñqä iu äpmaminğä hñqu ämävauqe, manä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. ³⁴ “Äi! Jisasi Nasäretqätanä Iquki, Si squä nemäkätñqäwä? Si ne qui nemäkätñqä äpnätanä? Nyi Sinyñqe näqñqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänä Iqukiyqä” ätukqe.

³⁵ E tquanğa, Jisasi Iqu yänänäqñqä tii ätukqe. “Si kukñuä matqä panä. Ämaqä iqueni huätä vämayä!” E tquanğa, dnä quvqä iqu, iqueni qu-tänä awä iqi qua mäni äkimäuqe, ique qui mimäkqä itä ävämakqe.

³⁶ Ämaqe yänuä ipiyyi, tii ätnğuwı. “Kukñui äkitanäwä? Iqueqä yoqetä yänänäqñqä iutatä tquanğa, dnä quvqä iqua qätä äwiyäpu ävämeqäuä.”

³⁷ Jisasi Iqu nätmätqä iinjä imäkkqeqä tiwiqe, anä-himqä im-imä äwekqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, änguä iwimäkkqeqä†

³⁸ Jisasi Iqu anä aquväqñqä iunı ävämani, Saimonä iqueqä anä iu äpaqukqe. İqinı Saimonä iqueqä känemi, huiwä dnä tnänä iqanği witanğqeqä, qu Iqu yätamakqä vätnqä diñqä yatñqä äwikuwi. ³⁹ İ tquanğuwänğa, Iqu äwäqe, apäkä ii-sänä qäqiqi ätqäuqe, yaqä huätä wätñqänä kukñuä yänänäqñqä ätukqe. Iqu e tquanğa, yaqä qäpu eqanği, ii änguä maqänä imänäqe, ymisanä näwinyä imäkekqe.

⁴⁰ Maptqä äqukunätñqä itqätanğa, qu ämaqä tänä-yaqä huitanä-huitanä-täni, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäukuwi. İnjä iquaunı, Iqu hñqunä-hñqunä hipa haqeqi äwiyätä, änguä iwimäkkqe. ⁴¹ Iqu e imäkätqätanğa, dnä quvqe ämaqä kuapänänä iunı ävämakuwı.

Ävämepiyanğani, qu Iqueni, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukuwi. Qu, “Tqu Kraisi, Ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” näqñqä etanğuwitanı, Iqu, qu äkasuwä ätuätä, “He matqä pambiyä-qe,” yänänäqñqä ätukqe.

Jisasi Iqu, anä-himqä huiwä ätuäkäminğeqä‡

⁴² Zinuanğani, Jisasi Iqu anä avqñqä dunqä äväma äukqe. İnğanı ämaqe, qu Iquenyqä qävqä ikipu, ämäqumuapiyyi, iquau mävämeqä yatñqä, iqi ätäuqumuatekuwi. ⁴³ E iqanğuwınqä Iqu iquau tii ätukqe.

* 4:29-30 Makä 1:21-28 † 4:37 Matiu 8:14-17; Makä 1:29-34 ‡ 4:41 Makä 1:35-39

“Henyä ma, anä-himqä huiunji, Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä awä inä tumqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iinjqä änändowatkqeqä” ätukqe. ⁴⁴ Iqinji ävämanji, Iqu qua Jutiya iu ikitä, iquauqä anä aquväqñqä iu awä ätuäkäminqe.

5

*Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hñquau tääqä ätuätumakqenqä**

¹ Hiunji hñqueni, Jisasi Iqu eqä Genesäretqä iqueqä manä iqi tqäutangä, ämaqä kuapänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wipñqä, Iqu-tänjä qäqiqi ätqäuminjuwi. ² Jisasi Iqu kukñuä awä ätuätäqänqani, hämapäkä-piqä hñquauqä yimba hñquaqu eqä manä iqi witanqinyä äqunqce. Hämapäkä-piqä iqua yimba iu mäpmeqä, quwqä hämapäkä qa piunyqe, asnjä äqäminjuwi. ³ Inqani Iqu Saimonä iqueqä yimba ique hinuä äqunäqe, ätkamäutä, Saimonä ique, “Yimba nändi äma uvä” ätukqe. Itanji Iqu yimba iu quamä äpmeqe, qokä-apäkä iquau kukñuä hui inä äwikqe.

⁴ Iqu näqñqä qäpu äväqe, Saimonä iqueni, “Si yimba eqä awä näñji äma äwätinä, iqisanji he qae hämapäkinqä eqä-huänjä bu tnämeqapiyä” ätukqe.

⁵ I tquanqä, Saimonä iqu kimanji, “Naqä Iquki, ne heatqä tqueni wäunjuä yänänqñqä itqätangu, zä aanqä änavqiyä. Ne hämapäkä tutqä qäpu mapiqä iqunä. Ga Si iinjä ändinji, nyi qa ätnämäumqänä” ätukqe.

⁶ Qu iinjä ipiyi, hämapäkä kuapä piqanqunwänqä, qae ändakmämätä ikqe. ⁷ Iquauqä käyämaqä yimba huizi du äpmaminjuwä iqua, yätamakqä wipñqä diñqä hipa äuqueqä äwikuwi. Iqua äppiyyi, hämapäki yimba hñquaqi ämaikuwi. Inqani yimba iquaqu eqä-huänjä mämä quveqenyäsinyä ikiyi.

⁸ Saimonä Pitä iqu, hämapäkä eeqänänjä äpäkuwä iu äqunäqänqani, iqu yäunjuä naqänänjä itä, Jisasi Iqueqä yukä yäpä iqi äpäknäqe, “Naqä Iquki, Si änyiväma uvä. Nyi ämaqä quvqunjqä” ätukqe. ⁹ Iqunä ma. Ämaqä Saimonä iquä anä äpmaminjuwä iqua-pqe, yäunjuä ikuwi. ¹⁰ Iqueqä wäunjuä anä iqä, Jemisi iquä, Jonä iquä, Sepri iqueqä hikñä inqueqi-pqe, yäunjuä inä ikiyi.

Saimonä iqu i tquanqä, Jisasi Iqu kimanji, “Si zä miqä panä. Nyi, si ämaqä, hämapäkä enqä-pa, piqätñänqä, ikimäkmqänä” ätukqe. ¹¹ Qu yimba eyqiyämanji, eqä manä weä näñinyqä äpäupiyi, quwqä nätmätqä eeqänänji hinuinä äqunqunani, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

¹² Hea hñqueni, Jisasi Iqu anä-himqä hñque äpmaminqe. Anä-himqä iunji, ämaqä wänyimänqä kuapänänjä-tänjä hñqu äpmaminqe. Iqu Jisasi Ique hinuä äqunäqe, qonjä äwoktäutä, hipenjuä qua bu eätä, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si äkinqanqutqe, nyi äñguä iqu nyimäkätinnyä.”

¹³ Itanqä Jisasi Iqu hipa haqeqä äwiyäqe, tii ätukqe. “Nyi änyinqiyä. Si äñguä imänyä.” I tquanqä, ämaqä iqueqä wänyimänqä, äñguä maqänä imänqce.

¹⁴ Inqce Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Nyi tä imäkqenqe, si ämaqä hñque mätquä panä. Si hiqäva-imäkqä iquenyqä äyätinä, tqä huiwi ique motquayä. Mosisi iqu ätkqä-pa, tqä huiwä äñguä ikimäkqenqä hiqäva imäkiyä. Inqce, qu ‘ämaqä tqi iqueqä yaqe, äñguä ae imänqceqä’ kñuä vätnqänänyä” ätukqe.

* 5: Matiu 4:18-22; Makä 1:16-20 † 5:11 Matiu 8:1-4; Makä 1:40-45

¹⁵ Iqu, “Si ämaqä hñque mätquä panä” qäyä ätukqä-qe, ämaqä imimä äpmapiyä iqua, Jisasi Iquenyqä kukñui qätä kuapänä äwimiñuwi. Inğanj ämaqä kuapänä kukñuä qätä wipñqätä, iquauqä yaqä äñguä iwimäkätñqätä, Iquenyqä äpminiwi. ¹⁶ Qu iinjä itqätanğuwänğa, hea kuapänänğanj Iqu äväma, anä avqñqä imqä äwätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäqisminiqe.

Jisasi Iqu, ämaqä yänä-a quvqä hñque äñguä iwimäkkqenqä‡

¹⁷ Hea hñqueni Jisasi Iqu qokä-apäkiu näqñqä vätqätanğa, Parisitanä hñquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä hñquatä anä-himqä eeqänänä Galilisanä, Jutiyatanä, Jerusälemätanä iuta äppiwi, Jisasi Iqutä quamä anä äpmamiñuwi. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqe, Jisasi Iqu ämaqä täñyaqä iquau äñguä iwimäkätñqänä Iqutä äpmamiñqe. ¹⁸ Inğanj ämaqä hñqua, ämaqä yänä-a quvqä hñque hevqä ämiqutäwa äpäpu, anä yäpä yänğisa äma äpeyäpu, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi hianä-tpu ikuwi. ¹⁹ Ämaqä kuapänä pmetanğä änä mäpeyqä ipiyi, anä haqä yätunqä äma äpepiyi, atääqä yänğisa itäqäktäupu, ämaqä yänä-a quvqä iqueni, iqueqä hevqeu guä ämäsäupiwi, ämaqä pmetanğuwä awä Jisasi Iqu tqäutanğqä bunqä guä äyämäwatukuwi.

²⁰ Iqu quwqä quuvqä heqiyqä du hiñuä äqunäqe, “Nqä näueqä iquki, tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä” ätukqe.

²¹ Iqu e iqanğqenqä, Parisi iquatä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä kñuä tiinjä indqänğuwuwi. “Suqä quvqä huätä mamäuqe, Goti Hanjuwä Iqunänjqä. Iqueni äkittqiyetä, naqä timäutñqä ätqäqä Tqu, ii Tqukä?”

²² Iquauqä kñuä indqänğqä imñi, Jisasi Iqu näqñqä ae eäqe, “He Nyinyqä kñuä iinjä, suñqä indqänğäuä?” ätukqe. ²³ “Nyi qeiqinyä imäkätmä tmqe, kukñui äkikä? ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tmqätanä ä, ‘Si ävautnä qanä uvä’ tmqätanä? ²⁴ Tiinjä eänä, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täuñi suqä quvqe huätä mamäunqiyä. He iinjñqe näqñqä mapñqe, Nyi ämaqä täñyaqä iqueni tii ätquä. ‘Si ävautnä, tqä yquvanä a ämaqätätinä, anämqä uvä’ ätquänä” ätukqe.

²⁵ Jisasi Iqu e tquanğa, iqu maqänä ävauqe, iqueqä yquvanj a ämaqätäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätätä, iqueqä anämqä äukqe. ²⁶ E äqumbiyi, qu eeqänä yäñuä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätkuwi. Iinjñqe, tiinjä ätkuwi. “Tänğa ne nätmätqä huitanjä yänänäqñqe timäuqanği hiñuä äqunänğunä” ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä kñuä kuapänä indqänğuwuwi.

Jisasi Iqu, Lipai (Matiu) ique tääqä ätuätumakqenqä§

²⁷ Iqisanj Jisasi Iqu äwäqe, ämaqä mbqä motauqä hñqu, mbqä motauqä anä iu pmetanği äqunğqe. Iqueqä yoqe, Lipai ique. Iqueni Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe. ²⁸ I tquanğa, iqu nätmätqä eeqänänj iqi ävämetä, pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

²⁹ Lipai iqu Jisasi Ique itmakqenqä, iqueqä anä du ymisanä naqänänä imäkkqe. Ämaqä kuapänä mbqä motauqä iquatä, ämaqä huizi-pqä iquatä, buayä anä änäpu äpmamiñuwi. ³⁰ I pmetanğuwänğa, Parisi iquatä, iquauqä ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jisasi Iqueqä wäñuñqä ämotquamiñqä iquauñi, “He ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkkqä iquatä buayä anänj, suñqä nätmätqäuä” ätukuwi.

‡ 5:16 Matiu 9:1-8; Makä 2:1-12 § 5:26 Matiu 9:9-13; Makä 2:13-17

³¹ I tquan̄guwän̄ga, Jisasi Iqu kiman̄ji, “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquaun̄qä mäwqä ipnä. Ämaqä yaqä iquanä upn̄qäüä” ätukqe. ³² “In̄äqe, kn̄jä äkunmäkn̄äpu suqä quvqä vquatämäupn̄qä din̄qe, Nyi ämaqä suqä ängüä imäkqä iquau tääqä tumqä mapqä iqäqeqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquau tääqä tumqä äpqäqeqä” ätukqe.

*Qu Jisasi Ique, suqä buayä manqänqä yatnqä äwikuwinqä**

³³ In̄gan̄ji qu Jisasi Ique, tiin̄jä ätukuwi. “Ämaqä Jonä iqu wäun̄juänqä ämotquetn̄qä iqua, buayä manqänqä imäkäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqän̄uwiqä. Itan̄ga, Parisi iquauqä-pqä iqua, asänän̄jqä. In̄äqe Saqä iqua, buayätä eqätä änätqän̄äüä” ätukuwi.

³⁴ I tquan̄guwän̄ga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metn̄qä hn̄qu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetan̄gan̄ji, he iquaun̄ji, ‘Buayä manqä pambiyä’ tupn̄qätanä? Oeyä! ³⁵ Qänakndan̄ji, ämaqä hn̄qua ique ätuma uwqan̄guwän̄ga, iqueqä käyämaqä iqua buayä manqe, in̄ganä pmapnuwänqeqä” ätukqe.

³⁶ E ätuäqe, Iqu kukn̄jä ktqä tii ätukqe. “Gquä yäüä hn̄qu äpäkn̄gqe, ämaqä hn̄qu gquä änyä-hän̄jä dutan̄ji, yäüä nän̄juenyqä mapisqä yän̄qiyä. E äpisätqe, iqu änyä-hän̄jä ique qui imäkän̄qiyä. Itan̄ga änyä-hän̄jitan̄itä, yäüä ditän̄ji, asänän̄jä maeqä etan̄gi, yäüä iqu ängüä matimäuqä yän̄qiyä.

³⁷ Tiin̄ji inän̄jqä. Ämaqä hn̄qu wainqä-eqä änyä-hän̄jä hui, yaqueqä huiwä yäüä du mequatimäuqä yän̄qiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hän̄ji, yaqueqä huiwä yäüä iquen̄ji äpisätä, qua bu iquasäunä. Yaqueqä huiwä-pqä qui inä imäknän̄qiyä. ³⁸ In̄in̄qeqe, qu wainqä-eqä änyä-hän̄ji, yaqueqä huiwä hän̄jä iu iquatimäupn̄qäüä. ³⁹ Itan̄ga ämaqä wainqä-eqä yäüä änguwä iqua, änyä-hän̄jä dun̄qe mäwinqä inä. ‘Yäüä iqu ämäwqätäunä’ ätätqän̄äüä” ätukqe.

6

*Qu Jisasi Ique, suqä Sämbatqenqä yatnqä äwikuwinqä**

¹ Sämbatqä hiun̄ji hapä pmeqä hn̄quen̄ji, Jisasi Iqu kuä-witqä wäun̄jä iu ikäm̄in̄qe. Iqueqä wäun̄juänqä ämotquaminqä iqua anä ikipu, kuä-witqe ätäkäpu änmin̄uwi. ² Iqua e iqan̄gä äqumbiyi, Parisi hn̄qua tii ätukuwi. “Nätmatqä iin̄ji, neyaqä suqä hiun̄ji hapä pmeqän̄gan̄ji, ne pmua imäkätun̄queqä. He iin̄ji sunqä imäkqäüä?” ätukuwi.

³ Jisasi Iqu kiman̄ji tii ätukqe. “Hin̄juiqänän̄ji, neqä awiçu Dewiti iqtä, iqueqä ämaqä iquatä buayä dä äpäkonäpiyan̄ga imäkkqen̄qe, he kukn̄ui a matäuqä itqän̄uwätanä? ⁴ Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä yäpä yän̄gisa äpaquväqe, buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hin̄jä iqi äwämin̄qe, ämakqe. Buayä iin̄ji, hiqäva-imäkqä iquanä ämepu bn̄qä äwämin̄qe. Huiziquaun̄qe, ii pmuai. In̄äqe, Dewiti iqu ämeqe, änätä, hui iqueqä ämaqä iquau äwikqeqä” ätukqe. ⁵ Tiin̄jä-pqe inä ätukqe. “Hiun̄ji hapä pmeqeun̄ji, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu ämitqänä.”

Jisasi Iqu, ämaqä hipa quvqä-tän̄jä hn̄que, ängüä iwimäkkqenqä†

⁶ Hiun̄ji hapä pmeqä huiziquen̄ji, Jisasi Iqu anä aquväqenqä hn̄que äpaquväqe, näqn̄qä äwimin̄qe. Qutä anän̄ji, ämaqä hipa ämuangisan̄ji quvqä-tän̄jä hn̄qu äpmamin̄qe. ⁷ In̄gan̄ji kukn̄jä-suqenqä näqn̄qä iquatä, Parisi iquatä kn̄ui, “Ämaqä Iqu ämaqä tqunen̄ji, hiun̄ji hapä pmeqä tän̄gan̄ji,

* 5:32 Matiu 9:14-17; Makä 2:18-22 * 6: Matiu 12:1-8; Makä 2:23-28 † 6:5 Matiu 12:9-14; Makä 3:1-6

änguä iwimäkänqutiyä, ä änguä mäwimäkqä yänqutiyä?” vqangi, Jisasi Ique kuknuä mitpnuwänqä hänaqenqä qävqä ipu, hiñuä äqumbu äpmaminuwi. ⁸ Itangi Jisasi Iqu iquauqä knuä indqänqä imñinqe näqñqe eäqe, Iqu ämaqä hipa quvqä ique ätukqe. “Si ävautnä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi pämä tqävä.” I tquanqa, iqu ävautä e imäkkqe.

⁹ Iqu e imäqqañga, Jisasi Iqu iquau ätukqe. “Nyi yatñqä eyqänä. Neyaqa suqä duni, hiunji hapä pmeqänqani, ne suqä änguä imäkatunquätanä, ä quvqä imäkatunquätanä? Ne ämaqä qui imäkmñqä pmetanquwä iquauñi, yätamäkqä vatunquätanä, ä qui iwimäkatunquätanä?” ätukqe.

¹⁰ E ätuäqe, Iqu ämaqä eeqänänä iu hiñuä äqunqäwäqe, ämaqä hipa quvqä ique, “Si tqä hipae jänä väpäyä” ätukqe. Iqu tquanqqa-pa imäqqañga, iqueqä hipae änguä qe imänqqe. ¹¹ Iñä äqumbiyi, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä äkasuwä kuapänä munqanga, tii ätnquwi. “Ne Jisasi Iquenji, äänä imäkatunquäwä?”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 hñquau atäunjuä äwikqenqä#

¹² Heatqä hñquenji Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä qoqonjä yätunqä äyäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tätqätangi zä ävekqe. ¹³ Mäptqä timäuqanga, Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau tääqä ätuätumeqe, qutanä 12 iquau atäunjuä äväqe, “ämaqä wäunjuänqä dowatqä” änyuätkqe. ¹⁴⁻¹⁶ Ämaqä iini, hñqu iqueqä yoqe Saimonä ique. Iquenji, Jisasi Iqu “Pitä iqukiyqä” ätukqe. Hñqu Endru, Saimonä iqueqä kängueqe, hñqu Jemisi ique, hñqu Jonä ique, hñqu Pilipä ique, hñqu Batromi ique, hñqu Matiu ique, hñqu Tomasi ique, hñqu Jemisi, Aläpiyasi iqueqä ymeqä ique, hñqu Saimonä, ämaqä Selotqä iutanä-qe, hñqu Jutasi, Jemisi iqueqä ymeqä ique, hñqu Jutasi Iskarioti ique. Ämaqä yäpakä tqe, qänakndanji Jisasi Ique ämaqä himä-wiunqä iquau väniñqä ique.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä hñquau änguä iwimäkkqenqä

¹⁷ Iqu iquau atäunjuä äe äväqe, iquatä anä äppiyyi, Iqu anä quauñä hñqäqi, ämaqä kuapänänjä iquatä pämä anä ätqäukuwi. Iqutä anä ätqäuminuwi iqua, kuapänänjä hñqua, Iqueqä wäunjuä ämotquaminqä iquai. Ämaqä huiziqua, hui qua Jutiya im-imä äpmakäwänjuwä iutanji, hui anä-himqä Jerusälemä iutanji, hui eqä-huänjä manä, anä-himqä Tayätä Saitonätä inggisänä-pqe anä äpmaminuwi. ¹⁸ Inqangi qu Jisasi Iqueä kukñui qätä wipñqätä, iquauqä täñä-yaqä änguä imämbñqätä, äwimakuwi. Ga ämaqä dnä quvqä iquauta qui imäknätqätanquwä iquauñi, Jisasi Iqu änguä qe iwimäkkqe. ¹⁹ Ämaqä eeqänänji, qu Jisasi Iqueä yänänäqñqä dutanji änguä imänäpiyä diñqä, äwutmaqänanä-tpu imiñuwi.

Hañä-iqä ämetqänjuwä iqua, yeeqä ipñqenqäS

²⁰ Inqangi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau hiñuä äqunäqe, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä maeqä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñi, hiqeqä. ²¹ Ämaqä täñga buayä dä eyätñqä iquenyä, yeeqä enyänä. Tinjqä. Qänakndanji he buayä kuapänä änäpu, äwqä änguä hipäsäniqeqä. Ämaqä knuä äqiyätqänjuwä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. He qänakndanji, tä spnuwiqä. ²² Qänakndanji, he Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä duta, qu äwqä

äkasuwä kiinjä etäpu, huätä endowatäpu, kuknuä quvqä etäpu, hiqä yoqenqä 'quvqeqä' etäpu, qui imäkqanqanqanqä, he yeeqä iqäpnqä. ²³ Hea injanji, he aquvänä ipu, häukuä qutäqäpnqä. Tinjqä. Nätmatqä änguanänjä kuapanänji, qäukuä haqä yätu henyqä näwinyä äwinä. Suqä qu emäkpnqä-panji, iquauqä kaqä-kawäka qänqanänji hinuä-tqä iquauji iinjä imäkminjuwiqä" ätukqe.

Änguä äpmejuwä iqua, hanjä-iqä mapnqenqä

²⁴ "Itanqa ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iquenä, änguanä mimbiyā! Hanjä-iqä hemeñqiyā! Nätmatqä hiqä äwqä änguä imäkmbnqce, he ae ämeñäu. ²⁵ He tänqa buayä änäpu, änguä äpmejuwä iquenä, änguanä mimbiyā! Hanjä-iqä hemeñqiyā! Qänakndanji, he dä heyäniqeqä. He tänqa tä äsätqänuwä iquenä, he änguanä mimbiyā! Hanjä-iqä hemeñqiyā! Qänakndanji, he ka ipu, knuä qäyqäpnuwä. ²⁶ Ämaqä eeqänänji henyñqä aquvänä iqanqanqanqä, he änguanä mimbiyā! Hanjä-iqä hemeñqiyā! Qänqanänqanqä, hinuä-tqä qanqä iquauji, kaqä-kawäka iquauñqä aquvänä asä e iminuwä-qe, iquauji hanjä-iqe, äwimakqeqä" ätukqe.

*Himä-wiunqä iquauñqä, naqä-qakuänä winqenqä**

²⁷ "Nyi he etqänä. Nyaqä kuknuä qätä änyiyätqänuwä iquenä, he hiqä himä-wiunqä iquauñqä, naqä-qakuänä henquätñqeqä. Ämaqä henyqä mäwinqä itñqä iquauji, he suqä änguanänjä dinä iwimäkqäpnqeqä. ²⁸ Ämaqe, he qui imäkmbnqä dinqä tääqä ätätqänuwä iquauji, he iqua änguä pmapnqä dinqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquäpnqeqä! He ämaqä qui emäkätqätanqä iquauji, Goti Hanjuwä Iqu iquau yätamakqä vätnqä tääqä tquäpnqeqä! ²⁹ Ämaqä hnqu saqä manqawä iu kpäsqañqutqe, si hnqisa inä wimäkqätñqeqä. Ämaqä hnqu saqä gquä quäuqä äquvätqe, gquetä qäsä qäyä ämequänä. ³⁰ Ämaqä eeqänänji, nätmatqänqä yatñqä kiyqanqä iquauji, si äwisñqeqä. Ämaqä hnqu saqä nätmatqä meqanqutqe, si 'Anqi dapiyäqe' mätquä pa iqätñqä. ³¹ Suqe, ämaqä qu he emäkpnqä enyänqä-panji, he-pqe qunji inä iwimäkpnqeqä" ätukqe.

³² "He ämaqä henyqä äwinyätñqä iquauñqänä enganqutqe, iinjä itqänuwitanji, he nätmatqä änguanänjä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutanji, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iqua-pqe, iquauñqä winyätqätanqä iquauñqänä äwinyätä, asä inä imäkqä-quaiqä. ³³ He ämaqä änguä emäkqanqä iquauñqä änguä iwimäkqanqanqä, he nätmatqä änguanänjä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutanji, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquapqe, asä inä imäkqä-quaiqä. ³⁴ He 'Iqu anqumä kima dapqonqä' knuä indqämbu, ämaqä hnque qanyinä vqanqanqä, he nätmatqä änguanänjä squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Suqä quvqä imäkqä iqua, 'Iqu anqumä dapqonqä' knuä indqämbu, suqä quvqä imäkqä huiziquau qanyinä wipñqäuä. ³⁵ Itanqa, hiqä himä-wiunqä iquauñqä enganquti, iquauñqä änguä iwimäkpnqäuä. 'Ämaqä tqu, anqumä mänapqä yänqiyä' knuä qäyä indqänäpu, qanyinä wipñqäuä. He suqä iinjä imäkpnqä, Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä ymeqä äpmeju, qänakndanji nätmatqä kuapanä Iqueqä hipa iutanji mapnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qu Iquenyqä 'änqiyä' mätquä ipu, suqä quvqä imäkätqätanqä iquauñqä, änguanä ämitqäuä. ³⁶ Goti Hiqä Heniqu,

* 6:26 Matiu 5:38-48

ämaqeunqä wiunqä miqä, huäqä äwunätñqä-pa, he-pqä huäqä he-unätñqeçä” ätukqe.

Huiziquauqä suqenqä miwäsäuqenqä

³⁷ “He ämaqä iquauqä suqenqä iwäsäupu, ‘Ämaqä quvqä-quaiqä’ matqä pambiyä. He iinjä mimäkqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henjä-pqe memäkqä yänqiyä. Ämaqä hñqu suqä quvqä imäkqanqgqenqä, ‘Iqueni pizqä päkiyä’ mätquä pambiyä. He e mätquä iqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henyqä e mätquä yänqiyä. He suqä quvqä qäyä etqueqanqppi, heqä äwqe hanuä imäknäpu, hui enyänä. He iinjä imäkqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henji, iinjä emäkänqiyä” ätukqe. ³⁸ “He nätmätqä ämaqe uqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä tiinjä hetapänqiyä. Iqu qa manguä ämanyuäqe, mändi äkisäutä, anqumä hui ämanyueqanqa manguä ämnätä, hui qua mänji äpäknqçä-panjä iinjä hetapänqiyä. He nätmätqä qäyunä äwipqä-panjä iinji, asä iinjä hetapänqiyä” ätukqe.†

³⁹ Iwä Iqu iquauñi, kukñuä ktqe tiinjä-pqe ätukqe. “Ämaqä hiñuä quvqä hñqu, hiñuä quvqä hñqueni, anqumä itmetä hänaqenji anqumä motqueniçiyä? Oeyä, qäquaqu qua hovqä bu päwäyñqinyqä. ⁴⁰ Ämaqä hñqu näqñqä ämetqe, iqueqä näqñqä-vqä iqueni, mämäwqätäuqä yänqiyä. Ämaqä näqñqä eeqänä qäpu ämapqä iqua, quwqä näqñqä-vqä iquänji, asänänjä hipñqäuä” ätukqe.

⁴¹ “Si tqä tta-tunqueqä hiñuii, hinoqukuä wänqä änyätanqçä ipi äqunätñä, tqä hiñui zä naqänänjä iqu qäyä witanji knuä mindqänquki, sunqä tutndi? ⁴² Inji äänä etanqikä? Tqä hiñuiiñi, zä naqänänjä hñqu qäyä witanji hiñuä änä mäqunquä itnä, tqä tta-tunqueqenji, ‘Tasi-guequkiya, tqä hiñuiiñi, hinoqukui nyi huätä makmäumqänä-qe,’ äänä tutñqäwä? Si wopqä itnä, kukñuinä tqä-qukiya. Zä naqänänjä tqä hiñuii äwiñqe, huätä ganä mamändñqeçä. Iinjä itñi, si hiñuä anqumä äqänätñä, tqä tta-tunqueqä hinoqukui, huätä mamäutñqeçä” ätukqe.‡

Zä huitañä-huitañä iquauqä häukuinqäš

⁴³ “Zä anqumä di, näñqä ququvqä maqiyqä yänä. Itanqa, zä quvqä di, häukuä anqumä maqiyqä yänqiyä. ⁴⁴ Ämaqe, zä-häukuä hiñuä äqunäpu, ‘anqumätiyä, quvqätiyä?’ knuä indqänqçäuä. Qu zä-yäunqumä maeqä guä yänjä-tänjä iqinji, zä-eaqä häukuä dupñqe, mäwqä ipñqäuä. Qu wainqänqänä knuä indqänqga äupqe, guä yänjä-tänjä iquauñi, hiñgi manduqä ipñqäuä. ⁴⁵ Iinjä enqä-panji, ämaqä anqumänänjä iqua, knuä anqumänänjä indqänäpu, suqä anqumänänjä di imäkñqçäuä. Ämaqä quvqä iqua, knuä quvqä huitañä-huitañä indqänäpu, suqä quvqä imäkñqçäuä. Ämaqä iquauqä kukñui, ii iquauqä knuä indqänqä dutanjqä” ätukqe.

*Anjä qäyunä mätqenqä**

⁴⁶ Itanji “He ‘Naqä Iqukiyä’ ändäpiyä-qe, Nyaqä kukñuinqä qänaknä manyiyqä itqänquwi, sunqäwä? ⁴⁷ Ämaqä Nyinyqä äpätä, Nyaqä kukñuä qätä änyiyätä, qänaknä iqäqä iquenyqe, Nyi näqñqä hitapmqänä. ⁴⁸ Ämaqä iqu tiinjä. Ämaqä hñqu, qua mänqä mämä äptäqe, hikä iunji anjä haqeqi yänänäqñqä ämätqä-panjä, iinjä. Maqñqä hitanqumä, eqä huakä ätimäutä, anjä du yänänäqñqä äpäsqäqe, ämaqä iqu anjä yänänäqñqä ämätätqä-qae, anji ämenjä miqä yänqiyä. ⁴⁹ Ämaqä hñqu

† 6:38 Matiu 7:1-2 ‡ 6:42 Matiu 7:3-5 § 6:42 Matiu 7:15-20, 12:33-37 * 6:45 Matiu 7:24-29

Nyaqä kukñui qätä änyiyätä, qänaknä miqä iqä iqu, ii tiinjä. Ämaqä qua mäqueqä anä hiñginä ämätätqe, qänakndani eqä huakä äpätä, ani qui imäkätä, qua iqi äpäknñqä-panjä iinjäqä” ätukqe.

7

*Jisasi Iqu, Romätanjä mäkä-iqä hñqueqä wäunjuä-wiyqä hñque, äñguä iwimäkkqenqä**

¹ Itanga Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kukñuä iinjä qäpu ätuäqe, Iqu anä-himqä Kapänamänqä äukqe. ²⁻³ Iqinjä Romätanjä mäkä-iqä iquauqä naqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä wäunjuä-wiyqä hñqu, tänjä-yaqä ämetä, äpäkonqänä äwominqe. Ämaqä naqä iqu, iquenyqä kuapänä wiñgänqetani, iqu Jisasi Iquenyqä qätä äwiyäqe, ämaqä Israitqätanjä naqä hñquau, Jisasi Iqu äpätä, iqueqä wäunjuä-wiyqä ique äñguä iwimäkätñqä diñqä ändowatkqe. ⁴ Qu Jisasi Ique äwimapiyi, kukñuä aquvänä ätuäpu, “Iyääqä” ätukuwi. “Ämaqä naqä tqü, äñguänänqä-queqä. Si yätamakqä wisñqeqä. ⁵ Iqu Israitqä iqunenqä äwinyätä, neqä anä aquväqñqä änamäsikqeqä” ätukuwi.

⁶ E tquanjuwänqä, Jisasi Iqu qutä anä äukuwi. Qu äupiysi, ämaqä mäkä-iqä iquauqä naqä iqueqä anä-tänjä qäqiqi pätkätanqä, iqu iqueqä quvämaqä iquau, Jisasi Ique tii tupñqä ändowatkqe. “Naqä Iquki, Si qae pmayä! Si nyaqä anä tängisanqä yaptñqä diñqe, nyi ämaqä äñguänänqä-qunä hmanjqä. ⁷ ‘Nyi ämaqä äñguänänqunä manä’ kñuä nyiyqanqi, ñqänäuä mäkimeqä da iqänä. Inji, Si kukñuinä tqanqti, nyaqä wäunjuä-nyiyqä iqu äñguä imänänä. ⁸ Nyi-pqe inänjqä. Nyi ämaqä yoqä-tänjä hñqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä mäkä-iqä nyi ämitñqä iquauñi, hñque ‘Si uvä’ tquanqmdqe, iqu äwänqiyä. Hñque ‘Si biyä’ tquanqmdqe, iqu äpäñqiyä. Itanga ñqä wäunjuä-nyiyqä hñque, ‘Si tä imäkiyä’ tquanqmdqe, iqu imäkänqiyä” ätukqe.

⁹ Inganji Jisasi Iqu kukñuä iinjä qätä äwiyäqe, yäunjuä itä, qänaki hiñjuä ämaqunäqe, ämaqä Ique qänaki wivändätanqiwu ätukqe. “Täukue! Ämaqä tqü quuvqä eqiyätñqä-panjä iinjä, Israitqä dunji, hiñjuä mäqunquä itñqeqä” ätukqe.

¹⁰ Inganji ämaqä, mäkä-iqä naqä iqu ändowatkqä iqua, iqueqä anä iunqä anqi äupiysi, wäunjuä-wiyqä iqu äñguä pmetanqi äqunqiwu.

Jisasi Iqu, hikñä ae äpäkonqä hñque, anqi ävauqumuatqenqä

¹¹ Hiunji hui ae päwqanqä, Jisasi Iqu anä-himqä, kiqä yoqe Nainqä iunqä äukqe. Inganji iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, ämaqä kuapänä huizitä anä äukuwi. ¹² Qu iqi ätimäupiysi, anä-himqä iqueqä täknä hävqä-tänjä qäqiqi uwqanqiwänqä, ämaqä anä-himqä iutanä kuapänänä iqua, ämaqä pizqä hñque täknä yäpaqä mäñgisanqä äma äukuwi. Hikñä e äpäkonqä iqueqä känai, apäqñqä eä, ymeqä iqunänqä-tänjiyi. ¹³ Naqä Iqu ii hiñjuä äqunäqe, huäqä wunqanqi, “Si kñuä maqiyqä panä” ätukqe. ¹⁴ E ätuäqe, qäqiqi äwäqe, isuänji a äqätkqe. I iqanqä, ämaqä äma äpminjuwä iqua iqi tqäunqiwänqä, ämaqä pizqä iqueni, “Hikñä iquki, ‘Si pämä vayä!’ äktqänä” ätukqe. ¹⁵ I tquanqä, ämaqä ae äpäkonqä iqu ävautä, kukñuä ätipäqäqqe. Kukñuä tqanqä, Jisasi Iqu kiqä känäu anqi äwikqe.

¹⁶ Inganji ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä zä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, “Hiñjuä-tqä Naqä Hñqu ätimäuqiyä” ätukuwi.

* 7: Matiu 8:5-13

Itanga “Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä yätamakqä vätnqä ätimäuqiyä” ätkuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iinjä imäkqangqenqe, ämaqä Jutiyatanätä, anä huiziutanä-pqetä, qu qätä äwikuwi.

Jonä asnjä-qäyqä iqu, Jisasi Iquenqä yatnqä äwikqenqä†

¹⁸⁻¹⁹ Ämaqä Jonä iqu wäunuanqä ämotquaminqä iqua, iqueni nätmätqä eeqänänä Jisasi Iqu imäkqangqenqä awä ätkuwi. Jonä iqu qätä äwiyäqe, iqueqä ämaqä hñquaqi tääqä ätuätumeqe, Naqä Jisasi Iquenyqä ändowatätä, tii ätukqe. “ ‘Ämaqä äpäñqiyä ätätqäñuwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hiñuä inä äqänänä pmetunquätanä?’ qe yatnqä e winyqä” ätukqe.

²⁰ Iquaqu Jisasi Ique äwimayi, tii ätukiyi. “Jonä asnjä-qäyqä iqu, ye Si yatnqä kiyenqä äyändowatqiyä. Ämaqä äpäñqiyä ätätqäñuwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hiñuä inä äqänänä pmetunquätanä?”

²¹ Iquaqu anä pmetanqä, Jisasi Iqu ämaqä kuapänänä, täñä-yaqä-täñä iquautä, dnä quvqä-täñä iquautä, hiñuä pisqä iquautäñi, äñguä iwimäkkqe. ²² Inqanñi iquaquvqä kimanñi imäkätä, tiñä ätukqe. “Qe nätmätqä hiñuä äqunäsinyä qätä äwiyäñiyinqe, äwäsinyä, Jonä ique awä tiñä suinyqä. ‘Ämaqä hiñuä pisqä iqua, hiñuä äñguä äqäñgäuä. Yukä quvqä iqua, qanä äñguä äwqäuä. Wänyimänqä-täñä iqua, äñguä imänqäuä. Qätäyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonqiwä iqua, anqä ävauqäuä. Nätmätqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äñgui qätä äwiyqäuä. ²³ Ämaqä, qu Nyi imäkqangqenqä kñuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä iqanqutqe, qu aquvänä ipñqäuä’ suinyqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenqä ätukqenqä‡

²⁴ Ämaqä Jonä iqueuä kukñuä äma äpkiyä iquaqu ae uwqangiyänqanñi, Jisasi Iqu qokä-apäkä iunñi, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He anä avqñqä dunqe, squä hiñuä qumbñqä äkuwäwä? Qoä-qamqä yunñuä miqanqge qumbñqä äkuwätanä? Oeyä. ²⁵ Squä hiñuä qumbñqä äkuwäwä? He ämaqä hñqu qäkä äñguänänä yäuqä pmetanqgä ique, hiñuä qumbñqä äkuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä äñguä äyäupu, nätmätqä eeqänänä äñguä imäkñqä iqua, ämaqä miqä naqä iqueqä anä du pmetpñqäuä. ²⁶ He squä hiñuä qumbñqä äkuwäwä? Ämaqä hiñuä-tqä hñquenyqä hiñuä qumbñqä äkuwätanä? Nñqä. Iinjä sätäti, Nyi tiñä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hiñuä-tqä huizi iquauñi ämawqätäunä” ätukqe. ²⁷ “Bukä iunñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, tii äqänänä.

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukñuä ämapqä hñque, Si hiñuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqä iqueqä’S äqänänä.

Kukñuä iinjä, ämaqä tquenyqä ätqiyä. ²⁸ Itanqñi Nyi he tiñä etqänä. Ämaqä qua täu pmeqä iqua, Jonä iqueni mämwqätäuqä ipnuwiqä. Inäqe anä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunñi, ämaqä yäpakä quvqä äpmenqä iqu, Jonä ique ämawqätäunä” ätukqe.

²⁹ Ämaqä eeqänänä iquatä, ämaqä mbqä motauqä iquatä qäsänñi, qu kukñuä iinjä tqanqñi äwipiyyi, Jonä iquesa asnjä ämakuwitänñi, iqua “Goti Hanjuwä Iqueqä suqä eeqänänñi, jänänänñiqä” ätkuwi. ³⁰ Itanqñi, Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jonä iqu asnjä uwqiyätñqe

† 7:17 Matiu 11:1-6 ‡ 7:23 Matiu 11:7-19 § 7:27 Malakai 3:1

mäwinqä ikqä iqua, qu hänaqä Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä näwinyä imäuekqeuninqä kukñui, qätä mäwiyqä ikuwi.

³¹ Inğanj Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänğa äpmeñuwä iquaunqe, Nyi änäänyä tmqäwä? Qu ämaqä änäñuakä? ³² Qu tiinjä. Ymeqä ququawä aquväqñqä iu äpmapu, ymeqä huizi iquaunqä tääqä tiinjä ätätqäñuwiqä. ‘Ne henyqä hääwä qäyä ätqanqu, he himnuñuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanqu, he kñuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqäñuwiqä. Qu ymeqä tqua enqä-panä iñiqä. ³³ Jonä asñä-qäyqä iqu äpäqetani, bretqetä, wainqä-eqetä manqä iqanğa, he ‘Dñä quvqä-tänjä-queqä’ äyä ätkuwiqä. ³⁴ Inäqe Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayä änäätä eqä änäätä iqanğa, he tii ätqäuä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änäätä, wainqä-eqä kuapä ñqueqä. Itanğa ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä ätqäuä. ³⁵ Inäqe, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä näqñqe ae ämapiyä iqua, tiinjä motquapnä. Goti Hanjuwä Iqueqä näqñqe, ii aanä naqä-qakuiqä” ätukqe.

*Apäkä hui, Jisasi Iqueqä yukiu asñä äqäkqenqä**

³⁶ Parisitanä hñqu Jisasi Iqu buayä anä nyiynqä tääqä ätuätumakqe. Tääqä tuätumeqanğa, Iqu iqueqä anjuñqä äwäqe, ymisanä nätnqä yuki ipämäuä hiqoti äweukqe. ³⁷ Apäkä, ämaqe, “Ii suqä quvqä imäkqiyqä” ätmiñuwä ii, anä-himqä iu äpmamiñqe. Ii “Jisasi Iqu Parisi hñqutä buayä anä änätnqäninyqä” tqanğa qätä äwiyäqe, eqä-häkä jinanä-weqä äñguänänjä-täñi äma äpkqe. ³⁸ Ii äwäqe, Jisasi Iqueä tuwä iqi, yukä-tänjä qäqiqi ätqäuqe, kñuä äqäkqe. Iiyqä hiñuä-eqe Jisasi Iqueqä yukä iu ioqanğa, iiyqä detä ye imäkätä, Iqueä yukiu kikiyä kuapänä äwunätä, aowä jinanä-weqe equatekqe.

³⁹ Ii iinjä imäkqanğa, Parisi, Jisasi Ique itmakqä iqu, hiñuä iinjä äqunäqe, kñuä tiinjä indqänqge. “Ämaqä Tqu hiñuä-tqä-qu etanqutqe, apäkä Ique a äwqätqä iinyqe, ‘Ii suqä quvqä imäkqiyqä’ näqñqä hiänqiyä.”

⁴⁰ Iqu kñuä iinjä indqänqanğa, Jisasi Iqu, “Saimonä iquki, Nyi kukñuä hñqu ktmqeqä” tqanğa, iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Tqä kukñui yqä tiyä!” ätukqe.

⁴¹ I tqanğa Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmatqä kuapä-tänjä pmetäniqe. Iquesani, ämaqä hñquaqu nätmatqä anqu kima winyiyñqä meqä-quaqu pmesinyiyiqä. Ämaqä anqu kima väniñqä meqä hñqu, kuapä-tänqe. Mä huiziqueqe, homänjqä. ⁴² Itanği iquaqu, ique kima vqä di hma hiätqätanğanj, iqu ‘qäyä eänä’ tuäniqeqä. Inji, Saimonä iquki, ämaqä tquaqu, ämaqä iquaquvqä kima vqenqä ‘qäyä eänä’ tqä iquenyqe, äwqä yeeqä iñqe, ämäwqätäuniqe, äsqukä?” ätukqe.

⁴³ I tqanğa Saimonä iqu kimanj, “‘Ämaqä nätmatqä anqu kima väniñqä, kuapänä meqä iqueqä’ kñuä änyänä” ätukqe.

Ga Jisasi Iqu, “Si qäyunä iwäsäunyä” ätukqe.

⁴⁴ I ätuäqe, Iqu tuwänği hiñui, apäkä ii ämäqunätä, Saimonä ique tii ätukqe. “Si apäkä täsiñj hiñuä äqunäninyä? Nyi saqä anä yäpä tänğisa yapqanğanj, si Nyaqä yukiuñqe, eqä mändapqä inji. Inäqe, apäkä täsi, iiyqä hiñuä-eqe Nyaqä yuki ioqäqe, iiyqä detä yenüä imäkqiyä. ⁴⁵ Itanğa Nyi saqä anä tänğisa äyapmä pmetanğanj, si himä kikiyä manunqä iqanğnä, ii Nyaqä yukiu kikiyä yqänä änunätqänä. ⁴⁶ Si olipqä eqä aowi, Nyaqä nuänjuñj mänjiqatqä iqanğnä, ii aowä jinanä-weqe, Nyaqä yukiu äñjiqatqiyä. ⁴⁷ Iiñinqe Nyi si tii äktqänä. Ii Nyinyqä kuapänä äwinyätä,

* 7:35 Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Jonä 12:1-8

iinjä nyimäkqanqgetani, iyyqä suqä quvqä kuapänänjä etanqqä-qe, huätä ae ämamäuqä. Inäqe, ämaqä hñqu, suqä quvqä wänqäpu imäkqäqä enqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä iinj huätä ämamäuqe, iqu Iquenyqe, wänqäpu winyänqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I ätuäqe, apäkä iinj tii ätukqe. “Tqä suqä quvqe, huätä ae ämamäuqe.”

⁴⁹ I tquanqgenqä, ämaqä buayä anä änäpu äpmaminuwä iqua, qätä äwipiyyi, “Ämaqä, suqä quvqä huätä mamäuqänqä ätqäqä Tqu, Tqukä?” ätnquwi.

⁵⁰ Inji, Jisasi Iqu apäkä iinj tii ätukqe. “Si qäqiqi qui imäknmätnä iqanqnä, tqä quuvqä heqiyqe yätamäkqä äkiyqiyä. Si äwqä qeiqi inqä uvä” ätukqe.

8

Apäkä hiua, Jisasi Ique yätamäkqä äwiminuwinqä

¹ Qänakñi, Jisasi Iqu anä-himqä wänqä iutä, naqä iutä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä kukñuä ängui awä ätuäkäminqe. Inqani Iqueqä ämaqä 12 iqua-pqe, Iqutä anä ikäminuwi. ² Itanga apäkä, Jisasi Iqu iuauqä dnä quvqetä, tñjä-yaqetä hinuiqänä huäta ändowatkqä iua, Iqutä qanä anä ikäminuwi. Apäkä huizqä yoqe, Mäliya ‘Maktälatanä iyyqä’ ätminuwi. Hinuiqänänji, Jisasi Iqu dnä quvqä 7 huätä ämamäukqä iyyi. ³ Itanga apäkä huiziyqä yoqe, Jonaiyyi. Iyyqä qokiqueqä yoqe, Kusa, ämaqä naqä Heroti iqueqä anä ämiminqä ique. Itanga huiziyqä yoqe Susenayi. Apäkä kuapänänjä hiua-pqe anänji. Iua iuauqä yquayä ämepu, Jisasi Iquesä, Iqueqä ämaqä iquautä yätamäkqä äväpu, anä ikäminuwi.

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä**

⁴ Ämaqä kuapänänji, anä-himqä im-imda äpäpu, Jisasi Ique wimeqanquwänqä, Iqu kukñuä ktqä ätukqe. ⁵ “Ämaqä hñqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wänä. Iqu ätnämäwäwqanqani, hui hänaqä iqi päkmbnä. Ii ämaqä qonjqä iqanquwänqä, ynñä äpäpu ämambnä. ⁶ Hui qua hikä-tänä iqi päkmbnä. Ii bakä äukaupqe, eqä ye etangi, qänakndani yäuä päpnä. ⁷ Hui guä yänä-tänä awä imä päkmbnä. Kuä bakitä, guä yänä bakitä qäsä äukaupiyi, kuä baki qui imäkmbnä. ⁸ Hui qua ängüä du päkmbnä. Bakä äukaupiyi, nänqe kuapänä 100 hukmbnuwiqä” ätukqe. Jisasi Iqu e ätuäqe, Iqu manä yänänäqñqä, “Ämaqä qätä-tänuenä etanqutqe, kukñuä iinqe kñuä ängüänä indqämbiyä” ätukqe.

⁹ Iinjä tquanqä Iqueqä wänuqänqä ämotquaminqä iqua, kukñuä ktqä iquenqä yatñqä äwikuwi. ¹⁰ Iqu iquaunji tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä kukñuä qakui zä witanqqä-qe, Iqu he näqñqä mapñqe, etapqiyä. Inäqe ämaqä huizi iqua, qu kukñuä ktqenä äwiyätqänuwiqä. Qu hinuä äqunäpu qätä äwiyäpiyyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä” ätukqe.

¹¹ E ätuäqe tiinjä ätukqe. “Kukñuä ktqä qakui, tiinjqä. Kuä-witqä uwqä iinj, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä atänuä eänä. ¹² Kuä-witqä uwqä hänaqä iqi päknätqe, ii tiinjqä. Qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, quwqä äwqä imä manyueqanquwänqani, Setänä iqu, ‘Qu quuvqä maeqiyqanqpi, Goti Hanjuwä Iqu qunji anqä mitmeqä yäniqeqä’ kñuä indqänätä äpätä, kukñuä iinj huätä mamäunqiyä. ¹³ Itanga kuä-witqä uwqä qua hikä-tänä iqi päknätqe, ii tiinjqä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyänqani, aquvänä ipu ämapqe, kuä hukä tapinjä

* 8:3 Matiu 13:1-23; Makä 4:1-20

maeqä enqä-panä iinjä. Qu quuvqä eqiyäpiyä-qe, yamwiqä wimeqanğa, qua iqi päkmbnqäüä. ¹⁴ Itanğa kuä-witqä uwqä guä yänä-tänä iqi päknätqe, ii tiinjä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä qätä äwipiä, hanä-iqenqätä, mbqenqätä, nätmatqä yeeqä injä isuaunqätä, knuä kuapä indqänäpu quuvqä heqiyqe yänänäqñqä maeqä iänqiyä. Inji, qu kuä-witqä nänqä naqe, maeqä enqä-panä iinjä. ¹⁵ Itanğa kuä-witqä uwqä qua ängüä iu päknätqe, ii tiinjä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui qätä äwiyäpu, knuä indqänqä imä ängüänä ämaipu, quwqä qeqä-quuvqe jänänä imbu yänänäqñqä ätqänuwi, nänqä naqä äuknätñqä-panä iinjä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, hiqi-tä mäsaüqenqä†

¹⁶ “Ämaqä hiqi-tä ämäsaüpu, zä mäpatqiyeqä ipñqäüä. Iquvanä yäpä imä maeqä ipñqäüä. Ämaqä anä yäpä ingisa äyappiyä iqua, hinuä qumbnqä dinqe, qu hiqi-te, kiqä ätqäüqä ätnänä iqi tqätepnqäüä. ¹⁷ Ii tiinjä. Nätmatqä eeqänänä zä äwämitätqe, ätnänängisa witäniqeqä. Nätmatqä eeqänänä ämaqä iqua zä epqe, ätnänä iqi wiqanğuti, qu hinuä äqunäpu näqñqä hipnuwiqä. ¹⁸ He kuknui qätä ängüänä wipñqä dinqe, knui ängüänä indqämbiyä. Ämaqä näqñqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanğa ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänqä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, Ique äwimakuwinqä‡

¹⁹ Inğanji Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäupiyi, ämaqä kuapänä pmetanğa, qu Iqu-tänä qäqiqi mapqä ikuwi. ²⁰ I iqanğuwänğa ämaqä hñqu Jisasi Iquenji, “Tqä tñaisä, tunğüakatä Sinyqä hinuänqä äpquwi, yäpaqä tängisa ätqäunäüä” ätukqe.

²¹ I tqanğa, Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä qätä äwiyäpu qänaknä itqänuwi iqua, qu Nqä nipaqa, guäkayqä” ätukqe.

Jisasi Iqu yunuitä, eqetä, äminyekqenqäs

²² Hiunji hñquenji, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä, yimba ätkamäupu, Iqu iquaunji, tiinjä ätukqe. “Eqä-huänä yätäqä nängisanqä äwanä” ätukqe. I ätuäqe, iqua äkuwi. ²³ Yimba iu qanä äwäpiyä iunji, Jisasi Iqu hiqaqä äwäkkqe. Inğanji yunüä naqänänä hñqu ätimäutä, eqe yimba iu huaquvämäqanğa, eqä-huänä kuapänä ätuäqetanji, iqua qui imäkñqänä ikuwi.

²⁴ I imäkqanğa, qu Ique ävauqumuatäpu, “Naqä Iquki, Naqä Iqukiyä! Ne qui imäkñatunquä iqunä!” ätukuwi.

Inji Iqu ävauqe, yunuitä eqetä, “Qaiyä” ätukqe. E tqanğa, yunuitä eqetä ämñänqiyi. ²⁵ Jisasi Iqu iinjä imäkäqetanji, ämaqä iquaunji, “Hiqä quuvqä heqiyqe, ängikä?” ätukqe.

Inğanji qu zä ipu, knuä kuapänä indqänäpu, quwqä-quwä kuknuä ätnjuwi. “Yunuitä eqetä ‘qäyä enä’ ätuätä äminyekqäqä Tqu, Ämaqä Tqukä?” ätnjuwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnä quvqä hui-tänä hñque, ängüä iwimäkkqenqä**

²⁶ Inğanji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä, Gerasa iqua-tänä hiqñqä du ätimäukuwi. Gerasa, ii Galilisänä eqä-huänä

† 8:15 Makä 4:21-25 ‡ 8:18 Matiu 12:46-50; Makä 3:31-35 § 8:21 Matiu 8:23-27; Makä 4:35-41

* 8:25 Matiu 8:28-34; Makä 5:1-20

nängisanji. ²⁷⁻²⁹ Iqini Jisasi Iqu yimba iutani ätimäwa päwqanga, ämaqä anä-himqä iu pmeqä dnä quvqä hui-tänä hñqu äwimakqe. Iqu ppqä itqätangi, ämaqä iqua yukä hipa iu guä äkiqiyäupu, hinuä äqumbu, qäyä äpmetangä, dnä quvqä iqua, iqu guä ändakemä wätñqä yänänäqñqä iwimäkäpu, anä avqñqä dunqä wätñqä iwimäkminjuwi. I imäkätqätangua, ämaqä iqu tpqäyäqä ikitä, aniu mäpmeqä itä, hikä hovqä ämaqä pizqä wigeu hinginäwa äwäyäkäminqe. Iqu Jisasi Ique hinuä äqunäqe, zääqä ätätä, Jisasi Iqueuä yukä iqi äpäknäqe, mani tiinjä ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, Si äänä nyimäktñqäwä? Nyi yatñqä äkiyqänä, ‘Si qui minyimäqä panä’ ” ätukqe. Iqu iinjä ätukqe, ii Jisasi Iqu “Dnä quvqe huätä äwänä” ae ätkqetanji.

³⁰ Ämaqä iqu e tquanga, Jisasi Iqu yatñqä ävätä, “Tqä yoqe, squkukä?” ätukqe.

Ämaqä iqu kimanji, “Nqä yoqe ‘Hatñunenjqä’ ” ätukqe. Tiinjänqe, dnä quvqä kuapänäni, iqueä äwqänggisa äpekuwiñqä ätukqe. ³¹ Inğanji dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä äväpu, “Si ne qua hovqä aanä mänänänä vänqä enqä-panä iunqä mänandowatqä panä” ätukuwi.

³² Inğanji yaqueqä kuapänänä, hipkä hmbi buayä änäpu pmetangä, dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä tii äwikuwi. “Ne yaqueqä iquauä äwqä yäpä duqumä paquvatunquä, hinuinä naqänäwqatiyä” ätukuwi. I tquanguwänqä, Iqu hinuinä äqunäwatkqe. ³³ Inji, dnä quvqä iqua, ämaqä ique ävämanji, yaqueqä iquauä äwqä imä qe äpaqukuwi. Iinjä iqanguwänqä, iqua iwaqä iu tnänä äwäpiyi, eqä bu quauqanguwänqä, eqä qe änyuäpätäukqe.

³⁴ E iqangä äqumbiyi, ämaqä yaqueqä miqä iqua zä äwäpu, kukñui anä-himqä iutä, im-imä pmetanguwä iutä ätuäkäkuwi. ³⁵ Ämaqe qätä iinjä äwipiysi, “Nätmatqä iinjä äänä timäuqangi tqäpiyä” tpu, hinuä qumbñqä äpkuwi. Iqua Jisasi Ique äwimapiysi, ämaqä dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, qäkä äyäuä, kñuä ängüä wimeqanga, Jisasi Iqueqä yukä-tänä qäqiqi pmetangi hinuä äqunquwi. Iqua hinuä iinjä äqumbiyi, zä äwiñgqe. ³⁶ “Dnä quvqä-tänä iqu, ängüä äänä imängutiyä” tpu kñuä kuapä indqänganguwänqä, ämaqä, Jisasi Iqu imäkqangi hinuä äqunquwä iqua awä ätukuwi. ³⁷ Iinjä timäuqangqenqä, ämaqä Gerasa pmeqä iqua, zä kuapänä äwinyätä, Jisasi Ique, “Nevämayä” ätukuwi. Inji, Jisasi Iqu yimba ätkamäuqe, anqä äukqe.

³⁸ Iqu äwätñqä iqanga, ämaqä, dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä ävätä, “Nyi Sitä anä wenqätanä?” ätukqe.

Yatñqä e vqanga Jisasi Iqu ämaqä iquenji, anqä ändowatätä, tii ätukqe. ³⁹ “Si tqä anä dunqä anqä äwätinä, kukñuä eeqänänä Goti Hanjuwä Iqu si ikimäqenqä, awä tuvä” ätukqe. I tquanga ämaqä iqu äwäqe, nätmatqä eeqänänä Jisasi Iqu iwimäkkqenqä, ämaqä anä himqä iu pmetanguwä iu awä ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hiuaqui ängüä iwimäkkqenqä†

⁴⁰ Jisasi Iqu iqi ävämetä, qua Galiliu anqä timäuqanga, qokä-apäkä Iquenyqä hinuä äqumbu äpmaminuwä iqua, yeeqä ipu itmakuwi. ⁴¹ Iqini, ämaqä naqä anä aquvqñqeu miqä hñqu, Jisasi Ique äwimakqe. Iqueqä yoqe Jarusi, ique. Äwimeqe, iqu Jisasi Ique qonä äwoktäuqe, iqueuä anä dunqä wiyänqänä yatñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁴² Iqu ymeqä apäkä

† 8:39 Matiu 9:18-26; Makä 5:21-43

hmbnänä-tänä-qu eeä, iipu äpakonätņqä qäqiqä etangi, iinjä ätukqe. Iipiyqä quväuku 12 inji.

Jisasi Iqu Jarusi iqutä itmanga äwätqätangiyännga, qokä-apäkä kuapänänä-pqä Iqutä anä äwäpu, kukundä-kukundä äuminuwi. ⁴³ Quwqä awä iqinj, apäkä hui äminqe. Ii hea ique-iqueni, qajuä yaqä e pmetangi, quväukuä 12 ämawqätäukqe. Ämaqä änguä iwimäkqängqe, † hma eminqe. ⁴⁴ Ii Jisasi Iqueä tuwä-tänä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä quäuqä iu itmaqängqe. Ii injä iqannga, iyyqä yaqe, maqänä hma ekqe.

⁴⁵ Iinjä iqannga Jisasi Iqu, “Tqu indmaqängiyä?” ätukqe.

Ämaqä eeqänäni qu hñqunä-hñqunä, “Nyi hmanjqä. Nyi hmanjqä” tqanguwännga, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hävemä tä äpätunquä imda ikitmaqängäuä.”

⁴⁶ I tquannga Jisasi Iqu kimanj, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi indmaqängiyä. Nyaqä yänänäqñqä hui, änyivämeqangi ätqänä.”

⁴⁷ Iqu i tqannga, apäkä inji, “Nyi zä mäpmeqä imä” kñuä ämeqe, yäunüä itä, hipenji quamäni, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi eäqe, qokä-apäkä iuqä hinuqisanj awä tiinjä ätukqe. “Ii tiinjqä. Nyi tänä-yaqä nyätangi iktmaqängänä. Nyi injä imäkqannga, nyaqä tänä-yaqe, qäpu maqänä eqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I tquannga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Apäkä iiki, tqä quuvqä heqiyqe, änguä ikimäkqiyä. Si äwqä qeiqi injä uvä.”

⁴⁹ Jisasi Iqu kukñuä yqänä tätqätannga, ämaqä naqä anä aquväqñqä iu miqä iqueqä anä iutanä hñqu äpäqe, ämaqä naqä iqueni tii ätukqe. “Tqä ymeqe, ae äpakonqiyä. Itangi, Ämaqä Näqñqä-vqä Iqueni, hanä-iqä hui inä mäwqä panä.”

⁵⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, Jarusi iqueni, “Si zä miqä itnä, quuvqenä heqiyä. Ii angi änguä imänänqiyä” ätukqe.

⁵¹ Iqisanj Jisasi Iqu, Jarusi iqueqä anä du ätimäuqe, qokä-apäkä huizi, anä yängisa pepñqe, hinuinä mäqunquä ikqe. Pitä ique, Jonä ique, Jemisi ique, apäkä iyyqä kanä-käna-yaqutä, quwqä-quwänä pepñqä imäkkqe. ⁵² Inganj ämaqä anä yängisa äpmapiyä iqua, kñuä huäqä-hunqä qiyätqätanguwännga, Jisasi Iqu, “He kñuä maqiyqä pambiyä. Mäpakonqä iqäqe, hiqäqä äwinä” ätukqe.

⁵³ Iqu e tquannga, qu, hitqä ii pizqä witanqñqä näqñqä epiyi, tä äsukuwi. ⁵⁴ Itangi Jisasi Iqu, iyyqä hipa a ämaqätätä, “Ymeqä iiki, si pämä pmayä” ätukqe. ⁵⁵ Iqu e tquannga, iyyqä quuvqe, angi wimeqannga, maqänä ävaukqe. Ävauqannga, “Buayä winyqä” ätukqe. ⁵⁶ Inganj kaniqutä känaisä yäunüä kuapänä iqanqiyännga, Jisasi Iqu iyaquinj, yänänäqñqä ätukqe. “Qe ämaqä hñque nätmätqä tä timäuqangi äqunänjiyinqe, awä mätquä panyinyqä” ätukqe.

9

*Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau, wäunüänqä ändowatkqenqä**

¹ Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnä quvqe huätä dowatäpu, tänä-yaqä hiutanä-huitanä-tänä iquau änguä wimäkäpñqä diñqä, yänänäqñqetä yoqetä äwikqe. ² Iqu iquauñ, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä awä ätuäpu, tänä-yaqä-tänä iquau änguä iwimäkñqänä ändowatkqe. ³ Ändowatätä tii ätukqe. “He yäkqätä, qatä, buayätä,

† 8:43 Pipa Grikä pmeqeüqä kukñuä iu äqänänqä huiñj, kukñuä tiinj-pqä inä ätä äqänä, “iyyqä mbqä eeqänä qäyä ae tnämäuqanqä-qe,” * 9: Matiu 10:5-15; Makä 6:6b-13

mbqätä, gguä hñquaqtä, mämeqä pambiyä. ⁴ He anä-himqä hñque äwimepu, ämaqä hñqueqä anä iu äpaquväpiyi, anä-himqä ique vämapñqänqanqe, iquenyä pmepñqä. ⁵ Anä-himqä hñquenji, ämaqä yeeqä maeyqanqppqe, anä-himqä ique ävämepiyänqanji, qu quwqä suqä quvqenqä näqñqä hipñqänä, hinoqukuä heqä yukä iu täka emäkmitätqe, iqi ptä quväteqiyemä uwqäpñqä” ätukqe.

⁶ Iqu e tquanqa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä änguänäni awä ätuäpu, qokä-apäkä iuqä täñä-yaqä quvqe, huätä ämamäupu, änguä iwimäkäpu, anä-himqä eeqänänjä iu qanä ikäpñqänä, Ique ävämakuwi.

Heroti iqu, Jisasi Iquenqä kñuä kuapänä indqänqenqä†

⁷ Inqanji ämaqä naqä Heroti, anä-himqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu imäkqanqenqätä, ämaqe Iquenyqä tqanquwinqätä qätä äwiyäqe, iqu kñuä kuapänä indqänqqe. Hñqua, “Jonä, qua äptekuwa iqu, anqji ävauqiyä.” ⁸ Hñqua, “Laisa iqu ätimäuqiyä.” Hñqua, “Hiñuä-tqä hiñuiqändqä hñqu, anqu ävauqiyä.” ⁹ Injä äwiyäqe, Heroti iqu tii ätkqe. “Nyi Jonä iquenji, hiñuä ae ätäwikqe. Nyi qätä tä äwiyänqqe, ii tquenyqä äwiyänänä?” Injä äwiyäqetanji, iqu Jisasi Ique hiñuä qunmätä iminqe.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä‡

¹⁰ Ämaqä Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, anqu äppiysi, nätmätqä eeqänänjä qu imäkkuwinqe, Jisasi Ique ätukuwi. Inqanji Jisasi Iqu, iquau ätuma äwäqe, quwqä-quwänä anä pmetanä-tpu, anä-himqä Betsaitä inqisanqä äukuwi. ¹¹ Inäqe ämaqe, qu näqñqä eäpu, iquau qänaknä äwivändkuwi. Qu Ique äwimeqanquwänqga, Iqu yeeqä itmetä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä awä ätuätä, ämaqä täñä-yaqä-tänjä iunji, änguä iwimäkqqe.

¹² Hiaitäni, ämaqä 12 iqua Ique äwimapiysi, tii ätukuwi. “Si ämaqä iunji, qu anä-himqä iunqä äwäpu, buayänqätä, anänqätä qävqä ipñqänä dowatiyä. Ne äpmenquä täunji, anä aanqeqä” ätukuwi.

¹³ I tquanquwänqga, Iqu iquaunji, “Hiqä-hiuä buayä wipiyä” ätukqe.

Qu kimanji tii ätukuwi. “Ne buayi kuapänä mämeqä iänqu. Ne bretqä hipa hñqinji eeqätä, hämapäkä hñquaqunä ämenjunä. Ne ämaqä eeqänänjä täunqe, buayä mbqä ängi yatunquäwä?” ätukuwi. ¹⁴ Iqinji ämaqä qokinänji, 5,000 äpmaminjuwi.

I tquanquwänqga Iqu Iqueqä ämaqä iquaunji tiinjä ätukqe. “He iquaunji, ‘He 50-50 injä, quamä pmakäupiyä’ tupiyä.”

¹⁵ Iqua e tquanquwänqga, qokä-apäkä iqua qätä äwiyäpu, quamä e äpmakuwi. ¹⁶ Quamä pmeqanquwänqga, Jisasi Iqu, bretqä hipa hñqinji eeqä, hämapäkä hñquaquñitä ämeqe, hiñuä haqä yätu äqänä Goti Hanjuwä Iquenyqä “änquiqä” ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, kiqä ämaqä iqua huiziu yanä wipñqä äwikqe. ¹⁷ Qu buayä qäpu änäpu, äwqä puäsqanqga, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä§

¹⁸ Hea hñque Jisasi Iqu, Kiqä-kiuänä Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanminiyänqanji, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua, Iqutä anä äpmapu, Iqu iquau yatñqä tiinjä äwikqe. “Qokä-apäkä iuqä kñuä indqänqä dunji, Nyi Tqunqä?” ätukqe.

¹⁹ I tquanqa iqua kimanji, “Hñqua, ‘Jonä asnjä-qäyqä iqueqä’ ätätqänquwiqä. Inäqe hñqua, ‘Laisa iqueqä.’ Hñqua, ‘Hiñuä-tqä hiñuiqändqä anqji ävauqä hñqueqä’ ” ätukuwi.

† 9:6 Matiu 14:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20 ‡ 9:9 Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Jonä 6:1-15

§ 9:17 Matiu 16:13-20; Makä 8:27-30

²⁰ Iqua e tquanguwängga, Iqu “Hiyaqä kñuä dunji, Nyi Tqungä?” ätukqe. Pitä iqu kimañi, tii ätukqe. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Kraisi, ne äminesñqä ätekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

²¹ Ingañi Jisasi Iqu, kukñuä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “He täñqe, ämaqä huii awä mätquä pambiyä. ²² Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanjä-iqä naqänänä menqiyä. Ämaqeü ämiqä iquatä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu Ique tuwä äwiyäpu äpäkpñqäüä. Inji hea hñquaqui-hñquenängañi, Goti Hanjuwä Iqu, Ique anji ävauqumuätänqiyä” ätukqe.

Suqä, Jisasi Ique qänaknä wivändqenqä

²³ Ingañi Jisasi Iqu eeqäpnänjä iquau tii ätukqe. “Ii tiinjqä. Ämaqä hñqu, Nyi qänaknä nyivändätñqä wiñganqutqe, iqueqä äwiñqä eeqänänä, kiuä mäñdi äkittqänätä, hiunji ique-iqenji, iqueqä zä-huätatä hunqe ämetä, Nyi qänaknä nyivändänä. ²⁴ Ii tiinjäqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hanjä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqeqä. Injäqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hanjä-pmeqe ävquatämämätätqe, iqu hanjä pmetäniqeqä. ²⁵ Itanğa ämaqä hñqu, nätmätqä qua täunji eeqänä ämetä, iqueqä hanjä-pmeqe qui imäkñganqutqe, iqueqä nätmätqä eeqänänä iinj, yätamäkkä äänä väniqiyä? ²⁶ Itanğa ämaqä hñqu, Nyinyqätä, Nyaqä kukñinqätä, womba wiñganqutqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, yänänäqñqä motqueqä Iqueqetä, Apiqueqetä, enätqä iquauqetä, ämetä äpätqänğañi, Iqu ämaqä iquenyqe, womba inä yäniqeqä” ätukqe.

²⁷ “Nyi naqä-qakuä tiinjä etqänä. Ämaqä täqisañä hñqua, qu mapäkonqä hanjä yqänä äpmamitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqe hiñuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitañä inqñqä**

²⁸ Jisasi Iqu e ätukqeunji, wikä hñqunä päwqanğa, Iqu Pitä ique, Jonä ique, Jemisi iqesäñi, qoqonä yätunqä ätuma, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä siyñqä ekqe. ²⁹ Ingañi Iqu Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä ätqämanäsiyänğañi, Iqueqä hipenji, huitañä änyätä, Iqueqä gque, qäpaiqänänä we-hunqänänä inqñqe. ³⁰ E pmetanğa, ämaqä hñquaqu, Mosisi iqutä Laisa iqutä, ätimäusinyä, Iqutä kukñuä anä ätminjuwi. ³¹ Iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqetä ätimävi, Jisasi Iqutä kukñuä anäñi, Goti Hanjuwä Iqu ätukqä-ma, Jerusälemä du imäkätä, qua täu ävämetñqenqä ätnminjuwi. ³² Ingañi Pitä iqutä, ämaqä huiziquaqutä quvaqä hiñui hanjä ämipu hiqaqänqä iqämanminjuwi, yäunüä ipiyi, Jisasi Iqueqä huiwiunji we äunä, ämaqä hñquaqu Iqutä tqäutangä äqunjuwi. ³³ E äqumbiyi, iquaqu Jisasi Ique äväma wenyäsinyä tii itqätangiyänğa, Pitä iqu Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, ne täqi äpmenque, ii äñguiqä. Ne anä wänqä hñjua maqänä mätanä. Hñqu Tqänqä, hñqu Mosisi iqueqänqä, hñqu Laisa iqueqänqäüä” ätukqe. Pitä iqu iinjä ätuätäqä-qe, iqueqä-kiuäñi kukñui äkitanätiyä-qe, iqu maqñqä eminqe.

³⁴ Pitä iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, qaquvqä hñqu ätimäüqe, iquaunji haqeqi äpatqäkkqe. Iinjä wimeqanğa, iqua zä ikuwi. ³⁵ Ingañi qaquvqä yäpä imdanji, manjä tii ätukqe. “Ämaqä Tqu, Nyaqä Ymeqeqä. Nyi ae ätekqä-queqä. He Ique qätä wipiyä” ätukqe. ³⁶ Manjä qäpu tqanqñqetäñi, Jisasi Iqu kiqä-kiuänä äyä pmetanği äqunjuwi. Ingata tiinj, iqua nätmätqä hiñuä e äqunjuwiñqe, ämaqä hñque awä mätquä da iminjuwi.

* 9:27 Matiu 17:1-13; Makä 9:2-13

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnä quvqä-tänjä hñque, äñguä iwimäkkqenqä†

³⁷ Awingani, qu qoqonä iu ävämani, qokä-apäkä kuapanä Jisasi Iqutä hänaqä awä iqi äminguwi. ³⁸ Ämimbiyi, quvaqä awä iqisani, ämaqä hñqu täaqä tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iquki, nyi ymeqä kiuänänjä-tänjunä etangi, Si ique hinuä qundñqä yatñqä yänänäqñqä äkiyqänä. ³⁹ Dñä quvqä hñqu, iqueqä äwqä yäpä imä äpaquvätä, zääqä yänänäqñqä ätätñqeqä. Dñä iqu imäkqangi, iqu yäunuä-yäunuä itä, makusewä iqueqä manita ätimäutñqeqä. Dñä iqu ‘maqänä mävämeqä imä’ knuä vqangi äpakänä äpme, iqueqä huiwiu quvqä imäkätñqeqä. ⁴⁰ Iinqe, nyi Tqä ämaqä wäunuänqä ämotquetqänä iquau, dnä quvqä huätä dowatpñqä yatñqä yänänäqñqä ae ävqeqä. Inäqe, iqua änä mimäqä da iquwiqä” ätukqe.

⁴¹ I tquanğa, Jisasi Iqu kimani, tii ätukqe. “Ämaqä tänğa äpmeñuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänuwiqä. Hiqä knuä indqänqetä, suqetäni, jänä hmanjqä. Nyi hesä anäni, squänqanqä pmetmqe? Hiqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqeqe, squänğa imäkmbnuwänqäwä? Tqä ymeqe, ätuma biyä” ätukqe.

⁴² Inğani, ymeqä iqu äpätqätanğa, dnä quvqä iqu ique qua mäni mamäuqanğa, ymeqä iqu yäunuä-yäunuä ikqe. E iqanğa, Jisasi Iqu dnä quvqä ique kukñuä yänänäqñqä ätuätä, ymeqä ique äñguä iwimäkätä, kanique anği äwikqe. ⁴³ Inğani, qokä-apäkä eeqänäni, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä yäunuä ikuwi.

Jisasi Iqu, äpäkonäninjqä anği ätukqenqä‡

Iinğä ipiyi qu, Jisasi Iqu wäunuä eeqänänjä imäkminqenqä knuä kuapä indqänätqätanğuwänğa, Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau, tii ätukqe. ⁴⁴ “He kukñuä tquenji, qätä äñguänä nyipiyä. Ämaqe, qu Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueni, ämaqä hñquauqä hipa du wipñqäuä” ätukqe. ⁴⁵ Kukñuä iqueqä qakuinqe, Iqueqä ämaqä iqua maqñqä eminuwä. Kukñuä qakui, iquauñqä zä witanği, iqua näqñqä äñguä mämeqä iminuwä. Ique yatñqä vqänqeqe, iqua zä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-täni tqukä?” ätñguwinqä§

⁴⁶ Hea hñquenji, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, kukñuä yänänäqñqä, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-täni tqukä?” ätñguwi.

⁴⁷ Iinqe Jisasi Iqu, iquauqä knuä imñi näqñqä ae ämeqe, ymeqä wänqä hmbi ätuma äpäqe, Iqueqä-tänjä qäqiqi ätqätekqe. ⁴⁸ I iäqe, iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyinyqä-pqe knuä indqänätä, ymeqä tqu pğangi yeeqä ävätmeqä-panä iinji, yeeqä inä änyiyätmetñqeqe. Itanğa ämaqä hñqu Nyi äpğanğä yeeqä änyiyätmeqäqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqe, yeeqä inä ävqiyä. Ii tiinjqä. Heyaqä awä iqini, ämaqä hñqu iqueqä yoqe mändi äkittqänätä äpmamitätqe, iqu yoqä naqä-tänjä-quvi.”

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenqe**

⁴⁹ Inğani Jonä iqu, Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hñqu Tqä yoqä ätätä, dnä quvqe huätä mamäuqanği äqunanitanji, iqu ne qänaknä mäneyqä etangi, ne iqueni, ‘Si iinji miqä panä’ ätququeqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanğa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäqä pambiyä. Ämaqä hñqu hñgisa metqueqä iqäqe, iqu hiqä-queqä” ätukqe.

† 9:36 Matiu 17:14-21; Makä 9:14-29 ‡ 9:43 Matiu 17:22-23; Makä 9:30-32 § 9:45 Matiu 18:1-5; Makä 9:33-37 * 9:48 Makä 9:38-41

Sämaliya pmeqä hñqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä

⁵¹ Hea Jisasi Iqu qäukuä haqä yätunqä anqu yäniñqä qäqi pätdätanganj, Iqu Jerusälemä dunqä wätñqä knuä yänänäqñqä indqängqe. ⁵² Inganj, Iqu ämaqä kuknuä äma uwqä hñquau, hiñuiqä ändowatkqe. Iqua äupiyyi, Iquenyqä nätmätqä nawenyä imäkpnqä diñqä, Sämaliya pmeqä iquauqä anä-himqä hñque äpaqukuwi. ⁵³ Äwimeqanquwängga, ämaqä iqi äpmaminuwä iqua, Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqenqä näqñqä ämapiyi, Iqu iquauqä anä du wimetñqä diñqe, mäwiñqä ikqe. ⁵⁴ I iqanquwiñqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau, Jemisi iquä Jonä iquä, näqñqä ämayi, Jisasi Ique tii ätukiyi. “Naqä Iquki, Si ye tääqä tenqä äkingiyä? Qäukuä haqä yätutanj, tä iwa äpätä, ämaqä täu tä nätnqä diñqäüä.”

⁵⁵ I tquanqiyinqe, Iqu hiñuä ämoqunätä, “Iñi matqä panyinyqä” ätukqe. ⁵⁶ Iñä tquanqa, qu anä-himqä huiziunqä äukuwi.

Suqä, Jisasi Ique qänaki wivändqenqä†

⁵⁷ Qu hänaqä awä iqi qanä wätqätanquwängga, ämaqä hñqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Si anä-himqä eeqänänä iunqä uwqanqtqe, Nyi qänaki kivändmqänä.”

⁵⁸ Jisasi Iqu kimanj, tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-tänqä. Yññä iqua, anä-tänqä. I etanji, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

⁵⁹ Ämaqä hñququqenji, Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe.

I tquanqa, ämaqä iqu, “Naqä Iquki, apique ganä qua qäyä mapteumqä, Si hiñuinä nqänäwqatiyä” ätukqe.

⁶⁰ I tquanqanji, Jisasi Iqu kimanj, tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua, quwqä ämaqä pizqä iqueni, qua qäyä ptepnqeqä. Si äwätinä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä, awä tuäkätñqeqä” ätukqe.

⁶¹ Itanqa ämaqä huiziqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi qänaki kivändmqä etanqqä-qe, nqä ämaqä iquau yeeqä wimqä anämqä ganä umqe, Si hiñuinä nqänäwqatiyä.”

⁶² Iqueni, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu wäunuä imäkätäqänqanji, hea ique-ique iqueqä anämqä knuä yqänä vqanquti imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñj, yätamakqä änä mäwqä yänqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä kuapänänä iquau, wäunuänqä ändowatkqenqä

¹ Qänakndanji Naqä Iqu, ämaqä 72 atäunuä itä, hñquaqunä-hñquaqunä ändowatkqe. Anä-himqä eeqänänä iunji, Iqu Iqueqä-kiuä äwäniñqä diñqä, iqua hiñuiqä upñqä ändowatkqe. ² Iñä mimäkqänqanji, tii ätukqe. “Wäunuä iunji, ymisanä yäüä kuapänä iätanqqä-qe, ämaqä wäunuä itqänuwi, kuapänä hmanjqä. Iñinqe, wäunuä-tänqä Kaniquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu ämaqä wäunuä iqä hänqä hñquau ymisanä aquvä mipñqä dowatätñqä diñqä tupuiyä.” ³ E ätuäqe, “He upiyä. Nyi endowatqe, ii tiñjqä. Sipsipqä, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä upñqä endowatqänä. ⁴ Hiqä mbqä qäetä, hiqä yquayä qa-mñqetä, itanqa hiqä yuki muasmäuqe, qäsä äma mäwqä pambiyä. Qanä äwäpiyä iunji, qokä-apäkä hui, hänaqä awä iqi äminäpiyyi, ‘Hiunjiyqä’ mätquä pambiyä” ätukqe.

† 9:56 Matiu 8:18-22

⁵ “He anä hñqua-hñquau äpaquväpiyi, tii ganä tquäpnqä. ‘Ämaqä anä täu äpmeñuwä iquenä, he äwqe, hanuä inqä pmapiyä.’ ⁶ Ämaqä äwqä hanuä inqä hñqu anä iu äpmamitätqe, hiyaqä kukñuä äñguänäñi, iquenyqä wätñqeqä. Inäqe ämaqä äwqä hanuä inqä hñqu, iu mäpmeqä imitätqe, hiqä kukñuä äñguänäñi, hiqä-hiuänqä asunqumä quvepänqiyä. ⁷ He buayä-sua, eqä-sua hitapqanquwi, änäpu, anä iquenyä pmapñqeqä. Quati tiinjäqä. Ämaqä hñqu wäunüä imitätqe, iqu iqueqä mbqe ämeniqä eänqe, ii äñguiqä. I etanqi, he anä huizi du mäpmeqä pambiyä” ätukqe.

⁸⁻⁹ “Itanqa he anä-himqä hñqua-hñquau timäuqanquwänqanqi, qu henyqä aquvänä ipu, ymisanä iwäsäuqanqppqe, ämepu änäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänä iqi pmetanqppqe, äñguä iwimäkäpu, kukñuä awä tiinjä tupñqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesänä qäqiqi ae äquvepñiyä.’

¹⁰ Inäqe, he anä-himqä hñqua-hñquau timäuqanquwänqanqi, qu aquvänä miqä iqanqppqe, anä-himqä hänaqä iqi ätqäupu, tii tquäpnqä. ¹¹ ‘Qua hinyanä heyaqä anä-himqä täutanä, neyaqä yukä täu ämäkänqe, ne ptä quväteqäma yanqunä, hiqä suqä quvqenqä ämetquetunqanänänyä. Inqi, he näqñqä tiinjä hipñqäuä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, qäqiqi ae äquvepñeqä’ tquäpnqä. ¹² Nyi he etqänä.* Qänakndanqi, hiunqi Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäuqänqä ätekqeunqi, ämaqä anä-himqä iquesanä iquauqä hanä-iqe, Sotomä äpmaminjuwä iquauqä hanä-iqe ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

¹³ Iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanä-iqenqä ‘Oänä’ etqä. Tiinjäqä. Nätmatqä ämaqä mimäkqänäñi, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-panqi, ämaqä hñqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä, awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qänqanä tiinqi ae heqäpninqä. Quwqä suqä quvqenqä wombä ipu, tuwä äwiyäpu, quwqä huäqä-hunqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu pmeqäpninqä. ¹⁴ Ininqe, hiunqi Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäuqänqä ätekqeunqi, heyaqä hanä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätänqi, ämäwqätäuniqeqä. ¹⁵ Itanqa Kapänamä pmeqä iquenyä, he qäukuä haqä yätunqä hipnuwätanä? Oeyä, he ämaqä pizqä iquauqä anä bunqä wäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁶ I ätuäqe, ämaqä, Iqu ändowatätñqä iquauñi, Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä hñqu heyaqä kukñuä qätä eyqäqe, Nyaqä kukñuä-pqe, qätä inä änyiyqiyä. Ämaqä hñqu he tuwä eyqäqe, iqu Nyi-pqe tuwä inä äñjiyqiyä. Ämaqä hñqu Nyi tuwä äñjiyqäqe, Nyi änändowatkqä Ique-pqe, tuwä inä äwiyqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, iquauqä wäunjuñqä yeeqä äwikqenqä

¹⁷ Qänakñi ämaqä, Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, aquvänä ipu, anqumä äppiyyi, tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne Saqä yoqe tquangua, dnä quvqä iqua, neyaqä kukñuii qänakñä iquwiqä.”

¹⁸ Iwä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nyi hinuä äqunänqeqä. Setänä Goti Hanjuwä Iqutä himä-wiunqä iqu, qakuä haqä yätuta päkñqanqa, nyuauä enqä-pa iqanqi äqunänqeqä. ¹⁹ Qätä nyipiyä! Qämakitä, qänjuakätaitä qo äkitäupu, Setänä iqueqä yänänäqñqe, ämäwqätäupñqä diñqetänqi, Nyi yoqä naqä ae etapqeqä. Ininqe, nätmatqä qui emäkätñqä di, aanqeqä. ²⁰ Itanqi, ‘Dñä quvqä iqua, neyaqä kukñuii qänaki iquwiqä’ ätäpu, aquvänä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä yoqe, qäukuä haqä yätu ae äqiyqäqenqä aquvänä ipiyä” ätukqe.

* 10:12 Matiu 11:20-24

21 Inġani, Dnġ Änguä Iqu yeeqä wimäkqanġi, Jisasi Iqu tii ätkqe. “Apä, qäukuitä quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqñqätä kñuä-tänġa iquauñqe, Si nätmätqä tä zä äkittqiyänġa-qe, ymeqä dänġa-suau enqä-pa, äyä ämotquenyä. Si e imäkqanġnä, Nyi ‘änġuiqä’ äktqänä. Auä, Apä, Si Tqä äkinġeu qänaknä itnä imäkinyä.”

22 Ämaqeñi, tiñġa-pqä inä ätukqe. “Nqä Apiqu nätmätqä eeqänäñi, Nqä hipa täu änġiyqeçä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqñqe, aanqeçä. Apiquänġqä. Ämaqe, Apiquenyqä näqñqe, aanqeçä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetñqä iquatä, iquanänġqä.”†

23 Inġani, Iqu tuwänġi hiñuä ämoqunäqe, Iqueqä wäunjuänġqä ämotquamiñqä iquaunä tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä he hiñuä äqunätqänjuwi hiñuä qumbñqä iqua, aquvänä ipñqäuä. 24 Tiñġa etqänä. Nätmätqä he hiñuä äqunätqänjuwi, hiñuä-tqä iquatä, ämaqä naqä iquatänġi, qu hiñuä qunqänġqä kuapänä winyätqätanġqä-qe, hiñuä mäqunquä imiñuwiqä. Kukñuä he qätä äwiyätqänjuwi, qu qätä wiyqänġqä winyätqätanġqä-qe, qätä mäwiyqä imiñuwiqä” ätukqe.

Hänġa hea ique-ique pmeqä meqenġä

25 Ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, tiñġa ätukqe.‡ “Näqñqä-vqä Iquki, hänġa hea ique-ique pmeqä mamqe, nyi äänä imäkñqäwä?”

26 I tquanġa Jisasi Iqu, “Kukñuä-suqä iunġi, äänä äqänänä? Si a äänä ätäutqänġäwä?” ätukqe.

27 Iqu kimañi, “‘Goti tqä Naqä Iqueni, tqä qeqä-quuvqetä, yänänäñqetä, kñuitä, Ique äwitnä, itanġa Iquenyqänä kuapänä kinġuätñqeçä.’ Tiñġa inänġqä. ‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänġa iqi äpmeñuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeçä’ ” ätukqe.§

28 Ga Jisasi Iqu kimañi, “Ii qäyunä ätnyä. Si e imäkätñi, hea ique-ique pmettnqinyä” ätukqe.

29 Itanġi, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqu, qu iquenyqä, ‘Iqu suqä äñġuänänġa iqä-queqä’ kñuä mapñqä winġanġi, tii ätukqe. “Ämaqä nyi-tänġa iqi äpmeñuwi, tqukuakä?”

Kukñuä ktqä, ämaqä äñġuä Sämaliyatanġa iquenyqä

30 Mä, Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Jerusälemä ävämañi, Jerikonqä quveqätqätanġa, ämaqä quwä-meqä hñqua, iqueqä yquayä eeqä ämotaupu, äpäseqa weqanġuwänġa, iqu äpäkonmätä yäniqeçä.

31 Iqu e witanġa, hiqäva-imäkqä hñqu hänaqä asä iu äquveqätä, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä mäwqätäuniqeçä. 32 Itanġi ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä anġa iu wäunjuä iqä hñqu ätimäuqe, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä inä mäwqätäuniqeçä. 33 Itanġa yäpaki, Sämaliyatanġa hñqu-pqe qanġa äpmitätqe, ique äwimeqe, hiñuä äqunäqe, iquenyqä huäqä kiñġa wunäniqeçä. 34 Iinġa itä, qäqiqi äwimeqe, olipqä eqä aowitä, wainqä-eqetä, ämaqä iqua äpäkpqe equateqe, huäqä wotäniqeçä. Itanġi, iqueqä donġi iu ämäqumuateqe, anġa ämaqä hiqaqä äwiqismipqä iunqä ätuma äwäqe, ique äminiqeçä. 35 Zinuitänġi, iqu ämaqä anġa miqä iqueni, mbqä kuapänä ävätä tii tuäniqeçä. ‘Si ämaqä tqenġi, äñġuänä miyä. Itanġa si mbqä saqä-pqä hui äwisqä etanġutqe, nyi anġi äquvepätmänġanġi, nyaqä kima ktapqämqä’ tuäniqeçä” ätukqe.

† 10:22 Matiu 11:25-27 ‡ 10:25 Matiu 22:34-40; Makä 12:28-31 § 10:27 Kukñuä-suqä 6:5; Hiqäva-imäkqä 19:18

³⁶ I ätuäqetani, ämaqä ique yatnqä tiinjä äwikqe. “Ämaqä tquaqui-tquenyqe, si knuä äänä kiyqiyä? Ämaqä quwä-meqä iqua äpäsekuwä iquenyqe, ‘Tqu nyi-tänjä iqi pmeqä-queqä’ knuä indqänätä, suqä qäyunä motqueniqe, tqukä?”

³⁷ I tquanğa, ämaqä iqu tii ätukqe. “Ämaqä qeqä äwimänätä, ique yätamäqkä väniqä iqueqä.”

Inğanji, Jisasi Iqu, “Si äwätinä, suqä asänäni imäkiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Malaisä, Mäliyatä, äwimakqenqä

³⁸ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä, qu qanä äupiyyi, anjä-himqä hnque ätimäukuwi. Iqi timäuqanğuwänğa, apäkä anjä-himqä iutanä hui, Iquenyqä yeeqä itä, iyyqä anjuänqä ätuma äukqe. Iyyqä yoqe, Mala. ³⁹ Malai, känapi huisänjiyi. Iyyqä yoqe, Mäliya. Ii Naqä Iqutänjä qäqiqi, Iqueä kuknui qätä äwiyä äpmaminqe. ⁴⁰ Ii e pmetanğa, Malai, ymisänjä-sua näwinyä imäkätä, wäunuä kuapänä etanği, knuä indqänminqe. Inqe, ii Jisasi Iquenyqä äwätä, “Naqä Iquki, nqä napi nyivämeqanği, nqä-näunä ymisänjä näwinyä imäkätqänänä. Si iinjinqe, knuä äänä kiyqi? Si nqä napinji, tu. Ii äpätä, yätamäqkä nyiyätnqäuä” ätukqe.

⁴¹ Iwä Iqu kimanji, tii ätukqe. “Nqä näueqä Malaiki, si nätmatqä kuapänäninğä knuä indqänätinä, hanjä-iqä ämetqänjinyä. ⁴² Inäqe nätmatqä hnqu, huiziquau ämawqätäunä. Mäliya nätmatqä qäyunänqä äwinyänä. Ye nätmatqä tä, huätä mämatnämäuqä yenqueä” ätukqe.

11

Suqä, Goti Iquenqä tääqä tqenqä

¹ Hiunji hnquenji, Jisasi Iqu hnqäqi äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminqe. Iqu tääqä ae ätqanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä hnqu, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Jonä iqu iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau näqnqä äwiminğä-panji, ne-pqe neqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqenqe, Si mänätquayä” ätukqe.

² I tquanğa Jisasi Iqu, tii ätukqe.* “He Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpiyänğanji, tii tqäpnqä. ‘Apiquki, ämaqe, Tqä yoqe haqä yätqä äwi, pmua hitanği qumbnä. Sinä miqe, äpänä. ³ Hiunji ique-ique, buayä nätapqanğnä. ⁴ Ämaqä quvqä inetqueqanğuwä iquaunqä, ne äwqä hanjuä imäknätunquetani, Si nenyqä äwqä hanjuä imäknätinä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutnqe. Yamwiqä nemetnqä itnqä iunji, Si hinuinä mäqunquä panä’ tqäpnqeä” ätukqe.

⁵⁻⁷ Iqu tiinjä-pqä ätukqe. “Ämaqä hesänä hnqu, iqueqä käyämaqä hnque heatqänğa äwimetä, ‘Nyämaqä iquki, nqä näueqä hnqu qanä äpätnqe, änyimeqanği, nyi ique buayä wimqe hma etanğqenqä, si buayä hnquaqi-hnque dapiyä’ tuänqiyä. I tquanğa, ämaqä anjä yäpä yänğisa äpmamitätqä iqu kimanji, ‘Si wäunuä yänänänqä mänapqä manä. Nyitä nqä ymeqä iquatä, ne qnqanä ämeyätanä, hiqaqä ae äwiqueqä. Nyi ävautmä buayä mäktapqä ymqänä’ tuätnqätanä? ⁸ Nyi tii etqänä. Iqu ‘Nqä nyämaqä-queqä’ knuä vqanğuti, ävautä mavqä yänqiyä. Inäqe, ämaqä yäpaqänğisa ätqäuqä iqu, qnqanä ptqä yqänä äqäyätä, ymisänjinğä yatnqä vättqätanği, iqu enyqä qäyä winğanğuti, ävautä nätmatqä eeqänäni, iqu äwa iqanğutqe, ävänqiyä” ätukqe.

* 11:2 Matiu 6:9-13

9 “Iinjçe, Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Ique yatnqä vqanqppqe, Iqu nätmätqä etapänqiyä. He qävqä ipiyi, he ämäqumuapnqäüä. He anjä qnqanä ptqä päsqanqppqe, qnqani äütänänqiyä. 10 Ämaqä, Goti Hanjuwä Ique yatnqä vqanqppqä iqua, nätmätqä ämapnqäüä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapnqäüä. Ämaqä qnqanä ptqä päsqanqppqä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu qnqanä äwuteyänqiyä” ätukqe.

11 “Ii tiinjqä. Heyaqä ymeqetanä hnqu, hämapäkänqä tqanqutqe, kaniqu qämäkä quvqä momuayqä yänqiyä. 12 Iqu ynjä quinjä tqanqutqe, kaniqu qänjuakäta momuayqä yänqiyä. 13 Kaniquenyä, he suqä quvqä imäqkä-quenä etanqä-qe, he nätmätqä ängui ämepu, hiqä ymeqä du inä ävätqänuwiqä. Iinjçe he näqnqä tiinjä hipnqäüä. Hiqä Hiniqu, Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, ämaqä ‘Tqä Dnä Ängüä Ique dapiyä’ ätuäpu, yatnqä vqanqppqä iquauni, Iqu ävänqiyä” ätukqe.†

Jisasi Iquenqätä, Belsäpulä iquenqätä‡

14 Hea hnquenä dnä quvqe, ämaqä hnqueä äwqä imä ämnä, ique kuknuä matqänqä imäkätqätangi, Jisasi Iqu “Huätä uvä” ätukqe. Dnä quvqä iqu ae ävämeqanqa, ämaqä iqu kuknuä tqangi, ämaqe yäunüä ikuwi. 15 Iinjä ipiyitanä, ämaqä hnqua tii ätkuwi. “Belsäpulä, dnä quvqä iquauqä naqä iqu, yänänäqnqä vqangi, Iqu dnä quvqä iquau huätä ändowätätqänä.” 16 Itanqa huiziqua, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si wäunüä hui imäkiyä. Ne Sinyqä, ‘Iqu Goti Iqueqä Wäunüä Imäkqä-queqä’ knüä neyätqnänänyä” ätukuwi.

17 Jisasi Iqu iquauqä knüä iunä, näqnqä eä tii ätukqe. “Ämaqä anjä-himqä hnquesanä iqua, iwäsänäpu mäkä hunqanqppqe, anjä-himqä iqueni, qui imäknänqiyä. Itanqa ämaqä hnqueqä ymeqä iqua, iwäsänäpu mäkä hunqanqppqe, iqua-pqe qui inä imäkmbnqäüä. 18 Iwä Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, iqueqä ämaqä iqua iwäsänäpu mäkä humbqe, iqua äänä pmapnuwänqäwä? He Nyinyqä tii ätquwiuä. ‘Belsäpulä iqu yänänäqnqä vqangi, dnä quvqe huätä ändowätätqänä.’ Iinjçe, Nyi yatnqä eyqänä. 19 He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäqnqeta, dnä quvqä iquau huätä ändowätätneqä’ qäyunä tqanqppqe, hiqä ämaqä iqua, dnä quvqä huätä ändowätätqänuwi, yänänäqnqä tqegeta, ändowätätqänuwäwä? Hiqä ämaqä iinjä iqua, ämetquapnqeqä. Heyaqä kuknuä iinjä, ii qäyunä hmanjqä. 20 I etanqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu yänänäqnqä dapqangi, Nyi dnä quvqä iquau huätä dawatqanqmdqe, he näqnqä tiinjä mapnqeqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä.”

21 “Ämaqä yänänäqnqä hnqu, nätmätqä mäkä iqä-sua a äqätä, iqueqä anju ämitqätanqutqe, iqueqä nätmätqä eeqänänä, ängüänä witänqiyä. 22 Itanqi qänakni, ämaqä aanä yänänäqnqänänä hnqu äpäqe, ämaqä iqueni ämäwqätäutä, iqueqä yänänäqnqä isuatä e äpmamitätqä-qe, iqueqä nätmätqä eeqänänä ämotawanä, ämaqä hnquau-mända vänqiyä” ätukqe.

23 “Ämaqä hnqu wäunüä yätamäqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunqä-queqä. Qokä-apäkä aquvä qiyqenqä yätamäqä manyqä imitätqä iqu, ämaqä huätä im-imä ändowätäniqueqä” ätukqe.

Dnä quvqä ämaqä hnque ävämetä, anqi äwimakqenqä§

† 11:13 Matiu 7:7-11 ‡ 11:13 Matiu 12:22-32; Makä 3:22-30 § 11:23 Matiu 12:43-45

²⁴ “Dnã quvqã hñqu ämaqã hñque ävämanj, anã yenuã dunqã äwãqe, iqu anã hapã pmeqã iunqã qävqã ikiquãñqiyã. Itanga hñque mämoqumueqã iãqe, ‘Nyi anã hiñuiqãnã ävämakqã dunqã, angu umqãnã’ tnãñqiyã. ²⁵ I ätnãqe, iqu äwãqe, anã iqueni siyã äpipo anguã imãkepqã qunãñqiyã. ²⁶ Iinã äqunãqe, iqu äwãtã dnã quvqã 7 yãtmenqiyã. Dnã iquauqã quvqe, dnã kinãganãñã iqueqã quvqe, ämãwqãtäunqiyã. Iquau yãtmetã, qu anã yãpã yãngisa äpaquvãpu pmapñqãuã. Ämaqã iqu hiñuiqãnãñi quvqã äpmamitãtqe, tãnganji aanã quvqãnãñã pmenqiyã” ätukqe.

Suqã, aquvãnä iqenqã

²⁷ Jisasi Iqu e tuãtqãtanga, apãkã hui, qokã-apãkã iuqã awã iqisanji, manã tiinã ätukqe. “Apãkã, Si äkinyuãtã anuã äktapkqe, ii aquvãnä yãñqiyã.”

²⁸ I etãngi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Si kuknuã naqã-qakuã ätãtnã qayuã. Inãqe ne iinji, matqã yanqunã. Tiinã tãtunqeqã. ‘Qokã-apãkã, Goti Hanjuwã Iqueqã kuknuã qãtã äwiyãpu, qãnãknã itqãñuwã iqua, qu aquvãnä iqãpñqãuã’ tãtunqeqã” ätukqe.

*Jisasi Iqu, hiñuã-tqã Jona iquenqã ätkqenqã**

²⁹ Qokã-apãkã kuapãnã timãuqãnguwãngã, Jisasi Iqu tiinã ätukqe. “Qokã-apãkã tãnga äpmenjuwi, quvqã-quaeqã. Iqua, ‘Ne Sinyqã nãqñqã metunquã diñqe, wãunjuã hui imãkiyã’ ändquwã-qe, Nyi iinji mimãkqã imqãnã. Iqua nãqñqã mapñqã diñqe, hiñuã-tqã Jona iqu qeyqã. ³⁰ Ii tiinjqã. Ämaqã hiñuiqãnã, anã-himqã Ninipe äpmaminjuwã iqua, Jona ique hiñuã äqunãpu, nãqñqã ämakuwã-panã iinji, qokã-apãkã tãnga äpmenjuwã iqua, Ämaqeugã Ymeqã Ekqã Ique hiñuã äqunãpu, nãqñqã asãnãñã iinã hipnuwiqã. ³¹ Hiñuiqãnãñi, apãkã, qua hitunjuã nãmã pmeqã ämiqã naqã ii, Solomonã iqu iqueqã nãqñqenqã awã tqãngi qãtã wiyãtnqã äpkqeqã.† Inãqe tãnganji, Ämaqã, Solomonã ique ämãwqãtäunqã Iqu, tãqi qãyã äpmetãngi, ämaqe, Ique qãtã mäwiqã itqãñuwã. Iinjqe hiunji Goti Hanjuwã Iqu qokã-apãkã iwãsäutqãnganji, apãkã naqã iinji ävautã, ämaqã tãnga äpmenjuwã iquauqã suqã quvqenqã, awã tãniqeqã. ³² Asã iinji, ämaqã Ninipe äpmaminjuwã iqua, Jona iqueqã kuknuã qãtã äwipiyyi, iquauqã kñuã äkunmäkñguwiqã.‡ Inãqe tãnganji, Ämaqã Jona ique ämãwqãtäunqã Iqu, tãqi qãyã äpmetãngi, ämaqe, iquauqã kñuã makunmäkñqã iquwi. Iinjqe, hiunji Goti Hanjuwã Iqu qokã-apãkã iwãsäutqãnganji, ämaqã Ninipe äpmaminjuwã iqua ävaupu, ämaqã tãnga äpmenjuwã iquauqã suqã quvqenqã awã tpnuwiqã” ätukqe.

Hiñuã iqu, huiwã iqueqã hiqi-tã enqã-paniqã§

³³ I ätuãqe, tiinã-pqã ätukqe. “Ämaqe, hiqi-tã ämãsäpiyyi, qu anã yãpã imã-qe, ä häkã yãpã imñã-qe, matqãteqã ipñqãuã. Ämãsäpiyyi, qu kiqã ätqãuqã ätnãñã iqi tqãtepnqãuã. Ämaqã anã yãpã inqisa äyappiyã iqua, hiñuã qumbñqã diñqãuã. ³⁴ Tqã hiñuã iqu, huiwã iqueqã hiqi-tã enqã-paniqã. Tqã hiñui anguã äqãnnã, si ämaqe yãtamãkqã wiyquki hitãngutqe, tqã huiwã eeqãnãñã imñi, we anguã äkunãñã. Inãqe, tqã hiñui quvqã äqãnnã yãtamãkqã mäwquki hitãngutqe, tqã huiwi eeqãnãñã imñi hea äwinã. ³⁵ Itanga si anguãñã minãnginyã, we-hunqã si-tãñã yãpã imã äyãnãñqã di, hea mäwiqã yãtnqãnãnyã. ³⁶ Inji tiinjqã. Tqã huiwã

* 11:28 Matiu 12:38-42 † 11:31 1 Ämiqã Naqã 10:1-13; 2 Tiwiqã 9:1-12 ‡ 11:32 Jona 3:6-10 § 11:32 Matiu 5:15-16, 6:22-23

äwqä eeqänäni wenyä-huñqä eä, hea mäwiqä etanğutqe, inji tqä huiwä eeqänäni we äunä, hiqi-tä enqä-pa yänätänqiyä” ätukqe.

*Wopqä ipu, kukñuä tqä-quau, hanä-iqä wimeninqä**

³⁷ Jisasi Iqu kukñuä qäpu tqanğa, Parisi hñqu, Iqu äpätä buayä anä nyiyänqä yatñqä äwikqe. Itanğa Jisasi Iqu anä yäpä inğisa äpaquväqe, buayä nätnqä qua iqi eqäkñgqe. ³⁸ Jisasi Iqu buayä nätnqä itäqänğani, eqä akiyä inqä du asnä ganä maqñqä iqanği äqunäqe, Parisi iqu kñuä kuapanä indqänminqe.

³⁹ Inğani Naqä Iqu tii ätukqe. “He Parisi iquenyä, eqä-häkitä hevqetä haqänğisani, asnä änguänä äqäyäpiyä-qe, hiqä yäpä inğisani, quwä-meqetä suqä quvqä huitanä-huitanitä manğua äyä enyänä. ⁴⁰ He kñuä qäyunäni, mindqänqä-quenjqä. Ämaqe qä huiwä yäpaqänğisa imäkkqä Iqu, yäpänğisanä-pqe mimäkkqä ikqätanä? Iqu inä imäkkqe qä. ⁴¹ I etanği, nätnmatqä buayä hevqä yäpänğisani, ämaqä äwa itqätanğuwä iquau yätamäkkqä inä wipñqe qä. He e imäqanğppqe, hiqä nätnmatqä eeqänäni, Goti Hanjuwä Ique qä hinuä iqini änguänänä witänqiyä” ätukqe.

⁴² “He Parisi iquenyä, hanä-iqe tiinjqä emenqiyä. Iwuneqätä, kuämiqätä, nätnmatqä isuaqu-tänä asänänä huizitä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänjuwiqä. I etanği suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, Goti Hanjuwä Iquenyä hinğetanäni, he tuwä wiyquenjqä. Änguänäni, tiinjqä. Suqä he hiqä nätnmatqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä he tuwä äwiyätqänjuwä iquaqünä-pqe qänaknä iqanğppqe, ii änguä wänqiyä” ätukqe.

⁴³ “He Parisi iquenyä, hanä-iqe tiinjqä emenqiyä. Anä aquväqñqä iunji, zä-hawä änguänänä iqinyä pmapñqä kiinjä hinğunenjqä. Ga, ququawä aquväqñqä iu pmetanğuwänğa, ämaqe, ‘hiunjinğanjqä’ etpñqä kiinjä hinğunenjqä” ätukqe.

⁴⁴ “Ga hanä-iqe tiinjqä emenqiyä. He ämaqä qua maqñqä äptepqä enqä-pañunenjqä. Ämaqä qua maqñqä äptepqe, ämaqä huiziqua maqñqä epu qanä haqeqi äwäpiyitani, Goti Ique qä hinuä iqini kiyä mätqä eänäuä” ätukqe.†

⁴⁵ Inğani kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu, kima ävätä, “Näqñqä-vqä Iquki, Si kukñuä iinjä ätätqänğanğani, ne-pqä qäsä qui inemäkätqänjqä” ätukqe.

⁴⁶ Iqu e tquanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquenyä, hanä-iqe he-pqe emenqiyä. Ii tiinjqä. He ämaqu, yquayä hanä änä mämeqänqä ävätqänjuwenjqä. Iinjä etanği, he qu yätamäkkqä wipñqä dinqe, hipa hui mäwqä itqänjuwiqä.

⁴⁷ Mä hanä-iqe tiinjqä emenqiyä. Hinuä-tqä, hiqä tawäka qänğanä äpäkkuwi, he tänğani quwqä qua äptekuwä iunji, änguänä imäkätqänjuwenjqä. ⁴⁸ He suqä ii imäkäpiyänğani, tawäkauqä suqenqä ‘änğuiqä’ ätätqänjuwiqä. Ii tiinjqä. Hinuä-tqä, tawäka äpäkkuwä iquauñqe, he quwqä huiwä pñqä wiqä ani imäkätqänjuwiqä. ⁴⁹ Inji Goti Hanjuwä Iqu kñuä jänänä änguänänä indqänätä tii ätkqe qä. ‘Hinuä-tqä iquautä, ämaqä Nyi wäunjuänqä ändowatqä iquautä, ämaqä iquauñqä ändowatmniqe qä. Itanğa iqua hñquau äpäsäpu, huizi iquau quvqä itquapnuwiqä’ ätkqe qä. ⁵⁰ I etanği, Goti Hanjuwä Iqu qua tä änyä imäqanğa, ämaqä, hinuä-tqä iquau pizqä äpäkka äpminjuwä iquauqä suqä quvqetanä kimani, ämaqä tänğa äpmenjuwä iqua-mända

* 11:36 Matiu 23:13-36 † 11:44 A Täuqä 19:11-22; Hiqäva-imäkkqä 21:1-3

mapnqeqä. ⁵¹ Hinquä-tqä iquauni, qu Epo iquesa äpäsipäqäkanj, yäpaki Sakätiyasi ique äpäsätqutukuwi. Sakätiyasi ique äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunji, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä awä iqi äpäkkuwi. Nyi henji naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänjä iinqä kimanjä hanjä-iqe, qokä-apäkä tännga äpmenjuwi mapnqäüä” ätukqe.

⁵² Itannga, “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquenä, hanjä-iqe tiinjänqä-pqä inä emenqiyä” ätuätä, kukñuä ktqä tiinjä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä meqä anä hänaqä iutanjä qñqanjä hutäuqe, he ae ämakuwiqä. Hiqä-hiuä näqñqä mapnqe, anä yäpä yängisa mäpeyqä itqänjuwiqä. I etanngi, qokä-apäkä yängisa äpeyäpu näqñqä menätpu iqanquwä iquaunqe, he hänaqä qñqanjä äyätqänäuä” ätukqe.

⁵³ Inganji Jisasi Iqu iqisanji ävämeqannga, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä quvqä wingannga, qu nätmätqä huitanjä-huitanjä iunqä yatñqä ävqa-ävqa äuminjuwi. ⁵⁴ Iqua tänjänqä guä äquväutqänjuwä-pa, Iqu kukñuä kimanji qäyunä mätquanngutqe, iqua Ique guä kiciyäupñqä ätuma wanä-tpu, iinqä ätuminjuwi.

12

*Jisasi Iqu, Parisi iquauqä suqenqä awä ätukqenqä**

¹ Qokä-apäkä kuapänä ätimäupu, ätqäupu, quwqä yukä dunji qo ktäupäümä änyminjuwi. Inganji Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauni, kukñuä awä tiinji ganä ätukqe. “Parisi iquauä nätmätqä änyuämäuqä iinqe, he wa wipiyä. Quwqä suqä, wopqä ipu kukñuinä tqenqä etqänä. ² Nätmätqä eeqänänjä huäqä äutnmitätqe, ätnänjä iqi timäunqiyä. Itannga nätmätqä eeqänänjä zä äwämitätqe, ämaqä iqua näqñqä hipñqäüä. ³ Inji, he kukñuä eeqänänji, hiawiqä imda ätmipqe, ämaqe, hiunjinjanä qätä wipñqäüä. He anä hiqñqä imda hiyäkakä ätmipqe, qu anä haqä yätqä ätqäupu, awä tññqäüä” ätukqe.

He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqä†

⁴ “Nqä näueqä iquenyä, ‘He ämaqä huiwä dunä päsqä iquaunqä, zä miqä pambiyä’ sä etqänä. Iqua qänakndanji, nätmätqä hui mimäkqä ipnuwi. ⁵ He zä tquenyqä ipñqenqe, Nyi ämetquamqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä äpäsätäqännganji, Iqu yänjänäqñqä-tänju eä, ique tä hea ique-i que äsänqä du tnämäunqiyä. Auqä. Nyi he etqänä. ‘He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqä.’

⁶ He näqñqeqä. Ämaqe, qu ynñä wänqä hipa hnnginji eeqä hnjuauñqe, mbqä wänqä hnjuaqu ipñqäüä. Iinjä etanngi, Goti Hanjuwä Iqu ynñä hmbinyqe, huäqä äumäkätä, kñuä huätä mäwquatämäuqä yänqiyä. ⁷ Tiinjä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, hiyaqä dä nyuänjä iunji, a ae ätäuqeqä. Iutanji, he zä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu ynñä kuapänä isuaunqe, huäqä wänqäpu äwunänä. Henyqe, huäqä aanjä kuapänä äwunänä” ätukqe.

Zä miqä, Jisasi Iquenqä awä-tqenqä‡

⁸ “Nyi tiinjä etqänä. Ämaqä hnqu, zä miqä itä, huizi dunji, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunjqä’ tqanngutqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquauni, ‘Iqu Nyaqeqä’ tuänqiyä. ⁹ Inäqe ämaqä hnqu, zä itä, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunä manä’ tqanngutqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquauni, ‘Iqu

* 12: Matiu 10:26-27 † 12:3 Matiu 10:28-31 ‡ 12:7 Matiu 10:32-33

Nyaqä hmanjqä' tuänqiyä. ¹⁰ Ämaqä hñqu, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iini, huätä mamäunqiyä. Inäqe ämaqä hñqu, Dñä Änguä Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iini, huätä mamäuqä yänqiyä" ätukqe. §

¹¹ "Ämaqä hñqua he anä aquväqñqe miqä iquaunqä-qe, ämaqä miqä naqä iquaunqä-qe, ämaqä yoqä-tänjä iquaunqä-qe, etma uwqanqppqe, 'Ne kukñuä kimañi, äki tuatunquäwä?' kñuä indqänäpu, zä miqä pa iqäpnä.

¹² Dñä Änguä Iqu kukñuä tupñqe, inqanä ämetqueniqe" ätukqe.

Kukñuä ktqä, ämaqä yquayä kuapä-tänjä hñquenqä

¹³ Inqani ämaqä hñqu, ämaqä awä iqisa ämävauqe, Jisasi Iqueni, "Näqñqä-vqä Iquki, ñqä apiqu ae äpäkonqgeqä. Nyi Si ñqä tasipeque, yeqä apiqueqä nätmätqe yewäsäutñqä, tutñqä änyinqiyä" ätukqe.

¹⁴ I tqanqa Jisasi Iqu, "Ämaqä iquki, qe äqewäsäutmä, qeyaqä nätmätqe iwäsäumqe, tqu pmutenjikqäwä?" ätukqe. ¹⁵ Iqu iinjä ätuäqe, qokä-apäkä iunji tii ätukqe. "Nätmatqä eeqänäninqä hinuä aowä mäqunquä ipñqä diñqe, he wa wipiyä. Ämaqä hñqu yquayä kuapä-tänju emitätqe, iqueqä yquayä hänä-pmeqä mäwqä yänqiyä" ätukqe.

¹⁶ E ätuäqe, Iqu kukñuä ktqe, tiinjä ätukqe. "Ämaqä yquayä kuapä-tänjä hñqueqä wäunquä iunji, ymisañä kuapänä witänqiyä. ¹⁷ Inqani iqu, 'Nyi anä naqä hma enqe, ymisañä pñqä emqe, äänä imäkmqäwä?' kñuä indqänqunqiyä. ¹⁸ Injä itä, tii tnänqiyä. 'Nyi tiinjä imäkmqänä. Nqä buayä pñqä maeqä anä äpnakmi, anä naqänänä imäkätmä, ymisañä eeqänäñi aquvä äqiyätmä, anä iunji pñqä maemqe qä. ¹⁹ Nyi ñqä-näuä tiinjä äyä ätñgänä. "Nyi yquayä kuapä-tänjunqä, quväukuä kuapänänä iunqäuä. Tänqani nyi hapä pmetmqeqä. Buayä eqä änätmä, yeeqä itmä pmetmqeqä" ätñgänä,' täñqiyä. ²⁰ Injä iqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu, 'Si ämaqä qämä-qämänjqukiyqä' tuänqiyä. 'Tänqa hea tqeni, äpäkonqñinyä. Itanqa nätmätqä eeqänänä näwenyä imäkätqänä iqu, tqu maqutnätñqäwä?' tuänqiyä" ätukqe.

²¹ Jisasi Iqu kukñuä ktqä iinjä ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. "Ämaqä hñqu nätmätqä aquvä i äqäka äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqe mäwqä iqanqutqe, kukñuä ktqä du ätimäukqä-panä iini, äwimenqiyä."

*Ymisañinqätä, gquenqätä, kñuä kuapänä indqänqenqä**

²² Inqani Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquaunji, Iqu tii ätukqe. "Iinñqe, Nyi he tiinjä etqänä. He 'Ymisañä squä natunquäwä?' ätäpu, hänä pmapñqä diñqä kñuä kuapänä mindqänqä pambiyä. 'Ne gque, squä ipnatunquäwä?' ätäpu, hiqä huiwiunqä kñuä kuapänä mindqänqä pambiyä. ²³ Hänä-pmeqe, buayinqänä pmeqä manä. Huiwi nätmätqä gquä iunqänä manä. ²⁴ He yññä iquaunqä kñuä indqämbiyä. Qu ymisañä vowä mamäuqä ipu, ymisañä maptqä ipñqäuä. Itanqa qu anä ymisañä pñqä hipñqe, anji hmanjqä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä ymisañä ävänqiyä. Yññä iquanqe, Goti Hanjuwä Iqu huäqä wänqäpu äwunänä. Henyqe, Iqu huäqä kuapänä äwunänä. ²⁵ Itanqa ämaqä hesanä hñqu, hänä-pmeqenqä kñuä kuapänä indqänätqe, iqueqä hänä-pmeqe haqä nänä imäkawatätñqä di, hmanjqä. ²⁶ He nätmätqä wänqä iinjä ipu, änä mimäqä ipiyitani, nätmätqä huizinqänäñi, kñuä kuapänä sunqä indqänätqänäuä?" ätukqe.

27 “I indqänäpiyi, he qätaqä hutqenqä, ‘Äänä ätätätiyä?’ tpu, knuä indqämbiyä. Qätaqä isua, wäunuä ipu gquä mimäkäyäuqä ipnqäuä. Itangi Nyi he etqänä. Solomonä, ämaqä naqä hinuiqä äpmaminqä iqu, iqu gquä hänä qeqätqä ii imäknminqce, qätaqä hutqce, iqueni ämäwqätäunä. 28 Tängani qätaqce, yqänä ätqäuqä-qe, awinğani ämaqä ätäväpu, tä du tnämäuqäpnqäuä. Iinjä etangi, Goti Hanjuwä Iqu imäkqangi, qätaqce hutqä änguanänjä ätänä. Iinjñce, ämaqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänjuwä iquenyä, he näqnqä tiinjä hipñqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu ne-pqe gquä äneptätqänä’. 29 Itanga ‘Ne buayä eqä squä natunquäwä’ knuä indqänäpu, qundqändqä miqä pambiyä. 30 Ämaqä eeqänänjä im-imä äpmenjuwi, qu quuvqä maeqiyqä da, nätmätqä iu mapñqenqä knuä indqänätqänjuwiqä. I etangi, he nätmätqä iinjñqä äwa itqänjuwinqce, hiqä Heniqu näqnqä eänä. 31 Itani he Goti Hanjuwä Iqunä meyqeuñqä qävqä ipñqeqä. Inğani Iqu nätmätqä iinjä-pqe etapänqiyä” ätukqce.

Hiqä Hiniqu, aquvänä itä, Iqueqä-kiauänä miqe etapätñqä, ae ätkqenqä

32 Iqu tiipqä ätukqce. “Sipsipqä iquenyä, he zä miqä ipñqce. Hiqä Hiniqu, aquvänä itä Iqueqä-kiauänä miqe etapätñqä, ae ätkqce. 33 Nätmätqä he ämenjuwi, eeqänänjä mbqänqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, ämaqä äwa itqänjuwä iquau wipñqeqä. Itanga qua täunji, he nätmätqä qui imäkñqä di aquvä maqiyqä ipñqce. Nätmätqä eeqänänji aquvi, qäukuä haqä yätunji qäpnqeqä. Yänjini, nätmätqä eeqänänji qui mimäkñqä itä, ämaqä quwä mämeqä ipu, imätanüä maquvqä yäniqeqä. 34 He iqini aquvä qäpnqce, tiinjä hitanğiyi. Ämaqce, anjä quwqä nätmätqä änguanänjä pnqä witänğqä iunqänä winğuanğqiyä” ätukqce.†

“Naqä Iqu anği päniqenqä, näwenyä pmapiyä” ätukqenqä‡

35 Tiipqä inänji. “Hiqä wäunuä iqä gquä ipnäpu, hiqi-tä ämäsäupu, näwenyä e pmapiyä. 36 Tiinjä enqä-panji. Ämaqä naqä hnqu, apäkä ämetä ymisanjä naqänänjä iuta äpätñqä iqangi, iqueqä ämaqä iqua, iquenyqä hinuä äqumbu pmepnä. Iwä iqu äpätä, qñqanjä ptqä qäyqanğani, iqua qñqanjä maqänä wätepnqäuä. 37 Ämaqä naqä iinjä iqu äpäqce, iqua hiqaqä mawiqä äyä etanğä qunğanğa, iqua aquvänä ipnqäuä. Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, gquä wäunuä imäkätñqä näwe ipnätä, ‘He buayä bnqä quamä pmapiyä’ ätuätä, buayä äma äpätä vänqiyä. 38 Ämaqä naqä iinjä iqu, heatqä quaqanğa äpätqä, ä zä vätnqä qäqiqinjinga äpätqä-qe, iqua hiqaqä mäwiqä etanğpi qunğanğa, iqua aquvänä ipnqäuä.

39 Itanga he tiinjä-pqenqä näqnqä inä mapiyä. Ämaqä anjä-tänjä hnqu, ‘Quwä-meqä hnqu, hea inğa ti päñqiyä-qe’ näqnqä eä äpmamitätqce, iqu quwä-meqä iqueni, iqueqä anjä qäyä pänasqiyätä yäpä yänğisa päyätñqce, hinuinä mäqunquä yänqiyä. 40 Iinjñqce, he-pqe näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hnqueni, he Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqce, ‘Tänğa mapqä yänqiyä’ knuä indqänätqätanğuwänğani, Iqu äpäñqiyä” ätukqce.

41 Pitä iqu, kimanji, “Naqä Iquki, Si kuknuä ktqä iinjä, nenyä änatnyä ä, ämaqä eeqänänqä änatnyä?” ätukqce.

42 I tquanğa, Naqä Iqu tii ätukqce. “Ämaqä wäunuä miqä knuä ängüä ämetä, kiqä wäunui ängüä imäkqä iquenyqce, awä etmqce. Ämaqä naqä iqu ämaqä iinjä iqueni, iqueqä wäunuä-wiyqä iquau ämitä, ymisanjä hea qayunanğanğa väniqä diñqä atäunuä vänqiyä. 43 Naqä Iqu anği äpäqce,

† 12:34 Matiu 6:19-21 ‡ 12:34 Matiu 24:42-51

iqueqä wäunuä imitätqä di hinuä qungangani, iqu aquvanä yänqiyä. ⁴⁴ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmatqä eeqänäni mitnqenqe, iqueni atäunuä vänqiyä. ⁴⁵⁻⁴⁶ I etangqä-qe, wäunuä miqä tqu, 'Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqiyä' knuä indqänätä, qokä-apäkä wäunuä-wiyqä huizi iquau äpäsätä, buayätä eqätä änätä, hiqiyqä imitätqe, hea hnqenji, iqu maqngqä etangani, iqueqä ämaqä naqä iqu anji pänqiyä. Iqu quvqä imitätqä äqunäqe, iqueni mnä ätävätä, kuknuä qätä mawiyqä huiziqua pmetanguwä iunqä huätä dowatäniqeqä" ätukqe.

⁴⁷ "Wäunuä-wiyqä, iqueqä naqä iqueqä äwinqenqä näqngqä qäyä eäqä-qe, nätmatqä näwenyä mimäkqä itä, naqä iqueqä äwinqenji qänaknä miqä imitätqe, ämaqä naqä iqu yänänäqngqä päsäniqeqä. ⁴⁸ Itanga wäunuä-wiyqä huizi, naqä iqueä äwinqä dunqä maqngqä eä, suqä ängüä miqä imitätqe, naqä iqu wänqäpu päsäniqeqä. Ämaqä nätmatqä kuapänä huizi iquauqä hipa iuta ämamipqä iqua, kimanji kuapänä wipnuwiqä. Qokä-apäki, ämaqä hnque nätmatqä kuapänä äwimitpqe, iqu qunji, kima kuapänä väninqä tupnuwiqä" ätukqe.

"Ämaqe, Nyinyqä iwäsämbnqä äpqqä" ätukqenqäS

⁴⁹ "Nyi qua täunji, tä hänaqä ikävemqä äpqäqe. Tä iinji, hänaqä ae äsqä-säpi, Nyi aquvanä iqäminqä. ⁵⁰ Nyi asnjä huitanjä hui mamqänä. Asnjä iinji, mämeqä änyä etangqenqe, hanjä änyiyqiyä. ⁵¹ He Nyi äpqqenqe, 'Iqu ne ämaqä qua täu äpmenqu iqune, äwqä hanuä nemäkätngqä äpqqä' knuä eyqiyä? Oeyä. Nyi he etqänä. Ämaqe, Nyinyqä iwäsämbnqä äpqqä. ⁵² Tänganqätä, qänakngqätä, ämaqä hipa hnqinjä hnqua anjä hnqueu äpmamipqe, Nyinyqä iwäsänäpu, hnquaqi-hnqenjä iqua, hnquaqinjä iquaqi äkasuwä tupnuwiqä. Hnquaqunjä iquaqu, hnquaqi-hnqenjä iquau äkasuwä suinyiyqä. ⁵³ Iqua Nyinyqä tiinjä iwäsämbnuwi. Kaniqutä ymeqä qokä iqutä, äkasuwä tninyiyi, känaisä kiqä meqisä, äkasuwä tninyiyi, itanga ämaqä hnqueqä känaisä, iqueqä apäkisä äkasuwä tninyiyi" ätukqe.

"Nätmatqä tänqa ätimäuqäqä tänqe, ängüänä iwäsäupiyä" ätukqenqä

⁵⁴ Inqanji, Jisasi Iqu qokä-apäkä kuapänänjä iunji, tiinjä ätukqe.* "He qaquvqä, mäptqä quveqäqä mängisa timäuqangi, hinuä äqumbiyängani, 'piyä qiyätngqä' ätätqänäuä. Ga, asä iinji ätimäutqänä. ⁵⁵ He yunuä, ämaqä mäpmeqä mängisa yapqangi, hinuä äqumbiyängani, 'mäptqä tnänjä timäutngqä' ätätqänäuä. Ga, asä iinji ätimäutqänä. ⁵⁶ He wopqä ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. He nätmatqä qäukuä haqä yätutatä, qua täutatä ätimäuqäqenqä, ängüänä iwäsäutqänuwiqä. Nätmatqä tänqa ätimäuqäqä tänqe, he miwäsäuqä iquwi, äänä etangikä?

⁵⁷ Hiqä-hiuänä, 'suqä ängui äsqutiyä' tpu, miwäsäuqä iquwi, ii sunqäwä? ⁵⁸ Ämaqä hnqu, si mändi äkikittqiyätä, guä kkiqäyäutngqä, hänaqä awä iqi äwäsiyängani, si ämaqä iqutä kuknuä jänä imäkiyngqä dinqä yamwiqä isngqä. Ii, hanjä-iqä tiinji, mäkimēqä dinqeyi. Iqu ämaqä jänä imäkqä iquenyqä äktäma uwqanga, jänä imäkqä iqu ämayukä-imanqä hnqueqä hipaeu kivqanguti, iqu guä pmuateqä anjä du pmuatekiyqä inqäuä. ⁵⁹ Nyi si kuknui tiinjä äktqänä. Mbqä qu atäunuä kipqä iqueni, eeqänä päsēsngqä dinqe, guä pmeqä anjunji, mäwquatämäuqä isngqä" ätukqe.†

13

Kñuä makunmäknqä iqua, qui imäkmbñqenqä

¹ Inğani ämaqä iqi äpmamiñuwä hñqua, Jisasi Iqueni, ämaqä Galili pmeqä hñquaunqä ätukuwi. Galili pmeqä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanguwännga, ämaqä naqä Pailoti iqu, “He iquaunji pizqä päkpiyä” tquanğa, qu iquau äpäsqañguwännga, iquauqä häneqetä, hiqäva iutanitä, naqä-huinyä imäkñgqenqä ätukuwi.

² Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Nätmatqä quvqä Galili pmeqä iquau e äwimakqetani, he ‘Ämaqä e äpäkonquwä iquauqä suqä quvqe, Galili pmeqä huiziquauqä suqeuñi ämawqätäunä’ kñuä indqänätqänäuä?”

³ Oeyä, kñuä iinjä mämeqä pambiyä. Nyi etqänä. He heqä kñuä makunmäknqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqanğpqe, hepqe

qui inä imäkmbñqäuä. ⁴ Tiinjä-pqe. Ämaqä 18 iquaunji, hiñuiqänäñi Siloamä iunji, anä quäuqä iqu äpisäutä, ämaqä iu äpäkkqä iquaunqe, he ‘Ämaqä e äpäkonquwä iquauqä suqä quvqe, ämaqä Jerusälemä iu injä äpmamiñuwä huiziquauqe, ämawqätäunä’ kñuä indqänätqänäuä?”

⁵ Oeyqä. Nyi he etqänä. Heqä kñuä makunmäknqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqanğpqe, he-pqe qui inä imäkmbñqäuä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, zä-eaqä iquenqä

⁶ Inğani Iqu kukñuä ktqä tiinjä hñqu ätukqe. “Ämaqä hñqu, zä-eaqä hñqu, iqueqä wainqä wäunäuä iqisa tqäutangi, häukuä wiqänqä-tä qävqä äpätqe, aañqä qunäniqeqä. ⁷ I äqunäqe, ämaqä wäunäuä iu miqä iqueni, tiinjä tuäniqe. ‘Quväukuä hñquaqui-hñquenä iquaunji, nyi äpkqe, häukuä mäwitanği aañqä äqunğqeqä. Zä tqe, qua aowä hiñginä ämetñqä di, sunqäwä? Si zä iqueni huätä tävä’ tuäniqeqä.

⁸ I tquanğa wäunäuä-wiyqä iqu tii tuäniqe. ‘Naqä Iquki, qäyä eänä. Quväukuä hñqunä qäyä äpäwänä. Nyi kiqä hukä iqi qua mñä yasäqi äuatmä, yaqueqä zä äkäka qakuä iqi qäyä emä. ⁹ Qänakndanji häukuä winiqätiyä, mäwiqä yaniqätiyä? Häukuä mäwiqanğutqe, si huätä injä täumäuqätñqä’ tuäniqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hui äñguä iwimäkkqenqä

¹⁰ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau, anä aquväqñqä hñqueu näqñqä äwikqe. ¹¹ Inğani äpäkä dnä quvqä-tänä hui äpmamiñqe. Dñä quvqe, ii täñä-yaqä vätqätanği, quväukuä 18 ae äpäukqe. Iiyqä tuwä-hiiki qui imäkñätanği, pämä jänänäñi matqäuqä iminqe. ¹² Jisasi Iqu ii hiñuä äqunäqe, tääqä ätuätumeqe, “Tqä yaqä quvqe, huätä ae äkivämeqiyä” ätukqe. ¹³ E ätuäqe, hipa haqeqi wiyqanğa, apäkä iinjä ii, maqänä jänä pämä ätqäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu qe ämamäukqe.

¹⁴ Iinjä etanği, ämaqä naqä, anä aquväqñqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu Sämbatqänğa, apäkä ii äñguä wimäkkqanğqenqä äwqä tnänä wiñganğa, qokä-apäkiu tiinjä ätukqe. “Hiunji wäunäuä iqe, 6 inänjqä. Hiunji iquaunji, Iqu yaqä äñguä emäkätñqä pññqeqä. Hapä pmeqänğanji, iinjqe mapqä ipñqeqä” ätukqe.

¹⁵ Kimanji, Naqä Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hiunji hapä pmeqänğanji, he eequenä, bulumäka anä dunqä äwäpu, bulumäkatä donğitä eeqänäñi, eqä bñqä ätuma uwquenjqä. ¹⁶ I etanği apäkä, Aprähämä iqueqä meqä täsi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu a äkiqätä pmetanği, quväukuä 18 ae äpäukqeqä. Itanğa hiunji

hapä pmeqänggani, Nyi nätmatqä ii a äkiqätänqe, huätä mämamäuqä imqe, ii sunqäwä?” ätukqe.

¹⁷ Iqu e tquangani, Iqueqä himä-wiunqä iqua womba naqänänjä iqanguwä-qe, qokä-apäkä eeqänänjä, Jisasi Iqu e imäkätqätanqenqä yeeqä naqänänjä ikuwi.

*Kuknuä ktqä hnjuaqinqä**

¹⁸ Inqani Iqu kuknuä hui inä tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, ii änäänqä? Nyi kuknuä ktqe, äkitani tmqäwä? ¹⁹ Ii tiinjäqä. Ämaqä hñqu zä-guawä† piikä wänqe ämetä, iqueqä wäunüä du vowä menqiyä. Qänakndani, piikä iinjä ipu, zä enqä-pa naqä tqäuqanqänqä, yññä iqua äpäpu, äpa du yuuwä imäkpnqäuä” ätukqe.

²⁰ Iqu tiinjä-pqe inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqe, Nyi kuknuä ktqe, äkitani tmqäwä? ²¹ Ii tiinjäqä. Ii nätmatqä änyuämäutñqä imäkätñqä enqä-panjqä. Apäkä hui pälawä kuapänä ämetä, eeqänänjä änyuämäutñqä diñqe, nätmatqä änyuämäutñqä imäkätñqä hmbunä ämetä, naqä-huinyä imäkänqiyä” ätukqe.

Qñqanjä wänqä ique, yäpä ingisa peyqänqä‡

²² Qänakñi Iqu Jerusälemä timäutñqä äwätäqänqani, Iqu qokä-apäkä du näqñqä ävätä, anjä-himqä naqeutä wänqeutä ikäminqe. ²³ Inqani ämaqä hñqu, “Naqä Iqukiyä, mäpäkonqä ipñqä häñä iqumuätätñqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hmbunä anqu itmeniqätanä?” ätukqe.

I tquangä, Iqu ämaqeunji tii ätukqe. ²⁴ “Nyi he etqänä. Qänakñi, ämaqä kuapänänjä, Goti Iqunä miqeunqä yanä-tpu ipiyä di, änä mäyqä da ipnuwiqä. Iinjñqe, he anjä hänaqä wänqä iuta hipñqenqä yänä qämbiyä. § ²⁵ Anjä Kaniqu ävautä, qñqanjä ae ämäyeqanqä, he yäpaqä mäñgisa ätqäupu, qñqanjä ptqä äqiyäpu tääqä tupnuwiqä. ‘Naqä Iquki, Si qñqanjä nauteyä.’ Inäqe Iqu kimanji, tiinjä hetäniqeqä. ‘He äñgisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqñqe qä.’ ²⁶ Inqani he tii tupnuwiqä. ‘Ne Sitä buayä eqä anä äyä änminqueqä. Si neyaqä anjä-himqä hänaqä näñi ätqäunä, ne näqñqä äyä änätapminiqä.’ ²⁷ Inäqe Iqu tii hetäniqeqä. ‘He äñgisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqñqe qä. He ämaqä suqä quvqä imäkquenjqae, huätä upiyä’ hetäniqeqä. ²⁸ He Aprähämä ique, Aisakä ique, Jekopä ique, itanqä hinuä-tqä iquau, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmetanqä hinuä ae äqunqanguwänqani, Goti Hanjuwä Iqu henyä hñqäqinyqä huätä hindawatäniqeqä. Iqini he iñqe, kñuä äqäyäpu, hiqunä manqtäsqukuä mäuqäpnuwiqä. ²⁹ Inqani ämaqä mäptqä timäuqä ingisanjä, mäptqä quveqäqä ingisanjä, yunüä yapqä ingisanjä, yunüä quveqäqä ingisanjä iqua, qu äppiyi, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu buayä bñqä quamä pmappnuwiqä. ³⁰ Qätä nyipiyä! Ämaqä tänqä qua täu yoqä maeqä äpmamipqä iquautanä hñqua, qu yoqä naqä-tänqä timäupnuwiqä. Itanqä ämaqä tänqä qua täu yoqä-tänqä äpmamipqä iquautanä hñqua, qu yoqä maeqä timäupnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Jerusälemänqä huäqä äwunminqenqä**

³¹ Inqani, Parisi hñqua äwimapiyi, “Heroti iqu äkpäsätñqä itñqä-qae, Si anjä täunji äväma, anjä huiunqä uvä” ätukuwi.

* **13:17** Matiu 13:31-33; Makä 4:30-32 † **13:19** Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. ‡ **13:21** Matiu 7:21-23 § **13:24** Matiu 7:13-14 * **13:30** Matiu 23:37-39

³² Iqu kimanji tii ätukqe. “He tänä hindqä iquenyqä äwäpu, Nyaqä kuknuä tä awä tupiyä. “Tängatä äwiŋgatäni, Nyi dnä quvqä iquau huätä ändowatätmä, ämaqä tänä-yaqä-tänä iquau änguä iwimäkmqänä. Inji hea hŋquaqui-hŋque päwqanŋani, Nyi Nqä wäunui qäpu immiqeqä’ tupiyä. ³³ Inäqe tängatä, awiŋgatä, ä awiŋga-mändani, Nyi asänä iqa umqänä. Ii tiinjä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä-tqä iqueni anä hŋqäqi päsqe qäyä etanŋuti, Jerusälemä dunä päsqe qäyunjqä” ätukqe.

³⁴ “Jerusälemä, Jerusälemä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hiŋuä-tqä sinynqä dowatqanŋqä iquauŋi, hikä pizqä päsqukiyyä. Hea kuapänäni, Nyi saqä ymeqä iquauŋi, kukutakisqä kiqä ymeqä itmetä, hikuwä yäpä iqi ämoqumuatetänqä-pa, naqä hmbinyä i moqumuatemätmä itŋqe. Iinjä etanŋqä-qe, he iinjä maenqä enä. ³⁵ Tiinjä timäuniqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä anji ävämeqanŋa, ii aanqä hiäniqeqä. Itanŋa Nyi tiinjä etqänä. He qänaknda hiŋuä äŋqänäpu, ‘Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta pŋanŋqä Iqueni, nätmätqä äŋgui äwimeŋqiyä’ ätäpiyanŋanŋe, hiŋuä manŋnqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

14

Hiunji hapä pmeqänŋa, ämaqeu äŋguä wimäkqenqä

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hŋqueni, Jisasi Iqu ämaqä naqä Parisitanä hŋqueqä anä iu buayä nätnqä uwqanŋa, qu “Iqu änä-änä imäkänqutiyä” tpu, hiŋuä äŋguänä äqumbu äpmamiŋuwi. ² Inŋani ämaqä huiwä pŋkä päpmakeyqä hŋqu, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi äpmamiŋqe. ³ Jisasi Iqu ique hiŋuä äqunäqe, ämaqä kuknuä-suqenqä näqŋqä iquautä, Parisi iquautä, quwqä suqä du kimanji, yatŋqä tiinjä äwikqe. “Hiunji hapä pmeqänŋani, ne ämaqä tänä-yaqä-tänä iquauŋi, änguä iwimäkatunquätanä, qäyä hiätŋqätanä?” ätukqe. ⁴ Iqu yatŋqä e vqanŋa, qu kima mätquä ipu äpmamiŋuwi. Iwä Iqu ämaqä ique a äwqätätä, änguä iwimäkäqe, hiŋuinä äqunäwatqä.

⁵ Iinjä imäkäqetanji, iquauŋi tii ätukqe. “Ämaqä hesanä hŋqu hiunji hapä pmeqänŋani, iqueqä ymeqä-pqä, ä iqueqä bulumäka-pqä qua hovqä eqä-huänä täutanŋqä bu äpäquveqätqe, iqu iqueni maqänä ioqäpimeŋqutiyä, ä hiŋuinä qunänqutiyä?” ⁶ Iqu e tquanŋa, qu kimanji anä mätquä ikuwi.

Kuknuä ktqe, zä-hawiu pmeqenqä

⁷ Inŋani Jisasi Iqu, ämaqä buayä hŋqä ätimäukuwä iqua, zä-hawä änguä iunqä äyä wiŋganŋi äqunäqe, kuknuä ktqä tii ätukqe. ⁸⁻⁹ “Ämaqä hŋqu apäkä metŋqä itä, ymisanä naqänänä imäkätä, si hŋquki tääqä ktqanŋutqe, zä-hawä kiŋganänä iqueu, mäpmeqä pa iqätŋqä. Si iu äpmeŋi, ämaqä yoqä naqä qonqä hŋqu ätimäuqanŋutqe, ämaqä ymisanä imäkätqä iqu, ‘Zä-hawi, yoqä naqä qonqä ique wiyä’ ktäniqeqä. Inŋani si womba itnä, zä-hawä yäpakä bu pmatŋqä utunjqä. ¹⁰ Ämaqä hŋqu si tääqä ktqanŋa äunji, zä-hawä yäpakä bu pmeqätŋqä. Itanŋa ämaqä ymisanä imäkätqä iqu, äpätä, ‘Nyämaqä iquki, si äpätnä zä-hawä kiŋganänä täu pmayä’ ktäniqeqä. Inŋani si ämaqä ymisanä anä änäpiyä iuqä hiŋuä iqisanji, yoqä naqä qondŋiqä. ¹¹ Qakui tiinjä. Ämaqä hŋqu iqueqä yoqe haqeqä mamänŋanŋutqe, Goti Iqu iqueni mändi kittqiyänqiyä. Itanŋa ämaqä hŋqu iqueqä yoqe mändi äkittqänŋgqe, Goti Iqu iqueqä yoqe, yäänä imäkänqiyä” ätukqe.

Ämaqä ymisanjä naqä hñqä, tääqä tquenqä

¹² Inğanj, ämaqä ymisanjä imäkätä tääqä ätukqä iquenj, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si ymisanjä hui anğu imäkätñanğanj, tqä näueqä iquaunqä, tta-tunğuäkaunqä, sämaqä iquaunqä, ä tqä anä-tänjä qäqiqinjä mbqä kuapänänjä-tänjä iquaunqä, tääqä matqä isñanqe. Si iquau tääqä tquanqtqe, qänakñi qu sinyñqä tääqä äktpu, buayä saqä äwisqenqä, qu kima ktappnuwiqä. Iñinqe si iquaunqä tääqä matqä ma iqätñqä. ¹³ Si ymisanjä naqänänjä imäkätñanğanj, ämaqä nätmatqä maeqä iquaunqä, huiwä quvqä iquaunqä, yukä quvqä iquaunqä, hiñuä quvqä iquaunqä tääqä tquätñqä. ¹⁴ Ämaqä iqua, si kimañi änä mäktapqä ipnuwiqä. Iñinqe, si aquvänä iqätñqä. Qakui tiinjqä. Ämaqä jänänänjä iqua anğu vauqanğuwänğanj, Goti Hanjuwä Iqu ymisanjä iñqe, kima ktapaniqeqä” ätukqe.

*Kukñuä ktqe, ymisanjä naqenqä**

¹⁵ Inğanj ämaqä, Iqutä buayä anä änäpu äpmapiyä hñqu, qätä iinjä äwiyäqe, Ique ätukqe. “Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu buayä änäpu pmapnuwä iqua, qu aquvänä ipñqäuä” ätukqe.

¹⁶ Iqu e tquanğa, Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Ämaqä hñqu ymisanjä naqä imäkäniqä diñqä kñuä indqänätä, ämaqä kuapänä ätimäupu buayä bnuwä diñqä tääqä tquäniqeqä. ¹⁷ Hiunji atäunjuä itqä iqu, äyä timäuqanğanj, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquenj, ämaqä, iqu ätuätqä iquaunqä äwätä, ‘He bpiyä. Ymisanjä näwinyänjqä’ tuäniqä diñqä dowatäniqeqä” ätukqe.

¹⁸ “I etanği ämaqä eeqänänjä iqua, qu hñqunä-hñqunä, ‘Nyi mapqä ymqänä’ tupnuwiqä. Ämaqä hñqu tiinjä tuäniqeqä. ‘Huäqä kiinjä änuñgiyä. Nyi äpmqä etanğqä-qe, wäunjuä hñqu mbqä ae iqäqä etanği, hiñuä qunmqä umqänä.’ ¹⁹ Hñqu, ‘Huäqä änuñgiyä. Nyi äpmqä etanğqä-qe, bulumäka 10 wäunjuänjqä mbqä ae iqäqä etanği, nyi iquauqä wäunjuinjqä yamwiqä wimqä umqänä.’ ²⁰ Hñqu, ‘Nyi apäkä ae ämeqä etanği, mapqä ymqänä’ tuäniqeqä” ätukqe.

²¹ “Qu i tquanğuwänğanj, wäunjuä-wiyqä iqu äpäqe, iqueqä naqä iquenj, ‘Mapqä yanqunä’ ändqäuä’ tuäniqeqä. Inğanj naqä iqu äwqä tnänjä wiñanğa, wäunjuä-wiyqä iquenj, ‘Anjä-himqä täunji, hänaqä naqä iutä, wänjqä iutä maqänä äwätñä, ämaqä nätmatqä maeqä iquau, huiwä quvqä iquau, hiñuä quvqä iquau, yukä quvqä iquautänji, ätuma yapiyä’ tuäniqeqä.

²² Itanğa qänakñi, wäunjuä-wiyqä iqu, ‘Naqä iquki, si ändñä-panjä iinj, nyi ae imäqänä. I etanği, anj yqänä iqänänä’ tuäniqeqä. ²³ Inğanj naqä iqu, ‘Anjä-himqä täutanjä yäpaqanğisani, hänaqä naqeutä, wänqeutä äwätñä, qokä-apäki, qu äppñqänä kukñuä yanğänäqñqä tuvä. Nqä anä täunji, ämaqä kuapänä pmapñqä änyinğiyä. ²⁴ Nyi si äktqänä, ämaqä nyi tääqä ganä ätukqä iqua, qu nyaqä buayi mämeqä naqä-qakuänä ipñqäuä’ tuäniqeqä” ätukqe.

Jisasi Ique qänaki wipñqä iqua, kñuä ganä indqänqenqä†

²⁵ Qänakndanj qokä-apäkä kuapänänji, Jisasi Iqutä qanj anä äwäpiyä iunji, Iqu tuwänği hiñuä ämoqunäqe, iquau tii ätukqe. ²⁶ “Ämaqä Nyinyqä äpätäqä hñqu, kunaqä-kunujuauñqä, ymeqä-apäkiunqä, kätäkänğuäkaunqä, känanyi-känapqauñqä, iqueqä häñä-pmeqä-pqenqä

* 14:14 Matiu 22:1-10 † 14:24 Matiu 10:37-38

kñuä kuapänä indqänätä, yqänä äpätñqe, iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqe, mämpmeqä yänqiyä. ²⁷ Itanğa ämaqä hñqu, zä-huätatä hunqä iqueqe mämiwäuqä itä, Nyi qänaki mänyivändqä itqe, iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqe, mämpmeqä yänqiyä” ätukqe.

²⁸ “Ämaqä hesanä hñqu, anä quäuqä hñqu mätätñqä itqe, iqu änä imäkäniciyä? Iqu ganäñi, ‘Nyi anä iquenqä mbqe, qäyunä ämetmdiyä?’ kñuä indqänätä, quamä äpme, anä ique mätätñqä mbqe iwäsäunqiyä. ²⁹⁻³⁰ Ii tiinjä. Iqueqä mbqä homä etanği, anä ätenjinä iqtetqä etanğutqe, ämaqä hiñuä äqumbiyä iqua, qu ique tä äsuäpu, äkasuwä tii tññqäuä, ‘Ämaqä tqu anä ique imäkqe, iqu qäpunä mimäkqä iqeçä’ tññqäuä” ätukqe.

³¹ “Tiinjä-pqe inänji. Ämaqä anä-himqä hñquesanä miqä hñqu, anä-himqä huiziquesanä miqä hñquenyqä mäkä huinyiyñqä wätñqänğani, iqu äänä imäkäniciyä? Iqu quamä ganä äpme, ‘Nyaqä ämaçe, 10,000 inänjqä. Iqueui, 20,000 iquaiqä. Nyaqä ämaqä iquatä nyitä, ne ämäwqätanquatiyä, mämäwqätäuqä yanquatiyä?’ kñuä indqänänqiyä. ³² Itanğa iqu tiinjä yänqiyä. ‘Nyitä nyaqä ämaqä iquatäñi, ne änä mämäwqätäuqä yanqunä’ kñuä vqanğutqe, iqueqä mäkä-hunqä iqua kiñä nämä pätqätanğuwänğani, iqu ämaqä hñquau kukñuä yamwiqä ipu, mäki mäñdi kittqäpñqä diñqä dowatänqiyä.

³³ Inäçe, heyaqä awä iqisanä hñqu, iqueqä nätmatqä eeqänänñqä tuwä mäwiyqä iqäçe, iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqä mämpmeqä yänqiyä” ätukqe.

Hakä ätquänqä, maeqenqä‡

³⁴ I ätuäçe, Iqu tiinjä-pqe inä ätukqe. “Haki, anğuiqä. Inä etanği kiqä ätquänqä qäpu heqanğutqe, hakä ätquänätñqe, anğumä äänä timäuniciyä? ³⁵ Haki kiqä ätquänqä hma eqäçe, tä wätakä wäunuä iu ymisanä haqeqä äquvatetunquä-pani, mäquvateqä yanqunä. Itanğa yaqueqä yäätä naqä-huinyä imäkätanä wäunuä iu buayä haqeqi mäquvateqä yanqunä. Hakä iinjä, ne bi tnämanqunä. Ämaqä qätä-tänğä iqua, kukñuä iñqe kñuä anğuanä indqämbiyä” ätukqe.

15

Kukñuä ktqä, sipsipqä imatñqenqä

¹ Hiñji hñqueni, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä, Jisasi Iqu-tänğä qäqiqi kukñuä qätä wipñqä äpkuwi. ² Inğanji Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jisasi Iquenyqä manä qeiqi tii ätmiñuwi. “Ämaqä suqä quvqä imäkqä iqua, Iqu-tänğä qäqiqi wimeqanğuwänğa, Iqu iquau yeeqä itmetä, buayä anä änätqänjuwiqä” ätñguwi. ³ Iñqe, Jisasi Iqu kukñuä ktqä tqu ätukqe.*

⁴ “Hesanä hñqu sipsipqä 100-tänğä emitätqe, hñqu imatnätqe, iqu hiñuinä qunäniciyä? Oeyä, iqu huiziquaunji qamqä änmipqä iqi äväma, kiuänänğä ävämetqä ique ämoqumuetñqä diñqä, qävqänqä wäniqueqä.

⁵ Iqu ämoqumueqe, quamä äkiwäwa äpätä, aquvänä yäniqueqä. ⁶ Iqueqä anä iqi ätimäutäqänğani, iqu iqueqä näueqä iquaunqätä, iqueqä anä-tänğä qäqiqinjä iquaunqätä, tääqä tii tuäniqueqä. ‘Nyaqä sipsipqä imatñqenqä, ñqä-näuä ae ämoqumueqäqenqä, he nyitä aquvänä anä yatunqueqä’ tuäniqueqä.

⁷ Nyi tiinjä etqänä. Inä iqua aquvänä kuapänä iquwä-pani, enätqä qäukuä yäninjä iqua, ämaqä suqä quvqä imäkqä hñqu, kñuä

‡ 14:33 Matiu 5:13; Makä 9:50 * 15:3 Matiu 18:12-14

äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipnqäüä. Ämaqä suqä jänänänjä imäkqä iqua, quwqä knjä makunmäknqä etanqä, kuapänänjä qäyä etanqä-qe, enätqä iqua iquaunqe, aquvänä asänäni miqä ipnqäüä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, mbqä ätivämäuqenqä

⁸ “Tiinjä-pqä inänji. Apäkä hui iyyqä mbqä-hikä änguänänjä 10 ämämätqe, hnqu ätivämäutqe, ii äänä yäniqiyä? Ii iyyqä mbqe anji metnqe, hiqi-tä ämäsäutä, tä äyäqunätä anji siyä äpitä, ique ämoqumuetnqänqanqe, hinuä änguänänjä qunänqiyä. ⁹ Iyyqä mbqe ae ämetqänqani, ii kiqä käyämaqä iuaunqätä, iyyqä anjä iqinjünqätä, tääqä tiinjä tuäniqe. ‘Nyaqä mbqä ätivämäuqä-qe, ae ämeqänä. He nyitä yeeqä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä. ¹⁰ Nyi he etqänä. Iinjä iua aquvänä kuapänä iquwä-pani, enätqä qäukuä yäninjä iqua ämaqä suqä quvqä imäkqä hnqu knjä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipnqäüä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, kaniqenqätä, hiknuä iquaquinqätä

¹¹⁻¹² I ätuäqetani, kuknuä ktqä hnquququ tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hnqu ymeqä qokä hnquaqu-tänjä emitätqe, ymeqä qänaknjä iqu kanmä tii tuäniqe. ‘Apä, saqä nätmätqe iwäsäutnä, nqe tänqä dapiyä.’ Inqani kaniqu yquayi iwäsäutä, iqueqe äväniqe. ¹³ Inji hnqanqä miqä, yquayä maqänä ämeqe, anjä kinjä nämqä äwäqe, suqä quvqä iuta, iqueqä mbqä maqänä-maqänä tnämäuniqe. ¹⁴ Iqueqä mbqä qäpu eequnäqe pmetanqä, qua iunji buayä dä naqänänjä timäuqanqä, iqu nätmätqä eeqänänqinjä äwa yäniqeqä. ¹⁵ Inqani iqu ämaqä iqisanjä hnqueqä wäunuä-wiyqä-qu hiätinqä wimeqanqä, ämaqä iqu iqueqä yaqueqä miqüätinqä dowatäniqe. ¹⁶ Ämaqä, ique ymisanjä wipnqe, aanqä etanqä, iqu yaqueqä täpqä-pa nätqätanqä äqunäqe, iqu hui ämetä nmätä yäniqe.

¹⁷ Inqani iqu knjä jänäni indqänätä, iqueqä-kiuä tii tnäniqe. ‘Apiqueqä wäunuä-wiyqä eeqänänji, qu buayänqä äwa miqä ipu, kuapänä änatqänäüä. Inäqe nyi täu äpmamänqani, buayä dä naqänänjä äpäkonätqänänä. ¹⁸ Nyi täqinjä äväma, nqä apiquenyqä anji äumi, tii tumqeqä. ‘Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hinuä iqinjä ae imäkqeqä. ¹⁹ Tänganji nyi tqä ymeqä änguä-qunä hmanjqä. Iinjinqe, ‘Si nqä ymequkiyä’ mandqä manä. Nyi tqä wäunuä-kiyqä hnqunä-mända emqä pmuatenjitnqeqä” tumqeqä’ tnäniqe. ²⁰ E ätnäqe, iqu anä-himqä iunji ävämani, kiqä kaniqenyqä wäniqeqä.

Inqani ymeqä-qu kinjä nämä yqänä pätqätanqä, kaniqu hinuä äqunäqe, kiqä ymeqä iquenyqä huäqä kiinjä wunqanquti, tnänjä äwäqe, atukuä ämaitä, quneqä väniqeqä. ²¹ Iqu i iqanqä, ymeqä iqu kanmni tii tuäniqeqä. ‘Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hinuä iqinjä ae imäkqeqä. Tänganji nyi tqä ymeqä änguä-qunä hmanjqä’ tuäniqeqä.

²² Iinjä iäqe, kaniqu iqueqä ämaqä wäunuä-wiyqä iquau tuäniqeqä. ‘He nyaqä gquä quäuqe, maqänä äma äpäpu, wiyätäpu, gue iqueqä hipa hitäunuä hnque muasmepiyi, yukä qutatä huiqä bu hnqu muasmepiyä. ²³ Itanji he äwäpu, bulumäka meqä yänänäqnqä ique, ätma äpäpu päkpiyä. Ymisanjä naqänänjä imäkätanä, hääwä ätätanä, aquvänä yatunqänänjä’ tuäniqeqä. ²⁴ ‘Quati tiinji. “Nyaqä ymeqä tqä ae äpäkonänqeqä” tmä itnqe, iqu anqä ävauqiyä. “Mämoqumueqänqä

äukqeqä” tmä itnqe, iqu angi ätimäuqiyä’ tuäniqeqä. Qu iinjä ipiyitani, himnujuä ipu aquvänä ipnuwiqä.

²⁵ Qu e imäkqanquwängani, ymeqä hitmqä iqu wäunuä imä äpmamitätqe, angi äpätä kiqä anä-tänä qäqi ätimäuqe, hääwä qätä äwiyätä, quvaqä himnujuä qätä wiyäniqeqä. ²⁶ E äwiyäqe, iqu wäunuä-wiyqä hnque tääqä ätuätumetä, iqueni tii tuäniqeqä. ‘Ii sunqä imäkätqänäuä?’ ²⁷ I tquanga, wäunuä-wiyqä iqu kimanji, tii tuäniqeqä. ‘Tqä tunquequ anqumä pqangi, tniqu bulumäka meqä yänänäqngqä ique äpäsqiya. “Nyaqä ymeqä iqu anguä äpmejqä äpqiyä” knuä vqangi, aquvänä itanjqä’ tuäniqeqä.

²⁸ Ymeqä hitmqä iqu qätä iinjä äwiyäqe, äwqä tnänä winqanquti, anä yäpä yängisanji mäpeyqä yäniqeqä. Kaniqu yäpaqänggisa ätimäuqe, ymeqä-queqä äwqe, yunuä itmäketnqe, kuknuä ängui ganä tuäniqeqä.

²⁹ Inäqe kaniqueni tiinjä tuäniqeqä. ‘Änäängä? Quväukuä kuapänäni, nyi wäunuä-kiyqä hejqngqä enqä-pañä äpmamä, saqä kuknuä huätä mämamäuqä itnqe. Inäqe nyi nqä nyämaqä iquatä, ymisänä naqä imäkätanä himnujuä yatunque, si yaqueqä meme meqä hnqu, mändapqä itqänjqä’ tuäniqeqä. ³⁰ ‘Tängani tqä ymeqä nänu, saqä nätmätqä eeqänäni, apäkä qanä ikiqä iquau qäpunä äväqe, angu pqanga, si iquenyqä bulumäka yänänäqngqä ique äyä päkinyä’ tuäniqeqä.

³¹ I tquanga kaniqu tii tuäniqeqä. ‘Ymeqä iquki, hea ique-iqueni si nyitä anä äpmejqä. Nyaqä nätmätqä eeqänäni, sitänä äyä äwinä. ³² Iinjä etangi tängani, ne äwqä yeeqä itanä pmetunqueqä. Ii tiinjä. Tqä tunquequ ae äpakongqe, angu ae ävauqiyä. Iqu mämoqumueqänqä äukqe, angi äpätä nesä anä äpmeqiyä’ tuäniqeqä” ätukqe.

16

Kuknuä ktqä, wäunuä miqä quvqä imitätqä iquenqä

¹ I ätuäqetani, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauni, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä kuapänänä-tänä hnqueqä nätmätqä iuni, ämaqä hnqu ämitä pmetäniqeqä. Ämaqä hnqua äquvepäpu, ämaqä naqä iqueni tii tupnuwiqä. ‘Ämaqä tqä nätmätqä eeqänänju miqä iqu, hinjinäwa eeqä änatqänä.’ ² Inqani ämaqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iqueni tääqä ätuätumeqe, ‘Änäängä? Nyi sinyqä kuknuä quvqä hui qätä äwiyänqeuä. Nyaqä nätmätqä eeqänäni, nyi saqä hipa iu ekqe, si äänä ämitqänjqe, änguanänä iwäsäutnä, pipa äqiyäma dapiyä. Nyi si quvqänänä äkqänänqä-qae, nyaqä nätmätqä eeqänänä iuni, ämiqä mäpmeqä isjqinyä’ tuäniqeqä.

³ I tquanga iqu kiqä-kiuä tiinjä tnäniqeqä. ‘Naqä Iqu huätä nändowatätnqä iqäqe, nyi äänä imäkmqäwä? Nyi qua ptmqe, yänänäqngqe maiqunji. Nyi ämaqä hnqua yätamäqä nyipnqä, yatnqä imqe, womba nyinänqiyä. ⁴ Nätmätqä nyi tänga imäkmqä dinqe, näqnqä ae ämeqä. Nyi nätmätqä hui imäkqanqmdqe, nqä naqä iqu nändowatqanqani, ämaqä hnqua indmepu, iquauqä anä dunqä ändma upnqäuä’ tnäniqeqä.

⁵ Näqnqä ae ämeqetani, iqu ämaqä quwqä naqä iqueqä nätmätqä hinjinäwa ämakuwä iquauni, tääqä hnqunä-hnqunä tuätumeniqe. Ämaqä kinqanä wimeqanqä iqueni, ‘Si nätmätqä hinjinäwanji, äänä ämaknawä?’ tuäniqeqä.

6 Yatŋqä iinjä vqanġa, iqu kimaŋi, ‘Nyi nätmatqä hiŋgiŋi, kuatä-häkä olipqä eqä aowi, 100 täqä ämakqeqä’ tuäniqeqä.

I tquanġa iqu, ‘Si quamä maqänä äpmetnä, pipa nätmatqä hiŋginäwa meqanġnä äqiyäpu ekuwi, ämetnä, 50 qiyä’ tuäniqeqä.

7 Qänakndaŋi iqu hŋque-pqä yatŋqä inä ävätä, ‘Si nätmatqä hiŋginäwaŋi, äänä ämakŋäwä?’ tuäniqeqä.

Iqu kimaŋi, ‘Nyi kuä-witqä qae, hiŋginäwa 100 ämakqeqä’ tuäniqeqä.

I tquanġa iqu, ‘Si pipa maqänä ämetnä, 80 qiyä’ tuäniqeqä.

8 Qänakndaŋi, ämiqä quvqä iqu kŋuä qeiqinyä indqänätä imäqqaŋqeqä, iqueqä naqä iqu, iqueqä yoqe haqeqä vauqumuatäniqe. Ämaqä suqä qua täuŋiŋqä qänaknä itqänuwä iqua, kŋuä qeiqinyä indqänäpu imäkäpiyi, ämaqä qutänä asänänä iquau ämäwqätäutqänuwä. Ämaqä, suqä we-huŋqä-tänju qänaknä itqänuwä iqua, kŋuä qeiqinyä mindqänqä ipu, imäkätqänuwäqä” ätukqe.

9 “Nyi he etqä. Mbqä quvqä qua täutaŋi ämapiyitaŋi, heqä näueqä imäkmbu. He iinjä imäkpiyä dutaŋi, mbqä hma eqanġi, ga he anä hea ique-ique pmeqä yätu timäuqanġuwänġaŋi, qu henyqä aquvänä ipnuwiqä” ätukqe.

10 “Ämaqä nätmatqä wänqä isuaŋi äŋguänänä ämitŋqä iqu, iqu nätmatqä naqänänä-pqä iuŋi, äŋguänänä miqänä. Ämaqä nätmatqä wänqä isuaŋi änä mämiqä iqu, iqu nätmatqä naqä-pqä iuŋi, änä mämiqä yänä. 11 Inji tiinji. He mbqä quvqä qua täutaŋä di änä mämiqä imipqe, nätmatqä äŋguänänä mipŋqe, tqu hitapaniŋqe? Aanqeqä. 12 He ämaqä hŋqueqä nätmatqä äŋguä mämiqä imitpqe, nätmatqä hiqä hiätŋqä di, tqu hitapaniqäwä? Aanqeqä” ätukqe.

13 “Ämaqä kiuänänä hŋqu, ämaqä hŋquaqiŋi, wäuŋuä änä mäwiyqä yänä. Iqu iinjä itäqe, hŋquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqe, äkasuwä ätätä mäwiŋqä yänä. Hŋquenji, iqueqä kukŋui qätä äwiyätä, huiziquenji, tuwä wiyänä. Itanġi he Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä ipiyi, mbqä iquenyqe qänaknä miqä ipŋqeqä” ätukqe.

Kukŋuä-suqenqätä, Goti Iqunä miqenqätä

14 Jisasi Iqu e tquanġa, Parisi iqua, mbqenqä äwinyminqä etaŋgi, qu kukŋuä eeqänänä qätä äwipiyi, tä sisäwqä ipu, Iquenyqä äkasuwä ätmiŋuwä. 15 Iqu iquaŋi, “Ämaqä qu henyqe, ‘Ämaqä suqä jänänäŋi imäqkä-quaiqä’ kŋuä vätnqenqe, he kiinjä enġiyä. Iinjä etaŋgi nätmatqä eeqänänä hiqä äwqä yäpä inġisatä, hiqä kŋuä indqänqä iutä äwiŋqenqe, Goti Hanjuwä Iqu näqŋqä eä. Nätmatqä ämaqä iqua ‘äŋguänänäqä’ kŋuä ävänqe, Goti Hanjuwä Iqu quvqä äqunänä” ätukqe.

16 “Hea Jonä iqu änyä mapqänġanqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqenqätä, iqueqä hiŋuä-tqä iqua äqäkuwiŋqätä, awä ätqa äpmiŋuwä. Iinjä etaŋgi Jonä iqu äpkqeta täŋganqe, qu Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuŋqä awä ätqa äpätqänuwä. Inji ämaqä eeqänänä iqua, anä Goti Hanjuwä Iqunä miqeuŋqä pepŋqä, yänä äqänätqänäwä.”

17 Qäukuitä quaetäŋi, äwa yänä. Iinjä etaŋgi Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iutaŋi, hui qui mimäkŋqä yänqiyä. Oeyä.

18 Ämaqä hŋqu iqueqä apäki ävquatämäuwä, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe imäkqi. Inji ämaqä hŋqu iqueqä apäki ävquatämäuwqanġa, qänakŋi ämaqä huizi hŋqu apäkä asä ii

ämetqe, iqu-pqe asä inänji. Iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe, imäkqiyä” ätukqe.*

Ämaqä mbqä-tänä iquenqätä, Lasarusi iquenqätä

¹⁹ E ätuäqetani, tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänä hñqu äpmaminqe. Hea ique-iqueni, iqueqä ämuasmänqe, gquä ipisqetä†qäkä änguänänitä imäknä äpme, buayä änguä dinä ängmanminqe. ²⁰ Iqueqä anä qñqanä-tänä iqini, ämaqä nätmatqä maeqä, wätanqä kuapänä-tänä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Lasarusi ique. ²¹ Iqueqä kñuä iqä imni, ‘Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänä tqü, ymisanä hitunüä änänjuämäqanqutqe, ämetmä nmqeqä’ kñuä vqanqi äpmaminqe. Iinjä pmetanqa, hiveqä iqua äpäpu, iqueä wätanqe tewä äpnminuwiqä.

²² Qänakndani Lasarusi iqu äpäkonganga, iqueqä quuvqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua ätuma äwäpu, Aprähämä iqtä anä äpmuatekuwi. Itanqa qänakndani, ämaqä nätmatqä kuapä-tänä iqu äpäkonganga, qu iqueä huiwi qua äptekuwi. ²³ Iqueqä quuvqe, ämaqä pizqä iquauqä anä iu äpme, hanä-iqä naqänänjä ämakmanminqe. Iqu injä itäqä imdani, hinuä haqä yätu äqunätä, Aprähämä iqu kinä yämä, Lasarusi iqtä anä äyä pmetanginyä äqunqce. ²⁴ Inqani iqu, ‘Iyää apä Aprähämä iquki, nyi tä täu äpmami, tänä-hunqä naqänänjä ämetqänä. Si nyinyqä huäqä kunganguti, Lasarusi ique dowati, iqu iqueqä hipa hitäunüä hñqu eqä du äyämätä, nqä tewä täu ptqiyenjiyätñqäuä’ ätukqeqä.

²⁵ Iinjä tquanqa Aprähämä iqu kimanji, tii ätukqe. ‘Nqä ymeqä iquki, änä äpmäminjiyinqä kñuä indqänä. Si qua bu äpmaminänqani, nätmatqä änguänänji ängmanätqätanqänqä, Lasarusi iqu nätmatqä quvqe ämanminqe. Iinjñqe tänqani, anä täunji, iqu änguä pmetanqa, si tänä-hunqä naqänänjä injä makmanqñqe. ²⁶ Tiinjä-pqe hinuä qunyä. Hesänä nesänä awä iqini, suä naqänänjä iqu äptnä, ämaqä tängisanä hñqu henynqä pätnqä winqanqutqe, änä mapqä yänä. Itanqa ämaqä ingisanä hñqu nenynqä, änä mapqä yänqiyä’ ätukqeqä.

²⁷⁻²⁸ I tquanqa, iqu kimanji, ‘Apä, nyi si yatñqä äkiyqä. Lasarusi iqu nqä apiqueqä anä dunqä äwätä, nqä tatqä-guäka paipqä iquauñi, kukñuä tä awä tuätñqä dowati. Iqua-pqe anä nyi äpmeñqä täunqä äpäpu, huiwä tänä-hunqä meqä diñqä ätqänä’ ätukqeqä.

²⁹ Ga, Aprähämä iqu, ‘Qu bukä Mosisi iqu äqäkqetä, bukä Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iqua äqäkuwitä ämenä. Qu kukñuä ii qätä äwiyäpu, qänaknä ipñqäuä’ ätukqeqä.

³⁰ Iwä iqu tii ätukqe. ‘Apä Aprähämä iquki, injä änä matimäuqä yänä. Ämaqä ae äpäkönätqä hñqu, ävautä iquau wimeqanqutqe, iqua hinuä äqumbiyi, kñuä äkunmäknäpu, quwqä suqä quvqe ävquatämäupñqäuä.’

³¹ Inqani Aprähämä iqu kimanji, ‘Ii tiñji. Iqua Mosisi iqueätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iquauqätä, kukñui qätä mäwiyqä iqanqñqe, ämaqä ae äpäkönätqä hñqu qua duta ivatuwänqanga, qu quuvqä maeqiyqä ipñqäuä’ ätukqeqä” ätukqe.

17

Suqä quvqenqätä, quuvqä heqiyqenqätä, wäunüä-wiyqenqätänji

* **16:18** Matiu 5:31-32, 19:1-12; Makä 10:1-12 † **16:19** Ämaqä inqa äpmaminuwi, gquä ipisqenqä ‘Ii gquä änguänänjä, huiziqau ämäwqätäunä’ kñuä indqänminuwi.

¹ Inġani Jisasi Iqu Iqueqä wäunüñqä ämotquaminqä iquauñi, “Ämaqe, qu suqä quvqä du quannä päkmbñqenqe, nätmätqä huitañä-huitañi wimenqiyä” ätukqe. “Inäqe, ämaqä suqä quvqä iinjä äma äpätä ävätqä iqu, hanjä-iqä menä. ² Itanġa ii tiñi. Ymeqä täutanjä hñqu, ämaqä hñqueuä suqä quvqä imäkqanġqä du hiñuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quannä päkñganġutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanjä-iqä naqänänji äwimenä. Ämaqä hñqua, hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huanjä bu tnämäupqe, ii hanjä-iqä asänänjä hmanjqä. Inäqe hanjä-iqä ique äwimeniqä iqu, iqueni aanjä naqänänjä ämäwqätäunqiyä” ätukqe.

³ “He hiqä-hiuä hñqunä-hñqunä äñguänä mimbiyä. Tqä tta-tunġuequ suqä quvqä imäkqanġutqe, si, iqu iqueqä suqä quvqä imäkqenqä jänä imäknätñqä tutñqe. Iqu kñuä äkunmäknätä, suqä quvqe hämänä ävquatämäuqanġutqe, si äwqä hanüä imäknätñä, hui äkinyänä. ⁴ Ga hiunji hñqueni, iqu suqä quvqä 7 ikimäkätä, 7 äkimetä, ‘Nyi kñuä ae äkunmäkñġänä’ ktqanġutqe, si iqueqä suqä quvqä kuapänänjä iñqe, äwqä hanüä imäknätñä, hui kinyätñqe” ätukqe.

⁵ Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Naqä Iqueni, tii ätukuwi. “Si neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqänänjä inemäkiyä.”

⁶ Iqu kimani, “Hiqä quuvqä heqiyqe, guawä piikä isua enqä-panjä, wänqä iinjä etanġutqe, he zä-yänjä tqueni, tiñi äñguä tupñqäuä. ‘Si tqä hukä qäsä äyautnä, eqä-huanjä bunqä äwitnä, iqi tqävä’ tquanġpqe, qätä heyänqiyä” ätukqe.

⁷ “Ämaqä hesanjä hñqueqä wäunüä-wiyqä hñqu, wäunüä duta pñanġa, iqueqä naqä iqu iqueni, ‘Si maqänä äptñä, quamä äpmetñä, buayä huinyä’ tuäniqiyä? ⁸ Oeyä, iqu iqueni, ‘Si nyinyqä ymisanji näwinyä imäketñä, tqä gquä yappä änyätñä, nmayäqäsiyä. Nyi buayätä, eqätä ganä ganġa, si qänaki dñqänänjä’ tuäniqeqä. ⁹ Wäunüä-wiyqä iqu ätquanġqä-pa iqanġani, naqä iqu ‘änġuiqä’ tuäniqi, ä mätquä yäniqi? Iqu mätquä yänä. ¹⁰ Iinjä etanġi he-pqe, he nätmätqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu etätqä-pa imäkäpiyi, ‘Ne ämaqä wäunüä-wiyqä quvqä-quneyqä. Nätmätqä ne imäkätäqe, neqä Naqä Iqueqä kukñuä dunä imäkätunġueqä’ tññqe” ätukqe.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä 10 iquau, äñguä iwimäkkqenqä

¹¹ Inġani Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqänä, qua Sämaliyatä, qua Galil-isänjä, awä iqi qanjä äuminqe. ¹²⁻¹³ Iqu anjä-himqä hñque ti timäuqanġa, ämaqä wänyimänqä-tänjä 10 hñqua, Jisasi Iqutä äminanä-tpu äpminuwi, kinä näñi ätqeppiyi, Iquenyqä tääqä yänänäqñqä, “Naqä Jisasi Iquki, Si nenyqä huäqä äkunänä” ätukuwi.

¹⁴ I tquanġuwänġa, Iqu iquau hiñuä äqunäqe, “He äwäpu, hiqä huiwi hiqäva-imäkqä iquau motquapiyä” ätukqe. Iqu iinjä tquanġqe, qu qätä äwipiyyi, qanä wätqätanġuwänġa, iquauqä huiwi äñguä qe imänġqe. ¹⁵ I ipiyitanji, ämaqä iquautanjä hñqu, iqueqä huiwä iu hiñuä iqänäqe, tääqä yänänäqñqä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, anġi äpkqe. ¹⁶ Iqu Jisasi Ique äwimeqe, hipenji Iqueä yukä-tänjä qua mäñi eätä, Ique “änġuiqä” ätukqe. Ämaqä iqu Sämaliyatanjä ique.

¹⁷ I iqanġa, Iqu tii ätukqe. “Ämaqä 10 iqua äñguä ae imänġuwi, huiziqua äñgikä? ¹⁸ Iqua anġi äpäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupñqe, hmandanä? Ämaqä yäpaqänġisanjä tqunä imäkqä-qeuä”

ätukqe. ¹⁹ I ätuäqetani, Iqu ämaqä iqueni, “Si pämä ätqäutnä, qanjä uvä. Tqä quuvqä heqiyqe, anqumä anqäuä ikimäkqiyä” ätukqe.

Goti Iqunä miqä iqueqä ppenqä

²⁰ Hea hñqueni Parisi iqua, Jisasi Ique yatnqä äväpu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, äknqä timäuniñqäwä?” ätukuwi.

I tquanquwänqä, Jisasi Iqu kimañi, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe timäuqanqani, qokä-apäki, hiñqä hui atäunqä eä timäuqanqä, hiñqä mäqunqä ipnä. ²¹ Inñi, qu ‘Hiñqä qumbiyä, täqi täsä äpmenä’ ä ‘Näñi äpmenä’ matqä ipnä. Ii tiñi. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesä ae äpmenä” ätukqe.

Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueqä ppenqä

²² Inqani Iqu Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquau ätukqe. “Hea qänakndani, he hea Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu pmeniqä hñquenyqe, hiñqä qumbnqä kiñqä hinyänä. Iiñqä etanqi, he hiñqä moqunqä da ipnä. ²³ Qu ‘Hiñqä qumbiyä! Iqu näñi äpmenä’ ä, ‘Täqi täsä äpmenä’ hitqanquwänqani, he iquau qänaki mäwivändqä pa iqäpnä.* ²⁴ Iqu äpätñqänqani, nyuauä itä, qäukuä haqä yätuta we im-imä äunätñqä-pani, Iquesa we asä inä hunäniqe. ²⁵ Iiñqä etanqi Iqu täñqä-hunqä kuapänä ganä menä. Ämaqä hea täñqä äpmenuwä iqua, qu Iqueni tuwä wipñqeqä” ätukqe.

²⁶ “Ämaqe, Noa iqu pmetanqä imäkmiñuwä-panä iñi, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätñqänqani, suqä asiqu timäuniqe.† ²⁷ Noa iqu pmetanqani, qu ymisañä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yanä änyäpu, iqa wätqätanquwänqä, Noa iqu yimba yätu äpaqukqe. Inqani eqä huakä naqänänqä ätimäutä, qokä-apäkä eeqänänqä qui imäkñguwi. ²⁸ Loti iqu-pqä pmetanqani, asä inä ätimäukqe. Inqani qu ymisañä änäpu, eqä änäpu, nätmätqä mbqä ipu, mbqänqä imäkäpu, ymisañä vowä ikäpu, anä ämätäpu imiñuwi. ²⁹ Itanqi, Loti iqu anä-himqä Sotomä iu ävämeqanqä, inqä qänqani, tätä hikätä qäukuä haqä yätutani, piyä enqä-panä äquvepäqe, ämaqä eeqänänqä pizqä äpäkkqe. ³⁰ Iiñqä etanqi, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu anä ätnänqä inqisa timäuqanqani, asä iñqä timäuniqeqä” ätukqe.

³¹ “Hea Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu anqi timäuqanqani, ämaqä hñqu iqueqä anä atääqä yätu äpmamitätqe, nätmätqä anä yäpä inqisa witanqanqä, äpäkäwitä mämeqä yäniqe. Itanqä ämaqä hñqu iqueqä wäunqä imä äpmamitätqe, aniqinyqä mäwqä yäniqe. ³² He Loti iqueqä apäkinyqe, knqä anqänä indqämbu. ³³ Ämaqä hñqu iqueqä hñqä-pmeqenqä äwinymitätqe, ga iqueqä quuvqe qui imäkñäniqe. Ii etanqi, ämaqä hñqu iqueqä hñqä-pmeqe ävquatämäutqe, iqueqä quuvqe, qui mimäkñqä yäniqeqä.

³⁴ Nyi he etqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu heatqänqä äpätqe, ämaqä hñquaqu iquvanä naqä-huinyä witanqiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, hñque itmetä, hñqueni hiñuinä qunäniqe. ³⁵⁻³⁶ Itanqä apäkä hiaqu snqumetqä quqowä qäyätqätanqiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, huiñi hiñuinä qunäniqeqä” ätukqe.

³⁷ I tquanqä, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua qätä äwipiyyi, “Naqä Iquki, nätmätqä ii äknqi timäuniñqäwä?” ätukuwi.

* **17:23** Matiu 24:23-27 † **17:26** Matiu 24:36-44

Iqu kimanji, “Nätmatqä äpäkonä pizqä witanqgä iunji, ynjä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu ängpnqäüä” ätukqe.

18

Kuknuä ktqä, apäqñqä yatñqä iqa uwqä iinyqä

¹ Iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique tqäpnuwä dinqätä, ‘Goti Hanjuwä Iqu qätä mäneyqä iqiyä’ ätäpu, enyqä miqä pa ipnuwä dinqätä, Jisasi Iqu kuknuä ktqä tiinjä ätukqe. ² “Anjä-himqä hñqueunji, ämaqä kuknuä jänä imäkcqä hñqu pmetäniqe. Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itä, ämaqä huiunqä kñuä mindqänqä-que. ³ Apäkä apäqñqä hui-pqä, anjä-himqä iu pmetäniqe. Hea ique-iqueni, ii ämaqä iquenyqä äwätä, ‘Ämaqä nyinyqä wiunqä itäqä iqu, qui inyimäkätñqä itqänä. Yätamäkcqä nyiyä’ tuäqisquäniqe. ⁴⁻⁵ Kinğanäni ämaqä jänä imäkcqä iqu, qätä mäwiyqä da iquäniqe. Inji qänakndani, iqu kñuä tiinjä indqänäniqe. ‘Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itmä, ämaqä iquaunqä kñuä mindqänqä qäyä pmetanqä, apäqñqä täsi, nyi hanjä-iqä dapäqisqä-qae, tängani, iyyqä kukñui qätä äwimä. Nyi iinjä miqä imqe, ii hea ique-ique ändäqisätä, enyqä nyimäkänqiyä’ kñuä indqänäniqeqä” ätukqe.

⁶ Inqce, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä kuknuä jänä imäkcqä quvqä iqueqä kukñui, he qätä wipiyä. ⁷ Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu ‘ñqeqä’ ätkqä iqua, qu Iqueqä yätamäkcqenqä tääqä, hea ique-ique, hiunji ique-ique tätqätanqungwanqani, Iqu äpmaka äwäqe, iquaunji, yätamäkcqä maqänä mäwqä yäniqätanä? ⁸ Nyi he etqä. Iqu yätamäkcqä maqänä väniqe. Inäqe, Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu äquvepätqänqani, ämaqä qua täu äpmeñuwi, quuvqä heqiyätqätanqä qunäniqätanä, quuvqä maeqiyqä itqätanqä qunäniqätanä?” ätukqe.

Kuknuä ktqä, Parisi iquenqätä, mbqä motauqä iquenqätänji

⁹ Ämaqä hñqua, qu hñqunä-hñqunäni, kñuä tiinjä indqänminjuwi. “Nyi ämaqä huizi iqua enqä-panä hmanjqä. Nyi ämaqä ängüä-qunjqä. Qu ämaqä quvqä-quaiqä.” Ämaqä iinjä iquaunji, Jisasi Iqu kuknuä ktqe, tiinjä ätukqe. ¹⁰ “Ämaqä hñquaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä siynqä, Iqueqä hiqäva-imäkcqä anjä yäpä ingisa penyiyi. Parisi hñqutä, ämaqä mbqä motauqä hñqutä. ¹¹ Parisi iqu pämä ätqäucqä, Goti Iquenyqä tääqe, iqueqä-kiuänqä tii ätukqe. ‘Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä huiziqua enqä-panä-qunä hmanji. Iinjñqe, nyi “änguiqä” äktqä. Quwä-meqä iquatä, suqä quvqä imäkcqä iquatä, ämaqä hñquauqä apäkitä ikiqä iquatä, mbqä motauqä näñu-pqä enqä-panä-qunä, hmanjqä’ tuäniqe. ¹² ‘Wikä eeqänänä iquaunji, hiunji hñquaquini nyi buayä manqänqä imäkätñqe. Nätmatqä eeqänänä nyi ämetñqe, 10 iwäsäutmä, hñqu Si äktapätñqeqä’ tuäniqe.

¹³ Itanqa, ämaqä mbqä motauqä iqu, kinjä näni ätqäucqä, hñhui qäukuä yätu moqunqä da yäniqe. Iqu iqueqä suqä quvqenqä womba itä, quikuä ptqä äqänätä, tii tuäniqe. ‘Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä suqä quvqä imäk-qunji. Si nyinyqä qeqä äkimänänä.’ ¹⁴ Nyi tiinjä etqä. Ämaqä tqä, anjämqä angi äwätäqänqani, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinjä, aanjä qäyunänä-qu hiäniqe. Itanqa ämaqä huiziqu, hmanji. Quati tiinjä. Ämaqä quwqä yoqe haqeu mamänqanquwä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu mändi kittqiyenqiyä. Inäqe ämaqä iquaucqä yoqe mändi kittqanqanquwä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu haqä iqä mamäunqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iquenqätä, ymeqä wänqä iquaunqätä**

¹⁵ Inğanı qokä-apäki, ymeqä wänqä iquautä, dänä iquautä, Jisasi Iquenyqä ätuma äpkuwi. Ii, Jisasi Iqu iquaunı hipa haqeqı wiyätñqänä. Inäqe wäunüänqä ämotquaminqä iqua, hiñuä e äqumbiyi, “Ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi. ¹⁶ I tquanquwänqä, Jisasi Iqu ymeqä iquau tääqä ätuätumeqe, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquaunı, tii ätukqe. “Iqua änyimapñqä qäyä äppu, ‘oeyä’ mätquä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeunı, ymeqä täsua enqä-panä isuaueqä. ¹⁷ Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu, ymeqä täsua enqä-panä eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqe mämeqä imitätqä, iqu iunqä, mäwqä yäniqeqä” ätukqe.

Ämiqä, kuapänänjä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyñqä†

¹⁸ Ämiqä hñqu Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Äñguänänjä Iquki, nyi hänjä hea ique-ique pmeqä mamqe, äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

¹⁹ I tquanqä Jisasi Iqu kimañı, “Si ‘Äñguänänjä Iqukiyqä’ sunqä dnyä? Ämaqä äñguänänjä, Goti Hanjuwä Iqunänjñqä” ätukqe. ²⁰ “Kukñuä-suqenqe, si näqñqä eänä. ‘Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Ämaqä pizqä mapäsqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkkä iqueni, quanqä mätquä panä. Tnaqä-tnuñuauqä yäpä iqi qänaknä iqätñqeqä” ätukqe.

²¹ Ga ämiqä iqu kimañı, “Nyi ymeqänqatqä suqä täunı qänaknä iqa äpätnqe, tänqä täsuwänä” ätukqe.

²² Jisasi Iqu qätä iinjä äwiyäqe, tii ätukqe. “Si nätmatqä hñquenyqä äwa yqänä itqäninyä. Tqä nätmatqä eeqänänjä, ämaqä hñqua mbqä ipñqä äma äwätñä, mbqä ämetñä, nätmatqä mäeqä iquau iwäsäutñä, hmbunä-hmbunä wisñqe. Si iinjä imäkätñı, qäukuä haqä yätunı nätmatqä äñguänänjä ämatñı. Ii itnitañı, Nyi qänaknä nyivändiyä” ätukqe.

²³ Ämiqä iqu iinjä tqanqı äwiyäqe, iqueqä nätmatqä kuapänänjä etanqenqä, äwqä hanä äwikqe.

²⁴ Inğanı Jisasi Iqu iinjä äqunäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu paquvqe, qeiqinyä manä, yänänäqñqeuta paquvqeqä. ²⁵ Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqeutänä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqueqä miqeunqä paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunı ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁶ I tquanqı äwiyäpiyä iqua, “Mbqä kuapä-tänjä iqua yänänäqñqeuta paqupñqä etanqutqe, ämaqä qui imäknätqänuwitani, hänjä hea ique-ique pmeqe, tqı meniñiyä?” ätukuwi.

²⁷ Ga Jisasi Iqu kimañı, “Nätmatqä ämaqä iqua änä mimäkkä iqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu qäyunä imäkänqiyä” ätukqe.

²⁸ Inğanı Pitä iqu, “Qätä nyi. Ne neqä nätmatqä eeqänänjä ae ävämetänä, Si äkivändqä äquvepqueqä” ätukqe.

²⁹⁻³⁰ I tquanqä, Jisasi Iqu kimañı, “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä indqänäpiyä di, quwqä anä, ymeqä-apäkä, kätä-känquäkau, kunaqä-kunuñuau, ävämequwä iqua, qu qua täu yqänä äpmapiyänqanı, nätmatqä kuapänänjä mapñä. Iinjä ävquatämäupqä diñqe, hänjä mapñqä di ämäwqätäunä. Itanqä hea qänakñanqanı, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwiqä” ätukqe.

* **18:14** Matiu 19:13-15; Makä 10:13-16 † **18:17** Matiu 19:16-30; Makä 10:17-31

Jisasi Iqu, äpäkonätŋqä diŋqä anŋi ätukqenqä‡

³¹ Inŋanŋi Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau itmeqe, tii ätukqe. “Ne Jerusälemänŋqä watunŋueqä. Itanŋa nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä-tqä iqua, Ämaŋeueqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä ätukuwi, eeqänänŋi ätimäunŋueqä. ³²⁻³³ Inŋi qu Iqueni, nokuiyqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Inŋanŋi qu Ique ewiiqä kukŋuä ämitäpu, quvqä imäkäpu, makukuä äwuqutäpu, guä yänä-tänŋi ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanŋi hiunŋi hŋquaqu päwqanŋa, hŋquququeni ävaunŋueqä” ätukqe. ³⁴ Inŋä etanŋi wäunŋuänŋqä ämotquaminŋqä iqua, kukŋuä quatinŋe, qu maŋŋqä ekuwi. Kukŋuä ii iquaunŋqä zä witanŋi, qu iinŋe näŋŋqä äŋguänä miqä imiŋuwi.

Jisasi Iqu, hiŋuä quvqä hŋque äŋguä iwimäkkqenqä§

³⁵ Jisasi Iqu, anä-himqä Jeriko timäutŋqä wätqätanŋa, ämaqä hiŋuä quvqä hŋqu, hänaqä maŋä iqi mbqänŋqä yatŋqä iqämanminŋe. ³⁶ Iqu ämaqä yukä äkakäqäqä pŋanŋä qätä äwiyäqe, yatŋqä ävätä, “He squä imäkätqänŋuä?” ätukqe.

³⁷ Qu kimaŋi, “Jisasi Nasäretqätanä Iqu äquvepŋiyä” ätukuwi.

³⁸ Iwä, ämaqä hiŋuä quvqä iqu tääqä yänänäŋŋqä, “Jisasi Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

³⁹ I tqanŋi äwipiŋi, ämaqä qanä hiŋuiqä äppiyä iqua, “Si maŋä matqä panä!” ätukuwi.

Qu ii qäyä ätquanŋä, iqu maŋä yänänäŋŋqä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

⁴⁰⁻⁴¹ Inŋanŋi Jisasi Iqu äpminŋe, kinä nämä ätqäutä, “Ämaqä ique ätuma bpiŋyä” ätukqe. Ämaqä hiŋuä pisqä iqu, Iqu-tänŋä qäqiqi pŋanŋa, “Nyi äänä ikimäkmqä kinŋiyä?” ätukqe.

I tqanŋa iqu kimaŋi, “Naqä Iquki, ŋqä hiŋui äŋguä qänmqä änyinŋiyä” ätukqe.

⁴² I tqanŋa Jisasi Iqu kimaŋi, “Tqä hiŋui äŋguä qändŋqinyä. Tqä quuvqä heŋiyqe, äŋguä ikimäkkqiyä” ätukqe.

⁴³ Inŋi maŋänänŋi, iqueqä hiŋui äŋguä äqänŋqe. Inŋanŋi iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haŋeŋä ämamäutä, Jisasi Ique qänaki äwivändŋa äukqe. Qokä-apäkä hiŋuä iinŋä äqumbiyi, qu eeqänä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haŋeŋä ämamäukuwi.

19

Jisasi Iquenŋqätä, Säkiyasi iquenŋqätä

¹ Inŋanŋi Jisasi Iqu anä-himqä Jeriko iu yäpä inŋisa äwäqe, jänänä hŋgisanŋqä wätŋqä äwiŋŋqe. ² Iqinŋi ämaqä hŋqu äpmaminŋe. Iqueqä yoqe, Säkiyasi ique. Iqu ämaqä mbqä motauqä iutanä iquauqä ämiqä eä, mbqä kuapä-tänŋä-que. ³⁻⁴ Iqu Jisasi Ique hiŋuä qunätŋqä winyätanŋqä-ŋe, qokä-apäkä kuapänä etanŋuwiŋqä, ämaqä wänŋäpu eä, Jisasi Iqueni hiŋuä änä mäqunŋuä itä, hiŋuiqä tnänŋä äwiŋe, hänaqä Jisasi Iqu pätnŋqä iqanŋŋe zä-eaqä haŋeŋä äpäkekqe.

⁵ Inŋanŋi Jisasi Iqu, Säkiyasi iqu zä haqä yätu pmetanŋqä-tänŋä iqi ätimäuqe, hiŋuä haqä yätu äqunäqe, iqueni, “Säkiyasi iquki, si maŋänä kapu. Täŋŋanŋi Nyi saqä anä iu pmamŋeŋä” ätukqe.

‡ 18:29-30 Matiu 20:17-19; Makä 10:32-34 § 18:34 Matiu 20:29-34; Makä 10:46-52

6 Inġaṇi Säkiyasi iqu maqänä äkapäqe, aquvänä itä, Jisasi Iqueni, iqueqä anä duṅqä ätuma äukqe. 7 Ämaqe, hiṅuä iinjä äqumbiyi, qu eeqänä Jisasi Iquenyqä äkasuwi, tiinjä ätkuwi. “Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iqueqä anä du pmetṅqä, suṅqä uwqiyä?”

8 Iquaqu anä du äpmayitani, Säkiyasi iqu pämä ätqäuqe, “Naqä Iquki, qätä nyi. Nqä nätmätqä eeqänäni, hṅquaqu iwäsämi, hṅqu, ämaqä nätmätqä maeqä iquau wimqänä. Itanġa nätmätqä huizi, ämaqu quanġä ätuätmä ämotautṅqe, nyi hṅquaqi-hṅquaqiṅi iwäsäutmä, anġumä wimqänä” ätukqe.

9 Jisasi Iqu kimaṅi, “Ämaqä tqu-pqe, iqu Aprähämä iqueqä ymeqe qä ämänätqueqetani, täṅgaṅi Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä anä täu äpmeṅuwä iquauṅi, anġu ae itmeqiyä. 10 Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämaqä qui ae imäkṅguwä iquau qävqä itä, anġumä itmetṅqä äpkqe qä” ätukqe.

*Kukṅuä ktqä, ämaqä naqä hṅqu wäuṅuä-wiyqä 10 iquau mbqä äwikqeṅqä**

11 Inġaṇi qokä-apäkä, qu qätä iinjä äwipu pmetanġuwänġa, Jisasi Iqu Jerusälemä timäutṅqä qäqiqi ti etanġi, ga qu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ätnänä iqi maqänä timäutṅqe qä” kṅuä indqänätqätanġuwinqä, kukṅuä ktqä tii ätukqe.

12 “Ämaqä naqä hṅqu, qu ique ämaqä miqänqä teqanġä, ga iqu anġi äpätä, iqueqä qua iunä miniqä diṅqä, kiṅä nämqä ganä wätṅqä imäkknäniqe. 13 Inji iqu äwätṅqä itäqänġaṅi, iqueqä wäuṅuä-wiyqä 10 iquau tääqä ätuätumeqe, mbqä-hikä naqä qu ‘minaqä’† ätmiṅuwi, hṅqunä-hṅqunä ävätä, tiinjä tuäniqe. ‘He mbqä tä ämepu, nyi anġu äquvepmqänġanqä wäuṅuä mipiyä’ tuäniqe.

14 Iinjä etanġi ämaqä iqueqä anä-tänä qäqiqisaṅä iquauqä äwqe, iquenyqä quvqä winyäniqe. Iutani, iqu ae äwqanġaṅi, qu ämaqä hṅquau, ‘Ne ämaqä iqu ämineyätṅqä diṅqe, mäneṅqä iqi yä,’ tupnuwä diṅqä dowatpnuwi.

15 Iinjä qäyä itanġuwä-qe, iqu iquau miqänqä heniqe. Itanġa qänakndaṅi iqu anġu äpäqe, tiinjä tuäniqe. ‘Ämaqä nyaqä wäuṅuä imäkṅṅqä mbqä äwikqä iquauṅi, tääqä tupu. Nyi mbqä äwikqe, haqeqiṅi äänä imäsäumequwäti, nyi hiṅuä qunmqänänäyä’ tuäniqe.

16 Ämaqä hiṅuiqä äpätqä iqu, ‘Ämiqä iquki, si mbqä mina hṅqunä ändapkṅi, haqeqiṅi mina 10 inä imäsäumeqe qä’ tuäniqe.

17 I tquanġa, ämiqä iqu, ‘Täukue! Si nyaqä wäuṅuä-nyiyqä anġuanänṅukiyi. Si nätmätqä wänqä täpiṅi anġuanänä ämitqänṅiṅqe, nyi yoqä naqä, anä-himqä 10 hṅquau misṅqä ktapmqänä’ tuäniqe.

18 Itanġa wäuṅuä-wiyqä huiziqu äpäqe, ‘Ämiqä iquki, mbqä mina si ändapkṅi, haqeqiṅi mina 5 inä imäsäumeqe qä’ tuäniqe.

19 I tquanġa, ämiqä iqu kimaṅi, ‘Si anä-himqä 5 hṅquauṅi ämisṅqe qä’ tuäniqe.

20 Itanġa wäuṅuä-wiyqä huiziqu äyapäqe, ‘Ämiqä iquki, tqä mbqä täqi äwi. Nyi yutävqä huäqä äutätmä, imä zä ekqe. 21 Ii tiinji. Si ämaqä qeiqinyä mimäkqukiyi. Ämaqä nätmätqä pṅqä epqe, ämequkiyi. Ämaqä buayä vowä ämäuepqe, äptqukiyi. Iutani, nyi sinyqä zä nyinġanġi, imä zä ekqe qä’ tuäniqe.

* 19:10 Matiu 25:14-30 † 19:13 Ämaqä hṅqu wäuṅuä qanṅä hṅquaqi-hṅque itäqetani, mina hṅqunä menä.

²² I tquanğa, ämiqä iqu kimañi, ‘Si wäunüä-nyiyqä quvqä iqukiyi. Si “Qeiqi mimäkqukiyqä” ändñi, tängañi nyi si-pqe qeiqinyä mikimäkqä ymä. ²³ “Nyi ämaqä qeiqi mimäkqä-qunä, nätmätqä pñqä epqe meqä-qunä, buayä vowä ämäuepqe ptqä-qunä” näqñqä iinjä enä etanğutqe, nyaqä mbqe, ämaqä ämiqä huiziquau mäwqe, sunğä ikñäwä? Si iinjä imäkqä-säpi, nyi anğü äpmqe, mbqä haqeqiñi qäsä meqämiñğä’ tuäniqe.

²⁴ I ätuäqetani, ämiqä iqu qokä-apäkä qäqiqi tqäutanguwä iunji, ‘He mbqä mina iqueqä hipa iuta ämotaupu, ämaqä mbqä 10-tänjä ique wipiyä’ tuäniqe.

²⁵ Ga qu kimañi, ‘Ämiqä iquki, iqu mbqä mina 10 ae ämenä’ tupnuwi.

²⁶ Iwä iqu kimañi, ‘Nyi he etqä. Ämaqä nätmätqä-tänjä eeqänänjä iquaunji, nyi hui inä wimniqe. I etanği, ämaqä nätmätqä maeqä eä, wänğäpu ämenuwä iquaunji, nyi anği ämotaumqänä’ tuäniqe. ²⁷ ‘I etanği, nyinğä himä-wiunğä ipu, “Ämaqä tqü ne ämineyätñqä dinğe mänenğä iqiya” ätukuwä iquaunji, täqinyqä ätuma äpäpu, nyaqä hinüä täqi pizqä päkpiyä’ tuäniqeqä” ätukqe.

²⁸ Inğani Jisasi Iqu kukñüä ktqä iinjä qäpu ätuäqe, Jerusälemänğä wätñqä pämä ätqäuqe, qañä äukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä inğisa, yoqä naqä qonğä-qu enğä-pa äpekqenğä‡

²⁹ Inğani Jisasi Iqu anjä-himqä Betäpake iutä, Betani iutä timäutñqä äukqe. Iqu qoqonä, qu ‘Olipä’ ätämiñuwä inğisa ätimäuqe, Iqueqä wäunüänğä ämotquamiñğä hñquaqui ändowatätä tiinjä ätukqe. ³⁰ “Qe anjä-himqä näñinyqä winyqä. Qe yäpä inğisa äwäsüyänğani, donği hikñä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donği iqueni, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminğä iquvi. Guä ewesinyä, täqinyqä ätuma binyä. ³¹ I iqanğiyänğani, ämaqä hñqu, ‘Qe donği gue, sunğä hiweqinyqä’ qesqanğutqe, qe kimañi, ‘Naqä Iqueqä wäunüä-tänjiqä’ tquinyqä” ätukqe.

³² Ämaqä, Iqu ändowatkqä iquaqu äwiyi, nätmätqä eeqänänji, Iqu ätukqä-pa iinjä witanği äqunğiyi. ³³ Iquaqu äwiyi, guä eweqanğiyänğä, donği iqueqä kawäkiqua iquaquñi, “Qe yaqueqä gue, sunğä hiweqinyqä?” ätukuwi.

³⁴ Iquaqu kimañi, “Naqä Iqueqä wäunüä-tänjiqä” ätukiyi.

³⁵ Inğani, iquaqu donği, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä äquvätäsinyä, donği iqueä haqeqi eiyi, Jisasi Iqu haqeqi pmetñqä yätämäkqä äwikiyi. ³⁶ I qäpu etanğa, Iqu donği iqueä haqeqä äpmeqe äwqanğa, hñqua quwqä gque äquvätäpu, hänaqä iqi ekuwi. ³⁷ Hänaqä qoqonä Olipä-tänjä iunji ävquatämäutä, hänaqä mänği nyeäqätanğqeu, ququawä iqi ätimäukqe. Iqini Iqueqä wäunüänğä ämotquamiñğä kuapänänjä iqua, Iqu wäunüä ämaqä änä mimäkqänänjä di imäkqanği äqunmiñuwinğä kñüä indqämbiyi, aquvänä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäupu, tääqä yänänäqñqä tii ätukuwi.

³⁸ “Ämiqä Naqä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqeu äpqäqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqu anğüä minä. Äwqä hanüä iinqe, qäukuä haqä yätuta pänä. Itanğa Goti Hanjuwä haqä naqä yämä äpmeñqä Iqu, yoqe naqänänjä äqonänä” ätukuwi. §

³⁹ I iqanğä äqumbiyi, Parisi, ämaqä kuapänänjä iñitä anä äpmamiñuwä hñqua, qu Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Tqä wäunüänğä ämotquetqänjä iquaunji, ‘Iinjä mimäkqä pambiyä’ tuvä” ätukuwi.

‡ 19:28 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Jonä 12:12-19 § 19:38 Apqä Bukä 118:26

⁴⁰ Iqu kimanji, “Nyi he etqänä. Iqua manä matqä iqangpqe, hiki manä tpnqäüä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä iunqä kjuä äqäkqenqä

⁴¹ Iqu anä-himqä Jerusälemä-tänjä qäqiqi ätimäuqe, anä-himqä iqueni hinuä äqunätä, kjuä äqäkqe. ⁴² Kjuä äqiyätä, tiinjä ätukqe. “Anä-himqä Jerusälemä iquki, si tänğanji nätmatqä äwqä qeiqi ikimäkqä dijqe, näqñqä hisñqä änyinjiyä. Iinjä etanji nätmatqä iinjä, zä witanqqe, si hinuä mäqunquä itqänjinyä. ⁴³ Inji hea qänakndanji, tqä mäkähunqä iqua äpäpu, qua pnqä äkqumuatäpu, qäuiqä kktäupnuwi. ⁴⁴ Qu äkqäyäpnasäpu, tqä ymeqä täknä yäpä inqisa äpmenuwä iquaunji, qui imäkpnuwi. Itanqa tqä hikä hui, huizi iqueqä haqä yänjini, mäwiqä yäniqe. Si Goti Hanjuwä Iqu äkimeqäqenqä maqñqä etanqnä hanjä-iqe, ii kimenqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, mbqä wäunüä imäkminuwä iquau huätä äpäsäwqatkqenqä**

⁴⁵ Itanqa Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä inqisa äpaquväqe, ämaqä nätmatqä mbqänqä imäkätqätanquwä iquaunji, huätä päsäwqatätñqä ipäqiyätä tii ätukqe. ⁴⁶ “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä äqänänä. ‘Nqä anji, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tpñqä mätnätätñqe qä.’† Iinjä etanqgä-qe, he quwä-meqä iquauqä anä zä pmeqä enqä-panä imäkätqänjäuä” ätukqe.

⁴⁷ Inğanji Iqu hiunji ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä iu, qokä-apäkä iquau näqñqä äwiminjqe. Iinjä etanji, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä hnquatä, Ique pizqä päkpñqä hänaqenqä qävqä iminuwä. ⁴⁸ Qävqä ipiyä-qe, qokä-apäkä eeqänänjä iqua, Ique qätä tänä äwipu pmetanqä, hänaqe änä mämoqumueqä ikuwi.

20

*Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenjäwä?” ätukuwinqä**

¹⁻² Hiunji hnqueni Jisasi Iqu, qokä-apäkä iquau hiqäva-imäkqä anä iunji näqñqä ävätä, kukñuä we-hunqä-tänjinqä awä tuätqätanqa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Ne natiyä. Wäunüä Si imäkätqänjinqe, yoqä naqä ängisa ämenjäwä? ‘Si ii imäktñqe’ tqe äktkqäwä?” ätukuwi.

³ Qu yatñqä ii vqanquwänqa, Iqu kimanji, “Nyi-pqe, he kima dpñqä, yatñqä inä emqe. ⁴ Jonä asñä-qäyqä iqu wäunüä imäkminjqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

⁵ Iqu kima ii tquanqa, iqua, “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanjiqä’ tquanquatqe, Iqu tiinjä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänjuwäwä?’

⁶ Itanqa ne, ‘Ämaqä iquautanjiqä’ tquanquatqe, ämaqä eeqänänjä iqua, ‘Jonä iqu hinuä-tqä-queqä’ näqñqä yänänäqñqä ämapiyitanji, hikä napäkpñqäüä” ätnjuwi. ⁷ E ätmbyitanji, Jisasi Iqueni, “Ne maqñqeqä. Iqu ängisa ämakqätiyä?” ätukuwi.

⁸ I tquanquwänqa, Jisasi Iqu kimanji, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunüä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, wainqä wäunüä miqä quvqä iquaunqä†

* **19:44** Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Jonä 2:13-17 † **19:46** Asayä 56:7; Järämai 7:11 * **20:** Matiu 21:23-27; Makä 11:27-33 † **20:8** Matiu 21:33-46; Makä 12:1-12

⁹ Jisasi Iqu ämaqä naqä iquau e ätuäqe, qokä-apäkä iquau kuknuä ktqä tque ätukqe. “Ämaqä wäunuä itä, guä-wainqä vowä ikqä hñqu, kiñä nämqä näweqä wätñqä, iqueqä wäunui, ämaqä hñquau mbqä meqä imäkäpu, hui ique wipnuwänqä, yakuä äwimä wäniqe. ¹⁰ Qänakñänggani zä-häukuä mmqä iqanğani, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä hñque, wäunuä miqä iqua, guä-wainqä häukuä hui iwäsäupu wipñqä, dowatäniqe. Wäunuä-wiyqä iqu äwimeqanğani, äpäsäpu, nätmatqä maeqä hiñginäwa dowatpnuwi. ¹¹ E imäkqanğuwänğa, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä huizi hñque, iquaunqä inä dowatäniqe. Iqua iquenjä-pqe quvqä itquepu, äpäsäpu, hiñginäwa dowatpnuwi. ¹² Itanğa qänakñi, hñque inä dowatqanğa, iqu wäunuä miqä iquau äwimeqanğa, qu ique ptqä äpäsäpu, ququawä mäñgisa matnämäupnuwiqä” ätukqe.

¹³ “I iqanğä äqunäqe, wäunuä kaniqu, ‘Nyi äänä imäkmqäwä?’ kñuä vqanğa, ‘Nqä ymeqä qokä, kiñä änyinätñqä ique dowatmqänä. Qu iqueuä kukñui, qätä wipñqäpiyä?’ tnäniqe. ¹⁴ Inäqe, ymeqä iqu äpqanğani, wäunuä miqä iqua hiñuä äqumbiyi, tii tmbnuwi. ‘Wäunuä kaniqueqä ymeqä iqu äpqiyä. Kaniqu äpakoñganğani, nätmatqä eeqänäñi, tätqu-qäqu meniqe. Iiññqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä nemänätñqeçä.’ ¹⁵ Qu e ätmbiyi, iquenji wäunuä yäpaqä mäñgisa ämatnämäupu, pizqä päkpnuwiqä. Inğani wäunuä kaniqu, iquaunji äänä imäkäniqäwä? ¹⁶ Iqu äpäqe, ämaqä iquaunji, pizqä äpäsätä, wäunui, ämaqä hñqua-mända väniqeçä” ätukqe.

Itanğa ämaqe, qu iinğä äwipiyyi, “Nätmatqä iinji, matimäuqä yäniqeçä. Oeyä” ätukuwi.

¹⁷ Kimañi e tquanğuwänğa, Jisasi Iqu hiñuä yqänä äqunä, tiinğä ätukqe. “He ‘oeyqä’ ätquwi, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä täu äqänänğqe, qakui äkikä?

‘Ämaqä anğä imäkqä iqua, “Hikä quvqeçä” ätäpu, huätä ämatnämäupu, hikä iqu anğä quea enqä-pañä, anğä yänänänğqä imäkqä-queçä’ ätä äqänänä.‡

¹⁸ Qokä-apäki, hikä iqueqä haqeçi päkmbqe, qui imäkmbñqäüä. Hikä iqu haqä yätqä äwämitätqe, äpäqe, ämaqä pizqä päsanğiyä” ätukqe.

¹⁹ I tquanğa, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, iinğä äwipiyyi, kuknuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä uwqanği näqñqä ekuwi. Inğani, qu Ique a maqänä kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi-pqä iquaunqä kñuä kuapänä indqänäpu, zä ipu, hiñuinä äqunğuwu.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenğäS

²⁰⁻²¹ Inğani, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Jisasi Iqueä kukñui quwä mapñqä diñqä, hiñuä anğuanä äqumbu äpmaminuwi. Inğani Ique yamwiqä äväpu, ämaqä naqä Romätanğä iqueä hipa iqi wipnuwä diñqä, iqua ämaqä tämaqä ipñqä hñquau ändowatkuwi. Tämaqä äukuwä iqua, qanği, naqä-qakuä enqä-pa imäkäpu, yatñqä tiinğä äwikuwi. “Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqä ae ämequnä. Si kukñui, jänäninğä ätätnä, qokä-apäkiu naqä-qakuinğä ämotquetqäninyä. Itanğa iquau ämotquetñänğani, Si iquauqä yoqenqä kñuä mindqänğä itnä, kuknuä naqä-qakuinğä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ämotquetqäninyä. ²² I etanği Si kñuä äänä kiyqiyä? Mbqä takisi, Romätanğä iquauqä ämaqä naqä Sisa iquenji, ävquatunquätanä, mävwä iquatunquätanä?” ätukuwi.

‡ 20:17 Apqä Bukä 118:22 § 20:19 Matiu 22:15-22; Makä 12:13-17

23-24 Iqu, qu kukñuä quañgä imäkäpu tquañguwiñqä näqñqä ae eäqe, kimañi, “He mbqä äma äpäpu, mändquapu. Mbqä iuñi, ktqetänä, yoqetänä, tqueqäwä?” ätukqe.

Qu kimañi, “Sisa Romätanä iqueqeqä” ätukuwi.

25 Ga, Iqu kimañi, “Nätmatqä Sisa iqueqä etañgutqe, ii ique wipñqe. Inji, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etañgutqe, Ique wipñqeqä” ätukqe.

26 Inji, Iqu qokä-apäkä itä anä pmetañguwängañi, ämaqä naqä iqua, Ique kukñuä mitpñqä diñqe, kukñui quwä mämeqä imiñuwi. Iqu kukñuä kimañi añguänänjä dinä tquañgi äwipiwi, iqua yäunüä ipu, kukñuä hui matqä ipu, qanyä äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua añgumä vauqeqä ätukqe**

27 Qänakndañi, ämaqä Satyusi hñqua, Jisasi Iquenyqä äpkuwi. Satyusi iqua, “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, añgumä mävaugä ipñqäüä” tqä-qua.

28 Iqua äppiwi, Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iuñi, Israitqä iqunenyqä tiñjä ätätä äqäkqe.

‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tññqe, känguequ apäqñqä ämetä, ymeqä hemeñqiyä,† ätätä äqäkqeqä” ätukuwi.

29 “Itañga hiñuiqänäñi, ämaqä 7 hñguiqua äpmamiñuwi. Itañga iñguiquautañi, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänga äpäkonqge.

30 Itañga apäqñqä iñi, känguequ ämeqe, iqu-pqä äpäkonqge. 31 Itañga, käungua huiziqu apäqñqä asä iñi ämeqe, iqu-pqä inä äpäkonqge. Ii tiñi. Eeqänänjä iñguiqua, apäkä iñi ämapiyi, qu ymeqä meämeqänga äpäkonquwi. 32 Qänakndañi apäkä ii, inä äpäkonqge. 33 Inji, ämaqä äpäkombqä iqua añgumä ävaugañguwängañi, apäkä ämaqä iñguiqua eeqä ämamiñuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

34 Iqu kimañi, “Qokä-apäkä ämanätqäñuwi, ii tängañi. 35 Itañgi qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu iquaunqe, ‘Qu añgi ävaupu, Nyitä anä pmepñqä qäyunänjä iquaiqä’ täniqä iqua, qu iñgani mämanqä ipnuwi.

36 Goti Hanjuwä Iqu quñi añgumä ae ävaugumuatätqä-qae, Iqueqä ymeqä eäpiyitanji, eñätqä iqua eñqä-panjä eäpu, añgi mäpäkonqä da ipnuwiqä” ätukqe.

37 “Inäqe, ämaqä ae äpäkombqä iqua, qua äptepqä duta añgi ävaupnuwä diñqe, Mosisi iqu-pqä ae ämänätquakqe. Tiñji. Iqu kukñuä, zä wäñqä tä äsämiñqeqä, bukiu äqiyätäqängañi, tiñjä äqäkqe. ‘Naqä Iqu, Aprähämä iqueqätä, Aisakä iqueqätä, Jekopä iqueqätä, iquauqä Goti Hanjuwä Iqueqä.’‡ 38 Itañgi Goti Hanjuwä Iqu ämaqä pizqä iquauqä ma, häñä äpmeñuwä iquauqä-quvi. Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iñiñi, qokä-apäkä eeqänäñi, awäka iñjä iquatä qäsäñi, häñä äpmeñäuä” ätukqe.

39-40 I tquañga, qu Iqueqä kimañiñqä zä ipu, yatñqä hñqu inä mavqä ikuwi. Iutanji, kukñuä-sugeqä näqñqä hñqua, “Ämotqueqä Iquki, Si kukñui, añguänänjä ätunyä” ätukuwi.

Kraisii Iqu, tqueqä ymeqäwä?§

41 Iñgani Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqe, Kraisii ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ näqñqä äänä epu tätqänäuä? 42-43 I etañqä-qe, apqä bukä iuñi, Dewiti iqu tiñjä ätkqeqä äqänänä.

* 20:26 Matiu 22:23-33; Makä 12:18-27 † 20:28 Kukñuä-sugä 25:5 ‡ 20:37 Añgumä Itmakqä 3:6 § 20:39-40 Matiu 22:41-46; Makä 12:35-37

*‘Naqä Hanjuwä Iqu, ηqä Naqä Ique tii ätukqeqä, “Nyi Tqä himä-wiunqä iquauñi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänqanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmatñqinyä” ätkqeqä’ äqänä.**

⁴⁴ Inji änäñqä? Kraisi Iquenyqe, Dewiti iqu ‘Nqä Naqä Iqueqä’ ätqeuä. Inji ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ änäñqä tätqänäuä?” ätukqe.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quauñqä, wa wipiyä†

⁴⁵ Itanqa qokä-apäkä iqua qätä yqänä pänätanquwänga, Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñi, tiinjä ätukqe. ⁴⁶ “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqä suqä quvqenqe, wa wipiyä. Qu suqä tquauñqe, kiinjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanä upñqäuä. Ququawä aquväqñqeunji, ämaqe iquauñi, ‘hiunjinqanjqä’ tupñqäuä. Anjä aquväqñqeunji, anjä äñguä iqinyä pmapñqäuä. Ymisañä naqä imäkqänqanjä-pqe, anjä äñguä iqinyä pmapñqäuä. ⁴⁷ Inji qu apäqñqä iuañi, quanqä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanqä tquäpñqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänqanji, ämaqä iinjä iqua, quwqä hanä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

21

*Apäqñqä nätmätqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä**

¹ Inqanji Jisasi Iqu hinuä ämoqunäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua äpäpu, mbqä pñqä-wiqä ipñä iu mbqä tnämäuqanqä äqunqqe. ² Inqanji apäqñqä mbqä maeqä hui, mbqä wänqä hnjuaqu tnämäuqanqä äqunqqe. ³ E äqunäqe, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäqñqä mbqä maeqä ii mbqä ätnämäuqe, qokä-apäkä eeqänäñi, ämäwqätäuqi. ⁴ Ämaqä eeqänäñä iqua, quwqä mbqä kuapä iutanji, wänqä hmbu ätnämäuqä. I etanqä ii äwa itä, ‘buayä mbqä inqmqä’ tä ämenqe, ätnämäuqiyä” ätukqe.

Hanä-iqä hea yäpakänqa timäuniqenqä†

⁵ Inqanji ämaqä hñqua, hiqäva-imäkqä anjä iunqä kukñuä tii ätminjuwi. “Ämaqä anjä ämätkuwä iqua, qu hikä äñguänäñitä, nätmätqä ämaqe Goti Hanjuwä Ique äwiminjuwitä ämepu, anjä tä äñguänäñä ämätkuwiqä” ätminjuwi.

⁶ I tqanqä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nätmatqä he hinuä äqunäñuwä tä, qänakndanji hikä hñqu, huizi iqueuä haqä yänji mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänäñi ämisqiyäpu, qua mäñi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

⁷ Iqu e tqanqanji, qu yatñqä äväpu, “Näqñqä-vqä Iquki, nätmätqä ii, hea äkñga timäuniqäwä? Hiqñqä äsque ganä timäuqanquti qunaninquwä?” ätukuwi.

⁸ Iwä, Iqu kimanji, “Qu quanqä etäpu, hiqä kñuä indqänqä qui emäkqänqe, he mimbiyä. Ii tiinjä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä äpäpu, Nyaqä yoqe etäpu, ‘Nyi ämaqä qäqunqä’ hitpnuwiqä. Mä, ‘Hea qäqiqinjä’ hitpnuwiqä. I etanqä he iquauñi, qänaknä mäwivändqä iqäpñqä. ⁹ Itanqa he, ‘Ämaqä qua huitanjä-huitanjä iutanji mäkä äunqäuä’ ä ‘Ämaqe, quwqä ämiqä iquau huätä dowatpñqä mäkä itqänäuä’ tqanqä qätä äwiyäpiyänqanji, he zä ipu, yäunjuä-yäunjuä miqä pa iqäpñqä. Nätmatqä tä ganä timäuniqä-qe, hea yäpaki maqänä matimäuqä yäniqeqä” ätukqe.

* **20:42-43** Apqä Bukä 110:1 † **20:44** Matiu 23:1-7; Makä 12:38-40 * **21:** Makä 12:41-44 † **21:4** Matiu 24:1-51; Makä 13:1-37

¹⁰ I ätuäqetani, tiinjä ätukqe. “Ämaqä hñqua, ämaqä huiziquatä mäkä humbñqä ipäqäpnuwi. Itanga qua naqä iu miqä hñqueqä ämaqe, huizi iqueqä iquatä mäkä humbñqä ipäqäpnuwi. ¹¹ Qua huiunji, ekä itä, yäunjuä-yäunjuä naqänänjä timäunige. Hñqäqinji, buayä dä naqänänjä timäunige. Hñqäqinji, tänjä-yaqä naqänänjä timäunige. Itanga qäukuä yätutani, hiqñqä naqänänjä ätimäutä, he zä emäkänigeqä.

¹² I etanji nätmätqä iinjä änyä etanjanji, qu a ekiqätäpu, quvqä emäkpnuwi.† Qu Nyaqä yoqä mändi äkittqäpñqä diñqä indqämbu, anjä aquväqñqä iunji, kukñuä ätäpu guä hikiqiyaupnuwiqä. Itanga etma äwäpu, ämaqä naqä huitanjä-huitanjä iquauqä hinjuä iqi hekitqätepnuwi. ¹³ Nätmätqä iinjä emeqanğutqänjanji, ii hiqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä tpuwänqä-ganji. ¹⁴ Iinjä emäkqanğuwänğa, he kukñuä kima tupnuwä diñqe, kñuä ganä mindqänqä pa iqäpnä. ¹⁵ Nyi kukñuitä, näqñqetä, Nqä-näüä hitapmniqe. Ga ämaqä qui emäkätqänjuwä eeqänänji, qu huätä ämaemäupu mändi maekittqiyqä ipnuwiqä” ätukqe.

¹⁶ “Hiqä hinaqä-hinunuatä, hita-hinğukatä, itanga näueqä iquatä, qu hiqä mäkä-hunqä iquauä hipa du hewipnuwi. Ga qu hesanjä hñquau pizqä päkpnuwi. ¹⁷ He Nyaqä yoqä-tänjuenä etanğä, ämaqä eeqänänji äwqä quvqä emäkpnuwi. ¹⁸ Inğaqe heyaqä nyuänjä iunji, dä hui qui näweqä mimäkñqä yänige. ¹⁹ Inğanji he yänänäqñqä äpmamipqe, he hänjä äñguänä pmepnuwiqä” ätukqe.

²⁰ I ätuäqetani tiinjä-pqä inä ätukqe. “Jerusälemänji, mäkä-iqä iqua äpäpu, qäuiqä ktäuqanğä hinjuä qumbiyänjanji, he näqñqä tiinjä hipnuwi. ‘Anjä-himqe qui imäkñqä hea, qäqiqinjqä’ kñuä heyquänä. ²¹ Inğanji qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonjä yätunqä hipnuwi. Qokä-apäkä anjä-himqä Jerusälemä iu äpmeñuwä iqua, anjä-himqä iunji äväma, huiunqä upnuwi. Itanga ämaqä Jerusälemä iu yäpaqänğisa äpmeñuwä iqua, yäpänğisa mäpaquvqä ipnuwi. ²² Hea inğanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä ätäñqä-pa, naqä-qakuä iinjä timäutñqä diñqe, iquauqä suqä quvqenqä iinjä vänige. ²³ Itanga, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anjuänqä-tänjä iuaunqätänji, huäqä kiinjä hunqeqä. Ii tiinji. Hanjä-iqä naqänänjä qua täu ätimäutä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä inqce, qokä-apäkä inğa pmamipqä iquau wimenige. ²⁴ Itanga hñquaunji ipäqäyünätä päkpnuwi, huiziquaunji, ämaqä huiziquauqä wäunjuä hinğinäwa äwiyäpu pmepñqä diñqä, ätuma upnuwi. Itanga Jerusälemänji, Israitqä iquauqä nokuiyqä iqua, mändi äkittqiyäpu, hea Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä ätekqä iqu qäpu heqanğanqe, qui imäkqänqä pmetpnuwiqä” ätukqe.

²⁵ I ätuäqetani, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Hea inğanji, mäptqä iuta, qanjuä iuta, qätäqueqä iuta, hiqñqä huitanjä-huitanjä timäunige. Itanga qokä-apäkä qua täu im-imä äpmeñuwä iqua, eqä-huänjä äusuätä ämñga peyqanği äqumbiyänjanji, quwqä kñuä indqänqce qui iwimäkqanğuti, yäunjuä-yäunjuä ipnuwi. ²⁶ Itanga nätmätqä qäukuä haqä yätutani ävämapñqä imäkqanği äqumbiyi, qokä-apäki, ‘Qua täutani squä timäutñqätiyä?’ kñuä indqänäpu, yäunjuä-yäunjuä ipu, hinjuä qanjä äma ikäpnuwi. ²⁷ Inğanji qu, Ämaqeueqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-hunqä naqänänjä itä pñanği qumbnuwi. ²⁸ Hea nätmätqä tä änyä qe ipäqiyqanğanji, pämä yänänäqñqä ätqäupu, hinjuä haqä yätu qunğpñqä. Goti Hanjuwä Iqueqä etmetñqe, qäqiqinjqä” ätukqe.

† 21:12 Matiu 10:16-22; Makä 13:9-13

²⁹ I ätuäqetani, Iqu kuknuä ktqä tiinjä ätukqe. “He zä-eaqä iutä, zä huizi iquautä hiñuä äqunäpu, näqñqä mapiyä. ³⁰ He zä-mñä änyä-hänjä inğanğqe hiñuä äqumbiyi, näqñqä äyä etqäñuwiqä. ‘Ii hea mäptqä äñguä tätñqänğanğqä.’ ³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqunä miqä timäutñqe, asä inänğqä. Nätmatqä Nyi tänga etqe, ipäqiyqanği hiñuä äqumbiyänğani, he näqñqä hipnuwi. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, timäutñqänğanğqä.’

³² Nyi he naqä-qakuä etqä, qokä-apäkä hea inğa pmapnuwä iqua, qu mapäkoñqä yqänä pmetanğuwänğa, nätmatqä eeqänänğä iinj timäuniqe. ³³ Qäukuitä, quaetä qui imäknäniqä-qe, Nyaqä kukñui, qui mimäknğä yäniqeğä” ätukqe.

³⁴ I ätuäqetani, tiinjä-pqä inä ätukqe. “He äñguänä mimbiyä. Eqä änäpu, hea ique-ique qämä-qämä iqe, ii quvqe. Nätmatqä hiqä huiwiñqä kñuä kuapä indqänğqe, ii-pqe quvqe. He suqä iinjä imäkqanğpqe, hea iqueni, guä enğqä-pa maqänä heuniqeğä. ³⁵ Ii tiinji. Hea inğani, nätmatqä Nyi etqe, qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä eeqänänğä iquauñi äwimeniqe. ³⁶ Inji, nätmatqä eeqänänğä iinjä iqua, ämäequtäupnuwänğqätä, Ämaqeueğä Ymeqä Ekqä Iqueuä hiñuiqi tqäpnuwä diñqetäni, he hea ique-ique äñguänänğä äminyäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqäpñqä” ätukqe.

³⁷ Inğani hiunji eeqänänğä iunji, Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä anä ququawä iqi ämotquaminqe. Heatqänğani Iqu qoqonğä Olipä iu hiqaqä äwiqisminqe. ³⁸ Itanğa qokä-apäkä eeqänänğä, Iqueqä kukñui qätä wipñqe, zinquänğa äquvepminjuwi.

22

*Qu Jisasi Ique pizqä päkñqä ätkuwiñqä**

¹ Hiunji naqänänğä qu “Bretqä yenuä qo matäuqä bñqänğanğqä” ätminjuwä iqu, ätimäutñqä qäqi ekqe. Hiunji iquenyqe, qu Pasopa ätminjuwi. ² Inğani hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenğä näqñqä iquatä, qokä-apäkiunğä zä ipu, Jisasi Ique äpäkpnuwä diñqä hänaqänğä qävqä ämävqänminjuwi. ³ Inğani Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunğä iqu, Jutasi iqueqä äwqeu äpaqukqe.† Qu iqueqä yoqe, “Iskarioti iqueqä” ätuminjuwi. Iqu ämaqä 12 iquautanğä ique. ⁴ Iqu äwäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, hiqäva-imäkqä anji qui mimäkqänğä miqä naqä iquautä, Jisasi Ique iquauqä hipa iu vätnqä hänaqä diñqä ätukqe.

⁵ I tqanğa, iqua aquvänä ipu, “Mbqä hui ktapatunğueqä” ätukuwi.

⁶ Ita Jutasi iqu “änğuiqä” ätuätä, Jisasi Iqueni iquauqä hipa iu vätnqä diñqä hea qäyunänğanğqä, qokä-apäki Jisasi Iqutä anä mäpmeqä etanğuwänğanğqä, hiñuä äqunä äpmaminqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquatä, ymisänä yäpakä äñguwänğanğqä‡ (22:7-38)

⁷ Hiunji naqänänğä bretqä yenuä qo matäuqä bñqä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopanğä kñuä indqänäpiyänğani, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. ⁸ Hiunji iqu ae ätimäuqanğani, Jisasi Iqu, Pitä iquesä, Jonä iquesä ändowatätä, “Hiunji naqänänğä tqeni, qe äwäsinyä, neyaqä buayi näwinyä nemäkinyqä” ätukqe.

⁹ I tqanğa, iquaqu yatñqä äwikiyi, “Ye näwinyänji äñgi imäkenğäwä?”

¹⁰ Mä Iqu kimanji, “Qe anğä-himqä yäpä inğisa äyäsinyänğani, ämaqä

* 22: Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Jonä 11:45-57 † 22:3 Matiu 26:14-16; Makä 14:10-11 ‡ 22:6 Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Jonä 13:1-17:26

eqä-häkä qondä a qätqä hñqu ämimbñqäüä” ätukqe. “Qe ique qänaki wivändiyinqe. Anä iqu paquvqanqutqä iqueni, eequenä paqupiyä. ¹¹ Itanga anä kaniqueni, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘Nytä, Nqä ämaqä wäunüanqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunqä anä hiqñqä ängikä?’ äyatqiyä’ suinyqä. ¹² Inqani iqu, anä hiqñqä naqänänä haqä yätqä ämatnänqä iqueni ämaquesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqini, buayä näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.

¹³ I tquanqa, iquaqu äwiyi, nätmätqä eeqänänä Jisasi Iqu ätukqä-pa witanqi äqunyyi, buayä näwenyä imäkkiyi.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä wäunüanqä ändowatminqä iquatä, buayä bñqä äpmapiyänqani, iquvanä iu äwi tii ätukqe. “Hiunji naqänänä tä ätimäüqä tqeñi, Nyi buayä Pasopa tä, hesä natunquenqä kuapanä nyinätanqi äpmenänä. Buayä qäpu änani, Nqä huiwä täñä-hunqä mamqänä. ¹⁶ Nyi he etqä. Buayä Pasopa iqueqä quati, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji naqä-qakuänänä timäuqanqanqe, Nyi ique anqu manqä iqämqänä” ätukqe.

¹⁷ Inqani,§ Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änguiqä” ätuäqe, tii ätukqe. “He wainqä-eqä-häkä tä ämepu, wänqäpu-wänqäpu biyä. ¹⁸ Nyi he naqä-qakuä etqä. Tängata tiñi, Goti Hanjuwä Iqunä miqe äpқанqanqe, wainqä-eqä tä anqumä manqä iqämqänä” ätukqe. ¹⁹ Iñi qäpu ätuäqe, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änguiqä” ätuäqe, äkutätä, iquau ävätä tii ätukqe. “Tä Nqä huiwä, he yätamakqä hiyätñqä etapqänä. Nyinyqä knüä indqänäpu, iñä imäqäpnqä” ätukqe.

²⁰ Qu buayä qäpu ganquwänqa, Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, bretqeu imäkkqä-pa imäkäqe, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukñuä Goti Iqu hesä guä ämäsäuqä hññiyi. Ii naqä-qakuä imäkätñqe, Nqä häneqe, he yätamakqä hiyquäninqä equatemqänä.

²¹ Inäqe qätä nyipiyä. Ämaqä, Nyi bäkpnqä iquauqä hipa iu nyivätñqä iqu, Nyitä iquvanä täunji anä äpmenue. ²² Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä ätekqä iu wänqiyä. Inäqe ämaqä Nyi ämbäkpnqä iquau nyivätñqä iquenyqe, huäqä-hunqe naqänänñiqä” ätukqe. ²³ I tquanqa, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua, iquauqä quwä yatñqä änyäpu, “Suqä tä imäkäninqe, tqukinqä tqiyä?” ätñguwi.

“Nesanä naqe, tqukinqäwä?” ätñguwinqä

²⁴ Inqani wäunüanqä ämotquaminqä iqua, “Neqä naqe, tqu pmeniqätiyä?” tpu, kukñuä mäkä äunminjuwi.

²⁵ E hunqanquwänqa, Jisasi Iqu tiñä ätukqe. “Ämaqä huizi iquauqä ämiqä naqä iqua, qokä-apäkiu wäunüä vqä iquaiqä. Inji naqä iquauñqe, qu ‘Ämaqä yätamakqä ängüä vqä-quaeqä’ ätätqänjuwi. ²⁶ I etanqi he iñi mimäqä pambiyä. Hiqä hitmqä iqu, hinqua yäpakä, yoqä maeqä-qu enqä-panä äpmenä. Hiqä ämeyqä iqu, wäunüä-eyqä-qu enqä-panä äpmenä. ²⁷ Inji ämaqä buayä nätnqä iquvanä iu äpmenqä iqu, ämaqä buayä meqisqä ique ämäwqätäunä. Iñä etanqi, Nyi hiqä wäunüä heyqä enqä-panä äpmenänä.

²⁸ Hanä-iqä nyimeqanqani, he manyivämeqä Nyitä anä äpmenquä iquenjqä. ²⁹ Iutanji Nqä Apiqu Nyi ämaqeü mimqä yoqä naqä ändapqä-pani, asä iñi Nyi he etapqä. ³⁰ Inji Nyaqä ämaqeü miqä iunji, he Nyaqä

§ 22:17 Matiu 26:26-28; Makä 14:22-24; 1 Korinä 11:23-26

iquvanjä iu äpmapu, buayätä eqätä änäpu, itanga Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau iwäsäupu, zä-hawä anġuanänjä iu pmeqäpñqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenqe änyä maqñqeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä**

³¹ I ätuäqetani, Iqu “Saimonä iquki, qätä nyiyä” ätukqe. “Setänä iqu, ämaqe kuä-witqä hinoqukuä huätä ämamäutqänjuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqe yamwiqä hiyätñqenqä, Goti Hanjuwä Ique yatñqä ae ävqe. ³² Injä etangi, tqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä yätñqe, Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ae ätqeqä. Itanga si anġu äpätnänġani, tqä tta-tunġuäkau yänänäqñqä wisñänqeqä” ätukqe.

³³ Pitä iqu kimanji, “Naqä Iquki, Sitä ġuänqä anä äwita, anä päkonenqä, näwinyä imäknmä äpmenänä” ätukqe.

³⁴ I etangi Jisasi Iqu, “Pitä iquki, Nyi jänä äktqä. Heatqä tqueni, kuku-takisqä äkakä matqänġa, si Nyaqä yoqe, zä hñquaqui-hñque hisñqinyä” ätukqe.

³⁵ Ita, eeqänänjä iquauñi, “Nyi hiqä mbqä qa mñqetä, qa-pqetä, yukä ämuasmäuqetä, maeqä hendowatkqänġani, he nätmätqenqä äwa ikuwätanä, äwa miqä ikuwätanä?” ätukqe.

Iqua, “Äwa miqä ikqueqä” ätukuwi.

³⁶ Ga Iqu tii inä ätukqe. “Injä etangi, täñġani, ämaqä mbqä-qa mñqä-tänjä iqu, äma wätñqe. Ämaqä qa-tänjä iqu, äma wätñqe. Itanga ämaqä ipäqäyunjä maeqä iqu, iqueqä gquä quäuqä ämetä, ämaqä hñque mbqänqä imäkätä, ipäqäyunjä mbqä yätñqe. ³⁷ Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, ‘*Qu iquenyqä “Ämaqä quvqueqä” ätkuwiqä*’ ätä äqänänä.† Nyi jänä etqä. Kukñuä iinji, Nyinyqä anġi päñqiyä. Kukñuä eeqänänji, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Nyinyqä ätäñqe, naqä-qakui täñġa ätimäunqiyä” ätukqe.

³⁸ Inġani iqua, “Naqä Iquki, ipäqäyunjä hñquaqu täqiyqä” ätukuwi.

Iqu kimanji, “Ii qäyunjqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qoqonjä Olipä iu, Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä‡

³⁹ Inġani, Jisasi Iqu anjä-himqä iunji äväma, qoqonjä Olipä, inġa-inġa iqismñqeuñqä ekqe. Itanga Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua qänaki äwivändkuwi. ⁴⁰ Iu ätimäupiyi, Iqu iquauñi, “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä diñqe, Goti Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe.

⁴¹ E ätuäqetani, äväma äwäqe, ämaqä hikä tnämäuqä-panjä iinjäqi ätqäwäqe, qonjä äuktäutä, tääqä ätukqe. ⁴² “Apiquki, Si äkinganġutqe, häkä hanjä-iqä-tänjä tqü huätä mändavä. Injä etangi Nyaqä änyinqeunji, qäyä enä. Tqä äkinqeü ätimäunä” ätukqe. ⁴³ I tquanġani, enätqä qäukuä haqä yätutanä hñqu äwimeqe, Ique yänänäqñqä äwikqe. ⁴⁴ Itanga Jisasi Iqu hanjä-iqä naqänänjä ämetä, tääqä yänänäqñqä tquanġa, Kiqä dñi, häñeqä enqä-panji, qua mäñi iokqe. ⁴⁵ Iqu tääqä qäpu ätuäqe, pämä ätqäutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñqä äukqe. Iquau äwimeqe, iqua äwqä hanjä naqänänjä vqanġi, hiqaqä witanġä äqunġqe.

⁴⁶ E äqunäqe, “Sunqä hiqaqä wiñäuä? Ävaupu, yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä§

* **22:30** Matiu 26:31-35; Makä 14:27-31; Jonä 13:36-38 † **22:37** Asayä 53:12 ‡ **22:38** Matiu 26:36-46; Makä 14:32-42 § **22:46** Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Jonä 18:1-11

⁴⁷ Jisasi Iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, ämaqä kuapänä äpkuwi. Iqueqä ämaqä 12 iutanä hñqu, iqueqä yoqä Jutasi, iqu iquau ätuma äpkqe. I ätuma äpäqe, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi, quneqä vätnqä äpkqe. ⁴⁸ I iqanğanı, Jisasi Iqu, “Jutasi iquki, si quneqä ävätnä, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iuqä hipaeu wisñqätanä?” ätukqe.

⁴⁹ Ämaqä Iqutä anä äpmamiñuwä iqua, nätmätqä ii timäuqanğı äqumbiyi, “Naqä Iquki, ne ipäqäyunitä ämaqä äpäsätunquätanä?” ätukuwi. ⁵⁰ E ätupiyi, iquautanä hñqu, hiqäva-imäqä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä hñqueni, ipäqäyunitä iqueqä qätä ämuangisa mñä hämänä ätqavämäukqe. ⁵¹ E iqanğa, Jisasi Iqu “Qäyä enä” ätuäqe, qätä a ämaqätätä, anğu ämäqumuatekqe.

⁵² Inğanı Iqu hiqäva-imäqä naqä iquatä, hiqäva-imäqä anä qui mimäqänqä miqä naqä iquatä, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquatä, qu Ique a kiqätpnqä äpkuwä iquauñi, “He ipäqäyunitä, jävqätä a äqätqä äpqwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänuwä-pa, Nyi-pqe, iinünä etanğı anğıqätqäuä? ⁵³ Hiunji ique-ique Nyi hesä hiqäva-imäqä anä ququawä iqi pmetanğanı, he a manğıqätqä itqänuwıqä. Iinğ etanğı heatqä yänänäqñqä ätimäuqäqe, ii hiqänğanjqä” ätukqe.

*Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä maññeqä’ ätkqenqä**

⁵⁴ Iqu i tquanğa, iqua Ique a äkiqätäpu ätuma äupiyyi, hiqäva-imäqä naqä iqueqä anä yäpä inğisa ätuma ekuwi. E wätqätanğuwänğanı, Pitä iqu kiñä nänı ti ätqawäwätä, qänaki äukqe. ⁵⁵ Inğanı qu täknä yäpä yänğisa tä ikepu quamä pmeqanğuwänğa, Pitä iqu quvaqä awä iqi äpmakqe.

⁵⁶ Qu e äpmetanğuwänğa, wäunüä iqä apäkä hui, Pitä iqu tä ttawä iqi pmetanğı äqunäqe, hiñuä yänänäqñqä äqunä, “Ämaqä tqu, Jisasi Iqutä anä äpmeniyyiqä” ätukqe. ⁵⁷ I tquanğa Pitä iqu, “Apäkä iiki, nyi Iquenyqe, maññeqä” ätukqe.

⁵⁸ Ga wänqäpu äpmapiyyi, ämaqä hñqu ique äqunäqe, “Si-pqä iquautanğ-kiyqä” ätukqe.

I tquanğa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, nyi hmanjqä” ätukqe.

⁵⁹ Mä quäuqänä hmbu äpmapiyyi, ämaqä huiziqu yänänäqñqä ätukqe. “Ämaqä tqu, Galilisanä-qu hitanğı äqunätmä, ‘Iqu Jisasi Iqutä anä äpmeniyyi-qe’ naqä-qakuä etqänä.”

⁶⁰ I tquanğa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, si kukñuä ii ätnı, nyi maññeqä” ätukqe. Iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, kukutakisqä äkakä ätkqe. ⁶¹ Asä qänğanı, Naqä Iqu hiqumuanä äwiyätä, Pitä ique hiñuä ämoqunğqe. Inğanı Pitä iqu, Naqä Iqu, “Heatqä tqueni, kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe, ‘Maññeqä’ hñquaqui-hñque ttñiqä” ätukqenqä kñuä äwikqe. ⁶² Iinğ iqe, yäpaqä mänğisa äwätä, kñuä naqänänğ äqäkqe.

Qu Jisasi Ique tä säwqä äväpu, äpäkkuwıñqä†

⁶³⁻⁶⁴ Inğanı ämaqä Jisasi Ique a äkiqätkuwä iqua, Ique kukñuä quvqä ätuäpu, jävqä äpäkkuwi. Ga, tapätapi Iqueqä hiñuiu ktqä äpmuatepu, tiinğ ätumiñuwi. “Si ‘Iqu bäsqiyyä-qe’ hiñuä enqä-pa natiyyä.” ⁶⁵ Itanğa iqua kukñuä quvqä huisä qäsä ätumiñuwi.

Ämaqä naqä iquauqä hiñuiqi, Ique kukñuä ämitkuwiñqä‡

* **22:53** Matiu 26:58,69-75; Makä 14:54,66-72; Jonä 18:15-18,25-27 † **22:62** Matiu 26:57-68; Makä 14:53,55-65; Jonä 18:12-14,19-24 ‡ **22:65** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Jonä 18:15-18, 25-27

66-67 I imäkätqätanguwänga, mäptqä timäuqanjanj, qokä-apäkä iquauqä ämaqä naqä iqua, qu eeqänä aquvä äqänguwi. Ii hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatänji. Aquvä e äqämbiyi, Jisasi Iqueni iquauqä aquväqñqä iunqä ätuma äupiyi, “Si Kraisi ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä äkikqä Iquki sätäti, ‘Nyi Qäqunjqä’ natiyä” ätukuwi.

Iqu kimanji, “Nyi he etqangmdqe, he quuvqä maeqiyqä ipñqäuä. ⁶⁸ Nyi he yatñqä heyqangmdqänjanj, he kimanji mandqä ipñqäuä. ⁶⁹ Iinä etangi, tängata tiinji, Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa pmetänqiyä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanğa, ämaqä eeqänänä iqua yatñqä tiinä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?”

Iqu kimanji, “Hiqä-hiuä ae äyä ätqäuä. Nyi Qäqunjqä” ätukqe.

⁷¹ I tquanğa, iqua “Ne Iqueqä suqenqä awä-tqä hñquaunqä tääqä matqä yatunqe. Iqueqä-kiuä, manjuta tqanji qätä qe äwiyänünä” ätukuwi.

23

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqätä, Heroti iqueqätä, hinuä iqi ätqäukqenqä**

¹ Inğanj ämaqä naqä eeqänänä iqua ävaupiyi, Jisasi Iqueni, Pailoti iquenyqä ätuma äukuwi. ² Äwimapiyi, Ique kuknuä mitpñqä ipäqiyäpu, Pailoti iqueni tiinä ätukuwi. “Ne Ämaqä Tqu quvqä tiinä imäkätqätanji äqunätunqe. Neyaqa ämaqä iquauqä kñuä indqänqe qui iwimäkätä, ‘He Romätanä ämiqä Sisa iqueni, mbqä takisi mäwqä pambiyä’ ätuätä, itanğa Iqueqä-kiuänqä, ‘Nyi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu he ämemqä atäunuä änyikqä Iqunä, hiqä Ämeyqä Naqä Iqunjqä’ ätuätñqeqä” ätukuwi.

³ I tquanğuwänga, Pailoti iqu Jisasi Iqueni, yatñqä tiinä äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?”

Ga Jisasi Iqu kimanji, “Si qe ätnyä” ätukqe.

⁴ Inğanj Pailoti iqu, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, qokä-apäkä iquautänji, “Ämaqä Tque kuknuä mitmqä dinqe, Iqueqä suqä quvqe, hinuä mäqunquä eänänä” ätukqe.

⁵ Inäqe, qu kuknuä yänänäqñqä tiinä hui ätukuwi. “Iqu anä-himqä eeqänänä qua Jutiya iunji, qanä yäkenä itä, ämaqeu näqñqä ävätä, quvaqä äwqe, ävauqumuätätqänä. Iqu qua Galili iu ganä iäqetanj, täqinyqä äpqäqeqä” ätukuwi.

⁶ Pailoti iqu, ii tqanğä äwiyäqe, “Ämaqä Tqu, Galilisanä Iqutanä?” ätukqe. ⁷ Qu “Nñqä” tquanğuwänga, iqu, “Jisasi Iqu Heroti iqueqä ämitñqeuta äpqäqeqä,” kñuä vqanji, Heroti iquenyqä ändowatkqe. Hea inğanj, Heroti iqu Jerusälemä iu yakuä pmetanjanji.

⁸ Heroti iqu Jisasi Ique hinuä äqunäqe, iqu aquvänä ikqe. Ii tiinji. Hinuiqänänji Iqu ämaqä mimäkqänänä di imäkqanji qätä äwiminqenqä, Ique hinuä qunätñqä äwinyätä, “Iqu nyaqä hinuä iqi, ämaqä mimäkqänänä di imäkänä” kñuä vqanji äpmaminqe. ⁹ Ique äwimeqanğa, nätmätqä kuapänäninjqä yatñqä vqanğqä-qe, Jisasi Iqu kimanji mätquä ikqe. ¹⁰ E tuätqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, qäqi ätqäupu, Ique kuknuä yänänäqñqä ämitkuwi. ¹¹ Inğanj Heroti iqu, iqueqä mäkä-iqä iquatä, Ique quvqä imäkäpu, kuknuä quvqä ätuäpu, gquä hämänänä änguanänä hñqu ämepu äwiyätäpu, Pailoti iquenyqä anğu ändowatukuwi. ¹² Hinuiqänänji

* 23: Matiu 27:1-2,11-14; Makä 15:1-20; Jonä 18:28-19:16

Heroti iquätä, Pailoti iquätä, himä-wiunqä äpmaminjiyâ-qe, hiunji iqueni, iquaqu näueqä imäkngiyi.

¹³⁻¹⁴ Ique anji wimeqanğa, Pailoti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquaunqätä, ämaqä naqä iquaunqätä, qokä-apäkä iquaunqätä, täaqä ätuätä aquvä ämaqiyäqe, tii ätukqe. “He Ämaqä Tquenyqä nyitä kuknuä jänä imäkatunquä ätuma äpäpu, tii ändquwiqä. ‘Ämaqe, qu gapmanqä iquauni hngisanä itquapnqe, Ämaqä Tqu quvaqä knuä indqänqe qui imäkätqänä.’ Inäqe, nätmätqä he ändquwinqe, nyi hiqä hinuä iqini yatnqä ämitmänğanji, Iqueqä suqä quvqe mämoqumueqä iqänä. ¹⁵ Itanğa Heroti iqu-pqe mämoqumueqä itä, nenyqä anji ändowatqiyä. Ne Ique pizqä päsätunquä dinqe, Iqueqä quvqe, hma etanği äqunäñueä. ¹⁶⁻¹⁷ Iininqe, nyi täñä-hunqenä äwimi, hinuinä qunäwatmqänä.”

¹⁸ I tquanğa, qu eeqänäñi, manjä yänänäqñqä ätäpu, “Ämaqä Tqueni, pizqä äpäsätinä, Baräpasi iqueni nenyqä vquatäwatiyä!” ätukuwi. ¹⁹ Baräpasi iqu, Jerusälemäñi, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, ämaqä pizqä päsqañgi, guä äpmuatekuwä iquvi.

²⁰ Inğanji, Pailoti iqu Jisasi Ique ävquatäwatätñqenqä winğanji, anğu ätukqe. ²¹ Inäqe qu manjä yänänäqñqä tiinjä ätukuwi. “Zä-huätatä hueyâ! Zä-huätatä hueyâ!”

²² Ga anğunji, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqe, äki imäkätñqäwä? Ne Ique pizqä päsätunquä di, nyi Iqueqä suqä quvqä hui mämoqumueqä iqä-qae, täñä-hunqenä ävätmä, hinuinä qunäwatmqänä” ätukqe.

²³ I tquanqçä-qe, qu manjä yänänäqñqä, “Jisasi Iqueni pizqä päkiyâ!” ätqua äupiyyi, iqueqä manji mäñdi äkittqäkuwi.

²⁴ Inji Pailoti iqu, “Iquauä äwinqä dunä qänaknä wimqeqä” ätnqçqe. ²⁵ Ämaqä, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, huizique äpäkkqä iquenyqä ätukuwinqe, Pailoti iqu iqueni ävquatäwatqçqe. Itanğa Jisasi Iqueni, iquauä äwinqä iu qänaknä itä, ämaqä päsqa iquauqä hipa iu äwikqe.

Qu Jisasi Ique zä-huätatä äuekuwinqä†

²⁶ Qu Jisasi Ique ätuma äwäpu, ämaqä Saimonä Sairinisanjä iqu, anjä-himqä iunqä tä pätkätanği a äkiqätäpu, zä-huätatä hunqe, ique quamä äwivätäpu, “Jisasi Ique qänaki wivändiyä” ätukuwi. ²⁷ Iqua Ique ätuma wätqätanğuwänğanji, qokä-apäkä kuapänä Ique qänaki äwivändkuwi. Iquautanjä apäkä kuapänänjä hiua, pmapqä ipu, knuä äqiyäpu, qänaki äwivändkuwi. ²⁸ Qu iinjä iqanğuwänğa, Iqu qänaki hinuä ämoqunätä, “Apäkä Jerusälemätanjä iuenä, Nyinyqä knuä maqiyqä pambiyä! Hiqä-hiuänqätä, hiqä ymeqänqätä qäpiyâ” ätukqe. ²⁹ “Qakui tiinjqä. Hea qänakndanğanji, qu tii tpnuwi. ‘Apäkä qokitqä iuatä, ymeqä manyquä iuatä, ymeqä anuä mäwqä iuatä, qu quwqä-quwä aquvänä iqäuä.’ ³⁰ Hea inğanji, ‘Qoqonjä iquenä, he qua täqi äpäknäpu, ktqä naqumuätäpiyâ’ tpnuwiqä.‡ ³¹ Ii tiinjqä. Täñğanji qu zä eqä-tänjä enqä-panjä-qunä, suqä tä nyimäkätqänuwi, inji suqä quvqä imäkqä, zä yäuä äpitnqä enqä-panjä iquauni, suqä äki iwimäkpnuwänqäwä?” ätukqe.

³² Itanğa Iqutä anäñi, qu suqä quvqä imäkqä hnquaqui-pqe, pizqä päkpñqä ätuma äukuwi. ³³ Qu äupiyyi, hipkä ‘Ämaqä nyuänjiqä’ ätminjuwä iu ätimäupiyyi, Jisasi Iquesä, suqä quvqä imäkqä iquaquisä, zä-huätatä äuekuwi. Ämaqä hnquququ, Iqueqä hipa ämuangisa, huiziqueni, hipa qunamäuqänğisa äuekuwi.

† 23:25 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Jonä 19:17-27 ‡ 23:30 Hosiya 10:8

³⁴ Ae äueqanġuwänġani, Jisasi Iqu, “Apiquki, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäuvä. Nätmatqä tä nyimäkquwiñqe, qu maqñqeä” ätukqe. Inġani qu Iqueqä gquetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä mapñqä häñä ikuwi. ³⁵ Jisasi Iqu zä-huätatä hunġanġani, qokä-apäki hinuä äqumbu ätqäuminjuwi. Ämaqä naqä iqua, Ique äkasuwä ätuäpu, “Iqu ämaqä huiziunġi häñä iqumuatqä-queqä. Itanġa Iqu Kraisi, ne mineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunjuä ikqä Iqu etanġutqe, Iqueqä-kiuä häñä iqumuatnänä” ätukuwi. ³⁶⁻³⁷ Itanġa mäkä-iqä iqua-pqe, Iqu-tänä qäqiqi äpäpu, äkasuwä ätupiwi, wainqä-eqä yänänäqñqä äväpu, “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iquki etanġutqe, Tqä-täuä yätamakqä inyä” ätukuwi.

³⁸ Itanġi Iqueqä nyuänä haqä yänġini, tuwanjuä tiñä äqäkuwi. “Ämaqä Tqu, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁹ Itanġa ämaqä quvqä Jisasi Iqutä zä-huätatä anä äuekuwä iquaqu, huiziqu äkasuwä tiñä ätukqe. “Si Kraisi, ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä äkikqä Iqukitanä? Si Qäquki etanġutqe, yätamakqe, Tqä-täuä änyätinä, ye-pqe inä yesñqeä” ätukqe.

⁴⁰ I tquanġa, ämaqä huiziqu qätä äwiyäqe, äkasuwä tii ätukqe. “Hanä-iqä Iqu ämeqä-pa, si-pqä inä ämenyä. Si iinä ätätñänġani, Goti Hanjuwä Iquenyqä zä makinqä iqiyä? ⁴¹ Yeqä suqä quvqä imäkqeuta, hanä-iqä tä meqanġueetani, qu qäyunä yemäkqäuä. Inäqe Ämaqä Tqu, suqä quvqä maiqueqä” ätukqe. ⁴² Iqueni qäpu ätuäqe, “Jisasi Iquki, Si Ämiqä Naqä äpmetñänġani, nyinyqä knuä indqänġtñqä” ätukqe.

⁴³ Ga, Jisasi Iqu kimanġi, “Nyi naqä-qakuä äktqä. Täñġani, si Nyitä qäukuä yänġini anä pmenqueä” ätukqe.

Jisasi Iqu äpäkonġqenqäS

⁴⁴⁻⁴⁵ Hiunġi quemisqeuta, awiyqä 3 kloknġanqä, mäptqä we maunqä itä, qua eeqänänä iunġi hea äwäkqe. Inġani, yuä naqänänä hiqäva-imäkqä anä yänġisa imaknminqe, inġi-inġi äpkñġa äpäwäkqe. ⁴⁶ Inġani, Jisasi Iqu tääqä yänänäqñqä ätätä, “Apiquki, Nqä quuvqe, Tqä hipa iqi eqänä” ätukqe. E ätuäqe, qe äpäkonġqe.

⁴⁷ Ae äpäkonġanġa, mäkä-iqetanä naqä iqu, hinuä e äqunäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Ämaqä Tqueä suqä quvqä imäkqe, aanqeä. Ämaqä Jänänänä-queqä” ätkqe.

⁴⁸ Ämaqä eeqäpnä hinuä qumbñqä aquvü äqänminjuwä iqua, nätmatqä ii timäunġanġi äqumbiyi, huäqä kiinä wunġanġqetani, quwqä quikuiw ptqä äpäknäpu, anämqä anġi äukuwi.

⁴⁹ Inäqe Jisasi Iqueqä käyämaqä iquatä, apäkä ique Galilisa äwivändkuwä iuatä, qu nätmatqä tä timäunġanġqenqä kinä nänġisa hinuä äqumbu ätqäuminjuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä**

⁵⁰⁻⁵¹ Inġani ämaqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu Israitqä iquauqä anä-himqä Arämatiyatanä ique. Iqu ämaqä jänä-nu eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä hinuä äqänä äpmaminqe. Iqu Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquautanä-que. Inäqe, ämaqä naqä huizi iqua, Jisasi Ique qui imäkpnqenqä knuä indqänätqätanġuwänġa, iqu, “änġuiqä” matqä iminqe. ⁵² Jisasi Iqu ae äpäkonġanġa, iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, Jisasi Iqueä huiwiñqä ätukqe. ⁵³ Pailoti iqu, “Yqä mayä” tquanġa, iqu Jisasi

§ 23:43 Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Jonä 19:28-37 * 23:49 Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Jonä 19:38-42

Iqueä huiwi zä-huätatä äuekuwiuta äma äpätä, yuä huäqä äutätä, ämaqä qua ptñqä iu ekqe. Ämaqä wiqä iunji, hikä mnä ae ätäpqiyanjuwä-qe, iunji ämaqä hñque pñqä maeqä inuwi.

⁵⁴ Hiunji iquenji, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä näwenyä imäqқанғанji. Mä Josepä iqu ii imäqқанғанji, Sämbatqä timäutñqä ikqe. ⁵⁵ Itanğa apäkä Galilisa Jisasi Iqutä anä äpkuwä iua, “Josepä iqu, Jisasi Iqueä huiwi qua äkiu pñqä eänqutiyä. Ä äänä itä eänqutiyä” tpu, hiñuä qumbñqä, Josepä ique qänaki äwivändkuwi. ⁵⁶ Hiñuä ae äqumbiyi, äväma äwäpu, marasiñqätä, wetqä jinañä-weqätä näwinyä imäkepiyi, hiunji hapä pmeqқанғанji, suqä ätäñqä dunji qänaknä ipu, hapä äpmaminjuwi.

24

*Jisasi Iqu, qua buta anji ävaukqenqä**

¹ Hiunji hapä pmeqä ae äpäwқанғанji, zinuä matқанғанji, apäkä iua nätmätqä näwinyä ae imäkekuwi ämapiyi, ämaqä qua ekuwä dunqä äukuwi. ²⁻³ Qu iqi ätimäupiyi, hikä qua hovqä iunji mäpmäwänätanji äqumbiyi, yäpä yänğisa äpeyäpu, Naqä Jisasi Iqueqä huiwi mäwiqä itanği äqunjuwi. ⁴ Qu iinä äqumbiyi, kñuä kuapanä indqänäpu pmetanğuwänğa, ämaqä hñquaqu, gquä hämänänä we-hunqä ipñqä, qäqiqi maqänä ätqäukiyi. ⁵ I tqäuқанғiyänğa, apäkä iua zä ipu, hipenjuä qua bu epu äpmakuwi. Itanğa ämaqä iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä häñä Iquenyqe, he ämaqä pizqä iqua wiqeuni, sunqä qävqä itqänäuä? ⁶ Iqu täqi mäwiqä inä, ae ävauqeä. Mä Galili du yqänä äpmeqänğa, kukñuä etkqenqä kñui anji hiyätñqeä. ⁷ Iqu tiinä äyä etkqeä. ‘Qu Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenji, suqä quvqä imäqkä iquauä hipa iqi wipnuwiqä. Itanğa qu Ique zä-huätatä huepnuwiqä. Hea hñquaqu äwitqe, hñquququenji anji vauniqeä’ ” ätukiyi. ⁸ I tqanğiyänğa, iua Jisasi Iqu ätukqenqä kñuä äwimakqe.

⁹ Iua iunji äväma äupiyi, ämaqä 11 iquautä, ämaqä huizi iquautä, nätmätqä hiñuä äqunjuwinqä awä ätukuwi. ¹⁰ Apäkä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqänñqä ändowatkqä iquau, kukñuä ätukuwä iua, ii tiinji. Mäliya Maktälatanä ii, Jonai, Mäliya Jemisi iqueqä känäu, itanğa apäkä huizi iuautä anä äpmaminjuwä iuatä, iuayi. ¹¹ Apäkä iuaqä kukñuinqe, ämaqä iqua, “Kukñuä qämä-qämä inqä änatqäuä” kñuä vқанғi, quuvqä maeqiyqä ikuwi. ¹² Quuvqä maeqiyqä ipiyitanji, Pitä iqu pämä ätqäuqe, qua ekuwä iunqä tnänä äwäqe, qonä äuktäutä, yuä huäqä äutäpu ekuwinä witanği äqunğqe. Inğanji iqu nätmätqä iinä äqunätäqñqä kñuä kuapanä indqänätä, anği äukqe.

Ämaqä hñquaqu, Emiyasiñqä äukiynqä†

¹³ Itanğa hiunji asä iquenji, wäunjuänqä ämotquaminqä hñquaqu, anä-himqä hmbinyqä äuminjiyi. Anä ipiyqä yoqe, Emiyasiyi. Jerusälemätanji, kinä namji (11 kilomita). ¹⁴ Iquaqu qanä äwäsiyanğanji, nätmätqä eeqänänä ii ätimäukqenqä kukñuä ätqämuiñiyi. ¹⁵ Iquaqu yatñqä inğäwätqätanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaqu-tänä qäqiqi äpätä, qanä anä äuminjuwi. ¹⁶ Iquaqu Jisasi Ique hiñuä äqunjiyä-qe, “Tä, Jisasi Iqueqä” kñuä mindqänqä ikiyi. ¹⁷ Inji Iqu iquaqi tii ätukqe. “Qe qanä äpäsiyanğanji, squä-suanqä tätqäninyqä?”

* 24: Matiü 28:1-15; Makä 16:1-11; Jonä 20:1-18 † 24:12 Makä 16:12-13

Iqu yatnqä e vqanqa, iquaquvqä hipenui huäqä-hunqä-quaqu ätqäukiyi. ¹⁸ Itanji, iquaquisanä hnqu, iqueqä yoqe Keleopasi iqu, kuknuä kimanji tii ätukqe. “Ämaqä, anä-himqä huitanä-huitanä Jerusälemäni kuapanä äpmenuwä iutanji, nätmätqä tänqa ätimäuqenqe, Sinä qätä mäwiyqä injätanä?” ätukqe.

¹⁹ Iqu i tquanqa, Jisasi Iqu, “Squä nätmätqäwa?” ätukqe.

Iquaqu kimanji, “Nätmatqä Jisasi Nasäretqätanä Ique äwimeqenqä ätqueä” ätukiyi. “Iqu hinuä-tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisä, qokä-apäkä iuqä hinuä iqisä, wäunuätä kuknuätä, yänänäqñqä imäkkä Iqueqä. ²⁰ Neyaqa hiqäva-imäkkä naqä iquatä, ämaqä naqä huizi iqua-pqätä, qu Ique päkpnqä kuknuä ämitäpu, ämaqä iquauqä hipa iu ävquwinqätä, Ique zä-huätatä äuequwinqätä, ätätqänueä. ²¹ Kinganäni ne Ämaqä Iquenyqe, knui tiinjä indqänätunqe. ‘Ämaqä Tqu, qokä-apäkä Israitqä iqune anji inätumeqä Iquvqä.’ Itanji kuknuä hnqu inänji. Qu Ique äpäsquwänqanji, hea hnquaqu ae äpawqe, hnqu täsuänä. ²²⁻²³ Inji tänqanji, apäkä nesänä hnjuä, yäunuä-yäunuä injä inemäkkäuä. Zä-hinuä maqñqänqa, qua equwä dunqä äwäpu, Iqueqä huiwi hinuä moqunqä ipiyi, ne änemepu tii änatqäuä. ‘Ne Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hnquaqunä äqunänjunä. Iquaqu, “Iqu hänä äpmenä” änatqinyqä’ änatqäuä. ²⁴ Itanqa ämaqä nesänä hnqua, qua equwä iunqä äupiyi, apäkä iua änatquwä-pa, e äqunänäuä. Iqua Iquenji hinuä mäqunquä iqäuä” ätukiyi.

²⁵⁻²⁶ I tquanqiyänqa, Iqu kimanji, “Qeyaqa knuä indqänqe, hmanjqä” ätukqe. “Kuknuä hinuä-tqä iqua ätkuwä eeqänänji, naqä-qakuä ätimäuqenqe, sunqä maqñqä eninyqä? Qu Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ämineyätñqä ätekqä Iquenyqe, ‘Tänä-hunqä tä ganä ämeqe, qänakndani yoqä naqä meniweqä’ äqäkuwiqä” ätukqe. ²⁷ I ätuäqe, Iqu kuknuä Mosisi iqtä, hinuä-tqä eeqänänä iquatä, bukiu äqiyäunjuwinqä ätipäqiyätä, awä ätukqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Iqueqä-kiuänqä ätä äqänänqenqä, qakuä eeqänänji ämotquakqe.

²⁸⁻²⁹ Inqanji qu anä iquaqu pmaynqä-tänä qäqiqi ätimäupiyi, Jisasi Iqu äwätñqä imäkñqanqa, iquaqu, “Mäptqä ae äwiqe, hea hiätñqä iqäqä-qae, Si yesä anä pmetunqeeqä” ätukiyi. I tquanqiyänqa, Iqu iquaqutä anä pmapñqänä, anä yäpä yänqisa äpaqukqe. ³⁰ Qänakñi, Iqu buayä bnqä, iquaqutä iquvanju anä äpmapiyi, Iqu buayä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änqiuqä’ ätäqe, äkutätä, iquaqui vätnqä ipäqäkqe. ³¹ Iqu ävätnqä iqanqa, iquaquiyqä hinui ängüä äqänyiyi, “Tqu, Jisasi Iqueqä” näqñqä ämakiyi. Inqanji Iqu maqänä imatneqanqa, iquaqu Iquenji, hinuä mäqunquä ikiyi. ³² E imatneqanqa, iquaqu, “Ne hänaqeu äpätaqänqanji, Iqu ye kuknuä äyätapätä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji kuknuä qakui ämäyätqueqanqanqa, yeyaqa äwqe, tä hänaqä enqä-pa äyasqeqä” ätnqiyi. ³³ I ätniyi, iquaqu Jerusälemänqä angumä maqänä äukiyi. Iqi ätimävi, wäunuänqä ämotquaminqä 11 iquatä, ämaqä huizi iquatä, aquwä äqambu pmetanqä äwimakiyi. ³⁴ Äwimeqanqiyänqa, qu iquaqui, “Naqä-qakuiqä. Naqä Iqu anju ävautä, Saimonä ique äwimeqiyä” ätukuwi.

³⁵ Itanji, iquaqu nätmätqä eeqänänä hänaqä du äwimakqenqä awä ätukiyi. Itanqa iquaqu, “Ye Iquenji, buayä yätapqanqanä hinuä äqunänueä” ätukiyi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimakqenqä‡

‡ 24:35 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Jonä 20:19-23

³⁶ Qu kuknuä i tqämanätqätanġuwänġa, Jisasi Iqu iquauä awä iqi ätqäukqe. I ätqäuqe, “Heqä äwqä hanuä enyänä” ätukqe. ³⁷ I tquanġa iqua yäunüä ipu, ‘Hikuapqeqä’ ätäpu, zä ikuwi. ³⁸ Iwä Iqu tii ätukqe. “Äwqä hanuä minqä, knuä kuapänä sunqä indqänäpu pmenäüä? ³⁹ Nyaqä hipaitä, yukitänġi, hinuä qumbiyä. Ii nyinjqä. Nyaqä huiwiu a äminiyäpu, näqñqä mapiyä. Nyi guwä-tänä, yänä-tänjunqä. Hikuapqä iqua, iinjäqua manä” ätukqe. ⁴⁰ Iqu iinjä ätuäqe, Iqueqä hipaetä, yukitä ämotquakqe. ⁴¹ Iqua aquvänä ipiyä-qe, “Naqä-qakuätiyä? Quanġitiyä?” knuä indqänätqätanġuwänġa, Iqu, “He buayä hui ämenäüä?” ätukqe. ⁴² Iqu e tquanġa, iqua hämapäkä häkiyä äyäqäkuwi, hñġini, Ique äwikuwi. ⁴³ Iqu ämotauqe, iquauqä hinuä iqisa äñgqe.

⁴⁴ Inġanġi, Iqu tii ätukqe. “Nyi hesä yqänä äpmamänġanġi, ‘Kuknuä eeqänänä Nyinyqä, bukä Mosisi iqu äqäkqeutä, hinuä-tqä iqua äqäkuwiutä, apqä tqä iqua äqäkuwiutänġi, ii naqä-qakuinä timäuniqeqä’ äyä etminqeqä” ätukqe. ⁴⁵ Iinjä ätuäqetänġi, iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä qakuä eeqänänġinqä näqñqä mapñqä yätamäkkä äwikqe. ⁴⁶ Ga tiinjä-pqä inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunġi, tiinjä ätä äqänänä. ‘Kraisġi, Goti Hanjuwä Iqu ämeyätñqä ätekqä Iqu, tänä-hunqä menqiyä. Itanġa qua äptepqä dunġi, hiunġi hñquaqu äwitqe, hñquququenġi, anġi ävaunqiyä. ⁴⁷ Itanġa ämaqä eeqänänä iunġi, qu Iquenyqä awä tpuñqäüä. Ämaqä, quwqä knuä äkunmäkmbu, suqä quvqe ävquatämäuqenqätä, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuqenqätä awä tpuñqäüä. Kuknuä awi, Jerusälemä iu ganä tpuñqäüä’ ätä äqänänä. ⁴⁸ He nätmätqä tä hinuä äqunġuwinqe, awä-tqä-quenä epñqeqä. ⁴⁹ Nätmätqä anġuanänä Apiqu etapänġinqä ätkqe, Nyi henyqä ändowatmqänä. He, yänänäqñqä qäukuä haqä yätutanġi emetqänġanqä, anä-himqä täu pmetpñqeqä” ätukqe.

Goti Iqu, Jisasi Ique, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqäŠ

⁵⁰ Jisasi Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquauñġi, anä Betani iunqä ätuma äukqe. Iqi ätimäupiyi, Iqueqä hipa haqä yätqä eätä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau äñguä miwiyätñqenqä tääqä ätukqe. ⁵¹ Iqu e ätuäqe ävämeqanġa, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä haqä yätunqä ätuma qe ekqe. ⁵² Inġanġi iqua qonä äuktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupiyi, aquvänä ipu, Jerusälemänqä anġi äukuwi. ⁵³ Inġata-tinġi, iqua hiunġi ique-ique, hiqäva-imäkkä anä ququawiu äpmapu, Goti Iquenyqä “änġuiqä” ätäpu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäuminuwi.

**Kuknuä änguä we-hunqä-täni,
Jonä
iqu äqäkqe
Yätamäqkä kuknuä hiñuiqänä iquvi**

Kuknuä änguä we-hunqä-tänä ique äqäkqe, Jonä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Goti Iqueqä Kuknuä Iqu ämaqä-qu eätä, neyaqä awä iqi äpmenä” ätkqe. Itanğa Jonä iqu, tiinänqä äwingqe. Qokä-apäki, qu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, quuvqä eqiyäpu, ga qu näqñqä tii hepñqänänyä. Ämaqä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anđi inetmetñqä ändowatkqä iqu, ii Jisasi Iquvi. Itanğa Jonä iqu näqñqä tii eä, Iqueqä tuwanuä tä, i äqäkqe. Ämaqe, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämitpqe, qu häñä hea ique-ique änguänä pmeqe mapnuwänqä. (20:31 hiñuä qunyä).

Hiñuiqänä Jonä iqu, “Jisasi Iqu, Kuknuä Goti Iqutä kiñganä anä äpmamiñqä Iquvqä” änatkqe. Iwä qänakñi Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäqänänä, imäkmiñqenqä ätkqe. Ii ne hiñuä näqñqe, tii eatuñque. Jisasi Iqu, ämaqä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anđi inetmetñqä ändowatkqä Iquvqä. Ga Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Itanğa Jonä iqu, Jisasi Iqu, ämaqe mimäqänänä di imäkmiñqä iutanä qakuñqä-pqe, inä änatkqe. Iutanä ne hiñuä tii ae äyä äqunänqque. Ämaqä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyäpu, Ique qänaki äwivändkuwi. Ä ämaqä hui, quuvqä heqiyqänqque, mäwiñqä ikqe.

Itanğa saptä 13-17 iunä, Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqueqä himä-wiunqä iqua, a kiqätñqä ikuwänğa, nätmatqä heatqä inğa ätimäukqenqä ätkqe. Inğanä Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iquatä äpme, iquaunä, kuknuä änguä hui inä ätumiñqe. Qänakñi, himä-wiunqä iqua, Jisasi Ique a äkiqätäpu, kuknuä ämitäpu, Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Itanğa kuknuä yäpaki, Jisasi Iqu anđi ävauqanğanä, wäunüänqä ämotquamiñqä iqua, Ique hiñuä äquñguwiñqeyi.

Nätmatqä hñquenyqe, ne Jonä iqueqä bukä iu hiñuä kuapä äqunätuñque, ii qokä-apäkä iuqä suqä häñä pmapñqä dutanä, Jisasi Iqu kuknuä ktqä enqä-pa ätkqeyi. Inä kukñui, yuñuiñqä, eqenqä, bretqenqä, we-hunqenqä, guä wainqenqä, itanğa, sipsipqä miqenqe, ne hiñuä äqunätquñu.

Kuknuä häñä-pmeqä-täñiqä

¹ Qua tqu mimäqkä änyä etanğanä, Kuknuä Iqu ganä äpmamiñqe. Itanğa Kuknuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutä anä äpmamiñqe. Kuknuä Iqu, Goti Hanjuwä Inänä-quvi. ² Ainğa nätmatqä mimäqkä änyä etanğanä, Kuknuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutänä anä äpmamiñqe.

³ Iinä etanđi, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä imäkätäqänğanä, nätmatqä eeqänänä Kuknuä Iquesanä imäkkqe. Hänaqä huiziutanä, nätmatqä hui, mimäqkä pa ikqe. ⁴ Iinä etanđi Kuknuä Iqu, häñä-pmeqä quatä Iquvi. Itanğa häñä-pmeqä tqu, qokä-apäkä iuqä We-hunqä Vqä Iquvi. ⁵ We-hunqä Iqu, hea witanğqeyi, we eumäkätqätanğa, hea iqu, Iqueni mämäwqätäuqä itñqe.

⁶ Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñque ändowatkqe. Iqueqä yoqe, Jonä iquvi.
⁷ Jonä iqu inġaŋi, We-huŋqä Iquenyqä qokä-apäkiu awä tquanġi, qu iqueä kukñui qätä äwiyäpu, We-huŋqä Iquenyqä quuvqä heqäpñqenqä äpkqe.
⁸ Jonä iqu We-huŋqä Iqu maetqe, iqu We-huŋqä Iquenyqä awä tuätñqä iquvi. ⁹ I tätqätanġaŋi, We-huŋqä naqä-qakuä qokä-apäkä eeġänänġä we wumäkquätñqä Iqu, qua täuŋqä pätnqä imiŋqe.

¹⁰ Kukñuä Iqu qua täu äpmeŋqe, qua tqu Goti Hanjuwä Iqu Kukñuä Iquesanä qäyä imäkkqänqä, qua täu äpmapiyä iqua Kukñuä Iquenyqe, yoqä mäwqueqä ikuwi. ¹¹ Iqu Iqueqä quae qäyä timäuqanġi, quvämaqä iqua, Iqueni mitmeqä danä ikuwi. ¹² Inäqe, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, it-makuwä iquaunġi, Kukñuä Iqu qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä timäupñqä imäkkqe. ¹³ Qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä ätimäuquwi, qu hiŋgi ämaqä qua täutanä hñqu hemeqanġi ätimäuquwä maetqe, Kaniqu Goti Hanjuwä Iqu imäkqanġi ätimäuquwi.

¹⁴ Kukñuä Iqu, täkä ämaqä ne enqä-panä-qu imänätä, neyaqä awä iqi äpmamiŋqe. Iqu ämaqenqä kuapä äwinyätä anġuä Iwimäkqä-qu eä, itanġa naqä-qakuänänġinqä Motqueqä Iquvi. Itanġa Ymeqä Kiuänänġä Iqu, Iqueqä Kaniquesa yänänäqñqä ämeqäqä di, ne hiŋuä äqunänqque.

¹⁵ Inġä etanġi, Jonä iqu Iquenyqe awä-tqä-quvi. Maŋä yänänäqñqä tii ätukqe. “ ‘Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqe, nyaqeunġi ämäwqätäunqiyä’ etätñqä Iqu, Iqu tä Qäquvi. I ätätñqe, quati tiinä etanġiyi. Nyi nipai manyinyquänġanġi, Iqu äpmamiŋqeä” ätukqe. ¹⁶ Iqu ämaqeunqä kuapä äwinyätä anġuä Iwimäkqä-qu eä, neŋi nätmätqä anġuänänġi, tätä änätapätqäuä. ¹⁷ Kukñuä-suqenqä näqñqe, ne Mosisi iquesa ämequä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqenqä äwinyätä anġuä iwimäkqenqätä, Iqueqä suqä naqä-qakuinqätä näqñqe, Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Iquesa ämeque. ¹⁸ Ämaqä-pqä hui Goti Hanjuwä Iqueni hiŋuä ae äqunätqänjuwä hmanġi. Inġi Iqu Goti eä, Ymeqä Hñqunänġä, Kaniqutä anä äpmanyä Iqu, neŋi Goti Hanjuwä Iquenyqä ämänätqueqi.

*Jonä asñä-qäyqä iquenqä**

¹⁹ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä hñquatä itanġa, Iqueqä anġi wäunüä imäkqä hñquatä, Jonä iqueni, “Si tqukikä?” ätuäpu, ique yatñqä wipñqä, Jerusälemäta dowatqanġuwänġa, Jonä iqu awä tii ätukqe. ²⁰ Iqu qätenä mäwiyqä itä, äti tii ätukqe. “Nyi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä iqunä maetqenä” ätukqe.

²¹ “Inġi si tqukikä? Si Laisa iquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi. I tquanġuwänġa, Jonä iqu, “Nyi Laisa iqunä maetqenä” ätukqe.

“Inġi Mosisi iqu hiŋuä-tqä hñquenyqä ätkqe.† Si qäquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä vqanġuwänġa, iqu “Oeyä” ätukqe.

²² Iqu “Oeyä” i tquanġanġi, “Ämaqä ne änandowatquwä iquau anġumä äwätanä tuatunqenqe, si tqukiyi? Inġi si tqä-täunqe, äänä ttñqäwä?” ätukuwi.

²³ I tquanġuwänġa, Jonä iqu kukñuä hiŋuä-tqä Asayä iqu ätkqeunġi, ämetä ätukqe.

“Nyi ämaqä anġä avqñqä imda maŋä ätätmä, ‘Naqä Iqueqä hänaqe jänänä imäkpiyä’ tqä iqunqä.”‡

* 1:18 Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18 † 1:21 Kukñuä-suqä 18:15, 18 ‡ 1:23 Asayä 40:3

24-25 I tquanġuwänġani, ämaqä i ändowatkuwä Parisi iqua, iqueni yatnġä ämipu tii ätukuwi. “Si Kraisi Iquki maeqä eännä, Laisa iquki maeqä eännä, itanġa hinġuä-tqä iquki maeqä eänji, inji si ämaqä asni, sunġä qäyätqänġinyä?” ätukuwi.

26 I tquanġuwänġa Jonä iqu, “Nyi asni, eġetä äqäyätqänänä. Inäġe, heyaqä awä iqini, hġqu ätqäuä. Iquenyġe, he änyä maġnġä eänäuä. 27 Iqu nyaqä tuwiu qänaki pätnġä Iquvi. Itanġa Iqueä yukä muasmänġä quvätmġe, nyi äġġuänänġunä maeqä injänä” ätukġe.

28 Kukġuä iini, eqä Jotänä yätäqä näġġisa anġ-himqä Betani iu ätnġuwi. Iqini, Jonä iqu ämaqä asnġ äqämġe.

Goti Iqueqä Sipsipqä Meqä Iquenyqä

29 Kukġuä i ätnġuwä awinġani, Jonä iqu, Jisasi Iqu iquenyqä pġanġi äqunäġe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä, ämaqä qua täutaġä iquauqä suqä quvqä huätä mamäuqä Iqu, Täsqukänä” ätukġe.

30 “‘Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnġä Iqu, Iqueä yoġe nyaġeunġi ämäwqätäunä’ ätätmä, itanġa ‘Nyi nipai manyinyquänġani, Iqu ganä äpmaminġeqä’ ätätnġä Iqu, nyi Ämaqä Tquenyqä ätätnġeqä” ätukġe.

31 “Ämaqä Tquenyġe nyi maġnġä ekqä-qe, Israitqä iqua Iquenyqä näġnġä hipġenġä äpätmä, eġetä asni i äqäyätqänänä” ätukġe.

32 Jonä iqu iqueqä hinġitä hinġuä äqunġenġä, “Qäukuä yätutani, Dnġ Äġġuä Iqu ynġä-heeqä enġä-pa äpäġe, Iqutä pmeġanġi§ äqunänġeqä” ätukġe. 33 “Ämaqä Tquenyġe nyi änyä maġnġä ekqä-qe, nyi asni eġetä qämqä änändowatkqä Iqu tii ändkġe. ‘Si tqä hinġitä Dnġ Äġġuä Iqu äpätä, ämaqä hġqutä pmeġanġi äqunänġi, Ämaqä ii Qäqu, ämaġeu Dnġ Äġġuä Iqutänä asnġ qiyänġe, Qäqueyqä,’ ändkġeqä” ätukġe. 34 “Nyi nġä hinġitä hinġuä äqunänġä etanġi, nyi he i etqä, ‘Tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäquvqä’ ” ätukġe.

Ämaqä hġqua, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwinġä

35-36 Anġumä awinġa-mändani, Jonä iqu iqueqä wäunġänġä ämotquaminġä hġquaqutä ätqäupu, Jonä iqu, Jisasi Iqu sä mäwqätäuqanġi äqunäġe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqu, Näġqiyqukuänä” ätukġe. 37 Itanġi wäunġänġä ämotquaminġä iquaqu i tqanġi äwiyi, iquaqu Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

38 Inġanġi Jisasi Iqu qänaki hinġuä ämamäukġe, iquaqu Ique qänaki äyä wivändätanġinyä äqunäġe, “Qe sunġä qenġanġikä?” ätukġe.

I tqanġa iquaqu, “Lapai iquki, si äġġi äpmanä ikitqänġinyä?” ätukiyi. Kukġuä ‘Lapaiqä’ ätnänġä tqu, ‘Näġnġä-vqä iqukiyä’ ätnä.

39 I tqanġiyänġa, Iqu iquaquini, “Qe Nyi äpmeġeunġi, hinġuä qun-yiyänġänä äwanä” ätukġe.

I tqanġi äwiyi, 4 klokä iunġi, iquaqu Iqutä äupiysi, Iqu äpmaminġeunġi hinġuä äqunäsinyä, hiunġi iqueni Iqutä äpmakiyi.

40 Jonä iqu i tqanġi äwinyä Jisasi Ique qänaki äwivändkiyä iquaqu, hġqu Endru iquvi, Saimonä Pitä iqueqä kätä-känġuequ. 41 Endru iqu Jisasi Iqueni äväma, Saimonä iquenyqä ganä äwäġe, “Ne Mäsayä iqueni hinġuä äqunänġunä” ätukġe. Kukġuä Mäsayä ätnänġä iqu, ‘Kraisi ne ämineyätġä Goti Hanjuwä Iqu atäunġuä ikqä iqueqä’ ätnä. 42 I ätuäġe, Endru iqu iqueni Jisasi Iquenyqä ätuma äukġe.

Äwimeqanġiyänġa, Jisasi Iqu Saimonä ique äqunäqe, “Si Saimonä iqukiyqä. Tqä tniqeqä yoqe, ‘Jonäuä’ ätmiñuwi. Tqä yoqe, ‘Sipasiuä’ gondñqeqä” ätukqe. Yoqä iinji, Pitä-qe, asä qeyi. Yoqä iquaquvqä quati, hikä äknänä ätnä.

Jisasi Iqu, hñquaqi tääqä ätuätumakqenqä

⁴³ Awiñġa, Jisasi Iqu Galilinqä wätñqä itä, Iqu Pilipä iquenyqä qävqä äwäqe, iqueni, “Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. ⁴⁴ Pilipä iqu anä-himqä Betsaitä pmeqä-quvi. Inji Endrutä, Pitätä, anä asitanä iquaquvi.

⁴⁵ Itanġa Pilipä iqu, Nataniyoli iquenyqä qävqä äwäqe, tii ätukqe. “Mosisi iqu, bukä kukñuä-suqenqä ätnä qänätanġqä iu, ämaqä hñquenyqä äqäkqe. Itanġa hiñuä-tqä-pqä iqua, asä iquenyqä tuwanuä äqiyekuwi. Ämaqä iqueni ae ämäqumuequnä. Iqu Jisasi, Josepä iqueqä hikñä, anä Nasäretqä-tañä-queqä” ätukqe.

⁴⁶ I tquanġa Nataniyoli iqu, “Änäändiyä? Anä Nasäretqätanji, nätmätqä äñguä hui timäunqutiyä?” ätukqe.

I tquanġa, Pilipä iqu, “Si äpätnä hiñuä qunyä” ätukqe.

⁴⁷ Jisasi Iqu, Nataniyoli iqu Ique wimetñqä iqanġi äqunäqe, Iqu iquenyqe, “Israitqä naqä-qakui täsqukänä. Iqu suqä quanġä di, mimäkqueqä” ätukqe.

⁴⁸ I tquanġa, Nataniyoli iqu, “Inji Si nyinyqe, näqñqä äänä ämanä tnyä?” ätuätä, Jisasi Iqueni yatñqä äwikqe.

Yatñqä e vqanġa, Jisasi Iqu iqueni, tii ätukqe. “Pilipä iqu si änyä äkimetñqä iqanġa, Nyi si zä-eaqä iqueä quata iqi pmetanġnä äkqänänqeqä.”

⁴⁹ I tquanġa, Nataniyoli iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki eänä, itanġa Israitqä iquneqä Ämäneyqä Naqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanġa, Jisasi Iqu, “Nyi siñi, ‘Zä-eaqä iqueä quata iqi pmetanġnä äkqänänqeqä’ ktqanġqenqä, si quuvqä i eqinyä. Nyi iinjä äktqe, ii wänqe. Nätmätqä naqänänjä hñquauñi, si qänaki hiñuä qundñqinyä” ätukqe.

⁵¹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Qäukuä qñqanä äutänätä, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqueä haqeqisa äyäpu, äpäpu itqätanġpi, qumbñqäuä” ätukqe.

2

Jisasi Iqu, wainqä-eqä imäkkqenqä

¹ Awiñġatanä huiziñi, anä-himqä Kana, qua Galili iuñi, qokä-apäkä hiyaqu ämanyiñqä iqanġinyä, Jisasi Iqueqä känäe iu äpmamiñqe.

² Itanġa Jisasi Iqutä, Iqueqä wänuänqä ämotquamiñqä iquatä, i manġanġinyä iunqä kukñuä tquanġä, iqua-pqe iu anä äpmamiñuwi.

³ Wainqä-eqe qäpu hiqanġa, Jisasi Iqueqä känäe, “Qu wainqä-eqe qäpu äñgäuä” ätukqe.

⁴ I tquanġa, Jisasi Iqu, “Naye, si iinji sunqä dnyä? Nqä ii imäkqenqe, änyänjqä” ätukqe.

⁵ Inġanji Iqueqä känäe wänuä imäkkqä iquauñi, “He Iqu het-qanġutqeunä imäkpüyä” ätukqe.

⁶ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä suqä hñqu tiinji. Goti Iqueqä hiñuä iqi äñguä hipñqä diñqe, qu asñä äqänäpu akiyä änyimiñuwi. Eqetänji, iinjä imäkmbñqe, hikiu iquonämäupu, eqä-häkä

imäkkuwä 6 iqi ätqäuminjuwi. Eqä-häkä iinjä hñqu iomäupqe, ämaqä hñqu kiqä-kiuanä mämeqe, 100 litä-quayi.

⁷ Känae i tquanğa, Jisasi Iqu wäunjuä imäkkä iquaunji, “He häkä tquau eqä equatimepiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua häkä iquaunji, manğua equatimäukuwi. ⁸ Iqua eqä i iomeqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He tänğani eqä hui iopu, ämaqä ymisañä miqä ique äma wipiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua Iqu tquanğqä-pa ikuwi.

⁹ Inğani aañä ege, wainqä heqanği, ämaqä ymisañä miqä iqu yamwiqä ikqe. Wäunjuä iqä eqä iopiyä iqua, qu wainqä-eqä hiqanğqenqä näqñqä etanğuwä-qe, ymisañä miqä iqu maqñqä eä, iqu ämaqä apäkä meqanğqä ique kukñuä ätuätumeqe, tii ätukqe. ¹⁰ “Ämaqe tii iqe. Wainqä-eqä anğuanäni, ganä maepnä. Itanğa qu eqä kuapänä anäpu, hiqiiyqä heqanğuwänğa, wainqä-eqä huizi di inğa mapñqänänyä. Iinjä qäyä etanği, si wainqä-eqä anğuanänjä zä eni, tanğa äyä ämaenyä” ätukqe.

¹¹ Nätmätqä ämaqä hui mimäkkä iminjuwi, Jisasi Iqu anä-himqä Kana, qua Galili iunji, i qe imäkätä, Iqueqä yänänäqñqe ämotquetä ipäqäkqe. I äqumbiyi, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

¹² Jisasi Iqu i imäkäqetanji, Iqutä, känaisä, känğüakatä itanğa Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatäni, qu anä Kapänamänqä äwäkuwi. Itanğa qu iqini, hiunji hatñä hmbu äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, hiqäva-imäkkä anji jänä imäkkqenqä**

¹³ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä hiunji naqänänjä, Pasopa ätätqänjuwä iqu qäqi etanği, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe.

¹⁴ Äyäqe, iqini Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkä anä ququawä iqini, ämaqe qu bulumäka-sua, sipsipqä-sua, itanğa yññä-heeqä-sua mbqänqä imäkäpu, ga hñqua quamä äpmapu mbqä yanä nyätqätanğä äqunğqe. ¹⁵ Iinjä äqunäqe, Iqu guä hui ämeqe, äqäyäkoquvätä jävqä imäkäqe, hiqäva-imäkkä anä iutani eeqänänjä huätä äpäsäwqatkqe. Bulumäka-pqä, sipsipqä-pqä qäsänji. Itanğa ämaqä mbqä huitani tñänqä imäkäpu vätqätanğuwä iquauä mbqe bi ämäquvatämäutä, mbqä hevqe yiwanä ämamäukqe. ¹⁶ I itä, ämaqä yññä-heeqä mbqänqä imäkätqätanğuwä iquaunji, “Täqini huätä äma äupiyä. Nqä Apiqueä anji, he mbqä meqä anä mimäkkä pambiyä” ätukqe.

¹⁷ Jisasi Iqu i imäkkqanğa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, “Goti Hanjuwä Iquki, saqä aninğä kuapänä änyinatäqe, nyaqä yäpä tämñi änä manyimänqä iqiyä”† tnätanğqenqä kñuä äwikqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i imäkkqanğqenqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni, “Si nätmätqä ämaqä mimäkkä di äki imäktñqäwä? Si nätmätqä imäknä tä, yoqä naqe äkita ämanä imäkinyä, ne mänätquayä” ätukuwi.

¹⁹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ätukqe. “Hiqäva-imäkkä anä tqe huätä äpnemäpqe, anğumñi Nyi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä.”

²⁰ I tquanğa, Israitqä iqua tii ätukuwi. “Hiqäva-imäkkä anä tqe määtqätanğä quväukuä 46 ämäwqätäukqä enqe, Si ‘Nyi anğumñi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä-qe,’ änäänqä tnyä?” ätukuwi. ²¹ Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iquenyqä ätukqe, Iqu Iqueqä huiwinğä ätkqe. ²² Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, kukñuä i ätukqä

* 2:12 Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46 † 2:17 Apqä Bukä 69:9

iquenyqe, hui äwinyminqä-qe, Jisasi Iqu qua buta hänjä vauqanga, qu knuä inga äwikqe. Inğanı iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu tnätanqenqätä, Jisasi Iqu ätkqenqätäni, quuvqä eqiyäpu naqä-qakuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqqä suqenqä näqqä ekqenqä

²³ Israitqä iqua hiunji naqä Pasopanga, ämaqä kuapänäni, Jisasi Iqu Jerusälemä iqi äpme, hiqqä ämaqä hui mimäkqe imäkätqätanji äqumbiyi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ²⁴ I iqanguwä-qe, Jisasi Iqu ämaqä eeqänänänqä näqqä ängüanänjä eäqä-qae, Iqu qunqä quuvqä maeqiyqä ikqe. ²⁵ Jisasi Iquenji, ämaqä hñqu-pqe ämaqä hñquenqe, 'İnjqä-iinjqe' mätquä yänä. Iqu ämaqqä suqä eeqänänänqä näqqä hiänä.

3

Jisasi Iqu, Nekitimäsi iqtä, kuknuä ätnjiyinqä

¹ Parisi iquautanjä hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi iquvi. Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä ämiqä iquautanjä hñquvi.

² Iqu Jisasi Iquenyqä heatqanga äpäqe, "Näqqä-vqä Iquki, ne näqqqe, si näqqä motqueqä Goti Hanjuwä Iqu äkndowatqä Iqukiyqä" ätuätä, tii ätukqe. "Ämaqä hñqu nätmätqä ämaqä hui mimäqänänji Si imäkätqänjä-panjä iinji, mimäkqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu iqtä anä sätäti, i imäkänqiyä" ätukqe.

³ I tquanğa, Jisasi Iqu ämävauqe, "Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeqä. Ämaqä hñqu, anğumä* ymeqä dänjä hayuqä ii enqä-panjä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä dunji, hiñuä mäqunquä danä iquänqiyä" ätukqe.

⁴ Itanji Nekitimäsi iqu yatnqä tii äwikqe. "Iqu ae ämaqä naqä qoyanjä enqe, ymeqä dänjä hayuqä ii enqä-panji, äänä itä imänätñqäwä? Iqu känai iquenji anğumä nyuetnqä dinqe, känäwä äwqä imñi anğumä mamnqä yänqiyä" ätukqe.

⁵ Ga Jisasi Iqu ämävauqe, "Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeqä" ätukqe. "Ämaqä hñqu eqetä, itanğa Dñä Ängüä Iquesatä, ymeqä dänjä hayuqä enqä-panjä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä dunji mäpeyqä danä iquänqiyä. ⁶ Ämaqä huiwiqä änyuetqe, iqu huiwä-quvi. İnäqe Dñä Ängüä Iqu änyuetqe, iqu quuvqä-quvi. ⁷ Si Nyaqä kukñui, 'He anğumä ymeqä dänjä imämbnqeqä' tqanqenqä, yäunüä miqä isnqeqä. ⁸ Yunüä kiqä äwinyätanqä du äqunätä, huuwqä tqanqenä äwiyätänğanji, ängisa äpätä, ängi äwqutiyä-qe, si maqñqä esnä. İnji ämaqä Dñä Ängüä Iqu änyueqäqe, qu eeqä asänänjä iinjiqä" ätukqe.

⁹ İi tquanğa, Nekitimäsi iqu, "Si e ätnji, änäänqä tnyä?" ätuätä yatnqä äwikqe.

¹⁰ Yatnqä i vqanga Jisasi Iqu ämävauqe, "Si Israitqä iquauqä näqqä motquequki enji, nätmätqä tñqä näqqä mämeqe, äänä itnä inyä?" ätukqe. ¹¹ "Nyi naqä-qakuänänjä ktmqe. Ne näqqä eanä hiñuä äqunätunquä dunqä etätqänju. İnäqe he neyaqä kuknuä dunji, naqä-qakuä mimäkqä iqäüä. ¹² Nyi nätmätqä qua täuninqä tqanqä, he quuvqä maeqiyqä iquwi, ga Nyi nätmätqä qäukuä yätuninqä hetqanğundqe, he quuvqe äänä ipu heqäpnqäwä? ¹³ Ämaqä hñqu qäukuä yätunqä mäyqä inqe. Ämaqqä Ymeqä Ekqä Iqunä, qäukuä yätu äpme äpqqä. ¹⁴⁻¹⁵ İnji

* **3:3** Kuknuä Jonä iqu täqi äqäkkqe, kiqä quati hñquaquvi. Hñqu 'anğumä', huiziqu 'haqä yätuta'. Hiqqä 3:7 iunä-pqeyi.

ämaqä quuvqä eqämipqä eeqänänjä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwä diŋqe, ii tiinji. Anjä avqŋqä imä, Mosisi iqu qämakä imäkätä, zä imasätä, äma äpekqä-pa,† Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu i äma pepŋqäüä” ätukqe.

¹⁶ “Goti Hanjuwä Iqu ämaqä qua täuŋŋqä huäqä kiinjä wuŋganji, Iqu Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Ique äwikqe. Ga inji, ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqämipqe, qu eeqänä qui mimäkŋqä danä, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwi. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueni, ämaqä qua täuŋjä iugä suqä quvqe iwäsäutŋqä ändowatkqä mäetqe, Iqu iquaunji hänjä iqumuatätŋqä ändowatkqe. ¹⁸ Itanğa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqämipqe, iquaunji suqä quvqenqä miwäsäuqä yäniqe. Itanğa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Iqueqä yoqenqä quuvqä maeqiyqä imitpqe, iquaunji iuta suqä quvqenqä ae iwäsäuä. ¹⁹ We-huŋqä Iqu qua täuŋqä qäyä äpŋqanqä-qe, ämaqe, suqä quvqä imäkäpiyŋqä We-huŋqä Iqueni tuwä äwiyäpu, hiawiqä imqä äwinyä. Suqä injiuta iwäsäunä. ²⁰ Ämaqä suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua, suqä quvqe ätnänäqi äti witŋqä etanqenqä, qu eeqänänji, We-huŋqä Iquenyqä mäwiŋganjuti, Iquenyqä mapqä ipnä. ²¹ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä suqä naqä-qakuä iu qänaki itqänjuwä iqua, quwqä wäunui Goti Hanjuwä Iquesa imäkqanqppqe, ätnänäqi äti timäutŋqänä, We-huŋqä Iquenyqe äppŋqäüä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqenqä

²² Ii iqe, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä qua Jutiya iunqä äupiyyi, iqinj qu ämaqä asnjä äqiyäpu äpmaminjuwi. ²³⁻²⁴ Inğanji Jonä iqu guä änyä pmetŋqänğa, iqu-pqe anjä-himqä Aionä, Salimä-tänjä qäqiqi, ämaqä asnjä äqäminqe. Iqinj eqä kuapä pätqätanji, ämaqä kuapänä iquenyqä äpäpu asnjä ämaminjuwi.

²⁵ Hiunji hŋqueni, Jonä iqueqä ämotquaminqä hŋquatä, Israitqä huizi hŋqutä, suqä eqetä akiyä änyminjuwä iquenyqä kukŋuä nänji-täqi ämamäuminjuwi. ²⁶ Injä ipiyyi, qu Jonä iquenyqä äpäpu, “Näqŋqä nätapqä iquki, eqä Jotänä ique yätäqä nänqisa, Ämaqä sitä anä äpmanyä, itanğa Iquenyqä ‘Injä-iinäqueqä’ ätminjä Iqu, tänganji ämaqä asnjä qäyqanji, ämaqä kuapänä Iquenyqä äwqäüä” ätukuwi.

²⁷ I tquanqawänğa Jonä iqu, “Ämaqä hŋqu nätmätqä hui hinji mämeqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu ique vqanqutqenä ämenä. ²⁸ ‘Nyi Kraisi, ämaqä mitŋqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunuä ikqä iqunä maetqenä. Nyi Iquenyqä hinuiqä änändowatqä iqunqä’ tqanqqe, hiqä-hiuä qätä äyä änyikuwiqä. ²⁹ Ämaqä hŋqu apäkä tuwakŋä änyuätqe, apäkä ii iqueqä apäkiyyi. Inäqe ämaqä apäkä metŋqä iqueqä näueqä iqu, iqi ätqäutä apäkä meqanqäqä iqueqä quvaki qätä äwiyäqänğanji, iqu yeeqänänjä yänä. Ga nyaqä yeeqä iqe, aanjä naqänänjä asä iinjäqä. ³⁰ Nyi yoqä maeqä quvqä hiqanğa, Iqu ämanqutäutä, yoqä-tänjä hiänqiyä” ätukqe.

³¹ “Ämaqä haqä yätuta äpqäqä Iqu, ämaqä huiziquaunji ämäwqätäunä. Itanğa ämaqä qua täutanjä iqu, iqu täutanjä-qu eä, kukŋui nätmätqä qua täutanŋqä tänä. Inäqe qäukuä yätuta äpqä Iqu, eeqänänji ämäwqätäunä. ³² Iqu hinuä äqunätä, qätä äwiyätŋqä iu qäyä ätqanji, qu Iqueä kukŋui naqä-qakuä mimäkqä danä itqänäuä. ³³ Inäqe ämaqä Iqueqä kukŋuä qätä äwiyätä ämeqä iqu, iqu ämaqä huiziquaunji, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui naqä-qakuänänjä etanji ämotqenä. ³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä

† 3:14-15 A Täuqä 21:9

Iqu ändowatqäqä Iqueni, Iqueqä Dnjä Änguä Ique aanä kuapänänjä vqanqgetani, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui awä tänä. ³⁵ Kaniqu, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuapänä wiŋganŋi, ga Iqu nätmatqä eeqänänŋi Iqueä hipa iqi ekqe. ³⁶ Ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyqäqe, hänä hea ique-ique pmeqe äme. Inäqe ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqäqe, hänä-pmeqe mämeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä äkasuwi, iqtä hea ique-ique witänqiyä” ätukqe.‡

4

Jisasi Iqu, Jutiyaŋi äväma äukqenqä

¹⁻³ Parisi iqua Jisasi Iquenyqe, “Iqu Jonä iqueni ämäwqätäutä, iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua kuapänänjä eäpu, asñi iqueqä hipa iuta ämetqänjä” tqanqä äwikuwi. Iquenyqä iinjä ätmiñuwä-qe, ämaqe asñi, Iqu maqiyqä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua äqämiñuwi. I tqanqä qätä äwiyäqetani, Iqu qua Jutiyaŋi äväma, anqumä qua Galili iunqä äukqe.

⁴ I äwätäqänqanŋi hänaqe, qua Sämalia, anä-tänä iu wätñqä indqänätä, äukqe. ⁵ Iu äwätäqänqanŋi, Sämalia pmeqä iquauä anä-himqä hñqu, yoqe ‘Sikauä’ ätmiñuwä ique ätimäukqe. Ii qua Jekopä iqu iqueqä hikñä Josepä ique äwikqä-tänä qäqiyi.

Jisasi Iqu, apäkä Sämaliyatanjä huisä, kukñuä ätkiyinqä

⁶⁻⁸ Mäptqe awänä pmetanqä, Jisasi Iqu hänaqe qanä iminçenqä yänä-a tänänqä hapä äpmaminqä. Jekopä iqu eqänqä qua hovqä iqiyätä, eqä esquä imäkänqä iqi hapä äpmaminqä. Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, buayä mbqänqä anä-himqä duñqä äukuwi. Iqu i pmetanqanŋi, apäkä Sämaliyatanjä hui eqä euätñqä pçanqä, Jisasi Iqu iinjä, “Eqä hui nmqä dapiyä” ätukqe.

⁹ I tquanqä, ii ämävauqe, “Nyi Sämaliyatanjinyä etanqä, si Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäyätqänuwä iutanä-quki eäñi, si nyiñi, ‘Eqä hui nmqä dapiyä’ ätätñä, yatñqä änänqä nyinyä?” ätukqe. Kukñuä iinjä, Israitqä Jerusälemä iu Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäumiñuwä iqua, Sämalia iquatänŋi naqä-huinyä mäpmeqä imiñuwä etanqä, i ätukqe.

¹⁰ Ii i tquanqanŋi, Jisasi Iqu iinjä tii ätukqe. “Si nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu qanyinä vqenqä maqñqä eninyä. Itanqä Ämaqä, ‘Nyi eqä hui nmqä dapiyä’ äktätñqä Iquenyqä-pqe, maqñqä eninyä. Si näqñqä eänä, Ique yatñqä vqanqtqe, Iqu eqä hänä-pmeqe ktapänqiyä” ätukqe.

¹¹ I tquanqä ii, “Naqä Iqukiyä, quae kiñä mäma äptnä, eqe mäma enqe, ga Si eqä-häkä-pqä mämeqä danä iñi, eqä hänä-pmeqe äkñgisa iutñqäwä?” ätukqe. ¹² I ätuätä tii ätukqe. “Neyaqä awiñu Jekopä iqu, eqä qua äptesqiyätä, ga eqä täu ängqe. Ga iqueqä ymeqä-pqä, hiveqä-yaqueqä-pqe, täu änmiñuwi. Itanqä kaqä-kawukäne änätapqä Jekopä iqueni, si ämäwqätäunyä?”

¹³ Inqanŋi Iqu, “Ämaqe, eqä esquä täu iopu ämbqe, anqumä eqänqä quväkä ye vquänqiyä. ¹⁴ Inäqe ämaqä, eqä Nyi vqanqundi änätqä iqu, anqumä eqänqä quväkä ye mäwqä iquänä. Itanqä eqä Nyi äwimqä iinjä, ämaqä iquesanŋi eqä esquä enqä-pa, hea ique-ique esuätä, itanqä hänä hea ique-ique pmeqe vqänqeqä” ätukqe.

‡ 3:36 Ämaqä näqñqä-tänä hui, kñuä tiinjä indqänätqänä Hiqñqä 31-36 iunŋi, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kukñuä ma, Jonä tuwanuä äqäqä iqueqä.

¹⁵ I tquangani, ii Iqueni, “Naqä Iquki, eqä ätni, yqä dapiyä. Nyi eqänqä quväkä ye manyiyqanguti, nyi anqumä eqä täu iumqe, mapqä iqämqänänyä” ätukqe.

¹⁶ Inqani Iqu iini, “Tqä qokique kuknuä ätuätnä, asä täqinyqä ätuma ptñqänä uvä” ätukqe.

¹⁷ I tquanga, ii “Nyi qokä mäeqinjqä” ätukqe.

Iwä Iqu, “Kuknuä ii, si naqä-qakuä ätnyä” ätukqe. ¹⁸ “Si ämaqä hipa hñginä eeqänänjä iu ämuannä, itanga ämaqä tanga anä äpmeniyä iqu, naqä-qakuä tqä qokiqu maeqä eänä-qae, inji si naqä-qakuänänjä ätnyä” ätukqe.

¹⁹ I tquangani apäkä ii, “Naqä Iquki, Si hinuä-tquki äkqänänänä. ²⁰ Ne Sämaliyatanä iquneqä awäkiqwa, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, qoqonjä tquesa qänätqätangä, he Israitqä huiziquenä, ‘Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, Jerusälemä iunä qängpñqä,’ ätätqänäuä” ätukqe.

²¹ Ga Iqu iini, “Apäkä iiki, si nyaqä kukñui naqä-qakuänänjä imäkiyä. Hiunji, ämaqe Apique qonjä äwoktäupu, Iquenyqä aquvi, qoqonjä tquesänä-pqä, itanga Jerusälemä dutänä-pqä maqñqänqä iqu ätimäunqiyä” ätukqe. ²² “He Sämaliyatanä iqunenä, Goti, Ique qonjä äwoktäutqänuwä Iquenyqe, näqñqä maeqä ipu hñgi itqänuwiqä. Ne Israitqä iutanjä, Jerusälemä iu itunquä iqunenä, Goti, ne qonjä äwoktäutanä, yoqe haqeu ämatnämäutunquä Iquenyqe, näqñqä eanä itqunünä. Äpäkonqä witanji hänjä iqumuatqenqä hänaqe, Goti Hanjuwä Iqu Israitqä iqunesa imäuqäqeqä. ²³ Inäqe hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Inji ämaqä, Apique qonjä äwoktäupu Iqueqä yoqe haqeu naqä-qakuänänjä mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñä Ängwä Iqueä yänänäqñqä ditä, suqä naqä-qakuänänjitäni, iinjä ipnä. Ämaqe, iinjä iqänqe, Apiqu äwinyänä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqu huiwä maeqä, quuvqä-qu enqä-qae, ämaqä, Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñä Ängwä Iqueä yänänäqñqetä, suqä naqä-qakuänänjitä, iinjä ipñqeqä” ätukqe.

²⁵ Inqani apäkä ii Iqueni, “Nyi näqñqä eäqä. Ämaqä Mäsayä Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iqu äpäñqiyä. Iqu äpätäqänqani ‘Nätmatqä eeqänänjä iinjä-iinjäqä’ natänqiyä” ätukqe.

²⁶ I tquangani, Iqu iini, “Kuknuä äktätñqä Tqunä, Nyi tä Qäqunä äktätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu buayänqätä, wäunjuänqätä, ätkqenqä

²⁷ I tuätqätangani, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua anqumä ätimäupiyi, Iqu apäkä huisä quea tätqätanginyä äqumbiyi, iqua yäunjuä ipu, ‘Änäändiyä’ tpu ipiyä-qe, hñqu-pqe, “Si sunqä kingangikä-qe?” mätquä danä ipu, ä “Si apäkä iini sunqä tnyuä-qe?” ätuäpu, yatñqä miqä ikuwi. ²⁸ Inqani apäkä ii, iyyqä eqä-häki iqi emä, anqumä anä-himqä dunqä äwäqe, ämaqeunji tii ätukqe. ²⁹ “Ämaqä nätmatqä nyi imäkätñqenqä eeqänänjä ändqäqä Ique, hinuä qumbñqänä äwanä! Iqu Kraisi ämaqeu ämitñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunjuä ikqä Iqu heqänänjiqä?” ätukqe. ³⁰ I tquangani, qu anä dutanji äqiyätimäwa, Jisasi Iquenyqä äpäkuwi.

³¹ Apäkä ii, i ävämä uwqanğani, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iqueni, “Näqñqä Motqueqä Iquki, buayä hui huinyä” qäyä ätuäpu, änäänä ätuminuwi.

³² I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu iquauñi, “Nyi buayä he änyä maqñqä etanğuwä hui-tänjunqä” ätukqe.

³³ Ga iqua, “Iqueni, ämaqä hui buayä äma ävqäüä?” ätnäpu, iquauqä-quwä yatñqä inğuwä.

³⁴ Yatñqä i inğäwqanğuwänğa, Jisasi Iqu “Nqä buayi, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwinqä iunä qänaknä itmä, itanğa Iqueqä wäunjuä ändapqäqe qäpu imäkqeqä” ätukqe. ³⁵ “He ymisanä yäüä iqanğuti mapñqe, tii ätätqänä. ‘Qanui hñquaqu-hñquaqu änänjqä.’ He i ätätqänuwä-qe, Nyi ‘He wäunjuä iunä, hiñuä yasämä qumbñqä’ etqänä. Tänğani ymisanä ämapñqe, ae yäüä iqäwänä. ³⁶ Ymisanä yäüä etanği, qanyä ämetä ämapqä iqu, mbqä menä. Itanğa iqu ymisanä iinä, hänä hea ique-ique pmeqä dunqä aquvä äqiyänä. Ga ymisanä vowä qutqä iquä, ymisanä meqä iquä, qäquaqu yeeqänä inyiyiqä. ³⁷ Iinä etanği ämaqeüqä kukñuä tq, naqä-qakuä timäunä. ‘Ymisanä vowä ämaqä hñqu iqanğuti, itanğa ämeqe, ämaqä hñquvqä’ tñnä. ³⁸ Nyi he wäunjuä ipu tuwä-yawä tmimiqä mämeqä ikuwä iunqä ymisanä mapñqä endowatkqeqä. Wäunui, ämaqä hñqua dnä-huqä ikuwä iu, he ymisanä qanyinä mapñqeqä” ätukqe.

Ämaqä Sämaliyatanä iquauñqä

³⁹ Ämaqä Sämaliyatanä anä-himqä Sika iu pmeqä kuapänänä, apäkä ii Jisasi Iquenyqe, “Iqu nätmätqä nyi imäkätñqenqä eeqänänä ändqiyä” tqanğqeta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁰ Iwä iqua Ique äwimapiyi, “Si nesä pmayä” tqanğä, Iqu qutänä hiunji hñquaqu äpmakqe. ⁴¹⁻⁴² Iqu kukñuä vqanğqetani, ämaqä kuapänänä quuvqä inä eqiyäpu, apäkä iinä tii ätukuwi. “Si änatñä iunä maetqe, tänğani neqä-neuä qätä äwiyätanä, quuvqä eqiyqunä. Ne näqñqe, Iqu ämaqä qua täutanju Hänä Iqumuatqä Iquvqä” ätukuwi.

Jisasi Iqu, Galiliñqä äukqenqä

⁴³ Jisasi Iqu iqinä hiunji hñquaqu ae äpmeqe, Iqueqä qua Galiliunqä äukqe. ⁴⁴ Iqu Iqueqä-kiuä awä äti tii ätkqe. “Ämaqe, hiñuä-tqä quwqä anä-himqä iutanä iquenyqe, qu ‘änğüä-qeqä’ matqä ipñqäüä.” ⁴⁵ Inäqe hiunji naqä Pasopanğa ymisanä imäkqanğuwänğani, Galili pmeqe Jerusälemä iu äpmapu, Jisasi Iqu nätmätqä iqi imäkätqätanğqe hiñuä äqunğuwä. Iutanä, Iqu Galili du timäuqanğani, qu Iqueni yeeqä itmakuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä hñqueqä ymeqe, äñğüä iwimäkikqenqä

⁴⁶ Galili dunä, Jisasi Iqu anä-himqä Kananä, aanä ege wainqä imäkkqä iunqä äukqe. Inğani, ämiqä naqä iqueqä wäunjuä miqä hñqueqä ymeqe, anä-himqä Kapänamänä, täñä-yaqä äwäminqe. ⁴⁷ Ämaqä iqu Jisasi Iquenyqe, ‘Jutiyatanä Galiliñqä äpqiya’ tqanğä äwiyäqe, iqu Iquenyqä äwäqe, yatñqä tii äwikqe. “Si Kapänamänqä äwätñä, nyaqä ymeqä täñä-yaqä qäyü äpäkonätñqä äwinqä iqueni, äñğüä iwimäkiya.”

⁴⁸ I tquanğani, Jisasi Iqu iqueni, “He Nyi nätmätqä ämaqä mimikqänänä mimäkqä iqanğmdqe, he quuvqä maeqiyqä danä ipñqäüä” ätukqe.

⁴⁹ Inäqe ämaqä naqä iqu, “Naqä Iquki, nyaqä ymeqe qäyü äpäkonätñqä etanği, iyää, Si nyitä anä wenqeqä!” ätukqe.

⁵⁰ Inğanı, Jisasi Iqu iqueni, “Tqä ymeqä iqu änguä häñä äpmenqiyä. Anämqä mänä” ätukqe.

I tquanğa, ämaqä iqu Jisasi Iqueä kuknuä du quuvqä eqiyätä, iqueqä anämqä äukqe. ⁵¹ Iqu hänaqä tämä änä wätqätanğa, iqueqä wäunuä-wiyqä hñqua ämimbiyi, “Tqä ymeqä iqu ae änguä häñä eqiyä” ätukuwi.

⁵² Iiñä tquanğuwänğanı, iqu iqueqä ymeqä iquenyqe, “Änguä äkñga eqäwä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Iqua kimanı, “Tqä ymeqä iqu yaqä dñi qäpunı, huäqi awiyqeu wanä klokñga eqeqä” ätukuwi.

⁵³ I äwiyäqetanı, kaniqu, “Jisasi Iqu ‘Tqä ymeqä iqu änguä häñä äpmenqiyä-qe,’ mäptqe i pmetanğa äyä ändqäqätanä” kñuä ämakqe. Iiñqe, ämaqä iqtä iqueqä anä iu anä äpmaminuwä eeqänäñi, qu Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

⁵⁴ Jutiyata Galiliñqä äpkqänğanı, Jisasi Iqu nätmatqä Iqueqä yänänäñqä ämotquetñqä hñqu ae imäkkqeu, tä huiziqu imäkkqe.

5

Jisasi Iqu, Betesa iu ämaqä änguä iwimäkkqenqä

¹ I imäkätä äpmaminqetanı, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iqua, Goti Iquenyqä ymisanä naqä bñqä aquvä qñganğa, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe. ² Jerusälemäñi, täkñä hänaqä ‘sipsipqeuqeqä’ ätminuwä-tänä qäqiqiñi, eqä-huänä anä mätävätinjä hipa hñgisani eeqänänä-tänä hñqu itäumäkekuwä iqi ätuminqe. Israitqä iquauä kukñuiñi, kiqä yoqe ‘Betesauä’ ätminuwi. ³⁻⁴ Iqini ämaqä täñä-yaqä huitanä-huitanä iqä iqua, kuapänä äwäminuwi. Täñä-yaqä hiñuä maqñqä iquau, ä yänä quvqä iquau, ä ññuä ämenä miqä iqua, äwäminuwi.*

⁵ Jisasi Iqu timäuqanğanı, ämaqä täñä-yaqä quväukuä 38 mäwqätäuqä hñqu iqi äwäminqe. ⁶ Jisasi Iqu ämaqä iqu täñä-yaqä ainqatqä witanği äqunäqe, iqueni, “Si änguä imändñqä äkiñgiyä?” ätukqe.

⁷ Kimanı, ämaqä täñä-yaqä-tänä iqu “Naqä Iquki, eqä ämenä iqanğanı ämaqä hñqu nyi änmetä eqä bu mäyenjiyqe, täqini aanqe. Nyi eqä bunqä wämätmä itqätanğanı, ämaqä hui ganä ae äpäwiqanğa, nyi mäpäwiqä itñqeqä” ätukqe.

⁸ E tquanğanı, Jisasi Iqu iqueni, “Pämä äpmetnä, tqä yquvanı ämetnä, qanä uvä!” ätukqe.

⁹ Ätquanğanä, iqueä täñä-yaqä qäpu heqanği, iqu änguä-qu, iqueqä yquvanı ämetä, qanä äukqe. Hiunji iqu, Sämbatqä hapä pmeqänğanı.

¹⁰ Inğanı Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä änguä imänñqä iqueni, “Tä hiunji hapä pmeqänğa enqe, si yquvanä hanä ämenätä, neyaqä suqä dñi pmua imäknänä” ätukuwi.

¹¹ I tquanğuwänğanı, iqu ämävauqe, “Ämaqä nyi änguä inyimäkätäqä Iqu, ‘Tqä yquvanı ämetnä qanä uvä’ dqanğiyqä” ätukqe.

¹² I tquanği äwipiñi, iqueni, “Ämaqä ‘Tqä yquvanı ämetnä qanä uvä-qe’, tqä ktqiyä?” ätukuwi.

* **5:3-4** Pipa Grikä pmeqeuqä kuknuä iu äqänänqä huiñi, kuknuä tiñä-pqä inä ätä äqänä. “Qu eqä-huänä iqu ämenä iqanğanqä hiñuä äqumbu äwäminuwi. Tiñä eminqe. Naqä Iqueqä enätqä hñqu ängati äpätä, eqä-huänä iqueni ämenä miqanğanı, ämaqä eqä-huänä bunqä kiñganä äpäwitqä iqu, täñä-yaqä äki-äkitanä imänänqe, qäpu änguä eminqe.” Kuknuä ii, Jonä iqu äqäqätiyä, ämaqä hñquququ qänaknda äqäqätiyä? Ne maqñqe.

¹³ Jisasi Iqu ique änguä iwimäkqanğa, ämaqä kuapänänğä iqi etanğä, Jisasi Iqu quvaqä awä imda maqnğä äukqe. I iäqetanği, ämaqä tänğä-yaqä änguä i imänğqä iqu, Iquenyqä maqnğe, “Nyi ängui, Tqu inyimäkqutiyä” tä itä, quvaqä yatnğä kimanği, mätquä ikqe.

¹⁴ Qänaknği, Jisasi Iqu iquenği hiqäva-imäkqä anğä ququawä du ämäqumueqe, “Si änguä ae enğä-qae, suqä quvqä hui imäkätqänği, anğumä mimäkqä panä! Nätmatqä quvqä naqänänğä di kimeqänğäuä” ätukqe.

¹⁵ I tqanğanği, ämaqä iqu anğumä äwäqe, ämaqä naqä iquauñi, “Ämaqä nyi ängui, Jisasi Iqu inyimäkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iquenyqätä, Kiqä Kaniquenyqätä

¹⁶ Jisasi Iqu hiunği hapä pmeqänğa wäunğä iinğä di imäkätqätanğqenğä, ämiqä naqä iqua Iquenyqe, äwqä tnänğä äwinyätä, hanğä-iqä ävqa upnğä ipäqäkuwi. ¹⁷ Inğanği Jisasi Iqu ämävauqe, Iquenyqä äwqä tnänğä imäkqanğuwä iquauñi, “Nğä Apiqu wäunğä änguä tiinği, iqa äpätnğe, hiunği tqe timäuqanği, ga Nyi-pqe wäunğä tiinği i imäkätqänänğä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i tqanğanği, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, Iquenği pizqä päsqä duñqä itquaka upnğä ipäqäkuwi. Iqu Sämbatqä hiunği hapä pmeqä miqä suqä duñi mämiqä iqanğqä duñqänä hmanği. Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu Nğä Apiqueqä” ätätä, Qämätaqi asänänğä eynğä tqanğqenğä ipäqäkuwi.

¹⁹ Inğanği Jisasi Iqu kimanği, “Nyi naqä-qakuänä etqä. Ymeqä Iqu nätmatqä hnqu Iqueqä-kiuänänği, änä mimäkqä danä yänä. Iqu Kaniqu imäkqanği äqunäqä dunä imäkänä. Nätmatqä äki-äkitanğä Kaniqu imäkätnğe, Ymeqä-pqä Iqu asä inä imäkätqänä” ätukqe. ²⁰ “Kaniqu Ymeqä Iquenyqä winğanği, nätmatqä eeqänänğä Iqu imäkätäqä di, Ymeqä-que ämotqueqiyä. Tä wänğeqä. Nage änyä motqueqanğa, he yäunğä ipu, miiqä yänğä ipnğäuä. ²¹ Kaniqu ämaqä pizqä duñi ävauqumuätätä hanğä-pmeqä ävätnğe, ga Ymeqä-pqä Iqu, Iqueqä äwinyätanğqä iquauñi, hanğä-pmeqä asä inä ävätqänä. ²² Inği Apiqu, ämaqä hnquenği miwäsäuqä danä yänä. Ämaqä iwäsäuqä wäunğä eeqänänği, Ymeqä Iqueqä hipa iqi eqeğä. ²³ Iinğä eätqe, tiinğanğeyi. Qu Kaniqueqä yoqe haqeu ämamäupu, Ique änguä itquetqänğuwä-pa, Ymeqä Iquenğä-pqe, asä iinğä itquapnğeqä. Ä Ymeqä Iquenği änguä mitqueqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mämamäuqä iquwä iqua, Kaniqu Ymeqä ändowatkqä Iqueqä yoqä-pqe, haqeu mämamäuqä danä ipu, änguä mitqueqä iqäuä” ätukqe.

²⁴ “Nyi naqä-qakuänänğä etqä. Ämaqä Nyaqä kuknui qätä änyiyäpu, Nyi änändowatkqä Iquenyqä quuvqä eqiyquwä iqua, hanğä hea ique-ique pmeqä-tänğä iquayi. Iqua äpäkonğä duñi ämäwqätäupu, hanğä hea ique-ique pmeqe ämequwä-qae, iquauñi miwäsäuqä danä yänä.

²⁵ Nyi naqä-qakuänänğä etqä. Hiunği hnqu timäutnğä itnğe, ae qe ätimäuqi. Ämaqä pizqä äpäkonätqänğuwä, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueä manğä tqanğqe, qätä wipnğeqä. Itanğa qätä i äwipiyä iqua, hanğä vaupnğeqä. ²⁶ Apiqu Iqueqä-kiuä hanğä-pmeqänğqä Quati-quvi. Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iquenğä-pqe, hanğä-pmeqänğqä Quati asä inänğä-qu etanği imäkkqeqä. ²⁷ Ymeqä Iqu, Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu etanği, Apiqu Iquenği, ämaqä iwäsäutnğä yoqä naqä ävqäqe. ²⁸⁻²⁹ Kuknğä tänğe, he yäunğä ipu miiqä yänğä miqä danä ipnğeqä. Ämaqä qua äptnänğuwä iqua, Ymeqä Iqueä manğä tqanği äwipiyänğanği, qua äptnğäwänğuwä iutanği, anğumä hanğä vaupnğä hiunği iqu äpqiyä. Suqä änguä imäkätqänğuwä iqua, anğumä hanği, hanğä hea ique-ique pmeqenğä vauqanğpi, itanğa

suqä quvqä imäkätqänuwä iqua anqumä häñi, iquauqä suqenqä iwäsäutä hanä-iqä meqänqä vaupnuwiqä.

³⁰ Nyi nätmatqä hñqu Nqä-näuänäñi, mimäkqä danä ymä. Nyi Goti Hanjuwä Iqu dqangqä dunä iwäsäutqänänä. Nyi änyinqä Nqä duta mimäkqä itmä, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwiñqä dunä imäkätñqä-qae, Nyaqä ämaqä iwäsäuqe, waqiyä maitqenä” ätukqe.

“Jisasi Iqu iinjä-iinjä-queqä” tqukua awä ätkuwiñqä

³¹ “Nyinä Nqä-näuänqce, ‘iinjqä-iinjqä’ etmqe, Nyaqä kukñuä iinj, he naqä-qakuä mimäkqä ipñqäuä. ³² Inäqce Nyinä manä, Hñqu-pqe Nyinyqe, ‘iinjä-iinjä-queqä’ inä ätätñqce. Nyi näqñqce, Iqu iinj, naqä-qakuänänä ätätñqceqä.

³³ Ämaqä naqä iquenä, he ämaqä hñquauñi, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kukñui mapñqä ändowatkuwi. Iqu Nyinyqe, naqä-qakuänänä ätkqe.

³⁴ Iqu iinjä qäyä iqanqi, kukñuä Nyaqä ätätñqceunñi, yänänäqñqä ny-imäkätñqä diñqce, ämaqä hñqueqä kukñuä tqanqce, Nyi mämeqä ymä. Nyi Jonä iquenyqä tä etqe, he qui mimäkñqä häñä pmapñqä diñqä etqä.

³⁵ Jonä iqu, tä äyänätä we äunätñqä-pañä iinjä-quvi. He iqueä we-hunqenqce, yeeqä hñganqä miqä danä, wänqänänäpu itqänuwä.

³⁶ Iinjä etanqi, wäunüä Apiqu Nyi imäkmqä ändapkqe, Nyi wäunüä i itqänä. Ga wäunüä iutanñi, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he näqñqä mapñqäuä. Inñi Nyaqä wäunui, Jonä iqueqä kukñuä iunñi ämäwqätäunä.

³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu kukñuä ätätñqce, Iqu Nyinyqä ‘iinjä-iinjä-queqä’ ätätqänä. He änändowatkqä Ique qätä mäwiyqä iqanqä, Nyi tii etqänä. ‘He Apiqueä manä-wiunñi qätä mäwiyquenä, Iqueä himä-huiwä-a hinüä mäquñqä-quenä ipu, itanqa he Iqueqä kukñui hiqä quuvqä imñi mämaeqä danä itqänuwenjqä’ etqänä.

³⁹ Häñä hea ique-ique pmeqe, Goti Iqueqä bukä iuta mapñqä kñuä heyqanqi, qävqä yasämänä äyä itqänäuä. Ga bukä iunä-pqe, kukñui Nyinqä ätnänä. ⁴⁰ Inäqce, he häñä hea ique-ique pmeqe mapñqä diñqce, Nyinyqe mapqä danä itqänäuä.

⁴¹ Nyi yoqä naqe, ämaqä qua täutanä iuta meqänqce, kñuä manyqä enä.

⁴² Inäqce henyñqä di, Nyi näqñqä ängüänänä enä. ‘He Goti Hanjuwä Iquenyqä enqe, heyaqä quuvqä yäpä imñi, aanqä etanqce’ Nyi näqñqä enä. ⁴³ Nyi Nqä Apiqueä yoqä iuta qäyä äpñqänqä, mindmeqä danä iqä. Ämaqä hñqu yoqe, iqueqeta pñanqanñi, he iqueni itmapñqäuä.

⁴⁴ Goti Hanjuwä Kiuänänä Iqunä heyaqä yoqe haqä yätu maetñqä diñqce maenqanqi, yoqä naqe, ämaqeutanä ämetqänuwä, ga he quuvqe, äänä ipu heqäpñqäwä? ⁴⁵ He Nyinyqe, ‘Iqu Kaniqueä hinüä iqisani nenyqe, “Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä” tuänqiyä’ kñuä maeyqä pa eä. He Mosisi iquenyqe, ‘Iqu ne yätamakqä neyänqiyä’ kñuä ämaka äpäñuwä-qe, iqu henyqe, ‘Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä’ tqä-quvqä.

⁴⁶ Mosisi iqu Nyinqä ätätä tuwanüä äqiyekqä-qae, he iquenyä naqä-qakuä imäkqä-säpi, Nyinyqä-pqä naqä-qakuä imäkätqäpñingä. ⁴⁷ Inñi Mosisi iqu tuwanüä äqiyätä ekqä dunñi, naqä-qakuä mimäkqä iquwi, ga nätmatqä Nyi tqanqenqce, he naqä-qakui äänä ipu imäkñqäwä?” ätukqe.

6

*Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänä iquau, buayä äwikqenqä**

* 6: Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17

1-4 Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä hiunji naqänänjä, Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi eminqe. Inğanı, Jisasi Iqu eqä-huänjä Galili, 'Taipiriyasiuä' ätminuwä iqueni, äkitä nängisanqä äukqe. Ämaqä aanjä kuapänänji, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iu ängüä imäkätqätangi äqunqiwitani, qu Ique qänaki äwivändkuwi. Jisasi Iqu qoqonjä yätunqä äyäqe, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquatä quamä äpmakuwi.

5 Jisasi Iqu ämaqä aanjä kuapänänjä Iquenyqä äyä pqaŋgä äqunäqe, Iqu Pilipä iqueni, "Ämaqä tä ymisanjä bŋqe, ne ymisanjä mbqe, äkŋgi yatunquäwä?" ätukqe. 6 Jisasi Iqu Iqueqä imäkätŋqä diŋqe, Iqueqä-kiuänä näqŋqä ämeqä-qe, Iqu Pilipä iqueqä quuvqä heqiyqe, yamwiqä äwikqe.

7 Iwä Pilipä iqu ämävauqe, "Ämaqä eeqänänji, ymisanjä meqä-meqäpu bŋqenqä, buayä mbqe, 200 duni ämäwqätäuwä iqeä" ätukqe.

8-9 Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä Endru, Saimonä Pitä iqueqä kätäkänqwa iqu, Jisasi Iqueni, "Ymeqä hŋqu bretqä kuä-balitä äyäqiyquwä 5 eäqe, hämapäkä hŋquaqtä täqi eä pmetanqä-qe, ga iinjä ipu ämaqä kuapänänjä täunji qäyunänqätanä?" ätukqe.

10 Iqini qätaqä hioätqä ängüänänqäqi etangi, Jisasi Iqu " 'quamä pmapiyä' tupiyä" ätukqe. Ga iqua quni, "He quamä pmapiyä" tqanga, qu eeqänänjä quamä äpmakuwi. Ämaqä qokä iquanänji, 5,000 äpmakuwi.

11 Jisasi Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique 'änguiqä' ätuäqe, ämaqä iqi quamä pmetanquwä iu yanjä ikqe. Hämapäkä-pqe i imäkätqä-pa imäkqanqi, qu eeqänä ängüä kuapänänjä ängüwi. 12 Qu ängüä änäpu änätquteqanquwänqani, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquauni, "Änätqutequwi qui mimäkŋqä yätŋqä, he ämayäkäpiyä" ätukqe. 13 I tqanganji, iqua bretqä kuä-balitä äyäqäkuwä 5 isuatani änätquteqanquwi, qa naqä 12 manquä ämamikuwi.

14 Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä i imäkqanqi äqumbiyä iqua, "Ämaqä Tqu naqä-qakuä, 'hinuä-tqä qua täunqä pänqiyä' ätnänqä† Iqueqä" ätkuwi. 15 I ätäpu, Iqu 'oeyä' qäyä ätqanquti, qu Ique a äkiqätäpu, ämaqä naqä ämiqänqä imäkŋqä äyä iqanqä näqŋqä eäqe, Iqu quni anqumä äväma, qoqonjä imä kuäquväkiquätŋqä ekqe.

Jisasi Iqu, eqä haqeu qanä äukqenqä‡

16-17 Hea wiqanqani Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua, eqä-huänjä bunqä äpäwäpiyi, yimba ätkamäupu, eqä-huänjä yätäqä nängisa anä Kapänamänqä äväma äukuwi. Jisasi Iqu iquauni mäwimeqä änyä etangi, hea qe ekqe. 18 Inğanı yunuä yänänäqŋqä hŋqu äqunätä, ege yäyänji qoqonjä ätqäwa äpeminqe. 19 Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua, yimba iqu eqä iqi wätŋqe, iqua eqä bunji ämiqa-ämiqa, awänänji (4 o 5 kilomita) tii äwäpiyänqani, Jisasi Iqu yimba-tänjä qäqi, eqä haqeqä qanä pqaŋgi äqumbiyi, iqua zä kiinjä ikuwi. 20 E iqanquwänqani, Jisasi Iqu iquauni "Tä Nyinjä. He zä miqä pambiyä!" ätukqe. 21 Inğanı iqua Iquenyqä yeeqä ipu, yimba inqisanqä itmakuwi. Iwä inğanı yimba anjä-himqä iqua timäupŋqä äwäpiyä-tänjä iu, qäqi maqänä imänqanqi iuäqämakuwi.

22 Hiunji buayä i änäpu äpmakuwä äwiŋqani, ämaqä kuapänänjä huänjä yätäqä inqisa iqi yqänä äpmaminuwä iqua, "Täqini yimba kiuänänjä hmbunä pmetanqi, Iqueqä wäunuanqä ämotquetŋqä iqua, Jisasi Iqu

† 6:14 Kukŋuä-suqä 18:15 ‡ 6:15 Matiu 14:22-33; Makä 6:45-52

maeqä, quwqä-quwänä yimba ipi äyä äwquwätanä!” kñuä ämakuwi. ²³ Yimba huiziqua Taipiriyasitani, Naqä Iqu buayä änguiqä tqanğa, ämaqä kuapänä änguwä-tänjä qäqiqi iuäqämakuwi. ²⁴ Ämaqä kuapänänjä iinj, Jisasi Iqutä Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, iqiñi heaqiyä äyä nyätanğa äqumbiyi, qu yimba iquau ätkamäupu, Jisasi Iquenyqä qävqe, anjä Kapänamänqä äukuwi.

Buayä hänjä-pmeqä vqenqä

²⁵ Ämaqä kuapänänjä iinjä iqua, qu Jisasi Iqueni huänjä yätäqä nängisa ämäqumuapiyi, Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, Si täqinyqe, äkñğa äpnäwä?” ätukuwi.

²⁶ I tquanğuwänğanj, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. He Nyinyqä qävqä ikiquwi, Nyi nätmätqä ämaqä mimäqänänj imäqanğqenqä manä, Nyi buayä hetapqanğa äwqä ängüä änäpäsäpiyinqänä ikiqäuä. ²⁷ He wäunju, ymisanä qui imäknätä pizqä iqä dunğa miqä ipu, hänjä hea ique-ique wiqä dunğa ipñqeqä. Goti Hanjuwä Apiqu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueqä yoqe, yänänäqñqä witñqä imäkkqe. Ga ymisanä iinj, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu hetapaniqeqä” ätukqe.

²⁸ I tqanğa qu Iqueni, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqu, ne squä wäunjuä imäkatunquä äwinyätqänä?”

²⁹ Ga qu iinjä tquanğuwänğa, Iqu kimanj, “Goti Hanjuwä Iqu, he Ämaqä Iqu ändowatkqä Iquenyqä quuvqä heqänqä äwinyänä” ätukqe.

³⁰ Quvaqe, Iqueni tii ätukuwi. “Si nätmätqä ämaqä mimäqänänj äki imäktñqäwä? Ga ne iu äqunanä, Tqä kukñui naqä-qakuä imäkatunque, äänä isñqäwä? ³¹ Neyaqa atqä-awäkiqua, anjä avqñqä maeqä dunj, buayä mana Mosisi iqu äwikqeu änguwä. § Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuä iunj, ‘Iqu buayä qäukuä yätutanj bñqä äwikqeqä’* ätnänqä-panjqä” ätukuwi.

³² I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu qunj, “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. Qäukuä yätutanjä buayä naqä-qakui, Mosisi iqu etapänqä maetqe, Nyaqa Apiqu etapätqänä. ³³ Buayä Goti Hanjuwä Iqu vqe, ii qäukuä yätuta äpätä, qua täunjä iu Hänjä-pmeqä-vqä Iquvqä” ätukqe.

³⁴ I tqanğanj, qu Iqueni, “Iyää, Naqä Iquki, buayä iinj, Si ne hea ique-ique nätapqa uwqätñqeqä” ätukuwi.

³⁵ Inğanj, Jisasi Iqueä kimanj, “Nyi Buayä Hänjä-pmeqä Iqunjqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä äpätä quuvqä heqiyqä iqu, buayänqätä, eqänqätä dä mäwqä itä, quväkä-ye, mäwqä yänqiyä. ³⁶ Iinjä etanğqä-qe, Nyi tii etqänä. ‘He Nyi hinjuä äñqämbiyä-qe, Nyinyqä quuvqä maeqiyqä äyä itqänäuä.’

³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi ändapkqä iqua, qu eeqänänj, Nyinyqä ppñqäuä. Nyi qäukuä yätuta qua täunqä äpqe, änyinqe, Nqä du imäkmqä manä, Nyi änändowatkqä Iqueqä dunä imäkmqä äpqä-qae, Nyinyqä i pqanğuwä iquaunj, hñqueni bi mämamäuqä danä ymqänä. ³⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä Nyi ändapkqä iquaunj, hiunji yäpakänğanj Nyi hñqueni hinjuinä mäqunquä itmä, eeqänänjä iunj hänjä vauqumuatmniqñqä äwinyänä. ⁴⁰ Nyaqa Apiqu tiinjñqä äwinyä. Ymeqä Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqe, ämepu pmetanğpi, ga hiunji yäpakänğanj, Nyi qunj hänjä vauqumuatmniqñqänänjä” ätukqe.

⁴¹ Inğanj Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iqua, Jisasi Iqu “Nyi bretqä qäukuä yätuta äpqä Iqunjqä” tqanğqenqe, qu kukñuä kuapänänjä

ätkuwi. ⁴² Iinjä ätäpu, “Ämaqä Tqu Josepä iqueqä hiknä Jisasi Iqutanä, ä äsqukä? Iqueqä kaniquenyqätä, känäunqätäni, ne näqñqä eänque. Iqu tängani, ‘Nyi qäukuä yätuta äpqä Iqunjqe’ änäänqä ätqiyä?” ätkuwi.

⁴³ Inğanj, Jisasi Iqu ävauqe, “He kukñuä kuapä matuwänqä pambiyä” ätukqe. ⁴⁴ “Ämaqä hñqu Nyinyqe, hñgi mapqä yänä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanquti, iqu i pänä. Ga Nyi iqueni, hiunji yäpakänğanj, hñjä vauqumuatmniqeqä. ⁴⁵ Hinjä-tqä iquauä tuwanjä iunji, ‘Qu eeqänänjä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä vänqiyä’ ätä äqänänä.† Ga ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iquesa näqñqä ämepiyä iqua, qu eeqänänñi Nyinyqä ppñqäuä. ⁴⁶ Iinjä etanji, ämaqä-pqä hui Goti Kanique hinjä ae äqunätqänuwä hmanji. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquesa äpqäqä Iqunä, Kaniqueni, hinjä äqunätñqe. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hñjä hea ique-ique pmeqe, ämenqiyä. ⁴⁸ Bretqä hñjä-pmeqä iqu, ii Nyinjqä. ⁴⁹ Heyaqä hewäkiqua, anjä avqñqä duñi, buayä mana änguwä-qe, qu äyä äpäkonguwiqä. ⁵⁰ Inäqe bretqä qäukuä haqä yätuta äpqä tqueni, ämaqä hñqu ique ängqe mapäkonqä yänqiyä. ⁵¹ Bretqä hñjä-pmeqä qäukuä yätuta äpqä iqu, ii Nyinjqä. Ämaqä hñqu buayä ique ängqe, iqu hñjä hea ique-ique pmeniqeqä. Buayä Nyi ämaqä qua täu äpmenjuwiu hñjä-pmeqä mapñqä wimqe, ii Nyaqä huiwiyqä” ätukqe.

⁵² I tquanqñqä iqua quwqä-quwä, “Ämaqä Tqu, Iqueqä huiwi ne änatunqne, äänä nätapätñqäwä?” ätäpu, himänä ipu ätnquwi.

⁵³ I tñganqñqä, Jisasi Iqu ivatuwänäqe, tii ätukqe. “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. He Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqueä huiwitä, hñqetä manqä ipqe, hñjä-pmeqe hesäni aanqeqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Buayä naqä-qakuänänñi, Nyaqä huiwiyi. Itanqa eqä naqä-qakuänänñi, Nyaqä hñqeqeyi. Inä-qae, ämaqä Nyaqä huiwitä, hñqetä änmipqä iqua, hñjä hea ique-ique pmetpnuwqä. Itanqa Nyi iquauñi, hiunji yäpakänqä hñjä vauqumuatmniqeqä. ⁵⁶ Ämaqä tqu-tqu Nyaqä huiwitä, hñqetä ännitätqe, iqu Nyi nyinätanji, Nyi ique änyänänä. ⁵⁷ Nyinji, Apiqu hñjä-pmeqä Iqu änändowatqanji, ga Nyi hñji Iquesa äpmenqä-pa, ämaqä Nyi ännitätqä iqu, hñji, Nyita pmeniqeqä. ⁵⁸ Buayä qäukuä yätutanjä äpqäqä Tqunänñi, Iqu buayä heyaqä taqä-tawäkiqua mana änäpu, äpäkonguwä ii enqä-pañä manä. Ämaqä, Buayä Tqunä ännätqä iqu, hñjä hea ique-ique pmetäniqeqä” ätukqe. ⁵⁹ Jisasi Iqu kukñuä iinji, anjä aquväqñqä Kapänamä du näqñqä ävätä ätkqe.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä

⁶⁰ Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä kuapänänñä hui, Iqu i tqanji äwipiyyi, “Iqueqä kukñuä, ne kñuä änä mämeqänänñä ätqäqe, qäte tqu wiyätñqäwä?” ätkuwi.

⁶¹ Qu kukñuä kuapänä tqanguwinqä, Jisasi Iqu, Iqueqä-kiuä näqñqä eäqe, tii ätukqe. “Kukñuä tqu he qui emäkqiyä? ⁶² Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, anjä änyänänqä äpmaminqä yätunqä yqanji äqumbqe, äänä ipnuwäwä? ⁶³ Hñjä-pmeqe, Dñä Ängwä Iqu ävätqänä. Ämaquqä yänänqñqä duta, maetqenä. Iinjä etanji Nyi kukñuä etqä tä, quuvqä vqenqätä, hñjä-pmeqä vqenqätä etqänä. ⁶⁴⁻⁶⁵ Iinjä qäyä etanji, hñquenä quuvqä maeqiyqä itqänäuä. Ga Nyaqä kukñuä ‘Ämaqä hñqu Nyinyqe, hñgi mapqä yänä. Apiqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä

† 6:45 Asayä 54:13

ämäqipmeqanğuti, iqu i pänqiyä' etqe, ii hñquenä quuvqä maeqiyqä itqätanğuwita etqeğä" ätukqe. Iinjä ätukqe, ämaqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipnuwä iquauñqätä, ä Iqueni ämaqä iquau täkqä ätuätä hipa iu väniñqä iquenyqetä, Jisasi Iqu Iqueğä-kiuä änyänanğa näqñqä eä, i ätukqe.

⁶⁶ Inğanı Iqueğä wäunñanğä ämotquamiñqä kuapänäñi, qu Ique tuwä äwiyäpu, Iqutäñi anä mikiqä danä qe ikuwi. ⁶⁷ I iqanğuwänğanı, Jisasi Iqu Iqueğä ämaqä 12 iquauñi, "He-pqe Nyi inä nyivämapñqätanä?" ätukqe.

⁶⁸ Iwä Saimonä Pitä iqu, "Naqä Iquki, Si kukñuä hñğä hea ique-ique pmeqe ämenä. Ne tquenyqä watunquäwä? ⁶⁹ Inji, ne näqñqä ämenä quuvqä eqiyqu. Si Ämaqä anğua jänänänğä Goti Hanjuwä Iqueğä atäunñuä ekikqä Iqukiyqä" ätukqe.

⁷⁰ I tquanğa Jisasi Iqu ämävauqe, "Nyi henı, 12 etmakqeunı, hñquki dnğä quvqä-tänğä äyqukitanä?" ätukqe. ⁷¹ Kukñuä iinjı ätkqe, Saimonä Iskarioti iqueğä hikñä Jutasi iquenyqe. Iqu ämaqä 12 iutanğä-qu qäyä eä, Jisasi Iquenyqe, täkqä tuäniqä etanği, ii ätkqe.

7

Israitqä iqua, ittänğä anju yakuä äpmapu, ymisanğä imäkkuwinqä

¹ Itanı, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua, Jisasi Ique äpäkpñqä iqanğuwinqä, Iqu qua Jutiya iu ikiqänğä mäwiñanği Galili dunä ikämiñqe.

²⁻³ Hiunji naqänänğä Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iqua, ittänğä anju yakuä äpmapu, yeeqä ipu aquväqñqä hiunji iqua timäutñqä qäqi etanği, Jisasi Iqueğä känğuañkiqua Iqueni, "Si anğä täqini äväma, qua Jutiyanğä uvä. Tqä ämaqä wäunñanğä ämotquetqänğä iqua, Si nätmatqä imäkqanğtqe hiñuä kqämbñqänänğä. ⁴ Ämaqä hñqu ämaqä eeqänänğä im-imñi, iquenyqä näqñqä hipñqä etanğutqe, iqu nätmatqä eeqänänğä, ktqä nämä mimäkqä yänä. Si nätmatqä iinjı imäkätqänği, ämaqä eeqänänği hiñuä kqämbñqänä ämotquatñqeğä" ätukuwi. ⁵ I ätukuwi, Iqueğä känğuañkiqua-pqe Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyitanji.

⁶ Iqua i tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, "Hiunji Nqe, änänğä. Henyqe, hiunji eeqänänğä iqua, anğuanänğiqä" ätukqe. ⁷ "Nyi ämaqe, qu suqä quvqä imäkätqätanğuwinqe, 'Ii suqä quvqä imäkätqänğauä' tuätqätanğqenğä, qu Nyinyqä wiunğä itqänğä. Iinjä etanği, qu henyqe, iinjı miqä ipñqäuä. ⁸ Nğä hiunji änyä enğä-qae, Nyi aquväqñqä naqänänğä iunğä mäyqä yimä. Henyä epiyä" ätukqe. ⁹ Iqu qunı i ätuätä, mäwqä danä, Galili bu äpmakqe.

¹⁰ Inğqe, Iqueğä känğuañkiqua aquväqñqä yätunğä ae äväma yqanğuwänğa, Jisasi Iqu qänaki maqñqä ekqe. ¹¹ Aquväqñqeunı, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua Jisasi Iquenyqä, "Ämaqä Iqu anği pmenä?" ätäpu, qävqä ikämiñuwi. ¹² Inğanı ämaqä kuapä äpmapiyä iunı, hiyäkakä ätnğäukuwi. Hñqua Iquenyqe, "Ämaqä anğuanänğueğä" tqanğuwänğa, hñqua "Oeyä, Iqu ämaqä kuapänänğä hanaqä huiu-mända ätuma äwqiyä" ätukuwi. ¹³ Inğanı, qu iquauqä naqä iqua hanğ-iqä vqenğä zä wiñanği, Iquenyqe, ätnänğäqi äti matqä danä ikuwi.

Qu ymisanğä nätqätanğuwänğa, Jisasi Iqu näqñqä äwikqenğä

14 Qu aquvä äqämbu hiunji hñqua ae pmetanguwänggani, Jisasi Iqu hiqäva-imäkkqä anjä mätnätangqä ququawä yängisa äpeyäqe, qokä-apäkiu kuknuä näqñqä äwikqe. 15 I iqangani, iquauqä naqä iqua yäunjuä ipu, “Iqu näqñqä-vqä hñquenyqä mäwqä iminqe, näqñqä ii, äänä itä ämeqätiyä” tpu ikuwi.

16 I iqanguwänggani, Jisasi Iqu kimanji, “Kuknuä tä ämetqueqe, kñuä indqänqä Nyaqeta maetqe, Goti Nyi änändowatkqä Iquesayqä” ätukqe. 17 “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä äwinqe qänaknä yätñqä itäqä iqu, Nyaqä kukñuinqe, ii Goti Hanjuwä Iquesatiyä, ä kñuä indqänqä Nyaqä iuta tqändiyä-qe näqñqä hiänä. 18 Ämaqä kukñui, kñuä indqänqä iqueqä iuta ätqä iqu, yoqä iqueqe haqä yätu maenätñqä winqangi. Inäqe ique ändowatkqä iqueqä yoqe haqä yätu maetñqä äwinqgä iqu, suqä quangi mämeqä, naqä-qakuänänjä tqä-quvqä. 19 Mosisi iqu kuknuä-suqä metapqä inqäta? Iqu etapkqä-qe, he eeqänänji, suqä iunji, qänaknä miqä itqänäuä. Ga he Nyinji sunqä pizqä bäkññqä itqänäuä?” ätukqe.

20 I tquangani, ämaqä kuapänänjä iinji, ämävaupiyi, “Penqä dnä kinyasäuqangi ätnyä. Sinji, tqu kpäsätñqä itqänä?” ätukuwi.

21 Kimanji, Jisasi Iqu ätukqe. “Nyi wäunjuä naqänänjä iqu imäkkqenqä, he miiqä yänjä inqä ikuwiqä. 22 Mosisi iqu qokä iquauä huiwä häuä ktäupñqä ätukqeunji, Sämbatqä hiunji hapängga qäyä etangqä-qe, he ymeqä qokä hñquauqä huiwi, häuä ktäupnä. Suqä iinji, Mosisi iqu mikutäuqä ikqe, atqä-awäka ikutäukuwi. 23 He Sämbatqänggani, ymeqä hñquauqä huiwä häuä äktäutqänjuwi, ii he Mosisi iqu kuknuä-suqä ekqä iqueni qui mimäkkqä itqänjuwi. Inji Nyi Sämbatqängga ämaqä iqueä huiwi, eeqänänjä äñguä iwimäkkqangqenqe, he Nyinyqe sunqä äkasuwä tätqänäuä? 24 Ämaquqä suqe, hinjuä äqumbiyä dunqänä hinggi miwäsäuqä pambu. Suqä naqä-qakuä jänänänänjä duta iwäsäupiyä” ätukqe.

“Jisasi Iqu, Kraisi Iqu etangitiyä?” ätkuwinqä

25 Ingani ämaqä Jerusälemätanä hui, “Ämaqä neyaqä naqä iqua pizqä päkññqä itqänjuwi, Tä Qäqu maendiyä?” ätnjuwi. 26 “Hinjuä qumbu. Iqu ätnänjä iqi qäyä ätqäuä ätqangi, qu Iqueni manjä hui mätkuä danä iqäuä. Ämaqä Kraisi Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iqu etangi, qu näqñqä ämapu maeqä inä? 27 Kraisi Iqu äpqangani ämaqä-pqä hui näqñqä mämeqä ipu, ‘Iqu äkiuta päniqätiyä’ tpu ipnuwiqä. Inäqe Ämaqä Tqueqä äpqäqenqe, ne näqñqä ämejunä” ätnjuwi.

28 Jisasi Iqu hiqäva-imäkkqä anjä mätnätangqä ququawä iqi ätqäuä näqñqä ävätäqänggani, manjä yänänäqñqä tii ätukqe. “He Nyinyqä näqñqä epu itangga Nyi äpqenqä-pqä näqñqä yasämä eänjuä. Ga Nyi kñuä indqänqä Nqä duta mapqä iqäqe. Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he änyä maqñqä eänjuwi. Iqu naqä-qakuänänjä Iquvqä. 29 Nyi Iqu änändowatqangi Iquesa äpqäqä-qae, Nyi näqñqä Iquenyqä eänänä” ätukqe.

30 I tqangqenqä, qu Jisasi Ique a äkiqätäpu itmenätpu ipiyä-qe, hiunji i imäkkqä iqu, Jisasi Iqueni mäwimeqä änyä etangi, ämaqä-pqä hui Iqueni hipa hui mitmaqiyqä ikuwi. 31 Inäqe, ämaqä iu äpmaminjuwitanä kuapänänji, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, “Kraisi Iqu äpätqänggani, Iqu nätmätqä ämaqä mimäkkqänänjä, Ämaqä Tqu imäkätñqeunji ämäwqätäuniqätänä?” ätnjuwi.

³² Parisi iqua ämaqä kuapänänjä Jisasi Iquenyqe, “Iiñi-iinñiqä” hiyäkakä tnätqätanğä qätä äwipiyyi, iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Ique a äkiqätäpu itmapñqe, ämayukä-imanğqä hñquau ändowatkuwi.

³³ Inğanı Jisasi Iqu, “Nyi hesäñi quäuqä mäpmeqä danä wänğäpu äpmami, änändowatkqä Iquenyqä umğänä. ³⁴ He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanğqeuñi änä mäwqä ipiyä-qae, Nyiñi mämänğqumueqä ipñğäuä” ätukqe.

³⁵ I tquanğanı, Israitqä iqua, “Ne Iqueni mämäqumueqe, Iqu äkñginynğqä uwqanğuti yanğuatıyä? Iqu Israitqä iquneqä neyämaqä imimä äpmakäwänğuwä iunğqä äwätä, näqñqe ämaqä Israitqä ma huizi iqi äpmeñuwıu vätnğqä ätqutıyä? ³⁶ Iqu neñi, ‘He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanğqeuñi änä mäwqä ipiyä-qae, Nyiñi mämänğqumueqä ipñğäuä’ ätqäqe, Iqu kukñuä iñi änänğqä tqıyä?” ätnğuwı.

³⁷ Hiunji yeeqä ipu aquvāqñğqä yäpakä naqänänjä iqueni, Jisasi Iqu pämä ätqäuqe, mañä yänänğqñğqä, “Ämaqä tqu-tqu quvākä ye äwiqäqe, eqä nätnğänä Nyinyqä äpänä” ätukqe. ³⁸ “Ämaqä äsqu-äsqı Nyinyqä quuvqä eqıyqe, eqä esquä hññä-pmeqä-tänñi iqueqä yäpä iunda pqüänä. Inñi Goti Hanjuwä Iqueä tuwanğüä iu ätnänğqä-pa* pqüänğıyä” ätukqe. ³⁹ Jisasi Iqu kukñuä iñi, Dñä Ängğüä Iquenyqä ätkqe. Dñä Ängğüä Iqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqıyäpiyä iqua mapnuwänğeyi. Inğanı, Goti Hanjuwä Iqu Jisasi Ique ätuma äyätä, yoqä naqä vqe änänğqae, Dñä Ängğüä Iqu iquaunı, wimeqänğqä-pqe, änänñi.

⁴⁰ Jisasi Iqu i tqanği äwıpiyänğanı, ämaqä iqi äpmamiñuwı, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, Hıñğüä-tqä Qäqueqä” ätkuwı. ⁴¹ I tqanğuwänğga, hui “Kraisı Ne ämineyätñğqä Goti Hanjuwä Iqu atäunğüä ikqä Qäqueqä” ätkuwı. Inğqe, huizıqua “Oeyqä” ätkuwı. “Kraisı Iqu Galılisa pqänğqä hmanğqä. ⁴² Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanğüä iunñi, ‘Kraisı Iqu Dewıtıquesanñä hueqä-hımqä henıqe,† itanğa ‘anñä-hımqä Dewıtı iqu äpmamiñğqä Betlemä iutanğqu henıqä’‡ ätkqe” ätkuwı. ⁴³ I ipıyı, Jisasi Iquenyqe, quwğä-quwä inği-inği ändmäkñğuwı. ⁴⁴ Inñä ipu, hui Iqueni a kiqätanä-tpu ipıyä-qe, ämaqä-pqä hui Iqueni hipa hui mitmaqıyğqä ikuwi.

Ämaqä naqä iqua, Iquenyqä quuvqä maeqıyğqä ikuwıñğqä

⁴⁵ Ämayukä-imanğqä iqua, Parisi iquautä, hiqäva-imäkqä naqä iquautä anğumä wimeqanğuwänğga, “He Iqueni ätuma mapqe, sunğqä iqäuä?” ätkuwı.

⁴⁶ I tqanğuwänğga, iquauä kimanñi, “Ämaqä-pqä hui kukñui, Ämaqä Tqu ätätñğqä-pa, matqä itqänğuwıqä” ätkuwı.

⁴⁷ Itanğa, Parisi iqua iquaunı, “Henñä-pqe, Iqu qäyasäqi etuma äwqıyä?

⁴⁸ He ämaqä naqä yoqä-tänñä-pqä hñqu, itanğa Parisi-pqä hñqu, Iquenyqä quuvqä heqıyätqätanği äqunänğuwätanä? ⁴⁹ Ämaqä kuapänänñä tä, suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisı ique äwikqenğqä änyä maqñğqä enğuwä iquaunı, Goti Hanjuwä Iqu qui iwımäkätñğqä ae ätkqe” ätkuwı.

⁵⁰ Inñä tqanğuwänğanı, iquautanñä hñqu, iqueqä yoqe Nekıtımäsi, hıñğıqänänñanğga Jisasi Ique äwımakqä iqu, huizi iquaunı tıi ätukqe.

⁵¹ “Neyaqä suqä duñi, ne ämaqä hñqueä kukñui qätä äwiyätanä, itanğa iqueqä wäunğüä imäkätñğqä duñi, qävqä ganä iani, inğa iwäsäuatunğqueqä” ätukqe.

* **7:38** Jisasi Iqu Goti Iqueqä kukñui äsqıenyqä kñğüä indğänğğqätıyä? Näqñğqä-tänñä hñqu Asayä 58:11 iquenğqä ätqä. Hñqu Sakätıyası 14:8 iquenğqä ätqä. † **7:42** 2 Samueli 7:11-14; Asayä 9:6-7; Järämai 23:5-6 ‡ **7:42** Maıka 5:2

52-53 Quwqä kimanji, “Äi! Si-pqä Galilisanä iqukitanä? Goti Iqueqä tuwanuä iu qävqä änguänä itnä, näqñqä tii esñqe. Galilisanji, hinuä-tqä hñqu mapqä yänqiyä. Hmanjqä” ätukuwi.

8

*Apäkä qokä-tänjä hui, iyyqä huiwi ämaqä hñque mänji yanjä äwikqenqä**

¹ Inğanji ämaqä eeqänänji quwqä anjuñqä ae äweqanquwänğa, Jisasi Iqu qoqonä Olipä yatunqä ekqe.

² Zinuitänji Iqu iqi ävämetä, hiqäva-imäkkä anjuñqä anğumä äukqe. Iqu ququawä iqi pmetanğa, qokä-apäkä eeqänänji Iquenqä äpquanguwänğa, Iqu quamä äpme näqñqä motquetñqä ipäqäkqe. ³ Iqu i motquetqätanğa, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatänji, apäkä hui ätuma äpäpu, qokä-apäkä iuqä hinuä iqi äkitqätekuwi. Apäkä ii, qokä-tänjä eäqä-qe, ämaqä hñqutä-mända huiwä yanjä inğanğinyä äquñguwi. ⁴ Iwä inğanji Jisasi Iquenji tii ätukuwi. “Ämotqueqä Iquki, apäkä qokä-tänjä täsi, qokä huizitä huiwä yanjä inyätqätanğinyä äqunänjuwiqä. ⁵ Kukñuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iunji, ‘Apäkä suqä iinjä iqanquwä iuaunji, hikä pizqä päsqänqä’ ätnänqe,† si änänyä ätnä?”

⁶ Qu kukñuä i ätukuwi, Iqu kukñuä äänä ätätqä Iquesa ämapu, kukñuä mitpnuwä inqä yanwiqä äwikuwi. Injä tquanguwänğa, Jisasi Iqu äuesäuä, Iqueqä hipaitä qua hinjä bu tuwanuä äqäkqe.

⁷ Qu yatñqä äpakänä vqanquwänğa, Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Ämaqä hesanä hñqu suqä quvqä mimäkkä itñqä etanğutqe, iqu apäkä täsinji, hikä kinğanänji, iqu-ganä äpäsänä.” ⁸ Iwä Iqu kukñuä iinjä ätuäqe, anği äuesäuqe, qua hinjä bu tuwanuä äqäkqe.

⁹ I tqanği äwipiyyi, qu eeqänänji hñqunä-hñqunä iqinji äväma äukuwi. Ga ämaqä quväukuä kuapänänjä-tänjä iqua hinjuqä äwqanquwänğa, ämaqä huizi qänaki äukuwi. Mä Jisasi Iqu iqi yqänä äuesäutanği, apäkä ii Iqueuä hipenjuä iqi yqänä ätqäuminqe. ¹⁰ Itanji Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä eeqänänjä täqi ätqäunjuwi, anği uwqäuä? Si kukñuä mikitätñqe, hmanda?”

¹¹ I tquanğa, ii ätukqe. “Naqä Iqukiyä, oeyä, hñqu hmanjqä.”

Ga Jisasi Iqu iinjä tii ätukqe. “Nyi-pqe kukñuä mämiktqä da imqänä. Si äunji, qänakñi suqä quvqe mimäkkä pa iqätñqä” ätukqe.

Jisasi Iqu qua täu We-hunqä Vqä Iquvi

¹² Anğumñi Jisasi Iqu qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua täu we-hunqä vqe, Nyi Qäqunjqä. Ämaqä Nyi änyuvändmitätqä iqu, qanji heawiqä du mäwqä itä, iqueqä quuvqeunji we-hunqä-tänjä-queyqä.”

¹³ I tquanğa, Parisi iqua qätä äwipiyyi, Iquenji tii ätukuwi. “Si kukñuä awi, Tqä-täunqänänä ätätqäninyä. Inqe ämaqe, quuvqä makiqiyqä ipñqäuä.”

¹⁴ Ga kimanji, tii ätukqe. “He ‘Si Tqä suqenqä änatnyä’ ändquwi, naqä-qakuänänjä ändqäuä. I etanği Nyi Nqä-näuänji, anjä äväma äpquenqätä, nñ anjä äumqeunqe näqñqä enjänä. Nyi näqñqä iinjä ämenqetanji, ämaqe Nyaqä kukñui quuvqä eqäpnqe. Inäqe he Nyaqä anjä qakuinquetä äkiunqä-pqä uwqanğundqe, he änyä maqñqä ipñqäuä. ¹⁵ He ämaqeu iwäsäupiyänğanji, suqä qua täutaninğänä näqñqä epu, iwäsäuwenjqä. Inäqe Nyi ämaqä hñquenji, miwäsäuqä danä itñqe. ¹⁶ Inji Nyi ämaqä

* 8: Pipa Grikä pmeqeugä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä 8:1-11 iunji maqñqä eä. † 8:5 Kukñuä-suqä 22:22, Hiqäva-imäkkä 20:10

hñqueqä suqenqä iwäsäuqanqundqe, he Nyaqä iwäsäuqä iinjä iqunenqe, quuvqä heqäpñqänänji. Ii tiinjä dutayi. Nyi Nqä-näuanä miwäsäuqä iqä. Apiqu änändowatkqä Iqu, Nyitä wäunjuä anä itqäüä. ¹⁷ Kukñuä-suqä he Mosisi iquesa ämepu qänaknä itqänuwä iunji, kukñui tii ätnä. ‘*Ämaqä hñquaqu kukñui asitaninä ätqiyyi, iquaquiyqä kukñuiñqe quuvqä heqäpñqe!*’[‡] ¹⁸ Nyi Nqä-näuanqä awä ätätñqä Iqunji. Itanğa huiziqu, Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, Nyinqä awä inä ätätqäüä.”

¹⁹ Inğanji Parisi iqua yatñqä tii äwikuwi. “‘Nqä Apiqueyqä’ ätnji, ga Iqu ängi pmenä?”

Itanji Jisasi Iqu ivatuwänäqe, kima tii ätukqe. “He Nyinyqätä, Nqä Apiquenyqätänji, änyä maqñqä yqänä eänjuä. Inäqe he Nyinyqä näqñqä hiqä-säpi, Apiquenyqä-pqe näqñqä inä iqäpñingä.”

²⁰ Hiqäva-imäkkä anä ququawä iqñji, Jisasi Iqu mbqä pñqä witanqgätänä qäqi äpme, qokä-apäkä iunji näqñqä ävätä, kukñuä iinjä ätmuinqe. Iqu ätnänä iqi qäyä pmetanği, inğanji Iqueqä hanä-iqä meqe, qäyu matimäuqä änä etanği, ämaqä hñqu Iquenji, a makiqätqä ikqe.

Jisasi Iqu, “He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä” ätukqenqä

²¹ Anğumñi Jisasi Iqu quñi tii ätukqe. “Nyi eväma umqänä. Hñgamändanji, he Nyinyqä qävqä yanä-tpu ipqe, hiqä suqä quvqe yqänä äwinqä iutanä päkombnuwiqä. He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”

²² Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkä naqä iqua, ii tqanği äwipiyyi, quwqä-quwä tii ätnjuwi. “‘He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä’ ätqe, äänä etanği tqiyä? Iqueqä-kiuä päknätñqä ätqutiyyä?”

²³ Itanğa Iqu tii ätukqe. “He qua butanjenä etanğä, Nyi haqä yätutanunqä. He qua täutanä iqenä etanğä, Nyi qua täutanunä manä.

²⁴ Iinjä etanği ‘Hiqä suqä quvqä yqänä äwinqä iutanä päkombnuwiqä’ ae etqe. Ii tiinjä etanğiyyi. Nyi Nqä-näua äpmenqä Iqunänqä§ quuvqä manjiqiyqä iqanğpqe, he heqä suqä quvqe yqänä wiqä, äpäkombnuwiqä.”

²⁵ Iqu kukñuä i tqanğa, “Si Tquki natnyä?” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

Iwä Iqu, “‘Nyi Iqunjqä’, ae äyä etqe. ²⁶ Nyi heqä suqä quvqenqe, kukñuä kuapanä ätätmä ewäsäumätmä, itmä-qe, Nyi änändowatkqä Iqu, aanä naqä-qakuinä Tqä-qu etanği, Iqueqä kukñui Nyi qätä äwiyätñqenä, qokä-apäkä qua täunju ätuätñqeqä.”

²⁷ Iqu Iqueqä Kaniquenyqä tuätqätanğqä iinjqe, qu knui mämeqä ikuwi.

²⁸ Iutanji Iqu tiinjä ätukqe. “He Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqunä indmepu, haqeqä ämanjiyäpiyanğanji, he Nyinqe, Nyi Nqä-näua äpmenqä Iqunänqä näqñqä epñqäüä. Ga tiinjä-pqenqä näqñqä inä epñqäüä. Nyi nätmätqä hui Nqä knuä iutanä mimäkkä danä itñqeqä. Oeyä. Nyi kukñuä eeqänänji, Apiqu ämändquakqenä ätätñqeqä. ²⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, Nyitä anä äpmenä. Nyi nätmätqä Iqueuä äwinqeu qäyunä imäktñqä iutanji, Nqä-näuanä pmetmñqä hiñuinä manqänqä itñqeqä.” ³⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii tätqätanğa, kuapanänji Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Kukñuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwinqä iuta huätä ewewqatänqiyä

³¹ Inğanji Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkä iquautanä Iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwä iquauñi, tii ätukqe. “He Nyaqä kukñui mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äkiqätppqe, ga he Nqä wäunjuänqä

‡ **8:17** Kukñuä-suqä 17:6; 19:15 § **8:24** Jisasi Iqu “Nyi Nqä-näua äpmenqä Iqunänqä” ätqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä enqä-paniqä. Yoqä iinj, Goti Iqu Mosisi iquenji awä ätukqe. (Anğumä Itmakqä 3:14)

ämetqueqä-quenä pmepnqäüä. ³² Ga inä ma, kuknuä naqä-qakuinqä näqñqä eäpu, itaŋga kuknuä iinjä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä.”

³³ I tquanga, qu kimañi tii ätukuwi. “Ne awiqu Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquneyqä. Hea hñganä-pqe, ämaqä hñqueqä wäunüä-wiyqä hiñgi eätanä, iqueqä äwiñqä yäpä imä mäpmeqä danä itunqueqä. I hitaŋgi ‘Kuknuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä-qe,’ sunqä natnyä?”

³⁴ Iqu iquauqä kukñui kimañi, tiinjä ätukqe. “Aañä naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä eeqänänjä suqä quvqä imäkätqänjuwi, qu suqä iqueqä äwiñqeunji qänaki vqä iquaiqä. ³⁵ Ga ämiqä hñqueqä äwiñqeunji qänaki vqä iqua, iquauqä ämiqä iqueqä anjuñi näweqä mäpmeqä itqänjuwiqä. Oeyqä. Ymeqenä pmetpnqäüä. ³⁶ Inäqce Ymeqä Iqu he ewewqatqanquti, he suqä quvqä iqueqä äwiñqeunji qänaki mäwqä pmetpnuwiqä. ³⁷ Nyi näqñqe. He Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquenä etanqqä-qe, Nyaqä kukñui heyaqä äwqä yäpä ingisañi mäwiqä etanqi, he Nyi ämbäkpnqä itqänäuä. ³⁸ Nyi Nqä Apiqu ae ämändquakqeunji, kuknuä awi nätmätqä iinjä ätätqänänä. Nñ he heqä suqä Nyi ämbäkpnqä itqänjuwi, ii hiniqu tqanqi äwikuwiunä imäkätqänäuä.”

³⁹ Inganji iqua kima tii ätukuwi. “Neqä awiqu, Aprähamä iqueqä.”

Ga Jisasi Iqu iquaunji ätukqe. “Iinjä naqä-qakuä he Aprähamä iqueqä kawäkenä hiqä-säpi, suqä asänänjä Aprähamä iqu iminjä-pa, ii itqäpninqä. ⁴⁰ Kuknuä naqä-qakuä Nyi Goti Hanjuwä Iquesa qätä äwikqe, eeqänänji qäyä etätñqä-qe, täñganji he Nyi pizqä bäkpnqä itqänäuä. Suqä iinjä ii, Aprähamä iqueqä suqä manä. ⁴¹ He hiqä hiniqueqä suqä iunä imäkätqänäuä” ätukqe.

Iwä qu Iqueni tii ätukuwi. “Ne neqä nipaqa qokitä hiñgi hiqaqä äwäyäkipu mänanyquä ikuwiqä. Oeyqä. Neqä Apiqu, Goti Hanjuwä Iqunänjqä.”

⁴² Inganji Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu heqä hiniqu etanqutqe, he Nyiñqä enqänänjqä. Ii tiñjiuta etqä. Nyi Goti Iqutä anä äpmaminueä, äyä äquvepkqä. Nyi änyinqä Nqä dutanä äquvepkqä ma, Goti Hanjuwä Iqu änändowatqanqi äquvepkqe. ⁴³ Ga kuknuä Nyi tqanqqe, he näqñqä äñguänä maeqä iquwi, ii he Nyaqä kukñui meqänqe, maenqanqqä iutayi. ⁴⁴ He Setänä, heqä heniqueqä ymeqä-quenji. Ga he iqueqä äwiñqeunä yänjä äqänäpu qänaknä iquenjqä. Inqata tii täñganqe, iqu ämaqä päsqänqä äpmenä. Itaŋga iqu suqä naqä-qakuä iunji qänaknä miqe, tiinjä dutayi. Suqä aanjä naqä-qakuä di, iqutä mäwiqä iminjqe. Kuknuä quanqä ätminqe, ii aanjä iqueqä yänjiyi. Iqu ämaqä quanqä kuknuä tqä-qu eä, itaŋga iqu quanqä kuknuä tqeutanä kaniquwi. ⁴⁵ Iinjñqe Nyi kuknuä aanjä naqä-qakuänänjä di etqanqqetani, he Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä da äyä itqänä. ⁴⁶ He ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queyqä’ knüä eyätñqä etanqutqe, ga Nyaqä suqä quvqä imäkätñqe, ätnänjä iqi ätäpu, maepiyä. Ä Nyi kuknuä awä naqä-qakuä dinä ätätñqä etanqundqe, inji Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänäuä? ⁴⁷ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä iqua, Iqueä kukñui qätä äwiyäätqänjuwi. Ä he Iqueä kukñui qätä mäwiyyqä iquwi, ii tiinjä etanqiyi. He Iqueqä ymeqä-quenä maeqä epiyä dutanji.”

Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänqätä, Aprähamä iquenyqätä, ätkqenqä

⁴⁸ I tquanğa, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä naqä iqua, Iqueni kima tii ätukuwi. “Ne tii äktqunä. ‘Si ämaqä Sämaliyatanä* Iqukiyqä. Ga dnä quvqä hñqu äktqäunä.’ Iiñi ne naqä-qakuä äktqu?”

⁴⁹ Itañi Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi dnä quvqä hñqu mandqäuqä inä. Hmanjqä. Itañi Nyi Apiqueä yogenä haqeu mamäutqätanğa, he Nyaqä yoqe mändi ängittqäyätqänäuä. ⁵⁰ Nyi Nqä yoqe, haqeu mämamänjqä itqänänä. Nñ, Nyi yoqä naqä mamqenqä äwinyänqe, Hñqunänjqä. Iqu ämaqä eeqänänä iquau Iwäsäuqä Iqueyi. ⁵¹ Nyi aanä naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, mapäkonqä hea ique-ique pmetäniqeqä.”

⁵² Inğanj iqua kima tii ätukuwi. “Si e änatñä imñi, tängani, tiinji. Dnä quvqä hñqu Si äktqäunqä iinqe, ne näqnqä ae equnä. Aprähämä iqu-pqä, Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe, ae äpäkonquwä-qe, Si tii änatnyä. ‘Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, iqu mapäkonqä hea ique-ique pmetäniqeqä.’ ⁵³ Änäängä? Si neqä awiqu Aprähämä, ae äpäkonqqä iqueni ämäwqätäutnä, änatnä? Ä Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe ae äpäkonquwiqä. Si ‘ “Nyi tqunä” ätqänä,’ kñuä kiyqiyä?”

⁵⁴ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi Nqä yoqe haqeu ämamänmitmqe, ii nätmatqä hinginqä enqä-pani. Inäqe Nqä Apiqu, Iqu Nyaqä yoqe haqeu ämanmäutqänä. Iquenyqe, he ‘Neqä Goti Hanjuwä Iqueqä’ äyä ätqäuä. ⁵⁵ Inäqe he Iquenyqe maqnqä epu ätqäuä. Nyi, Nqä-näuäñi Iquenyqe näqnqä eänänä. Ga ‘Nyi Iquenyqe maqnqeqä’ etmqe, ii Nyi ämaqä quanğätqä he enqä-panjunä emqänä. Itañi Nyi Iquenyqä näqnqä ae eämä, itanğa Nyi Iqueqä kukñuä iunä qänaknä itqänä. ⁵⁶ Heqä tawiqu Aprähämä iqu, Nyaqä hiunji hiñuä qunäniqenqä kñuä indqänätäqänğanj, iqu yeeqä äwinyminqeqä. Itañi iqu hiñuä i äqunäqe, aqunänä ikqeqä.”

⁵⁷ Iwä iqua qätä i äwipiyyi, tii ätukuwi. “Si Tqä quväukui 50 änä qäyä etañi, Aprähämä iqueni Si hiñuä äqunğätanä?”

⁵⁸ Ga Jisasi Iqueä kimañi, “Nyi naqä-qakuänänä etqänä, Aprähämä iqu matimäuqänğanj, Nyi Nqä-näuä Äpmeñqä Iqunjqä” ätukqe.

⁵⁹ I tquanğqenqä, qu hikä ämepu Ique päsänä-tpu iqanğuwänğa, Iqu zä imäknä hiqäva-imäkqä anä täkñiunji äväma, yäpaqänğisa äukqe.

9

Jisasi Iqu, ämaqä hiñuä maqnqä hñque äñguä iwimäkkqenqä

¹ Jisasi Iqu qanä äwätäqänğanj, ämaqä hiñuä maqnqä hñque äqunğqe. Ämaqä iqu känäwqä äwqä imdanj, hiñuä maqnqä iinäqu ätimäukqe.

² Inğanj Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua Iqueni, “Näqnqä Motqueqä Iquki, ämaqä tqe hiñuä maqnqä imänğqe, suqä quvqe tqueqäwä? Iqueqä-kiuätanä, kanä-känaisändanä?” ätukuwi.

³ Yatñqä i vqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Ämaqä iqu hiñuä maqnqä inqe, suqä quvqe, iqueqä-pqä ä iqueqä kanä-känäwqä-pqä duta hmanji. Ämaqe, qu ämaqä tqe hiñuä äqunäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä näqnqä mapñqä dinqeqä. ⁴ We yqänä tii hunätanğanj, ne Nyi änändowatkqä Iqueä wäunju imäkatunque. Ämaqe wäunjuä miqä ipñqe, hea heätñqe qäqinji. ⁵ Nyi qua täu äpmeñqe, qua täu We-hunqä Vqä-qunjqä” ätukqe.

* **8:48** Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iqua, Sämaliyatanä iquauñqe, “Ämaqä quvqä iqä iquaiqä” kñuä indqänminjuwi.

6-7 Iinjä ätuäqe, Iqu qua bu makukuä äquteqe, makukuitä quae ättäqe, ämaqä iqueä hinuii qua äwqäyätä, iqueni, “Eqä-huänjä Silomä du asnjä qänämändnqä uvä” ätukqe. (Yoqä ‘Silomäüä’ ätnänqä iqu, ‘ändowatqäüä’ ätnä.) Inji iqu äwäqe, asnjä qänämänganqa, iqueä hinui ängüä heqanji, iqu hinuä ängüä qnqä-qu äpkqe.

8 Inganji ämaqä, iqutä anä asä iqi äpmaminuwitä, ämaqä, iqu hinuä maqnqä äpme mbqänqä nätmatqä isuanqä täunüä tätqätanji äqunminuwitänji, qu, “Ämaqä tqi mbqänqä täunüä ätqämanätqä iqutanä?” ätäpu yatnqä ingäukuwi. 9 Yatnqä i inganguwänqa, ämaqä hui, “Auqä, ämaqä iqu qäqueqä” tqanguwänqa, hui, “Oeyä, iqu maetqe. Ämaqä iqu enqä-panjä hnqueqä” ätkuwi.

I tqanguwänqa, ämaqä iqu iqueqä-kiuä, “Nyi ämaqä iqunä qäqunjqä” ätukqe.

10 Qu iqueä kimanji, “Si hinui äänä itnä qänginyä?” ätuäpu, ique yatnqä äwikuwi.

11 Yatnqä i vqanguwänqa, iqu, “Ämaqä ‘Jisasiüä’ ätätqänuwä Iqu, qua ättäqe, nyaqä hinuii qua ängiyätä, ‘Asnji, eqä-huänjä Silomä du qänämändnqä uvä’ dqanji, nyi äumi, asnjä tii äqänämänätmänganji, hinuä qe äqänänä” ätukqe.

12 I tqanganji, qu, “Ämaqä Iqu ängiwä?” ätukuwi. Iqu, “Nyi änyä maqnqeqä” ätukqe.

Parisi iqua, hanjä-iqä äwikuwinqä

13 Inganji qu ämaqä hinuä maqnqä iminqä iinjä iqueni, Parisi iquaunqä ätuma äukuwi. 14 Jisasi Iqu qua ättätä ämaqä iqueä hinuä ängui, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqa iwimäkkqe. 15 Inqce, Parisi iqua-pqe, ämaqä iqueni, “Si hinui, äänä itnä äqänginyä?” ätuäpu, yatnqä ämikuwi.

Iqu qunji, tii ätukqe. “Iqu nyaqä hinuä täunji, qua nqäyqanji, nyi asnjä äqänämänätmä, tänganji hinuä ängüä sä äqänänänä” ätukqe.

16 I tqanganji, Parisi hnqua, “Ämaqä hiunji hapä pmeqä dunqä suqe, qänaknä miqä iqäqä Tqu, Goti Hanjuwä Iquesanjä-qu maetqenä” tqanguwänqa, hnqua, “Ämaqä suqä quvqä imäkkä-qu eäqe, nätmatqä ämaqä mimäkkänänä tiinji, äänä imäkätqäwä?” ätkuwi. I ätnäpiyitanji, naqä-hnqunä mäpmeqä danä ingi-ingji äktqänguwi. 17 Iinjä ipu, qu iqueni, anqumä yatnqä tii äwikuwi. “Ämaqä saqä hinui, ängüä ikimäkkä Iquenyqe, si ‘tqueqä’ ttinqäwä?”

Yatnqä i vqanguwänqa, ämaqä iqu tii ätukqe. “Iqu Ämaqä Hinuä-tqä-queqä.”

18 Inäqce, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquauqä naqä iqua, “Ämaqä iqu hinuä maqnqä-qu enqce, tänganji iqu hinuä äyä äqängiyä” knuä mämeqä ipu, ämaqä iqueqä kaniquesä känäutä kuknuä ätuätumepu, yatnqä tii äwikuwi. 19 “Ämaqä tquenyqe, qe, ‘Yeqä ymeqä hinuä maqnqä imängqeqä’ ätqiya iqutanä? Ga iqu tänganji hinuä ängui, äänä itä äqängiyä?” ätukuwi.

20 Qu yatnqä i vqanguwänqa, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisä ämävayi, “Ye näqnqce. Iqu yeqä ymeqä-qu etanji, iqu hinuä maqnqä imängqeqä” ätukiyi. 21 “Inäqce, ye änyä maqnqce. Iqu tänganji hinui, äänä itä äqunquti. Ämaqä ique ängüä imäkätä hinuä qänätqä imäkkä Iquenyqe, ye maqnqeqä. Iqu ae naqä enqä-qae, yatnqä iqueqä-kiuä wipu. Ga iqu ‘iinjqä-iinjä’ hetätqänänä” ätukiyi. 22-23 Iyaqu ii ätukiyi, ämaqä naqä iquaunqä zä etanjiyi. Ämaqä iinjä iqua, näwinyä pmua imäkäpu

tii ätkuwi. “Ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, ‘Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique ätekqä Iqueyqä’ tqangpqe, anä aquväqñqeu aquvä äqänäpu, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqä mämamäuqä ipñqäüä.” Iiññqe, ämaqä iqueqä kaniquä känaisäñi zä isinyä, “Iqu ae naqä-queqä. Yatñqe, iqueqä-kiuä wipiyä” ätukiyi.

²⁴ Iqua ämaqä hiñuä maqñqä imiñqä ique, anğumä kukñuä ätuätumapiyi, “Ämaqä si äñguä ikimäkqä Iquenyqe, ne näqñqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quvi. Inji, si Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutnä, naqä-qakuänänä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tquanğuwänga, ämaqä iqu, “Nyi maqñqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quti, miqä-quti? Nyi ñqä hiñui, maqñqä inqä-qe, täñğani nyi hiñuä äqänmä, näqñqe, iñğänä eqänä” ätukqe.

²⁶ I tquanğa, qu iqueni, “Si hiñuä maqñqä eäñi, saqä hiñui äñgui, Iqu äänä itä ikimäkqiyä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

²⁷ Inğani, “Nyi iqi ae etqanğa, he qätä mänyiyqä iquwi. Inji, anğumñi qätä sunqä nyipñqäwä? Inji he-pqe, Iquenyqä quuvqä heqäpñqätanä?”

²⁸ I tquanğqetani, qu iqueni kukñuä quvqä tii ätukuwi. “Ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, si äyuwä. Ne quuvqe, Mosisi iquenyqä heqiyqä iquneyqä. ²⁹ Ne näqñqe, Mosisi iquenyqä eäñu. Goti Hanjuwä Iqu iqueni kukñuä ätumiñqe. Inäqe, Ämaqä Tqu äkñgisa äpqä-quti? Ne Iquenyqe, änyä maqñqä eäñunä” ätukuwi.

³⁰ Inğani iqu, “Ämaqä Iqu nyaqä hiñuä äñguä änyimäkqenqe, he ‘Ne Iquenyqä änyä maqñqä eäñunä-qe,’ änäänğä tqäüä? ³¹ Ne näqñqä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqeuñi, qätä mäwiyqä danä yänä. Ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iqueqä äwiñqä du imäkqanğuwä iunä wiyätñqä äyuä. ³² Qua tqu imäkkqetani, täñğanqe, ‘Ämaqä hñqu, ämaqä hiñuä maqñqä imäñğqä hñque, äñguä hiñuä qänätñqä imäkqeqä’ matqä itqänuwi. ³³ Inji Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iquesa mapqä-säpi, Iqu nätmätqä hui mimäkqä iquäninğä” ätukqe.

³⁴ I tquanğa qu, “Si suqä quvqä du imäñğñä, iunä yqänä äpmeni, inji si täñğani, ne näqñqä mänätapqä isñqeqä” ätuäpu, qu iqueni, anä aquväqñqeutani, huätä ändowatkuwi.

Hiñuä maqñqe, tqukuakä?

³⁵ Jisasi Iqu ämaqä iquenyqe, “Anä aquväqñqä iutani, huätä ändowatqäüä” tqanğä äwiyäqe, Iqu ämaqä iquenyqä qävqä ikitä, ique äwimeqe, “Si Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe quuvqä eqinyä?” ätukqe.

³⁶ I tquanğani, ämaqä iqu ämävauqe, “Ämaqä Naqä Iquki, Ämaqä Iqu äsque, nyi di. Ga nyi Iquenyqä quuvqä heqämqänänyä” ätukqe.

³⁷ I tquanğa Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si Ämaqä Iqueni hiñuä ae äqunäninyä. Ämaqä Tä äktätñqä Tqu, ii Qäqueqä” ätukqe.

³⁸ Inğani ämaqä iqu, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, Jisasi Iqueä yukä iqi qonä äuktäutä, Iqueä yoqe haqeqä ämamäukqe.

³⁹ Inğani Jisasi Iqu, “Nyi qua täuñqe, ämaqeuqä suqä iwäsäuqänğä äpkqe. Inji ämaqä hiñuä maqñqä inuwi, hiñuä qänğanğpi, hiñuä äqänänuwi, hiñuä maqñqä ipñqäüä” ätukqe.

⁴⁰ Parisi Jisasi Iqutä iqi anä ätqäpiyä iqua, i tqanği äwipiyi, “Ne-pqe hiñuä maqñqä-qune etanği ätätqäninyä?” ätukuwi.

⁴¹ I tquanğuwitani Jisasi Iqu, “He hiñuä maqñqä hiñuä pisquenä epqe, hiqä suqä quvqetani hanä-iqä mämeqänqe. Inäqe he, ‘Ne hiñuä

äqänänunä' ätquwä-qae, hiqä suqä quvqe, täka yqänä himäkätänqiyä" ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Sipsipqä-miqä Änguänänjä-quvi

¹ Jisasi Iqu, "Nyi naqä-qakuänä tii etqänä. Ämaqä sipsipqä iquauqä täknä yäpä yängisani, hänaqeta mäpeyqä, awä hñqäqisa äpäkeyätä äpeyqä iqu, quwä-meqä-quvi. ² Ämaqä täknä hänaqeta äpeyqä iqu, iqu sipsipqä iquau miqä iquvi. ³ Itanğa ämaqä täknä hänaqä miqä iqu, iqueni qñqanä wuteyqanğuti, sipsipqä iqua ämiwiyqä iqueqä quväki, qätä wipnä. Ga iqu iquauqä yoqe, kikinä ätuätä, yäpaqä mängisa ätuma wänä. ⁴ Inji iqu iqueqe, eeqänä ätuma äwätä, hiñuiqä wimenä. Sipsipqe, qu iqueä quväkinqä näqñqä epiyä-qae, ique qänaki wivändpnä. ⁵ Ämaqä huitanğa hñqu tquangutqe, qu iqueqä quväkinqä änyä maqñqä epiyä-qae, iqueni qänaki mävändqä danä zä upñqäuä" ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kukñuä ktqä iqu tquangqe, qu kñuä äñguä mämeqä ipu, "Iqu sunqä ätqutiyä" tpu ikuwi.

⁷ Qu näqñqä äñguänä mämeqä iqanğuwinqä, Iqu anğumñi, "Nyi naqä-qakuänänjä etqä, Nyi sipsipqä iquauqä Täknä-hänaqä Iqunjqä. ⁸ Ämaqä Nyi änyä etanğa hiñuiqä äpätqanğuwu, qu quwä-meqä-qua etanği, sipsipqä iqua qunji qätä mäwiyqä danä itqanğuwu. ⁹ Nyi Täknä-hänaqä Iqunji. Ämaqä hñqu Nyita äpeyätqe, hänä äñguä iqumuatnä äpme, iqu tängisa äyapätä mängisa äwätä itä, itanğa iqu qätaqä näqisquänqiyä. ¹⁰ Quwä meqe äpquwi, quwä ämepu, pizqä äpäsäpu, itanğa qui imäkkä dinänji. Nyi iinğa maetqe. Nyi äpkqe, qu hänä-pmeqenqe äwa miqä, kuapänä mapñqä diñqe.

¹¹ Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänjä-qunji. Inji ämaqä sipsipqä äñguänä miqä iqu, sipsipqeunqä yänä winä. ¹² Ämaqä mbqä metñqä sipsipqä qanyinä yakuä miqä iqu, hiveqä hiqiyqä pñangi äqunäqanğani, iqu sipsipqä-miqä naqä-qakuä-qu hma etanği, itanğa sipsipqe, iqueqä maeqä etanğä, inji iqu qunji äväma zä wänä. Ga hiveqä hiqiyqä iqu äpäqe, qunji ändämiqanğuti, qu näñä-täqi upnä. ¹³ Ämaqä iqu mbqä metñqänä wäunğä itä, sipsipqenqä kñuä mämeqä iqä-qae, zä wänä.

¹⁴⁻¹⁵ Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänjä-qunji. Apiqu Nyinyqä näqñqä etanği, ga Nyi Apiquenyqä-pqä näqñqä enjä. Asä inji, Nyi Nqä sip-sipqenqä näqñqä etanğä, qu-pqe Nyinyqä näqñqä enjä. Inji Nyi sipsipqä yätamäkkänqä päkonmä. ¹⁶ Täknä huiziunji, Nyaqä sipsipqä hui-pqe äpmenä. Ga Nyi qunji ätuma pmqänä. Inji Nyi 'daanä' tquanganji, qu Nyaqä quväki qätä änyiyäpu äppñqäuä. Ga sipsipqä iinji, naqä-hñqunä etanğpi, ga quwqä Ämiqe, Hñqunä hiäniqe. ¹⁷ Nyaqä hänä-pmeqe anğumä mamniqä etanği, Nyi sipsipqeunqä yänä wämä. Ga iinğa imqä itqätanğqetani, Apiqu Nyinyqä äwinyä. ¹⁸ Nyaqä hänä-pmeqe, ämaqä hui hiñgi quwqä äwiñqä dutanä, qui mimäkkä ipnä. Nyi änyinğä Nqä duta, yänä wämqe. Nyi Nqä hänä-pmeqe ävätmä, itanğa anğumä meqanqe, yänänäqñqä ämenä. Nqä Apiqu Nyi iinğa imäkmqä ändkqe" ätukqe.

¹⁹ Jisasi Iqu i tquangqenqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminğuwä iqua anğumä inği-inği äktqanğuwu. ²⁰ Kuapänänjä hui, "Iqu dnä quvqä-tänğ eä, qämä-qämä itä i ätqi. He Iqueni qätä sunqä wiyqäuä?" ätukuwi.

²¹ Itanğa hui, "Ämaqä dnä quvqä-tänğ hñqu, kukñuä tiinji matqä danä

yänä. Dnā quvqe, ämaqä hinuä maqñqä itanguwä iunji, hinuä qämbñqe äänä imäkäniqiyä?” ätukuwi.

Israitqä iqua, Jisasi Ique äpäsänä-tpu ikuwiñqä

²² Inğanji qu hiunji naqä, hiqäva-imäkqä anji Goti Iqueni anji imäkkuwinqä kñuä indqänäpu, yeeqä ipñqä Jerusälemäñi aquvä äqänquwi. Inji hiunji dnä maenqä, isqännga imäkminuwi. ²³ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkqä anjä täknjä yänngisa, Solomonä iqueqä anjä mätävätiniquä ätminuwä iu ikäminqe. ²⁴ I ikitqätannga, Israitqä iqi hiqäva imäkminuwä hñqua, Ique aquvä äwqämbiyi, “Ne Sinyqä kñuä qämä-qämä inqä ämetunqe, Si awi äknnga nattñänqäwä? Si Kraisi Ämaqä ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekikqä Iquki eänji, Si kukñuä ktqä matqä, naqä-qakuänänjä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tqanguwännga, Iqu kimanji, “Nyi ‘Iinjçä-iinjçä’ etqannga, he Nyi tqanngqä dñji, qätä mänyiyqä ipu, quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. Nyi nätmätqä Apiqueä yoqeta imäkätñqe, ga ii Nyinyqe, qe ämetquetqänä.

²⁶ I metqueqannga, he Nyaqä sipsipqä-quenä maeqä ipu, Nyinyqe quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. ²⁷ Sipsipqä Nyaqä di, qu Nyaqä quväki qätä nyiyqanngä, Nyi qunqä näqñqä enjä. Inji qu Nyi qänaki nyivändpnä. ²⁸ Ga Nyi qunji, quuvqä hea ique-ique pmeqe vqanngmdi, qu mapäkonqä danä iqänqe. Itannga ämaqä-pqä hui, Nyaqä hipa iutanji huätä mämändauqñqe.

²⁹ Apiqu sipsipqä Nyi ändapkqä Iqu, Yänänäqñqä-qu eä, eeqänänji ämawqätäuä. Inji ämaqä-pqä hui, Apiqueä hipa iutanji mämotauqä ipnä.

³⁰ Nyitä Apiqutanji, Ye naqä-hñqunäyqä” ätukqe.

³¹ I tqanngqenqä, Israitqä iqua anngumä hikä ämepu, Ique päsanä-tpu ikuwi. ³² I iqanguwännga, Jisasi Iqu qunji, “Nyi wäunuä änguanänjä Apiqu ändapkqe, heyaqä hinuä iqisa kuapänä imäkätñqe. He hiki, wäunuä iquautanjä äkisquenqä bäkñqäwä?” ätukqe.

³³ I tqannga qu, “Ne Sijnji, hiki wäunuä änguanänjä imäkätqänjinqä kpäsätunquä miqä iqu. Si Ämaqä hinqänquki qäyä eänä, Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Ique äkittqiyqanngñinqä ii kpäsätunquä iqunä” ätukuwi.

³⁴ Inğanji Jisasi Iqu qunji, “Heqä kukñuä-suqenqä tuwanuä äqänänqeuñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä. ‘Nyi henyqe, “goti-quenjqä” ätkqe qä.’* ³⁵⁻³⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä tuwanuä äqänänqeuñi, hea ique-ique naqä-qakuänänjä äqänä äwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä Iqueqä kukñuä äwikqä iquaunji, ‘he goti-quenjqä’ ätukqe. Inäqe Nyi Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ändeetä, qua täunqä änändowatkqä Iqunä, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qunjqä,’ tqanngqenqä he, ‘Si Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Iqueni äkittqiyenyä’ ätquwi, äänä etanngi ätqäuä? ³⁷ Nyi wäunui, Apiqueä di mimäkqä-säpi, he Nyinyqe quuvqä maeqiyqä iqäpninji. ³⁸ Inäqe, Nyi imäkqe, he Nyaqä kukñui naqä-qakuä mimäkqä ipiyäqe, Nyi wäunuä imäkätñqeuñi quuvqä heqäpnqe. Injä iutanji he näqñqä ämepu, Apiqu Nyi nyinätanngi, Nyi Ique änyänqä iunqe, näqñqä änguanänjä epñqe qä” ätukqe.

³⁹ Inğanji qu anngumä Iqueni a kiqätanä-tpu iqanngä, Iqu quvaqä hipa iuta äutakñnga äukqe.

⁴⁰ Iqisanji, Iqu anngumä eqä Jotänä ique nängisanqä äwäqe, Jonä iqu änyänännga ämaqä asnjä äqäminqä iqi äpmaminqe. ⁴¹ Iqinji, ämaqä kuapänänji, “Jonä iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di mimäkqä

* 10:34 Apqä Bukä 82:6

qäyä itä, Ämaqä Tquenyqä ätkqe, eeqänäni naqä-qakuiqä” ätäpu, Ique äwimakuwi. ⁴² Inğanı ämaqä kuapänäni, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

11

Lasarusi iqu äpäkonqgenqä

¹ Inğanı, ämaqä anä-himqä Betani pmeqä hñqu, yoqä Lasarusi, iqu täñä-yaqä ämakqe. Betani, Mäliya Mala näsuaqiyqä anä-himqe.

² Apäkä Mäliyai, qänakni eqä sisnyañä-weqe ämetä, Naqä Iqueä yukä bu äwiqatätä, iyyqä detä yemä iwimäkkqä iyyi. Lasarusi täñä-yaqä ämakqä iqu, iyyqä kasiqä-quvi. ³ Inğanı iqueqä kasiqä-uaqu Jisasi Iquenyqä, “Naqä Iquki, Tqä näueqä Si kiinjä äkinyätñqä iqu, täñä-yaqä äwinä” ätäsinä, kukñuä ändowatkiiyi.

⁴ I äwiyäqe, Jisasi Iqu, “Täñä-yaqe, näwinyä päkonqänqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqe, iuta meqanquti, ga Iqueqä Ymeqä-pqä Iqu inä menqiyä” ätukqe.

⁵ Iqu Mala, Mäliya, Lasarusi näsquanqä kiinjä äwinyminqe.

⁶ Jisasi Iqu Lasarusi iquenyqe, “Täñä-yaqä äwinä” tqanqä äwiyäqe, Iqu mäwqä danä hiunji hñquaqu, iqi inä äpmakqe. ⁷ I äpmeqe, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquaunı, “Ne anqumä qua Jutiyanqä äwanä” ätukqe.

⁸ I tquanqa iqua, “Näqnqä-vqä Iquki, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-qäyqä iqua, qu hikä kpäsänä-tpu iquwi, hñga hma enqe, Si anqumä asä dunqä utñqä inyä?” ätukuwi.

⁹ Iqu kimanı, “Hiunji ique-iqueni, wenı hñganqä äunqa mäwqä iqä maeqä inä?” ätukqe. “Inı ämaqä äsqü-äsqü we hunätanqa äwqe, iqu we-hunqä ique äqunä äwqi. Näni-täqi äqutäutä, quannä mapäkñqä danä iquänä. ¹⁰ Inäqe, hea witanqa äwqä iqu, iquesanı we maunqä etanquti, näni-täqi qutäuquäniqeqä” ätukqe. ¹¹ I ätuäqetanı, tii ätukqe. “Neqä neyämaqä Lasarusi iqu hiqaqä äwinä. Inäqe Nyi ique ävauqumuatmqä diñqä umqeqä” ätukqe.

¹² I tquanqanı iqua, “Naqä Iquki, iqu hiqaqä äwinqe, äñguä henqiyä” ätukuwi. ¹³ Jisasi Iqu Lasarusi iqu pizqä etanqenqä tquanqi, iqua, “Qanyä hiqaqä witanqi ätqiyä” tpu ikuwi.

¹⁴ I iqanquwänqa Iqu awä jänä tii ätukqe. “Lasarusi iqu ae äpäkonqgeqä. ¹⁵ Inäqe, he Nyinyqä quuvqä heqäpnqä diñqä indqänätmä, Nyi iqtanı mäpmeqä iqenqä yeeqä iqä. Tänganı ne iquenyqä yqä äwanä” ätukqe.

¹⁶ I tquanqanı, Tomasi “Ymeqä Qäyawiqä”* ätuminuwä iqu, wäunqänqä ämotquaminqä huizi iquaunı, “Ne-pqe, neqä Naqä Iqtä anä päkonatunqänä äwanä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Mala näsuaqisä kukñuä ätñguwinqä

¹⁷ Jisasi Iqu ätimäutäqänqanı, “Qu Lasarusi iqueä huiwi, hikä himanıu equwi, hea hñquaqu-hñquaqu ae äpäwqiyä” tqanqä äwikqe. ¹⁸ Betanisanı Jerusälemänqe, kinämä maetqe, qäqiqinji (3 kilomita). ¹⁹ Iinjä etanqi, Israitqä kuapänäni, Malaqätä Mäliyaqätä kasiqäqu pizqä etanqenqä, “aueqä” ätäpu, äwqä hanuä iwimäkpñqä äpkuwi.

²⁰ Malai “Jisasi Iqu äpqiyä” tqanqä äwiyäqe, Mäliya anä yäpä yämä qäyä äpmetanqi, ii Ique wimetñqä ätimäwa äpäukqe. ²¹ Ii Jisasi Ique

* **11:16** Wiyä kukñuä iunı, yoqä Ditimasi äqänä. Kukñuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukñuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

äwimeqe, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquäniyqä” ätukqe. ²² “Inäqe, nyi näqñqe. Tängañä-pqe, Si Goti Hanjuwä Ique, nätmätqä hnjuanqä yatñqä vqanqtqe, Iqu äktapänqiyä” ätukqe.

²³ I tquanğa, Iqu Malañi, “Tqä siqäqu hänä vaunqiyä” ätukqe.

²⁴ Ii kimañi, “Nyi näqñqe, hiunji yäpakä qokä-apäkä anğumä vauqanğuwänğani, iqu ävauniqeqä” ätukqe.

²⁵ Inğani, Iqu iini, “Nyi ämaqe anğı ävauqumuatätmä, Hänä-pmeqä Iqunqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqämitätqä iqu, äpäkonätqä-qe, hänä pmeniqe. ²⁶ Itanğa ämaqä hänä äpmapu Nyinyqä quuvqä eqämipqe, mapäkonqä danä iqänqe. Inji si kukñuä tñqe quuvqä eqänä?”

²⁷ I tquanğa ii, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ga Kraisi ne äminesñqä atäunqä äktekqä Iquki eänä, itanğa Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qua täunqä äpäñqiyä’ ätkqä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁸ Mala ii ae ätuäqetani, Iqueni äväma, Mäliyanqä äwäqe, kukñuä ätuätumetä, iini qeiqinyä, “Näqñqä-vqä Iqu näñisa sinyqä ätqiyä” ätukqe. ²⁹ Mäliyai iinä äwiyäqe, äpakä miqä Jisasi Ique wimetñqä maqänänä äukqe. ³⁰ Jisasi Iqu anä-himqä Betanisani, nängisa Mala äwimakqä iqi yqänä äpmaminqe. ³¹ Ämaqä Mäliya ‘aueqä’ ätuäpu, iisä anju anä äpmaminjuwi, ii häuququenyä itä, ätimäwa uwqanğı äqumbiyi, qu, “Ti knui, qua equwä duta qäyätñqä äwqiyä” knuä vqanğı, ii qänaki äwivändkuwi.

³² Mäliya Jisasi Iqu pmetanğqä iqi ätimäutä, Ique äqunäqe, Iqueqä yukä iqi qonä äwoktäutä, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquningä” ätukqe.

³³⁻³⁴ Jisasi Iqu Mäliyatä, ämaqä iisä anä äpmapiyitä, qu ka ipu knuä qäyqanğä äqunäqe, Iqu äwqä tnänä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqanğı, Iqu änä miqä itä, “He iqueni quae äkñgi equwäwä?” ätukqe.

I tquanğani, “Naqä Iquki, Si hinuä qundñqä äwanä” ätukuwi.

³⁵ Inğani, Jisasi Iqu knuä äqäkqe. ³⁶ Iinqe Israitqä iqua tii ätñguwi. “Hinuä qumbu. Iqu Lasarusi iquenyqä kiinä wiñanğiyi.” ³⁷ I tquanğuwänğa, hñqua, “Ämaqä hinuä maqñqä ique anğua imäqä Tqu, Lasarusi iqu mapäkonqä yatñqä yänänäqñqä maeqätanä?” ätkuwi.

Jisasi Iqu, Lasarusi ique anğu hänä ävauqumuatkqenqä

³⁸ Inğani, Jisasi Iqu anğumä äwqä tnänä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqanğa, hikä himañä iqueqä huiwi pñqä ekuwä iunqä äukqe. Hikä himañä iunji, hikä hñqu qñqanä äptänminqe. ³⁹ Iqi ätimäuqe, “Hiki huätä hutepiyä” ätukqe.

I tquanğani, Mala, pizqä iqueqä kasiqi, “Naqä Iquki, hea hñquaqu-hñquaqu ae äpäwqe, pizqä piyanä qäyänqiyä” ätukqe.

⁴⁰ Ga, Iqu iini, “Nyi tii äyä äktqe. ‘Si quuvqä eqiyqäti, Goti Hanjuwä Iqueä yänänäqñqe hinuä qundñqinyä.’” ⁴¹ Qu inğani, hikä qñqani huätä äutekuwi. I huteqanğuwänğani, Iqu hinuä haqä yätu äqänä, “Apiquki, Si Nyi qätä nyiyqanğñinqä, Nyi ‘änğuiqä’ äktqä. ⁴² Nyi näqñqe. Si hea ique-ique qätä änyiyätqänä-qe, ämaqä täqi ätqäunuwä tä, Si änändowatkñinqä qu näqñqä hipñqenqä i äktqänä” ätukqe. ⁴³ Iqu i ätuäqe, tääqä yänänäqñqänä, “Lasarusi iquki, tängisa biyä!” ätukqe. ⁴⁴ I tquanğani, iqu yukä-hipa-himiu, yuä huäqä huätñqä-qu, tängisa äpkqe. I pquanğani, Jisasi Iqu qunji, “Yuä huäqe, huätä vasqiyäwqatpiyä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique pizqä päkpnqä ätkuwinqä†

⁴⁵ Inğanı ämaqä Mäliyatä äpkuwi, Iqu i imäkqanğı äqumbiyänğanı, kuapänäni, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁶ Inäqe, hñqua anğumä äwäpiyänğanı, Parisi iquau äwimepu Jisasi Iqu i imäkqanğqenqä awä ätukuwi. ⁴⁷ I äwipiwi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatäni, ämaqä yoqä-tänjä huizi iquau aquvä qämbnqä itmakuwi. Aquvä äqämbiyi, “Ämaqä nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä du imäkätñqä Tquenyqe, ne äänä yatunquäwä?” ätnğuwi. ⁴⁸ “Iqu i qäyä iqanğuti ne hiñuinä äqunätqe, ämaqä eeqänänjä Iquenyqä quuvqä heqiyqanğpi, ämaqä Romätanjä iqua äpäpu, neyaqä hiqäva-imäkqä anitä ämaqetänji, qui inemäkpnqäüä” ätnğuwi.

⁴⁹ Iquautanjä hñqu, iqueqä yoqe, Käyäpasi iquwi. Quväukuä iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpme, qunji, “He knjä maeqä itqänjä. ⁵⁰ Ämaqä eeqänänji qui mimäkñqä ipñqä diñqe, ämaqä hñqunä qunqä päkonqe, anğuiqä.‡ He iñqe mañqä eänäuä” ätukqe.

⁵¹ Iqu iñji, knjä indqänqä iqueqeta ätkqä hmanji. Iqu quväukuä iqueni hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpmeqä-qae, Jisasi Iqu Israitqä iquaunqä päkonätñqä etanğqenqä, hiñuä ätätä i ätukqe. ⁵² Itanğa Jisasi Iqu iquaunqänä päkonätñqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä im-imä äpmakäwonjuwi, aquvä naqä-hñqunä maqiyätñqenqä päkonätñqä etanğqenqä, Käyäpasi iqu hiñuä ätukqe. ⁵³ Hiunji iquesanı, iqua Jisasi Ique päkpnqenqä hänaqänqä qavqä imiñuwi.

⁵⁴ Qu i iqanğuwinqä, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiñuä iqi äti mikiqä danä imiñqe. Iqu iqiñi äväma, anjä avqñqä iqueqä hitunjuä iqi anjä-himqä hmbu, kiqä yoqe Eplaimñqä äukqe. Iqiñi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä anä äpmamiñuwi.

⁵⁵ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänjuwä iqu qäqi timäutñqä ikqe. Ga Israitqä im-imä äpmakäumiñuwä kuapänäni, qu suqä piyanjä-weqä imäkmiñuwi, jänä imäkñqä du imäkäpu hiunji inğanqe jänä imäkmbnqä, Jerusälemä yatunqä ekuwi. ⁵⁶ Qu Jisasi Iquenyqä hiñuä aanqä äqumbiyi, hiqäva-imäkqä anjä täknä yänğisa äpepiwi, quwqä-quwä, “Si Iquenyqe, hiunji aquväqñqä naqä täunqe, ‘ätimäunqiyä’ knjä äkiyqiyä, äänä äkiyqiyä?” ätnğäukuwi. ⁵⁷ Inğanı, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Jisasi Ique a kiqätñqenqä, “Hesanjä hñqu Iqu pmetanğqenqä näqñqä eänqe, awä natänä” ae ätukuwi.

12*Mäliyai, eqä sisnyanä-weqe, Jisasi Ique äwiquatqenqä**

¹ Hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänjuwä iqu timäutñqe, hea 6 änyä etanğı, Jisasi Iqu Betaniñqä äukqe. Betani, Lasarusi, Jisasi Iqu qua buta anğumä hänä ävauqumuatkqä iqueqä anjä-himqe. ² Ämaqä Betani pmeqe, Jisasi Iquenyqä yeeqä ipu, ymisanjä imäkkuwi. Malai ymisanjä ämetä vqanğa, Lasarusi iqu ämaqä Jisasi Iqutä pmetanğuwitä anä äpmamiñqe. ³ Inğanı Mäliyai eqä sisnyanä-weqä mbqä naqä iqä häkä manğuä inqä hui ämeqe, Jisasi Iqueqä yukä bu äwiquatätä, yemänji iyyqä detä iwimäkkqe. Sisnyanä iñji, anjä imñi iqunä a änduekqe.

⁴⁻⁵ I imäkqanğqenqä, Jisasi Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñqu, Jutasi Iskarioti, Jisasi Iquenyqä täkqä tuätñqä iqu, “Eqä sisnyanä-weqä

† **11:44** Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Lukä 22:3-6 ‡ **11:50** Jonä 18:14 * **12:** Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50

tä, mbqä 300 ämetä, mbqe ämaqä nätmatqä maeqeu yätamakqänqä mimäkqe sunqäwä?” ätkqe. ⁶ Iqu iinji, naqä-qakuä ämaqä nätmatqä maeqeuqä knuä äme ätkqä ma, iqu quwä-meqä-qu eä, i ätkqe. Mbqä qae iqu imanäqä-qae, iqu mbqä iunji hui quwä ätamiqce.

⁷ I tqanqgänqä, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi qua jipqänqanqä ämeqä di, iinji hiñuinä qunyä. ⁸ Ämaqä nätmatqä maeqe, hiunji eeqänänä iunji hesä pmepnä. Nyi hesä äpakänä mäpmeqä imqänä” ätukqe.

Qu Lasarusi ique-pqä qäsä päkpñqä ätkwiñqä

⁹ Inqanji Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiñuwä iquautanä kuapänä, “Jisasi Iqu Betani äpmenä” tqanqä äwipiyyi, qu iqinyqä äukuwi. Qu iqinyqe, Jisasi Iquenyqänä mäwqä ikuwi. Lasarusi Jisasi Iqu qua buta anqumä hñä ävauqumuatkqä iquenyqä hiñuänqätä qäsä äukuwi. ¹⁰⁻¹¹ Lasarusi iquesa, Israitqä kuapänänä iqua hänaqä yäue ävämepeu, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwitanji, hiqäva-imäkqä naqä iqua, Lasarusi iquenä-pqe, qäsä päsqänqä kuknuä imäkkwi.

Jisasi Iqu, ämiqä naqä enqä-pa äpekqenqä†

¹² Awinqanji, ämaqä kuapänänä hiunji naqä iquenyqä aquvä äqänquwä iqua, “Jisasi Iqu Jerusälemänqä äpqiyä” tqanqä äwikiwi. ¹³ E äwipiyyi, qu haapqä-quwqä ämepeu, Jisasi Iqutä mimbnqä äukuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Itanqa Ämaqä naqä Israitqä iqune ämineyqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta äpätqäuä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, anqäuä iwimäkqiyä”‡
ätäpu, awqä ätqa äumiñuwä.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqu donqi änyä hipkä hñqu ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuu ätnänqä-pa, iqueu pmeqä äukqe.

*“Anä-himqä Sayonä§ pmeqä iquenä, zä miqä pambu! Hiqä ämiqä naqä iqu, donqi änyä hipkä iqueu pmeqä äpätqäuä”** ätnänqä-pa äpkqe.

¹⁶ Iqueqä wäunqänqä ämotquamiñqä iqua, iinqe knui, qänqä mämeqä ikuwi. Iqua, Goti Hanjuwä Iqu Ique häñä ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanqä, tuwanuä Iquenyqä ätnänqä-pa, qäyunä ätimäukqenqä knui, inqanä ämakuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu, Lasarusi iqu qua witanqa tääqä ätuätumetä häñä vauqumu-atqanqi äqunquwä iqua, ämaqä huiziquaunji, “Iqu iinä imäkqanqi äqunänqueqä” ätumiñuwä. ¹⁸ “Nätmatqä ämaqä hui mimäkqänänä, Jisasi Iqu imäkqiyä” tqanqä äwipiyyitanji, ämaqä kuapänänä Iqutä ämimbnqä äukuwi. ¹⁹ Inqanji Parisi iqua e äqumbiyi, “Hiñuä qumbu! Ämaqä eeqänänä, Ique qänaknä äyä äwivändqäuä. Ne ‘I yanqunä’ ätätanä equque, matimäuqä yätñqänä äyä iqiyä” ätnquwä.

Ämaqä Grikä iquautanä hñqua, Jisasi Ique wimapñqä ikuwiñqä

²⁰ Qu Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä hiunji naqänänänqanji, ämaqä Grikä iquautanä hñqua, aquvä anä qämbñqä ätimäukuwi. ²¹ Ämaqä iinji, qu Pilipä anä-himqä Betsaitä, qua Galili iu pmeqä ique äwimepeu, “Naqä iquki, ne Jisasi Ique hiñuä qunatuñquä änenqiyä” ätukuwi. ²² Pilipä iqu qätä i äwiyäqe, äwätä, Endru ique tqanqä, iquaqu äwiyyi, Jisasi Ique ämaqä iquauqä äwinqenqä ätukiyi.

† 12:10-11 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40 ‡ 12:13 Apqä Bukä 118:25-26 § 12:14-15 Sayonä, anä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. * 12:14-15 Sakätiyasi 9:9

²³ Inŋaŋi Jisasi Iqu kimaŋi, “Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqetä, yänänäqŋqetä metŋqe, hiunji tä qäŋga qe ätimäuciyä” ätukqe. ²⁴ “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Kuä-witqä uwqä hŋqu qua bu mapäknqä itä mapäkonqä itqe, iqu kiqä-kiuänänqce. Inäqce, uwqä iqu qua bu äpäknätä äpäkonqce, iquesaŋi kuapänänqä qäyänä. ²⁵ Ämaqä tqu-tqu häŋä-pmeqä iqueqce a kiqätänämätätqe, i äpäkonqäŋqce. Itanŋa ämaqä tqu-tqu qua täu äpme, häŋä-pmeqä iqueqce a makiqätŋqä imitätqe, iqu häŋä hea ique-ique pmeqce ämenä. ²⁶ Ämaqä äsqu-äsqc wäunjuä nyiyätŋqä äwinyänqä iqu, Nyi qänaki nyivändätŋqce. Inji Nyi pmetanŋqceunji, Nqä wäunjuä-nyiyqä iqu, iqi anänqce. Ämaqä tqu-tqu Nyaqä wäunjuä änyiyätŋqä iqueä yoqce, Apiqu haqcu muämäunqiyä” ätukqe.

Jisäsi Iqu, äpäkonätŋqenqä ätukqenqä

²⁷ “Tänŋaŋi Nyi Nqä qeqä-quuvqä tämŋi, haŋä naqänänqä ämeqä. Inji Nyi Apiquenji, ‘Haŋä-iqä änyimeqä tquesanji, häŋä inqumuatiyä’ tmqäta, ä änäänyä tmqce? Inäqce, Nyi haŋä-iqä tä ämeqäqä tqu qäqu mamqä äpqäqce. ²⁸ Inji Apiquki, Tqä yoqce haqä yätu mayä!” ätukqe.

I tquanŋaŋi, kukŋuä hŋqu qäukuä yätutanji, “Nyi Nqä yoqce haqä yätu ae ämaenŋqäqce. Itanŋa Nyi anŋumä maenmqänä” ätkqe. ²⁹ Ämaqä häukuä qäsänji iqi ätqäpiyi, kukŋuä i tqanŋi äwipiyä iquenyqce, “Mmqä kakaqä ätqiyä” tqanŋuwänŋa, hui, “Enätqä hŋqu kukŋuä ätqiyä” ätukuwi.

³⁰ I tqanŋuwänŋa, Jisasi Iqu ämävauqce, “Kukŋuä iqu yätamakqä Nyi nyiyätŋqä matqä iqi. He heyätŋqä ätqiyä” ätukqe. ³¹ “Qua täu äpmeŋuwiu iwäsäuqce, täŋga qe ätimäuci. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä himä-wiunqä vqä qua täu ämitŋqä iquenji, täŋgaŋi huätä qe mamäunqiyä. ³² Nyinji, qu qua täutanji haqä yätqä änma peyqanŋpänŋaŋi, ämaqä eeqänänji Nyi ämäqepmamqänä” ätukqe. ³³ Kukŋuä iinji, Jisasi Iqu Iqueqä äpäkonqce, iinjä päkonätŋqä etanŋi, i ämotquetä ätukqe.

³⁴ Iwä, qu tii ätukuwi. “Neyaqa kukŋuä-suqä iunji, ‘Krais i ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hea ique-ique pmeqceqä’ tnätanŋi äwiyätunqce, ‘Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu haqä yätqä äma pepŋqäuä-qe’ änä-änänqä tnyä?” ätuäpu, “Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu tqkä?” ätukuwi.

³⁵ Jisasi Iqu, “We-hunqä Iqu hesänji äpakänä mäpmeqä yänä. He We-hunqä Iqu-tänä epiyä täŋgaŋi, heawiqä iqu mämaequtäuqä danä yätŋqce, we-hunqä äwquwä iunä upiyä. Heawiqä imä äwätŋqä iqu, ‘äkŋgi wänqutiyä?’ änyä maqŋqce. ³⁶ We-hunqä iqu-tänä epiyä täŋgaŋi, Iqueqä ymeqä epŋqce, Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. Iqu kukŋuä iinji qäpu ätqua äwäqce, qu Iquenji hiŋuä mäqunquä ipŋqce, zä imäknä äpmaminqce.

Israitqä kuapänänji, Jisäsi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwiŋqä

³⁷ Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä hui mimäkqänänji, quvaqä hiŋuä iqisa qäyä imäkqanŋi, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmaminjuwi. ³⁸ Hiŋuä-tqä Asayä iqu kukŋuä tii ätätä äqäqce.

“Naqä Iquki, neyqa kukŋuä tquanŋqce, ‘naqä-qakuiqä’ knui tqu meqiyä? Naqä Iqu imäkqanŋi äqunäqce, Iqueqä yänänäqŋqenqce, näqŋqä tqu meqiyä?”†

Ämaqe Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmaminjuwi, Asayä iqueqä kukŋui, naqä-qakuä ätimäukqe.

³⁹⁻⁴⁰ Asayä iqu kukŋuä-pqä hŋqu tii ätkqe.

† 12:38 Asayä 53:1

“Naqä Iqu, ‘Qu hiñuä maññqä danä ipu, kñuä mämeqä danä ipu, Nyi äñguä iwimäkmqenqä mapqä danä ipñqeqä’ ätätä, Iqu quvaqä hiñui hea iwimäkätä, kñuä indqänqe, qñqanä äyekqeqä.”‡

Inä-qae, qu quuvqä maeqiyqä ipñqä etanji, quuvqä maeqiyqe i äpmaminuwi. ⁴¹ Asayä iqu, Jisasi Iqu yoqä naqätä, yänänäqñqä-tänä-qu etanji äqunäqetanji, iqu Iquenyqänäñi i ätkqe.

⁴² Inäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkä iquauqä naqä iquautanji, hui-pqe Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä-qe, qu Parisi iquauñqä zä ipu, awä matqä iminuwä. Qu ze, Parisi iqua anä aquväqñqeutanji, aquvä qämbñqeqe mapqänqä huätä mamäupñqä etanji, i iminuwä. ⁴³ Qu i iminuwä, quvaqä yoqä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu maetñqä miqä da, ämaqe maepñqä dunqä iminuwä.

Jisasi Iqu ämaqe, häñä iqumuatäninñqä äpkqenqä

⁴⁴ Jisasi Iqu manä haqeqäta tii ätkqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä heqiyqä iqu, Nyinyqänä maeqiyqä iqi. Nyi änändowatkqä Iquenyqä-pqätä qäsä eqiyqiyä. ⁴⁵ Nyi hiñuä äñqänänqä iqu, Nyinä manqänätqenä, Nyi änändowatkqä Iquenä-pqe, kekutäuku äyaqänänä. ⁴⁶ Nyinyqä quuvqä eqiyquwi, qu eeqänäñi heawiqä imä yqänä mäpmeqä danä ipñqä iinqe, Nyi qua täu äpmeñuwä iunji, we weumäkmqä äpkqe. ⁴⁷ Nyi qua täu äpmeñuwä iu iwäsäumqä maetqe, qunji häñä iqumuatmqä äpkqe. Inji, Nyaqä kukñuä qätä änyiyätäqä-qe, qänaknänji miqä danä iqäqe, Nyi iqueni miwäusqä danä iqä. ⁴⁸ Nyitä Nyaqä kukñuitä tuwä äwiyätä mämeqä itñqä iqueni, hiunji yäpakänqanji, Nyaqä kukñuä ätätñqä iqu, iqueni iwäsäutä qui imäkäniqe. ⁴⁹ Ii tiññä etanjiyi. Nyi iinji, kñuä Nqä duta matqä iqä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ‘kukñuä ii ätätñä awä tiyä’ dqanji iutanji. ⁵⁰ Inji Nyi näqñqe, Iqueä kukñui häñä hea ique-ique pmeqä vqätänji. Inä etanji, Nyi kukñui, Apiqu ändapqä dunä ätätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuä yätquakä iquatä, ymisanä yäpakä äñguwänqanqä* (13:1-17:26)

13

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminñqä iquauä yukä bu, asñä äwqäkäukqenqä

¹ Israitqä iquauqä hiunji naqänänä Pasopa ätätqänuwä iqu timäutñqänqanji. Inqanji, Jisasi Iqu qua täu äväma, Iqueqä Kaniquenyqä yqä äyä etanqñqä näqñqä eminqe. Iqu Iqueqä ämaqä qua täu pmetanquwä iquauñqe, Iqueqä qua täu pmeqe qäpu etñqänqanä-pqe, kiññä yqänä äwinyminqe.

² Heaitänji, Jisasi Iqutä Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminñqä iquatä buayä bñqä pmetanquwänqanji, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, Jutasi iqu Jisasi Iqueni, ämaqä huiziquauä hipa iqinji, täkkä tuätñqenqä kñuä iqä äwikqe. Jutasi iqu Saimonä Iskariotitanä iqueä hikñä iqueyi. ³ Jisasi Iqu, Kaniqu nätmatqä eeqänänji, Iqueä hipa iqi ämitñqä eqäqä etanqñqeqe, näqñqä eminqe. Ga Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äpkqenqätä, Iquenyqä anqumä yätñqenqetä, näqñqä inä eminqe. ⁴ Inä etanji Iqu pämä ätqäuqe, Iqueqä qäkä quäuqä haqäqiniqu huätä äquväteqe, huiwä ye imäkkqe ämetä, äwqä iqi guä ämäsäñqeqe. ⁵ Itanji Iqu eqä hevqä

‡ 12:39-40 Asayä 6:10 * 13: Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38

equatiqueteqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauä yukä bu asnjä äwqäkäuwatä, huiwä ye imäkqetä, yeemä iwimäkqäuminqe.

⁶ I imäkqani, Saimonä Pitä ique wimeqanqa, iqu, "Naqä Iquki, Si nyaqä yukä bu asnjä nqätñqätanä?" ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu ämävauqe, "Nyi tänqa imäkqä tänqe, si tänqani näqnqä änä mämeqä inyä. Si näqnqe, inqa matñiqä" ätukqe.

⁸ Ga Pitä iqu "Si nyaqä yukä bunji, asnjä manqiyqä danä iqätñqinyä" ätukqe.

Iwä Jisasi Iqu ämävauqe, "Nyi si asnjä makqiyqä imqe, si Nyaqä ämaquki maetqenä" ätukqe.

⁹ I tquanqani iqu, "Iñä sätäti, Naqä Iquki, yukä bunä manqiyqä panä. Nyuänjä-hipa qäsänqeqä" ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kimanji, "Ämaqä asnji, qäsä ae äqänqä iqu, kiyä maeqä näwinyä änguänänjä enqä-qae, asnjä anqumñi, yukä bunä qänätñqeqä. He kiyä maeqä näwinyä änguänänjuenä epiyä-qe, eeqänänjuenä maetqänä" ätukqe. ¹¹ Jisasi Iqu ämaqä Iquenyqä täkqä tuätñqä iquenyqe ae näqnqä eäqetani, qunji, "He kiyä maeqä näwinyä änguänänji, eequenä maetqenä-qe," iinqä ätukqe.

¹² Yukä asnji qäpu äwqäyäqe, Iqueqä qäkä quäuqä imäknätä, anqumä quamä äpmeqe, "Nyi tä emäkqä tänqe, he näqnqä ämeqäuä?" ätuätä yatñqä äwikqe. ¹³ Yatñqä i äväqetani, "He Nyinji, 'Näqnqä-vqukiyqä' ändäpu, 'Naqä Ämiqukiyqä' ändätqänjuwi, iinji qäyunjqae, Nyi Injunjqä" ätukqe. ¹⁴ "Nyi Naqä Ämiqä-qunä eämä, ga näqnqä Vqä-qunä qäyä emä-qe, heyaqä yukä bunji asnjä eqiyqä-qae, he-pqe hiqä yuki asä ii qänqäwqäpñqä" ätukqe. ¹⁵ "Nyi tä imäkqe, he Nyi imäkqä-pa imäkqäpnuwänqä ämetquetmä i imäkqä. ¹⁶ Inji Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Wäunuä-wiyqä hñqu, iqueqä naqä ämiqä iqueni mämäwqätäutqe, itanqa kukñuä äma uwqä hñqu, 'kukñuä äma uvä' ätuätä dowatqä iqueni mämäwqätäuqä yänä. ¹⁷ Tännqani, he Nyi imäkqenqä ae näqnqä änguänä equwä-qae, he asä ii imäkpqe, yeeqä iqäpnuwiqä" ätukqe.

¹⁸ "Nyi he eequenqä matqä iqä. Ämaqä Nyi atäunuä eyätmä etmeqä iquenqe, näqnqe ae enä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä tuwanjuu ätnänqe, naqä-qakuä ätimäutñqä inqä imäkmä. Kukñui,

'Ämaqä Nyaqä buayi anä änatqänueä iqu, Nyi qonjqä nyätñqä yukä äyawa äpeyqiyä' äqänä.†

¹⁹ Iinji ätimäutñqä änyä etanqi, Nyi tänqa näwi etqä. Iwä ätimäuqanqani, he Nyinjqä näqnqe, Nyi hea ique-ique Pmequnä äyä etanqenqe, epñqeyi.

²⁰ Naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Nyi ändowatqanqundqä hñque yeeqätä itmeqe, Nyi-pqä qäsä indmeqi. Itanqa tqu-tqu Nyi indmetqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqä inä itmeqiyä" ätukqe.

Jisasi Iqu, "Hesanä hñqu Nyinyqä täkqä tuänqiyä" ätukqenqä‡

²¹ Iinjä ätuäqetani, Iqueqä qeqä-quuvqä imñi, änä mäwimänqä iqanqi, Iqu inqani ätnänqäqi äti, tii ätukqe. "Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Hesanä hñqu Nyinyqä täkqä tuänqiyä." ²² I tquanqani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, "Iinji tquenyqä tqutiyä" tpu ipu, iqua quwqä-quwä hinuä ämiqänqäukuwi.

²³ I ipiyitani, iquautanä Jisasi Iqu iquenyqä kuapanä äwinyminqä iqu, Jisasi Iqutä qäqiqi äpmaminqe. ²⁴ Ga Saimonä Pitä iqu, "Tquenyqä tqutiyä" tä itä, ämaqä iqueni, Jisasi Ique yatñqä vätnqä himitä äwikqe.

† 13:18 Apqä Bukä 41:9 ‡ 13:20 Matiu 26:20-25; Makä 14:17-21; Lukä 22:21-23

²⁵ Iwä iqu Jisasi Iqueni qäpisa, “Naqä Iquki, Si iini, tquenqä tnyä?” ätuätä, yatnqä äwikqe.

²⁶ Yatnqä i vqanqa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Ämaqä Nyi bretqä tä hevqä bu äyämelmä wimqä iqu, qäquvqä” ätukqe. Iwä Iqu bretqe hevqeu äyämelmä, Jutasi Saimonä Iskariotitanä iqueqä hiknä ique äwikqe. ²⁷ Jutasi iqu bretqe tii motauqanqani, Goti Hanjuwä Ique himä-wiunqä vqä Setänä iqu, Jutasi ique äpaqukqe. Iinjä itangi, Jisasi Iqu iqueni, “Si nätmätqä hui imäktñqä etangutqe, maqänä imäkiyä” ätukqe. ²⁸ Iqu kukñuä tquanqi äwipiä iqua, “Kukñuä ii, sunqä tqutiyä” tpu ikuwi. ²⁹ Mbqä qae, Jutasi iqu mitqätanqä-qae, hñqua “Ymisanä imäqñqä nätmätqä aanqä etangi hui mbqä yätñqä tqutiyä, ä ämaqä nätmätqä äwa iqanquwä iu vätñqä tqutiyä” tpu ikuwi. ³⁰ Itangi, Jutasi iqu bretqe ämotauqe, yäpaqä mängisa äukqe. Ii heatqänqayä.

Jisasi Iqu kukñuä-suqä änyä-hänjä äwikqenqä

³¹ Jutasi iqu ätimäwa uwqanqani, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqueä yoqä naqe, tänga ätnänäqi wiñqiyä. Ga Ymeqä Iquesani, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä-pqe, ätnänäqi inä wiñqiyä. ³² Goti Hanjuwä Iqueä yoqä naqe, Ymeqä Iquesa ätnänäqi wiqanqutqe, Iqu Iqueqä-kiuä Ymeqä Iqueä yoqä naqe, ätnänäqi maqänä imäkänqiyä. ³³ Nqä ymeqä iquenä, Nyi hesäni äpakä mäpmeqä imqänä. Nyi äwqanqani, he Nyinyqä qävqä ikäpnuwi. Nyi Israitqä iquauqä naqä iquau ätukqe, tängani he etqä. ‘Nyi umqä iunji, he mäwqä danä ipnuwi.’ ³⁴ Tängani Nyi kukñuä-suqä änyä-hänjä tiinjä etapqä. He hñqunä-hñqunä hiqä-hiuänqä enqä di, aanä kiinjä heñguätñqe. Nyi henyqä änyinqe, aanä kiinjä änyinyätñqä-pa, he-pqe hiqä-hiuänqä aanä kiinjä heñguätñqe. ³⁵ He iinjä iqanqppqe, ämaqä eeqänä qu näqñqe iuta heñqäuä. He Nyaqä wäunquä yätquakä-quenä äyä etangi heqämbñqänänyä” ätukqe.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenqe, änyä maqñqeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä

³⁶ I tquanqa, Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si äkñginqä utñqäwä?” tquanqa, Jisasi Iqu, “Nyi umqä iunji, tängani si qänaki mapqä isñqinyä. Si Nyinqä inqa pñiqä” ätukqe.

³⁷ Kimani, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi Sini tängani qänaki makivändqe, sunqä imqäwä? Nyi Sinqä yänä wämqä näwi äpmenänä.”

³⁸ I tquanqa, Jisasi Iqu, “Si naqä-qakuä Nyinyqä yänä wätñqätanä? Nyi naqä-qakuä tii äktqä. Kukutakisqä äkaki, änyä ätätñqä etanga, si Nyinyqe, ‘Nyi Iquenqe änyä maqñqeqä,’ hñquaqui-hñque ttñqinyä” ätukqe.

14

Jisasi Iqu, Apiqueñqä Huänqä-quvi

¹ Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He iinjä äwqä hanä heyqanquti, qundqändqä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Nyinyqätä quuvqä heqäpñqeqä. ² Nyaqä Apiqueä anijni, hiqñqe, kuapänä imäknänä. Iinjä naqä-qakuä maetanqutqe, Nyi heñi, ‘Henyqä anä näwi imäkmqä umqe-ge,’ maetqä iqämñinji. ³ Nyi äwätmä, henyqä anji näwi imäkemi, anqumä äpmqe, he Nyitä anä pmetunquä etma umniqeqä. Iwä anä Nyi äpmenqä

iunji, he-pqe anä pmeniqueqä. ⁴ Anä Nyi umqä iqäqä iunqe, he huänqenqe näqñqä ae äyä ämenäüä” ätukqe.

⁵ I tquanğa, Tomasi iqu, “Naqä Iquki, si utñqä iunqe, ne änyä maqñqä equnä. Inji ne huänqenqe, näqñqe, äänä heatunquäwä?” ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi Nqä-näüä Huänqä-qunä, Naqä-qakuä-qunä, itanğa Hänä-pmeqä Iqunjqä. Apique wimeqe, huänqä hñqu minqä inä. Oeyqä. Nyitanänji. ⁷ He Nyinyqä näqñqä äñguä eänjuwi, ga Nqä Apiquenyqä-pqe näqñqä äñguä asä ii hipñqäüä. He Iquenyqe näqñqä täñga qe eäpu, Iqueni hinuä äyä äqunänäuä.”

⁸ I tquanğa, Pilipä iqu, “Naqä Iquki, neyaqä änenqä qäpu hiätñqenqe, Apiqueni mänätquayä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqueä kimañi, “Pilipä iquki, Nyi hesäñi hñganqä äpmaka äpätnqe, Si Nyinyqä maqñqe, äänä heñinyä?” ätukqe. “Ämaqä Nyi hinuä äñqänänjuwi, Apique-pqe inä äqunänäuä. Inji si ‘Apique mänätquayä-qe,’ änäänqä tnyä? ¹⁰ Nyi Apique nyätanğä, Iqu Nyi änyinyä äpmeñqä iinqe, si quuvqä maeqiyqä äyä itqänäta? Nyi etätñqe, Nqä knuitanä maetqä itñqe. Oeyä. Apiqu Nyi änyinyänqä Iqu, Kiqä-kiuä Iqueqä wäunjuinä äyä imäkätñqe. ¹¹ He kukñuä täñqe quuvqä heqäpñqe. Nyi Apique nyätanğä, ga Apiqu Nyi änyinyänä. Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä iqanğpqe, he wäunjuä Iqu Nyita imäkätñqä iunqä knuä indqänäpu, ga iuta quuvqä heqäpñqe. ¹² Nyi aanä naqä-qakuänänğä etqänä. Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä iqu, iqu-pqe wäunjuä huitanğä-huitanğä Nyi imäkätñqä-pa imäkquätñqe. Wäunjuä iqu iinğä imäkquätñqe, Nyi Apiquenyqä uwqanğqetani, wäunjuä Nyi imäkätñqeunji ämawqätäunqiyä. ¹³ Itanğa nätmatqä eeqänäninğä, Nyaqä yoqeta yatñqä iquwi, Nyi imäkmqänä. Iutanji Apiqu, Hikñuesa yoqä naqä meñqiyä. ¹⁴ I etanği, nätmatqä eeqänäninğä Nyaqä yoqeta yatñqä nyiyqanğpqe, ga Nyi imäkmqänä.”

Jisasi Iqu, Dñä Äñguänänğä Iquenyqä ätkqenqä

¹⁵ “He Nyinyqä aanä kiinğä hinyätqätanğutqe, ga Nyi, ‘He iinğä-iinğä imäkpiyä’ etmqä iunji, qänaknä iqäpñqe. ¹⁶ Iwä Nyi Apique yatñqä vqanğundi, Iqu heñi Yätamäkqä Eyqä Huiziqu, hesä hea ique-ique anä äpme, yänänäqñqä emäkätñqä iinğä etapätñqänänğä. ¹⁷ Yätamäkqä Eyqä Iinğä Iqu, kukñuä naqä-qakuänänğä iutanğä Dñä Iquwi. Qokä-apäkä qua täutanji, qu Ique hinuä mäqunquä ipu, Iquenyqä anä maqñqä ipiyitanji, Iqueni mämeqä ipñqäüä. Inğqe, Iqu hesä anä äpmaka äpätnqe, qänakñi heyaqä yäpä inğisa inyäniqeqä. Iutanji he Iquenyqe, näqñqä äyä eänäuä.

¹⁸ Nyi he ymeqä kanä-käna maeqä enqä-panğä, anä mevquatämäuqä imqänä. Oeyä. Nyi he emamniqe. ¹⁹ Hea wänqäpu päwqanğani, ämaqä qua iutanji hinuä mañqänqä ipnuwiqä. Inğqe, Nyi hänğä yqänä pmetanğumdqetani, he hinuä äñqambu, hänğä yqänä pmetpnuwi. ²⁰ Hiunji iqueni he näqñqä tiinğä hipnuwi. Nyi Apiqueu nyätanğundi, he Nyi nyinätanğpi, ga Nyi he hinyätmniqe.

²¹ Itanğa ämaqä hñqu, Nyi ‘He iinğä-iinğä imäkpiyä’ etmqä iu qänaki imitätqä iqu, Nyinyqe aanğä kiinğä äwinyätñqä iquwi. Ga ämaqä Nyinyqä kuapänä äwinyänqä iquenyqe, Nqä Apiqu kuapänä äwinyänqiyä. Itanğa Nyi-pqe iquenyqä kuapänä nyinğanğuti, Nyi Nqä-näüä ique ämitquatnmqänä.”

²² Jisasi Iqu kukñuä iinğä tquanğa, Jutasi huizi Iskariotitanğä matimäuqä ikqä iqu, Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, änäänğänqäwä?”

Si Tqä-täüä nenyä mänetquatnätinä, ga qokä-apäkä qua iutanä iunji, mämitquatnqä isnqätanä?”

²³ Iwä Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä Nyinqä kiinjä äwinyätnqä iqu, Nyaqä kuknjuä iunji qänaknä änguänä iqanguti, Nqä Apiqu iquenqe kiinjä winyänqiyä. Itanga Yämätqäye iquenyqä äpäta, iqutä näweqä pmetenyue. ²⁴ Ämaqä tqu-tqu Nyinyqä mäwinqä iqä iqu, Nyaqä kuknui qänaki miqä yänqiyä. He kuknjuä qätä tä äwiyquwi, ii Nyaqä manä. Nqä Apiqu Nyi änändowatkqä Iqueqä kuknuiqä.

²⁵ Nätmatqä iinqe, Nyi hesä yqänä äpmamä, awä äyä etätnqeqä. ²⁶ I etangi Yätamakqä Eyqä Iqu, Dnjä Änguänänjä Iqu eä, itanga Nqä yoqetani, Apiqu Iqueni ändowatämepäniqeqä. Iqu nätmatqä eeqänänjinqä ämetquetä, heqä knuä evauqumuatqanguti, kuknjuä eeqänänjä Nyi he etminqe, knuä heyäniqeqä.

²⁷ Nyi he äwqä hanuä inqä pmeqangpi evämamqä iqänä. Nyi äwqä hanuä inqä äpmejqä-pa, he asä iinjä inqä pmapnqä etapqänä. Itanga Nyi äwqä hanuä inqä etapqe, ii ämaqä qua iutanä iuqä ävätqänuwä itäni asänänjä manä. I hitangi he äwqä hanä eyätä knuä kuapä indqänäpu, zä miqä pambiyä. ²⁸ ‘Nyi he eväma äumi, angi emamninqeqä’ etqangä ae äyä änyiyänjuwi. He Nyinyqä aanjä kuapänä hingangutqe, Nyi Nqä Apiquenyqä umqä iqangqeutani, he äwqä yeeqä hinguätnqeqä. Ii tiinjä iutani. Apiqu Nyi ämanqutäüä äyä äpmenä. ²⁹ Nätmatqä iinji matimäuqänqä, Nyi-ganä ae äyä etqänä. I etangi qänakni, iqu ätimäuqanqäni, he Nyaqä kuknjuä etätnqä iinqe, quuvqä heqiyqäpnqä. ³⁰ Ga ämaqä nyuänjä qua täu ämitnqä iqu änyimetnqä pätkätangi, Nyi he kuknjuä kuapänä maetqä imqänä. Iqu Nyi squä nyimäkätnqe, yänänäqngä maequeqä. ³¹ Inäqce, qokä-apäkä qua iutani, qu Nyi Nqä Apiquenyqä kiinjä änyinänqenqä näqngä ipnqe, Nyi nätmatqä eeqänänjä Apiqu ändkqä iunji imäkätqänä. Inäqae, he ävaupu, ga ne eeqänänji äwatunquänänyä” ätukqe.*

15

Jisasi Iqu Guä-wainqä Naqä-qakuä-quvi

¹ Itani Iqu tii ätukqe. “Nyi Nqä-näuänji Guä-wainqä Naqä-qakuä Iqunjqä. Itanga Nqä Apiqu, wainqä wäunjuä iu miqä Iqueqä.

² Nyaqä hutäknä iunji, häukuä mäwiqä inqä iqua, Nqä Apiqu huätä ätävämäunice. Nj hutäknä eeqänänjä häukuä äqäyänqä iqua, häukui aanjä kuapänä qäyätnqe, Apiqu quwqä-hutäknä quvqä iqua huätä ätävämäutä, änguänänjä imäkänice. ³ Kuknjuä Nyi etapqe, heyaqä quvqe huätä emamäutä, änguänänjä ae emäkqiyä. ⁴ He Nyi nyinätangpi, Nyi he hinyätmneqä. I etangi guä-wainqä hutäkni kiqä känäu mauqnqä enqe, hutäknä iinji, häukui maqäyqä yänqiyä. Ga asä iinji, he Nyi manuqnqä injuwi, häukui maqäyqä ipnä.

⁵ Nyi Nqä-näuänji guä-wainqä iqunä etangi, he hutäknä iquenjqä. Ämaqä tqu-tqu Nyi nuqänätanguti, Nyi ique äuqänmitmqe, iqu häukui, kuapänä qäyänqiyä. Iwä he Nyi änyivquatämäuquwi, nätmatqä hnqu he änä mimäkqä ipnqäüä. ⁶ Ga ämaqä hnqu Nyi manuqnqä inqä iqu, guä hutäknä huätä tävämäuqanqä yäuä äpiqä-panjä iquvi. Iwä hutäknä e ätävämäppä iquaunji, ämepu tä bu tnämäuqangpi, tä näjqiyä.

* **14:31** Iqua anju maqänä ävämakuwäti, kuknjuä hui inä ganä ätäpu ävämakuwäti? Jonä 18:1 hinjuä qunyä.

⁷ He Nyi nuqänätangä, Nyaqä kukñui he euqänänqce, ga he hiqä enqeta yatñqä iquwi, ii i timäunqiyä. ⁸ He Nyaqä wäunuä yätquakä iquenqä motquapñqä diñqce, häukuä kuapänä qäyqäpñqce. Iwä suqä iinjä iutani, Nqä Apiqu yoqä naqä menqiyä. ⁹ Nqä Apiqu Nyinyqä kuapänä äwinyätñqä-pa, ga suqä asä iinjutani, Nyi henyñqä-pqe inä änyinätqänä. He Nyaqä änyinqeunä pmetpñqceqä. ¹⁰ Nyi Nqä Apiqueuä suqä ändkqä iu qänaki yasämä itmä, ga Iqueqä Nyinyqä äwiñqä iu äpmenqä-pa, He Nyaqä suqenqä etätñqä iu qänaknä ipu pmamitpqe, iinjändi Nyaqä henyqä änyinqä iunä pmapñqäuä. ¹¹ Yeeqä Nyi änyinätñqä-pani, he-pqe inä hinquätñqce. Ga yeeqä inqä iinji, inä imänämäutñqceqä. I etangi Nyi kukñuä ae etätñqä iunqä angi etqänä. ¹² Nyi suqä tiinji äyä etapätñqce. Nyi henyñqä kiinjä änyinminqä-pani, he hñqunä-hñqunänjä iquenä, hiqä-hiuänqce asä inä hinquätñqce.

¹³ Ämaqä hñqu käyämaqä iquaunqä äwinymitätqä iuta äpäkongqce, suqä äwiñqä iinjä iqu, ii suqä äwiñqä huizi iquaunji ämāwqätäuä. ¹⁴ Itanga he Nyi 'suqä i imäkqäpñqceqä' etätñqä-pa ii ipqe, iinjä dutani he Nyaqä nyämaqä-quenä hiätätpnä.

¹⁵ Wäunuä imäkqä iqua nätmätqä quwqä naqä iqu imäkqangutqenqce, maqñqä ipnä. Inäqce, kukñuä eeqänänjä Nqä Apiquesa qätä äwiyqce, Nyi ae äyä etqäqce. Iinjä iutani Nyi, 'He wäunuä imäkqä-quenjqä' maetqä, 'Nqä nyämaqä-quenjqä' etqä. ¹⁶ He Nyi atäunuä manyqä ikuwiqä. Oeyä. Nyi he atäunuä eyqäqceqä. Itanga Nyi he wäunuä etapkqe, he äwäpu häukuä äpakänä witäniñqä qäpñqceqä. Iinjä ipiyä iutani, he Nyaqä yoqeta, Apique nätmätqä hñquenqä yatñqä vqangppqe, Iqu hämä etapänqiyä. ¹⁷ Nyi kukñuä-suqä tiinjä ae äyä etapätqänä. He hñqunä-hñqunänjä iquenä, hiqä-hiuänqä aanjä kiinjä henquätñqceqä" ätukqce.

Ämaqä qua iutanjä iqua, wäunuä yätquakä iquau himä-wiunqä wip-nuwänqä

¹⁸ I ätuätäqänqani, tii-pqe inä ätukqce. "Ämaqä qua iutanjä iqua he himä-wiunqä heyqangppqe, 'Neqä Naqä Iquenä-pqe, himä-wiunqä äyä äwikuwä mändanä' kñuä heyquänqä. ¹⁹ Nñ he ämaqä qua täutanjä iqua enqä-panä pmeqä-säpi, ämaqä qua täutani, quwqä käyämaqä iunqä aanjä kuapänä äwinyätñqä-pa, henyqä-pqe inä winyätqätäninji. Inäqce, he qua täutanuenä manä. Oee. Nyi he suqä qua täutani, huätä vquatämäupñqä diñqce, ae atäunuä äyä ekqe. Iinjä iutani, qokä-apäkä qua täutani, he himä-wiunqä eyätqänäuä. ²⁰ Nyi, 'Wäunuä-wiyqä hñqu, iqueqä ämaqä naqä iqueni mämāwqätäuqä yänqiyä' etqenqce,* kñuä änguanä metangpiyä. Inji ämaqä Nyi quwqä indquequwä iqua, he-pqe asä i etquapñqäuä. Nñ Nyaqä kukñuiunä qänaknä iquwä iqua, heyaqä-pqe qänaknä ipñqäuä. ²¹ Iinjä iquwä iqua, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenqä änyä maqñqä epiyä-qae, he Nyaqä yoqce metanguwitani, suqä ququvqä eeqänänji emäkqäpnuwiqä.

²² Inji Nyi äpätmä iquau kukñuä hui mätquä-säpi, quwqä suqä quvqenqce, äwqä yäpä imñi hanjä mäwqä iquäninji. I etangi Nyi iinjä ae ikqä-qae, iqua, 'Ne suqä quwqä imäkätunqenqä maqñqä equeqä' matqä ipnuwi. ²³ Ga ämaqä hñqu Nyi himä-wiunqä indquetñqce, Nqä Apiquenjä-pqe inä itquetqä. ²⁴ Nyi iquauä awä iqinji, wäunuä yänänäqñqä ämaqä hñqu qänqanä mimäkqä iminqä di, ae imäkkqe. Nyi iinjä mimäkqä-säpi,

* 15:20 Jonä 13:16

qu quwqä suqä quvqenqe, äwqä yäpä imñi hanjä mäwqä iquäninji. I etangi qu Nyaqä wäunui hiñuä ae äqunäpu, Qämätqiye himä-wiunqä äyekuwi.

²⁵ Suqä ii imäkkuwi, kukñuä hñqu quwqä kukñuä-suqä iu äqänänqe, naqä-qakuä timäutñqä iiyi. Kukñui tiñjä iquvi. *‘Ämaqe, qu Nyi hiñgi himä-wiunqä änyiyätqänäuä.’*[†]

²⁶ Dñä Yätamäkkä Eyqä Iqu Apikutä äpmeñqe, Nyi Iqueni henyñqä dowatmniqe. Iqu kukñuä naqä-qakuänänjä iutanjä Dñä Iqu eä, ga Apikutä äpmeñqä-qae äquvepänä. Iwä äquvepätä, Nyaqä wäunuiñqätä, suqenqätä awä ätnänjä iqi täniqe. ²⁷ Itanga he-pqe kukñuä awä inä tqäpñqänänji. Tiñjä duta. Nyi wäunuiä ipäqäkketa, he Nyitä anä äpmaka äpätunqwe, tänga täsuwänä” ätukqe.

16

¹ “Nyi kukñuä iinji, heqä quuvqä heqiyqe ävquatämäuqänqä iinqä etqä. ² Ga Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkä iqua henyqe, quwqä anä aquväqñqä iunqä matimäuqä ipñqä ‘oeyqä’ etpnuwiqä. Iwä qänakndani, suqä tiñjä-pqä iqua timäuniqe. He pizqä epäsäpiyänqani, qu kñuä tii väniqe. ‘Ne Goti Iqueqä wäunui, äñguä imäkätqununa.’ ³ Qu Apiquenqätä, Nyinqätäñi, änyä maqñqä epiyä dutani, suqä iinjä ii imäkpnuwi. ⁴ I etangi Nyi nätmätqä ii timäuninqenqe, ae etqäqe. Itanga qänakñi qu suqä du emäqanqunwänqani, kukñuä Nyi tä etqäqenqe kñuä eyquänä.

Dñä Äñguä Iqueqä wäunuiñqä

Qänqanäñi Nyi hesä yqänä pmetmqä etangi, nätmätqä iinqe maetqä iminqe. ⁵ Ga tängani Apiqu, Nyi änändowatkqä Iquenqä umqe. Inji, ‘Si äñginqä utñqäwä-qe?’ hesanä hñqu yatñqä manyqä iqiyä. ⁶ Kukñuä Nyi tänga tä etqäqenqe, heyaqä äwqe, hanjä kiinjä äyä eyqiyä. ⁷ Itangi naqä-qakuänänji, tii hetmñqe. Nyi he evämeqe, ii yätamäkkä heyätñqeyi. Itanga Nyi mäwqä iqäqe, Dñä Yätamäkkä Eyqä Iqu mapqä yänqiyä. Nñ Nyi äwqäqe, Iqueni henyqe, ändowatmä.

⁸ Tängani, ämaqä qua täutanä iqua, suqä quvqenqä, suqä jänänänñinqä ä kukñuä mitqenqä, kñuä quvqä indqänätqänjuwi, Dñä Äñguä Iqu äpäqe, quwqä kñuä quvqä iinji, jänä iwimäkäniqe. ⁹ Ämaqä Nyinqä quuvqä maeqiyqä itqänuwitani, Dñä Äñguä Iqu suqä quvqenqä awä täniqe. ¹⁰ Nyi Nqä Apiquenyqä umqe, ga he hiñuä mañqänqä ipnuwä hitanqgetani, Dñä Äñguä Iqu suqä jänänänjä imäkkenqä awä etäniqe. ¹¹ Itanga penqä qua täu ämitñqä iquenyqe, Goti Iqu Iqueqä kukñuä mitqeñi, ‘Homä iqänqä’ ae iwäsäukqetani, Dñä Äñguä Iqu kukñuä mitqenqä awä täniqe.

¹² Nyi kukñuä hävemnäqñqä etmqä etanqä-qe, kukñuä etmqeñi he änä mämeqä ipnä. ¹³ I hitanqä kukñuä naqä-qakuänänjä iutanjä Dñä Iinjä Iqu äquvepätä, kukñuä ätätqe, Iqueqä kñuä iutanä matqä, kukñuä Apiquesa qätä äwiyätqä inä awä ätätä, nätmätqä qänaki timäuninqenqä-pqä inä täniqe. Iutani, kukñuä naqä-qakuä eeqänänjä iinqe ämetqueniqe. ¹⁴ Ga Iqu Nyaqä kukñui ämetä awä etätäqänqani, Nyaqä yoqä naqetä, ä yänänäqñqetani, ätnänjä iqi maeniqe. ¹⁵ Iqu kukñuä Nyaqe ämetä etäniqenqä ätqäqe, ii Apiqueqä nätmätqä eeqänänji, Iqueqänä ma, Qämätqiyeqä etanqä dutayi.

Heqä äwqe hanjä eyätqä-qe, anñini yeeqä enyäniqeqä

[†] 15:25 Apqä Bukä 35:19; 69:4

¹⁶ Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanğa, he hiñuä manqänqä ipnuwi. Itanğa, hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanğanı, hiñuä anđi nqämbnuwiqä” ätukqe.

¹⁷ I tquanğa, Iqueqä wäñuä yätquakä iquautanä hñqua, quwqä-quwä tii ätñguwi. “Iqu ne ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanğanı, hiñuä manqänqä ipnuwiqä’ ätqenqätä, ä, ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanğanı, hiñuä anđi nqämbnuwiqä’ ätqenqätä, nñ ‘Iinä dutanı, Nyi Nqä Apiquenqä himqänä-qe’ inä äyä ätqe. Ga kukñuä tquauqä qakuñqä tä ätquque, äki etanđi ätqu?” ¹⁸ Itanğa quwqä-quwä yatñqä anđi inä tii inđuwi. “Iqu, ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbiyqä’ ätqe, nätmatqä äkinqä ätqäwä? Iqu ätqenqe, näqñqä mämeqä äyä iqunä.”

¹⁹ Jisasi Iqu, qu yatñqä wipñqä iqanđä äqunäqe, tii ätukqe. “He ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanğa, hiñuä manqänqä ipnuwiqä’ etqenqätä, ä ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanğanı, hiñuä anđi nqämbnuwiqä’ etqenqätäñi, hiqä-hiuä yatñqe iñqä änyätqänä? ²⁰ Nyi naqä-qakuänänä tii etqä. He kñuä naqänänä äqäyäpu, huäqä-hunqä kiñä metqätanđuwänğa, qokä-apäkä qua täunđi yeeqä iqäpnuwiqä. Heqä äwqe hanä eyätqä-qe, anđinđi yeeqä enyäniqeqä. ²¹ Itanğa apäkä hui, iyyqä ymeqä änyque qäqi quvepқанğanı, täñä-hunqä menqiyä. Itanı ymeqä ae änyuäqe, täñä-hunqä ymeqä änyuätñqänğa wimetqenqe, kñuä mäwiyqä, ymeqä qua täu timäuqanđqenqe, yeeqä yänqiyä. ²² Li enqäpanä di, he täñğanı, äwqä hanä-iqä ämeqäuä. Inäqe anđinđi, Nyi hiñuä eqänđanđunđanğa, heqä äwqe yeeqä kiñä enyäniqeqä. Heqä äwqä yeeqä inqä iñi, ämaqä hñqu änä mämetauqä yäniqe. ²³ Asä qänğanı, he Nyi yatñqä manyqä ipnuwiqä. Nyi naqä-qakuänänä tii etqä. He Nqä Apiquenđi nätmatqä huiñqä, Nyaqä yoqeta yatñqä ävquwä di etapänqiyä. ²⁴ Qänđatqä näñgisati täñğa tinqe, he Nyaqä yoqetanđi, nätmatqä huiñqä yatñqä miqä itqänuwiqä. Inäqe täñğanı, he yatñqä vqanđpu. Ga he ämepiyitanđi, yeeqä inqä iqu, heqä äwqeunđi manđuä emnätätñqä mapñqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qua tqueqä yänänäñqeuñi ae ämäwqätäukqenqä

²⁵ Iinä ätuätäqänğanı tii ätukqe. “Nyi kukñuä ktqä dunä etqa äpätnqä-qe, qänakñi asä iñi, awä maetqä imninqeqä. Naqänä etqänä. Nyi Apiquenqe, awä ätnänä iqi etmninqeqä. ²⁶⁻²⁷ Hiunđi iquenđi he Apiquenđi, Nyaqä yoqeta nätmatqänqä yatñqä wipnuwiqä. Itanğa he Nyinyqä enymñqä iñqätä, ä Nyi Goti Ique äväma äquvepkqenqä quuvqä eqäkuwä iñqätä, iutanđi Apiqu Kiqä-kiuä henyqä äwiñđqetanđi, he yätamäkqä heyänä. Inđi Iqu yätamäkqä heyätñqe, ii Nyi Iquenyqä tääqä tqeta ma, Iqueqä äwiñqä iutanänđi. ²⁸ Qänđanänđi, Nyi Nqä Apiqutä äpmaminđqetanđi, ävämanđi qua täunqä äquvepkqeqä. Ga täñğanı, Nyi qua täu äväma, Apiquenqä anđi ymqänä” ätukqe.

²⁹ Inğanı Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Iquenđi tii atukuwi. “Si täñğanı, kukñuä ktqä hui mänatqä itnä, ätnänä iqinyä änatnyä. ³⁰ Täñğanı Si nätmatqä eeqänänñinqä näqñqä eänä, ämaqä hñqu yatñqä makiyqänğa, Si ganä ätätqänñinqe, ne näqñqä ae ämequnä. Iinä itqänä iutanđi, ne Si Goti Iquesa äpñinqe näqñqä eätanä, quuvqä eqiyqunä.”

³¹ I tquanđuwänğa, Jisasi Iqu kimanđi tii ätukqe. “He täñğanı quuvqä ae eqiyqä? ³² Qätä nyipiyä! Ämaqe he, heqä anđunqä im-imä zä upñqä emäkpnqe, hea iqu ae qe ätimäuqiyä. He täqi Nqä-näuänä pmamñqä

änuväma weqanġuwänġaŋi, Nyi Nġä-näuanä mäpmeqä danä imä. Apiqu Nyitä pmetanġi ii pmamä.

³³ He Nyinyqä quuvqä eqiyätqänjuwitani, heqä äwqe hanuä imbu pmeŋqä diŋqe, Nyi kuknuä tä iinġä etqänä. Iwä he qua tque äpmapiyänġaŋi, hanä-iqä qäyä emeqanġuti, zä miqä, pemänä tqäuqäpnä. Nyi qua tqueqä yänänäqŋeunġi, ae ämäwqätäuqe.”

17

Jisasi Iqu, Kaniquenyqä tääqä ätkqenġä

¹ Jisasi Iqu kuknuä iinġi, ae ätuäqetani, Iqu hinuä qäukuä haqä yätu äqunäqe, tii ätkqe. “Apiquki, Si ätkŋi, täŋga täsuänä. Yoqä naqe, Tqä Ymeqä Iqunä dapiyä. Iutani Ymeqä Iqunä, asä ii ktapmqänänjä. ² Si Tqä Ymeqä Iqunġi, ämaqä eeqänänjä iu ämimqŋqä yänänäqŋqe ändapkŋä-pa, yoqä naqä-pqe, inä dapiyä. Yänänäqŋqä ändapkŋi, ii, Nyi qokä-apäkä Si Nġänqä ändapkŋä iquauŋi, hänjä hea ique-ique pmeqänqä iwimäkmqeyi.

³ Itanġa hänjä hea ique-ique pmeqe, ii tiinġi. Ämaqä eeqänänġi, hänjä-pmeqä ique ämequwi, qu ‘Si Goti Tqä-täuänänjqe’ näqŋqä heŋqäuä. Itanġa Jisasi Kraisi, Si änändowatkŋä iqunġqä-pqe, näqŋqä inä epŋqäuä.

⁴ Wäunjuä Si ändapkŋi, qäpu ae imäkqetani, Nyi qokä-apäkä qua täunġi, Tqä yoqä naqe ae ämotqueqeqä. ⁵ Apiquki, qua tä mimäqä ikŋänġatqä, Nyi Sitä yqänä äpme, yoqä naqä ämaminueä-pa, täŋganġi Nyi Sitä anġi pmeŋqä yoqä naqä dapiyä.

⁶ Ämaqä qua täutanä Tqä emiŋuwä ändapkŋä iquauŋi, Nyi Saqä yoqe, awä ae ätuätŋqeqä. Ga iqua Tqä kuknuä iunä qänaknä itqänä. ⁷ Täŋganġi natmatqä eeqänänjä Si Nyi ändapkŋiŋqe, ‘Ti Sitanä äpqiyä-qe’ näqŋqä ae eqäuä. ⁸ Tqä kuknuä Nyi awä tmqä ändapkŋi, Nyi ätquanġä, ga qu ae ämequwiqä. Inġi Nyi Sita ätimäukqenqeqe, näqŋqä naqä-qakuä ämepu, itanġa Si Nyi änändowatkŋiŋqe, qu quuvqä ae eqiyquwi.

⁹ Nyi qu yätamäqä wiŋqenqä tääqä äktqänä. Nyi tääqä äktqä ii, qokä-apäkä eeqänänjä qua täunġiŋqä manä. Oeyä. Tqä Nyi ämimqä ae ändapkŋä iqua, ga Tqä yqänä etanġqenqä, iquauŋqänä iqänä. ¹⁰ Eeqänänjä Nġä eänjuwi, qu Tqeqä. Itanġa eeqänänjä Tqä eänjuwi, qu Nġä-pqä inänġqä. Itanġa iinġä iqua, Nġä yoqä naqe, huizi iquau ämotquetqänä.

¹¹ Nyi täŋganġi qua täu äpakä mäpmeqä, Siŋqä yapmqä iqänä. Inäqe, qu qua täu yqänä pmapŋqäuä. Ga Apiquki, Si aanjä ikikinyänġi, itanġa hŋqu Si enqä-panä asänänjä manä, Si iquauŋi Tqä yoqä naqetanä yänänäqŋqetä miyä. Yoqä naqä iinġi, Ye naqä-hŋqunä ämuänġa äpmeŋueä-pa iqua-pqä pmapŋqä iinġä Nyi ändapkŋiqä.

¹² Iwä Nyi qutä äpmamänġanġi, Nyi qunġi Saqä yoqä naqä ändapkŋitanä yänänäqŋqetä ämitŋqeqä. Nyi hŋqu imä ändakŋga äwetä qui imäkŋqänqä, yatäukuä itŋqeqä. Inġi qutanġi, hŋqu qui mimäkŋqä iqe. Ämaqä tä du qui imäknäninġä äwätŋqä iqunä,* qui imäkŋqeqe. Ii kuknuä Tqä bukiu ätnänqeqe,† naqä-qakuä timäutŋqeyqä.

¹³ Täŋganġi Nyi Siŋqä äyapmqä itmä iutanġi, qua täu yqänä äpmamä tääqä tä äktqe, Nġä yeeqä iinġe, quvaqä äwqeu manġuä munätŋqä äktqänä.

¹⁴ Saqä kukŋui, Nyi ae ätquanġä, ga qu quuvqä eqiyätqänjuwiqä. Itanġa qokä-apäkä qua täutanġi, qunqeqe himä-wiunqeqe tiinġä duta wiyätqänjuä. Nyi qua täutanänänjä-qunä maeqä imä, ga Nyinyqä quuvqä eqiyätqänjuwä

* 17:12 2 Tesälonaika 2:3 † 17:12 Apqä Bukä 41:9; Jonä 13:18

iqua-pqe, qua täutanä hmanjqä. ¹⁵ Nyi Si quñi, qua tquesañi, yäpaqängisa ätuma utñqä yatñqe, ii makiyqä iqä. Oeyä. Ämaqä quvqä iqä iqu, quñi qui imäqä diñqä, Si ämisñqä äkiyqä. ¹⁶ Nyi Nqä-näuäñi, qua täutanänänjä-qunä hma enqä-qae, ga asä qu-pqe, qua täutanänänjä-qua hmanjqä. ¹⁷ Tqä kukñui quanqä maeqä, aanä naqä-qakuänänjä-qae, quvaqä äwqä yäpä ingisa mñganquti, itanqa qu Tqä ämaqä epñqä ikikinyänjä iwimäkiyä. ¹⁸ Si Nyiñi ämaqä qua täu äpmeñuwä iunqä änändowatkñä-manjä iñi, Nyi quñi asä ii ändowatkqe. ¹⁹ Itanqa, qu yätamakqä wimqe, Nyi Nqä-näuäñi, Si äktapñgä. Ga asä iñi, Tqä kukñuä naqä-qakuä iutanji, qu-pqä Tqä ämaqä ikikinyänjä epñqänänji.

²⁰ Ga Nyi tääqe, ämaqä tquaunä yätamakqä wisñqänä maktqä iqä. Oeyä. Qokä-apäki, tqua kukñuä awä tqanqä qätä äwiyäpu, Nyinyqä quuvqä eqiyqanquwä iquaunä-pqe, yätamakqä wisñqä äktqä. ²¹ Nyi tääqä tä äktqe, qu naqä-hñqunä ämuänmbu pmapñqä iñqä äktqä. Tiñä duta, Si Apiquki Nyi nyinätanqñä, ga Nyi Si äkinyänqä-panjä iñi, qu-pqe, Ye ii yemämbñqä iñqä äktqä. Itanqa qu e pmetanquwitani, qokä-apäkä qua täutanji, Si Nyi änändowatkñiñqe, quuvqä heqäpñqe, yätamakqä wisñqä äktqä. ²² Itanqa qu naqä-hñqunä Ye ämuänmbu äpmeñueä-pa pmapñqä iñqe, Si Nyi yoqä naqetä, yänänäqñqetä ändapñi, Nyi qu ae ävqeqä. ²³ Nyi qu nyätanqmdi, ga Si Nyi nyinätanqti, iwä suqä iñä iutanji, qu naqä-hñqunä aanä yänänäqñqä ämuänmbu pmapñqänänjä. Itanqa qu e pmetanquwitani, qokä-apäkä qua täutanji, näqñqä tiñä hepñqä. Si Nyi änändowatkñiñqetä, ä Si Nyiñqä kuapänä äkinyänqä-panjä iñi, Nqä ämaqä iñä iunqä-pqe, inä äkinyätñqä.

²⁴ Apiquki, Si qua tä mimäqänqanji, Nyiñqä kinganji, yoqä naqetä, yänänäqñqetä, äyä ändapñiqä. Inji, ämaqä Si ändapñä iqua, qu yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hiñuä qumbunqä diñqe, Nyi äkisqi pmetanqundqe, qu anä pmeqänqä änyingiyä.

²⁵ Apiqu jänänänjä imäqä Iquki, qokä-apäkä qua täutanji, Siñqe änyä maqñqä etanquwä-qe, Nyi Siñqe näqñqä enä. Itanqa ämaqä Nyisä äpmeñuwä iqua, Si änändowatkñiñqe näqñqä ae eänäuä. ²⁶ Itanqa Nyi Saqä yoqe, qu näqñqä epñqä ämotquamiñqe, ga inä motqueqämqe. Ga Tqä suqä Nyinyqä äkinyätñqä-panjä iñi, qu ämeqanqpi, ga Nyi-pqe qu inyätmqänänjä.”

18

*Jutasi iqu Jisasi Iquenji, himä-wiunqä iquau äwikqenqä**

¹ Jisasi Iqu tääqä ae ätäqetani, Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iquatäñi yäpaqängisa† ätimäupiyi, eqä Kitronä äkipu, yätäqä nängisanqä äukuwi. Eqä yätäqä ingisanji, wäunüä hñqu nyätanji, Iqutä Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iquatäñi, wäunüä yäpä ingisa äpekuwi. ² Qu wäunüä iunji kuapänä äpmeqäsminuwä iñqe, Jutasi, Jisasi Ique mäkä-hunqä iquauqä hipaeu ävätñqä iqu, wäunüä iquenqe näqñqä emiñqe.

³ Ga qu iqi pmetanquwänqä, Jutasi iqu ämaqä hävemnäqñqä hñquau, ätuma äpkqe. Ämaqä iñä iquauta kuapänänji, ämaqä Romätanjä mäkä-iqä iquayi. Huiziqua, ämayukä-imanqä, hiqäva-imäqä naqä iquatä,

* **18:** Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53 † **18:1** Iqua inganji Jerusälemä iu ävämakuwi. Iqua anä buayä äñguwiuta inganä ävämakuwäti hiñuiqänä avämakuwäti? Jonä 14:31 hiñuä qunyä.

Parisi iquatä ändowatkuwä iquayi. E äpäpiyängani, hiqi-tä suatä, ä nätmatqä mäkänqä iqetäni, a äqätqa äpkuwi.

⁴ Jisasi Iqu nätmatqä eeqänänjä Ique wimetnqenqe, näqñqä ae ekqä iunji, Iqu qutanjä qäqiqi äwäqe, yatñqä tii äwikqe. “He tquenqä qävqä itqänäuä?”

⁵ Qu Iqueni kima tii atukuwi. “Ne Nasäretqätanjä Jisasi Iquenqä qävqä äpqunä.”

I tquanquwänga, Iqu kima tii ätukqe. “Nyi qe äpmenänä Iqunä. Nyi Qäqunjqä.” † (Jutasi, mäkä-iqä iquauqä hipa iu ävätñqä iqu, qutä anä ätqäuminjuwi.)

⁶ Jisasi Iqu, qunji, “Nyi qe äpmenänä. Nyi Qäqunjqä” tquanqa, qu nändi ätqepuiyi, qua ipe äqäyäpäkñguwi.

⁷ Anji ävawäwqanquwänga, Jisasi Iqu yatñqä anji äwikqe. “He tquenqä qävqä äpquwäwä?” Qu anqumä tii ätukuwi. “Nasäretqätanjä Jisasi Iquenqeqä.”

⁸ Itanqa Jisasi Iqu, anji kima tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqe, ae etqäqeqä. He Nyinjqä qävqänqä äpquwä-qae, Nyitä anä äpmenquä tquauñi hiñuinä äqunäwatpiyä.” ⁹ Iqu iinjä ätukqe, Iqueqä kukñuä qänqanä tii ätätä äyä ekqe. “Ämaqä Nyi ämimqä ändapkñä tqua, qutanjä hñqu qui mimäkñqä eänä-qe.”

¹⁰ Qu Ique a kiqätqanquwänga, Saimonä Pitä iqu, iqueqä näpqä-hionaqe ämäkäqäyäqe, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueqä wäunjuä-wiyqä, Maläkusi iqueqä qätä ämuangisanji, huätä ätävämäkqe. ¹¹ Pitä iqu i iqanqa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Tqä näpqä-hionaqe, kiqä qa mñqeu anji nyueyä. Si iinj sunqä inyä? Si Nyi, Nqä Apiqu eqä-häkä imänqä ändapkqe, § änmqenqä makinqä iqi?”

Qu Jisasi Ique, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwinjqä

¹² Inji ae iqanqa, Romätanjä mäkä-iqä iquatä, quwqä naqä ämiqä iqu anä, ä Israitqä iquauqä ämayukä-imanqä iquatäni, Jisasi Iqueni a äkiqätpiyi, guä äkiqiyäukuwi. ¹³ Guä ae äkiqiyepiyi, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwi. Anasi iqu, Käyäpasi, quväukuä ique hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueqä känequvi. ¹⁴ Käyäpasi iqu, Israitqä iquau tii ätukqä iquvi. “Qokä-apäkä eeqänänjä iunqe, ämaqä hñqunänä päkonqe, äñguiqä.”*

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä änyä mañqeqä” ätkqenqä†

¹⁵ Qu Anasi iqueqä anjunqä ätuma uwqanquwänga, Saimonä Pitä iquä, Jisasi Iqu wäunjuänqä ämotquaminqä huiziqutäni, qunqä qänaki äukiyi. Huiziquenyqe, hiqäva-imäkqä iquau miqä Anasi iqu näqñqä etanqä-qae, iqu Jisasi Iquenyqä, täknjä yäpä yängisanjä ququawä iqinyqä qänaki äpaqkqe. ¹⁶ Pitä iqu, täknjä-hänaqä-tänjä qäqiqi yqänä ätqäuminqe. Iutanji, wäunjuä yätquakä täknjä yäpä yängisa äpekqä iqu, anji äpäqe, apäkä täknjä-hänaqä miqä ii kukñuä näqñqä ganä ätuäqe, Pitä ique yäpä yängisa ätuma äpekqe.

¹⁷ Pitä iqu ae ämäwqätäuqanqa, apäkä täknjä-hänaqeu ämiminqä ii, iqueni tii ätukqe. “Si Ämaqä Näñueqä wäunjuä yätquakä iqukitanä?”

Inqanji Pitä iqu tii ätukqe. “Oeyä, nyi qäqunä ma!”

¹⁸ Iinj inqanji, iiqä naqänänjä tätqätanji, ämaqä anju wäunjuä iminjuwä iquatä, ämayukä-imanqä iquatäni, tä änyuasepu, huiwä dnjä imäkmbñqä

† **18:5** Jisasi Iqueqä kima ätukqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yoqe Mosisi ique äwikqä-payi. Anqumä Itmakqä 3:14 § **18:11** Matiu 20:22; 26:39; Itkimäkqä 16:19 * **18:14** Jonä 11:50 † **18:14** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62

ktämäti äqäminuwi. Inḡaṇi, Pitä iqu-pqe, huiwi diyeqä änyätä, anä ätqäuminuwi.

Anasi iqu, Jisasi Ique kukṇuä ämitkqenqä‡

¹⁹ I itqätanguwänḡa asä qänḡaṇi, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqu, Jisasi Ique, qokä-apäkä Iqueqä kukṇuä qätä äwiminuwa iquauḡätä, kukṇuä äki-äki ätuminḡenqätäṇi, yatṇqä äwikqe.

²⁰ I tquanḡa, Jisasi Iqu, kimaṇi tii ätukqe. “Nyi qokä-apäkä iu kukṇuä ävätmänḡaṇi, zä maeqä, ätnänä iqinyä ätuätṇqeḡä. Inḡa-inḡa Nyi qokä-apäkä kukṇuä ävätmänḡaṇi, anä aquväqṇqä im-imä ämätṇḡawänḡä iutä, hiqäva-imäkqä anä Israitqä eeqänänä iqua aquvä äqänäqäsätqänuwa yäpä yänḡisa ävätnqeḡä. ²¹ Iinḡa enḡä-qae, si sunḡä yatṇqä nyinyä? Nyi kukṇuä ätuminḡe, qu qätä ae änyiminuwa-qae, yatṇqä qu wiyä.”

²² Jisasi Iqu i tquanḡa, ämayukä-imaṇqä iqi ätqäuḡä hṇqu, Ique hipa äpäsätä, tii ätukqe. “Si hiqäva-imäkqä iquau miqä iquenḡi, kima iinḡa di ätuṇi, äänä etaṇḡiwä?”

²³ Inḡaṇi Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “ ‘Nyi kukṇuä tä quvqä ätqiyä’ kṇuä kiyqanḡutqe, ga si ‘e tiyä’ mandqe, waqiyänḡi ‘äkiumända ätnyä’ ändätinä, diyä. Ä kukṇuä qäyu tqanḡundqe, ga Nyi sunḡä bäkinyä?”

²⁴ Jisasi Iqu kukṇuä iinḡi ae ätqanḡa, Anasi iqu, Iquenḡi guä yqänä qiyäunḡu-que, hiqäva-imäkqä iquau miqä Käyäpasi iquenḡä ändowatkqe.

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä maḡḡeqä” anḡumä ätkqenqä

²⁵ Jisasi Ique iinḡa imäkätqätanguwänḡaṇi, Saimonä Pitä iqu tä ttawiu ätqäuä, diyeqä imäkṇminḡe. Iqu qutä ätqäuä diyeqä nyätqätanḡa, qu inḡaṇi tii ätukuwi. “Si Ämaqä Näṇueqä wäunḡuä yätquakä iqukitanä?”

Ga iqu tii ätukqe. “Oeyä. Nyi qäqunä manä.”

²⁶ I tqanḡa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunḡuä-wiyqä, ämaqä Pitä iqu qätä mṇä ätävämäukqä iqueqä käyämäqä iqu, tii ätukqe. “Nyi si Iqutä wäunḡuä du anä pmetanḡnä äkqänänḡe, tä qäqukiyqä?”

²⁷ Pitä iqu anḡi “Oeyä” tqanḡqe-tänḡi, kukutakisqe äkakä ätkqe.

Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiṇuä iqi ätqäukqenqä§

²⁸ Zi-hiṇuä piḡänḡaṇi, iqua Jisasi Iquenḡi, Käyäpasi iqueqä anḡunḡä ätuma äukuwitaṇi, anḡinḡi, ätuma, ämaqä Romätanḡä qua Jutiya iu ämiqä iqueqä anä naqä hiḡṇqä-tänḡä iunḡä äukuwi. Qu, “Ne Goti Iqueä hiṇuä iqinḡi kiyä mätqä ätimäutanä,* itanḡa neqä hiunḡi naqänänḡä Pasopa iutanḡä nanḡui, maḡḡä yanḡunä” kṇuä wiyqanḡi, ämiqä iqueqä anḡunḡi mäpeyqä, yäpaqä mṇḡi yqänä ätqäuminuwi.

²⁹ Qu iqi yqänä tqäutanguwänḡa, ämiqä Pailoti iqu qunḡä äpäqe, yatṇqä tii äwikqe. “He Ämaqä Tquenḡi, kukṇui, äkinḡä mitṇḡäwä?”

³⁰ Inḡaṇi qu ämävaupiyi, iqueä kukṇui kima tii ätukuwi. “Iqu suqä quvqä hui mimäkqä-säpi, ne Iquenḡi ätuma maḡḡä iquaninḡä.”

³¹ Iwä Pailoti iqu tii ätukqe. “He Ique ätuma, heqä kukṇuä-suqä änäänä äwinḡä iuta mitpiyä.”

I tquanḡa Israitqä iquauḡä naqä iqua tii ätukuwi. “Ne ämaqä hṇque piḡḡä päsqänḡe, hiqä kukṇuä-suqe pmua inemäkänä.”

‡ **18:18** Matiu 26:59-68; Makä 14:55-65; Lukä 22:66-71 § **18:27** Matiu 27:1-2, 11-31; Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25 * **18:28** Israitqä iquauḡä kṇui tiinḡi. “Ne ämaqä Israitqä iqunesanḡä ma huiziquauḡä anḡunḡä äpaquvatqe, ne Goti Iqueqä hiṇui iqinḡi, kiyä mätqä timanḡunä.”

³² Suqä ii iwimäkkuwi, Jisasi Iqu “Iinjä nyimäqanḡpi äpâkonmniqeqä” ätätä ätminḡqä iunji, naqä-qakuä hiätḡqä ätimäukqe.

³³ I tquanḡuwänḡa, Pailoti iqu, iqueqä anä iu anḡi äpaquväqe, Jisasi Ique tääqä ätuätumetä, yatḡqä tii äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, äyitanä?”

³⁴ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si tqä kḡuä iutanä indḡänätinä ätnyä, ä ämaqä hḡqua Nyinyqä äktquwätanä?”

³⁵ Ga iqu kimanji, tii ätukqe. “Änäänḡqä tnyä? Nyi Israitqä pmeḡundanä? Tqä sämaqä Israitqä iquatä, hiqä hiqäva-imäqä naqä iquatäni, nyinḡqä ii äktma äpḡäuä. Si squä iqanḡnänḡä?”

³⁶ I tquanḡa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Nyi ämaqä mimqä yänänäḡḡqe, qua täuta mämeqä iqäqe. Nyi qua täuta ämeqä-säpi, Nyaqä wäunüä imäqä iqua mäkä iqanḡpi, itanḡa ämaqä hḡqu Nyi Israitqä iquauqä hipaeu manyivqä iquäninji. Inäqe, Nyi ämaqä mimqä yänänäḡḡqe, qua täuta mämeqä iqäqe.”

³⁷ Ga, Pailoti iqu tii ätukqe. “Ae! Si Ämiqä Naqä Iquki, äyämända?”

Kimanji, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukḡuä si ‘Ämiqukiyqä’ ätnä iqu, ii tqä kukḡuiqä. Nḡä nipai Nyi kukḡuä naqä-qakui awä tumḡänä änmikqe. Itanḡa Nyi qua täu wäunüä asänä imäkmqä äquvepkqe. Qokä-apäkä, kukḡuä naqä-qakuinḡä äwinyätḡqä iqua, qu eeqänänji Nyaqä kukḡui qätä änyiyätḡanḡuwiyi.”

³⁸ Ämiqä iqu tii ätukqe. “Kukḡuä naqä-qakui, ii squäwä?” Ii ae ätuäqetanji, Israitqä iquauḡqä yäpaqä mäḡḡisanḡqä ätimäwa äpäwätä tii ätukqe. “Nyi suqä quvqä hui Iqu imäkkqe, mämäqumueqä iqänä.

³⁹ Inäqe, nyi suqä itḡḡenḡe, he näḡḡqä äyä etḡänuwiqä. Quväukuä eeqänänä hiunji naqä Pasopanḡani, nyi ämaqä guä kiqiyäueqä anju äpmeḡuwä iquauḡi, hḡque hiḡḡi qäyä wätḡqä atäunüä täupḡqä hiḡuinä äyä eqänätḡqe. I etanḡi, Israitqä iquau Miqä Tquenji, nyi he etapmqä diḡqe enḡiyä?”

⁴⁰ I tquanḡa, qu anḡi manä yänänäḡḡqä ätäpu, “Iquenḡe, hmanḡqä. Si Baräpasi ique hiḡuinä qunäwätiyä” ätukuwi. Ämaqä iqu, mäkanḡqätä, quwänḡqätä iqä-quvi.

19

¹ Itanḡa iinjä tquanḡuwänḡani, Pailoti iqu tquanḡi, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iquenji ätuma äwäpu, hiqokä äpäkkuwi. ² Itanḡa qu ämiqä iquauqä yḡḡa nyuänju ämuasmäuqä enḡä-pa guä yänä-tänji äkoqupiyi, Jisasi Iqueä nyuänju ämuasmekuwi. Ga gquä ipisqä quäuqä hḡqu-pqe inä äwiputkuwi. ³ Inji ipiyi, qu Iqu-tänḡä qäqiqi äquvepäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, hiunjiyqä!” ätuäpu, hipa äqäyäpäkkuwi.

⁴ Itanji Pailoti iqu ätimäwa äpäwäqe, Israitqä iquauḡi tii ätukqe. “Nyi Iquenji suqä hui imäqke, mämäqumueqä iqä-qae, he iinjä näḡḡqä heḡḡenḡe, ätuma pmḡänä.” ⁵ Inji ätquanḡa, Jisasi Iqu yḡḡa guä yänä-tänḡä äkoqukuwitä, ä gquä ipisqetanji yḡänä ämuasmäuqä-qu yäpaḡänḡisa pḡanḡḡanḡa, ämiqä iqu, “He hiḡuä qumbḡqe, täsuänä” ätukqe.

⁶ Iqu i tquanḡa, hiqäva-imäqä naqä iquatä, ämayukä-imanḡqä iquatäni, Ique hiḡuä äqumbiyi, manä yänänäḡḡqä tii ätukuwi. “Si zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä! Zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä!”

Inḡani ämiqä iqu tii ätukqe. “Nyi Iquenji suqä quvqä hui mämäqumueqä iqä-qae, hiqä-hiuä itmepu, zä-huätatä äuepiyä.”

7 Iinjä tquanga, Israitqä iquauqä naqä iqua, iqueni kima tii ätukuwi. “Neqä kuknuä-suqä iunji tii ätnänä.* Iqu, ‘Nyi Goti Iqueqä Ymeqä-qunjqa’ ätätñqä-qae, äpâkonätñqänänjqä.”

8-9 Pailoti iqu qätä injä äwiyäqetani, aanä zä kuapänä wingangi, iqueqä anä yäpä ingisa anji äpaquväqe, Jisasi Ique yatñqä äwikqe. “Si änggi pmeqä-qukiyi?” I tquanga, Jisasi Iqu, iqueni kima hñqu mätquä ikqe. 10 Iwä ämiqä iqu, “Äänä etangiwä? Si nyaqä yatñqe, kima mandqä injuä” ätukqe. “Nyi Si hiñuinä kqänawatqenqätä, ññ zä-huätati hukiyyenqätäni, yänänäqñqe nyi ämenänä. Äyoo, Si iñqe änyä maqñqä enjinyä?”

11 Itani Jisasi Iqu tii ätukqe. “Goti qäukuä yätu äpmenqä Iqu, si yänänäqñqä mäktapqä yätqe, si Nyi qua iqini änä mämänunqatqä isinä. I etangi ämaqä Nyi saqä hipaeu äktapqä iqu, iqueqä suqä quvqe, aanä naqänänä, saqä dunji ämäwqätäunä.”

12 Pailoti iqu qätä injä äwiyäqe, Jisasi Ique hiñuinä qunawatätñqe, huänqä huiñqä qävqä iminqe. I indqänätqätanga, Israitqä iqua manä yänänäqñqä ätkuwi. “Ämaqä hñqu kiqä-kiuä ‘Ämiqunjqä’ änyuätñgqe, iqu Sisa† iqueqä mäkä-huñqä iqueyqä. Si ämaqä tqueni, hiñuinä äqunawatätñqä etangutqe, si Sisa iqueqä näueqä maeqä, iqueqä mäkä-huñqä esñqinyä.” 13 Ämiqä iqu qätä injä äwiyäqe, Jisasi Ique yäpaqängisa ätuma äpäukqe. Itanga iqu ququawä qu ‘Hikä Ququaw-iqä’ änyuätminuwä iqi ätqepäqe, kuknuä iwäsäutñqä zä-hawä iu qe äpmakqe. (Israitqä iquauqä anä-kuknuä iunji, ququawä iquenyqe, ‘Gapätauä’ ätminuwi.) 14 Hiunji iqueni, Pasopa iutanä Sämbatqänqä näwinyä imäkqänqanji. Ga hiunji quemisqänqanji, Pailoti iqu Israitqä iquauñi tii ätukqe. “Heqä Ämeyqä Iqu täsuwänä.”

15 Qu inqani manä tnänä tii ätuminuwi. “Iqueni ätuma äwätinä, zä-huätatä oeyä.”

I tquanguwänga iqu tii ätukqe. “He nyi heqä Ämeyqä Iqueni, zä-huätatä huemqä enqiyä?”

Itanga hiqäva-imäkqä naqä iqua kima tii ätukuwi. “Neqä ämineyqä naqe hñquququ hmanjqä. Sisa iqu kiqä-kiuänänjqä!”

16 I tquanguwä iutani, Pailoti iqu, qu Jisasi Ique zä-huätati huepñqänä, quwqä hipaeu äwikqe.

Jisasi Ique zä-huätati äuekuwinjqä‡

17 Quwqä hipaeu vqanga, qu Jisasi Iqueni ätuma äukuwi. E ätuma äwäpiyänqanji, Iqueqä zä-huätati hunäninqe, Iqueqä-kiuä quamä iwäwa, anä-himqä iqi äväma, qua kiqä yoqe, ‘Ämaqä nyuänä-yänjiqä’§ änyuätminuwä iunqä äukuwi. (Israitqä iquauqä anä-kuknuä iunji, ‘Golketayqä’ änyuätminuwi.) 18 Iqi ätimäupiyi, Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Iqu zä-huätati awä iqi hunätangi, ämaqä hñquaqui-pqe, inqingisa äuekuwi.

19 Itanga Pailoti iqu tqangi, qu kuknuä hñqu äqiyäpu, Jisasi Iqu unätangqä ique äqiyämasekuwi. Kuknuä injä iqu, tii ätäpinji. ‘Jisasi Nasäretqätanä, Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä.’ 20 Kuknuä iqueni,

* 19:7 Hiqäva-imäkqä 24:16 † 19:12 Sisa iqu, Romätanä eeqänänä iuqä ämiqä naqä eä, Romä iu ämiminqe. Inji iqu Pailoti iqueqä naqä iqueyi. ‡ 19:16 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43 § 19:17 Näqñqä-tänä iqua, knuä tii indqänätqänä. “Ämaqä nyuänä-yänjiqä” ätqe, naqä-qakuä hma, ktqe hikä du imäknätangqenqä ätminuwi.

Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsminjuwi. Ii tiinjä etanjiyi. Iqueni zä-huätatiñi, quwqä anjä-himqä ique qäqiqi äuekuwi. Itanğa kuknuä iinj, Israitqä iquauqä anjä-kuknuä itä, Romä iquauqä itä, itanğa Grikä iquauqä itäni, hñquaqu-hñque äqäkuwi. Qakuä iquaquisani, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsminjuwi.

²¹ Itanji Israitqä iquautanä hiqäva-imäkkä naqä iqua, Pailoti iqueni tii ätukuwi. “Si ‘Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä’ maqiyqä panä. Häe! Si tuwanui, ‘Ämaqä Tqu, “Nyi Israitqä iquauqä naqä Ämiqä Iqunjqä” ätätnqeqä’ ätätnä äqiyeyä.”

²² I tquanğuwänğa, ämiqä iqu “Qäyä enä” ätukqe. “Tuwanuä nyi äqiyqä tänä, qäyä äqänänä.”

²³ Ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati ae äuepiyi, Iqueqä ämuasmänqce ämapiyi, kikiñä mapñqä, hñquaqui-hñquaqui iwäsäupu, hñqunä-hñqunä ämakäukuwi. I ipiyänğanji, Iqueqä gquä quäuqä, nyuänjä yätuta yukä bunqänä ipññqä iqu-pqe inä ämakuwi. Ämaqä gquä iinj ique guä äktäpäkqä iqu, yuä hui ämetä guä maktäpiqä, yuä iquesanänä imäkkqe. ²⁴ Iinj äqumbiyi, mäkä-iqä iqua, tii ätnjuwi. “Ne gquä tqweni, mapisqä ianä. Qäyä enä. Ne tqweni, nesanjä hñqunä metñqänä, hñjä iatunqeeqä.” E ätmbiyi, iinj ikuwi, Goti Iqueqä bukiu ätnänqceunji naqä-qakuä timäutñqä imäkkuwi. Kuknuä iinj iqu tii ätnä.

*“Qu nyaqä ämuasmänqce hñqunä-hñqunä yanjä änyäpu, ämapiyi, itanğa nyaqä gquä quäuqce metñqce, hñjä ipu imeqäuä.”**

²⁵ Mäkä-iqä iqua i itqätanğuwänğa, Jisasi Iqueqä känäu, känäwqä känäpi, ä Kelopasi iqueqä apäkä, Mäliya, itanğa Mäliya, anjä Maktälatanä ii-pqe, qu eeqä Jisasi Iqu zä-huätati hunätanğqä qäqiqi ätqäuminjuwi.

²⁶ Iqi tqäutänğuwänğa, Jisasi Iqu Kiqä känatä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquautanä, aanjä kuapänä äwinyminqä iqtänji, qäqiqi tqäutänğinyä äqunqce. Itanji Iqu Kiqä känäunji tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä iqu, tqä ymeqä iqueqä.” ²⁷ I ätuäqce, anğinj, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqueni ätukqe. “Apäkä ii, tqä tnaiyqä.” I tquanğa, ämaqä iqu iinj, iqueqä anjuñqä ätuma äwätä, anğuanä ämiminqce.

Jisasi Iqu äpäkonğqenqä†

²⁸ Itanji Jisasi Iqu näqñqä tii ekqe. “Nqä wäunjuä eeqänä imäkätñqce, ae qäpu eqiyä.” I indqänäqce, tii ätkqe. “Nqä quväki, yäkänjä nyiyqiyä.” Iqu i ätkqe, ii Goti Iqueqä bukiu ätnä äwinqä iqueni,‡ naqä-qakuä ätimäukqe.

²⁹ Jisasi Iqu “Quväki yäkänjä änyiyqiyä” tqanğa, mäkä-iqä iqua, qondä-häkä hñqu wainqä-eqä mäkä iqe, manğüä inqä tqäutänği, ga yaanui ämepu, wainqä-eqä bu äyämepu, iwä yaanui eeqänänä piyyqä äyä iqanğa, hisopqä äpa iu äkoqupiyi, Jisasi Iqu kiqä eqe, hiiqä ätänätñqä manjä iu äwisäukuwi. ³⁰ Jisasi Iqu wainqä-eqä ae änäqce, “Tänğanji ae qäpu eqiyä” ätäqce, nyuänji ikuopäqce, Iqueqä quuvqce qe äwquatämäukqe.

³¹ Jisasi Iqu i äpäkonğqä inğanji, hiunji Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmätqä näwinyä imäkkä inğanji. Sämbatqä iinj iqu, hiunji naqänänänğa etanği, Israitqä iquautanä naqä iqua huiwä iquauñi, zä-huätatiunji yqänä unqenqce mäwinqä ikqe. Itanji, qu Pailoti iqueni, “Quwqä yuki äquasqiyä. Ga maqänä päkonğanğpi, quwqä huiwi huätä manätñqänänjä” ätukuwi. ³² I tquanğuwänğa, mäkä-iqä iqua äupiyi, ämaqä Jisasi Iqutä anä äuekuwä iquaquiyqä yuki äquasqäkuwi. ³³ Itanji

* **19:24** Apqä Bukä 22:18 † **19:27** Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49 ‡ **19:28** Apqä Bukä 69:21

Jisasi Iqueui äquasqiyanä-tpu indqänga äpäukuwi, Iqu ae äpäkonngqä äqunäpu, Iqueqä yuki mäquasqiyqä ikuwi. ³⁴ Qu iini qäyä ipu, qutanä hñqu Jisasi Iqueä mäwqä hñgisa zi äuqanğa, maqänäni häneqetä, eqetäni, naqä-huinyä äkapkqe. ³⁵ (Ämaqä tä hinuä äqunngquä iqu, nätmätqä timäuqanği äqunngqenqe, ae awä ätqiya. Itanğa kuknuä iqu awä ätqäqä ii, quanğa manä, naqä-qakuänäni. Ga iqu kiqä-kiuä-pqe, 'Nyi näqñqe, kuknuä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäni ätqänä,' ätkqe. Iinñqe he quuvqä heqiyqäpnqe.) ³⁶ Nätmätqä ätimäukqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu ätnä äwinqeunji, naqä-qakuä imäkätñqä ätimäukqe. Itanğa kuknuä iini tiinji. "*Iqueqä yäñi hui mamisqiyqä ikuwi.*"[§] ³⁷ Itanğa kuknuä Goti Iqueä bukiu huizi ätnä äwinqä iqu, tiinjqä. "*Ämaqe, qu zi äukuwä iunä qumbunqäuä.*"*

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwinqä†

³⁸ Qu iini ae iqanğuwänğa, Josepä Arämatiyatanä iqu, "Jisasi Iqueqä huiwi ämamqeqä" ätätä, Pailoti iquenyqä äukqe. Josepä iqu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminqä-qe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iquautanä naqä iquauñqä zä winğanği, iqueqä quuvqä heqiyqe, zä eminqe. Iqu iqueni i tquanğa, Pailoti iqu "Nñqä, si Jisasi Iqueqä huiwi yqä mayä" tquanğa, Josepä iqu äwäqe, Iqueä huiwi ämakqe. ³⁹ Itanğa Nekitimäsi, ämaqä qänğanä heatqänğa äpätä, Jisasi Ique hinuä äqunätä, kuknuä anä ätkiyä iqu-pqe,‡ inä äpkqe. Iqu zä hñquaquisanä aowä imäkäpu yuqui-yaqui ikuwä, jinanä änguanänä weqe äma äpkqe. Zä eqä aowä iini, kiqä hanä-iqe, aanä naqänänä, 30 kilokremqä. ⁴⁰ Jisasi Iqueä huiwiunji, Josepä iqtä, Nekitimäsi iqtä, ämesiyänğanji, iquaqu Israitqä iqua ämaqä pizqä iu imäkminjuwä-pa, zä eqä aowä yuqui-yaqui imäkkuwi, Iqueä huiwiu eä isinyä, itanğa, yuä änguanänä hui äpisäsinyä, huäqä äutkiyi. ⁴¹ Jisasi Ique zä-huätati äuekuwä-tänä qäqiqiñi, wäunuä hñqu änyiminqe. Wäunuä iqueni, hikä hovqä änyä-hänä, ämaqä pizqä pñqä maeqä iminjuwä hñqu ominqe. ⁴² Hikä hovqä iqu qäqiqi vätanngqetani, iquaqu Jisasi Iqueä huiwi maqänä äma äwiyi, iqi pñqä ekiyi. Maqänäni tiinä iutayi. Hiunji qäqueni, Israitqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmätqä näwinyä imäkqänğayi.

20

*Jisasi Iqu anği ävaukqenqä**

¹ Wikä iqueqä hiunji kinğanänä iqueni, Mäliya Maktälatanä ii zä we mauñqä, hea yqänä witanngqenji, Jisasi Ique pñqä ekuwä iunqä äpkqe. Ii äpäqe, hikä qñqanä pmäukui mäpmäwänätanği äqunngqe. ² Iinä äqunäqe, ii Saimonä Pitä iquenqätä, Jisasi Iqueqä wäunuä yätquakä huizi, Iqu iquenqä kiinä äwinyminqä iquenqätä tnänä äwäqe, iquaqiñi tii ätukqe. "Qu Naqä Iqueqä huiwi, hikä hovqä duta ämepu, äkisqi-mända ämaequwätiyä? Ne änyä maqñqä equnä."

³ Mäliyai i tquanğa, Pitä iqtä, wäunuä yätquakä huiziqutäni, iquaqu iqini äväma, hikä hovqä dunqä äukiyi. ⁴ Qäquaqu tnänä qäqasä-qäqasä äwiyi, Pitä iqueni, huiziqu ämäwqätäuäqe, Jisasi Ique pñqä ekuwä dunji, iqu ganä ätimäukqe. ⁵ Iqu hikä hovqä yämä hämä mäyqä, yäpaqä mänjisanä nyuänä quapi eäqe, hinuä äqunaenngqe, yuä huiwiu huäqä

§ 19:36 Apqä Bukä 34:20 * 19:37 Sakätiyasi 12:10 † 19:37 Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56 ‡ 19:39 Jonä 3:1-2; 7:50 * 20: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12

äutkiyä iunä äqunŋqe. ⁶⁻⁷ Iqu i itqätanŋa, Saimonä Pitä iqu qänaki äpäqe, hikä hovqä yämä hämänä äpaquväqe, yuinä iqi witanŋä äqunäqäqe, mä Jisasi Iqueä nyuänju huäqä äütäsinyä ekiyä iqu, huizi iquatäni mäwitanŋi äqunŋqe. Yuä iqu huizi iquatä mäwiqä, kiqä-kiui aanqä näni äkmäknäqänŋa äwäminŋqe. ⁸ Inŋanŋi, wäunuä yätquakä kinŋanä ätimäukqä iqu, qänaki äpaquväqe, yuinä iqi witanŋi äqunäqe, quuvqä eqäkqe. ⁹ (Goti Hanjuwä Iqueä bukiunŋi qäyä ätnä äwitanŋi, qu inŋanŋi, Jisasi Iqu äpäkonätqeta anŋumä vauqenŋqe, näqŋqä mämeqä ikuwi.) ¹⁰ Ii äqunyiyi, wäunuä yätquakä iquaqu qeqä äpmanyä äquvepkiyiunŋqä anŋumä äukiyi.

¹¹⁻¹² Wäunuä yätquakä iquaqu i itqätanŋiyänŋa, Mäliya Maktälatanä ii, Jisasi Ique qua äptekiyä yäpaqä iqi ätqäuä kŋuä äqäminŋqe. Ii kŋuäqäqä nyuänä quapi eäqe, hinuä äqunaenŋqe, enätqä ämuasmänŋqä qäpaiqätänä hŋquaqu, hŋqu Jisasi Iqueä nyuänä eminŋqä inŋi pmetanŋa, ä hŋquququ yukä ipminŋqä inŋi pmetanŋi äqunŋqe. ¹³ Iquaqu Mäliyanŋi yatŋqe, “Apäkä, si sunŋqä kŋuä qäyätqäninyä?” ätukiyi.

Ii iquaquini tii ätukqe. “‘Qu ŋqä Naqä Iqueqä huiwi ämepu, äkŋgi ämaequwätiyä’ tmä, änyä maqŋqä emä, kŋuä äqäyätqänänä.” ¹⁴ Ii iquaqu i ätuäqe, hŋgisa äkunmäuqe, Jisasi Iqu tqäutanŋi äqunŋquäqe, ‘tä Jisasi Iqueyqe’, näqŋqä maeqä ikqe.

¹⁵ Ii kŋuä yqänä qäyätqätanŋa, Jisasi Iqu yatŋqä äwikqe. “Apäkä, si sunŋqä kŋuä qäyätqäninyä? Ä si tqenŋqä qävqä imätŋgä?”

Mäliyai, ‘Tqu ämaqä wäunuä täu ämitŋqä iqu ändqiyä’ kŋuä wiyqanŋa, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si Iqueä huiwi ämetnä, hŋqäqi enä hitanŋutqe, mändquayä. Ga nyi ämamqänänyä.”

¹⁶ Itanŋi Jisasi Iqu, “Mäliyauä” ätukqe.

Ga ii hiqumuanä äwiyäqe, Israitqä iquauä anä-kukŋuii, “Laponai” ätukqe. Yoqä Laponai, kiqä qakui tiinŋi, “Näqŋqä-vqä.”

¹⁷ Inŋanŋi Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nqä Apiquenyqe mäyqä änänjqae, si mindmaqŋqä panä. Si äwätinä, Nqä guäkaunŋi tii tuvä. ‘Iqu Iqueqä Kaniquenyqätä, heqä Heniquenyqätä, ä asä Iqueqä Goti Iquenyqätä, ä heqä Goti Iquenyqätä, yänqiyä.’ ”

¹⁸ I tquanŋa, Mäliya Maktälatanä ii äwäqe, Iqueqä wäunuänŋqä ämotquaminŋqä iquauŋi tii ätukqe. “Nyi Naqä Iqueni hinuä äe äqunänänä.” Itanŋa ii kukŋuä Jisasi Iqu ätukqe, awä äsuikqe.

Jisasi Iqu, wäunuä yätquakä iquau äwimakqenŋqä†

¹⁹ Wikä iqueqä hiunŋi kinŋanänä qäque, heatqeunŋi, Iqueqä wäunuä yätquakä iqua, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iquauqä naqä iquauŋqä zä ipu, quwqä anä äpmaminjuwä iunŋi, anä qŋqanŋi ämatäkutepiyanŋa äpmaminjuwi. Iqua i pmetanŋuwänŋa, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe, hanuä enyänä” ätukqe. ²⁰ Iqu e ätuätä, Iqueqä hipa yunŋuitä, ä mäwqä yunŋuitä ämotquakqe. Itanŋa, wäunuä yätquakä iqua, quwqä Naqä Ique hinuä äqumbiyi, yeeqä naqänänä ikuwi. ²¹ Itanŋi Jisasi Iqu anŋi tii ätukqe. “Heqä äwqe, hanuä enyänä. Apiqu Nyi änändowatkqä-pa, asä iinŋi, Nyi he endowatkänä.” ²² Iqu e ätäqetanŋi, Iqueqä mandŋi iquau äwqatämäutä, “He Goti Iqueqä Dnä Änŋuänänŋi mapiyä” ätukqe. ²³ “He ämaqä hŋquauqä suqä quvqe äwivquatämäuquwi, ga iquauqä suqä quvqe qäpu eqi. Itanŋa

† 20:18 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49

he hñquauqä suqä quvqe huätä mämuämäuqä iquwi, quwqä suqä quvqe, yqänä winiqeqä.”

Jisasi Iqu, Tomasi ique äwimakqenqä

²⁴ Jisasi Iqu wäunüä yätquakä iquau äwimakqä inğanj, Iqueqä ämaqä 12 iquautanjä Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’[‡] ätuminuwä iqu, qutäni anä mäpmeqä da iminqe.

²⁵ Iinqe, huizi iqua Tomasi iquenj, “Ne Naqä Iquenj hinüä ae äqunänqqueqä” tquanquwä-qe, iqu qunj tii ätukqe. “Naqä-qakuä tii tmqeqä. Nyi Iqueqä hipa yunqgui hinüä äqunätmä, itanga nqä huiqetä wätanjä yunqguiu a ämitmä, ä nqä hipaetä mäwqä inqisa zi äukuwä yunqguä-pqe a ämiqäqe, nyi quuvqe inqä heqämqänä. Nyi iinjä miqä imqe, quuvqä maeqiyqä danä imqänä.”

²⁶ Wikä hñqu ae äpäwqanqa, Iqueqä ämaqä iqua anjä asä ique, Tomasi iqutä anä äpmaminuwi. Qu anjä qnqanjuñj ae ämatäkutekuwä imñj, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe hanüä enyänä” ätukqe. ²⁷ I ätuätäqanğanj, Tomasi iquenä-pqe tii ätukqe. “Tqä huiqe, Nyaqä hipa täu ätutuväutnä, a ämitnä, hinüä qunyä. Itanga, tqä hipae, Nyaqä mäwqä täunj änunjutäutnä, knüä hñquaqu-hñquaqu mämeqä itnä, quuvqenä heqiyä.”

²⁸ Iqu i tquanqa, Tomasi iqu tii ätukqe. “Si nqä Naqä eänyä, nqä Goti Iqukiyqä.”

²⁹ Ga Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Si Nyi hinüä ae äñqänätnä, quuvqä eqinyä? Ämaqä Nyi hinüä manqänqä ipu quuvqenä eqämipqä iqua, qu yeeqä iqäpnqä.”

Bukä tqueqä quatinqä

³⁰ Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di, Iqueqä wäunüä yätquakä iquauä hinüä iqi kuapänä imäkminqe. Iinjä imäkminqenqe, bukä tquenj eeqänä ätätmä, maqiyqä iqe. ³¹ Nñ, nyi kukñuä tä äqiyqe, he Jisasi Iquenqe, quuvqä tii heqäpnqe. Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu Ique atäunüä ätekqä Iqu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueyqä. Itanga he quuvqä e eqiyäpu, Iqueqä yoqetanj, hänä-pmeqä mapnuwänqä iinjä äqiyqä.

21

Jisasi Iqu, wäunüä yätquakä hñquau, Galiliu äwimakqenqä

¹ Qänakñj Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüä yätquakä iquau eqä-huänjä Taipiriyasi* manjä iqi anqumä äwimakqe. Inğanj Iqu tii imäkätä, Kiqä-käuä iquau ämitquatñqä.

² Saimonä Pitä ique, Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’ ätuminuwä ique, ä Nataniyoli, anjä-himqä Kana, qua Galili iutanjä ique, ä Sepri iqueqä hikñj inqueqi, nñ wäunüä yätquakä huiziquaqui, eqä-huänjä manjä iqi anä äpmaminuwi. ³ Itanj, Saimonä Pitä iqu, qunj tii ätukqe. “Nyi hämapäkänqä imqä umqänä.”

Ga huizi iqua, “Ne-pqe anä watunqqueqä” ätukuwi. I ätmbiyi, yimba hñquenqä äupiwi, ikuapmäupu äukuwi. Heatqä qäquenj, qu hämapäkä tutqä qäpu hmbu mapiqä ikuwi.

[‡] **20:24** Wiyä kukñuä iunj, yoqä Ditimasi äqänä. Kukñuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukñuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä. * **21:1** Eqä-huänjä Taipiriyasi, ii eqä-huänjä Galili asänänjiyi.

⁴ Zä vqanğa, Jisasi Iqu eqä-huänjä weä näñi tqäutanganı, wäunuä yätquakä iqua Ique hiñuä äqunäpiyä-qe, 'Di, Jisasi Iqu ätqäunä-qe,' näqñqä mämeqä ikuwi.

⁵ Jisasi Iqu ätqäüqä näñisa qunı yatñqä tii äwikqe. "Nqä nyämaqä iquenä, he hämapäkä hui äpiquwätanä?" Ga qu "Aanqeqä" ätukuwi.

⁶ Iwä Iqu anğını tii ätukqe. "He heqä hämapäkä-piqä qae, yimba iqueqä ämuangisa tnämäupqe, hämapäki kuapanä päpñqäuä."

Inı, qu Iqu tquangğqä-pa ätnämäukuwi, hämapäkä aanjä hävemnäqñqä qaeu mñganğä, qu qa mñqe eyqiyäpu yimba yätu maenätpiyi, hämeqä ämikuwi. ⁷ Injä äqunäqe, wäunuä yätquakä Jisasi Iqu, iquenqä kiñjä äwinyminqä iqu, Saimonä Pitä iquenı tii ätukqe. "Di, Naqä Iqueyqä." Inğanı, Pitä iqu qätä i äwiyäqe, iqueqä gquä naqä hämapäkänqä itñqä äquväteqqe, ämipnätä, eqä-huänjä bu ikuapmäuqe, anğua Ique wimetñqä äukqe. ⁸ Itanğa wäunuä yätquakä huizi iqua yimba iu äpmapu, hämapäkä qae eyqiyäma äpkuwi. Eqä weä näñisati quwqä iminuwä täqinqe, kiñä haqıqi ma, 100 mitäyi.

⁹ Qu iqi ae euqämapiyi, tä hñqu sätanği, hämapäkä hui tä iqi tätanği äqumbiyi, bretqä-pqe aanqäqi witanği äqunğuwı. ¹⁰ Itanı Jisasi Iqu tii ätukqe. "He hämapäkä tanğa äpiquwi, hui ämappiyä." ¹¹ I tquanğa, Saimonä Pitä iqu yimbaeu ikuapmäuqe, hämapäkä qa mñqe eyqiyäma hikä weä iqinqä äpekqe. Hämapäkä naqänänjä ämnminuwä iqua, kuapanänjä 153 ämnminuwä-qe, qa mñqe mändakmäuqä ikqe.

¹² Inğanı Jisasi Iqu, qunı tii ätukqe. "He ymisanä bñqä ppiyä." I tquanğa, wäunuä yätquakä iqua 'Tä Naqä Iqueqe' näqñqä ae epiyä-qe, qundqändqä ipu "Si tqukikä-qe?" yatñqä vanä-tpu ipiyä-qe, pemä miqä ipu, yatñqä mävvqä ikuwi. ¹³ Inı, Iqu ävauqe, bretqetä, hämapäkä huisä ämetä äwikqe.

¹⁴ Iqu iinjä ikqe, ae äpäkonätä, anği ävautä, Kiqä-kiuä iquau hñquaqu ae ämitquatñqetanı, ii huizi iqueyi.

Jisasi Iqutä, Pitä iqutä, kukñuä ätkiyinğä

¹⁵ Iqua ymisanä ae ämbiyitanı, Jisasi Iqu Saimonä Pitä iquenı yatñqä tii äwikqe. "Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, tqä Nyinğä äkinğä di, huizi iquauqeunı ämäwqätäuninyä?"

Ga Pitä iqu ämävauqe ätukqe. "Auäqä, Naqä Iquki, nqä Sinğä änyinätñqe, näqñqä äyä eninyä."

I tquanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. "Si Nqä sipsipqä meqeunı, ymisanä anğua bñqä miqätñqeqä."

¹⁶ Anğumñı, iquenı yatñqä tii äwikqe. "Jonä iqueqä ymeqä Saimonä iquki, si Nyinğe kiñjä äkinyätqänä?"

Ga iqu, "Nñqä, Naqä Iquki, nqä änyinğä Sinğä änyinätñqe, näqñqä ae eninyä" tquanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. "Si Nqä sipsipqe, anğuanä miqätñqeqä."

¹⁷ Itanı, yatñqä huiziqu tii äwikqe. "Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, si Nyinğe äkinyätqänä?"

Iqu, "Si Nyinğä äkinyätqänä-qe?" hñquaqu-hñque vqanğqenğä, Pitä iqu äwqä hanä ämeqe, tii ätukqe. "Naqä Iquki, Si nätmatqä eeqänäninğe näqñqä eninyä. Injä-qae, nqä Sinğä änyinätñqenqe, näqñqä ae äyä eninyä."

I tquanğa, Jisasi Iqu iquenı tii ätukqe. "Si Nqä sipsipqe, ymisanä anğua bñqä miqätñqeqä. ¹⁸ Nyi kukñuä naqä-qakuänänı, tii ktmqe. Si hiknä yqänä äpmanänğanı, tqä qäkä kitokutäuqe, ätokutäunätinä, itanğa

anjä äkiunqce tqä äkinqä iutanä imäknätnä äyä äumiñi. Iwä si qoyanjä etnäñganji, tqä hipae haqä etnä, itanğa ämaqä hñqu guä äkikiqiyäutä, anjä si mäwqä imätnä imitätqä iunqä äktma wäniqeqä.”¹⁹ (Jisasi Iqu kukñuä i ätukqä ii, Pitä iqu äpäkonätä, Goti Ique yoqä naqä väniñqä iinqce, qu suqä äki-äkitanji motquapnuwä diñqä kñuä äme ätukqce.) I ätuäqetanji, Iqu Pitä iquenji, “Si qänaki nyivändqätñqeqä” ätukqce.

Ämaqä, bukä tqce äqäkqä iquenqä

²⁰ Inğanji Pitä iqu tuwänñgi hiñuä ämäqunqce, wäunjuä yätquakä Jisasi Iqu iquenyqä kiinjä äwinyminqä iqu, iquaquinqä qänaki äquvepçanji äqunqce. (Ämaqä iqu, qu buayä änäpiyänğa iqueqä nyuñji Jisasi Iqueqä quikuä-tänjä qäqi eä, Ique yatñqä tii äwikqä iquvi. “Naqä Iquki, mäkä-iqä iquauqä hipa iunji, ämaqä äkisqu kiväniqäwä?”†)²¹ Pitä iqu ique hiñuä äqunäqetanji, Jisasi Ique yatñqä äwikqce. “Naqä Iquki, ämaqä näñuenqce, änääñqäwä?”

²² Itanji Jisasi Iqu, iquenji kima tii ätukqce. “Nyi iqu anñgi äquvepmqänğanqä qäyä pmetñqä nyinğanqutqce, ii nätmätqä tqätanä? Si qänaki dinä nyivändqätñqeqä.”

²³ Iinjä etanñgi, wäunjuä yätquakä iquenyqce, kukñui im-imä tii äwekqce. “Jisasi Iqueqä wäunjuä yätquakä iqu mapäkonqä yäniqeqä.” I etanñqä-qce, Jisasi Iqu, iquenqce, “Mapäkonqä yäniqeqä” ätätä, matqä ikqce. Ii ma. Iqu tii ätkqce. “Nyi iqu anñgi äquvepmqänğanqä qäyä pmetñqä nyinğanqutqce, ii nätmätqä tqä manä.”

²⁴ Ii wäunjuä yätquakä, nätmätqenqä tänğa awä ätätä, kukñuä tä äqäkqä iqu, ii qäqueqä. Ga ne näqñqä tii enju. Kukñuä iqu awä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänänji. ²⁵ Itanğa nätmätqä hui-hui-pqä di, Jisasi Iqu inä imäkminqce. Inäqce qu nätmätqä iinji hñqunä-hñqunä äqäpçce, ga qua täunji bukä pñqä eqänqce, hiqñqce etäti, maeqä etäti?

† 21:20 Jonä 13:23-25

Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä Wäunuiñqä (2 Lukä) Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Lukä iqu kuknuä äñguä we-huñqä-tänä iqu, Jisasi Iquenqä äqäkqe, bukä täuñi, wiyä inä ikqe. Iqu bukä qäquaqi äqäkqä iquvi. Bukä täuñi, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau, näqñqetä, yänänäqñqetä vqanqçetani, iqua Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäkäminuwi iuñi, ne a ätäutqänu. Iqua anä-himqä Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänä iutä, qua Sämalija anä eeqänänä iutä, itanğa qua eeqänänä hituñuä äwiñqä-ma, awä ätuäkäminuwi. (1:8 hiñuä qundñqe.)

Bukä iuñi, suqä Jisasi Iqueqä yoqä haqä mamäupñqä aquväqñqä iqu, Israitqä iquauqä awä iqisa ätimäuqçetani, qänakndani naqä ätimäutä, qua eeqänänä iu hiñginäwa äwekqçqä kuknuä quea iiyi. Lukä iqu tiñä motqçetñqä äwiñqçe. Wäunüä Jisasi Iqu imäkkqä iutä, ämaqä, Iqueqä kuknuä iu qänaknä iqä iquauqä hänä-pmeqä iutäñi, nätmätqä iquaqi kuknuä Goti Iqu Israitqä iquatä qänğanä guä ämäsäukqçe, qäyunä ämotquakiyi.

Bukä iutanä kuknuä naqänänä hñqu, Dñä Äñguä Iqueqä wäunüä iñqeyi. Dñä Äñguä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Iquvi. Kiñganäñi, hiunji hapä pmeqä naqänänä, qu 'Pendikosinğanjqä' ätminuwänğani, Iqu ämaqä Jisasi Iqu ämotquaminqä iquau, äwimakqçe. Inji qänakndani, Dñä Äñguä Iqu kñuä äñguitä, yänänäqñqetä, iquau ävqa-ävqa äukqçe.

Ga bukä iutani, ne näqñqä tiñinjqä ämequ. Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qokä-apäkä iu, Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäpiyänğani, qu kuknuä quäuqä kuapänä ätuminuwi. Inji, qokä-apäkä kuapänäñi, kuknuä äñgui yeeqä ipu itmeqanğuwitani, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqçqä, aquvä äqänätqänuwä iqua, hävemnäqñqä ätimäupu, yänänäqñqä ekuwä iuñinjqä, ne hiñuä äqunätqänu.

Itanğa bukä iuñi, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñqä tiwiqçe, kuapänä äyuänä. Itanği iquatani, Pitä iqutä, Poli iqutä imäkkiyä iñqçe, tiwiqä aanä kuapänänä äyuänä. Pitä iqu, Jisasi Iqutä qanä ikipu, wäunüänqä näqñqä ämaminuwä iquautanä iquvi. Injqçe Poli iqu qänğanäñi, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, Iqueqä kukñuiu qänaknä miqä iminjqçe. Iqu ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqçqä aquvä qänätanğuwä iquau, mäñdi kittqiyätñqä wäunüä yänänäqñqä ikäminjqçe. I etanği Jisasi Iqu, Poli ique tääqä ätuätumetä, Iqueqä wäunüä imäkätñqä kiñganänä-que iwimäkkqçe.

Bukä iutanä hñqäqini, Lukä iqu, tiwiqä Poli iquenqä ätätäqänğani, "Ne iñä-iñä imäkkqueqä" ätätä äqäkqçe. Ämaqä näqñqä-tänä kuapänänä iqua, kñuä tiñä indqänätqänä. Lukä iqu hea hñquaunji, Poli iqutä iqueqä näueqä iquatä, qanä anä äyä ikäminuwi. Inji iqu tiwiqä hea iqu anä ätuäkäminuwinjqä ätuätäqänğani, iqu, "Ne iñä-iñä imäkkqueqä" ätätä äqäkqçe.

Jisasi Iqu, Dñä Äñguä Iqu äquvepäniqçqä ätukqçqä

1-2 Tipilusi iquki, nyi bukä huiziqu äqäkqä iunji, Jisasi Iqu imäkminqenqätä, näqñqä äwiminqenqätä, hiunji Goti Hanjuwä Iqu, Ique ätuma ekqanqanqce, eeqänäñi ae äqäkqce. Goti Hanjuwä Iqu, Ique änyä mätuma mayqanqga, Iqu ämaqä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä dowatätñqä atäunjuä ikqä iquauñi, qu wäunjuä imäkpnuwänqä diñqce, Dñä Äñguä Iquesa ätukqce. ³ Iqu täñä-hunqce qäpu ae ämeqce, qänakndañi, ämaqä iquau äwimeqce, iqua, "Iqu ävautä, häñä äpmenä" kñuä vätnqä diñqce, nätmätqä kuapänäñi imäkkqce. Hea 40 iunji, Iqu äwimeqisätä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä ätuminqce. ⁴ Hea hñqueni, Iqu iquatä buayä anä äñäpu, tiñä ätukqce. "He Jerusälemäñi, mävämeqä iqäpñqä. He nätmätqä äñguänäñä, Apiqu 'Äwimniqeqä' ätkqenqä, hiñuä äqämbu pmeqäpñqä. Hiñuiqänäñi Nyi iinqä awä ae etkqeqä. ⁵ Ii tiinjqä. Jonä iqu ämaqce, eqetä asñä äqäminqce. I etanqi hiunji kuapänäñä maeqanqga, he asñi, Dñä Äñguä Iquesä mapñqä" ätukqce.

*Jisasi Iqu, qäukuä haqä yätunqä ekqenqä**

⁶ Iqua aquvä äqämbu anä äpmapiyi, Ique yatñqä tii äwikuwi. "Naqä Iquki, täñganji Si Israitqä iqua, Romätanä iquauä yäpä imä mäpmeqä ipñqä, anqi yänänäqñqä iwimäktñqätanä?"

⁷ Kimañi, Iqu tiñä ätukqce. "Hiunji Apiqu ätekqenqce, he näqñqä maeqä ipñqä. Näqñqce, Apiqu Kiqä-kiuänä enä. ⁸ Inäqce Dñä Äñguä Iqu emeqanqga, qänakndañi, he yänänäqñqä ämepu, Nyaqä kukñuä awi, Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänäñä iutä, qua Sämalija anä eeqänäñä iutä, qua eeqänäñä hitunjuä äwinjqä-ma, tuäkiqäpnuwänqce" ätukqce.

⁹ Iqu iinä ätuäqce, iquauqä hiñuä iqisa yändi-yändi peyätqätanqga, qaquvqä hñqu Ique itmakqce. Itmeqanqga, iqua Iqueni, hiñuä mäqunquä ikuwi. ¹⁰ Iqu äyätqätanqgä yätu, iqua hiñuä yqänä qunätanquwänqga, ämaqä qäpaiqä imäkñqä hñquaqu, iquatä maqänä qäqi anä ätqäukiyi. ¹¹ Inganji iquaqu tii ätukiyi. "Ämaqä Galilisanä iquenä, he qäukuä yätunji, sunqä hiñuä äqumbu tqäunjuä? Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Iqueni, hesa haqä yätunqä itmeqanqi ii äqunänjuwä-pa, anqumñi iinä päniqeqä" ätukiyi.

Iqua, Jutasi iquenyqä tñänqä hñque, atäunjuä ikuwinjqä

¹² Inganji iqua qoqonä Olipä iu ävämanji, Jerusälemänqä anqi äukuwi. Kiqä qanä uwqce, wanä kilomita. ¹³ Qu iqi ätimäupiyi, anä hiqñqä haqä yätqä imäknätanqi, äpmaminjuwä-tänä ique äpaqukuwi. Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, Endru ique, Pilipä ique, Tomasi ique, Batromi ique, Matiu ique, Jemisi, Aläpiyasi iqueqä hikñä ique, Saimonä, Selotqä iquautanä ique, Jutasi, Jemisi iqueqä hikñä ique, iqua iqi äpmaminjuwi. ¹⁴ Qu äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanminjuwi. Inganji apäkä hiuatä, Mäliya Jisasi Iqueqä känaisä, Iqueqä känquäkatä, anä äpmaminjuwi.

¹⁵⁻¹⁶ I pmeqisätqätanquwänqga, hea hñqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä kuapänäñä iqua, aquvä äqänquwi. Ämaqä 120 inji. Inganji Pitä iqu, iquauqä awä iqi pämä ätqäqce, "Nqä nyämaqä" kukñuä Dñä Äñguä Iqu vqanqi, Dewiti iqu ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuä iu äqäkqce, ae ätimäuqeqä" ätukqce. "Iqu Jutasi, Jisasi Ique a kiqätñqä iquau

* 1:5 Makä 16:19-20; Lukä 24:50-53

hänäqä motqueqä iquenyqä ätukqeqä. ¹⁷ Iqu nesanä-qu eä, wäunjuä anä itunqeqä” ätukqeqe.

¹⁸ (Jutasi iqu, mbqä iqueqä suqä quvqeuñqä äwikuwi, iqu ämeqe, qua hñqu mbqä ikqe. Qänakndani iqu qua iqi päkñganğa, iqueqä äwqe äpkmäutä yäpaqänğisa ätimäukqe. ¹⁹ Iiññqe, ämaqä Jerusälemätanä eeqänänä iqua, näqñqä e ämapiyi, quwqä anä-kukñuä iu, qua iunqe yoqä ‘Akätamäüä’ änyuätkuwi. Kukñuä iqueqä quati, ‘Qua häñeqä-tänñiqä.’)

²⁰ “Ii apqä bukä iunji, tuwanuä tiññä äqänänñqä-payi.

‘Iqueqä anji, ämaqä hñqu mäpmeqä etanğqä, aanqä iqi ämätnänä.’† Itanğa tiññä-pqä inä äqänänä.

‘Ämaqä hñqu-pqe iqueuä yoqä naqetä, wäunjuitä, ämenqiyä.’‡

²¹⁻²² Kukñuä ii äqänänñqetani, Naqä Jisasi Iqu anji ävaukqenqä kukñuä awi, nesä anä tuaniñquenqä, ämaqä hñque atäunjuä yatunqeqä. Ämaqä iinñä iqu, hea Jonä iqu asñä äwikqä iutati, Jisasi Iqu ne äneväma ekqänğanqä, Jisasi Iqu wäunjuä imäkätqätanğqä iu nesä anä äpmenquä iutanä hñque, atäunjuä iatunqeqä” ätukqeqe.

²³ Inğanji iqua hñquaqui atäunjuä ikuwi. Hñqu Josepä Basäpasi, iqueqä yoqä huizi, Jastusi iquvi. Hñquququeqä yoqe, Matiyasi ique. ²⁴ Qu ii imäkäpu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä tiññä ätukuwi. “Naqä Iquki, ämaqä eeqänänä qua täutanä tqune, neyaqä qeqä-quuvqenqä näqñqä Iqukiyi. Ämaqä tquaquini, äsque äteknñqä, mänätquayä. ²⁵ Inji, Jisasi Iqu, ne Iqueqä kukñui awä tuäkiqatunquä änändowatkqä iutanä wäunjui, ämaqä iinñä iqu, Jutasi iquenyqä tññqä pmetñqä. Jutasi iqu wäunjuä ii äväma, iqueqä anä näweqä iunqä äukqeqä” ätukuwi. ²⁶ E ätpiyi, ‘yoqe hiñuiqäñi tqueqä timäunqutiyä’ tpu, hikä hñquaqu zä ekuwi. I etanği, hikä, Matiyasi iqueqä yoqä-tänji, ätimäukqe. Qu iqueni, ämaqä 11, kukñuä awä tuäkiqapñqä ändowatkqä iquatä, anä äpmuatekuwi.

2

Dñä Äñguä Iqu äquvepkqenqä

¹ Hiunji hapä pmeqä naqänänä, qu ‘Pendikosinğanjçä’ ätminjuwi, ätimäukqe. Inğanji qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, anä hñque äpmaminjuwi. ² Inğanji qäukuä haqä yätutanji, häññqä ätäqe, yunjuä yänänäqñqä enqä-panä maqänä äpäqe, anä qu pmetanğuwä iqueni kuapänä äwimakqe. ³ Iinñä iäqetani, tä hänaqä enqä-pani äququeqäkani, iquauqä haqeqä äpmakäwqanği iqänğuwı. ⁴ Inğanji Dñä Äñguä Iqu, qokä-apäkä iquauñi kuapänä munğanği, qu anä-kukñuä huitanä-huitanä ätipäqäkuwi.

⁵⁻⁶ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wiyqä Israitqä hñqua, qua eeqänänä iuta ätimäupu, Jerusälemä iu äpmaminjuwä iqua, nätmatqä iinñi qätä äwipiyi, äpäpu aquvä äqänğuwı. Jisasi Iqueqä ämaqä iqua kukñui, quwqä anä-kukñuä iu tqäwqanğuwıñqe, qu yäunjuä ikuwi. ⁷ Qu yäunjuä ipiyi, tiññä ätñğuwı. “Ämaqä kukñuä tä ätätqänjuwä tqua, eeqänänñi Galilisanä-quaeqä. ⁸ Inji änänñäwä? Ne hñqunä-hñqunänñi, qu neyaqä anä-kukñui qäyunä tqanğä äwiyqueuä” ätñğuwı. ⁹⁻¹¹ “Ne ämaqä Patiya pmeqä, Mindiya pmeqä, Elamä pmeqä, Mesäpotemiya pmeqä, Jutiya pmeqä, Kapatosiya pmeqä, Pondusi pmeqä, Eesiya pmeqä, Pälengiya pmeqä, Pambiliya pmeqä, Isipä pmeqä, Limbiya iunji anä-himqä Sairini inğisa pmeqä, anä-himqä Romä pmeqä, Kritä pmeqä, Arepiya pmeqä

† 1:20 Apqä Bukä 69:25 ‡ 1:20 Apqä Bukä 109:8

iqune, ne ämaqä Israitqä iqunesä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iquenyqä qonjä anä äuktäutunquä iquatä, äpätanä äpmeñunä. Iinjä etanji Goti Hanjuwä Iqu, wäunjuä yänänäqñqä imäkätñqenqe, qu awi, neyaqä anä-kukñuä huitañä-huitañi tqanğä qätä äwiyqunä” ätnjuwi. ¹² Inğani qu yäunjuä ipu, kñuä kuapänä indqänäpu, tiinjä ätnjuwi. “Nätmatqä tä ätimäuqäqe, quati änäñğä?” ¹³ Iinjä etanğqä-qe, ämaqä hñqua, quuvqä heqiyqä iquauñqä tä äsäpu, tiinjä ätkuwi. “Tä qu wainqä-eqä kuapänä änäpu, hiqiyqä iqäuä.”

Pitä iqu, kukñuä awä ätukqenqä

¹⁴ Inğani Pitä iqutä, 11 iquatä, pämä ätqäpiyi, iqu manjä yänänäqñqä ätätä, qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua Jutiya iutanjä iquendä, ämaqä kinjä imdanjä äpäpu, Jerusälemä täu äpmeñuwä iquendä, nyi kukñuä tä tmqä iqäqe, he qätä änguanä änyiyäpu, nätmatqä täñqe, näqñqä änguanä mapñqeqä. ¹⁵ ‘Qu wainqä-eqä änäpu hiqiyqä iqäuä’ kñuä maiyqä pa inä, oeyä! Zinuitä, 9 klokñganjqä” ätukqe. ¹⁶ “Tä ätimäuqäqe, hiñuä-tqä Joeli iqu, ätkqä-panjqä. Iqu tiinjä äyä ätkqeqä.

¹⁷ ‘Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätätqänä. “Hea yäpakänğani, Nyi qokä-apäkä eeqänänjä iunji, Nqä Dñä Äñguä Ique äwiqatmniqeqä. Itañi hiqä ymeqä qokä iquatä, ymeqä apäkä iuatä, hiñuä tpnuwiqä. Hiyaqä hikñä iqua-pqe, wätqä enqä-panjä qumbnuwiqä. Itanğa hiyaqä qoyañä iqua wätqä qumbnuwiqä. ¹⁸ Tiinjä-pqä inänji. Nyi qokä-apäkä wäunjuä-nyiyqä iquau-pqe, Nqä Dñä Äñguä Ique äwiqatmniqeqä. Inji qu-pqe hiñuä tpnuwiqä. ¹⁹ He hiunji iquenqä näqñqä hipñqenqe, qäukuä yätutä, qua butäñi, Nyi nätmatqä hiutanjä-huitañä tii imäkmniqeqä. Häñeqätä, tä suakä naqänänjätä timäuniqeqä. ²⁰ Itanğa mäptqe hea äwitä, qañui häñeqä enqä-panjä imäkñganğa, inğani Naqä Iqueqä hiunji, Iqueqä yänänäqñqetä, we-hunqä naqänänjitä, ämaqe yäunjuä wimäkqänqä timäuniqeqä. ²¹ Inji inğani, qokä-apäkä, Naqä Iqu yätamakqä vätnqä tääqä tquanğqä eeqänänjä iqua, Iqu anğu itmetä häñä iqumuatäniqeqä” ätätqänä* ätkqeqä” ätukqe.

²² “Ämaqä Israitqä iquenä, nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iquenyqä hetmqä iqäqe, qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu, Ique yänänäqñqä iwimäkqanji, Iqu ämaqä mimäkqänänjä huitañä di heyaqä awiqisa imäkqanğqe, he hiñuä äyä äqunänjäuä. Hiñuä iinjä äqumbiyi, ‘Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äquvepqiya’ kñuä äyä ämeqäuä” ätukqe. ²³ “Goti Hanjuwä Iqu, hiñuiqänä kñuä indqänätä ‘imäkmniqeqä’ ätkqä-pa, Ämaqä Tqenji hiyaqä hipa iu äyä etapkqeqä. Inji he Iquenji, ämaqä ququvqänänjä iquauqä hipa iu äväpu, zä-huätatä äuepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ²⁴ Iinjä etanji Iquenji, äpäkonqe a makiqätqä iqanji, Iqu äpäkonätä täñä-hunqä meqanğa, Goti Hanjuwä Iqu hiñuinä mäqunquä itä, anğu ävauqumuatkqeqä” ätukqe.

²⁵ “Ii äwimakqe, Dewiti iqu iquenyqä tiinjä ätkqäqä-panjqä.

‘Naqä Iqu, nyaqä hiñuä iqi hea ique-ique pmetanji äqunänjänä. Iqu nyaqä ämuangisa äpmeñqe, nyi yäunjuä-yäunjuä miqä ymqänä. ²⁶ I etanji nyi äwqä yeeqä itmä, nqä kukñuä ätätmi, yeeqä iinjqe, Iquenyqänä tqämqänä. ²⁷ Nyi ämaqä, Si “Nqeqä” ätätinä ätenjikñä iqunä etanğä, nyi ämaqä ae äpäkonğuwä iquauä anä iunji äpmetmä, piyanjä wamqe hiñuinä manqänqä isinjäqä. Inji nyi nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu iinjä inyimäkänijä iinjä, kñuä ganä indqänätmä, änguanä pmamqänä.

* 2:21 Joeli 2:8-32

28 *Hänjä-pmeqeunqä hänaqe, Si ae ämändquakñiqä. Itanga nyi Sitä anä äpmetayitanji, Si yeeqä iinqe daptñiqä' ätkqe*†

29 "Tatqä-guäkenä, nyi kukñuä awi qäyunä tiinjä hetmqänä. Neqä awiqu Dewiti iqu ae äpäkonqanqa, qu ique qua äptekuwi. Itanga ique qua äptekuwi, tänqanä-pqe neyaqä awä täqi äyä äptnänä. 30 Iinjä etanji Dewiti iqu hinuä-tqä-qu eä, iqu näqñqä tiinjä eminqe. Goti Hanjuwä Iqu, 'Qänakndanji Nyi tqä tawakatani, ämaqä naqä si enqä-panjä hñqu imäkmniqeqä' ätätäqanqanji,‡ Iqu naqä-qakuä ätukqe. 31 Iutanji, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi neyaqä Ämineyqä Ique, anq uauquumatäniqä diñqe, Dewiti iqu, hinuä ganä äqunätä, tii ätkqe. 'Ämaqä ae äpäkonquwä iquauqä anju äpmetmä, piyanjä wamqe hinuinä manqñqä yäniqeqä.'§ 32 Iinjä etanji Jisasi Iquenji, Goti Hanjuwä Iqu qua äptekuwa iuta ae ävauqumuatkqe. Ne eequne hinuä iinjä äqunqñqä awä tqüä-neyi. 33 Tänganji Iqu qäukuä haqä yätunqä äyätä, Goti Hanjuwä Iqueuä hipa ämuangisa äpme. Inji Goti Hanjuwä Iqu hinuiqänä ätukqä-pa, Iqu Dñä Äñguä Ique, Kaniqueqä hipa iuta ämetä, nätmätqä tä he hinuä äqunäpu qätä äwiyätqanuwä, ae äyä änequatqiyä. 34-35 Dewiti iqu, qäukuä haqä yätunqä mäyqä itäqä-qe, iqu tiinjä ätkqe.

*'Naqä Iqu nyaqä Naqä Iquenji, "Nyi Tqä himä-wiunqä iquauñji, mändi äkittqäyätmä, Saqä yäpä iqi pmuatemqanqanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmayä," ätukqe**.

36 Iinjä etanji Israitqä eeqänänjä iquenä, he näqñqä äñguänänjä mapiyä. Jisasi he zä-huätatä äuekuwä Iquenji, Goti Hanjuwä Iqu iwimäqanqñgi, Iqu neqä Naqä-qu etä, Kraisi ne Ämineyqä-qu ekqe" ätukqe.

Qokä-apäkä kuapänänji, kñuä äkunmäknäpu, asñä ämakuwiñqä

37 Qokä-apäkä iqua, Pitä iqu kukñuä tqanqñqe qätä äwipiyyi, quwqä äwqä hanjä kiinjä vqanqa, yäunüä ipu, kñuä kuapänä indqanqñwi. Iinjä ipiyyi, qu Pitä iqesä, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquautä, yatñqä tiinjä äwikuwi. "Tatqä-guäkenyä, ne äänä imäkatunquawä?"

38 Iqu kimanji tii ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä diñqe, he eeqänänjä hñqunä-hñqunänji, kñuä äkunmäknäpu, hiqä quvqe ävquatämäupu, ga Jisasi Kraisi ne ämineyqä Iqueuä yoqeta, asñä mapiyä. He iinjä imäqanqñwänqanji, Goti Hanjuwä Iqu Dñä Äñguä Ique etapänqiyä. 39 Ii, tiinjä. Hinuiqänänji, Goti neqä Naqä Iqu, Dñä Äñguä Ique hitapänñqä kukñuä quti ämäsäutäqanqanji, Iqu qokä-apäkä, Iquenyqä pññqä tääqä ätuätumeniqä eeqänänjä iunqä, kñuä indqänätä ämäsäukqe. Qu hesanätä, hiqä ymeqä iquautanätä, itanga qokä-apäkä eeqänänjä kiñä nämä äpmeñuwitanjätä, iquayqä" ätukqe.

40 Ga Pitä iqu kukñuä kuapänänji inä ätuätä, itanga, "Suqä quvqä imäqä täqi äpmeñuwä iquatä, qui anä imäkñqä diñqe, hiqä-hiuä äñguänänjä mimbiyä-qe," yänänqñqä ätukqe.

41 Inqanji Pitä iqueqä kukñui, qokä-apäkä iquauqä äwqeunji, äñguänänjä ämuñqñqä iqua, qu asñä ämakuwi. Hiunji iquenji, qokä-apäkä 3,000, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, quuvqä eqämiñuwä huiziquau äwimakuwi.

Quuvqä heqiyqä iqua, äänä-äänä ipu pmeqenqä

† 2:28 Apqä Bukä 16:8-11 ‡ 2:30 Apqä Bukä 132:11; 2 Samueli 7:12-13 § 2:31 Apqä Bukä 16:10 * 2:34-35 Apqä Bukä 110:1

⁴² Itanga qu eeqänänjä iqua, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, näqñqä vqanğä qätä äwiyäpu, yätamakqä änyäpu, buayä anä änäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpu, äpmamiñuwi.

⁴³ Inğanj qokä-apäkä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu aanjä yänänjqä” kñuä indqänäpu zä imiñuwi. Itanga Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau iwimäkqanği, qu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di kuapanä imäkmiñuwi. ⁴⁴ Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua, äwqe naqä-huinyä imbu, nätmätqä eeqänänjinqä “Nqeqä” matñqä ipu, “Neyaqeqä” ätnmiñuwi. ⁴⁵ Quwqä quaetä, nätmätqä quwqä ämamiñuwitä, mbqänğqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, iwäsäupu, ämaqä äwa iqanğuwä iquau äwimiñuwi. ⁴⁶ Qu hiunji ique-iqueni, äwqä naqä-huinyä imbu, hiqäva-imäkqä anjä ingisa aquvü äqänäqisäpu, ga ymisanj “ñqänänjqä” matqä ipu, yeeqänä ipu, anjä hñque-hñque buayä anä änäkämiñuwi. ⁴⁷ Qu iinjä imäkäkipiyänğanj, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäumiñuwi. Ämaqä huiziqua ii iqanğä äqumbiyi, qu “Ii äñguiqä” ätmiñuwi. Itanga hiunji ique-iqueni, Naqä Iqu qokä-apäkä qui imäkñätqätanğuwä hui anğumä inä itmetä, quuvqä eqämiñuwä iquatä anä äpmuatemiñqe.

3

Pitä iqutä, Jonä iqutä, yukä quvqä hñque äñguä iwimäkkiyinqä

¹ Hiunji awiyqä hñqueni, Israitqä iqua quwqä tääqä tqanğa etanği, Pitä iqutä Jonä iqutä, hiqäva-imäkqä anjä iunğä äukiyyi. ² Inğanj ämaqä hui, yukä quvqä-tänjä hñque isuänjä äqanğa äpkuwi. Ämaqä iqu, känai yukä quvqä iinjäque änyuekqe. Qu iqueni, hiunji ique-iqueni hiqäva-imäkqä anjä hänaqä hñqu, “Qeqätqeqä” äqonätanğqä-tänjä qäqiqi, qokä-apäkä anjä yäpä yänğisa peyqanğuwä iquau, mbqänğqä tääqä tqämanğuatñqä, äpmuatemiñuwi.

³ Inğanj ämaqä iqu, Pitä iqutä, Jonä iqutä, hiqäva-imäkqä anjä yänğisanğqä peyinqä iqanğinyä äqunäqe, “Mbqä hui dapiñyqä” ätukqe.

⁴ Iqu i tqanğa, Pitä iqutä Jonä iqutä, ique hiñuä yänänäqñqä äqunyyi, Pitä iqu, “Si hiñuä yaqänjä” ätukqe. ⁵ Iwä ämaqä iqu, “Iquaqu nätmätqä hui dapiñqeqä” kñuä vqanği, iquaqi hiñuä yänänäqñqä äqunmiñqe. ⁶ I iqanğa, Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Nyi mbqä maiqunjqä. Itanga nätmätqä nyi ämenqe, äktapmqänä. Inj Jisasi Kraisi Nasäretqätanjä Iqueqä yoqetani, nyi si äqtänä. Pämä ätqäutnä, qanğä uvä” ätukqe. ⁷⁻⁸ E ätuäqe, iqu iqueqä hipa ämuanğisa a ämawqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Ii iwimäkqanğa, iqueqä yukitä, qoiqetä, maqänänj äñguä wimanğanği, pämä yänänäqñqä ätqäutä, qanğä ikäkqe. Inğanj iqu qanğä tkamä-tkamä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, iquaqutä hiqäva-imäkqä anjä yäpä yänğisa anä äpekuwi.

⁹ Qokä-apäkä eeqänänjä iqua, iqu qanğä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuqanği äqunğuwä. ¹⁰ E äqumbiyi, qu näqñqä tiinjä ekuwi. “Ämaqä tqi, hea ique-ique hiqäva-imäkqä anjä hänaqä qeqätqä iu äpme, mbqänğqä tääqä änatqämanätñqä iquvqä.” Itanga qu, yäunüä ipu, “Tä änänätiyä” tpu ipu, kñuä kuapanä indqänmiñuwi.

Pitä iqu kuknuä awi, hiqäva-imäkqä anjä yäpä ingisa ätkqenğä

¹¹ Qu iinjä ipiyi, maqänä äpäpu, ‘Solomonä iqueqä anjä mätävätiniqä’ ätmiñuwä iqi ätimäupiyi, yukä quvqä iqu, Pitä iqueätä, Jonä iqueätä, hipa a äqätä tqäutanği äqunğuwä. ¹² Pitä iqu i iqanğä äqunäqe,

“He Israitqä iquenyä, nätmatqä tä timäuqanngqenqä yäunüä ipu, hiñuä yänänäqñqä suñqä yaqänänäuä?” ätukqe. “He kñuä tiñjä maeyqä pa inä! ‘Ämaqä tqu qañä äwqäqe, iquaquvqä yänänäqñqä iutatä, suqä jänänänä imäkqä iutatä, imäkcinyqä.’ Oeyä! ¹³ Ii tiñji. *Aprähämä iqueqä, Aisakä iqueqä, Jekopä iqueqä, neqä awäkaqä Goti Hanjuwä Iqu,** Iqueqä Wäunüä-wiyqä Jisasi Iqueni, yoqä naqä äyä äwikqeqä. Iqueni, he pizqä päsqa iquauä hipa iu vqanquwänqani, Pailoti iqu, Ique hiñuinä qunawatmätä iqanqa, he Ique tuwä äwiyäpu, Pailoti ique, ‘Ne Jisasi Iquenyqe, mänenqä iqiyä’ ätukuwiqä. ¹⁴ Ämaqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänänä imäkqä-qu qäyä etanngqä-qe, he Iqueni tuwä äwiyäpu, ‘Ämaqä päsqa iqueni, hiñuinä qunawatiyä’ ätukuwiqä. ¹⁵ I etanngi he Ämaqä, hänjä-pmeqä mitimäuqä Iqueni, äpäsqañquwänqanqa, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni anqu ävauqumuatkqeqä. Ye, iñjä timäuqanngi hiñuä äqunqeeqanji, awä-tqä-qoyeyi. ¹⁶ Ye Ämaqä Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyänueä-qae, ga ämaqä, he hiñuä äqunäpu näqñqä equwä iqu, yänänäqñqä ätimäuqe, ii Qäqueqä yoqetanji. I etanngi, iqu anngüä imänqanngi äqunänjuwi, ii Jisasi Iqu yeqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä yemäkqanngqä iutanngqä” ätukqe.

¹⁷ “Nqä nyämaqäuä, hesä heyaqä ämaqä naqä iquatä, he änyä maqñqä epu, Jisasi Ique ii iwimäkkuwiñqe, nyi näqñqä enänä. ¹⁸ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hiñuä-tqä iquau kñuä iqä vqanngi, iqua ‘Kraisi ne ämineyqä atäunüä ikqä Iqu, hanjä-iqä meniweqä’ ätäpu hiñuä ätminjuwi. Ga Iqu, he Jisasi Ique päsqañqä hiñuinä eqänätä, Iqueqä kukñuä iñji, qäyunä äyä ätimäukqeqä. ¹⁹⁻²⁰ Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä enganngutqe, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, Iqu-tänjä qäqiqinyqä anngi bpiyä. Iñjä iquwi, Naqä Iqu hiqä hapä pmeqä änyä-hänjä etapätä, Jisasi Kraisi hiqä ämeyätñqä ätekqä Iqueni, anqu dowatänqiyä. ²¹ I etanngi tängqani, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänänä, anqu änyä-hänjä imäkätqänqanqä, Jisasi Iqu qäukuä haqä yätu pmetätñqe. Hea inqanqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiñuä-tqä, Iqueqä wäunjuänqä ätekqä iqua, awä tññqä hiñuiqänä ätuänqeqä. ²² Hiñuiqänänä Mosisi iqu tii ätkqeqä.

‘Hiqä Goti Naqä Hanjuwä Iqu, heyaqä awiqisanjä hñque, hiñuä-tqä nyi enqä-pañä-qu hiätñqä atäunüä yäniweqä. Inji iqueä kukñuä eeqänänä, he qänaknä iqäpñqä.’† ²³ *‘Itannga hiñuä-tqä iqueni, qätä mäwiyqä imipqe, qui imäknäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqetanji, anä mäpmeqä ipnuwiqä.’‡*

²⁴ I etanngi Samueli iquä, huizi iquatä, hiñuä ätqa äpminjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätäpu, nätmatqä tängqä tä ätimäuqenqä ätminjuwiqä. ²⁵ Kukñuä hiñuä-tqä iqua ätminjuwitä, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiqä hewukañqä kukñuä quti ämäsäukqetä, emeqiyä. Kukñuä quti ämäsäutä, Aprähämä iqueni tii ätukqeqä. *‘Tqä taqä-tawäkatani, qokä-apäkä qua täu pmapnuwä eeqänänä iquauñi, Nyi anngüä iwimäkmiweqä’* ätukqeqä. ²⁶ Inji he hñqunä-hñqunä, suqä quvqä huätä vquatämäupñqä yätamäkqä eyätä, anngüä emäkätñqä iunqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Wäunüä-wiyqä Ique ävauqumuatäqetanji, henyqä ganä ändowatkqeqä” ätukqe.

4

* 3:13 Anqumä Itmakqä 3:6 † 3:22 Kukñuä-suqä 18:15 ‡ 3:23 Kukñuä-suqä 18:19

Qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, kuknuä ämitkuwiinqä

¹ Pitä iquätä, Jonä iquätäni, qokä-apäkiu kuknuä yqänä tuätqätangiyänga, hiqäva-imäkkä iquätä, hiqäva-imäkkä anjutanä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iquätä, Satyusi iquätä äwimakuwi. ² Inğanj iquauq qokä-apäkiu näqñqä äväsinyä, “Jisasi Iqu ävaukqä-panä iinj, ämaqä ae äpakoñguwä iqua-pqe anji i vaupnuwiqä” tquanginyä äwipiyyi, qu äwqä tnäñä äwiñgqe. ³ Iinjä ipu, Pitä iquesä, Jonä iquesä a äkiqätpiyyi, mäptqä äwitñqä qäqä etanji, hea awiñganqä guä äkiqiyekuwi. ⁴ Iinjä etanji qokä-apäki, qu iquauq awä tqanginyä qätä äwipiyyi, kuapanäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qokä, quuvqä eqäka äpminuwä iqua, eeqänäni 5,000.

⁵ Hea awiñganj, Israitqä iquauqä ämiqä iquätä, ämaqä naqä iquätä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquätä, Jerusälemä iu aquvä äqännguwä. ⁶ Anasi hiqäva-imäkkä naqä ique, Käyäpasi ique, Jonä ique, Aleksandä ique, Anasi iqueqä käyämaqä huizi iqua-pqe, anä äpmakuwi. ⁷ Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquauqä hiñuä iqi ämatqätepiyyi, yatñqä tii äwikuwi. “Qe wäunjuä huäqi imäkkiiyyi, yänänäqñqä äkita pqañgi imäkkiiyävä? Tqueqä yoqeta imäkkiiyävä?” ätukuwä.

⁸⁻¹⁰ Inğanj Pitä iqu, Dñä Äñguä kuapanä munğanji, tii ätukqe. “Israitqä iquau miqä iquendä, ämaqä naqä iquendä, ye suqä äñguänänä, ämaqä yukä quvqä hñque iwimäkkuenqe, ‘Iqu äñgui äänä imänngutiyä’ tpu, näqñqä mapñqä etanngutqe, hesä, Israitqä eeqänänä iquätä, näqñqä tiinjä hipñqeqä. Jisasi Kraisi neqä ämineyqä, Nasäretqätanä Iqueä yoqeta, ämaqä yukä quvqä äñguä imänngqä tq, heyaqä hiñuä täqi äyä ätqäunä. Jisasi Iqueni, he äpäsäpu zä-huätati äuekuwi, Goti Hanjuwä Iqu anji ävauqumuatkqeqä” ätukqe. ¹¹ “Bukä iunji, tiinjä äqänänä.

*‘Anjä imäkkä iquenä, hikä “quvqeqä” ätäpu huätä ämamäukuwi, anjä quea enqä-pa, anjä yänänäqñqä imäkkä iqueqä.’**

Hikä iqu, Jisasi Iqueqä. ¹² Ne anju inätmeqe, ämaqä hñqu hmanjqä. Jisasi Iqunänjqä. Qua täunji, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñqueqä yoqe, mämänätqueqä enä, Jisasi Iqueqenänjqä” ätukqe.

¹³ Pitä iquätä, Jonä iquätä, zä miqä kuknuä awä yänänäqñqä tqanginyä qätä äwikuwä iqua, ämaqä iquauq, näqñqä mayñqä mäwqä-quauq äyä etanji äqumbiiyyi, kñuä kuapä indqänäpu, näqñqä tiinjä ämakuwi. “Hiñuiqänäni, iquauq Jisasi Iquätä anä äyä äpmaminuwä.” ¹⁴ Ämaqä yukä quvqä äñguä imänngqä iqu, iquaqutä anä tqäutangä äqumbiiytanji, qu kuknuä matqä, qanyinä äpmakuwi.

¹⁵ Itanji qu iquauq anä aquvä äqänäpu, kuknuä iwäsäuwä iutanä yäpaqä männgisa ändowatpiyyi, kuknuä tii ätñguwi. ¹⁶ “Ämaqä tquaqiñji, ne äänä imäkatunquävä? Ämaqä mimäkkänäni imäkkanginyä, qokä-apäkä Jerusälemä pmeqä eeqänä näqñqä ae eqäuä. Iñqe, ne ze, änä maeqä yanqunä. ¹⁷ Iinjä etanji qokä-apäkä huizi iqua, qätä mäwiyqä ipñqä diñqe, ne iquaqiñji, ‘Qe yoqä iqueni, ämaqä hñquau-pqe awä mätkuä panyinyä-qe’ yänänäqñqä tuatunqeqä” ätñguwi. ¹⁸ E ätmbiyyi, qu iquauq tääqä ätuätumepu, qokä-apäkä iunji, Jisasi Iqueqä yoqe ätuäsinyä näqñqä mämotqueqä iynqä, pmua imäkkuwä.

¹⁹ Inğanj Pitä iquätä, Jonä iquätä, iquauqä kuknui kimanji, tiinjä ätukiiyyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqiñji, suqä jänäni äkikä? Hiqä-hiuä iwäsäupiyä! Ye qänaknänji, heyaqä kuknui yeqätanä, ä Goti Hanjuwä Iqueqeu yeqätanä? ²⁰ Suqä qäyunäni, tiinjä. Ye kuknuä awä mätkuä

* 4:11 Apqä Bukä 118:22

pa, miqä yenyqueä. Nätmatqä eeqänänji, ye hinuä äqunäta qätä äwiyätqänjuenqe, kuknuä awä tenyqueä” ätukiyi.

21-22 Ämaqä änä mimäqänänjä iuta änguä imänggä iqu, iqueqä quvükui 40 ae ämawqätäukqe. Iinjinqe, qokä-apäkä eeqänänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqu imäqanngqenqä, Iqueä yoqe haqeqä mamäuqanqä, ämaqä naqä iqua, iquaqui quvqä imäkpñqe, änä maeqä ikqe. Inji qu iquaquini, kuknuä yänänäqñqä dinä ätupiysi, qe ävquatäwatkuwi.

Qu pemä ipu, kuknuä awä yänänäqñqä tññqä tääqä ätukuwiñqä

23 I ävquatäwatqannguwängga, iquaqu quvämäqä iquaunqä angumä äwiyi, kuknuä hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä iquatä, kuknuä ätukuwiñqä awä ätukiyi. 24 I tquannginyä äwipiysi, äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiññä ätukuwi. “Naqä Iquki, Si qäukuitä, quaetä, eqä-huänitä, itannga nätmatqä eeqänänjä iu äwiñqä-pqe, imäkkñiqä. 25 Hinuiqänänji, Si Dñä Änguä Ique tquanngnä, Iqu neqä awiçu Dewiti, Saqä wäunjuä-kiyqä ique tquanngi, iqu tuwanjuä tii ätätä äqäkkqe.

‘Qokä-apäki, qua eeqänänjä iunji, äwqä tnänjä sunqä imäqäüü? Huiwä huitanjä-huitanjä änyänjuwä iqua, suqä quvqä imäkpñqä, kuknuä hinjinäwa sunqä tqäüü? 26 Ämaqä anjä-himqä eeqänänjä iu miqä iquatä, quwqä ämaqä naqä huiziquatä, mäkänqä näwe imäkmbu, Goti Naqä Iquesä, Kraisi ämaqeu mitñqä ätekqä iquesä, mändi äkittqänqä, aquwä äqänqäüü’ äqänänä.†

27 Tiññi, naqä-qakuiqä. Jisasi, Tqä Wäunjuä-kiyqä Ique, äkittqiyepñqä diñqe, Heroti iqutä, Pondisi Pailoti iqutä, Israitqä iquatä, ämaqä Israitqä qäyä hitanngi huizi iquatä, anjä-himqä täu aquwä äqännguwiqä. 28 Qu iññä imäkkuwi, Si Tqä yänänäqñqä dutatänä, Tqä äkinqä dutatänä, hinuiqänä ätkñä-pa, qänaknä ipu imäkkuwiqä. 29 Naqä Iqukiyä, qu kuknuä zä inemäkpñqä änatquwiñqä kñuä indqänjä! Itannga Tqä wäunjuä-kiyqä iqu-ne, Tqä kuknui awä qäyunä tuatunquä diñqe, yänänäqñqä inemäkiyä. 30 Iyää, Si ämaqä täñä-yaqä iquau, a äwqätätñä, änguä iwimäkiyä. Jisasi, Tqä wäunjuä-kiyqä Iqueqä yoqeta, ämaqä mimäqänänjä huitanjä-huitanji, imäkiyä” ätukuwi.

31 Qu tääqä qäpu tquannguwängga, anjä qu äpmaminjuwä iqu, yäunjuä-yäunjuä qe ikqe. Inganji qu eeqänänji, Dñä Änguä Iqu kuapanä munnganngi, zä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, awä yänänäqñqä ätukuwi.

Qu eeqänänjä hñqunä-hñqunänji, yätamäqä änyminjuwiñqä

32 Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwä iqua, qu qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu äpmaminjuwi. Qu nätmatqä eeqänänjä iññqe, “Nqänänjqä” matqä ipu, eeqänänji quvaqä awä iqi äwäminqe. 33 Itannga ämaqä kuknuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iqua, yänänäqñqä-tänjä epu, Naqä Jisasi Iqu äpäkonätä, angu ävaukqenqä, kuknuä awä ätuminjuwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä äwinyätä, änguä iwimäkminqe. 34-35 Ii tiññi. Ämaqä qua-tänjä, anjä-tänjä iquatä, ämaqä mbqä ipñqä imäkäpu, iuta mbqä ämepu, ämaqä kuknuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iquau äwiminjuwi. Iqua iwäsäupu, ämaqä äwa iqannguwä iquau vätkätannguwä iutanji, quvaqä awä iqisanjä hñqu, nätmatqänqä äwa miqä iminqe.

36 Inganji ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu hueqä-himqä Lipai iutanjä-qu etanngi, känai, Saplusi, qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä

† 4:26 Apqä Bukä 2:1-2

iu ämikqe. Itanga ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Josepä iqueqä yoqä huizi, “Banäpasiuä” änyuätminjuwi. Ii tiinji. “Ämaqe yänänäqñqä iwimäkqä iqueqä.” ³⁷ Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, iuta mbqä ämetä, äma äpätä, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

5

Anänasi iqutä, Sapiraisä, suqä qäyunä mimäkqä ikiyinqä

¹ Ämaqä hñqutä, iqueqä apäkisä äpmaminjiyi. Iyaquiyqä yoqe, Anänasi iqutä, Sapiraisänji. Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, mbqä ämakqe. ² Iyaquiyqä äwiñqä iutañi, iqu mbqä iinji, hui kiqä-kiuänqä pñqä etä, itanga hui äma äpätä, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

³ Iqu iinjä imäqanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Anänasi iquki, iinji änänäqäwä? Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu ikimäqanği, tqä quaenqä mbqä ämenji, hui zä etnä, Dñä Änguä Iquenji sunqä quanğa ätunyä?” ätukqe. ⁴ “Si quae mbqänqä mimäkqänğanji, ii tqänänjä eänqeqä. Itanga mbqänqä imäkätnä mbqä ämenänğanji, mbqe tqä-täuä ämitqänjä-qae, tqä äkinqä iunä imäktnä. Si kñuä quvqä indqänänji, äänä etanğiyi? Inji si suqä quanği, ämaqä iqune minetqueqä inyä, Goti Hanjuwä Ique itquenyä” ätukqe.

⁵ Inğanji Anänasi iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, qua iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkonğqe. Itanga ämaqä nätmatqä tä timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iqua, qu eeqänänjä zä ikuwi. ⁶ Hikñä iqua pämä ätqäümä äppiyyi, iqueqä huiwi yuä huäqä äutäpu, yäpaqä mänğisa äma äwäpu, qua äptekuwi.

⁷ Hmbu ti äpmapiyyi, Anänasi iqueqä apäki nätmatqä iinji timäuqanğqenqä maqñqä eä, anjä yäpä inğisa qe äpekqe. ⁸ Ii äpeyqanğa, Pitä iqu yatñqä tiinjä äwikqe. “Si diyä. Qeeqä quaenqä mbqä ämeqiyi, tä qesanä?”

Ii kimanji, “Auqä! Ii qeyqä” ätukqe.

⁹ Ii e tquanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Qe kñuä naqä-hñqunä indqänäsinyä, Dñä Änguä Iquenji sunqä yamwiqä vqinyqä?” E ätuäqetanji, “Qätä nyiyä! Ämaqä tqä qokique qua äptequwä iqua äpäpu, anjä hänaqä iqi äyä ätqäunäuä. Iqua si-pqe inä äkma upunqeqä” ätukqe.

¹⁰ I tquanğanä, ii Pitä iqueqä yukä-tänjä iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkonğqe. Hikñä iqua äppiyyi, pizqä witanği äqumbiyi, yäpaqä mänğisa äma äwäpu, qokique äptepiyä iqi, äptekuwi. ¹¹ Inğanji qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iquatä, ämaqä suqä e timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iquatä, zä kiinjä ikuwi.

Qu wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanji, kuapänä imäkminjuwinqä

¹² Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanjä, qokä-apäkä iuqä awä iqi imäkminjuwi. Ämaqä quuvqä eqäkuwä iqua, äwqä naqä-hñqunä änyäpu, Solomonä iqueqä anjä mätävätinjä iqi, aquvä äqänäqisminjuwi.

¹³ Ämaqä huizi, qutä aquvä anä maqñqä ipiyä iqua, quwqä yoqe haqeqä ävauqumuatäpiyyä-qe, zä winğanği, anä mäpmeqä iminjuwi. ¹⁴ Inji qokä-apäkä kuapänänji, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä iquau äwimepu anä äpmaminjuwi. ¹⁵ Iinjä timäuqanğqenqä, qu ämaqä tänjä-yaqä iquaunji, iquauqä anjuta, yquvanju yäpaqänğisa äma äpäpu,

hänaqä iqi äwätemiñuwi. Ii imiñuwi, ii Pitä iqu ämäwqätäutäqängani, iqueqä ktqe, ämaqä yaqä iquau ktqä ämuämä mäwqätäuqanguti, änguä imämbñqä diñqeyi. ¹⁶ Ämaqä anä-himqä Jerusälemä-tänjä qäqiqi pmeqe, qu-pqe aquvä äqänäpu, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquautä, dnä quvqä-tänjä iquautä ätuma äpminiwi. Inğanji ämaqä iinjä eeqänänjä iqua, änguä imänjuwi.

Enätqä hñqu, guä pmetanquwä iquau, yäpaqängisa ätuma äukqenqä

¹⁷ Hiqäva-imäkqä naqä iqutänä, iqutä näueqä imäknminiwä iquatänä, äwqä quvqä äwiñgqe. Iqua Satyusitanä iquayi. ¹⁸ Iqua äwqä quvqä wiñganğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñi, ämaqeugä hiñuä iqi a äkiqätäpu, guä äpmuatekuwi.

¹⁹ Heatqä iqueni, Naqä Iqueqä enätqä hñqu äpäqe, guä pmuateqä anjuñi qñqanä äwuteyäqe, iquauñi yäpaqängisa ätuma äpätä, tiinjä ätukqe. ²⁰ “He äwäpu, hiqäva-imäkqä anä ququawä iu ätqäupu, qokä-apäkä iuñi häñä-pmeqä änyä-häññqä awä eeqäpnä tupiyä” ätukqe. ²¹ Iqua qätä e äwipiyyi, ziñuä matqängğa, hiqäva-imäkqä anä duñqä äupiyyi, ämaqeunäqñqä wipñqä ipäqäkuwi.

Inğanji hiqäva-imäkqä naqä iqutä, iqueqä näueqä iquatä, aquvä äqämbiyyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquau, tääqä qe ätuätumakuwi. Aquvä äqämbiyyi, ämayukä-imañqä hui, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau ätuma pññqä, guä pmeqä anä duñqä qe ändowatkuwi. ²² Iqi ätimäupiyyi, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, mäpmetanğä äqunquwi. ²³ E äqumbiyyi, anğu äupiyyi, “Ne anä qñqani, yänänäqñqä yqänä hinätanği äqunänjunä” ätukuwi. “Itanğa ämaqä guä pmuateqä anä iu miqä iqua, anä qñqanä eeqänänjä iuñi, hiñuä äqumbu tqäutanğä äqunänjunä. Inäqe ne qñqanä äutäuquque, ämaqä anä yäpä yänğisanji mäpmetanğä äqunänjunä” ätukuwi.

²⁴ Hiqäva-imäkqä anjuñi ämayukä-imañqä iquauqä naqä iqutä, hiqäva-imäkqä naqä iquatänä, kukñuä ii qätä äwipiyyi, qu kñuä kuapanä indqänäpu, “Squä timäutñqäwä?” ätñguwi.

²⁵ Inğanji ämaqä hñqu äwimeqe, tii ätukqe. “He qätä nyipiyä! Ämaqä he guä äpmuatequwä iqua, tänğanji qu hiqäva-imäkqä anä ququawä iu ätqäupu, qokä-apäkä iu näqñqä ävätqänäuä” ätukqe. ²⁶ I tquanğa, ämayukä-imañqä iquauqä naqä iqutä, iqueqä ämaqä iquatä äwäpu, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñi, qeiqinyä ätuma äpkuwi. Qokä-apäkä iqua hikä ämepu, pizqä puäsqä diñqä zä wiñganği, iqua iquauñi, quvqä hui miwimäkqä da, qanyä ätuma äpkuwi.

Kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, pemä ipu, kukñuä ätukuwiñqä

²⁷ Iquau ätuma äppiyyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquauä hiñuä iqi äkitqätekuwi. Itanji hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquau tiinjä qe ätukqe. ²⁸ “He ämaqeunji, Ämaqä iinjä Iqueqä yoqe ätuäpu, näqñqä mäwqä ipñqe, ne pmua emäkqueqä. Inäqe he näqñqä yqänä vätkätanğä, ämaqä Jerusälemä pmeqä eeqänänji, heyaqä kukñui qätä ae eyquwiqä. Ne Ämaqä Ique pizqä äpäkkquenqe, he quanğä hiñgi änanyuätquwiqä” ätukqe.

²⁹ Iqu iinjä tquanğa, Pitä iqutä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquatä, kukñuä kimanji, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuitä, ämaqeugä kukñuitä, asänänjä maeqä

eqanġani, inġi ne Goti Iqueġenä qänaknä yanġunä. ³⁰ He Jisasi Iqueġni, zä-huätatä äuepu, pizqä päsqanġuwänġa, atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, Ique anġumä äyä ävauqumuatkqeqä. ³¹ Iqueġni, Goti Hanjuwä Iqu ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuanġisa, äyä äpmuatekqeqä. Inġi Iqu neyaqä hänaqä Ämänätqeqä-qu eä, anġumä Inätmeqä-qu eä, äpmakqeqä. Ga e äpmeqetanġi, Israitqä iqune, neqä kġui äkunmäknatunġuä yätamäkqä äneyätä, neqä suqä quvqä huätä mänatnämäuquätġqä diġqeyi. ³² Ne nätmätqä iinġä timäuqanġi äqunani, awä ätätunġeqä. Itanġa Dġä Änġuä Iqu-pqe awä inä ätätqänä. Dġä Änġuä Iqueġni, Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä qätä äwiyäpu, qänaknä itqänjuwä iquaunġi, ae ävqeqä” ätukuwi.

³³ Ämaqä miqä iqua kukġuä tä qätä äwipiyyi, quwqä äwqe tnänġä wiġanġi, iquaunġi pizqä päkġnġä äwiġqeqe. ³⁴ Iinġä ipiyitanġi, ämaqä miqä hġqu pämä ätqäukqeqe. Iqueqä yoqe, Gämeliyoli ique. Iqu Parisi iutanġä-qu eä, ämaqeu kukġuä-suqenġä ämotqeqä ique. Iqueqä yoqe, qokä-apäki ävauqumuatminjuwi. Iqu pämä ätqäuce, “Ämaqä tquaunġi, yäpaqä mänġisa wänqäpu pmapġqä ätuma upiyä” ätukqeqe. ³⁵ Qu yäpaqä mänġisa ae äwqanġuwänġa, Gämeliyoli iqu, ämaqä miqä huiziquau tii ätukqeqe. “Israitqä iquenyä, he ämaqä iinġä iquau quvqä iwimäkġnġä enġanġutqeqe, kġuä anġuänä ganä indqämbiyä. ³⁶ Quväukuä kuapänä mäpäwqänġa, Teutasi iqu ätimäuqeqe, ‘Nyi ämaqä naqä, yoqä-tänjunġqä’ tquanġa, ämaqä 400, iquenyqä qänaknä ikuwiqä. Qua miqä iqua, ique pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä iminjuwä iquaunġi, äpäsändqiyäwqatqanġuwänġa, iquauqä wäunġi qui imäkġnġeqeqä. ³⁷ Iinġä ätimäukqeqeunġi, ġapmanġä iqua ämaqeuqä yoqä meqanġuwänġanġi, Jutasi Galilisanġä iqu ätimäuqeqe, ämaqä hġqua qua miqä iquatä mäkä humbġqä äwqä äwivauqumuatkqeqe. Iqueġnä-pqe, qu pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä iminjuwä iquaunġi, äpäsändqiyäwqatkuwi. ³⁸ Täġanġi nyi he etqänä. He ämaqä tquaunġi, nätmätqä hui miwimäkqä ipu, hiġuinä qumbiyä. Ii tiinġqä. Ne maqġqeqe. Wäunjuä tä, iquauqä kġuä indqänġqä duta timäuquti, ä Goti Hanjuwä Iqueqä duta timäuqutiyyä? Qu quwqä kġuä indqänġqä duta imäkqanġpqe, qui imäkänġqiyä. ³⁹ Iinġä etanġi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-käuä imäkqanġutqeqe, he a änä makiqätqä ipġqäuä. Iinġi, he Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunġqä enġä-panġä epġqäuä” ätukqeqe.

Inġanġi, naqä iqua, Gämeliyoli iqueä manġi qänaknä ipu, tiinġä ikuwi. ⁴⁰ Qu ämaqä kukġuä awä tuäkiqäpġnġä ändowatkqä iquau tääqä ätuätumapiyyi, ämaqä hġqua, iquau jävqä päkġnġä ätukuwi. E imäkpiyitanġi, qu iquaunġi, Jisasi Iqueä yoqe anġu matqä ipġqä pmua imäkäpu, hiġuinä äqunäwatkuwi. ⁴¹ Inġanġi ämaqä Jisasi Iqu kukġuä awä tuäkiqäpġnġä ändowatkqä iqua, ämaqä miqä iquau ävämanġi, aquvänä ipu yäpaqä mänġisa äpäukuwi. Goti Hanjuwä Iqu, iqua Jisasi Iqueqä yoqä duta womba mapġqä, hiġuinä äqunġqenġä aquvänä ikuwi.

⁴² Itanġi hiunġi ique-ique, qu hiqäva-imäkqä anġutä, ämaqä hġquauqä anġutä, näqġqä äväkäminjuwi. Qu mäwquatämäuqä ipu, kukġuä anġuä we-hunġqä-tänġi, awä tiinġä ätuminjuwi. “Kraisi ne mineyätġqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäqueqä.”

6

Iqua, yätamäkqä vqä 7 iquau, atäunjuä ikuwiġqä

¹ Inğanı ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä timäutqätanğuwänğanı, ämaqä kiñä nämđanä, Grikä iquauqä anä-kukñuä tqä iqua, ämaqä Israitqä iquauqä anä-kukñuä tqä iquau, äkasuwä tiñjä ätukuwi. “Hiunji ique-iqueni, he qokä-apäkä buayänqä äwa iqanğuwä iquau, yätamäkqä äväpiyänğanı, nesanä apäqñqä iuaunı, mäwqä itqänäuä” ätukuwi. ² Inğanı ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, quuvqä heqiyqä eeqänänjä iquau tääqä ätuätumapiyi, tiñjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiñuinä äqunätanä buayinä iwäsäumitatque, ii äñguä hmanjqä. ³ Inı, tatqä-guäka iquenä, hiyaqä awä iqinı ämaqä suqä äñguänänjä iqä 7 iquau atäunüä ipiyä! Qu yoqä äñguänä äqombu, Dñä Äñguä Iqu iquau kuapänä munätanğı epu, ä näqñqä äñguä kuapä-tänjä iquau, atäunüä ipiyä. Inı ämaqä iqua, buayä iwäsäuqäpñqäuä. ⁴ Inäqe ne neqä-neuänı, hea ique-ique Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätanä, qokä-apäkä iquau, Iqueqä kukñui awä tquauñqunä” ätukuwi.

⁵ Qu e tquanğuwinqe, qokä-apäkä eeqänänı kiñjä qe äwiñgqe. Inı qu Stipenä iqu, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-tänjä-qu eä, Dñä Äñguä Iqu kuapänä ämunätanğqä ique, atäunüä ikuwi. Iqutänı, qu Pilipä ique, Plokolusi ique, Nikanolä ique, Timonä ique, Pamnasi ique, Nikolasi ique, iquau atäunüä ikuwi. Nikolasi iqu Andiyokätanä eä, Israitqä iquautanä hma etanğqä-qe, Goti Hanjuwä Ique qänaknä iqä-qu qanğanä ätimäukqe. ⁶ Qu iquau atäunüä ipiyi, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä hiñuä iqi ätqätekuwi. Inğanı ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qu wäunüä tä imäkñqä ätepu, hipa haqeqi äwiyäpu, Naqä Iquenyqä tääqä ätkuwi.

⁷ Inğanı Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui, im-imä äukqe. Itanı Jerusälemä iunı, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä ätimäukuwi. Hiqäva-imäkqä iquautanä kuapänänjä-pqe, quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä qänaknä ikuwi.

Qu Stipenä ique a äkiqätäpu, kukñuä ämitkuwiñqä

⁸ Goti Hanjuwä Iqu Stipenä iqueni, äñguä iwimäkätä yänänäqñqä vqanğı, iqu wäunüä ämaqä mimäkqänänjä huitanä-huitanä di, qokä-apäkä awä iqisa imäkmiñqe. ⁹ Inğanı ämaqä hñqua, Stipenä iqutänı, kukñuä mäkä enqä-pa äunmiñuwi. Ämaqä iñı, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä hñquesanä iquae. Anä iquenqe, “ämaqä qanğanä wäunüä hiñginä äwimiñuwä iquauqä anä aquväqñqeqä” ätmiñuwi. Anä iqueni, ämaqä anä-himqä Sairinisanä iquatä, anä-himqä Aleksandiyatanä iquatä, itanğa qua naqä Silisiyatanä iquatä, qua naqä Eesiyatanä iquatä äpaqumiñuwi. ¹⁰ Kukñuä mäkä i hñganğuwä-qe, Stipenä iqueni Dñä Äñguä Iqu näqñqä äñguänänı vqanğı, qu iqueuä kukñui mäñdi makittqiyqä imiñuwi. ¹¹ Inğanı iqua, ämaqä hñquau-mända kukñuä zä tquanğä, iqua kukñuä qanğı, “Ne Stipenä iqu, Mosisi iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, kukñuä quvqä tätqätanğı äwiyänünä” ätukuwi.

¹² Inğanı ämaqä, Stipenä iquä äkasuwä ätñguwä iqua, qu ämaqeüqätä, ämaqä naqä iquauqätä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, äwqe, äwivauqumuatkuwi. Inı qu äupiı, Stipenä ique a äkiqätäpu, ämaqä miqä naqä eeqänänjä iquauñqä ätuma äukuwi. ¹³⁻¹⁴ Iqi ätimäupiı, qu ämaqä qanğä-tqä hui ätuma pñanğuwänğa, qu Stipenä iquenyqä tiñjä ätukuwi. “Ämaqä tqı, tiñjä tqanğı äwiyänünä. Ämaqä Jisasi Nasäretqätanä Iqu, anä tqueni qui imäkätä, suqä Mosisi iqu hiñuiqänä

änätapkqeuni, hui-mända iwäsäuniceqä.' Iqu iinjä ätqä äpätñqe, hiqäva-imäkkqä anjuñqätä, neqä kukñuä-suqenqätä, kukñuä quvqä ätätñqe" ätukuwi. ¹⁵ I tqanjuwänga, ämaqä iqi äpmapiyä iqua, qu eeqänäni, Stipenä ique hinuä yänänäqñqä äqunäpiyi, iqueqä hipenüä iunji, enätqä hñqueqä hipenüä enqä-pa äqunjuwi.

7

Stipenä iqu, ique kukñuä ämitkuwä iquau, kima ätukqenqä

¹ Inğanji hiqäva-imäkkqä naqä iqu, Stipenä ique yatñqä tii äwikqe. "Ii naqä-qakuätanä, quañgätanä?"

²⁻³ Iqu e tquanga, Stipenä iqu, "Tatqä-guäkendä apiqukuendä, qätä nyipiyä" ätukqe. "Neyaqä awiçu Aprähämä iqu, anä-himqä Harenä iunqä mäwqä, qua Mesäpotemiya iu yqänä pmetanğa, Goti We-hunqä Kuapätänä Iqu, ique äwimetä, 'Si tqä qua täütä, tqä näueqä täütä ävämetnä, qua Nyi ämäktquamqä dunqä uvä' ätukqe. ⁴ Inğanji Aprähämä iqu, Kaländiya iquauqä qua iu ävämanji, iqu äwätä anä-himqä Harenä iu äpmakqe. Iqisanji, iqueqä kaniçu äpakonğa, Goti Hanjuwä Iqu ique qua he äpmeñuwä täunqä ändowatkqe. ⁵ Iqu täqi timäuqanğa, qua näweqä metñqe, Goti Hanjuwä Iqu qua hui mäwqä itä, 'Qänakndanji Nyi qua tä tqätä, tqä taqä-tawäkauqätä hetapmniñqe,' ätukqe. Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä iqu ymeqä maeqä pmetanğa, kukñuä iinjä, inğa ätukqe. ⁶ Itanğa iqueni, tiinjä-pqä inä ätukqe. 'Tqä taqä-tawäka epqä iqua, qu äwäpu, qua ämaqä hñquauä-tänä iqi pmapnuwiqä. Ämaqä iqinjä iqua, iquauñi, quwqä wäunjuä-wiyqä hinqinqä-qua pmapñqä iwimäkäpu, quvqä itqueqäpnuwiqä. Inyänä wimetqätanguti, quväukuä 400 e pmetpnuwiqä. ⁷ Qänakndanji ämaqä suqä quvqä e itquamipqä iquauñi, Nyi hanjä-iqä wimniqe. Inğanji tqä taqä-tawäka iqua, qua iunji ävämapiyi, täqinyqä äpäpu, Nyaqä yoqe, haqe qä ämamäupu, pmapnuwiqä' ätukqe. ⁸ Iinjä ätuäqetani, tiinjä ätukqe. 'Nyi kukñuä ätätmä eqäqä tä, i witäniñqä, Nyi si suqä huiwä häuä ktäuqe ktapmqänä.' Aprähämä iqu näqñqä iinjä ämeqe, apäki Aisakä ique ämikqeuni, hiunji 8 päwqanğa, ymeqä iqueqä huiwi häuä äktäukqe. Inji Aisakä iqu, Jekopä iqueni asänä imäkkqe. Itanji Jekopä iqu neyaqä awäka 12 iquauñi, asänä imäkkqe.

⁹⁻¹⁰ Jekopä iqueqä ymeqä iqua, qu kängua Josepä iquenyqä wiunqä ipu, ique, ämaqä huiziquau, mbqä mapñqä vqanjuwänga, iqu Isipä iunji, wäunjuä-wiyqä hinqinqä-qu äpmamiñqe. Inğanji Goti Hanjuwä Iqu, iqtä anä äpme, hanjä-iqä eeqänäni huätä ämätnämäutä, yätamäkkqä äwimiñqe. Iqu ique näqñqä anğanäni vqanği, ämiqä naqä Isipä iutanä iqu, iquenyqä winğanği, ique atäunjuä äwikqe. Iqu Isipä iu ämaqä naqä äpmetä, ämiqä naqä iqueqä nätmätqä eeqänänä anä iunjä-pqe, ämimiñqe.

¹¹ Qänakndanji qua eeqänänä Isipä iunitä, Kenanä-pqä iunitä, buayä dä naqänänä timäuqanği, ämaqä-pqe hanjä-iqä naqä meqanjuwänga, neyaqä atqä-awäka-pqe, buayä mämoqumueqä imiñuwiqä. ¹² Inğanji Jekopä iqu, 'Kuä-witqä Isipä du äwinä' tqanğa äwiyäqe, iqu neyaqä awäkaunji, Isipä iunqe kinğanäni ändowatkqe. ¹³ Qu anğunji Isipä iunqä uwqanjuwänganji, Josepä iqu qutaqaunji, 'Nyi Josepä iquñqä' ätukqe. Ämaqä miqä naqä iqu, Josepä iqueqä kanmqätä, kutaqä-känguäkaunqätänji, inğanä näqñqä ekqe. ¹⁴ Inğanji Josepä iqu, kaniquenyqä kukñuä ändowätätä, iqu iqueqä ämaqä iquatä, Isipä iu anä

pmapnqä itumakqe. Qokä-apäkä eeqänäni, 75 äwokuwiqä. ¹⁵ Inğanı Jekopä iqu, Isipänqä e äquveqäkqe, qänakndanı äpäkonqgeqä. Itanğa neyaqä awiqukua-pqe, inä äpäkonquwiqä. ¹⁶ Iquauqä huiwi, anä-himqä Sekemänqä anğu äma äpäpu, qua äptekuwiqä. Ämaqä qua ptñqä Sekemä iunı, hinuiqänäni Aprähamä iqu, Hamo iqueqä ymeqä iquau mbqä ikqeqä.

¹⁷ Nätmatqä tä, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä ique qängingä ätukqä-pa timäutñqä itqätanğa, Isipä iunı, ämaqä Israitqä iqua kuapänä eqiyämanquwiqä. ¹⁸ Inğanı, ämiqä naqä, Josepä iquenyqä mañqä hñqu, Isipä iu äpmakqeqä. ¹⁹ Iqu neyaqä atqä-awäkau quanğa enqä-panä imäkätä, suqä quvqä itquetä, yänänäñqä tquanği, iqua ymeqä dänä iquauñı, yäpaqä mänğisa äpäkombñqä ämatnämäuminquwiqä.

²⁰ Hea inğanı, Mosisi iqueqä känai, ique ämikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, 'ymeqä tqu äñguiqä' knuä äwikqeqä. Qu iqueni, qanüä hñquaqi-hñque päwqanğanqä, kaniqeqä anä iunı, änguänänä ämiminquwiqä. ²¹ Qänakñı, qu yäpaqänğisa matnämäuqanğuwänğa, ämiqä naqä iqueqä meqi ämetä, iqueni iyyqä ymeqä enqä-pa ämiminqeqä. ²² Isipä pmeqä iqua, iquauä näqñqä eeqänäni ique ämotqueqanğuwänğa, iqu naqä-qu eätä, kukñuä änguänänä tqä-qu eätä, wäunjuä yänänäñqä imäkqä-qu ekqeqä.

²³ Iqueqä quväukui 40 ae äpäwqanğanı, iqu, iqueqä käyämaqä Israitqä iquauñqä knuä indqänätä, hinuä qunätñqä äukqeqä. ²⁴ Iqu äwäqe, ämaqä Isipätanä hñqu, Israitqä hñque quvqä itquetqätanği äqunäqe, Israitqä ique yätamäkqä ävätä, Isipä pmeqä ique quvqä kima ävätä, pizqä äpäkkqeqä. ²⁵ Iqu e imäkätäqänğanı, knuä tiñä äwiminqeqä. 'Israitqä iqua nyinyqe, näqñqä tiñä mapñqäuä. "Goti Hanjuwä Iqu Mosisi iquesa, ne änewewqatänqiyä." ' Inäqe qu iñqe, mañqä eminquwiqä. ²⁶ Hiunji awinğanı, iqu Israitqä hñquaqi mäkä hunätqätanğinyä äqunäqe, iquaqi äwqä naqä-hñqunä nyiñqä itamäkätñqä äwinyätä, 'Äi, sunqä mäkä hunätqäninyqä? Qenğunğiyqä' ätukqeqä. ²⁷ I tquanğa, huizique quvqä itquaminqä iqu, Mosisi ique ävqutäwqatätä, 'Si, ne ämineyätñä, jänä inemäkñqenqe, tqu äktqäwä? ²⁸ Huäqinı si ämaqä Isipä pmeqä ique äpäknä-pa, tanğanı nyi-pqe pizqä baktñqätanä?' ätukqeqä. ²⁹ İi tquanğqenqe, Mosisi iqu Isipä äväma, qua Mitianänqä zä äwäqe, qua huitanä-qu eä, iqi äpmaminqeqä. Iqu iqi äpme, ymeqä qokä hñquaqi eämakqeqä.

³⁰ Inğanı quväukuä 40 ae äpäwqanğa, enätqä hñqu, Mosisi ique wimetñqä äquvepätä, anä avqñqä imä, qoqonä Sänai iunı, zä wänqä hmbiyqä äpa iuta, tä hänaqä sätqätanğqä yäpä inğisa äpmakqeqä. ³¹ Mosisi iqu hinuä iñä äqunäqe, knuä kuapänä indqänğqeqä. Iqu hinuä änguänä qunmätä qäqiqi päwqanğa, Goti Hanjuwä Naqä Iqu, iqueni tiñä ätukqeqä. ³² 'Nyi tqä tawäka, Aprähamä iqueqä, Aisakä iqueqä, ä Jekopä iqueqä, Goti Hanjuwä Iqunjqä.' I tquanğa, Mosisi iqu yäunjuä-yäunjuä itä, hinuä qunqänqe zä äwinğqeqä.

³³ Iqu i imäkqanğa, Naqä Iqu tii ätukqeqä. 'Qua si pämä ätqäunıñı, İi Nqeqä. İiñinqe, si tqä yukä ämuasmänı huätä hiquveyä. ³⁴ Nyaqä ämaqä iqua, Isipä iunı, hanä-iqä ämepu tääqä dqanğuwı, Nyi hinuä äqunätmä, qätä ae äwiyänänä. İiñä etanği, Nyi, Isipä pmeqä iquauqä hipa iuta, anğu itmamqä äpqänä. Tanğanı si Isipänqä anğu utñqä äkndowatqänä,' ätukqeqä.

³⁵ Mosisi iqueni, Israitqä iqua kinganäni hngisanä itquepu, 'Si ne ämineyätinä jänä inemäktqenqe, tqü äktqäwä?' ätukuwä-qenä-qe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni, iquau ämitä, anqumä ätuma päniñqä ändowatkqeqä. Enätqä, zä wänqä iu ätqäukqä iqu, Mosisi iqu wäunjuä imäkätñqä yätamäqä vquätñqä, Iqu ändowatkqeqä. ³⁶ Isipä iutä, eqä-pñä häñesqä iutä, anä avqñqä iutä, Mosisi iqu wäunjuä huitañä-huitañä ämaqä mimäqñänä di imäkätä, ämaqä iquau ämitimäukqeqä. Anä avqñqä iunji, qu quväukuä 40 äpmamiñuwiqä. ³⁷ Ämaqä iinjä iqunä, Israitqä iquau tii ätukqe. 'Ämaqä hiñuä-tqä nyi enqä-panä-qu hiätñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiqä hita-hingua hñque, atäunjuä väniqueqä.' ³⁸ Itanğa neyaqä atqä-awäkiqä, anä avqñqä iunji, aquvä äqämbu pmetanquwänğanji, Mosisi iinjä iqunä iquatä anä äpmamiñuwiqä. Ga qoqonä Säna i yätunji, iqtä, enätqä hñqutä, kukñuä ätkiyiqä. Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä häñä-pmeqä-tänji ämakqe, ne awä änatqa pqpñnuwänqä ämakqeqä.

³⁹⁻⁴⁰ Iqueni neyaqä awäkiqä, qätä wiyqänqä mäwiñqä itä, hngisanä itquepu, Isipä iunqä anqu upñqä kiinjä äwinyätä, Aronä ique tiinjä ätukuwiqä. 'Ne maqñqeqä. Mosisi, ne Isipä du inetmakqä iqueni, squä wimequtiyä? Inji hiñuiqä nemepu, hänaqä duta näquatäupñqä, si, nenyqä goti hñqua imäkiyä' ätukuwiqä. ⁴¹ Inğanji qu golqä hui ämepu, goti quanğa bulumäka meqä enqä-panä hñque imäkäpu, iquenyqä hiqäva äqiyäpiyitanji, goti iquauqä hipaetä imäkkuwiñqä aquvänä imiñuwiqä. ⁴² Iinjñqe Goti Hanjuwä Iqu, iqua mäptqä iquenyqätä, qanjuä iquenyqätä, qätäqueqä iquauñqätä, aquvänä ipu, qonä qäyä woktäpñqänä tuwä äwiyätä, hiñuinä äqunqeqä. Ii ätimäukqenqe, hiñuä-tqä iquauqä bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tiinjä äqänänä.

'Israitqä iquenä, he anä avqñqä du, quväukuä 40 äpmapiyänğanji, he bulumäka, sipsipqä, meme, tä ikepu, hiqäva äqämiñuwi, Nyinyqä äyä äqämiñuwätänä? Ii oeyqä. ⁴³ He goti quanğa iquaquinyqä qonä woktäupñqe, Molekä iquenyqä namnä anä ämätäpu, Repanä iquenyqä qätäqueqä enqä-panä ktqä imäkkuwiqä. Nätmatqä iquaquini, he qäsä äma ikämiñuwiqä. Iinjä iqanquwiñqe, Nyi Bapilonä-tänjä ingisanqä huätä hendowatmniqeqä,' äqänänä" ätukqe.*

⁴⁴ "Neqä awäkiqä, qu anä avqñqä iu äpmapiyänğanji, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anä kuinä-tänjä äpmamiñuwiqä. Namnä anä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu iquauñji, kukñuä naqä-qakui äwimiñqeqä. Qu anä ique ämätäpiyänğanji, nätmatqä eeqänänji Goti Hanjuwä Iqu, Mosisi ique ämotquakqä-pa imäkmiñuwiqä. ⁴⁵ Qänakndanji iquauqä ymeqä iqua, anä iqueni ämapiyi, qu Josuwa iqtä, ämaqä hñquauä qua mapñqä qäsä äma äpkuwiqä. Inğanji Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qua iu äpmamiñuwä iquau huätä väqiyqanğa, qu anji ii ämätkuwi, ämiqä naqä Dewiti iqu äpmetäqänğanqä ämimiñuwiqä. ⁴⁶ Dewiti iqu, Goti Hanjuwä Iqu anquänänjä iwimäkätqätanqenqä, iqu Iqueni, 'Jekopä iqueqä Goti Hanjuwä Iquki, nyi Sinyqä anä anquänänjä hñqu matmqänä, hiñuinä nqänjä,' ätukqeqä. ⁴⁷ Dewiti iqu iinjä ätukqä-qe, Solomonä iqu-mända Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäqä anji, qe ämätqeqä. ⁴⁸ Iinjä etanqä-qe, ämaqä iqua anä ämätqä iunji, Goti Haqä Yätutanä Naqä Iqu mäpmeqä yänä. Ii hiñuä-tqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äqäqä-paniqä.

⁴⁹ *'Ämaqä naqä iqua, zä-hawä iu quamä äpmeñuwä-pa, Nyaqä zä-hawi, qäukuiqä. Itanğa quae, Nqä yuki qutati haqeqi äumä äpmeñänä.*

* 7:43 Amosi 5:25-27

He Nyinyqä anj, äkitanji mätpnqäwä? Nqä anj hapä pmeqänqe, änggi mätnänä? ⁵⁰ Nätmatqä eeqänänji Nyaqä hipaetanä imäkkqe,† ätätä äqänänä” ätukqe.

⁵¹ Inğanji Stipenä iqu, ämaqä miqä naqä iquaunji, tiinji inä ätukqe. “He ämaqä hngisanä iquenjqä. He Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipu, Iqueqä kuknui qätä mäwiyqä iquenjqä. Ii tiinjqä. Hiqä tawäkiqua hinuiqänä imäkminuwä-pa, he Dnjä Änguä Iqueni, hea ique-ique hngisanä itquetqänuwiqä. ⁵² Hiqä tawäkiqua, hinuä-tqä hinuiqänä äpmaminuwä iquaunji, eeqäpnä quvqä iwimäkminuwiqä. Itanğa ‘Ämaqä Jänänänj Iqä Iqu, äpäniqe’ ätminuwä iquaunjä-pqe, qu pizqä äyä äpäkkuwiqä. Inj Ämaqä Jänänänj Iquenyqe, he täkqä ämaepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ⁵³ He Goti Hanjuwä Iqueuä kuknuä-suqe, enätqä iquauqä hipa iutani, ae qäyä ämakuwänjqä, qänaknänji miqä itqänuwenjqä” ätukqe.

Qu Stipenä ique, hikä äpäkkuwinqä

⁵⁴ I tquanji äwipiyyi, ämaqä miqä naqä eeqänänj iqua, iquenyqä äwqä quvqä äwinyätä, hiqanji mangtäsqukuä ämäukuwi. ⁵⁵ Ii iqanğuwänğa, Dnjä Änguä Iqu Stipenä iqueni kuapänä munğanğa, iqu hinui, qäukuä haqä yätu ämaqunäqe, nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä motqueqä witanğqätä, Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanğqätä äqunğqe. ⁵⁶ I äqunäqe, “Hinuä qumbiyä! Nyi qäukuä qñqanä äutänätanğqätä, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanğqätä, hinuä äqunänänä” ätukqe. ⁵⁷ I tquanğa, iqua manj yänänäqñqä ätäpu, qätä a äpmuäknäpu, pämä ätqäupu maqänä äupiyyi, Stipenä ique a äkiqätkuwi. ⁵⁸ Ique a äkiqätpiyyi, anj-himqä yäpaqä mänğisa ätuma äpäwäpu, hikä pizqä äpäkkuwi. Qu iinji mimäkqänğa, ämaqä hänänğatqä quanğa ätukuwä iqua, iquauqä gquä quäuqe äquvätäpu, hiknjä hñqueqä yukä-tänj qäqiqi ekuwi. Iqueqä yoqe, Soli ique. ⁵⁹ Qu Stipenä ique hikä pizqä pästätanğuwänğa, iqu tääqä ätätä, “Nqä Naqä Jisasi Iquki, nqä quuvqe indmayä” ätukqe. ⁶⁰ I ätuäqetani, iqu qonj äuktäutä, tääqä yänänäqñqä, “Naqä Iquki, Si iquauqä suqä quvqenqe, kima mäwqä panä!” ätukqe. E ätuäqetani, äpäkonğqe.

Qu Stipenä ique suqä tä iwimäkqanğuwänğanji, Soli iqu, “Qäyunä äyä imäkqäuä” knuä äwikqe.‡

8

Soli iqu, quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätñqä ipäqäkqenqä

¹ Hiunji Stipenä ique äpäkkuwänğanji, Jerusälemä iunji, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquvāqñqä iquau, quvqä itquapñqä ipäqäkuwi. Quvqä e iwitqueqa uwqanğuwänğa, qu eeqäpnä, qua Jutiya iunqätä, qua Sämalija iunqätä, zä im-imä äwekuwi. Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquanä zä mäwqä ikuwi. ² Qu Stipenä ique pizqä päsqanğuwänğa, ämaqä suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyätanğqä iunä qänaknä iqä hñqua, iqueä huiwi qua äptepiyyi, knuä naqänänj äqäkuwi. ³ Inäqe Soli iqu, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquvāqñqä iquaunji, quvqä itquetñqä ipäqäkqe. Iqu iquauqä anj eeqänänj iu äwimayäkitä, yäpä inğisa äwätä, qokä iquautä, apäkä iuautä, eyqiyäma äwätä, guä äkiqiyäminqe.

† 7:50 Asayä 66:1-2 ‡ 7:60 Kuknuä tque, 8:1 iquesanjiyyi. Näqñqä-tänj iqua, ii 7:60 qäsä etanğqenqe, ii ängüänänjqä indqänätqänj.

Qu, Sämalija iu kuknuä awä ätumiñuwiñqä

⁴ Qokä-apäkä zä äwekuwä iqua, kuknuä änguänäñi awä ätuäkämiñuwi.
⁵ Iquautañä Pilipä iqu, anä-himqä Sämalija iunqä äwiqe, Kraisi Iquenyqä kuknuä ängui, iqi awä ätumiñqe. ⁶ Qokä-apäkä kuapänäñi, qu Pilipä iqueuä kuknuä qätä äwiyäpu, iqu nätmätqä ämaqä mimäqänänä di imäqqañgi äqumbiyiñqe, iqueuä kukñui, qätä änguänä äwipu äpmamiñuwi. ⁷ Ii tiinji. Dñä quvqä kuapänänä iqua, ämaqä iuta zääqä ätäpu ävämeqaungua, ämaqä yänä-a quvqä iquatä, yukä quvqä iquatä, änguä qe imänguwi. ⁸ E imängañgä äqumbiyi, ämaqä anä-himqä iutani, aquvänä qe ikuwi.

⁹ Anä-himqä iuni, ämaqä hñqu äpmamiñqe. Iqueqä yoqe, Saimonä ique. Pilipä iqu matimäuqäñgani, iqu paaqä huitañä-huitañä imäkätä, Sämalija pmeqe yäunüä ipñqä iwimäkätä, “Nyi ämaqä naqunjqä” ätmiñqe. ¹⁰ E imäkätqätangqenqä, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiñginqä iquatä, qu, “Ämaqä tqi, Goti Iqueuä yänänäqñqe” ätnäpu, iqueqä kukñui qätä änguänä äwimiñuwi. ¹¹ Iqu paaqä hñganqä imäqqa wätqätangqenqe, qu iinä imiñuwi. ¹² Pilipä iqu, kuknuä änguä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqätä, Jisasi Kraisi Iqueuä yoqeunqätä, awä tuätqätangqenqä, qokä-apäkä qäsäñi, qu ‘naqä-qakuiqä’ kñuä indqämbiyi, quuvqä eqiyäpu, asñä ämakuwi. ¹³ Itanğa Saimonä iqu-pqe, “Naqä-qakuiqä” kñuä indqänäqe, asñä ämetä, Pilipä iqu qañä anä ikämiñiyi. E ikisiyänğani, Pilipä iqu nätmätqä ämaqä mimäqänänä huitañä-huitañä imäqqañgi äqunäqe, iqu yäunüä imiñqe.

¹⁴ Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä, Jerusalemä iu yqänä äpmamiñuwä iqua, “Sämalija pmeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui ae ämeqäüä” tqangä äwipiñi, qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquau wimayñqä ändowatkuwi. ¹⁵⁻¹⁶ Sämalija pmeqä iqua, Jisasi Iqueuä yoqeta asñä meqanğuwänğa, Dñä Änguä Iqu mäwimeqä yqänä etanği, Pitä iquä, Jonä iquä ätimäyi, Dñä Änguä Iqu iquau munätñqä, Goti Hanjuwä Ique tääqä ätukiñi. ¹⁷ Iquaqu tääqä äsuiñi, hipae ämaqä iquauqä nyuänä haqeqä hiqanğiyänğa, Dñä Änguä Iqu iquau qe äwimakqe.

¹⁸ Saimonä iqu, iquaqu i iqanğinyä, ämaqä Dñä Änguä Ique äyä meqanğä äqunäqe, iqu iquaqi mbqä wimätä ikqe. ¹⁹ Iqu iinä itä, tiinä qe ätukqe. “Nyi ämaqä hñque hipae haqeqä eqanğa, iqu Dñä Änguä Ique meniñqä diñqe, qe yänänäqñqä tä, nyi-pqe inä dapinyqä” ätukqe.

²⁰ I tquanğa, Pitä iqu kimañi, “Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu ävätnqe, nyi mbqä imqänä’ kñuä äkiyqetani, tqä mbqetä, tqä-täuätä, qui anä imäknyiyñqinyqä” ätukqe. ²¹ “Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, tqä kñuä indqänqe, jänä hma etanği, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunüä ne imäkätunqueñi, si anä mäpmeqänänäñiqä. ²² Tqä kñui äkunmäknätnä, suqä quvqä tqeñi, ävquatämäutnä, Naqä Iqueuä yätamäqenqä yatñqä wiyä! Si ii imäkñi, Iqu tqä kñuä indqänqä quvqe, huätä makmäunqutiñä, mämakmäuqä yänqutiñä? ²³ Si yänänäqñqenqä hiñuä aowä qänätqätanğnä äkqänmä, ii äktqänä. Suqä ii, marasiñqä quvqä enqä-pa, saqä kñuä indqänqe qui ikimäkätqänä. Suqä quvqe, guä enqä-pa kikiqäyütanği äkqänänänä” ätukqe.

²⁴ I tquanğa, Saimonä iqu kimañi, “Nätmätqä qe ändqiyi mänyimeqä yätñqe, Goti Hanjuwä Iqu hanüä nyimäkätñqä, tääqä suinyqä” ätukqe.

²⁵ Inğani ämaqä kuknuä awä siñqä ändowatkqä iquaqu, Pitä iquä, Jonä iquä, nätmätqä hiñuä äqunmiñiyiñqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä

kuknjuinqätä, awä qäpu äsuiyi, iquaqu Jerusälemänqä angi wiyinqä äwämäkiyi. Qanä äwäsiyanğanı, Sämalıya pmeqä iuqä anä-himqä kuapänänä iunı, kuknuä anğui awä ätqäuminjiyi.

Pilipä iqu, ämaqä Aprikatanä hñque, kuknuä awä ätukqenqä

²⁶ Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Pilipä ique tiinjä ätukqe. “Si pämä ätqäutnä, Sämalıyatanä mäwqä ingisanqä äwitnä, hänaqä Jerusälemätanı, anä-himqä Gasa bunqä änyeaqñgeu ätimäutnä quveqäyä!” ätukqe. Hänaqä iqu, qua aväqñqä-tänjä iu änyeaqenä. ²⁷ I tquanğa, Pilipä iqu pämä ätqäutä qe äukqe. Hänaqä iqi ätimäuqe, iqu Itopiya pmeqä ämaqä naqä hñque äquñgqe. Ämaqä iqu apäkä Itopiya iu miqä naqä iyyqä wäunjuä miqetanä ique. Ämaqä iu pmeqe, quwqä apäkä naqä iinyqe, “İi kandisiyqä” ätminjuwi. Ämaqä tqu ya äyänqä-qu eä, iyyqä mbqä eeqänänä miqä ique. Inğanı iqu Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäutä, Iqueqä yoqä haqeqä mamäutñqä Jerusälemänqä äpkqe. ²⁸ Jerusälemä iu ae äpmeqetanı, anğı wätñqä imäknätä, iqueqä kalisi haqeqi äpme, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täuqämanminqe.

²⁹ Inğanı Dñä Anğua Iqu Pilipä iqueni tiinjä ätukqe. “Si kalisi-tänjä qäqıqi äwätinä, qanä anä winyqä.” ³⁰ I tquanğa, Pilipä iqu, iqu-tänjä qäqi maqänä äwäqe, ämaqä iqu, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täutqätanğı äwiyäqe, “Kuknuä iunı kiqä quatinqe, si näqñqä ae ämenyä, ä mämeqä inyä?” ätukqe.

³¹ Ga, ämaqä iqu kimanı, “Ämaqä hma eätqe, kuknuä quatinqe, nyi näqñqä äänä himqäwä? Si äyapätinä, kalisi täu, nyitä quamä anä äpmeyä” ätukqe. ³² Iqu bukä a ätäukqä iunı, tiinjä tnätanğıyi.

*“Sipsipqä äpäkpñqä ätuma äwquwä-panı, qu iqueni, asä iinjä ätuma äukuwi. İtanğa sipsipqä meqä kiqä ae, ätävätqätanğuwänğa zääqä matqä iqäqä-pa, iqu kuknuä matqä e ikqe. ³³ Qu iqueni, mändi äkittqiyäpu, kuknui qäyunä mämitqä ikuwi. Iqu ymeqä maeqänğa aanqä imäkqanğuwitanı, iqueqä kaqä-kawäkaunqe, matqä ipnuwiqä”** ätä äyä äqänänä.

³⁴ Ämaqä iqu kuknuä tä a qäpu ätäuqe, Pilipä ique tiinjä ätukqe. “Nyi yatñqä äkiyqänä. Ämaqä hiñuä-tqä iqu, tquenyqä ätkqäwä? Iqueqä-kiuänqä ätkqätanä, hñquenyqä ätkqätanä?”

³⁵ İtanı, Pilipä iqu, Jisasi Iquenyqä kuknuä anğuiñqä awä ätukqe. Iqu kuknuä, ämaqä iqu a ae ätäukqä quatinqä ganä ätuäqe, kuknuä huizinqä-pqä inä ätukqe. ³⁶⁻³⁷ Iquaqu hänaqeu äwqinjacänıyi, eqä hñque ätimäyi, ämaqä iqu, “Hiñuä qunyä! Eqä täqinjqä. Nyi asñı, ämamqätanä, mämeqä imqätanä?” ätukqe.†

³⁸ I ätuäqetanı, iqu kalisi miqä iqueni, “Si hosi eyqiyämetnä, iqi pmetñqä imäkiyä” ätukqe. Inğanı Pilipä iqu, ämaqä iqu, eqä bunqä äwäyi, ämaqä iqueni, Pilipä iqu asñä qe äqäkqe. ³⁹ Iquaqu eqä mämdanı äyapätqätanğıyanğa, Naqä Iqueqä Dñä Anğua Iqu, Pilipä iqueni, maqänä ätuma äwekqe. Ämaqä iqu aquvänä itä, iqueqä hänaqeu äwäqe, iqueni anğumä hiñuä mäquñquä ikqe. ⁴⁰ Inğanı Pilipä iqu, “Tä nyi anä-himqä Asändotä iu ätqäuanğänä” knuä ämakqe. İqisanı, iqu anä-himqä eeqänänä

* **8:33** Asayä 53:7-8 † **8:36-37** Pipa Grikä pmeqeuqä kuknuä iu äqänänqä huiunı, kuknuä tiinjä-pqä inä ätä äqänä. Pilipä iqu kimanı, “Si quuvqe, hämänänänä eqinı, asñı iuta matñqinyä” ätukqe. İnjä ämaqä iqu, “Nyi, Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqe, quuvqä eqiyätqänänä” ätukqe.

iunji, Jisasi Iquenyqä kuknuä änguänäni, awä ätuäkäminqe. Iqu awä e ätquani, anä-himqä Sisariya du ätuäqitimäukqe.

9

Soli iqu kjuä äkunmänkätä, quuvqä eqäkqenqä

¹ Inğanji Soli iqu Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätä pizqä päsätñqä kuknuä yänänäqñqä yqänä ätminqe. ² Itani, iqu hiqäva-imäkkä naqä iquenyqä äwäqe, “Si, Israitqä, anä-himqä Dämaskasi iu pmeqä iquauqä, anä aquväqñqä iu miqä naqä iquenyqä, pipa äqiyätinä dapiyā” ätukqe. Iqu iinjä tquanga, iqu pipa iunji, kuknui tiinjä äqiyätä äwikqe. “Soli iqu, qokä-pqä apäkä-pqä Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanquwä iquau ämoqumetäqe, guä äkiqiyäutä, Jerusälemänqä ätuma päniqueqä” ätätä äqäkqe.

³ Inğanji Soli iqu, Jerusälemä iu äväma äwäqe, Dämaskasi iu timäutñqä qäqi wätqätanqä, maqänäni qäukuä haqä yätutanä we-hunqe, nyuauä enqä-panji, ique äwimakqe. ⁴ Wimeqanqä, iqu qua iqi äpänäqe, ämaqä hñqueqä manitanji, “Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqäninyä?” tquangi äwikqe. ⁵ Iinjä äwiyäqe, “Naqä Iquki, Si Tqukikä?” tquanga, kimani, “Nyi Jisasi Iqunjqä. Ämaqä si qui imäkätqäni, ii Nyinjqä” ätukqe. ⁶ “Inäqe si pämä ätqäutnä, anä-himqä yäpä ingisa paquvä! Iqini nätmätqä si imäktñinqe, ämaqä hñqu si awä ktänqiyä” ätukqe.

⁷ Ämaqä, Soli iqu ätänä äminuwä iqua, qu ämaqä-qe, hiñuä mäqunquä maninä tquangi äwipiyyi, kuknuä matqä ätqäuminuwi. ⁸ Inğanji Soli iqu ivatuwänäqe, hiñuä äqänäqä-qe, iqueqä hiñui hea äwäkqe. Iinjä wimeqanqä, qu ique Dämaskasi iunqä, a qe ämäusqänqä äukuwi. ⁹ Iqini, iqueqä hiñui hea yqänä witanqä, iqu buayätä, eqätä, manqä, hiunji hñquaqui-hñque äpmaminqe.

¹⁰ Dämaskasi iunji, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu wätqä enqä-panjä äqunätä, Naqä Iqu, “Anänasi iqukiyā” tquangi äwiyäqe, “Nyi täqi äpmenänä” ätukqe.

¹¹ I tquanga, Naqä Iqu, “Si pämä ätqäutnä, hänaqä qu, ‘Jänäniqä’ ätätqänquwä iunqä uvä” ätukqe. “Iqini, ämaqä, Jutasi iqueqä anju pmetanqä hñquenyqä qävqä itnä wimayä! Iqu anä-himqä Tasusi iutanu eä, iqueqä yoqe, Soli iquvi. ¹² Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätä, wätqä enqä-panji tiinjä äqunqeqä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Anänasi iqu, yäpä yängisa äwimetä, iqueqä hiñui anqumä änguä qänätñqä, hipae hageqi wiyätqätanqä äqunqeqä” ätukqe.

¹³⁻¹⁴ I tquanga, Anänasi iqu, “Naqä Iqukiyā, ämaqä iquenyqe, nyi, ämaqä kuapänänä iqua, tiinjä tquangä äwiyänqeqä. ‘Iqu Jerusälemäni, Tqä ämaqä iquauñi, suqä quvqä itquakanji, itani täqinyqä pätnqe, hiqäva-imäkkä naqä iqua, “änguiqä” tquangä, äpäqe, ämaqä, Tqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, hageqä äkivauqumuatätqänquwä iquau, guä kiqiyäutñqä äquvepqqä’ tquangä, äwiyänqeqä” ätukqe.

¹⁵ Iwä, Naqä Iqu, “Si qanjä uvä” ätukqe. “Ämaqä iinjä iqu, Nyaqä wäunjuä-nyiyqä hiäninqä, Nyi atäunjuä ae iqäqeqä. Iqu, ämaqä Israitqä iqua qäyā etanqä huizi iquautä, anä-himqä iutanä miqä iquautä, Israitqä iquautäni, Nyaqä yoqenqä awä tquätñqeqä. ¹⁶ Iqu Nyaqä yoqenqä awä ätuätäqetanji, hanjä-iqetä, tänjä-hunqetä mequätñqä etanqä ämotquamqeqä” ätukqe.

¹⁷ Inġani, Anänasi iqu äwäqe, anä yäpā ingisa äpaquväqe, iqueqä hipae, Soli iqueqä haqeqi äwiyätä, tiinjä ätukqe. “Tasi-gua Soli iquki, Naqä Jisasi, hänaqä si pätkätanġnä iu äkimeqä iqu, sinyqä änändowatqi. Si hiñuä anġumä qnġanġti, Dnā Änġuä Iqu kuapänä kimetnġä diñqä änändowatqiyä” ätukqe. ¹⁸ Iqu iinjä tquanġa, maqänäñi, nätkmatqä hiñuä hea iwomäkminġe, qua mäñi päkñganġa, iqu hiñuä anġumä anġuä qe äqanġqe. Inġani iqu pämä ätkäuqe, asñä qe ämakqe. ¹⁹ Iinjä iäqetanji, iqu ymisänä änätä, iqueqä yänänäqñqe, anġumä qe äwimakqe.

Soli iqu, kukñuä anġui, Dämaskasi iu awä ätuminġenġä

Soli iqu hiunji hñquaunji, quuvqä heqiyqä iquatä, Dämaskasi iu anä äpmaminjuwi. ²⁰ Iqu äpakänä mäpmeqä maqänä ikitä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu äpaquvätä, “Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeä” ätuäkäminġe. ²¹ Ämaqä qätä äwiyäpiyā iqua, qu eeqänänji yäunjuä ipu, tiinjä ätminjuwi. “Jerusälemänji, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenġä quuvqä eqiyäpu, haqeäqä mamäuqä iquau, qui imäkätñqä iqu, ämaqä tä, qäqueqä. Itanji täqinyqä anġumñi, täqisanä hñquau guä äkiqiyäütä, hiqäva-imäkqä naqä iquauñqä ätuma womätä, äquvepqiya” ätminjuwi.

²² Inġani, Soli iqueqä kukñuä tqe, yänänäqñqä ätimäütä, Jisasi Iquenyqe, “Iqu Kraisi ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä,” awä jänä ii ätuminġe. Iqu e tquanġqenġe, Israitqä Dämaskasi iu äpmaminjuwä iquauä kñuä indqanġe, änä mindqanġä ipu, kukñuä matqä ikuwi.

Soli iqu, hanä-iqenġä mäwinġanġi, Dämaskasi iu ävämakqenġä

²³ Hiunji kuapänä ae äpäwqanġa, Israitqä iqua aquvä äqänäpu, Soli ique pizqä päkññqä kukñuä naqä-hñqunä imäkkuwi. ²⁴ Nätkmatqä iinjē, Soli iqu näqñqä ämakqe. Hiunjinġatä, heatqanġatä, Israitqä iqua, ique pizqä päkññqenġe, anä-himqä iunji, hänaqä eeqänänä iu, wiwä äqiyäqämaminjuwi. ²⁵ Iinjä etanġi, ämaqä, Soli iqu ämotquaminġä iqua, iquenji heatqanġa anä-himqä täknä quäuqänänä yätunġä ätuma epiyi, iqu hiqokä-qa naqänänä iu mñganġa, guä äqiyäpiyi, täknä yäpaqä mäñgisa äqiyäumäwatkuwi.

Soli iqu, Jerusälemä iu äpmaminġenġä

²⁶ Qänakndanji, Soli iqu, Jerusälemä iu ätimäuqe, iqu ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquatä, aquvä anä qämbñqä imäkminġe. Iqu iinjä itqätanġa, iqua, “Iqu quuvqä eqiyqiyä” tqanġä äwiyäpiyā-qe, eeqänänji, “Quanġiqä” kñuä vqanġi, iquenyqä zä iminjuwi. ²⁷ I etanġi, Banäpasi iqu, ique, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñqä, ätuma äwäqe, iqu iquauñji, Soli iquenyqä kukñuä awä ätukqe. Iqu hänaqä iqi äwätäqanġa, Naqä Ique hiñuä äqunġqenġatä, Naqä Iqu ique kukñuä ätukqenġatä, itanġa Dämaskasi iu äpmeqanġa, Jisasi Iqueqä yoqenġä kukñuä awä yänänäqñqä ätuminġenġatä, ätukqe.

²⁸ Inġani Soli iqu, iquatä Jerusälemä iu anä äpmapu, qanä ikiqiyänġanji, iqu zä miqä, Jisasi Iqueqä yoqenġä kukñuä awä ätuminġe. ²⁹ Iqu Israitqä Grikä iquauä kukñuinä tqä iquatä, kukñuä mäkä äunminjuwi. Iinjä ipiyitanji, qu ique pizqä päkññqä iminjuwi. ³⁰ Käta-känġuäkiqua, qu iinjñqä näqñqä ämapiyi, ique anä-himqä Sisariya bunġä ätuma äwäpiyi, iqisanji anä-himqä Tasusi iunġä ändowatkuwi.

³¹ Inġani qua Jutiya pmeqä, qua Galili pmeqä, qua Sämalija pmeqä, Jisasi Iqueqä yoqenġä aquväqñqä iquauñji, ämaqä huizi iqua hanä-iqe

mävqä iqanğä, qu äwqä hanuä imbu, änguä äpmaminjuwi. Dnâ Änguä Iqu, iquauqä äwqeuñi, yänänäqñqä iwimäkqanği, qu suqä Naqä Iquenyqä qänaknä iqä iunä, äpmaka äuminjuwi. Itanğa ämaqä kuapänä quuvqä eqiyäpu, huizi iquatä aquvä anä äqänminjuwi.

Pitä iqu, Aniyasi ique änguä iwimäkkqenqä

³² Pitä iqu, eeqänänä iu äkoquväkiqinjqänäqä, anä-himqä Linda iu ätimäuqä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqi äpmaminjuwä iquau äwimakqä. ³³ Anä iunji, iqu ämaqä hñqu, iqueqä yoqä Aniyasi iqu, pmetanği äwimakqä. Iqu yuki nñuä-tänğä eä, iqueqä yquvanä iunä pmetanği, quväukuä 8 ämävqätäukqä. ³⁴ Pitä iqu ique äwimeqä, tiinğä ätukqä. “Aniyasi iquki, Jisasi Kraisi Iqu si anğu änguä ikimäkqiyä. Si ävautnä, tqä yquvanji, jänä imäkiyä.” I tquanğanji, iqu maqänä qä ävaukqä. ³⁵ Inğanji ämaqä eeqänänä, anä-himqä Lindatanğä iquatä, quauñuä Salonä pmeqä iquatä, Aniyasi ique hinuä äqumbiyi, qu kñuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Pitä iqu, Tapita ävauqumuatkqenqä

³⁶ Anä-himqä Jopa iunji, apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui äpmaminjuqe. Iiyqä yoqä, Tapita. Yoqä iinji, Grikä iquauqä anä-kukñuii, qu “Dokasiyä” ätminjuwi. Hea ique-iquenji, ii suqä änguänänji imäkätä, ämaqä nätmätqänğä äwa iqanğuwä iunji, yätamäkqä vqä iiyi. ³⁷ Pitä iqu, Linda iu yqänä pmetanğa, ii tänğä-yaqä äwimeqä, qä äpäkönğqä. Itanğa qu iyyqä huiwi, asñä äqiyäpu, anä hiqñqä haqä imä ekuwi. ³⁸ Anä-himqä Jopa ii, anä-himqä Linda-tänğä qäqiyi. Ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, “Pitä iqu Linda iu äpmenä” tqanğä äwipiyyi, qu ämaqä hñquaqui, “Linda pmeqä iqua, ‘Iyää, si äpakä miqä, nenyqä maqänä biyä’ ätqäuä” suiynğä diñqä, ändowatkuwi. ³⁹ I tquanğiyänğa, Pitä iqu ivatuwänätä, iquaqutä qä äukuwi. Iqu äwimeqanğa, qu anä hiqñqä yätunğä ätuma äpekuwi. Yätqänji apäqñqä eeqänänä iua, Pitä iqu-tänğä iqi pämä ätqäupu, kñuä äqiyäpu, gquätä, ämuasmänğätä, Dokasi hänğä äpmeqänğa imäkkqä, ämotquakuwi. ⁴⁰ Qu i iqanğuwänğa, Pitä iqu eeqänänä iquauñi, yäpaqä mänğisa ändowätäqä, qonğä äuktäutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätukqä. Inğanji iqu apäkä pizqä i witanğqä inği, hiqumuauñä äwiyäqä, “Tapitauä, si vayä” ätukqä. I tquanğa, ii hinuä äqänäqä, ique hinuä äqunätä, pämä qä äpmakqä. ⁴¹ Ii pmeqanğa, iqu hipae a maqätqanğa, ii pämä ätqäukqä. E tqäuqanğa, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qökä-apäkä iquautä, apäqñqä iuautä, tääqä ätuätumeqetanji, Tapitai hänğä pmetanği ämotquakqä. ⁴² Iinğqä, Jopa pmeqä eeqänänji, qätä äwipiyyi, kuapänänji Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴³ Inğanji Pitä iqu Jopa iunji, hiunji kuapänä, ämaqä, yaqueqä huiwi wäunjuä imäkkqä hñqu, iqueqä yoqä Saimonä iqutä äpmaminjiyi.

Pitä iquenqätä, Koniliusi iquenqätä (10:1-11:18)

10

Enjätqä hñqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

¹ Inğanji ämaqä hñqu, iqueqä yoqä Koniliusi iqu, anä-himqä Sisariya iu äpmaminjuqe. Iqu Romätanğä mäkä-iqä, qu “Italisanğä iquayqä” ätminjuwä, ämaqä 100 iquau miqä naqä iquvi. ² Iqutä, ämaqä iqueqä anä iu anä äpmapiyä iquatä, qu Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänğeuñi qänaknä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpmaminjuwi. Ämaqä nätmätqänğä

äwa iqanjuwä iquauni, iqu yätamakqä kuapänä ävätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique ätätä äpmaminqe. ³ Hiunji hñqueni, mäptqä äwitñqä ti pmetanqa, iqu wätqä enqä-panä iuni, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu ätnänäqinyä quvepqañgi äqunqce. Enätqä iqu ique äwimeqe, “Koniliusi iqukiyä” ätukqe. ⁴ I tquanqa, Koniliusi iqu zä itä, hiñuä yänänäqñqä äqunäqe, “Naqä Iqukiyä, änäänqäwä?” ätukqe.

Kimanji, “Si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätnä, ämaqä nätmatañqä äwa iqanjuwä iquau yätamakqä ävätqätanñi, Iqu hiñuä äkqänätä, sinyqä knui ae ämenä” ätukqe. ⁵ “Tañganji si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopañqä dowatiyä. Inji iqua, ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, iqueqä yoqä huizi Pitä ique, ätuma ppñqeqä. ⁶ Iqu Saimonä yaqueqä huiwiu wäunjuä imäkqä iqueqä anju äpme. Iqueqä anji, eqä-pñä manjä iqi ämätnänä” ätukqe.

⁷ Enätqä e ätukqä iqu vämeqanqa, Koniliusi iqu, iqueqä anju wäunjuä iqä iquautanä hñquaquisä, mäkä-iqä, ique yätamakqä vqä iquautanä hñquesä, tääqä ätuätumakqe. Mäkä-iqä iinjä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänqeuni qänaknä iqä-quvi. ⁸ Koniliusi iqu iquauni, nätmataqä eeqänäñi, timäuqanqceñqä awä ätuäqe, Jopa iunqä ändowatkqe.

Pitä iqu, wätqä enqä-pa äqunqceñqä

⁹ Iqu iquauni dowatqanqa, itanqa awinñanji, qu qanä äwqinjacämbiyi, hiunji quemisqanqa, anä-himqä Jopa-tänä qäqi wätqätanjuwänqa, Pitä iqu, anä atäuqä haqä yätqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä ekqe.

¹⁰ Iqu e iqetanji, buayä dä vqanqa, iqu buayä nmätä ikqe. Qu buayä näwenyä imäkätqätanjuwänqa, wätqä enqä-pa äqunqce. ¹¹ Qäukuä haqä yätunji qñqanä äutänqanji äqunqce. Inñanji nätmataqä hñqu, yuä naqänänä enqä-panä, kiqä hitunjuä hñquaqui-hñquaquinjä iuni, qua täunqä pätnqä ävquatäwatñqanji äqunqce. ¹² Yuä iqueqä vawä iuni, hiveqä-yaqueqä, ynñä-tänä, iwomä-qänakukuiqä, huitanä-huitanä iinji, vawä hiknätanji äqunqce. ¹³ E äqunäqe, manñitanji kukñui tiinjä tqanji äwikqe. “Pitä iquki, si ävautnä, nanñui äpäsatnä huinyä!”

¹⁴ Iqu kimanji, “Ae! Naqä Iquki, nätmataqä Tqä hiñuä iqi kiyä mätkä eänqce, nenyñqä pmua imäknänqe, nyi manqä itñqä-qae, oeyä manqä ymqänä” ätukqe.

¹⁵ E tquanqa, manjä anñi tii ätukqe. “Nätmataqä Goti Hanjuwä Iqu, kiyä maeqä imäkqenqe, si ‘kiyä mätkeqä’ matqä panä” ätukqe. ¹⁶ Hñquaqui-hñque e ätäqetanji, yuä vawä iqueni maqänänji, qäukuä haqä yätunqä anñi äma ekqe.

Koniliusi iquesanä iqua, Pitä ique äwimakuwinñqä

¹⁷ Pitä iqu, “Nyi wätqä enqä-pa äqunänqe, quati änäänqä?” knuä kuapänä indqänätqätanñanji, ämaqä Koniliusi iqu ändowatkqä iqua, “Saimonä iqueqä anñi ängikä?” ätuäpu, yatñqä ävqa äppiyyi, iqueqä anä hänaqä iu ätimäukuwi. ¹⁸ Qu iqi ätqäpiyyi, tääqä ätäpu, “Saimonä iqueqä yoqä huizi Pitä iqu, täqisanä?” ätukuwi.

¹⁹ Pitä iqu knuä yqänä indqänätqätanqa, Dñä Äñguä Iqu tiinjä ätukqe. “Hiñuä qunyä. Ämaqä hñquaqui-hñque, sinyqä qävqä iqapätqänäuä. ²⁰ Inäqe, si pämä ätqäutnä, äquveqesñqeqä. Nyi iquau ändowatqanqä äquvepquwinñqe, si iquatä anä upñqenqe, knuä kuapänä mindqänqä panä” ätukqe.

²¹ I tquanqa, Pitä iqu, iquaunqä äquveqäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä he qävqä iqapätqänjuwä iqu, ii nyinñqä. He sunqä quvepquäuä?” ätukqe.

²² Iqu i tquanga, qu kimañi, “Koniliusi, mäkä-iqä 100 iquau miqä naqä iqu, änandowatqanji äquvepqunä” ätukuwi. “Iqu ämaqä jänänjä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä pmetanji, Israitqä eeqänänjä iqua, ‘Ämaqä änguänänjueqä,’ ätätqänjuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, ique tquangqetanji, iqu tqä kukñui qätä kiyätñqä diñqe, ne ikitmetanä, iqueqä anjä iunqä watunquä änandowatqeqä” ätukuwi.

²³ Inji, Pitä iqu anjä yäpä yänggisa ätuma äpeyäqe, hea iquenji, iquau ämiminqe.

Zinuitänji, iqu ävautä, iquatä, käta-känguäka, Jopa iu pmeqä hñquatä, anä äukuwi.

Pitä iqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

²⁴ Äwqinjaqämbiyi, hiunji huizi iquenji, Sisariya iu ätimäukuwi. Iqua qanä päätqätanquwängganji, Koniliusi iqu iquauñqä hinuä äqunä äpme, iqueqä häñeqä asä qäyutanä iquautä, iqueqä näueqä naqä-qakuänänjä iquautä, tääqä ätuätumakqe. ²⁵⁻²⁶ Pitä iqu anjä yäpä yänggisa peyqanğa, Koniliusi iqu, iqu-tänjä qäqi äpeyäqe, iqueuä yoqä haqeu mamäutñqä, iqueqä yukä-tänjä qäqi qonjä äwoktäuqanji, Pitä iqu ique ävauqumuatätä, “Nyi ämaqä, si enqä-panjä iqunjqä” ätukqe. ²⁷ Ii iäqe, iqu iqutä yäpä inğisa kukñuä ätqäyäsianğanji, qokä-apäkä kuapanänji, aquvä äqämbu pmetanğä äqunğqe. ²⁸ Inğanji, iqu iquauñji, tiinjä ätukqe. “He Israitqä iquneqä kukñuä-suqenqä näqñqä ae äyä eänäuä. Israitqä iqune qäyä etanji huizi iquatänji, ne nätmätqä hui imäkätanä iquatä pmeqe, ii pmua imäknänä. Iinjä etanji, nyi ämaqä hñquenyqe, ‘Iqu kiyä mätqä-queqä. Nyi iqutänji, anä mäpmeqä yenyqueqe’ matqä imqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi ämändqueqeqä. ²⁹ Iinjinqe, he tääqä dqanğuwinqe, nyi ‘oeyqä’ matqä itmä, äquvepqänä. Inji nyi yatñqä eyqänä. He nyinyqe, sunqä ändowatquwäwä?” ätukqe.

³⁰ I tquanga Koniliusi iqu, “Hiunji hñquaqui-hñque päwqanğqeunji, mäptqä äwitñqä ti iqanğa, nyi nyaqä anjä täu äpmamä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqäqeqä” ätukqe. “Nyi i pmetanğa, maqänänji, ämaqä hñqu, iqueqä qäkitanji tä naqänänjä yänqä-qu, nyaqä hipenjuä iqi ätqäunqeqä. ³¹ Änyimeqe, iqu ‘Koniliusi iqukiyä’ ändqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, saqä tääqä ätätqänji, qätä ae äkiyätä, ämaqä nätmätqänğqä äwa iqanğuwä iquau, yätamäqä ävätqänjinqe, kñuä indqänänä. ³² Tängganji si ämaqä hñquau, anjä-himqä Jopanqä dowatiyä. Inji iqua ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, ätuma pñqänänjä. Iqueqä yoqä huizi, Pitä iqueqä. Iqu Saimonä huizi, ämaqä yaqueqä huiwiu wäunjuä imäqä iqueqä anju äpmenä. Iqueqä anji, eqä-pñä manjä iqi ämätñänä,’ ändqeqä. ³³ I dqanğa, nyi maqänänji ämaqä hñquau, sinyqä dowatqanğa, si suqä ängüä inemäkätñä, äyä äpnyä. Inji tänğanji, ne eeqänänji äpätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä täqi äpmenqutä, kukñuä Naqä Iqu äktqäqe, eeqänä qätä äwiyanä” ätukqe.

Pitä iqu, kukñuä awä ätukqenqä

³⁴ Kimañi, Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Naqä-qakui, nyi näqñqä tiinjä eqänä. Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iquauqä häñeqänğqä kñuä mämeqä itä, eeqänänjä iquauñji, suqä asitanji Iwimäqä Iqueqä. ³⁵ Ämaqä häñeqä äkitanä äsqu, Naqä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänjinä imäqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu iquenji itmenqiyä. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqune, kukñuä ängüä we-hunqä-tänji änätapkqenqe, he näqñqä

ae äyä enä. Ii tiinjqä. Jisasi Kraisi Iqu, ämaqä eeqänänjä iuqä Naqä-qu eä, ne Goti Hanjuwä Iqutä, äwqä naqä-hnqunä änyanä pmetatunquä, inemäkänqiyä. ³⁷ Nätmatqä eeqänänji, qua Jutiya iu ätimäukqä-pqenqe, he näqnqeqä. Jonä iqu, asnjä qnqenqä awä ae ätukqänqä, nätmatqä iinji qua Galili iu ganä ipäqäkqeqä. ³⁸ Inji Jisasi Nasäretqätanjä Iquenji, Goti Hanjuwä Iqu ätetä, Dnjä Ängüä Iquesä, yänänäqnetä ävätä, Iqutä anä pmetanqi, Iqu ämaqä iu yätamäkqä ävätä, ämaqä Setänä iqu qui imäkkqä iquaunji, ängüä iwimäkätä, anjä-himqä eeqänänjä iu ikäminqenqe, he näqnqä ae äyä enäuä. ³⁹ Nätmatqä eeqänänjä, Iqu Israitqä iquauqä qua iutä, Jerusälemä iutä imäkätqätanqi, ne hinuä äqunminqenqätä, ique zä-huätatä äuepu, pizqä äpäkuwinqätä, awätqä-quneyqä. ⁴⁰ Iquenji, hiunji hnquaqui-hnque päwqanqä, Goti Hanjuwä Iqu, anqumä ävauqumuätäqe, qokä-apäkiuqä hinuä iqi timäutnqä äyä iwimäkkqeqä. ⁴¹ Iqu ämaqä eeqänänjä iquau mäwimeqä itä, ne, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä awä tquatunquä, atänuä ae änekqä iqunenyä änemakqeqä. Iqu qua äptekuwä iuta ävauqe, buayätä, eqätä anä ängqeqä. ⁴² Inqanji Iqu, ne ämaqä iunji, kuknuä tiinjä iqu, ätnänjä iqi awä tquatunquä änatkqeqä. 'Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Qäquenji, ämaqä hänjä äpmenuwä iutä, pizqä ae äpäkonätqänuwä iutä, iwäsäuqänqä ätekqäqä Iquvqä.' ⁴³ Hinuä-tqä eeqänänjä iqua, Iquenyqä awä tiinjä ätminjuwiqä. 'Ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, Iinjä Iqueqä yoqetanji, äwqä hanuä imäknätä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäunqiyä' ätminjuwiqä" ätukqe.

Dnjä Ängüä Iqu, Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquau äwimakqenqä

⁴⁴ Pitä iqu, kuknuä yqänä tätqätanqä, Dnjä Ängüä Iqu, ämaqä kuknuä qätä wiyätqätanquwä eeqänänjä iquaunqä äquvepätä, manqä ämunqce. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itanji, qu anjä-kuknuä huitanjä-huitanjä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Israitqä quuvqä heqiyqä, Pitä iqutä anä äpkuwä iqua, qätä e äwipiyi, yänuä ipu, tiinjä ätkuwi. "Ämaqä Israitqä iquene qäyä etanqi huizi iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Dnjä Ängüä Ique, iquau qanyä äyä ävqiyä." ⁴⁷ Inqanji Pitä iqu tiinjä ätukqe. "Ämaqä huizi iqua-pqe, Dnjä Ängüä Iquenji, ne ämakqu-pañä asä iinji ämeqäuä. Iinjä etanqi ne eqätä asnjä qiyatunqenqe, 'Iinjä miqä pambiyä-qe' tqu natätinqäwä?" ätukqe. ⁴⁸ I ätuäqetanji, iqu, "Ne iquaunji, Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, asnjä uwqiyatunqeqä" ätukqe. Qu asnjä ae ämapiyi, Pitä iquenji, "Si hiunji hui, nesä anä pmayä" ätukuwi.

11

Pitä iqu, nätmatqä ätimäukqenqä, Jerusälemä iu awä ätukqenqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, kätäkänqäka, qua Jutiya iu äpmaminuwä iquatänji, "Ämaqä Israitqä qäyä etanqi huizi iqua-pqe, Goti Hanjuwä Iqueuä kuknuä ae ämequwiqä" tqanqä äwikiwi. ² Iinjqce, Pitä iqu, Jerusälemänqä uwqanqä, ämaqä quuvqä heqiyqä suqä huiwä häuä ktäuqänqä yänänäqnqä imäkäpiyä iqua, Pitä iquenji, kuknuä ämitäpu, äkasuwä tiinjä ätukuwi. ³ "Si ämaqä huiwä häuä maktänqä iquauqä anjuinqä äwätinä, iquatä buayä anä änatqänuwä iqukiyqä."

⁴ I tquanquwänqä, iqu nätmatqä eeqänänjä, ique äwimakqenqä awä ätukqe. ⁵ "Nyi anjä-himqä Jopa iu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä

ätuätmä äpmamängani, wätqä enqä-panä tiinjä äqungqe. Nätmatqä hñqu, yuä naqänänjä enqä-panä, kiqä hituñuä hñquaqui-hñquaquiñjä iunji, guä qäukuä haqä yätuta qäyämawatngangi äqungqe. Ii qäyämawatnäqe, nyinyqä äpkqe. ⁶ Nyi näqñqä äñguänä mamqä, hiñuä äñguänä äqunänqeqä. Vawä iunji, hiveqä-yaqueqä, yññä-tänjä, iwomä-qänakukuiqä, huitanjä-huitanjä iinji, vawä hiknätangi äqungqe. ⁷ Inğani, nyi manjä hñqu, tiinjä tqangi äwikqe. ‘Pitä iquki, si ävautnä, nanji äpäsätinä, huinyä.’

⁸ Kimani nyi, ‘Naqä Iquki, nätmatqä Tqä hiñuä iqi kiyä mätqä eänqe, nenyñqä pmua imäknänqe, nyi manqä itñqä-qae, “oeyä” manqä ymqänä,’ ätukqeqä” ätukqe.

⁹ “Nyi kimanji e tquanğa, manjä qäukuä haqä yätutani, anği ändkqeqä. ‘Nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqu kiyä maeqä imäkqenqe, si “kiyä mätqeqä” matqä panä,’ ändkqeqä. ¹⁰ Hñquaqui-hñque e ätäqetani, nätmatqä eeqänänji, qäukuä haqä yätunqä anği äma ekqeqä. ¹¹ Asä qänğani, ämaqä hñquaqui-hñquenjä, ämaqä anjä-himqä Sisariyatanjä hñqu nyinyqä ändowatkqä hñqua, anjä ne pmetanğquä iqi ätimäukuwiqä. ¹² Inğani Dñä Äñguä Iqu, ‘Si kñuä kuapänä mindqänqä pa, iquatä anä upñqeqä’ dqangi, nyitä, neqä tatqä-guäka 6 täqi äpmeñuwä tquatä, Sisariyanqä anä äwani, ämaqä iqisanjä, Koniliusi iqueqä anä yäpä inğisa, qe äpaqukqeqä. ¹³ Ique wimeqaunğua, iqu, enätqä hñqu, iqueqä anä yäpä inğisa pämä tqäutangi äqunğqenqä, änatkqeqä. Enätqä iqu, iquenji, tii ätukqeqä. ‘Si ämaqä hñquau, Jopanqä, ämaqä Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitäüä ätmiñuwä ique, ätuma pññqä dowatiyä. ¹⁴ Ämaqä iqu, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu, sitä, ämaqä tqä anä iu anä äpmeñuwä iquautä, he hññä equmuatäninğä diñqe, ktänqiyä’ ätukqeqä. ¹⁵ Koniliusi iqu iinğä qäpu natqanğa, nyi kukñuä ti tipäqiyqanğani, Dñä Äñguä Iqu, nenyqä äpätä änamnğqä-panä asä iinji, iquau-pqä manğua inä ämunğqeqä. ¹⁶ Inğani nyi, kukñuä Naqä Iqu hiñuiqänä ätkqä tiinğqe, kñuä anğumä änyimakqeqä. ‘Jonä iqu asñi, eqä ditänä äqäminğä etanğutqe, qänakñi he asñi, Dñä Äñguä Iquesä mapnuwiqä.’ ¹⁷ Ne Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqaunğua, Goti Hanjuwä Iqu Dñä Äñguä Ique änätapkqe. Hea tänğani Iqu iquau asä iinğä äwikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iquau wäunjuä ii iwimäkkqä iunji, a kiqätmqä iqundi? Oeyqä” ätukqe.

¹⁸ Pitä iqu e tquanğa, ämaqä iqua, äwqä hanjuä imbu äpmapiyi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinjä ätkuwi. “Täukue! Kñui äkunmäknäpu, hññä-pmeqä di meqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä Israitqä iquene qäyä etanği huizi iquau-pqe, inä äwikqeqä” ätukuwi.

Quuvqä heqiyqä, Andiyokä iu pmeqä iquaunğä

¹⁹ Qu Stipenä ique äpäsäpu, quuvqä heqiyqä huizi iquau, quvqä itqueqanğuwänğa, kuapänänji anjä-himqä hui-huiunğä im-imä äwekuwi. Hui qua Ponisiyanqä, hui qua eqä-pñä awä iqi äwinğä Saplusinğä, hui anjä-himqä Andiyokänğä äukuwi. Qu äwäpiyanğani, kukñuä äñguä wehunğä-tänji, ämaqä Israitqä iquaunä awä ätqäumiñuwi. ²⁰ I etanğqä-qe, iquautani, ämaqä, Saplusi iutanjä hñquatä, anjä-himqä Sairini iutani hñquatä, Andiyokänğä äwipu, Naqä Jisasi Iquenyqä kukñuä äñgui, awä ätuäpiyanğani, ämaqä Israitqä iquautanjä ma, Grikä iquauä anä-kukñuä tqä iquau-pqe awä inä ätumiñuwi. ²¹ Inğani Naqä Iqueqä yänänäqñqe, iquatä pmetangi, qokä-apäkä kuapänänjä iqua, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iquenyqä qänakñä ipñqä äkunmäknğuwä.

²² Quuvqä heqiyqä, Jerusälemä iu äpmaminjuwä iqua, iinqä qätä äwipiyyi, qu Banäpasi ique, Andiyokänqä ändowatkuwi. ²³⁻²⁴ Iqu ämaqä änguänänju eä, iqueqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä etanji, Dñä Änguä Iqu iquenji, kuapänä ämunminjqe. Inji iqu äwäqe, Goti Hanjuwä Iqu, iquau ämitä, änguä iwimäkqanji äqunäqetani, aquvänä itä, qu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu pmepñqä iinqe, iquauqä kñuä indqänjqe, äwivauqumuatkqe. Inganji ämaqä kuapänä, Naqä Iqutä guä ämänjuwi.

²⁵ Inganji Banäpasi iqu, anä-himqä Tasusinjqä, Soli iquenyqä qävqä ik-itñqä äukqe. ²⁶ Ämoqumueqe, iqu Andiyokänqä ätuma äpätä, quvaukuä hñquenji, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä iqi äqänminjuwä iquata, anä äpmaminjuwi. Iqi äpmayji, iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä kuapänänjä iu ämotquaminjiyi. Andiyokä pmeqä iqua, ämaqä quuvqä heqiyqä iquaunjqe, “Kraisi Iqueqä yoqä-tänä-quayqe” iqua-ganä ätipäqäkuwi.

²⁷ Inganji hinuä-tqä hñqua, Jerusälemä iu äväma, Andiyokä iunqä äwokuwi. ²⁸ Iu ätimäupiyyi, iquatanä hñqu, iqueqä yoqe, Akipasi iqu, pämä ätqäuqe, Dñä Änguä Iqu kñuä vqanji, anä-himqä eeqänänjä iu, buayä dä naqänänjä timäuniqenqä awä ätukqe. (Buayä dä naqänänji, Klotiusi iqu qua eeqänänjä iu miqä pmetanqa, ätimäukqe.) ²⁹ Quuvqä heqiyqä iqua, Akipasi iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, kukñuä naqä-hñqunä tii ätkuwi. “Tatqä-guäka Jutiya iu äpmenjuwä iquaunji, ne yätamäkqä ävätanä, mbqä väwqatatanjuä, aquvä qiyatanjuqeqä.” E ätpiyyi, qu hñqunä-hñqunänji, iquauqä mbqä iwäsäupu, äwikuwi. ³⁰ E imäkäpiyitanji, Banäpasi iqesä, Soli iqesä, äväwatkuwi. Iquaqu äma äwiyyi, quuvqä heqiyqä iu miqä iquau, äwikiyyi.

12

Qu, Jemisi ique pizqä äpäsäpu, Pitä ique guä äpmuatekuwinjqä

¹ Inganji, hiunji naqänänjä, bretqä qo matäuqänqanji, qua Jutiya iu miqä Heroti iqu, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä hñquau, quvqä itquetñqä ikqe. ² Iqu tquanji, qu Jemisi, Jonä iqueqä kätä-känquequenji, ipäqäyunitä pizqä qe äpäkkuwi. ³ Heroti iqu, Israitqä iqua, iqu ii imäkqanqenqä aquvänä iqanqä äqunäqe, Pitä ique-pqe a kiqätpñqä ätukqe. ⁴ Iqu iinjä imäkäqe, ique guä äkiqiyäutä, qu iquenji, ique-iqueqä ätqäuqisäpu mipñqä, mäkä-iqä 16 iquauqä* hipa iu äwikqe. Heroti iqu, kñuä tiinjä indqänjqe. “Hiunji naqänänjä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu, ae äpäwqanqanji, nyi, Pitä ique itmetmä, qokä-apäkä iquauqä hinuä iqi, kukñuä mitmqeqä.” ⁵ Inganji Pitä iqu, anju guä pmetanqa, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, ique yätamäkqä vätnqä, tääqä ätqämanminjuwi.

Enätqä hñqu, Pitä ique, yäpaqänqisa ätuma äukqenqä

⁶ Hiunji Heroti iqu, Pitä ique kukñuä mitätñqä iqu timäutñqänqanji, heatqänqanji, Pitä iqu mäkä-iqä hñquaquiyyqä awä iqi, hiqaqä guä hipa inji-inqisa äqäyänä witanqa, mäkä-iqä huiziquaqu, anä hänaqeu hinuä äqunyinyä, yäpaqä mänqisa ätqäuminjiyi. ⁷ Inganji maqänänji, Naqä Iqueqä enätqä hñqu ätimäunqanqa, guä kiqiyäueqä anä yäpä inqisanji, we qe äunjqe. Enätqä iqu, Pitä iqueqä yawä iqi ptqä äpäsätä

* **12:4** Qu aquväqñqä tqaqu-i-tquaqi imäkminjuwä iqua, hea ique-iquenji, hñquaqui-hñquaquinjä iqua, iquata anä äpmaminjuwi.

ävauqumuatäqe, tiinjä ätukqe. “Si pämä maqänä tqävä!” I tquanga, guä iquaqu iqueqä hipa iu äqiyänminqe, qua mäni ewasqiyäukqe. ⁸ Inganji enätqä iqu, “Tqä aquvä ämäyätinä, tqä yukä ämuasmänqe, muasmävä” ätukqe. Iqu iinjä imäkqanğa, enätqä iqu, “Tqä gquä quäuqe, ämipnätinä, nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. ⁹ I tquanga, Pitä iqu, anä hiqñqä iqueni ävämanı, enätqä ique qänaki qe äwivändkqe. Nätmatqä enätqä iqu imäkkqenqe, “Ii naqä-qakuiqä” kñuä mämeqä itä, “Tä, wätqä äqunänänä” kñuä indqänğqe. ¹⁰ Iquaqu, qñqanä hñquaquini, mäkä-iqä hiñuä äqämbu ätqäuminuwä iquau maqñqä ämäwqätäyi, täknä qñqanä yänänäqñqä, guä kiqiyäueqä iuta, anä-himqä duñqä uwqänğqä ique timäuqanğiyänğanı, qñqanä iqu kiqä-kiuä äutänğqe. Iquaqu yäpaqä mänğisa äwiyi, hänaqä hñqueu äwiyi, maqänänı enätqä iqu, Pitä ique äväma äukqe.

¹¹ Inganji Pitä iqueqä kñuä indqänğqe, ätnänä iqi wimeqanğa, iqu tiinjä ätnğqe. “Nyi näqñqä täñganä eqänä. Ii naqä-qakuiqä. Naqä Iqu, Iqueqä enätqä ique ändowatätä, nyi Heroti iqueqä hipa du pmetanğa anğumä indmeqiyä. Nätmatqä, Israitqä iqua inyimäkpnğqä kñuä indqänğguwi, mänyimeqä yätñqä diñqä, indmeqiyä” ätkqe. ¹² Iqu näqñqä e ämeqe, Mäliya, Jonä Makä iqueqä känäwqä anä iunğä äukqe. Inganji iyyqä anä iunı, ämaqä kuapänänı, Naqä Iquenyqä tääqä ätäpu äpmaminjuwi. ¹³ Pitä iqu yäpaqänğisa ätqäuä, anä qñqanä ptqä qäyätqätanğa, apäkä wäunjuä imäkkqä hui, iyyqä yoqe Rota, ii qñqanä wutemätä äpkqe. ¹⁴ Ii Pitä iqueqä manı qätä äwiyätä, aquvänä itäqä-qe, qñqanä mäwuteyqä itä, anğu maqänä äyäqe, “Pitä iqu äpätä, anä qñqanä-tänğä täqi ätqäunä” ätukqe.

¹⁵ Kimaanı qu, “Si qämä-qämä inyä” ätukuwi.

Ga, ii yänänäqñqä qe ätukqe. “Naqä-qakuänä etqänä. Iqu täqi ätqäunä.”

Ga qu, “Ii, iqueqä enätqä iqueqä” ätukuwi.

¹⁶ Qu e tätqätanğuwänğa, Pitä iqu anä qñqanä ptqä yqänä äqäminqe. Qu anä qñqanä äwuteyäpiyanğanı, ique hiñuä äqumbiyi, yäunjuä naqä-qakuänä ikuwi. ¹⁷ Inganji iqu, qu kukñuä matqä qanyä pmapñqä hipaetanä imäkätä, tiinjä ätukqe. “Guä äkiqiyäuenjiyquwä anä duta, Naqä Iqu iinjä-iinjä imäkätä, ändma äpqiyä. He Jemisi† iquesä, tatqä-guäka iquautä, awä tupñqeçqä” ätukqe. Iinjä ätuäqe, Pitä iqu iquau ävämanı, hñqäqinyqä äukqe.

¹⁸ Zinuitänı, Heroti iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Pitä iqu aanqä äqumbiyi, yäunjuä ipu, “Tä änänänäwä?” ätnğguwi. ¹⁹ Inganji Heroti iqu, Pitä iquenyqä qävqä ipñqä ätukqe. Qu iqueni, mämäqumueqä iqanğuwänğa, iqu ämaqä Pitä ique guä kiqiyäueqä anä iu ämiminuwä iquau, kukñuä ämitätä, “Iquaunı, pizqä päkpiyä” ätukqe. Qänakndanı, Heroti iqu qua Jutiya äväma, anä-himqä Sisariya iunğä äquveqätä, iu äpmakqe.

Heroti iqu äpäkonğqenğä

²⁰ Inganji Heroti iqu, ämaqä, anä-himqä Tayä pmeqä iunğätä, Saitonä pmeqä iunğätä, äwqä tnänğä äwinyminqe. Qu, qua Heroti iqu ämiminğä iutanğä ymisanğä ämepu änminjuwinğä, kñuä indqämbiyi, aquvä äqänäpu, iqutä kukñuä tññqä äpkwi. Qu ätimäupiyi, Blastusi, Heroti iqueqä anä hiqaqä wiqä iu miqä iqutä, äwqä naqä-hñqunä imbnğä kukñuä ganä ätukuwi. E imäkpiyi, qu Heroti iquenyqä äwäpu, iqu iquaunğä äwqä hanjuä winyätñqä yatñqä äwikuwi.

† 12:17 Jemisi iqu, Jisasi Iqueqä känğuequvi.

²¹ Inḡaṅi hea, Heroti iqu atäunuä ikqeuṅi, iqu ämaqä miqä iquauqä gquä äṅguänäṅi ipnätä, zä-hawä äṅguänäṅä iqueqänä pmeqeu äpmeqe, ämaqä iuṅi, kukṅuä naqänäṅä ätukqe.

²² I tquanḡaṅi, qu maṅä tiṅṅä ätkuwi. “Maṅä tä, ämaqä hṅqueqä manä, goti hṅqueqä.”

²³ Qu e tätqätanḡuwänḡaṅi, Heroti iqu qätä äwiyäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mämamäuqä iqanḡqenqä, maqänäṅi, Naqä Iqueqä enätqä hṅqu, ique qui imäkkqe. Qui e imäqḡaṅga, piweqä hui, ique äṅḡanḡuwänḡa, iqu qe äpäkonḡqe.

²⁴ Naqä Iqueqä kukṅui, wäunuä yänänäqṅqä itṅqänä imäknätä, aṅä-himqä im-imä wätṅqä imäkṅqe.

²⁵ Inḡaṅi Banäpasi iqtä, Soli iqtä, iquaquiyqä wäunuä Jerusälemäṅi qäpu iyi, iqi ävämaṅi, aṅä-himqä Andiyokä iuṅqä, aṅgumä qe äukiyi. Iqi ävämesiyänḡaṅi, iquaqu Jonä Makä ique, anä ätuma äukiyi.

Poli iqueqä qanä hiṅuiqä ikämiṅqenqä (13:1-14:28)

13

Qu Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunuänḡqä atäunuä ikuwiṅqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä Andiyokä iu aquvä äqänmiṅuwä iquauqä awä iqinṅi, Goti Iqueqä kukṅui hiṅuä-tqä hṅquatä, näqṅqä-vqä hṅquatä, anä äpmamiṅuwi. Hṅqu, Banäpasi ique. Hṅqu, Simiyonä, ‘Hiawiqueä’ ätmiṅuwä ique. Hṅqu, Lusisi, aṅä-himqä Sairini iutaṅä ique. Hṅqu, Mänainä, Heroti iqtä ymeqänḡa anä ikämaṅqä imiṅiyitaṅi, näueqä yqänä imäkṅga äumiṅiyä ique. Itaṅga hṅqu, Soli ique, iquayi. ² Hiunḡi hṅquenṅi, iqua, Naqä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, buayä maṅqä pmetanḡuwänḡaṅi, Dṅä Äṅguä Iqu, iquau tiṅṅä ätukqe. “Nyṅi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuinqä äteqeqä. Wäunuä tä imäkṅiṅqä, he iquaqui atäunuä inä ipiyä” ätukqe. ³ Inḡaṅi, iqua buayä maṅqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, iquaqui hipa haqeqä äwiyäpu, wäunuänḡqä ändowatkuwi.

Banäpasi iqtä, Soli iqtä, Sapluṅqä äukiṅiṅqä

⁴ Inṅi Dṅä Äṅguä Iqu, iquaqui dowatqanḡi, iquaqu aṅä-himqä Selusiya iuṅqä äquveqäkiyi. Iqi ätimäyi, yimba ätkamäusinyä, qua eqä-pṅä awä iqinṅä hṅquenyqä, kiqä yoqe Sapluṅi, iuṅqä äquveqäkiyi. ⁵ Qua iuṅi, aṅä-himqä Salamisi iu ätimäupiṅi, iquaqu, Israitqä iquauqä aṅä aquväqṅqä iu ikisinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukṅui, awä ätuäkämiṅiyi. Iquaqui yätamäkqä vätnḡe, Jonä Makä ique ätuma ikämiṅiyi.

⁶ Sapluṅi iuṅi, iqua, qua eeqänäṅä iu qanä ikipu, aṅä-himqä Paposi iuṅqä äukuwi. Iqinṅi iquaqu, ämaqä Israitqä paaqä huitanḡä-huitanḡä imäkätä, hiṅuä quanḡä-tqä hṅque äwimakiyi. Iqueqä yoqe, Banjisasi ique. Iqu paaqä imäkmiṅqenḡe, Grikä iquauqä aṅä-kukṅuä tqä iqua, iquenyqe, “Elimasiuä” ätmiṅuwi. ⁷ Ämaqä iqu, ämaqeu miqä kiṅḡanäṅä Senḡius-Paulusi iqtä, anä äpmamiṅiyi. Iqu ämaqä kṅuä äṅguä dinä indqänḡqä ique. Inḡaṅi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukṅui qätä wiyätṅqä wiṅḡaṅḡi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, tääqä ätuätumakqe. ⁸ Inṅä etaṅḡi, paaqä imäkqä Elimasi iqu, ämaqeu miqä iqu Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätṅqä mäwiṅḡaṅḡi, iqu Banäpasi iqueqätä, Soli iqueqätä, wäunuä qui imäkätṅqä ikqe. ⁹ Inḡaṅi Dṅä Äṅguä Iqu, Soli iquenṅi,

kuapänä ämunqce. Iqueqä yoqä huizi, Poli* ique. Dnä Änguä Iqu, kuapänä munqanqa, iqu Elimasi ique, hinuä yänänäqñqä äqunä, tiinjä ätukqe. ¹⁰ “Suqä quvqä eeqänänitä, quaqñqä, manguä äkmnänä. Si suqä änguä eeqänänä iuqä mäkä-hunqä-quki eänä-qae, Setänä iqueqä ymeqä iqukiyqä. Naqä Iqueqä hänaqä jänänä iunji, qui imäktñqä itqäninyä. Suqä iinji mävuqatämäuqe, sunqä itqäninyä? ¹¹ Qätä nyiyä! Tänganji Naqä Iqu kima ktapätä, tqä hinui hea kuwimäqanqa, si mäptqe, hinuä mäquñquä yakuinä pmatñqinyä” ätukqe. Poli iqu iinjä tqanqa, maqänänji, qaquvqä enqä-panji, Elimasi iqueqä hinuä iunji, hea qe iwimäkkqe. Inganji ique a ämasquämbñqä asusua ikäminqe. ¹² Ämiqä naqä iqu, nätmätqä tä timäuqanji hinuä äqunäqe, inganji iqu, Naqä Iqueqä kukñuinqä, kñuä kuapänä indqänätä, iquenyqä quuvqä eqäkqe.

Poli iquä, Banäpasi iquä, qua Pisindiya iu äpmakiyinqä

¹³ Inganji Poli iquä, ämaqä, iquä anä äpmakuwä iquä, Paposi ävämanji, qua Pambiliya-tänjä inginyqä, anä-himqä Peekä iunqä yimba äukuwi. Iqisanji Jonä Makä iqu, iquau ävämanji, Jerusälemänqä anqumä äukqe. ¹⁴ Qu Peekä ävämanji, qanjä äupiyyi, qua Pisindiya-tänjä iu, anä-himqä Andiyokä ätimäukuwi. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqanji, qu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqeu äpaquväpu, quamä qe äpmakuwi. ¹⁵ Qu e pmetanquwänqä, hñqu, bukä, kukñuä-suqenqä äqäkqeu a täuqanqa, ga hñqu, bukä, Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iqua äqäkuwä iuta a ätäukqe. Inganji anä aquväqñqeu miqä iqua, ämaqä hñque, Poli iquesä, ämaqä iquä anä äpmaminuwä iquautä, tiinjä tuätñqä ätukuwi. “Nqä nyämaqäuä, he ämaqä iuqä äwqe, yänänäqñqä imäkpñqä kukñuä-tänjuenä etanqutqe, he awä tññeqä.”

¹⁶ Inganji Poli iqu pämä ätqäuqe, qu kukñuä matqä pmapñqä, hipa itä ämenä ämitä, tiinjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquendä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquendä, qätä nyiyyä. ¹⁷ Israitqä iquauqä Goti Hanjuwä Iqu, neqä atqä-awäkaunji, Iqueqä ämaqä hipñqä ätekqeqä. Qu Isipä iunji, ämaqä yakuä pmeqä enqä-panjä pmetanquwänqä, Iqu imäqanqñqä, qu kuapänä eqiyämanquwiqä. Qanakndanji Isipä iutanji, Iqueqä yänänäqñqä iuta itmakqeqä. ¹⁸ Iqu e itmeqanqa, qu quväukuä 40, anä avqñqä iu pmetanquwänqä, Iqu iquauqä suqä hñqisanä iqetanji, hanä-iqä ämakmanminqeqä. ¹⁹ Inganji qua Kenanä iunji, hueqä-himqä kui-kui 7 äpmakäwätanquwä iunji, Goti Hanjuwä Iqu qui imäkätä, iquauqä quae Israitqä iquauqä wimänätñqä qe äwikqeqä. ²⁰ Nätmätqä eeqänänji e imäkätqätanqa, quväukuä 450 inä äpäukqeqä. Iqu qua ae äväqe, qanakndanji Iqu ämiqä naqä yakuinä mipñqä iquau äteqa äuminqe. Iqu iinji, Iqueqä kukñui hinuä-tqä Samueli iqu pmetqänqanqä iminqe.

²¹ Inganji qu Samueli iqueni, tii ätukuwiqä. ‘Ne ämiqä naqä hñqueqä yäpä iqi näweqä pmetatunquänä, si ämaqä hñque atäunjuä isñqeqä.’ Qu e tqanquwänqä, Goti Hanjuwä Iqu, Soli ique ätekqeqä. Iqu Kisi iqueqä ymeqä eä, awi qu Benjämenä iquesanä ique. Soli iqu iquauñji, quväukuä 40 iunji ämiminqeqä. ²² Goti Hanjuwä Iqu Soli iqueqä ämiqe, huätä ämamäutä, iqueqä anä metñqe, Dewiti ique-mända ätekqeqä. Iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqu awä tiinjä ätukqeqä. ‘Nyi Dewiti, Jesi iqueqä ymeqä iqueni, hinuä ae äqunänqeqä. Iqueqä qeqä-quuvqä iunji, Nyaqä enqä-panjä eä, iqu Nyi änyinänqä dunä imäkquäniqeqä,’ ätukqeqä” ätukqe.

* **13:9** Yoqä Poli, ii Grikä iquauqä anä-kukñuiyyi. Yoqä Soli, Israitqä iquauqä anä-kukñuiyyi.

23 “Iqu hinjuiqänäni kuknuä guä ämäsäutä ätkqä-pa, Israitqä-qune hänjä anğu inemäkäqumuatetnqä diñqe, Dewiti iqueqä hueqä-himqä ekuwä iutañä hnque ändowatkqeqä. Ämaqä Iqu, Jisasi Iqueqä. 24 Jisasi Iqu wäunjuä mipäqiyqä änä etanğani, Jonä iqu Israitqä eeqänänä iquauni, knuä äkunmäknäpu, asnä qämbnqä awä ätuminqeqä. 25 Jonä iqu, iqueqä wäunju qäpu imäkätñqä itäqanğani, iqu tiñä ätukqeqä. ‘He knui, äänä hiyqiyä? Nyi tqunğä? Nyi ämaqä, he hinjuä äqämbu äpmeñuwä iqunä, hmanjqä. Inäqe, he qätä nyipiyä! Ämaqä Hnqu, nyinyqä qänaki änä äpäniqeqä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue, nyi mewe qä yimniqeqä. Nyi ämaqä anğunä hmanjqä,’ ätukqeqä” ätukqe.

26 Poli iqu tiñä inä ätukqe. “Nqä nyämaqäüä. He Aprähama iquesa eqiyämanğuwä iquendä, itanğa he ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquendä, kuknuä hänjä anğu inemäkäqumuatetnqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nenyqä ändowatkqeqä. 27 Jisasi Iqu qua iu pmetanğani, ämaqä Jerusälemä iu pmeqä iquatä, iquauqä ämaqä naqä iquatä, Iquenyqe näqnqä anğuanänä maeqä iminjuwiqä. Itanğa Goti Iqueqä kuknui hinjuä-tqä iquauqä bukä iuta, hiunji hapä pmeqä ique-ique a ätäuminjuwä-qe, qu iinqä-pqe näqnqä anğuanänä maeqä iminjuwiqä. Iinjä dutani, qu ‘Ämaqä Tqu äpäkonätñqeqä’ ätukuwä iuni, Goti Iqueqä kuknui hinjuä-tqä iqua äqäkuwi, naqä-qakuä imäkkuwiqä. 28 Qu Ique pizqä päknqeqe, Iqueqä suqä quvqä hui, mämäqumueqä ipiyä-qe, ämaqä naqä kinğanänä Pailoti iqueni, iqu äpäkonätñqä diñqä kiquätmä äwikuwiqä. 29 Qu nätmätqä eeqänänä, Goti Iqueqä kuknui hinjuä-tqä iqua, Iquenyqä hinjuiqänä äqäkuwä-pa imäkpiyi, Iqueuä huiwi zä-huätatä hunätanğqeta ämepu, äma äwäpu, qua äptekuwiqä. 30 Iqu ae äpäkonğqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anğu ävauqumuatkqeqä. 31 Huiñji kuapänänä iuni, ämaqä, Galili äväma Jerusälemänqä Iqutä anä äukuwä iquauni, Iqu äwimeqisminqeqä. Tanğani ämaqä iqua, Israitqä iquauni, Iquenyqä kuknuä awä ätuätqänäüä. 32-33 Kuknuä anğua we-hunqä-tänji, ne awä tiñä etqunä. Kuknuä, Goti Hanjuwä Iqu guä ämäsäutä, awiqukuau ätukqeuni, iinjä naqä-qakuä imäkätä, awiqukuautanä hueqä-himqä iqune yätamäkqenqä, Jisasi Ique anğumä ävauqumuatkqe. Iinqe, apqä hnquaqunä iuni, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui tiñä äqänänä.

‘Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tanğani Tqä Tniqunä eqänä.’†

34 Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Ique qua pteqeta anğu ävauqumuatkqetani, Iqu anğı mäwqä itä, pizqä miqä iquänä. Iinqe Goti Hanjuwä Iqu tiñä ätätä äqäkqeqä.

‘Nyi ämiqä naqä Dewiti ique anğua wimäkmqä ätukqä-pa, Nyi heñi-pqä inä etätqänänä. Kuknuä iinjä, huizi iquau ämäwqätäutä, qäyunä timäunqiyä.’‡

35 Iqu apqä huiziuni, tiñä-pqe ätätä äqäkqeqä.

‘Ämaqä, Si äteknä Iqu, pizqä yätñqä hinjuinä maqunğä isñiqä.’§

36 Dewiti iqu qua täu äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqeunä qänaknä iqänjaqänäqe, äpäkonğanğa, qu iqueqä huiwi, kawäkiqua qua äptnänjuwä iu pteqanğuwänğa, pizqä qe ikqeqä. 37 Inäqe Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qua iuta anğu ävauqumuatkqä Iqueni, Iqueqä huiwi pizqä miqä ikqeqä.

38-39 Nqä nyämaqäüä, iinqe he näqnqä anğuanänä tiñä hipnqeqä. Ämaqä Iinjä Iqueqä wäunjuä dutani, ämaqe qä suqä quvqe huätä

† 13:32-33 Apqä Bukä 2:7 ‡ 13:34 Asayä 55:3 § 13:35 Apqä Bukä 16:10

mamäuqä iunqe, ne awä etätqänunä. Tiinjä-pqenqä näqñqä äñguänänjä hipñqeqä. Goti Hanjuwä Iqu henyqe, ‘ämaqä jänänänjuaiqä’ täniqä diñqe, kukñuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqeu qänaknä iquwi, hiyaqä suqä quvqe huätä mämaemäuqä yänqiyä. Inäqe, Ämaqä Iinjä Iqu, ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqanqpe, Iqu iquauqä suqä quvqä eeqänänji, huätä ämamäutä, ‘ämaqä jänänjuaiqä’ täñqiyä. ⁴⁰ Inji Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iqua, nätmätqä quvqänänjinqä, ‘Äpäñqiyä’ ätkuwi, he emeqänqä, hiñuä äñguänä äqunäpu wimasipiyä. ⁴¹ Qu tiinjä ätkuwiqä.

*‘He ämaqä äkasuwä tqä iquenä, hiñuä qumbiyä! Nyi nätmätqä huitani, hiyaqä awä iqi imäkmqänä. Nyi nätmätqä imäkmqä iqanqmdqenqä, ämaqä hñqu etqanqutqe, he iñqe, “naqä-qakuiqä” knuä mindqänqä ipñqeqä. Iñqe he yäunjuä ipu, qui imäkmbñqäuä,’ ätkuwiqä” ätukqe.**

⁴² Poli iqu kukñuä awä qäpu ätäqe, Banäpasi iqutä, yäpaqä mänqisa wiynqä uwqanqiyänqga, qu iquaqi tiinjä ätukuwi. “Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, nätmätqä täñqe, qe anqñ äquvepäsinyä, awä inä nasinyiynqeqä.” ⁴³ Qu anjä aquväqñqeuñi ävämani, Israitqä kuapänänjä iquatä, ämaqä huizi-pqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu, Ique qonjä anä woktäuqä iquatä, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, qänaknä äwivändkuwi. Inqanji iquaqi, iquauqä knuä iunji, yänänäqñqä imäkäsinyä, “He Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä nätmätqä äñguänänjä hiñginäwa etapätñqeuñä äpmeñuwä-pa, asä iunä pmeqäpñqä” ätukiyi.

⁴⁴ Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wipñqä, ämaqä anjä-himqä iutani, hatñä aquvä qe äqänqñuwi. ⁴⁵ Aquvä iinjä qänqanqä äqumbiyi, Israitqä iqua, iquauqä äwqe äkasuwä ämunätä, Poli ique quvqä ätuäpu, iqueqä kukñui mäñdi äkittqäkuwi.

⁴⁶ Qu iinjä imäkqanqñuwänqga, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä kukñuä yänänäqñqä ätukiyi. “Naqä-qakuiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iunji, ye Iqueuä kukñui, Israitqä iquenä ganä awä etqueä. He iqueuä kukñui tuwä äwiyäpu, hiqä-hiuänqñe, ‘Ne hänjä hea ique-ique pmeqe, änä mämeqä yanqunä’ ätätqänjuwä-pa iquwiñqe, he qätä yepiyä! Täñqanji ye heñi, kukñui awä maetqä, ämaqä hñquau-mänä tuenqñeä. ⁴⁷ Goti Hanjuwä Naqä Iqu, hiñuiqänä ätäänqñe, täñqga ye sä äyatqi.

‘Nyi si Israitqä iqua qäyä hitqanqñi huiziuqä hiqi-tä-quki ikimäkqänä. Inji, ämaqä qua täu äpmeñuwä eeqänänjä iunji, Nyi anqñi hänjä imäkäqumuatemniñqä yätamäkqä vqä-quki, esñqinyä’†äyatqiyä” ätukiyi.

⁴⁸ Ämaqä Israitqä qäyä etanqñi huizi iqua, kukñuä tä qätä äwipiyi, iquauqä äwqe äñguänänjä wiñqanqga, qu Naqä Iqueqä kukñuiñqe, “Äñguänänqñiqä” ätmiñuwi. Inqanji ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu hänjä hea ique-ique pmeqä mapñqä ätekqä iqua, qu eeqänänji quuvqä eqäkuwi.

⁴⁹ Inqanji Naqä Iqueqä kukñui, ämaqä, Pisindiya-tänjä inqñisa im-imä äpmamiñuwä iqua, qätä äwikuwi. ⁵⁰ Inäqe Israitqä iqua, apäkä, yoqä naqä qonqä, Goti Hanjuwä Iqu qonjä äwoktäutqänjuwä iquauqä äwqä iutä, anjä-himqä iutänä qokä naqä iquauqä äwqä iutäñi, äwivauqumuatkuwi. Ga eeqänänjä iinjä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, Pisindiya iunji huätä äñdowatkuwi.

⁵¹ Inqanji iquaqi, anjä-himqä Andiyokä iu ävämayiñqä isiyänqñi, quwqä suqä quvqenqä kima äväsinäyä, qua hinoqukuä, yukiwä täkä ämäkmñqe, iqi äquveteqiyemä äukiwi. Iquaqi äwiyi, anjä-himqä Aikoniyamä iu ätimäukiwi. ⁵² Itanqñga, Andiyokä pmeqä, Jisasi Iquenyqä

⁵¹ Inqanji iquaqi, anjä-himqä Andiyokä iu ävämayiñqä isiyänqñi, quwqä suqä quvqenqä kima äväsinäyä, qua hinoqukuä, yukiwä täkä ämäkmñqe, iqi äquveteqiyemä äukiwi. Iquaqi äwiyi, anjä-himqä Aikoniyamä iu ätimäukiwi. ⁵² Itanqñga, Andiyokä pmeqä, Jisasi Iquenyqä

* 13:41 Hapakukä 1:5 † 13:47 Asayä 49:6

quuvqä eqäminuwä iqua, Dnjä Ängüä Iqu manguä munḡanḡa, aquvänä kuapänä iminjuwi.

14

Poli iquä, Banäpasi iquä, Aikoniyamä iu äpmaminjuinqä

¹ Inḡanji Aikoniyamä iunji, Poli iquä, Banäpasi iquä, suqä asä ii imäkäsinyä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä yängisa äpeyäsinyä, kukñuä awä ätukiyi. Iquaqu kukñuä ängüä tquanginyä äwipiyyi, ämaqä kuapänä Israitqä hñquautanätä, ämaqä huizi iquautanätä, quuvqä eqäkuwi. ² I etanḡi Israitqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu ämaqä huiziuqä äwqeunji, äwivauqumuatqaunḡua qu ämaqä quuvqä eqäkuwä iquauñqä äwqä quvqä imäkkuwi. ³ Iinjä iqanḡuwänḡa, Poli iquä, Banäpasi iquä, zä miqä iqi hñḡanḡä äpmanyä, Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunḡä äwinyätä, hñḡinäwa ängüänänji vätnḡeñqä kukñuä awä ätuminjiyi. Iquaqu injä itqätanḡiyänḡanji, Naqä Iqu, iquaqu wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä hui imäkiyñqä yänänäqñqä ävätä, ämaqeunji, 'Iquaquvqä kukñui naqä-qakuiqä' ämotquakqe. ⁴ Inji, ämaqä anä-himqä iutanji, awänä äpatmbiyi, hñqua, ämaqä Israitqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä inḡanḡuwänḡa, hñqua, ämaqä kukñuä awä tuäkiqiyñqä ändowatkqä iquaqutä inḡuwi.

⁵ Qänakndanji Israitqä hñquatä, ämaqä huizi hñquatä, iquauqä ämiqä iquatä, qu Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, hikä päkpnqä äwqä naqä-hñqunä inḡuwi. ⁶⁻⁷ Iquaqu ii näqñqä ämayi, qua Likoniya-tänjä inḡisanḡä zä qe äukiyi. Likoniya inḡisanji, iquaqu anä-himqä Listiyatä, Depetä, anä qäqinjä-pqä iunji, qanä inä ikisinyä, kukñuä äñgui awä ätuäkäminjiyi.

Poli iquä, Banäpasi iquä, Listiya iu äpmaminjuinqä

⁸ Anä-himqä Listiya iunji, ämaqä hñqu, iqueqä yukä quvqä, yänänäqñqä maeqä, äpmaminḡe. Känai, yukä quvqä-tänjä-que änyuekqenḡä, iqu qanä mäwqä iminḡe. ⁹⁻¹⁰ Ämaqä iqu, Poli iqu kukñuä tḡanḡi qätä äwiyä pmetanḡa, Poli iqu hinuä yänänäqñqä äqunäqe, iqu ängüä imänätñqä quuvqä eqiyätä iqanḡi äqunäqe, "Si pämä tqävä" haqeqäta ätukqe. Iqu e tquanḡa, yukä quvqä iqu pämä yänänäqñqä ätqäuqe, qanä ikäkqe.

¹¹ Inḡanji, ämaqä kuapänänji, Poli iqu injä imäkqanḡi äqumbiyi, qu Likoniya pmeqä iquauqä anä-kukñui ätäpu, manjä tnänjä tii ätkuwi. "Goti hñquaqu, ämaqä enqä-panjä nenyqä äquvepqinyqä." ¹² E ätpiyi, qu Banäpasi iquenyqe, "Iqu goti Susi* iqueqä" ätkuwi. Poli iquenyqe, "Iqu ämaqä kukñuä tqä-qu etanḡi, iqu goti Hemesi iqueqä" ätkuwi. ¹³ Anä-himqä täknjä qänätanḡqä-tänjä iqinjä, Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä anji ämätñminḡe. Inḡanji Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä iqu, pälawä-yatqä itä, bulumäka qokä hñquautä, anä qñqanjuñqä äma äwäqe, qokä-apäkä iquatä, Banäpasi iquenyqätä, Poli iquenyqätä, hiqäva imäkanä-tpu ikuwi. ¹⁴ Banäpasi iquä, Poli iquä, nätmätqä tä imäkanä-tpu iqanḡuwijnqä qätä äwiyi, iquaqu yäunjuä isinyä, ämuasmänḡe äpisäsinyä, qokä-apäkä iquauä awä iqinyqä tnänjä äwiyi, tääqä yänänäqñqä tiinjä qe ätukiyi. ¹⁵ "Yeyämaqä iquenyä, he suqä tä, sunqä imäkqäuä? Ye ämaqä, he enqä-panjä quveyqä. Ye kukñuä ängüä we-hunqä-tänji, awä tii etätqänḡueqä. He nätmätqä hñḡinḡä iu qänaknä itqänjuwi, huätä ävquatämäupu, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä qänaknä ipiyä! Goti

* **14:12** Ämaqä Grikä iquauqä goti qanḡä iquautanä naqä iqueqä yoqe, Susi ique. Ga iquauqä goti hñquququeqä yoqe, Hemesi ique. Iqu quwqä goti eeqänänjä iquauqä kukñuä äma uwqä iqueyi.

Hanjuwä Iqu, qäukuitä, quaetä, eqetä, nätmatqä eeqänänjä iu äwinqetä, imäkkqeqä. ¹⁶ Hiñuiqändqä duta äpänqe, tänğa täsuänä. Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iquauñi, hiñuinä qunätanği, qu qänaknänji, quwqä äwinqä dunä iminjuwiqä. ¹⁷ Iinjä etanği, qu Iquenyqä maññqä ipñqe, Iqu zä mäpmeqä iminqe. Oeyqä! Iqu hea ique-iquenji, qokä-apäkä eeqänänjä, he-pqe qäsänji, ängüä emäkätä, qäukuä yätutanji, piyä äyä etapätñqe. Iqu injä imäkätqätanği, ymisanjä ängüänänji äyä ätimäutñqe. Itanji, he buayä kuapä änäpu, heyaqä äwqä imä aquvänä ipñqä emäkätñqe” ätukiyi. ¹⁸ Qu iquaquinyqä hiqäva imäkpñqä yänjä qanğanğä, iquaqu, injä äsuiyi, “oeyqä” ätuäsinyä, yänjä ämäwqanğanğiyi. Iinjä iqanğiyinğä, mimäkkqä ikuwi.

¹⁹ Qänakndanji, Israitqä Andiyokätanjä hñquatä, Aikoniyamätanjä hñquatä, Listiya iunğä äwäpu, ämaqä iqi pmeqeuqä knüä indqanqe äkunmäkpiyi, Poli iquenyqä hikä wapi ätnämäupu, “Pizqä qe äpäsqunä” knüä indqänäpu, iqueqä huiwi eyqiyäma äpäpu, anjä-himqä iquenyqä täknä qänätanğqä yäpaqä mäñğisa ekuwi. ²⁰ E iqanğuwä-qe, qokä-apäkä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä iqua äppiysi, ique yäkutäma uwqiyqanğuwänğa, iqu anğumä ävautä, anjä-himqä yäpä inğisa ekqe. Awinğanji, iqtä, Banäpasi iqtä, anjä-himqä Depe iunğä qe äukiyi.

Poli iqtä, Banäpasi iqtä, Andiyokä iunğä anği äukiyinğä

²¹ Iqinji iquaqu, kukñuä ängüä we-hunğä-tänji, awä tuätqätanğiyänğa, ämaqä kuapänänji, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qänakñi, iquaqu Listiya iunğätä, Aikoniyamä iunğätä, itanğa Andiyokä iunğätä anğumä äukiyi. ²² Anjä-himqä iquauñi, iquaqu, quuvqä heqiyqä iquau yänänäqñqä iwimäkäsinyä, yänänäqñqä tiinjä ätukiyi. “He quuvqä eqiyäpu, yänänäqñqä pmepñqe. Ne Goti Hanjuwä Iqunä miqeu, yäpä inğisa yaniquä etanğqä-qe, hanjä-iqä naqänänji, ämaqä iquauqä hipa iuta, ganä meniueqä” ätukiyi. ²³ Inğanji anjä-himqä ique-iquenji, Jisasi Iqueqä yoqenğä aquvä äqänminjuwä iquau mipñqenqe, iquaqu ämaqä hñquau atäunjuä ikiyi. E imäkiyi, iquaqu buayä mañqä äpmanyä, tääqä äsuiyitanji, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä iquauñi, Iqueqä hipa iu äpmuatekiyi.

²⁴ Inğanji iquaqu, Pisindiya-tänjä iu qanğä qäpu ikäyi, Pambiliya-tänjä inği ätimäukiyi. ²⁵ Iqi ätimäyi, anjä-himqä Peeke iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä äsuiyitanji, anjä-himqä Ataliya iunğä äquveqäkiyi. ²⁶ Iqisanji iquaqu, Andiyokä iunğä yimba äukiyi. Ämaqä iqi pmeqe, hiñuiqänänji, iquaquñi, Goti Hanjuwä Iqueqä qeiqinyänjä iunä äpmesinyä, wäunjuä imäkiynqe, Iqueqä hipa iu äpmuatekuwä iquayi. Iquaqu wäunjuä inji ae imäkiyi, Andiyokä iunğä anğumä äpkiiyi. ²⁷ Iqi ätimäyi, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumesinyä, nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqu iquaquinyqä hipa duta imäkkqenqe, eeqäpnä awä ätukiyi. Iquaqu tiinjä-pqä inä ätukiyi. “Ämaqä Israitqä qäyä etanği huizi iqua-pqe, Iquenyqä quuvqä heqiyqäpnğä injqe, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä äwimeyqe” ätukiyi. ²⁸ Inğanji iquaqu, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquatä, hiunji hatñä äpmakiyi.

15

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Jerusälemä iu kukñuä ätñguwinğä

¹ Inğanji Israitqä hñqua, Jutiyata äppiysi, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquau, näqñqä tiinjä äwikiwi. “He Mosisi iqueuä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, hiqä huiwi häuä maktanğanğpqe, Goti Hanjuwä

Iqu, anġumä metmeqä itä, häñä memäkäqumuategä yäniqeqä” ätukuwä.
² Poli iquätä, Banäpasi iquätä, qätä iinjä äwiyi, kukñuä iinjä tquañguwä iquätä, kukñuä mäkä naqänänjä äunminjuwi. Qu ii imäkqañguwängga, quuyqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, ämaqä huizi iquautä, atäunjuä äwikuwi. Itañi, ämaqä iinjä iqua, Jerusälemänjqä äyäpu, ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquätä, quuvqä heqiyqeu miqä huizi iquätä, hanjä-iqä ique jänä imäkpnjqä diñqä, ätukuwä.

³ Quuvqä heqiyqä iqua, iquau e ändowatqañguwängga, iqua, Andiyokäñi äväma, Ponisiya-tänjä ingisatä, Sämalija-tänjä ingisatä äwäpu, Israitqä qäyä etañgi huizi iqua, kñuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwiñqä awä ätqäuminjuwi. Quuvqä heqiyqä qätä iinjä äwipiya iqua, aquvänä ikuwi. ⁴ Iqua Jerusälemä timäuqañguwängga, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä iquätä, iquauqä ämiqä iquätä, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquätä, iquauñqä aquvänä ipu itmakuwi. Inġañi, Poli iquätä, Banäpasi iquätä, nätmätqä eeqänänji, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquiyqä hipa iuta imäkminqenqä, awä ätukiyi. ⁵ E tquañgiyängga, Parisitanjä quuvqä heqiyqä hñqua, ivatuwämbiyi, tiinjä qe ätukuwä. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etañgi huizi, quuvqä heqiyqañguwä iquauñi, he iquauqä huiwi häuä äktäupu, ‘Mosisi iqueä suqeuñi qänaknä ipiyä’ tquäpñqä” ätukuwä.

⁶ Itanġa, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquätä, quuvqä heqiyqeu miqä iquätä, kukñuä iinjä jänä imäkpnjqä aquvä äqänjuwi. ⁷ Qu kukñuä kuapänä ae ätpiyi, Pitä iqu pämä ätqäuqe, tiinjä ätukqe. “Nqä nyämaqäüä, he näqñqeqä. Hiñuiqänänji, Goti Hanjuwä Iqu, wäunjuänjqä änewäsütä, nyi tiinjñqä ätenjikqeqä. Nyi, ämaqä Israitqä iqua qäyä etañgi huizi iquau, kukñuä äñguä we-huñqätänji, awä tuätqätanġmdi, qu qätä änyiyäpu, quuvqä heqäpñqänänjä. ⁸ Ämaqeüqä kñuä indqänjqä imñi, Goti Hanjuwä Iqu näqñqeqä. Iqu Dñä Äñguä Ique, ne änatapkqä-pa, ämaqä huizi iquauñi, inä äwikqeqä. Iqu iinjä imäkäqetanji, iquauñä-pqe itmetä aquvänä itäqenqä, äyä ämänätquakqeqä. ⁹ Iqu nesä, iquautänji, suqä huitanjä-huitanjä minetqeqä, asä inä inätquakqeqä. Iquauqä quuvqä heqiyqä iutanji, Iqu qu kiyä mamätqänjqä, ne inemäkkqä-pa, hipñqä iwimäkkqeqä. ¹⁰ Inji hanjä-iqä atqä-awäkiquätä, nesä änä mämiwäuqänänjä iqu, he täñgänji quuvqä heqiyqä iquau wiwätanä-tpu iqäüä. Iinjä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyi, sunqä yamwiqä ävqäüä? ¹¹ Neqä quuvqä heqiyqä imñi, kukñuä tqu, naqä-qakuiqä. Ne, Mosisi iqueqä suqeu qänaknä iqetanji, häñä miqumuätñqä yanqunä. Inäqce, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä äwinyätä, nätmätqä äñguänänji, hiñginäwa nätapqetanji, anġumä inätmetä, häñä inequmuätätñqeqä. Iqu iquau iwimäkqä-pa, ne-pqä asä inä inemäkqiyä” ätukqe.

¹² Pitä iqu iinjä tquanġa, ämaqä kuapänä, aquvä äqämbu äpmaminjuwä iqua, kukñuä matqä ipu, Banäpasi iquesä, Poli iquesä, qätä dinä äwipu, äpmaminjuwi. Iquaqu, wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanjä di, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquvqä hipa du vqanġi, iquaqu, ämaqä huizi iquauä awä iqisa imäkminjiyñqä, awä ätukiyi. ¹³ Iquaqu, kukñuä qäpu tquañgiyängga, Jemisi iqu, tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkenä, qätä nyipu! ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqu, häñänġañi, ämaqä huizi iquautanjä hui, anġu itmetä, Iqueqä ämaqä epñqä imäkätñqä, äwimakqenqce, Saimonä iqu, ae äyä ätqiyä. ¹⁵ Itanġa hiñuä-tqä iquauqä bukä iunji, kukñuä asä inä ätätä äqänänä.

¹⁶ ‘Naqä Iqu, “Qokä-apäkä Dewiti iquesani, qu namnä anä hñqu, qua iqi ae äpäkñgqä enqä-panä-quaeqä” ätqiyä. “Iinjä etangi qänakndani, Nyi anju äpmqänngani, anä iqueqä nätmätqä qui imäknätqe, Nyi änyä-hänjä imäkätmä, anji anji mätmniqeqä” ätqiyä. ¹⁷⁻¹⁸ “Nyi ii imäkmäniñqe, qakui tiñiqä. Israitqä iqua qäyä etangi huizi iquautani, Nyaqä ämaqä hipñqä tääqä ätukqä iqua, qu Naqä Iqunänqä qävqä nyipnuwänqeqä.” Ii Naqä Iqueqä kukñuiqä. Nätmätqä iñqe, Iqu aingani, ämaqä iqua näñqä ipñqä ätkqeqä’ätätä äqänänä” ätukqe.*

¹⁹ Itani Jemisi iqu tiñä-pqä inä ätukqe. “Iinjñqe, nyi kñuä tiñä indqänätqänä. Ne, ämaqä huizi, iquauqä kñuä äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä äwätqänjuwä iquauñi, hanä-iqä mäwqä pa ianä. ²⁰ Iinjä mimäqä itaqe, ne iquauñqe, pipa iunä tiñä qäyämawatunqeqä.

Ämaqä hñqu, nanuä ämetä, goti quañgä iquauñqä hiqäva-imäkqe, nanuä ii Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqñi kiyä mätqä-qae, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäqä pa ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñuä a äkiyamäkäpu äpäkppqe, manqä ipnuwänqätä, itanga nanuä hñeqä yqänänä-täñi, manqä iqäpñqä, ätätanä qiyatunqeqä.

²¹ Qakui tiñiqä. Hiñuiqändqä dutani, qu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä eeqänänä iunji, Mosisi iqueqä bukä, anä aquväqñqeunji a ätäupiyitani, anä-himqä eeqänänä iunji, qu iqueqä kukñui awä ätqa äpätqänjuwiqä” ätukqe.

Qu tuwanji, huiziquautanä quuvqä heqiyqä iquauñqä äqäkuwiñqä

²² Jemisi iqu iinjä tquanga, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iquatä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä eeqänänä iquatä, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, iquauqä ämaqä hñquaqui, atäunjuä ikuwi. Hñqu Jutasi, iqueqä yoqä huizi, Basäpasi ique. Huiziqu, Silasi iquvi. Iquaqui atäunjuä miqänngani, quuvqä heqiyqä iquauqä awä iqisanji, ämaqä naqä äpmaminjiyi. Qu iquaqui atäunjuä ipiyi, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iunqä, anä wäpñqä ändowatkuwi. ²³ Iquaquvqä hipa iu, pipa hñqu, kukñuä tiñä-tänjä ändowatkuwi.

“Hiunjinganjqä. Ne ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiquatunquä ändowatkqä iqunesä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iqunesäni, hiqä hita-hingüäkoneyi. Ämaqä Israitqä iqune qäyä etangi huizi, quuvqä eqiyäpu, anä-himqä Andiyokä iutä, qua Siliya iutä, qua Silisiya iutä pmeqä iquenä, ne pipa tä henyqä äwäwqatqunä. ²⁴ Ne qätä tiñä äwikqeqä. Nesanä hñqua, henyqä äpäpu, kukñuä hanä-iqä etäpu, hiyaqä kñuä indqänqä dñji, qui emäkkuwiñqä äwikqeqä. Iinjä imäkkuwä iquauñi, ne iinjä imäkñqä mätquä ikqeqä. ²⁵ Qätä iinjä äwikqenqe, ne äwqä naqä-hñqunä änyätanä, tiñä ätqeqä. ‘Nesanä hñquaqui atäunjuä itanä, iquaqu, Banäpasi iqutä, Poli iqutä, qunqä anä upñqä ändowatanä.’ ²⁶ Banäpasi iqutä, Poli iqutä, pizqä puäsqenqe, kñuä indqänäsiyä-qe, zä miqä isinyä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä kukñuä awä ätuätqänjiñqe, ne iquaquinyqe, aquvänä iqueqä. ²⁷ Äwqä naqä-hñqunä änyätanä, iinjä ätanitani, ne Jutasi iqunesä, Silasi iqunesä, henyqä pipa tquesänä ändowatqunä. Itanga iquaqu, kukñuä asätä, iquaquiyqä manitani inä hisiyñqinyqä. ²⁸ Dñä

* 15:17-18 Amosi 9:11-12; Asayä 45:21

Änguä Iqu, nesä pmetanji, ne kukñui naqä-huinyä imäkätanä, he hanjä-
iqä metapqä yatunquä diñqe, suqä hñquaqui-hñquaquinqä iquaunqänä
ätätanä äqiyqunä. ²⁹ Suqä iqua tiinji. 'Ämaqä hñqu nanuä ämetä, goti
quangä iquaunqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä,
nanuä hanjeqä yqänänjä-täñi manqä ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñjuä
iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa suqä qokänqä
apäkänqä iqe, mimäkqä pa iqanğpiyä,' ätätanä äqiyqunä. Injaqe,
he suqä tqauñi äwimasıyquwi, anğuiqä. Ne kukñuä ätätanä, pipa
äqiyquque, qäpiyqä. He anğuanä pmapnqä anenğiyä," ätäpu äqäkuwi.

³⁰ Qu iinjä imäkäpu, iquau dowatqanğuwänğa, iqua äväma, anjä-himqä
Andiyokänqä äquveqäkuwi. Iqini, iqua quuvqä heqiyqä eeqänänjä iquau,
aquvä ämaqiyäpu, pipa qe äwikiwi. ³¹ Qokä-apäki, pipa a ae ätäupiyi,
kukñuä anğuanänñi iquau yänänäqñqä iwimäkätñqä iqanğqä iutanı, qu
aquvänä ikuwi.

³² Inğanı Jutasi iqutä, Silasi iqutä, iquaqu hiñjuä-tqä-quaqunä enyä,
quuvqä heqiyqä iquau, kukñuä kuapänänñi äväsinyä, iquauqä äwqä
iunı, yänänäqñqä iwimäkminiyi. ³³⁻³⁴ Iquaqu hñganqä iinjä imäkäsinyä,
pmetanğiyitanı, quuvqä heqiyqä iqua, "Qe äwqä qeiqi-inçetä winyqä"
ätupiyi, ämaqä, iquaqi ganä ändowatkuwä iquaunqä, anğumä qe
ändowatkuwi. ³⁵ Inğanı Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iu yqänä
äpmanyä, ämaqä kuapänänñi huizi hñquatä, Naqä Iqueqä kukñuinqä
näqñqä äväpu, awä ätqomanminjuwi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, ändmäkñgiyinqä

³⁶ Qänakndanı Poli iqu, Banäpasi ique tiinjä ätukqe. "Ye anğı
äwäta, anjä-himqä eeqänänjä iu, hiñuiqänä Naqä Iqueqä kukñui awä
ätuäkäminjueä, yeqä tatqä-guäka iquau, nanyi-ñapqa iuau, hiñjuä
äqunäkeyä. 'Qu anğua pmetpiyä, quvqä pmetpiyä' ta, näqñqä
hienqänännyä" ätukqe.

³⁷ Poli iqu iinjä tqanğa, Banäpasi iqu, Jonä Makä ique itmetä, anä
upñqä äwiñqce. ³⁸ Poli iqu, "Ämaqä iqu, hiñuiqänänñi, ye Pambiliyata
äyävämetä, wäunjuinqä yesä anä mäwqä ikqä iquvqä. Ininçqe, iqu
yesä anä mäwqä yänqiyä" ätukqe. ³⁹ Iquaqu nätmätqä täñqä äkasuwä
kuapänä ätniyitanı, ändmäkñgiyi. Injä iyi, Banäpasi iqu, Makä ique
itmetä, yimba ätkamausinyä, qua eqä-pñä awä iqinjä, Sapłusi iunqä
äukiyi. ⁴⁰⁻⁴¹ Inğanı Poli iqu, Silasi ique itmetä, äwiynqä iqanğiyänğanı,
qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, "Goti Hanjuwä Iqu, qenyqä äwinyätä,
anğuanänñi hiñginäwa qesapänqiyä" tqanğuwänğa, iquaqu qua Siliya
iutä, Silisiya iutä ikisinyä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquväqñqä iquaunı,
Poli iqu kukñuä ätuätä, yänänäqñqä äwikqe.

Poli iqueqä qanä Äkaiyänqä ikäminçenqä (15:36-18:22)

16

Timoti iqu, Poli iqutä, Silasi iqutä, anä äukuwiñqä

¹ Poli iqu iqi qäpu ätuäkiçetanı, iqu äwäqe, anjä-himqä Depe iu ganä
ätimäukqe. Huizi, anjä-himqä Listiya iu ätimäukqe. Iqini quuvqä
heqiyqä hñqu äpmaminçqe. Iqueqä yoqe, Timoti iquvi. Iqueqä känai,
Israitqä iquautanä eä, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iıyi. Iqueqä
kaniqu, ämaqä Grikä iquautanä iquvi. ² Iqueqä suqençqe, quuvqä heqiyqä
Listiya pmeqä iquatä, Aikoniyamä pmeqä iquatä, tiinjä ätminjuwi. "Timoti

iqu, ämaqä änguänäñueqä.” ³ Poli iqu, Timoti iquä anä wiyñqä wiñgangi, ique itmetä, iqueuä huiwi häuä qe äktäukqe. Israitqä ingisa äpmamiñuwä iqua, “Timoti iqueqä kaniqu, ämaqä Grikätanjä iqueqä” näqñqä iinjä etañguwiñqä indqänätä, qu Timoti ique qätä wipnuwänqä, Poli iqu häuä i äktäukqe. ⁴ Iqi ävämapiyi, anä-himqä eeqänänju qañä ikipu, kukñuä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiygeu miqä iquatä, Jerusälemäta ätäpu tuwanuä äqäkuwiñqe, “He kukñuä iunji, qänaknä ipu pmetañgpiyä” ätuäpu, awä ätuäkämijuwä. ⁵ Iinjä etangi anä-himqä eeqänänjä iunji, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänmiñuwä iqua, iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqänänjä ätimäutä, hiunji ique-iquenji, ämaqä hatñä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, huizi iquau äwimamiñuwä.

Ämaqä Masendoniyatanjä hñqu, Poli ique tääqä ätuätumakqenqä

⁶ Poli iquä anä ikämiñuwä iquatäñi, Dñä Änguä Iqu, qua Eesiya-tänjä ingisa kukñuä awä matqä ipñqä pmua iwimäkqangi, iqua qua Päleñgiya iutä, qua Galesiya iutä ikämiñuwä. ⁷ Iqisanji iqua äwäpu, qua Misiya iu ätimäupiyi, qua Bitiniya iunqä wanä-tpu iqañguwänqä, Jisasi Iqueqä Dñä Änguä Iqu, pmua iwimäkkqe. ⁸ Iqua Misiya mäpmeqä hämänä ämäwqätäupiyi, anä-himqä Troasi bunqä äquveqäkuwi. ⁹ Iqinjä heatqänqangi, Poli iqu hiñuä wätqä enqä-pañi tiinjä äqunqge. Ämaqä, qua Masendoniyatanjä ingisa pmeqä hñqu ätqäuä, Poli iquenji tiinjä ätukqe. “Iyää, si eqä-pñä iu äqiyäkämäutnä, Masendoniyatanjä iquene, yätamäkqä nesñqä biyä.” ¹⁰ Poli iqu hiñuä iinjä äqunänqä diñqe, ne näqñqeqä, “Goti Hanjuwä Iqu, ne iquau kukñuä änguä we-hunqä-täñi awä tuatunquä tääqä änatqiyä.” Näqñqä iinjä ämeni, ne Masendoniyatanjä du timäuatunquä diñqe, hänaqenqä qävqä maqänä ikqe.

Letiya ii, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkqenqä

¹¹ Hänaqä ae ämoqumueni, ne yimba ätkamäutanä, Troasi ävämanji, qua eqä-pñä awä iquñä Samotresi iunqä jänä äukqe. Zinuitäñi ne yimba iunji, anä-himqä Neapolisi iunqä äukqe. ¹² Iqisanji ne anä-himqä Pilipai iunqä qañä ekqe. Anä-himqä iinjä iqueunji, ämaqä, Romä-tanjä hñqua äpmapu ämimiñuwä. Itanga qua Masendoniyatanjä inginjä, Pilipai anä-himqä naqänänjä hñqunji. Anä-himqä iunji, ne hiunji hui äpmakqe. ¹³ Itanga Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqangi, ne, “Eqä manjä näñinjä, ämaqä täqisanjä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iquyqä” knuä indqänätanä, täknä äqänänqä yäpaqänqisa äwani, eqä manjä iqi ätimäukqe. Iqinjä, apäkä hiua aquvä qänätangä äwimeni, ne iuatä anä äpmetanä kukñuä ätumiñqe. ¹⁴ Apäkä, ne kukñuä tqangqge qätä änekqä hui, iyyqä yoqe, Letiya. Ii, anä-himqä Tayätila pmeqi eä, yuä hänesqä ämaqä mbqä ipñqä äma ikiqä iyyi. Ii, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutñqä qonjä woktäuqä iyyi. Goti Iqu iwimäkqangi, ii, Poli iqu kukñuä tqangi äwiyätä, näqñqä änguä ämakqe. ¹⁵ Inqanji iisä, iyyqä anä iu äpmamiñuwä iquatä, asñä ämapiyi, ii neñi yänänäqñqä tiinjä änatkqe. “Hiyaqä knui, ‘Apäkä täsi Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, naqä-qakuiqä’ knuä hiyqanqutqe, he nyaqä anä täu äpaquväpu pmapñqeqä.” Ii yänänäqñqä natqanqä, ne iyyqä kukñui, qätä qe äwikqe.

Qu Poli iquesä, Silasi iquesä, guä äkiqiyäuekuwiñqä

¹⁶ Hiunji hñqenji, ne Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqä iunqä wätqätanqä, wäunjuä-wiyqä hinqinqä apäkä hui hänaqä awä iqi

ämingque. Apäkä iinji, dnä huisäni eä, nätmätqä qänaknda timäuniqenqä awä ätminqe. Iinjä etanji, ii wäunjuä i imäkqanqgetani, iyyqä ämaqä naqä iqua mbqä kuapänä ämaminjuwi. ¹⁷ Äminanitanji, Poli iquesä, nesä, qänaki änavändä, tääqä tiinjä ätminqe. “Ämaqä tqua, Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä wäunjuä-wiyqä-qua epu, hänaqä, Goti Iqu ämaqe anjumä itmetä hänä imäkäqumuatqä iunqä etätqänuwä iquaiqä” ätminqe. ¹⁸ Hiunji kuapänänjä iunji, ii iinjä imäkätqätanqenqe, Poli iqu enyqä iäqe, hiqumuanjä äwiyätä, dnä iqueni, “Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta äktqänä. Apäkä täsinji, si huätä vämayä” tquanğa, maqänänji, dnä quvqä iqu qe ävämakqe.

¹⁹ Inğanji apäkä iyyqä ämaqä naqä iqua e äqumbiyi, ii wäunjuä imäkqanji mbqä ämaminjuwi, aanqä hiqanji näqñqä ämapiyi, qu Poli iquesä, Silasi iquesä, a äkiqätäpu, ququawä aquväqñqenqä eyqiyäma äwäpu, ämaqä naqä, anä-himqä iu miqä iquauqä hipa iu wipñqä ätuma äukuwi. ²⁰ Qu iquaquini, ämaqä suqä quvqenqä jänä imäkqä iquaunqä ätuma äwäpu, tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tquaqu, Israitqetanjä iquaquvqä. Iquaqu kukñuä ätäsinjä, anä-himqä täunji, hanä-iqä ämaiqinyqä. ²¹ Suqä Romätanjä iqunenyqä pmua imäknänqä iunji, ne iunä imäkatunquä awä änatätqäninyqä” ätukuwi.

²² Ämaqä iqi aquvä äqänquwä iqua-pqe, iquaquinyqä kukñuä quanğa tqanquwänğa, ämaqä jänä imäkqä iqua, iquaquiyqä qäki äquvätäpu, “Ämaqä tquaquini, hiqokä päkpiyä” ätukuwi. ²³ Qu iquaquini, ptqä ququvqä äpäsäpu, guä äpmuatepiyi, guä pmuateqä anä iu miqä naqä iqueni, iqu iquaquinyqä hinuä äqunä, yänänäqñqä tqäutätñqä diñqe, kukñuä yänänäqñqä ätukuwi. ²⁴ Iqu kukñuä yänänäqñqe qätä äwiyäqe, iquaquini, anä hiqñqä yäpä yänqisanjä iu äpmuatetä, senqätä, ä zä-yänätä ämetä, iquaquiuä yukiu, guä yänänäqñqä äkiqäyäuekqe.

Guä pmuateqä anju miqä iqu, quuvqä eqäkqenqä

²⁵ Heatqä quaqänqanji, Poli iqutä, Silasi iqutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäsinjä, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäusinyä, apqä ätqämanminjiyi. Itanğa ämaqä huizi iqua, qätä äwipu äpmaminjuwi. ²⁶ Inğanji eekä naqänänjä hñqu, maqänä timäuqanğa, guä pmuateqä anä iqu, vänyqä naqänänjä itä, qñqanä qe äutänqäukqe. Ämaqä guä äpmaminjuwä iquauqä yukä hipa iu senqä guä äqäyänqäuminqe, qe ewasqänqäukqe. ²⁷⁻²⁸ Inğanji ämaqä ämiqä iqu ävauqe, anä qñqanä eeqänänji äutänqäwätanji äqunäqe, “Ämaqä guä äqiyänänjuwi, zä qe äweqäüä” kñuä vqanğa, iqueqä ipäqäyunjitä iqueqä-kiuä päknmätä iqanğa, Poli iqu tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. “Si tqä-täuä qui mimäkñqä panä. Ne eeqänänji-täqi äpmeñunä.”

²⁹ Poli iqu iinjä tquanğa, iqu hiqi-tänqä tääqä ätuäqe, anä hiqñqä Poli iqutä, Silasi iqutä, pmetanjiyä iu tnänä äpeyäqe, yäunjuä-yäunjuä itä, iquaquvqä yukä-tänä iqi äpäknqge. ³⁰ Inğanji iqu iquaquini, yäpaqä mänqisa ätuma äpäwäqe, yatñqä äwikqe. “Ämaqä naqä iquaunquiyä, Goti Hanjuwä Iqu nyi anjumä indmetä, hänä inqumuatätñqe, äänä imäkmqäwä?”

³¹ Iqu iinjä tquanğa, iquaqu tiinjä ätukiyi. “Si Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyä. Si iinjä imäkqanqge, Goti Hanjuwä Iqu si anjumä ikitmetä hänä ikiqumuatänqiyä. Itanğa tqä anä iu anä äpmeñuwä iqua-pqeuä.” ³² Iquaqu iinjä äsuiyi, iquesä, iqueqä anä iu pmetanquwä iquautänji, Naqä Iqueqä kukñuinqä awä ätukiyi. ³³ Hea asä inğanji, iqu

iquaqui itmetä, iquaquiyqä wätanqe asnä äwqiyätä, maqänänji, iqutä, iqueqä ämaqä eeqänänjä iquatä, asnä qe ämakuwi. ³⁴ Iqu iquaquini, iqueqä anä iunqä ätuma äwätä, buayä äwikqe. Inganji iqutä, iqueqä anä iu anä äpmaminjuwä iquatä, “Ne tännganji Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqunä” ätäpu, yeeqä naqä-qakuänä ikuwi.

Poli iqu, kuknuä jänä imäkkä iquau äkasuwä ätukqenqä

³⁵ Zinuitänji, ämaqä kuknuä jänä imäkkä iqua, qu ämaqä guä äkiqiyepqä iquau miqä ique, “Si ämaqä tquaquini, huätä vquatäwatiyä” tupnqe, ämaqä ämayukä-imañqä hñquau ändowatkuwi. ³⁶ Qu i imäkkanguwängga, ämaqä ämiqä iqu äwäqe, Poli iqueni, “Ämaqä kuknuä jänä imäkkä iqua, ‘Ämaqä iquaquini huätä dowatiyä’ ätäpu, ämaqä hñquau ändowatqäüä. Inji guä pmeqä anä täunji äväma, äwäsinyä, äwqä qeiqi inqä pmanyqä” ätukqe.

³⁷ I tquanğa, Poli iqu, ämayukä-imañqä iquauni tiñä ätukqe. “Ye, ämaqä Romätanä-qoye qäyä etanqe, ämaqä kuknuä jänä imäkkä iqua, qätä qäyunä mäyeyqä ipu, ämaqä iuqä hiñuä iqi äyapäsäpu, guä äyakiqiyäuwuwiqä. Änäñäwä? Täñnganji, ämaqe hiñuä mäyaqñqä hitanqpi, yandowatpñqä äwiñgiyä! Oeyqä. Iquauqä-quwä äpäpu, yäpaqä mäñgisa äyätma upñqeqä” ätukqe.

³⁸ I tquanğa, iqua äwäpu, ämaqä kuknuä jänä imäkkä iquau, iqueqä kuknui ätukuwi. Qu, “Poli iqutä, Silasi iqutä, Romätanä iquaquiyqä” tquanğä äwipiyyi, zä ikuwi. ³⁹ Zä e ipiyyi, iqua iquaqui äwimepu, “Oänä, neqä suqä quvqenqä, qe äwqä tnänä maqenqä pa inä” ätuäpu, yäpaqä mäñgisa ätuma äwäpu, anä-himqä äväma wiynqä diñqä, yatñqä äwikuwi. ⁴⁰ Itanğa iquaqu guä pmuatqä anjuñji ävämanji, Letiyaqä anä yäpä inğisa äpekiyyi. Iqini, quuvqä heqiyqä iquau hiñuä äqunäsinyä, iquauqä kñuä indqanqä iunji, yänänäqñqä iwimäkiynqä kuknuä hui ätukiyyi. E äsuiyyi, iquaqu anä-himqä iunji ävämanji, qe äukiyyi.

17

Poli iqutä, Silasi iqutä, Tesälonaika iu äpmaminjiynqä

¹ Iqi ävämanji, Poli iqutä, Silasi iqutä, anä-himqä Ambipolisi iutä, Apoloniya iutä ämäwqätävi, anä-himqä Tesälonaika iu ätimäukiyyi. Iunji, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä hñqu, ämätnminqe. ² Inganji Poli iqu, suqä hea ique-ique imäkmñqä-pa, asä iñä imäkätä, hiunji hapä pmeqä hñquaqui-hñquenä iquauni, anä aquväqñqä yäpä yänğisa äpeyätäqanğani, Israitqä iquatä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä ätminjuwi. ³ Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä quatinqä awä ätuätä, iquauä kñuä indqanqe, yänänäqñqä iwimäkmñqe. Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hanä-iqä ämetä, äpäkonätä, itanğa qänakndanji, anğumä ävauniqenqä, kñuä äwiminqe. Iqu tiñä-pqe ätukqe. “Jisasi, nyi Iquenyqä awä etqä Iqu, Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Qäqueqä.” ⁴ I tquanğa, Israitqä hñqua quuvqä eqiyäpu, Poli iqutä, Silasi iqutä, quuvqä anä eqäkuwi. Itanğa Grikä iquauqä kuknuä tqä, Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäutanguwä iquautanätä, apäkä yoqä naqä qonqä iuautanätä, kuapanänjä quuvqä anä eqäkuwi.

⁵ Inganji, ämaqä Israitqä hñqua, qu e äyä iqanğä äqumbiyyi, äwqä quvqä wiñganğa, iqua, ämaqä suqä quvqä imäkkä, ququawä aquväqñqä iqi pmetanğuwä hñquatä, aquvä ämaqämbiyyi, ämaqä anä-himqä iutanä

iquauqä äwqeuñi, qe äwivauqumuatuwi. E imäkpiyi, Jesonä iqueqä anä dunqä maqänä äupiwi, Poli iquesä, Silasi iquesä, yäpaqä mängisa ätuma äwäpu, qokä-apäkä iquauqä hipa iu vanä-tpu, qävqä iminjuwi. ⁶ Inäqce, qu iquaquini, mämoqumueqä ipiyi, qu Jesonä iquesä, quuvqä heqiyqä huizi iquautänä itmepu, ämaqä naqä anä-himqä iu miqä iquaunqä eyqiyäma äwäpu, manä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä qua eeqänänä iu qanä ikisinyä, hanä-iqä ämaeqiyä iquaqu äpäsinyä, täqi äpmeñinyqä. ⁷ Iquaquini, Jesonä iqu, iqueqä anjuunqä ätuma äwätä, ämiqämenä. Itanğa ämaqä eeqänänä tqua, ämaqä ämiqä naqä Sisa iqueqä kukñui tuwä äwiyäpu, hngisanä ipu, ‘Ämaqä Ämiqä Hñqu, inänjqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä’ ätqäuä” ätukuwi.

⁸ I tquanğuwänğa, qokä-apäkä iquatä, ämaqä anä-himqä iu miqä iquatä, yäunüä ipiyi, manä hiñginäwa ätkuwi. ⁹ Inğanñi ämaqä ämiqä naqä iqua, Jesonä iquatä, ämaqä huizi iquatäni, kukñuä mitqä mbqä ipñqä imäkpiyi, mbqä ae iqanğuwänğa, qe ävquatäwatkuwi.

Poli iquatä, Silasi iquatä, Beliya iu äpmamiñiyinqä

¹⁰ Hea ae eqanğa, quuvqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Silasi iquesä, anä-himqä Beliya iunqä ändowatkuwi. Iquaqu Beliya iu ätimäyi, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä yänğisa qe ekiyi. ¹¹ Israitqä, Beliya iu pmeqä iquauqä suqe, ängüänä eä, Israitqä, Tesälonaika pmeqä iquauqä suqä iunñi, tiinjä ämäwqätäuminqce. Iqua, Poli iqueqä kukñuä qätä äwipiwi, kiinjä äwinyätä, hiunji eeqänänä iunñi, “Poli iqueqä kukñui, naqä-qakuätiyä, quanğätiyä” tpu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu qänätanğqce a ätäupu, iwäsäuminjuwi. ¹² Ii imäkpiyitanñi, Israitqä kuapänänä hui, quuvqä heqiyqanğuwänğa, itanğa ämaqä Grikä yoqä-tänjä iquautanñi, qokä-apäkä kuapänänä-pqce, quuvqä anä eqäkuwi. ¹³ I etanği, Israitqä Tesälonaika pmeqä iqua, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui Beliya iuta awä ätuminqenqä qätä äwipiyanğanñi, qu anä-himqä iunqä äupiwi, qokä-apäkä iqinjä iquauqä kñuä indqänqce, qui iwimäkäpu, äwqä tnänjä iwimäkkuwi. ¹⁴ Ii imäkqanğuwänğanñi, quuvqä heqiyqä iqua maqänänñi, Poli iquenñi, eqä-pñä-tänjä inği zä qe ändowatkuwi. Inäqce Silasi iquatä, Timoti iquatä, Beliya iu yqänä äpmamiñiyi. ¹⁵ Ämaqä, Poli ique ätuma äuminjuwä iqua, anä-himqä Atenisi iuta uwquatämäuqanğuwänğa, Poli iqu, Silasi iquenyqätä, Timoti iquenyqätä, tiinjä ätukqce. “Iquaqu, nyinyqä maqänä binyqä.” I tquanğa, qu anğu qe äukuwi.

Poli iqu, Atenisi iu äpmamiñenqä

¹⁶ Itanğa Poli iqu iquaquinyqä hinuä äqänä äpmeqänğanñi, iqu Atenisi iu goti quanğä iquauqä ktqä huitanä-huitanä hikä zä-yänjä ii, kuapänä tqäwäwätanği äqunäqce, iqueqä äwqce quvqä äwiñgqce. ¹⁷ Äwqä quvqä i wiñganğa, iqu Israitqä iquauä anä aquväqñqä iu, Israitqä iquatä, ämaqä Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutqänjuwä huiziquatä, kukñuä anä ätminjuwi. Itanğa hiunji ique-iquenñi, iqu ququawä aquväqñqä iunñi, ämaqä iqi pmetanğuwä iquau äwimeqisätä, kukñuä anä inä ätminjuwi. ¹⁸ Iqu e ätäqisätäqänğanñi, Jisasi Iquenyqätä, qua iuta anği vauqenqätä, ätuminqce. Ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, qätä i äwipiwi, iquatä kukñuä tnänjä, mäkä enqä-pañä äunğuwä. Hñqua, ämaqä Epikuliya* iutanä

* **17:18** Epikulia iquauqä kñui tiinjä. Aquvänä itanä pmeqänqce, ii nätmatqä naqänänä-qae, ne yqänä imäkqä uwquatunqce.

iquai. Hñqua ämaqä Stoeki† iutañä iquai. Kukñuä tnänä ätäpiyängani, hñqua, “Kukñuä huitañä-huitañä tqä iqu, änäänyä tqiyä?” ätkuwi. Itanga huiziqua, “Iqu goti huitañä iquaunqä ätqutiya?” ätkuwi. ¹⁹ E ätäpiyitani, iqueni qoqonä Areopakusi‡ yätunqä, anä-himqä miqä iquauqä hinuä iqi tñqä ätuma ekuwi. Ätuma epiyi, iqueni tiinjä ätkuwi. “Saqä kukñuä häñi, qokä-apäkiu ätuni, ne näqñqä metunquänä awä natiyä. ²⁰ Nätmatqä si ätni, ii änyä-hänänäñiqä. Kukñuä tä, äänä tätätiyä? Kiqä quatinqe, ne näqñqä hiatunquä änenqiyä” ätkuwi. ²¹ Atenisi pmeqä iquatä, ämaqä huizi äwimepu anä äpmaminuwä iquatä, wäunjuä hui mimäqä ipu, kukñuä häñinqä aquvänä ipu, iwäsäupñqä kukñuä ätñgmanminuwä.

²² I tquanjuwänga, Poli iqu, Areopakusi iu pmetanuwä iquauqä awä iqisanä pämä ätqäuge, tiinjä ätukqe. “Atenisi pmeqä iquenyä, he nätmatqä eeqänänä imäkätqäñuwi, goti iquaunqä kñuä indqänäpu, imäkätqätangä hinuä ae eqänänänä. ²³ Nyi anä-himqä täu ik-itmñgani, goti iquauqä ktqä näñi-mäñi ätqätepu, iinjä iquaunqä hiqäva imäkätqäñuwi, hinuä äqunänqeqä. Itanga hiqäva imäkätqäñuwä hñqueuni, tuwanuä tii äqänänqeqä. ‘Tä, goti ne maqñqä iquenyqä hiqäva imäkñqeqä’ äqänätangi äqunänqeqä. Inji goti he maqñqä epiyä-qe, qonä äwoktäutqäñuwä iquenyqe, nyi awä hitmqänä. ²⁴ Goti qua tä imäkätä, nätmatqä eeqänä qua täu äwinqä Imäkkqä Iqu, Iqunä qäukuitä quaetä Miqä-qu eä, i etangi hiqäva-imäqä anä, ämaqe ämätpqä iuni, mäpmeqä itänqiyä. ²⁵ Hänä-pmeqätä, yunuätä, nätmatqä eeqänänitä, ämaqä iu vqe, Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iinjñqe, ne ämaqä iqune, nätmatqä hñqu imäkätanä vatunque, Iqu äwa äkinqä itqätangikä? Añqeqä! ²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä hñquenyä imäkätä äpmuatekqetani, ämaqä eeqänänä iqiyämetä, qua eeqänänä iu im-imä äpmuatekäkqeqä. Qokä-apäkä eeqänänä iuqä äpmapiyänganqätä, quwqä anä hiqñqenqätäni, Goti Hanjuwä Iqunä iwäsäutä äpmuatekäkqeqä. ²⁷ Qokä-apäki, Iquenyqä qävqä iqa äpäpiyängani, qu Ique ämoqumuapnuwängqä imäkkqeqä. Iqu kinä nämä mäpmeqä eänä, nesä hñqunä-hñqunä äpmenä. ²⁸ Ne Ique änyanä, hänä-pmeqetä, qañä uwqetäni, Iquesanä meniqueqä. Ämaqä hesanä apqä tqä imäqä hñqua, tiinjä ätkuwa-paniqä. ‘Ne iqueqä ymeqä iquenyqä.’ ²⁹ Inji ne Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmenitani, Iquenyqe, ‘Iqu, golqä, silpa, hikä enqä-panä-queqe’ kñuä mindqänqä yatunqueqä. Ne ämaqä iqune, neqä kñuä indqänqeta imäkätunquä-panä iinjä, hmanjqä! ³⁰ Hinuiqänäni, ämaqä iqua, Iquenyqä maqñqä etanjuwänga, Iqu quwqä suqä quvqenqe, kukñuä matqä iminjñqe. Injñqe tängani, ämaqä qua eeqänänä iuni, suqä quvqenqä womba ipu ävquatämäupñqä diñqe, Iqu kukñuä yänänäñqä ätätqänä. ³¹ Ii quati tiinjñqä. Iqueqä suqä jänänänä iuta, qokä-apäkiuqä suqä iwäsäuniñqe, Iqu hiunji hñque atäunjuä ae ikqeqä. Ii iwäsäuniqä diñqe, Ämaqä Hñque ae ätekqeqä. ‘Ämaqä Tqu, Qäqueqä’ ämänätquetñqä diñqe, Ämaqä Iqu äpäkonqangi qua äptekuwiutani, Goti Hanjuwä Iqu anqumä ae ävauqumuatkqeqä” ätukqe.

³² Ämaqä qua äptepqä iuta anju vauqenqä tqangi äwipiyyi, ämaqä hñqua, Poli iqueni, kukñuä quvqä tquaungua, hñqua, “Si qänakñi, kukñuä anji tññqe, ne änenqiyä” ätkuwi. ³³ E tquanjuwänga, Poli iqu qe äväma äukqe. ³⁴ Inqani, ämaqä hñqua, iquenyqä äwäpu, quuvqä

† 17:18 Stoeki iquauqä kñui tiinji. Aquvänä itanä pmeqe, nätmatqä naqä ma, ne hanä-iqä ämetanä-qe, äwqä hanuä änyanä pmetatunque. ‡ 17:19 Areopakusi i tiinji. Anä-himqä Atenisi ämiqä iqua, qoqonä Areopakusi iu aquvä äqänminuwä.

eqäkuwi. Iquautanä hñqu, iqueqä yoqe, Diyonisisi ique. Iqu ämaqä ämiqä, qoqonä Areopakusi iu aquvä äqänmiñuwä iutanä iquvi. Itanğa apäkä hui, iyyqä yoqe Dämarisi, ii-pqe quuvqä inä eqäkqe. Ga qokä-apäkä huizi-pqe, quuvqä eqäkuwi.

18

Poli iqu, Korinä iu äpmamiñqenqä

¹ Qänakndañi, Poli iqu, Atenisi iu ävämañi, anä-himqä Korinä iunqä äukqe. ² Iqini iqu, Israitqä hñque äwimakqe. Iqueqä yoqe, Akuila ique. Iqueni, känai qua Pondusi iu ämikqe. Anä-himqä Romä iu ämiqä naqä Klotiusi iqu, “Israitqä iqua, anä-himqä täuñi huätä vämapiyä” tqanğa, Akuila iqu, iqueqä apäkä Presilaisä, iyaqu qua Itali iu ävämañi, anä-himqä Korinä iunji, änyä qe ätimäusinyä äpmakiyi. Itanğa Poli iqu, Akuila ique äwimeqe, iyaquiuä anä iunqä äukqe. ³ Iqutä, iyaqutä, namnä anä imäqñqä näqñqä epiyä-qae, iqu, iyaqutä wäunjuä anä ipu äpmamiñuwi. ⁴ Itanğa hiunji hapä pmeqä eeqänänä iunji, iqu Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iunji, iquatä kukñuä anä ätmiñuwi. Israitqä iquatä, Grikä iquatä, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpñqä iinqe, iquauqä kñuä indqñqä ävauqumuatätñqä ätumiñqe.

⁵ Inäqe, Silasi iqu, Timoti iqu, Masendoniya iu äväma Poli ique wimeqanğiyänğa, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiunji ique-ique awä ätumiñqe. Iqu Israitqä iquauñi, “Jisasi Iqu, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” ätuätä ämotquamiñqe. ⁶ I etanği Israitqä iqua, iqueuä kukñuinqä mäwiñqä iqanği, ique quuvqä tquanğuwänğa, iqu hinoqukuä, ämuasmänqä iu täka mäkatangqe, ptä quväteqämä imäutä, tiñä ätukqe. “He qui imäkmbqe, ii hiqä-hiuänjqä. Nyi ququvqe, maequnjqä. Tänganji nyi kukñuä awi, Israitqä iquenä qäyä etanğuti, hñquau-mända, tumqä umqänä.” ⁷ I ätuäqetani, iqu anä aquväqñqä iu ävämañi, ämaqä hñqueqä anä iunqä äukqe. Iqueqä yoqe Tilus-Jastusi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutñqä qonjä woktäuqä ique. Iqueqä anji, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä-tänjä qäqiqi ämätnmiñqe. ⁸ Anä aquväqñqä iu miqä iqueqä yoqe, Krispusi ique. Inğanji iqu, iqueqä anju äpmamiñuwä iquatä, quuvqä eqäkuwi. Itanğa Korinä pmeqä kuapänänä iqua-pqe, Poli iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, qu quuvqä eqiyäpu, asñä qe äqänğuwä.

⁹⁻¹⁰ Itanğa heatqä hñqueni, Naqä Iqu, Poli ique wätqä enqä-panjä äwimeqe, tiñä ätukqe. “Anä-himqä täuñi, qokä-apäkä kuapänä äpmeñuwä tä Nqeqä. Inji Nyi sitä anä äpmamä, ämaqä hñqu quuvqä ikitquetñqe, hiñuinä moqunqä imqänä. Inji, si zä miqä, manä matqä mäpmeqä, kukñuä awä tquanğinyä” ätukqe. ¹¹ Itanğa Poli iqu Korinä iunji, quväukuä hñqunä itanğa qanui 6 inä äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä ämotquamiñqe.

¹² Iinjä etanği, Galiyo iqu qua Äkaiya iu mitqätanğanji, Israitqä iqua, kñuä naqä-hñqunä indqänäpu, Poli ique äpäsanä-tpu ipu, kukñuänqä ätuma äwäpu, Galiyo iqueni tiñä ätukuwi. ¹³ “Ämaqä tqu, qokä-apäkä iunji, qu neyaqä suqä iunji hñgisanä ipu, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqänji suqä huitanä-huitanä iuta ämamäupñqä ämotquetqänä.”

¹⁴ Poli iqu kukñuä kima tumuätä iqanğa, Galiyo iqu Israitqä iquauñi tiñä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquenä, ämaqä tqu suqe äवासätä quuvqä iqä-säpi, nyi heyaqä kukñui qätä heyqäminjqä. ¹⁵ Itanği he kukñuinqätä,

yoqenqätä, hiyaqä suqenqätäni, yatnqä änyiyquwi, ii hiqeqä. Hiqä-hiuä jänä imäkpiyä. Nyi nätmatqä iinjä isuanqe, qätä maeyqä imqänä” ätukqe. ¹⁶ I ätuäqetäni, kuknuä mitqä anä iutanj huätä ändowatkqe. ¹⁷ Inğanj ämaqä eeqänäni, qu Sostenisi, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu miqä ique, a äkiqätäpu, kuknuä mitqä anä-tänj iqi ptqä äpäkkuwi. Iqua i imäkätqätanquwänğa, Galiyo iqu hinjuinä äqunqqe.

Poli iqu, Andiyokänqä anği äukqenqä

¹⁸ Iqinj Poli iqu hea hatnj hui inä äpmeqe, quuvqä heqiyqä iquau, “evämeqänä” ätuätä, iqu, Presila Akuila-yaqutä, anä-himqä Sengriyanqä anä qe äukuwi. Iqinj iqu Goti Hanjuwä Iqueni, “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätuätä, kuknuä guä ämäsäukqä-pa, qäpu imäkkqenqä motquetnqä, iqueqä dä qe äktänqqe. Inğanj iqua, qua naqä Siliya iunqä upnqä, yimba qe ätkamäukuwi. ¹⁹⁻²¹ Anä-himqä Epäsäsi iu ätimäupiyyi, iqu Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu äpaquväqe, iquatä kuknuä anä ätukuwi. Qu, “Si nesä täu anä pmetunqeeqä” tquanğa, iqu “Nyi änä maeqä injänä” ätukqä-qe, qu wivämetnqänğanj, “Goti Hanjuwä Iqu winganqutqe, anğumä emamniqeqä” ätukqe. Inğanj, iyaquinj, iqi äwqatämäumä, Epäsäsi äväma, yimba ätkamäutä qe äukqe.

²² Poli iqu yimba äwätä, Sisariya iu iuqämeqe, Jerusälemänqä äyäqe, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänminjuwä iquaunj, yeeqä ävätä, “Hiunjiyqä” ätukqe. Qänakndanj iqu iquau ävämanj, anä-himqä Andiyokä iunqä anğu äquveqäkqe.

Poli iqueqä qanj Äkayänqä anği ikäminqenqä (18:23-21:16)

²³ Iqu iqinj, hea hui äpmeqe, qua naqä Galesiya iunqätä, Pälengiya iunqätä äwätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanquwä iquauqä quuvqe, yänänäqñqä imäkmbñqä yätamäkqä äväkäminqqe.

Apolosi iqu, Epäsäsi iutä, Äkaiya iutä, kuknuä awä ätuminqenqä

²⁴ Poli iqu i ikitqätanğa, ämaqä Israitqä, anä-himqä Aleksandiyatanj hñqu, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqueqä yoqe Apolosi ique. Iqu kuknuä änguanä tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukinqä näqñqä änguanänjätänqe. ²⁵ Hänäqä, Naqä Iqu ämänätquakqenqe, iqu näqñqä ae ämakqe. Iqu äwqä yänänäqñqä ävä, qokä-apäkiu ätuätä, nätmatqä Jisasi Iqu imäkminqeuinj, qäyunä motqueqä ique. Itanği asnj-qñqe, iqu Jonä iqu äqäminqenqänä näqñqä eminqe. ²⁶ Itanğa iqu äwätä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iuta, zä miqä kuknuä awä ätukqe. Inğanj Presila Akuila-yaqu, iqueqä kuknui qätä äwiyyi, ätuma äwäsinyä, hänäqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä, näqñqä änguanänj äwiminjiyyi.

²⁷ Qänakndanj, Apolosi iqu, qua naqä Äkaiya iunqä wätñqä itqätanğanj, quuvqä heqiyqä Epäsäsi pmeqä iqua, iqu ii imäkätñqenqä yänänäqñqä iwimakkuwi. Itanğa, quuvqä heqiyqä Äkaiya pmeqä iqua, ique itmapñqenqe, qu pipa hui äqiyäpu, iquau äväwqatkuwi. Inğanj iqu Äkaiya iu ätimäuqe, ämaqä, Goti Iqueqä qeqä imänätä hingi vqeta quuvqä eqäkuwä iquaunj, yätamäkqä kuapanä tiinj äwiminqe. ²⁸ Israitqä, kuknuä quvqä ätminjuwä iquaunj, iqu ämaqeucä hinuä iqinj kimanj yänänäqñqä ätuätä, mändi äkittqäuminqe. Iqu kuknuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iutanj awä ätuätä, ätnänj iqi tii ätuminqe. “Kraisj, Goti Hanjuwä Iqu ne ämineyätñqä ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäquvqä.”

19

Poli iqu, Epäsäsi iu kuknuä awä ätukqenqä

¹ Apolosi iqu Korinä iu yqänä pmetanġani, Poli iqu, hänaqä qoqonä iu änyätanġe u äpawitā, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqini iqu quuvqä heqiyqä hñquau äwimakqe. ² Iqu iquauni, yatnqä tiinjä äwikqe. “He quuvqä eqiyäpiyanġani, Dnġ Änġuä Iqu he emakqätanä, memeqä ikqätanä?”

Qu kimanġi, “Oeyqä. Kuknuä, ‘Dnġ Änġuä hui äpmenä-qe’ tqanġuwi, ne qätä mäwiyqä ikqueqä” ätukuwi.

³ Inġi iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “He asnġi, äkitanġi äqänġuwäwä?”

Qu iquenġi, “Ne asnġi, Jonä iqu äqäminġetanġi, äqänġqueqä” ätukuwi.

⁴ Inġanġi Poli iqu tiinjä ätukqe. “Jonä iqu, ämaqä knuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäutqätanġuwä iquau, asnġä äqiyätäqänġani, tiinjä ätuminġeqä. ‘He Ämaqä, nyi qänaki änyivändätqä Iquenyqä quuvqä heqäpñeqä.’ Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqeqä” ätukqe.

⁵ Qu kuknuä ii äwipiyyi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta asnġä qe äqänġuwi.

⁶ Itanġa Poli iqu hipa haqeqi wiyqanġa, Dnġ Änġuä Iqu iquaunqä äpkqe. Inġanġi qu anġä-kuknui huitanġä-huitanġä ätäpu, Goti Iqueqä kuknui hinġuä tñnqä ipäqäkuwi. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, 12 iquayi.

⁸ Qanġuä hñquaqui-hñquenġä iunġi, Poli iqu, zä miqä itä, Israitqä iquauqä anġä aquvāqñqä yäpā inġisa kuknuä awä ätuäqisminġe. Iqu iquatä, kuknuä anä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqunä ämitnġeunqä knuä indqänġe, jänä mapñqä ätuminġe. ⁹ Inġäqe, hñqua, iquauqä äwqe makunmäknqä, quuvqä maeqiyqä ipu, qokä-apäkiuqä hinġuä iqisanġi, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä mändi äkittqiyäpu, quuvqä ätukuwi. Iinjñqe Poli iqu iquau ävämetä, quuvqä heqiyqä iquau itmetä, hiunġi ique-iquenġi ämotqueqä hñqueqä anġä yäpā inġisa, iquatä kuknuä anä ätäqisminġe. Ämotqueqä iqueqä yoqe, Tiranusi ique. ¹⁰ Itanġanġi iqu quvāukuä hñquaqu e imäkätqätanġa, qokä-apäkä eeqänänġä, Israitqä iquatä, ämaqä yäpaqänġisanġä Grikä iquatä, qua Eesiya iu pmeqe, qu Naqä Iqueqä kuknui qätä äwikuwi.

Skepa iqueqä, hikñä 7 inġiquaunqä

¹¹ Inġanġi Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique iwimäkätä, iqueqä hipa iunġi wäunġuä ämaqä mimäkqänänġä di yänänäqñqä imäkminġe. ¹² Iinjñqe, ämaqe, qu tapätapā wänqä ämepu, Poli ique itmaqäpiyyi, äma äwäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänġä iquau äwiminuwi. Itanġa ämaqä iqua äñġuä eqanġuwänġa, dnġä quvqä-tänġä iqua-pqe äñġuä inä eminġuwi.

¹³ Ämaqä Israitqä, dnġä quvqä huätä dowatpñqä ikäminuwi hñqua, dnġä quvqä-tänġä hñquau äwimapiyyi, Jisasi Naqä Iqueqä yoqä ätäpu, dnġä quvqä huätä dowatanä-tpu tii ätminuwi. “Jisasi, Poli iqu Iquenyqä awä ätuätñqä Iqueqä yoqä dññi, ne kuknuä yänänäqñqä, ‘He vämapiyä’ etqunä.” ¹⁴ Inġanġi Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä naqä hñqu, ymeqä 7-tänġä-qe. Iqueqä yoqe, Skepa ique. Ymeqä iinjä iqua-pqe, Jisasi Iqueä yoqeta dnġä quvqä huätä dowatanä-tpu ätminuwi. ¹⁵ Inġi hiunġi hñquenġi, qu e tqanġuwänġani, dnġä quvqä iqu kimanġi, tiinjä ätukqe. “Jisasi Iquenyqätä, Poli iquenyqätä, nyi näqñqeqä. I etanġi he tqukuenġä?” ¹⁶ Inġanġi ämaqä dnġä quvqä-tänġä iqu ätkamäuqe, iquauqä huiwiunġi ququvqä imäkätä, gquä äqiyäpisätä, äpäsqanġa, qu anġä iunġi ävämanġi, ipä-tpqä zä qe äukuwi.

¹⁷ Ämaqä Israitqä iquatä, huizi iquatä, Epäsäsi iu pmeqä eeqänänġä iqua, ämaqä iqu e imäkqanġqenqä qätä äwipiyyi, zä inġä naqänänġä

wimeqanğa, qu Naqä Jisasi Iqueuä yoqe haqeqä ämamäukuwi. ¹⁸ Qokä-apäkä quuvqä ae eeqäkuwä kuapänänä iqua, qu äpäpu suqä quvqä hiŋuiqänä imäkmiŋuwiŋqä, ätnänä iqisa awä ätukuwi. ¹⁹ Ämaqä iquautanä paaqä huitanä-huitanä imäkqä hŋqua-pqe, quwqä nätmatqä paaqä imäkmiŋuwä itä, bukä paaqenqä näqŋqä-vqä-pqetä, äma äppiŋi, ämaqeŋqä hiŋuä iqisaŋi, tä ikakuwi. Bukä iinqä mbqe, eeqänänä 50,000 mbqä-hikä ii täuqe. ²⁰ Nätmatqä yänänäqŋqä eeqänänä iinä ätimäumiŋqetani, Naqä Iqu, Iqueqä kukŋuä ii wäunjuä yänänäqŋqä yätŋqä imäkätä, anä-himqä im-imä wätŋqä imäkmiŋqe.

Poli iqu, Epäsäsi vämetŋqä näwe imäkŋgqenqä

²¹ Wäunjuä Epäsäsi iunŋi, yänänäqŋqä ae ätimäuqanğanŋi, Poli iqu kŋuä tii indqänmiŋqe. “Qua Masendoniyä iutä, qua Äkaiŋi iutä, qanä ikitmä, qänakndanŋi Jerusälemänqä umniqeŋqä.” Iqu tiinä inä indqänmiŋqe. “Nyi iunŋi qäpu ikämi, Romä iu-pqe yqänä qunmniqe.” ²² Inğanŋi iqu ämaqä, ique yätamäkqä äwimiŋiyä hŋquaqui, Masendoniyänqä hiŋuiqä ändowatkqe. Ii, Timoti iqutä, Erastusi iqutanŋi. Poli iqu qua Eesiŋi iunŋi, hea hui inä äpmakqe.

Epäsäsi pmeqä hŋqua, kukŋuä mäkä naqä äunjuwiŋqä

²³ Hea inğanŋi, ämaqä hŋqua, Naqä Iqueqä hänaqeunqä mäwiŋqä itä, kukŋuä mäkä aanä naqänänä tii ipäqäkuwi. ²⁴ Ämaqä hŋqu äpmamiŋqe, iqueqä yoqe Demitriŋiŋi ique. Iqu hikä silpa ämetä, nätmatqä imäkqä ique. Iqu silpatanŋi, goti quanqä Atemisi iŋqä anä enqä-panŋi, ktqä wänqä iinä imäkmiŋqe. Wäunjuä iutanŋi, ämaqä, iqutä asänä imiŋuwä iqua, mbqä kuapänä ämamiŋuwi. ²⁵ Inğanŋi iqu, ämaqä iquautä, wäunjuä asä imäkäpiŋiyä-qe, huitanä-huitanä imäkqä huizi iquau-pqe, aquvä ämaŋiyätä, tiinä ätukqe. “Ämaqä, wäunjuä nyi itŋqetani iqä iquenä, he näqŋqeŋqä. Ne wäunjuä iinä di itanä, mbqä kuapänä äyä ämetunqeqä. ²⁶ I etanŋi Poli iquenyqe, he qätä äwiŋyäpu, hiŋuä ae äyä äqunänjuwiqä. Iqu anä-himqä Epäsäsi iutä, qua naqä Eesiŋi iutä, äpme, tiinä ätätŋqeŋqä. ‘Ne goti hipaitä imäkätunqeqe, naqä-qakuä hmanjqä.’ Iqu e ätuätäqanğanŋi, ämaqä kuapänänä, kŋuä asänänä iinŋi indqämbŋqä iwimäkätŋqeŋqä. ²⁷ Poli iqueqä kukŋuä ii, neyaqä mbqä wäunjuä, neyaqä yoqetä, qui imäkätŋqä äyä iqiyä. Itanğa nätmatqä-pqä hui inänjqä. Goti naqä Atemisi iŋqä anŋqeqe, qokä-apäki, ‘Ii nätmatqä hiŋŋiŋqeŋqä’ kŋuä indqämbŋqäüä. Qokä-apäkä, qua naqä Eesiŋi täu pmeqä iquatä, qua huizi pmeqä iquauŋä-pqe, apäkä täsiŋqä yoqe, haqeqä mamäupŋqä qonä äwoktäutqänjuwä-qe, Poli iqu kukŋuä ii ätätŋqe, qui wimäkätŋqä äyä iqiyä” ätukqe.

²⁸ I tqanŋi äwiŋiyi, qu äwqä tnänä imäkäpu, manä yänänäqŋqä, “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kiŋganänä iŋqä” ätkuwi. ²⁹ Itanŋi anä-himqä iu pmeqä eeqänänä iqua, manä yänänäqŋqä ätqäwäpu, Gayusi iquesä, Aritakusi iquesä, eyqiyäma, quwqä aquväqŋqä iunqä äukuwi. Iquaqä, qua naqä Masendoniyä iutanä-quaqu, Poli iqutä qanä anä ikämiŋuwä iquaqä. ³⁰ Iinä iqanjuwänğa, Poli iqu iquau kukŋuä tumuätä iqanğa, quuvqä heqiyqä iqua, iqueni a äkiqätmiŋuwi. ³¹ Inŋi tiinä-pqe inänŋi. Ämaqä, qua Eesiŋi iu miqä naqä hŋqua, Poli iqueqä käyämaqä epu, iqu quvaqä aquväqŋqeqeŋi mäwqä yätŋqä iinqä, kukŋuä ändowatkuwi.

³² Itanğa ämaqä, aquväqŋqä iu äpmamiŋuwä iqua, quwqä kŋuä indqänqe qui imäkätä, kukŋuä huitanä-huitanä ätmiŋuwi. Kuapänänä,

quwqä aquvä äqänguwä iqueqä quatinqe, maqñqä emiñuwi. ³³ Israitqä iqua, iquautañä Aleksandä iqu, kukñuä tuätñqänä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi äyqutäwatkuwi. Ämaqä hñqua hiñuä iñä äqumbiyi, “Nätmatqä tä, iquesanjqä” kñuä indqänguwi. Inğanj iqu iquauqä kukñui kima tuätñqä wiñganñi, qu kukñuä matqä ipñqä diñqe, hipa itänä ämeninä qe ämikqe. ³⁴ Iñä etanñqä-qe, qu iquenyqe, ämaqä Israitqä iutanä-que äqumbiyi, eeqänäñi mañä yänänäñqä ätäpu “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kiñganänñä iyyqä” ätkuwi. Qu iñi, äpakänä ätmiñuwi.

³⁵ Itañi ämaqä, anjä-himqä miqä iquauqä wäunjuä-wiyqä hñqu, qu kukñuä matqä ipñqä imäkäqe, tii ätukqe. “Epäsäsi pmeqä iquenä, ämaqä eeqänäñi tiññiqä näqñqe. Epäsäsi pmeqä iqune, goti naqä Atemisi iyyqä anitä, hikä pmua qäukuä haqä yätuta äpakñggä itäñi, miqä-quneyi. ³⁶ Ämaqä hñqu, ‘Kukñuä täñi, quanñiqä’ matqä yänqiyä. Iññiqe, he kukñuä matqä ipu, qämä-qämä maqänä miqä pambiyä! ³⁷ He ämaqä iquaqi ätuma äpquwä etanñqä-qe, iquaqu neyaqä anä hiqäva-imäkkä iutanñi, nätmatqä hui quwä mämeqä iqiyiqä. Itanña neyaqä goti apäkä iinyqe, mäñdi makittqiyqä iqiyiqä. ³⁸ Inñi Demitriyasi iqutä, ämaqä wäunjuä anä iqä iquatä, qu ämaqä hñqutä kukñuä-täñuwa etanñutqe, hea kukñuä ätäpu qätä wiyqänñanñeqä. Itanña qua miqä naqä iqua, äyä äpmeñä. Iqua jänäñi, kukñuä mitqänña imäqñpñqä. ³⁹ Inñäqe, he kukñuä hui yqänä etanñutqe, hea hiqä aquväñqä qäyunänñanña tqäpñqä. ⁴⁰ Quati tiññi. Ämaqä ämineyqä iqua, nätmatqä tanña imäqququenyqä qätä äwipqe, qu ne, suqä quwqä naqänänñä imäqä-qune änaqämbiyi, kukñuä ämänetäpu, hañä-iqä nätappñqäuä. Ne aquvä hiñgi äqänätanä, mañä äyä ätqunä. Inñi qu kukñuä ämänetqanñuwänñanñi, ne kukñuä kimañi, änä mätkuä yanñqunä” ätukqe. ⁴¹ Kukñuä iñi ätuäqe, qokä-apäkä iquañi, huätä qe äñdowatkqe.

20

Poli iqu, Masendoniyä iutä, Grikä iutä, ikämiñqenqä

¹ Qu mañä hiñgi ätkuwi, hma äyä iqanñanñi, Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumeqe, qu yänänäñqä tqäutpñqänä, kukñuä hui qe ätukqe. Inğanj iqu, “Äwqänä” ätuäqe, qua Masendoniyänqä wätñqä ävämakqe. ² Iqu iqinñi qanñä äwätä, quuvqä heqiyqä iqua yänänäñqä tqäutpñqä ätqäumiñqe. Iqu iqisanñi äwäqe, qua Grikä iu qe ätimäukqe. ³ Iqinñi iqu qanñuä hñquaqu-hñque äpmakqe. Qänakndanñi, iqu yimba äwätä qua naqä Siliya iu timäutñqä kñuä indqänä pmetanña, Israitqä iqua ique pizqä päkñqä, kukñuä naqä-hñqunä imäqñanñuwñqe, qätä äwikqe. Iññiqe iqu hänaqä hui-mänä wätñqä indqänätä, Masendoniyänqä anñumä qe äukqe. ⁴ Ämaqä hñqua, Poli iqutä anä äukuwi. Anjä-himqä Beliya iutanñä Pilusi iqueqä ymeqä Sopate ique, itanña anjä-himqä Tesälonaika iutanñä Aritakusi iqutä, Sekundusi iqutä, itanña anjä-himqä Depe iutanñä Gayusi ique, Timotí ique, itanña qua naqä Eesiya iutanñä Tikikusi iqutä, Tropimusi iqutä, iquayi. ⁵ Masendoniyatanñi, ämaqä tqua, qu hiñuiqä äwäpu, anjä-himqä Troasi iu nenyqä hiñuä äqämbu äpmamiñuwi. ⁶ Ne Pilipai iunñi, hiunñi naqänänñä bretqä yenñuä qo matäuqä ique hiñuä ae äqunaqe, yimba ätkamäutanä, huiñi hipa hñginñi eeqänä päwqanña, ämaqä iquañi Troasi iu äwimakqe. Iqinñi ne wikä hñqu äpmakqe.

Poli iqu, Yuläkesi ique anñumä ävauqumuatkqenqä

⁷ Ingañi hiunji kinganänjä iqueni, ne ämaqä quuvqä heqiyqä iqi pmeqä iquatä buayä anä natunquä aquvä qänataqeunji, Poli iqu awiñga wäniñqä etanji, iqu qokä-apäkä iquau kukñuä awä ätukqe. Iqu kukñuä kuapänä ätqa wätqätanji, heatqä quaesqä qe imänggqe. ⁸ Anjä hiqñqä ne aquvä qänatunquä iqueni, yakä iu äpäkeyani, ätenjä hñquaqi ämäwqätäuanani, hñququque pmeqanqua, hiqi-tä kuapä äyänäminqe. ⁹ Ingañi hikñä hñqu, iqueqä yoqe Yuläkesi iquvi. Iqu anjä huätänänqä iu äpme, hiqaqänqä hipikutäwä iqämanminqe. Poli iqu kukñuä yqänä tätqätannga, iqu hiqaqä hämänä äwiqe, qua mäñi äpäknqqe. Ingañi qu äpäwäpiyi, a ämaqätkuwi, iqu ae äpäkonqanji äqunquwi. ¹⁰ Poli iqu-pqe äpäwiqe, hikñä iqueuä haqeqi äpäknäqe, ique a äkiqätäqe, iquau ätukqe. “He yäunüä ipu, äwäwa miqä pambiyä. Iqueqä häñä-pmeqe, änänjqä.” ¹¹ Ingañi Poli iqu iquatä anji äpepiyi, iqu buayä äkutäqe, iquatä anä änguwu. Buayä qäpu ämbiyi, iqu kukñuä kuapänä inä ätukqe. Zä äyä veqannga, iqu ävämakqe. ¹² Hikñä ique, häñä yqänä etanji, qu ätuma äwäpiyannga, äwqä hanuä äwiñgqe.

Poli iqu, Troasi iuta Miletusinqä äukqenqä

¹³ Iqisanji ne Poli iqu änatkqä-pa, ique äväma, yimba iu äwätanä, anjä-himqä Asosi iu ganä qe ätimäukqe. Ii tiñi. Iqu Asosinyqä hänaqä iu qanä äwätä, yimba iqisa tkamäutñqä äwiñgqe. ¹⁴ Iqu äpätä aquvä mänaqiyqannga, ne ique itmeni yimba ätkamäutanä, anjä-himqä Mitilini iunqä äukqe. ¹⁵ Awiñganji, iqiñi ävämanji, qua Kiyosi iu qe ämäwqätäuanani, awiñga-mändanji, ne äwaqe, anjä-himqä Samosi iu iuäqämakqe. Itanji hiunji huizi iqueni, ne anqumä äwätanä, anjä-himqä Miletusi iu iuäqämakqe. ¹⁶ Poli iqu maqänä äwätä, hiunji hapä pmeqä naqänänjä qu ‘Pendikosinjanjqä’ ätminuwä iqueni, Jerusälemä iu hinuä qunätñqä äwiñgqe. Iiñiqe, “Hea kuapänänji, qua naqä Eesiya iu mäpmeqä yaninqua diñqe, Epäsäsi iunji ämäwqätäuatunqeqä” knuä ämakqe.

Poli iqu, Epäsäsi iutanjä quuvqä heqiyqeu miqä iquau ätukqenqä

¹⁷ Ne anjä-himqä Miletusi iu ätimäuanani, Poli iqu, quuvqä heqiyqeu miqä iqua äpäpu, ique hinuä mäqumbñqä diñqe, kukñuä Epäsäsi iunqä ändowatkqe. ¹⁸ Qu ae äyä timäuqanquwannga, iqu tiñä ätukqe.

“Nyi kinganänjä Eesiya iu ätimäutmä, hesä äpmamännga suqä ii imäkminqenqe, hiqä-hiuänji näqñqä enäuä. ¹⁹ Hea ique-iqueni, Israitqä iqua mäñdi ängittqiyänä-tpu itqätanqä, hanjä-iqä ämetmä, knuä kuapänä äqiyätmä, nqä yoqe mäñdi äkittqänätmä, Naqä Iqueqä wäunjuinä äyä iminqe. ²⁰ Nyi zä miqä itmä, nändi mäwqä äyä iminqe. Aquväqñqä iunä-pqä, hiqä anjä hñqunä-hñqunänjä iu-pqe, nyi kukñuä äñguänänjä he yätamakqä hiyqenqe, qäyunä etminqe. ²¹ Itannga hea ique-iqueni, Israitqä iquaunä-pqä, itannga Grikä iquau-pqe, tiñi inä äyä ätuminqe. ‘Ne suqä quvqetanji, Goti Hanjuwä Iquenyqä knuä äkunmäknätanä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyquatunqeqä.’ Iinqe he näqñqä äyä etqänuwiqä” ätukqe.

²² “Itannga qätä nyipiyä! Täñganji Dñä Äñguä Iqunä inyimäkqanji, nyi Jerusälemänqä umqä iqä. Iqiñi suqä äki nyimenqutiyä? Nyi maqñqeqä. ²³ Näqñqä tä qenyä eqänä. Dñä Äñguä Iqu, awi tiñä ändätñqeqä. Nyi anjä-himqä eeqänänjä iu qanä ikämqanqanji, qu guä äpmuatenjiyäpu, hanjä-iqä dappnuwiqä.

²⁴ Inäqe nqä häñä-pmeqenqe, kñuä mindqänqä itqänänä. Oeyä! Nqä änyinqe, hänaqä nqä äwätñqä iunqä änyinätanqi iu äwätmä, wäunjuä Naqä Jisasi Iquesa ämakqe, qäpunä imäkmqä itqänänä. Nqä wäunju, kukñuä äñguänänä Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä qeqä imänqä iuta hiñgi vqeunqä awä tquämqeqä. ²⁵ I etanqi qätä nyipiyä! Nyi hiyaqä awä iqi ikitmä, Goti Hanjuwä Iqunä migeunqä awä äyä etminqeqä. Inäqe täñganji nyi tiininqä näqñqeqä. Qänakndanji, he eeqänänqenä, nyaqä hipenji, hiñuä mañqänqä ipnuwiqä. ²⁶⁻²⁷ Iinqe nyi kukñuä hämänä etqänä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä eeqänänä iunqe, awä etmqä diñqä zä miqä etminqä iunji, ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisa qui imäkñgqä etanqutqe, ii nqä suqä quvqä manä.

²⁸ He hiqä-hiuänji äñguänä mimbiyä. Itanqa qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä häñeqä iuta, mbqä itä aquvä ämaqäkqä eeqänänä iquauñä-pqe äñguänä inä mipiyä. Qu sipsipqä enqä-panä etanqi, iquau mipñqä diñqe, Dñä Äñguä Iqu he atäunjuä äyä ekqeqä. ²⁹ Nyi näqñqeqä. Nyi eväma äumqänqanji, hiveqä hiqiyqä iqua, hiyaqä awä iqi äpäpu, sipsipqä iquauñi qui imäkqäpnuwiqä. ³⁰ Itanqa ämaqä hiqä-hiuätanä hñqua ävaupu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä hui, iquau qänaki äwivändqa upñqe, kukñuä quañgä tqupnuwiqä. ³¹ Iininqe nyi imäkminqä iunji, knji huätä mäwquatämäuqä ipu, hea ique-ique äñguänänä minqñqä. Quväukuä hñquaqi-hñquenä iunji, nyi heatqänqatä, hiunjinqatä, hanjuä mäwiqä itmä, nqä hiñuitanji kñuä äqiyätmä, he eeqänänji näqñqä äyä ämetquaminqeqä.

³² Täñganji nyi heñi, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iu equmuateqänä. He yänänäqñqä emäkkä diñqe, Goti Hanjuwä Iqutä, Iqueqä qeqä imänqeta hiñginäwa vqenqä kukñuä iqutänji, ii qäyunänjiqä. Itanqa qokä-apäkä, Iqueqänqä atäunjuä ikqä iquauñi, Iqu nätmätqä äñguänänji ävänqiyä. Inji he-pqe nätmätqä iinji mapnuwä iinqe, ii qäyunänjiqä.

³³ Ämaqä hñqueqä mbqenqätä, gquä-pqenqätä, nyi hiñuä aowi mäqunquä itñqeqä. ³⁴ Hiqä-hiuänji näqñqeqä. Nqä hipa uita imäkätmä äyä äminyätñqeqä. Itanqa ämaqä nyitä anä pmetanquwä iquauñä-pqe ämitñqeqä. ³⁵ Nyi wäunjuä eeqänänä heyaqä awä iqi iminqe, äyä ämetquaminqeqä. Nyi ii iminqä-panji, he-pqe wäunjuä yänänäqñqä ipu, ämaqä iquauqä-quwä yätamakqä minqä iqanquwä iquauñi, yätamakqä vqäpnä. Itanqa Naqä Jisasi Iqu ätkqenqä kñuä indqänqñä. Iqu tiinä äyä ätkqeqä. 'Ämaqä nätmätqä ävätqä iqueqä aquvänä iqe, ämaqä nätmätqä ämetqä iqueqä aquvänä iqä iunji, ämäwqätäuniqeqä.'

³⁶ Poli iqu kukñuä ii ae ätuäqe, inqanji iqu iquatä qonä anä äuktäupu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä qe ätkqe. ³⁷⁻³⁸ Iqua kñuä kuapanä äqiyäpu, ique a äkiqätäpu, quneqä äwikiwi. Inqanji iqu iquauñi, "Nyaqä hipenji, anqumä hiñuä mañqänqä ipnuwiqä" ätukqenqä, qu eeqänänji huäqä kiinä äwunqqe. Inqanji qu ique yimba iunqä qe ätuma äkuwi.

21

Poli iqu, Jerusälemä yätunqä ekqenqä

¹ Inqanji ne ämaqä naqä iquau ävämetanä, yimbäue äpaquvatanä, jänä äwätanä, qua Kosi iu ätimäukque. Itanji awinqanji, qua Londesi iu ätimäuani, iqisanji anä-himqä Pätala iunqä äukqe. ² Pätala iunji, yimba hñqu, qua Ponisiya iunqä wätñqä iqanqi ämoqumueni, ne yimba ique ätkamäutanä, iqinji ävämakque. ³ Ne äwani, qua Saplusi iquenji, hipa qunamäuqänqisanä äqunmänji, qua Siliya iu ätimäutanä, anä-himqä

Tayä iunji, yquayä ämaipnqä iuäqämakque. ⁴ Iqini ne, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu iqi äpmaminuwä iquau ämäqumueni, iquatä wikä hnqu äpmakque. Ämaqä iquauni, Dnâ Änguä Iqu knuä vqanji, qu Poli iqueni, “Si Jerusälemänqä mäwqä ishqeqä” ätuminuwi. ⁵ Ne anä-himqä iunji ävämetanä, qanä watunquä iqanqua, quuvqä heqiyqä iquatä, ymeqä-apäkä iuatä anä-himqä iqueni yäpaqä mängisa änäquatämäukuwi. Ne äwani, eqä-pnâ manä iqini, qonä äuktäutanä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkque. ⁶ Inganji ne, “Äquatnatunquä” ätuage, qu “Evämequnä” änatpiyi, anämqä uwqanqä, ne yimba iu äpaqukque.

⁷ Tayänji äväma äwani, anä-himqä Tolesesi iu ätimäukque. Iqini, ne quuvqä heqiyqä iquau yeeqä ävätanä, hiunji hnqunä anä äpmakque. ⁸ Awiŋganji ne äväma äwani, anä-himqä Sisariya iu ätimäukque. Iqini ne Pilipä iqueqä anjuinqä äwätanä, iqutä hiqaqä anä äwokque. Iqu kuknuä änguä qokä-äpäkiu awä ätuäkäminqä ique, itanqa iqu ämaqä 7, buayä iwäsäuqänqä hinuiqänä atäunuä ikuwä iutanä iquwi.* ⁹ Iqu iqueqä meqe, hnquaqui-hnquaquiwi. Iua qokä maeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui hinuä ätminuwi.

¹⁰ Ne iqi hiunji hui ae pmetanqua, Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä hnqu, qua Jutiya yätuta äquvepkqe. Iqueqä yoqe Akipasi† ique. ¹¹ Iqu änemeqe, Poli iqueqä aquvi ätäuquvätä, yukä hipa iu hatnä äququätänäqe, tiinjä ätkqe. “Dnâ Änguä Iqu tii ätqiyä. ‘Aquvâ tqueqä kaniqueni, Israitqä iqua Jerusälemä iunji, guä tii äkiqiyäpu, Israitqä iqua qäyâ etanji huiziquauä hipa iu wipnqäüä,’ ätqiyä” änatkqe. ¹² I tqanji äwiyaqe, nesä, qokä-apäkä anä iutanitä, Poli iqueni, “Si Jerusälemänqä, mäwqä ishqeqä” ämäutqunqque. ¹³ Inganji iqu kimanji, tiinjä änatkqe. “He knuä äqiyäpu, äwqä hanä-iqe ändapquwi, ii sunqäwä? Nyi guä ängiqiyäpnqä dinqe, knui iqunä mindqänqä iqä. Knui hnqu inänji. Nyi Jerusälemä iunji, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta-pqe inä päkonmqä dinqe, ‘njqä’ ätqänä.” ¹⁴ Iqu yänjä qänqanji äqunani, ne angumni mätquä itanä, “Nätmatqä Naqä Iquesa ätimäuqe, qäyâ ätimäuänä” ätkqe.

¹⁵ Hiunji hui ae äpäwqanqa, ne Jerusälemänqä watunquä näwinyä imäknani, ävämakque. ¹⁶ Quuvqä heqiyqä Sisariya iu äpmaminuwä hnqua, iqua nesä äwätanä, Nesonä iqueqä anju pmetunqque, iqinyqä änätma äukuwi. Iqu ämaqä, qua Saplusi iutanä-que, qänqanäni quuvqä heqiyqä-qu äpmaminqe.

Poli iqutä, quuvqä-heqiyqeu miqä iquatä, kuknuä ätkuwiinqä

¹⁷ Ne Jerusälemä timäuqanqua, quuvqä heqiyqä iqua yeeqä äneyäpu, qe inetmakuwi. ¹⁸ Awiŋganji, Poli iqu, Jemisi iqutä kuknuä siynqä uwqanji, ne-pqe anä äukqe. Itanqa quuvqä heqiyqeu miqä eeqänänjä iqua-pqe, inä ätimäukuwi. ¹⁹ Inganji Poli iqu iquau yeeqä ävätä, tii ätuminqe. “Nyi, Israitqä iqua qäyâ etanji huiziquauä awä iqisanji wäunuä itqätanqanji, Goti Hanjuwä Iqu iquauni, iinjä-iinjä iwimäkätjqeqä.”

²⁰ Iqua iqueä kuknui qätä ae äwipiwi, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäupiyi, Poli iqueni tiinjä ätukuwi. “Tasi-gua iquki, si näqnqeqä. Israitqä kuapänänjä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwiqä. Eeqänänjä iqua, kuknuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iunji, a yänänäqnqä äqätäunuwiqä. ²¹ Itanqa iqua sinyqe, qätä tiinjä äwiyätqänjuwiqä. Israitqätanä, ämaqä huiziquauqä awä iqi äpmenjuwä iquauni, si tii äyâ ätuäkätqänjiqä. ‘He suqä Mosisi iqu änätapkqe, huätä vquatämäupu,

* 21:8 Wäunjuinqä 6:1-6 † 21:10 Wäunjuinqä 11:28

hiqä ymeqä iquaunji, huiwä häuä maktäuqä ipu, atqä-awäkauqä suqä iunji, qänaknä miqä pambiyä' äyä ätuäkitqänjiqä. ²² Sinyqe, 'Iqu ae äpqqä' qätä äwiyäpiyanğanji, yeeqä miqä ipnqäuä. Iinqe ne äänä imäkatunquäwä? ²³ Si tiinjä imäktñqe, änenjiyä. Ämaqä nesanä hnquaqui-hnquaquinä iqua, qu kukñuä guä ämäsäupu, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi ekuwi, äwinä. ²⁴ Ämaqä iquaunji si itmetnä, he eequenä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinj, kiyä maeqä pmapñqe, suqä qäyunänjinä imäkpñqä änenjiyä. Itanğa huizi-pqe, qu quwqä dä inä täwämbñqe, si quwqä hiqäva-imäkcñqä mbqä isñqä änenjiyä. Si iinjä imäkcñqä, ämaqä eeqänänjä iqua, kukñuä quwqä sinyqä äwiyquwinqe, näcñqä tiinjä hipñqäuä. 'Ii, kukñuä quanjiqä.' Itanğa sinyqe, näcñqä tiinjä inä hipñqäuä, 'Iqu suqeuñji, qänaknä iqä-queqä.' ²⁵ Itanğa Israitqä iqua qäyä etanği huizi quuvqä eqiyätqänuwä iquaunji, ne pipa iunji, kukñuä tiinjä ae äyä äqiyätanä äwikqueqä.† 'Ämaqä hnqu nanuä ämetä, goti quanğä iquaunqä hiqäva-imäkcqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanuä häñeqä yqänänjä-tänji manqä ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqä di-pqe manqä ipnuwänqätä, itanğa suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkcqä pa iqäpnqe' äqäkqueqä" ätukuwi.

²⁶ Awinğanji iqu ämaqä iquaqui-iquaqui itmetä, iqutä, qutä, kiyä maeqä pmapñqä diñqä, suqä qäyunä imäkcqe. Inğanji iqu hiqäva-imäkcqä anjä täknä yäpä yänğisa äpeyätä, hiqäva-imäkcqä iquau, qu hiunji äsqeñji kiyä maeqä anğuanänjä äpmapu, hiqäva hnqunä-hnqunä imäkpnuwänqä ätukqe.

Qu hiqäva-imäkcqä anju, Poli ique guä äkiqiyäukuwinqä

²⁷ Hiunji 7 päwätñqä iqanğa, Poli iqu, hiqäva-imäkcqä anjä täknä yäpä yänğisa äpekqe. Israitqä, qua Eesiya iutanjä hnqua, iqu iqi pmetanği hinuä äqumbiyi, ique a äkiqätäpu, ämaqe, iquenyqä äkasuwä munätñqä imäkpñqä diñqä, tääqä yänänäcñqä tiinjä ätukuwi. ²⁸ "He Israitqä iquenyä, yätamäkcqä nepiyä! Ämaqä anjä-himqä eeqänänjä iu ätuäkitä, neyaqä ämaqä iquautä, kukñuä-suqä iutä, hiqäva-imäkcqä anjä täu-pqe, mändi äkittqiyäkitñqe, ämaqä tä, qäqueqä. Itanğa tänganji iqu tiñä-pqe äyä imäkcqiyä. Iqu ämaqä, ne Israitqä iqune qäyä etanği huizi iquaunji, hiqäva-imäkcqä anjä täknä yäpä tängisa ätuma äyapqiyä. Iqu e imäkcqe, anji Goti Hanjuwä Iqueqänä qäyä etanği, Iqueqä hinuä iqinj kiyä mätcqä imäkcqiyä" ätukuwi. ²⁹ Qu kukñuä iinj, tiññqä ätukuwi. Kinğanänji Poli iqutä, Tropimusi, ämaqä Epäsäsi iutanjä iqutä, hiqäva-imäkcqä anjä yäpaqänğisa ikitqätanğinyä äqunquwi. Itanğa qu, Poli iqu anjä täknä yäpä yänğisa äqumbiyänğanji, "Iqu Tropimusi iqueni, täknä yäpä tängisanqä qäsä ätuma äyapqiyä" tpu ipu, e ätukuwi.

³⁰ Qokä-apäkä Jerusälemä iu pmeqä eeqänänjä iqua, kukñuä iinjä qätä äwipiyyi, qu tnänjä äpäpu aquvä äqämbiyi, Poli ique a äkiqätäpu, hiqäva-imäkcqä anjä täknä yäpaqä inğisa eyqiyäma äukuwi. Inğanji qu maqänänji, täknä hävqe qñqanä qe ämäyekuwi.

³¹⁻³² Qu Poli ique äpäkpñqä itqätanğuwänğanji, mäkä-iqä Romä iutanjä iquau miqä naqä iqu, "Jerusälemä pmeqä eeqänänjä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä hinği äunätqänäuä" tqanğä äwiyäqe, maqänänji iqueqä mäkä-iqä iquautä, iquauqä naqä iquautä, itmeqe, qokä-apäkä iqua pmetanğuwä iqinyqä tnänjä äquveqäkuwi. Qokä-apäkä iqua, iqutä, iqueqä mäkä-iqä iquata äquvepçanğä äqumbiyi, qu Poli ique äpäkmñuwi ävquatämäukuwi.

† 21:25 Wäunjuinqä 15:29

³³ Inġaŋi mäkä-iqeu miqä naqä iqu äpäqe, Poli ique a äkiqätäqe, iqueqä ämaqä iquau ique senqä hŋquaqtä guä kiquyäuŋqä ätukqe. Inġaŋi iqu qokä-apäkä iquauni, yatŋqä ävätä, “Ämaqä tqu, tqukä? Iqu äänä imäkätqänä?” ätukqe. ³⁴ Inäqe, iqua kuapänä epu, maŋä nänjimaŋisa yänänäqŋqä tätqätanġuwitani, iqu kukŋuä quati qätä mäwiyqä itä, iqueqä mäkä-iqä iquau, Poli ique iquauqä anä yänänäqŋqä iunqä ätuma upŋqä ätukqe. ³⁵⁻³⁶ Ique ätuma wätqätanġuwänġa, qokä-apäkä iqua qänaki äwivändäpu maŋä yänänäqŋqä, “Iqueni pizqä päkpiyä!” ätmiŋuwi. Itanġa iqua anä iqueqä hänaqä yakä iu ätimäupiyi, qu ique äpäkpŋqä etanġi, iqua iqueni haqeqä a äqätqa ekuwi.

³⁷ Mäkä-iqä iqua ique anä iunqä ätuma upŋqä iqanġa, iqu iquauqä ämiqä naqä ique, Grikä iquauä anä-kukŋuä ätätä, “Nyi kukŋuä hui ktmqätanä?” ätukqe. Iqu kimaŋi, “Si Grikä iquauä kukŋui äänä dtŋqäwä?” ätukqe. ³⁸ “Si qua Isipätanä iqukiyi. Hiŋuiqänäŋi gapmanqä iquauni, mäkäŋqä ävauqumuätänä, ämaqä 4,000 iquau ipäqäyunitä päsqanġuwä iquauni, anä avqŋqä yeŋuä iunqä ätuma äumiŋä iqukiyqä, kŋuä änyiyqiyä” ätukqe. ³⁹ Inġaŋi Poli iqu, tiŋä ätukqe. “Nyi ämaqä Israitqä iqunä, anä-himqä Tasusi iutanä, qua Silisiya iutanä iqunqä. Nyaqä anä-himqe, yoqä naqä qonqä aniqä. Nyi ämaqä tquau kukŋuä tumqä, hiŋuinä ŋqänäyä” ätukqe. ⁴⁰ Mäkä-iqeu miqä naqä iqu ‘ŋŋqä’ tquanġa, Poli iqu anä yakä iu pämä ätqäuqe, ämaqä kukŋuä matqä ipŋqä, iqueqä hipae hiaqusqä qe ämikqe. Qu kukŋuä matqä pmetanġuwänġa, iqu iquauqä anä-kukŋuä iunä qe ätukqe.

22

Poli iqu, qokä-apäkiu, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

¹ “Tatqä-guäka iquendä, apiqukuendä, nyi suqä quvqä mimäkqä itŋqä iinqe, awä hitqanġmdqe, he qätä nyipiyä” ätukqe. ² Qu Poli iqu, iquauqä anä-kukŋuä iunä tqanġi äwipiyänġani, kukŋuä matqä, qeiqinyä äpmakuwi. Inġaŋi iqu tii ätukqe.

³ “Nyi Israitqä iqunqä. Nqä nipai, qua Silisiya iu, anä-himqä Tasusi iu änmikqeqä. Inäqe nyi naqe, anä täuta ekqe. Nyi atqä-awäkauqä suqä eeqänänŋqä näqŋqä himqe, Gämeliyoli iqu äŋġuänä ämändquakqeqä. Itanġa he tanġa tä imäkätqänuwä-pa, nyi-pqe suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäkqämqä yänä äqänätŋqeqä. ⁴ Nyi ämaqä, Jisasi Iqueqä hänaqä iu qäyu wätqätanġuwä iqua äpäkombŋqä diŋqe, quvqä itquetmä, qokä-apäkä hui guä äkiqiyäutmä, guä kiquyäueqä anä iu äyä äpmuatemiŋqeqä. ⁵ Nyi suqä ii imäkmiŋqenqe, hiqäva-imäkqä naqä iqtä, Israitqeu miqä naqä eeqänänä iquatä, qu iinqe näqŋqä eänuwä-qae, he awä hitŋqäuä. Nyi, Israitqä Dämaskasi iu pmeqä iquau motquamqŋqe, qu pipa äqiyäpu ändapkuwi. Inġaŋi ämaqä Dämaskasi iu äpmepu, Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanġuwä iquauni, guä äkiqiyäutmä, haŋä-iqä mapŋqänä iqisa ätuma quvepmqä diŋqe, nyi täqŋi ävämakqeqä” ätukqe.

⁶ “Hiunji quemisqä hiätŋqäqŋi, nyi qanä äwätmä, Dämaskasi iu timäumqä qäqiqi wätqätanġani, maqänäŋi qäukuä haqä yätutanġi, we-huŋqä naqänänä hŋqu nyuauä enqä-pani qe änyimakqeqä.

⁷ Änyimeqanġani, nyi qua iqi äpäknmä witanġa, Ämaqä Hŋqueqä maŋitanġi, ‘Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqäninyä?’ dqanġi äwikqeqä. ⁸ Iinä äwimi, ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’ ätukqeqä. Kimaŋi, ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanä Iqunqä. Ämaqä si qui imäkätqänġi,

ii Nyinjqa' ändkqeqä. ⁹ Ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, qu we-hunqe äqumbiyä-qe, kuknuä dqangqä Iqueqä manj, qätä mäwiyqä ikuwiqä. ¹⁰ Inğanj nyi, 'Naqä Iquki, nyi äänä imqäwä?' tquanğa, Naqä Iqu tiinjä qe ändkqeqä. 'Si ivatuwänätnä, Dämaskasi iu yäpä yängisa huizä. Iqinj ämaqä hñqu, wäunjuä eeqänäni Nyi sinyqä äteqeunqe, si ktqonqä,' ändkqeqä. ¹¹ We-hunqä naqänänj Iquesanj, nyaqä hinjui hea inuwimäkqangqenqe, ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, nyi a ämanjqanğa äwäpu, Dämaskasi iu anqquatämäukuwiqä" ätukqe.

¹² "Ämaqä hñqu, Dämaskasi iu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä iqä-qu eä, kuknuä-suqä iunj qänaknä iqä-quvi. Iquenyqe, Israitqä anj-himqä iu äpmaminjuwä iqua, 'Ämaqä anguanänj-queqä' ätminjuwi. ¹³ Iqu äpäqe, nyi-tänj qäqi ätqäuepäqe, 'Tasi-gua Soli iqukiyä, tqä hinjui, angumä anjuä qändnqinyä,' ändkqeqä. Qanğanj hinjuä äqänätmä, nyi ique hinjuä äqunqeqä.

¹⁴ Inğanj iqu tiinjä ändkqeqä. 'Atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, si äyä ätekikqeqä. Si Iqueqä äwinqä iunqänä näqnqä eätnä, Ämaqä suqä jänänj imäkätñqä Ique hinjuä qunätnä, kuknui, Iqueqä-kiuä tqangutqä iunä, qätä wisñqä ätekikqeqä' ändkqeqä. ¹⁵ 'Ii tiinjqä. Nätmatqä si hinjuä äqunätnä qätä äwiyätñj, qokä-apäkä eeqänänj iquau, Iquenyqä awä tuäkiqätñänqä hitanjiyqä. ¹⁶ Inj etanji si squenqä hinjuä äqänä, pmatñqäwä? Si ävauätnä asnj matñqeqä. Si Iqueqä yoqä tqangti, Iqu asnj äkqiyätä, tqä suqä quvqe, huätä makmäutñqeqä,' ändkqeqä" ätukqe.

¹⁷ "Qänakndanj nyi, Jerusälemä iunqä angumä äyapätmänğanj, hiqäva-imäkkä anj yäpä ingisa äpeyätmä, tääqä ätätmä äpmamänğanj, nyi wätqä enqä-pa ae äqunqeqä. ¹⁸ Nyi Naqä Ique hinjuä qunqanğa, Iqu tiinjä ändkqeqä. 'Si täqinj, Nyinyqä awä tquanqtqe, qu qätä makiyqä ipñqä iquwä-qae, si Jerusälemä täunj maqänä ävämatñqeqä,' ändkqeqä. ¹⁹ Kimanj nyi tii ätukqeqä. 'Naqä Iqukiyä, oeyqä! Qu nyinyqä näqnqeqä. Nyi anj aquväqñqeqä ikitmä, qokä-apäkä Sinyqä quuvqä eqiyätqätanjuwä iquaunj, guä äkiqiyäutmä, hiqokä täua ätävätmä imäkminqenqe, qu näqnqä enäüä. ²⁰ Itanğa qu Stipenä, Sinyqä awä ätminqä ique, pizqä päsqanjuwänğa, nyi "änjuiqä" ätätmä qäqiqi ätqäümä, ämaqä iquauqä gquä quäuqe ämiminqenqä-pqe, qu näqnqä enäüä' ätukqeqä. ²¹ Inğanj Naqä Iqu, nyi tiinjä ändkqeqä. 'Si äutñqinyä. Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi, kinj nämä pmetanjuwä iquaunqä kndowatmqänä' ändkqeqä" ätukqe.

Poli iquä, mäkä-iqueu miqä naqä iquä, kuknuä ätkiyinqä

²² Ämaqä iqua, Poli iqueqä kuknui qätä äwipiyä-qe, iqu ämaqä huizi iquaunqä tqangqenqä mäwinqä iqanji, manj tnänj ätäpu, "Pizqä päkpiyä! Ämaqä tq, qua täunj mäpmeqä yätñqeqä" ätkuwi. ²³ E ätpiyi, manj hinjänäwa ätäpu, iquauqä gquä quäuqe bi äquvätämäupu, qua hinyanj äuaquvämäukuwi.

²⁴ Iinj äqunäqe, mäkä-iqueu miqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iquaunj tiinjä ätukqe. "He iqueni, anj yänänäqnqä iunqä ätuma upiyä! Iqinj, he hiqoki, iqu, 'Nyi suqä iinj-iinj imäkätñqeqä' ätätä awä natätñqänä, täua täwipiyä!" Qokä-apäkä iqua äwqä tnänj imbu, Poli iquenyqä manj tnänj tqanguwinqä näqnqä anguanä metñqä, ii ätukqe. ²⁵ Itanğa qu hiqokä täua täwipñqä, yukä-hipa häundaqä itqätepu, guä kiqiyeqanjuwänğa, iquauqä ämiqä yäpä iqinj iqu qäqiqi tqäuätanğa, Poli iqu iqueni tiinjä

ätukqe. “Suqe, tiinjä ätnä äwinä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä witanjutqe, qu iqueni, ‘suqä quvqä-tañutiyä’ tpu, hinuä gumbñqe, kukñuä ganä mitpñqe. Inji tanğanji he nyi ämbäkñqä iquwi, änäänñqäwä?” ätukqe.

²⁶ Mäkä-iqeu miqä yäpä iqinjä iqu, iinjä äyä tqanji äwiyäqe, iqu äwätä, iquau miqä naqä iqueni, tiinjä qe ätukqe. “Si äänä imäkñqäwä? Ämaqä tqu, Romä iutanjä-queqä.”

²⁷ Itanğa ämiqä naqä iqu äpäqe, “Si nyi diyä! Si Romä iutanjä iqukitanä?” ätukqe.

Inji Poli iqu, “Auqä” ätukqe.

²⁸ Itanğa, ämiqä naqä iqu, “Nqä yoqe, pipa Romä iu qäpñqä, nyi mbqä naqä äwikqe” tquanğa, Poli iqu, “Nyi oeyqä. Nipai äninyquanğa, nyi ämaqä Romä iutanjä-qunä äyä ekqe” ätukqe.

²⁹ Mäkä-iqä, ique yatñqä äväpu, hiqokä täua tävanä-tpu iminuwä iqua, iqu e tqanji äwipiwi, iqua zä ipu nändi maqänä ätqeukuwi. Itanğa iquau miqä naqä iqu, “Poli iqu ämaqä Romä iuta-ñueqä” näqñqä eäqe, iqu ique senqätä guä kiyäupñqä ätukqeuta, iqu-pqe zä inä qe ikqe.

Poli iqu, Israitqeu miqä naqä iquau kukñuä ätukqenqä

³⁰ Mäkä-iqeu miqä naqä iqu, Israitqä iqua, “Poli iqu, ququvqä imäkätñqä iqueqä” ätukuwinqä näqñqä änguänä metñqä äwinqqe. Inji awinğanji, iqu Poli iqueni, guä ewewatäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, Israitqä iquau miqä naqä huizi iquautä, tääqä ätuätumeqe, Poli iqueni ätuma, iquauqä hinuä iqi pämä ätqätekqe.

23

¹ Itanğa Poli iqu, Israitqä iquau miqä naqä iquauqä hinuä iqi, hinuä jänä äqunä ätqäuä ätukqe. “Nqä nyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu hinuä ñqänätanji, iqa äpñinjanmi, hea tanğa täsuwänä. Nyi suqä quvqä hui, mimäkqä itñqä etanji, womba miqä itqänänä” ätukqe.

² Iqu iinjä tquanğa, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, ämaqä Poli iqu-tañä qäqiqi pämä tqäutanjuwä iquauñi, “He manä iu päkpiyä!” ätukqe.

³ Itanji Poli iqu iqueni tiinjä ätukqe. “Si häuiqä a kukuinuä qu qua qäpaiqä haqe qä äqiyäqisätqänuwä-panä iñjukui etanji, Goti Hanjuwä Iqu si-pqe inä kpäsänqiyä. Si knui, ‘Nyi kukñuä-suqä iunji qänaknä iqunjqae, ique kukñuä mitmqeqä’ knuä indqänätinä, täqi äyä äpmeninyä. Inäqe, qu nyi ämbäkñqä täkqä ätunji, ii si kukñuä-suqä iunji hñgisanä inä inyä” ätukqe.

⁴ Ämaqä qäqiqi pämä ätqäuminuwä iqua, qu kukñuä ii qätä äwipiwi, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä naqä tqenji, kukñuä quvqä ätunji, änäänñqäwä?” ätukuwi.

⁵ Kimanji Poli iqu iquauñi, tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, iqu hiqäva-imäkqä naqä iqueqenqe, nyi maqñqä eämä, quvqä iqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, ‘Ämaqä ämeyätñqä hñquenyqe, kukñuä quvqä matqä pambiyä,’ äyä äqänänä” ätukqe.*

⁶ Israitqä iquau miqä naqä iqua, ämaqä yoqä hñquaqu qonqä iquautanjä iquayi. Hñqua, Satyusi iqua hitanğa, hñqua, Parisi iquai. Poli iqu iinjä näqñqä eä, manä tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, nyi Parisi iutanjä iqunä eämä, qutä anä ätqäunänä. Nyaqä knui, tiinjä indqänänänä. ‘Ämaqä ae äpäkonjuwä iqua anğumä vaupnuwiqä.’ Nyi knuä iinjä indqänätñqetanji,

* 23:5 Anğumä Itmakqä 22:28

täqi täsä ätqäunänä” ätukqe. ⁷ Poli iqu kuknuä iinjä tqanjanj, Parisi iquatä, Satyusi iquatä, kuknuä mäkä äumbiyitanj, awä qe iwäsänguwi. ⁸ Kuknuä mäkä äunjuwi, kiqä quati tiinj. Satyusi iqua, knuä tiinjä indqänminjuwi. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anjumä mävaucä ipnqäuä. Itanja enätqä itä, dnä itä, mäpmetqänä, oeyä.” Inäqe, Parisi iqua nätmätqä iinjä iquaunqe, “naqä-qakuiqä” knuä indqänminjuwi.

⁹ Itanja qu manjä yänänäqñqä ätpiyi, Parisi iutanjä kuknuä-suqenqä näqñqä hñqua, pämä ätqäupu, äkasuwä ätäpu, kuknuä yänänäqñqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqueqä suqä quvqe, hma etanji äqunäjuna. Iqueni, dnä hñqu ätqutiyä, ä enätqä hñqu ätqutiyä? Ne maqñqeä.”

¹⁰ Injanj mäkä-iqueu miqä naqä iqu, quwqä kuknui mäkä enqä-pa hunqanjuwä di naqänänjä äyä timäucanji äqunäqe, qu Poli ique hiyqi-hiyqi ämipu, ique qui imäkpñqä iinjqe, zä kiinjä äwiñgqe. Iutanj, iqueqä mäkä-iqä iquau tiinjä ätukqe. “He äwipu, Poli ique, iquauqä hipa iuta itmepu, neqä anjä yänänäqñqä iunqä ätuma upiyä!”

¹¹ Heatqä iqueni, Naqä Iqu, Poli iqu-tänjä qäqiqi pämä ätqäuä, tiinjä ätukqe. “Si zä miqä itnä, pämä yänänäqñqä tqävä! Si Nyaqä kuknui, Jerusälemä iu awä yänänäqñqä ätätqänjä-pa, anjä-himqä Romä iunä-pqe awä asä inä ttññqeä” ätukqe.

Qu Poli ique, pizqä päsanä-tpu ikuwinqä

¹² Itanja zinuitänj, Israitqä hñqua aquvä äqämbiyi, Poli ique äpäkpnqä kuknuä naqä-hñqunä imäkkuwi. Injanj iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä tiinjä hñqu, guä ämäsäupu ekuwi. “Ne iqueni pizqä äpäsätaqänqanqä, buayätä eqätä manqä yatunqeqä” ätnjuwi.

¹³ Ämaqä kuknuä ii imäkkuwä iqua, kuapänänjä eä, 40 qe ämäwqätäukqe.

¹⁴ Injanj, iqua äupiyi, hiqäva-imäkkqä naqä iquautä, ämaqeu miqä naqä iquautänj, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä tiinjä hñqu ätätanä eququeqä. ‘Ne Poli ique pizqä äpäsätaqänqanqä, ymisanjä manqä yatunqeqä.’ ¹⁵ Iinjñqe hesä, ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänjuwä huizi iquatä, kuknuä ändowätäpu, mäkä-iqueu miqä naqä iqueni, quanjä tiinjä tupñqäuä. ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kuknuä quatinqä näqñqä metunquä iinjqe, si nenyqä ätuma biyä.’ Inj he iinjä imäqanqñpqe, iqu emamätä päqtätanja, ne iqueni äpäsätunquänänjä” ätukuwi.

¹⁶ Inäqe Poli iqueqä kasiqiyqä hikñiqu, iinjä imäkpñqä tqanjä äwiyäqe, iqu äwäqe, mäkä-iqä iquauqä anjä yänänäqñqä iu äpaquvätä, Poli ique awä ätukqe. ¹⁷ Injanj Poli iqu mäkä-iqueu miqä yäpä iqinjä hñque tääqä ätuätumetä, tiinjä ätukqe. “Hikñä tqu, kuknuä-tänjä-qu etanji, hiqä naqä iquenyqä ätuma utñqeä” ätukqe.

¹⁸ Iinjä etanji iqu ique ätuma äwätä, iqueqä naqä iqueni, tiinjä ätukqe. “Ämaqä, guä äkiqiyäquwä Poli iqu, tääqä ändätmetä dqanji, nyi hikñä tqe ätuma äquvepqänä. Iqu si kuknuä hui ktätñqäuä” ätukqe.

¹⁹ Injanj ämiqä naqä iqu, iqueqä hipa iu a äkiqätäqe, manitä ätuma äwäqe, iquaquvqä-qeuänä ätqäunya, yatñqä ävätä, “Si kuknuä äkitanj dtñqäwä?” ätukqe.

²⁰ Inj hikñä iqu tiinjä ätukqe. “Israitqä iqua yatñqä kipñqe, kuknuä naqä-hñqunä ae imäqquwiqä. Awinjanj si Poli ique, iquauqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänjuwä iquaunqä ätuma wätñqä dinqä yatñqä kipñqäuä. Injanj qu quanjä ikimäkäpu, ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kuknuä quatinqä näqñqä metunqeqä’ ktpñqäuä” ätukqe.

21 “Inäqe si iquauqä kuknui qätä mäwiyqä panä. Iquautanä kuapanänjä, 40 ämäwqätäuquwä iqua, ‘Ne iqueni pizqä äpäsätaqänqanqä, buayä eqä manqä yatunqeeqä’ ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä ii, guä ämäsäupu equwiqä. Si ätuma wiqanqa, iqua hänaqä awä iqi zä äpmapu, ique äpäkpñqäüä. Inji si iquau, ‘Auä, ique itumamqänä’ tquanqñqä, hinuä äqämbu äpmenäüä” ätukqe.

22 I tquanqa, ämiqä naqä iqu, hiknä ique, “Si kuknuä ii ändññqe, awä matqä panä” yänänäqñqä ätuäqe, qe ändowatkqe.

Qu Poli ique, qua miqä naqä, Peliksi iquenyqä ändowatkuwiñqä

23 Hiknä ique ändowatäqe, mäkä-ique miqä naqä iqu, ämiqä iqueä yäpä iqinjä iquautanä hñquaqñqä tääqä ätuätumeqe, ti ätukqe. “Qe mäkä-iqä 200 iquautä, mäki hosi iu äpmapu iqä 70 iquautä, itanqa mäkä-iqä zi quäuqä-tänä 200 iquautä itmesinyä, näwenyä imäknäpu, heatqä 9 klokä iunji, Sisariya bunqä wäpñqeeqä. 24 He Poli iquenyqä hosi-pqe näwenyä imäkäpu, iqu qui mimäkñqä yätñqänä, neqä ämineyqä naqä Peliksi iquenyqä äñguänä ätuma wäpiyä” ätukqe. 25 Inganji iqu pipa hui tiinjä ätätä äqäkqe.

26 “Nyi Klotiusi Lisiyasi iqunä, pipa tä äqiyätmä, qua ämiqä naqä Peliksi iqukiñqä äväwqatqänä. Yoqä naqä qonqä iquki, hiunjinqanqä.

27 Ämaqä tqueni, Israitqä iqua a äkiqätäpu pizqä päkpñqä iqanqñqä, nyi, ‘Iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä äwinä’ tñqñqä äwimi, nyitä, nqä mäkä-iqä iquatä äwätanä, iquauqä hipa iuta itmeqeeqä. 28 ‘Iqu suqä quvqä äki imäkqanqñqä ätqäpiyä’ tmä qätä wimqe, ique ätuma, quwqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänuwä iquauqä hinuä iqi ätqäteqeeqä. 29 Nyi iquau yatñqä vqanqa, iqua iquauqä kuknuä-suqä iutanñqä awä ändquwiqä. Inäqe, suqä iqu imäkqanqñqä ätätqänuwä, ne ique pizqä päsqänqätä, ä guä pmuateqänqätä, hmanjqä. 30 Inji tanqanji, qu ique päkpñqä kuknuä zä imäkätqätanqä qätä äwimi, nyi ique sinyqä maqänä ändowatqänä. Itanqa ämaqä, ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queqä’ tñqñqä iquauñqä, qu tqä hinuä iqini ique kuknuä mitpñqä ätquäqeeqä,” ätätä äqäkqe.

31 Itanji mäkä-iqä iqua, iquauqä ämiqä iqueuä manju qätä äwipiyyi, qänaknä ipu, heatqä iqueni, Poli ique ätuma, anä-himqä Andipatrisi bunqä äwäkuwi. 32 Awinqanji, mäki hosi iu äpmapu iqä iqua, Poli iqueni anä-himqä Sisariya iunqä ätuma wiqanqñqä, mäkä-iqä huiziqua iquauqä anä Jerusälemänqä anqumä ekuwi. 33 Ämaqä Poli ique ätuma äwäkuwä iqua, Sisariya iu ätimäupiyi, qua ämiqä naqä iqueni, pipa äväpu, Poli ique-pqe, iqueqä hinuä iqi ätqätekuwi. 34 Inganji ämiqä naqä iqu pipa a ätäuäqe, iqu Poli iqueni yatñqä tiinjä äwikqe. “Si qua äkitanqñqä?” Yatñqä i vqanqa Poli iqu kimanji, “Nyi qua Silisiyatanjä iqunjqä” ätukqe. 35 Injä äwiyäqe, iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä si kuknuä mikitpñqä iquwä iqua ätimäunqñqä, kuknuä tñqñqä, inqanä qätä kimqänä.” Injä ätuäqetanji, Poli iquenyqä, “He anä, ämiqä naqä Heroti iqu ämätqä iu pmuatepiyä” ätukqe.

24

Qu Poli ique, Peliksi iqueqä hinuä iqi, kuknuä ämitkuwiñqä

1 Hiunji hipa hñqñqä ae äpäwqanqanji, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, anä-himqä Sisariya iunqä äquveqäkqe. Iqutanji, Israitqä miqä hñquatä, ämaqä Romä pmeqä iquauä kuknuä-suqñqä näqñqä hñqñqä,

anä äquveqäkuwi. Ämaqä iqueqä yoqe, Tetulusi ique. Qu iqi ätimäupiyi, ämiqä naqä Peliksi ique äwimepu, Poli ique kuknuä mitpnqä iunqä awä näwe ätukuwi. ² Inğanji ämiqä naqä iqu, Poli ique tääqä tuätumeqanğa, Tetulusi iqu iquenyqä kuknuä ätipäqiyätä, ämaqä naqä iqueni tiinjä ätukqe. “Ämaqä naqä Peliksi iqukiyä, si yätamäqkä änguanänä äneyätnä, ämineyätqätanğnä, mäkä maunqä änguanä äyä äpmejnänä. Nätmatqä änguanä mäwiqä iminjqe, tänganji si knuä änguanä indqänätnä suqä hänji maeqanğnä, eeqänänji änguanä äyä äwinä. ³ Ne iinjä äqunätaqänğanji, neyaqä äwqe änguanä änenyätjqeqä. Iinjqe ne sinji änguiqä naqä-qakuänä äktqunä” ätukqe. ⁴ “Si wäunjuä hui-pqe inä imäktjqä etanği, nyi sitä äpakä matqäuwä imqä itmä, yatjqä tii äkiyqänä. Si qeiqinyä ämineyätnä, neyaqä kuknuä wänqä hmbu qätä neyä.

⁵ Ne ämaqä tqueni, hiñuä tiinjä äqunäjünä. Iqu ämaqä mäkanqä itä äkasuwä tqä-queqä. Iquesanji, Israitqä qua eeqänänjä iutanä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä äyä äunätqänäuä. Itanğa ämaqä, Jisasi Nasäretqätanjä Iquenyqä qänaknä itqänjuwä iquauñqe, ‘qu Nasäretqä iquayqä’ ätätqänjuwiqä. Ämaqä tqe, iquauqä ämiqä naqä iquautanä hñqueqä. ⁶⁻⁸ Iqu hiqäva-imäqkä anji, kiyä mätkä imäkätnjqä iqanği, ne ique a äkiqätqueqä.* I etanği ne ique kuknuä ämitquenqä näqñqä matjqenqe, si tqä-täuä ique yatjqä ävätnä, iqueqä manjutanji, nätmatqä eeqänänjinqä qätä wisñqinyä” ätukqe.

⁹ Inğanji Israitqä iqua-pqe, iqueuä kukñui yänänäqñqä imäkäpu, “Kuknuä eeqänänjä ii, naqä-qakuiqä” ätukuwi.

¹⁰ Qu iinjä tquanğuwänğa, qua ämiqä naqä iqu, Poli iqu kuknuä tätñqä, hipa ämenä ämikqe. Iinjä iqanğa, Poli iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Quväukuä kuapänänjä iunji, si ämaqä qua täu äpmeñuwä iquau iwäsäutqänjä iinjqe, nyi näqñqä eämä, nyaqä äwqe änguanänjä nyinganği, nyi saqä hiñuä iqisa, ämaqä kuknuä mindqanğuwä iquauñqä, kimanji ktmqe. ¹¹ Si yatjqä tiinjä imatjqeqä. Tängä qänğa hiunji 12 ae äpäwqanğa, nyi Jerusälemänqe, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutmä, Iqueqä yoqä haqeqä mamäumqä äyä äyqäqeqä. ¹² Inğanji hiqäva-imäqkä anjä takñä yäpä yänğisatä, anjä aquväqñqeutä, ä anjä ququawä iutatänji, nyitä, ämaqä hñqutä, kuknuä mäkä äunäta, mäkä vauqumuatqanğqe, hiñuä manqänqä äyä itqänjuwiqä. ¹³ Inji kuknuä nyi tängä ämindquwi, naqä-qakui mämäktqueqä ipñqäuä” ätukqe.

¹⁴ “Kuknuä naqä-qakui, awä tii ktmqe. Nyi hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä itmä, neqä atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ävauqumuatätñqe. Nyi kuknuä ämindquwä iqua, ämaqä hänaqä iu qänaknä itunquä iqunenyqe, ‘Ämaqä huitanuae.äqä’ ätätqänjuwiqä. Inäqe nyi kuknuä-suqä Mosisi iqu äqäkqetä, Goti Iqueqä kuknuä hiñuä-tqä iqua ätäpu ekuwitänji, eeqänänjä iinjqe nyi quuvqä eqiyätqänänä. ¹⁵ Itanğa ämaqä suqä jänänänjä iqä iquatä, ququvqä iqä iquatä, pizqä ae äpäkonğuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anğumä ävauqumuatäniqä diñqe, nyi knuä yänänäqñqä äwimä, hiñuä äqänmä äpmejnänä. Itanği ämaqä nyi kuknuä ämindquwä tqe-pqe, asä

* **24:6-8** Tänganji ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, knuä tiinjä äyä indqänätqänäuä. Täqinji Lukä iqu kuknuä huizi inä äqäkqe. Kuknuä ii, tiinjä. “Ne neyaqä suqetanä kuknuä mitanätanä iqanğua, mäkä-iqä iquauqä ämiqä naqä Lisiyasi iquatä, iqueqä ämaqä hñquatä, änemapiyi, yänänäqñqä änavqutäupu, neyaqä hipa iuta ämänätauquwiqä. Itanji Lisiyasi iqu ‘Ämaqä tqe kuknuä mitpnqä iqua, si äkimepu tqä hiñuä iqisa mitpnqeqä’ ätqe.”

iinjuinqä. ¹⁶ Iinjuinqe Goti Hanjuwä Iqueqätä, ämaqä iquauqätä, hinuä iqiñi, nyi ämaqä jänänunä himqä diñqe yänä äqänätqänänä” ätukqe.

¹⁷ “Nyi anä huizi iunji, quväukuä hui ae äpmamitanji, Israitqä Jerusälemä iu äpmeñuwä iquauñqä angumä äyä äpqqä. Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanquwä iquau yätamakqenqä mbqä-sua äma äpätmä, itanğa hiqäva imäkätmä Goti Ique wimqä äyä äpqqä. ¹⁸ Nyi suqä qäyunänä iu qänaknä itmä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqiñi kiyä mamätqä äpmamänğanji, hiqäva-imäqä anä iu hiqäva imäkmätmä itqätanğa, qu änyimepu hinuä äñqänquwiqä. Qu hinuä i äñqämbiyänğanji, ämaqä kuapänänji nyitä anä mäpmeqä ipu, hoaqä maññqä ikqqä. Oeyä. ¹⁹ Inğanji Israitqä qua Eesiya iutanä hñquanä, a inğanä äñgiqätkuwiqä. Inji ämaqä iqua nyinyqä kukñuä-tänä epu imäqäpi, quwqä-quwä nyi kukñuä mindpñqe, saqä hinuä täqi matqäuqe, sunqäwä? ²⁰ Iqua hma etanğutqe, täqi ätqäuänuwä tqua, nyi Israitqeu miqä iquauqä aquväqñqä hinuä iqi tqäuätanğa, nyaqä suqä quvqenqä qävqä itqänjuwiñqe, awä ktpñqqä. ²¹ Nyi iquauqä awä iqiñi pämä ätqäumä kukñuä ätuätmänğanji, manä yänänäqñqä tiinä ätqqä. ‘Ämaqä ae äpäkonquwä iqua, angumä ävaupnuwä iunqe, nyi quuvqä eqiyätqänänä.’ Qu kukñuä iquenyqänä yeeqä miqä ipu, nyi kukñuä mindpñqä sä ändma äpqäuä” ätukqe.

²² Ämaqä, hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä iqä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqenqätä, Peliksi iqu näqñqä äñguänänä ae ekqe. Iinjuinqe Poli iqu kukñuä ae äyä tqanğa, iqu Israitqä iquau tiinä ätukqe. “Nyi heyaqä kukñui qñqanä hemqänä. Mäkä-iqeu miqä Lisiyasi iqu äquvepқанғанji, nyi hiyaqä kukñui, jänä inğa emäkiyqämqä” ätukqe. ²³ Itanji iqu iqueqä mäkä-iqeu miqä ique tiinä ätukqe. “Poli iqueni guä kiyäueqä anä iu äpmuatetnä qeiqinyä miyä. Iqueqä käyämaqä iqua, ique yätamakqä wipñqä, si pmua mimäqä pa, hinuinä qunyä” ätukqe.

Poli iqu, guä pmuateqä anju äpme, Peliksi iquä kukñuä ätminjiyinqä

²⁴ Hiunji hui ae äpäwқанғанji, Peliksi iquä, iqueqä apäki Drusilaisä anä äpkiiyi. Drusilai, Israitqä iutanjiyi. Iqi ätimäyi, iqu Poli ique tääqä tuätumeqanğa, iqu Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqenqä tqanği äwikiyi. ²⁵ Inğanji Poli iqu kukñui, suqä jänänänjuñqätä, äwqä äwivauқанғqä iunä mimäqä iunqätä, Goti Hanjuwä Iqu qänakndanji eeqänänjune kukñuä minetäniqenqätä ätukqe. Poli iqu iinä tquanği, Peliksi iqu qätä äwiyäqe, zä itä tii ätukqe. “Si äutñqqä. Qänakndanji, nyi hea hui eätmä, tääqä angumä ktätmeqämqä.” ²⁶ Peliksi iqu nätmätqä huiñqä-pqe hinuä inä äqunä äpmaminqe. Iqu knui, “Nyi Poli ique hinuinä qunawatmqenqä, iqu mbqä hui dapätñqätiyä?” indqänätä, hea kuapänänä iunji, ique tääqä ätuätumetä, iquä kukñuä anä ätminjiyi.

²⁷ Peliksi iqu Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä diñqe, Poli ique guä kiyäueqä anä iunji hinuinä äqunğqe. Itanğa, quväukuä hñquaqu päwқанғанji, Posiyusi Pestusi iqu, Peliksi iquenyqä tññqä qe äpmakqe.

25

Poli iqu, “Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinjiyä” ätukqenqä

¹ Pestusi iqu qua Jutiya iu ämiqä kinğanänä-qu äpmakqä iunji, hiunji hñquaqui-hñque ae äpäwқанға, iqu anä-himqä Sisariya iu ävämanji, Jerusälemänqä ekqe. ² Iqiñi hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä iquatä, Pestusi ique äwimapiyi, Poli ique kukñuä mitpñqä iunqä ätuäpu, yatñqä tiinä ävqa äukuwi. ³ “Si ne yätamakqä neyätinä, qu

Poli ique ätuma ppnqä tääqä tuvä.” Qu kuknuä iinjä ätukuwä-qe, ämaqä hñqua hänaqä awä imä äpmapu, Poli ique pizqä päkpnqe näwe imäkmbu ätukuwi.

⁴ I tqanguwängga, Pestusi iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Poli iqu Sisariya iunji guä äpmenä. Nyi iunqä wämqe, qäqiqinjä. ⁵ Inji ämaqä iqu suqä quvqä hui imäqä etangutqe, hiqä ämeyqä iqua nyitä anä äwitanä, ique iqi kuknuä mitpnqeä” ätukqe.

⁶ Iqu iquatä anä äpmeqe, hiunji 10 mämawqätäuqängga, Sisariyanqä äquveqäkqe. Awingani, iqu kuknuä iwäsäuqä anju äpmeqe, qu Poli ique ätuma ppnqä ätukqe. ⁷ Iqu ae ätimäuqanga, Israitqä Jerusälemä yätuta äpäwäkuwä iqua, ique qäuiqä ämamäupu, ique kuknuä ämitäpu, “Iqu suqä quvqä huitañä-huitañä imäkätñqeä” ätukuwi. Qu kuknuä iinjä tqanguwinqe, Pestusi iqu, “Quangä ändqäpiyä, naqä-qakuä ändqäpiyä?” kñuä indqängqe.

⁸ Qu kuknuä ae ätqanguwängga, Poli iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Nyi Israitqä iquauqä kuknuä-suqä iutä, hiqäva-imäqä anä iutä, itanga Romätanjä ämiqä naqä Sisa iquesäñi, quvqä mitqueqä iqeä” ätukqe.

⁹ I tqangi äwiyäqe, Pestusi iqu, Israitqä iquau quvänä iwimäkätñqä winğangi, iqu Poli ique yatñqä tii äwikqe. “Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kukñui, iqi kiwäsemqe, änguätanä?”

¹⁰ Inäqe Poli iqu tiinjä ätukqe. “Kuknuä iwäsäuqä anä nyi pämä ätqäunqä tä, ii Sisa iqueqä aniqä. Anä tqenyä nyiwäsepñqeä. Si näqñqeä. ‘Nyi Israitqä iquauñi, suqä quvqä hui mitqueqä itñqeä.’

¹¹ Nyi suqä quvqenqä päkonmqä sätäti, nyi iinjqe äpäkonmqeä. Inäqe qu kuknuä nyinyqä ätquwi, naqä-qakuä hma sätäti, ämaqä hñqu nyiñi, iquauqä hipa iunji, anä mänyivqä yänqiyä. Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyingiyä” ätukqe.

¹² I tqanga, Pestusi iqu, iqueqä ämaqä kñuä iqä vqä iquatä kuknuä ätpiyi, iqu kimañi, “Si ‘Sisa iqu kuknuä nyiwäseyätñqä änyingiyä’ ätnä-qae, si iquenyqä utñqeä” ätukqe.

Pestusi iquä, ämiqä naqä Akripa iquä, kuknuä ätñgiyinqä

¹³ Hiunji hui ae äpäwqangani, ämaqeu miqä naqä Akripa iquä, kasiqi Benasisä, inäsuaqi Pestusi ique yeeqä wiyñqänä Sisariyanqä qe äpkiyi. ¹⁴ Inäsuaqi hiunji kuapänä iqi pmetangiyängga, Pestusi iqu Poli iquenyqä kuknuä näqñqä ävätä, ämiqä naqä iqueni tiinjä ätukqe.

“Ämaqä hñque, Peliksi iqu guä äkiqiyäuekqe, guä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi Jerusälemä iu pmetanga, hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqeu miqä naqä iquatä, ämaqä ique kuknuä mitpnqä ändkuwiqä. Qu nyi iquenyqe, ‘Iqu suqä quvqä imäqä-qae, hanä-iqä naqänänä menqiyä’ tmqä äwinğqeä. ¹⁶ Quvaqä äwinqä iinjä iunqe, nyi kimañi tiinjä ätukqeä. ‘Ne ämaqä Romätanjä iqune, ämaqä hñquenyqä iwäsäutaqängani, “iqu äpäkonänqiyä-qe” maqänä matqä itunqeä. Iqu ämaqä, ique kuknuä ämitätqänuwä iquauä hinuä iqi ganä ätqäutä, iquauä kukñui kima tuänqiyä’ ätukqeä. ¹⁷ Nyi iquatä täqinyqä ae äpani, äpakänä mäpmeqä imqä itmä, awingani kuknuä iwäsäuqä anju äpmami, qu ämaqä ique ätuma ppnqä ätukqeä. ¹⁸ Ämaqä, ique kuknuä ämitminuwä iqua, pämä tqäuqanguwinqe, ‘Iqu suqä ququvqänänä hui imäqangiyqä’ kñuä änyikqä-qe, oeyqä! ¹⁹ Qu iquä, kuknuä mäkä äunquwinqänä ändkuwiqä. Quwqä Goti Iqueä yoqe haqeqä mamäupñqä suqenqätä, ämaqä äpäkongqä hñquenyqätä äunquwiqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä. Inäqe Poli iqu, ‘Ämaqä iqu hanä äpmenä’ ätukqeä.

20 Qu kuknuä iinjä tqanguwinqe, nyi iwäsäumätmä itmä-qe, nyaqä knuä indqänqe, ätnänä iqi matimäuqanqi, ique yatnqä tii äwikqeqä. ‘Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kuknui iqi kiwäsemqenqä äkingiyä, makinqä iqiyä?’ 21 Iqu kimanj, ‘Ämaqä naqänänä Sisa iqu kuknuä nyiwäseyqanqanqe, nyi guä yqänä pmamqänä’ dqaŋga, nyi iquenyqe, ‘Nyi Sisa iquenyqä dowatmqä hänaqänqä qävqä imqänqanqe, iqu guä yqänä pmetänqiyä,’ ätkqeqä” ätukqe.

22 Akripa iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, Pestusi iqueni tii ätukqe. “Nyi nqä-näuä, ämaqä iqueqä kuknui qätä wiyqämqä.”

Inj Pestusi iqu “Si iqueqä kuknui, awinğanä qätä wiyqätinqä” ätukqe.

Poli iqu, Akripa iquesä, Benasisä, kuknuä ätukqenqä

23 Awinğanj, Akripa iquä Benasisä inäsuaqi ämuasmänqä änguänänj ämipnäsinyä, yoqä naqe motquaynqä imäkiyi, mäkä-ique miqä naqä iquatä, anä-himqä iutanä naqä iquatä, qu anä aqväqinqä iu yäpä yänqisa äpekuwi. Inğanj Pestusi iqu Poli ique ätuma ppnqä tqanqi, qu ique ätuma äpkuwi.

24 Inğanj Pestusi iqu tii ätukqe. “Akripa iqukutä, huizi nesä äpmeñuwä eeqänänä iquendä, he ämaqä tqenji hinuä qumbiyä! Iquenyqe, Israitqä Jerusälemätanä iquatä, täqisanä iquatänj, qu eeqänänj, ‘Iqu hänä mäpmeqä itä, äpäkonätinqeqä’ yänänäqinqä ätäpu, nyi tääqä ändätqänuwiqä. 25 Iinjä etanqi nyi hinuä äqunätmänğanj, iqu äpäkonätinqä dinqe, suqä hui mimäqä itnqä äqunänqeqä. Iinjä äqunmä-qe, iqu kiqä-kiuä Sisa iquenyqä tääqä tqanqi, nyi ique dowatmqä dinqe, kuknui naqä-hnqunä äyä imäkqeqä. 26 Inäqe, qu ique kuknuä ämitätqänuwä quatinqe, neqä naqä iqu naqä-qakuinqä näqnqä metnqä iinqe, pipae äänä qämqätiyä? Nyi maqnqeqä. Iinjinqe, ämaqeu miqä naqä Akripa iqukutä, ämaqä huizi-pqä iquendä, ne iqueqä manj qätä ganä äwiyätanä ämoqumuetunquä dinqe, nyi iqueni ätuma äpätmä, heyaqä hipenüä iqi äyä ätqäteqänä. Iinjä imäkanitanj, nyi pipa qämqenqä näqnqä ängüä mamqänä. 27 Nyi knuä tiinjä indqänqänä. Nyi ämaqä guä kiyäueqä hnque ändawatätmänğanj, qu ique kuknuä ämitpqnqä pipa ätnänäqi maqiyqä imqe, nyi qämä-qämä imqänä” ätukqe.

26

Poli iqu, Akripa iqueni, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

1 Inğanj Akripa iqu Poli ique tiinjä ätukqe. “Tqä-täuänqe, si awä nattnqeqä.” I tquanqa Poli iqu iqueqä hipa haqä yätqä äma äpeyätä, kuknuä awi tiinjä ätukqe.

2 “Ämiqä naqä Akripa iquki, Israitqä iqua kuknuä ämindätqänuwinqe, nyi tänğanj tqä hipenüä iqisa kima ktmqe, ii änguänänjqä. 3 Ne Israitqä iqueneqä suqenqätä, nätmätqä ne mikakä ätnätinqenqätänj, si näqnqä ängüänä eninyä. Iinjinqe, si quamä qeiqi äpmanä, nyaqä kuknui qätä nyisqnqenqä änyinqiyä” ätukqe.

4 “Nyaqä quamä pmeqä hiknänqa äpmaka äpätinqenqe, Israitqä eeqänänä iqua näqnqä änguänä eänäuä. Nyi ymeqänğanj, nqä ämaqä iquatä äpmeñqe, inj qänakndanj Jerusälemä iu äyä äpmeñqeqä. 5 Qu hinuiqänänj nyinyqä näqnqä ae ekuwitanj, äwinğanqutqe, nyaqä suqenqä awä qäyunä tii ktpnqeqä. Nyi hiknänqata ti ipäqäka äpätinqe, Parisi iquauqä suqä iunä qänaknä itnqeqä. Parisi iquauqä qänaknä iqe,

Israitqä huizi iquauqeunji ämäwqätäunä. ⁶ Iinjä etanji tängani, Goti Hanjuwä Iqu neqä atqä-awākau, 'Iinjä timäuniqeqä' ätukqeqä nyi quuvqä eqiyätmä hinuä äqänmä äpmeñä. Inji nyi iinjä äpmeñqeqe, qu kukñuä mindqanğä, nyi täqi täsä ätqäuanğänä. ⁷ Israitqä iquneqä hueqä-himqä 12 iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, mäptqanğatä, heatqanğatäni, haqeqä ämamäupu, Iqueqä kukñuä asä iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hinuä äqambu äpmeñäuä. Ämiqä naqä iqukiyä, nyi iinjä hinuä äqänmä äpmetñqeqe, ämaqä iqua kukñuä äyä ämindätqanğäuä. ⁸ Hesañä hui, 'Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpakonğuwä iquaunji, mävuqumuatqä yänqiyä-qe,' kñuä iinjä sunğä indqänätqanğäuä?

⁹ Hinuiqänäni nyi-pqe kñuä tiinjä äyä änyiminğeqä. 'Nyi Jisasi Nasäretqätanğä Iqueqä yoqe mändi kittqämqä diñqe, nätmätqä kuapänäni imäqämğeqä.' ¹⁰ Itanğa Jerusälemä iunji, nyi nätmätqä tä imäkminğeqä. Hiqäva-imäqä naqä iqua, 'Si iinjä imäqätñqeqä' dqanğuwänğa, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä kuapänänğä iquau, guä äyä äkiqiyäuminğeqä. Itanğa ämaqä naqä iqua, 'Iquau pizqä päkpiyä' tqanğuwänğa, nyi-pqä inä ätminğeqä. ¹¹ Nyi anğä aquväqñqä yäpä yänğisa äpaquväkitmä, iquau täñä-hunğä ävätmänğani, qu Naqä Iquenyqä kukñuä quvqä tññqä kiquätmä äwiminğeqä. Tiinjä-pqä iminğeqä. Nyi iquaunğä äwqä tññinä änyinätä, anğä-himqä kiñä nämñi, qävqä ikitmä qui iwimäkminğeqä" ätukqe.

¹²⁻¹³ "Nyi iinjä imäkätqätanğa, hiqäva-imäqä naqä iqua, yoqä naqä änyinyuändäpu, 'Si iinjä imäkiyä' ändäpu änändowatqanğä, nyi anğä-himqä Dämaskasi iu timäumätmä qanğä wätqätanğa, hiunji quemisqanğani, qäukuä haqä yätutanji, we naqänänğä äyä hunğanği hinuä äqunğqeqä. We yänänäqñqä äunätä, mäptqä iqueni ämäwqätäukqeqä. We-hunğä iqu, nyitä, ämaqä qanğä anä äuminquä iquautä, iuäququasitä änaqäkqeqä. ¹⁴ Inğani ne eeqänänği qua iqi äpäknaqe, nyi manğä hñqu, Israitqä iquauqä kukñuä ätätä, tiinjä dqanği, qätä äwikqeqä. 'Soli iqukiyä, Soli iqukiyä, si Nyi qui sunğä nyimäkätqanğinyä? Si yuki, yaqñquä iu äpäsätñä, ga täñä-hunğe tqä-täuänä äyä ämenyä' ändkqeqä.

¹⁵ I dqanğa nyi tiinjä ätukqeqä. 'Naqä Iquki, si tqukikä?'

Nyi yatñqä e vqanğa, Naqä Iqu tiinjä ändkqeqä. 'Nyi Ämaqä si qui inyimäkätqanğä, Jisasi Iqunä Qäqunğqä. ¹⁶ Inğaqe tängani, si äväutñä pämä tqävä. Nyi si ätekimqä diñqä äkimeqänä. Si Nyaqä wäunji a äqätätñä, nätmätqä tängä hinuä ae äqunäninğatä, Nyi qänaki mäktquamniqeqätä, awä tññanğeqä,' ändkqeqä. ¹⁷ 'Saqä ämaqä Israitqä iquatä, ämaqä huizi iquatä, quvqä ikimäkqanğppanğani, Nyi hññä ikimäkäqumuatmniqeqä. Nyi si iquaunqe, tiinjä iwimäkqätñqänä äkndowatqänä' ändkqeqä. ¹⁸ 'Iqua hinuä hiawiqä enğä-panğä äpmeñuwi, hinuä anğguä qämbñqä iwimäkñqeqä. Iinjä iwimäkqanğti, iqua hiawiqä inğisatä, Setänä iqueqä yänänäqñqetä, tuwä äwiyäpu, kñuä äkunmäknäpu, we-hunğä iqinyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, pññqeqä. Qu iinjä iquwi, Nyi iquauqä quvqe huätä ämamäutmä, ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, Nyaqä ämaqä epqä iquatä, anä pmetpnuwiqä' ändkqeqä" ätukqe.

¹⁹ Inğani Poli iqu kukñuä äpakänä tii, ätukqe. "Ämiqä naqä Akripa iquki, nyi nätmätqä haqä yätutanji hinuä äqunğqä iunji, tuwä mäwiyqä itmä, kukñuä awä ätuäkäminğeqä. ²⁰ Kiñganänji, Dämaskasi pmeqä iquau ätuätmä, qänakñi, Jerusälemä pmeqä iquautä, qua Jutiya iunji eeqänänğä iquautä, itanğa Israitqä qäyä etanği huizi iquautä, awä tiinjä

ätuminqeqä. ‘He heqä kñui äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqäpiyä. Inji ämaqe, he iinjä ae iquwiinqä näqñqä mapñqe, suqä qäyunä imäkiyā’ ätuminqeqä. ²¹ Nyi iinjä iwimäkqanqeqe, Israitqä iqua, nyi hiqäva-imäkqä anjä iu pmetanqa, a ängiqätpiyi, pizqä bäsänä-tpu iminuwiqä. ²² Nätmatqä eeqänä e ätimäukqetani, Goti Hanjuwä Iqu yätamakqä nyiyätqätanji, nyi awä ätuätmä, äpmaka äpätñqe, tänqa ämaqä yoqä maeqä iquauqätä, yoqä-tänjä iquauqätä hinuä iqi yänänqñqä ätqäümä kukñuä sä ätqänä. Nyi kukñuä huitanjä huisä mätquä itñqeqä. Oeyä. Kukñuä nyi awi, Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqä iquatä, Mosisi iqutä hinuiqänä, ‘Iinjä timäuniceqä’ ätminuwä iunqänä ätuätñqeqä. ²³ Qu tiinjä ätminuwiqä. ‘Krais, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, tänjä-hunqä ämetä, äpäkonätä, qua äptepqä iutanji angumñi Iqu-ganä vauäniceqä. Iqu iinjä itä, Israitqä iquautä, ämaqä huizi iquautäni, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqenqä awä tuäniceqä’ ätminuwiqä. Nyi asä inä ätuätñqeqä” ätukqe.

²⁴ Poli iqu kukñuä iinjä tuätqätanqa, Pestusi iqu manjä yänänqñqä tiinjä ätukqe. “Poli iquki, si näqñqä kuapänä ämetqänä iutanji, qämä-qämä itqäninyä.”

²⁵ I tquanqa Poli iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä yoqä naqä-tänjä Pestusi iquki, nyi qämä-qämä miqä iqänä. Oeyä! Nyi kñuä änguä indqänätmä, naqä-qakuä ätqänä. ²⁶ Ii tiinji. Nyi kukñuä ätuätñqe, eeqänänji zä mäwiqä etanji, ämiqä naqä Akripa iqu-pqä qätä äwiyätä, hinuä äqunäqe, näqñqä ae ämakqeqä. Iñinqe, nyi zä miqä itmä, kukñuä jänä äyä ätquänä. ²⁷ Ämiqä naqä Akripa iquki, si Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqä iqua äqäkuwiinqä quuvqä eqiyätqäninyä, maeqiyqä itqäninyä? Si quuvqä eqiyätqäninqe, nyi näqñqä ae eänänä” ätukqe.

²⁸ Inganji Akripa iqu Poli iqueni, “Änäänqñqäwä?” ätukqe. “Hea wänqä ipinji, nyi Krais Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, Iqueqä yoqä-tänjä emqä nyimäkinyä?”

²⁹ Poli iqu kimanji, “Nyi ‘Hea wänqäpñqätiyā, quäuqñqätiyā?’ kñuä kuapä mindqänqä iqänä” ätukqe. “Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiinjä tumqänä. ‘Si äminiyätqänjä-panji, ämaqä naqä tqutä, ämaqä qätä änyiyätqänuwä iquatä, anä pmayä.’ Itanqa he eeqänänji, nyitänji, asänänji iinjä pmetunquä änyinji. Inäqe he guä hikiqiyäuqanqpi pmapñqä diñqe, manyinqqiyä” ätukqe.

³⁰⁻³¹ Inganji ämiqä naqä Akripa iqutä, qua iu miqä Pestusi iqutä, Benasisä, itanqa ämaqä qutä anä äpmaminuwä-pqä iqua, pämä ätqäpiyi, anjä hiqñqä ique äväma äwäpu tiinjä ätñguwi. “Ämaqä tqu suqä quvqä hui imäkqäqänqänä, äpäkonätñqä iunqätä, ä guä kiyäupñqä iunqe, hmanjqä.”

³² Itanqa Akripa iqu, Pestusi iqueni tiinjä ätukqe. “Iqu, ‘Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinjiyā’ matqä-säpi, guä kiyäueqä anji ävämetä, qanyinä pmequäninqä.”

Poli iqueqä qanä Romänqä äukqenqä (27:1-28:16)

27

Qu, Poli ique Romänqä ätuma unñqä, yimbaeu ätkamäupu, äukuwi

¹ Qu nenyqe, “Iqua qua Itali iunqä yimba iu inganä unñqeqä” ätpiyi, Poli iquesä, ämaqä guä äkiqiyäukuwä huizi iquautäni, mäkä-iqeu miqä hñqueqä hipa iu äwikuwi. Iqueqä yoqe, Juliyusi ique. Iqu Sisa

iqueqä mäkä-iqä 100 iquau miqä ique. ² Inğanı ne yimba anä-himqä Aträmıtiumätanä hñque ätkamäukque. Nesäni, ämaqä Tesälonaiqa qua Masendonıya iutanä hñqutä anänji. Iqueqä yoqe Aristakusi ique. Yimba iqu, anä-himqä, qua naqä Eesiya iu mätnätanğä iquauñqä wätñqä iqanği, ne äväma äukqe. ³ Awiñğanı ne anä-himqä Saitonä iu iuäqämakque. Iqini Poli iqu, iqueqä näueqä iquau äwimetä, iquauqä yätamäkqä metñqä diñqe, Juliyusi iqu ique äñguänänğä iwimäkätä, ‘Nñqä’ ätukqe. ⁴ Ne Saitonä ävämeni, yuñuä änavqutäwqatqanğa, yimba iqu qua Saplısi iunı tuwä iñgisa äpäukqe. ⁵ İtanğa ne qua Silisiya iñgisatä, Pam-biliya iñgisatäni, eqä-pñä iunı äkeni, anä-himqä Maira, qua Lisiya iu ätimäukque.

⁶ Iqini mäkä-iqeu miqä Juliyusi iqu, anä-himqä Aleksandiya iutanä yimba, qua İtalı iunğä wätñqä iqanğqä hñque ämoqumueqe, ne änätmanı, ique ätkamäukque. ⁷ Inğanı ne iqi ävämanı, hiunji hñquauñı yuñuä yänänäqñqä qunğanğqä iutanı, yimba iunı qanğä qeiqi-qeiqi äukqe. Yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, wäunjuä yänänäqñqä iqanğä, ne anä-himqä Nindusi-tänğä iñgisa ätimäukque. İqisanı, yunui a änakıqätätä, ne äwatunque änä maeqä iqanği, eqä-pñä manğä iuta äväma, eqä-pñä iu äwani, qua eqä-pñä awä iqi witanğqä iñgisa ätimäukque. Qua iqueqä yoqe, Kritä. İngisa äwaqe, Salmone iunğä äktäutanğqä iu ämäwqätäuanı, Kritä iunı mäwqä iñgisa ätimäukque. ⁸ Ämaqä yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, wäunjuä tnänğä imäkqanğä, ne eqä manı iu äwätanä, anä hñque qe ätimäukque. Kiqä yoqe, “Anğä yimba iuäqämeqä äñguänänğiqä” ätminjuwi. İi anğä-himqä Lasea-tänğä qäqiqiyı.

⁹ Qanğä qeiqi-qeiqi wätqätanğı, hiunji kuapänä ae äpawqanğanı, itanğa hiunji naqä, İsrıtqä iqua buayä manğä ipñqä pmua imäkqä iqu* ae äpawqanğa, hea yimba äñguä uwqe, qäpu ekqe. İutanı, Poli iqu iquauñı, näqñqä tiñğä äwikqe. ¹⁰ “Ämaqä iquenyä, nyı näqñqä ae ämenänä. Ne tənğa watque, hanğä-iqä naqänänğı ämoqumuetanä, nätmatqä kuapänänğı qui imäknänğiyä. Yquayänğqätä, yimba iinğqätänä, matqä iqänä. Neyaqä hanğä-pmeqä-pqe inänğqä.” ¹¹ İñaqe mäkä-iqeu miqä iqu, Poli ique qätä mäwiyyä itä, yimba iu miqä iquesä, yimba iutanğä kawıquesä, qätä äwikqe. ¹² Yimba iuäqämeqä anğä iunı, yuñuä naqänänğä qunğanğa, äñguänänğä hmanğqä. İutanı, ämaqä yimba iu äpmaminjuwä iutanğä kuapänänğä iqua, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, tiñğä ätñguwi. “Ne anğä täunı äväma, anğä-himqä Piniksi iu ätimäuanä, yuñuä naqänänğı qäpu qunğanğanğä, ne iu pmetunqueqä.” Piniksi, İi yimba iuäqämeqä anğä äñguänänğä eä, qua Kritä mäptqä timäuqä mäwqä iñgisanı. İu timäuqanğqe, yimba iquauqä hanaqe, iñgi-iñgisa änyä.

Yuñuä naqä äqunätä, eqä ämñga äpekqenğä

¹³ Yuñuä mäptqä timäuqä mäwqä iñgisanı, hanğü äqunğanğı äqumbiyı, qu, “Ne äwatunquenqe, qäyunğqä” ätnäpu, yimba a kıqätqä japini eyqiyämepu, Kritä-tänğä iu eqä manğä iu äukuwi. ¹⁴ İñaqe ne kinğä nämä mäwqanğa, yuñuä yänänäqñqä, qua Kritä-tänğä iñgisa ätimäukqe. Yuñuä iinğqe, qu, “Yuñuä mäptqä timäuqä mäwqä awä iqisanğä yunuiqä” ätminjuwi. ¹⁵ Inğanı yunui, yimba iqueni, yänänäqñqä yqutäunğanğa, yimbae yuñuä timäuqanğisanğqä yikti-yakti mianätani, änä mäwqä İani, ne yunui yimba ique qäyä yqutäutñqä hiñuinä qe äqunğque. ¹⁶ Ne iinğä

* 27:9 Hiunji iqueni, İsrıtqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanğä-iqä quwqä suqä quvqä iutanı huätä ämamäukqenğqä kñuä indqänäpu, buayä manğä İminjuwi.

iqä äwani, qua wänqä hmbu eqä awä iqi witanqä-tänjä qäqi ätimäukque. Kiqä yoqe, Kauta. Ipi ämawqätäuwani, qua ipu yunui äminyeqanqa, ne wäunjuä tnänjä itanä, yimba wänqä qänaki äpminqä ique eyqiyamakque. ¹⁷ Inqanji yimba iu wäunjuä imäqä iqua, ique haqeqi ämaepiyi, guä yänänäqñqä äkiqiyäuekuwi. E imäkpuyi, yimba naqä iqu qui mimäknqä yätñqä diñqe, guä äukoquväpu hatñä äquqotäuekuwi. Itanqa yimba iu wäunjuä imäqä iqua, “Ne qua naqä Aprika-tänjä qäqiqi ätimäutanä, hikä weä eqä yäpä mänqisa äwinqä iu evqänätanä pmenqunä” knuä indqänäpu, zä kiinjä ipu, tapätapä naqe mändi äquvätqiyäwatäpu, yunui äyqutäwatätñqänä hinjuinä äqunquwi. ¹⁸ Inqanji yunuitä, eqä ämñga äpeyätäqetä, yänänäqñqä änyqutäwatätä, popuä qe änaqikäqke. Iinjñqe awinqanji, ämaqä yimba iu wäunjuä imäqä iqua, yquayi eqä-pñä iu mamäupñqä ipäqäkuwi. ¹⁹ Itanqa awinqa-mändanji, iqua äwäwa kiinjä ipu, nätmätqä yimba äñguä wätñqä imäqä iutanji tnämäupñqä ipäqäkuwi. ²⁰ Hiunji kuapänänjä iquauñi, mäptqetä, qätäqueqetä, qaquvqä ktqä pmuätäutqätanqa, yunui yänänäqñqä änyqutäwatätä, popuä änaqikäka uwqanqñqä, ne knuä tiinjä indqanqque. “Ne hänä mäpmeqä, eeqänänji qui imäknanqunä.”

²¹ Ämaqä iqua buayä manqä äpmaka päqtätanquwänqa, Poli iqu iquauqä awä iqisa pämä ätqäuwe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä iquenä, he nyaqä kukñui qänaknä ipu, Kritä iu mävämeqä-säpi, hanjä-iqä naqänänjä tä mänemeqä itä, itanqa nätmätqä eeqänänji, eqä ique mäwqä iquaninjä. ²² Inäqe täñganji, nyi tiinjä hitmqeqä. He äwqä hanuä enganguti pämä yänänäqñqä tqäpiyä. Nesanä hñqu qui mimäknqä yänqiyä. Yimba iqunä qui imäknänqiyä. ²³ Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqunä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutñqe. Itanqa hea tqenji, Iqueqä enätqä hñqu äquvepätä nyi-tänjä qäqä täqi ätqäuä, tii ändqiyä. ²⁴ ‘Poli iquki, si zä miqä panä! Si äwätinä, ämiqä naqä Sisa iqueqä hipenjuä iqi tqäutñqinyä. Qätä tiinjä-pqä inä nyiyä! Ämaqä eeqänänjä, sitä anä äpmenjuwä iqua, qui mimäknqä ipñqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqe qätä ae äkiyqe’ ändqe. ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä tiinjä eqiyätqänänä. Iqu ändqä-pa eeqänänji ätimäunqiyä. Squ miqä yänqiyä. Iinjä ändqenqe, he qokä iquenä, zä miqä ipu pämä yänänäqñqä tqäpiyä. ²⁶ Yunui yimba ique ävqutäwatqanqa, ne qua eqä awä iqi äwinqä huii evqänätanä pmenqunä” ätukqe.

²⁷ Heatqä kuapänä 14 iunji, yunui eqä-pñä naqä iu äneyqiyäma ik-itqätanji, heatqä quaqä hiqanqanji, yimba iu wäunjuä imäqä iqua, “Yimba iqu eqä manä-tänjä qäqiqi ae ätimäunqiyä” knuä indqanquwi. ²⁸ Knuä e indqambiyi, qu, “Eqä-pñä yäpä mämñi, mämdiyä, qäqiqätiyä” tpu, iwäsäuwe ätnämäupiyi, kiqä hiqñqe 40 äqunquwi. Yimba wänqäpu nändi tii uwqanqa, qu iwäsäuwe angumä ätnämäupiyi, hiqñqe 30 äqunquwi. ²⁹ Inqanji yimba iqu hikä kuapänänjä knätanqä iu evqänätä, qui imäknqä iñqe, iqua zä winqanji, yimba a kiqätqä japiñä hñquaqi-hñquaqi yimba iqueä tuwä inqisa qe ätnämäukuwi. Iinjä imäkpuyi, mäptqe maqänä timäutñqenqe, tääqä ätqämanminjuwi. ³⁰ Inqanji iqua yimba ique quwqä-quwänä ävämapñqä ipu, “Ne yimba a kiqätqä japiñä iqueqä himänqisa tnämätunqueqä” quanqä änatäpu, yimba wänqä ique mämä quveqätñqänä ävquatäwatkuwi. ³¹ Qu iinjä imäkätqätanquwänqa, Poli iqu mäkä-iqeu miqä iquesä, mäkä-iqä iquautä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä nänua, yimba tqe ävämapñqä iquwi, he qui imäkmbñqäuä. Iqua yqänä äpmenjuwi, he qui mimäknqä ipñqäuä.” ³² Iinjä tqanqa, mäkä-iqä iqua,

yimba wänqä iqu eqä-pnjä iu äpäknätä hinginäwa ängua wetnqä, guä ique a kiqätminqe ätäwäwatkuwi.

³³ Mäptqä timäutnqä iqanjanj, Poli iqu ämaqä eeqänänjä iqua buayä bnqä knuä ävätä, tiinjä ätukqe. “Hiunji 14 päwäqanğa, he ‘Ne äänä nemejqutiyä’ tpu hiñuä äqambu äpmapu, buayä manqä itqänjuwiqä. ³⁴ Iiñinqe nyi he kuknuä yänänäqñqä etqänä. He hñjä pmapnqä diñqe, buayä hui ämepu bnqäuä. Qätä nyipiyä! Hiqä nyuänjä iutanj, dä hñqu qui mimäkñqä yänä. Oeyä. He eeqänänj, hñjä pmapnqäuä” ätukqe. ³⁵ Iqu iinjä ätuäqe, bretqä ämetä, eeqänänjä iquauqä hiñuä iqi, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änguiqä’ ätuäqe, änätñqä qe ipäqäkqe. ³⁶ Inğanj ämaqä huizi iqua-pqe äwqä änguanä imbiyi, buayä ämepu qe änguwä. ³⁷ Yimba iunji, ne ämaqä 276 äpmaminqwe. ³⁸ Qu buayi äwqä änäpäkpiyitanj, yimba iqu hanjä miqä itñqä diñqe, kuä-witqä yquayä pnqä wiqä iu äwäminqwe, eqä-pnjä bu ämatnämäukuwi.

Yimba iqu qui imäkñganğa, ne qua iu ängüä ätimäukquenqä

³⁹ Mäptqä ae ätimäuqanğa, yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, qua iquenyqä maqñqä epu, “Äkiutiyä” tpu ikuwi. Itanj äuktäutangqä yänjñi hikä weä äyä witanji äqunjuwi. E äqumbiyi, qu, “Yimba iqu äwätä iu evqänätñqä diñqe, ne qäyunä imäkatunquätiyä, ä mimäkqä yatunquätiyä?” knuä indqänjuwi. ⁴⁰ Yamwiqä ipñqä diñqe, qu yimba a kiqätqä japiñä† gue mñä ätäwäpu, eqä-pnjä iu ävquatämäukuwi. Inğanj yimba ique hñnaqä ämotquaminjiyä iquaquiyqä gue ewepu, itanğa yunji yimba ique ätuma wätñqe qu tapätapä naqä ique anğumä ävatmäkäpu ävquatäwatkuwi. Qu iinjä ae imäkpiyi, yimba iqu hikä weä iqi timäutnqä äukuwi. ⁴¹ Inäqe, yimba iqu hikä weä eqä yäpä mängisa witanğqä iu evqänğqe. Itanğa kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetanğa, kiqä tuwänğisanj eqä-pnjä iqu ämnätä äpäsäqisätäqe qui imäkkqe. ⁴² Inğanj mäkä-iqä iqua ämaqä guä äqiyänminjuwä iquautanä hñqu eqä ängua äwätä, zä uwqenqä, iquau pizqä päkñqä knuä indqänjuwi. ⁴³ Inäqe iquauqä ämiqä Juliyusi iqu, Poli iqu hñjä-pmeqänqä äwinyätä, iquauqä äwinqä iutanj, mimäkqä ipñqä iwimäkkqe. Ämaqä eqä-pnjä iu ängua uwqänqä näqñqä iquauñj, qu-ganä ikuapmäupu, ängua upñqä ätukqe. ⁴⁴ Itanğa ämaqä huiziquauñj, zä-yänjitä, yimba qui imäkñğqä itä, a ämaqätäpu, ängua äwäpu qänaki iuäqämapñqä ätukqe. Ne iqu änatqanğqä-pa iinjä imäkani, ne eeqänänjä iqune eqä-pnjä iutanj, änguanänjä iuäqämakqe.

28

Poli iqu, qua eqä-pnjä awä iqi, Malta iu äpmaminqenqä

¹ Änguanänjä iuäqämeni, näqñqä tiinjä ekqueqä. Qua eqä-pnjä awä iqi, kiqä yoqe, Malta ivqä. ² Itanğa ämaqä qua iutanjä iqua, suqä änguanänjä tiinjä inetquakuwi. Piyä äqiyätä, isqä imänätqätanğqenqä, iqua tä ikepu, ne yeeqä äneyätmakuwi. ³ Inğanj Poli iqu tä hui aquvä ämaqiyätä, tä hñnaqä äsätanğqä iu äväuekqe. Qänjanjuä hñqu, tä yäpä inğisa äwäminqwe, tä tnänjä uwqanğanğa, yäpaqänğisa ätimäuäqe, Poli iqueä hipa iu hiqanjä ätutquvä qe äqiyämäminqwe. ⁴ Ämaqä iqisanjä iqua, hiñuä iinjä äqumbiyi, quwqä-quwä tiinjä ätñjuwi. “Hiñuä qumbiyä! Tqu, ämaqä pizqä päsqä-qu etanği, iqu eqä-pnjä iu mäpäkonqä iqä-qe, neqä goti suqä quvqenqä kima vqä ii, iqu hñjä yqänä pmetñqä iinjqe, mäwinqä iqiyä”

† 27:40 27:29

ätkuwi. ⁵ Inğanj Poli iqu qämäkä iqueni, tä iunqä qe ätasäwqatkqe. Inäqe nätmätqä hui iqueni, mäwimeqä ikqe. ⁶ Qokä-apäkä iqua, “Poli iqueqä huiwi ppäkä nyquanquti, iqu qua iqi äpäknätä äpäkonänqiyä” tpu ipu, hiñui hñganqä äqumbu äpmamiñuwi. Iqueqä huiwiñui, nätmätqä hui mäwimeqä äyä iqanji äqumbiyi, “Tqu, goti hñqueqä” ätnjuwi.

⁷ Qua tqu-tänä qäqiqiñi, ämaqä qua iu äpmamiñuwä iquau miqä iqueqä quae. Iqueqä yoqe, Pupulusi ique. Ämaqä iqu iqueqä anjuñqä änätma äwäqe, hiunji hñquaqui-hñquenä iquañi, äñguänä äminemiñqe. ⁸ Inğanj Pupulusi iqueqä kaniqu huiwä dnätä, zä-qunätä itä yaqä äwämiñqe. Poli iqu ique äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätä, hipae haqeqi äwiyätä, ique äñguä iwimäkkqe. ⁹ Iqu iinä imäqanqa, ämaqä tänä-yaqä äwämiñuwä, qua iutanä huiwi iqua-pqe, Poli ique äwimeqanqunwänqa, iqu iquañi äñguä inä iwimäkkqe. ¹⁰ Iqu qunji äñguä iinä iwimäqanqunqä, qu neñi, suqä äñguänänjinä inemäkkwi. Qanjä hñquaqui-hñque ae äpäwqanqa, ne yimba iu ävämetunquä iqaunqwa, nätmätqä äwa imiñquä isua yatamäkkqä änekuwi.

Poli iqu, Romä iu ätimäukqenqä

¹¹ Ne qua Malta iunji, qanjä hñquaqui-hñque ae äpmentiñi, yimba anä-himqä Aleksandiyä iutanä hñque ätkamäuätanä äukqe. Yimba iqu yunjä naqänänqanqanji qua iu äpmamiñqe. Iqueqä himänqisanji, goti Susi iqueqä ymeqä qäyawä iquaquiyqä ktqä-tänqä. ¹² Ne äwani, anä-himqä Sirakyusi iu ätimäuani, hiunji hñquaqui-hñque äpmakque. ¹³ Iqini ävämeni, anä-himqä Rengiumä iu ätimäukque. Awinğanji yunjä, mäptqä timäuqä mäwqä inqisa qunqanqa, iqi ävämeni, hiunji hñquaqui qanä äwani, anä-himqä Puteoli iu ätimäukque. ¹⁴ Iqini ne quuvqä heqiyqä iquau äwimeqanqwa, qu ne hiunji 7 anä pmetunquä yatnqä änekuwi. E äpmentiñi, ne iquau ävämani, anä-himqä naqä Romänqä äukqe. ¹⁵ Quuvqä heqiyqä Romätanä iqua, qu nenyqä, “Qanä äpätkänäuä” tqanqä äwipiñi, hänaqä awä iqi äminatunquä äpkuwi. Inğanji qutanä hñquatä maketqä aquväqñqä, kiqä yoqe Apiyusi iu qe ämiñqque. Itanqa huiwi iquatänji, ne anä, ‘Hiqaqä Yakuä Äwämä Uwqä Hñquaqui-hñqueyqä’ ätmiñuwä iu qe ämiñqque. Poli iqu iquau hiñuä äqunäqe, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä “äñguiqä” ätätä, iqueqä äwqe yänänqanqä ämakqe. ¹⁶ Itanqa, ne Romä iu ätimäuani, yäpä inqisa uwqanqwa, ämaqä Romä iu miqä iqua, Poli iquenyqe, “Iqu anä hñque kiqä-kiuänä pmetanquti, mäkä-iqä hñqu hiñuä äqunä ämiqätñqeqä” ätkuwi.

Poli iqu, Romä iu kukñuä awä ätumiñqenqä

¹⁷ Poli iqu Romä iunji, hiunji hñquaqui-hñque ae äpmeqetani, iqu Israitqä iqi äpmamiñuwä iquauqä naqä iquau tääqä ätuätumakqe. Qu aquvä ae äqänqanqunwänqanji, iqu iquañi tii ätukqe. “Tatqä-guäkauä, Israitqä iquneqä yoqetä, neqä atqä-awäkauqä suqä-pqetänji, mäñdi kittqämqä diñqe, nyi suqä quvqä hui mimäkkqä imiñqeqä. Inäqe qu nyi Jerusälemä iu guä äñqiyäupu, Romätanä iquauä hipaeu äpmuatänjikuwiqä. ¹⁸ Itanqa Romätanä iqua nyaqä manji qätä änyiyäpu, nqä sugenqä näqñqä mapñqä yatnqä änyipiñi, hiñuä tiinä äñqänqunwäqä. Nyi pizqä bäkñqä diñqe, nyaqä suqä quvqe aanqä etanji, qu nyi huätä nyivquatämäupñqä ikuwiqä. ¹⁹ Iinä iqanqunwänqä, Israitqä iqua, Romätanä iquau äkasuwä tqanqunwänqanji, nqä nyämaqeñi, nätmätqä huiñqä kukñuä mitmqe hma qäyä hitanqñqä-qe, hänaqä miñqä iqanji,

nyi 'Nyaqä kukñui, ämiqä naqä Sisa iqu änyiwäseyätñqeqä' ätkqeqä.
²⁰ Nätmatqä iinji, nyi näunänjämä änyimakqä etanji, nyi he hiñuä eqänätmä kukñuä hitapmätmä tääqä iinjqä etätmeqä. Israitqä eeqänänjä iqua, nätmatqeqä kñuä yänänäqñqä ämepu hiñuä äqämbu äpmeñuwä iunqe, nyi-pqe inä äqänmä äpmeñänä. Nyi a tä äñgiqätänqe, kiqä quati, iquesanänjqä" ätukqe.

²¹ Iqu iinjä tqanğa, qu iqueni tiinjä ätukuwi. "Ämaqä Jutiyatanjä iqua, sinyqä awä natñqe, pıpa hui maqiyqä ikuwiqä. Itanğa Israitqä iquautanjä hñqu äpätä, sinyqä kukñuä quvqä hui mänatqä ikqeqä.

²² Israitqä iqunesanjä hñqua, kñuä änyä-hänji indqänğanjuwiñqä, ämaqä qua eeqänänjä iutanjä iqua, kukñuä ququvqä ätätqänjuwiqä. Ne iinjqä näqñqä metunqe, si tqä kñuä indqänqe awä tqanğtqe, qätä kiyatunquä äppunä" ätukuwi.

²³ Qu hiunji hñque atäunjuä ipiyi, ämaqä kuapänänji, anjä Poli iqu pmetanğqä iunqä inğa äpkuwi. Qu zinuitä äpmakuwi, awiyqeqä äpmetqutpiyä iunji, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeqätä, Jisasi Iquenyqätä, näqñqä qeiqinyä äwikqe. Qu Jisasi Iquenyqä näqñqä äñguä ämepu quuvqä hiqänqä iinqe, iqu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeutatä, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, ämetä, awä ätuminqe. ²⁴ Iqu awä iinjä ätuminqä iinqe, ämaqä hñqua, "Kukñuä tä, qäyunä ätqiyä" kñuä indqänğanjuwänğa, huiziqua iqueqä kukñuinqä quuvqä maeqiyqä ikuwi.

²⁵ Iquauqä awä iqisanji, qu kukñuä mäkä äunäpiyitanji, ävämapñqä iqanğuwänğa, Poli iqu kukñuä hui inä qe ätukqe. "Dñä Äñguä Iqu, kukñuä naqä-qakuänänji, tawäkau äyä ätukqeqä. Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä manjitanji, tiinjä ätukqeqä.

²⁶ 'Qokä-apäkä iquauñqä äwätinä, tiinjä tuvä. "He kukñuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatinqe änyä maqñqä hipnuwiqä. He hiñuä äqunğua äwäpiyä-qe, nätmatqä hñquenyqe näqñqä maeqä ipnuwiqä."

²⁷ Ämaqä iinjä iqua näqñqä äñguä mämeqänqe, quwqä nyuänji woyqä ae imaqundänğqeqä. Kukñuä qätä äñguä mäwiqänqe, quwqä qäte, ae imaqundänğqeqä. Nätmatqä hiñuä äñguä mäqunquä ipñqe, quwqä hiñuä-pqe, ae yämaqundi inğqeqä. Qu iinjä mimäkkä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, Nyinyñqä anğumä quvepqañgpi, ga Nyi iquauñi äñguä iwimäkkäminjqä.'*

²⁸ Inäqe he näqñqä tiinjä hipñqeqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä anğu itmetñqä imäkätñqeqe, Iqu ne Israitqä iqune qäyä etanji huiziquauñqe, kukñuä ae ändowatkqeqä. Kukñuä iinji, qu qätä wipnuwiqä." ²⁹ Poli iqu iinjä tqanği äwipiyyi, iqua iqueni ävämakuwä.

³⁰⁻³¹ Quvüküä hñquauñji, Poli iqu anjä ämätqä kanique mbqä ävätä, iu äpmaminqe. I pmetanğqänğa ämaqä ique äwimeqanğuwä iquauñi, iqu yeeqä ävätmetä, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqä kukñui, zä miqä, pemä itä, awä ätuätä, itanğa Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqñqä äwiminqe. Iqu iinjä tqanğqeqe, ämaqä hñqu pmua mäwimäkkä iminqe.

* 28:27 Asayä 6:9-10

Tuwanuä, Poli iqu Romä pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Poli iqu anä-himqä Romä iunqä äwätä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänji, iqi pmetanquwä iquatä, anä pmapñqä wiñgangqetani, tuwanuä tä äqäkqe. Iqueqä äwiñqe, qutäñi wänqäpu ae äpmeqetani, qua naqä Spenqä iunqä äwätä, Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui, awä tquätñqä iñqe. Tuwanuä iquesani, Poli iqu kuknuä awi, Kraisi Iqueqä kuknuä äñguä we-hunqä-tänji ätnänä iqinyä ätuätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmeñqä, ätätä äqäkqe.

Kiñganäñi, Poli iqu qokä-apäkä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä Romä iu pmeqä iquauñi, “Nyi henyqä knuä kuapä indqänätmä, Goti Iqu he yätamäkqä hiyätñqä yatñqä ävätmä, tääqä hea ique-ique ätuätqänänä” ätuätä äqäkqe. Iqu qänakñi, tuwanuä iqueqä qakuñqe, tii äqäkqe. “Ämaqä, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqisani, jänänä timäupñqä iñqe.” (1:17) Iqu tiñä-pqä ätkqe. Qokä-apäkä eeqänäñi, Israitqä iquautanä, ä yäpaqänqisanä iquautanä qäyä etanji, qu eeqänäñi, qokä-apäkä suqä quuvqä imäkqä iquae. I etanqgetani, qu hänä pmepnuwänqä, Goti Iqu qunqä qeqä ätumuäkätä, anqumä itmetñqä iñqe. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauñi, Goti Iqu anqumä itmeqanji, ga iqua Goti Iqueqä näueqä-qua epu, Jisasi Kraisi Iqueqä känquäka ipñqä.

Goti Iqu ämaqä hñque anji itmeqanqutqe, iqueqä hänä-pmeqe, hänji menä. Goti Iqu iqtä anä pmetanquti, Iqueqä Dñä Äñguä Iqu iqueni manquä winyätänä. Iñä etanji, yänänäqñqä, suqä quvqetata, äpäkonqetatanji, ämaqä ique mäñdi äkittqiyätä ique ämitñqe, hanuä winä. Inji saptä 5 iquesa 8 dunqe, Poli iqu kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqetanä qakuñqetä, Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauqä hänä-pmeqä iu äwitñqenqätä, ätätä äqäkqe.

Inji saptä 9 iquesa 11 iunqe, Poli iqu hanä-iqä naqä ique äwimakqenqä awä ätätä äqäkqe. Iqu ämaqä Israitqä iutanä ique. Ga Israitqä iqua, Goti Iqu, Iqueqä ämaqä-qua hipñqä atäunquä ikqä iquayi. Itanji iquautanä kuapänäñi, qu Jisasi Ique tuwä äwimiñuwä iquai. Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquautani, kuapänäñi Jisasi Iqueqä kukñui qänaknä imiñuwä-qe, Israitqä iquautani, kuapänä ma. Poli iqu, “Israitqä iqua qämä-qämä ipu, nätmätqä naqänäñi, Goti Iqu iquau iwimäkäniqenqä hiñuä äñguä mäqunquä imiñuwä iutayqä” ätätä äqäkqe. Itanji iqu knui, qänakñi qokä-apäkä Israitqä iutanä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe mapnuwänqänä, indqänqä.

Yäpakä iqini, Poli iqu ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepñqä, ätätä äqäkqe. Iqu kuknuä kuapänäñi, suqä, ämaqä huiunqä kiñä äwiñqä iñqä, ätätä äqäkqe. Suqä huiziunqä inä ätätä äqäkqe, tiñji. Goti Iqueqä wäunui imäkqä inqätä, gapmanqä iquauqä yäpä inqisa pmeqä inqätä, itanqa ämaqä huizi iquau yätamäkqä iqä inqätänji.

Kukñuä änguä we-hunqä-tänjñqä

¹ Poli iqunä, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä imäqä iqunji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä änguä we-hunqä-täni awä tmqä dinqä atäunuä änyiyätä, Iqueqä wäunuä iinjqä änändowatkqä iqunjqä. ² Hinuiqänäni, Goti Iqu kukñuä änguä we-hunqä-tänjñ ii, guä ämäsäuätä, Iqueqä kukñuä hinuä-tqä iquau tquangi, iqua Iqueqä bukä iu äqäkuwi. ³ Ii kukñuä änguänäni, Iqueqä Ymeqä Iquenyqeyi. Iqu ämaqä huiwä-tänu, Dewiti iquesa ätimäukqe. ⁴ Itanqa Ymeqä Iqu, quuvqe-qu Goti Iqueqänänjä etangi, Goti Iqu, Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatätä, Iqueqä Ymeqä yänänäqñqä-qu atäunuä äwikqe. Iqu Jisasi Kraisi neqä Naqä Iquvi. ⁵ Iqueqä hipa iutani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta änguä inemäkätä, itanqa, Jisasi Iqueqä wäunuä imäkatunquä änandowatkqe. Wäunuä iini, ämaqä eeqänänjä iutani, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kukñui qänaknä ipñqe, awä tqueyi. ⁶ Amäqä iinjä iquautani, he-pqä inänqe. He Jisasi Kraisi Iqueqä tääqe qätä ae äwiyäpu, Iqueqänänjäqñqä enuwitayi. ⁷ Nyi tuwanuä tä, he ämaqä Romä pmeqä Goti Hanjuwä Iqu henyqä kiinjä winqangi, Iqueqänänjäqñqä tääqä etätmakqä iquenyqä äqiyqä. Neqä Goti Apiqutä, itanqa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta hinji etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmetpñqä emäqinyä.

Poli iqu, Goti Iquenyqä tääqä ätminqenqä

⁸ Kinganäni, tiinjä hitmqe. Qua eeqänänjä iunji, ämaqe, heqä quuvqä yänänäqñqä heqiyqanquwinjqä quea ätätqänuwitani, nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta Goti Iqueni, 'änguiqä' ätuätqänjä. ⁹ Nyi Goti Iqueqä wäunui, kukñuä änguä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä awä ätätmä, yänjä äqänmä imäkätqänjä. Inji nyaqä tääqä ätuätmängani, henyqä kñuä indqänätñqä iinjqä kukñui, naqä-qakuä etanqqenqe, Iqueqä-kiuä näqñqä-tänjä Iquvqä. ¹⁰ Hea ique-iqueni, Iquenyqä tääqä tmqä imäkätmängani, Iqu äwinqanquutqe, nyi henyqä pmqä hänaqenqä qävqä nyiyätñqä, yatñqä yänänäqñqä ävätqänjä. ¹¹ Yatñqä ii, nyi he hinuä hiqänmqä kiinjä änyinätñqä iutayi. He yänänäqñqä emäkätñqä iinqe, nätmätqä Dñä Änguä Iquesa hitapmqä änyingiyä. ¹² Nqä kñuä indqänqe, tiinji. "Heyaqä quuvqä heqiyqä iunji, yätamäqä hiyqanquundi, ga he nyaqeu nyiyqanqpi, iutani eequne yänänäqñqä imäknatunquqe."

¹³ Nyämaqäüä, nyi he tiinjñqä näqñqä änguänä epñqä änyingiyä. Nyi wäunui, Israitqä qäyä etangi huiziuqä awä iqi imäkkqe, häukuä äwäqäpa, heyaqä awä iqini, nyi wäunuä imäkmqe, häukuä witñqä iinqe, hea kuapänäni, nyi emamqä kñuä indqänätñqe. Injäqe hea ique-iqueni, nätmätqe ätimäuätä, hoptawä änyiyätñqe. ¹⁴ Wäunuä Goti Iqu ändapkqe, ämaqä Grikä iquautä, ä huizi iquautä, itanqa ämaqä näqñqä-tänjä iquautä, ä näqñqä maeqä iquautä, awä tumqä iinä ändapkqe. ¹⁵ Itani, he Romä pmeqä iquenä-pqe, kukñuä änguä we-hunqä-täni awä hitmqä iinqe, nyaqä äwqe änyivauqi.

Kukñuä änguä we-hunqä-täni, ii Goti Iqueqä yänänäqñqeyi

¹⁶ Kukñuä änguä we-hunqä-tänjñqe, nyi womba miqunji. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqe, ämaqä quuvqä eqämipqä iquau anqumä itmeniqä iinqeyi. Kinganäni, Israitqä iquau-ganä, itanqa ämaqä huizipqä iquauñi, inä itmeniqe. ¹⁷ Itanqa kukñuä änguänäni, Goti Iqu, Iqueqä suqä jänänjä iuta ämaqä-qunenyqe, 'jänänänuaiqä' tätñqä iinjqä ätnänäqi itkimäqiyä. Ämaqe, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänjqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisanji, jänänjä timäupñqä iinqe. Ii

kukñui, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa, “Nyqä ämaqä jänänänä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hänä pmenqiyä.”*

Suqä quvqä huitanä-huitani imäkkqä

¹⁸ Ämaqe, suqä Goti Iqu äwinyätanqä iunji tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäkätqätanquwitani, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä yätu äpme, Iqueqä äwqä tnäni, ätnänäqi itkimäqiyä. Qu quvqä iinjä imäkätqänjuwi, kukñuä naqä-qakuä iqueni mändi äkittqiyätqänäüä. ¹⁹ Iqueqä suqä kuapänäninqe, Goti Iqu ämaqä tquau ae ämotquakqetani, qu näqñqä ae ekuwä-qe, mändi äkittqiyätqänä. ²⁰ Iqu nätmatqä eeqänäni ätimäutñqä ipäqäka äpätnqe, tänqa täsä enqä-qae, ämaqä iqua, Iqueqä suqetä Iqueqä yänänäqñqetä, hiñui änä mäqunquä ipiyä-qe, qu Iqu nätmatqä wäunjuä imäkkqä iunji, hiñuä äqunäpu, Iqueqä nätmatqä iquaquinyqe, näqñqä qäyunä mapnä. Iinjä iutani, qu “Ne Iquenyqä maqñqä itanitani, quvqä maequneyqe” matqä ipnä.

²¹ Ii tiinjä etanqiyi. Iquenyqä näqñqä iinjä epiyä-qe, qu, ‘Iqu Goti naqä-qakuä Iqueqe’ kñuä mindqänqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mävaucumuatqä ipu, Iqueni, ‘änguiqä’ mätquä imiñuwi. Oeyä. Iqua kñuä qämä-qämä ipu, kñuä indqänqetä, näqñqetä maeqä, hiawiqä ingisa äpmeñuwä-pa ekuwi. ²² Iqua, ‘Ne näqñqä-tänuneyqä’ ätätqänjuwä-qe, maqñqä naqä-qakuänänä-qua ätimäukuwi. ²³ Qu Goti Hanjuwä Mapäkonqä Iquesä, nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä iquesä, tuwä äwipiyyi, ktqe, ämaqä äpäkonqä iquauqetä, ynñä iquauqetä, yaqueqä huitanä-huitanä iquauqetä, qämäkä huitanä-huitanä iquauqetä imäkäpu, nätmatqä iquauñqe, qonjä woktäuqäpnqä ipäqäkuwi.

²⁴ Qu iinjä imäkkqanquwitani, Goti Hanjuwä Iqu, quwqä quvqä imäkkqänqä äwinyätñqä iu qänaknä ipñqä hiñuinä äqunqge. Itani quwqä kñuä quvqe, suqä kiyä mätqä iquau imäkkqänqä indqänäpu, quwqä huiwi qäyunä mimiñqä ipu, iqa äumiñuwi. ²⁵ Qu Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuänäni, tuwä äwiyäpu, quanqä di ämakuwi. Itanqa qu qonjä äwoktäupu, yäpä iqi äpmamiñuwi, Goti nätmatqä eeqänä imäkkqä Iquenyqä ma, nätmatqä Iqu imäkkqä iinjänä iqa äumiñuwi. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu eeqänä imäkkqetani, hea ique-iqueni, ämaqä iqune, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatuñquänäyi. Ii naqä-qakui.

²⁶ Qu iinjä imäkkqanquwitani, Goti Hanjuwä Iqu, suqä womba inqä ii, qäyä imäkkqä uwqäpnqä hiñuinä äqunqge. Ga apäkä iua, qoki-quata hiqaqä anä wiqä suqä qäyunänäni, ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä ipäqäkuwi. ²⁷ Asä inji, qokä iqua-pqe, apäkitä hiqaqä anä wiqä suqä iunji ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä iqu, yänänäqñqä ätimäukqe. Inji qokä iqua suqä womba meqä ii imäkkmbiyi, quvqä iinjä iqueqä kimanji, qäyunä ämakuwi.

²⁸ Qu suqä Goti Iquenyqä kñuä indqänqä iunji, tuwä ävqanquwitani, ga Iqu, quwqä kñuä quvqä iu indqänäpu, suqä qäyunänä iu mimäkkqä pa ipñqä hiñuinä äqunqge. ²⁹ Inji suqä Goti Iqu mäwinqä inqeu, suqä quvqeu, aquvä maqiyqä ique, nñ quvqä iwitqueqä itäni, kuapänä imäkätqänä. Itanqa suqä huiziugä nätmatqenqä qeqä tquä, ämaqä pizqä päsqä, kukñuä mäkä-hunqä, quanqä imäkkqä, ä quvqä iwitquetä, ewiqä tqä-pqe, kuapänä itqänä. ³⁰ Huiziugä suqenqä awä ätuäkipu, hñquenqä tuwänggi kukñuä ätäpu qui imäkkqä, mä Goti Hanjuwä Iquenyqä wiunqä iqä, hñquau hñgisana tquä, ämaqä mänqe ‘quvqeqä’ ätäpu, quwqä yoqenä haqeu

* 1:17 Hapakukä 2:4

maeqä, suqä quvqä änyä-hänjinqä indqänäpu imäkcqä iu, itanga kënaqä-kanuquauqä kukñui qätä mäwiyqä ipu, itqänuwä iquayi. ³¹ Itanga tii-pqä inänji. Kñuä indqänqä ängui mindqänqä ipu, quwqä kukñuä du qänaki miqä ipu, ämaqeunqä qeqä mäwutqä, ä huäqä mäwunqä itqänuwä iquayi. ³² Goti Iqu qäyunä iwäsäutä, “Ämaqä iinjä imäkmipqä iqua äpäkombñqänänjqä” ätkqenqe, iqua näqñqä qäyä epu, quwqä-quwä imäkäpu, ämaqä huizi ii imäkmipqä iquaunji, “Yqänä imäkpiyä” tqä-quaiqä.

2

Goti Iqueqä iwäsäuqenqä

¹ Inji he huizi iquaunqe, “Quvqä-quaiqä” ätäpu iwäsäutqänuwä eeqänänjä iquenä, suqä quvqä iqua imäkätqänuwä, he asä inä imäkätqänuwitanji, “Ne quvqä maequneyqe” matqä ipnä. He iquaunqe, “Suqä quvqä iinjä imäkqä-quaiqä” ätäpiyänqanji, hiqä-heonqä-pqe inä tmbñqe. ² Ne näqñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä suqä quvqä iinjä imäkätqänuwä iquaunji, kima ävätäqänqanji, qäyunänä vänä. ³ Si huizi iquaunqe, “Iqua suqä iinjä imäkquaiqä” ätätnä, asänä imäkqä iquki, “Goti Iqu ämaqeu kukñuä mitqeunji, ämäwqätäumniqeqä” kñuä kiyä? ⁴ Goti Hanjuwä Iqu ängüä ikitquetä, hea quäuqä sinyqä hinuä äqänä äpme, tqä suqä quvqenqä kima maqänä mäktapqä itñqe. Iqu ängüä kuapänä e qäyä ikitqueqanqenqe, ii nätmätqä hinjinqä enqä-panjä äqunänjä? Iqu ängüä iinjä ikitquetñqe, ii, si tqä kñuä äkunmäknätnä, suqä quvqä vquatämäutñqä iinjqe, äktma äwätñqeyi.

⁵ Si tqä kñuä iunji qñqanä äyetenä, suqä quvqä iuta makunmäknqä itnänqanji, Goti Iqueqä äwqä tnänji, aquvä ämaqiyätqäninyä. Hiunji Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnänji ätnänjä iqi ämaetä, kukñuä jänä imäkätqänqanji, tqä kima qäyunänji, inqä matñji. ⁶ “*Goti Iqu qokä-apäkä hñqunä-hñqunänji, suqä qu imäkätqänuwä iunqe kima äväniqeqä.*”^{*} ⁷ Ämaqä yänjä äqänäpu, wäunjuä ängüä imäkäpiyitanji, yoqä naqä ämepu, mapäkonqä ipñqä, Goti Hanjuwä Iqutä quamä anä pmepñqä hänaqenqä qävqä itqänuwä iquaunji, Goti Iqu hänjä hea ique-ique pmeqä vänqiyä. ⁸ I etanqä-qe, ämaqä kñui, quwqä-quwänqänä indqänäpu, kukñuä naqä-qakuä iu tuwä äwiyäpu, suqä Goti Iqu mäwinyätanqä iu qänaki itqänuwä iquaunji, Iqueqä äwqä tnänjä yänänäqñqänänji, ävänqiyä. ⁹ Ämaqä eeqänänjä suqä quvqä imäkätqänuwä iquaunji, hanjä-iqä naqänänjitä, tänjä-hunqetänji, äwimeñqiyä. Israitqä iquau-ganä äwimeqetänji, huizi Israitqä qäyä etanji huizi iquau-pqe inä wimeñqiyä. ¹⁰ Iinjä etanji ämaqä eeqänänjä suqä ängüä imäkätqänuwä iquaunji, quamä pmeqä ängüänänjitä, yoqä naqetä, itanga äwqä hanuä inqä itänji, Israitqä iquau-ganä äwimeqetänji, huizi Israitqä qäyä etanji huizi iquau-pqe inä wimeñqiyä. ¹¹ Ii tiinjä etanjiyi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iquaunji, asänänä iwäsäuänä.

Kukñuä-suqenqä

¹² Israitqä iqua qäyä etanji huiziqua, qu kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, maeqä-quai. Qutanjä suqä quvqä imäkätqänuwä eeqänänjä iqua, qu kukñuä-suqe maeqä ipiyä-qe, qui imäkmbnuwi. Itanga Israitqä kukñuä-suqä ämepu, suqä quvqä imäkätqänuwä eeqänänjä iqua, Goti Iqu kukñuä-suqetä iwäsäuqanqä, qu qui imäkmbnuwi. ¹³ Ämaqe, Goti Iqueqä hinuä iqi jänänänjä timäupñqä iqua, kukñuä-suqe qätä hinjinäwa

* 2:6 Apqä Bukä 62:12; Quamä-pmeqä 24:12

äwiyätqänuwä ma, qätä äwiyäpu qänaknä itqänuwä iquayi. ¹⁴ Israitqä iqua qäyä etaŋgi huiziqua, kuknuä-suqe maeqä epiyä-qe, quwqä kñuä indqänqä iuta ämepu, kuknuä-suqeu qänaknä ipiyänŋaŋi, iqua kuknuä-suqä ii maeqä qäyä epu, quwqä-quwä kuknuä-suqä enqä-panuayi. ¹⁵ Iiñä ipiyä iutaŋi, tiinŋqä motquapnä. Goti Iqueqä kuknuä-suqe, ämaqeuaqä yäpä inŋisa ae äqiyekqä äwi,† kiqä wäunui imäkänä. Inŋi quwqä suqä-iwäsäuqñqä kñuä imñä-pqe, asänä motquenä. Hñgaŋä-pqe ‘Suqä qäyunä imäkqeqä’ indqänäpu, hñgaŋi ‘Qäyunä manä’ kñuä indqämbnä. ¹⁶ Nyi kuknuä äñguä we-huñqä-täŋi awä ätuätñqä-pa, hiunji qänakñänŋaŋi, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Ique wäunua vqanŋa, Iqu ämaqeuaqä suqä kñuä zä äwiñqä eeqänänä inqä iwäsäuniqe.

Israitqä iquauqä suqä imänqä inqe

¹⁷ Itanŋi täŋgaŋi, nyi he, “Israitqä iquautanä iquneyqä” änyuätñätqänuwä iquenä hitmqe. He imänäpu, “Kuknuä-suqä iqu yätamäkqä neyänqiyä” kñuä indqänäpu, “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätätqänuwä iquenji. ¹⁸ Qu kuknuä-suqä iuta ämetquakuwitaŋi, he Goti Iqueqä äwiñqä iinŋqä näqñqä ämepu, suqä qäyunänä, huizi iquau ämawqätäunqenqe, ‘änŋuänänjiqä’ ätätqänä. ¹⁹⁻²⁰ Itanŋa näqñqetä, kuknuä naqä-qakuitä, kuknuä-suqä iu witañgqetäŋi, he kñuä yänänqñqe, “Ne ämaqä hiñuä piñqä iquauñi, hänaqe ämotquetanä, ämaqä hiawiqä imä pmetanŋuwä iquauqä we-huñqä-qune eanä, ämaqä maqñqä itanŋuwä iquau ämotqeqä-qune eanä, itanŋa ymeqä wänqä isuañi, kñuä vqä iquneyqä” indqänätqänä. ²¹ Inŋi he qokä-apäkä iunä motqeqä iquenä, hiqä-hiuäñi mämitquatñqe, sunqä itqänuwä? He awi, “Quwä mämeqä pambiyä” tqä iquenä, quwä ämetqänuwäta? ²² “Qokä-apäkä ämañqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqe” tqä iquenä, he quvqä iinŋi imäkätqänuwäta? He goti quanŋä iquauñqä maenqä itñqä iquenä, iquauqä hiqäva-imäkqä anä iuta quwä ämetqänuwäta? ²³ He hiqä yoqe haqeqä ämamänäpu, “Goti Iqueqä kuknuä-suqe ämeñunä” tqunenä, kuknuä-suqe ävasuäpiyitaŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, qui äyä imäkätqänä. ²⁴ Ii, Goti Iqueqä bukä iu, kuknuä tiinŋi ätä äqänänqä-payi. “Hiyaqä quvqä iutaŋi, Israitqä qäyä etaŋgi huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä äkasuwä kuknuä ätäpu, mäñdi äkittqiyätqänä.”‡

Suqä, huiwä häuä ktänqenqä

²⁵ Si Goti Iqueqä kuknuä-suqä eeqänänä iu qänaki iqanŋtqe, Israitqä iquneqä suqä huiwä häuä ktäuqä iqu, yätamäkqä kiyänä. Inäqe, qu saqä huiwi häuä qäyä äkktäukuwä-qe, si kuknuä-suqe ävakutqe, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua enqä-panä esñi. ²⁶ Iutaŋi ämaqä häuä maktänqä hñqu, kuknuä-suqeu qäyunänä qänaki iqanŋutqe, Goti Iqu iquenji, häuä ktänqä iquatänä, asänänä enqä-panä qunanä. ²⁷ Itanŋa kuknuä-suqä-tänä eänä, huiwä häuä ktänqä iquki, kuknuä-suqe ävausqanŋtqe, ämaqä huiwi häuä maktänqä, kuknuä-suqeu qänaki imitätqä iqu, tqä suqä quvqe, ätnänä iqi makiyänä. ²⁸ Nyi naqä-qakuä, “Israitqä iqunjqä” tqe, ii nätmätqä huiwitaŋä manä. Itanŋa suqä huiwä häuä ktänqä-pqe, ii nätmätqä huiwitaŋinä manä. ²⁹ Israitqä naqä-qakuä-qu-tiyä-qe, iqueqä qeqä-quuvqä imñi, ne hiñuä mäqunquä yanä. Itanŋa, suqä huiwä häuä ktänqä naqä-qakuä iqu, kuknuä-suqeuta ma, Dñä Äñguä Iqu qeqä-quuvqä

† 2:15 Järämai 31:33; Asayä 51:7 ‡ 2:24 Asayä 52:5; Esekiyäli 36:20

imni imäkänä. Amaqä iinjä iqu, yoqä naqä meqe, ämaqä iquauqä hinuä iqisa ma, Goti Hanjuwä Iquesayi.

3

Goti Iqueqä suqä iwäsäuqenqä

¹ Nyi naqä-qakuä i tqangundqe, änäänänqäwä? Israitqä iqua, iinjä eänuwitanj, yätamakqä äki metqänj? Suqä huiwä häuä ktänqä iqu, yätamakqä äänä väniqi? ² Täukue! Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquaunji, nätmätqä huitanj-huitanj änguänänjinä ävätqä. Kinganänjiqu, Iqu Iqueqä kuknju, iqua ämiqäpñqä äwikqe. ³ Inji iquautanj hñqua, kuknjuä täunji qänaknä miqä iminuwitanj, änäänänqäwä? Iutanj Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau änguä wimäkätñqä ätukqä iu mimäkqä yäniqi? ⁴ Oeyä! Matimäuqä yänä! Amaqä eeqänänjə quangä tätqätanguwä-qe, naqä-qakuä tqe, Goti Hanjuwä Iqunänjqä. Iqueqä bukä iu äqänänjqä-pa, *“Tqä kuknjuä naqä-qakuä etangqenqe, qu hinuä qumbñqäuä. Itangga qu Si quvqä imäkätqänjñqä ktqangpqe, Si ämäwqätätñqinyä.”**

⁵⁻⁶ Inji, neqä suqä quvqä iquesa, Goti Iqueqä suqä jänänänji, ätnänjə iqi ämotquetñqe, änäännyä tatunquäwä? Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä iqenqä äwqä tnänjə imäkätä, kima änätapätñqä iñqe, “Iqu, jänänänjə miqä itqänä” tatunquäta? Oeyä, kuknjuä iinj, ii ämaqä iquneqä kñuä iutanäyi. Goti Hanjuwä Iqu suqä jänänjinä mimäkqä-säpi, Iqu qokä-apäkä eeqänänjə iuqä suqenqe, miwäsäuqä iquäninjə. ⁷ Amaqä iquneqä kñuä iutanjə yatñqä huiziqu, tiyi. “Nyaqä kuknjuä quangä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknjuä naqä-qakui ätnänjə inqisa ätimäuätä, Iqueqä yoqä naqä qonätñqä iwimäkätñqe, Iqu nyinj, ‘Suqä quvqä imäkqä-qukiyqä’ änyuändätä, kima quvqe sunqä dapätñqäwä?” ⁸ Kuknjuä iinj qäyunä etangutqe, tiinjə tatunque. “Nätmatqä änguä hui timäuätñqe, ne suqä quvqä hñqu yqä imäkänä.” Amaqä hñqua neqä yoqä mändi äkittqiyäpu, quangä tii ätätqänjə. “Iqua, kuknjuä quvqä iinj isua, ätätqänjuwä iquaiqä.” Amaqä nenyqä ii ätätqänjuwä iqua, quvqä iquesa kima mapnuwänqe, ii qäyunäyi.

Eequne, suqä quvqä imäkätunqenqä

⁹ Änäänätiyä? Israitqä iqune, ämaqä huiziquaunji ämäwqätäunju? Oeyä, ne ae äyä ätätunque. “Israitqä iqunesä, Grikä iquatänji, eequne suqä quvqä iqueqä yänänäqñqä iqueä yäpə iqi äpmenä, suqä quvqä imäkqämanätqunünä.” ¹⁰ Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänjqä-payi.

“Amaqä suqä jänänänjinä imäkqe, aanjə hma naqä-qakuä eänä.

¹¹ *Amaqä näqñqä änguänänjə-tänj, hma etangji, Goti Iqu qutä pmeqänqe, qävqä miqä itqänjə. ¹² Amaqe, hänaqä änguä iunji ävquatämäupu, eeqänänji, quvqenä ätimäukuwi. Auä, ämaqä suqä änguä imäkqe, aanjə hma naqä-qakuä eä.”†*

¹³ *“Quwqä manjitanj quangä kuknjuä kuapänä ätätqänjuwi, ii tiinjə enqä-manj. Qu ämaqä pizqä qua äptepu, hovqe mämatnyeqä itqänjuwä enqä-pañji.”‡*

“Quwqä kuknjuä ätäpiyi, qämäkä iqua, ämaqeu qui imäkätqänjuwä-pañji.”§

¹⁴ *“Quwqä äwqä tnänjə äpakänä munätangqetanj, ämaqeu qui imäkñqä ätqa äwätqänjə.”*

* **3:4** Apqä Bukä 51:4 † **3:12** Apqä Bukä 14:1-3; 53:1-3 ‡ **3:13** Apqä Bukä 5:9 § **3:13** Apqä Bukä 140:3

15 “Qu maqänä äwäpu, ämaqä pizqä äpäsätqäñuwi. 16 Ga im-imä äupiyyi, nätmätqä qui imäkäpu, ämaqeu hanjä-iqä ävätqäñuwi. 17 Itanğa, huiziquatä äwqä naqä-hñqunä änyäpu pmetpñqe, maqñqä eñuwä iquayi.”*

18 “Qu Goti Iqu yoqä naqä ämenqä iñqe, kñuä mämeqä ipu, zä mäwiñqä itqänä.”†

19 Ne tiinñqä näqñqä äyuwä. Kukñuä-suqä Goti Iqueqä bukiu äqänänqä eeqänänñi, ämaqä kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqı äpmenuwä iquau ätuätñqe. Iutanñi ämaqä im-imdanñä eeqänänñä iqune, Goti Iqueqä hiñuä iqini, neqä suqä quvqenqe, “Iinñä-iinñiqä” matqä itanä, Iqueqä änewäsäuwä iunä äpmenju. 20 Ii tiinñä etanñi. Kukñuä-suqe, näyaqä suqä quvqä iinñqänä ämänätquetqäuä. Itanñi kukñuä-suqä iu qänaknä iqä iutanñi, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, jänänñua matimäuqä ipnä.‡

Goti Iqu, quuvqä eqämipqä iquau, jänänñua iwimäkätñqenqä

21 Itanñi tänganñi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hänaqe, qokä-apäkiu jänänänñä wimäkätñqe, ae ämänätqueqe. Ii kukñuä-suqä iu qänaknä iqeuta, matimäuqä yänä. Hänaqä iquenyqe, kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä iutatä, bukä, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, äqänänä. 22 Hänaqä tä, tiinñi. Qokä-apäkä, Jisasi Kraisi Iquenqä quuvqä eqiyätqäñuwä iquauñi, Goti Iqu eeqänänñi, jänänänñä wimäkänä. Israitqä iqunenqä, ä huizi iquauñqä huänqce, qäqunäyi. 23 Ne eeqä asänänñä iqune, suqä quvqä imäkätunquä-qae, Iqueqä ktqä inemäkkqe, a maqätqä iñu. 24 Itanğa Kraisi Jisasi Iqu anğumä mbqä äneyämakqetanñi, Goti Hanjuwä Iqu, eeqä asänänñä iqunenyqe qeqä äwimänätä, hiñgi änatapätä, jänänñä inemäkätqäuä. 25 Iqu, Jisasi Iqu äpäkonätä, Iqueqä häneqetä, quuvqä heqiyqä iquauqä suqä quvqetanñä kimanñi, huätä muämäutñqä atäunñuä ikqe. Iqu iinñä imäkkqe, ii Iqueqä suqe, jänänänñä etanğqenqä ämänätquetñqä diñqeyi. Hiñuiqänänñi, ämaqe suqä quvqä imäkkqanğuwänğga, Iqu qeiqinyä imäkätä, kimanñi maqänä mäwqä qäyä iminñqä-qe, Iqueqä suqä jänänänñä iu qänaknä yqänä iminñqeqä. 26 Iqu ämaqeuwä suqä quvqä iutanñä kimanñi, Jisasi Ique äwikqetanñi, ne Iquenyqä näqñqä tiinñä ämetqänju. Iqu suqä jänänänñinä Imäkkqä-qu eäqe, ga ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämipqä iquau, jänänänñä Iwimäkkqä Inänñä-qu eänä.

27 Itanñi ämaqä-qune, neqä yoqä haqeu ämamänätunque, iinñqä änäännyä tatunque? Ii qäpu ae ekqe. Qäpuñi, suqä äsquesa ekqäwä? Kukñuä-suqä iu qänaknä iqä iquesa ma, oee. Yoqä haqeu mamänqä iqu, quuvqä heqiyqä iquesanä qäpu ekqe. 28 Ii ne näqñqä tiinñqä ämakquä iutanñi. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini jänänñä timäupñqe, kukñuä-suqä qänaknä iqä iquesanä hmanñi. Ii hänaqä quuvqä heqiyqä iquesanänñi. 29 Kukñuä ii qäyuta, ä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauqä Goti Iqunända? Iqu ämaqä huizi iquauqä-pqe, hmanda? Oee, Iqu, huizi iquauqä Goti inänñi. 30 Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuänänñi. Iqu, Israitqä huiwä häuä ktänqä iquatä, huizi häuä maktänqä iquatä, Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanğuwitanä, jänänänñä iwimäkäniqe.

31 Ä ne quuvqä heqiyqenqä iinñä ätätanitanñi, kukñuä-suqe mändi äkittqiyätanä, aanqä äyä imäkätunquäta? Aanñä oeyä! Ne kukñuä-suqä iqueni, yänänäqñqä ätqätetunque.

* 3:17 Asayä 59:7-8 † 3:18 Apqä Bukä 36:1 ‡ 3:20 Apqä Bukä 143:2

4

Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenqä

¹ I etanqgä-qe, Israitqä iquneqä awä kinganänjä Aprähamä iquenyqe, ne suänyä tatuŋquäwä? Hänaqä Goti Iqueqä hinuä iqä jänänjä timäuqänqe, iqu hinuä äsque äqunqgäwä? ² Iqu suqä äŋguinä imäkminqeta, ämaqä jänänjä-qu eqä-säpi, iqueqä yoqe, kiqä-kiuä haqeu vauqumuatuŋguäninji. Itanqi Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisaŋi, iinjä mimäkqä yänä. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukŋuä äkinqä ätnänqenqe, kŋuä mapiyä. “Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanqi, Iqu ‘Ämaqä jänänjueqä’ ätkqeqä,” ätä äqänä.*

⁴ Ämaqä hŋqu wäunjuä imäkätä, iuta mbqä ämeqä di, ii, wäunjuä kaniqu qeqä imänqeta mäwqä iqä. Oeyä. Mbqä ii, wäunjuä iutaŋä kimaŋiyi. ⁵ Iinjä etanqgä-qe, ämaqä hŋqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini jänänänjä-qu pmetŋqä diŋqe, hnjua-hnjua mimäkqä itä, quuvqe, Goti Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauŋi, jänänänjä wimäkätŋqenqä eqiyätŋqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Jänänänjukuiyqä’ ätuätqäwä. ⁶ Dewiti iqu-pqä kukŋuä asä ii enqä-ma, ätkqe. Ämaqä suqä äŋguä mimäkqä qäyä etanqä, Goti Iqu, qunji, ‘Jänänänjuaiqä’ ätuätqä iqua, äŋguä äpmepu, aquvänä ipŋqä iinjä tii ätä äqäqke.

⁷ “Ämaqä, kukŋuä-suqeu tuwä äwipu, quvqä imäkätqänjuwä iquauŋi, Goti Iqu, quwqä quvqe hinuä anqi mäqunquä yätŋqä, huätä muämäuqanqutqe, qu äŋguä äpmepu, aquvänä ipŋqäwä.

⁸ Naqä Iqu, ämaqä hŋqueqä suqä quvqä diŋqä kŋuä anqumä mindqänqä iqanqutqe, iqu äŋguä äpme, aquvänä iquätŋqeqä” ätkqe.†

⁹ Äŋguä äpme aquvänä iqä iinjä, ii ämaqä huiwä häuä ktänqä iquanqänändanä, ä ämaqä huiwä häuä maktänqä iquanqä-pqe, inändanä? Ne tiinjä äyä ätätqänju. “Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenqä kŋuä indqänätä, ‘Ämaqä jänänjueqä’ ätkqeqä” ätätqänju. ¹⁰ Inji Goti Iqu iinjä ätukqe, Aprähamä iqu äänä pmetanqayi? Iqu huiwä häuä ae äktänqänqata, ä änä etanqata? Iqu huiwä häuä maktänqä änä etanqayi. ¹¹ Suqä huiwä häuä ktäuqe, kiqä quati tiinji. Aprähamä iqu huiwä häuä maktänqä yqänä äpmeqänqanji, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqanqi, Goti Iqu, “Ämaqä jänänjukuiyqä” ätukqe. Itanji Goti Hanjuwä Iqu suqä huiwä häuä ktäuqä ii, iqu ämaqä jänänjä-qu pmetŋqenqä hiqŋqä enqä-pa äwikqe. Iinjä etanqi Aprähamä iqu, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iuta, ämaqä jänänänjä ätimäupqä iquauqä kawä kinganänjä iquvi. ¹² Itanqa iqu ämaqä huiwä häuä ktänqä iqunesanjä hŋquauqä kawiqu inänji. Ii ämaqä huiwä häuä äktänäpu, quuvqe, neqä awä Aprähamä iqu huiwä häuä maktänqänqä, Goti Iquenyqä quuvqä eqäqä-pa, eqiyätqänjuwä iquayi.

Goti Hanjuwä Iqu, kukŋuä guä ämäsäukqenqä

¹³ Hinuiqänänji Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquesä, iqueqä kaqä-kawäkautä, qua eeqänänji iquau äväniqä diŋqe, kukŋuä guä ämäsäukqe. Inäqe kukŋuä guä i ämäsäukqe, ii Aprähamä iqu kukŋuä-suqä hui qänaki iminqä iuta ma, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, jänänänjä-qu ätimäukqä iutayi. ¹⁴ Ii tiinjä etanqiyi. Ämaqä kukŋuä-suqeu qänaki imipqä iqua, nätmätqä Goti Iqu äväniŋqä kukŋuä guä ämäsäukqä iunji

* 4:3 Ipäqäqä 15:6 † 4:8 Apqä Bukä 32:1-2

ämeqä-säpi, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqe, hinginqä hetäningä. Itanga kuknuä Goti Iqu guä ämäsäukqe, aanqä inä hetäningä. ¹⁵ Ne näqñqe. Kuknuä-suqä iquesani, ämaqe, ique ävausäpiyitani, Goti Iqueqä äwqä tnäni ämapnä. I etangqä-qe, kuknuä-suqe maeqä enqe, ämaqe ique mävausqä ipnä.

¹⁶ Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä iquenyqätä, kaqä-kawäka qänaki timäupnuwä iquaunqätä, qeqä wimängangi, nätmätqä hingi väningä, kuknuä guä ämäsäukqe. Inji, kaqä-kawäka eeqänänqä iqua, mapñqä iinqä kuknuä guä ämäsäukqe, ii ämaqä, Goti Iquenyqä quuvqä eqäpñqä iquaunqänänji. Auä, kuknuä guä ämäsäukqe, ämaqä, kuknuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquaunqänä ma, ämaqä quuvqä Aprähämä iqu eqäkqä-pa eqäpñqä iquaunqä-pqe inäyi. Aprähämä iqu, eequneqä awä kñnganänqä iquvi. ¹⁷ Ii Goti Iqueqä bukä iu tii ätäñqä-payi. “Nyi si hueqä-himqä kuapänänqä iuqä kawiquki ikimäkqe qä.”[‡]

Kuknuä tä, Goti Iqueqä hinuä iqi, guä yänänäqñqä ämäsänä äwi, qäyunä ätimäunqiyä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iquauni, häñä-pmeqä angä Vqu eä, itanga nätmätqä matimäuqä yqänä etanguti, tääqä Tuätumeqä Ique. Iqu iinjä itñqetani, Aprähämä iqu Iquenyqä quuvqä eqäminqe. ¹⁸⁻¹⁹ Goti Iqu ii ätukqängangi, Aprähämä iqu, iqueqä quvükui 100 ae äpäwätä, mändi eätä, äpäkonätñqä iminqe. Itanga iqueqä apäkä Serai, ii qokitqä ae ekqe. Inji, iqu, “Ye e äpmeñitani, äänä timäunqutiyä?” kñuä ii qäyä wiyqangqä-qe, iqu quuvqenä eqiyätä, hinuä äqänä äpmaminqe. Ga Goti Iqu, “*Taqä-tawäka kuapänänqä timäupnuwiqä*”[§] ätukqä-pa, iqu hueqä-himqä kuapänänqä iuqä kawiqu ekqe. Auä, iqu iyaquiyqä huiwiñqä kñuä indqänätäqä-qe, iqueqä quuvqä heqiyqe, hanuä mäwiqä, yänänäqñqä eqäminqe. ²⁰⁻²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsäukqenqe, Aprähämä iqu äwqä hñquaqu minqä itä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Goti Iqu imäkäninqä kuknuä guä ae ämäsäukqe, qäyunä imäkänqiyä,” näqñqä änguanänqä ämetä, quuvqä eqiyätäqetani, yänänäqñqä imäknminqe. ²² Iinjä etangi, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä iqueqä quuvqä heqiyqenqä kñuä indqänätä, iquenyqe, “Ämaqä jänänqä” ätkqe.

²³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu, “*Iqueqä quuvqä heqiyqeta, ‘Ämaqä jänänqä’ ätkqe qä*” äqänänqä, Goti Iqu Aprähämä iquenyqänä matqä ikqe. Oeyä. ²⁴ Ii nenyqä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqu äpäkonganga, Ique angumä ävauqumuatkqetani, ne-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä inä eqiyätqänu. Iutani Iqu, näyaqä quuvqä heqiyqenqä kñuä indqänätä, nenyqä-pqe, “Ämaqä jänänqä” tätñqeqä. ²⁵ Jisasi Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, näyaqä suqä quvqenqä qäyä päkonätñqä, hinuinä äqunqä. Itani Iqu Iqueni, ne ämaqä jänänänqä nemäkätñqe, qua äptekuwä iuta äyä ävauqumuatkqe.

5

Goti Iqutä, äwqä naqä-hñqunä iñqenqä

¹ Inji ne quuvqä ae äyä eqiyätqätangu, Goti Hanjuwä Iqu neñi, qokä-apäkä jänänqune äyä inemäkkqe. Iinjä etangi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu inemäkqangi, ne Goti Iqutäni, äwqä naqä-hñqunä änyanä äpmeñu.

² Itani Jisasi Iqu neñi, hänaqe qñqanqä enqä-pa nauteyqangi, ne quuvqä eqiyätänä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hingi vqä yäpä ingisa

[‡] 4:17 Ipäqäqä 17:5 § 4:18-19 Ipäqäqä 15:5

äpaquvätanä, i äpmeñu. Itanğa ne, Goti Hanjuwä Iqu inätmetä, qäukuä yätunji, Iqutä quamä anä änguänänjä pmetunquä diñqä, hiñuä äqänanä äpmeñu. Iñqe, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutqänju. ³ Itanğa ne aquvänänji, iñqänä miqä äyä itqänjunä. Oeyä. Ne aquvänänji, hanjä-iqä änemeqä iñqä-pqe, inä itqänjunä. Ii ne tiññiqä näqñqä etanğiyi. Hanjä-iqä iqu, äpakänä tqäuatunquenqä yänänäqñqä inemäkänä. ⁴ Itanğa ne yänänäqñqä e ätqäuätaqetani, ne suqä Goti Iqu äwinyänqä iu imäkätanä, Ique yeeqä iwimäkänä. Ga ne iñjä imäkätaqetani, Iqu ne yätamäqä neyätñqä diñqä, hiñuä äqänanä pmetanä. ⁵ Itanğa Dñä Äñguä Goti Iqu änätapkqä Iqu, Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiñjä äwinyänqe, näyaqä äwqeu änyuänaiqetani, ne Goti Iquenyqä hiñuä äqänanä äpmetaqänğani, hiñginäwa äqunanä pmeqänqä manä.

⁶ Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiñjä äwinyänqe, tiñji. Ne neqä suqä quvqe huätä mamänatunquä, yänänäqñqä maeqä etanğani, hea Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqänğani, Kraisi Iqu, ämaqä Goti Ique tuwä äwiyätunquä iqune, anğumä inetmeniqä iñqä äpäkonğqe. ⁷ Ämaqä jänänjä hñqueqä yätamäqenqe, ämaqä nesanjä hñqu äpäkonätñqe, äänä mäqumuetunquäwä? Aanqe! Ämaqä suqä aanjä änguänänjä imäqä hñqueqä yätamäqenqe, hñqu äpäkonätñqätiyä, ä mäpäkonqä yätñqätiyä? ⁸ Ii etanğqä-qe, ne ämaqä suqä quvqä imäqune yqänä pmetaunğua, Kraisi Iqu ne yätamäqä neyätñqä äpäkonğqe. Suqä iñjä iutani, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä kiñjä äwinyänqe, äyä ämänätquakqe. ⁹ Kraisi Iqu äpäkonätä, Iqueqä hñeqä äpäwäkqe, Goti Iqu, hñeqä iuta ne jänänjune inemäkkqe. Iñjä etanği ne tänğani, näqñqä tiñjä hiatunqueqä. Goti Iqu, ämaqä suqä quvqä imäqä iquauñi, Iqueqä äwqä tnänjä iuta kima vqanğutqänğani, Kraisi Iqu ne qui mimäknqä änguänä pmetunquä, yätamäqä neyänqiyä. ¹⁰ Auä, ne Goti Iqueqä himä-wiunqä änyätanä pmetanğunğani, Iqueqä Ymeqä Iqu äpäkonätä, himä-wiunqä iunji, qäpu imäketä, ne Goti Hanjuwä Iqutä äwqä naqä-hñqunä änyanä pmetunquä, inemäkkqe. Inji ne äwqä naqä-hñqunä änyanä e äpmetanitanji, näqñqä tiñjä hiatunqueqä. Ymeqä Iqu hñjä äpmetäqetani, ne qui mimäknqä änguänä pmetunquä inemäkäniqeqä. ¹¹ Itanğa nätmatqä hui-pqe inänjqä. Neqä Naqä, Jisasi Kraisi Iqu, ne Goti Iqutä äwqä naqä-huinyä nyatunquä imäkkqetani, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä yoqe, haqeu ämamäutqänju.

Atamä iquesanji, äpäkonqeyi. Jisasi Iquesanji, hñjä-pmeqeyi.

¹² Iutani ne tiññiqä näqñqeqä. Ämaqä hñqunä, Goti Iqueqä kukñui ävaukukqä iutani, suqä quvqe qua täu ätimäukqe. Iutani suqä quvqä iqueqä kimani, äpäkonqä iqu ätimäukqe. Asä iñji, ämaqä eeqänänji, suqä quvqä imäqanğuwitanji, äpäkonqä iqu wimeqanği äpäkonätqänjä. ¹³ Goti Iqu kukñuä-suqe mäwqä änä etanğani, ämaqe, qua täunji suqä quvqä imäkminjuwä-qe, kukñuä-suqe aanqä etanği, Goti Iqu, “Qu kukñui ävausätqänäuä” matqä iminqe. ¹⁴ Inäqe Atamä iqu äpmaminğeta, Mosisi iqu äpmaminğänğanqe, ämaqe, suqä quvqä Atamä iqu imäkkqä-pa asänänji mimäqä itqätanğuwä-qe, äpäkonqä iqu ämaqä eeqänänjä iquauñi, äyä ämiminqe.

Atamä iqu, Ämaqä qänaki timäuniqä Iqueqä ktqä enqä-panä-qe. ¹⁵ I etanği Atamä iqueqä suqä quvqä itä, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu qeqä imänqeta hiñgi äwikqetani, asänänjä hmanji. Ämaqä hiñuiqänjä iqueqä

quvqetani, qokä-apäkä eeqänäni äyä äpäkonätqänä. Itanga Goti Iqu qeqä wimänqeta yätamäkqetä, nätmatqä Ämaqä Qänaknä, Jisasi Kraisi Iqu qeqä wimänqeta hiñgi äwikqetäni, äpäkonqä iunji ämäwqätäutä, ämaqä kuapänä yqänä äwimetqäuä. ¹⁶ Tiinjä-pqe inänji. Nätmatqä ängui, Goti Hanjuwä Iqu hiñgi äwikqetä, itanga nätmatqä hiñuiqänä iqueqä suqä quvqeta ätimäukqetäni, asänänjä hmanji. Oeyä. Ämaqä hiñuiqänä iqu, suqä quvqä hñqunä imäkqanji, Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ämitätä, tii ätkqe. “Qu eeqänäni qui imäkmbñqeqä.” Itangi nätmatqä ängüä, Goti Iqu hiñgi äwikqe, tiinji. Ämaqe, suqä quvqä kuapänä imäkqanquwänqanji, Goti Hanjuwä Iqu qeqä wimänqanji, qokä-apäkä iunji, jänänjä iwimäkkqe. ¹⁷ Itanga ämaqä hiñuiqänä iqu, kukñui ävausätä quvqä imäkkqetani, äpäkonqä iqu ämiqä enqä-pa naqä ätimäutä, ämaqä eeqänänjä iunji, ämimiñqe. Naqä-qakuä qenjä-qe, aanjä naqä-qakuänänji, tiinji. Goti Iqu qeqä kiinjä wimänqanji, ämaqeu jänänänjä hiñgi iwimäkkqe, äpäkonqä iqueni mändi äkittqiyänä. Ämaqä ii ämapqä iqua, qu hänjä äpmepu, ämiqä enqä-pa miqäpnuwi. Qu iinjä timäupñqe, Ämaqä Qänaknä, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuä iutayi.

¹⁸ Angumñi, ne tiinjinqä kñuä ängüänänjä indqänatunque. Ämaqä hiñuiqänä iqu, Goti Iqueqä kukñuiunji ävaukukqetani, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä eeqänänjinqe, “Qui imäkmbñqeqä” ätkqe. I etangi, Ämaqä Qänaknä Iqu, suqä jänänji imäkkqetani, Goti Iqu, ämaqä eeqänänjä jänänjä epu, hänjä yqänä pmepñqä, hänaqä imäuekqe. ¹⁹ Ämaqä hiñuiqänä iqu, Goti Iqueqä kukñui hñgisa ikqetani, qokä-apäki kuapänänji, suqä quvqä imäkkqä ekuwi. I etangi, Ämaqä Qänaknä Iqu, Goti Iqueqä kukñui qänaknä imiñqetani, Goti Iqu qokä-apäkä kuapänänji, jänänjä iwimäkäniqe.

²⁰ Goti Iqu qänakñi, kukñuä-suqä äwikqe, ii ämaqe, kuapänä ävausqanquwiñqä näqñqä mapñqä, iinjä äwikqe. Inäqe, ämaqe, suqä quvqä imäkkqä uwqanquwänqä, Goti Hanjuwä Iqueqä qunqä qeqä wimänqeta hiñgi vqe, aanjä yändiqä ävätqäuä. ²¹ Ii tiinjä iunqeyi. Suqä quvqä iqu, ämaqeu äpäkonqä iunqä ämimiñqä-pa, Goti Iqueqä qeqä wimänqeta hiñgi vqe, iqueni ämäwqätäutä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuä iutani, ne jänänänjä eätanä, hea ique-ique pmeqeuñqä ämineyäniqe.

6

Suqä quvqe, ämaqeu äpakänä mämiqenqä

¹ Iinjä etanqqetani, ne äänä tatunquäwä? “Goti Hanjuwä Iqueqä nenyqä qeqä imänqeuta hiñgi vqe, aanjä yändiqä väniqä iinjqe, suqä quvqä yqänä imäkatunqeqä” tatunquäta? ² Aanjä oeyqä, änä matqä yanä. Suqä quvqä imäkkqä iunqe, ne ämaqä pizqä äpäkonquwä enqä-pañune eätanä, huätä ae ävquatämäukqe. Inji ne qänaknänji, suqä iqueni yqänänji, äänä iquatunque? ³ Asnjä ämetanä, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñanquä iquene, iinjä dutani, Iqutä anä äpäkonqeqe. He iinjqe änyä maqñqä enä? ⁴ Itani ne asnjä ämetanä, Kraisi Iqutä anä äpäkonqeqe, Goti Kaniqu neni, Kraisi Iqutä qua anä äptänaike. Inji Iqu Iqueqä yänänäqñqä naqänänjä itäni, Kraisi Ique qua äptekuwä iuta ävaquumuatqänqanji, ne-pqe, suqä qänqanä imäkmiñquä-pa mimikqä, hänjä-pmeqä änyä-hänjä iquenyä metatunquenqä, inä änevauquumuatqeqe.

⁵ Ne Kraisi Iqutä ämuänñanä, Iqu äpäkonqeqä-pa äpäkonqeqe, inji Iqu angumä ävaukqä-pa, ne-pqä asä ii vauaniqu. ⁶ Ne tiinjinqä näqñqe. Neqä

huiwä iqueqä äwinqce, ii Kraisi Iqutä zä-huätatä äunätä, anä äpäkonqiyi. Ii, suqä quvqä iqueqä yänänäqñqä neyaqä huiwä iu wäunüä imitätqä di, qäpu eqanquti, ne suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä mäpmeqä yatunquä diñqeyi. ⁷ Ii tiinjä etanqi. Ämaqä tqu-tqu ae äpäkonätqce, suqä quvqä iqueqä yäpä imdanj, huätä ae ävämeqe.

⁸ Augä. Ne Kraisi Iqutä anä äpäkonqquä iqune, Iqutä hänjä anä pmetunqenqä kukñuä iquenqe, quuvqä eqiyätqänu. ⁹ Quuvqä ii eqiyätunqce, ne näqñqä tii itanitanjiyi. Kraisi Iqu qua äptekuwä iuta anqumä ae ävaukqetani, äpäkonqä iqu, Iquenji mändi kittqiyätñqä yänänäqñqä hma etanqi, ga Iqu anqunji, mapäkonqä yäniqe. ¹⁰ Iqu hñqunä qe äpäkonqce. Itanji Iqu iinjä imäkätä, suqä quvqä iqueqä yänänäqñqce aanqä imäkkqe. Itanqi Iqu hänjä äpmeñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäutñqä äpme. ¹¹ Inji he kñuä asä ii indqämbñqe. He Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbiyitani, he-pqä inä äpäkonäpu, suqä quvqä iqueqä yäpä iqinyqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupñqä äpmeñä.

¹² Iinjä etanqgetani, hiqä huiwi äpäkonätñqä iquenji, suqä quvqä iqu ique ämitñqä diñqe, hiñuinä mäqunquä pambiyä. He ique hiñuinä qunqanqce, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwinqä du imäkpñqä, etma wänqiyä. ¹³ Itanqa he suqä Goti Iqu mäwinqä itñqä di imäqñqce, hiqä yukä-hipa itä, huiwä iutanjä huizi itä, suqä quvqeu mäwqä ipñqeqä. Oeyä. He ämaqä qua äptepqceuta anqumä ävauäpu, hänjä äpmeñuwitani, hiqä-hiuä, Goti Hanjuwä Ique wimbijä. Itanqa he suqä jänänji imäkpñqä iinjce, Goti Hanjuwä Iqu hiqä huiwä iutanjä eeqänänji, ämitñqä hiñuinä qumbiyä. ¹⁴ He tänqani, kukñuä-suqä iunji yäpä iqi mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi vqä yäpä iqi äpmeñuwitani, suqä quvqä iqu, he mämeqä yänqiyä.

Goti Iqueqä wäunüä-wiyqä hiñginqä imäkqenqä

¹⁵ Inji ne iinjä äpmeñquetani, änäänqä? Ämaqä hñqua, “Ne qeqä imänqeta hiñgi vqä kuapanä metunquä diñqe, suqä quvqce, yqänä imäkqca uwquatunqceqä” ätätqänä. Aanqce, änä mimäkqä yanä. ¹⁶ Änäänänqäwä? He änyä maqñqä enjä? He ämaqä hñqueqä kukñui, qänaknä ipñqä hiqä-hiuä äwimbqe, he iqueqä wäunüä-wiyqä hiñginqä pmepñqäuä. Ämaqä, suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmamipqä iqua, iuta pizqä päkombnä. Injqce ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänaknä iqä äpmamipqä iqua, iutanji qokä-apäkä jänänjä timäupñqäuä. ¹⁷ Nyi Goti Hanjuwä Iquenji, ‘änqiuqä’ ätquä. Hiñuiqänänji, he suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmaminuwi. Itanqi qänakndanji, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä hñquauqä manjä iuta qätä äwikuwitani, qänaknä iqäpñqä quuvqä äyä eqäkuwi. ¹⁸ He suqä quvqä iqu, guä enqä-pa ekiqiyäminqä iuta, Goti Iqu hiñuinä eqänäwqatätä, suqä jänänjä iqueqä wäunüä-wiyqä äyä epmuatqce.

¹⁹ Hiqä huiwi yänänäqñqä maeqä eäpu, kukñuä yänänäqñqce mämeqä iqanquwitani, nyi suqä ne näqñqä ämenquä iuta ämetmä, kukñuä ktqä etqänä. Hiñuiqänänji, he suqä kiyämätqetä, kukñuä-suqeu hñgisanä iqetä, hiqä huiwä iutanjä eeqänänjiu ämitñqä hiñuinä äqunäpu, kukñuä-suqce ävausäpu äyä äpmaminuwi. Itanqi tänqani, hiqä huiwi, suqä jänänjä iqueqä wäunüä-wiyqä pmetñqä hiñuinä qumbiyä. Iutanji, he Goti Iqu enqä-pa, jänänjenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä pmepñqänänjä.

²⁰ He suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmapiyänggani, suqä jänänä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iminüwi. ²¹ Suqä he inğa imäkminüwä iinqe, tänggani he womba enyänä. Itanğa suqä inğa imäkminüwä iutani, nätmätqä änguänäni äki ämaminüwäwä? Aanqeqa. Suqä iutani, ämaqe äpakonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä ipnä. ²² He, suqä quvqä iqu guä enqä-pa ekiqiyäminqä iuta, Goti Iqu hinuinä eqänäwqatätä, Iqueqä wäunüä-wiyqä äyä epmuattekqeqä. Itanğa iutani, he tänggani nätmätqä tä ämenä. He Goti Iqu enqä-pa, jänänuenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä äpmenä. Itanğa iutani, he hänjä hea ique-ique pmepnqäüä. ²³ Auä, suqä quvqä imäkätqänuwitanä kimanä, äpakonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä iqä iiyi. Inäqe nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hinği änatapätñqe, ii ne hea ique-ique pmeqänqeyi. Hänjä-pmeqe, ne Kraisi Jisasi, neqä Naqä Iqutä ämuännanä iuta ämetqänü.

7

Kukñuä ktqe, suqä ämanqä iunqä

¹ Nyämaqäüä, he kukñuä-suqenqä näqñqä änguä metanğä, nyi kukñuä tä, etqä. Ämaqä mapakonqä hänjä yqänä äpmeñuwi, qunä kukñuä-suqeu yäpä imä äpmenä. ² Inji apäkä qokä-täñi, kiqä qokiqu hänjä yqänä äpmamitätqe, suqä qokä-apäkä ämanqä iqu kiqä qokiquesä ämuämuänyenqiyä. Itanğqä-qe, kiqä qokiqu äpakonätqe, suqä iinjä iqu, apäkä iinjä mämiqä iqanğuti, ii iyyqä äwinqeunä imäkänqiyä. ³ Injä etanğqetani, kiqä qokiqu hänjä yqänä pmetanğuti, ämaqä hñqu-mända ii meqanğutqe, qu, “Apäkä iinjä, hinğinäwa qanğä ikiqiyä” tñnqäüä. Injä etanğqä-qe, iyyqä qokiqu ae äpakonätqe, ii suqä iinjä iqueqä yäpä imä mäpmeqä yänqiyä. Inji, ämaqä hñqu-mända inğa ämeqäqe, qu kukñuä iinjä, anğinji matqä ipñqäüä.

⁴ Nyämaqäüä, he iinjä enqä-paniyi. He Kraisi Iqueqä huiwitä ämuänmbiyitani, he äpakonäpu, kukñuä-suqä iqueqä yäpä inğisa mäpmeqä inä. Ii Ämaqä Hñqu-mända he apäkä enqä-ma emakqä iyi. Ämaqä Iqu, ne suqä änguä Goti Iqu äwinyänqä iunä imäkquatunquä iinqe, qua äptekuwä iuta anğumä ävaukqä Iquvi. ⁵ Ne Kraisi Iqutä mamuänğänqä, huiwä iqueqä äwinqä iunä qänaki iminğünğgani, kukñuä-suqä ique qätä äwiyanitani, näyaqä huiwä eeqänänğä iunji, äwinqä quvqe änevauqumuatqanği, ne suqä quvqä imäkätanä, äpakonatuñquä iunqä watunquä äpmaminque. ⁶ Itanği tänggani, kukñuä-suqä ne a nakiqätätñqä iqu, äpakonätanä ävämenitani, iqueqä yäpä iqi mäpmeqä inu. Iutani ne wäunüä imäkätunque, ii kukñuä-suqä bukä iu äqänänğqeu qänaknä itanita ma, ii Dñä Änguä Iqueqä suqä häñiu qänaknä itunquä iutayi.

Kukñuä-suqä iqueqä wäunünqä

⁷ Itanğa kukñuä-suqä iqu, äwinqä quvqe ävauqumuatqanği, ne suqä quvqä imäkminquä iinqe, “Kukñuä-suqä iqu, nätmätqä quvqä, suqä quvqä enqä-paniqä” tatanquäta? Oeyä, änä matqä yanä. Nyi suqä quvqä äki-äkinqä näqñqä ämakqe, kukñuä-suqä iquesanänji. Kukñuä-suqeuñi, tiinjä ätänä. “Si ämaqä hñqueqä nätmätqä iunji, hinğüä aowä mäqunquä panä.”* Iinjä matqä-säpi, suqä iinjä iquenqe, ‘Ii quvqeqe,’ näqñqä maeqä iqäminji. ⁸ Kukñuä-suqeuñi, hinğüä aowä-qñqänqä ätnänğqä iquesani, suqä quvqä iqu nyaqä knüä indqänqe, änyivauqumuatätä, nätmätqä kuapanänğinğqä hinğüä aowä qunmqä nyimäkkqe. Kukñuä-suqä iqu, aanqä

* 7:7 Anğumä Itmakqä 20:17; Kukñuä-suqä 5:21

hiqä-säpi, suqä quvqä iqu, ämaqä ae äpakonguwä-pa, yänänäqñqä maeqä hetäninji. ⁹ Kiñganäñi, nyi ymeqä wänqä-qunä, kukñuä-suqä iquenqä maqñqä emä, hänä äpmaminqe. Itanji qänakñi, nyi kukñuä-suqenqä näqñqä ämamitanji, suqä quvqä iqu ävauqanji, ga näqñqe, 'Nyi Goti Iqueqä hiñuä iqñi, pizqä-qunjqä' ämakqe. ¹⁰ Kukñuä-suqä iqu, ämaqeu hänä-pmeqä vätnqä qäyä etanqqä-qe, nyi ique qänakñä vqä iñqä yänänäqñqä maeqä eämä, iquesa äpakongqenqä näqñqä ämakqe. ¹¹ Auä, suqä quvqä iqu, kukñuä-suqä iquesanji, quanqä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe.

¹² Inji kukñuä-suqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqänä etanji, itanqa kukñuä eeqänänä, iu äqänänqä-pqe, Goti Iqueqänänä eä, ga jänänänä äñguänänjiyi. ¹³ Inji, nätmätqä äñguänänji, nyi pizqä ämbäkkqäta? Aanä hma eä. Inäqe suqä quvqä iqu, nätmätqä äñguänänä iquesanji, nyaqä yäpä imä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe. Ii ätimäukqe, suqä quvqä iqu, ätnänä iqi timäutñqä diñqeyi. Itanqa kukñuä-suqä iquesanji, suqä quvqä iqu, nätmätqä aanä quvqänänjiqe, ne näqñqä metunquä iñqeyi.

Suqä quvqä iqu, mäkä hunqenqä

¹⁴ Ne tiñinjqä näqñqeqä. Kukñuä-suqä iqu, Goti Iqueqä Dñä Iquesa äquvepkqe. Itanji nyi qua täutanunä eämä, huiwä iqueqä äwinqä iqu nyimäqanji, suqä quvqä iqueqä wäunjuä-wiyqä hiñinjqä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi suqä imäkätñqä diñqe, 'Kiqä quati äkitiyä' tmä itqänä. Suqä, nyi imäqämqä nyinätanqqä iunji, mimäqä itñqe. Inäqe suqä, iñqä manyinqä kiñä qäyä iqanqqä iunji, ii nyi imäkätñqe. ¹⁶ Inji nyi, suqä manyinqä iñqä iqua imäkätñqe, tiñä ämändqueqiyä. Nyaqä kñuä indqänqä iunji, 'Kukñuä-suqä iqu, äñguänänjiqä' kñuä änyiyqi. ¹⁷ Iutanji, nyi quvqä imäkätñqe, ñqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwinqä iquesa imäkätñqe. ¹⁸ Nyi näqñqe. Nätmätqä äñguänänä hui, nyaqä yäpä-tämñi mäwitqänä. Nyi, ñqä huiwä iqueqä äwinqenqä ätqä. Naqä-qaukui, nyi suqä äñgui imäkmqä änyinätanqqä-qe, qäyunänji mimäqä imä. ¹⁹ Suqä äñgui, 'Nyi ii imäkmqänä' kñuä änyätñqe, mimäqä ma itñqe. Itanqa suqä quvqä, 'Ii mimäqä imqänä' kñuä änyätñqä iunji, imäkätñqe. ²⁰ Inji nyi suqä manyinqä iñqä iqua imäkätñqe, ii tiñji. Nyi imäkätñqe, ñqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwinqä iquesanji.

²¹ Iñä etanqqetanji, suqä nyi äminiyätñqä iquenqe, näqñqä ae ämakqe. Nyi suqä äñguä imäkmä-tmä iqanqanji, suqä quvqä iqu yqänä äpme, hoptäwä änyiyätñqe. ²² Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqenqe, kiñä änyinätñqe. ²³ Iñä etanji, suqä huizi, nyaqä huiwä iutanä eeqänänä iu witanji äqunänänä. Suqä iqu, suqä nyaqä qeqä-quuvqä tämä äwinqä iquenyqä mäkänqä itqänä. Ga iqu, huiwä iqueqä äwinqä iquesanä quvqä eä, guä äñgiqiyäutqäuä. ²⁴ Yää oänä! Nyi hanä-iqä iquesa qui imäknätqänä! Huiwä äpakonqä iunqä ändma äwätñqä iquesanji, huätänji, tqu indmetñqäwä? ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenji, "äñguiqä" ätuätqänänä. Iqu, Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iqueqä yänänäqñqeta, yätamäqä nyiyänqiyä.

Inji ñqä-näuänji, tiñä äpmenä. Nqä qeqä-quuvqä imñi, kukñuä-suqä iqueqä wäunjuänä äwiyätñqä-qe, ñqä huiwitänji, suqä quvqä iqueqä wäunjuänä äwiyätñqe.

8

Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqenqä

¹ Goti Iqu ämaqeu yätamäqä iinjä ävätäqetani, qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñuüwä iquaunqe, Iqu, "He suqä quvqä imäkqanquwitani, hanä-iqä meqäpnuwiqe" matqä yänä. ² Ii tiinjä etanjiyi. Dñä Ängüä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä iuta, Hänä-pmeqä-vqä Iqu, suqä änyä-häñi imäkätä, ne suqä quvqä iqueqätä, äpäkonqä iqueqätä, yäpä imä guä enqä-pa äpmaminquänqani, huätä änewewqatkqe. ³ Neqä huiwä iqueqä äwiñqä quvqä iutani, kukñuä-suqä iu qänaki qäyunä miqä itunqe. Inji, kukñuä-suqä iqu, huätä mänewewqatqä yänä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqu, huiwä ne ämenä, suqä quvqä imäkätunquä-pa ämetä, neqä quvqä huätä mänamäutñqä ändowatätä, qäyunä imäkkqe. Inji Kraisi Iqueqä huiwä iunji, Goti Iqu suqä quvqä iqueqä yänänäqñqenqä, qui imäkkqe. ⁴ Iutani, ne qänakñäñi, huiwä iqueqä äwiñqä iunä ma, Dñä Ängüä Iqueqä äwiñqä iunä itanitanji, suqä ängüä, kukñuä-suqä iqu ämänätquetñqä iunä pmetatunqe.

⁵⁻⁶ Auä, ämaqä, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwä iqua, qu knui, nätmätqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä indqambu, päkombnuwi. Itanji ämaqä, Dñä Ängüä Iqueqä äwiñqä iu qänaki itqänuwä iqua, Iqueqä äwiñqä iunä knuä indqambu, hänä-pmeqetä, äwqä-qeiqi inqetä mapnuwi. ⁷ Ii tiinjä etanjiyi. Ämaqä nätmätqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä knuä indqänätqänuwä iqua, qu Goti Iqueqä kukñuä-suqä iunji, yäpä iqi mäpmeqä ipiyä iutani, Iqueqä mäkä-hunqä äpmeñä. Qu Iqueqä kukñuä-suqeunji, qänakñä änä miqä ipnä. ⁸ Ga ämaqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwä iqua, Iqueni, yeeqä änä miwimäqä ipnä.

⁹ Itanji Goti Iqueqä Dñä Ängüä Iqu, heyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, he qänakñäñi, huiwä iqueqä äwiñqä iunä ma, Dñä Ängüä Iqueqä iunä itqänä. Itanqa Kraisi Iqueqä Dñä Ängüä Iqu, ämaqä hñqueqä yäpä ingisa mäpmeqä enqe, iqu Kraisi Iqueqä ämaqä-qu manä. ¹⁰ Ga Kraisi Iqu, hiyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, hiyaqä huiwi, suqä quvqeta äpäkonätñqä-qe, Kraisi Iqu he jänänänqenä emäkqetani, heyaqä quuvqe, hänä yqänä äpmeñä. ¹¹ Goti, Kraisi Jisasi Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatkqä Iqu, Iqueqä Dñä Iqu hiyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, Iqu Dñä Iinjä Iquesa, Kraisi Ique imäkkqä-pa, heyaqä huiwä äpäkombqä iunji, asä ii hivauqumuatäniqe.

¹² Iinjä iutani, ñqä nyämaqäüä, ne huiwä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä itanä, iqueqä äwiñqä iunä qänaki miqänqä, yänä qänqatunqe. ¹³ He, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwi, äpäkombñqäüä. Inäqe Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqetä, he suqä quvqä, huiwä iuta timäuqanquwä iquau, pizqä äpäkpqe, hänä pmapñqäüä. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqe, ii qokä-apäkä, Dñä Ängüä Iqu hänaqä ämotqueqanqä iu qänakñä imipqä iquanänji. ¹⁵ Qokä-apäkä, ämaqä ämiqä hñqueqä wäunui hinji äwiätqänuwä iqua, quwqä ämiwiätñqä iquenyqä zä itqänä. Inäqe Dñä, Goti Hanjuwä Iqu etapqä Iqu, he zä enyätñqä memäqä yänä. Iqu he Goti Iqueqä ymeqä-quenä pmapñqä emäkänä. Ga Iquesani, ne Goti Hanjuwä Iqueni, "Apä-qä" ätuätqänu. ¹⁶ Neqä quuvqä imñi, "Ne Goti Iqueqä ymeqä-qunenjqä" knuä indqänätanqä, Iqueqä Dñä Ängüä Iqu asänä änatätäqetani, knuä iinjä, yänänäqñqä inemäkätqäüä. ¹⁷ Ga ne Iqueqä ymeqä-qune eänqe, neqä Apiquesa nätmätqä ängüänänji, Kraisi neqä Tasipequtä meninquä iquneyi. Itanqa tanqani, ne tanjä-hunqe,

Iqu ämakqä-pa ämetuñquetani, qänakndani, Iqu yoqä naqä äqongqä-pa äqonätanä, quamä ängui, Iqutä anä pmeninque.

Qänakñi quamä änguä pmeqenqä

¹⁸ Nyi kñuä tiinjä änyiyqi. Quamä pmeqä änguänänjä iitä, yoqä naqä iitäni, qänaknda ätnänjä iqi änemeniqä iqu, naqänänjä eä, täñä-hunqä ne täñga ämetuñque, ämäwqätäunige. ¹⁹ Nätmatqä eeqänänjä, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, Iqueqä ymeqä iqune ätnänjä iqi imäkäqumuatänaeyätä, yoqä naqä nätapäniqenqä, qu kiinjä wiñgangi, hiñuä äqambu äwiñä. ²⁰ Auä, nätmatqä Iqu imäkkqä eeqänänjä, qäyunä mäwiqä, qui imäknätñqä ätimäukqe.* Tä quwqä äwiñqä iuta ma, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä-kiuä imäkqangi, iinjä äwiñä. Inäqce tiinñqä hiñuä äqambu äwiñä. ²¹ Goti Iqu qunji, suqä, pizqä ipu qui imäkñqä yäpä iqisa ewewqatqanguti, qu-pqe, Iqueqä ymeqä iqune änguä pmeqanqquä-panä wäpnä.

²² Ne näqñqe. Nätmatqä Goti Iqu imäkkqä eeqänänjä, apäkä ymeqä mipñqä iquwä-pa, täñä wuñgangi, zääqä ätqa, täñganqä äpätqänjä.

²³ Nätmatqä iinjä iquanä ma, ne-pqe, Dñä Änguä, nätmatqä Goti Iqu änatapäniqä iutanä Kiñganänjä Ique, ae ämakquä-qe, neqä yäpä ingisanji, zääqä ätätanä, tiinñqä kiinjä neñgangi, hiñuä äqänänä äpmeñu. Goti Iqu ne Iqueqä ymeqä pmetuñquä inemäkätä, neqä huiwi pizqä itä, qui imäknätqä iuta, angji inetmetä, huiwi huitanä nyatuñquä inemäkäniqeyi.

²⁴ Goti Iqu ne häñä inemäkäqumuatqanqgetani, iunä timäuniqenqä hiñuä äqänänä äpmeñu. Inäqce, ämaqä hñqu, "Nyi nätmatqä huiñqä hiñuä äqänmä äpmeñänä" ätätqce, nätmatqä iinjä anä mämeqä iqenqä näqñqä menä. Ämaqä hñqu nätmatqä ae ämetqce, iqu iinñqe hiñuä äqänä mäpmeqä yänä. ²⁵ Itanñi neñji, nätmatqä anä mämeqä hñquenqä hiñuä äqänänä äpmeñquetani, iquenqä kiinjä neñgangi, äwqä-qeiqinyä änyanä äpmeñu.

²⁶ Asä iinjä, ne yänänäqñqä maeqä inñque, Dñä Änguä Iqu yätamäkkqä äneyätqäuä. Ne tääqä qäyunänjä, äsquenyqä tñenqce, maqñqä eänñque, Dñä Änguä Iqu, Goti Iqueni kukñuä maeqä, zääqenä ätuätä, awä nasuiyänä. ²⁷ Itanñi Iqu, Goti Iqueqä äwiñqä dunä, Iqueqä ämaqä iqunenyqä iinjä imäkätñqä iutanji, Goti Apiqu, Ämaqä iquneqä qeqä-quuvqä imä hiñuä yasämä änaqänätñqä Iqu, Dñä Änguä Iqueqä kñuä indqänqenqä näqñqä eä.

²⁸ Itanñga ne tiinñqce, näqñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iquenyqä kiinjä äwinyätñqä iquau, änguä iwimäkätñqä iinñqe, nätmatqä eeqänänjä, wäunjuä anä imäkñqä imäkätqäuä. Ämaqä iinjä iqua, Goti Iqueqä äwiñqce wimeniqä iinñqä, tääqä ätuätumakqä iquayi. ²⁹ Iqueqä ämaqä iinjä iquauñqce, Iqu ainqanji näqñqä eätä, atäunjuä äväqce, Iqueqä Ymeqä Iqutä asänänjä etanñgä, ga Ymeqä Iqueni, kuapänänjä iinjä iquauqä kätetu pmeniqñqä, kñuä guä ämäsäukqe. ³⁰ Itanñga ämaqä, Iqu iinñqä atäunjuä ikqä iquauñji, Iqu tääqä ätuätumakqce. I ätuätumakqä iquauñji, Iqu jänänjä-qua ipñqä iwimäkkqce. Ga iinjä iwimäkkqä iquauñji, Iqu häñä-pmeqä änguänänjitä, Iqueqä yoqä naqetä, äwikqe.

Goti Iqueqä ämaqeuñqä äwiñqeuñji, nätmatqä hui hoptäwä miqenqä

³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqu iinjä inemäkkqenqce, ne äänä tatuñquäwä? Iqu yätamäkkqä neyqanqutqce, tqqu ämänaqutäutä, nakittqiyätñqäwä? Aanqä

* **8:20** Atamä iqu suqä quvqä imäkkqetani, Goti Iqu iqesä, quaetä, qui imäkkqce. Ipäqäkkä 3:17

eä. ³² Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni, hanä-iqä wimetnqe, a makiqätqä itä, ne yätamakqä neyätnqä dinqe, mäkä-hunqä iquau äwikqe. Iqu iinjä imäkkqetani, ne näqnqe tiinjä ämetqänu. Iqu nätmätqä eeqänäni, qäsä hinqi nätapäniqeqä.

³³ Itani Goti Iqu ne Iqueqänqä atäunuä äneyätä, jänänune inemäkkqetani, ämaqä kuknuä minetätnqä hñqu, aanqä eä. ³⁴ Ne suqä quvqä iuta kima metunqe, tqü täniqiyä? Kraisi Jisasi Iqu nenyqä äpakonäqetani, anqumä ävauätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqi, Yoqä Naqä-tänä-qu äpme, ne yätamakqä neyätnqä, yatnqä ävätqäü.

³⁵ Kraisi Iqu nenyqä kiinjä äwinyänqä iuni, ämaqä huätä mänatnämäutnqä hñqu, hmanjqä. Hanä-iqä hui nemeqanqutqä, ä tänä-hunqä nemeqanqutqä, nñ ämaqä hñqua quvqä inetqueqanqppä, ä buayänqä dä neyqanqutqä, qäkä-määnqä äwa iqanquatqä, nätmätqä quvqä qui inemäqanqutqä, itanqa änapäsqanqppä iuni, nätmätqä iinjä iqua, Kraisi Iqueqä nenyqä äwinqä iuni, hoptäwä miqä ipnqäü.

³⁶ Nätmätqä iinjä nemetnqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuni, tiinjä äqänänqä-payi.

“Ne Tqä ämaqä iquneni, qu hea ique-ique pizqä napäkpñqä itqänäü.

Qu ne sipsipqä pizqä päsqä dunqänänä enqä-panä etanqu, hinuä änaqänänäü.”†

³⁷ Inäqe nätmätqä eeqänänä iinjä iqua, qäyä änemetqätanqgä-qe, Kraisi nenyqä kiinjä äwinyätnqä Iqueqä yätamakqeta, ne hämänänä ämäwqätäüque. ³⁸⁻³⁹ Goti Iqu nenyqä kiinjä äwinyätnqenqe, nyi näqnqä tiinjä ae ämenä. Äpakonqä itä, hanä-pmeqä itä, ynaunjqä iquatä, dnä quvqä iquatä, nätmätqä tanqa äwinqä itä, nätmätqä qänaknda timäuniqä itä, nätmätqä yänänäqnqä-tänä huizitä, nätmätqä haqä yätutanitä, nätmätqä yäpä butanjitä, nätmätqä Goti Iqu imäkkqä huizitäni, yänänäqnqä maeqä-quayi. Iutani, Goti Iqueqä nenyqä äwinqä, neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu ämänätquakqetani, qu huätä mandumäqä iqäpnqe.

9

Poli iqu, käyamaqä Israitqä iquaujqä, huäqä kiinjä äwunqenqä

¹ Nyi Kraisi Iqueqä ämaqä-qunä emä, quanqä matqä, naqä-qakuänänä tmqe. Dnä Änguä Iqu, yätamakqä nyiyqanqi, nqä qeqä-quuvqä imñi, kuknuä tmqä itminqe, ii naqä-qakuiqä, näqnqä eqänä. ² Nyi hea ique-iquneni, nqä äwqä imdani, nyämaqä Israitqä iquaujqe, huäqä kiinjä änunätä, qeqä ändätñqe. ³ Kraisi Iqu, nyi Iqueqä ämaqä iuta huätä änändawatätä, nqä hueqä-himqä Israitqä iquauqä suqä quvqä iutanä kimanji, hanä-iqä ändapätä, nyaqä anji iquau ävätñqenqä tääqä tumqä imäknätqänä. ⁴ Nqä nyämaqä iinjä iqua, ämaqä Israitqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunuä itä, Iqueqä ymeqä näwinyänä-qua epñqä itumakqä iquayi. Qunji, Iqu Iqueqä we-hunqetä, yänänäqnqetä, ämotquetä, qutäni kuknuä guä ämäsäutä, kuknuä-suqetä, suqä Iqueqä yoqä haqeqä mamäuqetä ävätä, ga änguä wimäkätñqä kukñui, iinjä ätuminqe. ⁵ Qu Aprähämä, Aisakä, Jekopä iquautanä hueqä-himqä etanqä, ga Kraisi Iqu iquautanä ämaqä-qu etnqä äyä ätimäukqe. Kraisi Iqu nätmätqä eeqänänä iu Miqä, Goti etanqi, ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuñquänänji. Ii, naqä-qakuänänji.

† 8:36 Apqä Bukä 44:22

Goti Iqueqä kuknuä guä ämäsäukqenqä

⁶ Israitqä kuapänä, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänuwitani, ne, “Kuknuä Goti Iqu Aprähamä ique ätukqe, qäyu matimäuqä iqeä” tatonquäta? Oee. Ii tiinji! Awiqu Jekopä iqueqä yoqä huizi, Israitque. Mä ämaqä iquesanä eeqänänä iqua, yoqä Israitqä äqonänjuwä-qe, qutanä kuapänäni, Goti Iqueqä ämaqä Israitqä-qua ma. ⁷ Asä inji, Aprähamä iqu emakqä eeqänänä iquauqce, “Iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquaeqe” matqä yanqunä. Oeyä. Hinuiqänäni, Goti Iqu Aprähamä iqueni, “*Tqä hueqä-himqe, Aisakä iquesanä hipnuwiqä*” ätukqe.* ⁸⁻⁹ Kuknuä iqueqä quati, tiinjä. Ymeqä häneqä iutanä ätimäuwä iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä manä. Goti Iqu, Aprähamä iqtänäni, kuknuä guä ämäsäutä, “*Nyi hea atänuä ae ikqä ique, anqumä pqaŋga, Serai ymeqä qokä hñque nyuäniqeä*” ätukqe.† Inji, ymeqä kuknuä guä ämäsäukqä iuta ätimäuwä iqua, Goti Iqu, ymeqä näwinyänä-qua qunänä.

Läpekaqä ymeqä iquaquinqä

¹⁰ Inä ma, Läpeka iinyqä-pqe, knuä inä indqämbnqe. Iiyqä ymeqä qäyawä iquaqu, neqä awiqu Aisakä iquesanä ätimäukiyi. ¹¹⁻¹² Inä etanji, Läpekai, ymeqä iquaqui maunyqä änä etanqa, iquaqu suqä änguitä, quvqetä, änä mimäkqä yqänä etanqa, Goti Hanjuwä Iqu Läpekauni, tii ätuke. “*Ymeqä hitmqä iqu, ymeqä qänaki ämisqä iqueqä wänuä imäkqä pmeniqeä.*”‡ Iqu ii imäkqce, ii Iqueqä suqä ämaqä atänuä ique, hea ique-ique qänaknä iqenqä, ämänätquetnqä iiyi. Iqueqä suqä inji, ämaqeüqä wänuä imäkqanqe knuä mindqanqä, Iqueqä äwinqä iutanä, imäkänä. ¹³ Goti Iqueqä bukiuni, tii ätnänqä-payi. “*Nyi Jekopä iquenyqe, aañä kuapänä änyinä, ä Iso iquenyqe, manyinqä yasämä eä.*”§

Goti Iqu, Iqueqä äwinqeutänä ämaqä atänuä iqenqä

¹⁴ Inä etanji änäändiyä? Goti Iqu Iqueqä äwinqeutänä atänuä iqenqe, ne änänyä tatonquäwä? “Iqu jänäni mimäkqä itqänä” tatonquäta? Oeyqä. ¹⁵ Ii tiinji. Goti Iqu Mosisi iqueni, tiinjä ätukqe. “*Nyi, ämaqä hñquenyqä qeqä tumuäkmqä nyinqanqutqe, nyi imäkmä. Itanqa nyi, hñquenyqä huäqä nunqanqutqe, ii-pqä inä imäkmä.*”* ¹⁶ Iwä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä atänuä yätnqä itäqanqani, ämaqä iqueqä äwinqetata, iqueqä wänuä tnänä iqä itatä, ma, ii Goti ämaqeü qeqä tumuäkqä Iqueqä äwinqä iutanänji. ¹⁷ Ii naqä-qakuinqä mänätquetnqe, Goti Iqueqä bukä iuni, Iqueqä kuknuä, Iqu ämaqä Isipä iu miqä† ique ätukqe, tii äqänä. “*Nyi si ämaqä misnqä äpmuatekikqe, ii Nyaqä yänänäqñqä ämaqeü sita motqueqanqa, itanqa qu Nyaqä yoqä naqenqä, qua eeqänänä iu awä tquäpnuwänqä diñqeyi.*”‡ ¹⁸ Iwä ne iutani näqñqä tii ämeju. Goti Iqu ämaqä äsque-äsque qeqä tumuäkätñqä winqanqutqe, Iqu ique wimäkänä. Itanqa Iqu ämaqä hñqueä nyuäni woyqä wimäkätñqä winqanqutqe, Iqu imäkänä.

Kuknuä ktqä, qua-qondenqä

¹⁹ Iutani hesanä hñqu, nyini tiinjä dänquti? “Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iuni, hñgisanä ävätä, iqueqenä itñqe, tqukä? Hma naqä-qaku. Inji Goti Iqu nenyqe, ‘Suqä quvqä-tänä-quaiqe’ sunqä ätqäwä?” ²⁰ Itanji nyi kimani, “Ämaqä iquki, si Goti Hanjuwä Iqueni, suqä Iqu imäkätñqä

* **9:7** Ipäqäqä 21:12 † **9:8-9** Ipäqäqä 18:10,14 ‡ **9:11-12** Ipäqäqä 25:23 § **9:13** Malakai 1:2-3 * **9:15** Anqumä Itmakqä 33:19 † **9:17** Anqanji, Isipä pmeqä iqua quwqä ämiqä naqä eeqänänä iquanqe, “Pero” ätminuwi. ‡ **9:17** Anqumä Itmakqä 9:16

iunqe, äkasuwä tutnqe, änäänjukukuä?" ätquä. "Ämaqä hñqu, qua-kuäkä äkitä nätmatqä imäkqanqutqe, nätmatqä iinjä iqu, ämaqä iqueni, 'Si iinj, sunqä nyimäkinyä?' tuätñqäta?"§ 21 Itanqa ämaqä qua qondä imäkqä iqu, qua hui äkitä, iqueqä äwiñqä dunä, qondä hñquaqu imäkänä. Qondä hñqu, wäunuä änguänänjä iunqe. Itanqa huiziqu, wäunuä hñgänqä iunqe. Suqä iinj qäyuta, hmanda? Ii, qäyunji.

22 Goti Hanjuwä Iqu-pqe, ämaqä Iqueqä-kiuä imäkkqe wäunuä huitanjä-huitaninqä atäunuä itäqänqanji, Iqueqä äwiñqeunä imäkänä. Iqu Iqueqä äwqä tnänitä, yänänäqñqetä, ätnänä iqi ämotquetnqä äwiñganqä-qe, ämaqä, iinjinqä atäunuä ikqä iquaunji, quwqä hñgisanä iqe qäyä hitanji, Iqu äwqä-qeiqinyä änyä, äpakänä anä äpmaka äpätnqe. 23 Iqu iinjä itnqe, tiinjinqeyi. Nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä hävemnäqñqä etanqñqä, ämaqeu näqñqä vätnqä äwiñqqe. Inji, qua qondä, Iqu qeqä ätumuäkätñqä iqua, nätmatqä änguänänji mapnuwänqe, näwinyä imäkekqe. 24 Qua qondä qeqä ätumuäkätñqä iqua, ämaqä Iqu tääqä änatätmakqä iquneyi. Ne atäunui, Israitqä iquautanjä iqunenyä mäneyqä itä, Israitqä qäyä etanji huizitanjä iquau-pqe, qäsä inä ätäukqe.

Hijuä-tqä iquauqä kukñuinqä

25 Ii enqä-panji, Goti Iqueqä kukñui hijuä-tqä Hosiya iqueqä bukä iunji, tii ätä äqänä. "Qokä-apäkä, Nqä ämaqä mäpmeqä imiñuwä iquauñqe, Nyi, 'Nqä ämaqä-quaiqä' tmniqe. Auä, ämaqä, Nyi qunqä manyinqä iminqä iquauñqe, Nyi 'Qunqä änyinqiyä' tmniqe."* 26 Itanqa anji, "Nyi, 'He Nqä ämaqä maeqä enäüä' ätkqä iqinj, ämaqä asä iqi pmeqä iquauñqe, qu, 'Iqua Goti Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä ymeqä-quaiqä' tñnuwiqä."†

27 Itanqa Asayä iqu, Israitqä iquauñqä kñuä indqänätä, tääqä yänänäqñqä tiinjä ätkqe. "Israitqä, qu kuapänänjä, hikä weä eqä-huänjä manju äwiñqä-panjä qäyä pmetanquwä-qe, Goti Iqu qutanji, wänqä hmbunä hänjä pmapñqä itmeniqe. 28 Ii tii etanji. Inqanji Naqä Iqu, ämaqä qua täutanjä iquau kukñuä ae ämitkqä du, äpakänä mäpmeqä, qui hämänä imäkänä."‡ 29 Ii Asayä iqu ganä ae ätkqä-panji. "Naqä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, nesani hmbnänjä hui, hänjä pmapñqä hijuinä mäqunqä-säpi, ne qui eeqänä, anjä-himqä Sotomatä§ Gomoratä qui imäkñguwä-pa, imäkñguaninjqä."*

Jänänjä timäuqenqe, quuvqä heqiyqä iutanänji

30 Itanji ne änäännyä tatunquawä? Ne tiinjä tatunqueqä. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä hijuä iqi jänänjä timäupñqenqä, yänänäqñqä miqä imiñuwä-qe, qu Goti Iqueqä hijuä iqi jänänjä ae ätimäukuwiqä. Qu quuvqä heqiyqanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, "Qokä-apäkä jänänjä iquaiqä" ätkqe. 31 Inäqe Israitqä iqua, kukñuä-suqä iu qänaknä ipu, Goti Iqueqä hijuä iqinj jänänjä timäupñqenqä, yänjä äqänäpiyä-qe, homä yqänä itqänjuwi. 32 Inji sunqäwä? Qu quuvqä heqäpñqenqä kñuä mindqänqä ipu, wäunuä quwqä-quwä imäkäpiyita, hipnuwänqä kñuä ätuqä ämepu, ii itqänjuwi. Inji qu, hikiu äqutäumäupu, äqiyäpäkñguwi. 33 Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-payi. "Häe! Hijuä qumbu! Nyi hikä hñque, Sayonä iunji äseqä. Iqu hikä, qokä-apäki äqutäumäupu qua iqi päkñqä Iquvi. Ämaqä tqu-tqu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanjä-iqä mämeqä ipñqe."†

§ 9:20 Asayä 29:16; 45:9 * 9:25 Hosiya 2:23 † 9:26 Hosiya 1:10 ‡ 9:28 Asayä 10:22-23
§ 9:29 Ipäqäqä 19:1 * 9:29 Asayä 1:9 † 9:33 Asayä 8:14; 28:16

10

Israitqä iquautanjä, quuvqä maeqiyqä iquauñqä

¹ Nyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqua qui mimäkñqänqä, häñä imäkäqumuatetñqä kiinjä nyinganji, hea ique-iqenji nyi Iquenyqe, ii imäkätñqä tääqä ätätqänä. ² Nyi iquauñqä näqñqä äñguänänjä emä, kukñuä awi, tiinjä ätätqänä. Iqua, Goti Hanjuwä Ique yeeqä wimäkpnqä kiinjä winganji, yänjä äqänätqänjuwä-qe, näqñqä yasämä maeqä inä. ³ Quwqä yänänäqñqä iuta, jänänjä imäkmbñqä kñuä indqänäpu, Iqueqä suqä ämaqeu jänänänjä hipñqä iwimäkätñqenqe, maqñqä epiyitanji, quuvqä maeqiyqä itqänjä. ⁴ Ne näqñqe, kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, kiqä wäunui, Kraisi Iqu qäyunä ae imäkkqe. Inji qokä-apäkä eeqänänji, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä hinjä iqini, ämaqä jänänänjua timäupnä.

Goti Iqu anju inetmetä, jänänänjä nemäkqenqä

⁵ Mosisi iqu, kukñuä-suqeu qänaknä itä jänänänju timäutñqä iñqe, tii ätätä äqäkqe. *“Ämaqä hñqu suqä eeqänänjä iunji qänaknä imitätqe, iqu häñä-pmeqe, ämeniqeqä.”** ⁶ Itanji ämaqä quuvqä eqiyäpu jänänänjua timäupñqä iqua, Mosisi iqueqä kukñuä täunji qänaknä ipnä. *“Si tqä-täuä tii matñqä pa. ‘Qäukuä haqä yätunqe, tqu yäniñqäwä?’ ”†* Kukñuä haqä yätunqä iqu, ii Kraisi Iquenyi, qua täunqä ätuma pñqenqeyi. Inäqe Goti Iqu Iquenyi ae ändowatkqe. ⁷ *“Mä tiinjä-pqä matñqä pa. ‘Ämaqä ae äpäkoñguwä iquauqä anjä bunqe, tqu witñqäwä?’ ”‡* Kukñuä ii, Kraisi Iquenyi, qua äptekuwä iuta, anju ätuma yapñqenqeyi. Inäqe Goti Iqu Ique ae ävauqumuatqä. ⁸ Itanji hui inä tii ätqi. *“Kukñui, hesänjä qäqiqi äwi. Hiqä qeqä-quuvqä yäpä imdä, itannga hiqä manjä iutänjä.”§* Kukñuä ii, quuvqä heqiyqä kukñuä ne awä tii ätuätunquä iiyi. ⁹ Si ätnänjä iqi, *“Jisasi Iqu, Naqä-queqä”* awä ätuätinä, ga Goti Iqu, Jisasi Ique qua äptekuwiuta anjumä ävauqumuatqenqä näqñqä ämetnä, Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqanqtqe, Goti Iqu, si qui mimäkñqänqä häñä imäkäqumuatekiyänä. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqanqquetanji, Goti Iqu jänänänjune inemäkänä. Itannga neqä quuvqä heqiyqänqä ätnänjä iqi awä tquanquati, Goti Iqu, ne qui mimäkñqänqä, häñä imäkäqumuatänaeyänä.

Israitqä iquatä, huizi iquatä, Goti Asä Iquenyqä quuvqä heqiyäpñqenqä

¹¹ Nätmatqä täñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äyä äqänä. *“Ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanjä mämeqä ipñqäüä.”** ¹² Israitqä iqua-tä, ämaqä huizi iqua-tä, asänä epu, eeqänänjä iquauqä Nage, asä Qäqunänji. Ga yätamäkqenqä tääqä tquanjpqä iquauñi, Asiqu äñguänänjä iwimäkänä. ¹³ Auä, *“Ämaqä tqu-tqu Naqä Ique yätamäkqenqä tääqä tquanjpqe, Iqu qu, qui mimäkñqänqä, häñä imäkäqumuateñqiyä.”†*

¹⁴ Inäqe qu, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwä iqua, yätamäkqenqe, Ique yatñqe, änä wipniqä? Änä maeqä enä. Ga qu, Iquenyqä kukñuä qätä mäwiyqä ikuwä iqua, quuvqe, änä heqäpniqä? Änä maeqä enä. Itannga ämaqä hñqu, qunji äwimetä awä mätquä yätqe, qu Iquenyqe, qätä änä wipniqä? Änä matimäuqä yänä. ¹⁵ Mä hñqu, awä-tqä iquau mändowatqä

* **10:5** Hiqäva-imäkqä 18:5 † **10:6** Kukñuä-suqä 30:12 ‡ **10:7** Kukñuä-suqä 30:13 § **10:8** Kukñuä-suqä 30:14 * **10:11** Asayä 28:16 † **10:13** Joeli 2:32

yätqe, qu äwäpu awi, änä tupniqä? Äänä matimäuqä yänä. Iutanji Goti Iqueqä bukä iunji, tii äqänä. “Ämaqä hñqua kukñuä we-hunqä-täni äma äpäpu, awä ätuätqänjuwi, ii aanä änguänänji!”‡

Israitqä iquautanä, quuvqä maeqiyqä iquauñqä

¹⁶ Itanji qokä-apäkä kukñuä änguä we-hunqä-täni qänaknä ikuwi, eeqänänä-qua ma. Oeyä. Asayä iqu tiinjä ätkqe. “Naqä Iquki, kukñuä ne iquau awä ätuätunque, quuvqä tqukua eqiyätqänjuwäwä?”§

¹⁷ I etanqgetani, ne tiinjñqe näqñqe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwi, ii qu kukñuä Kraisi Iquenyqä qätä äwiyätqänjuwä iutayi.

¹⁸ Itanji nyi yatñqä tiinjä iqä. Änäängä? Kukñuä änguänänä tä, qu qätä mäwiyqä itqänjuwäta? Oeyä. Qu qätä ae äwiyätqänjuwi. Apqä Bukiunji, tiinjä äqänä. “Iquauqä kukñui, qua äwitqutänqä-pa eqiyqanji, ämaqä eeqänänji qätä ae äwiyätqänjuwiqä.”*

¹⁹ Itanğa nyi yatñqä huizi-pqe inänjqä. Änäängäwä? Israitqä iqua kukñuä iinjä iqueqä quatiñqe, qu änyä maqñqäta? Oee. Kima kiñganänji, Goti Iqueqä kukñuä, Mosisi iqu tii äqäkqä iutayi. “Nyi ämaqä hiñgänqä im-imä äpmeñuwä iquautanä hñquau änguä wimäkqanqgetani, he Goti Iqunänqe, ‘Neqänänjiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä imbñqäüä. Auä, Nyi ämaqä näqñqä maeqä iinjä iquau itmetmängani, he äwqä tnänjä imbñqä emäkmä.”†

²⁰ Itanji Asayä iqu-pqe pemänä itä, Goti Iqueqä kukñui, tii ätkqe. “Ämaqä, Nyinyqä qävqä miqä imiñuwä hñqua, qu Nyi ae ämänqumuakuwi. Nñ, qu ämaqä hñquaunji, Nyinyqä yatñqä mäwqä ikuwä-qe, Nyi Nqä-näuänji, ätnänjä iqi ämitquatñgqe.”‡ ²¹ Inäqe Goti Iqueqä kukñuä Israitqä iquauñqe, Asayä iqu tii ätkqe. “Hea quäuqänğa, Nyi qokä-apäkä hñgisänä ipu, Nqä kukñui tuwä ävätqänjuwä iquauñi, anğumä itmamqä nyinganji, Nqä hipai ävatmiñqe.”§

11

Goti Iqu, Israitqä iutanä hui, anji itumakqenqä

¹ I etanqgetani, nyi yatñqä tiinjä imqe. Änäängä? Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä Israitqä iunji, tuwä ae äwikqätanä? Aanä oee. Nyi-pqe, Israitqä iutanä inänjunji. Nyi nqä-nuänä Aprähamä iqueqä kawiqunä eämä, itanğa awiçu Benjämenä iquesanä hueqä-himqä iqunji. ² Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä hiñuiqänä a ätäukqä iquauñi, Iqu tuwä hämänä mäwiyqä ikqe.

He kñuä mämeqä inä? Laisa iqu, “Nyi Goti Iqueqä ämaqä yäpakä iqunjqä” kñuä indqänätä, Israitqä iquauqä quvqenqä ätuätä, Goti Iqueni, tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. ³ “Naqä Iquki, qu Tqä kukñui hiñuä-tqä iquau pizqä äpäsäpu, hiqäva-imäkkä ttawi äpnasäpu qui äyä ikimäkikuwi. Itanji täñganji, nyi tqä ämaqä yäpakä iqunänji, qu pizqä bäkñqä qävqä täsä änyätqänjä.”*

⁴ Itanji Goti Hanjuwä Iqu iqueni, kukñuä kimanji, äki ätukqenqe, he kñuä mapiyä. “Nqä ämaqä 7,000, goti quanğä Balä iquenyqä qonjä mäwoktäuqä itqänjuwä iquau, yqänä ämitqänjä.”†

⁵ Itanğa Iqueqä ämaqä iutanä hui, inğa yqänä äpmamiñuwä-pa, täñganjä-pqe, Iqueqä ämaqä Israitqä iquautanä hui yqänä äpmeñä. Ii,

‡ 10:15 Asayä 52:7 § 10:16 Asayä 53:1 * 10:18 Apqä Bukä 19:4 † 10:19 Kukñuä-suqä 32:21

‡ 10:20 Asayä 65:1 § 10:21 Asayä 65:2 * 11:3 1 Ämiqä Naqä 19:10, 14 † 11:4 1 Ämiqä Naqä 19:18

ämaqä, Iqu qeqä äwimänätä hinqi vqeuta atäunuä ikqä iquayi. ⁶ Iqu qunji atäunui, Iqueqä qeqä äwimänätä hinqi vqeuta ikqä etanqutqe, ii, Iqu quwqä wäunjuinqä kjuä indqänätä, atäunuä ikqä hmayi. Iqu, quwqä wäunjuinqä kjuä indqänätä, atäunuä ikqä-säpi, Iqueqä qeqä wimänqeta hinqi vqe, naqä-qakuä maeqä hitäninji.

⁷ Ii tiinjä etanqiyi. Israitqä iqua, Goti Iqueqä hinuä iqi jänänänjä pmapnqä hänaqenqä, qävqä iminuwä-qe, mämäqumueqä ikuwi. Iquautanä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqä iquanä ämäqumuakuwi. Itanqa huiziqua, iquauqä kjuä iqe, qnqanä enqä-pa yänänänqä enätanqi äpmenä. ⁸ Qu hanjä-iqä iinjä iu äpmenjuwi, ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. “Goti Iqu qunji iwimäkqanqi, qu popo ipu, kjuä mämeqä ipu, ä hinuä maqñqä ipu, qätä mäwiyqä, iinjä ätimäukuwi. Inji qu ii äpmaka äpänä.”[‡] ⁹ Itanqa ii, Dewiti iqu tii ätätä äqäkqä-payi. “Quwqä ymisänä naqänänjä äñqänqanji, ii nanuä meqänqä enqä-pa, quwqä-quwä guä äquvänäpu, ä hikiu äqutäümüpu, ga quwqä kimani, i mapñqä iinjä änyinqi. ¹⁰ Iwä qu hinuä maqñqä ipñqä hea iwimäkiyä. Itanqa hanjä-iqä ämepiyitanji, iquauqä tuwi huakmä näwinyä imbñqä iwimäkiyä.”[§]

Goti Iqu, ämaqä quvqä iquau häñä imäkäqumuatqenqä

¹¹ I etanqetani, nyi yatñqä tiinjä imqe. Israitqä iqua, Kraisi Iquenqä quuvqä maeqiyqä ipu, quvqä iu äpäknjuwi, hma ekuwäta? Aanä hma, naqä-qakuä eä. Qu Goti Hanjuwä Ique tuwä äwikuwitani, Goti Iqu Israitqä qäyä etanqi huizi iqua, quwqä quvqeuta qui mimäkñqänqä, häñä imäkäqumuatekqe. Iqu ii imäkkqe, Israitqä iqua Iquenyqe, ‘Neqänänqiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä winyätñqä iwimäkkqe. ¹² Itanqi Israitqä iqua, Goti Ique tuwä äwiyäpu, jänänänjua matimäuqä iqanquwänqa, Goti Iqu ämaqä huizi iquau suqä äñguä iwimäkkqetani, ne tiinjñqä näqñqä ämenä. Israitqä iqua, Ique anqumä hämänänä wimeqanquwänqa, Goti Iqu iquauñi, aanä äñguänänjä iwimäkänä.

¹³ Täñqanji nyi, Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquenä, etmqe. Jisasi Kraisi Iqu heyaqä awä iqi wäunuä imäkqä uwqämqä ändowatkqetani, nyi wäunuä iinjä, naqä imäkqä ti peyqämqe. ¹⁴ Nyi ñqä nyämaqä Israitqä iquautanä hñqua, Goti Iquenyqe, ‘Neqänänqiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä winyätñqä iwimäkätmä, qu qui mimäkñqänqä häñä pmeñqä ätuma pmqä itqänä. ¹⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau huätä ändowatätäqänqanji, Iqu qua im-imdanä huizi iquautani, hñquau itmetä, Iqutä naqä-huinyä pmapñqä imäkkqetani, ne tiinjñqä näqñqä menä. Iqu Israitqä iquau yeeqetä anqumä itmetqe, ii Iqu ämaqä, qua äptepqä iuta anqumä ävauqumuatätñqä-panä iiyi.

Kukñuä ktqä, bretqenqätä, zä-olipqenqätä

¹⁶ Qu bretqä imäkäpiyänqanji, bretqä kinqanänjä iqueni, Goti Hanjuwä Ique, Iqueqänä hiätñqä vqanqppqe, iutanji bretqä huizi iqua-pqe Iquenqänqänä timäupñqäuä.* Ga zä-huki Goti Iqueqänä etanqutqe, kiqä äpa-pqe Goti Iqueqänänqänqä.[†]

¹⁷ Israitqä Goti Iqu huätä ändowatkqä iqua, qu zä-olipqä äñguä iqueqä äpa, Iqu äquakkqä iquayi. He Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquenä, he zä-olipqä quvqä iutanjä äpai, zä-olipqä äñguä iu äquänäpu, kiqä äpa huizitä, hukä iqueqä aowi ämepu, äñguä eqä-panä iquenji. ¹⁸ Iinjä

[‡] **11:8** Asayä 6:10; Kukñuä-suqä 29:4 **§** **11:10** Apqä Bukä 69:22-23 * **11:16** A Täuqä 15:17-21; Esekiyäli 44:30 [†] **11:16** Kukñuä ktqä iquaqi, Israitqä iquau atäunuä väätänqä iyi. Bretqä kinqanänjitä zä-huki-täñi, Israitqä iquauqä kawuqiuyai.

etanġi he hiqä-hiuä haqeu ämamäunäpu, zä-äpa Goti Iqu äquakkqä iquau ämawqätäupnqä iinqä knuä mindqänqä pambiyä! He hiqä-hiuä haqä mamämbnqä etanġutqe, knuä tiinjinqä indqämbiyä. He zä-äpa iquenä, hukä iquau aowä mäwqä, hukä iqua, aowä etapätqänäuä.

¹⁹ Iutanġi hesanä hnqu nyinġi, tiinjä dänquti? “Goti Hanjuwä Iqu, äpa hui äquakkqe, ii nyi quwqä anġiu tnänqä mamqä iinqeqä.” ²⁰ Ii qäyunjqae, qu quuvqä maeqiyqä etanġä, Iqu iquauñi äquakkqe. Ga he quuvqä eqiyäpiyitanġi, anġuä äyä äpmenäuä. Iinjä etanġi, he hiqä yoqe haqeu mämamänqä pambiyä. He ze, tiinjinqä hinyätnqeqä. ²¹ Ii tiinjä etanġiyi. Hinuiqänänġi Goti Iqu äpa naqä-qakuänänġi, hnġisanä iqanġä hinuinä mäqunquä itä, äyä äquakkqe. Inġi he hnġisanä iqanġppqe, Iqu henġi hinuinä eqänäniqätiyä? Oeyä.

²² Iutanġi ne Goti Iqueqä suqä anġuä itqueqä iinqätä, suqä tnänġä itqueqä iinqätä näqñqä ämequ. Qokä-apäkä, Iqueqä suqe ävquatämäukuwä iquauñi, Iqu suqä tnänġi ämotquakqe. Inġäqe Iqu henġi, suqä anġuä etquakqe. He Iqueqä suqä iinqä quuvqä heqiyqanġppqe, Iqu änäänä etquaka uwquäniqe. He ii miqä iqanġppqe, Iqu he-pqe i etevämäuniqe. ²³ Itanġa Israitqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqanġä, Iqu zä-äpa enqä-pa ae ätäwämäukqä iqua, qu quuvqä heqiyqanġppqe, Goti Iqu qunġi anġi äuqiyeniqe. Iqu quwqä äuqinmitpqä iu anġi äuqiyetnqä iinqe, näqñqätä, yänänäqñqätä qäsänue. ²⁴ He näqñqe. Hinuiqänänġi, henġi Goti Iqu, zä-olipqä quvqä hnquesa etävätä, mauqñqä iminjuwä anġuä iquemända, äyä euqiyekqe. Iqu wäunjuä naqä iinjä imäkkqetanġi, Iqu wäunjuä wänqä, zä-äpa Iqu ätäwikqä iqua, anġumä ämetä quwqä äuqinmitpqä iu äuqiyeniqe, änä mimäkkqä yäniqi? Iqu imäkänä.

Suqä hnġisanä iqenqä qäyä etanġi, Goti Iqu qeqä wimänqenqä

²⁵ Nqä nyämaqäuä, he Israitqä maeqä enjuwä iquenä, “Ne näqñqä naqänänġä-tänjuneyqä” knuä eyqñqe, he Goti Iqueqä kukñuä zä äwinqä tquenyqe, näqñqä mapñqä änyinġi. Israitqä iquautanġä hnqua, iquauqä knuä iqe, qñqanġä enqä-pa yänänäqñqä enätanġi äpmenä. Iinjä etanġqä-qe, Israitqä qäyä etanġi huizi, Goti Iqu atäunjuä ikqä eeqänänġä iqua, Iquenyqä pñanġppqänġanqä, Israitqä iqua kinä nämä yqänä pmetpnuwi. ²⁶ Itanġa hänaqä täutanġi, Goti Iqu, Israitqä eeqänänġä iquauñi, qu qui mimäknqänqä hänġä imäkäqumuateniqe. Ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. “Ämaqä, qui imäknanä-tpu iqanġuwä iquau Anġumä Itmeqä Iqu, Sayonä iuta quvepänä. Ga Iqu, Jekopä iqueqä hueqä-himqä iqua, suqä Goti Iquenyqä hnġisanä iqe, huätä vquatämäupñqä imäkänä. ²⁷ Itanġanġi hea inġanġi, Nyi iquatä kukñuä guä ämäsäutmä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäumqänä.” †

²⁸ Israitqä iqua, kukñuä anġuä, Jisasi Iquenyqä tuwä wiyqanġuwitanġi, Goti Iqu qunġi, Iqu Iqueqä mäkä-hunqä-qua äqunätä, ga he Israitqä maeqä enjuwä huizi iquenä, yätamäkkqä eyätñqä äwinġqe. Inġäqe Iqu Israitqä iquau Iqueqänqä atäunjuä ekqetanġi, Iqu kukñuä quwqä kaqä-kawäkatä guä ämäsäukqe, qäyü timäutñqä winġanġi, qunqe, Iqu aanä kiinjä äwinyätñqä iqua etanġä äqunätqäuä. ²⁹ Iqu iinjä-qua äqunäqñqe, ii Iqu ämaqä, Iqueqänqä tääqä ätuätumetä, nätmatqä anġuänänġi ae äwikqä iquauñqe, qänakñi, knuä hui-mända mindqänqä yätñqä iiyi. ³⁰ Hinuiqänänġi he Goti Iqueqä kukñui hnġisanä ikuwä-qe, tänġanġi, Israitqä iqua hnġisanä i itqänjuwitanġi, Goti Iqu qeqä wimänqanġi i emäkätqäuä. ³¹ Inġi Israitqä iqua, kukñui tänġa tuwä äwiyätqänjuwi, ii

† 11:27 Asayä 59:20-21; Järämai 31:33-34

Goti Iqu qeqä wimänğanġi emäkätñqä-pa, qunä-pqe asä inä iwimäkätñqä iiyi. § 32 Ii tiinji. Goti Iqu, ämaqä eeqänäñi, Ique hñġisanä itque-qanġuwitani, ġuä äkiqiyäuekqe, ii Iqu ämaqä eeqänänä iunqä qeqä wimänğanġi, anġuä itquetñqä dinqeyi.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqenqä

33 Täukue! Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä iqä anġuanänitä, näqñqä anġuanänitäñi, aanä hävemnäqñqä eä. Ne ämaqä-qune, Iqueqä kñuä iwäsäuqenqätä, suqä Iqu imäkätñqenqetä, qäquaquiyqä quatinqä näqñqä metunque, änä maeqä inu. 34 “*Naqä Iqueqä kñuä indqänqä iinqe, näqñqä ae eänqe, tqukä? Ä Iqu suqä imäkätñqä iinqe, kñui tqu vätnqe? Aanqe.*”* 35 Itanġa, “*Nätmatqä hui, Goti Iqu ämaqä ique kima vätnqä iinqe, tqu äwikqe? Aanqe.*”† Nätmatqä eeqänäñi, Iqu ae ämeqetani, äwa miqä Iquvi. 36 Nätmatqä eeqänäñi, Goti Hanjuwä Iquesa ätimäupu, Iqueqä yänänäqñqä iuta äwäka äpäpu, ga Iqueqä näweqä wimänäniqe. Ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuñque. Ii, aanä naqä-qaku.

12

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkätunqenqä

1 Nqä nyämaqäüä, nyi Goti Hanjuwä Iqu qeqä kiinänänä änatmäkätqätanġenqä kñuä indqänätmä, kukñuä yänänäqñqä tiinä hitmqe. He heqä huiwi, hiqäva enqä-pa, Goti Ique wipiyä. Nyi huiwä pizqä päsqä iinqä maetqä iqä. He hänä äpmapiyänġani, qokä-apäkä Iqueqänqänä epu, suqä Iqu äwinyätñqä iunä imäkqäpñqä etqä. He ii imäkäpiyitani, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä naqä-qakuä ämamäutqänä. 2 Itanġa ämaqä, qua täutanä quuvqä maeqiyqä iqua, quwqä suqä dunqä eyqiyäma upñqä, hiñuinä mäqunquä pambiyä. He Goti Hanjuwä Iqu hiqä kñuä indqänqe, änyä-hänä emäkätñqä, hiñuinä qumbñqeqä. Iutani hiqä suqä-pqe, hänä inä timäuanä. Iinä imäkäpiyitani, he Goti Iqueqä äwinqenqä näqñqä qäyunä ämepu, ga suqe, anġuinqätä, Ique yeeqä wimäkqenqätä, jänänänä pmeqenqätä näqñqe, ämapñqäüä.

Wäunüä huitanä-huitanä imäkqenqä

3 Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta anġuä inyimäkätä, wäunüä imäkmqä änändowatkqetani, nyi he eeqä hñqunä-hñqunäñi, tiinä etqä. Si tqä näqñqenqätä, suqenqätä, kñuä indqänätmä, tqä yoqe haqeqä mämamäunqä panä! Si Goti Iqu quuvqä heqiyqä änä-änä äktapqenqä kñuä indqänätmä, tqä-täuä iuta iwäsändñqe. 4 Ne näqñqe, neqä huiwi naqä-hñqunä eäqä-qe, kuapänä äuqätänġawä.* Ga ii äuqätänġuwänqä iqua, wäunüä asitaninä mimäkqä ipnä. 5 Ii enqä-pa, ne Kraisi Iqutä ämuänñnänquä iqune, kuapänä eanä-qe, Iqueqä huiwä naqä-hñqunä enu. Iwä ne asänäñi maeqä eaqä-qe, näueqä imäkñätanä, ne hñqunä-hñqunäñi, yoqä haqeqä mämamäunqä yatuñque.

6 Itanġa Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, wäunüä huitanä-huitanä imäkätunquä näqñqe, ne hñqunä-hñqunäñi hinqi änätapqeqe. Inji Goti Iqu ämaqä hñque, Iqueqä kukñui hiñuä tuätñqä vqanġutqe, iqu quuvqä heqiyqä Goti Iqu änä-änä äwikqenqä kñuä indqänätä, kukñui iuta awä

§ 11:31 Näqñqä-tänä hñqua, Poli iqu tii ätqiyä ätätqänä. “Inji Israitqä iqua, Goti Iqu qeqä wimänğanġi emäkätqätanġetani, Iqueqä kukñui tänġa äwiyätqänjuwi, ii Iqu qunä-pqe asä inä iwimäkätñqä iiyi.” * 11:34 Asayä 40:13 † 11:35 Jopä 41:11 * 12:4 1 Korinä 12:12

tuänqiyä. ⁷ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yätamakqä vqenqä näqñqä Goti Iquesa ämetqe, iqu yätamakqä qäyunänä vänä. Ämaqä, huiziu näqñqä vqenqä näqñqä ämetqe, iqu, näqñqä qäyunänä vänä. ⁸ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yänänäqñqä wimäkqenqä näqñqä ämetqe, iqu yänänäqñqä wimäkänä. Ämaqä tqu-tqu, iqueqä nätmatqetä, huiziu yätamakqenqä näqñqä ämetqe, iqu äwqä hñquaqu änyä, mäwqä yänä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu miqenqä näqñqä ämetqe, iqu yänä äqänätä, äñguä minä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu qeqä tumuäkqenqä näqñqä ämetqe, iqu äwqä yeeqänä itä vänä.

Ne ämaqeu, suqä äñguä itqueqenqä

⁹ Hiqä ämaqeunqä enqe, kukñuinä matqä-quenä, aanä kiinjä enyätñqe. Suqä quvqe, tuwä hämänä äväpu, suqä äñguiu, muänmbiyä. ¹⁰ He hñqunä-hñqunäñi, quuvqä anä eqiyätqänuwä iquauñqe, kiinjä henqanquti, hiqä yoqä haqeu mämamäunqä, huiziuqä yoqe, haqeqä mamäupñqä yänä qänqñqe. ¹¹ He enyqä miqä ipu, äwqä naqä-qakuä äväpu, Naqä Iqueqä wäunui imäkqäpñqe. ¹² He Goti Iqu äñguä emäkäninqä kñuä indqänäpu, hiñuä äqumbu äpmapiyitanji, aquvänä iqäpñqe. Hanjä-iqä emeqanqutqe, äwqä hanuä imbu, yänänäqñqä tqäuätñqe. Ga Goti Iquenyqä tääqe, mäwquatämäuqä ätqa uwqäpñqe. ¹³ Goti Iqueqä ämaqä hui nätmatqä huiñqä äwa iqanqñqe, he yätamakqä vqäpñqe. Itanqa ämaqä kiñä-nämđanä hñqua emeqanqñqe, iquauñi äñguä itqueqäpñqe.

Suqä kima miwitqueqenqätä, asänä pmeqenqätä

¹⁴ Itanqa ämaqä quvqä etqueqanqñqä iquauñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä, äñguä iwimäkätñqä tääqä tupñqe. Auä, he Iquenyqä tääqe, Iqu qu qui imäkätñqä ma, äñguä iwimäkätñqä diñqä tupñqe. ¹⁵ Ämaqä aquvänä iqanqñqä iquatäñi, he-pqe anä iqäpñqe. Itanqa ämaqä kñuä qiyqanqñqä iquatäñi, he-pqe kñuä anä qäyqäpñqeqä. ¹⁶ Hiqä-hiuä iwäsänäpu, hñqua yändi, ä hñqua mäñdiñqä mindqänqä pa ipu, eeqänä asänänqe. Inji he “Ne ämaqä naqä äpmeñunä” kñuä mindqänqä pa ipu, ämaqä hiñqñqä äpmeñuwä-pqä iquatä, näueqä imäkñqñqe. Auä, “Ne näqñqä naqänänjä-tänqñqä,” kñuä maeyqä iquätñqe. ¹⁷ Ämaqä hñqu quvqä etqueqanqñqä, he ique kima mitqueqä pa iqäpñqe. Oeyä. Suqä, ämaqä eeqänäñi, “Ii äñguiqä” kñuä mapñqe, iunä imäkqäpñqe. ¹⁸ Hiqä-hiuäñi, ämaqä eeqänänjä iquatäñi, äkasuwä tñqetä, mäkä hunqetä, mimäkqä ipu, äwqä naqä-hñqunä imbnqä yänä qänqanqñqä. ¹⁹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiñä äyä ätnänä. “Quvqenqä kimanji, ii wäunuwä Nqä enqä-qae, quvqä iqanqñqä iquauñi, Nyi kima wimniqeqä.”† Iutanji, hiqä-hiuäñi, suqä quvqenqä kima mäwqä pambu. Quvqä etquapqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäñi kima mapnuwänqä hiñuinä äqunqa uwqanqñqä. ²⁰ Kima miqä ipiyä-qe, tiñä äqänänqä du ipiyä.

“Sitä mäkä-hunqä iqu, buayänqä dä vqanqñqä, buayä wisñqe. Ä iqu eqänqä wiñqanqñqä, eqä iotnä wisñqe. Itanji si iqueni ii iwimäkñi, iqu wombä yänqiyä.”‡

²¹ Suqä quvqä iqu mäñdi kikittqiyätñqe, si hiñuinä mäqunquä pa. Si suqä äñguä dinä imäkätñä iutanji, suqä quvqeuñi mäñdi kittqätñqinyä.

† 12:19 Kukñuä-suqä 32:35 ‡ 12:20 Quamä-pmeqä 25:21-22

13

Gapmanqä iquauqä yäpä ingisa pmetpñqe

¹ Ämaqä eeqänäñi, gapmanqä iquauqä yäpä ingisa pmetpñqe. Ii tiinjä etañgiyi. Ämaqeu miqänqä yoqä naqe, Goti Iqunä vänä. Ga gapmanqä tänga ämitqänuwä iquaunji, Goti Iqu yoqä naqä ävätä, äpmuatekqe. ² Iutani ämaqä, gapmanqä iquau hñgisanä itquetqänuwä iqua, ämaqä, Goti Iqu äpmuatekqä iquaunji hñgisanä ävätqänäuä. Ii itqänuwä iutani, kukñuä mitqeu ätimäupu, hanjä-iqä mapnuwä iquayi. ³ Ämaqä suqä äñguä imäkätqänuwä iqua, gapmanqä iquaunqä zä miqä ipnä. Mä, suqä quvqä itqänuwä iquanä, zä ipnä. Inji he hñqunä-hñqunäñi, gapmanqä iquaunqä zä enqenqä maengangutqe, he suqä äñguä dinä imäkqangpu. Ga iutani iqua, Goti Iqueqä wäunuä-wiyqä he äñguä pmetpñqä emäkqä-qua epiyitani, qu hiqä yoqe, haqeu evauqumuatpñqäuä. ⁴ Inäqe he suqä quvqä imäkqangpqe, iqua näpqa-hionaqä a äqätätanguwitanji, zä kiinjä ipnä. Iqua ämaqä suqä quvqä imäkätqänuwä iquaunji, Goti Iqueqä äwqä tnäñi, ätnänä iqi ämotquepu, hanjä-iqä wipñqä wäunuä-wiyqä iquayi. ⁵ Inji he gapmanqä iquauqä yäpä ingisa pmetpñqe, ii qakui, hñquaquisanji. Hñqu, Goti Iqueqä äwqä tnäñi, memeqä iqeyi. Huiziqu, hiqä suqä-iwäsäuqenqä knuä indqänqä iunji, hiqä suqenqä, äwqä hanjä imbu pmapñqeyi.

⁶ Ga quati iquaquisanji, gapmanqä iqua quwqä wäunuinqä mbqä metapñqä etqanguwängga, he mbqä ätnämäutqänuwä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuä imäkqä-qua epu, ämaqeu miqenqä wäunui, hea ique-ique yänänäñqä ämitqänä. ⁷ He ämeyätqänuwä eeqänä iquaunji, nätmätqä äki-äkitanji, qäyunä äwipñqe. Auä, gapmanqä iqua wäunuä huitanjä-huitaninqä mbqä metapñqä etqangpqe, mbqä iinjä äwipñqe. Ga he, ämaqä tqu-tqueqä yäpä iqi äpmenjuwi, qunji qätä yasämä äwiyäpu, yoqä naqe äwipñqe.

Ämaqñqä äwiñqe, kukñuä-suqä huiziu hatñä ququtäuqenqä

⁸ Mbqä-qe, yätamäkqä-qe, ä nätmätqä äki-äkitanjä-qe, huiziu kima vqänqe, äpakänä mäwiqä, maqänä qäpu imäkmäutñqe. Inäqe ämaqä huiziuñqä kiinjä wiñqe, qäpu mimäkqä itanä, äpakänä witätñqetani, ne iqa-iqa uwquatunqeu. Qakui tiinjä etañgiyi. Ämaqä hñqu, hñquaunqä kiinjä äwinyätñqe, iqu kukñuä-suqä eeqänänju qänaknä yasämänä itñqä iquvi. ⁹ Goti Iqu kukñuä-suqä Mosisi ique äwikqe, tii äyä ätnä. “Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä pambiyä. He qokä-apäkä huiunji, pizqä mapäsqä pambiyä. Nñ, quwä mämeqä pambiyä. He ämaqä hñquauqä nätmätqenqe, hiñuä aowä mäuqänquä ma ipiyä.”* Kukñuä-suqä iinjä iquautä, ä huizi iquautä, hatñä ämaququtäutñqä iqu, tiinjä. “Tqä-täuänqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä hñquaunqä-pqe inä äkiñga uwquätñqe.”† ¹⁰ Ämaqä hñqu, hñquaunqä kiinjä äwinymitätqe, iqu iquaunji, suqä quvqä miwitqueqä yänä. Iinjä iqangqetani, iqu kukñuä-suqä eeqänänä iunji, asängga qänaknä itqäuä.

Qañi jänänänä uwqenqä

¹¹ Ne inga-inga äpmaka äpätnqueta tänganqe, he näqñqä enä. He näqñqä ii epiyitani, suqä iinjä iqua imäkqäpñqe. Ii he hiqäqä äwiñuwita vaupñqänqanji. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä eqäkquänqanji, Goti Iqu neñi, suqä quvqä iuta anji hämänänä inetmeninqä hiunji

* 13:9 Anqumä Itmakqä 20:13-15,17 † 13:9 Hiqäva-imäkqä 19:18

iqu, kinä-nämä äwäminqä-qe, tängani, hiunji iqu qäqä ti äpätqäuä. ¹² Hea qäpu hiätñqä itä, zä ävätñqä-pani, ne qua täu äpmenque qäpu hiätñqä itä, Kraisi Iqueqä äpçe qäqiyi. Iutanji, hiawiqä iqueqä suqä quvqeuni, mäkiuta ämäwqätäuätanä, we-hunqä iu pmetunquä näwe imäknatunque. ¹³ Heawiqä iqueqä suqä hngisanä iqätä, eqä yänänäqñqä änäpu hiqiyqä iqätä, qañä hñgi ikiqätä, yññä-hiveqä iqua imäqä-pa iqätä, kukñuä mäkä qäyauñqätä, hñqueqä äpmeqä iunqä äwqä quvqä inqä iquauñi, ne miqä itanä, suqä jänänä, ämaqä mäptqänqa imäkätqänuwä-pa imäkquatunque. ¹⁴ Auä, he huiwä iutanjä äwinqe, hui imäupu, Naqä Jisasi Kraisi Ique, gquä quäuqä enqä-pa mipmbñqe.

14

Quuvqä heqiyqä iquauqä suqä iwäsäuqe, Goti Iqunänjqä

¹ Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqe, hanuä eqämipqä iquauñi, he aquvä äqänäpiyängani, yeeqä vätmapñqe. Itangi he qutäñi, kñuä huitañä-huitañä iunqe, kukñuä mäkä maunqä pambiyä. ² Ämaqä quuvqä yänänäqñqä eqiyätqänuwä hui, ymisänä eeqänänjä änatqänuwinqe, “Goti Iqueqä hinuä iqñi, ii qäyuvqä” kñuä ämetqänjä. Inäqe huizi-quauqä quuvqä heqiyqe, hanuä etangi, “Goti Iqu, ämaqä nanuä änatqänuwinqe, mäwinqä inä” kñuä ämepiyitani, ii manqä itqänjä.* ³ Itanqa ämaqä, ymisänä eeqänänjä änatqänuwä iqua, ämaqä nanuä manqä itqänuwä iquauñqe, kñuä quvqä mindqänqä ipu, mäñdi makittqiyqä ipñqe. Ga ämaqä nanuä manqä itqänuwä iqua, ymisänä eeqänänjä änatqänuwä iquauñqe, iwäsäupu, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä ipñqe. Ii Goti Iqu iquauñä-pqe, yeeqä inä vätmakqä iutanji. ⁴ Inji Goti Iqueqä wäunüä-wiyqä iinjä iquauñi, miwäsäuqä panä. Wäunüä-wiyqä iqua, yänänäqñqä tqäutpiyä, ä quanänjä päkmbñqäpiyä-täqe iwäsäuqe, quwqä naqä iqunäyi. Itangi quwqä Goti Naqä Iqu, qu yänänäqñqä tqäpñqä wimäkätñqä iqangqetani, qu pämä yänänäqñqä tqäpñuwi.

⁵ Ga ämaqä hñqua, hiunji hñque haqeqä ämamäupu, “Iqu hiunji huizi iquauñi ämäwqätäunä” kñuä äwiyätqä. I etangi ämaqä huizi iqua, “Hiunji eeqänänjä iqua, asänänjqä” kñuä indqänätqänjä. Itangi ämaqä eeqänänjä hñqunä-hñqunänjä iqua, qu kñuä hñquaqu mindqänqä, hñquenqänä änguanä indqämbñqe. ⁶ Ämaqä, hiunji hñque haqeqä ämamäutqänuwä iqua, Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänjä. Itanqa ämaqä, ymisänä eeqänänjä änatqänuwä iqua, Goti Ique, “änguiqä” ätuäpiyitani, qu-pqe Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänjä. Itanqa ämaqä, nanuä manqä itqänuwä iqua-pqe, Naqä Ique yeeqä äväpu, manqä itqänjä. Qu-pqe, Goti Iqueni, “änguiqä” inä ätuätqänjä. ⁷ Ne hänjä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, neqä-neuäñi yeeqä inyatuñquä miqä itqänju. ⁸ Iinjä itunqe, hänjä äpmenquä-qe ä äpäkonatunquä iquä-qe, eeqä Naqä Ique yeeqä iwimäkätunquä iinqä itqänju. Inji, ne hänjä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, ne Naqä Iqueqänänjä-quneyqä. ⁹ Kraisi Iqu äpäkonätä, hänjä anqumä ävaukqe, ii Iqu ämaqä ae äpäkonquwä iquauñqätä, hänjä yqänä äpmenuwä iquauñqätäñi, Naqä pmetñqä iinqeyi.

¹⁰ Itanqa hesanjä hui, hiqä tta-tunqäkaunqä iwäsäupu, “Qu quvqä iqä-quaiqä” sunqä ätätqänjä? Ga huizi iquenä, hiqä tta-tunqäkaunqä, kñuä quvqe indqänäpu, mäñdi sunqä äkittqiyätqänäuä? Ne eeqänänji, Goti

* **14:2** 1 Korinä 8:1-13 iunji, Polä iqu kukñuä kuapänäñi, nanuä qu goti quanqä iquauñqä hiqäva imäkuwitanjä änatqänuwinqä ätkqe.

Hanjuwä Iqueqä kuknuä mitqeu tqäuaniqueqä. ¹¹ Ii Goti Iqueqä bukä iunji, tiinjä äyä ätnänqä-payi.

“Nyi, Naqä Hea Ique-ique Äpmenqä Iqunä, naqä-qakuä tii etqä. Ämaqä eeqäpnä Nqä yoqe, haqeu ämandnämäupu, qonjä nuäktäupnuwänqänäyi. Ga qu eeqänäni, Nyinyqe, ‘Si eeqänänjuneqä Naqä-qukiyqä’ ndpnuwänqänäyqä.”†

¹² Itanji eeqänänjä hñqunä-hñqunänjä iqune, Goti Hanjuwä Ique, suqä eeqänänjä imäkätunqeu, quatinqä awä tuaniñque.

Hñque, suqä quvqä iu päknätñqä, miwimäkqenqä

¹³ Goti Iqu, eeqänänjune änewäsäuniqä enqä-qae, ne neqä awä iqiñä hñquauqä suqenqä iwäsäutanä, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä yatunqeu. Ne kñuä änyä-hänjä tii indqänqatunqeu. Quuvqä eqiyätñqä hñqu, ne suqä hui iqanqu änaqänätä, iutanji iqu hikä enqä-pa äqutäumäutä suqä quvqä iu päknqenqeu, suqä iinji miqä iquatunquä kñuä guä mäsauatunqeu.

¹⁴ Nyi Naqä Jisasi Iqutä ämuänñnämitanji, nyaqä kñuä indqänqeu ätnänjä iqi eä, näqnqä äñguä tii ämeqä. Ymisanji, kiqä-kiuä kiyä itmäkñqeu, aañqeqä. Iinjä etanqä-qe, ämaqä hñqu, nätmätqä hñquenyqä, ‘kiyä mätqeqä’ kñuä vqanqutqeu, iquenyqe, ii pmua imäknä. ¹⁵ Si ymisanjä hui änätnä, iuta tqä sämaqä hñqueqä quamä pmeqe, qui iwimäkqanqutqeu, ii tiinjä ämotquanä. Si iquenqä aañä yasämä makinqä iqanqiyi. Tqä sämaqä hñquenji, Kraisi Iqu ique anqu itmetñqä ae äpäkonqgetanji, si ymisanjä hui änätnä, iuta qui miwimäkqä isnä. ¹⁶ Nätmätqä, ‘Ii äñguiqä’ kñuä eyänqä hñquenyqe, he huizi iqua, ‘Iqua quvqä iinjä iqä-quaeqä’ tññqä iwimäkqenqeu, quwqä hinuä iqiñi, suqä ii anqä miqä ipnuwänqä, yasämä iwäsäupu. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä hänjä-pmeqeu ämineyätñqä iunji, ymisanjitä egetä äñqeu, nätmätqä naqänänjä ma. Kiqä nätmätqä naqe, ne Goti Iqueqä hinuä iqi jänänjä eätanä, äwqä naqä-hñqunä änyanä, ga aquvänä iqä iyyi. Iinjä pmetunqeu, Dñä Äñguä Iquesanä äquvepänä. ¹⁸ Ämaqä hñqu, suqä iunji qänaknä itä, Kraisi Iqueqä wäunjuä imäkqanqutqeu, Goti Iqu iquenyqe, aquvänä yänä. Ga ämaqe, ‘Iqu ii qäyunä itqänä’ kñuä indqämbnä.

¹⁹ Iinjä etanqä suqä äkiu-äkiutanä, ne äwqä naqä-hñqunä änyanä, neqä quuvqä heqiyqä yänänäqnqä inemäkätñqä iquaunji, iunä qänaknä iquatunqeu.

²⁰ He ymisanjä änäpiyä iuta, wäunjuä Goti Iqu ämaqä hñque iwimäkmitätqä iu qui imäkqänqeu, ii quvqä-qae, iu mimäkqä pambiyä. Ymisanjä eeqänä äñguä etanqä-qe, ämaqä ymisanjä änätäqä iuta huizique quannä päknätñqä iwimäkätqä iqu, suqä quvqä imäkqi. ²¹ He nanjuä änäpiyäu, ä wainqä-eqä änäpiyäu, ä suqä huizi imäkäpiyä iutanji, tqä sämaqä hñqu quannä päknätñqä iqe, ii quvqe. Suqä iinjä iqua mimäkqä iqe, ämäwqätäuanä. ²² Suqä iinjä iqua imäkqänqeu, “Äñguätiyä, ä quvqätiyä-qe,” kñuä yänänäqnqä äänä eyqe, he hñqunä-hñqunänji, huiziu awä mätquä, Goti Iquenyä tupñqeu. Ämaqä, suqä hñquauñqeu, ‘Ii äñguiqä’ kñuä yänänäqnqä indqänätä, suqä iunä imitätqä iqu, iqueqä äwqä imdanji, iquenji kuknuä mämitqä iqanqgetanji, ämaqä iqu aquvänä yäniqe.

²³ Itanqä ämaqä hñqu, ymisanjä huiunqeu, “Ii äñguiqä” kñuä yänänäqnqä mäwiyqanqä, ique änätqä iqu, suqä iuta hanjä-iqä menä. Qakui tiinjä etanqä. Iqu ymisanjä iinqe, kñuä hñquaqu äme, Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, ae äñqä iutanji. Suqä äsqeu-äsquenqä, Goti Iqu, “ii

† 14:11 Asayä 45:23

änguigä” ätkqenqä quuvqä maeqiyqä itanä, ii imäkque, ne suqä quuvqä imäkätqäju.

15

Ne yänänäqñqä imäknätanä, äwqä naqä-hñqunä änyanä pmeqenqä

¹ Iutañi, ämaqä kñuä iqä yänänäqñqä-tänjä iqune, neqä änenqä iunä miqä itanä, ämaqä kñuä iqä yänänäqñqä maeqä iquauqä kñuä qämä-qämä iqenqe, enyqä miqä, yätamäqä vquatuñque. ² Ne hñqunä-hñqunäñi, ämaqä quuvqä heqiyqä nesä äpmeñuwä iquauñi, yänänäqñqä hipñqä yätamäqä vatunquä iñqe, quwqä äwiñqä du qänaknä iquatuñque. ³ Kraisi Iqu, Iqueqä äwiñqä du qänaknä miqä imiñqä-pa, ne-pqä inä imäkquatuñque. Iqu imäkkqe, ii Goti Iqueqä bukä iuñi, Iquenyqä tiñjä äqänänqä-payi.

*“Goti Iquki, ämaqä Si äkasuwä quvqä äktquwi, iquauqä kukñuä quvqe, Nyi-pqe inä änyimetñqe.”**

⁴ Goti Iqueqä kukñuä, qu hiñuiqänä äqiyekuwa eeqänäñi, ne näqñqä nätapätñqä äqiyekuwi. Ga Iqueqä bukä iquesañi, ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäuanitañi, Goti Iqu ätkqä-pa inemäkäninñqä hiñuä äqunanä pmetatuñque.

⁵ Ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäunñque, ii Goti Iquesanänñi. Nyi Iqueni tääqe, Iqu yätamäqä heyqanñguti, he Kraisi Jisasi Iqueqä suqä iuñi, qänaknä ipu, kñuä naqä-hñquenyä indqämbñqä ätuätqänä. ⁶ Ii tiñinñqe. He äwqä naqä-hñqunä imbu äpmapiyitañi, eeqänäñi Goti neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Kaniqueqä yoqe, haqeu mamäupñqe.

Kraisi Iqu, Israitqä iquautä, huiziquautä, yätamäkqenqä äpkqe

⁷ Inñi Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä diñqe, Kraisi Iqu eeqänänñuenä yeeqä eyätmakqä-pa, he quuvqä heqiyqä huizi iquauñä-pqe ii vätmapñqe. ⁸ Kraisi Iquenyqe, Nyi tiñjä etmqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, naqä-qakuä etanñqenqä motquetñqe, Iqu kukñuä Goti Iqu, Israitqä iquauqä kaqä-kawäkau ätuätä guä ämäsäukqe, qäyunä imäkätä, iquauqä wäunñuä imäqä-qu ekqe. ⁹ Iñqänä ma, tiñänñqä-pqeyi. Israitqä qäyä etanñi huizi iqua, Goti Iqueqä qeqä-imänñqe hiñuä äqunäpu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä diñqeyi. Ii Goti Iqueqä bukä iu tii äqänänñqä-payi.

“Iñjä etanñi, Israitqä qäyä etanñi huizi iquauqä hiñuä iqinñi, nyi Sinyqä awä ätuätmä, ga Tqä yoqe haqeu ämamäutmä apqä tmqänä.”†

¹⁰ Itanña kukñuä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tiñjä äyä äqänä.

“He Israitqä qäyä etanñi huizi iquenä, Goti Iqueqä ämaqä iquatä, aqvänä ipñqe.”‡

¹¹ Itanña hñqäqisañi, tiññi.

“He Israitqä qäyä etanñi huizi iquenä, Naqä Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä. Ämaqä huiwä huitanñä-huitanñä änyänñuwä eeqänänñuenä, Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.”§

¹² Itanña Asayä iqu-pqe, tiññi inä ätkqe.

*“Jesi iquesanñä hueqä-himqä iutañi, ämaqä hñqu timäuniqe. Iqu Israitqä qäyä etanñi huizi iquau ämininñqä iquvi. Ga qu, iqu yätamäqä väniñqä, hiñuä äqumbu pmepnuwänñqe.”**

* 15:3 Apqä Bukä 69:9 † 15:9 Apqä Bukä 18:49; 2 Samueli 22:50 ‡ 15:10 Kukñuä-suqä 32:43 § 15:11 Apqä Bukä 117:1 * 15:12 Asayä 11:10

13 Goti Hanjuwä Iqu, yätamakqä Iquesa meniŋquä hiŋuä äqänanä pmetatuŋquä änävauqumuatqä Iquvi. Nyi Iqueni, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanj, äwqä hanjuitä, yeeqä inqetäŋi, maŋguä-mŋqä pmetpŋqä emäkätŋqä, tääqä ätuätqänä. Ga iutanj, he Dŋä Äŋguä Iqueqä yänänäqŋqä ämepu, Iqueqä yätamakqenqä aquvänä ipu, hiŋuä äqambu pmetpŋqä emäkätŋqä, tääqä ätuätqänä.

Poli iqu, huizi iquauqä awä iqi, wäuŋuä imäkmiŋqenqä

14 Nqä nyämaqäüä, nyi henyqe, kŋuä yänänäqŋqä tiŋä indqänätqänä. He Goti Iqueqä äwiŋqenqe näqŋqä äŋguänä ämepu, ämitquatŋgpŋqä itqänuwitanj, suqä äŋgui kuapänä itqänä. 15 Itanji kukŋuä yänänäqŋqä huiŋqä, ätnänä iqi henyqä qämqä zä miqä itmä, heyaqä kŋui ävauqumuatmqä iŋqä ae äqiyqe. Ii Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta wäuŋuä äŋguä tii ändapkqetayi. 16 Iqu, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäuŋui, Israitqä qäyä etanji huizi iquauqä awä iqi imäkqä-qunŋqä, atäuŋuä änyikqe. Hiqäva-imäkqä iqua, ämaqeu Goti Iquenyqä ätuma ppŋqä itqänuwä-pa, Israitqä qäyä etanji huizi iquau ätuma pmqe, Goti Iqueqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänj awä ätuätŋqe. Itanji, nyi qunji, Goti Ique wimqä ätuma pqaŋga, Dŋä Äŋguä Iqu, iqua Goti Iqueqänänä hipŋqä iwimäkqanqgetanji, Goti Iqu iquau yeeqä vätumeniqe.

17 Inji nyi Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmä, Goti Iquenyqä wäuŋuä ii imäkätŋqä iŋqe, yeeqä itmä awä ätätqänä. 18 Nyi nätmätqä huiziŋqe matqä, wäuŋuä Kraisi Iqu, nyaqä hipa iuta imäkätŋqenqänä tqämqe. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Iqueqä kukŋui qänaknä ipŋqä iŋqe, Iqu nyaqä wäuŋuitä, kukŋuitä, yänänäqŋqä inyimäkätqäüä. 19 Iqu nyinji, wäuŋuä ämaqä mimäkqänänä imäkmqä yänänäqŋqetä, Dŋä Äŋguä Iqueqä yänänäqŋqetä, ändapätŋqe. Iqu iŋä inyimäkqanqgetanji, nyi Kraisi Iqueqä kukŋuä we-huŋqä-tänj awi, Jerusälemäta ti ätqa äwqänjaqänmi, qua naqä Ilirikumä ätimäutmä, iu ätuäkämŋqe. 20 Nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänj awä ätuätmänqanji, ämaqä, Kraisi Iquenyqä tqanqä qätä mäwiyqä imiŋuwä iquau tumqenqä, aanjä kiŋjä änyinätqäüä. Ii tiŋä etanjiyi. Kraisi Iqueqä kukŋui, hŋqu ae ätumitätqeu, nyi asä iu tqenqe, manyiŋqä eä. Ii itmi, ämaqä huizi iqu anä mätätŋqä ipäqäkqeuŋi, nyi qäpu mätmqä enqä-panjä iŋqe, manyiŋqä iqi. 21 Nyi Goti Iqueqä bukä iu ätänqä-panqä änyinji.

“Ämaqä hŋqu iquaunji, Naqä Iquenyqä awä motquä imiŋqä iqua, Iqueni hiŋuä qumbnä. Nŋ, Iquenyqä tqanqä qätä mäwiyqä itqänuwä iqua, näqŋqä äŋguänä mapnä.”†

Poli iqueqä qanä wätŋqä iŋqä, wäuŋuä imäkkuwiŋqä

22 Nyi heŋqä äpätmä, hiŋuä maeŋqänänä di, wäuŋuä iŋä imiŋqä iqu, a äŋgiqätätŋqe. 23-24 Inäqe täŋqanji, qua eeqänänä ikämŋqä iunji, anjä-himqä änyä-hänj hui aanqä etanji, nyi täqinji, wäuŋuä äpakä miqä imä. Itanqä quväukuä kuapänänä iunji, nyi qua naqä Spenqä iunqä umqänqanji, he emamqä diŋqä kiŋjä änyinätŋqe. Nyi kŋuä tiŋä änyiyqi. Spenqä iunqä äwätmänqanji, he ganä hiŋuä ämaeqänätmä, hesä wänqä hmbu äpmetmiŋqe, aquvänä imä. Itanqä ne anä ae äpmenitanji, nyi Spenqä iunqä uwqanqundqänqanji, he nätmätqä qanä ändma wänŋqe, yätamakqä nyipnuwänqä änyinji.

25 Inäqe täŋqanji, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeu yätamakqä ävätmä, anjä-himqä naqä Jerusälemänqä yämqä itqänä. 26 Ii tiŋji. Naqä Iquenyqä

† 15:21 Asayä 52:15

quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniyä iutä, Äkaiya iutä, pmeqä iqua, iquauqä äwiñqä iuta, mbqä hui aquvä äqiyäpu, Goti Iqueqä ämaqä, Jerusälemä iu pmeqä äwa itqäñuwä iquauñqä väwqatpñqä, kñuä guä ämäsaükuwi. ²⁷ Mbqä ii, quwqä äwiñqä iuta äñguä ävätqäñuwä-qe, qu kimañä-täñä-qua etanğqetani, qäyunä äqiyäpu ävätqäñuwä. Israitqä qäyä etanğı huizi iqua, Goti Iqueqä nätmätqä äñguänänä quwqä quuvqeu yätamäkqenqe, Goti Iqueqä ämaqä iquauta ämotaukuwitani, iqua kimañi, Iqueqä ämaqä iu, huiwä yätamäkqä ävätqäñuwä, ii qäyunänji. ²⁸ Itanğa nyi mbqe, ämaqä qäyunänä iquau ävätmä, itanğa wäunüä ii qäpu ae itmänğani, nyi Jerusälemä ävämetmä, Spenqä timäumqä äwätmänğani, he ganä emamniqe. ²⁹ Ga nyi näqñqä tiññqä ae eqänä. Nyi emamqänğani, Kraisi Iqueqä suqä äñguä wimäkqe, manğua nyinätanğı, Iqu he äñguänä emäkänqiyä.

³⁰ Nqä nyämaqäüä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenqätä, Dñä Äñguä Iqu, suqä ämaqeuñqä kiñä neñqä änätapkqenqätä, kñuä indqämbñqä änyinğı. Itani Goti Iqu yätamäkqä nyiyätñqä diñqe, he nyitä Iquenyqä tääqä yänänäqñqä tuatunqe. ³¹ Ne tääqe, ämaqä qua naqä Jutiya iu äpmapu, Goti Ique hñgisa itquetqäñuwä iqua, nyi quvqä mindqueqä ipñqenqä tääqä tuatunqe. Ga Iqueqä ämaqä, Jerusälemä iu pmeqä iqua, nyi mbqä iquau wimqä äma äpqe, yeeqä ipu mapñqä, tääqä inä tuatunqe. ³² Goti Iqueqä äwiñqä iuta, iñä iquaqu timäutñqenqä aquvänä itmitani, he emamniñqe. Ga yänänäqñqe, hesä iqi hapä äpmamä mamniñqe.

³³ Goti, äwqä hanüä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, he eeqänänä iquendä pmetäniqä iñqä änyinğı.

16

Poli iqueqä kukñuä, "Henyqä hui mimäuqä inänä" ätkqenqä

¹ He neqä nanyi-napi Pipinyqe näqñqä mapñqe, nyi awä äñguä etmqä. Ii qokä-apäkä, Kraisi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Sengriya iu aquvä äqänätqäñuwä iquau, yätamäkqä vätnqe, wäunüä-tänjiyi. ² He suqä Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäki imäkqäpñqä äwinyänqä iu qänaknä ipu, apäkä, neqä Naqä Iqutä ämuänñnänqä iñji, yeeqä itmuapñqä änyinğı. Ga ii, qokä-apäkä kuapanänä iutä, ä nyitä, yätamäkqä neyätqätanğqä iutani, ii hesä yätamäkqä squä-squä diñqä äwiñqqe, äwipñqänäyi.

³ Itanğa Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä nyitä anä iminğua, Presilaisä, Akuila iquesäñi, "Nyi iyaquinyqe, hui mimäuqä inänä" ätqenqe, tupiyä.

⁴ Nyi hänä yqänä pmamqenqe, iyaqu yänä wiqänä ikiyi. Iñä etanğı iyaquini, nyi "änğuiqä" tquanğundi, ga Israitqä qäyä etanğı huiziqua, Kraisi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqäñuwä iqua-pqe, "änğuiqä" inä tupñqänäyi.

⁵ Itanğa "Qokä-apäkä, iyaquiyqä anä iqi, Kraisi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqäñuwä iquauñqe, hui mimäuqä inänä" ätqenqe, iquau tupiyä.

"Nqä näueqä, kiñä änyinätñqä Epainetusi iquenqä-pqe, hui mimäuqä inänä" ätqenqe, ique tupiyä. Qua naqä Eesiya iu pmeqä eeqänänä iquautani, iqu-ganä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäkqä iquvi.

⁶ "Apäkä, wäunüä tnänä itä, he yätamäkqä eyätñqä, Mäliyanqe, hui mimäuqä inänä" ätqenqe, iñji tupiyä.

⁷ "Nyitä, Israitqä iquautanä Andronikusi iqutä, Juniyasäñi, guä pmuateqä aniu anä äpmaminğua iyaquinyqe, hui mimäuqä inänä" ätqenqe, iyaqui tupiyä. Iyaqu, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä

ändowatkqä iquautañä yoqä naqä-tañä esinyä, nyi Kraisi Ique änyä mamuänjängqä, iyaqu ganä ämuänjängiyi.

⁸ Itañi, “Ambliatusi, Naqä Ique ämuänjängqeta kiinjä änyinätñqä iquenyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iqueni tupiyä.

⁹ Huizi, “Kraisi Iqueqä wäunjuä nesä anä itunquä Upanusi iqutä, ämaqä nyi kiinjä änyinätñqä Stakusi iqutäni, iquaquinyqä hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iquaqui tupiyä.

¹⁰ Itanğa, “Apelesi hanä-iqä qäyä ämetä quuvqä yqänä eqiyätñqä iquenyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä.

Ga “Qokä-apäkä Aristombulusi iqueqä anju äpmeñuwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, quñi tupiyä.

¹¹ Itanğa huizi, “Nytä Israitqä iquautañä Herotianä iquenyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä.

“Qokä-apäkä, Nasisusi iqueqä anju äpmapu, Naqä Iqutä ämuänjänguwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, quñi tupiyä.

¹² “Apäkä Tripina, Triposa, inäsuäqi, Naqä Ique ämuänjinyä, Iquenyqä wäunjuä itqänjiyä inäsuäqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä.

“Apäkä Pesis, ne kiinjä änenyätñqä, ga Naqä Iqueqä wäunjuä, tnänä itñqä iinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iñi tupiyä.

¹³ “Ämaqä, Naqä Iqutä ämuänjä, suqä jänänänä imäkqä Rupesi iqutä, iqueqä känaisä, imbaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä. Iqueqä känai, ñqä nipai indquaminqä-pa, indquetñqä iyyi.

¹⁴ Itañi “Asingritusi ique, Plegonä ique, ä Hemesi, Patropasi, ä Hemasi iquau, itanğa kätä-känguäka iquatä anä äpmeñuwä iquaunqä-pqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iquau tupiyä.

¹⁵ Itanğa “Pilolonğusi iqutä, Juliyaisä, Neleusi iqutä itanğa iqueqä kasiqisä, ga Olimbasi iqutä, qu Goti Iqueqä qokä-apäkä iquatä anä äpmeñuwä iquaunqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, tupiyä.

¹⁶ He äminäpiyängañi, Goti Iqueqä ämaqä iquneqä suqä iu quneqä änyäpu, yeeqä itmanğpñqe. Qokä-apäkä qua täunji, Kraisi Iquenyqä aquvä äqänätqänguwä eeqänänä iqua, “Yää neqäüä! Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä.

Suqä äwimasiyäpu pmeqenqä

¹⁷ Yää ñqä nyämaqäüä, nyi kukñuä yänänäqñqä tiinjä hitmqe. Ämaqä, kukñuä ne ämetqueqanğqueu tuwä äväpu, he awä qäyäpatmbñqä, ä hikä enqä-pa äqutäumäupu, suqä quvqä iu päkmbñqä emäkanä-tpu iqanğuwä iquaunqe, hiqä-hiuä änguanä äminyäpu, äwimasiyäpu, heqäqi pmapiyä.

¹⁸ Ämaqä iinjä iqua, neqä Naqä Kraisi Iqueqä wäunjuä mimäkqä ipu, qänakñäni, iquauqä huiwä iunqänä itqänä. Itanğa iqua kukñuä äwi-iqetä kukñuä aowitä ätuäpu, ämaqä kukñuä iinjñqä ängüä miwäsäuqä iquauqä kñui, qäyasäqi ätuma äwätqänä. ¹⁹ He Naqä Iqueqä kukñuñqä qänakñä ängüä itqänjuwñqe, ämaqä im-imñä iqua näqñqä enä. Iñqe, nyi henyqä aquvänä itmä-qe, he nätmätqä änguinqe näqñqä yasämä ämepu, nätmätqä quvqeunji squä-squä hui, he täka maemäkqä yätñqä änyinği. ²⁰ Itanğa Goti äwqä hanjuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu emäkqanği, he Setänä iqueni, heqä yukitä qonjuämä ipu, sisevqukuä imäkquwä-panji, iqueni mändi ii kittqäpñqe.

Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he ängüä hiñgi emäkquätñqä änyinğiyä.

Huizi iquauqä kukñuä, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” ätkuwinqä

²¹ Nyitä wäunüä anä itqänueä Timoti iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Itanga nqä hueqä-himqä iquautanä iqua, Lusisi iqutä, Jesonä iqutä, itanga Sosipate iqutä, anänji.

²² Nyi Tetiyusi, Poli iqueqä manä iuta ämetmä, tuwanüä tä äqiyätñqä iqunä, nyitä hesä, Naqä Ique ämuännaunquenqä knüä indqänätmä, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqä.

²³⁻²⁴ Gayusi, iqueqä anä täu nyi äminiyätñqä iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iqua, iqueqä anä täu äqänätqänä.

Anä-himqä täu miqänqä mbqä ämitñqä, Erastusi iqu-pqe, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Itanga neqä neyämaqä Kowatusi iqu anänji.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqenqä

²⁵⁻²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, he pämä yänänäqñqä tqäpnqä qäyu emäkänqiyä. Ne kukñuä ängüä we-hunqä-tänji, Jisasi Kraisi Iquenqä awä tuätqätangua, Iqu ii emäkätqäuä. Hinuiqänäni, kukñuä ängüä tä, Goti Iqutä zä äpakänä äwäminqä-qe, tänganji ätnänä iqi ämaeqiyä. Auä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqu änatqangi, ne tuwanüä hinuä-tqä iqua äqäkuwiu awä ätätunque. Ga iutanji, ämaqä huiwä huitanä-huitanä inqä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kukñui qänaknä ipñqä inqe, kukñuä zä äwäminqenqä näqñqä ae ämequwi. ²⁷ Inji Jisasi Kraisi Iqu yätamäkqä neyqangqä iutanji, ne Goti Kiqä-kiuänä Näqñqä Eeqänänä-tänä Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatunque. Ii naqä-qakui.

Tuwanuä, Poli iqu kinganä 1 Korinä pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiŋuiqänä iquvi

Poli iqu qua täu äpmamiŋqänġani, anä-himqä Korinä, ii naqä eä, qua Äkaiya iuvi. Äkaiya, ii Grikä iquauqä qua naqänänä-tänä inġiyi. Jisasi Iqueqä kuknuä äŋgui, anä-himqä Korinä iunġi, Poli iqu-ganä awä ätumiŋqe. Itanġa qokä-apäkä iqisanä hŋqua, iqueqä wäunüä iuta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqenqä aquvä qämbŋqä ipäqäkuwi. Inäqe Poli iqu iquau ävämetä, wäunui hŋgi-mända yätŋqä uwqanġa, hanä-iqe quuvqä heqiyqä Korinä iu aquvä qänätqätanġuwä iquau äwimakqe. Inä etanġi Poli iqu tuwanuä tä, quŋi kŋuä iqä äŋguä ävätä, quwqä hanä-iqe jänä iwimäkätŋqä äqäkqe.

Ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä Korinä iu pmetanġuwä iquauqä quuvqä heqiyqe, hanüä witanġi, quwqä suqä äŋgui qui imäkŋqä inġqe, Poli iqu äwäwa kiinä imiŋqe. Iqu kukŋui, qokä-apäkä ämanänġuwä iqua, suqä jänänġi imäkäpu pmapŋqä inġqä ätätä äqäkqe. Ga Dŋä Äŋguä Iqu, quwqä qanä uwqeuŋi, jänä iwimäkätŋqä hiŋuinä mäqunquä iqanġpqe, hanä-iqe wimeqä inġqä ätätä äqäkqe. Huizi, Goti Iqueqä yoqä haqeqä mamäupŋqä suqä äŋguanänġi imäkqäpŋqä inġqetä, Dŋä Äŋguä Iqu näqŋqetä, yänänäqŋqetä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iquau hiŋgi vätnqä inġqetä, ätätä äqäkqe. Inġi yäpaki, iqu ämaqä ae äpäkonġuwä iqua, anġi vaupunwä inġqä äqäkqe.

Korinä pmeqä iqua, hanä-iqä huitanä-huitanä ämamiŋuwiŋqe, Poli iqu kuknuä äŋgui ätuätä, qu Goti Iqueqä äwiŋqä inġqä ätnänä iqi näqŋqä mapŋqä, yätamakqä äwikqe. Bukä tqesaŋä saptä 13 iquenyqe, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä kuapanänġi, kiinä äwinyätqäüä. Iqinġi Poli iqu suqä ämaqeunqä äwiŋqä iutanġinġä ämotquakqe. Goti Iqu nätmatqä äŋgui qokä-apäkiu ävätnqä iutanġi, suqä ämaqeunqä wiŋqe, kinganänä eä, huiziunġi ämäwqätäüä.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqunä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä äwiŋqä dutanġi, tääqä ändätmetä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä imäkqämqä änändowatkqä iqunġi. Itanġa Sostenisi, neqä neyämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iqu, nyitä anä äpmeŋue. ² He anä-himqä Korinä iu äpmapu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänġuwä iquenyqä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänmbu, Iqueqä qokä-apäkänä pmetpŋqänä emäkkqe. Hesä, ämaqä eeqäpnänä im-imä äpmakäupu, Jisasi Kraisi Iquenyqä tääqä ätätqänġuwä iquatä, eequenä Iqueqänänġä emäkkqe. Jisasi Iqu, neyaqätä, quvaqätä, Naqä inänä-quvi. ³ Neqä Goti Apiqutä, itanġa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hiŋgi etapäsinyä, äwqä hanüä imbu pmetpŋqä emäqinyä.

Poli iqu, Goti Ique “äŋguiqä” ätukqenqä

⁴ He Kraisi Jisasi Iqutä ämuännätanġuwitanġi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapätŋqä inġqe, nyi Iqueny, “Äŋguiqe” hiunġi ique-iqe ätuätqänä. ⁵ He Kraisi Ique ämuännätanġuwitanġi, Goti Hanjuwä

Iqu he äwa miqänqä nätmatqä aanä kuapänä etapätqätanqgetani, näqñqä änguanänä-tänä epu, kukñui awä iinä ätätqänä. ⁶ He iinjä imäkätqätanquwitani, Kraisi Iquenyqä kukñuä ne awä etätunquä di, hesäni häukuä witanqge äyä ämotquetqäuä. ⁷ Iutani tänqani, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anqumä quvepñenqä hinuä äqämbu äpmapiyänqani, wäunuä imäkqenqä näqñqge, Goti Hanjuwä Iqu quuvqä imnä vqetani, he hñquenyqä äwa miqä pmetpnä. ⁸ Iqu anqumä äpätqänqani, he quvqä maeqä pmetanqpi eqänäninqä diñqge, he quuvqä yänänäqñqä eqäka wätqätanqpi yätamäkqä eyqa uwquänä.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutäni ämuännanä asänä pmetaninqüä ae ätänaikqä eänqque, mänävquatämäuqä itä, Iqueqä ätätqä du qäyunä imäkäniqge. Goti Hanjuwä Iqu iinjä imäkätqätanqä iunqge, nyi Iqueni, “Änguiqge” hiunji ique-ique ätuätqänä.

Qu awä äpatñguwiñqä (1:10-4:21)

Ämiqä huitañä iquaunqä, kukñuä mäkä hunqenqä

¹⁰⁻¹² Nqä nyämaqäuä, ämaqä, Kloisä iyyqä aniu anä äpmeñuwä hui henyqge, tii ändquwi. “Ämaqä ii, qu äkasuwä ätnäpu iväqämbu äpmapiyitani, hñqua tiinjä ätätqänäuä. ‘A, ne kukñuä qäte, Poli ique wiyänqunä!’ Itanqa hñqua, ‘Iyääi, ne kukñuä qäte, Apolosi* ique wiyänqunä!’ Itanqa hñqua, ‘Isääi, ne kukñuä qäte, Pitä ique wiyänqunä!’ Itanqa hñqua, ‘Oeyä, ne kukñuä qäte, Kraisi Ique wiy-atunqeqä!’ ätätqänäuä.” He iinjä itqänuwiñqge, nyämaqäuä, nyi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, manä yänänäqñqä tiinjä etqä. Mikakä ätnäpu, ioktämäkmbu mäpmeqä, äwqä naqä-hñqunä inqä äpmapu, knui naqä-hñqunä indqänäpu, nätmatqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji asänä imäkqanqpiyä.

¹³ Kraisi Iqu naqä-hñqunä enqge, he iinjä ändumäkmbu äpmeñuwi, äänä etanqiyi? Ä Poli iqunä heyaqä quvqenqä zä-huätati äunätmä äpäkonqgätanä? Aanqeqä! Ä he asñä ämakuwi, Poli iqunäuä yoqeta ämakuwätanä? Oeyä! ¹⁴⁻¹⁵ Nyi asñi, Klispuisi iquesä, itanqa Gayusi iquesänä äwqäkqeqä. Itanqa huiziquenä, nyita mämeqä ikuwä imñi, tänqani, ämaqä hui, “Ne asñi, Poli iqu iqueqä yoqeta änaqäkqetani, ique qänaknä ävätqänunä” matqä ipnä. Iinqge, Goti Hanjuwä Iqueni, “änguiqä” ätuätqänä. ¹⁶ A! Nyi Stepanasi iquesä ämaqä iqueqä aniu anä äpmeñuwä iutänä äwqäkqge. Inäqge, nyi asñi, ämaqä hui-pqä inä äwqäkqäti, mäwqiyqä ikqäti? Nyi maqñqge.

¹⁷ Nyi ämaqä kuapänä asñä maqiyqä ikqge, ii tiinñqge. Kraisi Iqu, nyi ämaqä asñä qäyäkqämqä mänändowatkqä ikqge. Iqu nyi, Iqueqä kukñuä ängüä we-hunqä-tänä, awä täkiqämqänä änändowatkqge. Itanqa kukñuä iinjä iqueni, awä ätätmäñqani, ñqä knuä iutani, kukñuä ängüä äwi-iqge ämetmä, matqä itqänä. Nyi kukñuä iinji, ñqä knuä iuta tqä-säpi, Kraisi Iqu zä-huätatä äunqñenqä kukñui, yänänäqñqä maeqñqä qui imäkqämñinji.

Goti Iqueqä yänänäqñqetä, suqä knuä ängüä iwäsäuqetäni, ii Kraisi Iquvqä

¹⁸ Zä-huätatä iquenyqä kukñuä awä tqanqge, ämaqä qui hämänä imäkmbnuwänqä äpmeñuwi, qu qätä äwiyäpiyi, ii nätmatqä hinñinqä enqä-manä etanqge, äqunätqänä. Inäqge ne ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu

* **1:10-12** Wäunjuinqä 18:24-19:1

qui mimäkñqänqä änyä-hänä inequmuatätñqä iqune, kukñuä iini, Iqueqä yänänäqñqä, anqumä änävauqumuatätñqä etanqi, äyä äqunätqänju. ¹⁹ Ämaqä, “Kukñuä ii, nätmätqä hinñinqeqä” ätätqänjuwä iquauñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuni, kukñuä tiñä äqänä äwi.

“Nyi ämaqä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjä iquauqä näqñqä ii, nätmätqä hinñinqä enqä-pa imäkmä. Ämaqä, kñuä qeiqinyä indqänäpu, ‘Iñä imäkanä’ tqä iquauqä kukñui, häukuä mäwiqä yätñqä imäkmä.”†

²⁰ Itanqi ämaqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjä iqua, änäänqce? Ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquauñqe, äänä tmqäti? Ämaqä, kukñuä äñguä ätuäpu, huizi iquauqä kñui mändi äkittqiyqä iquauñi, squä wimenquti? Quwqä näqñqä äñguä iini, Goti Hanjuwä Iqu hinñinqä imäkquänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqä kñuä äñguä iwäsäuqä iutanji, tiñä imäkkqe. Ämaqä qua iutanä iqua, iquauqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqä iutanji, Goti Hanjuwä Iquenyqe, näqñqä maeqä itpnä. Itanqa Iqu tiñänqä-pqä inä äwinyä. Kraisi Iquenyqä kukñuinqe, hñqua hinñinqä qäyä äqunätqätanquwä-qe, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä hñqua, kukñuä iinjä iquenyqä quuvqä heqiyqanquwä iquauñi, Iqu qu qui mimäkñqänqä, hänä imäkäqumuatequänä. ²² Quuvqä heqäpñqä diñqe, Israitqä iqua, nätmätqä yänänäqñqä ämaqä mimäkqänänjä di-ganä hinuä qumbñqä äwinyä. I etanqi Israitqä qäyä etanqi huizi iqua, qu kñui-ganä, “Ne kukñuä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänji, tänqa äwiyätunque” mapñqä äwinyä. ²³ Inäqce, ne kukñuä awä ätäkitunque, ii Kraisi Iqu zä-huätati äunqä iinçeyi. Iqu iinjä imäkkqä iinçqe, Israitqä iqua, yänänäqñqä maeqä äqumbiyitanji, quuvqä maeqiyqä iquayi. Itanqa huizi iqua, qu kukñuinqe, “Qäyunänjä hma eä, qäyasäqinjçä” indqänätqänjuwitanji, quuvqä maeqiyqä iquayi. ²⁴ Inäqce, Israitqä hñqunesä, huizi iquautanä hñquatä, ne Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä tääqä ae änatätmeqä iqune, Kraisi Iqueqä zä-huätati hunqenqä qätä äwiyanitanji, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqätä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqenqätänji, näqñqä ämetqänju. ²⁵ Quuvqä maeqiyqä iquauqä kñui, quvqä eänqce, tiñä hitançiyi. Hñqua kñui, “Goti Iqueqä näqñqä hui, qäyunänjä hma eä, qäyasäqinjçä” indqänätqänjuwä-qe, iinjä ma, Goti Iqueqä näqñqä iini, ii ämaqeuce, ämäwqätäuä. Itanqa hñqua kñui, “Goti Iqueqä wäunjuä imäkkqä huiunji, Iqu yänänäqñqä maequeqä ämänätquenä” indqänätqänjuwä-qe, iinjä ma, Goti Iqueqä wäunjuä iini, ii ämaqeuceqä yänänäqñqä iuni ämäwqätäuä.

²⁶ Nqä nyämaqäüä, Jisasi Iqu tääqä mänatqänqa, ‘Äänä-äänä äpmaminquätiyä’ tpu, kñuä indqämbu. Kuapänänjä hñquenä, ämaqä qua iutanä iuqä hinuä iqini, näqñqä maeqä pmetanqä, kuapänänjä hñquenä yoqä naqä maeqä pmetanqä, itanqa kuapänänjä hñquenä, taqä-tawäka yoqä-maequa epu, eämeqanqä äpmaminjuwi. He hinñinqä iinjä pmetanquwä iutanä iquenä, tääqä äyä etätmakqe. ²⁷ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä kñuä qäyasäqi meqä iquautä, yänänäqñqä maeqä, hanjuä iquautä, atäunjuä ikqe, ii, Iqu ämaqä qua iutanä näqñqä kuapä-tänjä iquautä, yänänäqñqä-tänjä iquautä womba vätnqä iinçeyi. ²⁸ Itanqa Iqu atäunjui, ämaqä yoqä maeqä iquautä, ämaqä, qua iutanji quvqä enqä-panä imäkätqänjuwä iquautä, äyä ikqe. Inji näqñqetä, yänänäqñqetä, yoqä naqetänji, ämaqe, ‘Nätmatqä iinjä iqua yätamäkkqä neyänqiyä’ kñuä indqänätqänjuwä-qe, Iqu nätmätqä iinjä iqua, hinñinqä enqä-panä imäkätñqä iinçqe, ämaqä hinñinqä hñquau atäunjuä ikqe. ²⁹ Goti Iqu

† 1:19 Asayä 29:14

iinjä imäkkqe, ii ämaqä hñqu, Goti Iqueqä hiñuä iqini, kiqä yoqe haqeu mämatnämäunqä iquätñqeyi. ³⁰ Goti Iqu he tääqä i etätmakqetani, Kraisi Jisasi Ique ämuänñä. Itanğa Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqenqä Ämänätqueqä-qu eqäqe. Itanğa Iquesani, Goti Iqu, ne Iqueqä hiñuä iqini jänänñä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunüä äneyätä, itanğa qui imäkñqä iuta anđi inetmeqe. ³¹ Inđi ne Goti Iqueqä kukñuä iunđi, tii äqänänqä-pa imäkquatunque.

“Ämaqä yeeqä itä, ‘Nyi iinjä-iinjä iqunjqä’ ätätäqä iqu, ‘Ii, Naqä Iqu e inyimäkqeqä’ tätñqeqä.”‡

2

Jisasi iqu, zä-huätatä äunätä, äpäkonğqenqä

¹ Nyämaqäuä, nyi he emetmä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä zä äwinqä awä etätmänğani, nyi kukñuä äwi-iqetä, kukñuä yänänäqñqä ämaqä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänñä iqua ätätqänjuwitä, maetqä ikqä eä. ² “Nyi iquauñi, kukñuä awi, nätmatqä huitanñä-huitanñqä qäyä eänä ätätmä, Jisasi Kraisi Iquenyqätä, ä zä-huätati äunätä äpäkonğqenqätänä ätumuä” kñuä indqänätmitani, awä äyä etkqe. ³ Nyi hesä anä äpmamänğani, yänänäqñqä maeqä eämä, zä itmä, yäunüä-yäunüä-pqe kiinjä änyinminqe. ⁴⁻⁵ Itanğa nyi Jisasi Iquenyqä kukñuä etätmänğani, he Iquenyqä quuvqä heqäpñqeqe, ämaqeuqä näqñqä iuta ma, Goti Iqueqä yänänäqñqä iuta, heqäpñqenqä änyinğqe. Inđi nyi ñqä näqñqeqe ämetquetmä, he kñuä indqänqä tñänqä emäkmqä ma, Dñä Äñguä Iqutä, Iqueqä yänänäqñqetä, ämetquayñqä awä etkqe.

Dñä Äñguä Iqu, äñguä iwäsäuqänqä näqñqeqe Vqä-quvi

⁶ Äñguä iwäsäuqänqä näqñqeqe, ne ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe, yäuä ae ikqä iquauñi, awä ätuätunque. Näqñqä ii, ämaqä qua täu tanğa äpmeñuwä iquauqetä, ä qua täu miqä, Goti Iqu hiñgi iwimäkätñqä* iquauqetä, asänä hmanji. ⁷ Näqñqä ne kukñuä awä etätunque, ii Goti Iqueqä eä, zä äwäminqä iiyi. Näqñqä iquesani, qäukuä qua mimäkqänğa, Goti Iqu, ne Iqutä qäukuä yänñi anä pmeniquä dinqä, atäunüä ae ekqe. ⁸ Näqñqä iinjqe, ämaqä qua täu miqä iqua, maqñqä emiñuwi. Qu näqñqä hiqä eqe, Naqä Aanñä Yänänäqñqä-tänñä Iqueni, zä-huätati maueqä iqäpninji. ⁹ Iqua maqñqä emiñuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunđi, tiinjä äqänä äwi.

“Nätmatqä, ämaqe hiñuä mäqunquä imiñuwä, ä qätä mäwiyqä imiñuwä, ä quwqä kñuä yändqänqä imnä kiuä mäwimeqä imiñqä ii, ii nätmatqä Goti Iqu ämaqä Iquenyqä winğanğqä iquauñqä näwinyä ekqä iyyä” äqänä.†

¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueqä näqñqä zä äwäminqä iinjä, Iqueqä Dñä Äñguä Iqu inemäkqanğqä iutani, Iqueqä-kiuä nenyqä ätnänñä iqi, ae äyä itkimäkkqe. Dñä Äñguä Iqu, nätmatqä Goti Iqueqä kñuä indqänqä yäpä imñinğetä, nätmatqä eeqänänñä huizinqetä qävqä äñguänä itä, näqñqä eänğqetani, iinjä inemäkänä. ¹¹ Ii tiinjä. Ämaqä hñqu, hñquququeqä kñui äänä ämenqä iunqeqe, näqñqä maeqä yänä. Ämaqä hñqueqä kñuä indqänqenqeqe, iqueqä quuvqä, iqueqä yäpä inğisanñä iqunä, näqñqä itänä. Inđi Goti Iqueqä-pqe, asä iinjä. Dñä Äñguä Iqunä, Iqueqä kñuä iqenqeqe, näqñqä hiätänä. ¹² Itanği ne dñä ämakqeqe, ii dñä qua täutanñä iquauta ma, Goti Hanjuwä

‡ 1:31 Järämai 9:24 * 2:6 † 2:9 Asayä 64:4

Iquesanji. Iinjçe Goti Iqu nätmatqä änguä eeqänänjā nätapätņqä ekqä iunçe, näqņqä metatunquänänji. ¹³ Nätmatqä iinjçe, ne kukņuä awi ämaqä-qune neqä näqņqeta maetqä itqāņu. Dņä Änguä Iqu näqņqä nätapqanğqeta etätqāņu. Inji näqņqä Iqu änätapkqe, ämaqä, Dņä Änguä Iqueä yäpä iqi äpmeņuwä iquauņi, ne ävätqāņu.

¹⁴ Itanğa ämaqä, Dņä Änguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä inqä iqu, nätmatqä Goti Iqueqä Dņä Änguä Iquesa äquvepätņqä iinjçe, “Nätmatqä iinj qäyasäqinjqä” indqänätņqe, mämeqä yänä. Näqņqä iinjä iwäsäuqe, Dņä Änguä Iquesanä etanği, ämaqä iinjä iqu näqņqä maeqä etänä. ¹⁵ Ämaqä, Dņä Änguä Iqueqä yäpä iqi äpmeņqä iqu, nätmatqä eeqänänjinqä änguänä iwäsäutä näqņqä metänä. Itanğa Goti Iqueqä bukä iu äqäkqä-pa, iqueni, ämaqä hņqu, “Änäändiyä” tä iqe, änä miwäsäuqä yänä. ¹⁶ Tuwanui tii äqänä äwi. “Ämaqä hņqu, Goti Naqä Iqueqä kņuä indqänqenqe, näqņqä maeqä itä, ‘Injä-iinjä imäkiyä’ mätquä yänqiyä.”‡ Injçe Dņä Änguä Iqueqä yäpä iqi äpmeņquä iqune, ne Kraisi Iqu kņuä äänä indqänänjinqä iunçe, näqņqä menä.

3

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkqenqä

¹ Nyämaqäüä, hiņuiqänänji nyi kukņuä awi, ämaqä, Dņä Änguä Iqueqä yäpä iqi ae äpmeņuwä iquau, ätuätņqä du maetqä itmä, ämaqä, quwqä äwiņqä dunä äpmeņuwä iquautä, Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä qe eqiyätqāņuwä iquautä, ätuätņqä-pa, äyä etkqe. ²⁻³ Inğani ymeqä dänjä isua, ymisanä woyqe maņqä iquwä-pa, he kukņuä yänänqņqe, änä mämeqä etanğuwijqä, nyi anuä enqä-pa kukņuä hanuinä äyä etapkqe. Ga he, hiqä enqä dunä pmetanğä eqänätmä, “Tänğanä-pqe he ymisanä woyqe maņqä yqänä ipņqäüä” etqä. Suqä, naqä pmeqänğätä, hiqä hita-hinğukuatä äkasuwä tņqä iutanji, he Dņä Änguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, ämaqä qua täutanjä iqua enqä-panjä asänänjä enä. ⁴ Ii tiinj. Hņquenä, “Nyi kukņuä qäte, Poli ique wimqänä” tqanğä, hņquenä, “Nyi kukņuä qäte, Apolosi ique wimqänä” ätätqāņuwi, ii ämaqä qua täutanjä iqua enqä-ma äpmaka wätqätanğpi ämotquequänä.

⁵ Inji he yenyqä näqņqä mapņqä diņqe, nyi tiinjä etmä, “Ye qäquye, yoqä maiquve etanği, Naqä Iqueqä wäunüä-wiyquveyi. Iqu Kiqä-kiuä wäunüä kikinä äyätapkqä iutanji, ye kukņuinqä awä hetqanğueänğa, he Kraisi Iquenyqä quuvqä äyä eqiyätqänä.” ⁶ Apolosi iqutä nyitänji, yeqä wäunui tiinj. Nyi nätmatqä piiki vowä mäwäwqä iqunä etanğä, iqu zquvätņqä eqä vqäwqä iquvi. Itanğa Goti Hanjuwä Iqu bakä äukauäpu, naqä epņqä Imäkqä Iquvi. ⁷ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iqutä, eqä vqäwqä iqutä, iquaqu yoqä maeqä, hiņginçe. Mä bakä äukauäpu, naqä epņqä imäkqäwätņqä Iqu, yoqä-tänjä Iquvi. ⁸ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iqutä, eqä vqäwqä iqutä, qäquaqu Naqä Iqueqä wäunüä imäkqä-quaquvi. Inji mbqä meqänğanji, iquaquvqä wäunui äänä-äänä imisiyqä iuta manyiyi. ⁹ Nyi Poli iqundä, itanğa Apolosi iqutänji, ye Goti Iqueqä wäunui anä imäkätqänueä iquve etanği, he Iqueqä wäunüä enqä-ma änyänuwä iquenji. Itanğa he Iqueqä anjä inänjä etanğä, Iqu yqänä ämätätqäüä.

¹⁰⁻¹¹ He Iqueqä anjä ämätinäğuwijņqe, tiinj. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqueni, anjä siyaundqä enqä-pa etņqä, ae ätekqetanji,

‡ 2:16 Asayä 40:13

ämaqä hñqu änyä-hänjä hñqu-mända ämetä, haqeqi maquteqä yänqiyä. Inji Goti Iqu, qeqä wimänätä hñgi vqä iuta nyimäkqanji, nyi-ganä, kukñuä ängüä Jisasi Kraisi Iquenqä awä etkqe, ii nyi anjä imäkqanqce näqñqä kuapänänä-tänjunä eämä, anjä siyaundqä yänänäqñqänänä äqutekqä enqä-paniqä. Itanğa ämaqä, he näqñqä haqeqi etapätqänuwä iqua, qu ämaqä siyaundqä iquesa anjä ämätäqisätqänuwä-panjä iinjä-quayi. Inji, iqua hñqunä-hñqunäñi, quvqä-pqä mätqñqä, hñhui ängüänä äqunäpu mätqäpnä. ¹² Ämaqä anjä siyaundqä tqueqä haqeqi ämätäpiyänqanji, hñqua golqetä, silpaitä, hikä mbqä naqänqä imäkätqänuwitä, mätäpnä. Nätmatqä iinjä iqua, ängüänänjä eä, äpakänä witäniqe. Itanğa hñqua, zä-yänjitä, qoetä, kuä-witqä yänjitä mätpnä. Iinjä iqua äpakänä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. ¹³ Qänakñi, hiunji, Goti Iqu ataunjä ikqä iqu timäuqanqanji, quwqä wäunjuä iinjä imäkmitpce, ätnänjäqi timäuanä. Hiunji iqu, tä enqä-panjä ätimäuatä, 'wäunui ängüä imäkätqänuwiqä, ä quvqä imäkätqänuwiqe', tä iqunä iqunänä. ¹⁴ Ämaqä anjä e imäkmitpqetanjä hñqu, iqueqä anji tä mañqä ängüä ämätänqce, iqu iqueqä wäunjuñqce, kimanji ämenä. ¹⁵ Injä-qe, ämaqä hñqu iqueqä anji quvqä etanji, tä hämänä ängqce, ii tiinji. Iqu iqueqä wäunui anji mimäkqä yäninqä, qui hämänä qe imäkñgi. Injäqe iqu iqueqä-kiuänji, tä mañqä itä, quuvqenä äkitqä-qe, kima meqä maequ, hänjä hea ique-ique pmetänä.

¹⁶ Hiqä-hiuänji, he Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä tñänqä etanğä, Iqueqä Dñä Ängüä Iqu, heyaqä yäpä imä äpmenqenqce, he maqñqätanä? ¹⁷ Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anji, ii pmua eä, Iqueqänqänä ämätänqce, ii he qäquenji. Iinjä dutanji, ämaqä hñqu, Goti Iqueqä anji qui imäkätqä etanğutqce, Iqu iquenjä-pqce qui inä imäkänqiyä.

¹⁸ He quanğä ätnäpu, "Ne näqñqä-tänjuneyqä" ätnätqänuwä iquenä, anğumñi matqñqä änyinji. Inji ämaqä hiyaqä awä iqisanjä hñqua, ämaqeucä hñjuä iqinji, ängüä iwäsäucänqä näqñqä-tänjä-qua epiyinqä wopqä imitpce, iqua, iquauqä hñjuä iqinji, näqñqce äwa ipu qämä-qämäñqä-qua äpmenjaqämbiyi, qänakñi Goti Iqueqä hñjuä iqinji, ängüä iwäsäucänqä näqñqä-tänjä-qua anğumä epnä. ¹⁹ Ii tiinjä dutanji. Qua täutanjä ängüä iwäsäucänqä näqñqce, Goti Iqueqä hñjuä iqinji, ii qämä-qämä iqä enqä-panjä iinjä. Nätmatqä iinjce, Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinji äqänä. "Ämaqä, 'Ne ängüä iwäsäucänqä näqñqä-tänjuneyqä' kñuä ävätñqä hñqua, huiziquau ämawqätäupñqä wäunjuä imäkätqänuwä iunji, Goti Iqu hñji-hñji iwimäkqanğuti, quwä mäunğuatmbnä."* ²⁰ Itanğa Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä-pqä hñqu, inä äqänä. "Ämaqä ängüä iwäsäucänqä näqñqä kuapä-tänjä iqua, qu wäunjuä nätmatqä äänä imäkñqä kñuä indqänqanğuwñqce, Naqä Iqu, quwqä kñuä indqänqä iinjä, häukuä mäwqiyqä itñqä etanğqenqä, näqñqä ae äme."† ²¹ Injä etanji, he ämaqä hñqueqä yoqe haqeqä mamäucänqce, vquatämäupu. Nätmatqä eeqänänji, ii hiqä yätamäkqänqä eä. ²² Ii tiinji. Poli iqunjä-qe, Apolosi iqunjä-qe, Pitä iqunjä-qe, qua tqunä-qe, hänjä-pmeqä iqunjä-qe, äpakonqä iqunjä-qe, nätmatqä tänğa äwiñqä-pqänjä-qe, qänaknda witäniqä-pqänjä-qe, eeqäpnänji hiqeqä, etqä. ²³ Itanğa he Kraisi Iqueqä etanğä, Iqu Goti Iqueqä-qu eä.

4

* 3:19 Jopä 5:13 † 3:20 Apqä Bukä 94:11

Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä wäunjuinqä

¹ Ämaqä, kukñuinqä näqñqä etapätunquä iqunenyqe, he kñuä ti-injä indqängpñqänänji. “Ämaqä iqua, Kraisi Iqueqä wäunjuä imäkcäqua epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänqä, zä äwäminqenqä awä ätätqänjuwä iquayqä.” ² Ämaqä, ämiqä hñqu, “Nyaqä wäunjui, iqua äñguänä imäkcäpñqäuwä” kñuä indqänätä, quuvqä äwiyä ävätqä iquenyä imäkcäpñqä, iqua iqueqä kukñuä eeqäpnänjä iunji, qänaknä iqäpñqä. ³ Itanğa he nyaqä suqenqä änyiwäsäuwuwi, ä ämaqä tqu-tqu kukñuä mitqä anä iunqä ändma äwätä kukñuä ämindqe, nyi iinqe äwäwa miqä danä itmä, “Ii nätmatqä aanjä wänqänänjäpiyqä” kñuä änyänä. Nyi ñqä-näuäñi, ñqä suqenqä miwäsäunqä itñqä iqunji. ⁴ Nqä suqäiwäsäunqä tämñi, hanjä-iqä maeqä, aquvä iqänätqänjä. Nqä-näuäñi, tiinji matñqä iqä. “Nyi ämaqä suqä quvqä maeqä, aanjä jänänänjunjqä.” Oee. Nyi änyiwäsäuatñqä Iqu, ii Naqä Iquvi. ⁵ Itanği täñganji, ne ämaqä näqñqä ävätunquä iquneqä wäunjuinqe, he miwäsäuwä pambu. He, hea Naqä Iqu anğumä quvepçenqänä, hiñuä äqämbu pmetpñqä. Iqu inğanji, nätmatqä eeqänänjä hea wiqä imdanji ämetä, Iqueqä wehunqä iqi ämaitä, ämaqeucä äwinqe, quwqä qeqä-quuvqä imdanji ämetä, ätnänäqi mainiqe. Inğanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä wäunjuä änatapkcä imäkätunquä iunqe, “Si äñguä imäkätqänji-qe,” awi inğa natäniqe.

⁶ Nyämaqäuwä, he yesa näqñqä ämepu, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqe, hui wiyä iqa mäwqä, iunä imäkäpu, ga ämaqä hñquenyqänä enyätä, huiziquenqe maenqä iqä diñqe, nyi kukñuä ii ätqa äquvepçqe, ñqä-näuänqätä, Apolosi iquenyqätä, ätätmä, ktqenä ämetqueqä. ⁷ Äsquki, si ne änewäsäutñqä, naqe, tqu ikimäkcäyeyi? Aanqe. Nätmatqä eeqänänjä ämenjuwi, he naqä-qakuä Goti Iquesa ämakuwä qäyä epu, heqä yänänäqñqä iuta ämakuwänqänä hiqä yoqe haqä mamänätqätanğa eqänätqänjä. Iinji, qäyü hmanji.

⁸ He kñuä tiinjä eyätqäuwä? “Ne nätmatqä äñgui, aanjä kuapänänjä-tänjune qe eequnä. Huiziquau ämäwqutäutanä, nätmatqä äwa miqänqä, ämiqä naqä iquatänji, asänänänänjä qe äpmequnä.” Auä, ne-pqe hesä ämiqä anä pmetunquä iinqe, he ämiqä naqä-qakuä pmapñqä, nyi kiinjä änyinätqänä. Ho-ee, aanjä aanqe. ⁹ Nyaqä kñuä tämñi, tiinänänjä indqänätqänjä. “Goti Iqu, kukñuä awä tatunquä änanowatkqä iqune, naqä pmeqänqe mäwinqä itä, qua naqä mämä pmeqänqä äyä äpmuatänaikeqä. Iinjä pmetanğquetanji, ämaqä pizqä äpäsätqänjuwä iqinyqä qäyä änatma äwäpu, ämaqä qua täu äpmenjuwä iuqätä, ynaunjqä iquauqätä, hiñuä iqi pizqä qäyä, napäsçäpñqä.” ¹⁰ Ne Kraisi Iqueqä yoqä haqeu ämamäutunqe, ämaqä huizi iquauqä hiñuä iqinji, näqñqä maeqänänjä pmetanğquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne Kraisi Iqutä ämuänñnanitanji, äñguä iwäsäuwäñqä näqñqe, aanjä kuapänänjä-tänjä äpmenjunä” kñuä indqänätqänjä. Ne huizi iquauqä hiñuä iqinji, yänänäqñqe maeqä, hanjuä witanğquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne yänänäqñqä-tänjuneyqä,” kñuä indqänätqänjä. Ämaqe, neyaqä yoqe haqeu mämänatnämäuwä ipu, yoqe heyaqenä haqeu äyä ämaetnämäutqänjä. ¹¹ Hiñuiqänjä duta täñğa tiinji, hea kuapänänänğanji, ne buayanqä dä äneyätä, eqänqä quväkä häuayqä äpmenque. Itanğa neyaqä qäkä gquä-pqe, yäuwä itä äpknätñqe. Ämaqe, hiñginäwa ptqä änapäsätqänjuwi. Ne quami äñguä pmeqä diñqe, anji hma etñqe. ¹² Ymisanjä isuaunqe, neqä hipaitänji wäunjuä yänänäqñqä itunqe.

Ämaqe, kuknuä quvqä natqanġuwänġani, Goti Iqu änguä iwimäkätñqä diñqe, ne Iqueni yatñqä ävätuñque. Qu quvqä inetqueqanġuwänġani, ne qeiqinyä ämiwotuñque. ¹³ Qu nenyqä kukñui, quvqä tuätqätanġä, ne kimanji, änguä dinä ätuätuñque. Qu neñi, nätmätqä tawä enqä-ma bi ae änaquvasämakuwitanji, yqänä äpmaka äpäñu.

¹⁴ Nyaqä kuknuä yänänäqñqänäñi, tuwanuä iu i äqänänqce, ii he wombä maññqä maññqä eä. Oee. He ñqä ymeqä, nyi kuapnä änyinätñqä iquenä etanġuwinqä, hiqä kñuä indqänqce, we eomäkmqä diñqä äqiyqä. ¹⁵ He ämaqä ämeyäpu, Kraisi Iqueqä kuknuä-suqenqä näqñqä epñqä, yätamäqä eyqe, kuapänänjä-tänuenä qäyä etanġuwä-qe, qu heqä hinuñua hmanji. Nyi-ganä kuknuä änguä we-huñqä-tänñqä awä ti etqanġqeta, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänänġanġuwänġa, iutani nyi heqä hiniqunä ekqe. ¹⁶ Itanġi he nyaqä suqä duñi, qänaknä nyipñqä iinñqä evauqumuatqä. ¹⁷ He suqä iinñä imäkqäpñqä diñqe, nyi Timoti iqueni henyqä ae ändowatqe. Iqu-pqe, ñqä ymeqä, nyi iquenyqä kiinñä änyinätñqä-qu eä, Naqä Iqueqä kuknuä eeqänänjä iuñi, qänaknä iqä iquvi. Nyi Kraisi Iqutä ämuänänñqä iqunä, nyaqä suqä äänä-äänä imäkätñqenqä, ämaqä im-imñä Naqä Iqueqä yoqenqä aquvü äqänätqätanġuwä du, kuknuä awä ätuäkittñqe. Iqu-pqe he suqä iinñqä awä inä etätñqä ändowatqe.

¹⁸ Ämaqä hesani quwqä yoqenä ämaenätqänuwä hñqua, nyinyqe, “Iqu anġi mänemeqä yänqiyä” kñuä ävätñqe. ¹⁹ He kñuä iinñi qäyä eyanġqä-qe, Naqä Iqu nyaqä hänaqe näwinyä imäueqanġutqe, nyi emamqenqe maqänänñi äquvepmä. He emetmänġani, ämaqä iinñä iqua, iquauqä kuknuä tqenqe, yänänäqñqätä qäsä diyä-tmä, näqñqä ganä mamä. ²⁰ Tiinñä eä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuñi, kuknuinä hiñginäwa tqänqä ma, Goti Iqu yänänäqñqä vqanġa, häukuä winä. Iutani nyi, kuknuä yänänäqñqänäñi, tuwanuä täu äqiyätqänä. ²¹ He iqi emetmänġani, nyi suqä äkisqu emäkmqä enġi? Nyi he jänä inġa emäkmqe, jävqä äma pmqäta, ä, hiqä hñgisa iqe ganä vquatämäuqanġuwänġa, henyqä naqänänñä nyinqetä äwqä hanuä änyanä pmetuñquetä äma pmqäta?

5

Korinä iu pmeqä iquauqä awä iqini, suqä quvqänänñi äwäminqenqä

¹ Ämaqä hui, tiwiqä aanñä naqä-qakuänänñä hñqu tiinñä iqanġä, nyi qätä äwiyanqce. Suqä huiwä yanñä inqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätä aanñä quvqänänñi, heyaqä awä iqini äwinä. Tiinñä, hikñä hñqu, kaniqueqä apäkisä, qanñä hiñgi ikitqänñiyi. Suqä quvqä iinñi, ämaqä quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquauwi ämawqätäuä. ² Ämaqä huizi iquenä, ämaqä suqä quvqä ii ikutäuqä iqu, heyaqä awä iqi äpmeñqenqe, sunqä kñuä maqiyqä itqänuwäwä? He, iqu hesä anä mäpmeqä yätñqänä, huätä mändowatqä ipu, qeqä äwutmäkpiyinqe, hiqä yoqä haqä ämamäunätqänuwä, ii quvqe! Qäyä eä! ³ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyaqä quuvqe, hesä anä äpme. Iinñä äpmeqetanji, ämaqä suqä aanñä ququvqä iinñä imäkqä iqueni, ae äwiwäsäuqe. ⁴⁻⁵ Naqä Iqueqä hiunji ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä iinñä iqueqä quuvqä ique anġi itmeninñqä diñqe, he tiinñä imäkpnqä änyinñi. He Naqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvü äqänäpiyanġani, nyaqä quuvqä iqu-pqe, neqä Naqä Jisasi Iqueqä yänänäqñqetä, hesä anä äpme, ämaqä iinñä iqu hanñä-iqä metñqä diñqe, Setänä iqueqä huiqä iqi wipu.

⁶ Itanġa he iinñi miqä ipu, hiqä yoqe haqeu ämamänätqänuwä, qäyü hmanji. Yisä wänqäpu bretqä du pnñä ämäuepqe, naqänänñä äyä

änyuämäutņqe. Yisi, suqā quvqā iquenqā ktqeyi. ⁷ Ynaunjqā āmaqā pizqā pāsqa iqu, sipsipqā iqueqā hāneqe āqunātā, atqā-awākau mapāsqa āvaukukqā-pa, Kraisi Neqā Sipsipqā Iqu āpākonātā, ne yisi maiqņqā inemākkqe. Iinjā etanģi, he bretqā yisā maeqā ii enqā-panā enjuwi, yisā yāue bi tnāmāupņqe. ⁸ Itanģi Israitqā iqua quvāukuā ique-ique, hea naqā Pasopānģanjqā ātātqāņuwā inģanģi, yisi yāue bi ātnāmāupu, buayā yisi maeqātāņā ānātqāņuwā-panģi, ne-pqe Kraisi Iqu āpākongqenqā kņuā indqānātānitāņi, suqā quvqā eeqānāņi bi ātnāmāutanā, neqā āwqā tāmņi ikikinyāņā ānyānā, kukņui naqā-qakuinā tquatuņqe.

⁹ Nyi henyqā tuwaņuā hiņuiqānā āqākqā iquenģi, he āmaqā, suqā huiwā yaņā inqā Goti Iqu āwikqe, tuwā āvātqāņuwā iquautā, anā māpmeqā ipņqā diņqā ātātmā, āyā āqākqe. ¹⁰ Qua tāuņi, āmaqā quuvqā maeqiyqā iquautāņi, suqā huiwā yaņā inqā Goti Iqu āwikqā iquenģi, tuwā wiyqā iquatā, āmaqāyqā nātmatqe āņģuā witanģi āqunāpu quwā-meqā iquatā, itanģa goti quanģā iquauqā yoqenqā aquvāqņqā iqua, qu hāvemnāqņqā āpmeņā. He eeqānāņā iquatāņi, anā māpmeqāņqā maqiyqā ikqe. He iquatā anā māpmeqā ipņqā etanģutqe, qua tāuņi hāmānānā āvāmapņqe. ¹¹ Nyi kukņuā tuwaņuā ique iinjā ātātmā āqiyqe, kiqā quati tiinģi. “He āmaqā Kraisi Iquesa, ‘Tasi-guaeā’ ātumitpqā hņqu, suqā huiwā yaņā inqā Goti Iqu āwikqā iquenģi, tuwā āwiyqā, āmaqāyqā nātmatqenqā āņģuā witanģi āqunātā qeqā ātquā, goti quanģā iquauqā yoqenqā aquvā āqāņģqā, āmaqā huiziunģi quvqā imākqā kukņuā ātqā, wainqā-eqe ānātā hiqiyqā iqā, ā āmaqāyqā nātmatqe quwā āmeqā, iqutāņi, anā māpmeqā ipu, ymisaņi anā maņqā pambiyā” ātātmā āyā āqākqe. ¹²⁻¹³ Āmaqā quuvqā maeqiyqā du iwāsāuqe, nyaqā wāuņuā hmanģi. Goti Iqu Kiqā-kiuā iwāsāuānā. Inģe he āmaqā Goti Iqueqā yoqenqā aquvā āqānātqāņuwā iu iwāsāuqāņqe, āņģuā eā. Inģi Goti Iqueqā bukā iunģi kukņuā ātāņqā-pa,* āmaqā suqā ququvqenāņā itā hiqā awā iqi yqānā āpmeņqā iquenģi, huātā dowatpu.

6

Quuvqā anā eqiyātqāņuwā iquaunģi, kukņuā māmitqenqā

¹ Suqā iwāsāuqāņqe, nyaqā kukņuā huiziqu tiinģi. Āmaqā hesāņā hņquenģi, kiqā quuvqā anā heqiyqā hņqu quvqā iwitquetqā etanģutqe, iqueqā haņā-iqā ipiņģi, Goti Iqueqā āmaqe jānā iwimākipņqā, iquau māwimeqā, āmaqā Goti Iquenyqā maqņqā enjuwā iquau-mānda, “Jānā nyimākipiyā-qe” ānāāņqā tuāniqi? He suqā iinģi, āņģumā imākqāņqe, manyiņqā iqi. ² Tiinģā eā. Qānakndaņģi, ne Goti Iqueqā qokā-apakā iqune, āmaqā qua tāutanā iuqā suqā iunģi, iwāsāuaniquā enqe, he maqņqāta? Ne qānaknda qu iwāsāuaninģuā enqe, quvqā wāņqā isua tāņģa itquatnāpiyi, hiqā-hiuā jānā imākņqānāņģi, suņqā itqāņāuā? ³ Itanģa ne ynaunjqā iquau-pqe, inā iwāsāuaniquā eā. Inģi, quvqā qua tāu itquatnātunģe, jānā inā imāknatunģuā eā. ⁴ Inģā etanģi he haņā-iqā iinjā-tāņģuenā etanģutqe, quuvqā maeqiyqā iquaunģā āwāpu, qutanā hņque, hiyaqā awā iqi yoqā maeqā āpmeņqā hņque, ewāseyqā pmetņqā atāunģi, suņqā itqāņā? ⁵ Nyaqā kukņuā i āqiyqe, he womba ipņqā diņqā āqiyqā. Quvqā itquatnāpiyāņģanģi, āmaqā heyaqā awā iqiņģi, kukņuā āņģuā iwāsāuqā hņqu, āmaqā quuvqā heqiyqā hņquaqiyqā haņā-iqe iwāsāutņqe, hma

* **5:12-13** Suqā 17:7, 19:19, 22:21, 24, 24:7

etanġi hiwänyqe. ⁶ Iinjä miqä ipiyitani, quuvqä heqiyqä hñquki, huiziquenji, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñquaunqä, jänä emäkipnqänä, ätuma uwquenji.

⁷ Quuvqä heqiyqä iquendanä hñqua, huizi iquenä quvqä etqueqanġuwinqä kukñuä iwäsäuqä iquaunqä hämä ätuma äwätqänjuwinqe, tiinjä ämänätqueqi. He Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, quannä qe äpäknqä. Qu quvqä qäyä etquapnqänä äwimasipnqä äyuwä. Heqä nätmatqä qeñqä-qe, “Neqeçä” etäpu qäyä ämetauqanġpi, hiñuinä qumbnqe. ⁸ Quvqä etquapnqä äwimasiyqe, anġuä qäyä etanġi, hiqä-hiuäñi, quwä ämanäpu, quvqä nänġi-tänġi itquatuñquenji. Itanġa ämaqä heqä quuvqä anä heqiyqä-pqä iquaunji, inä itquequenji.

⁹⁻¹⁰ Ämaqä suqä quvqä itqueqä iqua, qu Goti Iqunä miqeunji, yäpä inġisa mäpmeqä itpnuwi. He iinqe, maqñqäta? Ämaqä hñqu, “Qu äpepñqäuä” etqanġutqe, qätä yasämä mäwiyqä pa iqäpnä. Suqä huiwä yanä inqä Goti Iqu äwikqä ique tuwä wiyqä iqua, goti quanġä iquaunqä yoqe haqä mamäuqä iqua, hñquauqä apäki quwä äma ikiqä iqua, qokä hñqu qokä hñque meqä iqua, apäkä hui apäkä huizi meqä iua, quwä-meqä iqua, “ñqeçänä” tqä iqua, eqä yänänäqñqe änäpu hiqiiyqä iqä iqua, ämaqä hñque qui imäkqä kukñuä tqä iqua, itanġa quanġä imäkäpu quwä-meqä iqua, qu Goti Iqunä miqeunji, yäpä inġisa mäpmeqä itpnuwi. ¹¹ Hiñuiqänäñi hesanä hñqua, suqä iinjä imäkqä-qua äpmaminjuwi. Iinjä qäyä etanġi, neqä Goti Iqueqä Dñä Anġuä Iqueqä yänänäqñqeta, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä ämuänätanġuwitani, Goti Iqu, heqä quvqe, asñä eeqäpnä eqiyämäutä, Iqueqä-quenä epu, Iqueqä hiñuä iqñi, ämaqä jänänänä pmetpñqä äyä emäkkqe.

Huiwä iquä, quuvqä iquäñi, Naqä Iqueqä yoqe, haqä mamäuqenqä

¹² Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnäñi imäkqe, pmua ma, anġuä imäkätqänunä” ätätqänä. Nyi kimañi, “Kukñuä ii qäyunänä-qe, hui yätamäkqä neyqe, ä hui yätamäkqä mäneyqeçä” ätqä. Iinjinqe, nyi nqä-näuäñi, nätmatqä äkisqu naqä enqä-panä eä äminiyätñqe, hiñuinä mäqunquä imä. ¹³ Itanġa ämaqä hui tiinjä tñä, “Ymisañä eeqäpnäñi, ii äwqä näpäsqeçä. Itanġa äwqeçu, ymisañä iqueqä qaeqä.” Nyi kimañi, “Auä, qäquaqu anġuä etanġqä-qe, Goti Iqu iquaquñi, qui imäkäniqeçä” ätqä. Inji, neqä huiwi, suqä huiwä yanä inqä, Goti Iqu änätapkqä ique, tuwä wiyqänqä matätqe, Naqä Iquenyqä ätuma uwqänqä ätä. Itanġa Naqä Iqu huiwä ique ämitqäuä. ¹⁴ Tiinjä-pqe inänji. Goti Iqu Iqueqä yänänäqñqetani, Naqä Iqu ae äpäkonġqä iuta anġumä, änyä-hänä äyä imäkäqumuutekqe. Iqu ne-pqe, asä iinjä inemäkäniqä eä. ¹⁵ Hiqä huiwi, hñqunänqä, huitanä-huitani äuqätänänqä-pa, Kraisi Iqueätäñi asänänä eänqenqe, he maqñqätanä? Ga neqä huiwi, Kraisi Ique äuqätänänä. Inji Kraisi Iqueä huiwä äuqätänänqä iutani, nyi ämetmä apäkä suqä qanä ikiqänqä hui, huiwä hñqunä etñqä imäkmqe, suqä iinjä anġuäta? Aanqeçä. ¹⁶ Suqä iinjä, he maqñqäta? Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä äyä änatätqäuä. “*Iuaqu huiwä naqä-hñqunä i qe eninyqä.*”* Inji apäkä suqä iinjä imäkqä iisäñi, ämaqä hñqu anä ikitqänjiyi, ii iqu iisä huiwä naqä-hñqunä eqinyä. ¹⁷ Itanġa ämaqä hñqu, Kraisi Iqutä ämuänänäñi, ii tiinjä. Ämaqä iqueqä quuvqetä, Kraisi Iqueqä quuvqetäñi, naqä-hñqunä qe eqinyä.

* 6:16 Ipäqäqä 2:24

18 Iutaŋi, suqä huiwä yaŋä vqä Goti Iqu änatapkqeu tuwä äwiyäpu quvqä imäkqeuŋi, vquatämäupu yaväki imbu pmetanŋpu. Ämaqä hŋqu suqä ii imäkätŋqe, ii iqu iqueqä huiwä iuŋi, aanä quvqä imäkeŋgi. Suqä quvqä huizi, ämaqä hŋqu imäkätŋqe, iqua, suqä quvqä iinä iqu enqä-panä ma. 19-20 Goti Iqu Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique heyaqä yäpä imä äpmuateqe pmetanŋgi, heyaqä huiwi iqueqä hiqäva-imäkqä anä tŋänqä eäŋuwiŋqe, he maŋŋqäta? Goti Iqu he nätmätqä äŋguä hŋquesa mbqä eyämakqetani, hiqä huiwä ii änyäŋuwi, hiqä hma, ii Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iinŋqe, nätmätqä eeqänäŋi, heqä huiwä iqutä imäkäpiyänŋani, Iqueni yoqä naqä vqäpŋqänäŋi.

7

Suqä qokä-apäkä ämanqenqä

1 Kukŋui, “Qokä-qäqu apäkä-qei mitmaqŋqänqe,* ii äŋguiqä”† ätquwiŋqe, he yatŋqe, “Ii qäyutanä, ä hmandanä?” ätäpu, pipa iu äqiyäpu nyinyqä äväwqatquwi, täŋgaŋi kima etmqe. 2 Ämaqä kuapanäŋi, qanä hŋgi ikitqätanŋuwä iutaŋi, tiinänqe. Ämaqä qokiqua, eeqänä apäkä ique-iqueqä täŋänänqe. Itanŋa apäkiua, eeqänä qokä iyqä-iyqä täŋänänqe. 3 Inŋi qokä hŋqu, apäkä kiqä-täŋu enqe, iqueqä huiwi, apäkiŋyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätŋqe. Asä iinŋi, apäkä hui, qokä kiqä-täŋi enqe, iyyqä huiwi, qokiquenyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätŋqe. 4 Tiinŋqä hmanŋi. Apäki, kiqä huiwi kiqä-kiuä äminyätä, nätmätqä eeqäpnäŋi, kiqä äwiŋqä iunä imäkqänqä hmanŋi. Kiqä huiwi, ämaqä qokiqu ämitä, nätmätqä eeqänäŋi, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. Itanŋa qokiqu-pqe, asä iinŋi imäkqänqe. Iqueqä huiwi, iqueqä-kiuä äminyätä, nätmätqä eeqänäŋi, iqueqä äwiŋqä iunä imäkqänqä hmanŋi. Iqueqä huiwi, apäki ämitä nätmätqä eeqänäŋi, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. 5 Iyaqu ämanäsi, qokiquŋäqe, ä apäkiŋäqe, hiaqäqä anä wiqänqe mäwiŋqä, miqä ma eä. Inäqe qäyaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqiyŋqe, kukŋuä ganä imäkäsinyä, “Yeqä huiwi, hapä wänqäpu ävayä” ätnäsinyä, hiaqäqä yakuinä mäwiqŋqe, ii äŋgui. Iinä imäkiyqeuŋi, iyaquvqä huiwä iqueqä äwiŋqä duŋi, qänaknä isinyä, Setänä iqueqä yamwiqe mäwimeqänqä hui imäusinyä, hiaqäqä anŋumä wiqänqe. 6 Nyi kukŋuä ii etqe, ii qanyä kukŋuinä etqä. Mä nyi he qänaknä ipŋqä suqä hŋqu imäkätmä etmä maetqä iqä. 7 Nyaqä änyinqe, tiinŋi. Qokä-apäkä eeqänä yawiqä nyi äwiŋqä-panä iinä witanä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqäpnäŋä iuŋi, Iqueqä äwiŋqeuta hŋqunä-hŋqunä hŋgi ävätqäuä. Itanŋi Goti Iquesaŋi, ämaqä hŋqu, iqueqä-kiui ämenqe, huiziqu iqueqä-kiui metänä.

8 Itanŋa qokä-apäkä yawiqä äwiŋuwä iquendä, apäqŋqä äwiŋuwä iuendäŋi, nyi tiinä etmqe. He qokä muämuanqä, apäkä mämeqä, yawiqä, nyi äwiŋqä-pa witŋŋqä etanŋutqe, ii äŋgui. 9 Inäqe he hiqä huiwiqeqä äwiŋqä iuŋi, äŋguänä mäminqä ipŋqä etanŋutqe, mäŋgi qokä muanäpu, apäkä mapu. Mä huiwi äŋguä mäminqeuta, hŋgi qanä ikipu, imäkqä dŋŋqä etqä.

10 Itanŋa qokä-apäkä ae ämanänuwä iyäquvenä, manä yänänäqŋqä etmqä tä iqe, ii Naqä Iqu Kiqä-kiuä kiŋganä ätkqä‡ iuta etmqe. Tiinä ätkqe.

* 7:1 Näqŋqä-tänä iqua näŋi-mäŋi ätätqänä. Hŋqua, “Kukŋuä tä, hiaqäqä anä mäwiqŋqeqä” tqanŋä, hŋquququa, “Ii suqä ämanqänqeqä” ätätqänä. † 7:1 Näqŋqä-tänä iqua näŋi-mäŋi ätätqänä. Hŋqua, “Kukŋuä tä, Korinä pmeqä iquauqä kukŋuiqä” tqanŋuwänŋa, hŋquququa, “Ii Poli iqueqä kimanŋyqä” ätätqänä. ‡ 7:10 Makä 10:5-12

“Apäkä huiki, ämaqä hñqueqä apäkiki ae eäni, tqä qokiqueñi, mävämeqä isñqueqä.” ¹¹ Kukñuä tqü qäyä ätätanñi, si tqä qokique ävämatqä etanñutqe, qokä änyänä hñque muämuanñä, qanyä yawiqä enñä-pa pmetñqe. Inññqe, makinñä iqe, tqä qokä ävämatqä iquenyqä anñi äwätñi, äwqä naqä-hñqunä ganä nyiññqe. Itanña ämaqä quäyuwiqu-pqe, iqueqä apäkinñi, huätä mändowatqä yätñqe.

¹² Itanña qokä-apäkä huiziquenä, nyi nñä-näuäñi, tiñä etmñqe. Kukñuä tä, Naqä Iqu matqä ikqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä hñquki, apäkä quuvqä maeqiyqä hui ämenñi, ii sitänä äpmaka wätätñqänä äwinyänñqe, si huätä mändowatqä isñqe. ¹³ Itanña apäkä quuvqä heqiyqä huiki, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñque ämuanäñi, iqu sitänä äpmaka wätätñqänä äwinyänñqe, si iquenñi, mävämeqä pa isñqe. ¹⁴ Nyi kukñuä iñi, tiññqä etqä. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, apäkä quuvqä heqiyqä hui ämenñqe, qeyaqu naqä-hñqunä etanñiyitani, Goti Hanjuwä Iqu qokä iquenyqe, “Nñeqä” ätätä, “Jänänäñueqä” kñuä vätänä. Asä iñi, apäkä quuvqä maeqiyqä hui, qokä quuvqä heqiyqä hñqutä äpmeñqe, qeyaqu naqä-hñqunä etanñiyitani, Goti Iqu apäkä iñyqe, “Nñeqä” ätätä, “Jänänäñiyqä” kñuä vätänä. Kukñuä iñi, naqä-qakuä hma enñqe, iuaquiyqä ymeqä iunñqe, Goti Hanjuwä Iqu, “Nñeqä” kñuä mäwqä itä, kiyä mätmqä etanñä qunänä. Inñäqe kandä känatä, Goti Iqueqä hiätanñiyitani, ymeqä-pqe Iqueqä inä hiätanñä, Iqu isuañi anñuanä inä ämitqauä. ¹⁵⁻¹⁶ Quuvqä maeqiyqä qokiqunäqe, apäkinäqe, äwätñqä imäkñgqe, a makiqätqä ma, hiñuinä qunowqati. Quuvqä heqiyqä qokiqunäqe, apäkinäqe, suqä iñä imäkqe, pmua ma, qäyä imäkä. Apäkä quuvqä heqiyqä iiki, tqä qokique yätamäkqä äwiñi, iqu-pqe qui mimäkñqänñä quuvqä heqiyäniñi? Suqä asä iñi, qokä quuvqä heqiyqä hñquki, tqä apäkinñi yätamäkqä äwiñi, ii-pqe qui mimäkñqänñä quuvqä heqiyäniñi? Inñä etanñqä dunñi, Goti Hanjuwä Iqu he ämaqä huizi iquatä, äwqä hanñuä imbu pmeqänñqe, tääqä ae äyä etätmakqe.

Goti Iqu si äänä pmatññqä äwinyänñqä du, qeiñi pmatñqenñä

¹⁷ Ne ämaqä hñqunä-hñqunäñi, Goti Hanjuwä Iqu quamä äänä pmeqänñqe, nenyqä atäunñuä itä tääqä änatätmakqä sätäti, iunä äpmaka uwquatuñqunänäñi. Nyi ämaqä Jisasi Iqueä yoqenñä aquvä äqänätqänñuwä eeqänänä im-imñi, suqä ique a yänänäqñqä qätätñqä äväkitñqe. ¹⁸ Inñi, ämaqä iqueqä huiwi häuä ae äktäunñqä hñqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanñi, Iqueqänä hiätñqä äpkqä etanñutqe, yunñuä äwiñqä iunñqä tñänñqä mimäkqä, ii pmetätñqe. Itanña ämaqä iqueqä huiwi häuä maktäunñqä hñqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanñi, iqueqänä hiätñqä äpkqä etanñutqe, iqueqä huiwi häuä maktäunñqä, ii pmetätñqe. ¹⁹ Suqä huiwä häuä ktäunñqä iquä, häuä maktäunñqä iquänñi, Goti Iqueä hiñuä iquñi, ii nätmätqä hiñññqe. Inñäqe nätmätqä naqä-qakui, ii Goti Iqueqä suqä eeqänänä iunñi qänaknä iqeyi. ²⁰ Qänñanäñi ne quami äänä pmetanñqunña, Goti Iqu tääqä änatätmakqä iunñi, mävämeqä, äpakä pmetatunñqe. ²¹⁻²² Hñquki si hñqueqä wäunñuä-wiyqä hiñññqä pmetanñnä, Naqä Jisasi Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si suqä quvqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, Naqä Iqueqänä äpmeñnä. Asä iñi, hñquki si hñqueqä yäpä iqi mäpmeqä etanñnä, Naqä Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si Kraisi Iqueqä wäunñuä-wiyqä hiñññqä-quki äpmeñnä. Inññqe Goti Iqu tääqä maetätmeqänñanñi, hñqueqä wäunñuä-wiyqä hiñññqä äpmamiñuwä iquenä, e äpmamiñuwñqe, kñuä mequtqä ipu, äwäwa miqä pambu. Inñäqe hiqä ämeyqä iqueqä yäpä iqisa vämeqänñqä huänñqä

hinuä äqunäpiyi, iqueni ävämapiŋqe. ²³ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique zä-huätatä dunqä ändowatätäqeta, mbqä naqänänjä enqä-pani, Iqueqänä hipnqänä ae äyä eyätmakqe. Itanŋi wäunuä-wiyqä hinŋinqä iqua, ämaqä hnqeqä kuknuä dunä qänaknä itqänjuwä-pa, he-pqe iinjä miqä pambu. ²⁴ Nqä nyämaqäüä, Goti Iqu tääqä änatätmakqänŋa, ne äänä äpmaminquä iunji, mävämeqä, Goti Iqutä iqi äpakä pmetatunquänänji.

Qokä-apäkä mämanqä iunqä

²⁵ He nyi apäkä hitqä tuwaknä ae ämŋqä iuaunqä yatŋqä änyikuwiŋqä awä hetmqŋqe, nyi Goti Naqä Iqueqä kuknuä-suqä hnqu ämamä, iuta äkitqäümä etmqä ma. Tiinänänji. Goti Iqu nyinqä qeqä wimänŋanŋqetani, kuknuä naqä-qakuinä tqä-qunä eämä, nyaqä knuä indqänqä iutanä etmqe. ²⁶ Hanjä-iqä aanjä naqänänjä täŋga ätimäuqä tä, äpakä witäninqä ätimäuqi. Iinŋinqe, nyaqä knui, he quamä heqä täŋga äpmejuwä iunji, yänänänqä ii pmetpŋqä änyinŋi. ²⁷ Si apäkä-tänjukui eeni, huätä dowattŋqä knuä mindqänqä pa. Itanŋa si apäkä maeqä yawiqä-quki eeni, apäkänqä qävqä miqä pa. ²⁸ Inji qäyä etanŋqä-qe, si yawiqä äwänita apäkä ämanji, ii si suqä quvqä mimäqä inyä. Asä apäkä hitqä tuwaknä ae ämŋqä hui qokä ämuangqe, ii-pqe, suqä quvqä mimäqä iqi. Iinjä ämanäpiyä iutani, quwqä quamä pmeqä iunji, hanjä-iqä naqänänjä meqäpnä. Ii nyi he hanjä-iqä hemeqänŋe, manyinŋanŋi etqä.

²⁹ Nyämaqäüä, ne qua täu äpakänä mäpmeqänänjä etanŋi, iinqä etqä. Hiunji iinjä ipini, he äänä äpmejuwiŋqe, knuä mindqänqä iqäpŋqe. Inji, ämaqä apäkä-tänjä ae eänjuwä iquenä, apäkä maeqä enqä-pa pmetpŋqe. ³⁰ Asä iinji, ämaqä huäqä-hunqä ämepu knuä äqiyätqänjuwä iquenä, yenjä äpmejuwenä pmetpŋqe. Asä iinji, ämaqä yeeqänä ipu äpmejuwä iquenä, iinji miqä itqänjuwenä pmetpŋqe. Itanŋa ii enqä-panjä asä iinji, ämaqä nätmätqä mbqä kuapä itqänjuwä iquenä, iinji maequenä pmetpŋqe. ³¹ Ii enqä-pani, tiinjä-pqe inänji. Ämaqä wäunuä naqä-naqä qua täutanjä iu imäkätqänjuwä iquenä, iinji nätmätqä wänqänänjäpu enqä-panjä qunŋpŋqe. Qua tqutä kiqä nätmätqä haqeqi äwinŋetäni, hea quäuqä maeqänŋa qui imäknätŋqä etanŋi, iquaunqe knuä pkäpkä mindqänqä pambu.

³² Mä he äwäwa kuapänä iqänŋe, manyinŋqi. Ämaqä yawiqä äwiqä iqu, Naqä Iqueni aquvänä iwimäkquätŋqä, knui iqueqä wäunjuinqänä indqänqä-qu eä. ³³ Inäqe ämaqä apäkä-tänjä-qu, iqueqä apäkiŋi yeeqä iwimäkquätŋqä iinŋe, nätmätqä qua täuninqä knuä kuapänä indqänŋonä. ³⁴ Iqu iinjä imäkätŋqe, knuä heuänqä ämenji. Tiinjä-pqä inänji. Apäkä, qokä maeqä iuatä, apäkä hitqä iuatä, “Nyi nqä-näuänji, Goti Iqueqä huiqä iqi hämänänä äwinyätmä, nqä huiwiqutä, quuvŋetäni ikikinyänjä enyqä” knuä ämepu, knui Naqä Iqueqä wäunjuinqänä indqänqä iuayi. Inäqe apäkä qokä-tänji, suqä iinji miqä itä, iyyqä qokiqueni, yeeqä iwimäkquätŋqä, nätmätqä qua täuninqä knuä kuapänä indqänŋuänä. ³⁵ Nyi suqä ii etqä iunji, he pmua memäqä itmä, yätamäqä heyqanŋundi quami äŋŋuänänjä pmapnä. Tiinŋinqä etqä. He knuä heuänqä mämeqä ipu, suqä jänänänjä Naqä Iqu äwinyänqä iunä imäkäpu, Iqueqä wäunjuinä imäkqänŋeyi.

³⁶ Ämaqä hesanjä hnqu, kiqä apäkä hitqeni, qokä mapŋqä ataunjä ae epqä du, yänjä ämiqänätä ämimitätqe, iqisa qoyanä iwänŋanŋa ‘qokiqu yqä ämenä’ knuä ävätqe, iqueqä äwinqä iunä imäkätä, meqinji ävquatäwatqanŋi qokiqutä ämanŋiyi, kaniqu suqä quvqä maeqä-quvi.

³⁷ Inäqce ämaqä hesañä hñqu, kiqä äwqce yänänäqñqä imäknä, kiqä äwiñqä dunä imäkmätä iqañgqäñga, ämaqä hui, “Inä-iinjä imäkiyä” ätuäpu jän-jänä mäutqñqä, kiqä-kiuä, “Nyi iinjä imäkmä, ä mimäqä imä” kñuä indqäñgqä iunji, “Nyi iinjä yqänä ämiqämä” kñuä indqäñgqce, ii suqä äñgui. ³⁸ Inä etañgi, ämaqä hñqu kiqä apäkä hitqä iinjä qokä ävqäqce, ii suqä äñgui äyuä. Inäqce ämaqä hñqu apäkä hitqä iinjä qokä mäwqä iqe, iqu suqä äñguänänjinä imäkqi.

³⁹ Itañga apäkä huiyqä qokiqu mapäkonqä, hññä yqänä pmetañgutqce, apäki iquä guä yqänä äqiyäunä pmetätñqce. I etañgi iyyqä qokiqu pizqä etañgutqce, ii iquä yqänä mäpmeqä eä, kiqäqi ätqäuä. Inä ätqäuqetani, “Qokä änyänä ämuanmä” kñuä indqänätäqce, ii ämuanätñqce. Mä ämaqä hiñginqä hñque muämuanqä yätñqce. Ämaqä, Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätangqä hñque, muanätñqce. ⁴⁰ Amanqä iinjñqce, nyi ñqänäuäñi, kñuä tiinjä änyiyqi. “Ii äñguä etañgqä-qe, itañga ii qokä anqumä muämuanqä, qanyä yawiqi äpmeñqce, ämäwqätäunqiyä.”

Nyi kukñuä eeqänänä ii ätqapqä iunqce, “Goti Hanjuwä Iqueqä Quuvqä Iqu, nyitä anä pmetañgi, kukñuä eeqäpnäñi, awä äyä ätqänä” kñuä indqäñgä.

8

Nañuä, qu goti quanqä iquaunqä hiqäva imäqquwi, änatunquäta?

¹ Ämaqce, nanui goti quanqä iquaunqä hiqäva ae äqäpñqä iuta äma äpäpu änatqänuwinqä, he yatñqä äqiyäpu äväwqatquwi, iñqce nyaqä kimañi, ti-inji. Ne näqñqce, “Ämaqä eeqäpnäñi näqñqä-tänänänä äpmakäwänjunä.” Kukñuä iinjä, naqä-qakuä ätätqänuwä-qe, näqñqenänji, ii suqä wopqä iqä iqu, yändi-yändi äpeyätqäuä. Inäqce suqä ämaqenqä äwiñqä iqu, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquaunji, yänänäqñqä iwimäkätqäuä. ² Ämaqä hñqu, “Nyi näqñqä-tänjunqä” kñuä indqänätñqä-qe, iqueqä näqñqce, homä yqänänji. ³ Inäqce ämaqä, Goti Iquenyqä äwinyätñqä iqu, ämaqä iquenyqce, Goti Iqu näqñqä eä.

⁴ Nanuä goti quanqä iquaunqä hiqäva ae äqäpñqä iutañä ämepu änatqänuwinqce, tiinjä. Goti quanqä iquaunqce, ne tiinjñqä näqñqce. Ii ämaqce quwqä hipaitä imäqä eä, naqä-qakuä maetqce. Goti hñqua-hñqua inä ma, Kiuänänä Iqu Qäqunänji. ⁵⁻⁶ Naqä-qakui, ämaqce nätmätqä huiñqce, pmua enqä-panä äqunäpu, “Ii goti-quaeqä” ätäpu, “Naqä-quaeqä” ätätqänä. Inji goti iinjä iqua, qäukuä haqä yätunä-qe, ä qua täunä-qe äpmetpi, mäpmeqä itpi? Mä neñi, neqä Goti, hñqunänji. Iqu neqä Apiqu eä, nätmätqä eeqänänji äyä imäkkqce. Itañga Ique yeeqä iwimäkatunqce, ne hññä sä äpmeñu. Itañga, “naqce” ii nätmätqä hui-hui maetqce, Jisasi Kraisi Iqunänji. Ique Qäquesañi, nätmätqä eeqänänä äyä ätimäuqce. Ga Iquesañi, ne hññä sä äpmeñu.

⁷ Inäqce ämaqä hui, nätmätqä naqä-qakuä iinjñqce, maqñqä yasämänä enä. Ämaqä iinjä kinğanänji, goti quanqä iquaunqä quuvqä eqiyäpu äpmaminuwi. Inji täñganäñi, nanuä goti quanqä iquaunqä hiqäva imäqқанguwitanä ämepu änäpiyänqanäñi, iquauqä kñuä äñgui änä maeqä etañgi, “Tä ne suqä quvqä imäqқunä” kñuä ävätqäuä. ⁸ Tiinjä maeqä eä. Ymisanä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nesä äpakä pmetätñqä diñqce, minetmeqä yänä. Buayä iinjä pmua imäknätqänuwä iquaunji, Goti Iqu, iinjä imäqқанguwinqce, mäñdi makittqiyqä yänä. Itañga buayä

iinjä änätqänuwä iquauni, Goti Iqu, iinjä imäkqanquwiŋqe, haqeqä mämuämäuqä yänä.

⁹ Suqenqä iwäsäuqänqe näqŋqätänä iquenä, he buayä iinjä äŋganquwanŋani, ämaqä kŋuä iqä yänänäqŋqä maeqä iquauni, qui iwimäkqänqä äŋguänä mimbu. ¹⁰ Itanŋa ämaqä quwqä kŋuä indqänqe yänänäqŋqä mämeqä eänuwä hŋqua, he ämaqä näqŋqätänä iquenä, goti quanŋä iquaunqä anä aquvāqŋqeu äpaquvāpu ymisanä äŋgmanätqätanŋä hiŋuä eqänänjuwi, iqua-pqe ymisanä asä inä bŋqä diŋqä iquauqä äwiŋqä iuŋi, he äwivauqumuatqä. ¹¹ Inji he heqä heyämaqä, Kraisi Iqu ii qäquauŋqä äpākŋŋqä iquauni, heqä kŋuä, “Ymisanä eeqänänji, änmqänänjqä” indqänqä iutanji, iquau yuuwä wutäupnä. ¹² He hiqä heyämaqä, kŋuä indqänqä yänänäqŋqä maeqä iquau, suqä quvqä i iwitquequwi, ii he iquaunä miwitqueqä iqä, Kraisi Ique-pqä inäyi. ¹³ Inji nyi ymisanä ganŋundqetanji, ŋqä nyämaqä iqua-pqe inä imäkäpu, suqä quvqä imäkppä etanŋutqe, nyi nanui anŋumŋi manqä imqä pmua imäkmä. Mä nyi mŋä quapi äwitmä, iquau suqä quvqä mäwiqänqä.

9

Poli iqu, iqueqä wäunjuä iutanä kimanji mämeqä ikqenqä

¹ He hiŋuä qumbu. Nyi ŋqä änyinqä iuŋi, nätmätqä eeqänänä nyi imäkmqe, hoptäwä manyiyqä ipnä. Jisasi Iqu, nyi kukŋuä awä tmqä ändowatkqä iqunji. Ga nyi neqä Naqä Jisasi Iquenji hiŋuä äqunänqä iqunji. He Iquenyqä quuvqä eqiyquwi, ii nyi Iqueqä wäunjuä ämeqä imäkätqätanŋqä, iutanjqä. ² He quuvqä heqiyqä ae äpmeŋuwä iutanji, nyinyqe, “Naqä Iqu iquenji, kukŋuä awä tuäkiqŋqä ändowatkqeqä,” näqŋqä mapnä. Iutanji, ämaqä hui nyinqe, “Jisasi Iqu ique kukŋuä awä tuäkiqŋqä mändowatkqä iqeä” kŋuä qäyä indqänätqätanquwä-qe, he nyinyqe, näqŋqä naqä-qakuänä enä.

³ Ämaqe nyinyqä, “Iqu kukŋuä awä tuäkiqanŋqetanji, mbqä kimanji mämeqä yänqiyä” ätäpu änyiwäsäutqätanquwä iquauni, ŋqänäuä yätamäkqä änyätmä, kimanji tiinjä ätuätqänä. ⁴ Hŋqueye wäunjuä imäkenqe, buayitä eqetanji mäyätapqänqätanä? ⁵ Ye apäkä quuvqä heqiyqä ämeta, qanä anä mätuma mikiqänqätanä? Kukŋuä awä tuäkiqŋqä ändowatkqä huiziquatä, Naqä Iqueqä kängukuatä, itanŋa Pitä iqtä, iquanä iinjä imäkqäpŋqäta? Huiziquve hmanda? ⁶ Ä nyitä Banäpasi iqtä yenyä, yeqä quamä pmeqeunqä wäunjuä, yeqä-yeuänä yeŋqe, inji änäänŋänqe? Ii qäyunä hmanji. Huiziquatä, yesä, eequne asänä ikiqänqe.

⁷ Ämaqä mäkä iqetanä hŋqu iqueqä quamä pmeqä iuŋi, kiqä-kiuä yätamäkqä nyätŋqe, hma eä. Ämaqä hŋqu ymisanä vowä äqutätqe, yäuä ae etanŋani, ämetä änanä. Itanŋa ämaqä sipsipqä-miqä hŋqu, sipsipqä iquauä anui, änanä. ⁸ Nyi kukŋuä iinjä etqenqe, “Iqu ämaqe uqä kŋuä indqänqeuä ämetä änatqiyä” kŋuä maiyqä ma eä. Kukŋuä-suqeunji, kukŋuä asiqu tätanŋi etqä. ⁹ Mosisi iqueqä kukŋuä-suqä bukä iuŋi, tuwanjuä tii äqänä. “*Bulumäkai, kuä-witqä wäunjuä yätamäkqä eyqanŋani, uwqe manqä yätŋqe, hiŋguä mäyeqä pambiyä.*”^{*} Kukŋuä tqu, Goti Hanjuwä Iqu bulumäka iquaunqänä kŋuä indqänätä ätkqäta, ä sunqä ätkqe? ¹⁰ Kukŋuä iinji, Iqu ne ämaqä-qunenyqä indqänätä ätkqe. Auä, Iqu nenyqä ätkqe, suqä tiiniqu timäutŋqä iutayi. Ämaqä

* 9:9 Kukŋuä-suqä 25:4

wäunuänqä qua ptqä iqtä, itaŋga ämaqä kuä-witqä pa täkqä iqtä iquaqu, ymisaŋi iuta mayinqä diŋqe, wäunuä imäkätqäninyä. ¹¹ Inji ye nätmätqä Dnä Änguä Iquesaŋi, piikä enqä-ma, heyaqä awä iqi vowä ämeäqe, ämequeä-pani, yeyaqä huiwä dunä yätamäkqenqä yätapqä-pqe, ii qäyunä hmanda? ¹² Itaŋga ämaqä huizi he yätamäkqä eyäpiyita, heyaqä nätmätqe metauqanqppqe, inji ye iquauni, ämawqätäuta haqä yändi metauenyä.

Hesaŋi ye nätmätqä iini ämeqä etaŋgqä-qe, mämeqä itqänqee. Ämaqe, Kraisi Iqueqä kuknuä änguä we-huŋqä-täninqe quuvqä maeciyyänqee mäyenqä iqanqgetaŋi, ye pmua imäknäta, haŋä-iqä kuapanä ämayäkitqänqee. ¹³ Tiininqe, he näqnqä äyuwä. Ämaqä hiqäva-imäkkä aŋä yäpä inqisa wäunuä imäkätqänuwä iqua, qu ymisaŋi, aŋä iquesaŋi ämepu änatqänä. Asä iini, ämaqä wäunui hiqäva-qäyqä ttawä iu itqänuwä iqua, naŋui qokä-apäki äma äppqe, hui iqua ämepu änatqänä. ¹⁴ Iininqe, Naqä Iqu kuknuä tii ae ätkqä äyuwä. “Ämaqä kuknuä änguä we-huŋqä-täni awä ätätqänuwä iqua, iquauqä huiwä yätamäkqänqee, ämaqä kuknuä ique ämetqänuwä iquauta meqänqeeqä.” ¹⁵ Naqä Iqu suqä iinä imäkkänqeeqä ätkqä-qenäqe, nyi nqä-näuäŋi hesaŋi mämeqä itnqee. Ämaqä hŋqu suqä nyi yeeqä itmä, nqä yoqe haqeu ämamänätnqä iuŋi huätä mamäuqänqee manyinqanqgqä-qe, nyi-ganä päkonqee änguä eä. Inji nyi henyqä tuwanuä tä äqiyqä iuŋi, “Qu täŋgaŋi, nyi yätamäkqä iinä nyiyqänqeeqä” kŋuä nyiyqanqgi, maqiyqä iqä. Oee. ¹⁶ Nyi kuknuä änguä we-huŋqä-tänä ique awä ätätmitaŋi, nqä yoqe haqeuŋi, mämamäunqä iqämä. Nyi wäunuä ique imäkkänqee, Naqä Iqu ändapqä-qae, mäwquatämäuqä imä. Inji nyi wäunuä iqueni mimäkkä imqe, nyi änguä tiini mäpmeqä itmä. ¹⁷ Nyi nqä änyinqä duta wäunuä tä imäkmqä etaŋgutqe, kimaŋi äŋgui ämamqänä. Itaŋga nyi qänakŋi, wäunuiŋqä manyinqä iqanqutqä-qe, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ändapqä enqe, nyi wäunuä iinä ique yqänänä-tänunä eämä, imäkkä umqänä. ¹⁸ Itaŋgi nyi wäunuä ique imäkätnqä diŋqe, kimaŋi äkitaŋi manniqe? Nyi wäunuä iinä itmä, iutaŋi mbqä nätmätqä isuanä mämeqä itmä-qe, yeeqenä itmä, ämaqeuni kuknuä awä äyä ätuätqänä. Yeeqä inqä ii ämetnqee, ii nqä kimaŋiyi.

¹⁹ Nyi ämaqä hŋqueqä wäunuä-wiyqä hiŋginqä-qunä ma, ämaqä hŋqu hoptäwä nyätnqee, hmaŋi. Inäqe ämaqä hatnä, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi ätuma pmqe, nyi nqä-näuä imäknätmä, ämaqä eeqänänä iuqä wäunuä-wiyqä hiŋginqä-qunä emqä imäkknqee. ²⁰⁻²¹ Kuknuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau äwikqä iuŋi, nyi nqä-näuäŋi yäpä iqi miqä itnqee. Ii Nyi iqueni ävquatämäuqänqä ma. Nyi Kraisi Iqueä suqä iunä yäpä iqi äpmamä, qänaknänä, iu itnqee. Itaŋga nyi Israitqä iquatä anä äpmamänqanä, änaunji suqä qu itqätanquwä iu yäpä iqi itnqä-panä-qunä eämä, iquau itmamqä diŋqe, anä äpmetnqee. Inäqe ämaqä huizi suqä iini maeqä etaŋguwä iquatä äpmamänqanä, nyi ämaqä suqenqä maqŋqä-quvqä matmä, iquau itmamqä diŋqä imäkätnqee. ²² Itaŋga ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe yänänänqä maetaŋgqä duni, nyi qu enqä-pa asänänä imäknätmä, itmamqä diŋqä itnqee. Suqä iini, nyi ämaqä äki-äkitaŋä äpmeŋuwä iuŋi, suqä qu imäkätqätanquwä-pa imäkätmä, qu qui mimäkkä ipu, hänä pmepnqee, yänä äqänätnqee. ²³ Nyi wäunuä eeqänänä, e imäkätnqee, ii kuknuä änguä we-huŋqä-tänä iquesa itmä imäkätqänä. Ii qutä nyitäŋi, iquesa änguä pmetunqeyi.

²⁴ Hänä qanä tnänä iuŋi, ämaqä hŋqua qanä tnänä äwäpiyä-qe, nätmätqä, ämaqä hiŋuiqä timäutqä iquenyqä nänä epqe, hŋqunä hiŋuiqä

ätimäutä ämenä. He iinqe, näqñqä-qae, he-pqe nätmatqä iinji, inä mapñqänä yänä qänqanqpu. ²⁵ Ämaqä häñä huitañä-huitañä itqänuwä iqua, qu kiqä suqä iunji qänaknä ipu, yänä qänqpnä. Nätmatqä häñä iu hiñuiqä e ätimäupiyä iuta ämapqe, ii qui imäknäniqe. Inäqe nätmatqä äñguä, ne näñji metunqenqä kñuä indqänatunquä ii, qui mimäknqä yäniqe. ²⁶ I etanji nyi qañä tnäñji, hiñgi uwqämqä miqä itqänä. Ämaqä hñqu nätmatqä hmbinyqä, ipu metñqä kñuä indqänätä imäkätñqä-pa, imäkätqänä. Tiinñqä hmanji. Ämaqä häñiu mäkä-iqä hñqu huiziquenqä hipae, squnji yunuinä ämeqäqä-panä iinñqä miqä itqänä. ²⁷ Nyi ñqä huiwä iquenji, iqu nyaqä änyinqä iunji, qänaknä nyätñqä diñqä ptqä hämänä äpäsatqänä. Nyi iinji mimäknqä itmä, kukñuä awi, ämaqä huizi dunä ätumuitmqe, mä nyi nätmatqä äñguä näñji äwinqä di mämeqänqä.

10

Israitqä iquauqä kaqä-kawäka quvqä imäkminuwä-pa, mimäknqä

¹ Nyämaqäüä, neqä atqä-awäkiqua Mosisi iqueqä ämiqä yäpä iqi pmetanquwänqä, nätmatqä äwimakqenqä kñuä indqämbñqä änyinñji. Tiinji. Qu eeqänä qaquvqä Goti Hanjuwä Iqu huänqä motquetñqänä haqeqä ekqä ique yäpä iqi äwäpu,* Eqä-pñä Häñesqä ique qäyakämä ikuwi.† ² Ga, qu eeqänä Mosisi iqueä yäpä iqi iqäpñqä diñqä, qaquvqä iquesatä, eqä iquesatä, asñä ämakuwi. ³⁻⁴ Inñanji qu eeqänä ymisanä asitä,‡ eqä asitäñji,§ Dñä Äñguä Iqu vqanji äñguwi. Eqä i äñguwi, ii Dñä Äñguä Iqueqä hikä qutä qañä anä äuminuwä iquesanji. Hikä iqu, ii Kraisi Iquvi. ⁵ Qu eeqänänä asänä i meqanquwä-qe, Goti Iqu kuapänänä iunqe, yeeqä miqä iqanji, pizqä äpäkonäpu, quwqä huiwi, qua aväqñqeu im-imä äwokäuminqe.

⁶ Nyi nätmatqä iinñqä awä etqe, ii ktqä naqä-qakuä ämänätque. Mä ne iinqe kñuä indqänätanä, qu nätmatqä quvqe, äñguänänä witanji äqunäpu, äwqä äwivauqanji imäkminuwä-panji, ne-pqä iunji mimäknqänqe. ⁷ Itanji he goti quanñä iquauñqe, Israitqä hñqua qonä äwoktäuminuwä-panji, he-pqe iinji mimäknqä iqäpñqe. Inñä imäkminuwinñqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tii äqänä, “Ämaqä qu ymisanjitä, eqetä, bñqä quamä äpmakuwi. Ae ämbiyitanji, yeewä quvqe ipñqä ävaukuwiqä.”* ⁸ Itanñä ne huiwä yanä hiñgi inñqä, Israitqä hñqua imäkkuwä-panä iinji, mimäknqä ma iquanä. Suqä quvqä iinñä imäknqanquwänqä, hiunji hñquenji, qutanji 23,000 pizqä äpäkonquwi.† ⁹ Itanñä ne Kraisi neqä Naqä Iquenji, Israitqä hñqua yamwiqä äwikuwä-panji, mäwqä iquatunqeu. Qu iinñä iqanquwänqä, qämäkiqua pizqä äyä äpäkkuwi.‡ ¹⁰ Anñumñji, he Israitqä hñqua, manä kuapä ätuwänminuwä-panji, matqä iqäpñqe. Qunji, enätqä ämaqä qui imäknqä iqu, pizqä äpäkkqe.§

¹¹ Nätmatqä qu e äwimakqe, ii ämaqä huizi di, iu hiñuä qunqñqenqä ktqä naqä-qakuwi. Ämaqä, Goti Iqueqä bukä iu nätmatqä iinñqä äqäkuwi, ii ne ämaqä qua tqqu qui imäknätñqä itqätanqñqeu äpmenquä iqune, suqä asä ique nemeqenqä kñuä indqänquatuñqänäy. ¹² Inñi ämaqä hñquki, “Nyi pämä yänänäqñqänänä tä qe ätqäuänänä” kñuä indqänätqänä

* **10:1** Anñumä Itmakqä 13:21 † **10:1** Anñumä Itmakqä 14:22 ‡ **10:3-4** Anñumä Itmakqä 16:4, 35 § **10:3-4** Anñumä Itmakqä 17:6; A Täuqä 20:11 * **10:7** Anñumä Itmakqä 32:6 † **10:8** A Täuqä 25:1-9 ‡ **10:9** A Täuqä 21:4-9 § **10:10** A Täuqä 16:41-50

etanjutqe, mä quannä mapäkñqä isñqe äñguänä mindñqe. ¹³ Yamwiqä he ae emetñqe, ii ämaqä huizi iquau-pqä äwimetñqä-panä asänäñiyi. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä kukñuä ätätqä iunji, imäkqä-qu eäqätanji, yamwiqä iqä hñqu he ämenjuatätñqenqe, hiñuinä mäquñquä yänä. Inäqe yamwiqä iqä iqu inä emeqä-qe, he yänänäñqä äpakänä tqäutpñqänä, Iqu hänaqä emeyänä.

Suqä goti quannä iquauñqä qonä woktäuqenqä

¹⁴ Iiññqe, ñqä nyämaqä nyi kiññä änyinätñqä iquenä, he suqä goti quannä iquauñqä qonä woktäuqe, wimasiyqäpñqä etqä. ¹⁵ Nyi he ämaqä kñuä iqä äñguänänä-tänjuenä etanğä eqänätmä etqä. Inji hiqä-hiuä nyaqä kukñui iwäsäupñqe. ¹⁶ Eqä-häkä Jisasi Iqu ämetä, “äñguiqä” ätkqä iquenyqe, ne Goti Iqueni, “äñguiqä” ätuätqäñu. Ne häkä iquesa äñgquannäñi, Kraisi Iqueqä häñegetä naqä-hñqunänqä aquvä ämänaqiyqi. Itanğa bretqä ne äkutätunqne, Kraisi Iqueqä huiwitä naqä-hñqunänqä aquvä ämänaqiyqi. ¹⁷ Bretqe, hñqunä etanği, ga ne kuapänänä iqune, buayä iquenyä änatunquä etanği, ne qokä-apäkä iqune, huiwi naqä-hñqunä äyä änyänu.

¹⁸ He Israitqä iquauñqä kñuä indqämbu. Qu nanui hiqäva imäkäpiyä iuta ämepu änäpiyänğani, quwqä-quwä hiqäva-imäkqä iquatä naqä-hñqunä epu, Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäutqäñuwi. ¹⁹ Nyi kukñuä ii ätqä tqesani, goti quannä iquauñqätä, ä ymisanä iquauñqä hiqäva imäkätqäñuwinğätänji, iqua nätmätqä naqä-qakuiqä etqenä ätqä? Oee. ²⁰ Nyi tiññä ätqä. “Nätmatqä ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua hiqäva äqiyquwi, ii qu Goti Iquenyqä maqiyqä ipu, dnä quvqä iquauñqä äqiyqäuä.” Itanğa, nyi “He dnä quvqä iquatä anä iqänqe, manyinğä yänqiyä” ätätmä etqä. ²¹ He eqä-häki, Naqä Iqueqetä, dnä quvqä iquauqetänji, du-bu manäkiqä ipnä. Tiññä-pqe inä eä. He Naqä Iqueqä hiqäva-imäkqä ttawä iutä, dnä quvqä iquauqä iutänji, du-bu mäpmayäkiqä ipnä. ²² Inji ne suqä iññä imäkatque, Naqä Iqu nenyqe, “He Nqänänjuenjqä” ätätqä-qe, ne Ique äwqä quvqä nyuewiyquanä. Ii quvqe. Neyaqä yänänäñqne, Iqueqe mämäwqätäuqä eä.

Suqä, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupñqä imäkqenqä

²³ Ämaqä hui, “Ne nätmätqä eeqäpnänji imäkqe, pmua ma, äñguä imäkätqäñunä” ätätqänä. Inäqe, hui yätamäkqä äñguä neyqe, ä hui yätamäkqä mäneyqe. Itanğa hui, ämaqä huiunji, yänänäñqñqä tqäupñqe, yätamäkqä mäwqä yänä. ²⁴ Ämaqä hñqu yätamäkqe, kiqä-kuiänä minğä yätñqä itä, ämaqä hñque-pqä inä vquätñqänänji. ²⁵⁻²⁶ Apqä Bukä iunji, kukñui tiññä äqänä. “*Qua iquä, itanğa nätmätqä eeqänänjä iu äwinqe, ii Naqä Iqueqänänjqä.*”^{*} Inji, nanuä mbqänqä imäkqanğuwu, he kñuä kuapänä eyqanğuti yatñqä miqä, hiñgi mbqä ipu bñqe. ²⁷ Tiññä-pqe inänji. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, buayä anä bñqä tääqä etätmeqanği upñqä ipiyi, kñuä kuapänä indqänäpu yatñqä miqä, qanyä qeiqi äpmewäpu, buayä iqu äänä-äänä etapqe, qanyä bñqe. ²⁸ Inäqe ämaqä hñqu, “Nanüä tä, goti quannä iquauñqä hiqäva ae äqäyquwiqä” etätqe, he ämaqä iqu iññä etätqenqätä, suqä quvqä imäkqenqä äwäwa iqenqätä, kñuä indqänäpu, nanui manğä ipñqe. ²⁹ Nyi kukñui, “Suqä quvqä imäkqänqä äwäwa iqä iñqä” etqe, ii he hiqä-hiuä äwäwa iqä diñqä kñuä ämamä matqä iqä. Ämaqä iññä etätqä iqu, henyqä, “Iqua suqä quvqä imäkqäuä” kñuä vqä iñqä etqä. Ii tiññi. Nyi nätmätqä eeqäpnänji

* **10:25-26** Apqä Bukä 24:1; 50:12; 89:11

hingi imäkmqä etanqgetani, ämaqä huiziqu kñuä pkäpkä indqänätä, nyaqä kñuä indqänqeuñi manqunmäkqä yänä. Inäqe nyi iquenqä kñuä indqänämitanj, nanuä iñi pmua imäknmä. ³⁰ Itanqa nyi buayä nmqä itmä, Goti Ique, “änqguiqä” tquanqundqe, ämaqä hñqu, buayä iquenyqe, “Iqu quvqä imäkätä ängiyä-qe” mandqä yänä.

³¹ Iñqe tiñji. He buayä eqä änäpiyänqa, ä nätmatqä äki-äkitani imäkäpiyä iuñi, hesä, huiziqua-pqetä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupñqä imäqäpñqe. ³² Nyi imäkätñqä-pa, he ämaqä Israitqä iquaunä-qe, Grikä iquaunä-qe, ä Goti Iqueqä ämaqä iquaunä-qe, hanjä-iqä ämepu äwäwa iqä diñqä miwimäqänqe. ³³ Nqä-näuäñi, Goti Hanjuwä Iqu, qu hanjä iqumuätätñqä diñqe, nyi wäunui yätamäqke, nqä-näuä inqgmqä iunqänä miqä, qu-pqä inä wimqä imäkätñqe. Iññqe, nyi suqä äñguänäñi, ämaqä eeqänä äwinyätñqä iunqänä imäkätñqe.

11

¹ Nyi suqä Kraisi Iqu imäkätñqä iuñi qänaknä itmä imäkätqänä. Ga he-pqe nyi imäkätqätanqä iuñi, qänaknä inä nyiyäpu imäqäpñqe.

Suqä, Goti Iqueqä yoqenqä aquvä qñqenqä (11:2-14:40)

Suqä, nyuänqä huäqä huätñqenqä

² He hea ique-iqueni, nyinyqä kñuä äpakänä indqänäpu, itanqa nyi kukñui ämetmä näqñqä etapätñqä iuñi qänaknä iqanquwiñqe, nyi heyaqä yoqe, haqeqä ämatnämäutqänä.

³ Itanqa nyi he tiññqä näqñqä mapñqä änyinji. Qokä eeqänänqä iquauqä nyuänqä, Kraisi Iquvi. Itanqa, apäkiyqä nyuänqä, qokiqu etanji, itanqa Kraisi Iqueqä nyuänqä, Goti Hanjuwä Iquvi. ⁴ Inji qokä hñqu, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqänqa, ä Goti Iqueqä kukñuä hinuä ätätäqänqa, iqueqä nyuänqä huäqä äutnäqänqa ätqe, ii iqu iqueqä Nyuänqä Iqueni womba ävqi. ⁵ Itanqa apäkä hui, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqänqa, ä Goti Iqueqä kukñuä hinuä ätätäqänqa, iyyqä nyuänqä huäqä mautñqä iqänqa ätqe, ii iyyqä nyuänqä iqueni womba ävqi. Ii iñä imäqke, ii apäkä hui, iyyqä nyuänqä dä eeqäpnä häuä ämatnätqä nyuänqä huiwi, ätnänqä iqi änyänqä-panä iñiyi. ⁶ Inji apäkä hui, iyyqä nyuänqä huäqä mautñqä itñqä etanqutqe, iyyqä nyuänqä de, häuä tävämäutñqe. Inäqe de häuä tävämäunqetä, hämänä ktämäunqetä womba meqä etanqgetani, iyyqä nyuänqä huäqä hutnätñqänñi.

⁷ Suqä iñä iquauqä quati, tiñji. Qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä ktqä enqä-panä epu, ga Iqueqä yoqä naqe ämotqueqäpñqetani, qu iquauqä nyuänqä huäqä mautñqä ipñqe. Itanqa apäkä iua, qu qokä iquauqä yoqä naqe ämotqueqäpñqe. ⁸ Tiññä-pqe. Qokä iqu, apäkisa ätimäukqä ma, oee. Apäki, qokä iquesa ätimäukqä eä. ⁹ Iñä etanqä-qe, tiññä-pqe inänñi. Goti Hanjuwä Iqu kñui, apäkinyqä ganä indqänätä, qokä iqu, iinyqä imäkkqä ma, oee. Iqu kñui, qokä iquenyqä ganä indqänätä, apäki, iquenyqä imäkkqä eä. ¹⁰ Iñä eänqä-qae, apäkä iua, huiziqueqä yäpä iqi pmetpñqä motquapñqe, quwqä nyuänqä huäqä hutmbñqe. Iua iñä imäqäpñqe, enätqä iqua hinuä äqumbu pmetanqä iutayi.

¹¹ Inäqe, ne Naqä Ique ämuänñanqetani, apäkä iua, qokä iquaunqe, kiui matqäunqä etanqpi, itanqänqa qokä iqua-pqe, apäkä iuaunqe, iñi matqäunqe. ¹² Ii tiññä etanqiyi. Hinuiqänänñi Goti Hanjuwä Iqu

apäkä timäutņqe, qokä iqueqä huiwi ämetä imäkkqe.* Itanğa tånğanı qokä iqua, apäkä iuaquä huiwä iuta äyä ätimäutqänä. Itanğa nätmatqä eeqänänä ätimäutqänuwi, ii Goti Hanjuwä Iquesanji.

¹³ Inji tiinņqe, hiqä-hiuä iwäsäupiyä. “Apäkä iua, quwqä nyuäņi huäqä mautņqä ipiyänğa, Goti Iquenyqä tääqä tqe, ii änguätiyä, quvqätiyä?”

¹⁴ Ämaqeucä suqä iunji, näqņqä tiinjä äyä änätapqi. “Qokä hņqu dä quäucä huiqņqä etanğutqe, yoqä naqä mämeqä yänä. ¹⁵ Itanğa apäkä hui dä quäucä äuinņqe, iyyqä detanji yoqä naqä menä.” Ii tiinjä etanğiyi. Goti Iqu, apäkä iua dä quäucä huiqņqe, ii quwqä gquä enqä-panjä äwikqe.

¹⁶ Ämaqä hņqu, nyi kukņuä iinjä ätqä iunņqä yeeqä miqä itä, kukņuä-tänju etanğutqe, iqu näqņqä tiinjä metņqe. Ne qänaknä yatunņqe, suqä huizi aanqä etanği, itanğa Goti Iqueqä yoqenqä aquväqņqä iqua-pqe qänaknä ipņqe, aanqä inänji. Ii qäqunänji.

Naqä Iqueqä ymisani, qäyunä nqenqä

¹⁷ Nätmatqä nyi tånğa kukņuä tmqä iqä iunņqe, heyaqä yoqe haqeqä ämatnämäutmä matqä imä. Tiinjä dutanji. He aquvä äqänäpiyänğanı, qeiqi mäminņquenä, hanjä-iqä kuapanä änyätqänuwenji. ¹⁸ Hanjä-iqä hiņuiqäņi, nyi qäte tii äwiyänqe. He Goti Iqueqä ämaqä epu Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänğanı, awä äqäyäpatnätqänuwi. Itanğa nyi iinņqe, “Ii naqä-qakuıqe” quuvqä wänqäpu, tiinjä iuta eqiyqä. ¹⁹ He kiui-kiui iinjä äpmapiyitanji, “Suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunji, qänaki naqä-qakuinä itqänuwi, ii tqukuatiyä” tpu, hiņuä qumbņqe. ²⁰ He aquvä äqänäpu, suqä ymisänä nqenqä Naqä Iqu ämänätquakqeu qänaki ipiyänğanı, naqä-qakuı miqä itqänuwi. ²¹ Ii tiinjä dutanji. He hņqunä-hņqunä, ymisänä mapņqä ipiyänğanı, “huiziqua äänä ipņqäpiyä” tpu hiņuä ganä mäqunquä, maqänä meqä-quenji. Iutanji, hņqua buayä dä pmetanğuwänğa, itanğa hņqua eqä yänänäqņqe änäpu, hiqiiyqä iqäpnä.

²² He buayätä eqätä bņqe, heqä anjä yuuwiu äpmapu nqänänji, anjä maequenda? Ä Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquaunji, quvqä itquepu, ga ämaqä nätmatqä maeqä iquaunji, womba wipņqätanä? Iinņqe nyi änäänäyä hetmqe? Nyi heyaqä yoqe, haqeqä mamäumqätanä? Oeyä, heqä suqä iinņqe, nyi iinji, mimäkkqä imä.

²³⁻²⁴ Inji nyi kukņuä awä qänğanä ae etminņqe, ii nyi Naqä Iquesa ämakqeyi. Ii tiinji.† Heatqä Naqä Jisasi Iquenji pizqä päkņqä iquauqä hipa iu vqanğqä iquenji, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenji, “änğuiqä” ae ätuäqetanji, äkutätä, tii ätukqe. “Tä Nqä huiwi, he yätamäkkqä heyätņqä etapqänä. He Nyinyqä kņuä indqänäpu, iinjä imäkkqäpnä.” ²⁵ Qu buayä qäpu ganğuwänğa, Iqu wainqä-eqä-häkiquenji, suqä asiqu imäkätä, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukņuä änyä-hänjä Goti Iqu guä ämäsäukqä iiyi. Ii naqä-qakuä imäkätņqe, Nqä hänqe, equatemqänä. He eqä-häkä tqe äkņga ti änäpiyänğanı, Nyinyqä kņuä ämepu, iinjä imäkkqäpnä.” ²⁶ Naqä Iqu anği äpätqänğanqe, bretqä tätä, wainqä-eqä-häkä tätä, he äkņga ti änäpiyänğanı, Naqä Iqu äpäkonğqenqä, suqä iuta ämaqeu motqueqäpnqe.

²⁷ Iinjä dutanji, ämaqä hņqu, Naqä Iqueqä bretqetä, eqä-häkä iunjitä kņuä qäyunä mämeqä eä änätqä iqu, Naqä Iqueqä huiwitä hänqetänji qui imäkätä, kukņuä menä. ²⁸⁻²⁹ Ämaqä hņqu, Naqä Iqueqä huiwinqä ganä miwäsäucä, buayitä eqetä änätqe, iqueqä-kiuä iinjä änätä, hanjä-iqä ämaenği. Iutanji, Naqä Iqu kimanji ävänä. Inji, ämaqä hņqu, iqueqä-kiuä

* **11:12** Ipäqäkkä 2:21-22 † **11:23-24** Matiu 26:26-28, Makä 14:22-24, Lukä 22:17-20

ganä iwäsänäqetani, bretqetä, eqä-häkä iunitä, inğa nätņqe. ³⁰ Ganä miwäsäunqä iutani, hiyaqä awä iqisani, ämaqä kuapänä yänänäqņqä maeqä epu, täņä-yaqä wiqanğä, itanğa hņqua pizqä hämänä ae äyä äpäkonätqanųwi. ³¹ Inąqe ne bretqä iinitä, wainqä iinitä ämetunqunä, neqä-neuä ganä anğuanä iwäsäunğque, Naqä Iqu mänewäsäuqä itä, kimanı mänätapqanğqe. ³² Itanği Naqä Iqu änewäsäutä, hanğ-iqä iinısua änätapqe, ii Iqu ämaqä qua iunı yuuwä ätäutäqanğani, ne-pqe qäsä minemäkqä yäninğä, jänä inemäkätņqä änätapqi.

³³ Itanği, nyämaqäuä, nyi tiinğä etqä. “He ymisanğ hņqä aquvä äqäyäqänäpiyanğani, he ganä timäupqä iquenä, maqänä mämeqanğqe, qänakņä iquauñqä hiñuä äqumbu pmapiņqe. ³⁴ Itanği hņqu buayanğqä dä vqanğutqe, hiqä aquväqņqä iqisani hanğ-iqä Goti Iquesani matimäuqä itņqä diņqe, iqueqä anju anğa timäutņqe.”

Hanğ-iqä änyä äwinğqe, hiñuä maeqänmqä anği äquvepmqanğa, jänanı inğa imäkmiņqe.

12

Dņä Anğüä Iqu, ne imäkatonquä inemäkqenğä

¹ Nyämaqäuä, ämaqä quuvqä heqiyä iqua imäkņqä iwimäkätņqenğä näqņqä mapņqä änyinği. ² He quuvqä maeqiyqä äpmapiyanğani, goti quanğä manğ matqä iquau qonğ woktäupņqe, hiqä äwqe evauqanği imäkmiñuwinğqe, hiqä-hiuänı näqņqä ae äyä enğ. ³ Iinğqe nyi tiinğä etmqe. Ämaqä hņqu, “Jisasi Iquenı, Goti Iqu qui iwimäkätņqä änyinğiyä” ätqe, ii Goti Iqueqä Dņä Anğüä Iqu, iğutä mäpmeqä etanğqä iuta tänä. Itanğa ämaqä hņqu, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” ätqe, ii Dņä Anğüä Iqu iwimäkqanğqeta tänä.

⁴ I etanği, ämaqä iqune wäunüä huitanğ-huitanğ imäkquatonquä näqņqetä, yänänäqņqetä, ne hiñgi ämetunque, ii dņä hņquauta ma, Dņä Anğüä Kiuänanğ Iquesanı. ⁵ Itanğa ne wäunui huitanğ-huitanğ yätamakqenğä imäkätunque, ii naqä huiziquauñqä ma, Naqä Kiuänanğ Iquenyqe. ⁶ Tiinğä-pqe inänji. Ne wäunui huitanğ-huitanğ imäkqanğqunğa ätimäutņqe, ii Goti Kiuänanğ Iqu imäkqanğqä iutanji. Nätmatqä eeqänanğ iinı, Goti Iqunä eeqänanğune inemäkätqäuä.

⁷ Itanğa Dņä Anğüä Iqu, nesä hņqunä-hņqunä äpmeqanğa, Iqueqä yänänäqņqä ämotquetņqe, ne inemäkätqätanğuti, ga ne ämaqä eeqänanğ iunı, anğüä iwimäkquatonquänäyi. ⁸ Dņä Iqu ämaqä hņquenı, iqu kukņui, anğüä iwäsäuqanğqä näqņqeta tquätņqä ävätä, itanğa hņquququenı, Dņä Asiqu kukņui näqņqä iuta tquätņqä ävätqäuä. ⁹ Itanğa hņquenı, Dņä Qäqu, iqu quuvqä yänänäqņqä heqiyätņqä iwimäkätä, ä hņquququenı, ämaqä täņä-yaqä-tänğ iunı, anğüä iwimäkquätņqä iwimäkätqäuä. ¹⁰ Itanğa hņquenı, iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänanı imäkquätņqä iwimäkätä, itanğa huiziquenı, iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukņui hiñuä-tquätņqä iwimäkätqäuä. Itanğa hņquenı, iqu dņä huitanğ-huitanğ eeqänanğ iquau iwäsäuquätņqä iwimäkätä, itanğa hņquququenı, anğ-kukņüä huitanğ-huitanğ tquätņqä iwimäkätqäuä. Itanğa hņquenı, iqu anğ-kukņüä iinğ iquauñı, kiqä quatinğä äkunmäkätä tquätņqä iwimäkätqäuä. ¹¹ Dņä Anğüä Kiuänanğ Iqu Qäqu, ämaqe, qu wäunüä iinı eeqänanı imäkqanğqä iwimäkätqäuä. Iqu Iqueqä äwinğä iutani, Kiqä-kiuä ämaqä hņquenı, huizi ävätä, itanğa huiziquenı, huizi-mända ävätqäuä.

Huiwi naqä-hŋqunä eäŋqu-qe, kuapänä äuqätängäwäŋu

¹² Ämaqeuaqä huiwi, naqä-hŋqunä eäqä-qe, kuapänä äuqätängäwä.* Itanğa iinjä äuqätängäwäŋqe, kuapänäŋi qäyä etanğqä-qe, huiwi-qu naqä-hŋqunä eä. Inji Kraisi Iqu-pqe, asä iinj. ¹³ Ii tiinjä duta etqä. Israitqä iquaunä-qe, ä Grikä iquaunä-qe, itanğa wäunüä-wiyqä hinqinqä iquaunä-qe, ä ämaqä hŋqueqä yäpä iqi mäpmeqä iquaunä-qe, ne eequne huiwi naqä-hŋqunäŋqä, Dnjä Asiqu asnjä änaqiyätä, itanğa ee-qune ique guatunque, Kiqä-kiuä änatapkqe. ¹⁴ Ne näqŋqe, huiwi-qu nätmatqä hŋqunäŋä-tänjä maeqänqe, huitanä-huitanä äuqätängäwäqä iuta hiätänä. ¹⁵ Inji yuki-qu, “A, nyi hipa-qunä manä, nyi huiwi-queŋi mauqätänqä injänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queŋi yqänä äuqätänä. ¹⁶ Itanğa qäte-qu, “Häwe, nyi hiŋuä-qunä manä, nyi huiwi-queŋi mauqätänqä injänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queŋi yqänä äuqätänä. ¹⁷ Inji huiwi-qu eeqäpnä hiŋuinänjä etanğutqe, kukŋuä qäte äänä wiyäniqi? Inji huiwi-qu eeqäpnä qätenänjä etanğutqe, nätmatqä sisnyaŋi äänä wuweniqi? ¹⁸ Inäqe huiwi-qu iinjänqä ma, Goti Hanjuwä Iqu naqä-hŋqunä hiätätŋqä, äuqätängäwäŋqä iquaunji, Iqueqä äwiŋqä iuta iwäsäutä ekqe. ¹⁹ Iinjä äuqätängäwäŋqä eeqänänjä iqua, asi-qunä etqe, huiwi-qu ätimäuniqi? ²⁰ Inäqe huiwi-qu, iinjäqu hmanji. Huitanä-huitanji eeqäpnä äuqätängäupuiyitanji, naqä-hŋqunäŋi, ii eä. ²¹ Itanğa hiŋui-qu hipae-queŋi, “Nyi sitanji manyiŋgqiyä. Nyi ŋqä-näuänä eŋqe, ii äŋguiqe” mätquä yänä. Itanğa nyuänji-qu yuki-queŋä-pqe “Nyi sitanji manyiŋgqiyä. Nyi ŋqä-näuänä eŋqe, ii äŋguiqe” mätquä yänä. ²² Iinjä etanğqä-qe tiinj. Huiwiu äuqätängäwäŋqä iquaunqe, ne “Yänänäqŋqä maeqä-quaeqä” kŋuä äneyätŋqe, iqua wäunüä naqätänji. ²³ Itanğa äuqätänänqä hŋquaunji, ne iquauqä yoqe haqeqä mämamäuqänänjä iquaunji, qäkämä iwimäkätänä, iquauqä yoqe haqeqä kiinjä äyä ämuämäutqänju. Itanğa äuqätängäwäŋqä huizi, wombä änatapätqänjuwä iquaunji, ne qäkämä qeqätqetä zä kittqiyquanä. ²⁴ Itanğa huiziquaunqe, ne, “Qeqätqeqä” kŋuä neyqanğuti, qäkämä miwimäkqä iquanä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu hŋqunä-hŋqunäŋi, naqä-hŋqunäŋqä yauqätä ämitäqänğanji, äwa itqänjuwä iquaunji, yoqä naqä äwikqe. ²⁵ Iinjä eŋqe, huiwi-qu ipipiyqŋqä mandumäkŋqä itä, äuqätängäwäŋjuwä hŋqunä-hŋqunäŋä iqua, suqä asänänjinä imäkäpu, äŋguänä miŋgpŋqä imäkkqe. ²⁶ Itanği iutanjä hmbu hanjä-iqä ämeqäqe, huiziqua-pqe asänä mapnä. Itanğa isuautanjä hmbu yoqä naqä ämeqä-qe, huizisua-pqe iputä yeeqä anä ipnä.

²⁷ Itanği he eeqäpnänji, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hŋqunä epu, hŋqunä-hŋqunäŋi Ique qe äuqätänänä. ²⁸ Itanğa Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iuqä awä imdanji, wäunüä tiinjä imäkqäpŋqä äwikqe. Hiŋuiqänji, ämaqä kukŋuä awä tqäpŋqä dowatkqä iqua etanğä, ita ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui hiŋuä-tqäpŋqä iquayi. Itanğa ämaqeu näqŋqä-vqäpŋqä iqua etanğä, ita ämaqä nätmatqä änä mimäkqänänji imäkqäpŋqä iquayi. Ita ämaqä täŋä-yaqä huitanä-huitanä-tänjä du, äŋguä imäkqäpŋqä iqua etanğä, ita ämaqä huizi du yätamäkqä vqäpŋqä iquayi. Itanğa ämaqä wäunüä eeqänänji ämiqäpŋqä iqua etanğä, ita ämaqä kukŋuä huitanä-huitanji tqäpŋqä iquautä atäunüä ikqe. ²⁹ Ämaqä eeqänänji, kukŋuä awä tqäpŋqä dowatqŋqe, hmanqe. Itanğa eeqänänji, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqŋqe, hmanqe. Itanğa eeqänänji, näqŋqä-vqŋqe, hmanqe. Itanğa eeqänänji, nätmatqä ämaqä mimäkqänänji imäkqänqe, aanqänqe. ³⁰ Itanğa eeqänänji, yaqä-tänjä iquau äŋguä

* 12:12 Romä 12:4

imäkqänqe, aanqänqe. Itanga eeqänäni, kuknuä huitanä-huitanä tqänqe, hmanji. Itanga eeqänäni, kuknuä iquauni kiqä quatinqä äkunmäkqänqe, hmanqe. Qu wäunui, quwqä kiui-kiui imäkqänqä ekuwä eä.

³¹ I etangi, wäunuä iinjä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Goti Iqu hinqi ävätñqä iutanä äñguänänä, huiziu ämāwqätäunuwä iquau mapñqe, he hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqänqe. Itanga nyi täñgani suqä huiziquau ämāwqätäunqä hñquenyqä, awä tiinjä hetmqe.

13

Suqä, huiziunqä winqenqä

¹ Nyi ämaqeuni, ämaqeunqä kuknuä huitanä-huitanitä, enätqä iquauqä kukñuitä, ätuätmängani, suqä ämaqeunqä nyinqe, mämeqä imä, tumqä etanqutqe, ii tiinji. Nyaqä kuknuä iinjä, makñuä oonqä ätqa-panä iinjä ätqä. ² Itanga nyi Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä-qunä eämä, Iqueqä nätmätqä zä wiqeunqätä, nätmätqä huiziunqätä, näqñqä eämä-qe, qoqonä iquauni, “Zä enqä-pa äyawa, näñinyqä upuiyā” tqänqä, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-tänunä eämä-qe, inäqe suqä ämaqeunqä nyinqe, mämeqä imä etanqutqe, ii nyi ämaqä aanä quvqunji. ³ Itanga nyi ñqä nätmätqä ae ämenqä eeqäpnäni, ämaqä äwa itqätanqawä iu ävätmä-qe, ñqä huiwi, tä qäyā ñqäyikapñqä äwinyätmä-qe, suqä ämaqeunqä nyinqe, mämeqä imä etanqutqe, ii Goti Iqueqä hinuä iqñi, yätamäqä manyiyqä yänä.

⁴ Ämaqä, ämaqeunqä äwinyänqä iqu, hanä-iqä qäyā äwimeqanji äwqä hanuä änyä pmeqä-qu eä, ämaqä huiziunqä qeqä tmäkqä-qu eä, ämaqä hñqueqä nätmätqä hinuä äqunätä “Nyi ämamqeqä” matqä-qu eä, kiqä-kiuänqä awä matñqä-qu eä, itanga iqueqä yoqe hageqä mämamäunqä-qu eä hiätätñqe. ⁵ Itanga suqä äñguä iunji tuwä mäwqä-qu eä, iqueqä-kiuänqe, kñuä pkäpkä mindqänqä-qu eä, äwqä tnäni maqänä mimäkqä-qu eä, quvqe iwitqueqanqunwinqe kñuä aquvä mämaqiyqä-qu eä hiätätñqe. ⁶ Suqä quvqenqä aquvänä miqä itä, itanga äñguä naqä-qakuinqä, aquvänä iqä-qu hiätätñqe. ⁷ Itanga hanä-iqä eeqänäni ique makittqiyqä iqanquti, iqu hea ique-iqueni, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, nätmätqä äñguä wimetñqä diñqä kñuä yänänäqñqä ävä äpme, itanga quannä mapäknqä yänänäqñqänänä tqäutänä.

⁸ Suqä ämaqeunqä äwinqä tqü äwa miqä, äpakänä witäniqe. Inäqe Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hinuä ätmitpqä itä, itanga anä-kuknuä huitanä-huitanä ätmitpqä itä, itanga ämaqeunqä näqñqä huitanä-huitanä itäni, hma hiäniqe. ⁹ Ii tiinjä dutayi. Täñgani ne näqñqe, du-du inqä ämenä, itanga Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-pqe, du-du inqä hinuä äyā ätätqänju. ¹⁰ Inäqe qänakñi nätmätqä eeqänäni, naqä-qakuä qäyunänä ätimäuqäqe, inqani nätmätqä du-du inqä iinjä, hämänänä hma heqänqe. ¹¹ Ii tiinjä enqä-panji. Nyi ymeqä wänqä emängani, nyaqä kuknuä tqetä, iwäsäuqetä, kñuä indqänqetäni, ymeqä wänqä isua imäkqä du, imäkminqe. Itangi nyi naqä-qunä ae etmängani, ymeqä suqe ävquatämäukqe. ¹² Tiinjä-pqeyi. Ämaqe, hinuä yäqñqetä hinuä iqänätqänjuwä-pa, ne täñgani, ätnänäqi mäqunquä itqänju. Qänakñi hea iinjä timäutqänqani, ämaqe anä äpmepu hinuä iqänätqänjuwä-pa, ne naqä-qakui, ätnänäqi hinui iinjä qunanique. Itanga nyaqä näqñqä täñgani, du-du inqä enqe, inäqe inqani, Goti Iqu nyinyqä näqñqä äñguänä eqa äpätnqä-pa, nyi-pqe eeqänäninqä näqñqä iinjä emniqe.

¹³ Itanga tängani, suqä naqänänjä hñquaqui-hñquenjä tiinjä iqua äwi. Suqä quuvqä heqiyqä ique, suqä Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä änguanänjä nätapätñqenqä kñuä iqä yänänäqñqä ävanä hiñuä äqänanä pmeqä ique, itanga suqä ämaqeunqä äwiñqä ique, iquayi. Inäqce suqä iquautanjä ämäwqätäunqä iqu, ii suqä ämaqeunqä äwiñqä iquvi.

14

Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hiñuä-tqe, suqä huiziquau ämäwqätäuä

¹ He suqä ämaqeunqä äwiñqä ique ämepu imäkqäpñqenqä, yänjä qängangpu. Itanga wäunüä huitanjä-huitanjä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Dñä Ängüä Iqu hiñgi ävätñqä iquau mapñqä diñqe, he hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqangpu. Wäunüä huizi iqua e etangqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hiñuä-tqe ämäwqätäutñqe.

² Tiinjä dutanji. Ämaqä kukñuä huitanjä hñque ätätqä iqu, ämaqe qätä ängüä mäwiyqä iqanguwitanji, iqu qu mätquä itä, Goti Hanjuwä Iquenyä tuänä. Dñä Iqu iwimäkqangqä iuta, nätmätqä zä äwiñqenqä tänä.*

³ Inäqce ämaqä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iqu ämaqeunqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä iwimäkätä, suqä änguinä imäkqäpñqä äwivauqumuätätä, itanga äwqä hanuä imbu pmetpñqä iwimäkätä tuänä.

⁴ Anqumñi, ämaqä kukñuä huitanjä hñque ätätqä iqu, iqueqä-kiuä yänänäqñqä imäknätqätangqä-qe, ämaqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkiu yänänäqñqä iwimäkquänä. ⁵ Nyi he eeqänänji, kukñuä huitanjä-huitanjä tqäpñqä nyinätangqä-qe, kukñui hiñuä-tqäpñqe, aanjä kuapänä änyinätqäuä. Itanga ämaqä, kukñuä huitanjä-huitanjä ätqäqä iqu, iqueqä kukñuiñqä, “Nyi iinjä ätqänä” ätätqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeunji yänänäqñqä iwimäkänä. Iqu iinjä mimäkqä etangutqe, ämaqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iqueni ämäwqätäunä.

⁶ Nyämaqäuä, nyi äpätmä, kukñuä huitanjä-huitanjinä etqangmdqe, he yätamäkqe, nyitanji äänä mapni? Mä nyi he yätamäkqä hemqä diñqe, nyi äpätmä, kukñui, Goti Hanjuwä Iqu ämändqueqenqätä, ä näqñqä änyä-hänjä hñquenqätä, ä Goti Iquesanji hiñuä-tqenqätä, ä suqä qäyunä imäkqenqätä etmqe, ii qäyunänji äyuwä. ⁷ Asä iinjä, häawätä gitatä, hänjä-pmeqä maeqä äkakinäqñqä tqua enqä-panjiyi. Iqua äkakä ätnänäqi maqängangutqe, apqä tqä iqua näqñqä ängui mämeqä ipu, hñqäqi-mända upunä. ⁸ Itanga, “Tä mäkanqä uwqänganjqä” ätätä, awi ätnänäqi matqä iqe, ämaqe mäkanqce, nawinyä imäkmbni? ⁹ Ii enqä-panji, tiinjä inänji. He kukñuä awi, kukñuä huitanjä-huitanjä iunä ätqäupu ätquwi, ämaqä hñqu heyaqä kukñui änguanä äänä ekitä, näqñqä änguanä äänä meniqi? Hiyaqä kukñui, eeqäpnä yunüä ämamä wänä. ¹⁰ Qua täunji, kukñuä kuapänä äwiqetanji, eeqänanji, qakuä-tänji. ¹¹ Inji ämaqä hñqu kukñuä dqangqä iunji, nyi kiqä quatinqä maqñqä iqangundqe, iqu nyinyqe, “Ämaqä hñqäqisanjä-queqä” kñuä vänä. Itanga nyi-pqe, iquenyqe, asä iinjä imä. ¹² Itanga he kukñui, huiziqua qätä epñqä ätäpiyänganji, he-pqe ätnänä iqi tqä-quenä asä iinjä epñqe. He wäunüä huitanjä-huitanjä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Dñä Ängüä Iqu ävätñqe mapñqä aanjä kuapänä enyätñqetanji, he nätmätqä iinjä iquatanji,

* **14:2** Korinä äpmaminuwä iqua, kukñuä huitanjä hñque tqänqä näqñqetä yänänäqñqetanji, huiziu ämäwqätäukqenqä ätminjuwi.

Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä huizi iuñi, yänänäqñqä iwimäqäpñqä iquau mapñqe, wäunui yänänäqñqä imäqñqñpu.

¹³ Inji ämaqä, kukñui huitañä hñque ätätäqä iqu, iqueqä kukñuä iinji aᅅgumä äkunmäkäñqe, Dñä Äᅅguä Iqueqä yätamäqñqä tääqä ganä ätätä yatñqä vqe. ¹⁴ Inji nyi kukñuä huitañi ätätmä tääqä ätqäqe, ii nyi ñqä quuvqä iutanä ätqä. Inäqe ñqä kñuä indqñqä iutanä matqä itmitañi, kñuä iqu wäunüä hñqu mimäqä yänä. ¹⁵ Itañgi nyi squä imäkmqe? Tiinjiyi. Nyi Goti Iquenyqä tääqe, ñqä quuvqä imdatä, ñqä kñuä indqñqä imdatä qäsä imäkmä. Itañga nyi apqe, ñqä quuvqä imdatä, ñqä kñuä indqñqä imdatä qäsä tmä. ¹⁶ Inji si tääqä ätätñä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe hageu ämamäutññqñi, tqä quuvetänä tqañgtqe, ämaqä kukñuä iquenyqä näqñqä maeqä, hesä anä äpmeqä hñqu, saqä “äᅅguiqä” tqañgññqe, qätä äänä äkiyätä, “Ii naqä-qakuiqä” täñiqi? ¹⁷ Si tqä-täuäñi, Goti Hanjuwä Iqueni, “äᅅguiqä” qäyunä tqañgñä-qe, ämaqä huiziqueni yänänäqñqä miwimäqä yänä. ¹⁸ Nqä-näuänä äpmamäᅅᅅñi, nyi heñi ämaiqutäutmä, kukñuä huitañä-huitañä iutä kuapänä ätätqññä. Nyi iinjä imäktñqä iinqe, ñqä Goti Hanjuwä Iqueni, “äᅅguiqä” ätuätqññä. ¹⁹ Iinjä qäyä etañqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, Jisasi Iqueä yoqñqä aquväqñqä iuñi, nyi kukñuä ätätmāᅅᅅñi, kukñuä huitañä-huitañä iutañi quäuqññä† tumqñqe, manyiᅅᅅqi. Qu näqñqä äᅅᅅuänä mapñqä diñqe, nyi kukñuä qu näqñqä eäñuwä iutañi, homä imäkätmä tumqñqä änyinji.

²⁰ Nyämaqäuä, heqä kñui indqñqñe, ymeqä wäñqä isuaqñqñi, asänäñä mämeqñqñe. Ymeqä nandqä isua, suqä quvqñqä maqñqä eäñuwä-pa, iinjä pmetpñqe. Inäqe hiqä kñuä indqñqñe, ämaqä naqä kñui metpñqe. ²¹ Kukñuä huitañä-huitañä tqñqñe, kukñuä-suqä iuñi, tuwanjuä tiinjä äqññä äwi.

“Nyi ñqä kukñui, ämaqä kukñuä huitañi tqä hñquau äwimä.

Itañga iqua quvaqä manjä iutañi, ämaqä täqi äpmeñuwä iquau awä tqañguwäñga, qu nyaqä kukñui qätä wiyqñqñe, enyqä ipñqäuä.”‡

Kukñuä tä, Naqä Iqu Kiqä-kñuä ätkqe.

²² Itañgi Dñä Äᅅguä Iqu, kukñuä huitañä-huitañä tqñqñä ävätñqe, ii ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu, Goti Iquenyqä näqñqä mapñqä maetqe, ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu, Iquenyqä näqñqä meqñqñe. Inäqe Dñä Äᅅguä Iqu Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqñqä ävätñqe, ii ämaqä quuvqä maeqiyqä iquañqä maetqe, quuvqä heqiyqä iquañqñe.

²³ Inji Goti Iqueqä qokä-apäki, qu aquvä äqämbiyi, hñqunä-hñqunä kukñuä huitañä-huitañä tqañguwäñga, ga ämaqä maqñqä hñquanjä-qe, ä quuvqä maeqiyqä hñquanjä-qe, yäpä inᅅisa äyapäpu qätä äwipiyyi, “He hiqiyqä itqññäuä” tupñä. ²⁴ Inäqe qu iinjä äpmapu kukñuä awi, hiñuä-tqä iqua tqä-panä tqañguwäñga, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqunjä-qe, ä ämaqä maqñqä hñqunjä-qe, iquau äwimetqe, quvaqä kukñuä tnämäuqañguwi, iqu eeqññäñi qätä äwiyäqe, iqueqä suqä quvqñqä kukñuä mitqññäñä wiyänä. ²⁵ Inᅅañi ämaqä iinjä iqu, iqueqä kñuä indqñqä quvqä zä äwämitätñqñe, näqñqä ämeqe, Goti Iqueqä yoqä hageu mamäutñqä qonjä äuktäutä, hipenji qua bu eätä, “Iyää, aanjä naqä-qakuänänji. Goti Hanjuwä Iqu hesä anä äpmenä” täñä.

Jisasi Iqueä yoqñqä aquvä äqññäpiyñqñi, suqä qäyunä imäqñqñe

† 14:19 Poli iqu kukñui, 10,000 ätätä äqäqñe. ‡ 14:21 Asayä 28:11-12

²⁶ Nyämaqäüä, iinjä änäänqe? Ii, he Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänggani, suqä tiinjä imäkcänqe. Hnqua wäunui, apqä tqänqä meqangpi, hnqua qokä-apäkä iu näqñqä-vqänqä mapñqe. Itanga hnqua wäunui, Dñä Änguä Iqu motqueqangqe, awä-tqänqä meqangpi, hnqua kukñuä huitañä-huitañä tqänqä meqangpi, itanga hnqua kukñuä iinjä, äkunmäkcänqä mapñqe. Nätmatqä eeqänänqä he iinjä imäkpqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqäpnänqä iu yänänäqñqä iwimäkcäpnä.

²⁷ Kukñuä huitañä-huitañä tqä iquaunqe, ämaqä hnquaqunä-qe, ä hnquaqui-hnquenä-qe, iqueqänqä-iqueqänqä tqangpi, itanga hnqua äkunmäkcänqe. ²⁸ Ämaqä kukñui äkunmäkcänqe hma etangutqe, ämaqä kukñuä tätñqä iqu, qokä-apäkä huiziuqä awä imñi qanyä ämenämiqä äpme, kukñui Goti Hanjuwä Iquesä iqueqä-kiuätänä tqänqä. ²⁹ Itanga Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iquaunqe, hnquaqunä-qe, ä hnquaqui-hnquenä-qe kukñuä tqangpi, huizi 'kukñui äänä ätqäpiyä' tpu, iwäsauqänqe. ³⁰ Itanga ämaqä quamä ii äpmamitätqä hnqu, Dñä Änguä Iqu motqueqangqe, awä-tqänqä ämeqangutqe, ämaqä kukñuä tmitätqä iqu, kukñuä matqä qanyä tqäutñqe. ³¹ Kiqä quati, tiinjä. Inyänä timäuquätñqe, qokä-apäki, qu näqñqä ämepu quwqä äwqä imñi yanñänqä imäkänyuembñqe, hnqueqänqä-hnqueqänqä pämä ätqäüaqisäpu, kukñuä tqänqe. ³² Itanga ämaqä Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iqua, wäunüä iinjä imäkcänqe, quwqä-quwänä änguänä äminyäpu, qeiqinyä pmetpñqe. ³³ Ii tiinjä etangiyi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iqua knui huitañä-huitañä quvqe mindqänqä ipu, äwqä hanuä inqä pmetpñqä iwimäkcä-quvi.

Qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä ätekqä im-imä aquväqñqä iutanä iqua-pqe, asä tiinjä imäkcänqe. ³⁴ Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iunji, apäkä iua, kukñuä matqä qanyä pmeqänqe. Kukñuä-suqä iu äqänänqä-pa, iua kukñuä matqä, mändi äkittqänäpu yäpä iqi pmetpñqe. ³⁵ Iua, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä awä iqisa kukñuä ätquwi, änä mäwqä yänä. Apäkä hui nätmatqenqä näqñqä metñqä etangutqe, anä yuuwä iunä iyyqä qokique yatñqä ävätä, näqñqä metñqe.

³⁶ Kukñuä iinjä iqua mämeqä iquwä iquenäñi, nyi tii tmqänä. Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, he ganä emetä, im-imä äwekqäta? Ä Iqueä kukñui, henyä ämakuwäta? Oeyä! ³⁷ Inji ämaqä hnqu, "Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä hinuä-tqä iqunjqä" ä "Dñä Änguä Iqu inyimäkcängi itqänänä" knuä iinjä indqänqä-qu etangutqe, iqu nyinyqe, näqñqä tiinjä hiätñqänänji. "Poli iqu nenyqä tuwanuä tä äqiyqe, ii Naqä Iqueqä suqä iutanjqä." ³⁸ Inäqe ämaqä hnqu, nyaqä kukñuä tuwanuä täu äqänänqe, qätä mänyiyqä iqe, qokä-apäki, iqueqä kukñui qätä mäwiyqä ipnä.

³⁹ Itangi, nyämaqäüä, he Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqñqe, hiqä enqetä, knuä äwqetä, yänänäqñqä vqäpnqe. Itanga kukñuä huitañä-huitañä tqänqe, pmua mimäkcä pambu. ⁴⁰ Inäqe he aquvä äqänäpiyänggani, kukñuä näuä-namä mäwqä, qänakñäñi, suqä qäyunänqä iunä iqangpu.

15

Jisasi Iqu äpäkonätä, anji ävauqenqä

¹ Nyämaqäüä, kukñuä änguä we-hunqä-täñi, nyi awä hetqangä qätä änyiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iuta yänänäqñqänä tqäutanguwinqe, hiqä knuä indqänqe, anqumä evauqumuatmqe. ² He kukñuä nyi awä etkqä

iinjä iqueni, a yänänäqñqä qätätangpçe, iquesañi Goti Hanjuwä Iqu, änyähänä epñqä emäkätqäuä. Inäqçe he iinjä mimäkqangpçe, heqä quuvqä heqiyqçe, nätmatqä hingiqñqä enqä-panänqçe.

³ Kukñuä aanjä naqänänjä nyi nqä-näuä ämaqä huiziuta qängganä ämakqä iqueni, awä tii äyä etkçe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänä äwiñqä-pa,* Kraisi Iqu neyaqä suqä quvqä eeqäpnäni huätä mamäutñqenqä iinjä äpäkonqçe. ⁴ Itanğa tiinjä-pqä äqänänqä-pa,† qu Iqueni qua pteqanguwänğa, hea hñquaqu äwiqçe, hñquququeni, Goti Iqu anđi ävauqumuatkçe. ⁵ Itañi Iqu Pitä ique-ganä äwimeqçe,‡ huizi, Iqueqä ämaqä 12 iquau äwimakqçe. § ⁶ Itañi Iquenyqä quuvqä heqiyqä 500 iquau, asänğa äwimakqçe. Iquautañi, hñqua ae äpäkonquwä-qe, kuapänäni hänjä yqänä äpmenjä. ⁷ Iquau äwimeqetani, huizi Jemisi ique äwimakqçe. Itañi ämaqä huizi, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquau eeqänänjä äwimakqçe. ⁸ Itanğa aanjä yäpaki, nyi, ymeqä kiqä känai hea qäyunänänğa maunyqä iqä enqä-panjä iinjä-qunñänğa, änyimakqçe.* ⁹ (Ii qakui tiinjä iuta ätqä. Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huizi iquauqä yäpä iqi, quvqä äpmenqä iqunjqä. Nyi hñuiqänänänğanı, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunı, yuuwä äpästätäminqä etanđi, ämaqçe, “Ämaqä kukñuä awä ttñqä ändowatkqä hñqukiyqä” ndqçe, ii quvqçe. ¹⁰ Injä qäyä etanđqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä qeqä wimänqçetani, nyi sä äpmenjä. Itanğa Iqueqä qeqä imänqä iinjı, qua aanqä iqi mapäkñqä ikqçe. Inı nyi iinjä emä, qua iqi mäpäwiqä itmä, wäunüä yänänäqñqä imäkätmä iutani, kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huizi iquauñi, ämäwqätäuänjä. Wäunüä iinjı, nyi nqä-näuä mimäkqä pa itqänjä, oee. Goti Iqueqä qeqä imänqä nyitä äpmenqä iqu, inyimäkqanđi imäkätqänjä.) ¹¹ Inı Kraisi Iquenyqä kukñuä iinjñqä näqñqä ämakuwi, ii nyitanä, ä huiziquatanä, qäyä enä. Nyitä, huiziquatä, asä iunqänä ätuätunqçe. Itanğa he iunqänä quuvqä äyä eqiyätqänjä.

Ämaqä ae äpäkonquwä iqua, anđu vaupnuwänqäti?

¹² Ne kukñuä awi, “Kraisi Iqu äpäkonqanđqänğa, Goti Iqu anđi ävauqumuatkqeqä” qäyä ätuätqätanđu, ga ämaqä hesanä hñqua, “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anđi hänjä mävaugä ipñqäuä-qe” sunqä ätätqänjä? ¹³ Quvaqä kukñuä iinjı, naqä-qakuä etanđutqçe, ii tiinjı. Kraisi Iqueni, anđumä hänjä mävaugumuatqä iquänänji. ¹⁴ Itanđi Kraisi Iqueni, qua buta anđumä mävaugumuatqä iqä-säpi, ne kukñui hingi tätqätanđuati, ga he-pçe quuvqä hingi heqiyätqätpninjı. ¹⁵ Itanğa ämaqä pizqä qua äpteqä iuta anđi mävaugñqä etanđpçe, ii tiinjı. Goti Iqu Kraisi Iqueni mävaugumuatqä iquänänji. Iinjä sätäti, “Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Iqueni, iinjä iwimäkkqä-qe,” quanğa tqune hiätaninjı. ¹⁶ Ii tiinjı. Ämaqä pizqä qua butani mävaugñqä sätäti, Kraisi Iquenä-pçe mävaugumuatqä iquäninjı. ¹⁷ Inı Kraisi Iqueni qua buta anđi mävaugumuatqä ikqä etanđutqçe, he quuvqä eqiyänjuwi, yätamäkkqä maiyqä itqätanđuti, hiqä suqä quvqçeunä yqänä pmetpninjı. ¹⁸ Tiinjä-pçe inä eqi. Ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäminuwä pizqä ae äpäkonquwä iqua-pçe, qui hämänä imäkñgpñinjı. ¹⁹ Itanğa neqä kñuä indqänqä yänänäqñqçe, Kraisi Ique ävanä hñuä äqänänä pmeqçe, yätamäkkqçe, qua täu hänjä äpmenänğanänqä etanđutqçe, ämaqçe, nenyänqçe, huäqä kiinjä wunänä. Ga quwqä huäqä-hunqä iinjı, eeqänänji ämäwqätäunä.

* 15:3 Asayä 53:5-12 † 15:4 Apqä Bukä 16:10 ‡ 15:5 Lukä 24:34 § 15:5 Makä 16:14 * 15:8 Wäunjuñqä 9:3-8

²⁰ Iiñi hmanji. Ymisanjä wäunüä du yäüä kiñganä iqäqä-pani, ämaqä pizqä äpäkombqä iqua anji vauqänqe, Kraisi Iqu äpakonqgetani, Goti Hanjuwä Iqu Ique ganä anji äyä ävauqumuatkqe. ²¹ Ii tiinji. Äpakonqä ämaekqe, ämaqä hñqu etanqgeta, anji vauqänqe, ii ämaqä huiziquvi. ²² Ämaqä eeqänänjä, Atamä iquesanä äpakonätqänjuwä-pa, anqumä hänjä vauqumuatkänqe, Kraisi Iquesanänqe. ²³ Itanqa eeqänänji, kiqänqakiqänqayai. Ämaqä kiñganänji, ii Kraisi Iquvi. Qänakndanji, Iqu qua täunqä anqu quvepäniqänqä, ämaqä Iqueqänänjä iqua, anji vaupnuwi. ²⁴ Itani yoqä naqä-tänätä, yänänqänqä-tänätä eeqänänjä äpmeñuwä iunji, Kraisi Iqu qui imäkäqetani, nätmätqä eeqänani miqänqe, Goti Kaniqueä hipa iu väniqe. Ii hiunji yäpakiyi. ²⁵ Ii tiinjä etanqiyi. Kraisi Iqu, Iqueqä mäkä-hunqä iquau, Iqueä yäpä iqinyä äpmuatetqänqanqä, nätmätqä eeqänänjiu äpakänä ämiqa uwqäniqe. ²⁶ Mäkä iinji qäpu etanqa, yäpaki äpakonqä ique hämänä hma imäkäniqe. ²⁷ Iinqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä. “*Iqu nätmätqä eeqänänji, Iqueqä yäpä iqi ekqeqä.*”† Kukñuä iqu, tiinjä ätätä ätqi. Nätmätqä eeqäpnänji, Goti Iqu Kraisi Iqueqä yäpä iqi eätäqänqanji, Iqu Iqueqä-kiuänji yäpä iqinji maenqä ma ikqe. ²⁸ Itanqa nätmätqä eeqäpnänji Iqueqä yäpä iqi wiqanqutqänqanji, Ymeqä Iqu Kiqä-kiuänji, Goti Iqueqä yäpä iqi enäniqe. Goti Iqu nätmätqä eeqäpnänjä, Ymeqä Iqueqä yäpä iqi hiñuiqänä ekqe, Ymeqä Iqu, Goti Iqu eeqänänjä iunji äminiqänqä e imäkäniqe.

Ämaqä pizqä iqua, anqu mävuqñqä etanqutqe, änäänqe?

²⁹ Ämaqä hñqua, pizqä iquau yätamäkqenqe, asnjä ämetqänjä. Itanqa ämaqä ae äpäkombqä iqua, anqu mävuqñqä naqä-qakuänä etanqutqe, ga ämaqä asnji, pizqä iquau yätamäkqenqä ämetqänjuwä iqua, äänä imäkpnuwänqe? Inji iqua asnji, iinjä iquauñqe, sunqä ämetqänjä? ³⁰ Tiinjä-pqä inänji. Ne kukñuä äñgui awä ätuätunquä imñi, qu qui nemäkpnqä itqänjuwitanji, qae mäpmeqä, hanjä-iqä qäpisaqäpisanji, sunqä ämetqänju? ³¹ Nyämaqäüä, nyi hea ique-iqenji, pizqewä ae äyä äpakonäqisätqänä. Inji neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu, hesä anä pmetanqdenqä nyi yeeqä naqä-qakuä itmä, sä etqä. ³² Itanqa nyi hiveqä-yaqueqä hiqiyqä Epäsäsi du äpmeñuwä itä mäkä äunqque, ii nyi nqä änyinqä dutanä imäkkqä etanqutqe, yätamäkqä iquesanji squä mamniqäwä? Ii tiinji. Ämaqä hñqua kukñuä tii ätätqänjä. “*Awinqa päkonatunqeqä. Inji ne tänqanji, buayätä eqätä gmanqatunquänänñiqä.*”‡ Ämaqä, äpäkombqä iqua anji mävuqñqä etanqutqe, kukñuä iinji qänaknä ianä. ³³ Ämaqä hiqä knuä äñgui qui emäkätqänjuwä iquauñi, hiñuinä mäqunquä pambu. Kukñuä hñqu tiinjä äwi. “*He ämaqä ququvqänänjä hñquatä näueqä imäknäpu qanä anä ikipiyitanji, iqua hiqä suqä äñgui yuuwä hetäupñqäüä.*” ³⁴ Hesänjä hñqua, Goti Iquenyqä naqä-qakuä maqñqä etanquwinqe, he suqä qäyunänji ipu, knuä jänänänjinä indqänäpu, suqä quvqe vquatämäupu. Nyi kukñuä iinji, womba etapätmä etqä.

Huiwä anji vauqe, aanjä huitanjinqä

³⁵ Inäqe ämaqä hñqu yatñqä tii iänä. “*Ämaqä pizqä qua äptepqä butanji anqumñi hänjä-pmeqänqe, Goti Iqu qunji, äänä imäkätä vauqumu-atäniqäwä? Huiwi, äkitanji nyqä vauqumu-atäniqäwä?*” ³⁶ Si kukñuä iinji, qäyasäqi ätnä. Nätmätqä piikä hmbu qua mämä vowä ämäuesqe, piikipu

† 15:27 Apqä Bukä 8:6 ‡ 15:32 Asayä 22:13

pizqä ganä iqanğa, baki inğa äukauänä. ³⁷ Si sngumetqänä-qe, ä ipnqä käukuä piikänä-qe vowä ämäuesqe, si piikinä vowä ämäueni. Inäqe kiqä baki, piikä ique asänänä iinjänqä ma, huitanä äukauänä. ³⁸ Piikä iinjä iqueni, Goti Iqu Iqueqä äwiñqä iuta, Kiqä-kiuä imäqanğqetani, kiqä baki, huiwä kiqä-tänä hiänä. Itanğa piikä ique-iqueni, quwqä bakiuqä huiwi, aanä qäyunänänqä vquänä.

³⁹ Nätmatqä eeqänäni, qu huiwi naqä-hnğunä minqä inä. Ämaqä iqua, hiveqä-yaueqä iqua, ynğä iqua, itanğa hämapäkä iqua, quwqä huiwi, huitänä-huitanä änyänä. ⁴⁰ Itanğa, nätmatqä huiwä-täni, hui qäukuä haqä yätu witangi, hui qua iu äwi. Itangi nätmatqä qäukuä haqu yätu äwiñqä iuqä qeqätqe, qua iu äwiñqä iuqä qeqätqe-täni, asänänä ma, huitanä-huitaniyi. ⁴¹ Mäptqe, qeqätqe, kiqä-tänä etanğa, qanui, kiqä qeqätqe, huitanä-täniyi. Itanğa qätäqueqe, huitanä-huitanä epiyitani, qeqätqe, quwqä-quwqä-täniyi.

⁴² Huiwi huitanä-huitanä ii enqä-pani, ämaqe pizqä äpäkonäpu anğu vauqe, asänänä iinjä. Ämaqä huiwi qua äptepqe, piyanäweqe. Inäqe huiwä qua-mända anğumä vauqe, piyanä mäweqä yänä. ⁴³ Ämaqä huiwä qua äptepqe, ii womba vqetä yänänäqñqä maeqätänqe. Itanğa huiwä qua-mända anğu vauqe, yoqä naqä-tänätä, yänänäqñqä-tänätänqe. ⁴⁴ Huiwä qua äptepqe, ii qua täu pmeqänqe. Itanğa huiwä anğumä vauqe, ii Dñä Änğua Iquesa eä, dñä iquvi. Huiwä qua täu pmeqänqe, naqä-qakuä eänqetani, huiwä Dñä Änğua Iquesanä-pqe, naqä-qakuä inä eä. ⁴⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiñji tuwanuä äqänä äwi. “Ämaqä hiñuiqänä Atamä iqu, häñä-pmeqä-qu ekqe.”§ Itanğa Atamä Qänakñä Iqu, dñä eätä, ämaqä du häñä-pmeqä-vqänqä äyä ekqe. ⁴⁶ Ämaqä Dñä Änğua Iquesanä Iqu, kiñganä hiñuiqä ätimäukqä-ma, ämaqä qua täu pmeqänqä iqu ganä timäuqanğa, Dñä Änğua Iquesanä Iqu qänaki ätimäukqe. ⁴⁷ Atamä hiñuiqä ätimäukqä iqu, Goti Iqu qua itä imäkkqä eä, qua iutanä iquvi. Itanğa Atamä qänaki ekqä Iqu, qäukuä haqä yätutanä Iquvi. ⁴⁸ Ämaqä eeqänänä qua iutanä eänğuwä ii, qu ämaqä qua iuta ätimäukqä iqu enqä-panä asänänä iinjä. Itanğa ämaqä eeqänänä qäukuä haqä yätutanä eänğuwä ii, qu Ämaqä qäukuä yänisanä Iqu enqä-panä asänänä iinjä. ⁴⁹ Inji tängani, ne ämaqä qua iutanä ekqä iqu enqä-panä, asänänä eänğue, inji qänakndanji ne Ämaqä qäukuä haqä yätutanä Iqu enqä-panä, asänänä iinjä hianique.

⁵⁰ Nyämaqäuä, nyi, “Ii tiñä etangi” etqä. Nätmatqä pizqä yätñqä hui, nätmatqä pizqä miqä iqueuñi, mämeqä itä, anä mäpmeqänqe. Iutani huiwä pizqä yätñqä itäqetani, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä yäninjä, nätmatqä wänqä-qäpu mämeqä itä, anä mäpmeqänqe.

⁵¹⁻⁵² Nyi kukñuä zä äwiñqä hnğu hetmqä iqäqä-qae, qätä nyipu! Ne eeqänänäni, pizqä hämänä mapakonqä yaniquä etanğqä-qe, hääwä yäpakiqu tii tämäuqanğani, neqä hiñui hikueä ptqä maqänä äqiyqupani, neqä huiwi, iinjä itä kunmäknäniqe. Hääwi iinjä tqanğani, pizqä äwämıtpqä imdanji, pizqä anğumñi mapakonqänqä anği vaupnuwi. Inğani neqä huiwi änyä-hänä kunmäknäniqe. ⁵³ Huiwä qui imäknätä äpäkonätñqä tqe, qui mimäknqä itä häñä hea ique-ique pmetäniqä diñqe, änyä-häninjä äkunmäknänqiyä. ⁵⁴ Huiwiqu iinjä ae äkunmäknanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqä tiñji, qäyunä timäuänä.

§ 15:45 Ipäqäkqe 2:7

*“Goti Iqu mäkä yänänäqñänänä itä, äpäkoñqä iqueni ämäwqätäuyä.”**

⁵⁵ *“Äpäkoñqä iquki, tqä yänänäqñqä ämaqe ämäwqätäutñqe, äñgiyi? Äpäkoñqä iquki, si ämaqä zi miqutesinqe, äñgiyi?”†*

⁵⁶ Äpäkoñqä iqueqä zi, ii suqä quvqe, qenyänji. Itanga suqä quvqä iqu kiqä yänänäqñqä meqe, ii kukñuä-suqä iquesanji. ⁵⁷ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesanji, mäki ämäwqätatunquä inemäkätñqenqä, ne “äñguiqä” ätuanä.

⁵⁸ Iiñinqe, ñqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, nätmätqä hui ktäqä-ktäqä meqiyqänqä yänänäqñqä tqäutpñqe. He Naqä Iquenyqä wäunjuä dñä huqä ii imäkätqänjuwi, hiñgi meqänqä ma, qakuä-tänjä iyyi. Mä iñinqe, hea etä zä ävätä, Naqä Iqueqä wäunjuinqänä kñuä neyquätñqänänji.

16

Jerusälemä äpmeqä iquau yätamäkqenqä, mbqä aquvä qäpñqä ätukqenqä

¹ Täñganji nyi he Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä Jerusälemä äpmeñuwä iunqä mbqä aquvä qäpñqä iñqä kukñuä hetmqe. Ii imäkqänqe, nyi ämaqä Goti Iquenyqä qua naqä Galesiya iu aquvä äqänätqänjuwä iquau ämotquakqä-pa, he-pqe asänä imäkqäpñqe. ² Nyi anqumä äpmqänqanji, he iquau wipñqe aquvä maqiyäqisqä ipnuwänqä manyinqanqetani, wikä ique-iqueqä hiunji kinqanänä iqueni, hñqunä-hñqunänä-quenä, mbqä ämepiyi, iwäsäupu, hiqä anju pñqä eqäpñqe. ³ Nyi iqi ae ätimäutmänqanji, ämaqä he atäunjuä ipqä iquauñi, hiqä nätmätqä iñitä, nyaqä tuwanjuä äqämqetä, äma upñqe, ävätmä Jerusälemänqä ändowatmniqe. ⁴ Itanga nyi-pqe, du qäyunqä äwqñqe äñguä hiqanqutqe, iqua nyitä anä wanique.

Poli iqu, Korinä timäuninqä ätukqenqä

⁵ Itanga nyi qua naqä Masendoniya iu äpmeñuwä iunqanä hiñuä äqunäkämitanji, qänaki, emamñinqe. ⁶ Nyi maqñqä enä. Hesänji hiunji hmbunji anä pmeniquti? Ä äsqinyqä evämamqä iqanqanji, he nätmätqä qanä ändma wätñqä iunji, yätamäkqä nyipnuwänqä dñqe, yunjuä naqänänä äqunätä, iiqä qäpu päwqanqanqä, äpakänä hesä anä pmeniquti? ⁷ Nyi hñqäqinyqä äwätmänqanji, he kukñuinä etmä, maqänä maiqutäuqänqä, manyinqqi. Inäqe Naqä Iqu nyi hesä anä pmeqänqe, hiñuinä ñqänqanqutqe, nyi hesä anänji, hiunji kuapanä pmamñinqä änyinqi. ⁸ Nyi Epäsäsi täunji, hiunji naqä “Pendikosiuä” ätmiñuwä iqu ätimäuqanqanqä pmetmä. ⁹ Äpmeñqä täqinji, ämaqä kuapanänji, nenyqä mäkänqä qäyä itqätanquwä-qe, nyi qokä-apäkä huiñi, Goti Iqueqä ämaqänä epñqä yätamäkqä wimqä dñqe, nyinyqä hänaqä inqi. Iiñinqe, täqi pmetmä.

¹⁰ Timoti iqu henyñqä äquvepqe,* iqu henyqä zä miqä yätñqe, he yeeqä ävätmepu äñguänä mipu. Nyi iñä etqe, iqu Naqä Iqueqä wäunjui, nyi itñqä-ma asänä imäkätñqä-qu etanqi ätqä. ¹¹ Iqu iqi emeqanqanji, hesanä hñqua, ique yeeqä mävätmegä iqä dñqe, hiñuinä mäqunquä pa iqäpnä. Itanga iqu, nyinyqä nyämaqä huiziquatä ppñqä dñqä hiñuä äqunmä

* 15:54 Asayä 25:8 † 15:55 Hosiya 13:14 * 16:10 1 Korinä 4:17

pmamniqe. Inġitani iqu nyi angumä änyimetnqänä evämeqanġani, iqueqä qanä wätñqä iunġi, äwqä hanuä änyä wätñqänä yätamakqä väwqatqäpnä.

¹² Täñġani nyi kukñui, neqä neyämaqä Apolosi iquenyqä hetmqe. Iqu neyämaqä huiziquatä henyqä quvepñqä, nyi iqueni kukñuä yänänäqñqänänä ätuätñqä-qe, iqu täñġanqä, mäwiñqä itqäuä. He emetñqä, hiunġi hñque, iqu, ‘Täñġani qäyunjñqä’ kñuä vqanġa, inġa emeniqe.

Poli iqu, qu äänä ipnuwänqä diñqä, kukñuä yäpakä ätkqenqä

¹³ He äñġuänä ätäuqämepu, quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, itanġa zä miqä, yänänäqñqä tqäutñqä. ¹⁴ He nätmätqä eeqänänä imäkäpiyä iunġi, huiziunqä qeqä emänätäqä iuta imäkqäpnqä.

¹⁵ Nyämaqäuä, nyi he evauqumuatmqä änyinġi. Stepanasi† iquenyqätä, huizi iqueqä anġiu anä äpmeñuwä iunqätäni, he näqñqä. Hiqä qua naqä Äkaiya iunġi, iqua quuvqä ganä eqiyäpu, ga quwqä-quwä wäunġi, Goti Iqueqä ämaqä iu yätamakqä vqänqä, ämakuwi. ¹⁶ Itanġa he ämaqä iquautä, itanġa huizi, wäunġuä asänä itqänuwä iquautäni, iquauqä yäpä iqi pmetñqä änyinġi. ¹⁷ Korinä iu äpmeñuwä iquenä, yätamakqä nyiyqänänä hma etanġuwänġa, Stepanasi ique, Potunatusi ique, itanġa Äkaikusi ique, hesa änyimepu, heyaqä anġi ämequwiñqä, nyi aquvänä iqä. ¹⁸ Iqua yänänäqñqä he emäkkuwä-panġi, nyi-pqä inä nyimäkquwi. Inġi he ämaqä iinġa iquauñqä, “Ämaqä qäyunänä iquayqä” kñuä indqänäpu, äñġuä itquapñqä.

“Ne henyqä hui mimäuqä inunä” tqenqä

¹⁹ Jisasi Iquenyqä qua naqä Eesiya täu aquvä äqänätqänuwä iqua, qu, “Ne henyqä hui mimäuqä inunä” etqä. Itanġa Akuila iquä, Presilatä, itanġa ämaqä Jisasi Iquenyqä iyaquiyqä anġiu aquvä äqänäqäsätqänuwä iquatä eeqänä, “Yää nquauä! Ne henyqä hui mimäuqä inunä” etqä. ²⁰ Neyämaqä täqinä eeqänänä iqua, “Ne henyqä hui mimäuqä inunä” etqä. He äminäpiyänġani, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunġi, quneqä inġpñqä. ²¹ Poli iqunä, henyqä hui mimäuqä itmä, kukñuä tä, tuwanġui nyi nqä hipaitä äqiyqä. ²² Inġi ämaqä tqü-tqu, Naqä Iquenyqä mäwiñqä iänqä iqueni, Goti Iqu qui iwimäkätñqä änyinġi. Iyää, Naqä Iquki, si biyä! ²³ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmätqä äñġuänänä hiñġi vqe, etapquä. ²⁴ Itanġa nyi nqä-näuänä, Kraisi Jisasi Iquä ämuänmitanġi, nqä äwqä, he eeqänänuenä etapqä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

† 16:15 1 Korinä 1:16

Tuwanuä, Poli iqu qänakni 2 Korinä pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiŋuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Korinä iu äqänminjuwä iquatanä hŋqua, Poli iquenyqe kuknuä quvqä tätqätanqä, iqu äwqä quvqä wiŋganŋi äpmakqe. Iqu quwqä kuknuä quvqä jänä wimäkätŋqä tuwanuä tä äqäkqe. Iqu knui, “Nyi qutä kuknuä jänä ae imäkanitanŋi, quŋqä yeeqä anqumä nyinyätŋqeqä” indqänqce.

Tuwanuä tä kiqä kuknuä kiŋganäŋi, tiinji. Poli iqu kuknuä yänänäqŋqä, Korinä pmeqä iquauqä suqä quvqä huiŋqä hiŋuiqänä äqiyämäukqenqä, anqumä ätuätä äqäkqe. Iqu tuwanuä hiŋuiqänä äqiyämäukqä ique qiyätŋqä mäwiŋganŋi, qu ique hŋgisana itquepu, kuknuä quvqä ätminjuwä itanqä iutanŋi, iqu qu jänä iwimäkätŋqä kuknuä yänänäqŋqce äqäkqe. Qu iqueni qätä äwiyäpu, quwqä suqä quvqä jänä ae imäkqanquwitani, täŋganŋi iqu aquvanä kiinä itä, tuwanuä tä äqäkqe.

Hea inqanŋi, Kraisi Iqueqä yoqä-tänqä, qua Jutiya iu pmetanquwä iqua, nätmätqenqä äwa itqätanqä, Poli iqu mbqä hui äma äwätä iquau väniqenqä aquvä äqäminqce. Iinä etanŋi, tuwanuä awä iqinŋi (saptä 8-9), qu-pqe wäunjuä tquenqä mbqä hui aquvä qäpŋqä iinqce, Poli iqu Korinä iquauqä äwqä vauqumuätätŋqä ätuätä äqäkqe.

Kuknuä yäpaki, Poli iqu tii ätuätä äqäkqe. Ämaqä hŋqua, “Jisasi Iqu ne wäunjuänqä änandowatkqeqä” quanqä ätuäpu, Korinä iu äpmapiyi, Poli iqueqä yoqe mändi äkittqiyäpu, ga wäunjuä Jisasi Iqu ique äwikqeu, qui iwimäkŋqä iminjuwi.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Poli iqunä, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iutanŋi, Kraisi Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änandowatkqä iqunji. Ga nyitä, neqä neyämaqä Timoti iqtä, ye tuwanuä tä he Goti Iqueqä yoqenqä anä-himqä Korinä iu aquvä äqänätqänuwä iquenqätä, Iqueqä ämaqä huizi, qua naqä Äkaiya im-imä äpmejuwä iquenqätä äqiyque. ² Neqä Goti Apicutä, itanqä Naqä Jisasi Kraisi Iqtä, qeqä imänqeuta hiŋgi etapäsinyä, äwqä hanjuä imbu pmetŋqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iqu äwqä hanjuä iwimäkqanqenqä, “änquiqä” ätkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänji. Itanqä neqä Goti Apiqu Qäqu, ämaqeuŋqä huäqä äumäkätä, äwqä hanjuä imäkänyuewiqä Iquvi. Iinŋqce ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutanä, äŋguä iwimäkquanä. ⁴ Ga ne hanjä-iqä äki-äki meqanqce, Iqu äwqä hanjuä inemäkqanŋi, ne iinŋi ae ämakquä iutanŋi, ämaqä hanjä-iqä äki-äki meqanquwä iquauŋi, quvaqä äwqce asä iinä iwimäkquatunqce. ⁵ Ii tiinji. Hanjä-iqä, täŋä-hunqä Kraisi Iqu kuapänä ämamiŋqä-pa, ne-pqe inä ämetunqce. Asä iinŋi, Goti Iqu Kraisi Ique äwqä hanjuä iwimäkqä-pa, Kraisi Iquesanŋi nenyqä äwqä hanui äquvepätqäuä. ⁶ Ne hanjä-iqä ämequque, ii heyaqä äwqce hanjuä emäkqanquti, Goti Iqu anqumä hanjä emäkäqumuätätŋqä iiyi. Ga Goti Iqu ne äwqä hanjuä inqä inemäkqe, ii heyaqä äwqce, hanjuä emäkätŋqä iiyi. Iutanŋi, he hanjä-iqä, täŋä-hunqä,

ne ämetunquä-pa ämepiyänğanı, yänänäqıñqä ämapu tqäuqäpnä. ⁷ İni ne henyqä kñuä indqänqä yänänäqıñqıe tiñjä ämenju. “Hanjä-iqä ne ämetunquıe, qu asä ii ämetqänjuwä-pa, äwqä hanjuä inqä-pqıe, ne ämequ-pa ämepu, yänänäqıñqänänjä tqäutpıñqänänjä.”

⁸ Nyämaqäüä, hanjä-iqä ne qua naqä Eesiyau pmetanğua änemakqä iquenyqe, he näqıñqä epıñqä änenği. İni hanjä-iqä naqänänjä änemetä änakittqiyqanği, neyaqä yänänäqıñqıe aanqä etä, “Hanjä pmenquatiyä, ä tanğa tä qe päkonanquatiyä?” kñuä änemiñqıe. ⁹ Naqä-qakuänänji. Ne neqä qeqä-quuvqä tämdanı, hanjä-iqä ämitanä, “Ne näwinyä äpäkonanqunä” indqänmiñqıe. Hanjä-iqä iñjä änemakqıe, ii ne neqä yänänäqıñqıenqä mindqänqä, Goti ämaqä pizqä anği vauqumuatqä Ique-qenqänä indqänatunquänänji. ¹⁰ Hanjä-iqä aanjä ququvqänänjä iqu, ne pizqä ae änapäkmätä iqanğqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu ne anğumä hanjä in-emäkkqıe. Ga Iqu asä iñji, anğumä inemäkänä. Auä, ne kñui, yänänäqıñqä tii indqänänä äpmenju. ‘Goti Iqu hanjä yqänä inemäkquäniqeqä.’ ¹¹ İñäqıe, he ne yätamäkkqä nepıñqıe, Goti Hanjuwä Ique yatıñqä vqäpıñqänänji. İni Iqu ämaqä kuapänänjä iuqä yatıñqıe qätä äwiyätä, kimanı ne anğuanänjinä inetquequänä. İwä ämaqä huizi, Goti Iqu, ne iñjä inemäkqanğqıenqä, qu Iqueni, “änğuiqä” tupunä.

Poli iqu, “Nyi emamniqeqä” ätukqıe, quanğä mätquä ikqenqä

¹² Neqä suqıenqä kñuä täunda iwäsäutanänğanı, yeeqä kiñji, tiñiñqä änenyätıñqıe. Neqä suqä qokä-apäkä eeqänänjä iuqä hiñuä iqi itunquıe, ii suqä quanği ma, suqä jänänänjitä, naqä-qakuitänji. Ne suqä tqıe imäkquatuñquä näqıñqıe, ämaqä qua iutanı ämetqänjuwä-panjä ma, Goti Iqu Iqueqä suqä nätmatqä hiñgi vqä iuta änätapkqıe. I etanği, suqä iñjä iqua, huiziüqä hiñuä iqi imäkätanä-qe, heyaqä awä iqi äpmenänğanı, änäänä imäkmiñqıe. ¹³⁻¹⁴ Ne henyñqä tuwanjuä äqiyämäuqısätunquıe, ii kukñuä hui zä mäwitänği, he a ätäupu näqıñqä mapıñqä diñqeyi. Ga he tanğanı neqä kukñuiñqıe, näqıñqä hui ae ämepiyä-qae, ga he iñqä näqıñqä yasämänä etpıñqä änyıñği. İwä hiunji neqä Naqä Jisasi Iqu anğı äpätqänğanı, he nenyqä yeeqä kiñjä iqanğpi, ga ne henyqä-pqıe asä ii yanıqıe.

¹⁵ He Korinä pmeqä iquenä yeeqä iñjä qäyunä ipnuwänqä quuvqä eqiyätmä, henı hıñquaqı emamniqä iñqä kñuä ämakqıe. İtanğa iutanı, Goti Hanjuwä Iqu henı, anğui hıñquaqı emäkäniqıe. ¹⁶ İi tiñji. “Nyi Masendonıyanğä äumqıe, he ganä emamitanı, ga iqısanı, nyi anğı emetmä, hesä iqi äpmamitmqetanı, qua naqä Jutiya iunqä umniñqıe, nätmatqä qanjä ändma wäniñqıe yätamäkkqä nyipnuwänqıeqä” kñuä änyikqıe. ¹⁷ Nyi “iñjä imäkmqänä” kñuä indqänğqıe, ii nyi kñuä hıñquaqı-hıñquaqı nyiyqanği, tuwanjuä qanyä iñjinä etätmä äqäkkqäta? Ä ämaqä qua iutanä enqä-panjä eämä, kukñui, Auqätä, Oeyqätänı anä equmuäkätmä, quanğä etkkqäta? İi hmanji. ¹⁸ Goti Iqu Iqueqä kukñuä eeqäpnänjä iunı qänaknä itıñqä-pa, ga nyi naqä-qakuänänji tiñjä etqä. Neqä kukñuä he etätaqä iunı, Auqätä, Oeyqätä anä maequmuäkıñqä eä. ¹⁹ İi tiñjä etanği. Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqu, Auqätä, Oeyqätä anä equmuäkätä tqä-qu hmanji. İqutanı, “Auqä” tqä iqunä äyä äwi. Iquenyqe, nyiu, Silasi ique, Timoti ique, ne kukñui, heyaqä awä iqi ätqäuanä, awä äyä etmiñqıe. ²⁰ İni Goti Hanjuwä Iqu, “İmäkmqänä” ätätä kukñuä guä ämäsäukqä eeqänänjä iunqıe, Jisasi Iqu, “Nıñqä” ätätä, naqä-qakuä imäkqä Iquvi. İiñiñqıe, ne Iquesanı, “Naqä-qakuiqä” ätätanä, Goti Hanjuwä Iqueni, yoqä naqä äyä ävätunquıe. ²¹ Goti Iqu Kiqä-kiuä

nesä, hesä, Kraisi Iqutä ämuännatunquä dinqä yänänäqñqä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunüä ae änatäkqe. ²² Itanğa ne Iqueqä etaninqüä ämänätquetä, itanğa nätmätqä änguä huizi pñqä mänaiyquätñqenqe, kñuä änguä nätapätñqä hiqñqä enqä-pani, Iqu Iqueqä Dñä Änguä Iqueni, neyaqä äwqä yäpä tämä ae äpmuatänaikqe.

Poli iqu qñji, maqänä mäwimeqä ikqenqä

²³ Goti Hanjuwä Iqu, nyi kukñuä tätqätangqeuñqä iwäsäutñqä tääqä ätuätmä, naqä-qakuänä tiñjä etmqe. “Nyi ‘Ängumä emamniqeqä’ etkqeuñi, memeqä ikqe, ii nyi he emetmä äkasuwä etqangundqänğa, äwqä hanjä heyäniqä etanğiyi.” ²⁴ Ne hiyaqä quuvqä heqiyqä iu mämiqä itunquä-qae, nyi tiñji maetqä imä. “Ne ämitqänünä.” Oeyä. Hiqä-hiuänji, quuvqä eqiyäpu, yänänäqñqä ae äyä ätqäuänjä. Mä ne hesä wäunüä anä itunque, ii he yeeqä ipu pmetpñqä itqänju.

2

¹ Inji, “Nyi ängumñi, quvaqä äwqe, täñjä iwimäkqänqä mäwimeqä imä” kñuä indqänğqe. ² Iwä nyi emetmä, äwqä hanjä etapqanğumdqe, nyi aquvänä imqä nyimäkqe, tqukä? Ämaqä nyi quvqä iinjä etquamqä iquenä, he qäquenänji. ³ Nyi äpmqe, ämaqä nyi aquvänä imqä nyimäkqänänjä iquenä, iñji miqä ipnuwänqce manyinğangi, kukñui hiqä suqä quvqenqe, tuwanüä äqiyätmä, hñuiqänänji qe ätnämäukqe. Kñuä yänänäqñqä ti indqänğqe. Nyi yeeqä itmä emeqanğundqe, he-pqe yeeqä inä ipnuwänqä. ⁴ Nyi henyñqä tuwanui äqiyätmänğani, äwäwa kiinjä itmä, ñqä qeqe, piyänqiyqanği, kñuä kiinjä äqiyätmä iminqe. Tuwanüä iñji, nyi heyaqä äwqä imñi, hanjä-iqä etapmqenqä maqiyqä ikqe. Oee. Ii nyi henyqä aanä kiinjä änyinätñqä dinqä, näqñqä mapñqenqä äqäkqe.

Suqä quvqä imäkqä iqueni, äwqä hanüä iwimäkqenqä

⁵ Inji ämaqä hesanjä hñqu, ämaqä hui-mända quvqä itquetä, äwqä hanjä-iqä ävätqä sätäti, iqu hanjä-iqä iñji, nyi mändapqä pa yänä. Iñqe nyi kukñui, haqä nändi ätqa mäwqä ma imä. Inäqe heyaqä awä iqi äpmenqä hñquesanji, eequenä äwqä hanjä-iqä hui äyä ämakuwi. ⁶ Hesani kuapänänjä hñqua aquvä äqänäpu, “Ämaqä iqu, iqueqä quvqenqä kimani, hanjä-iqä iñji ämetñqeqä” ätäpu, ii ävätqänjuwä-qae, qäpu tiñqe. ⁷ Inäqe tängani, ämaqä iqueni, hanjä-iqä naqänänji mattqiyqä yätñqe, he anğumñi, iquenyqä qeqä etqanğuti, iqueqä suqä quvqenqä äwqä hanüä änyäpu, iqueqä äwqä-pqe hanüä imäkänjuwäwipñqe. ⁸ He ique iinjä iwimäkäpu, heqä iqueniqä kuapänä enqä ämotquapñqä, yänänäqñqä etqä. ⁹ Nyi henyqä tuwanüä hñuiqänä äqäkqä iqu, he nyaqä kukñuä nätmätqä eeqänäninğä etqanğqe, qänaknä ipñqäpiyä, ä hñgisänä ipñqäpiyä-tmä, yamwiqä emqä äqäkqe. ¹⁰ Ämaqä hñqu suqä quvqä imäkqanğa, he iqueqä quvqenqä äwqä hanüä hinqanğutqe, nyi-pqe iinjä imäkmä. Inji nyi, quvqä hñquenqä äwqä hanüä imäknmqä etanğutqe, he yätamäkqä emqe, Kraisi Iqueä hñjuä iqisa imäkqe. ¹¹ Nyi iinjä imäkätñqä di, ii tiñinqe. Ne Setänä iqueqä kñuä indqänqetä, suqenqätänji näqñqä eätanitanji, yamwiqä äneyätä, ämänaqutäuqenqe, mänenğqiyä.

Kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä wäunjuñqä

¹²⁻¹³ Inji nyi Kraisi Iqueqä kukñuä änguä we-hunqä-tänji awä tmqñqä, anjä-himqä Troasi iu timäuqanğani, Naqä Iqu nyi wäunüä iinjä imäkmqñqä qäyä äutenjikqä-qe, neqä neyämaqä Talusi iqu iqi mäpmetanği äqunumi,

äwäwa kuapänä itmä, ämaqä iqi pmeqä iu ävämani, Talusi iquenqä qävqä, qua naqä Masendoniya-mändanqä äukqe.

¹⁴ Inji nyi tänngani, Goti Hanjuwä Iqueni, “Änguiqe” tiininqä ätquä. Kraisi Iqu ne angi inetmetnqä wäunuä yänänäqñqä imäkminqenqä awä täkiquatunqë, Goti Hanjuwä Iqu hiunji ique-ique im-imä änätma ikitnqenqä ätquä. Itannga iutani, kuämiqä andnjä tä ikeqanqä sisnyanä im-imä äweqä-panä iinji, ämaqä im-imä äpmejuwä iquauni, Kraisi Iquenyqä näqñqä epñqä ätuäkitqänju. ¹⁵⁻¹⁶ Ne nätmatqä jinanä-weqä ii enqä-panä iinjä etangu, Kraisi Iqu inetmetä, Goti Hanjuwä Ique änawikqe. Ga ämaqä hänjä hea ique-ique pmeqä hänaqä iqi pmetanguwä iquauni, neyaqä jinanä-weqä ängüä enqä-pa iqu ämuänyäqe, ätumanji, hänjä-pmeqeunqä yänqiyä. Itannga qui imäkmbnqä hänaqä iqi pmetanguwä iquauni, neyaqä jinanä-weqä ängüä iqu, piyanä-weqä enqä-pa muänyqanqä, ätumanji, äpakonqeunqä wänqiyä. Ga wäunuä tnänjä iinji qäyu imäkätñqe, tqukä? ¹⁷ Ämaqä kuapänäni, mbqä mapñqä Goti Iqueqä kukñui awä ätuätqänjuwä-pa, ne iinjä miqä itqänju. Oee. Inäqe, Goti Iqu änandowatqanqä, ne Kraisi Iqutä anä ämuänanä, Goti Iqueqä hinjuä iqiñi, Iqueqä kukñui äma, quanqä matqä, naqä-qakuinä ätuäkitqänju.

3

Goti Iqueqä kukñuä guä änyä-hänjä ämäsäukqä iqueqä wäunjuinqä

¹ Ne neqä-neuänqä iinjä ätätunqë, ii he nenyqe, “Qu quwqä yoqe haqeqä ämamänätqänjä” kñuä heyäniqi? He ämaqä hnquauqä suqenqä näqñqä mapñqä diñqe, iqua tuwanui, huizi hnqu quwqä suqenqä äqäkqe, etapätqänjä. Iwä ne ämaqä iinjä iqua enqä-pa eanä, he neqä suqenqä näqñqä mapñqä diñqe, ne tuwanuä ämaqä huiziqua nenyqä äqäkuwi, etapatunquäta? Ä ne, tuwanuä he nenyqä äqäkuwi, huiziquauni ämotquetunquäta? Iinji, aanqä eä. ² Ämaqe, neqä wäunjuinqä näqñqä mapñqe, hiqä-hiuä neyaqä tuwanuä enqä-panuenji. Itannga kukñuä tuwanuä iu äqänänqë, neyaqä äwqä yäpä tämä äwi. Ga ämaqä eeqänänji, qu näqñqä epu, a täuqäpñqänänjä. ³ Inji ne wäunuä imäkätunquetani, he Kraisi Iqu tuwanuä ätnänjä iqi äqäkqä iqueni. Tuwanuä iinji, Iqu tuwanuä-qiyqetä äqäkqä ma, Goti Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä Dñä Änguitä äqiyekqe. Mä hikä mñä äquvasätä äqiyekqä ma, ämaqeunqä äwqä yäpä imä äqiyekqe.

⁴ Ne neqä wäunjuinqä kukñuä iinjä ätquque, näqñqä tiinjä eanä ätqu. “Kraisi Iquesani, Goti Iqu Iqueqä wäunui, ängüänänjä imäkquänqiyä.” ⁵ Ga anqumä, “Ne wäunuä hui, neqä-neuänä imäkätqunünä” ätätanä matqä iqu. “Goti Hanjuwä Iqu, ne imäkquatunqë inemäkquänqiyä,” ätätanä ätqu. ⁶ Ga Iqu kukñuä hnqanqä witätñqä guä änyä-hänjä ämäsäukqä iqueqä wäunuä imäkqä pmetatunquä-pqe, Iqueqä-kiuä inä inemäkkqe. Nätmatqä änyä-hänjä iinjä iqu, kukñuä-suqä bukä iu äqänä äwinqä iuta ma, oee. Ii Dñä Ängüä Iquesanji. Kukñuä-suqä bukä iu äqänä äwinqä iqu, ämaqä pizqä päsqänänjä-quvi. Inäqe Dñä Ängüä Iqu, ämaqeunji hänjä hea ique-ique pmeqä Vqä-qu eä.

⁷ Kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hikä iu äqiyätä, guä ämäsäukqä iqueqä wäunui, ämaqä pizqä päsqänqä qäyä etanqä-qe, kiqä yänänäqñqä motquetñqe, ii we-hunqetä äpkqe. Iinñqe, Mosisi iqueqä hipenjuuta we yänänäqñqä yqänä hunqä äquvepkqä iqueni, Israitqä iqua, hinjuä qumbnqä mäwinqä iminjuwi. Ii we-hunqä iqu qäpu eqanqanqë.

8 Kukņuā guā Goti Hanjuwā Iqu Dņā Aņguā Iquesā ämäsäuekqā iqueqā wäunui, asänänjä hmanji. Iqueqā yänänäqņqē, aañä hävemnäqņqā witänä. 9 Kukņuä-suqā iqueqā wäunui, ii ne kukņuä äminetätä, qui inemäkqā qäyā etanğqā-qe, iqu Goti Iqueqā yänänäqņqā motquetņqā-tänjä äquvepkqe. Itanği, kukņuä änyä-hänjä iqu, kiqā wäunui qokä-apäkä iqua jänänänjä epņqā iwimäkqā iqueqā yänänäqņqā motquetņqē, aañä naqänänji, huiziqueqe ämawqätäuä. 10 Tānğanji aañä hävemnäqņqā iinjä äwiqā iutanji, we-hunğqā wäunuä yäuä iqueqe, kiqā yänänäqņqē hma etqäuä. 11 Wäunuä yäuä kiqā nätmatqā iinjä hma etņqā iqu, hiñuiqänänji Goti Iqueqā yänänäqņqetä äpkqe. Inäqe wäunuä hea ique-ique witäniqā iquenyqe, Goti Iqueqā yänänäqņqā motquetņqē, aañä hävemnäqņqā äpätqäuä.

12 Inji ne kukņuä änyä-hänjä tqy yänänäqņqā eä, äpakänä witäniqņqā, neqā kņuä äwqe yänänäqņqā ävanitanji, zä miqā pemänä itanä, iquenyqā ätnänäqi awä ätätqänju. 13 Ne Mosisi iqu imiņqā-pa, miqā itqänju. Iqu äpmamiņqänğanji, Israitqā iqua, we-hunğqā iqueä hipenji mändi hiqanğqē, hiñuä mäqunquä ipņqänä, iqu yuä ktqā äpmuätänğqē. 14 Inğata tii tənğanğqē, Israitqā iquauqā kņuä iqe, hikä enğä-ma yänänäqņqā knätanği, qu kukņuä yäuä iunji a ätäupiyyä-qe, kiqā qakuinğqē, mağņqā etqänjuwi. Ii tiinji. Yui quwqā kņuä indqänğqā iu huäqā äutmbiyä enğä-panji. Yuä huäqā iinjä, huätä ävasqiyämäuqe, Kraisi Iquesanänji. 15 Inji tənğanğqā-pqe, Israitqā iqua, Mosisi iqueä suqā yäuä iunji a yqänä ätäutqänjuwi, ii yuä iinjä, quwqā kņuä iqä iu huäqā yqänä äutnänjuwi, kiqā qakuinğqē, mämeqā ipiyä iutanji. 16 Inäqe ämaqā hņqu iqueqā hņgisanä iqe ävquatämäutä, Naqā Ique hiqumuanjä vqanğutqe, yuä huäqā iinjä, huätä ävasqänği. 17 Naqā Iqu, ii Dņä Aņguä Ique. Inji Iqueqā Dņä Iinjä Iqu äkisqi äpmeņqē, iqinjä nätmatqā quvqā ämaqe u a kiqätqe, änä makiqätqā yänä. 18 Inji neñi, yuä neqā hipenji, ktqā mänaqumätäuqā-pa eä. Naqā Iqueqā wenyä-hunğqē nenynğqā äpätäqetanji, ne hiñuä yäqņqā enğä-panjä eanä, we-hunğqā nesänji, ämaqā huiziuñi äwiyänä. Ne we-hunğqā iquenji aañä hävemnäqņqā ämetanita, änakunmäkätäqetanji, Naqā Iqueqā wätqā enğä-panjä iinjä eanä, suqā Iqu imäkätņqā-pa imäkätqänju. Wäunuä iinjä, Naqā Iqu, Dņä Iqu eä, i imäkätqäuä.

4

Hañä-iqetanji, hänjä-pmeqā meqenğqā

1 Wäunuä, kukņui awä tquatunquä, Goti Iqu qeqā wimänğanği änätapkqā iquenji, ne mävquatämäuqā itanä, yqänä imäkätqänju. 2 Ne wäunui, quanğitā miqā itanä, Goti Iqueqā kukņui qäyā itanği huiumända makunmäkawqatqā pa itqänju, oee. Suqā womba meqā ämaqā zä imäkätqänjuwä ii, ne tuwä äwiyätqänju. Ämaqā eeqäpnänji, qu ne kukņuä naqä-qaku i awä tquaunğquetanji, neyaqā suqenğä iwäsäupu, kņuä tiinjä indqämbņqänä. “Äi, iqua Goti Iqueqā hiñuä iqinjä, wäunui naqä-qakuänänjä äyä imäkätqänjuä.” 3 Inji ämaqā hui ne kukņuä aņguä we-hunğqā-tänjä awä ätätunquä iuninğqē, quatinğqā mağņqā etanğpqe, ämaqā iinjä, qu Setänä iquesa qui näweqā imäkmbnuwänğqā imäkñätqänjuwä iquae. 4 Setänä, goti quanğä qua täu äpmeņqā iqu, ämaqā quuvqā maeqiyqā iquauqā kņuä indqänğqē, qņqanjä wiyqanğqetanji, kukņuä aņguä Kraisi Iqueqā we-hunğqā-tänji, qunji mäpatqäyqā itanği, itanğa Kraisi, Goti Hanjuwā Iqu hiwänyqā Iqueqā ktqā naqä-qakuä Iquenji, hiñuä mäqunquä ipnä. 5 Ne kukņuä awä ätätanänğanji, neqä-neuä haqeqā mämatnämänğqā

itanä, awä jänänä tiinjä äyä ätätunque. “Jisasi Kraisi Iqu, Naqä-queqä. Itanji ne Ique wivändqä eanä, heyaqä wäunuä heyqä äyä äpmenjunä.”

⁶ Goti, “*Hiawiqä imdanj we yqä äunänä*”^{*} ätänqä Iqu, Iqueqä we-hunqä iiji, ne änäpatqiyqanğa, ne Jisasi Kraisi Iquenji hinuä äqunätanä, Goti Hanjuwä Iqueä we-hunqenqätä, yoqä naqenqätäni, näqñqä ekque.

⁷ Inji Goti Iqueqä nätmatqä aanjä änguänäni ne iinjä änemakqe, ii ne aanjä ququvqä, yänänäqñqä maeqä, mbqä pätaunuä isua qua qondä iu änyänuwä-panjä, etanqquä iqune änemängqe. Ii ämaqeunji, tiinjä motqueqänqe. Yänänäqñqä naqänänjä ii, ne ämaqä-qunesa manä, Goti Hanjuwä Iquesanjqä. ⁸ Neñi hanjä-iqe ingi-ingisa änemetäqä-qe, qonjqä-aunjqä mäneyqä itñqe. Itanğa nätmatqä kuapänäni, neyaqä kñuä indqänqe, popo nakiqämätä iqanqä-qe, yuuwä hämänä mänatäqä itñqe.

⁹ Ämaqe quvqä inetqueqanğuwä qäyünä-qe, Goti Iqu mänävquatämäuqä pa eä. Qu qua iqi mänänguatqanğuwä-qe, qui minemäkqä itqänjä.

¹⁰ Hinjui ique-iquenji, ne neqä huiwiu hanjä-iqä iinjä ämetanä, Jisasi Iqueqä äpäkonqe äma ikitunque, ii ämaqe, qu Iqueqä häñä-pmeqä-pqe, ätnänä iqi hinuä qumbñqeyi. ¹¹ Auä, ne häñä yqänä äpmenänğani, Jisasi Iqueqä yoqetani, hanjä-iqe äpakänä ämetanä, äpäkonanätanä itanä-qe, hmanji. Ii tiinjä dunqe. Ämaqe, qu hinuä änaqänäpiyi, neyaqä huiwä äpäkonätñqä qäyä hiqanği, Jisasi Iqueä häñä-pmeqe äyä witanği qumbñqä. ¹² Inji ne hanjä-iqä ämetunque, neyaqä huiwi qui inemäkätä, ä napäkmätä itäqä-qe, iutani he häñä hea ique-ique pmeñqä, yätamäkqä eyätqäuä.

¹³ Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä ätänä. “*Nyi Goti Iquenyqä quuvqä ae eqämitanji, awä ätkqe qä.*”[†] Ne quuvqä asänänjä-tänjä eanitanji, quuvqä eqiyätanä awä ätätunque. ¹⁴ Ii ne näqñqä tiinjä enquä iutani. Naqä Jisasi Ique qua buta anği ävauqumuatkqä Iqu, ne-pqe Iqutä anği änävauqumuatätä, hesä, nesä, Iqueqä-kiuä tänjä iqi änätma wänqiyä. ¹⁵ Nätmatqä eeqänänjä ne iinjä änemetñqe, ii he yätamäkqä heyätñqeyi. Iwä he yätamäkqä iinjä meqanğuwitani, Goti Iqu Iqueqä nätmatqä hinği ävätñqä ii, qokä-apäkä kuapänänjä iu wimeqanğa, ga qu Iquenji, “änğuiqä” aanjä kuapänä tquanğuwitani, Iqueqä yoqe haqeqä peyquätñqe.

Goti Iqutä pmeqenqä

¹⁶ Goti Hanjuwä Iqu wäunuä ängüä iinjä imäkätqätanğqetani, ne Iqueqä wäunui mäwquatämäuqä itanä, yqänä imäkätqänju. Neyaqa huiwi qui imäknätñqä iqanqä-qe, neqä quuvqä qunuñuä tämä äpmeñqä iqu, hea ique-iquenji änyä-hänjä etqäuä. ¹⁷ Tiinjä etanğiyi. Ne tanğa tänjä-hunqä tä ämetunque, ii wänqäpu eä, äpakä mämeqä iquanä. Tänjä-hunqä iiji, ii ne qäukuä yäninji äpmetanä, nätmatqä änguänänjä, hanjä-iqä ique ämäwqätäunqe, näweqä ämeniquä diñqä yätamäkqä äneyätqäuä.

¹⁸ Nätmatqä ne neqä hinğitä hinuä äqunätunque, ii hea quäuqä mäwiqe. Itanğa nätmatqä neqä hinğitä hinuä mäqunquä itunque, ii äpakänä witäniqe. Iutani ne neqä hinği, nätmatqä hinuä äqunätunquä iu mäqunquä pa itanä, nätmatqä hinuä mäqunquä itunquä iu äqunänu.

5

¹ Ne näqñqä tiinji, ae äyä enju. “Neqä huiwi, namnä anjä ne qua täu tanğa äpmeñquä enqä-panjä iiyqä. Namnä anjä iqu, qui

^{*} 4:6 Ipäqäqä 1:3 † 4:13 Apqä Bukä 116:10

imäknätqä etanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu kiqä tñanqe, änyä-hänjä änguanänjä hñqu nätapäniqeqä. Huiwä iinjä iqu, ämaqä hipaitä imäkkä manä, qäukuä haqeu qui mimäknqä hea ique-ique witäniqeyi.”
² Ne anjä tanga ämätñanqä ique äpmenänğani, anjä ängüä qäukuä yäñi ämätñanqä iqueni, gquä enqä-ma, mipnatunquä änenyätqätanği kuapänä ivqänätqäñu. ³ Ne gquä iinjä ae ämipnatqä enqe, tpqäyäqä mänaqñqä ipnä. ⁴ Ne namnä anjä qua täunjä ique yqänä äpmenänğani, hanjä-iqä ämetanä kuapänä ivqänätqäñu. Ii ne äpäkonätanä tpqäyäqä enqä-pa mäpmeqänqä, huiwä änyä-hänjä, gquä änyä-hänjä enqä-panjä mipñqänqä änenyätqäuä. Inji nätmätqä hñqu, hñque-mända ämanyuäqäqä-pa, hänjä-pmeqä iqu, äpäkonqä iqueni i ämanyuänä. ⁵ Ne änyä-hänjä iinjä hiatunque, Goti Iqu Kiqä-kiuä näwinyä imäkekqä iiji. Itanğa Iqu Dñä Ängüä Ique änatapğetani, ne näqñqä tiinjä enju. Nätmätqä ängui änatapäniqñqä diñqe, pñqä ämänaiyätqänä.

⁶ Inji ne nätmätqä ii meqänqe, neyaqä äwqä di zä miqä itä, pemä kiinjä itqäuä. “Ne namnä anjä ique yqänä äpmenquänğani, Naqä Iqutänjä qäqiqinjä mäpmeqä, kiñänämä äpmenunä-qe,” näqñqä ämetunque. ⁷ Ii neqä hiñuitä hiñuä äqunätanä iuta ma, quuvqä eqiyätanä iuta äpmeñu. ⁸ Nyi ätqäqä-pa, neyaqä äwqe pemä kiinjä itä, huiwä iqueni ävämetanä, Naqä Iqutä näweqä pmeqänqä äneñgi. ⁹ Inji ne huiwi äkisque tii äpmeñque, neqä kñuä yänänäqñqänäñi, Naqä Iqueni yeeqä iwimäqenqä indqänätqäñu. ¹⁰ Ii tiinjä etanğiyi. Ne eeqäpnä huiwä yäuä ique yqänä äpmenä, suqä ängüä, quvqä imäkmitatquä iuta, Kraisi Iqueqä änewäsäuqä iqinjä, neqä suqeta hñqunä-hñqunä iwäsäutä, kima nätapäniqe.

Kraisi Iquesani, ne Goti Iqutä äwqä naqä-hñqunä änyanä äpmeqänqä

¹¹ Iinjñqe, ne ze, Naqä Iquenyqänä itanä, Iqueqä yäpä iqi äpmenä, ämaqe quuvqä eqäpñqä diñqe, äwivauqumuätätunque. Inji ne suqä jänänä imäkätñquenqe, Goti Iqu näqñqä eä. Itanğa nyi quuvqä tiinjä eqiyänjä. Korinä pmeqä iquenä-pqe, hiqä äwqä imñi, näqñqä inä enäuä. ¹² Nyi kukñuä tä ätqä iqueni, he nenyqä, “Iqua ämaqä jänänänjäquaiqä” kñuä indqänätpñqä diñqe, anğumñi maetqä ma itqänjä. Ii nyi tiinjñqä änyinği. He neyaqä suqä iinjñqe, yeeqenä ipu, itanğa ämaqä huizi, nenyqä kukñuä quvqä ätätqänjuwä iquau kima tupnuwänqä änyinği. Ämaqä iinjä iqua, qu yeeqe, suqä ängüä äwqä yäpä inğisanqä miqä, nätmätqä yäpaqänğisaninjñqänä ipu, tqä iquayi. ¹³ Inji neyaqä suqetä, kukñuitäñi, ämaqä qämä-qämänjñqä iqua ätätqänjuwä-panjä etanğutqe, ii Goti Hanjuwä Ique yätamäkkä vatunquä iyi. Itanğa neyaqä kñui, jänänänjä indqänätanä iuta sätäti, ii he yätamäkkä eyatunquä iyi. ¹⁴ Ne kñuä tä indqänätñque, ii Kraisi Iqu nenyqä aanjä kiinjä äwiñqä iutayi. Ii ne näqñqe, tiinjä eanitanji. Ämaqä hñqu, ämaqä eeqänänjä iunqä äpäkonğqetani, ga qu eeqänänjä quwqä-quwänqä äwiñqe ae äpäkonğqä-panjiyi. ¹⁵ Kraisi Iqu iinjä ikqä iunqe, ämaqä hänjä äpmapiyä di, kñui quwqä-quwänqänä indqämbu mäpmeqänqä. Kraisi, iqua-qäuquaunqä äpäkonätä, qua buta anği ävaukqä Iquenyqänä indqämbu pmepñqe.

¹⁶ Inji tanğata-tinjä, ne ämaqä hñqueqä suqe, kñuä indqänqä qua täutanä iuta miwäsäuqä pa itqänju, oee. Hiñuiqänänjä, neyaqä äwqe, ämaqä qua täutanjä iuqä äwqe yqänä änyanä, Kraisi Iqueni qäyä iwäsäukquä-qe, tanğani ne äwqä iinjä, yqänä mänyqä enju. ¹⁷ Ämaqä hñqu, Kraisi Ique

guä enqä-ma äkiuänqiyänqe, iqu ämaqä änyä-hänä-qu eqi. Inji suqä yäüä iqu hma etä, änyä-hänä iqunänqä ipäqiyqi.

¹⁸ Hinjuiqänäni ne Goti Iqutäni, himä-wiunqä äpmaminque. Iwä Kraisi Iquesani, Goti Iqu ne Iqutä, äwqä naqä-hnqunä inqänqä inemäkätä, nätmätqä ängüä eeqänänä nyi ae ätqä i nemequätñqe, Kiqä-kiuä inemäkkqe. Iinjä inemäkätä, ämaqä huizi iunji, Iqutä äwqä naqä-hnqunä inqänqä wäunjuä tque änätapkqe. ¹⁹ Kukñui tii äyä äwi. Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iquenji guä enqä-ma äkiuänqänätä, ämaqä eeqänäni, qu himä-wiunqä äpmeñuwi, äwukunmäkätä, quvaqä quvqenqä knuä mindqänqä, Iqueqä-kiuätäni, äwqä naqä-hnqunä imbu pmetpñqä imäkkqe. Itanğa ne kukñuä awi, ämaqe, injä epñqä diñqä tquatunquenqä wäunui, änätapkqe. ²⁰ Itanği ne Kraisi Iqueä manji ämetanä, kukñui awä äsuiyätqänju. Inji, ii Goti Iqu Kiqä-kiuä ämaqä eeqänänä iunqä tääqä ätätñqä-pañiyi. Ne Kraisi, Qäuqueqä kukñui ämaqä eeqänänä iunji, awä äsuiyätanä, yänänäqñqä tiinjä ätuätqänju. “Iyää, he suqä hiqä-hiuä himä-wiunqä äpmeñuwä iquenji ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqutäni, äwqä naqä-hnqunä imbiyä.” ²¹ Ne näqñqe. Kraisi Iqu suqä quvqä mimäkkqä-qu etanqä-qe, Goti Iqu ne yätamäkkä äneyätä, neyaqä quvqä eeqänäni ämetä, Ique äkiqumuaseqanği, Iqu suqä quvqä imäkkqä-quñi, i ekqe. Iqu injä imäkkqe, ii ne Kraisi Iqutä ämuännanä, Iqueqä yänänäqñqetani, Goti Iqueqä ämaqä jänänänä inemäkätñqeyi.

6

Hanjä-iqä huitanjä-huitanji meqenqä

¹ Ne Goti Iqutä wäunjuä anä itanita, yänänäqñqä tiinjä etätqänju. “Iyää, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, nätmätqä hinği vqe, ae ämepiyänğanji, yuuwä matäuqä, ängüänä miqanğpu.” ² Iinqe, Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätkqe.

*“Nyi anğumä äkivauqumuatätmä ängüä ikimäkmniñqe, Nqä-näüä hiunji hnqu ae ekqe. Inji inğa-qänğanji, Nyi saqä yatñqe qätä huinyä äkiyätmä, kimani yätamäkkä äkiyqe.”**

Itanği qätä nyipu. Hiunji Goti Iqu anğumä änevauqumuatätä, ängüä inemäkätñqä ekqe, ii täñğanji.

³ Ämaqe, ne wäunjuä imäkätunquä tquenyqe, kukñuä quvqä tqänqe, mänenqä eä. Inji ne suqä ämaqä hnque qui wimäkkqänqe, mimäkkqä itqänju. ⁴ Nätmätqä äsqu-äsqü nemeqanğqä imñi, ne yänänäqñqä ätqäutanä, qokä-apäkä iunji, Goti Hanjuwä Iqueä wäunjuä imäkätunquä iinqe, neqä-neuä ämotquetqänju. Inji hanjä-iqä huitanjä-huitanjä isua, qäyä ämetanä-qe, ne yänänäqñqä ätqäutqänju. ⁵ Hnqäqinji ptqä änapäsäpiyä-qe, hnqäqinji guä ämänäquumuatäpiyä-qe, ita hnqäqinji, qäuiqä änaktäupu, manä yänänäqñqä natqanğuwä-qe, imäkätqänju. Itanğa wäunui, dnjä huqä aanä naqänänä itanä-qe, heatqänğanji hiqaqä änä mäwiqä itanä-qe, ga buayä dä äpäkonätanä-qe, imäkätqänju. ⁶ Ne suqä tiinjä itanä imäkätqänju. Ne suqä ikikinyänjinä imäkätanä, näqñqe ängüänänä-tänä eanä, äkasuwä maqänä matqä itanä, ämaqeunji ängüänä ämiwiyätanä, Goti Iqueqä Dnjä Ängüä Iquesa ätqäuanä, itanğa suqä qokä-apäkä iunqe, kukñuinä ma, aanä kuapänä nenyätqätanğqä iuta imäkätunque. ⁷ Inji ne kukñuä awi, kukñuä naqä-qakuinä ätätanä, Goti Iqueqä wäunui, Iqueqä yänänäqñqä iuta imäkätunque.

* **6:2** Asayä 49:8

Neqä hipa ämuangisatä, qunamänggisatäni, nätmatqä mäkä-iqä enqä-panji, suqä ängui a äqätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunjuinqe, mäkä yänänäqñqä itunqe. ⁸ Itanga ämaqä hñqua, neyaqä yoqe haqeqä mätnämäuqanqiwänqa, hñqua mändi änakittqiyätqänjuwi. Ita nenyqe, hñqua quvqä tqanqä, hñqua, “Äñguä-quayqä” ätätqänjuwi. Itanga hñqua, “Iqua kukñuä quanqä tquaiqä” tqanqiwä-qe, neqä-neuäni, “Kukñuä naqä-qakuinä tquneyi.” ⁹ Suqä tiñiqu äwi. Ämaqä hñqua, nenyqä maqñqä etanqiwä-qe, hñquququa, näqñqä enä. Ne pizqä ae äpäkonanätanä itaqä-qe, häñä yqänä äpmeñu. Ämaqe, pizqä napäsanä-tpu ipiyä-qe, pizqä hämänä mänapäsqa itqänä. ¹⁰ Ne huäqä naunätanqä-qe, hiunji ique-iqueni yeeqänä itunqe. Ne neqä-neuäni, nätmatqä qua täutanji maeqä quvqä äpmenä-qe, ämaqä kuapänäni, qu nätmatqä naqä-qakuänäni, kuapänänjä-tänjä pmetpñqä iwimäkätunqe. Ne nätmatqä qua täutanji, maeqänänjä äpmenä-qe, nätmatqä naqä-qakuini, eeqäpnänjä-tänjä äpmeñu.

¹¹ Korinä pmeqä iquenä, neqä äwqe, he hämänänä etapanä iutanji, kukñui zä maeqä ätnänäqinyä äyä etätunqe. ¹² Neyaqa äwqe henynqä enqä iunji, mändi makittqiyqä etanqqu-qe, he hiqe nenyqä enqä iunji, mändi äkittqänänjä. ¹³ Inji, kaniqu iqueqä ymeqä du tqüä-pa, tiñjä etmqe. “Neyaqa äwqe, he hämänänä etapätunquä iunji, heyaqä-pqe neñi, inä nätapqäpñqe.”

Ne Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä anä ämätnäñu

¹⁴ Qätä nyipu! Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, ii qu quwqä hñquanjqae, he iquatä ikämanqä miqä pambu. Inji äänä etanqikä? Suqä jänänänjä iqutä, ä quvqä iqutanji, qäquaqu wäunjui naqä-huinyä inyi? Ä we-hunqä iqutä, hiawiqä iqutanji, qäquaqu ämuänjinyinyä pmanyi? ¹⁵ Ä Kraisi Iqu, Setänä iqutanji äwqä naqä-hñqunä änyinyä pmanyi? Ä quuvqä heqiyqä hñqutä, quuvqä maeqiyqä hñqutäni, knuä indqänqe asänänji mesinyi? ¹⁶ Ä, Goti Hanjuwä Iqueqä anitä, goti quanqä iquauqä anitäni, naqä-hñqunä mätnäsinyi? Aanjä aanqänänji! Ii tiñjä etanqiyi. Ne Goti Häñä Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä hiqäva-imäkqä anä ämätnäñu. Iqueqä-kiuä iinqe, tiñjä ätäqiyätä ekqe.

“Nyi quvaqä awä iqi äpakänä äpмамä, qanä uwqämqänä. Nyi quvaqä Goti etanqundi, itanga qu Nqä ämaqä hiätñqänänjä.”†

¹⁷ Iinjä etanqiyi, Naqä Iqu tiñjä-pqä ätkqe. *“He quuvqä maeqiyqä iquau ävämeñu, heqä kiui ätäqäupu, nätmatqä kiyä mätqä iunji, mitmaqäyqä pa iqanqppqe,‡ Nyi yeeqä itmä etmamqänä.”§*

¹⁸ Iinjä etanqiyi, *“Naqä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu tiñjä ätätqänä. ‘Nyi heqä Heniqunä etanqundi, he Nqä ymeqä etpñqänänjä.’ ”**

7

¹ Nyämaqä, nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, Goti Hanjuwä Iqu kukñuä iinji, nenyqä guä ae ämäsäuekqä iqua ämetanitanji, quvqä neqä huiwä iqesä quuvqä iqesä yuuwä ätäutunqe, bi tnämäuatuñqe. Iutanji Iquenyqä zä nenqanquti, Iqueni neqä Naqä enqä-pa äqunätanä, suqä ikikinyänjinä imäkquatuñquänänji.

† 6:16 Hiqäva-imäkqä 26:11-12; Esekiyäli 37:27 ‡ 6:17 Asayä 52:11 § 6:17 Esekiyäli 20:34,41

* 6:18 2 Samueli 7:8,14

Korinä äpmeqä iqua kñuä äkunmäknəganjuwinqä, Poli iqu aquvänä ikqenqä

² Heyaqä nenyqä enqe, kiinjä witätñqe. Ne ämaqä hñqueni, quvqä miwitqueqä itanä, ä hñqueni, qui miwimäkcqä itanä, itanğa hñqueni iqueqä nätmatqä eeqänäni, mämotauqä itunqe. ³ Nyi kukñuä tqua, henyqä mämamäuqä iqä. Oee. Mä nyi tiinjä ae äyä etqe. “Neyaqä äwqe, eeqänäni he etapänunä. Inji, ne hesä anä päkonanquatiyä, hänä anä pmenquatiyä? Qäyä eä, ne hesä anä pmetunquä änenjiyä.” ⁴ He suqä qäyunä imäkätqänjuwinqe, äwqä hñquaqu minqä itmä, hiqä suqä äñguinqe, nyi awä ätuätqänä. Ga hesäni, nyi nqä äwqä tämñi, aanä hanjänänä änymitäni, hanä-iqä qäyä änemeqanğqä-qe, yeeqä hävemnäqñqä änyinätqäuä.

⁵ Ne Masendoniya iu ätimäutanänğani, hapä äñguänäni mäpmeqänğa, hanä-iqä huitanä-huitanä änemaminqe. Itanğa ämaqä-pqe qu nesä kukñuä mäkanğqä iqanğuwitanä, yäunüä itanä, neyaaqä äwqe yänänäqñqä mäeqä itä, zä iminqe. ⁶ Inji qänakñi, Goti, ämaqä äwqä hanä mitqätanğuwä iquauqä äwqe Hanjä Iwimäkcqä Iqu, Talusi iqueni nenyqä dowatqanğqetani, neyaaqä äwqe, hanjä änenğqe. ⁷ Goti Hanjuwä Iqu neyaaqä äwqä hanui, Iqu nätmatqä iinjä imäkqanğqä iquesanä ma, heqä suqä äñguä, Talusi iqu änyä ti emeqanğa, he iqueqä äwqe, hanjä iwimäkkuwä iutayi. Iqu awä tiinjä-pqe änatkqe. “Ämaqä näñini, qu Poli iquki, saqä hipenui hinjä kqämbnqä ipu, huäqä-hunqä kiinjä ämepu, itanğa qäyqä-qäuquenä äwqä naqä hunqunä inqä pmapñqä diñqe, kiinjä äwinyätqänä.” Awä iinjä dqanğqetani, nyaqä yeeqä inqe, aanä hävemnäqñqä inyimäkkqe.

⁸ Nyaqä tuwanui,* he huäqä-hunqä mapñqä äqäkqä qäyunä-qe, nyi nqä-näuäni, iinjä ikqenqä äwqä hanä-iqä mämeqä iqä. Naqä-qakui, nyaqä tuwanui, womba ämepu huäqä-hunqä etapqanğqänğani, he iinjä äpakänä mämeqä, wänqäpu qäyä meqanğuwä-qe, nyi hanä-iqe, inğanä ämakqe. ⁹ Inäqe täñğani nyi aquvänä itqänä. Nyaqä aquvänä iqä iinjä, hiqä huäqä-hunqä ämakuwä iuta ma, iuta kñuä äkunmäknäpu, suqä quyqe huätä ätnämäukuwä iutayi. He huäqä-hunqä iinjä mapñqe, ne ma, Goti Hanjuwä Iqu emäkkqe. Mä neyaaqä kukñuä iqu, he qui memäkcqä äyä ikqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqe, womba ämepu huäqä-hunqä mapñqä imäkqe, ii, kñuä äkunmäknäpu, suqä quyqe vquatämäupu, qui mimäkñqä anğumä änyä-hänä epñqä iunqä imäkänä. Inäqe huäqä-hunqä ämaqä qua täutanä ämetqänjuwi, ii äkunmäknqänqä ma, äpäkonqä dunqeyi. ¹¹ Huäqä-hunqä Goti Iquesa iinjä ämakuwä iutani, suqä äñguä huitanä-huitanä tiinjä emetñqä iqäqä täunqe, kñuä indqämbu. Nyi suqä quvqä heqä awä iqi witanğqenqä äqäkqänğani, he yäunüä ipu, quvqä imäkqä iquenqä äkasuwä ätäpu,† hiqä-hiuä quvqä mimäkqä ikuwinqä ämotquapñqä yänä äqänğuwä. Ga ‘Ne quami äänä pmeniqutiya’ tpu ipu, suqä qäyunä imäkqänqä enğangi, suqä quvqä imäkqä ique, jänä iwimäkqänqä itqänä. Suqä eeqänänä iinjä imäkätqänjuwi, ii suqä quvqä nyi äqäkqä iunji, he quvqä mäeqä epiyinqä ämotquenä. ¹² Nyi tuwanüä i äqäkqe, ii nyi ämaqä suqä quvqä ikutäkqä iquenyqätä, hanä-iqä ämakqä iquenyqätä, kñuä indqänätmä maqiyqä ikqe. Goti Hanjuwä Iqueqä hinjä iquini, heqä nenyqä enqe, naqänänä etanği, hiqä-hiuäni näqñqä epñqä äqäkqe. ¹³ Inji täñğani, heyaqä suqä äñguä iutani, neyaaqä äwqe, hanjä änenyätqäuä.

* 7:8 2 Korinä 2:3-4 † 7:11 2 Korinä 2:5-6

He iinjä inemäkqanquwitanä ma, Talusi iqu yeeqä itäqetani, ne-pqe yeeqä aanä naqānanä yatunquä inemäkätqätanqä iutayi. Talusi iqu, he änyä ti emeqanqa, he ique yeeqä ävätmepu, äwqä hanuä iwimäkuwä iutani, yeeqä kiinjä itqäuä. ¹⁴ Qānganāni, nyi Talusi iqueni, heyaqä suqä ānguinqä awä ätukqetani, he womba mändapqä ikuwi. Ne he kuknuä etkque, hñqu quanqä ma, eeqänä naqä-qakuinānji. Itanqa asä iinjä, ne hiyaqä suqä iinjinqä, yoqä haqeu ämaetnämäukquä inqä-pqe, Talusi iqu, kuknuä iinjä-pqe, quanqä hma etanqi äqunqce. ¹⁵ Talusi iqu henyinqä quvepqañani, he iquenyqä zä ipu, yāunūä-yāunūä ipiyä-qe, ique yeeqätä itmepu, iqueqä kuknui qätä äwikuwi. Iqu iinjä knuä indqänätä, iqueqä henyqä äwinqce, yāndi-yāndi äpeyätqäuä. ¹⁶ Inji nyi nqä knuä indqānqä tämñi, he suqä jänänāñinā imäkqa uwqāpnqä diñqä yāñänāñqä ämetmä, aquvänä enä.

8

Ämaqä äwa iqanquwä iquau, yätamäkqä iqenqä

¹ Neyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Masendoniya im-imä aquvä äqänätqāñuwä iu, suqä Iqueqä qeqä imāñqeta hiñgi ävqenqce, he näqnqä epñqänä awä etatunqce. ² Ii tiinji. Hanjä-iqä naqānanä iquau äwimetä, yamwiqe, qui wimäkmätä qäyā iqanqä-qe, iqua aquvänä kiinjä itqāñä. Qu mbqetä, nätmatqä huizitä maeqä, aañqānanä pmetanquwāñgayi. Inäqce Goti Iqu iwimäkqanqetani, ämaqä huizi du yätamäkqä wipñqä diñqce, mbqä aquvä kuapänä äqäkuwi. ³ Qu suqä iinjä, ämaqä hñqu mätquanqi, quwqä äwinqä iutanä, quwqä-quwä äwa qäyā iqanqä, hävemnäqnqāñänä äwikuwi. ⁴ Qu ämaqä quuvqä heqiyqä huizi iquatä wāunūä anä ipu, Goti Iqueqä ämaqä qua Jutiya iu äpmeñuwä iquau yätamäkqä vqä iinjce, kuknuä yāñänāñqä änatmiñuwi. ⁵ Ne, 'Qu nätmatqä iinjä mäwqä ipñqäuä' knuä neyätanqä iunji, ämäwqätäpiyāñga, tiinjä äwikuwi. Goti Hanjuwä Iqueä äwinqce ämapiyä iutani, quwqä-quwä Naqä Ique-ganä äwimbiyitani, huizi ne änatapñquwi.

⁶ Qeqä imāñqeta, hiñgi vqä wāunūä iinjä iqueni, Talusi iqu-ganä ipäqäkqä-qae, ne iqu yämäkandumā yätñqä yāñä äwqänätanä ätätqāñu. ⁷ He wāunūä eeqänāñä imäkäpiyä iunji, häukuä kuapänä wiqä-tāñä tiinjä äyā imäkätqāñä. He Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, kuknuä awä ätäpu, näqnqä-tāñä epu, Iqueä wāunūä imäkqāñqce enyqä miqä ipu, itanqa suqä ämaqenqä äwinqä he nesa ämequwi, imäkätqāñä. Wāunūä ii imäkätqāñuwä-pa, ga huiziqu, qeqä imāñqeta mbqä hiñgi vqä di, häukuä wiqä-tāñä pmetpnqä yāñä qāñganqpu. ⁸ Nyi kuknuä tä etqce. "He ämaqeu nätmatqä isua wipñqenqä qäyā maenqanqutqce, vanqpiyä-qe," maetqä iqä. Mä nyi suqä Masendoniya pmeqä iuqä, ämaqä huiziunqä äwinyätä yätamäkqä vqä ique, äyā imäkqanqä äqunätmä, ga 'he-pqe, naqä-qakuä inä imäkpnqäpiyä' tmä etqä. ⁹ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä suqä qeqä imāñqeta hiñgi vqenqce, he näqnqä ae äyā enä. Iqu nätmatqä kuapänāñä-tāñä eäqä-qe, he yätamäkqä eyätä, nätmatqä kuapänāñä-tāñä pmetpnqä emäkätñqce, Iqu Maeqä-qu ekqce.

¹⁰ Quväukuä ae äpäukqä iqueni, hiqä enqetani, mbqä aquvä qäyqāñqce, he-ganä ikutäukuwi. Inji he tāñga tiinjä imäkpnqce, 'qäyuvqä' knuä änyiyqi. ¹¹ Hiqä wāunūä ipäqäkuwä-pañi, tāñganñi qäpu imäkpnqce. Inji heqä äwipñqä ipäqäkuwä ii enqä-pa, qäpu imäkmaupñqä-pqe, asä iinjä imäkpnqce. Iinjñqce, mbqä änä-änä ämeñuwi, äwipñqāñänñi. ¹² Inji

ämaqä hñqu iqueqä nätmatqe ävqñqä wiñganjutqe, Goti Iqu, ämaqä iqu ämenqä iutaññqä aquvänä yänä. Ä nätmatqä iqu mämeqä enqä iñqe, Goti Iqu miwäsäuqä yänä. ¹³ He qokä-apäkä huizi du yätamäqä vqanquwännga, qu äñguä pmeqanppi, he hanjä-iqä meqäpnqä matqä iqä. Oee. Ne ämaqä huizitäñi, asänänjä pmetatunquä ätqä. ¹⁴ Hea täñganñi, he nätmatqä kuapänänjä-tänjä equwä-qae, äwa itqänuwä iu, yätamäqä vqäpnqe. Ga he äwa iqanquwännganñi, qu nätmatqä-tänjä epunjqae, yätamäqä epnä. Ga he yätamäqä iñjä änyäpunjqae, äwa miqä asänänjä pmetpnä. ¹⁵ Suqä iñjä imäqänqñe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä iu ätäñqe, tiñjä ätä.

*“Ämaqä ymisanjä aquvä kuapänä ämaqiyätqä iqu, äpakänä witätñqä mämaqiyqä yänqiyä. Itannga wänqänänjäpu ämaqiyätqä iqu, äwa miqä yänqiyä.”**

Poli iqu, Talusi iquesä, huizi iquaquisä, Korinä iunqä dowatätñqä ikqenqä

¹⁶ Nyi Goti Hanjuwä Iqueni, “Anquiqä” ätquä. Nyi he yätamäqä hemqä änyinätñqä-panñi, Goti Iqu, Talusi iqueqä äwiñqeunñi, asänä witñqä iwimäkkqe. ¹⁷ Inñi, Ne iqueni, “Si qunqä utñqeçqä” ätuätanä yatñqä vquauñgquetanä ma, iqu henynqä yätamäqänqä kuapänä äwinyätä, iqueqä äwiñqä iuta, äneväma pätnqä itqäuä. Iñqe, nyi Goti Hanjuwä Iqueni, “Anquiqä” ätquä. ¹⁸ Iqutä anänñi, neqä neyämaqä hñque dowatatunquä itqänju. Iqueni, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqä du aquvä im-imä äqänätqänuwä eeqänänjä iqua, iqu kukñuä äñguä we-hunqä-tänñi awä tuäkiqanñi äqumbiyi, iqueqä yoqe haqeqä ämatnämäutqänjuwi. ¹⁹ Tii-pqä inänñi. Iqu nesä qanä anä ikitanä, mbqä ämaqe, suqä hiñgi vqeta, Jutiya pmeqä iquauñqä tnämäuqanquwi, aquvä ämaqiyätanä ämiquatunquänä, iqua ique atäunjuä ikuwi. Ne wäunjuä iññi, Naqä Iqu Kiqä-kiuä yoqä naqä metñqä iñqätä, itannga ämaqe yätamäqä äñguä vqä iunqä, neqä änenqe ämotquetunquä iñqätä, imäkätunque. ²⁰ Ämaqä hñqu, mbqä kuapä iñjä tnämäuqanquwi ämiqanquä iñqe, kukñuä quvqä matqä iqä diñqe, ne neqä neyämaqä ique anä dowatatunquä itqänju. ²¹ Ne suqä äñguinä imäqänqñe, Naqä Iqueqä hiñjuä iqinñänqä ma, ämaqeunqä hiñjuä iqi-pqe, inä imäqänqä änenyätqäuä.

²² Iquaqutä anä upunqä diñqe, ne ämaqä hñque-pqä inä dowatatunquä itqänju. Ämaqä iqueni hiunñi kuapänänñanñanñi, ne yamwiqä ävätanä wäunjuä huitanjä-huitanjä vqanquqe, yänjä äqänätä qäyunä imäqä iquvi. He iqueä hiñjuä iqinñi, suqä äñguänänñinä imäqänqñe, näqñqä ae eä, ga iutañi iquaquiyqä wäunjuä yätamäqä vquätñqä diñqe, kiñjä äwinyä. ²³ Inñi, Talusi iqu, nyitä anä ita, he yätamäqä heyqueanqä inqä wäunui, imäkätqänqä ique. Itannga neqä neyämaqä iquaqu, Jisasi Kraisi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquauqä kukñuä ämapqä enyä, Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä inä ämatnämäutqänñiyi. ²⁴ He ämaqä iquauñi, suqä äñguinä iwitqueqanquwitani, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iunñi, nätmatqä tquaquñqä näqñqä mapñqe. Ii, hiqä suqä naqä-qakuänänjä ämaqeunqä äwiñqä iquesä, itannga ne henynqä aanjä yeeqä kiñjä itanä ätätunquä iunñi, hiñginä matqä itqänju.

9

Suqä quuvqä heqiyqä äwa itqänuwä iquau qäyunä vqenqä

* 8:15 Anqumä Itmakqä 16:18

1 Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, qua Jutiya iu äpmenuwä iquau yätamäkqä i vqänqe, heqä äwqe etikatmäkqanqä-qae, nyi iinqe tuwanuä hämäusqä maqäyqä imä. 2 Henyqä iinjä näqñqä ae ämamitanji, heyaqä yoqe, Masendoniya pmeqä iuqä hinuä iqisanji, haqeu ämamäutmä, tii ätuminqe. “Quväukuä ae äpäukqä iquesa tiinji, qua naqä Äkaiya pmeqä hñqua* imäkpnqä iinqe, ipämämbu tii äpmenäuä.” Nyi iinjä tquanqñqä qätä änyipiyi, Masendoniya pmeqä kuapänänjä hñqua, iquauqä quuvqe äwivauqanji, nätmatqä hui inä vqänqä äwinqqeqä. 3 Itanji ne heyaqä yoqe haqeqä ämamäutanä ätätunqe, kukñuä hinqi teqänqä manyinqanji, nyi henyqä ätuätñqä-pa, he näwinyä ipämämbu pmapñqe, neqä neyämaqä iquauñi dowatmqä itqänjä. 4 Ga nyitä, Masendoniya pmeqä hñquatä, äquvepätanä, he nätmatqä wipñqe, näwinyä mäpmeqä etanjä eqänatque, inqanji ne, neqä kukñuä ätuätunquä iinjä wombameqanqua, he-pqe inä meqänqä ätqä. 5 Itanji neyämaqä iqua, hinuiqä pññqä knuä ämakqe. Iwä iqua emepu, nätmatqä äñguä iwimäkqänqä, he ätnämäupñqä ae ätukuwä-pa, qäyunänä ipñqä yätamäkqä epnuwänqe. Itanji, ne inqä timanä. Iutanji he kukñuä yänänäqñqä duta mäwqä, äwqä yeeqetä vqanqä hinuä eqänqanä.

6 Kñuä indqämbu! Ämaqä ymisänjä vowi, wänqäpu äqutätñqä iqu, kiqä häukuä näñqe, wänqänänäpu menä. Inäqe ämaqä ymisänjä vowi, hävemnäqñqänänjä äqutätñqä iqu, kiqä häukuä näñqe, aanjä kuapänänänä mequänä. 7 Iinjqe, he hñqunä-hñqunä nätmatqä wipñqe, heqä qeqä-quuvqä imda äñguänä indqämbiyänqä wipñqe. Ämaqä hñqu, kuku äunätä vqänqä, itanqä “Hñqu ‘iinjä-iinjä iyä’ dätqätanji ävqänä” tqänqe, ii quvqe. Ämaqä nätmatqä vqänqe, aquvänä itä ävqä iquenyqe, Goti Iqu kuapänä winyänä. 8 Itanqä Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hinqi ävätñqä iutanji, Iqu hävemnäqñqä etapquänä. Iinjqe, hiqä äpmaka upñqä iunji, he nätmatqä aanjä qäyunänjä-tänjä äpmepu, wäunjuä äñguä eeqänänjä imäkqä uwqäpñqä iunqe, nätmatqä eeqänänji ämeqäpnä. 9 Suqä iinqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii ätä. “Iqu, ämaqä nätmatqä maeqä iquauñi, iqueqä nätmatqe hinqi ävqäwätñqe. Iqueqä suqä jänänänjä iinji, hea ique-ique äpakänä witäniqe.”† 10 Itanqä Goti Iqu, ymisänjä piiki vovä mäuqänqä ävätä, ymisänjä bñqenqä Vqä-qu eä, ga he äwa miqänqä, aanjä qäyunänjä-tänjä epu, hiqä suqä ämaqä huiziu yätamäkqä vqänqe, aanjä naqänänjä, piikä iqueqä häukuä enqä-pa, wiquätñqä etapquänä. 11 Iqu äwa miqänqä etapätqätanqñqetani, ga he-pqe Jutiya pmeqä iquauñi, kuapänä vqäpñqe. Inji ne mbqe äma vqanqñqetani, Jutiya pmeqä iqua, he nätmatqä äñguä ii vqanquwinqe, Goti Iqueni, “äñguiqä” tupunä. 12 He suqä yätamäkqä iqä ique, imäkquwä iutanji, Goti Iqueqä qokä-apäkä huizi iqua, qu äwa miqä pmetpñqä yätamäkqä vqänqä inä hmanji. Ii, ämaqä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iqueni, “Äñguiqe” aanjä naqänänjä tquäpñqä inänji. 13 Heqä wäunjuä yätamäkqä vqänqä iqu, ii hiqä suqä äñguänänji ätnänjä iqi maeqanqñqetani, qu henyqe, “Qu Kraisi Iqueä kukñuä äñguinqe, awä-tqänqä inqänä manä, qänaknä inä iqä iquaiqä” tpnä. Itanqä he qutä, ämaqä eeqänänjä huizi iutä, nätmatqä yätamäkqä aanjä kuapanänjä ävätqänjuwä iunqe, qu näqñqä metpnä. Hiqä suqä iquaqñqä knuä indqämbiyitanji, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupnä. 14 Itanqä Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqä iuta hinqi vqä iunji, he hävemnäqñqä etapqenqä näqñqä epiyitanji, henyqä kuapänä

* 9:2 Korinä, ii qua naqä Äkaiya iqueqä anä-himqä naqä kinganänjä iquvi. † 9:9 Apqä Bukä 112:9

äwinyätä, Iqu he änguä emäkquätņqä diņqe, yatņqä vqäpnä. ¹⁵ Iqu nätmatqä änguä iinji, aanjä hävemnäqņqä hiņgi qanyä änätapätņqä iinqe, ne a änä matäuqä yanä. Iinqe, Iqueni “äņguiqä” tquatunquänänji.

10

Poli iqu, iqueqä wäunjuinqätä, yoqä naqenqätä, ätkqenqä

¹ Korinä pmeqä iquenä, nyi Poli iqunä, suqä Kraisi Iqueqä du qänaknä itmä, nyaqä kukņuä etmqe, qätä änguä änyiyäpu, änguänä iwäsäupņqenqä yatņqä eyqä. Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä äkittqänätä, ämaqeunji qe-qeiqi itquaminqe. Iinjä iqä qäyä etanģi, ämaqä hņqua nyinji, tiinjä änyinyuändätqänjuwi. “Poli iqu, nesä anä äpmeqänģanji, pemä miqä, kukņuä qeiqinyä tqueqä. Ä kiņämä äpmeqänģanji, kukņui yänänäqņqänä natqueqä.” ² Itanģi nyi yatņqä eyätmä tiinjä etmqe. Nyi äquvepätmä hesä anä äpmamänģanji, kukņuä täqņqänänji etmniņqenqä manyinģanģi, he äņguänä mimbu. Inäqe ämaqä nenyqe, “Iqua Goti Iqueqä suqeu qänaknä miqä, qua täutanjä iquauqä iunä, iqä-quaiqä” ätätqänjuwä iquaunji, nyi kukņuä täqņqänänji tumnigeqä, kņuä indqänätqänjä. ³ Naqä-qakui, ne qua täu äpmeņquä iquneyi. Inäqe ne mäki, ämaqä qua täutanjä iqua itqänjuwä-panji, miqä ma itqänju. ⁴ Nätmatqä ne mäkänģqä ämeņque, qua täutanjä hmanji. Ii Goti Iqueqä mäkä-iqä yänänäqņqä-tänjä, neyaqä mäkä-hunqä iquauqä anjä wäkiqä iu äktäutanä, äqiyäpnasqiyqänģqä iiyi. ⁵ Itanģa ämaqe, quwqä kņuä indqänģe kukņuä qanģi äma äpeyäpu, huizi iqua, Goti Iquenyqä näqņqä mapņqä iunji, qņqanjä äyqanģuwä iquaunji, mändi äkittqiyätqänju. Itanģa ämaqe uqä kņuä indqänģqä quvqä di, guä äkiqiyetanä, iquauqä kņui, kiņänämä mäwiqä, Kraisi Iqu-tänjä qäqiqi äwitä Ique qänaki wivändqäpnģqä imäkätqänju. ⁶ Ga hiunji he, Jisasi Iqueni hämänänä qänaknä vqanģppqänģanji, huizi ii miqä iqanģuwä iquaunji, hanjä-iqä kima vatuņque, ne täņģanji näwinyä imäknanä äpmeņju.

⁷ He nätmatqä ätimäutqätanģi hiņuä äqunäpiyä iunji, yäpänģisa ma, haqänģisanä änguä iwäsäutuņque. Inji hesanjä hņqu, “Kraisi Iqueqä ämaqä naqä-qakui, nyinänģqä” kņuä indqänätqe, iqu, nenyņqä-pqe tiinjä indqänätņqe. “Poli iqutä, huiziquatänji, nyi Kraisi Iqueqä-qunä äpmeņqä-panji, eequne asänänjä äpmeņunä.” ⁸ Naqä Iqu ne yoqä-tänjä hiatuņquä inemäkkqe, ii he qui emäkqänģqä ma, yätamäkqä heyqņqä iiyi. I etanģi, nyi neqä wäunjuä ituņquä täuņqä aquvänä itmä, neqä yoqä haqeqä inä mamämqe, womba miqä ymä. ⁹ Inäqe he nyinyqä kņuä tiinjä indqämbņqä diņqe, manyinģqä yasämänä iqi. “Iqu tuwanjuä äqäyqe, ne zä nemäkätņqä äqäyqiyä.” Oee. ¹⁰ Ämaqä hņqua tii ätätqänjuwi. “Poli iqueqä tuwanjuä iunji, kukņuä yänänäqņqä, hanjä-iqä-tänjä ätätä qäyqä-queqä. Inäqe iqu iqueqä-kiuä, nesä anä äpmeqänģanji, hanjuä äwitä, kukņuä hiņģinģqä enģqä-pa tquänģiyä.” ¹¹ Ämaqä iinjä ätätqänjuwä iqua, nenyņqä näqņqä tii mapņqäuä. Suqä ne hesä mäpmeqä eanänģa, tuwanjuä iutanä ämetquetquä ii, anä äpmeņänģanji, asiqu metquenä.

¹² Neqä-neuänji, ne ämaqä quwqä yoqä haqeu ämamänätqänjuwä iquatä, anä mäqäqasäuqä itanä, “Neqä suqä imäkqe, asänänģiqä” matņqä pa yanä. Iqua quwqä suqenģqä iwäsäupiyänģanji, naqä-qakuä iutanä miqä, quwqä kņuä iutanä iwäsäuqä iquayi. Ämaqä suqä iinjä imäkätqänjuwä iqua, kņuä äņgui maeqä iquayi. ¹³ Inäqe ne neqä yoqä haqeqä ämamänätanänģanji, ne wäunjui, yäpaqänģisanji miqä, wäunjuä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ätäutä, änätapkqä ique

imäkätunquä iunqänä iwäsäutanä, ämamänätqänu. Itanga Iqu ne wäunüä imäkätqutquatuquä änätapkqe, he Korinä pmeqä iquenä yäpä inqisayi. ¹⁴ Ne-ganä Korinä pmeqä iquenä emetanä, Kraisi Iquenyqä kuknuä ängui, äma äpkquetani, ga ne he tanga ämeyätanängani, neqä hiqngä Goti Iqu änätapkqä iunji ävasätanä, haqä nändi mäwqä itqänu. ¹⁵ Wäunüä ämaqä huiziquauqä imäkmitpqä iunqe, ne neqä hiqngä iunji mämäwqätäuqä itanä, yoqä haqeuji mämamäunqä pa itunqe. Heyaqä quuvqä heqiyqä di yänänäqngä timäutqängani, Goti Iqu wäunüä neqä änätapkqe, hiyaqä awä iquji naqänänä timäuquätngä, knuä yänänäqngä ämenju. ¹⁶ Itanga iutani, ne kuknuä ängüä tä, qua naqä hiyaqä tuwä inqisa äwiñuwä iunqä äma uwqängqe, knuä inä ämenju. Ga ne iinjä imäkätanängani, neqä yoqä haqeuji, wäunui ämaqä huiziqua ae imäkkuwä iunqe, mämamäunqä yanä. ¹⁷ Yoqä haqeqä mamäunqängqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätnä.

*“Ämaqä kiqä yoqe, haqeqä mamänätngä äwiñgqä iqu, yoqe, Naqä Iqueqenä mamäunquätngä.”**

¹⁸ Ii tiinjä etangiyi. Ämaqä hñqu yätqä-yätqänä itä, iqueqä yoqe, haqeqä ämamängqä iqu, ämaqä yoqä maeqä hiñginqä iquvi. Inji Naqä Iqunä, ämaqä hñqueqä yoqe haqeqä ämamäunqäqe, naqä-qakuä yoqä-täñi, iquvi.

11

Poli iqueqä suqenqätä, quanqä-tqä iquauqä suqenqätä

¹ Nyi kuknuä ängui matqä qämä-qämä inqä tmqä iqä-qae, hiñuinä nqambu. He iinjä imäkpniqä? ² Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqe, hñqueqä yäpä-iqi mäpmeqä, Iqueqä yäpä-iqinyä pmeqängqä äwinyänqä-pani, ga nyi-pqe henyqe asä iinji. Nyi he Kraisi Iquenyqä tuwaknjä ae enyuekqe. Inji, he apäkä, qokätä hiqaqä anä mäwiqä ii enqä-panjä etangpi, Iquenyänä muanätprngä etma pmqänä. ³ Nyi kuknui iinjä etätmängani, ze tiñinqä iqä. Qämäkiqu, iqueqä näqngä quanqä huitanjä-huitanjä iutani, Ipä iyyqä knuä indqängqe, mñä-mñi äwikqä-pani, yamwiqä emeqanga, heqä knuä indqängqä ängui, gi-mända ämequatätä, itanga Kraisi Iquenyqänä ikikinyänä äpmenjuwi, endumäkqängqä diñqä ätqä. ⁴ Nyi zä änyingqe, tiñi hiñuä ae äqunqgä iutani. Ne Jisasi Iquenyqä kuknui, naqä-qakuä awä etätunqe qäyä etangqä-qe, ämaqä hñqua emeqisäpu, hui-mända etätqänä. Itanga Dñä Änguiqutä, kuknuä ängüä we-hunqetäñi, he nesa ämetqänuwä-qe, iqua dñitä, kuknuä ängüä we-hunqetäñi, aanjä hui-mändaninqä etqanqungwängga, he “Iquauqä kuknui, naqä-qakuiqä” knuä heyqangi, iquauñi hiñuinä äqunätqänä. ⁵ Ämaqä iquauñi, he haqeu muämäunqanqungwä-qe, nyaqä iwäsäuqä dñi, “Kraisi Iqueqä kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä naqä-qakuä yoqä-tänä-qua hmanji. Nyi iquauqä yäpä iqi mäpmeqä enänä” knuä änyä. ⁶ Nyi kuknuä äwi-iqä matqä itmä-qe, nyaqä näqngä di äwa miqä eä. Hiunji eeqänänä iunji, ne nätmätqä eeqänänä imäkätanä iunji, neyaqä näqngä ämetqueqängqä äyä imäkätunqe.

⁷ Itanga, nyi kuknuä ängui awä etätmängani, “Mbqä dappiyä” maetqä iminqe. Inji nyi he naqä yoqä-tänä emäkmqä diñqä, nqä-näuäñi mändi i äkittqänminqe. Nyi iinjä imäkminqenqe, he “Ii suqä quvqeqä” knui, suñqä indqänätqänä? ⁸ Nyi heyaqä awä iqi äpmamä, kuknuä awä etätqätanga, Naqä Iqueqä yoqenqä aquväqngä huizi iqua, nyi

* 10:17 Järämai 9:24

yätamakqä nyätñqe, mbqä ändnämäuminjuwi, inji nyi quwä-meqänänjunä ämotauminqe. ⁹ Nyi hesä anä äpmaminqänğanj, mbqänqä äwa itmä, “yätamakqä nyipiyä” ätätmä, hanä-iqä metapqä iminqe. Nyi yätamakqä ämakqe, ii neyämaqä Masendoniya äväma, Korinä iu ätimäukuwä iquauta, nätmätqä äki-äkitanä nyi äwa iminqä isua, qäyunä ändapkuwi. Iutanj, nyi he maeqäkñqä imä, hanä-iqä metapqänqe, ñqä kñuä iqu a äqätqä äpätnqe, yqänä äqätänä. ¹⁰ Inji Kraisi Iqueqä kukñuä naqä-qakui nyitä witanqgetanj, nyi naqä-qakuänä tiinjä ätqä. “Ñqä suqä ämaqä du maeqäkñqä itñqenqä yoqä haqeu mamänqanqundqe, ämaqä qua naqä Äkaiya ique im-imä äpmakäwäunjuwitanj, hñqu manqiminyqä yänä.” ¹¹ Nyi he maeqäkñqä inqä iinqe, he kñuä tiinj maeyqä ma eä. “A, iqu nenyqä mäwinqä naqä-qakuänä itäqä iutanjqä.” Oee. Nyi henyqä aanä kuapänä änyinätñqä iinqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä eä.

¹² Ga nyi he maeqäkñqä-pa itñqä iunji, yqänä iqämä. Ii tiinjä dunqeyi. Ämaqä hñqua, nesä asänänä epu, iquauqä yoqe haqeqä mamäumbñqä diñqe, ämaqeucä hinuä iqinj, hänaqänqä qävqä itqänä. Iinjä timäucänqe, nyi qñqanjä äyätqänä. ¹³ Ämaqä iinjä iqua, naqä-qakuä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatqä iqua hmanji. Quwqä-quwä imänäpu, Kraisi Iqu kukñuä awä tñqä ändowatqä-quanä epu, kukñuä qanqñi äma qanäqñqä iquayi. ¹⁴ Qu iinjä iqanqwinqe, he yäunjuä miqä pa iqanqpu. Ii tiinjä ätimäuci. Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iqu, iqueqä huiwä di huitanjä äkunmäknätä, ynaunjqä tä äyänätñqä iqua enqä-panä timäutñqä imäknänä. ¹⁵ Setänä iqueä wäunjuä-wiyqä iinjä iqua, quwqä huiwi äkunmäknäpu, suqä jänänänä iqueqä wäunjuä imäkqä-quanä eqanqppqe, ii yäunjuä inqä hmanji. Kimanj, qänakndanj, iquauqä wäunjuä äänä imäkmitpqa iuta hanä-iqä mapnuwi.

Poli ique, hanä-iqä kuapänä äwimakqenqä

¹⁶ Inji nyi kukñuä äñgui maetqä, qämä-qämä inqä kukñui hñqu, anqñi etmqe. He, “Iqu qämä-qämä itñqä iuta ätqiyä” kñuä eyätñqe, manyinqanqä-qe, hiqä enqä dunä indqämbu. Mä nyi, ämaqä qämä-qämä inqä itqänjuwä-pa, ñqä yoqe haqä-iqä wänqäpu inä mamänmqe, hinuinä ñqämbu. ¹⁷ Nyi ñqä yoqe, haqeqä mamänqenqä kukñuä tä ätqe, ii Naqä Iqueqä äwinqä iuta hmanji. Qämä-qämä iqä iquauqä suqe ämetmä ätätqänä. ¹⁸ Ämaqä kuapänänj, qu suqä qua täutanä iunqe, quwqä yoqe haqeqä ämamänätqänjuwä-qae, nyi ñqä yoqe, haqeqä inä mamänmqe.

¹⁹ He hiqä-hiuänqe, ‘Ne kñuä iqä äñguanänä-tänuneyqä’ indqänätqänjuwä-qae, ämaqä hñqu qämä-qämä iqä kukñuä etqanqgä iinqe, aqvanä ipu, hinuinä äqunätqänä. ²⁰ Tiinjä-pqä inänji. Ämaqä hñqueqä wäunjuä hinqñi wipñqä emäkqanqgä, ä nätmätqä heyagenä metauqanqgä, ä he quwqä äwinqä dunä imäkpnqä emäkqanqgä, ä ämaqä naqä enqä-panä imänqanqgä, ä hiqä manju piya eqäyesqanqgqe, iqueqä äwinqä iuta qäyä emäkätñqä hinuinä äqunätqänjuwä iquenji. ²¹ Ne hesä äpmaminqänğanj, yänänäqñqä maequne, iquauqä suqä iinjä imäkqänqe, asänä memäkqä iminquetanj, “Nyi womba itqänänä” etmqäta? Oeyqä.

Ämaqä hñqu yänä äqänätä, iqueqä suqenqä awä tätñqä iqäqe, nyi-pqe zä miqä, ñqenqä awä tmä. Nyi kukñuä iinj, ämaqä qämä-qämä ipiyä iqua ätätqänjuwä-manä iinjä ätätminqä, ‘oänä’ etqä. ²² Hiqä kñuä indqänqe qui imäkätqänjuwä iqua, Hipru iquatanä-quayqae, nyi-pqä inänji. Ä Israitqä

iquayqae, nyi-pqä asä inänji. Qu Aprähamä iquesañä iutanjä hueqä-himqä iquayqae, nyi-pqä inänji. ²³ Tängani nyi ämaqä qämä-qämänjqä hämänä epiyä iqua enqä-panä emä tmqe. Qu, “Krais iqueqä wäunuä-wiyqä-quneyqä” etäpiyängani, naqä-qakuä etätqänuwäta? Iqueqä wäunuä imäqä naqä-qakui, ii nyinji. Nyi wäunuä iqueni, tnänänänä itmä, guä kuapänä äpmeqisätmä, itanga a ängiqätäpu, ptqä kiinjä ämbäsätqänuwä iutani, quni ämawqätäunä. Itanga äpäkonmätmä itmi, kuapänä iqäsätñqe. ²⁴ Israitqä iqua ikkuwitäni, aanä kuapänä, 39* injä täua ändowikuwi. Qu nyi ptqä iinj, hipa hñgini eeqä iinjä ämbäsäqäsminuwi. ²⁵ Hiunji hñquaqu-hñqueni inga-inganji, Romätanjä hñqua, iquauqä-iquauqängga, jävqetä ptqä ämbäkuwi.† Hiunji hñqueni, nyi hikinä nnämbäsquänä ikqe.‡ Hiunji hñquaqu-hñqueni, nyi yimba ikäminqänggani, yimba iqua qui inga-inga imäknäqiskuwi. Iutanjä hñqueni, nyi hiunji hñque, heatqä hñque, eqä-pnjä iu äpmakqe. ²⁶ Anä kiinjä imnjä iunqä qanjä ikitmänggani, eqä huakä änma uwqänä itä, itanga quwä-meqä iqua, pizqä bäsqänä ikäminqe. Itanga nyämaqä Israitqä iquatä, ä huizi iquatä, pizqä bäsqänä iminuwi. Anä-himqä naqä iutä, anä avqñqä iutä, itanga eqä-pnjä iutäni, äpäkonmätmä iminqe. Itanga, “quuvqä eqiyätqänunä” quanqä ätätqänuwä iquauä hipa iutani, qui imäknqänä iminqe. ²⁷ Hea kuapänänänggani, nyi wäunuä huitanjä-huitani, dnjä huqä imitmqe, hiaqäqä mäwiqä iminqe. Hea kuapänänänggani, buayänqä dä änyätä, eqänqä quväkä yäkänä änyiyätäqä-qe, nyi isua manqä iminqe. Hiunji kuapänänänggani, qäkämängqä äwa itmä, iiqä ändminqe. ²⁸ Itanga hanjä-iqä ii qäyä ämetmä-qe, hiunji ique-iqueni, nyi ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä eeqänänä iunji, äänä mimqändiyä-tmä, äwäwa itmä itñqe. ²⁹ Inji ämaqä hñqu, iqueqä yänänäqñqe hma etä hanjä äwiqe, nyi iquenqä huäqä nunngangi, hanjä inä wämä. Itanga hñqu nätmätqä hmbu iwimäqanqñqeta, suqä quvqä imäqanqñqani, nyi äwqä tä hänaqä jänä.

³⁰ He kukñuä qäte, ämaqä quwqä yoqe haqeqä ämatnämänäpu tqä iquaunä wiyqänqä enyätñqe, injä nätmätqä nyi yänänäqñqä maeqä emqä ämetqueqä iunqänä, nqä yoqe haqeqä matnämänmä. ³¹ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqueqä Goti Iqu eä, Kaniqu inä eä, yoqä haqeuñi, hea ique-ique momuäqñqä Iquvi. Itanga nyi nyaqä kukñuä iinj, quanqä matqä iqänqä, Iqu näqñqä eä. ³² Nyi anä-himqä Dämaskasi du pmetangani, S anä-himqeutanjä gapmanqä, ämiqä naqä Arestasi iqueä yäpä iqi äpmeqä iqu, ämaqä mäkä-iqä hñquau, nyi a ängiqätñqänä, anä-himqä naqä iqueuä täknä hävqä eeqänänä iu ätqäteqäukqe. ³³ Nyi iqueqä hipa iuta qupäwunmqe, ämaqe, hiqokä-qa iu äkiqumuatenjiyäpu, anä huä iutani, täknä yäpaqä mängisa guä äñqäyämawatqanqñqä, zä ätawunmä äwekqe.

12

Poli iqu qäukuä yätunqä ekqenqä

¹ Suqä yoqä haqeqä matnämängqe, ii yätamäqä miqä etangqä-qe, he kukñuä iunä äwiqätqänuwitanji, nyi nqä yoqe haqeqäni, äpakä ämatnämänggmä. Tängani nyi kukñui, wätqä enqä-manjä äqunätminqätä, nätmätqä zä äwinqä iinjä, Goti Iquesa näqñqä ämakqä iinjätä

* **11:24** Kukñuä-suqä 25:3 iunji, “ämaqe täua ätäväpiyänggani, 40 mämawqätäuqä pambiyä” ätänä. † **11:25** Wäunjuñqä 16:22. Hiunji hñquaqu-hñquesañä hñqu, Poli iqu Pilipai iu äpmaminqänggani. ‡ **11:25** Wäunjuñqä 14:19 § **11:32** Wäunjuñqä 9:23-25

tmqe. ² Nyi ämaqä Jisasi Iqutä ämuänänqä hñquenyqä näqñqä enä.* Quväukuä 14 ae äpawqanğa, Goti Iqu ique, qua täuta qäukuä hñquaquñä iquaquvqä tuwä yänğisanjä iquenyqä ämäkäqiyäma ekqe. Iqu huiwä qäsä ekqätiyä, ä quuvqenä ekqätiyä-qe, nyi maqñqä enä. Näqñqe, Goti Hanjuwä Iqunä eä. ³⁻⁴ Nyi anğumä tiñjä ätqä. “Iqu huiwä qäsä ekqätiyä, ä quuvqe-qunä ekqätiyä? Nyi maqñqe, Goti Iqunä näqñqä eä.” Iqu yäñi äpmeqe, kukñui ämaqä änä matqä ipu, pmua äwiñqä ii, tqanğä äwikqe. ⁵ Nyi ämaqä iqueqä yoqe haqeqä momuämä. İnäqe nqä yoqe, haqeqäñi mämatnämänqä ymä. Nätmatqä nyi yänänäqñqä maequnä eämä, ämotqueqä diñqänä imäkmä. ⁶ İnji nyi nqä yoqenqä iñjä iqä-qunä etanğundqe, nyi qämä-qämäñi miqä, kukñui naqä-qakuänä tqä-qunä emä. İnji ämaqe, nqä yoqe haqeu hiñgi mandnämäuqä diñqe manyiñqä itñqe. Qu nyaqä suqä imäkätñqeutä, itanğa kukñuä nyi awä ätätñqä iutäñi, kiqä quata-tänjä äyä etanği hiñuä äqumbiyi, itañi nyaqä yoqenqe, inji inğa imäkkä eä. İnqe nyi nqä yoqe, haqeu mämamänqä imä.

Goti Iqueqä yänänäqñqä

⁷ Nqä-näuäñi, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä aanjä anğuanänjä zä wiqe, kuapänä ämändqueqanğqeta imänqä diñqe, Iqu mäwiñqä itqäuä. Iqu nyi iñi miqä imñqe, nqä huiwä täuñi, täñä qäyä änunätñqä hiñuinä anğanğqe. Hanjä-iqä i ämetñqe, ii Setänä iqueqä wäunüä-wiyqä hñqu, nyi quvqä nyimäkätñqä inqeyi. ⁸ Naqä Iqu nätmatqä nyaqä huiwä tämä änunänqe, huätä nyiyamäutñqe, nyi yatñqä hñquaqi-hñque äwikqe. ⁹ Iqueqä kimañi, tii ändkqe. “Nyaqä yänänäqñqe, ämaqä yänjä-maqñqä, hanüä iñjä wiqanğuwä iquau äwimetäqanğani, wäunui ätnänjä iqi imäkänä. Iutanji, Nyaqä qeqä imänqeta hiñgi vqe, aanjä qäyunänjä-tänjä enä.” İnji nqä woyqä miqä, hanüä ii äwitñqä diñqe, nyi yeeqä itmä, awä tqämä. İi Kraisi Iqueqä yänänäqñqe, nyitä pmetätñqä diñqeyi. ¹⁰ İnjä etanği, nyi Kraisi Iqueä wäunuitañi, nyaqä yänänäqñqe aanqä etäqä-qe, ämaqä hui quvqä indqueqanğuwä-qe, hanjä-iqä huitañä-huitañä ämetmä-qe, itanğa ämaqä hui yuuwä gitäuqanğuwä-qe, nyi yeeqänä itmä äpmenjä. İi nyi näqñqä tiñjä emä iutanji. “Nyi hanüä äwitmñqani, Goti Iquesa yänänäqñqä naqänänjä-tänjunä pmetmqänä.”

Poli iqu quuvqä heqiyqä iquau yätamäkkä vqenqä äwinyminqenqä

¹¹ İnji nyi qämä-qämä inqä kukñuä ii ätqe, ii he inyimäqanğuwä iuta ätqä. He nyinyqe, ämaqeu awä anğua tqüä etanğqä qäyunä-qe, inji mimäqanğuwä iuta nqä-näuä awä ätqä. Nqä-näuäñi, nyi naqä-qakuä tiñjä etqä. “Nyi ämaqä hiñginqä iqunjqä. İnäqe ämaqe, he iquaunqä ‘Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä dowatqä naqä-qakuä iquaiqä’ kñuä indqänänjuwä iqua, nyi mämanğutäuqä inäuä.” ¹² İnji nyi, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqämqä änändowatkqenqä, he ämetquamqe, heyaqä awä iqini, nyi nätmatqä ämaqä änä mimäqgetä, ktqä yäunüä iqetä, ktqä wäunüä yänänäqñqä imäkätmitañi, enyqä miqä äyä imäkminqe. ¹³ İnğanji nyi suqe, ämaqä Jisasi Iquenqä aquvä äqanğawätqanğuwä huizi iquau ämotquaminqä-pa, he asä iñjä äyä ämetquaminqe. İnäqe, nyi hanjä-iqä metapqä imqä diñqe, “He nyaqä huiwi äminyipiyyä” ätätmi, yatñqä maeyqä imiñqe. Itanği he, “Iqu suqä iñji, quvqä inetquaminqeqä” kñuä eyquti, äwqä-hanjä, nqä suqä quvqeta ämetqanğuwä, huätä manmäupu!

¹⁴ Täñğanji nyi tquaqui ae emakqä iunji, tquenji emamqä näwinyä äpmenjä. Nyi äpmqanğani, anğumäñi, hanjä-iqä metapqä imniqe.

* 12:2 Näqñqä-tänjä iqua, Poli iqu kiqä-kiuänqä ätkqä-qe, mändi äkittqiyenğenqä ätqä.

Nyaqä änyinqe, heyaqä nätmatqä ämetaumqä ma, he Kraisi Iquenyqätä, nyinyqätä, quuvqä eqäpñqä inqeyi. Suqä tiñinqe he näqñqe. Ymeqe, kunaqä-kunuñuau yätamakqä wipñqe, ymisañä nätmatqä isuanqä qävqä ikipu, aquvä mämaqiyyä ipnä. Suqä iñji, kunaqä-kunuñuanä, ymeqä-quau yätamakqä wipñqä, imäqäpnä. ¹⁵ Nyi he äñguä äpmaka wätñqe, yeeqänä itmä, nätmatqä eeqäpnäñi etapätmä, itaŋga ñqä-näuanäñi etap-nmä. Nyi henyqe kiñä änyinqe, yändi päyätqätanqgetañi, ga he nyinyqä enqe, mäñgi suñqä päwiqi? ¹⁶ Inäqe hñquenä, nyaqä suqenqä tiñä ätätqäñuwenji. “Ii qäyunjqä. Iqu neyaqä nätmatqä isua, ätnäñäqñi mämeqä itñqe. Iqu quañgä änatätä, yamwiqä äneyätä, qämä-qämä inemäkätä, neyaqä nätmatqe, ämänätautñqe.” ¹⁷ Änäñqäwä? Nyi ämaqä henyqä ändowatkqä iquautañi, hñque, “Si iquaunä quañgä yamwiqä ävätnä, nätmatqä ämändauwa biyä” ätukqätanä? Oee. Nyi iñji mimäqä iqunji. ¹⁸ Ämaqä iutañi, nyi kukñui Talusi iquenyä vqañgä, iqu i emakqe. Iqutä qañä anä ikäyinqe, nyi neqä neyämaqä hñqutä äyä ändowatkqe. Inqañi Talusi iqu quañgä yamwiqä eyätä, heyaqä nätmatqä hui, quwä ämetaukqäta? Ä iqutä, nyitä, ye kñuitä, suqetäñi, naqä-hñqunä mindqañqä iqueätanä? Oee, ye asänä etqueque. ¹⁹ Ne hiqä-hiuä yätamakqä heyatunquä diñqe, Kraisi Iqutä naqä-qakuä ämuññanä, nätmatqä eeqänäñi, Goti Iqueä hiñuä iqisa imäkätqäñu. Inäqe, he neyaqä kukñuä tuwanuä täu äqänäñqe, a ätäupiyyi, “Iqua quvqe qäyä imäkäpu, neyaqä hiñuä iqñi, quwqä-quwä yätamakqä iñqä kukñuä isua änatätqäñäuä” kñuä indqänätqäñuwäti? Nqä nyämaqä kiñä änyinätñqä iquenä, iñji hmanji. Ne kukñuä eeqänäñä ii etätunqe, ii he yätamakqä eyätanä, yänänäqñqä emäkatunquä iunqe.

²⁰ Ii tiñä etanqiyi. “Nyi quñqä äumqe, qu suqä nyi manyinqä eñqä iu itqätanqä qunmniqätiyyä?” ä, “He, nyi suqä, he maenqä eñqä iu itqätanqä ñqämbnuwätiyyä?” kñuä indqänätmä, äwäwa itqänä. Heyaqä awä iqñi, suqä kukñuä mäkä äqäyänäpu, hñqueqä äpmeqä iunqä äwqä quvqä änyäpu, äwqä tnäñä maqänä imäkñäpu, huiziu mäñdi äkittqiyäpu, yänä-yänä ipu, ämaqä huiziunqä tuwäñgi kukñuä ätäpu, itaŋga wäunui, kñuä huitañä-huitañä iuta qui imäkqäñqe, äwäwa itqänä. ²¹ Nyi henyqä anqä äquvepmqäñqañi, ñqä Goti Iqu, hiyaqä hiñuä iqñi womba iqänqä inyimäkqäñqä-pqä diñqe, äwäwa itqänä. Ämaqä hesañä hñqua, suqä kiyä mätkä itä, suqä qokä-apäkä hiaqäqä hiñgi wäyäkiketä, itaŋga suqä yññä-hiveqä iqua imäkqä-pa qäñganä imiñuwä iunqä, kñuä makunmäkñqä yqänä itqätanqä qunmqe, iuta womba ämetmä, kñuä qämniqenqä etqä.

13

Hiqä-hiuäñi, qävqä inyäpu, yamwiqä inqñqe

¹ Täñqañi nyi emamqe, hñquaqu ae äquvepkqe, huiziqu emamqä iqä.

*“Hañä-iqenqä, ämaqä hñquaqu, ä hñquaqui-hñquenäqä, kukñuä asänäñä dinä tqanqñqe, he qätä iunä äwiyyäpu iwäsäuwäpnä.”**

² Nyi he anqä emetmä anä äpmaminqañga, kukñuä yänänäqñqä etqä-pa, täñqañi qäqiqi mäpmeqä, kiñä-nämä äpmamä etanqä, ämaqä suqä quvqä qäñgatqä imäkmiñuwä iquautä, huizi eeqänäñä iquendä, anqumä tiñä etmqe. “Nyi henyqä anqumä äquvepmqäñqañi, ämaqä suqä quvqä imäkmitpñqä iquenä, hiñuinä maeqñqä itmä, hämä-hämä

* 13:1 Kukñuä-suqä 19:15

emäkmniqä eä.”³ Inji he nyinyqe, “Kraisi Iqu kukñui, Poli iquesanä ätätñqäta, ä matqä itñqätanä?” ätnäpu, näqñqä mapñqä enyätqäüä. Iutanji nyi hämä-hämä emäkmniqe. Ga he näqñqä tii mapnä. Kraisi Iqu heyaqä awä iqini, hanuä mäwiqä itä, yänänäqñqä tqäüänä.⁴ Naqä-qakui, Iqu woyqä miqä, hanuä-qu eqanğa, zä-huätati äuekuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqetani, hänä yqänä äpme. Itanğa ne Iqutä ämuännanä, Iqu hanuä äwäkkä-pa, ne-pqe asänä äwiñquä-qe, Goti Iqueqä yänänäqñqetani, ne hiyaqä awä iqisa, Iqutä hänä anä äpmentani, yänänäqñqä iinjä iqueni ätimäutñqä imäqanğuatqe, hiñuä qumbnä.

⁵ Hiqä-hiuäñi, “Ne quuvqä qäyu eqiyänuatiyä” tpu, hiqä kñuä indqänqeutä, suqeutäñi, qävqä inyäpu, yamwiqä ingpñqe. Heñi, Jisasi Kraisi Iqu, heyaqä yäpä ingisa äpmentenqe, he maqñqätanä? Iqu heyaqä yäpä ingisa mäpmeqä itanğutqe, ii he quuvqä qäyunä maeqiyqä iutanji.

⁶ Itanği nyi henyqe, kñuä tiññiqä yänänäqñqä änyiyqi. He, ne yamwiqä iuta quanğa mäpäknqä, Kraisi Iqu kukñui nesani etätñqä qumbunğäüä.

⁷ Inji tanğani, he suqä quvqä mimäkkä iqäpñqe, Goti Iqu yätamäkkä heyquätñqä yatñqä ävätqänju. Ne ii imäkätunque, ii he nenyqe, “Iqua yamwiqä iunji ämawqätäuwuwiqä” kñuä indqämbñqä hmanji. Hesänä hñqua nenyqe, “Iqua Naqä Iqueqä wäñuä imäkkä quanğa-quayqä” qäyä indqänğanguwä-qe, he suqä jänänänjinä imäqäpñqä änenyätqäüä.

⁸ Qu nenyqä kukñuä quvqä tqanğuwñqä äwäwa miqe itunque, ii ne, kukñuä naqä-qakuä iqueni, mäñdi makittqiyqä iquatunquä iutayi. Kukñuä naqä-qakuä iqueni, yänänäqñqenä imäkquanä.⁹ Ne woyqä mämetqueqä, hanuä witanğua, he yänänäqñqä tqäuwqanğpñqe, ne aquvänä itqänju. Itanğa he Goti Iqueqä qokä-apäkä aañä qäyunänä anği timäupñqä diñqe, ne Goti Hanjuwä Iqueni, yatñqä ävätqänju.¹⁰ Nyi kinä-tämä yqänä äpmamä, henyqä tuwanuä tä äqiyqe, ii nyi henyqä anği äpmqänğani, “Heqä suqä jänä imäkmbiyä” etätmä, kukñuä täqñqä etqñqe, manyinğanğiyi. Naqä Iqu nyi indmetä, wäñuä imäqänğqä yänänäqñqä ändapqqe, nyi he qui emäkmqä ändapqkä ma, yänänäqñqä emäqämqä ändapqkä eä.

Poli iqueqä kukñuä yeeqä inqä ätnämäukqenqä

¹¹ Nyämaqä iquenñqä kukñui, hitunui iqi tii etqä. He aquvänänä ipu, Goti Iqueqä qokä-apäkä aañä qäyunänä anği ätimäupu, nyaqä kukñuä iutanji yänänäqñqä imäknäpu, hiqä kñuä indqänqe, heuänqä manyüaktäuwä ipu, äwqä hanuä inqä pmeqänqe. Itanğa Goti, ämaqeuñqä äwinyätä äwqä hanuä inqä vqä Iqu, hesä anä äpmetätñqe.

¹² He äminäpiyänğani, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunji, quneqä ingpñqe.¹³ Goti Iqueqä qokä-apäkä eeqänäñi, “Yää nquauä! Ne henyqä hui mimäuwä inunä” etqä.

¹⁴ Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi ävätñqä iunji etapätä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä henyqä wiñqe hesä äpmuatetä, itanğa Goti Iqueqä Dñä Änğuanänä Iqu äwqä naqä-hñqunä imbu pmetpñqä emäkquä.

Tuwanuä, Poli iqu Galesiya pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä kinğanä eqäminuwä iqua, ii Israitqä iquautanänji. Itanġi qänakni, Jisasi Iqu Poli wäunuä imäkqä ique, kuknuä äñguä we-hunqä-täñi, ämaqä Israitqä ma huizi iquau awä tuätñqä ändowatkqe. Itanġa huizi iinä iquautanä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä hipñqä ipäqäkuwi, hanä-iqe Iqueqä ämaqä iquau tii äwimakqe. Israitqä iqua kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iminuwä-pa, ämaqä yäpaqänġisanä iqua, hiñuiqänäñi, qänaknä miqä iminuwä. Qutanä hñqua Kraisi Iqueqä yoqä-tänä epiyänġani, qu-pqe kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu, qänaknä ipñqä-ti, qänaknä miqä ipñqä-ti?

Israitqä hñqua, “Yäpaqänġisanä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä tqua, Israitqä iquneqä suqä huiwä häuä ktäunqä iinqe imäknäpu, kuknuä-suqä huizi Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqäpñqeqä” ätminuwä. Itanġi Poli iqu ‘oeyqä’ ätuätä, tii ätmuiñqe. “Ne quuvqä Jisasi Kraisi Iquenyqä eqiyätanitanä, Goti Iqueqä hiñui iqi ämaqä jänänä eätanä, hanä-pmeqä änyä-hänä ämetqänunä.”

Näqñqä-tänä hñqua kñuä tii indqänätqänä. Israitqä iquautanä hui, qua Galesiya iunqä äupiwi, quuvqä heqiyqä iqi pmetanġuwä iquauñi, qu kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqä-qua hipñqä iwimäkminuwä. Poli iqu, iqua iinä iminuwinqä qätä äwiyäqe, iqu Galesiya iquauqä quuvqä heqiyqetä, suqä iqeutä, jänä anġu iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyämäukqe.

Kinğanäñi, Poli iqu tiinä ätätä äqäkqe. Kuknuä äñguä we-hunqä-tänä awä tuäkiqätnqe, iqueqä äwinqä iuta ma, ä ämaqä hñqueqä kuknuä qänaki iutanä ma, Goti Iqu Kiqä-kiuä iunqä atäunuwä ikqeqä. Auä, Goti Iqu ique tääqä ätuätumetä, kuknuä äñgui ämaqä Israitqä iquautanä ma, Jisasi Iquenyqä änyä mañqä iquau awä tuäkiqätnqä äwikqe. Huizi, Poli iqu tii ätätä äqäkqe. Qokä-apäki Goti Iqueqä hiñuä iqi jänänä hipñqe, ii ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquanänjqä. Kuknuä yäpaki ätätä äqäkqe, tiinji. Kraisi Iqu ne suqä quvqä iqueqä hanä-iqeta huätä newequatqanġutqänġa, Dñä Äñguä Iqu neyaqä qanä uwqeuñi, jänä inemäkqanġi, ne huizi-pqä iquauñi, suqä äñguinä iwitqetunqeqä.

Poli iqu, tuwanuä tqeñqä kuknuä ätkqenqä

¹⁻² Ämaqä tuwanuä tqe äqiyqä iqu, ii, nyi Poli kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Itanġa Jisasi Iqueqä ämaqä nyitä anä äpmenquä iquatä ne tuwanuä tä, he qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä, qua naqä Galesiya im-imä aquvä äqänġawätqänuwä iquenyqä ävawqatqu. Nyi wäunuä tqe imäkqä-qunä emqe, ämaqä kiuänänä hñqu, ä kuapänäñi atäunuwä änyiyäpu, änändowatkuwä hmanji. Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqu, Jisasi Ique, qua äptekuwä iuta anġumä ävauqumuatkqä Iqutä, ätenjiyäsinyä, änändowatküyä iqunji.

³ Goti neqä Apiqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta äñguä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpñqä emäkqinyä. ⁴ Neyaqä suqä

quvqe hma imäkätŋqä diŋqe, Jisasi Iqu Goti neqä Apiqueä äwiŋqä iu qänaknä itä, Iqueqä-kiuä äwiŋgqe. Iqu ne suqä quvqä qua täu äwiŋqä iuta huätä inetmetŋqenqä, i imäkkqe. ⁵ Iqu Goti eä, neqä Apiqu enqe, ne Iqueni hea ique-ique yoqä naqä vquatuŋquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Galesiya iqua, kukŋuä naqä-qakui mäma hiŋuä ämäqunŋuwiŋqä

⁶ Änäŋqäwe! Kraisi Iqueqä qeqä imänqeta äŋguä emäkkqä iquesa, Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqä hiätpnuwänqä tääqä etätmakqä qäyä etaŋgqä-qe, Iqueni mäma hiŋuä ämäqunäpu, kukŋuä hui-mända äunjqwa uwqanŋuwitani, nyi yäunjuä naqänänjä eyätqänjä. ⁷ He qänakŋi, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, naqä-qakuänänjä hma etaŋgi, hŋquemända äunjqwa äwqä. Ämaqä, he kukŋuä ique mapŋqä emäkquwä iqua, Kraisi Iqueqä kukŋui, hŋgi-mända äkunmäkäwqatäpu, hiqä kŋuä indqänqe, yuuwä emäkpŋqä etma uwqä. ⁸ Iiŋä etaŋgqä-qe, neŋä-qe, ä ynaunjqä qäukuä haqä yätutaŋä hŋqunjä-qe, kukŋuä awi, neqä ätätunquä iutaŋi matqä hui-mända ätmitätqe, Goti Iqu ique qui imäkätŋqä änyinŋi. ⁹ Iiŋinqe ne kukŋuä ae etukquä iuvqae, täŋgaŋi anŋumä tiinjä etqä. “Ämaqä hŋqu kukŋuä awi, he näqŋqä ae ämetqänuwä iu matqä, hui-mända etqä iqu, Goti Iqu ique qui imäkätŋqä änyinŋiyä.”

¹⁰ Nyi kukŋuä tä etqe, ämaqeunä yeeqä iwimäkmqä matqä iqä. Goti Ique yeeqä iwimäkmqä iu ätqä. Iŋi nyi ämaqeunä yeeqä iwimäkpunä etaŋgundqe, nyi Kraisi Iqueqä wäunjuä imäkpunä maeqä imä.

Poli iqu, kukŋuä naqä-qakuinŋqä näqŋqä ämakqenqä

¹¹ Nyämaqäüä, nyi naqä-qakuänä tiinjä etmqe. Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänjä nyi awä ae etätŋqä ii, ämaqä hŋqueqä kŋuä indqänqä iuta hmanji. ¹² Kukŋuä iquenyqä näqŋqe, ämaqä hŋqu dqanŋi mämeqä ikqe. Jisasi Kraisi Iqu Kiqä-kiuä, kukŋuä äŋguä iqueni, ätnänäqinyä ämändquakqe.

¹³ Nyi hiŋuiqänänji, Israitqä iquauqä suqe a yqänä äqätmä äpmaminŋqä iinqe, he qätä ae äwiminjuwi. Inŋaŋi ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä qänŋanŋuwä iquauŋi, haŋä-iqä hävemnäqŋqä ävätmä, hämänänä yuuwä tämqä iminqe. ¹⁴ Iiŋä itmänŋgaŋi, nyi atqä-awäkauqä suqä iu yänänäqŋqä imäknätmä, Israitqä iunji, ämaqä nyitä asänŋatqä iquau ämäwqätäumänŋga imänminqe. ¹⁵⁻¹⁶ Iiŋäqe, nyi ŋqä nipeuä äwqä imä yqänä mnätanŋa, Goti Iqu Iqueqä qeqä imänqetaŋi, nyi Iqueqänänqä tääqä dätmätŋqä ätenjikqe. Iŋi hea Iqu äwiŋganŋqänŋga, Iqu Iqueqä Ymeqä-queni ämändquakqe. Iqu iinjä imäkkqe, kukŋuä Jisasi Iquenyqä ätänqe, Israitqä iqua qäyä etaŋgi, huizi iquau awä tqumqä indmakqe. Iqu iinjä inyimäkpänŋga, nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täninŋqä näqŋqä hui mamqe, ämaqä hŋqutä kukŋuä teenqä maqänä mäwqä ikqe. ¹⁷ Ä ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä hiŋuiqänä ändowatkqä iquau yatŋqä wimqe, Jerusälemänŋqä ekqä ma, aanqe. Iiŋäqe nyi maqänänji, qua naqä Arepiyanŋqä äukqe. Iqi äpmenjaqänmi, anjä-himqä Dämaskasiŋqä anŋumä äpkqe.

¹⁸ Nyi Jisasi Ique hiŋuä ae äqunŋqänŋga, quväukuä tquaqwi-tque äpmamitaŋi, Pitä iqutä kukŋuä teenqä Jerusälemänŋqä ekqe. Iqini nyi hi-unji 15, iqutä anä äpmakqe. ¹⁹ Inŋaŋi nyi ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä huiziquauŋi, hiŋuä mäqunquä itmä, Pitä iquesä, Jemisi, Naqä Iqueqä känŋuequtänä äqunŋgqe. ²⁰ Nyi tuwanjuä tä äqiyqe, Goti Iqueqä hiŋuä iqini, quanŋi matqä iqä, naqä-qakuänänji.

²¹ Iqinji ävämetsmä, qua naqä Siliya iunqätä, Silisiya iunqätä äukqe. ²² Inğanı, Kraisi Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Jutiya iu, im-imä aquvä äqänğawätqänjuwä iqua, qu nyaqä hipenui hinuä manqänqä iminjuwi. ²³ Iqua hinuä manqänqä ipiyä-qe, nyinyqe, “Ämaqä, ne hanjä-iqä hävemnäqñqä änätapminqä iqu, tängğanı, quuvqä heqiyqä yuuvä tämätä iminqä iquenyqe, awä ätätqänä” tätqätangä, qätä äwiminjuwi. ²⁴ Itanğa ämaqä Jutiya pmeqe, Goti Hanjuwä Iqu, nyi iinjä nyimäkkqenqä, änguiqä ätuäpu, Ique yoqä naqä äwiminjuwi.

2

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Poli iqueqä wäunjuinqä, ‘änguiqä’ ätkuwinqä

¹ Quväukuä 14 ae äpäwqanğanı, nyi Jerusälemänqä anğumä umqä itmänğanı, Banäpasi iquä anä äukue. Ye äwätayänğanı, nyi Talusi iquenä-pqä inä itmakqe. ² Goti Iqu nyi äumqä dinqe, ätnänäqi ämaetä, “Uvä” dqanğı, Jerusälemänqä äwätmä, Iqueqä ämaqeüqä hinuä iqi ämaqä yoqä-tänjä iquaunı, kuknuä änguä we-hunqä-tänı, Israitqä iqua qäyä etanğı, huizi iquau näqñqä äwiminqenqä, awä maqñqä ätukqe. Awi, tiinjqä ätukqe. Ämaqä naqä iqua, “Ämaqä huizi iinjä iqua, Israitqä iqune enqä-pa epiyä” ändpqe, ii nyaqä wäunui imäkqa äpätñqe, nätmätqä hinğinqä enqä-pa uwqä dinqä ätukqe. ³⁻⁵ Ne kuknuä tätqätanğuanı, ämaqä quuvqä heqiyqäquanä imäknminjuwä hñqua, neyaqä kuknui qätä quwä wipñqä yäpä inğisa maqñqä äyapkuwi. Ämaqä iqua, ne Kraisi Jisasi Iquesa änguä pmeqä iunı ämänäquvasäpu, ne wäunüä-wiyqä hinğinqä enqä-pa, Israitqä iquauqä suqä iqueqä yäpä iqi pmeqänqä qui inemäkpñqä äwinğqe. Inäqe he quuvqe, kuknuä änguä we-hunqä-tänjä naqä-qakui, he ae ämetqänjuwä iunqä eqiyqäpñqä nengangi, iquauqä näqñqä quanğä iunı, wänqäqäpu, “Änguä ätqäuä-qe” mätquä ikqe. Inı Talusi iqu, nyitä anä äpme, Grikä iquautanğä-qu eäqä-qe, ämaqä yoqä-tänjä iqua, iquenyqe, “He Israitqä-quneqä atqä-awäkauqä suqä dunı, iqueqä huiwi häuä ktäupiyä” mänatqä ikuwi.

⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä hinuä iqi, ämaqä yoqä-tänjä iqua, kuknuä nyi awä tquanğanı, hui-mända makunmäkäwquatqä ikuwi. (Ämaqä iquaunqe, nyi nqä-näuänı, “Iqua yoqä-tänjuatıyä, ä yoqä maiquatiyä?” knuä pkäpkä mämetqänğä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqeüqä yoqenqätä, hipenjuinqätä, knuä miqä, asänä iwäsäuqä Iquvi.) ⁷ Ämaqä iquautanı, yoqä naqä qonqä, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, iqua näqñqä tiinjä ekuwi. “Wäunüä Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique äwikqe, Israitqä iqua qäyä etanğı huizi iquau, kuknuä änguä we-hunqä-täninjqä awä tquätñqeyqä. İi wäunüä Goti Iqu Pitä ique, iqu Israitqä iquaunä awä tquätñqä, äwikqä-pañä asänänıqä.” ⁸ Goti Iqu, Pitä iqueni, iqu iqueqä wäunui, Israitqä iquauqä awä imä, änguä imäkätñqä yänänäqñqä iwimäkätñqenqä, iqua näqñqä qänğanä ämakuwi. Itanğa hea tängğanı, nyi-pqe, ämaqä huiziu imäkmqe, Goti asä Iqu nyimäkätqätanğı äqunğuwı. ⁹ Iqua Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nyi änguä İ inyimäkkqanğqenqä näqñqä ämapıyı, ne eequne naqä-hñqunä eatunqenqä, nyitä Banäpasi iquä, yeeqä äyekuwi. Nänguiqune ae eanıtanı, tiinjä imäkatunqenqä ‘ññqä’ ätunğqe. Banäpasi iquä nyitä, ye wäunui, Israitqä iqua qäyä etanğı huizi iquauä yäpä imä imäkakitqätanğuesi, iqua Israitqä iquauä awä

imä imäkäkiqäpñqe. ¹⁰ Inğanı iqua ye kukñuä hñqunä tiñjä äyatkuwi. “Qe Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä nätmatqä äki-äkiñqä äwa ipu, täqi äpmeñuwä iunji, hui mimäuqä yätamakqä vqanğinyqä.” Kukñuä iñji, ii nyi wäunüä qänaki imäkmqä kñuä indqänätanğqä qäyunä äyatkuwi.

Poli iqu, Pitä iqu suqä quvqä imäkqanği, äkasuwä ätukqenqä

¹¹ Pitä iqu Andiyokä iu ae ätimäuä äpme, suqä quvqä imäkqanği, nyi iqueni äkasuwi, iqueqä hiñuä iqi jänänä ätukqe. ¹² Tiñjä ätimäukqe. Pitä iqu änyä tii ätimäuä äpme, Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquatä buayä anä änäqäsminğe. Inğaqe ämaqä Jemisi ique äväma äpkuwä hñqua, iqi timäuqanğuwänğa, iqu ämaqä huiwä häuä ktäupñqä ätminjuwä iquaunğqä zä itä, quvqä imäkätä, huizi iquau äväma, buayä anä manğqä, kiñänäni ätqäukqe. ¹³ Pitä iqu suqä kukñuinä tqe imäkqanğa, Israitqä iutanğ quuvqä heqiyqä huizi iqua, inä imäkkuwi. Itanğa Banäpasi iqu, iqua iñjä äyä iqanğä äqunäqe, iqueqä kñuä-pqe waqiyä uwqanği, inä imäkkqe. ¹⁴ Inji nyi, iqua kukñuä äñguä we-hunğqä-tänğä naqä-qakuä iqueni, qänaki jänänä miqanğä äqunmitanji, eeqänänjuauqä hiñuä iqisanji, Pitä iqueni, “Si Israitqetanjukui qäyä eänä-qe, iutanğ maeqänänğä eänä, huiziqua enqä-panğ qäyunä pmetqätanğnä äkqänänğä. Inji si tanğanji, quvqä imäkätnä, huiziqua, Israitqä iquauqä suqe imäkpñqä diñqe, sunğqä yänğ wqänätqäninyä?” ätukqe.*

Jänänä eqänqe, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutanänji

¹⁵ Naqä-qakui, ne Israitqä iuta änanyquwä iutanji, ne huizi quvqä imäkkqä iqua enqä-panğ ma,† Israitqä qäyunänğä iquneyi. ¹⁶ Inğaqe ne tiñinğä näqñqe. Ämaqe, Goti Iqueqä hiñuä iqinji jänänänğä epu pmeqe, Mosisi iqueqä kukñuä-suqä iu qänaknä iqä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutayi. Inji ne Israitqä qäyä eänä-qe, ne-pqe Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänju. Itanji Goti Iqu nenyqe, “Nqä ämaqä jänänänğuaeä-qe” kukñuä-suqä asä ique qänaknä itqätanğquä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätanğuatqä iuta tuänä. Ii tiñjä etanğiyi. Goti Iqu ämaqä hñqueni, “Nqä ämaqä jänänänğuaeä-qe” kukñuä-suqä iu qänaknä itqätanğqä iuta, mätquä yänä. Aanqe. ¹⁷ Ne Goti Iqueqä hiñuä iqinji, ämaqä jänänğä hiatunquänä, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, kukñuä-suqä iqueni qänaknä miqä iquque, Israitqä hñqua neñqe, “Suqä quvqä imäkquaiqä” kñuä indqänğanğpqe, iñinğe ne, “Kraisi Jisasi Iqu Kiqä-kiuä suqä quvqe, yänğänäqñqä imäkätñqä imäkkiyä” tatanquäta? Oee, Iqu iñji quati squäta imäkätñqe? ¹⁸ Inji nyi suqä yäuä kiñganä qänaki iminğä ae ävquatämäukqä iunji, anği a ämaqätätmä imäkkqe, ii nyi anji äpnasätmä anği ämätqä enqä-panğiyi. Iinğ imäkkqä-säpi, Goti Iqueqä hiñuä iqinji, nyi suqä quvqä imäkkqä-qunä etminji. ¹⁹ Inğaqe kukñuä-suqä iquesanji, nyi pizqä äpäkonmä äwominğe. Inji qänakñi, kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeñqetanji, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi pmamqä ävämakqe. ²⁰ Kraisi Iqu zä-huätati äunğqe, ii nyi-pqä anä äpäkongueä enqä-panğiqä. Itanğa nyi häñğ-pmeqä änyä-hänğ ämakqe, ii Kraisi Iqu nyaqä yäpä-tämä häñğ yqänä pmetanği, nyi häñğ iuta äpmeñğä. Itanği tanğanji, nyi qua täu äpmeñqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutanji. Iqu Qäqu, nyinyqä aanğ kuapänä äwinyätä, Iqueqä häñğ-pmeqe nyi

* **2:14** Näqñqä-tänğ iqua, kñuä huitanğ-huitanğ indqänätqänğä. Poli iqueqä kukñui, Pitä ique äwikqe, täqinyändanä, ä hiqñqä 21 buñqätanğ? † **2:15** Israitqä iqua kñuä tii indqänminjuwi. “Qu Israitqä iqunesanğ ma, huiziqua, Mosisi iqueqä kukñuä-suqä mämeqä ipiyitanji, eeqänänğ quvqä imäkkqä iquayi.”

anji indmetnqä, ävquatämäukqe. ²¹ Ne ämaqä jänänänä eatunqwe, kuknuä-suqä yäuä iquesa etanqutqe, ii tiinji. Kraisi Iqu äpäkonqwe, nätmätqä hinqinqä enqä-manjä eänä. Inäqwe nätmätqä Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta nätapätinqe, nyi manjitä makitqäteqä iqämä.

3

Kuknuä-suqeu qänaknä iqenqätä, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqenqätä

¹ He ämaqä Galesiya pmeqä hinuä pisqä asusuainä itqänuwä iquenä, ne Jisasi Kraisi Iquenyqä ämetquakque, ii tiinji. He Iqu zä-huätatä äunätä äpäkonqwe, hinuä mäqunquä ikuwä-qe, ii he Ique hinuä äqunänä. Inäqwe he hinuä maqinqä ipinqe, hiyaqä hinui, paaqä tqe äteqäwä? ² Nyi nätmätqä hñquenyqä yatnqä emqe, he awä dpu. He Goti Hanjuwä Iqueqä Dnä Ängüä Ique ämakuwi, ii kuknuä-suqä ique qänaknä ipiyä iuta ämakuwätanä, ä kuknuä ängüä ique ganä qätä äwiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iutatanä? Ii he quuvqä eqiyäpiyä iutanji. ³ He hinuä pisqä asusuainä äänä itqänä? He änyä-hänä pmepnqe, Goti Iqueqä Dnä Iqu emäqanqeta ipäqakuwä-qae, inji tänqani, yqänä pmepnqe, hiqä yänänäqinqä iutanä qäpu imäkmäupnqätanä? ⁴ Hanjä-iqä eeqänänä i ämakuwinqe, yätamäkqä maeyqinqä ämakuwäta? He iinji, quata-tänä ämakuwiqä knuä änyiyqi. ⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dnä Ängüä änyä-qe etapätä, nätmätqä ämaqä mimäqänänä i imäkkqe, ii he kuknuä-suqä iu qänaknä iqanquwä iutandanä? Oee! Ii he kuknuä ängüä ique qätä äwiyäpu, ämepu, quuvqä eqäkuwä iutanji.

⁶ He Aprähämä, Israitqä iquneqä awiçu kinqanänä iquenyqä knuä indqambu. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kuknui tiinjä ätä. *“Aprähämä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanqgi, Iqu ‘Ämaqä jänänueqä’ ätkqeä”* äqänä.* ⁷ Iutanji, he näqinqä tiinjä hepinqe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, qu Aprähämä iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquayqä.† ⁸ Kinqanänänqani, Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä timäuniqä iu hinuä äqunätä, Iqueqä bukä iunji, tiinjä äqäkkqe. *“Ämaqä huitanä-huitanji, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqanqweqanqgi, Iqu ‘ämaqä jänänänä-quayqä’ tuäniqeqä.”* Iinjä etanqgi, Iqu kuknuä ängüä iqu änyä matimäuqänqga, Aprähämä ique awä tii ätukqe. *“Sitani, Nyi ämaqä eeqäpnäni, ängüä iwimäkmniqeqä.”*‡ ⁹ Inji Aprähämä iqu quuvqä heqiyqanqgi, Goti Iqu iqueni ängüä iwimäkkqä-pañi, ämaqä tqe-tqu quuvqä eqiyqäqe, Iqu iquenä-pqe, ängüä inä iwimäkänä.

¹⁰ Inäqwe ämaqä hñqu, *“Nyi kuknuä-suqä iu qänaknä itmä iutanji, ämaqä jänänjunä himqänä”* knuä indqänätinqä etanqutqe, Goti Iqu ique qui imäkäniqe. Iinqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tiinjä äqänä. *“Ämaqä hñqu, kuknuä-suqä eeqänänä äqänänqä iunji, hiunji ique-iqueni qänaknä miqä itnqe, Goti Iqu, ique qui imäkäniqeqä.”*§ ¹¹ Bukä iunji, tiinjä-pqä äqänä. *“Ämaqä quuvqä eqiyätinqä iqu, Goti Iqu, ‘Ämaqä jänänueqä’ tquanqgetani, hänä äpmaka wätänä.”** Iutanji, ne näqinqä tii enju. Ämaqä hñqu jänänänä timäutinqe, kuknuä-suqä iu qänaknä itäqä iuta maeqä yänä. Aanqwe. ¹² Ämaqä kuknuä-suqä iu qänaknä iqä iqu, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iuta hmanji. Ii nätmätqä iqueqe. Iinqe, Goti Iqueä bukä iunji, tuwanuä tiinjä äqänä. *“Nqä ämaqä jänänänä iqu, quuvqä*

* 3:6 Ipäqäkkä 15:6 † 3:7 Israitqä iqua, “Ne Aprähämä iqueqä ymeqä-quneyqä” ätminjuwi. Jonä 8:33. ‡ 3:8 Ipäqäkkä 12:3; 18:18; 22:18 § 3:10 Kuknuä-suqä 27:26 * 3:11 Hapakukä 2:4

eqiyätäqetani, häñä pmenqiyä."† 13 Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tiinjä-pqe äqänä. "Ämaqä tqu-tqu zä-huätati äunätqä iqu, Goti Iqu, ique qui imäkäniqeqä."‡ Inji, ämaqä-qune, kuknuä-suqä iu qänaknä miqä iqanqwa, Goti Iqu ne qui inemäkäniqä iuta änetmetä, anqumä häñä inequmuätätñqä iinjce, Kraisi Iqu, Goti Iqu, Ique qui imäkäniqä-qu ekqe. 14 Kraisi Jisasi Iqu wäunuä iinjä imäkkqe, ii kuknuä Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä ique, "Ängwä ikimäkmqänä" ätukqä iunji, ämaqä eeqänänä iu äwimetñqeyi. Itanqa iutani, ne eeqänänä quuvqä eqiyquetani, Goti Iqu, "Nqä Dñi, äwimniqeqä" ätkqe, ne Ique ämenä.

Goti Iqu, kuknuä hñquaqui guä ämäsauekqenqä

15 Nyämaqäüä, nyi suqä neqä äpmenä itunquä iquesa ämetmä, kuknuä ktqä tiinjä etmqe. "Ämaqä hñquaqu, nätmätqä hmbinyqä kuknuä ätäsinyä, guä ämäsauiyqe, ämaqä hñqu qui mimäqänqä eä, änyä-hänä hui masusueqänqce." Kuknuä Goti Iqu, Aprähämä ique ätukqä itäñi, asänänä. 16 Itanqi kinqanänä, Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä Aprähämä iquesä, itanqa iquesanä Hiätqä Iquesä ämäsauekqe. Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanui, "Iquesanä hiätqä iquauä" ätnä, ämaqä kuapänänqä mañqä eä. Inäqce hñqunänqä, "Iquesanä Hiätqä Iqueä" äqänä. Ii Kraisi Iquvi. 17 Kuknuä nyi tä ätqä iqu, kiqä qakui tiinji. Goti Iqu kuknuä gue, Aprähämä iquä ganä ämäsauekqä etanqiyi. Inji quväukuä 430 ae äpawqanqani, kuknuä-suqä iqu, qänaki ätimäukqe. Iqu iinjä ikqä-qae, Goti Hanjuwä Iqu, kinqanänänqä kuknuä ätätä guä ämäsauekqä iunji, huätä mewemäuqä yänä. Oee. 18 Inji ne, nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu, ne ämeniqunquä näwinyä ioktäumäkekqä äwinqä iunji, kuknuä-suqä iqueni, a yqänä äqätanä, iuta meniqunquä etanqutqe, ii ne Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsauekqä iuta mämeqänqä qñqanä ämeyequ. Inäqce Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta, Aprähämä iqueni, "Nyi nätmätqä ängui äktapmniqeqä" ätuätä, guä ämäsauekqeyi.

19 Iinjä etanqutqe, kuknuä-suce, sunqä äwi? Goti Hanjuwä Iqu iqueni, ämaqe suqä quvqä imäkätqätanqunqutani, ämaekqe. Aprähämä iquesa Hiätqä, Goti Hanjuwä Iqu, ängwä wimäkätñqä kuknuä guä ämäsauekqä Iqu, ätnänäqi timäuqanqanqce, yakuinä ämaekqe. Kuknuä-suqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ynaunjqä iquau vqanqa, iqua ämepu, ämaqä awä iqi ätqäuminqä ique§ äwikuwi. 20 Ämaqä awä iqi ätqäuqä iqueqä wäunui, hñquaquiyqä kñuä indqänqce, naqä-hñqunä wimäkätñqeyi. Inäqce Goti Iqu, Aprähämä ique kuknuä guä ämäsaueqänqanä, Iqu hñque mäwqä, Kiqä-kiuä imäkätä ekqe.

21 Kinqanänä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kuknuä guä eeqänänä ämäsauekqä iquauñi, mäñdi äkittqiyätä, kuknuä-suqä iqueni yänänäqñqänänä imäkkqäta? Aanqe. Kuknuä-suqä, Iqu änatapkqe, häñä-pmeqä nätapqä-säpi, inji ne suqä ique qänaknä itanä iutani, Goti Iqueqä ämaqä jänänänä hiätaninji. 22 Inäqce Goti Hanjuwä Iqueqä buki, näqñqä tii äyä änatapä. "Suqä quvqä imäqänqce, ämaqä eeqänänä im-imñä iu guä äqiyänänä."* Iutani, kuknuä guä ämäsanä äwinqä iu meqänqce, ämaqe Jisasi Kraisi Iquenyqänä quuvqä naqä-qakuä eqiyätqänjuwä iuta mapnä.

23 Suqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqänqä iqu matimäuqänqanä, kuknuä-suqä iqu, ne guä enqä-ma äpakänä änaqiyäminqce. Inji kiqä

† 3:12 Hiqäva-imäqä 18:5 ‡ 3:13 Kuknuä-suqä 21:23 § 3:19 Mosis iqu, Goti Hanjuwä iqueqätä Israitqä iquauqätä awä iqi ätqäuminqce. * 3:22 Apqä Bukä 14:3; Romä 3:9-19

hea qäyunäni ätnänäqi timäuqanğanqe, ne guä enqä-pa äpmaminque. ²⁴ Ga ne Iquenyqä quuvqä heqiyqetani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä jänänänä hiatunquä diñqe, kuknuä-suqä iqu, neqä ämäneyqä enqä-panä eä, Kraisi Iqutä näquatämäutnqä ämäneminqe. ²⁵ Inji tängani, hiunji ne quuvqä heqiyatunquä iqu, ae ätimäuqä-qae, neqä ämäneyqä yäüä iqueqä yäpä iqini, angi mäpmeqänqe.

²⁶ Quuvqä eqiyätqänuwitani, he eeqänänuenä Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä qe eqä. ²⁷ Qokä-apäkä asnä ämepu, Kraisi Iqutä ämuänänjuwä iquenä, he Iqueni gquä quäuqä enqä-pa ae ämipnquwi. ²⁸ Tiini miwäsäunqänqe. Tqu Israitqä-quvqä, ä tqu Grikä-quvqä. Itanga tqu wäunuä-wiyqä hiñginqä-quvqä, ä tqu huiziqueqä yäpä iqi mäpmeqä kiuänä pmeqä-quvqä. Itanga tqu qokä-quvqä, ä tqu apäkä-quvqä. Ii he eeqänänäni, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, naqä-hñqunä epiyitanji. ²⁹ Inji he tängani Kraisi Iqueqä-quenä eänjuwi, ii he Aprähämä iqueqä ymeqä-quenä ätimäupu, Goti Iqu, “Nyi äwimniqeqä” ätätä kuknuä guä ämäsäuekqä iunji, nätmätqe, heqä himänätñqe, ämapnä.

4

Kaniqueqätä, ymeqä iqueqätä, suqenqä

¹ Nätmätqä meqänqä ätqä iunqe, nyi tiinjä etmqe. “Kanä hñqu ymeqä-tänä enqe, ymeqä iqu kanmä nätmätqä eeqänänäni, iqueqänä wimänänäniqe. Itangi iqu, ymeqä wänqä äpmeqänğanji, nätmätqä-tänä-qu eäqä-qe, iqu kaniqueqä wäunuä-wiyqä iqua enqä-pa pmetänäniqe. ² Iqu hiunji kaniqu ae ätekqä iqu timäuqanğanqä hiñjuä äqänä, ämaqä ique miqä iqueqätä, iqueqä nätmätqä miqä iqueqätä, yäpä iqinyä pmetänä. ³ Ne-pqe asänänäni, ymeqä wänqä enqä-pa äpmenä, suqä qua täutanä iquauqä yäpä iqi äpmaminque. ⁴ Inji hiunji qäyunänäni iqu eqanğanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni ändowatämepkqe. Iqueni, apäkä ne enqä-manä ii änyueqanğa, Iqu Israitqä iquauqä suqä iunji, yäpä iqi äpmaminque. ⁵ Iqu iinjä ikqe, ii ne ämaqä kuknuä-suqä iqueqä ämäneyqä yäpä iqi äpmenquä iqune, mbqä neyämätñqätä, itanga Iqueqä ymeqä naqä-qakuä hiatunquätänji. ⁶ Inji tängani, he Goti Iqueqä ymeqänä ae äpmeqanquwitani, Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueqä Dñi, heyaqä äwqä yäpä imä äpmuatekqe. Itanga Dñä Iqu, ii Qäqu Kanmqä tääqe, ‘Apä-qä’ ätätñqä Iquvi. ⁷ Iutanji he wäunuä-wiyqä hiñginqä mäpmeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmenä. He iinjä äpmenjuwi, Iqu Iqueqä nätmätqä anguä eeqänänäni etapänä.”

Poli iqu, qunqä huäqä wunğanji, qundqändqä iminqenqä

⁸ Hiñuiqänänäni, he Goti Hanjuwä Iquenyqä mañqä epiyä iutani, nätmätqä Goti Iqu-tänä asänänäni hma etanquwä iquauqä wäunuä-wiyqä äyä äpmaminjuwi. ⁹ Inäqe tängani, he Goti Iquenqe näqñqä etanquwä qenä-qe, Iqueqä henyqä näqñqä eänqe, heyaqä iunji ämäwqätäüä. Inji he tuwänği qanä äwäpu, suqä yänänäqñqä maeqä epu, yätamäkkä meqä iquau wimapñqe, sunqä angi äwqä? He iquauqä wäunuä-wiyqä anğumä hepñqä hengangitanä? Oee, änä mäwqä iqi. ¹⁰ He suqä, hiunji naqänänäni huitanä-huitanä iquauñi, aquväqñqänğanji, tuwä mäwiyqä, qänaknä iqä-quenji. ¹¹ He iinjä itqätanquwitani, nyi wäunuä yätamäkkä hemqä imäkminqe, yuuwä tänätqä kñuä nyiyqanği, henyqä qundqändqä kuapanä iqä.

¹² Nyāmaqāuā, nyi kukṇuā tā etqāqe, “Nyi ṇqā-nāuāṇi suqā yāuā iuṇi āvquatāmāutmä he enqā-pa āpmeṇqe, he-pqe nyi enqā-panā pmapiyā” etqā. He nyiṇi quvqā mindqueqā ma ikuwi. ¹³ Nyi tāṇā-yaqā huitaṇā hṇqu inyimākātqātāṇgi, hiunji kiṇṅanāṇā ique emetmä, kukṇuā āṅguā we-huṇqā-tāṇā ique awā etkqā iṇqe, he knui yqānā āmeṇā? ¹⁴ Tāṇā-yaqā ṇqā huiwā tāutaṇi, he haṇā-iqā naqānāṇā āyā etapmiṇqe. Ināqe he nyiṇi, tuwā manundmāuqā pa ipu, itaṇṅa nyinyqā qāqiqi āpāpu anā pmeqāṇqe, enyqā miqā āyā imiṇuwi. He nyi indmepiyāṅṅaṇi, Goti Hanjuwā Iqueqā ynaunjqā hṇque itmapqā-pa, ā Kraisi Jisasi Ique itmapqā-pa āyā indmakuwi. ¹⁵ He nyi ānyā ti indmepiyāṅṅaṇi, aquvānā ipu indmakuwā-qe, ga tāṅṅaṇi hiqā aquvānā iqā iqu, ākṇgi āweqāwe? Nyi naqā-qakuā tii etqā. “Inṅaṇi, he nyinyqā yeeqā ipiyitaṇi, nātmatqā āsque-āsquenyqā nyi āwa iqāṅṅqe, yātamākqā āyā ānyimiṇuwi. Nyi ‘He heqā hiṇui qāquaqu ātqopu dappiyā’ etqā-sāpi, he ‘oeyqā’ mandqā iqāpninji.” ¹⁶ Inṅi nyi kukṇuā āṅguā we-huṇqā-tāṇā iutaṇā naqā-qakuā ique āmetmä awā etkqeutāṇi, he nyiṇi, himā-wiunqā enqā-panā-qunā āṅqāṅguwāta?

¹⁷ Āmaqā huizi, kukṇuā-suqā iuṇqā āmetquetqāṇuā iqua, he yātamākqā qāyunāṇi maiyqā ipu, he quṇi yeeqā wipṇqā diṇqānā, kukṇuā aowā dinā etātqāṇā. Suqā iṇi, ii he nyi-tāṇā qāqiqiṇi mapqāṇqā, ānandumākāpu, suqā iqua imākqāṅguwā iu, qānaknā vqāpṇqā emākātqāṇā. ¹⁸ Āmaqā hṇqua, hui-mānda yātamākqā wipṇqā yāṇā āqānātqāṇuwi, iqua yātamākqā qāyunāṇi vqāṅṅpqe, ii āṅgui. Mā iṇi, nyi hesā anā pmetāṅṅndqā-qe, ā māpmetāṅṅndqā-qe, he qāyā imākqāpṇqe. ¹⁹ ṇqā ymeqā isuenā, nyi ṇqā huiwi tmi-tmiqā āṅgumā tā āmeqātā, ii apākā hṇqu ymeqā nyuātṇqānā tmi-tmiqā naqānāṇā āmeqā-panā iṇā āmeqā. Ii quati tiṇṇā etāṅṅiyi. He suqā Kraisi Iqu imākātṇqā-pa imākāpu, Iqutā asānāṇā epṇqā nyiṅṅaṅṅiyi. ²⁰ Nyi henyqe, “Yātamākqā ānā wimqā” tiyā kṇuā āmetmä, qundqāndqā kuapānā iqā. Iutaṇi, nyi hesā anā āpmetmä, kukṇuā āṅgui hui āṅgumā etātmā, yāṇānāqṇqā emākṇqenqe, aāṇā kiṇṇā ānyinātṇqe.

Aprāhamā iqueqā apākā iuaquinqā

²¹ Āmaqā kukṇuā-suqā iu qānaknā iqāṇqā enyātṇqā iquenā, nyi yatṇqā hṇqu hemqe. Kukṇuā-suqā iuṇi, tuwaṇuā ānā āqānānā tqāṅṅā, qātā āwiyātqāṇuwi? ²² Kukṇuā-suqā Goti Hanjuwā Iqu Mosisi ique āwikqā iuṇi, tuwaṇui tiṇṇā āqānā. Aprāhamā iqu ymeqā hṇquaqu-tāṇueqā. Hṇqu apākā wāuṇuā-wiyqā hiṅṅiṇqā, Hekaiyqā iqueqā. Itaṅṅa hṇquququ, iqueqā apākā, huiuqā yāpā iqi māpmeqā iṇqā, Serayqā iqueqā. ²³ Apākā wāuṇuā-wiyqā hiṅṅiṇqā iisaṇā ekqā iqu, qokā-apākiuqā āwiṇqā iutaṇi. Itaṅṅa apākā huiuqā yāpā imā māpmeqā enqā iisa ekqā iqu, Goti Hanjuwā Iqu hānaqā imāuetā, kukṇuā guā āmāsāueqā iutaṇi.

²⁴ Apākā iuaqu, Goti Iqueqā kukṇuā guā āmāsānāṇiyā iuaquvi. Apākā Hekai atāuṇui, kukṇuā gue, Goti Iqu Mosisi iqutā, qoqoṇā Sānai iu āmāsāueqā iuṇqā eā. Itaṅṅa kukṇuā guā āmāsānāṇqā iu yāpā iqi āpmetqāṇuā iqua, eeqāpnā wāuṇuā-wiyqā hiṅṅiṇqānāṇā iquayī. ²⁵ Inṅi Hekai, qoqoṇā Sānai, qua naqā Arepiya iu-pqenqā atāuṇuā enqā iiyi. Ii atāuṇui, Jerusālemā tāṅṅa qua tāu āwiṇqā-pqā iinyqā eā. Itaṅṅa āmaqā Jerusālemā iu āpmeṇuwi, eeqāpnā kukṇuā-suqā iu qānaknā ipu, wāuṇuā-wiyqā hiṅṅiṇqenā āpmeṇā. ²⁶ Ināqe aṇā-himqā Jerusālemā huiziqu, ii qāukuā haqā yātu āwi, Serai enqā-pa, huiziquauqā yāpā iqi māwiqā eā. Itaṅṅa ii quuvqā eqiyātunqā iquneqā nipaiyi. ²⁷ Iṇqe, Goti Iqueqā bukā iuṇi, tuwaṇuā tii āqānā.

*“Apäkä ymeqä maunyqñqä qokitqä eñä iiki, si yeeqänä iqanginyä. Si iini miqä itnä, tmi-tmiqe mämeqä isñqä iiki, yeeqätä ävautnä, apqä tqanginyä. Iini suñqe? Apäkä qokä-täñi ymeqä kuapä-täñä qeñä-qe, apäkä qokiqu ävämetqä ii, huiziñi ämäwqätäuä, aanjä kuapänänjä-täñi etänä.”**

²⁸ Nyämaqäuä, täñganji he Aisakä iqutäñi asänänjä eñä. Iqutä, hesä, Goti Iqu kukñuä guä ämäsäuekqä iutani, Iqueqä ymeqä iquenji. ²⁹ Inğanji ymeqä qäquaqu ae eyitani, ymeqä qokä-apäkiuqä äwiñqä iuta ekqä iqu, ymeqä Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqä iuta ekqä iquenji, quvqä ämotquakqe. Quvqä iini, täñganjä-pqe yqänä äwi. Kukñuä-suqä yäpä iqä äpmeñuwä iqua, quuvqä eqiyätunquä iqune, quvqä ämänätquetqänjä.

³⁰ Iinçe Goti Iqueä bukä iunji änäänyä äqänä? Ti äqänänä ätqä.

“Apäkä wäunüä-wiyqä hiñginqä iisä, iyyqä ymeqä iqutäñi, huätä dowatiyä. Apäkä iinjiyqä ymeqä-qutä, apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä eñqä iyyqä ymeqä-qutäñi, kanmqä nätmätqä eeqäpnäñi, miwäsäuqä iyinçeqä.”†

³¹ Nyämaqäuä, iutani, ne apäkä wäunüä-wiyqä hiñginqä iyyqä ymequne maeqä eñu. Apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä eñqä iyyqä ymequne eñu.

5

¹ Kraisi Iqu ne kukñuä-suqä iu yäpä iqi guä eñqä-ma pmetanqu huätä änequtäütä, hiñgi Iqutänä pmetatunquä inemäkkqe. Itanga hiqä-hiuänji, he kukñuä-suqä iuqä yäpä iqi wäunüä-wiyqä hiñginçe anqumä pmeqänçe, yänänäqñqä tqäupu.

Goti Iqueqä qeqä imänqe, mävämeqenqä

² Poli iqunä, nyi kukñuä tä etmqä iqäqä tqueni, qätä ängüänä nyipu. He ämaqä jänänänjä timäupñqe, ämaqä hñqua heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupñqänä hiñuinä qumbñqä sätäti, ii tiinji. Kraisi Iqu wäunüä ae imäkkqä iunji, yätamäkkqä maiyqä yänä. ³ Nyi anqumä tii etqä. “Ämaqä hñqua, heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupñqänä hiñuinä äqunquwi, ii tiinji. He kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, qänaknä iqa uwqäpñqä iunqeyi.”

⁴ Ämaqä hñquki, si kukñuä-suqä iunji qänaknä itnitani, Goti Iqu, “Ämaqä jänänäueä” ktqñqä äkinyätñqe, ii tiinji. Kraisi Iqutäñi qñqanä enätinä, Goti Iqueqä qeqä imänqeta nätmätqä hiñgi ävätnqä iunji, qe ävämenyä. ⁵ Nyi ii ätqe, tiinjä etanjiyi. Goti Iqueqä Dñä Iqueqä yänänäqñqetani, Iquenyqä quuvqä jänänä eqiyätanä, neqä kñuä indqänqä imñi, Iqu jänänänjä nemäkätñqä iunqä hiñuä äqänänä äpmenä etanji, ätqä. ⁶ Inji ämaqä hñqu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñnänçe, suqä huiwä häuä ktäunqä iqutä, häuä maktäunqä iqutäñi, nätmätqä hiñginqä eñqä-panjä wänä. Inäqe hñqu, quuvqä eqiyätäqä iutani, suqä ämaqä huiziunqä äwiñqä iquenji, a yänänäqñqä ämaqätqe, ii nätmätqä naqä-qakuänänji äyuwä.

⁷ He ängüänä iqa äpätqänquwi, täñganji heyaqä himä heqanquwä iqini, kukñuä naqä-qakui hii eyäwqatätñqä hiñuinä mäqunquä ipñqe, hoptäwi tqu heyqanqikä? ⁸ He nätmätqä kñuä indqänqä quvqä iuta timäuqanqñqä qänaknä i iquwi, ii Goti He tääqä etätmetñqä Iquesa hmanji. ⁹ Bretqä imäkkqenqä kñuä indqämbu. Si buayä iini naqänänjä timäutñqä kinganqutqe, nätmätqä naqänänjä imäkkqe, wänqäpu pññä ämäuesqe, qo aanjä naqänänjä äväunä. Ii eñqä-panji, kukñuä quvqä

* **4:27** Asayä 54:1. Asayä iqu, Jerusälemänqä ätkqe. Poli iqu täqini, Aprähämä iqu Serai ävämetä, Hekainyqä äukqänqanqä ätätä äqiyätqäuä. † **4:30** Ipäqäqä 21:10

wāṅqānāṅā ipu, naqānāṅā imānātā, āmaṣeuqā quamā pmeqā, qui imākānā. ¹⁰ Nyi kṅuā tiṅi yāṅānāqṅqā indqāṅgā. “Naqā Iqu qu yātamākqā vqāṅguti, kṅuā indqāṅqe, hui-mānda mindqāṅqā ipṅqāuā.” Ināqe, āmaqā heqā kṅuā āṅguā iu qui emākqā iquenyqe, nyi maqṅqā eāmā-qe, “Iqu iqueqā quvqā ii imākqāṅqā kimaṅi, haṅā-iqā meṅqiyā” ātqā.

¹¹ Nyāmaqāuā, nyi suqā huiwā hāuā ktāuqāṅqā iqu āṅguānāṅā āqunātmā, kukṅuā awi iṅqā tqā-sāpi, iṅi qu haṅā-iqā āpakā tiṅi, suṅqā āndapqa pātqāṅā? Inṅi nyi kukṅuā awi, suqā iquenyqā tātqāqā-qunā-sāpi, qu kukṅui zā-huātati iquenyqe, ākasuwā matqā ipu, haṅā-iqā māndapqā itqāpninji. ¹² Āmaqā huiwā hāuā ktāuqāṅqā etāpu, hiqā kṅui qui emākātqāṅuwā iquaunqe, quwqā huiwinā hāuā maktāuqā pa ipu, kiqā hāukuā-pqe, qāsā yimāpṅqā ānyinṅi.

Suqe, huiwā iqueqātā, Dṅā Āṅguā Iqueqātā imākqenqā

¹³ Nyāmaqāuā, he kukṅuā-suqā iqueqā yāpā iqi māpmeqā hiātpṅqā diṅqe, Goti Iqu tāāqā ae etātmakqe. Inṅi he suqā iqueqā yāpā-imā māpmeqā ipiyā-qae, hiqā eṅqā dunā hiṅgi mimākākiqṅqe. Ināqe, Goti Iqueqā āmaqā iquaunqā kiṅṅā enyātā, quwqā wāuṅuā-wiyqā pmetṅqe.

¹⁴ Goti Hanjuwā Iqueqā kukṅuā-suqā hṅqu, “Si tqā-tāuṅqā ākinyāṅqā-paṅi, sitā qāqiqi āpmeṅuwā iquaunqā-pqe, inā kinyātṅqānāṅi.”* Si ique qānaknā itqāṅi, kukṅuā-suqā huiziquaunqā-pqe, qānaki inā itqāṅnā.

¹⁵ Ināqe hiqā-hiuā qui mimākṅqā ipṅqā diṅqe, ākasuwā māpātṅgeyqā ipu, kukṅuā mākā maqāyonqā iqāpṅqe.

¹⁶ Nyi ii tiṅinṅqā etqā. Hiqā huiwi quvqā imākqāṅqā āwinyātṅqā iu, qānaknā miqā ipṅqe, Dṅā Āṅguā Iqueqā āwiṅqā iunā qānaknā ipu, pmetāṅpiyā. ¹⁷ Ne nāqṅqā āyā etqāṅu. Huiwā iqueqā āwiṅqeu, Dṅā Āṅguā Ique pāsāttqāmātā iqāṅga, ga Dṅā Āṅguā Iqu, huiwā ique pāsāttqāmātā itqāuā. Iutaṅi, iquaqu mākā-huṅqā pmetāṅgiyitaṅi, hiqā hṅjua-hṅjua imākānā-tpu ipiyā iuṅi, mimākqā itqāṅā. ¹⁸ Ināqe he Dṅā Āṅguā Iqu emākqāṅqā iunā qānaknā iquwi, ii tiṅinji. He kukṅuā-suqā iqueqā yāpā iqi māpmeqā iqā.

¹⁹ Suqā, huiwā iqueqā āwiṅqeuata ātimāutṅqenqā nāqṅqā āyā etqāṅu. Iqua tiṅinji. Suqā qāṅā hiṅgi ikiqā, suqā kiyā mātqā huizi imākqā, suqā quvqā imākqāṅqā āwqā maqānā āvauqeyi. ²⁰ Ita, goti quaṅgā iquau qoṅā woktāuqā, paaqā hāsuāwā huitaṅā-huitaṅā imākqā, mākā-huṅqā imākṅqāṅqā, kukṅuā mākā-huṅqā, himā qui maqānā imākqā, wiunqā āpakā ikiqā, huiuqā nātmatqenqā qeqā tquā, quwqā-quwāṅqānā āwiṅqā, ākasuwā ātnāpiyitaṅi ivāqṅqāṅqā. ²¹ Itāṅga āmaqā āṅguā pmetāṅguwā iquaunqā āwqā quvqā hiṅgi imākqāṅqā, wainqā-eqā yāṅānāqṅqe ṅqāṅqā, yeewā iqā iu suqā quvqenā imākqāṅqā, itāṅga suqā huitaṅā-huitaṅā huizi isua-pqe inā imākqāṅqā ātqā. Inṅi nyi qāṅganā ae etkqā imṅi, aṅgumā tiṅṅā etqā. “Āmaqe, suqā eeqānāṅā nyi tā etqā tquau imākmitpqe, Goti Hanjuwā Iqunā miqā iuṅi, Iqutā anā mapmeqā ipnuwiqā.”

²² Ināqe Goti Iqueqā Dṅā Āṅguā Iqu, ne inemākqāṅqetāṅi, suqā tiṅi imākquatuṅqe. Āmaqā huizi iuṅqe aāṅā kuapānā wiṅqāṅqā, yeeqānā iqāṅqā, āwqā haṅuinā iṅqā pmeqāṅqā, āwqā tnāṅi maqānā mimākqā iqāṅqā, āmaṣeu yātamākqā vqāṅqā, suqā āṅguinṅā āmotqueqāṅqā, itāṅga kukṅuā ātātānā qāyunā imākqāṅqā. ²³ Itāṅga quami qeiqinyā

* 5:14 Hiqāva-imākqā 19:18

pmeqänqä, neqä-neuä änguanä minqänqe. Inji kuknuä-suqä iutanä hñqu, suqä ängüä tquauñi, pmua imäkqänqe, aanqe. ²⁴ Qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iqueqänä ae enjuwi, qu suqä huiwä iqueqä äwiñqeuta ätimäutñqe, zä-huätati äuepiyitanji, qäpu ae ekuwi.

²⁵ Ne hänä äpmeñque, Dñä Ängüä Iquesa äpmeñqu-qae, qañi, Iqueqä äwiñqä iunä uwquatuñquänänji. ²⁶ Inji ne quikuä ptqä äqänätanä, yoqä haqä mämamäunqä yatunqe. Neqä-neuäñi, quvqä itquatinätanä, mäkänqä minqä pa iquatuñque. Itanğa hñquauqä ängüä äpmeñuwä iunqä, äwqä quvqä hiñgi mimäkqä pa iquatuñque.

6

Suqä yätamakqä inqenqä

¹ Nyämaqäüä, heyämaqä hesañä hñqu suqä quvqä äyä imäkqanji äqunäñuwi, Dñä Ängüä Iqu he naqä yäuä ae emäkqä iquenä, ämaqä quvqä iinä imäkqä iquenji, yätamakqä qeiqinyä äväpu, jänä iwimäkñqe. Itanği yamwiqe, he-pqe inä emeqä diñqe, änguanä mimbu. ² Heyämaqä hñqua hanä-iqä äki-äki ämequwi, he heqäänä imäkmbu, yätamakqä imbñqe. Inji he iinä imäkquwi, ii Kraisi Iqueä suqeñi, qänaknä qäyunä iqä. ³ Ämaqä yoqä maeqä hñqu, “Nyi yoqä naqä-tänunqä” kñuä indqänätñqä iqu, ämaqä naqä-qakuä-qu ma, iqueqä-kiuä quanğa imäkñgi. ⁴ Ämaqä hñqunä-hñqunäñi, iqu iqueqä wäunüä imäkätäqä iunji, ‘Ängüä imäkqändiyä, ä quvqä imäkqändiyä’ täqe, kiuä ganä iwäsänätñqe. Inji ängüä enqe, iuta aquvänä ipñqe. Hñquququauqä di, ‘Äänä imäkätqätpiyä’ tpu, hiñuä ämäqunäpu, miwäsäuqä ipñqe. ⁵ Ii tiinä etanği. Ämaqä hñqunä-hñqunä, iqueqä wäunüä-tänji. Wäunüä ique qäyunä imäkätñqe, ii kiqe.

⁶ Ämaqä hñqu, Jisasi Iqueä kuknuñqä näqñqä etapqanğutqe, heqä nätmätqä ängüä äänä ämeñuwitanji, hui yätamakqä wipñqänänji.

Ymisañä vowä äqutäupu äptqenqä

⁷ He hiqä-hiuä hiñi-hiñi imäknäpu, ‘Ne iinji Goti Ique itquequnä’ kñuä heyäti. Hmanji, he iinji änä mimäkqä ipnä. Tiinä eä. Hñqu kiqä wäunüä iunji, ymisañä uwqä vowi äkitanä äki äqutätqä enqe, kiqä häukui, qäyutanjinä wiqanğuti ämetä guänä. ⁸ Ämaqä hñqu, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaknä imitätqe, zä-häukuä quvqä äwiqä-panä iinä etä, qui hämänä imäknäniqe. Inäqe iqu, Dñä Ängüä Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä imitätqe, inji zä-häukuä ängüä äwiqä-manji, iquesañi, iqueqä hänä hea ique-ique pmeqe ämeniqe. ⁹ Itanği ne suqä ängui imäkqänqe, enyqä miqä iquatuñquänänji. Inji Goti Iqu, Iqueqä hea qäyunä ätimäutqanğanqe, ne enyqä miqä imitatqe, ymisañä ängui ämequä-panji, ämeniqe. ¹⁰ Itanği ne ämaqä hui, ique yätamakqä vqenqä wiñganği äqunğque, yipäqñqenä miqä, hämänä vquatuñque. Itanğa neqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iquauñi, ne yänä äqänänä yätamakqä vquatuñque.

Huiwä häuä ktäunqätä, maktäunqätäñi, hiñinqä enqä-paniqä

¹¹ Nyi henyqä tuwanüä ätnämäuqä iquenji, yäpakä mäninji tuwanüä naqänänjä-quanji,* ñqä hipaitä äqiyqe.

* **6:11** Kuknuä tque, Poli iqu kiqä-kiuä äqäkqe. Hitunüita tqinyqe, iqueqä yätamakqä vqä hñqu Poli iqueqä kuknuä äqäkqe. Näqñqä-tänä hñqua kñui, Poli iqueqä hiñui quvqä etanği, tuwanüä naqänänjä-quau äqäkqeqä, indqänätqänä.

¹² He qätä änguänä nyipiyä. Ämaqä hiqä huiwi häuä ktäunqänqä kiquätmä eyätqänuwä iqua, “Ne Kraisi Iqueqä zä-huätatiñqä awä ätuätunquä iutani, hanä-iqä metunque mänenğanqiyqä” kñuä vqanji, ämaqä huizindi, qunqä yeeqä wipñqä diñqä, i eyätqänäuä. ¹³ Ämaqä iinä iqua, huiwä yuunquä-tänä qäyä epu, kukñuä-suqeuni qänaknäni miqä itqänäuä. Iqua heyaqä huiwi häuä hiñginä ektäupiyä iuta, ämaqeuaqä hiñuä iqini, yoqä naqä mapñqä äwinyätqänä. ¹⁴ Nqä-näuäni, nyi nqä yoqetä, ä ämaqä hñqueqetä, haqä mämaeqä itmä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä zä-huätatiñqänä aquvänä itmä, Iqueqä yoqenä haqeqä mamäuqämqe. Kraisi Iqu, zä-huätati äunätä äpäkonätäqetani, nyi nätmätqä qua täutani, hiñginqä enqä-panä äqunqce. Itanga, qua täutanä iquauqä hiñuä iqini, nyi ämaqä hiñginqunjqä. ¹⁵ Itanga suqä huiwä häuä ktäunqä iqutä, ä häuä maktäunqä iqutäni, ii nätmätqä hiñginqä enqä-paniqä. Ne Goti Iquesa hñä-pmeqä änyä-häni ämetunque, ii nätmätqä naqänäni äyuwä. ¹⁶ Ämaqä äkisqu-äkisqu, nätmätqä naqänänä ii a äqätpu, qänaknä itqänuwä iqua, Naqä Iqu, quwqä äwqä hanuä imbnqä iwimäkätä, Iqueqä qeqä-imänqeta, qeiqinyä iwitquequätñqä änyinjiyä. Iqua Goti Iqueqä ämaqä Israitqä naqä-qakuä iquayi.

¹⁷ Nyaqä kukñuä yäpaki tiinjqä. Ämaqä nyi nqä huiwä täu yuunquä ae ändapätqänuwä, ii Jisasi Iqueqä wäunquä-wiyqä-qunä etanqenqä ämotquenä. I etanji, ämaqä hñqu nyi hanä-iqä anqumä dapqänqce, manyinjiyä. ¹⁸ Nqä nyämaqäuä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, hiqä quuvqe, änguä hiñgi emäkquätñqä änyinjiyä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tuwanuä, Poli iqu Epäsäsi pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiŋuiqänä iquvi

Tuwanuä Poli iqu äqäkqä tqueqä quati, tiinji. Goti Iqueqä äwiŋqe, Iqu nätmatqä qäukuä yätutanitä, qua iutanitä eeqänäŋi, Kraisi Iquesa aquvä äqiyätä, Kraisi Iqu nätmatqä eeqänänä iuqä Nyuänä Naqä-qakuä-qu hetŋqä iwimäkätŋqä iinqe. (1:10 hiŋuä qundŋqä.) Itanji, Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu ävauqumuätätä, qu Kraisi Iqutä anä muänmbŋqä iwimäkätŋqä äwiŋgiyä.

Kiŋganäŋi, Poli iqu tuwanuä iuŋi, Goti Iqu ämaqeunqä qeqä ätumuäkätä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanŋppqä iqua naqä-hŋqunä epu, hueqä-himqä hŋquesanä enqä-panä iwimäkätŋqenqe, kuapanä ätätä äqäkqe. Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä iutanji, Goti Iqu qokä-apäkä iu anŋumä itmenä. Itanŋa, Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä-pa, quŋi anŋuanänä itqueniŋenqä näqŋqä mapŋqe, Iqueqä Dŋä Anŋuä Ique ävänä. (1:14 hiŋuä qundŋqä.) Itanji huizi, Poli iqu tiinä ätätä äqäkqe. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqe ämepu, Iqutä anä ämuänŋanjuwä iqua, äwqä naqä-hŋqunä imbu, Goti Iqueqä suqä iunä qänaki iqäpŋqeqä.

Tuwanuä täuŋi, qokä-apäkä iqua, Kraisi Iqutä anä ämuänŋäpu, naqä-hŋqunä enjuwiŋqä ätnänä iqi motquetŋqe, Poli iqu kuknuä ktqä hŋquaqui-hŋque ätukqe. Ktqä kiŋganäŋi, Goti Iqueqä qokä-apäki, anä kiuänänä hŋqu enqä-panä etanŋi, Kraisi Iqu anä-siyandqä enqä-ma ätqäuä (2:19-22). Ktqä huizi, Goti Iqueqä qokä-apäki, ämaqä kiuänänä hŋqueqä huiwä enqä-panä etanŋi, Kraisi Iqu huiwä iqueqä nyuänä-queqä (4:1-16). Ktqä yäpaki, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu apäkä hui enqä-panä etanŋi, Kraisi Iqu, apäkä iyyqä qokiqu enqä-paniqä (5:22-32).

Inji tuwanuä täuŋi, nätmatqä anŋui, Goti Iqu Iqueqä ämaqeu iwimäkäninŋqä wiŋganŋqenqe, ne hiŋuä anŋuanä äyä äqunänjunä.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu Iqueqä kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iquŋji. Nyi tuwanuä tä, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä epu, anä-himqä Epäsäsi iu äpmapu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Iquenyqä quuvqä äpakänä eqiyätqänjuwä iquenyqä äqiyqä. ² Goti Hanjuwä Apiqutä, itanŋa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta anŋuä etapäsinyä, heqä äwqe hanjuä imbu pmetpŋqä emäkqinyä.

Goti Iqu, nätmatqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, änätapqenqä

³ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutanä, anŋuä iwimäkquanä. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänji. Iqu Kraisi Iqutä ämuänŋanŋqetanji, nätmatqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, neyaqä quuvqä du anŋuä inemäkquätŋqä, änätapätqäuä.

⁴ Iqu qäukuä qua mimäkqänŋa, ne Kraisi Iqutä ämuänŋaninŋquä diŋqe, atäunjuä ae inaikqe. Iqu iinä imäkkqe, ii ne Iqueqä ämaqänä eanä, Iqueqä hiŋuä iqinji, suqä quvqä-tänä maeqä, jänänänä pmetaninŋquä diŋqeyi. ⁵ Iqu nenyqä aanä kiinä äwinyätäqä duta, kiŋganä atäunjuä

ae ätänaikqe. Quati tiinji. Jisasi Kraisi Iqu wäunuä imäkäniqä iuta, Iqueqä ymeqänä naqä-qakuä eanä pmeqänqe. Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii Iqueqä yeeqä inqeutatä, Iqueqä äwinqeutatänji. ⁶ Iqueqä Ymeqä, Iqu aanjä kiinjä äwinyänqä Iquesani, Iqu Iqueqä qeqä imänqeta hinqi vqe, ne ae änätapkqe. Ii naqänänjä hitanqenqä, ne knui, änguänä indqänätanä, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatunquänänji. ⁷ Iqueqä Ymeqä Iqu äpakonätä, Iqueqä häneqä iuäkqä iutani, ne anqumä hänjä inequmuatätä, neqä suqä quvqä eeqänänji, huätä ae ämänatnämäukqe. Goti Hanjuwä Iqu iinjä itä, Iqueqä qeqä imänqeta hinqi vqe, hävemnäqñqä etanji ämänätquakqe. ⁸ Iqu änguä aanjä kuapänä inemäkätä, näqñqä änguitä, knuä indqänqä huitanjä-huitanjitä, änätapkqe. ⁹ Nätmatqä Goti Iqu, Kraisi Iqu wäunuä imäkqanqä iunji, Iqueqä yeeqä inqetä, Iqueqä äwinqetä, imäkäniqä zä äwinqä di, tängani Iqu ätnänäqi ämänätquakqe. ¹⁰ Nätmatqä eeqänänji, hii ganä iwqatqanqani, nätmatqä eeqänänjä qäukuä yänjinitä, qua täunjitäni, Ämiqä Kiuänänjä Hnqueqä yäpä iqi pmetpnuwi. Ii Kraisi Iquvi.

¹¹ Inji ne Qäqutä ämuännanä, Iqueqä ämaqänä eqänqe, hinuiqänänji Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä ätänaikqe. Iqu Iqueqä äwinqä iutatä, Iqueqä knuä indqänqä iutatäni, nätmatqä eeqänänji timäutñqe, imäkänä. ¹² Iqu iinjä ätänaikqe, tiinjä imäkqänqe. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, knuä iqä yänänäqñqä ganä ävätunquä iqunesani, Iqueqä yoqe haqeqä aanjä hävemnäqñqä muämuäqñqe. ¹³ Ga he-pqä, nesäni asä iinjä epnä. He kuknuä, naqä-qakuä we-hunqä-tänjä eä, anqumä hänjä equmuatqä iqueni, qätä ae äwiyäpiyitani, Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iutani Iqutä ämuänänqñwi. Iinjä eqanqñwänqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau väniqä kuknuä guä ämäsäuekqä-pa, heñi, Iqueqä Dñä Änguä Jänänänjä Ique inä etapkqe. Dñä Änguä Iinjä Ique vqe, ii he Goti Hanjuwä Iqueqänänqä näqñqä hipñqeyi. ¹⁴ Dñä Änguä Iqueni, ne ae ämakquä-qae, inji qänakndani, nätmatqä huizi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä iquau väniqä kuknuä guä ämäsäuekqä-pqä ii, inä meniquä-pqenqe, näqñqä enju. Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä anji inetmetä hapä mänäqumuatqanqä, inqä meniquä eä. Iqu iinjä inemäkätä, Iqueqä yänänäqñqä ämänätquakqä diñqe, Iqueqä yoqe, haqeqä aanjä hävemnäqñqä muämuäquatunqñqe.

Poli iqu, qu näqñqä änguänänjä mapñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁵⁻¹⁶ Goti Iqu änguä e inemäkätñqä iinqe, he Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpiyä iutani, Goti Hanjuwä Iqueä ämaqä iquaunqä enyätñqä iunqe, nyi qätä änyä ti äwiyätmitani, henyqä knuä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueni, 'änqñqä' ätuätmä, tääqä ätätmängani, maqänäuqä äpakänä ätqä äwätqänjä. ¹⁷ Nyi tääqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Hanjuwä, Apiqu yoqä naqä-tänjä kinqanänjä äpmeñqä Ique, ätuätñqe. Iqueqä-kiuä ätnänäqi itkimäknätñqä emäkätñqä diñqe, Iqu heñi, knuä indqänqä jänänänjä-tänjä, itanqä Iqueqä kuknuä naqä-qakuä iunji, qakuinqä näqñqä-tänjä epñqä iinjä, ätuätqänjä. ¹⁸ Itanqä Iqu hiqä knuä indqänqe we eumäkqanqñti, ga he tiinjñqä näqñqä änguänänjä metpñqä ätuätqänjä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ae ekqä iquenä, nätmatqä ängui mapnuwänqä knuä yänänäqñqä äwipu, hinuä äqämbu äpmeñuwi, nätmatqä iinqe, näqñqä hipñqä ätuätqänjä. Nätmatqä, Iqu Iqueqä ämaqä iqua mapnuwänqä ätätä ekqe, ii nätmatqä aanjä änguänänjä isua etanqenqä, näqñqä mapñqä ätuätqänjä. ¹⁹ Itanqä Goti Iqueqä yänänäqñqe, Iquenyqä

quuvqä eqiyätunquä iquneqä huiwä yäpä tämñi wäunüä itñqe, ii aañä hävemnäqñqä etañqenqä näqñqä hipñqä ätuätqänä. ²⁰ Iqueqä yänänäqñqä kätanänä qäquesa, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Ique qua buta anñi ävauqumuatätä, qäukuä haqä yätunqä ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuangisa äpmuatekqä Iquvi. ²¹ Kraisi Iqu qäukuä yäñi e äpmeñqe, Iqu dnä yänänäqñqä-tänä iquautä, ämaqä ämiqä iquautä, itanña huizi yänänäqñqä-tänä qäquaunä-qe, Iqu eeqäpnä ämäwqätäuqänña äpme. Yoqä naqä-tänä tänña äpmeñuwä iquautä, qänaknda pmapnuwä iquautä, Ämiqä-qu äpme. ²² Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqäpnäñi, Kraisi Iqueä yäpä iqinyä witpñqä eätä, itanña, qokä-apäkä Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquau yätamäkqä väniñqe, nätmatqä eeqäpnäñi ämiqätñqä ätekqe. ²³ Nyuänä iqu, huiwi ämitñqä-pa, Iqu iquau ämitqäuä. Iqu nätmatqä eeqäpnänä iunñi, ämiqä pmetañqetani, qu qäyunänä enä. Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä pmetañqetani, Iqu, huiwiq äwa miqä, eeqäpnäñi aañä qäyunänä-tänänqä iwimäkquänä.*

2

Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anñi hänä inemäkkqenqä

¹ Hinñiqänäñi, heqä qätä mäwiqä hñgisanä iqetatä, hiqä suqä quvqetätäñi, he pizqä ae äpäkonjuwänänä äpmamiñuwä. ² He suqä quvqä ii imäkmiñuwä, ii ämaqä qua täutanä iuqä suqä du qänaknä ipu, itanña dnä quvqä im-imä hinñinäwa äpmeñuwä iquau miqä naqä iqueqä suqä quvqeu, qänaknä inä imiñuwä iqueni. Dñä iquau miqä tq, tänñani ämaqä Goti Iqueni hñgisanä itqueqanguwä iuqä qeqä-quuvqä imñi, wäunüä yänänäqñqä yqänä itqäuä. ³ Hinñiqänäñi ne eeqänänjune, iqua enqä-ma, asänänä äpmenä, suqä quvqe, neqä knüä indqänqä iutatä, huiwä iqueqä äwiñqä iutatäñi, äyä imäkmiñque. Inñani neqä suqä quvqenqe, kimanñi qutä anäñi, Goti Iqu äwqä tnänä wiñganqä iutani, hanñ-iqä nätapätqätäninñi. ⁴⁻⁵ Ne pizqä iinñä äpäkonanä qäyä äwitangquä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä huäqä-hunqetä, nenyqä äwiñqetä, äwa miqä, hävemnäqñqä eäqä iutani, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anñi hänä inemäkkqe. Inñi Iqu he hänä iinñä emäkäqumuatkqe, ii Iqueqä suqä nätmatqä hinñi vqä iqesani. ⁶ Goti Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä naqä-hñqunä guä ämänaqäkqe, ii ne Iqutäñi, anñumä hänä nevauqumuatätä, itanña Iqutä qäukuä yänñi, ämiqänqä zä-hawä ikikinyänä iu, anä äpmuatänaike. ⁷ Inñä inetquakqe, ii tiñänq. Ämaqä qänaki epqä iqua, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, qeqä inetmäkkqeuñi hinñä äqumbiyitani, Iqueqä qeqä imänqeuta hinñi vqenqe, näqñqä mapnuwi. Ii äwa miqänqä, aañä hävemnäqñqä iinñeyi. ⁸ He Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwitanñi, Iqu anñi hänä emäkäqumuatkqe, ii Iqueqä qeqä imänqeuta hinñi vqä iqesayi. Nätmatqä iinñi, hiqä-hiuä imäkñganquwita emakqä ma, Goti Iqu hinñinäwa etapke. ⁹ Ii he wäunüä yänänäqñqä ipiyä iuta ämepunjqae, heqä quikuñi ptqä äqänäpu, hiqä yoqe haqeqä ämamänquwä ma, oee. ¹⁰ Wäunüä anñuanänä nenyqä näwinyä ekqä iu imäkquatunquä iunñqe, Goti Hanjuwä Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, hänä inemäkkqe. Inñi ne tänña hänä tä äpmeñque, ii Goti Iquesanänñi.

* **1:23** Näqñqä-tänä hñqua, kukñuä tqe, ti äkunmäkäqäuä. “Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä äpmeqetani, Iqu äwa miqä, eeqäpnäñi aañä qäyunänä-tänänqä iwimäkquänä.”

Jisasi Kraisi Iqunä, ne naqä-hñqunä pmetatunquä inemäkkä Iquvi

¹¹ Iiñiqe, he hiñuiqänä äpmamiñuwiñqä kñuä indqämbu. Heqä hinaqä qanyä eunyäpu ämeekuwa etangi, Israitqä iqua henyñqe, “Iquauqä huiwi häuä maktänqä-quayqä” ätäpu, itanga quwqä-quwänqe, “Ne huiwä häuä ktänquneyqä” ätätqänuwä iquayi. Huiwä iu iinjä imäkñqä suqe, ii ämaqeua hipaitä imäkkqeyi. ¹² He iñga äänä äpmamiñuwiñqe, kñuä indqämbu. He Kraisi Iqueni, mämeqä hiñgi äpmamiñuwi. He ämaqä Goti Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä, Israitqä iquautanänñuenä maeqä, ämaqä kinä hñqäqisanñuenä etangä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau nätmätqä väniñqä kukñuä guä ämäsauekqä iunqe, he evquatämäukqe. He qua iunji, iinjä äpmapiyänñangi, Goti Hanjuwä Iquenyñqä mañqä epu, heqä kñuä indqänqä yänñänäqñqe, nätmätqä mapnuwänñenqä mämeqä, hiñgi äpmamiñuwi. ¹³ Inäqe he ämaqä kinänäñi iinjä ätqäumiñuwä iquenä, tñngani he Kraisi Jisasi Iqutä i ämuänñuwi, Iqueqä häñequetani, Goti Hanjuwä Iqu, etma äpäta qäqiqi equmuatekqe.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Kraisi Iqunä, ne äwqä hanuä iñqä pmetatunquä Inemäkkä Iquvi. Hiñuiqänäñi, Israitqä iquatä, huizi iquatäñi, mäkä-hunqä äpmamiñiyi. Mäkä-hunqä iñji, täkñä naqä hñqu awä iqi äqiyenyä pmetanñiyänñga, Jisasi Iqu äpäkonätä anñi ävauqe, huätä äväpnemäutä, itanga Mosisi iqueä kukñuä-suqä yäüä* eeqäpnäñi hma imäkätä, naqä-hñqunä eenyä, äwqä hanuä iñqä pmayñqä imäkkqe. Iqueqä äwiñqe, tiinjä etanñiyi. ¹⁶ Iqu zä-huätatä äunätä äpäkonñqetani, mäkä-hunqe eeqänä hma imäkätä, mäkä-hunqä iquaqu, hueqä-himqä änyä-hänñä hñqu hiätñqä imäkätä, itanga Goti Hanjuwä Iqutä, näueqä imäknyinyä pmesiñqä diñqä äwiñqqe. ¹⁷ Inji Iqu äquvepäta, he kinä näñi äpmamiñuwä iquendä, ne qäqiqinä iqunesä, suqä äwqä hanuä änyänä, naqä-hñqunä pmeqänqä iñqä awä ätkqe. † ¹⁸ Iqu ne äwqä hanuä iinjä inemäkkqetani, Dñä asänänñä-tänñä eanä, Goti Hanjuwä Iqueni, iuta wimenä.

¹⁹ Tñngani he ämaqä huii ämuänñänñä hmanji. He ämaqä qua iu qäyutanä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä qäqiqinä iqua enuwä-panä epu, Iqueqä anñi äpmeñuwä iqueni. ²⁰ He anä, Goti Iqu imäkkä-panä iññenji. Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquatäñi, qu anä-siyandqä enqä-panä iquayi. Kraisi Jisasi Iqu, anä vänyqä miqä yänñänäqñqä ämätnänqä-panä iinjä Iqueyi. ²¹ Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä eeqänäñi, Ique ekunätanñä anä ii ämätnä. Goti Naqä Iqu, anä iqueni, hiqäva-imäkkä anä enqä-pa, Iqueqänqä mätkuätñqä itqäüä. ²² He-pqe, Kraisi Iqutäñi, naqä-hñqunä etanñuwiñqä, ga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä huizitä guä ämaiqiyätä, Iqueqä anñi, Dñä Äñguä Iqu yäpä iñgisa pmetätñqä iñqä ämättätqäüä.

3

Poli iqu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänñä tqueqä wäunüä-wiyqä-queqä

¹ Goti Hanjuwä Iqu iinjä emäkkqanñqetani, nyi Poli iqunä, Iquenyqä tääqä ätätqänä. Israitqä iqua qäyä etangi huizi iquenä, yätamäkkä eyqämqä diñqä, Kraisi Jisasi Iqueä wäunüä imäkätqätanñqetani, guä äpmuatenñiyquwi. ² Goti Hanjuwä Iqu henyqä qeqä imänñeuta äñguä hiñgi etquetñqä, nyi wäunui ändapkkä iñqe, he qätä ae äwiñquwi. ³ Iqu Iqueqä kñuä indqänqä zä wiqe, nyi näqñqä hiätmqänä ändapkkqe. Iñqe

* **2:14-15** Israitqä iqua kñuä tii indqänmiñuwi. “Ne Goti Iqueqä suqä-tänñunä etangi, ne Iqueqä ämaqä-qunä eanä, huiziquau ämäwqätäñu.” † **2:17** Asayä 57:19

nyi henyqä tuwanuä wänqä ipu äqiyätmä, awä ae äyä etqe. ⁴ He pipa ipi a ätäupiyänqäni, näqñqä tiinjä mapnä. “Ae! Iqu Kraisi Iquenyqä kukñuä zä witanqä iquenyqe, näqñqä ae äyä eänä.” ⁵ Ämaqä kinganä äpmaminuwä iquauni, nätmätqä täñqe, awä mätquä iminuwä. Inäqe, täñqäni, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, Iqueqä kukñui hinuätqä iquatäni, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä atäunuä ikqä iquauni, Dñä Äñguä Iqu iwimäkqanqi, iñqe iqua näqñqä ae ämenäüä. ⁶ Iqueqä kñuä indqänqä zä wiqe, tiinji. Ämaqä Israitqä qäyä etanqi huizi iqua, kukñuä we-huñqä-tänji ämepiyita, Kraisi Jisasi Iqutä ämuäñnänuwitanji, nätmätqä Israitqä iqua mapnuwä iunji, qu-pqä inä ämepu, qäyqä-qäqua naqä-hñqunä eqanqpi, kukñuä Goti Iqu, ‘Iinjä imäkmniqeqä’ ätätä, guä ämäsäuekqe, qu-pqe inä patqiyäniqe.

⁷ Nyi kukñuä äñguä we-huñqä-tänjä tqunenqä wäunuä-wiyqä-qunä emqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänäqñqä iuta inyimäkätä, Iqueqä qeqä imänqeuta hinqi ändapkqä iiyi. ⁸ Nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä yäpä iqinjä mänäqä mämä qäyä pmetanqä-qe, Iqu suqä hinqi vqä iuta wäunuä tiinji ändapkqe. Nyi Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquau, Kraisi Iqueqä nätmätqä eeqänänji, ne änä miwäsäuqä itä, a matäuqä itunquä iunji, qu-pqä inä mapnuwä iinjä kukñui, awä ätuätqänjä. ⁹ Goti Eeqänänjä Imäkkqä Iqu, nätmätqä imäkäninqä zä äkittqiye äpmaminqä iunqe, nyi ämaqä eeqänänjä iu awä ätnänäqi tquämqe, Iqu wäunui iñqe inä ändapkqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqu iinji, tiinjinqä imäkkqe. Dñä nätmätqä qäukuä yäninjä miqä iqua, Goti Iqu Israitqä iquautä, huizi iquautä, Iqueqä ämaqänqä naqä-hñqunä epñqä maqiyqanqgeu äqumbiyitanji, “Iqueqä kñuä indqänqge, huitanä-huitanijä” kñuä indqämbñqä imäkkqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä tä imäkäninqe, kñui aanjä hinuäqänä iwäsäuekqeu qänaknä itä, Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqu wäunuä imäkqanqgeu iutanji, naqä-qakui ae qe imäkkqe. ¹² Iinjä etanqi ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätunqetänji, zä miqä pemänä itanä, Goti Hanjuwä Ique wimenä. ¹³ Iinjinqä, “Nyi he yätamäkqä hemqänä, wäunuä imäkätmä hanjä-iqä meqanqgeñqä kñuä kuapänä indqänäpu, heqä quuvqä heqiyqe mändi päwiqñqä, yänänäqñqä tqäpiyä” etqä. Nyi hanjä-iqä ii ämetñqe, ii he äñguä äpmepu, yoqä naqä mapñqeyi.

Poli iqu, qu yänänäqñqä iwimäkätñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁴ Iqu nätmätqä eeqänänjä iinjä imäkätñqenqe, nyi neqä Apiqueni qonjä äwoktäutqänjä. ¹⁵ Iqu ämaqä qäukuä haqä yätu äpmeñuwä iquauqätä, qua iu äpmeñuwä iquauqätä Kaniqu eä, itanqa Iqueqä hiveymeqä inä etanquwinqä yoqe iuta ävätqäüä. ¹⁶ Nyi iinjä itmänqanji, henyqä tääqä tiinjä ätuätñqe. “Iyää, neqä Apä, Si nätmätqä aanjä kuapänänjä-tänjä eänä, yänänäqñqä aanjä naqänänjä-tänjä enjä Iqukiyä. Si iquauni, nätmätqä ii ävätnä, iquauqä äwqä yäpä imñi, Tqä Dñä Äñguä Iquesa yänänäqñqä iwimäkiyä. ¹⁷ Nqä Apä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanquwitanji, Iqu iquauqä äwqä yäpä imñi anjä näweqä imäkäqämetñqänä yätamäkqä wiyä. Ga suqä ämaqenqä äwinqä iqu, zä enqä-pa hukä-tapinjä yänänäqñqä äüä ätqäunqä-pa, iinjä tqäutpñqänä iwimäkiyä. ¹⁸ Iyää Apä, iquatä, Tqä ämaqä eeqänänjä itänji, qu Kraisi Iqueqä suqä ämaqenqä äwinqe, aanjä naqänänjä eä, quapitä hiqotitä, itanqa haqä yätqätä mänäqä mämdä, im-imqä iquvanjä iptänänqä iquenyqe, näqñqä ämepu, a yänänäqñqä kiqätätñqä, inä iwimäkiyä. ¹⁹ Iyää Goti Apiqukiyä, Iqueqä suqä äwinqä iñqe, ämaqe qu änyä maqñqä

etanppqä-qe, Si ämaqä tquaunji, näqñqä hiätppñqänä iwimäkiyä. Iyää Apä, Si quñi iinjä iwimäkätqäñji, ii tiinji. 'Nätmatqä aanjä hävemnäqñqä äwiñqe, qutä inä wiqäñqä diñqeyqä' äktätqäñänä" ätuätñqe.

²⁰ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä, neyaqä qeqä-quuvqä yäpä imä, iinjä itñqä iquesañji, ne, 'Iinjä-iinjä inemäkiyä' ätuätanä, yatñqä ävquque, Iqu ämäwqätäutä, nänäqänäñji inemäkänä. Itanğa ne qanyä kñuinä indqäñgquä-pqe, asä iinjä imäkänä. ²¹ Inji Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iquautä, Kraisi Jisasi Iquesä, wäunuä naqänänä iwimäkätñqetani, ämaqe Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä ämepu, Iqueqä yoqä naqe, hea ique-ique haqeqä ämuämuäqäpñqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Ne Jisasi Iqueqä huiwä eänquä iqune, Goti Iqueqä suqä dunä imäkquatuñque (4:1-6:24)

4

Ne Jisasi Iqueqä huiwi enqetani, naqä-hñqunä pmetatuñquenqä

¹ Poli iqunä, nyi Naqä Iqueä wäunuä iunä imäkätmä, guä äpmeñqä iqunä, mañä tiinjä etmqe. "Goti Iqu suqä äñgui näwinyä etä, tääqä etätmakqä enqe, iunä imäkäpu, suqä Naqä Iqu mäwiñqä iinjä iquauñji, mimäkkqä pambiyä" etqä. ² He hñqunä-hñqunä hiqä-hiuä mäñdi äkittqänäpu, huiziunji, quvqä miwitqueqä, qeiqinyä miñgppñqe. Heyaqä awä iqinji, hanjä-iqä timäuqanğani, äwqä tnänä maqänä mimäkkqä, suqä ämaqenqä äwiñqä iqueni, a yänänäqñqä äqätpu, hanjä-iqä eeqäpnäñji ämeqäpñqe. ³ Dñä Äñguä Iqu he äwqä hanjä imbu, naqä-hñqunä hiätppñqä emäkkqe. He äpakänä e pmetppñqe, yänjä qänğanğpu. ⁴ He näqñqe, ne Jisasi Iquesañji, huiwä naqä-hñqunä enju. Dñä nesä äpmeñqe, Iqu Hñqunänñji. Itanğa nätmatqä äñguänänjä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqä diñqe, tääqä änatätmakqä-qae, ga ne asä iquenqä kñuä yänänäqñqä indqänätanä, hiñuä äqänänä, äyä äpmeñju. ⁵ Itanğa neqä Naqä Iqu-pqe, Hñqunänñqä. Neqä quuvqä eqiyätunquä-pqe, hñqunänñqä. Itanğa asñä ämetunquä-pqe, hñqunä inänñqä. ⁶ Itanğa eeqänänñuneqä Goti, Kiuänänñä-qu eä, Iqu neqä Apiquvi. Iqu eeqänänñuneqä haqä yänji äpme, eeqänänñuneqä awä iqi äpme, itanğa eeqänänñuneqä yäpä imä äpme.

⁷ Inäqe Iqueqä qeqä imänqeuta nätmatqä äñguä hiñgnä vqä iunji, Kraisi Iqu iwäsäutä, ne hñqunä-hñqunä änatäpquäukqe. ⁸ Kukñuä iinjñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänä.

*"Iqu, aanjä haqä yäninyqä äyätäqänğani, ämaqä guä äpmaminjuwä kuapänänñä iquau ätuma ekqeqä. Ätuma äyätä, ämaqeñji, nätmatqä äñguänänñi äwikqeqä."**

⁹ Kukñuä, "Iqu aanjä haqä yäninyqä ekqeqä" ätäänqä iqu, ii Iqu yäninyqänä ekqänqä matqä iqi, oee. Kiñganänñi, Iqu qua hñque yäpä mäñji äwiñqä iquenqä ganä äwäkkqä eä. ¹⁰ Ämaqä qua iunqä äquveqäkkqä Iqu, Asiqu, qäukuä aanjä haqä yätunqä ekqe. Ii nätmatqä eeqänänñä äsquä-äsqueni, qäyunänä witätñqä imäkätñqänä.

¹¹ Ämaqä Iqu Qäqu, Iqueqä ämaqä iqune, nätmatqä äñguänänñi tii änatäpquäukqe. Hñqua, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqä epñqä, hñqua kukñuä hiñuä-tqänqä epñqä, hñqua kukñuä äñgui awä-tqänqä epñqä, itanğa hñqua, quuvqä heqiyqä iquau ämipu, näqñqä-vqänqä epñqä, äwikqe. ¹² Iqu iinjä imäkkqe, ämaqä Goti Iqu Iqueqänqä atäunuä ikqä

* 4:8 Apqä Bukä 68:18

iquau, Iqueqä wäunui, qäyasäqi miqä, qäyunä iqänqä iwimäqänqä eä. Wäunui qäyunä ämipiyitani, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hnqunänqä yändi-yändi imäkqa peyqänqe. ¹³ Iqua wäunua ique imäkqanquwitani, ne quuvqä anä eqiyätanä, naqä-hnqunä äpmenä. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, näqñqä ämenä. Itanga, ymeqä nandqä naqä hiätñqänä imännga-imännga äpeyqä-ma, ne asä ii iqa-iqa äwätanä, Kraisi Iqu suqä jänänäninä imäkätñqä-pa, qäyunänä hianä. ¹⁴ Ne iini ae ätimäuququängani, ymeqä wänqä isua iqä-ma mäpmeqä yatunqe. Ämaqä kukñuä quanqä ätuäpu, huiziquau qui imäkñqä näqñqä huitañä-huitañä-tänä iqua, neqä quuvqä heqiyqe yuuwä natäpñqä diñqe, yunui inqi-ingisa äqunätä, nätmätqä näñi-mäñi ätpekiqä-pani, ne iini minemäkqänqe. ¹⁵ Iini maeqä itanä, ämaqeunqä änenqä iutani, kukñuä naqä-qakuinä tquatunqe. Ne iinä imäkqanquuatqe, neqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä eätä, neqä Nyuänä Kraisi Iqutani, naqä-hnqunä hianä. ¹⁶ Wiikä qäpaiqä isua, yäñi äñguä äuqätänänqä imäkätñqä-pa, Iqu Iqueqä huiwä iqune iinä inemäkänä. Ne qokä-apäkä iqune, suqä ämaqeunqä äwinqä iqueni, qänaknä itanä, neqä wäunua hnqunä-hnqunä imäkätunquä iuni, ne huiwi naqä-hnqunä änyanitani, naqä-naqä imännga peyanä.

Suqä yäüä huätä vquatämäupu, suqä änyä-hänji a maqätñqenqä

¹⁷ Iinjqe, nyi Naqä Iqueqä yoqetani, kukñuä yänänäqñqänäñi tiinä etmqe. “Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua imäkätqänuwä-pa, imäkqa mäwqä pambiyä” etqä. Iquauqä kñuä iqe, quwqä äpmeqä iuni, häukuä äñguä uwqiyqe, aanqä eä. ¹⁸ Quwqä äwqe, ppinjä yqänä imbu, kñuä indqänqä äñgui maeqä epiyitani, quwqä näqñqä meqänqe, we maunqä etanqqetani, Goti Hanjuwä Iqueqä hänä-pmeqe, mämeqä itqänä. ¹⁹ Iqua suqä quvqä imäkäpiyänqani, “Tä aanä quvqä di imäkätqänunä” kñuä iini mindqänqä ipu, womba miqä ipnä. Iquauqä manä iuni, nätmätqä äwi iqä hnqunä änapnä, äwi ae ävqäqä-qae mäwquatämäuqä yqänä imäkqäpnä. Iinjqe, “He iqua imäkätqänuwä-pa, imäkqa mäwqä pambiyä” etqä.

²⁰ Ämaqä Kraisi Iquenyqä näqñqä etapäpiyä iqua, he suqä quvqä iinä iquau imäkqänqänä mämetqueqä ikuwi. ²¹ He Iquenyqä kukñui qätä äwikuwännga, Iqueqä kukñuä naqä-qakuä, Iqueqä-kiuänqä ätäänqä iinqe, qu näqñqä ae etapkuwinqe, nyi näqñqä eänänä. ²²⁻²³ Iqueqä kukñui tiinji. “Suqä yäüä, huiwä iqueqä äwinqä iuta, hikänänä iu ämequatätä, yätamäkqä mämeqänqä qui emäkqä iqueni, he huätä vquatämäupu, kñuä iqä änyä-hänä iqu imä mnätñqe, heqä äwqe, anä qñqanä enqä-pa hutepiyä. ²⁴ Itanga he suqä änyä-hänä, Goti Hanjuwä Iqu Kiqä-kiuä enqä-panä imäkätä ekqä iqueni, a maqätpiyä. Suqä tqe, Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuä iutanä eä, jänänänä ikikinyänä enqä iiyi.”

²⁵ Inji, he naqä-hnqunä ae eänuwi, hiqä heyämaqä iquauñi kukñuä quanqi mätkuä, naqä-qakuinä tquäpñqe. ²⁶ Itanga he äwqä-tnänä enqqe, suqä quvqä imäkqä diñqä wimasipu. Äwqä-tnäñi, äpakänä, mäptqe känawä äwqä mämä mñganqänqanqä mimäkqä pambu. Inga-qänqanä qäpu hiätñqe. ²⁷ Äwqä-tnäñi yqänä äwinqe, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä makä-hunqä iqu, ekittqiyätä ämaequtäqñqä. ²⁸ Si quwä mequki sätäti, anqumñi mämeqä, tqä-täuä wäunua imäkätnä, tqänqätä, ämaqä äwa iqanquwä du yätamäkqä vqänqätä, iqätñqe. ²⁹ Hiqä manä iutani, kukñuä quvqä matqänqä. Kukñuä äñguä, ämaqä hanä-iqä metqätanquwä iu yätamäkqä äväpu, yeeqä iwimäkqänqä dinä tquanqpu. ³⁰ Itanga

Goti Iqueqä Dnä Ängüä Iqu, wiunqä yätñqä miwimäqä pambiyä. Goti Iqu Dnä Iqueni, he Iqueqä ämaqä-quenä hiätangpi, itanga hiunji qänakñanga hanjä-iqä mämeqänqä näweqä etmeninqä hiqñqä enqä-pa etapkqe. ³¹ Itanga huizi, tiinji. Äwqä tptawä esqanguti, äkasuwä ätäpu, mañä täqñqä ätäpu, kukñuä quvqä ämaqä mändi kittqiyeqetä, suqä quvqä huizi iquatäñi, ävquatämäupñqä etqä. ³² Ga hiqä-hiuänqä huäqä äumäknäpu, qeiqi itquatnäpu, itanga hñqu quvqä etqueqe, ängüä iwimäkäpu, hiqä äwqä tnäñi, iqueqä quvqetäñi, iiqä itmäkmbñqe. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänñanganguwäñga, Iqueqä äwqä tnäñi iiqä itmäknätä, hiqä quvqe huätä ämaemäukqä-panä iinji.

5

He nätmatqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji, we-hunqä iqi itkimäkmbñqe

¹ Iinñqe he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä pmetangä, Iqu henyqä äwinyänqe, suqä eeqänänä imäkäpiyä iunji, Iqueqä-kiuä imäkätñqä-pa, asänä imäkqäpnñqe. ² Kraisi Iqu nenyñqä aanä kiinä äwinyätä, yätamäqä neyätñqä Iqueqä-kiuä äwiñqä-ma, he nätmatqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji, suqä ämaqeunqä kiinä äwiñqä iqu, hiñuiqä maeqäpnñqe. Iqu iinä äwiñqqe, ii Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkätñqä diñqä, nätmatqä tä ikeqangä jinänä äweqä-pani, hiqäva äwqänqqe.

³ Inji, suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitañä-huitañä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätqä eeqänänä imäkqetä, suqä hiñuä aowä qñqetäñi, he iinji mimäkqä ipu, iinqä kukñui wänqä qäpu tqä-pqe, qäyä eänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä ae enuwä iquenä, iinä imäkqänqqe, pmua imäknänä. ⁴ Ä kukñuä womba inqe matqä ipu, kukñuä anä miqänqä tqe matqä ipu, itanga qokä-apäkä iuqä suqenqe häñä tamqä matqä ipñqänänä. Suqä ii he imäkqe, ängüänänä hmanji, quvqe. Hiqä kukñui, Goti Hanjuwä Iqueni, “änquiqä” tquangpu. ⁵ “He iinä mimäkqä pambiyä” etqe, ii tiinñqqe. Ämaqä, suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitañä-huitañä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätqä eeqänänä imäkqetä, suqä hiñuä aowä qñqetä itqänjuwä iqua, anä Goti Hanjuwä Iqutä, Kraisi Iqutä, ämisinyä äpmeniyä yänñi, mäpmeqä ipu, nätmatqä anä mämiqñqä iinqe, näqñqä ängüänänä mapu. Suqä hiñuä aowä qñqe, ii goti quangä iu qonä woktäuqä enqä-panä asänäñi.

⁶ Ämaqä huizi, kukñuä quatä maeqä hinginqä isua etäpu, suqä iinä imäkpnñqä etätma upñqä iquwi, wimasipu! Ämaqä hñgisanä ipu, iinä imäkqanguwä iquaunji, Goti Iqueqä äwqä tnänä inqe, äwimenä. ⁷ Iinä etangji, iquatä näueqä imäknäpu, ikämanqä miqä pambu! ⁸ Hiñuiqänänji he hiawiqä imä äpmamiñuwä-qe, tänganji, he Naqä Iqutä ämuänñajuwi, ii he we-hunqä iqi qe äpmeqä. Itanji, he nätmatqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji, we-hunqä iqi itkimäkmbñqe. ⁹ We-hunqä iqi äpmeñuwä iquaunji, we-hunqä iqu, qu ämaqe qeiqi iwimäkäpu, quvqä maeqä jänänänä epu, kukñuä naqä-qakuinä tqäpnñqä wimäkänä. ¹⁰ Itanga suqä ängüä, Naqä Ique yeeqä iwimäkpnñqä iunqä näqñqä mapñqänä, yamwiqä iqangpu. ¹¹ He ämaqä hiawiqä imä äpmapu, suqä quvqä imäkätqänjuwä iquatä äktuwunqä mikiqä, hiqäpi yayuäki imbu pmetangpu. Quwqä suqä iquesanji, ymisanä enqä-pa, häukuä ängüä wiqanguti ämepu, mañqä ipnä, oee. Iinä imäkqe, qäyä etanguti, qanyä äpmapu, quwqä suqä quvqe, ätnänä iqi maepñqe. ¹² (Suqä quvqä, hiawiqä imä zä äpmapu

imäkätqänuwinqe, womba meqä etanji, nyi awä matqä imä.) ¹³ We-hunqä iqu, nätmatqä zä äwämitätqä iundanji, ätnänjä iqi maeqanquti, hinuä-qunqä eä. ¹⁴ Itanğa we-hunqä iqu iinjä imäkqanğanji, nätmatqä iinjä-pqä iqu, we asänä hunänä. Iinjä etanji, iinqe kuknuä tiinjä ätnä äwi.

*“Ämaqä hiaqäqä äwinjä iquki, pämä pmayä. Ae äpäkönğnjä iutanji, anji vayä. Anji vauqanğti, Kraisi Iqu, Iqueqä we-hunqetä, tä enqä-ma äyäkqätänä.”**

¹⁵ Iinjinqe heqä qanä ikipiyä imni, anğuanä mimbu. Knui qäyasäqä mindqänqä, anğuinä indqambu ikiqäpnqe. ¹⁶ Tänganji ämaqe, suqä quvqenä imäkqäwätqänuwä-qae, hea, suqä anğuanänjä imäkqänänjä iqua, he ämaequtäuqänqä, anğuanä mimbu. ¹⁷ Ga he ämaqä knuä iqä anğuinqä qämä-qämä miqä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunqänä näqnqä meqanğpu.

¹⁸ He wainqä-eqä yänänäqnqä änäpiyi, hiqä knuä indqänqä anğui qui emäkätñqä dunqe, manqä iqäpnqe. Suqä iinj, hiqä quamä pmeqä eeqänänjä äwinqä iunji, qui emäkänä. Iinqä tñanqe, Dnjä Anğua Iqu, hesä manğua enyätätñqä, hinuinä qumbñqe. ¹⁹ Dnjä Anğua Iqu manğua e emnätanğqetani, he tiinjä imäkqäpnqe. Hiqä-hiuä kuknuä ätnäpiyanğanji, kuknui apqä bukä iutanitä, apqä huizi iutanitä, itanğa apqä Dnjä Anğua Iqu etapqanğqä iutanitä, amepu, hiqä äwqä imni, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpnqe. ²⁰ Ga nätmatqä eeqänänjinqe, Goti Hanjuwä neqä Apiquenji, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä yoqetani, “anğuiqä” tquäpnqe. ²¹ Itanğa, Kraisi Iquenyqe, “Iqu neqä Naqä-qu etanji, ne Iquenji, yäpä iqi vquanä” knuä indqänäpu, hiqä-hiuänjä-pqe, yäpä iqinyä inğpnqe.

Qokä-apäkä ämanğäwänuwä iquauñqä

²² Hiqä-hiuä yäpä iqi inğpnqä ätqäqe, ii tiinj. Apäkä iuenä, neqä Naqä Kraisi Iquenji, yäpä iqi ävätqänuwä-panji, heqä qokä iquauñä-pqe asänä e vqäpnqänänji. ²³ Tiinjä etanji ätqä. Kraisi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä Nyuänä-qu eä, iqua Iqutä huiwi naqä-hnqunä etanji, Iqu, huiwä iqu hänjä-pmetätñqänä, anji Vauqumuatqä-qu eä. Ii enqä-panji, qokiqu, apäkiyqä nyuänä-qu eä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäki, eeqänänjä iunji, Kraisi Ique yäpä iqi äpmenuwä-panji, inji apäkä-pqä iuenä, heqä qokä iquauqä yäpä iqi e pmetpnqänänji.

²⁵ Qokä iquenä, Kraisi Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iunqä kiinjä äwinyätä, yätamakqä vätnqänä Iqueqä-kiuä äwingqä-panji, hiqä apäkä iuaunqe, kiinjä iinjä enğuatñqänänji. ²⁶ Iqu qunqä iinjä äwinyätä imäkkqe, ii iquaunji, quvqä maiqnqä, eqetä, Iqueqä kuknuitä, asnjä äwqiyätä, ikikinyänjä iwimäkätä, Iqueqä qokä-apäkänä hiätñqä pmuatetñqä dinqeyi. ²⁷ Iqu iinjä iwimäkätñqä äwingqe, ii tiinjänqe. Qu Iqueqä hinuä iqinj, nätmatqä qeqä bimbiqä tqä isua enqä-panjä epu, kiyä maeqä epu, huiwi yätäaqä, ä ppkä äki-äkitanji, maeqä epu, ämaqe, “Quvqä iinjä-iinjä iqä-quaiqä” mäutqnqä äwinyä. ²⁸ Kraisi Iqu, Iqueqä ämaqänqä aanjä kiinjä e äwinyätñqä-panji, qokiquenä, heqä huiwinqä kuapänä enyätñqä-panji, heqä apäkiuaunqä-pqe, asänä iinjä enğuatñqe. Ämaqä iqueqä apäkinyqä aanjä kiinjä äwinyätä, anğua iwimäkätñqä iqu, iqueqä-kiuänqä äwinyänqä iquvi. ²⁹⁻³⁰ Ämaqä hnqu, iqueqä huiwinqä wi äuämäkätä, ymisanjä miinjä ma miqä yäniqi? Oee, iqu anğua äminyätä, ymisanjä inğuanä. Suqä iinj, ii tiinjä enqä-panji. Ne naqä-hnqunä äuqätänänä, Iqueqä huiwä

* 5:14 Asayä 26:19; 60:1

hŋqunä etanŋquetani, Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iqune, äŋguänä ämäneyätŋqä-panä asänänä iinji. ³¹ Suqä ii, Goti Iqueqä bukä iu tiinjä ätnänqä-pani.

“Qokä hŋqu, iqueqä kandä känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämaqänäsinyä, huiwä naqä-hŋqunä änyinyä pmeqänqeqä.”†

³² Kukŋuä iqu, qakuä aanä naqänänä-tänä etanŋi, zä äwiŋqä ique. Nyi ŋqä-näuäŋi, “Kukŋuä tqu, ii Kraisi Iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquaunqätä, ätqiyä” ätqä. ³³ Inji kiqä quati, tiinjä-pqä inänji. Ämaqä hŋqunä-hŋqunänä iquenä, hiqä-hiuänqä enyätŋqä-pani, heqä apäkä iuaunqä-pqe, inä hinguätŋqe. Itanŋa apäkä hŋqunä-hŋqunänä iuenä, hiqä qokiquaunqeqe, “Iqu ŋqä naqä-qu etanŋi, nyi iqueni yäpä iqi vqämqeqä” kŋuä indqänŋpŋqe.

6

Ymeqä iquaunqätä, kunaqä-kunuŋuaunqätä

¹ Ymeqä iisuenä, he Naqä Iqutä ämuänŋuwä-qae, hiqä hinaqä-hinuŋuau hŋgisa mitqueqä, qänaknä vqäpŋqe. Suqä tqueni, he imäkkä di, Goti Iqueqä hiŋuä iqini, äŋguänäŋi. ² Suqä iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iuŋi, tiinjä ätnä. *“Si tqä tñautä tniquesäŋi, yäpä iqi ävätnä, iyaquiüä kukŋui qänaknä vqanŋinyä.”** Goti Iqu suqä iqua ätuätäqänŋani, Iqu suqä tque-ganä, kukŋuä nätmatqä timäuniqä diŋqä qäsä guä ämäsäuekqe. ³ Kukŋuä gue, tiinjä äyä ämäsanä. *“Si iinjä itnä äŋguänä äpmeŋi, nätmatqä eeqäpnänä si imäkätŋä iuŋi, äŋguänä timäutqätanŋuti, itanŋa qua iuŋi, hea quäuqä äpmaka utuŋqinyä.”†*

⁴ Kunuŋuenä, hiqä ymeqä isuauni, quvqä itquepu, äwqä tñänä miwimäkkä iqäpŋqe. He isuauni, suqä Naqä Iqu äwinyänqä iunqä näqŋqä äväpu, “Iinji imäkäpu, iinji mimäkkä pambiyä” ämotquepu, äŋguänänä miqäpŋqe.

Wäuŋuä-wiyqä iquaunqätä, wäuŋuä miqä iquaunqätä

⁵ Wäuŋuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä, qua täutanä iquaunqeqe, “Iqu ŋqä naqä-qu etanŋi, nyi iqueni yäpä iqi vqämqänä” kŋuä indqänäpu, hŋgisa miqä, qänaknä vqäpŋqe. He wäuŋui, quanŋä miqä, äwqä naqä-qakuänä äwipu, Kraisi Ique yäpä iqi ävätqänuwä-pa, iinjä äwipu imäkkäpŋqe. ⁶ Iquau yeeqä iwimäkpŋqä wäuŋuä äŋgui, iqua hiŋuä eqänätanŋuwänŋanä, miqä pambu. He Kraisi Iqueqä wäuŋuä-wiyqä eänjuwi, Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäkäpu, iquau qänaknä vqäpŋqe. ⁷ Ii ipiyänŋani, “Nyi wäuŋui, ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunqä” kŋuä indqänäpu, aquvänä ipu imäkkäpŋqe. ⁸ Ga he kŋui, tiinjä-pqe indqänŋpŋqe. *“Ämaqä, hŋquququeqä yäpä iqi äpme, iqueqä wäuŋuä-wiyqä iqunä-qe, ä ämaqä qanyä äpme, kiqä-kiuänqänä indqänqä iqunä-qe, iqu äŋguänänä imäkmitätqe, Naqä Iqu kimanji, nätmatqä äŋguänänä äväniqeqä.”*

⁹ Ämiqä iquenä, ämaqä heqä yäpä iqi äpmapu, wäuŋuä heyqä iquauni, zä epŋqä kukŋuä zä iwimäkkä iqua mätquä ipu, äŋguä iwimäkkäpŋqe. He kŋui tiinji indqänŋpŋqe. *“Wäuŋuä-neyqä iquautä, ämiqä-qunesä, ämäneyätŋqä Iqu, qäukuä haqä yätu äpme, qokä-apäkä eeqänänä iuŋi, yänä-mänä miwäsäuqä, asänä iwäsäuniqeqä.”*

Quuvqä heqiyqä iqua, mäkä-iqä iquau enqä-paniqä

† **5:31** Ipäqäkkä 2:24 * **6:2** Anŋumä Itmakqä 20:12; Kukŋuä-suqe 5:16 † **6:3** Kukŋuä-suqe 5:16

10 Nyaqä kuknuä yäpaki, tiinji. He Naqä Iqutä ämuänmbu, Iqueqä yänänäqñqä aanä naqänänä iutani, yänänäqñqe, yändi-yändi imäkmbñqe. 11 Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqueqä kuknuä quanğitä, yamwiqä iqetä, emeqanğutqänğani, he yänänäqñqä tqäpnuwä diñqe, ämaqä mäkä-iqä iqua imäknänuwä-pani, Goti Hanjuwä Iqu heqä etapätñqe, imäkñgpnä. 12 Nyi ii etqe, tiinñqä etqä. Ne mäkä äunätunque, ämaqä nesä asänänä iquautä hmanji. Ne mäki, dnä quvqä, yänänäqñqä huitañä-huitañä-tänä, awä yeqä äpmeñuwä, ä qua tqe hiawiqä imä äpmeñuwä iquatä, äuanätqänu. 13 Iinñqä nyi tiinä etqä. Goti Hanjuwä Iqu, nätmatqä mäkänqä imäkñqä etapätñqe, eeqänä äñguänä imäkmbu, näwinyä pmetanğpiyä. Inji mäkä ätimäuqäqe, pämä ätqäupu, mäkä yänänäqñqä ipñqä. Itanğa mäki qäpu päwqanğanqe, yänänäqñqä äpakänä e tqäutpñqe. 14 Yänänäqñqä iinä tqäutpñqe, suqä kuknuä naqä-qakuä iqueni, qätä äñguänänä äwiyäpu, qänaknä iqe, aquvä enqä-pa, heqä quanuä iqi yänänäqñqä ämäsanäpu, itanğa suqä jänänänä iu imäkqe, nätmatqä ktqä pmuätänqe, quikuä iqi äpmuätänänuwä-pa, iinä pmuätänätanğpu. ‡ 15 Itanğa Goti Iqueqä kuknuä, äwqä-qeiqi imbu pmeqänqä imäkqä iqueni, yukä ämuasmänqe ämuasmänuwä-pani, a yänänäqñqä äqätpu, näwi imäkmbu pmetanğpu. § 16 He iinä imäkmbu, ga tiinä-pqä iqueni, inä imäkñgpñqe. Suqä quuvqä heqiyqä iqueni, nikñqä enqä-ma ktqä ämaqumuätänäpu, Setänä, Goti Iqutä mäkä-huñqä iqueqä zi tä hänaqä sqe,* heyaqä huiwiunqä äumepqanğutqe, huätä epmäkpnqä. 17 Goti Hanjuwä Iqu, he hänä ae emäkäqumuatekqä iinqe, hiqä knuä indqänqä imñi, nyuänä ktqä pmuätänqä ii enqä-pa ämimuasmäupu, † Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, Dñä Äñguä Iqu etapätñqe, ii ipäqäyunuä enqä-panä-qae, a yänänäqñqä qätätpñqe. 18 Suqä iquau imäkpnqä ipiyänğani, Dñä Äñguä Iqu emäkqanğuti, suqä Goti Hanjuwä Iqueqä yätamäkqenqä tääqä tqä iqueni, mäwquatämäuqä pa ipu, a yänänäqñqä qätätanğpu. Tääqä ätäpiyänğani, enyqä enğanğuti, ävquatämäupu matqä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänä iunqä-pqe, inä äpakänä tqanğpu. 19 He yatñqä iinji, nyinñqä-pqä inä iqäpnqä änyinği. Nyi kuknuä tmqñqe, kuknui kiqä-kiuä nyaqä quväkä tämä dqäuqanğuti, inji nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä äñguä we-huñqä-täni, kiqä quata zä äwiñqä diñqe, zä miqä itmä, awä hämä-hämä tqämqänä. 20 Nyi kuknuä ique-qäquenqä, Jisasi Kraisi Iqu, Kiqä-kiuä ätenjikqä iuta, awä tuätqätanğqenqä guä äpmuatenjiyquwi. Inji nyi wäunüä Iqu ändapkqe, mäwquatämäuqä itmä, zä miqä pemä itmä, kuknuä awi yqänä tqämqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquanğpu.

Goti Iqu qunji, äñguä wimäkätñqenqä tääqä ätukqenqä

21 Tikikusi iqu, Kraisi Iquenyqä quuvqe, ne eqiyätunquä-pa eqiyätä, Naqä Iqueqä wäunui mäwquatämäuqä, nesä anä imäkätunquä iquvi. Ne iquenyqe, kuapanä änenyätqäuä. Iqu nyi täqi äänä äpmamä, eeqänänä imäkätñqä iinqe, awä etänä. 22 Nyi ique henyqä ändowatqe, quati tiinji. Iqu emetä, ne täqi äänä-äänä äpmeñquenqä awä etätä, heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, yänänäqñqä emäkätñqenqä ändowatqä.

23 Iyää nqä-quauä, neqä Goti Hanjuwä Apikutä, itanğa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutäni, Iquaqu quuvqä heqiyqä iqueneuä äwqe, hanuä imbu quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, ämaqä huiziunqä enğuatñqänä emäkinyä.

‡ 6:14 Asayä 59:17 § 6:15 Asayä 52:7 * 6:16 Apqä Bukä 7:13 † 6:17 Asayä 59:17

²⁴ Iyää, ämaqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänä äwinyätŋqä iquaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, qeqä imänqeuta hiŋgi vqe, ävquä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilipai pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Poli iqu eqä-huänä iu äkitä, qua aanä naqänänä Yulopqä täñä inginyqä kinğanä äwätäqänğa, iqu anä-himqä Pilipai, qua naqä Masendoniya iu ätimäutä, kuknuä äñgui awä ätuminqe. (Wäunuiñqä 16:8-15 hiñuä qundñqä.) Qänakndanı, iqu anä-himqä huiunqä uwqanğa, iqueni guä qe äkiqiyäukuwi. Iqu guä e äpmeqänğanı, kukñui, ämaqä hñqua, Pilipai pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqä, qui iwimäkpnqä itqätanğuwinqä, qätä äwiyäqe, tuwanuä tä, i äqäkqe. İnäqe tuwanuä, iqu Pilipai pmeqä iquauñqä ävawqatkqä tque, a ätäutaqänğanı, ne hiñuä tii äqunänju. Hanä-iqä Poli iquesä, qutä, qäyä äwimakqä-qe, Poli iqu äwqä hanä mäwiyqä itä, Jisasi Iquenyqä quuvqä kiinjä eqiyätäqetanı, aquvänä itä äpmaminqe.

Hiñuiqänänı, Poli iqu nätmatqä huiunqä äwa itqätanğa, Pilipai pmeqä iqua mbqä hui, ique yätamakqä wipñqä ätnämäukuwi. Itanğı tuwanuä täñqe, Poli iqu, quwqä yätamakqenqä, 'änğuiqä' ätuätä äqäkqe. İnı huizi, iqu guä pmetanğqenqe, qu kñuä kuapänä indqänäpu, äwqä hanä mäwinqä yätñqe, iqu iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä iwimäkätñqä äqäkqe.

Itanğa Poli iqu iquauñı, Goti Iqu nätmatqä naqänänä äwikqenqä ätuätä äqäkqe. Nätmatqä ii, hanä-pmeqä hanı, qu Kraisi Jisasi Iquesa ämakuwä iiyi. Nñ, qu nätmatqä ii ämakuwı, qu Mosisi Iqueqä kuknuä-suqä iu qänaknä iminuwita ma, Jisasi Iquenyqänä quuvqä eqiyäpiyä iutayi. Itanğa Poli iqueqä äwinqe, Pilipai pmeqä iqua, Kraisi Iqueqä suqe mapñqä iinğeyi. Kraisi Iqu, "Nyi ämaqä naqä-qunjqä" kñuä indqänätä, Iqueqä äwinqä iunqänä qänaknä miqä iminqe. Oeyä. Iqu Iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, wäunuä Goti Iqu Ique äwikqenä imäkkqe. Ga Poli iqu tiinjä-pqe ätuätä äqäkqe. Qokä-apäkä Kraisi Iqutä naqä-qakuänä ämuänñnapiyä iqua, qu äwqä hanui, Goti Iquesa ämepu, yeeqä kuapänä iqäpnqäuä.

Ne tuwanuä tä a ätäutaqänğanı, ne näqñqe, tiinjä hiatunqe. Qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yogenqä anä-himqä Pilipai iu äqänätqätanğuwä iquauñqe, Poli iqu kiinjä äyä äwinyminqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, itanğa Timoti iqutä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunui anä imäkätqänueä iquve, ye tuwanuä tä, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbiyitanı, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkänä epu, anä-himqä naqä Pilipai iu äpmenjuwä iquennqä ävawqatque. Tuwanui, ye henqänä maqiyqä ique, ämaqä he ämeyätqänjuwä iquauñqätä, itanğa ämaqä hiyaqä awä iqi wäunuä huitanä-huitanä imäkätqänjuwä iquauñqätä, ävawqatque. ² Goti Hanjuwä Apiqutä, itanğa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta äñguä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpnqä emäkqinyä.

Poli iqu, Pilipai pmeqä iquauñqe, 'änğuiqä' ätukqenqä

³ Nyi henyqä kñuä indqänätmänğanı, Goti Hanjuwä Iqueni, "änğuiqä" ätuätñqe. ⁴ Nyi Iqueni henyqä itmä, yatñqä ävätmä iunı, qanyä mäwqä,

yeeqä aanä kuapänä itmä ävätŋqe. ⁵ Nyi iinŋi, hiŋgi miqä itqänä. Hiunŋi kiŋganänŋä iuta ti iqa tənŋanŋe, he enyqä miqä, Goti Iqueä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänŋi, nyi awä tumŋenŋä yätamäkqä änyiyätqänuwä iutayi.*

⁶ He suqä iinŋä imäkätqätanŋuwitanŋi, Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä quuvqä yäpä imä wäunŋuä ae emäkätqätanŋqä iunŋe, nyi näqŋqä tiinŋä ämeqä. “Iqu wäunŋuä ii imäkqe, mäwquatämäuqä, yqänä imäkqa äwätŋqe, qäpŋi Kraisi Jisasi Iqu, anŋumä äquvepätqänŋa, hiäniŋeqä.” ⁷ Nyi ŋqä äwqä tämdanŋi, henyqä aanä kuapänä änyinätŋqetanŋi, henyqä kŋuä iinŋä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iquenŋi, ‘änŋuiqä’ ätquäqe, ii jänänänŋi. Quati tiinŋä dutayi. Nyi wäunŋuä äŋguänänŋä Goti Iqu ändapkqe, imäkqämŋenŋä yätamäkqä änyiyätqänuwä iutayi. Yätamäkqe, nyi täqi guä pmetanŋatä, itanŋa kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänŋä iunŋä himä-wiunŋä iquau, mändi äkittqiyätmä, “Ii kukŋuä naqä-qakuiqä” motqueŋanŋatä, änyiyätqänuwä iutayi. ⁸ Kraisi Jisasi Iqu, henyqä aanä kuapänä äwinyätŋqä-panŋi, nyipqe inä änyinätä, itanŋa he hiŋuä maeqänmqä diŋqe, aanä kuapänä änyinätqäuä. Nyi ŋqä änyinŋä dunŋä ii etqäŋenŋe, Goti Iqu näqŋqä eä, “Ii naqä-qakuiqä.”

⁹ Nyi, Goti Hanjuwä Iqu heŋi, tii emäkätŋqä yatŋqä ävätŋqe. Hiqä suqä ämaŋeunŋqätä, Goti Iquenŋqätä äwinŋä iqu, naqänänŋä imänŋa wätŋqätä, he näqŋqä äŋguänä mapŋqätä, itanŋa he suqä äŋguinŋqätä, quvŋenŋqätä iwäsäuqäpŋqe. ¹⁰ Inŋi he suqä äŋguinŋqä enŋanŋi, a ätäupu, nätmätqä eeŋänänŋä imäkäpiyä iunŋi, äŋguinä imäkqäpŋqe. Tiinŋänŋäuä. Hea Kraisi Iqu anŋi äquvepätqänŋanŋe, he suqä quvqä hui maeqä, ämaqä aanä äŋguänänŋuenä pmetanŋpiyä. ¹¹ He Jisasi Kraisi Iqueä yätamäkqetanŋi, suqä jänänänŋinä imäkqenä hiätanŋpiyä. Nyi Goti Ique yatŋqä iinŋi, tiinŋqä ävqä. Ämaŋe, he iinŋä äyä pmetanŋä eqämbiyi, Goti Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoŋe haŋeqä muämäuqäpŋqänänŋä.

Poli iqu guä pmetanŋqä-qe, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänŋä iqu, naqänänŋä äwŋenŋä

¹² Nqä nyämaqäuä, he näqŋqä yasämä mapŋqänä, nyi awä etmqe. Nyi guä pmetanŋqä-qe, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänŋä iqu, qua iŋi mäpäwiqä, yesäwä vqeta yänänäqŋqä ätqäuä, im-imä naqänänŋä tiinŋä qe äwqi. ¹³ Nyi hanŋä-iqä ii ämakŋenŋe, ämaqä mäkä-iqä, qu ämiqä naqä iqueqä anŋä ämiminŋuwä iquatä, itanŋa ämaqä huizi iquatänŋi, nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä heŋiyäqanŋqeta guä enŋanŋqenŋe, qu näqŋqä ekuwi. ¹⁴ Itanŋa nyi guä pmetanŋqetanŋi, ämaqä, Naqä Iquenyqä quuvqä heŋiyqä kuapänänŋä hŋqua, Iquenyqä quuvqä yänänäqŋqä eqiyäpu, ämaqä huizi dunŋä zä miqä pemä ipu, Goti Iqueqä kukŋui awä ätätqänŋuwi.

¹⁵ Naqä-qakui, ämaqä iutanŋä hŋqua, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänŋuwi, tiinŋä dutayi. Ämaŋe iquau wivändpŋqä winyätanŋqä-qe, qu nyivändqanŋä äqumbiyitanŋi, nyinŋä kŋuä quvqä ämepu, wiunŋä ipu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänŋä. Huiziqua, iinŋä hmanŋi. Iqua kŋuä iŋä äŋguä ämepu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänŋä. ¹⁶ Goti Iqu wäunŋui, nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänŋä iqueqä mäkä-huŋqä iquau mändi kittqämqä atäunŋuä ätenŋikŋenŋä näqŋqä ämepu, nyinyqä aanä kuapänä äwinyätä, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänŋä. ¹⁷ Ämaqä nyinŋä wiunŋä itqänuwä iqua, qämä-qämä ipu, nyi ämanŋutäpŋqenŋä Kraisi Iquenyqä kukŋui awä ätätqänŋä. Ii itqänŋuwi, nyi hanŋä-iqä ämetmä guä ae qäyä pmetanŋä, quvqä iinŋä imäkäpiyi iutanŋi, hanŋä-iqä naqänänŋä ändapqä

* 1:5 Pilipai 4:10-19

upuŋqä itqänä. ¹⁸ Ämaqä iini, quwqä kŋuä iqä imŋi, hŋqua kŋuä äŋgui metanğä, ä hŋqua iini mämeqä eäŋuwi, nyi kukŋuä matqä imä. Qu eeqäpnä Kraisi Iquenyqä awä ätätqänuwiŋqe, nyi ŋqä äwqä tämdaŋi aquvänä itqänä.

Poli iqu, äpäkonqenqätä, häŋä-pmeŋqätä, kŋuä indqänqenqä

¹⁹ Auä nyi aquvänä äpakänäni, tiinŋqä iqa uwqämä. He nyi yätamakqä nyipŋqenqä, tääqä tätqätanğuwä iutatä, itanğa Jisasi Kraisi Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu-pqä, yätamakqä inä nyiyätqätanğqä iutatäŋi, Goti Iqu yätamakqä änyiyätä, haŋä-iqä eeqäpnänä ämetŋqe, huätä manmäuniqenqä, näqŋqä eŋänä. ²⁰ Iinŋqä, nyi ŋqä qeqä-quuvqä tämŋi, kŋuä iqä aana yänänäqŋqe, tiinŋä indqänätqänä. Nyi ŋqä wäunui qui mimäkqä imqä diŋqe, suqä quvqä imäkätmä, womba mämaenqä pa imä. Nyi kukŋuä awä huizi zä miqä yänänäqŋqä ätqäümä ätqa äquvepätŋqä-pani, guä äpmamä-pqänğani, awä yqänä ätmitmqä-qae, Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä yqänä mamäuqämniqe. Inŋi nyi häŋä yqänä äpmamitmqä, ä ae äpäkonmqänğa, nyi Kraisi Iqueä yoqe, haqeqä yqänä matnämäuqämniqe. ²¹ Nyi kŋui, tiinŋä ämetqänä. Nyi mapäkonqä häŋä äpakä äpmeŋqe, nyi Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuqämä. Itanğa nyi äpäkonmqänğani, qua täu quvqä tä äpmeŋqä-pa mäpmeqä, aana äŋguänänä pmetmniqeqä. ²² Inŋi nyi qua iunŋi, häŋä yqänä äpmamitmqä sätäti, nyi Kraisi Iqueqä wäunui, häukuä-tänğänqä imäkqämqä. Inŋi nyi maqŋqe, äsquenyqä nyinyänquti? ²³⁻²⁴ Nyi nätmatqä tquaquini, änä miwäsäuqä imä. Nyi quami tanğa tä äpmeŋqä täunŋi ävämetmä, Kraisi Iqutä qäukuä yäŋi ana pmeŋqä iqäqe, qua täu äpmeŋqä iunŋi ämäwqätäüä. Nyi iinğänqä nyinğanğqä-qe, häŋä äpakä äpmamä, he yätamakqä heyqe, ii äŋguä eä. ²⁵ Iinŋqe, nyi kŋuä ae ämetmä, näqŋqä tiinŋä eŋä. Nyi maqänä mapäkonqä, häŋä yqänä pmamqänä. Nyi hesä äpakä äpmetmitani, he Goti Iquenyqä quuvqä yänänäqŋqä eqiyäpu, yeeqä ipu pmetpŋqä, yätamakqä heyqämä. ²⁶ Tiinŋä-pqä inä eä. Kraisi Jisasi Iqu nyini, henyqä anğumä indmeqanğutqänğani, he nyinyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe, huizi ämamäutqänuwä-pa mämamäuqä, aana haqä yätu mamäupnuwi.

Goti Iqu ne hiŋuinäŋi, Kraisi Iqueqä yoqä ämetanitanŋi, haŋä-iqä metunquä-pqe naqänänä

²⁷⁻²⁸ Haŋä-iqä äki-akitani emeqanğqenqä, maqänä ävaqusqäyämepu, Kraisi Iqueqä kukŋui mäwquatämäuqä, qänaknä ipu pmetpŋqe. He iinŋä imäkäpu pmetanğuwä iqini, nyi hiŋuä maeqänmqä, ä kinŋä nämda qanya kukŋuinä qätä wimqä etanğutqe, nyi henyqä näqŋqä tiinŋä emä. He, hiqä qeqä-quuvqä naqä-hŋqunä imbu, ämaqä quvqenä etqueqanğuwinqä zä miqä, huiwi naqä-hŋqunä imbu, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänğä iquenyqänä quuvqä heqiyqäpnğänä yänä äqänätqänäuä. He iinŋä imäkqanğuwitanŋi, ämaqä quvqenä emäkqä iqua, näqŋqä tiinŋä hipnä. Quwqä-quwänqe, quvqä iinŋä emäkquwä-qae, yuuwä tämbŋqäuä. Inğaqe, heŋi, Goti Hanjuwä Iqu yätamakqä eyätä, häŋä emäkäqumuatänqiyä. ²⁹ Nyi ii etqäqe, tiinŋqä etqä. "Goti Iqu heŋi äŋguä emäkätä, hiŋuinäŋi, he Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäpnğänä maeqänqä yänä, oee, Iqu he Iqueqä yoqä ämepiyitanŋi, haŋä-iqä mapŋqä-pqe, hiŋuinä inä eqänänä." ³⁰ Iinŋqe, ämaqe he quvqä etquetqätanğä haŋä-iqä ii ämetqänuwä, ii nyi hesä Pilipai iu ana äpmenänğa meqanğä anğanğuwä-ma, ämetqänä. Guä äpmam-pqä täunŋi, nyi haŋä-iqe inä meqanğqe, he qätä äyä äwiyänä.

2

Hiqä ämaqä huizi dunqe, “Qu ämanqutäüñäüä” kñuä metanqpu

¹ He Kraisi Iqutä ämuñmbiyä iutani, yänänäqñqä imäknätqañuwäta? Iqu henyqä winyätanqçqä iutani, hiqä äwqe, hanuä enyätñqäta? Hiqä quamä pmeqä iunji, Dñä Ängüä Iqutä anä äpmetqañuwäta? He hiqä-hiuänqe, huäqä äumäknäpu quvqä mitquatñqä itqañuwäta? ² He yatñqä iinjä iquauñi “Nñqä” tqanqçqç, nyi yeeqänänä nyimäkpñqä diñqe, tiinjä iqanqpu. Heqä kñuä indqänqä imñji, kñui naqä-hñqunä meqä epu, suqä ämaqenqä äwiñqä iqueni, yänä-mänä mämeqä asänä ämapu, itanqa hiqä qeqä-quuvqä imñji, naqä-hñqunä metanqpu. ³ He hñqunä-hñqunä naqä imänäpu, hiqä ämaqä huizi dunji mändi äkittqiyäpu, heqä yoqe haqä mämaenqä pambu. He hñqunä-hñqunä mändi äkittqiyenäpu, hiqä ämaqä huizi dunqe, “Qu ämanqutäüñäüä” kñuä iinjä metanqpu. ⁴ He kñui, quamä pmeqä ängüä hiqä diñqänä, mindqänqä pambu. He hñqunä-hñqunä, ämaqä huizi iuqä-pqenqä inä indqänqanqpu.

Suqä Kraisi Iqu ämänätquakqenqä

⁵ Hiqä kñuä indqänqe, hui-hui mindqänqä, Jisasi Kraisi Iqu indqänminqä-pa indqänqanqpu. ⁶⁻⁷ Iqu Goti Naqä-qakuä-qu eäqä-qe, Iqu Goti Iqutä asänä pmeqänqe, kñuä iinjä yänänäqñqä mämeqä itä, yoqä naqetä yänänäqñqetä ävquatämäutä, wäunüä-wiyqä hinginqä etä, ämaqä qua täunä iqune enqä-panä ekqe. ⁸ Iqu ämaqä-qu eätä, Iqueqä-käuä mändi äkittqänätä, Goti Iqueqä kukñuä eeqäpnäñji, qänaknä iqa äpqänjaqänäqe, äpäkonätñqä iunä ätimäuqe, zä-huätatä äunätä äyä äpäkonqçqç. ⁹ Iqu iinjä imäkminqetani, Goti Iqu Iqueni, ämaqä huiziuqä haqä yäñji äpмуатетä, ga Iqueqä yoqä Jisasi, yoqä huizi-huiziuñji ämävqätäüqänqa äqonä pmetätñqä äpмуатекqe. ¹⁰ Iqu Iqueni tiinjñqä äpмуатекqe. Qu qäukuä yäñji äpменуwä iquatä, qua täunä iquatä, qua yäpä mäñgisanä iquatäñji, qu eeqäpnä Iqueqä yoqe haqeqä ämatnämäupu, qonä woktäuqäpnqänänäyä. ¹¹ Qu Ique qonä äwoktäupu, tiinjä tqäpnqe. “Jisasi Kraisi Iqu, eeqänänquneqä Naqä-queqä.” Qu iinjä imäkäpu, Goti Iqueqä yoqe, haqä mamäuqäpnqänänäyä.

He ämaqä qua täutanä iuqä awä iqini, we-hunqä-tänä pmetpñqä

¹² He nyi kuapänä änyinätñqäuä, Kraisi Iqu suqä iinjä ämänätquakqetani, nyi manä tiinjä etqä. Nyi hesä anä pmetanqani, he kukñuä eeqäpnä qänaknä iminuwä-pa, nyi hma etanqçqä-pqänqanä-qe, quannä päkñqänqä zä ipu, Goti Ique yäpä iqi vqanqçpi, Iqu henji anqumä änyä-hänä emäkqanquti, häukuä wiqä-tänä hipñqänä yänä qänqanqpu. ¹³ Goti Iqu heyaqä yäpä imä äpme, he Ique yeeqä iwimäkpñqe, suqä Iqu äwinyänqçeu imäkqäpnqä, evauqumuatätqäuä.

¹⁴ Inji nätmätqä eeqänänä imäkäpiyä iunji, hmbinyqä manä ätnäpu kukñuä mäkä maqäyäuñqä, qeiqinyä äpmapu imäkqanqpu. ¹⁵⁻¹⁶ He iinjä äpменуwi, ii he Goti Iqueqä ymeqä jänänqenä epu, suqä quvqä hui maeqä, ängüänänä hiätpnä. Itanqa he kukñuä hänä hea ique-ique pmeqä-tänä iqueni, mävquatämäuqä a yänänäqñqä äqätänuwi, ii he ämaqä qua täunji, suqä ängui ävquatämäupu, quvqä du-mända äwätqañuwä iuqä awä iqini, he we-hunqä-tänä pmetpnä. Inji hiunji Kraisi Iqu qua täunqä anqumä äquvepätqänqani, nyi heyaqä suqä iinjñqe, yeeqä aanä kiinjä itmä, näqñqä tiinjä emniqe. “Nyi qutä äpmamä wäunüä dñä huqä iqa äpätnqe, hingi yeemqä itñqä manä.” ¹⁷ He quuvqä eqäpiyita hanä-iqä ämetqänuwi, ii he Goti Iquenyqä hiqäva enqä-ma äqänätqänä. Inji, qu

nyi pizqä bäsqaŋguwitaŋi, nyaqä häŋeŋe, wainqä tŋänqä* eä, hiqäva he äqänätqäŋuwä itä qäsäŋi, hiqäva qänänquti? Iiŋä sätäti, nyi yeeqä itmä, hesä yeeqä anä yanique. ¹⁸ He nyi iqanŋqä-ma, iinä ipqe, nyitä yeeqä anä yanique.

Timoti iquenyqätä, Epaplotitusi iquenyqätä

¹⁹ Nyi Naqä Jisasi Iqu hiŋuinä ŋqänŋanŋutqe, tiinä imäkmqä änyinŋi. He änä-änä ipu äpmeŋuwiŋqe, Timoti iqu kukŋuä äma äpätä, awä ändätä, yeeqä inä inyimäkäninŋqä diŋqe, nyi iqueni henyqä maqänä dowatmqä itqänä. ²⁰ Ämaqä nyitä anä äpmeŋuee, henyqä qeqä bimbiqä tquanŋi yätamäqä heyäniqe, hŋqu-hŋqu ma, Timoti iqunänji. ²¹ Ämaqä nyitä anä äpmeŋquä tqua, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunŋinŋqä tuwä äwiyäpu, quwqä-quwä minŋqä iunŋänä äwiŋqä iquayi. ²² Itanŋi Timoti iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä anŋuanänä imäqä-que-qe,” he näqŋqä ae äyä enä. Ymeqä-qu kanmä yätamäqä ävätä anä imäkätqänjiyä-pani, iqu nyi yätamäqä änyiyätä, kukŋuä anŋuä we-huŋqä-täŋi awä inä ätätŋqe. ²³ Iiŋinŋqe, nyi tiinä imäkmqä änyinŋi. “Nyi äänä nyimenqutiya” tmä, hiŋuä ganä äqunmitaŋi, iqueni qänakŋi, henyqä maqänä dowatmä. ²⁴ Nyi ŋqä Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyätŋqä-qae, Iqu hiŋuinä ŋqänŋanŋuti, hea kuapänä maiqänŋa, nyi-pqe emamä.

²⁵ Nyi iinä imäqänŋqä änyinŋqä-qe, täŋŋaŋi, Epaplotitusi iqu henyqä dowatmqä kŋuä ämeqä. Iqu heqä heyämaqä, nyi yätamäqä nyiyätŋqä ändowatkuwä iquvi. Iqu ŋqä nyämaqä eä, Kraisi Iqueqä kukŋuiniŋqä mäkä ita, wäunŋuä anä itqänueä iquvi. ²⁶ Iqu, “Nyi qunŋi hiŋuä äkŋga qunmniqätiyä” tä itä, ä he iquenyqe, “Iqu täŋä-yaqä äwinä” tqaŋqä qätä äwikuwiŋqätäŋi, qundqändqä kuapänä iqanŋqenŋqä anŋumä dowatmqä änyinŋi. ²⁷ Naqä-qakui, iqu yaqä äwitä, ae äpäkonmätä iqanŋqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, iquenyqä huäqä äumäkätä, yätamäqä vqaŋŋi, anŋi mätänä enqä-ma iuäqämakqe. Auä, Goti Iqu iquenyqä huäqä e äumäkkqe, nyinŋqä-pqe inä itä, “Iqu iquenyqä-pqe huäqä-huŋqä naqänänä mequänqiyä” kŋuä indqänätä, yätamäqä iinŋi, nyi-pqe inä änyikqe. ²⁸ Iiŋinŋqe, nyi iqueni henyqä dowatmqä kiinä änyinŋi. Iiŋi he ique hiŋuä anŋumä äqunätmepu, yeeqä iqanŋppi, nyi henyqä qundqändqä miqä imä. ²⁹⁻³⁰ He nyitä täqi anä äpmeŋjcae, yätamäqä nyipnä miqäqä, inäqe iqu hiqä anŋi ämetä, Kraisi Iqueqä wäunŋui imäkätäqetaŋi, yaqä ämetä, ae äpäkonmätä ikqe. Iiŋinŋqe, he iqueni, Naqä Iqueqä yoqeta, yeeqä aanä naqänänä vätmapu. Itanŋa ämaqä iqu enqä-panä iquaunŋi, yoqä naqä inä wipu.

3

Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquanä, jänänänjuaiqä

¹ Itanŋa nyämaqäuwä, nyi kukŋuä huizi tiinä etqä. “He Naqä Iquenyqä yeeqä iqanŋpiyä!” Nyi henyŋqä pipa anŋu-anŋu äqiyäqäsŋqe, enyqä miqä iqäqe. Ii, nikhqä enqä-ma, ktqä equmuätäunŋqe.

² Ämaqä huiwä häuä äktäupu, qui imäqänŋqä itqänuwä iquaunŋi, wimasipu! Ämaqä iqua, hiveqä suqä, aanä ququvqenänä imäkätqänuwä iquayi. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä naqä-qakui, häuä ktäunŋqä iqua ma, ne tiinä imäqä iquneyi. Ne huiwiŋqätä, wäunŋuä eeqäpnänä imäkätunŋuä iunŋqätä, yätamäqä neyqŋqä quuvqä maeqiyqä inu.

* 2:17 A Täuqä 15:7

Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu inemäqanji, Goti Iqueä yoqenqä aquvā äqänätanä, Kraisi Jisasi Iqueä yoqe, haqä ämamäutunquä iquneyi.

⁴ Nätmatqä huiwiñqätä, wäunuä änguñqätäñi, nyi eeqäpnänä-tänunji. Inji ämaqä nätmatqä iinjä iquaquinyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquaunji, nyi ämawqätäunä. ⁵ Ii tiinji. Nqä nipai änmikqänqanji, hiunji 8 ae äpawqanqa, qu nyaqä huiwi häuä ängtäukuwi. Nyi ämaqä Israitqä iutanä, Benjämenä iquesanä ekuwiuqä hueqä-himqä iutanä iqunji. Nqä nipeu, apique, nyitäñi, nämbqune Israitqä iquauqä kukñuitä, suqetä, a äqätänu. Nyi kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeu qänaknäñi, Parisitanä iqua* iqä-ma iinjä itñqä iqunji. ⁶ Nyi Goti Hanjuwä Ique aquvänä iwimäkmqä indqänätmä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanquwä iquaunji, qui imäkminqe. Inji ämaqe, qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä iuta änyiwäsäukuwi, qu nyi kukñuä-suqä iunji, hñque mävasquä-qunä mänqumuapnä. Ämaqä iqua, nyi enqä-panä-qua ma, nyi ämawqätäunä.

⁷ Nyi kinqanäñi, “Suqä huiwiñqänäñi iqua yätamäkqä nyipñqäuä” indqänminqä-qe, tänganji nyi qänaknäñi Kraisi Ique ävätmä, nätmatqä iinjä, qua täutanä hiñginqä etanji äqunätqänä. ⁸ Iinjänä ma, Kraisi Jisasi nqä Naqä Iquenyqä näqñqe, ii nätmatqä aanä naqä-qakuä etanji äqunätmä, nätmatqä eeqäpnänä qua täutanä, quvqänänä etanji äqunätqänä. Nyi Ique qänaki wivändmqä diñqe, nätmatqä eeqänänäñi tuwä äwiyqe. Nyi iinjä imäkqe, Iqueqä-qunä eämä, Ique guä enqä-ma kiuänqänätätmqä imäkqe. ⁹ Nyi ämaqä jänänänäñi, wäunuä itmä, suqä Mosisi iqu äqäkqä iu qänaknä itmä, iuta maeqä imä. Nyi ämaqä iinjä-qunji, nqä Kraisi Iquenqä quuvqä heqiyqä iuta emä. Inji Goti Hanjuwä Iqu, ne Iquenyqä quuvqä e heqiyätanquwä iutanä, nenyqe, “ämaqä jänänänäñuäiqä” ätänä. ¹⁰ Nyi Kraisi Iquenyqä näqñqe, tiinjä himqe. Iqu äpäkonätä, Iqueqä yänänäqñqeta anji ävaukqe, Iqu yänänäqñqä iitä, yänänäqñqä inyimäkätñqätä, ga Iqu täñä-hunqä ämakqe, qäquye anä menqätä, itanqa Iqu äpäkonqñqä-pa päkonmñiqätä, iñqe näqñqä mamqe. ¹¹ Inji, nyi-pqe äpäkonätmä anji inä vamniñqänä.

“Nyi hiñqä du timäumqä diñqe, yänä äqänqa äwätqänä”

¹² “Nyi iinjä ae imäkätmä, Goti Iqueqä hiñqä iunji, ae ätimäukqä-qunä,” matqä iqä, oee. Nyi iu qäyu timäumqñqe, Kraisi Jisasi Iqu indmetä, a yänänäqñqä ängiqätätqäuä. Iutanä, nyi iinjä timäumqe, yänä äqänqa äwätqänä. ¹³ Nqä nyämaqäuä, nyi iunji matimäuqä iqäqä etanqñqä näqñqä emä-qe, tiinjänä iqämä. Nyi nätmatqä hiñuiqändqänqe, knui anqumä mämewqä itmä, hiñuiqänä näñi äwiñqä iunqä, yänä äqänqa umqe. ¹⁴ Ämaqe qanä tnänä äwätqänuwä-ma, nyi hiñqä du ätimäutmä, nätmatqä Goti Iquesa mamqä diñqe, yänä äqänqa äwätqänä. Goti Hanjuwä Iqu, nyi hänä-pmeqä qäukuä yänä mamqä diñqe, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä iuta, tääqä ändätmakqe.

¹⁵ Ne neqä qeqä-quuvqä imñi, naqä ae imänätunquä iqune, ne eeqäpnä nätmatqä iunqe, knuä indqänqe asänä meqänqe. Hesänä hñqua, iñqe qämä-qämä iquwi, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qäyunäñi tiinjä’ ätuätä, ämotquenä. ¹⁶ Itanji tänganji, ne hñqunä-hñqunä näqñqä ämetanä, naqä äsqisa ti imänqququä etanqutqe, näqñqä ii mäwquatämäuqä, qänaknä iqa uwquatuñqe.

¹⁷ Nyämaqäuä, nätmatqä nyi imäkätñqä iunji, asänä imäkqanqpu. Itanqa ämaqä, suqä ne imäkätunquä-ma asänä imäkätqänuwä iquaunji,

* **3:5** Parisi iquaunqe, ämaqe tii ätminuwi. “Qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeu, qänaknä ängüänänä iqä-quaeqä.”

hiñuä äqunäpu, iquautani näqñqä ämepu, he-pqä inä imäkqanḡpu. ¹⁸ Hiñuiqänä etmiñqä-ma, tänḡani, huäqä nuñḡanḡi kñuä äqiyätmä iinä etätqänä. Ämaqä kuapänäni, Kraisi Iqueqä zä-huätati huñḡenqä mäwiñqä itä, mändi äkittqiyäpu äpmeñä. ¹⁹ Ämaqä iini, qu quwqä huiwiqeqä äwiñqä dunä imäkäpu, kñui nätmatqä qua täutanä iuñqä indqänäpu, suqä quvqä imäkpnḡanḡani, womba miqä, yoqä haqä ämatnäünäpiyitani, tä du qui imäkmbñqä upnuwi. ²⁰ “Nyi imäkätñqä iuñi, asänä imäkqanḡpiyä” etqäqe, ne qutäni, asänänä ma, neqä quae, qäukuä haqä yätu etanḡiyi. Inḡi Naqä Jisasi Kraisi, ne häñä inemäkäqumuatqä qäukuä yänisa quvepäniqä Iquenyqe, hiñuä äqänänä äpmeñu. ²¹ Iqu neqä huiwä quvqä tä änyänque, änakunmäkätä, Iqueqä huiwä äñḡuänänä, qua buta ävautä, ämakqä enqä-pañä iinä inemäkäniqe. Iqu nätmatqä eeqäpnäni, Iqueqä ämiqä yäpä iqi hiäniqä diñqä yänänäqñqä-tänä eä, itanḡa yänänäqñqä asä iutani, iinä inemäkäniqe.

4

Suqä äñḡuä iquanä imäkqanḡpu

¹ Iiññqe, ñqä nyämaqä, nyi henyqä aanä kuapänä änyinätä, hiñuä maeqänmqä änyinätñqäuä, nyi kukñuä tiñä etqä. “He Naqä Iqueni mävuatämäuqä, Iqutä ämuänmbu, yänänäqñqä tqäutanḡpiyä.” Nyi aquvänä inyimäkqetä, wäunüä dnä huqä itñqe äñḡuä meqetäni, ii heyi.

² Yuliyaktä, Sindikektäni, nyi mañä tiñä äqesqä. “Qe qävangui, Naqä Iqueqä iuanḡui eänḡiyi, äkasuwä matñqä, quami qeiqinyä pmanyqä.”

³ Wäunüä nyitä anä imäkätqänqueä iquki, si apäkä iuaquini, quami iinä pmanḡqä yätamäkqä wisñqä änyinḡi. Nyi kukñuä äñḡuä we-huñqä-tänä, awä tätqätanḡani, iuaqutä, Kelemenä iqutä, itanḡa ñqä ämaqä nyitä wäunüä anä iqä iquatä yätamäkqä änyimiñuwi. Bukä, ämaqä yoqä häñä hea ique-ique pmeqä meqänqä äqänä äwiñqä yänḡini, quvaqä-pqe inä äqänä äwi.

⁴ He Naqä Iqueqä eänḡuwi, hea ique-ique yeeqänä iqanḡpu! Nyi anḡumä etqä, “Yeeqänä iqanḡpiyä!” ⁵ Ämaqä eeqänänä iuqä hiñuä iqini, ämaqä hanuenä epu, iuñqä qeiqi iwitqeqä-quenä hiätanḡpu. Naqä anḡi quvepätnḡqä Iqu qäqiqiyi. ⁶ He nätmatqä hmbinyqä äwäwa miqä pambu. Nätmatqä äki-äkitani he emetqätanḡqä iuñqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, ‘änḡuiqä’ ätuäpu, hiqä enqenqä awä ätuäpu, yatñqä vqäpnḡqe. ⁷ Iinä imäkquwi, Goti Hanjuwä Iqu, heqä äwqe hanüä imbnḡqä emäkänä. Äwqä hanüä Goti Iqu ävätñqe, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñatanguwiñqe, hiqä qeqä-quuvqetä, hiqä kñuä indqänqetä, äñḡuä nyätpnḡqä emäkänä. Ne ämaqä-qune, äwqä hanüä iquenyqe, näqñqä äñḡuänäni, änä mämeqä yanä. Ii aanä äñḡuänäniqä.

⁸ Ñqä nyämaqäuä, kukñuä yäpaki, tiñä etqä. Hiqä kñuä indqänqä imñi, kñui suqä äñḡuänänä Goti Iqu äwinyänqä iquaunqä indqänḡpnḡqe. Suqä iinä iqua, naqä-qakui, jänänäni, ikikinyänäni, itanḡa yoqä naqä-tänä eäpu, suqä huiziquaunḡi ämäwqätäunqä, iquayi. ⁹ Wäunüä nyi imäkätqätanḡä he hiñuä äñqänäpu, kukñuä nyi awä etätqätanḡä qätä änyiyäpu, näqñqä nyita ae ämetqänḡuwi, he-pqe yamwiqä inä imäkqäpnḡqe. He iinä imäkätqänḡuwi, Goti äwqä hanüä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, hesä anä pmetänä.

“Nyi eeqä-tänä, ä maeqä-tänä äpmeñqä, iuñqä qundqändqä miqunḡi”

10 Täŋgaŋi he nyingä kŋuä heyqanŋi, yätamakqä anŋumä nyiyqanŋuwinqe, nyi Naqä Iqueni yeeqä aanä naqänänä ävqä. Awä iqäŋi, he nyi yätamakqä ae änyipqä etanŋqä-qe, hänaqä hma etanŋqä iuta häpäqutäqutä ikuwi. 11 Nyi nätmatqänqä ii etqe, aanŋunä eämä maetqä iqä. Ii tiŋi. Nyi eäqä-tänä, ä maeqä-tänä äpmeŋqe, iinŋä qundqändqä miqunŋi. 12 Äwa iqänŋatä, kuapänä-tänänŋatä, nyi anŋuä pmamqä diŋqe, näqŋqä enä. Nyi äwqä mbäsätanŋi äpmeŋqä ä, dä äpmeŋqä, nyi 'squäuä-qe' matqä imä, äwqä-qeiqinyä änymä pmetmä. Nyi kuapä-tänä äpmeŋqä ä, äwa itmä äpmeŋqä, nyi asä iinŋä pmetmä. 13 Nyi yänänäqŋqä inyimäkätŋqä Iqueqä yänänäqŋqetani, nätmatqä eeqänänä imäkmä. 14 "Nyi äwäwa miqä iqänä" qäyä etqanŋqä-qe, hanŋ-iqä nyimeqanŋqe, ne anä metunŋuä iunŋqe, he yätamakqä ätnämäuquwi, ii anŋuanänä.

Poli iqu, iquauqä yätamakqä vqenqä, "änŋuiqä" ätukqenqä

15 Ämaqä Pilipai pmeqä iquenä, he näqŋqä tiŋi ae äyä enä. Nyi wäunŋuä kukŋuä anŋuä we-hunŋqä-tänä, heyaqä awä iqi änyä qe ipäqiyätmä, qua naqä Masendoniya iu ävämetmänŋani, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi, suqä ävqä iqueni, qu mimäkqä iqanŋä, ne yätamakqä inŋuatunŋuä diŋqe, henyä änyikuwi. 16 Nyi anä-himqä Tesälonaika iu yqänä äpmamä, nätmatqänqä äwa iqämanätqätanŋani, he yätamakqä hŋganä-hŋganä änyiminŋuwi. 17 Nyi ii etqe, he nyi nätmatqä hui anŋumä dappŋqä matqä iqä. "Heqä suqä ävqä iqueni, mäwquatämäuqä äpakänä imäkätqänŋuwi, Goti Hanjuwä Iqu, anŋuä emäkquänŋiyä" etqä. 18 Nyi qäyunä ae ämetmä, nätmatqä kuapä-tänä eäqä. He äwäwqatquwi, nyi Epaplotitusi iquesa ae ämeqäqe. Inŋi täŋgaŋi nyi nätmatqä aanä kuapänänä-tänunŋi. Hiqä yanä iqe, Goti Iquenyqä hiqäva sisnyanä-weqä anŋuä äqiyätqänŋuwä-panä iinŋi. Hiqäva iunŋqe, Iqu kuapänä äwinyätä, henyqä aquvänä iqi. 19 Nqä Goti Iqu, nätmatqä anŋuanänä kuapänänä ämeŋqe, eeqäpnänä he äwa itqänŋuwä iunŋi, Kraisi Jisasi Iquesanŋi, äwa miqänŋqä qäyunänä etapänä. 20 Goti Hanjuwä Iqu, neqä Goti Iqu eä, Apiqu enŋqe, Iqueqä yoqe hea ique-iqueni, haqeqä witätŋqänänä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

"Henyqä hui mimäuqä iqunä" ätkuwiŋqä

21 He Kraisi Jisasi Iqueqä qokä-apäkä eeqänänä iquaunŋi, "Henyqä hui mimäuqä iqunä" tquäpŋqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä nyitä anä äpmeŋquä iqua-pqe, "Henyqä hui mimäuqä iqunä" etqä. 22 Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä täqi äpmeŋuwä iqua, Romätanä ämiqä naqä Sisa iqueqä wäunŋuä-wiyqä iquautanä hŋquatä, huiziquatänä, "Henyqä hui mimäuqä iqunä" inä etqä. 23 Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänŋqeuta hinŋi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Kolosi pmeqä iquaunqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Anä-himqä Kolosi, ii qua Eesiya iu, anä-himqä Epäsäsi iunji, kinämä hmanji. Poli iqu, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yogenqä iqi aquvä qänätanguwä iquau, mävuqumuatqä ikqe. Näqñqä-tänjä iqua knuä tiinjä indqänätqänä. Poli iqu Epäsäsi iu äpmeqänqani (Wäunuiñqä 19:1-41 hinuä qundñqä), iqu ämaqä hñqua, anä-himqä im-imä, Goti Iqueqä wäunui, imäknqä ändowatkqe. Inji qutanä hñqua, Kolosi iunqä äuminuwi.

Poli iqu, ämaqä hñqua, Kolosi pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqeu qui iwimäkätqätanguwiñqä, qätä äwiyäqe, quwqä quuvqä heqiyqä, yänänäqñqä iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyätä äväwqatkqe. “Kraisii Iqu eeqänänä iunqä nyuänä-qu etanji, ne anqumä inetmeniqe, Iqunänjqä” ätätä äqäkqe. “Hänaqä huiziqua, Kraisii Ique wimetunquä yätamäkqä mäneyqä ipu, kinä nämä inetma upnä. Ga Kraisii Iquesani, Goti Iqu nätmätqä eeqänäni imäkkqe. Itanga Kraisii Iqueqä wäunüä iutani, Goti Iqu nätmätqä eeqänäni, anqumä itmeniqenqä äwinyätqä. Kraisii Iqu näyaqä yäpä-ñgisa pmetanqetani, ne qokä-apäkä änyä-häni äpmetanä, Iqueqä suqä eeqänänä iu qänaknä iqä-qune hiatunqueqä” ätätä äqäkqe.

Poli iqu tuwanuä tä äqiyätä, ämaqä hñquaqui vqanqa, iquaqu tuwanui Kolosi pmeqä iquaunqä äma äukiyi. Ämaqä kinqanänä iqu, Tikikusi iquvi. Huiziqu, Onesimusi iquvi. Ämaqä iquenyqe, Poli iqu kuknuä kuapänä äqiyätä, Pilimänä iquenyqä äväwqatkqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹⁻² Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iuta, Kraisii Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatqä iquñji. Nyitä, Timoti neyämaqä iqutä, ye tuwanuä tä, yeqä yeyämaqä anä-himqä Kolosi iu äpmeñuwä iquennqä äväwqatque. He Goti Iqueqä ämaqä epu, Iquenyqä quuvqä hämänänä äwiyätqänuwä iquennqä. Goti Hanjuwä neqä Apiqu, qeqä imänqeta äñguä etapätä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpñqä emäkkquä.

Poli iqu, iqua quuvqä eqäkuwiñqä, “änquiqä” ätukqe

³ Ye qäquye henyqä knuä indqänäta, tääqä ätätayänqani, Goti neqä Naqä Jisasi Kraisii Iqueqä Kaniqenji, “Äñguä iwimäkinyä” ätuätqänue. ⁴⁻⁵ Ii tiinjä etanjiyi. He kuknuä naqä-qakuä we-hunqä-tänjä iquesa, nätmätqä äñguä hinqi meqä qäukuä yäni äwiñqenqä qätä äwikuwiñqä, knuä iqä yänänäqñqä ämepu, Kraisii Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itanga Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänä iunqä kiinjä enyäminqenqe, ye qätä äwikueetani, “Äñguä iwimäkinyä-qe,” iuta ätuätqänue. ⁶ Zä-piikä naqä etä, häukuä äwiqä-päni, kuknuä äñguä we-hunqä-tänjä iqu, qua manjä eqiyänqä-pa, im-imä äwätä, ämaqe suqä äñguä imäkkqäpñqä iwimäkätqäuä. He kuknuä iqu änyä qe ämepu, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeuta hinqi vqenqe, näqñqä äñguänänä ämakuwitani, tänganqe, kuknuä iqu heyaqä awä iqi, wäunüä yqänä imäkätqäuä. ⁷ Goti Iqueä nätmätqä äñguänänä iinqe, he Eaplasii iquesa näqñqä ae ämakuwi. Iqu

wäunui, ne imäkätunquä iutani inä imäqqa-qu etangi, iquenyqe, kiinä änenyätqäuä. Iqu yeyaqä anj ämetä, heyaqä awä iqini, Kraisi Iqueä wäunuiñqe, enyqä miqä itä, änguänänjä imäkätqäuä. ⁸ Tiinjä-pqä inänji. Dnjä Änguä Iqu emäqqañgi, he suqä ämaqeunqä hiqä qeqä-quuvqä yäpä imda enguätñqä ämakuwä iquenyqe, Eaplasi iqu qäqu, awä äyatqke.

Poli iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkqenqä

⁹ Itangi ye heyaqä suqä iunqä, näqñqä änyä qe etayänğanj, ye Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tii ätqa äpätqäñue. “Si yätamakqä vqanhti, ga qu Saqä äkinqä iunqce, Dnjä Änguä Iqu kñuä indqänqä näqñqä huitanjä-huitanjä vqanhtuti, näqñqä aanjä kuapä-tänjä epiyä.” ¹⁰ Ye tääqä iinj, he Naqä Iqueqä ämaqä aanjä naqä-qakuä iqua eänuwä-panjä iinj eäpu, heyaqä suqä eeqäpnänjä iutani, he Iqueni, yeeqä iwimäkpñqenqä ätätqäñue. Ii tiinj. Wäunuä änguänänjä huitanjä-huitanjä isua, kuapänä imäkäpu, hiqä Goti Iquenyqä näqñqä kuapänä ämepiyä iunji, häukuä witñqä imäqäpnqce. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä naqänänji, he inä ämepu, hanjä-iqä eeqänänji qäyä emeqanhtuti, yänänäqñqä ätqäupu yeeqänä iqäpnqce. ¹² Heqä heniqu, nätmätqä änguänänji, Iqueqä ämaqe mapnuwänqä, we-hunqä iqi näwi äwinqce, he-pqe inä meqäpnqenqä aanjä qäyunänä emäkkqenqce, he Iqueni, “Änguä inemäkkñiqä” tquäpnqce. ¹³ Hiawiqä iu miqä iqueqä yänänäqñqä iu pmetaunqgua, Goti Iqu anji inetmetä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä aanjä kuapänä äwinyätñqä Iqueqä ämiqä iu äpmuatänaiqce. ¹⁴ Wäunuä, Ymeqä Iqu imäkkqetani, Goti Hanjuwä Iqu, ne anji inetmetä, neyaqä suqä quvqä eeqänänji, huätä ämamäukqce.

Jisasi Kraisi Iqueqä suqenqätä, wäunuiñqätänji

¹⁵ Ne Goti Iqueni hinuä mäqunquä itunquä-qe, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu, Goti enqä-panä-qu eä, Iquenyqä näqñqä änätapätqäuä. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä Hitmqä eä, nätmätqä eeqänänjä Goti Iqu imäkekqä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. ¹⁶ Ymeqä Iqueqä hipa iutani, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänänji imäkkqce. Nätmätqä qäukuä haqä yätu äwinqetä, qua täu äwinqetä imäkätä, nätmätqä ne hinuä äqunätunquä itä, hinuä mäqunquä itunquä itä imäkätä, itanga yoqä naqä-tänjä itä, yänänäqñqä-tänjä itä, eeqänänji imäkkqä iunji, Ymeqä Iqueqä hipaitä imäkätä, Ymeqä Iquenyqänä imäkekqce. ¹⁷ Nätmätqä eeqänänji matimäuqännga, Iqu äpmaminqce. Iqu nätmätqä eeqänänji, änguänä ämitä, qäyunä witpnqä iwimäkätqäuä. ¹⁸ Nyuänjä iqu huiwi ämitñqä-panjä iinj, Kraisi Iqu, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyätanguwä iquau Miqä-qu eä. Quuvqä heqiyqä iqua, Iqueqä huiwä enqä-panä-quai. Itanga hänjä-pmeqe qu Iquesa ämepu äpmenjä. Inji, äpäkonäpu anqumä vauqeunji, Iqu ganä ävaukqä-qae, Iqueqä-kiuänji nätmätqä eeqänänjä iuqä Ämiqä-qu äpme. ¹⁹ Iinj, tiinjñqä ätimäukqce. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqetä, Iqueqä hänjä-pmeqetä eeqäpnänji, Iqueqä Ymeqä Iqutä qäpu maeqä, äpakä witätñqä äwinqce. ²⁰ Itanga Kraisi Iqu zä-huätati äunätä, Iqueqä hänqä iokqetani, Goti Iqu mäki qäpu imäkätä, nätmätqä qua iunjitä, qäukuä haqä yänjñitä, eeqäpnänji, Iqueqä-kiuä-tänjä qäqiqi inä maitñqä-pqenqä äwinqce.

²¹⁻²² He-pqe, heqä suqä quvqä dutani, Goti Hanjuwä Iqu-tänjä qäqiqi mäpmeqä, Iquenyqä himä-wiunqä imäqqañguwä-qe, Kraisi Iqu huiwi ävätä äpäkonqgetani, Iqu-tänjä qäqiqi pmetpnqänä ae etmakqce. Itani, he tängani, Goti Iqutä äwqä naqä-hñqunä imbu, Iqueä hinuä iqini suqä quvqä hui mimäqänqä, qanyä jänänänjä pmeqänqä emäkkqce. ²³ He

kukñuä änguä we-hunqä-täñi, qätä äwiyäpu, nätmatqä timäuningenqä näqñqä ae ämakuwinqä, kñui äpakänä indqänäpu, quuvqä äpakä eqiyäpu, yänänäqñqä tqäupqe, he Iqueqä hiñuä iqñi, änguä epnuwi. Kukñuä he qätä ae äwikuwä iqu, ämaqä qua täu äpmeñuwi, qu qätä inä äwikuwi. Kukñuä ique awä tqämgenqe, nyi wäunüä iqu ämakqe.

Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau, yätamäqä äwikqenqä

²⁴ Täñgani nyi he yätamäqä hemqä, hanä-iqä ämetñqenqä aquvänä iqä. Hanä-iqä Kraisi Iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä Iqueqä huiwä änyäñuwä iu, yätamäqä vätnqä ämakqä-pani, nyi ñqä-näüä, ñqä huiwä täñji, inä ämetqänä. ²⁵ Nyi ämaqä iinjä iuqä wäunüä-wiyqä-qunä eämä, Goti Iqueqä kukñuä eeqäpnäñi, quvaqä hiñuä iqisa awä tqumgenqe, Goti Hanjuwä Iqu, kiqä-kiuä yätamäqä heyätñqä ätenjikqe. ²⁶⁻²⁷ Kukñuä nyi awä ätätñqä tqü, ämaqä kiñganä äpmamiñuwä iutanä hueqä-himqä äpmaka äpätqänuwä iunqä zä witanqi, qu maññqä emiñuwi. Inäqe täñgani, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iqu Iqueqänqänä ätekqä iuqä hiñuä iqñi, ätnänäqi timäutñqä imäqñangi, qu näqñqä ämetqänä. Kukñuä iqu, aanä äñgänänä eä, ne Israitqä iqunenyä qäyä etangi, huizi iquaunä-pqe, yätamäqä inä ävätkäuä. Kukñuä zä äwämiñqä iqu, ii Kraisi, heyaqä yäpä imä äpmeñqä Iquvi. Iquesani, he nätmatqä äñgänänä qeqätqä, henyqä qäukuä yäñi näwinyä äwiñqä mapñqe, hiñuä äqambu pmetñqe. ²⁸ Kraisi Iquenyqe, ne ämaqä eeqänänä iunji, awä ätuätunqä. Ii imäkätunqä, ne neqä kñuä indqänqä äñgänänä itä, näqñqetäñi, qu ämotquetanä, kukñuä yänänäqñqä ätuätunqä. Tiinñqä nengangiyi. Qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqetä, Ique qänaki wivändqetäñi, naqä-qakuä heqanñpi, ne Goti Iqueqä hiñuä iqi ätuma uwquatuñqe. ²⁹ Iinjä timäuquätñqä diñqe, nyi yänänäqñqä Kraisi Iqu inyimäqñetani, nyi enyqä miqä itmä, wäunüä tnänä itñqe.

2

¹ Nyi iinjä itñqenqä etqäqe, he nyinyqä näqñqä tiinjä mapñqä änyinji. “Poli iqu nenyqätä, ä ämaqä anä-himqä Latisiya iu äpmeñuwä iquaunqätä, itanga ämaqä huizi, ique hiñuä mäqunquä itqänuwä iquaunqätä, ne yätamäqä neyätñqenqe enyqä miqä itä, wäunüä tnänä äyä itqänä.” ² Nyi iinjä imäkätñqe, ii he Goti Iqueqä qokä-apäki, eeqäpnä yänänäqñqä emäqñgmd, hiqä-hiuänqä kiinjä enyätä, äwqä naqä-hñqunä imbu pmetñqenqä, imäkätñqe. Itanga ämaqä iinjä iquenä, he Goti Iqueqä kukñuä zä äwiñqä iquenyqä, näqñqä yasämä ämepu, äwqä hanüä inqä pmetñqä, imäkätñqe. Kukñuä zä äwiñqä iqu, ii Kraisi Iquvi. ³ Näqñqetä, suqä kñuä änguä iwäsäuqetä, eeqänänä, qa enqä-pa Iqueni manñuä ämnä zä witanqi, Iqunä vquänä.

⁴ Nyi kukñuä tä etqäqe, ii tiinñqe. Ämaqä hñqu, kukñuä quanqä iunji, naqä-qakuänä imäkätä etätä, hänaqä hui-mända etma uwqä diñqä, awä etqä. ⁵ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyi henyqe kñui hui mimäuqä, yqänä nyätangi äpmeñqe, ii tiinji. Nyi hesä anä äpmeñä. Itanga he wäunüä qäyunä imäkäpu, Kraisi Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyätanñuwä diñqe, nyi äwqä yeeqä änyinji.

Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä hanä anä pmepñqä, emäkkqenqä

⁶ Inji he Kraisi Jisasi Iqueni, hiqä Naqä enqä-panä ae itmakuwä enqe, Iqutä ämuänmbu, tii äpmaka uwqäpnqe. ⁷ Zä-hukä yänänäqñqä äunqä-ma iinjä äupu, anji zä quea iuta yänänäqñqä ämätnänqä-pa yänänäqñqä iinjä ätqäupu, kukñuä awä tqanqä näqñqä ämetqänuwä iunji, quuvqä

yänänäqñqä eqiyäpu, itanga eqä-häki manguä änyätä, äqutumäwa äpäwiqä-panä iinj, Goti Ique, “änguiqä” kuapänä tquäpñqe.

⁸ Suqä quvqä tiinjä timäuqä diñqä wimasipu! Ämaqä hñqua näqñqä eäpnä, iquauqä kukñui quati maeqä etangi, quanqä tqanquwä iquauñi, qätä äwiyäpu qänaki äwivändquwi, guä enqä-pa pmetpnuwi. Ämaqä iinjä iqua, iquauqä kñuä imñi, Kraisi Iquesa mämeqä ipu, suqä kaqä-kawäka imiñuwä iutä, nätmätqä qua täutanä iunqätä, näqñqe inä ämapu awä ätätqänä. ⁹ He näqñqä äyuwä. Kraisi Iqu huiwi ne änyänqu-panä änyäqäqe, Goti Iqueqä suqetä, Iqueqä hñjä-pmeqetäñi, eeqäpnä Iqutäñi, eqä-häkä manguä änyänqä-pa, Iquenñi manguä iinjä änyä. ¹⁰ Iqu iinjä eä, nätmätqä huitanä-huitanä eeqänänä yänänäqñqä-tänä iquau Miqä-que. Inñi he Iqutä ämuänmbiyitänñi, he-pqe manguä iinjä enyätanquti, nätmätqä naqä-qakuä hñquenyqä äwa miqä ipñqe. ¹¹ He Iqutä ämuänängganquwitänñi, tiinjä-pqe inä emäkkqe. Suqä yäuä iqu, hiqä äwqä imñi, äpakä mäwiqä yätñqänä, huätä ätäwikqe. Iqu iinjä emäkätä, suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktänqä enqä-panñi, naqä-qakuä emäkkqe. Israitqä iquauqä suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktäuqe, ktqenä etangi, Kraisi Iqu häue, neyaqä äwqä yäpä imñi, ktäunä. ¹² He asñä änyä ti ämepu, Kraisi Iqutä anä equmäkñganquwänqanñi, Goti Hanjuwä Iqu henñi, Iqutä qua anä eptekqe. Itanga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänäqñqeta, Kraisi Ique anñi ävauqumuatkqenqä, he quuvqä eqiyäpu, asñä ämeqanquwänqä, he Kraisi Iqutä, qua buta anñi anä evauqumuatkqe. ¹³ Suqä yäuä iqu, heyaqä äwqä yäpä imñi, huätä matuwänqä etanqä iutanñi, he suqä quvqä huitanä-huitanä imäkäpu, pizqä enqä-panä witanquwänqanñi, Goti Hanjuwä Iqu, neyaqä suqä quvqä eeqäpnänñi, huätä ämamäukqetänñi, Kraisi Iqutä hñjä anä pmepñqä emäkkqe. ¹⁴ Pipa, neqä suqä quvqenqä äqänänqä, ne kukñuä mänetätñqä iqu, qäpu hiätñqänä, huätä ämamäutä, Kraisi Iqueqä zä-huätatä iu ae äuekqe. ¹⁵ Iqu dnä iquauqä yänänäqñqetä, huizi iquauqä yänänäqñqetänñi, hma imäkkqe. Zä-huätatä iunñi, ämaqä eeqänänñi, Iqu yänänäqñqä eeqänänñi, ae ämäwqätäukqä qumbñqä diñqä, ämotquakqe.

He qua täutanä kñuitä, suqetä, qänaknä miqä pambu!

¹⁶ Iinjñqe, suqä buayätä eqätä nqenqätä, hiunñi naqänqä Goti Iqueä yoqenqä aquvä qänäqäsqenqätä, qanquä manñä pmeqanqä aquvä qänäqäsqenqätä, Sämbatqä hiunñi hapä pmeqä timäuqanqanqätänñi, ämaqä hñqu, “He kukñuä-suqä duni, qäyunä miqä iqäuä. Iinjä-iinjä imäkqanqpiyä” etqäqe, hiñuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. ¹⁷ Suqä iinjä iqua, ii nätmätqä qänaknda timäuniqä diñqä ktqä enqä-panñiyi. Inäqe nätmätqä aanñä naqä-qakuänänñi, Kraisi Iquesa meqä eä. ¹⁸ Ämaqä, “He mändi äkittqänäpu, ynaunqä iquauqä yoqe haeqä mamäuqäpñqä” etquwä iquauñi, hiñuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. Ii he Goti Iquesanñi, nätmätqä ängüänänñi mämeqä ipnuwänqä emäkpñä. Ämaqä ii ätätqänquwä iqua, qu wätqä enqä-pa äqunäpiyinqä, kukñuä kuapänä ätäpu, kñui suqä qua täunñiqänä indqämbu, “Ne näqñqä-tänuneyqä” kñuä indqänäpu imäkätqänä. ¹⁹ Itanga qu Kraisi neyaqä Nyuänä Iqutänñi, naqä-hñqunä mamuänänqä itqänä. Nyuänä Iqu, ne quuvqä eqiyäunquä Ique. Nyuänä iqu, huiwiu ämitñqä-pa, Kraisi neqä Nyuänä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä duta, ne naqä-hñqunä hiätatunquä hatñä änaquqotäuä, itanga naqä imänatunquä ämäneyätä, yänänäqñqä inemäkätñqä Iquvi.

²⁰ He Kraisi Iqutä anä äpākonāpu, qua täutanjä kņuitä, suqetä, mändi ae äkittqäkuwi. Iinjä etanġi, he ämaqä qua täutanjä iqua enġä-pañuenä maeqä epiyi, suqä tiinjä iquauñi, qānāknä miqä pambu! ²¹ “He nātmatqä iuñi, a mämiqä pambu! Nātmatqä näñiñi, mañqä pambu! Nātmatqä täqini, mitmaqñqä pambu!” ²² Suqä iqua ätquwi, nātmatqä iinjä iqua äpakä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. Suqä iqua, ämaqä iquauqä kņuä indqänġqä iutanä imäkāpu, “Tu qānāknä ipiyä” tñnä. ²³ Ämaqä suqä iinjä imäkätqänuwä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä yāpā iqi ipu, quwqä-quwä äkittqänāpu, quwqä huiwä iuñi, hañä-iqä ämetqänuwiñqä motquapñqä, i imäkätqänuwi. Iñqe, ämaqä hñqua kņuä tiinjä indqänätqänuwi, “Suqä iinjä iqua, aañä jänänāñiqä.” Inäqe ne suqä iinjä iqua qānāknä iqä-säpi, suqä yāuä neqä äwqä yāpā imä äwiñqä iuñi, huätä māmamāuqä, yqänä witāniyi.

3

Kraisi Iqu, hiqä hñjä-pmeqä naqä-qakuä iutanjä Qakuä-quvi

¹ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique anġumä ävauqumuatätäqänġani, he änyä-hñjä ae äyā emäkkqe. Iñiñqe, he kņui, nātmatqä äki, Iqu ämitä qäukuä yāñi äpmeñqä iunqänä, witätñqä äyuwä. Iqu yāñiñi, Kaniqeqä hipa ämuañġisa äpme. ² He kņui, nātmatqä qua täutanjä äki-äkiñqä maiyqä pa iquä. Qäukuä haqä yätutanñqänä eyquätñqänāñi. ³ He Kraisi Iqutä anä äpākonġuwä-qae, heqä hñjä-pmeqe, Kraisi Iqutä zä witanġi, ga he Goti Iqutä ämuāñnāñä. ⁴ Kraisi Iqu, hiqä hñjä-pmeqä naqä-qakuä iutanjä Qakuä-quvi. Iqu anġi äquvepätä, yoqä naqä motqueqetä, ätnāñäqi timāuqanġani, he-pqe asänä iinjä timāupnuwi.

Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu änyä-hñjä ae iwimäkqä iquauqä suqenqä

⁵ Iñiñqe, heqä qeqä-quuvqä imñi, nātmatqä qua täutanjä iunqä indqänāñuwi, anġumä aquvā mämaqiyqänqä huätä hämänänä vquatämāupu. Nyi ii etqe, suqä quvqä tiinjä iquauñqä etqä. Suqä huiwä yañä-iñqä Goti Iqu änätapñqe, tuwä ävāpu, huitañä-huitañä imäkäkiqenqätä, suqä kiyä mätqä eeqänāñä imäkqenqätä, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwiñqä du imäkqenqätä, suqä hiñuä aowä qñqä iqenqätä, etqä. Suqä hiñuä aowä qñqe, ii goti quanġä iu qonjä woktäuqä enġä-panä asänāñi. ⁶ Ämaqä, suqä iquau äpakänä imäkqä äumitpñqä iquauñi, Goti Iqu äkasuwä ätuätä, kimañi, hañä-iqä vñqiyä. ⁷ Kiñganāñi, suqä quvqä iqua imäkätqänuwä iquauñi, he-pqe inä äyā imäkmiñuwi. ⁸ Inäqe täñġani, he suqä tiinjä tqua-pqe, gquä yāuä enġä-pa, hämänänä bi äquvätämāupu, anġi mimipñqänqä änyñiñi. Suqä himä qui maqänä mimäkqänqä, mañä yāñänāñqä ätäpu mäkänqä miqänqä, ämaqä hñque mändi kittqiyqñqä, mañiutani kukñuä quvqä tqänqä. ⁹⁻¹⁰ Heqä quuvqä anä eqiyätqänuwä iquauñi, kukñuä quanġi mätquä pambu. I tiinjä etanġi etqä. He gquä yäue bi äquvätämāupu, änyä-hñjä ämipñguwä-pani, qua täutanjä suqä quvqä eeqänāñi, hämänänä ävquatämāupu, änyä-hñjä ae äyā ekuwi. Iinjä eqanġuwitani, Goti Hanjuwä Iqu henñi, Iqueqä-kiuä enġä-pa emäkätä, hea ique-iquenñi, näqñqä kuapanä etapätqäuä. ¹¹ Ne ämaqä iinjä ae eanä, asänāñä äyā äpmeñu. Iinjä etanġi, ne kņuä tiñi, mindqänqä pa yatunqne. “Ämaqä Grikä iquatä, Israitqä iquatäñi, huitañä-huitañiqä. Ämaqä qokä iquauqä huiwä häuä ktänqä iquatä, häuä maktänqä iquatäñi, huitañä-huitañiqä. Kukñuä huitañä-huitañä tqä iqua, huitañä-huitañiqä. Ämaqä qäuqä imdanjä iquatä, anä anġuä

iqisañä iquatäñi, huitañä-huitañiqä. Wäunuä-wiyqä hinginqä iquatä, ämaqä wäunui quwqenä ämipu pmeqä iquatäñi, huitañä-huitañiqä.” Ne kui-kui e etañgqä-qe, Kraisi Iqu eequneqä yäpä tängisa äpmeñqe, ne knui Iquenyqänä indqänquatunqwe.

Suqä ämaqeunqä wiñqe, suqä huiziñi ämäwqätäunä

¹² Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqänä pmetpñqä atäunuä ae etetä, henyqä aañä kuapänä äwinyätqäüä. Iñinqe, he änyä häñä iñä ae imänquwitani, tiñä imäqäpñqe. Suqä ämaqeunqä huäqä eunqä iqutä, äñguä iwimäqä iqutä, mäñdi äkittqänäpu qeiqi pmeqä iqutä, hañä-iqä ämepu äwqä hañuä inqä pmeqä iqutä, iquau imäqäpñqe. ¹³ Hesañä hñqu, “Nyi ämaqä äti iquesa äwqä hañä-iqä ämenänä” ätqäqe, qäyä etañguti, kätä-kängua iñä iqueä suqä quvqenqä hui imäutä, äwqä hañuä imäknätñqe. Naqä Iqu-pqe heyaqä suqä quvqenqä hui imäutä, äwqä hañuä ae äyä imäkñgqe. Itanga he-pqe, suqä asä iñi imäqäpñqänänji. ¹⁴ Suqä iñä iqua e etañgqä-qe, suqä ämaqeunqä äwiñqä iqu ämäwqätäüä. Suqä äwiñqä iqu, suqä äñguä huiziquatä guä äqänä, ämaqä quuvqä heqiyqä iquaunji naqä-hñqunä pmetpñqä iwimäqquänä. ¹⁵ Hiñuiqänänji Goti Iqu, he naqä-hñqunä epu, äwqä hañuä imbu pmetpñqänä ae äyä etekqe. Kraisi Iqueqä äwqä hañuä inqe, heyaqä qeqä-quuvqä imä qäyä pmetätñqänä, hiñuinä qunqanqpu. Itanga Goti Iqueni, nätmätqä eeqänänñinqe, “äñguiqä” tquäpñqe. ¹⁶ Kraisi Iqueä kukñui, hiqä qeqä-quuvqä imñi, meanqä manqä emnätätñqe, tiñä imäqäpñqe. He näqñqä äñguänänji, Kraisi Iqueqä kukñuä iuta ämepu, quuvqä heqiyqä iquau näqñqä mapñqänä yasämä ämotquepu, suqä äñguänänjinä imäqäpñqä ämotquepu, apqä huitañä-huitañä ätäpu, näqñqä-vqäpñqe. He apqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqetä, apqä Goti Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu ätätqänuwitä, itanga apqä huizi iquatä ätäpiyänqanji, hiqä äwqä imñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpñqe. ¹⁷ He kukñuä ätäpiyä iu, wäunuä ipiyä iu, nätmätqä äki-äkitanä imäkñqe, Naqä Jisasi Iqueqä yoqä ämeñuwä iutani, qäyunä imäkqanqpu. Iñä imäkäpiyänqanji, Goti Hanjuwä Apiqueni, Jisasi Iquesa, “äñguiqä” ätuäpu, imäkqanqpu.

Poli iqu imbquaunji, äänä pmeqenqä näqñqä äwikqenqä

¹⁸ Apäkä iuenä, hiqä qokä iquaunji, yäpä iqi vqanqpu. Suqä iñi, Naqä Iqueqä hiñuä iqini, jänänänjiyi. ¹⁹ Qokä iquenä, he heqä apäkä iuaunji, quvqä mitqueqä pa ipu, iuaunqwe kiñä enquätñqänänji.

²⁰ Ymeqä isuenä, hiqä hinaqä-hinuñua nätmätqä äki-äkitanji, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäqäpñqe. Iñä imäkqanqppqe, Naqä Iqu yeeqä naqänänjä iquänä. ²¹ Kanuñuenä, hiqä ymeqä isuaupä quuvqä heqiyqe, qui iwimäqäñqä, nätmätqä hmbinyqä jänjänä ätuäpu, enyqä miwimäqä pambu.

Poli iqu, wäunuä-wiyqä iquautä, wäunuä kanuñuautä, ätukqenqä

²² Wäunuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä iqua nätmätqä äki-äkitanji, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäqäpñqe. Iqua iqi enuwi, yeeqä iwimäkñqänä wäunuä äñgui inqanä imäkäpu, ä iqi hma enuwi, wäunui iqi äquvatemä, enyqä mäwqä pambu. He Naqä Iquenyqä zä ipu, hea ique-iqueni, knui naqä-hñqunä ämepu, wäunui äñguänänjä imäkqanqpu. ²³ He wäunuä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, knui, “Nyi wäunui ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunjqä” indqänäpu, enyqä miqä äñguänänjä imäkqäpñqe. ²⁴ He Naqä Iquesa nätmätqä äñguänänji, hiqä ätnä äwiñqe, ämapnuwä diñqe, näqñqä ae ämakuwi. Nätmätqä

ii, Iqueqä qokä-apäkä iquaunqä, näwi iwäsäumäkekqe. Kraisi Iqu, hiqä Ämeyqä naqä-qakuä-qu etanji, he Iqueqä wäunjuä-wiyqä enä. ²⁵ Ämaqä hñqu, suqä quvqä imäkqa äumitätqe, iqu kimanji, hanä-iqä menä. Goti Iqu ämaqeuaqä suqä iunji, asänä Iwäsäuqä Iquvi.

4

¹ Ämaqä ämiqä iquenä, heqä Ämeyqä Iqu qäukuä yäñi äpmenqenqä knuä indqänäpu, heqä wäunjuä heyqä iquaunji, suqä änguitä, jänänitä, motqueqäpñqe.

Suqä tääqä tqä iqueni, a yänänäqñqä qätätanqpu

² He suqä tääqä tqä iqueni, a yänänäqñqä qätätanqpu. Inä imäkäpiyänqanji, knui änguänä indqänäpu, hea ique-iqueni, Goti Hanjuwä Ique, “änguiqä” tquanqpu. ³ He tääqä ätäpiyänqanji, nenyqä-pqä inä, tii timäutñqä tqäpñqe. Inji Goti Iqu hänaqä imäuanayqanquti, ne Kraisi Iqueqä kukñui, ämaqä du awä tquatuñque. Kukñuä iqu, hiñuiqänä zä äwäminqe, ätnänäqi ae ätimäuqe. Nyi kukñuä ique awä tqangqenqä, guä äkiqiyenjikuwä äpmenä. ⁴ Tääqe, tiñä-pqenqä inä tqanqpu. Nyi kukñuä awi, qu näqñqä ätnänäqñqä mapñqenqä, qäyunänä tqumqä diñqäüä.

⁵ He ämaqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iquatä, anä äpmapiyänqanji, hiunji qäyunänä iqu hiñginä päwqenqe, he knuä qeiqñyä indqänäpu, suqä jänänänji inqanä motqueqanqpu. ⁶ He ämaqe kukñuä ätuäpiyänqanji, qeiqñyä ätuäpu, knui änguänä indqänäpiyä iuta, kukñuä äwinyä iqä tquäpñqe. Inji qu yatñqä eyqanqppqänqanji, he kima qäyunä tquäpñqe.

Poli iqu, ämaqä hñquau, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqenqä

⁷ Tikikusi iqu, neqä neyämaqä-qu eä, Naqä Iqueqä wäunjui mäwquatämäuqä, nesä anä imäkätunqä ique. Ne iquenyqe, kuapänä änenyätqäüä. Nyi täqi änä-änä pmetanqenqe, iqu awä hetänä. ⁸ Iqu ne eequne täqi, änä-änä äpmenqenqe awä etätä, itanqa heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi yänänäqñqä emäkätñqenqe, nyi iqueni henyqä ändowatqä. ⁹ Iqutänji, ämaqä hesanä Onesimusi, ne mänävquatämäuqä itñqä iqu, anä quvepinyä. Iqu-pqe neqä neyämaqä-qu eä, iquenyqe kuapänä änenyätñqä ique. Iquaqu nätmätqä eeqänänä täqi ätimäutñqenqe, awä hesinyä.

¹⁰ Aritakusi guä anä äpmenueä iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etqi. Itanqa Makä, Banäpasi iqueqä kätänqguequ-pqe, inä etqi. Makä iquenyqe, nyi he awä ae etkqe. Iqu iqi ätimäuqäqe, he iquenyñqä yeeqä ipu itmeqäpñqä. ¹¹ Itanqa Jisasi, iqueqä yoqä huizi, “Jastusiua” ätätqänjuwä iqu-pqe, inä etqi. Ämaqä Israitqä iutanji, ämaqä tquanä, Goti Iqunä miqeunqä awä-tqä iunji, yätamäkqä änyiyäpu, äwqä-qeiqi nyätätmqä inyimäkätqänjuwä iquayi.

¹² Ämaqä hesanä Eaplasasi, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuä imäkqä iqu-pqe, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” inä etqi. Iqu hea ique-iqueni, henyqä tääqe, iqueqä qeqä-quuvqä imda ätätä, Goti Iqu yätamäkqä eyätñqä, yatñqä ävätqäüä. Inji he Kraisi Iquenyqä quuvqe, mäwquatämäuqä danä, a yänänäqñqä äqätpu, Goti Iqueqä suqenqätä, äwinqenqätä, näqñqä änguänänä ämepu, yänänäqñqä tqäutñqä ätätqäüä. ¹³ Iqu yätamäkqä eyätä, quuvqä heqiyqä anä-himqä Latisiya pmeqä iquautä,

itaŋga Helapolisi pmeqä iquautä vätnqe, wäunui dnä huqä itqätanġi äqunmä awä etqä.

¹⁴ Lukä, duuta ne iquenyŋqä kuapä änenyätŋqä iqutä, Demasi iqutä iquaqu, “Henyqä hui mimäuqä iqueä” inä etqinyä.

¹⁵ Neqä neyämaqä aŋä-himqä Latiŋiya iu äpmeŋuwä iquautä, apäkä Nimbaisä, itaŋga quuvqä heqiyqä iyyqä aŋä iu aquvä äqänäqisätqäŋuwä iquaunġi, he “Poli iqu henyqä hui mimäuqä iqiya” jipŋqä änyinġi.

¹⁶ He tuwaŋuä tqi a qäpu ätäupiyyi, quuvqä heqiyqä Latiŋiya iu äpmeŋuwä iquau vqanġpi, iqua-pqe a inä täupŋqe. Itaŋga tuwaŋuä huiŋi, nyi Latiŋiya pmeqä iquaunqä äqiyqäqä iqu, iqua henyqä tnämäuqanġpi, he-pqe a inä täupnä. ¹⁷ He Akipusi iqueni, “Si Naqä Iqu wäunüä äktapkqe, äŋguänä ämitnä imäkätinä, qäpnä imäkmävä” tupu.

¹⁸ Nyi Poli iqunä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, ŋqä hipaitä tuwaŋuä hiqŋqä imäkkä. Täŋganġi nyi guä yqänä äqiyänmä pmeŋqä täŋqe, he nyinyqä kŋuä indqänġanġpu. Inġi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋġi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganä 1 Tesälonaika pmeqä iquauḡqä äqäkqe Yätamakqä kukḡuä hiḡuiqänä iquvi

Tesälonaika ii anä-himqä naqänänä, qua Masendoniya iuvi. Poli iqu anä-himqä Pilipai ävämaḡi, Tesälonaika iunqä äwätä, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä qämbḡqä, ävauqumuatkqe. (Wäunḡuinqä 17:1-9, hiḡuä qundḡqä.) Inäqe, Israitqä iqi äpmamiḡuwä iqua, qokä-apäkä kuapänänä Poli iqueqä kukḡuii qänaknä ipu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätanḡä äqumbiyi, qu äwqä quvqä imäkkui. Iutaḡi, Poli iqu Tesälonaika ävämakqe. Qänakḡi, iqu anä-himqä Korinä iu pmetanḡi, iqueqä wäunḡuä anä imiḡiyä Timoti iqu äwimetä, nätmätqä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iquau, Tesälonaika iu äwimakqenqä awä ätukqe.

Poli iqu, Timoti iqueqä kukḡuä qätä äwiyäqänḡaḡi, iqutä, Silasi iqutä, Timoti iqutänḡi, qu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä, Tesälonaika iu pmetanḡuwä iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänäqḡqä iwimäkpḡqä äqäkuwi. Ämaqä näqḡqä-tänä kuapänänä iqua, kukḡuä tiḡnä ätmiḡuwi. Poli iqueqä tuwanuä, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä iutaḡi, tuwanuä tä, iqu kinganä äqäkqä iiyi. Poli iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä Tesälonaika iu pmetanḡuwä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqä äḡḡuinqätä, aquvänä itä, tuwanuä tä äqäkqe.

Ämaqä näqḡqä-tänä iqua, kḡui tiḡnä indqänätqänä. Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iḡnä iqua, Iqu anḡuḡi äänä päḡqutiyä-qe, kḡuä kuapänä indqänmiḡuwi. Qu näqḡqä ipḡqä iḡqä wiḡanḡi, Poli ique yatḡqä äwikuwi. Ämaqe, Jisasi Iqu anḡu mapqänḡa äpäkombqä iqua, qu häḡnä hea ique-ique mapnuwänqätanä? Ga Kraisi Iqu äkḡḡa päniqäwä? Poli iqu kimaḡi, tiḡnä ätukqe. Qu suqä äḡḡuä iu qänaknä iqäpnuwänqe. Inḡi, iqua Naqä Iqueqä päniqenqä näwe imäkmbu pmeḡḡe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kukḡuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, Silasi iqutä, itanḡa Timoti iqutä, ne tuwanuä tä henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itanḡa Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, anä-himqä Tesälonaika* iu aquvä äqänätqänḡuwä iquenyqä. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiḡḡi etapätä, äwqä hanuä imbu pmetḡḡä emäkquä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiḡqä, yeeqä ikqenqä

² Ne hea ique-iqueni, Goti Iquenyqä tääqä ätuätanänḡaḡi, henyqä kḡuä yqänä ipisanä, “änḡuiqä” ätuätunqe. ³ He heqä quuvqä eqäpiyita, wäunḡuä itqänuwiḡqätä, heqä suqä ämaqenqä äwiḡqeta, wäunḡuä yänänäqḡqä imäkätqänuwiḡqätä, itanḡa heqä kḡui, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä indqämbu, hiḡuä äqumbu äpmapiyita, wäunḡui mäwquatämäuqä a yänänäqḡqä äqätänuwiḡqätänḡi, ne kḡuä ämetanä, Goti Apique, “änḡuiqä” ätuätunqe. ⁴ Neyämaqä, Goti Iqu henyḡqä äwinyänqä iquenä, Goti Iqu he atäunḡuä ae etekqenqe, ne näqḡqä eanitäḡi, “änḡuiqä” ätuätunqe. ⁵ Iqu iḡnä etekqenqe, ne näqḡqä hiḡḡi mämeqä iquque. Kukḡuä äḡḡuä we-hunqä-tänä iqu, ne hiḡḡi mäma mäyapqä

* 1:1 Wäunḡuinqä 17:1-9

ikque. Ne yänänäqñqetä, Dñä Änguä Iqu yätamakqä neyqanqçetä, itanğa ne quuvqä yänänäqñqä eqiyanä, “Kukñuä iqu naqä-qakuiqä” ätätanä, awä etkque. Ne heyaqä awä imä äpmenä, yätamakqä heyatunquä suqä imäkminquä iunqe, hiqä-hiuäñi, näqñqä ae äyä enä.

⁶ He kukñuä naqä-qakui ämakuwitanı, hanä-iqä ämepiyänğa, Dñä Änguä Iqu yätamakqä eyqanđi, nesä, neqä Naqä Iqutä, hanä-iqä ämetanä yeeqä iminquä-pa, he-pqe asä inä iminjuwi. ⁷ He iinđä imäkäpiyitanı, ämaqä quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iu pmeqä iquautä, qua naqä Äkaiya iu pmeqä iquautä, ämotqueqä enqä-panä äpmenä. ⁸ Ämaqä im-imä äpmenjuwi, Naqä Iquenyqä kukñui, hesa qätä ae äwikuwi. Qua Masendoniya iutä, Äkaiya iutänä ma, qua eeqänänđä iunđi, he Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqäkuwinqe, qu qätä ae äwikuwi. Ne iinqe, awä inä matqä pa yanä. ⁹⁻¹⁰ Ne he emeqanđua, he yeeqä änä-änä ipu äneyätmeqanđä qätä äwikuwinqe, qu kukñuä tii ätätqänđä. “Ämaqä Tesälonaika pmeqä iqua, goti quanđä iquauñi ävquatämäupu, Goti Naqä-qakuä Hänđä-pmeqä Iqueqä yäpä iqinyä äväpu, itanğa Iqueqä Ymeqä qäukuä yäninđä Iquenyqä hinuä äqumbu äpmenäüä” ätätqänđä. Ymeqä Iqu, ii Jisasi Iquvi. Iqu äpäkonđanğa, Goti Iqu, Ique anđi ävauqumuatkqe. Itanğa Iqu, Goti Iqueä äwqä tnänđi, suqä quvqä imäkqä iquauñqä äpanđä ii, ne mänemeqä yätñqä, Yätamakqä Neyqä Ique.

2

Poli iqu, Tesälonaika iu wäunüä iminqenqä

¹ Neyämaqäüä, ne iqi emakque, hinđi memeqä danä ikquenqe, he näqñqä äyä enä. ² Ne henyqä äpatunquänä anđä-himqä Pilipai iu pmetanđquänđanđi, ämaqe quvqä inetquepu, neyaqä huiwiunđi täñđ-hunqä naqänänđä änätapminjuwinqe, he näqñqä ae enä. Ne hanä-iqä ii qäyä ämetanä-qe, neqä Goti Iqueqä yätamakqä iutanđi, ne zä miqä danä, pemänä itanä, kukñuä anđua we-hunqä-tänđi, awä äyä etminqe. ³ Ne ämaqeu, “He Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätuäkitunqe, suqä tiiniqua qäsä imäkätanä, hmanđi. Kukñuä quvqe matqä, quvqä imäkqänđä kñuä mindqänđä, kukñuä quanđi mäutqe. Oee. ⁴ Ne kukñuä iinđi, hinđinä mätkuä itqänju. Goti Hanjuwä Iqu, neqä suqä yamwiqä ae äneyätä, Iqueqä kukñuä we-hunqä-tänđi, awä tuäkiquatunquänä, quuvqä ae änaiqäkkä iuta, awi ii ätuäkitqänju. Ne wäunüä ii imäkätunquenqe, yeeqe ämaqe miqä ipnä. Goti, neyaqä qeqä-quuvqä imñi, Yamwiqä Neyqä Iquenyä, yeeqä iwimäkatunquä äyä imäkätqänju.

⁵ Ne emayäkitanä iunđi, heyaqä nätmätqä tämeqä kukñuä huitanđ-huitanđi maetqä itanä, hinuä yqänä äqunanä, qeqä bimbicä natqanđi kukñuä quanđä isua maetqä iminquenqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä hiqanđi, hiqä-hiuä-pqä näqñqä ae äyä enä. ⁶ Itanğa neyaqä yoqe, he-pqä, ämaqä huizi-pqä, haqeu mänamäuqänqe, mänenqä eä. ⁷ Ne Kraisi Iqueqä kukñuä awä tuäkiqñqä änandowatkqä eanä-qe, “He qätä äneyäpu, iinđä imäkäpiyä-qe” yänänäqñqä maetqä, ymeqä nandqä känai, anuä ävätä anđuanänđä ämitñqä-panä iinđä eanä, qeiqinyä äyä äpmaminqe. ⁸ Ne henyqä kiinđä nenyätanđi, qeqä etmäkätanitanđi, Goti Iqueä kukñuä anđua we-hunqä-tänđi awä etatunquenqä, yeeqä änenyätäqä-qe, tiinđä-pqä inänđi. Ne “Qunqä yänđä inä weniunqueqä” kñuä indqänänä äpmaminqe.

⁹ Neyämaqäüä, ne wäunüä dñä huqä imäkminquä iunđi, he hinuä ae äqunjuwi. Inđanđi he nesa hanä-iqä mämeqä ipñqä dinqe, ne hiunđi-heatqä mbqä wäunüä yänänäqñqä itanä, kukñuä we-hunqä-tänđi

awä etätanä, hesä anä äpmaninque. ¹⁰ He ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquendä, anä äpmanänğanj, ne Goti Iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä hui mimäkqä jänänänjinä imäkätqätaunqenqä näqñqe, henyä mämeqä, Goti Hanjuwä Iqu-pqe inä ämaminque. ¹¹ Kaniqu, iqueqä ymeqä du äñguänänjä ämitñqä-ma, ne, he hñgunä-hñqunä, tiinjä ämeyätunquä iinqe, hiqä-hiuänj näqñqä enä. ¹² Ne hiqä kñuä äwqe evauqumuatätanä, heqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqñqä emäkätanä, manjä yänänäqñqä tiinjä äyä etminque. “Goti Iqu, ‘He Nyaqä miqeuñqätä, Nyaqä yoqä naqä äqonänqä iu ämotqueqänqä timäupnuwänqä’ tääqä etätñqe. Inj he Iqueqä äwinyänqä iunä pmetanqpiyä.”

¹³ Goti Iqueqä kukñuä we-huñqä-tänj, ne äma äpätanä awä etqanqgua, qätä änekuwä iunqe, he kñui, “Ii ämaqeqä kukñuä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiqä” eyqanji ämakuwi. Iinñqe, ne hea ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueni, “änqñuä” inä ätuätqänj. Goti Iqueqä kukñuä ii qäqu, he ämaqä quuvqä heqiyqä iquenä, yätamäkqä heyätñqeyi. ¹⁴ Neyämaqäüä, he Goti Iqueqä ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, qua Jutiya iu aquvä äqänäqisätqänuwä-panjä-quenä etanqwinqe, ne näqñqä enj. Ämaqä iinjä iqua, quyämaqä Israitqä iquauta hanjä-iqä ämakuwä-panj, he-pqe, ämaqä heqä qua qäyutanjä iquauta, hanjä-iqä kiinjä äyä ämaka äpätqänjä. ¹⁵ Ämaqä Israitqä iquautanj hñqua, Naqä Jisasi Ique pizqä äpäkuwi. Qänğanj iquautanj huiziqua, Goti Iqueqä kukñuä hinjä-tqä iquau pizqä äpäkuwi. Itanqa neñj hñquququa, “He neyaqä qua täunj, mäpmeqä pambiyä” änatäpu, huätä änandowatkuwi. Tänğanj Israitqä iqua, Goti Iqu äwinyänqä dunj, qänaknä miqä da, ämaqä eeqänänjä iunqä mäkanqä ipu, tiinjä itqänjuwi. ¹⁶ Ne, Israitqä qäyä etanji, huizi iquauñj, quwqä suqä quvqä iuta, hanjä imäkäqumuatqñqä kukñuä tuqñqe, mäutqñqä inemäkñqä itqänjä. Hea ique-ique iinjä imäkäpu, quwqä suqä quvqe yändi-yändi imäkqa peyätqätanqwuitanj, Goti Iqueqä äwqä tnänj, kima qäqinyä wimetñqä itqäüä.

Poli iqu, Tesälonaika pmeqä iquau wimetñqä äwinqñqä

¹⁷ Neyämaqäüä, quvqä inetquepiyä iqua, he evämetunquä inemäkqanqwuitanj, ne hesä anä mäpmeqä eanä-qe, henyqä kñui, maqänä indqänqque. Ne hinjä eqänatunquä kiinjä nengänqä-qe, henyqä anqumä quvepqe, ämävqänätunque. ¹⁸ Ne henyqe, mapqänqä ma quvepänqä etanqñqä-qe, Setänä iqu hoptäwä äneyätñqe. Poli iqunä, nyi aanjä kuapanä emeqisqñqä änyinätñqe. ¹⁹ Neqä Naqä Jisasi Iqu anji äquvepätqänğanj, ne äsque meniunquä hinjä äqänänä äpmenä, yeeqä äkiuta yaniunquä äpmenä, yoqä naqä äkisquesa meniunquä äpmenj? Nätmatqä hui-huita maetqe, hesanänqe. ²⁰ Ne yoqä naqä motqueqetä, yeeqä iqetänj, he qäuquenji. Iinñqe, ne he emeqisqñqä änenyätñqe.

3

Poli iqu, Timoti ique iquauñqä ändowatkñqä

¹ Ne henyqä äwäwa itanitanj, äpakänä mäpmeqä yatunquä, ti ätñqquque. “Timoti iqu äyevämeqanqa, Poli iqundä, Silasi iqundä, ye Atenisi du pmenqeqä.” ² Iinjä ätnanitanj, ye Timoti ique henyqä anji ändowatkuee. Iqu neqä neyämaqä, Goti Iqutä wäunjä anä imäkäsinyä, kukñui Kraisi Iquenyqä awä ätuäkitñqä iquvi. Iqu heqä quuvqä heqiyqä iu yänänäqñqä emäkqanquti, he pämä yänänäqñqä tqänqä ändowatkuee. ³⁻⁴ He tiinjä iqänqä, hanjä-iqä emeqanqñqä,

äwäwa iqa diñqä, äpkqe. Ne hesä anä äpmenänğanı, “Eequne hanjä-iqe änemequäniqeqä” etmiñquetanı, he iñqä näqñqä ae epu äpmenuwitanı, ii tänğa sä änemetqäüä tä. He hiñuä ae äyä äqunänjä. ⁵ “Nyi quñqä äwäwa äpakänä miqä imä” kñuä indqänätmä, Timoti ique ändowatkqe, heyaqä quuvqä heqiyqenqä näqñqä mamqä diñqe. “Ämaqä yamwiqä vqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqe yamwiqä eyqanğa, he qua iqi päkñqänqätä, neyaqä wäunjuä eeqänänjä imäkätunqque, hiñginäwa yeqñqätiyä, ä änäänqätiyä?” tmä, kñuä kuapänä indqänätmä iutanji.

Timoti iqu, Tesälonaika iqua äñguä äpmamiñuwinqä awä ätukqenqä

⁶ Timoti iqu hesä äpmeñqe, yeni tänğa-qanğa qe äyemetä, kukñuä yeeqä iñqä, heyaqä quuvqä heqiyqenqätä, itanğa heqä suqä ämaqä huizi duñqä äwiñqä ämeñuwinqätä, äma äpätä awä äyatqi. Iqu kukñuä tiñä-pqe, inä äyatqi. “Ämaqä di, qu quwqä äwqä yeeqä iñqetä, nenyqä kñuä indqänäpu, ne hiñuä naqämbñqe, ne quñqä änenyätñqä-pa, iñjä äwinyätqänä” äyatqi. ⁷ Neyämaqäüä, ämaqä quvqä inemäkätqätanğa hanjä-iqä ämetanä pmetanğa, heyaqä quuvqä heqiyqenqä qätä iñjä äwiyätanitanı, neqä äwqä tämñi yänänäqñqä inemäkqi. ⁸ He Naqä Iqutä, yänänäqñqe, qänğanä ae ätqäukuwä du tqäutanğa, iñi tänğanı ne-pqe, quami äñguänänjä äpmeñu. ⁹ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, henynqä kñuä indqänätanä, yeeqä aañä kuapänä itqänju. Iqu yeeqä naqänänjä iñjä änätapqenqe, “Äñguiqe” qäyunäni, äänä tätunquäwä? ¹⁰ Ne, he hiñuä anğumä ämaeqänätanä, heqä quuvqä heqiyqä imñi, äwa äkiñqä enuwi, yänänäqñqä emäkätunqunenqe, qanyä mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hiunji-heatqä ätqa äwätqänju.

Poli iqu, Goti Ique tääqä ätukqenqä

¹¹ Ne tiñinqä nenğanğiyi. Goti Apiqu Kiqä-kiuätä, itanğa Jisasi neqä Naqä Iqutanı, ne pe-hunqäqi quvepatunqunenqe, hänaqä qanä watunquä iunı, huätä änduqiyäsinyä äñguä imäkiynqe. ¹² Tiñä-pqe inänqe. Naqä Iqu suqä ämaqeunqä äwiñqä iqueni, hesä, manğua iñjä emnätätñqä emäkquänä. Iñjä dutanı, ne henyqä änenyätñqä-pa, hiqä-hiuänqätä, qokä-apäkä eeqäpnänjä iunqätä, enğuätñqe. ¹³ Iñjä iutanı, tiñä timäutñqänä. Goti Iqu, heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, yänänäqñqä emäkquätñqe. Itanğa hea neqä Naqä Jisasi Iqu, qokä-apäkä Iqueqänä atäunjuä ätekqä eeqänänjä iquatä, anğı anä quveppqänğanı, he Goti Apiqueä hiñuä iqini, suqä quvqä hui maeqä, jänänänjä imäkquenä pmetanğuwänğa, quvepäninqä.

4

Suqä, Goti Ique yeeqä iwimäkqä dunä imäkqäpnqe

¹ Neyämaqäüä, ne henı, suqä eeqäpnänı, he Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkqäpnqenqe ae qe ämetquakque. Iñi tänğanı, he iunı qänaknä ipu, quamä äñguänänjä äyä äpmeñä. Itanğa tänğanı, ne Naqä Jisasi Iqueä yoqeta manä etquque, suqä iñi, heqä äwqä yäpä imñi, aañä yänänäqñqä witanğuti, äpakänä imäkqäpnqä nenğanğiyi, manı i etqu. ² He näqñqä ae äyä enä. He suqä äänä imäkqäpnuwänqä diñqe, ne Naqä Jisasi Iqueä yänänäqñqä iuta, kukñuä ae äyä etmiñque.

³ Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä imñä di, tiñinqä äwi. He heqä hänäpmeqä eeqäpnä ique äwipu, suqä quvqä maeqä, ikikinyänjä tii hiätñqe. Suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änätapqä iunä imäkäpu, suqä huiwä yanä-inqä huizi, mimäkqä pambu. ⁴ Qokä qäquenä ä apäkä qäquenä,

suqä quvqä imäkpnqänä hiqä äwqe mevauqñqä, yänänäqñqä imäkmbu äpmapu, suqä jänänänä Goti Iqu äwinyänqä iunä imäkqanqpu. ⁵ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenqä maqñqä iqua, quwqä äwiñqä kñuä indqänqä imñi, kñui hiqaqä huisä-hñqutä hñgi wiqä, iinqänä ämapu, imäkätqänuwä-pañuenä mäpmeqä itanqpu. ⁶ Itanqa hiqä heyämaqä hñqueqä apäkä iinji yuiqñqä itquepu, qui miwimäkqä pambu. Ämaqä hñqu suqä iinjä iqua imäkätqñqe, ne kukñuä yänänäqñqä tiinjä ae äyä etminque. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iinjä iqueni, kima ävätä hanä-iqä väniqeqä. ⁷ Goti Iqu ne suqä quvqä imäkqänqä tääqä iinjä mänatätmeqä ikqe. Oee. Iqu ne, Iqueqä ämaqä jänänänä pmeqänqä tääqä änatätmakqe. ⁸ Inji ämaqä hñqu, kukñuä täunji tuwä äwiyqäqe, ämaqä du mitqueqä pa iqi. Iqu Goti, Iqueqä Dñä Äñguä Ique etapätñqä Ique, itqueqi.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä hiqä-hiuänqä enqä iquenyqe, ae äyä ämetquakqä-qae, ga he ämaqä quuvqä eqiyätqänuwä huizi iquaunqä enyätñqä dñqe, tuwanuä maqiyqä yanä. ¹⁰ He näqñqä ae ämepu, ämaqä quuvqä heqiyqä eeqänänä, anä qua naqä Masendoniya iu imimä äpmakäwänuwä iunqä enyätqäuä. Neyämaqäuä, he suqä iinji äpakänä imäkqänqä neñgñgi, manä yänänäqñqe, i etqu. ¹¹ He kñuä yänänäqñqe, quamä qeiqi pmetpnqä iunqä ämapu, he hñqunä-hñqunä wäunui hiqe imäkäpu, itanqa hiqä quamä pmeqä du yätamäkqä hiyquätñqä dñqe, hiqä hipaitä wäunüä iqänqñqe. Ne he iinjä imäkqänqä ae etminquä-qe, manä yänänäqñqä anji etqu. ¹² He quami iinjä pmapqe, qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänuwä iqua henyqe, “Ämaqä äñguänänä-quaiqä” tqanqgua, he nätmätqä hmbinyqä äwa miqä pmetpnä.

Naqä Iqu anji äquvepätqänqanqä

¹³ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä ae äwekuwä iqua anji vauqänqñqe, kñui mindqänqä ipu, hinuä äqämbu mäpmeqä, huäqä-hunqä ämepu kñuä äqiyätqänuwä iquayi. Neyämaqäuä, he iinjä enqä-pa pmeqänqñqe, “Ämaqä quuvqä eqiyäpu, quwqä anä näweqämqä äwätqänuwä iquaunji, squä wimeniqätiyä” tpiyä dñqe, he näqñqä metpnqä äneñgi. ¹⁴ Iinjä iqänqñqe, ne eeqänä quuvqä tiinjä äyä eqiyätqänu. “Jisasi Iqu äpäkonätä anqumä ävaukqeqä. Iinjä dutañi, Iqueä yänänäqñqeutañi, ämaqä quuvqä eqiyäpu äpäkonätqänuwä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu anji ävauqumuatätä, Jisasi Iqutä ätuma quvepäniqueqä.” ¹⁵ Iinjñqä, ne Naqä Iqueä kukñui ämetanä, awi tiinjä etätqänu. “Ne hänji, Naqä Iqu anji äquvepätqänqanqä yqänä äpmamitatqä iquene, ämaqä ae äpäkonätqänuwä iquaunji, hinuiqä mäwimeqä yaniqueqä.” ¹⁶ Ii tiinjä timäunice. Naqä Jisasi Iqu, Kiqä-käuä manä yänänäqñqä tqanqa, Iqueqä ynaunjqä huizi iquautañä naqä iqu-pqe, manä inä tqanqa, Goti Hanjuwä Iqueä hääwi äkakä inä tqanqa, Naqä Iqu qäukuä yänisa quvepänice. Inqanji ämaqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu äpäkonätqänuwä iqua, qu-ganä anji vaupnuwi. ¹⁷ Inqanji iquatä, ämaqä hänä yqänä äpmamitatqä iqunesä, Jisasi Iqutä qaquvqä yätqä minatunquänä yanique. Itanqa ne Naqä Iqutä, hänä hea ique-ique anä pmetanice. ¹⁸ Iinjä etanji, hiqä-hiuä kukñuä tqe ätnäpiyitanji, yänänäqñqä imäkñanqpu.

5

Naqä Jisasi Iqu anqumä quvepñqñqä, näwe pmetatunqñqe

¹ Neyämaqäüä, hiunji nätmatqä iinji timäucqänqe, ne tuwanuä maqiyqä yanä. ² Iinqe, hiqä-hiuäni näcñqä änguänä tiinji ae ämakuwi. Hiunji Naqä Iqu äquvepçänqe, “Ämaqä quwä-meqä hñqu maquvepçä yänqiyä” knuä ämenä pmetanqua, maqñqä äquvepçä-pani, maqänä ii timäuniqe. ³ Ämaqe, “Ne tänğanji hanjä-iqä mänemeqä änguä äpmeñunä” tätqätanquwänqa, apäkiqua ymeqä mipñqänä tänjä-hunqä naqänänjä maqänä äwimeqä-pani, qui iwimäkätñqä-pqe maqänä ii wimeniqe. Inğanji qu hanjä-iqä naqä iquenqe, zä mämpmeqä ipnuwi.

⁴ Ämaqe, quwä-meqä hñqu quvepçanji äqumbiyänqa, iquenyqä yäunüä ipnä. Inäqe, neyämaqäüä, he suqä hiawiqä qua täutanä iu mämpmeqä ipinjçae, hiunji iqu quwä-meqä enqä-pa, quvepçanqa, he yäunüä ipnuwä ma, oee. ⁵ Ne hea witanji pisqä imä asusua itanä imäkätunquä iqune maetqe, oee. Ne hiunji imänätanji, nätmatqä eeqäpnä we-hunqä iqi hinuä äqunanä, imäkätunquä iquneyi. ⁶ Inji, ne hiaqäqe, ämaqä huizi äwinuwä-pani mäwiqä itanä, neqä Naqä Jisasi Iqu anqumä quvepçenqä hinuä äqänänä, knuä yasämä ämetanä pmetatunque. ⁷ Ii tiinji. Ämaqä hiaqäqenqänä äwinyätñqä iqua, qu heatqänğanji hiaqäqä witpnä. Itanqa ämaqä wainqä-eqä yänänäqñqeta, knuä iqe qämä-qämä iwimäkätñqä iqua, qu heatqänğanji i imäkpnä. ⁸ Inäqe ne iinjä ma, we-hunqä iutanä eanitanji, ne knuä yasämä ämetanä tiinjä pmetatunque. Ämaqä mäkä-iqä hñqu, nätmatqä quikuä iqi ktqä äqumuätänänqä-pani, ne suqä quuvqä heqiyqä iqutä, ämaqä huizi iunqä neqä qeqä-quuvqä imda änenyätñqä iqutä, iquauqu mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äqätanä. Itanqa ämaqä mäkä-iqä hñqu, nyuänjä ämuasmänqe nyuänjä qui imäkñqänqä ämäunqä-pani, ne Jisasi Iqu anqumä änyä-hänjä imäkäqumuätänaiyäninqä diñqe, knuä iqä yänänäqñqä ämenä, hinuä äqänänä äpmenä. ⁹ Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä äwqä tnäninqä zä iquatunquä mänätänaiyqä ikqe. Iqu ne, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesa, hänjä inemäkäqumuätänaiqä diñqä ätänaikqe. ¹⁰ Jisasi Iqu, ne hänjä yqänä pmetanquänqa, ä ae äpäkonatquänqa äpätqe, ne Iqutä hea ique-ique anä pmetaniquenqä, äpäkonqçe. ¹¹ Inji he suqä tänqa tä itqänuwä-panä tiinji, hiqä-hiuä kuknuä tqe ätnäpiyitanji, yänänäqñqä imäkñganqpu.

Suqä änguänänjinä imäkqenqä

¹² Neyämaqäüä, he tii imäkñqä yatñqä iqu. Ämaqä, heyaqä awä iqi wäunüä dnä huqä ipu, Naqä Iqueä äwinqä dunä ämeyäpu, “suqä quvqä ii mimäkqä pambiyä” etätqänuwä iquaunji, heqä naqä enqä-pa qunqñqçe. ¹³ Iqua he yätamäkqä e eyätqänuwä iunqe, knui änguänä indqänäpu, heqä äwqä imda enganguti, iquau mändi makittqiyqä, iquauqä yoqe, haqä muämuäqäpñqçe. Hiqä äwqe, hanuä imbu, pmetpñqçe.

¹⁴ Neyämaqäüä, ne kuknuä tiinjä-pqe, yänänäqñqä etqu. Ämaqä wäunüänqä enyqä itqänuwä iquaunji, “Enyqä miqä wäunüä ipiyä” ätuäpu, ämaqä zä iqanquwä iquaunji, yänänäqñqä iwimäkqä kuknuä isua ätuäpu, ämaqä aquvä-aquvä miqanquwä iquaunji, yätamäkqä äväpu, itanqa ämaqä eeqänänjä iinjä iquaunji, qeiqi iwimäkqäpñqçe. ¹⁵ Ämaqä he suqä quvqä etqueqä iqu, iinjä emäkqanqenqe, kima miqä pambu. Inäqe, hea ique-iquenji, hiqä-hiuätä, qokä-apäkä huizitä, änguänä äminyäpu pmetpñqänä, suqä änguä dinä imäkqanqpu.

¹⁶⁻¹⁸ He hea ique-iquenji, yeeqänä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqe mäwquatämäuqä ipu, nätmatqä äki-äkitanä emeqe, Goti Hanjuwä

Iquenji, “änguicqä” tquanḡpu. Goti Hanjuwä Iqu, he Jisasi Kraisi Iqutä ämuänḡnuwä iquenä, suqä iinjä imäkqäpnḡqenqä äwinyätqäuä.

¹⁹ Hiqä hänä-pmeqä iunji, Dñä Äḡguä Iqueqä tä äsäḡqe, mequmuäkqä pambu. ²⁰ Dñä Iinjä Iqu, ämaqe, Goti Iqueqä kukñui hiñuä tḡḡqä iwimäkqanḡi ätquwi, he iinjḡe, kñuä quvqä ämepu, mäñdi makittqiyqä pambu. ²¹⁻²² Inḡqe he nätmätqä eeqäpnäñi iwäsäupu, äḡgui, hiqä kñuä iqä imä ämaipu, quvqä eeqäpnäñi, wimasipu.

Kukñuä yäpakiyi

²³ Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, tiinjä emäkätḡqä tääqä ätqu. Iqu he Iqueqänä epu, aañä ikikinyänä emäkätḡqä ätuätqänu. Inji neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anḡi äquvepätqänḡa, heqä dñitä, quuvqetä, huiwitä, quvqä maeqä, aañä qäyunä imäkmbu pmetḡḡqä, yätamäkqä eyätḡqä, tääqä i ätuätqänu. ²⁴ Goti He tääqä etätmäkqä Iqu, hiñḡi-mänḡa mimäkqä, Iqueqä kukñuä ätätqä du qäyunä Imäkqä Iquvi. Inji Iqu he iinjä pmetḡḡqe, emäkquänä.

²⁵ Neyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamäkqä neyquätḡqenqä tääqä tquanḡpu. ²⁶ He äminäpiyänḡanḡi, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunji, quneqä inḡḡḡqe. ²⁷ Nyi neqä Naqä Iqueqä yänänäqḡḡqä iuta, tiinjä etqä. “He tuwanuä tä, ämaqä quuvqä heqiyqä eeqänänä iu a tuepiyä” etqä. ²⁸ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänḡeuta hiñḡi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakni 2 Tesälonaika pmeqä iquaunqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Näqñqä-tänä iqua, knui tiññqä indqänätqänä. Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Tesälonaika iu äqänmiñuwä iqua, “Jisasi Iqu anqumä päññqä itqätanqa, nätmätqä äkitanji timäunqutiyä” tpu, knuä kuapänä indqänmiñuwi. Hñqua tiññä ätukuwi. “Naqä Iqueqä hiunji ae ätimäuqeçqä.” Itanji Poli iquä, Silasi iquä, Timoti iqu-pqe, iqua quwqä knuä indqänqä iunji, jänä iwimäkññqä tuwanuä tä äqäkuwi.

Poli iqu, “Hiunji iqu, matimäuqä, yqänänjñqä” ätätä äqäkqe. “Hiunji iquesa kinğanäñi, ämaçe, hñgisanäñi, kuapänä itqätanqä, suqä quwqä huitanä-huitanji, kuapänä timäunqiyä. Inğanji ämaqä kuknuä-suqeunji hñgisanä iqä hñqu ätimäutä, Jisasi Iquenyqä mäkänqä yäniqeçqä.”

Poli iqu, qokä-apäki quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, hanä-iqä mapñqä iññqä, ätukqe. Iqueqä äwiñqe, qu wäunjuä yänänäqñqä ipu, quwqä-quwä mimññqe. Ii, iqueqä-kiuätä, iquä wäunjuä anä iqä iquatä, imäkmiñuwä-panjiyi. Ga qu wäunjuä imäkññqetä, hñquau yätamakqä wipñqä iññqetänji, enyqä mäwimäkqä ipñqä äwiñgqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqundä, Silasi iquä, itanqa Timoti iquä, ne henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itanqa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, anä-himqä Tesälonaika iu aquvä äqänätqänuwä iquenyqä. ² Goti Hanjuwä neqä Apiquä, itanqa Naqä Jisasi Kraisi Iquä, qeqä imänqçeuta hiñgi etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmeññqä emäkqinyä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiñqä, yeeqä ikqenqä

³ Neyämaqäüä, heyaqä quuvqä heqiyqe, haqä yändi äpeyqenqätä, itanqa suqä ämaçenqä äwiñqä iquesanji, hiqä-hiuänqä kiññä enyätñqä iqu-pqe, yänä-yänä päyätqätanqçenqe, ne Goti Hanjuwä Iqueny, “änquiqä” ätuätqänju. Suqä ne ii imäkätunquä iqu, aanä qäyunänji. ⁴ He iññä itqänjuwiñqe, ne ämaqä Goti Iqueqä yoqä du aquvä äqänätanquwä iu äwimayäkitanänğanji, ne henyqä yeeqä itanä, heyaqä yoqe haqeu ämaetanä, tii ätätunqçue. “Ämaqä ii, quwqä itqueqanqä hanä-iqä huitanä-huitanä qäyä ämepu, quuvqä heqiyqe mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äqätänäuä.”

Goti Iqu, suqeu qäyunä iwäsäuniqenqä

⁵ He iññä imäkätqänjuwiñqe, ämaçe näqñqä tiññä ämetqänä. Goti Iqu ämaqä eeqäpnä iwäsäutäqänğanji, suqä jänänänä iuta iwäsäuniqeçqä. He hanä-iqe, hiñgi mämeqä, Goti Iqu henyqe, “He Nyaqä ämaqä naqä-qakuä epu, Nyaqä miqeu pmetññqe, qäyunänjuenqä” etätänqä ämetqänä. He Iqueqä miqeu pmetanquwitänji, hanä-iqe i emetqäuä. ⁶ Goti Hanjuwä Iqu, suqä jänänänji, tiññä imäkäniqe. Iqu ämaqä, he hanä-iqä etapätqänuwä iquaunji, kimanji inä väniqe. ⁷ Itanqa Goti Iqu he hanä-iqä e ämetqänuwä iquendä, nesä, hanä-iqe huätä ämamäutä, hapä pmeqä nätapäniqe. Nätmätqä iññi, Naqä Jisasi Iquä, Iqueqä

ynaunjqä yänänäqñqä iquatä, qäukuä yätutani tä hänäqä sqä iu ätnänäqi äquvepqanquwänqa, imäkänige. ⁸ Iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä epu, itanqa neqä Naqä Jisasi Iquenyqä kukñuä ängui qätä mäwiyqä itqänuwä iunji, kima ävätä, hanä-iqä tiinjä vänige. ⁹ Iqua, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi mäpmeqä, Iqueqä yänänäqñqä aanä naqänänä iqueni mämeqä, kiinjä näñi qui imäkmbu, hea ique-ique pmetpnuwi. ¹⁰ Hanä-iqä ii, Naqä Jisasi Iqu anji quvepqanganä wimenige. Iqu ämaqä, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqänä ekuwä iqua, Iquenyqä yeeqä ipu, yäunüä naqänänä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäupnuwänqä quvepänige. Inganji, he kukñuä ne awä etminque ämepu, quuvqä naqä-qakuä eqiyätqänuwitani, he-pqä qutä anä i ipnuwi.

¹¹ Iinjä timäutñqenqe, ne Goti Ique tääqä tii ätuätqänu. Iqu hiqä suqeu iwäsäuniqänqanji, “Nyi suqä ängüä imäkpnqä tääqä etätmakqe, suqä iunji he qäyunä ae imäkätqänuwiqä” etäninqä tääqä ätuätqänu. Itanqa he wäunui, Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwita imäkpnqenqä äwinyätñqä iqu, Iqueqä-kiuä yänänäqñqä emäkqanji, wäunui ängüänänä imäkpnuwänqä tääqä ätuätqänu. ¹² Ga, he wäunüä iinjä imäkqanquwitani, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, yoqä naqä metñqätä, he Iquesa inä mapñqätä tääqä ätätqänu. Goti Iqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, henyqä qeqä ätmäkäsinyä, neyaqä tääqä tqetani, ängüä iinjä emäkinyä.

2

Ämaqä yänänäqñqä hñgisanä iqä iquenqä

¹ Neyämaqäüä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anji äquvepätqänqa, Iqutä yätqä minaninqüä iunqce, ne kukñuä hui inä etqu. ² Ämaqä hñqu quanqä, “Hea qäyu timäuqanji, neqä Naqä Iqu anji ae äquvepqeqä” etqanqqä iunqä, yäunüä ipu, kñuä kuapänä mindqänqä iqäpnä. Ämaqä iinjä etätqä iqu nenyqe, “Dñä Ängüä Iqu kukñuä iinjä iquau äwikqeqä” qäyä etqanqqä-qe, ä “Iqua kukñuä iinji, awä ätkuwiqä” qäyä etqanqqä-qe, ä “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqanqqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä.* ³ Ämaqä hñqu, he hñgi-mända etma wätñqä iqäqce, wimasiyqäpnä. Naqä Iqu anji mapqänqa, tii ganä timäunige. Ämaqä aanä kuapänänji, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, hñgisanä itquetqätanqä, ämaqä, suqä eeqänänä iu mändi äkittqiyätä, tä du qui imäkñäninqä äwätñqä iqu,† ätnänäqi timäunige. ⁴ Iqu ätnänäqi ae ätimäutäqänqanji, Goti Hanjuwä Iquesä, goti quanqä, ämaqe qonä äwoktäumipqä iutä, itanqa nätmätqä huizi iutänji, eeqäpnä mändi äkittqiyätä, ämaqeunji, “Nyi nätmätqä eeqänänä ämäwqätäunänä” tuänige. Aanä ququvqänji inä timäutñqänä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anä iunji inä äpeyätä, zä-hawä iu äpme, “Goti hñqunqu maetqänä, nyi tä qäqunjqä” tuänige.

⁵ Nyi hesä anä äpmamänqanji, “Nätmatqä iinjä-iinjä timäunigeqä” etminqenqe, he iinqce kñuä yqänä ämenä? ⁶ Ämaqä quvqä iinjä iqu ätnänäqi timäuqenqe, änä maeqä, qñqanä yätätñqä Iquenqe, hiqä-hiuänji näqñqä ae äyä enä. Iqueqä äwinqeunqä ma, Goti Hanjuwä Iqu hea iqueqä ätimäuqenqä imäkqanqa, inqanä timäunige. ⁷ He näqñqce, täñqanji, yänänäqñqä hñgisanä iqä iqu, qua täunji wäunüä zä itqäüä. Goti Hanjuwä

* **2:2** Näqñqä-tänä hñqua, kukñuä täu tii äkunmäkätqänä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, “Dñä Ängüä Iqu kukñuä iinjä ändapqeqä” qäyä etqanqqä-qe, ä iqu kukñuä awä etätä i qäyä etqanqqä-qe, ä iqu nenyqe, “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqanqqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä. † **2:3** Jonä 17:12

Iqu, qnqanä äymitätqä Ique nändi qutesiteqanqutqänqanqe, yänänäqñqä hñgisanä iqä iqu, wäunüä zä yqänä iquänä. ⁸ Itanqa Goti Iqu, qnqanä äymitätqä Ique, nändi qutesiteqanqani, ämaqä, suqä eeqänänqä iunji mändi kittqiyätñqä iqu, ätnänäqi timäunice. (Qänakñi, Naqä Jisasi Iqu anqi äquvepätqänqani, ämaqä iqueni, Iqueqä mandñitä äpäsätä, Iqueqä we-hunqetä iqueni qui imäkänice.)

⁹ Ämaqä quvqä iinjä iqu ätnänäqi timäunqanqani, Setänä iqu yänänäqñqä vqanqi, iqu wäunui nätmätqä ämaqä mimäkqänänñitä, itanqa ämaqe yäunüä ipu, “naqä-qakuä Goti Iquesa imäkqiyä” knuä mapñqä dñqe, quanqä imäkänice. ¹⁰ Iqu iinjä imäkätä, suqä quanqä eeqäpnäñi, qokä-apäkä häñä-pmeqä mämeqä, äpäkonqe mapnuwänqä äpmeñuwä iqua, iquenyqä quuvqä wipñqä imäkänice. Iqua kukñuä naqä-qakuä, Jisasi Iquenyqä ätäñqä iunji, yeeqä ipu mämeqä itqänuwä iutanji, äpäkonqe mapnuwänqä äpmeñä. Qu kukñuä iñqe, yeeqä ipu ämeqä-säpi, Goti Iqu qunji, häñä iqumuatquäninji. ¹¹ Iinjä dutanji, qu kukñuä quanqä iunä quuvqä heqiyqäpnqenqä, Goti Hanjuwä Iqu, qunqä nätmätqä qämä-qämä iwimäkätñqä, naqänänqä dowatänice. ¹² Iqu iinjä, tiññinqä imäkänice. Qu kukñuä naqä-qakui mämeqä danä, suqä quvqenänji, äñguä-äñguä imäkäpiyinqä imäkmitpqe, hiunji Goti Iqu ämaqeu iwäsäutäqänqani, qu kimanji hanjä-iqä mapnuwi.

Yänänäqñqä tqäutpñqenqä

¹³ Neyämaqä Naqä Iqu äwinyätñqä iquenä, he häñä emäkäqumuatäninjqä dñqe, Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä mimäkqänqä, Iqueqä ämaqä epnuwänqä atäunüä ae etekqe. Inji he ämaqä jänänänqä epñqe, Dñä Äñguä Iquesatä, naqä-qakuinqä quuvqä heqiyqä iutatänji. Iññinqe, ne Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä du, hiunji ique-iqueni, Iqueni, “äñguiqä” ätuätqänju. ¹⁴ Iinjä emäkätñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, ne kukñuä äñguä awä ätätunquä iquesanji, tääqä etätmakqe. Inji he, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä nätmätqä eeqäpnäñi, Iqueqä yoqä naqä qonätanqä iutanji, he-pqe Iqutä anä meqänqe. ¹⁵ Neyämaqäüä, Jisasi Iqueqä kukñui, neyaqä manitatä, ä tuwanüä iutatä, etminquä iunji, mäwquatämäuqä, a yqänä äqätpu, aanä yänänäqñqä tqäutpñqe.

¹⁶⁻¹⁷ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqutä, nenyqe äwqä imdanji kiinjä äwinyätä, itanqa qeqä ätmäkäsinyä hññi vqetanji, neqä äwqä imñi, yänänäqñqä imäkñätanä, nätmätqä äñguänänñi nätapätñqä dñqä, knuä iqä yänänäqñqä ämenä, hiñuä äqänänä pmetatunquä inemäkätqäuä. Inji Iqu heqä äwqä imñi, yänänäqñqä emäkätä, suqä äñguä eeqäpnä ämepu, kukñuä äñgui tqäpnqä emäkquä.

3

Goti Iqueqä yätamäkqenqä tääqä tqenqä

¹ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamäkqä neyquätñqenqä, tääqä tiñjä tquangpu. Ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä kukñui, ämaqä huizi dñqä äma äwätanä, awä tquangwati, qu he imäkminuwä-pa, “Ii naqä-qakuiqä” quuvqä eqiyäpu, kukñuä iqueqä yäpä iqi pmetpñqänä. ² Itanqa ämaqä quvqä iqanguwä iquauqä hipa iuta, huätä inetmetñqä-pqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquangpu. He Iquenyqä tääqä iinjä tquäpnqe, ii ämaqä kuapänä hñqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänuwä iutayi. ³ Injqe Naqä Iqu ätätqä-pa imäkätqätanqi, ne Iquenyqä quuvqä wiyquanä. Inji Iqu yänänäqñqä emäkätä, Setänä quvqä imäkqä

iqu, quvqä memäkqä yätñqä, ämeyänä. ⁴ Naqä Iqu inemäkqanji, ne henyqe, näqñqä tiñä etqäñu. “Ne iquau nätmätqä imäkññqä manjä yänänäqñqä ätuätunquä imñi, täñga-pqe, qänakndanä-pqe, äpakänä imäkqäpnuwiqä.” ⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä suqä ämaqñqä äwinqä iquenqätä, Kraisi Iqueqä suqä hanä-iqä qäyä ämetä yänänäqñqä tqäuqä iquenqätäñi, Naqä Iqu he näqñqä äñguänänä metpñqä emäkquä.

Ämaqä wäunüä miqä, enyqä itqäñuwä iquaunqä

⁶ Neyämaqäüä, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqñqä ämenä, kukñuä yänänäqñqä tiñä etqu. “Ämaqä hiqä quuvqä anä heqiyqetanä hui, wäunüä miqä, enyqä ipu, itanğa kukñuä awä etmñquä iunji, qänaknä miqä, hñgisa iqä-qua eäñuwi, iquatä ikämanqä ipu, anä mäpmeqä pambu.” ⁷ Ne ii etquque, tiñä iutayi. Ne suqä imäkminquä iunji, he qänaknä iqa uwqäpñqenqe, hiqä-hiuänji näqñqä ae äyä enä. Ne heyaqä awä iqi äpmenänğanji, enyqä miqä imñque. ⁸ He nesa hanä-iqä mämeqä ipñqä dñqe, ne heyaqä ymisanji mbqä miqä, qanyä ämetanä manqä, hiunji heatqe, mbqä wäunüä yänänäqñqä itanä, änminque. ⁹ Ne yoqä naqä ämenä, “He yätamäkqä nepiyä” etatqä etanğqä-qe, mänenqä imñque. He nesa näqñqä ämepu, imäkqäpñqä dñqe, ne wäunüä yänänäqñqä ii imñque. ¹⁰ Ne hesä äpmenänğanji, suqä enyqä iqä iquenyqe, tiñä äyä etmñque. “Ämaqä wäunüä miqä, enyqä itñqä iqu, ymisanä hññgi mämeqänqeqä.” ¹¹ Inäqe, ämaqä hiyaqä awä iqññi hñqua, wäunüä miqä, enyqä naqä-qakuänä ipu, huiziquaunqe, “Iñä-iñä imäkätqänäuä” tuäkitqätanğwinqä, qätä äwiätqänu. ¹² Ämaqä e itqäñuwä iquaunqe, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqñqä ämenä, kukñuä yänänäqñqä tiñä etqu. “Ämaqä iqua, quamä qeiqinyä äpmepu, ymisanä quwqänqä wäunüä iqanğpiyä” ätqu.

¹³ Inäqe, neyämaqäüä, he wäunüä äñguä imäkätqänuwä iunji, enyqä ipu mäwquatämäuqä pambu. ¹⁴ Ämaqä hesanä hñqua, ne tuwanüä äqiyquque, qänaknä miqä, tuwä äwimä upqä iquaunji, he suqä hñjua miwimäkqä, atäunuinä väqumuatepñqe. Inji qu, quwqä quvqenqä womba mapñqä dñqe, he iquatänä qäqi mäwqä, hiqäqi pmetpñqe. ¹⁵ Inäqe iquanji, hiqä mäkä-hunqä enqä-pa miwitqueqä, “Neqä neyämaqä iqua, qui imäkmbñqä itqänäuä” kñuä indqänäpu, “Iñä mimäkqä pambiyä” tqanğpu.

Poli iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqenqä

¹⁶ Neqä Naqä äwqä hanüä inemäkqä Iqu, nätmätqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji, äwqä hanüä imbu pmetpñqä, emäkquä. Iqu eequendä anä pmetänä. ¹⁷ Nyi Poli iqunä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, ñqä hipaitä tuwanüä hiqñqä imäkqä. Tuwanüä eeqänänä iunji, ämaqe, qu nyñqe, “Tuwanüä tä, iqu äqiyqeqä” kñuä vätnqä dñqe, nyi ñqä hipaitä tiñä äqiyätñqe. ¹⁸ Eeqänänä iquenä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hññgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganäni 1 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Hiknä Timoti iqu, anä-himqä Listiya, qua naqä Galesiya iutanä-qu eä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä ique. Kiqä kânai, Israitqä iutanä iiyi. Kiqä kaniqu, Grikä iutanä ique. Poli iqu iqueni, qanä anä ikisinyä, Goti Iqueqä wäunuä imäkiyänqä itmakqe. (Wäunuiqä 16:1-3 hinuä qundnqä.) Näqnqä-tänä iqua knuä tiñä indqänätqänä. Qänakni, Timoti iqu, quuvqä heqiyqä anä-himqä Epesisi iu pmetanuwä iquau mitnqä pmetanji, Poli iqu, tuwanuä tä iquenyqä wätñqä äqäkqe.

Nätmatqä kinganäni, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiñi. Ämaqä hnqua, qokä-apäkä iuqä quuvqä heqiyqe, qui imäqä iunqe, Timoti iqu änguä wimasiyätñqe. Ämaqä iinä iqua, nätmaqä qua täutanä eeqänäni, ii ängui maeqä etanji, ämaqä hänä-pmeqä naqä-qakuänänä ämetnqä äwinyätñqä iqu, ymisanä hui pmua imäknätä, apäkä mämeqä yätñqä, knuä quvqe indqänätqänä.

Nätmatqä huizi, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiñi. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, Iqueqä wäunuä imäkätqätanuwä mitnqä, suqä änguänänä iunqeyi. Itanğa quuvqä heqiyqä iquau mitnqä wäunui, ämaqä äki-äkitanä iqu meniçe. Ga quuvqä heqiyqä iuqä awä imä, wäunuä imäkätñqä wäunui-pqe, ämaqä äki-äkitanä iqu meniçe.

Nätmatqä yäpaki, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiñi. Timoti iqu Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä imäqä-qu äpme, änguänä pmetätñqe. Ga qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänätqätanuwä iquauñi, suqä huitanä-huitanä äkiutanä motquetñqä, ätuätä äqäkqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli Jisasi Kraisi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iquñi. Goti Hänä Inequmuatqä Iqutä, itanğa Jisasi Kraisi neqä knui yänänäqñqä ävanä äpmenquä Iqutä, Iquaqu änändowatkiyi. ² Timoti, si quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänä-qae, si nqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Nyi tuwanuä tä sinyqä äväwqatqä. Goti Hanjuwä Apiqutä, itanğa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmatqä änguänänäni hinji vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä ktapinyä.

Kuknuä qäyasäqinä tqä iqua, mändi kittqiyqenqä

³ Nyi Masendoniyä-tänä inğisanqä äwätmänğa ätkqä-pa, ämaqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä näqnqä ävätqänuwä hnqua, kuknuä qäyasäqi matqä ipñqä dinqä tutñqe, anä-himqä Epäsäsi iu qae pma. Ämaqä iqua, kuknuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätanğqe ämepu matqä, qämä-qämä ipu, ämaqeunä näqnqä qäyasäqi ävätqänuwä iquayi. ⁴ Qu quwqä kaqä-kawäkauqä yoqenqätä, aeqä kuknuinqätä, kuapanä ätätqänuwä, Goti Hanjuwä Iqu wäunuä imäqä-heqiyqä yätamakqä miqä, kuknuä hinğinä timäuqänqä, si kuknuä yänänäqñqä tu. Goti Iqueqä wäunui, quuvqä heqiyqä dutanä timäunä. ⁵ “Manä tuvä” äktqe, suqä ämaqenqä äwinqä iqu witñqä äktqä. Ämaqe, qeqä-quuvqä yäpä imñi ikikinyänä imbu,

“Goti Iqueqä hinuä iqi quvqä maequnjqä” knuä indqämbu, ga quuvqä naqä-qakuänänjä eqiyätanqpetani, suqä ämaqenqä äwiñqä iqu witänä. ⁶ I etanqqä-qe, ämaqä hñqua, suqä iunji tuwä äwiyäpu, hänaqä hui-mända äwäpu, kuknuä hinqinjqä dinä ätätqäñuwi. ⁷ Qu Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-suqenqä näqñqä wipñqä wiñganqqä-qe, quwqä kuknuä ätätqäñuwiñqe, quwqä-quwäñi näqñqä maeqä ipu, näqñqä eäpnä, hinji ätätqäñuwi.

⁸ Ne näqñqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-suqeta, wäunui wänqima mämiqä, qäyunä ämiquwi, kuknuä-suqe, äñguänäñiyi. ⁹⁻¹⁰ Tiinjä-pqe ne näqñqe. Kuknuä-suqä iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi, jänänänjä äpmeñuwä iunqä maetqe. Oee. Goti Iqu kuknuä-suqe, ämaqä suqä quvqä imäkätqäñuwä iqua, quwqä suqä iinjinqä näqñqä mapñqä diñqä, imäkätä ekqe. Ämaqä qänaki miqä danä hñgisana iqä iquaunqätä, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäkkä iquaunqätä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä mämamäuqä ipu, Iquenyqä wiunqä iqä iquaunqätä, qunaqä-qununau pizqä päsqä iquaunqätä, ämaqä huii hinqinä pizqä päsqä iquaunqätä, suqä qokä apäkänqä iqä iquaunqätä, suqä qokä hñqu, qokä hñqutä wiqä iquaunqätä, ämaqä huizi du quwä äkipu, hinji wäunüä-wiyqäpñqä imäkkä iquaunqätä, quanqä-tqä iquaunqätä, kuknuä iwäsäuqä iquauä hinuä iqisani zä epu, quanqä-tqä iquaunqätä, itanqa ämaqä kuknuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätanqdeuni, tuwä äwiyäpu suqä huizi imäkkä iquaunqätänji. ¹¹ Kuknuä naqä-qakuänänjä iinj, ii kuknuä äñguä we-hunqä-tänjä Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä quuvqä eqiyätä, awä tqämqä ändapqä-panä asä iinj. Kuknuä äñguä we-hunqä-tänjä iqu, “Goti Hanjuwä Iqu, yänänäñqä naqänänjä-tänjä eä, äñguänänjä pmeqänqä Iquvqä” änatätqäuä.

Kraisi Iqu, suqä quvqä imäkkä iquau, hänjä iqumuatätñqä, äpkqenqä

¹² Neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu nyinqe, “Nyaqä wäunui, iqu imäkänqiyä” knuä äme, nyi yänänäñqä ändapätä, ändenjikqenqä nyi yeeqä itmä, “äñguiqä” ätquä. ¹³ Kinqanäñi, nyi Iquenyqä kuknuä quvqä ätätmä, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwä iunji, quvqä itquetmä, ptqä äqäyäpäsätmä iminqe. Nyi suqä iinj, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä imä, qämä-qämä itmä, ii imäkätqätanqqä-qae, Iqu qeqä naqänänjä änuämäkkqe. ¹⁴ Iqu qeqä e änuämäkätä, nätmätqä äñguänänji aanjä kuapanä qäpu maeqä yätqä hinqinä ändapätä inyimäqanq, nyi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, ämaqenqä ñqä qeqä-quuvqä yäpä tämda änyinätqäuä. ¹⁵ Kuknuä, “Kraisi Jisasi Iqu, ämaqä suqä quvqä imäkkä iquau, hänjä iqumuatätñqä, qua täunqä äpqäqeqä” ätnänqä iqu, aanjä naqä-qakuänänjä ätnä. Ämaqä eeqänänji, qu kuknuä ique ämepu, quuvqä eqiyqäpñqe. Ämaqä suqä quvqä imäkkä huizi iunji, nyaqä suqä quvqe ämawqätäutä, hinuiqä ätimäuä. ¹⁶ Nyi iinjuna qäyä etanqqä-qe, Iqu nyinyqä qeqä änuämäkkqe, tiinjänqeyi. Ämaqe, qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä quvqä imäqanquwä iunji, qeqä imänqeuta kima maqänä mäwqeqä” näqñqä nyita mapñqenqeyi. Ämaqä qänaknda epqä iqua, qu nyita Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hänjä hea ique-ique pmeqä mapnuwänqenqä. ¹⁷ Iqu Ämiqä Naqä hea ique-ique Pmeqä-qu eä, Mäpäkoñqä-qu eä, ämaqä-pqe Iqueni, hinuä mäqunqe, Iqu Goti Hanjuwä Iqunä etanq, yoqä naqe, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Iinj aanjä naqä-qakuänänji.

18-19 Nqä ymeqä Timoti iquki, nyi kukñuä tä äktapqä tä, ämaqä hinjuä-tqe* si hinjuä äktkuwiñqä kñuä ämetmä, äktqä. Si iquauä kukñui, jävqä enqä-pa a yänänäqñqä äqätñä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätñä, suqenqä iwäsäutñä, “Nyi Goti Hanjuwä Iqueä hinjuä iqini, suqä quvqä hui maeqä äyitanä” kñuä ämetnä, äñguinqä mäkä yänänäqñqä iqätñqe. Ämaqä hui quwqä suqä quvqenqä näqñqä ämapiyä-qe, äwiñqä quwqä dunä imäkäpu, quuvqä heqiyqe, qui imäkmbu äpmeñä. ²⁰ I äpmeñuwä iutanä hñquaquvi, Himeneasi iqutä, Aleksandä iqutäyi. Iquaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä quvqä hui inä matqä danä iniyänqä näqñqä mayñqe, nyi iquaquini, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqueä hipa iqi äwikqe.

2

Goti Iqu, eeqänäñuau yätamäkqä vätnqä, tääqä tqenqä

¹ Iinä etanji, nyi manä yänänäqñqe, huizi-huizi i etanqä-qe, “Ämaqä quuvqä heqiyqe, ämaqä eeqänänä iunqä kñuä indqänäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu iquau yätamäkqä vätnqänä yatñqä äväpu, ‘äñguiqä’ ätuäpu ipñqä” ätqä. ² Qu tääqä e ätäpiyänqani, ämaqä anä-himqä ämiqä iquaunqätä, ämaqä naqä yoqä-tänä iquaunqätä, tññqe. Tiinñqä, ne suqä jänänänä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imäkätanä, hanä-iqä hui maeqä hinji pmetatunqque. ³ Suqä tääqä tqä iini, Goti Hänä inequmuatqä Iqueä hinjuä iqini, äñguänänä etanji, Iqu iinqe yeeqä eä. ⁴ Iqu ämaqä eeqänänä hänä iqumuatquätñqenqätä, qu kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä meqäñqenqätä, äwinyä. ⁵ Goti Hanjuwä Iqunä äyuwä. Ga Iquenyqätä, nenyqätä, awä iqi ätqäuä yätamäkqä itñqe, Hñqunänji. Iqu, Kraisi Jisasi Iquvi. ⁶ Iqu, ne ämaqä eeqänänä anqumä mbqä änäyämätä guä mänaqäyquätñqe, zä miqä danä, Iqueqä-kiuä äwimäkkqe. I etanji, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänä anqumä mbqä imetñqä äwinyänqqe, suqä iqu ätnänäqi ätini, “hea inqanqeqä” ätkqä du, qänqä ämaekqe. ⁷ Iinqä Iqu, nyi Iqueä kukñuä awä ätätmä, Iqueqä wäunjuä imäkqunä himqä, ätenjikqe. (Quanqä matqä, naqä-qakuänänä ätqä.) Itanqä nyi, ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iquauni, quuvqä heqiyqenqätä, kukñuä naqä-qakuänäninñqätä, näqñqä-vqänqä ätenjikqe.

⁸ Iinä etanji, nyi Poli iqunä, ämaqä quuvqä heqiyqe, anä äpmakäwänjuwä-pa, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tññqä aquvä äqänäpiyänqani, qokä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä, Iqueä hinjuä iqini jänänänä epu, hipa kiyä mamätqe haqe epu, itanqä äwqä quvqä imbu, manä qäyätñqä maeqä epu tññqä, änyinji.

⁹ Itanqä nyi apäkä iuaunqä-pqe, quwqä qäkä meenqä, kñuä yasämä ämepu, qäkämä imäkñqä-pa imäkmbñqä änyinji. Dä huitanä imäkñäpu, gquä yatqä golqä, qeqätqä isua ämepu, qäkämä mbqä naqä iqe ämepu, qeqätqe, itä mimäkñqä danä ipñqe. ¹⁰ Inäqe, “Ne apäkä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänakñä iqäneyqä” tññqe, qu qeqätqe, quwqä wäunjuä huitanä-huitanä äñguänänä imäkäpiyä duta imäkmbñqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueä kukñuinñqä näqñqä meqänqani, apäkä iua, quwqä-quwä äkittqänäpu, manä matqä danä, qätenä äwiyäpu, näqñqenä meqänqe. ¹² Nyi apäkä hui, qokiquau äkittqiyetä, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui ätätä motqueqänqe, qñqanä äyqä. Ii kiqä qanyä pmeqänqe. ¹³ Tiinä äyuwä.

* 1:18-19 1 Timoti 4:14 iu-pqeni, Poli iqu Timoti iquenyqä hinjuä-tqenqä äqäkqe. Iqu kukñuä hinjuä-tqe asä iquenyqä täqi äqäkqäti, huitanji äqäkqäti?

Goti Hanjuwä Iqu, Ipä ganä imäkkqä maetqe, Atamä ique ganä imäkkqä eä. ¹⁴ Ga kukñuä quañgä dunji, quuvqe, Atamä iqu maeqiyqä danä, Ipä ii eqiyätä, suqä quvqä ii äyä imäkkqe. ¹⁵ Inäqe, iua kñuä yasämä ämepu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqänqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imda winyätä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imitpqä sätäti, Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä nyquä duta häñä iqumuatäniqe.

3

Quuvqä heqiyqä iquau, miqä iqueqä suqenqä

¹ Kukñuä tiinjä tä aanä naqä-qakuänäni. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquau mitnqä itnqä iqu, iqu wäunjuä änguänäni metnqä winqangi itqäüä. ²⁻³ Iinjä etangi, quuvqä eqiyätqänuwä iquau miqä iqu, ämaqä iñjuqä hinuä iqinj, suqä quvqä mimäkkqä-qu eä, apäkä hñqunäñiyqä qokä-qu eä, suqä quvqä huitañ-huitañ mitqäqä kñuä yasämä ämetä, quamä änguänä pmeqä-qu eä, ämaqä iqueqä anju timäuqanuwä iunji, änguänä miqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueä kukñuinqä näqñqä änguänänjä vqä-qu eä, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapänä manqä-qu eä, himä qui maqänä imäkätä manä yänänäqñqä ätätä mäkänqä maqänä miqä danä, qae hanuä pmeqä-qu eä, kñui mbqä dunqänä mämeqä-qu eä, hiätätñqe. ⁴ Iqueqä ymeqä-apäki änguänänjä ämitä, iqueqä ymeqe, iqu kukñuä tquañgqä dunji qätä äwiyäpu, qänaknä iqäpnqä imäkkqä-qu hiätätñqe. ⁵ Iqueqä ymeqä-apäkä dunji, änä mämiqä-qu enqe, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä dunji, änguä äänä miniqi? ⁶ Ämaqä quuvqä heqiyqä dunji, ämaqä quuvqe tängä änyä qe eqiyätqä iqu, mämiqä yätñqe. Ii, iqu yäñi-yäninyä itä qunji äkittqiyätä, hanä-iqä Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, ämakqe, meqänqeyi. ⁷ Iinjäqu eä, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquauä hinuä iqinj, suqä änguänänjä iqä-qunä hiätänä. Iqu iinjä miqä iqäqe, “Quvqä-queqä” tqanqpi, iqu Setänä iqueä guä du äuenä.

Quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunjuä miqä iqueqä suqenqä

⁸ Suqä asä iinj, ämaqä huizi, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauä awä iqi, wäunjuä huitañ-huitañ ämipiyä iqua, kñui wäunjuä ipiyä iunqänä yasämä ämepu, kukñuä quañgi matqä-qua epu, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapänä manqä-qua epu, womba miqä kñui mbqä dunqänä mämeqä-qua hiätñqe. ⁹ E ipiyä iqua, “Ne Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqinj, womba maeqä änguänänjä äpmeñunä-qe” näqñqä epu, Iqueqä kukñuä naqä-qakuänäni, Kiqä-kiuä ne quuvqä heqiyatunquä ämänätquakqä iunji, a yänänäqñqä äqätpu pmeqä-qua hiätñqe. ¹⁰ I pmapñqänä, wäunjuä hñque ganä yamwiqä wipñqe. Iqua qäyunä imäkkquwi, wäunjuä miqänqä inqä pmuatēñqe.

¹¹ Suqä asä iinj, iquauqä apäkä iua-pqe, wäunjuä imäkäpiyä iunji, kñui yasämä ämepu imäkkqäpnqe. Qu ämaqä huizi dunqä, kukñuä quvqä matqä ipu, suqä huitañ-huitañ mimäkkqä danä, quamä änguänä pmetñqe. Ämaqe, iquauqä kukñuitä, wäunjuä, eeqänäni jänänänjä äyä etangi äqumbiyi, quuvqä wipänä.

¹² Iinjä etangi, ämaqä quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunjuä miqä-qu enqe, iqu apäkä kiqä-kiuänäñiyqä qokä-qu eä, iqueqä ymeqä-apäki, änguänä miqä-qu hiätätñqe. ¹³ Wäunjuä iunji änguänänjä ipiyä iqua, haqä nändi-nändi iqa äwäpu, yoqä-tänjä equwi, ämaqe, iqua Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä äyä eqiyäpu pmetanqä qumbunä.

Goti Iqueqä kukñuä qakuï, aañä naqänäñi

¹⁴ Nyi sinyqä, "Ique hinuä mäqunmqä maqänä umqeqä" kñuä indqänätmä-qe, kukñui tuwanuä iu inä äqiyqä. ¹⁵ Nätmatqä hui inqisäqumuatqanqi, nyi mapqä iqäqe, si tuwanuä täunä a ätäutnä, suqä ne Iqueqä ymeqä iqune, qänaknä iquatunquenqä näqñqä hiqätinä. Ne iini, Goti Hea ique-ique Pmeqä Iqu, aquvä ämänaqiyätñqä iqune äyä äpmeñu. Zä-hawätä, queatä, aña yänänäqñqä mätnätätñqä imäkquwäpanjä iinjä enu. Ne Goti Hanjuwä Iqu aquvä ämänaqiyqä-panjä eanä, kukñuä naqä-qakuänänjä iunji, yänänäqñqä imäkätqänju. ¹⁶ Ne eeqänänji, näqñqä tiinjä äyä etqänju. Kukñuä qakuä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ätäñqe, ii nätmatqä aañä naqänänjä eä, iunji Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä ae ämänätquakqe, tiinji.

Iqu ämaqeqä hinuä iqini, Ämaqä-qu eätä ätnänäqi ae ätimäukqe. Dñä Äñguä Iqu imäkqanqi, Iqueä suqä jänänänji eeqäpnä ätnänäqi ätimäukqe. Ynaunjqä iqua-pqe, Ique hinuä inä äqunquwi. Iquenyqe, kukñui im-imä äma äwäpu, ämaqä Israitqä qäyä etanqi huiziu, awä tquanquwännga, qu qätä äwiyäpu, Iquenyqä quuvqä ae eqäkuwi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueni, yoqä naqä ävätä, qäukuä yäninyqä ätuma ekqe.

4

Qokä-apäkä mämanqenqätä, ymisanjä hui manqenqätä

¹ Dñä Äñguä Iqu ätnänäqini tiinjä ätätqäuä. "Qänakndanji ämaqä hui, dñä quvqä, kukñuä quanqä-tqä iquauä manji qänaknä ipu, suqä quuvqä heqiyqä iqueni, ävquatämäpnuwiqä." ² Ämaqä iinjä iqua, quwqä suqä quvqä imäkmipqenqä kñuä indqänäpu, womba mämeqä danä, dñä quvqä iquauqä kukñuä ämepu, qokä-apäkä huizi dunji, kukñuä quanqä tquäpnä. ³ Iqua ämaqeunji, "He qokä apäkä mämanqä pambiyä" ätuäpu, itanqa, "Ymisanjä hnjuauñi, he manqä pambiyä" tupnä. Inäqe ymisanjä iinji, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, ämaqä quuvqä eqiyäpu, kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä epiyä iqua, "änqiuqä" ätäpu, ämepu gñqenqä imäkkqe. ⁴ Nätmatqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, quvqä maetqe, äñguänänjä äyuwä. Inäqe ne 'tä quvqeqä' ätätanä, sunqä bi tnämatunque? Ne 'änqiuqä' ätätanä, ämetanä, guatunque. ⁵ Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ätqetata, ne Iquenyqä tääqä ätquetata, Iqueä hinuä iqini äñguänänjä heätñqe.

Kraisï Iqueqä wäunüä qäyunä imäkqenqä

⁶ Si nyi suqä tä ätqa äpqäqä tä, tqä tta-tunqukuau, tnanyi-tnapqau ämotquetnä, itanqa kukñuä äñguänänjä ne quuvqä eqiyätunquä itä, näqñqä äñguänänjä tqä-täuä ämetnä, qänaknä äwätqänjä itä, iquaquisanji, si yänänäqñqä meqangnä. Si iinjä imäkätqänji, Kraisï Jisasi Iqueä wäunui äñguänänjä imäqä-quki hisnä. ⁷ Inäqe ämaqä huizi, aeqä kukñuä iunji, yätamäqä miqä, hea iqänqä tätqätanguwä-pa, si iinji mimäqä pa itnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä äñguänänjä iunji, näqñqä yasämä meqätñqe. ⁸ Ämaqä hñqu, iqueqä huiwä yänänäqñqä metñqenqä hea ique-ique wäunüä huitanä-huitanä imitätqe, iqueqä quamä pmeqeunji, yätamäqä wänqäpu vänä. Inäqe iqu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä iunä imäkqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu yätamäqä aañä kuapanä vänä. Iutanji iqu tängatä, qänakndatä-pqe, äwa miqä hea ique-ique mequäniqe. ⁹ Kukñuä iinji aañä naqä-qakuänänji. Inji ämaqä eeqänänji, qu kukñuä iqueni ämepu quuvqä heqiyqäpnqe. ¹⁰ Goti Hänjä hea ique-ique Pmeqä Iqu, Iqu ämaqä

eeqänänä Hänä Iqumuatqä-que, itanji ämaqä, Iquenynqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpu äpmejuwä iunji, Iqu angumä änyä-hänä iwimäkätqäuä. Iinjqä ne neqä kjuä iqä yänänäqñqe, Ique ävanä hinuä äqänänä äpmenä dunji, ne nätmätqä änguanänä ii meniqeñqe, wäunjuä dnä huqä äyä itqänju.

¹¹ Manjä ätuätnä, kuknuä tä ätqäqä täunji, motqueqanğnä. ¹² Ämaqä hui, si ymeqänänä-quki äkqänäpu, mändi makikittqiyqä pa ipñqe. Qu iinjä mimäkkä ipñqä dinqe, si ämaqä-quki eänä, ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquaunji, tqä kuknuä tqä, quamä pmeqä, suqä ämaqenqä äwinqä, quuvqä heqiyqä, itanğa suqä jänänjinä imäkkä-quki eänji, qu saqä suqä iunji, hinuä äqunäpu, saqä manji qänaknä ipu, näqñqä meqänqe. ¹³ Nyi äpmqänğanqä, si Goti Hanjuwä Iqueä kuknui a ätäutnä, ämaqeunji näqñqä ävätnä, kuknuä naqä-qakuä iunji, kiqä qakuinjqä motqueqanğnä. ¹⁴ Iinjä-qae ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwui miqä iqua, si hipa haqä iqä kiyqanğuwänğa, Dnä Ängüä Iqu nätmätqä änguanänä iunqä si hinuä ktqanğa* äktapkqä iunji, mäwquatämäuqä pa, a yänänäqñqä qätätanğnä. ¹⁵ Tqä kjuä indqänqä imñji, nätmätqä hui-huiunqä mindqänqä, knui wäunjuä eeqänänä nyi ätqäqä iunqänä ämetnä, änguanänä miqätñqe. Itanğa ämaqe, qu saqä suqä qäsä, wäunjuä qäsä, änguanänä äyä itqätanğnä kqänğpñqe. ¹⁶ Tqä suqetä, ä kuknuä änguanänä ne quuvqä eqiyätunquiu qänaknä iqetä, iquaqu, qui imäkñqänqä wa äunänğa, änguanänä miqanğnä. Si suqä iinjä imäkätqänji, tqä-täuätä, ämaqä saqä kuknuä qätä äkimipqetä, qui mimäkñqä danä, quamä änguanänä pmapnuwi.

5

Quuvqä heqiyqä iquau, tqä sämaqä enqä-pa iwitqueqenqä

¹ Ämaqä naqä iqua, suqä qämä-qämä iqe imäkquwi, manjä yänänäqñqe, jävqä enqä-pa mäpuäsqä pa, kuknuä qeiqi, tqä tñique ätuätqänä-pa, tquätñqe. Suqä asä iinjä, hikñä iquaunjä-pqe, tqä tta-tungukuau ätuätqänä-pa tquätñqe. ² Suqä asä iinjä, apäkä naqä iuaunjä-pqe, tqä tnäu ätuätqänä-pa tquätñqe. Itanğa apäkä hitqä iuaunjä-pqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji, suqä quvqä hui miwitqueqä, jänänänjukki eänä, tqä tnanyi-tnapqau ätuätqänä-pa tquätñqe.

Apäkä yawiqä iuaunji, äänä mipñqä?

³ Apäkä yawiqä hui, yänä aanjä kiqä-kiuänä äpmeñqe, si suqä änguanänä dinä motqueqätñqe. ⁴ Inäqe apäkä iinjä hui, ymeqä kiqä-tänä eä, itanğa kaqä-kawäka-tänä inä enqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji, änguanänä heatpñqä etanğutqe, quwqä keisä, känäutä, änguanänä ämipu pmetpñqe. Qu suqä iquenji a äqätänjuwi, ga kunaqä-kununju qu naqä imämbñqä, wäunjuä dnä huqä ipu, yätamäkkä äwimitpçenqä kimanji, iuau yätamäkkä äväpu, änguanä miqänqe. Suqä iinjñqe, Goti Hanjuwä Iqu aanjä kuapanä äwinyä. ⁵ Apäkä yawiqä hui, yänä aanjä kiqä-kiuänä äpmeñqe, iyyqä kjuä iqä yänänäqñqe, Goti Hanjuwä Ique ävä äpme, Iqueqä yätamäkkenqä tääqä hiunji heatqeu tquätñqänänji. ⁶ Inäqe apäkä yawiqä hui, knui iyyqä huiwä dunqänä indqänä äpmeñqe, ii tiinjä. Ii hänä äpmeqä-qe, pizqä ae äpäkombqä enqä-panjä iinjä äpme. ⁷ Itanji ämaqä quuvqä heqiyqä iunji, kuknuä nyi tä ätqa äpqäqä ii vqätñqe. Ämaqä huizi, "Ämaqä ii, suqä quvqä imäkkä äpmeñäuä-qe" matqä pa

* 4:14 1 Timoti 1:18

ipnqä dinqä. ⁸ Itanğa ämaqä hnqu, iqueqä hiveymeqä itä, iqueqä kuvämaqä huizi itä, iunı mämiqä itnqä iqu, iqueqä quuvqä heqiyqe, qui imäknätä, ämaqä aanä ququvqä-qu eänä. İnäqe ämaqä quuvqä maeqiyqä ipiyä iqua, qu suqä iinı, mimäkqä danä ipnä.

⁹⁻¹⁰ Apäkä yawiqä iuauqä yoqä äqänänqä iunı, si apäkä huiyqä yoqe, hingnä maqiyeqä pa isnqe. Iiyqä quväukui 60 eä, qokä kiuänänque muanqi eä, ämaeqä hiunüä iqinı suqä quvqä mimäkqä, quamä änguanänä tiinıu pmeqi hiätnqe. Iiyqä ymeqeunı, suqä ävätä ymisänä tä äqiyätä, änguanänä miqi eä, ämaqä kinäqätanı änguanä itqueqi eä, mändi äkittqänätä ämaqä quuvqä heqiyqä iuqä yuki asnä wuqiyqi eä, ämaqä hanä-iqä ämepu pmetanğuwä iunı yätamäkqä vqi eä, itanğa wäunüä huitanä-huitanä eeqänänä iunı, änguanänä ämitä imäkqi enqe, si iiyqä yoqe, pipa du qiyesnqe.

¹¹⁻¹² İinä etanği, si apäkä apähueqä yawiqä huiyqä yoqe, maqiyeqä pa isnqe. İi tiinı. İi, “Nyi qokä angumä muanmä” knüä vqanğanı, Kraisi İqueni tuwä äwiyätä, itanğa, “Nyi qokä angumä mämuanqä ymnıeqä” ätätä, kuknüä guä ämäsekqä iunı, qui imäkätqe, kuknüä meniqe. ¹³ Suqä ii ipiyä dutanı, tiinä iqäpnıwi. Anä huiü wäka huiü wäka ipu, enyqä imäkngpnıwi. Qu suqä tiinä-pqä inä imäkqäpnä. Suqä ämaqä huizi di imäkqanğuwä iunı, qu-pqe eeqänä näqnqä mapnqä äwinyätä, kuknüä ätqä di matqä ipu, kuknüä quvqä iqunä ätäkipu, ämaqä huiunqä tuwänği kuknüä täkiqäpnıwi. ¹⁴ İiinınqe, nyi tiinä ätqä. “Apäkä apähueqä yawiqä iua, qu qokä angumä ämuanäpu, ymeqä-tänä epu, itanğa anä yuuwi ämıpu pmetpnqä” ätqä. İinä itqänıwi, ämaqä wiunqä iqä hnqu, “Qu suqä quvqä imäkätqänüä” ätätä, kuknüä quvqe matqä yänä. ¹⁵ Apäkä iuautanı, hiua suqä ängüä dunı tuwä äwiyäpu, Setänä, Goti Hanjuwä İqutä mäkä-hunqä ique, qänaknä ävätqätanğuwä duta, ätqä.

¹⁶ İtanği apäkä Jisasi İquenyqä quuvqä heqiyqä hui, apäkä yawiqä hiua iiyqä käyämaqä eänıwi, ii iuaunı änguanä miqüätnqe. İi inä imäkqe, ämaqä quuvqä heqiyqä iqua-pqe, qu apäkä yawiqä eeqänänä iuautanı, hanä-iqä mämeqä ipu, apäkä yawiqä yänä aanä kiqä-kiuanä äwinuwä iuaunä ängüä miqäpnä.

Kuknüä quuvqä heqiyqe miqä iquaunqä

¹⁷ Ämaqä quuvqä heqiyqe miqä iqua, quwqä wäunüä änguanä imäkqanğppqe, he iquauqä yoqe haqä ämaıpu, yätamäkqä vqäpnqe. İquautanı, Goti Hanjuwä İqueä kuknui awä ätäpu, näqnqä ävätqänıwä iquaunı, he mbqe, iquau ganä vqäpnqe. ¹⁸ İni Goti Hanjuwä İqueä tuwanüä iunı, tiinä ätnä.

*“Bulumäka hnqu, kuä-witqä häukui, pa haqeqäni huätä päwätnqänä qonjqä-aunjqä itnqe, si hınğüä maeqä pa, uwqä hui qäyä manätnqänä hınıinä qunyä.”**

İtanğa *“Ämaqä wäunüä itnqä iqu, iqu iqueqä mbqe ämenä.”†*

¹⁹ İinä etanği ämaqä hnqu, “Ämaqä quuvqä heqiyqe miqä tqı, suqä quvqä imäkqiyä” ätqäqe, he iqueä kuknui qätä mäwiyqä pambiyä. Ämaqä hnquaqu, ä hnquaqu-hnquenä-qua, kuknui asiqunä ätquwi, he qätä iunä wiyqäpnä. ²⁰ İnäqe hnqua, suqä quvqä yqänä imäkqä äwätqänıwi, ämaqä eeqänänä iuqä hınüä iqi, ätuma äwätinä, “He suqä quvqänänä tä sunqä imäkqä äwätqänüä?” ätuätinä, äkasuwä tqüätinä.

* **5:18** Kuknüä-suqä 25:4 † **5:18** Kuknüä-suqä 24:15; Lukä 10:7

Ii, ämaqä miqä huizi iqua-pqe, qu suqä quvqä asä iquenyqä uwqenqä, zä winyätñqä diñqeyi.

²¹ Nyi si mañä äktqäqe, Goti Hanjuwä Iqueä, Kraisi Jisasi Iqueä, itaŋga ynaunjqä atäunuä ae ätekqä iquauä hiñuä iqini, “Suqä ämaqä huiunqänä äwiñqä, ä huiunqä mäwiñqä iqu, huätä ävquatämäutnä, suqä nyi tä ätqa äpqä iuñi, a yänänäqñqä qätätanqinyä” äktqä.

²² Si ämaqeu miqä änyä-hänä hñquenyqä qävqä itnänqani, ämaqä hñqueni, “Ämaqä tqü, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä quuvqä eqiyätqänuwä iquau mitñqeqä” ätätnä, hipa hageqä maqänä mäwiyqä pa, mä iqueä suqä quvqe, si-mända meqänqä. Si suqä quvqä eeqänänä iunqe, wa äunänqga pmetanqä.

²³ Täñä-yaqä huitañä-huitañä, tqä äwqä yäpä imä äkimetñqenqe, eqenä mañqä iqanqänä. Aanä eqä duñi, wainqä-eqä yänänäqñqä, wänqäpu qäsä naqä-huinyä imäkätinä, äñgtñqe.

²⁴ Ämaqä hñquauqä suqä quvqe, ämaqä jänä imäkqä iqueqä hiñuä iqi matimäunqänqga, he näqñqä maqänä hipnä. Inäqe hñquau, zä imäkmipqe, qänakñi ätnänäqi timäunqiyä. ²⁵ Ii enqä-panä iñi, suqä äñguänänä iqueni, hui ätnänäqi inä äwi. Inäqe, zä äwämitätqe, qänakñi ätnänäqi timäunqiyä.

6

Kukñuä wäunuä-wiyqä hiñqinqä iquauñqä

¹ Ämaqä quuvqä heqiyqä, ämiqä hñquauä wäunuä-wiyqä hiñqinqä äpmeñuwä eeqänänä iqua, qu kñuä äñguänä ämepu, ämiqä iñä iquauä yoqe haqä ämamäupu, iquauä yäpä iqi iqäpñqe. Iqua iñä imäkqanqguwänqga, ämaqä huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueä yoqetä, kukñuä ne awä ätätunqä itäñi, qu qui mimäkqä-pa ipu, mäñdi makittqiyqä danä ipñqe. ² Inäqe wäunuä-wiyqä hiñqinqä hñqueqä ämiqä iqu-pqe, quuvqä heqiyqä-qu enqe, wäunuä-wiyqä iqu, “Ämaqä tqü, ñqä tasi-guequvqae, nyi iqueni hñgisänä itqueqämqeçä” kñuä iñi mämeqä pa iquätñqe. Oee. Iqu, “Ämaqä nyi wäunuä äwiyätñqä tqü, quuvqä heqiyqä-qu äyä mäñdanä, nyi iquenyqä kiñä änyinänä” kñuä iñä indqänänqqe, iqueqä wäunui, huizi iquauä wäunuä-pqe ämäwqätäunä.

Nätmatqä Goti Iqu nätapqanqenqä, yeeqä iqenqä

Nyi si kukñuä eeqänänä tä äktqäqä iuñi, qu iu qänaknä iqäpñqänä awä ätuätinä, mañä tquanqänä.

³⁻⁵ Kukñuä nyi tä etqäqe, ii neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä kukñuä naqä-qakuänänä ii enqä-panä eä, quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä pmepñqä etqä. Ämaqä hñqua kukñuä iñqä mäwiñqanqgi, hui-mända ävätqänuwä iqua, “Ne ämaqä naqä eänunä” tñnä. Inäqe, qu maqñqä yasämä epiyä-qe, hiñgi tñnä. Ämaqä iñi, qu nätmatqä wänqä isuaunqe, nätmatqä naqänänänä imäkäpu, yoqä hiñqänqä isuaunqe, kukñuä mäkä äqäyänqgnä. Ii tqanquwä iuñi, qätä äwiyäpiyä iqua, qu hiñuä aowä äqunäpu, mäkanqä ipu, ämaqä huiunqä kukñuä quvqä ätäpu, kñuä quvqenä indqänäpu, äkasuwinä tñgmanqgnä. Ämaqä iñi, qu kukñuä naqä-qakuñqä maqñqä epu, qämä-qämä ipiyä dutañi, “Goti Hanjuwä Iqueä suqä quamä äñguänänä pmeqä iutanñi, ne nätmatqä kuapä-tänä eanqunä” kñuä indqänätqänä.

⁶ Inäqe ne quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä äpmeñä, nätmatqä Iqu nätapqanqenqä, yeeqä iñqä itanä äpmeñque, ii ne

nätmatqä-tänjä äpmeñu. ⁷ Ne näcñqä äyuä. Nipaqa änanuäpiyänğanı, nätmatqä qäsä equmuäkñqä mänanyquä pa ikuwi, oee. Aañqä huiwinänyqä änamikuwi. I etañgi äpäkonätaqä-pqänğanı, nätmatqä maeqä, aañqä wanique. ⁸ Inäqe ne ymisanä qäkämä-tänjä eänque, ii qeyi. ⁹ Ämaqä mbqä kuapänänjä-tänjä epñqänä äwinyätñqä iqua, yamwiqä äwimeqäqe, qu kñui, suqä quvqä imäkäpñqä duñqänä indqambu äpmeñuwi, qui imäkmbnä. Tiinjä eä. Täñänqä guä äquvepqe äueqäqä-pa, ii äuenä. ¹⁰ Suqä quvqä eeqänänjä iuqä qakui, ii mbqenqänä äwiñqä iquvi. Ämaqä kñuä mbqä duñqänä ämeñuwä hñqua, quwqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupu, huäqä-huñqä iqu iquauqä äwqä yäpä imñi, zi enqä-pa äuqañgi kñuä äqäyätqänjä.

Añä häñä hea ique-ique pmeqeu matñqenqä, yänjä qñganñä

¹¹ Inäqe si Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä-quki eäñi, suqä qu imäkätqänjuwä iunı, tuwä äwiyätñä, äwimasitñqe. Äwimasiyätñä, ämaqä aañä jänänänjä-quki äpmanä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkätñä, quuvqä naqä-qakuä eqiyätñä, suqä ämaqeunqä äwiñqä iqu a äqätñä, yänänäcñqä ätqäunä, hañä-iqä eeqänänjä ämetñä, itañga suqä ämaqeu qeiqinyä wimäkqä iqu ämanännga iqätñqe. ¹² Si Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä eqiyänjä, ii ävquatämäütñqänä yamwiqä huitañä-huitañä isua kimenä. I kimeqä diñqe äwimasiyätñä, quuvqä yänänäcñqä eqiyätñä, añä häñä hea ique-ique pmeqeu matñqenqä yänjä qñganñä. Si tqä quuvqä heqiyqenqä, ämaqä kuapänänjä iuqä hiñuä iqi awä tquanğñännga, Goti Hanjuwä Iqu, si añä häñä hea ique-ique pmeqä iu matñänqenqeu, atäunjuä ae ätekqe.

¹³⁻¹⁴ Goti nätmatqä eeqänänjä iu Hänjä-pmeqä-vqä Iqueätä, itañga Jisasi Kraisi, Pondisi Pailoti iqueä hiñuä iqi yänänäcñqä ätqäuä, kukñuä zä maeqä, awä qäyunä ätkqä Iqueätä, hiñuä iqini, nyi si tiinjä ätätñä isñqä äktqä. “Nyi kukñuä eeqänänjä ämetñqä iunı, ‘suqä quvqä hui miqä-qunä iunä qänakñäñi, hea neqä naqä Jisasi Kraisi Iqu anğumä äpätqänğanqä iqämqänä,’ ätätñä, kukñuä guä mäsaueyä” äktqä. ¹⁵ Jisasi Iqu anğumänjä, Goti Hanjuwä Iqu ätätä ekqä du ätnänäcñqä inğa timäunique. Goti Hanjuwä Iqu Yänänäcñqä Naqänänjä-tänjä-qu eä, itañga nätmatqä eeqänänjä iunı anğuanänjä inä Miqä-qu eä. Iqu añä-himqä miqä eeqänänjä iquauqä Ämiqä-qu eä, ämaqä naqä äpmeñuwä iquauqä Naqä-qu eä. ¹⁶ Iqu Iqueqä-kuiänjä mapäkoñqä eä, Iqu we-huñqä aañä naqänänjä iqi äpme, itañga ne Iqu-tänjä qäqiqini mäwqä pa enu. Iqueni, ämaqe hiñuä mäqunquä pa ipnä. Iqueqä yänänäcñqä naqänänjä, qäpu maeqä yätqe. Inı ne hea ique-iqueni, Iqueä yoqenä haqä maeqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä ämaqä mbqä kuapä-tänjä iquauñqä

¹⁷ Ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, qu suqä tiinjä du iqäpñqä manjä tutñqä äktqä. Qu, “Ne naqä äpmeñunä” kñuä ämepu, yoqä haqä ämamänäpu, nätmatqä qui imäkñäniqä duñqä, “Iutani ne quami, anğuanänjä pmeniqueqä” kñuä iinjä, mämeqä pa ipñqe. Oee! Inäqe qu iinjä pmapnuwänqä etañgutqe, kñui Goti Hanjuwä Iquenyqänä indqänğpñqe. Ne quamä anğuanänjä pmeniqunque, Iqu nätmatqä eeqänänjä änatapänä. ¹⁸ Qu suqä anğuä duñi qänakñä ipu, ämaqä nätmatqänqä äwa itqätanğuwä iunı, yätamäkqä vqäpñqe. Qu kñuä tii indqämbñqe. “Nätmatqä anğuanänjä, ñqä mbqä manä. Nyi suqä ämaqenqä änyinyätä, yätamäkqä vqä iquvi.” ¹⁹ Qu iinjä ipu äpmeñuwi,

nätmatqä änguänäñi qänaknda yätamäkqä väniqe, ämapnä. Iiñä dutañi, qu quami, aañä änguänäñä du pmepnuwi.

Kukñuä yäpaki

²⁰ Timoti iquki, nätmatqä eeqänäñä Goti Hanjuwä Iqu äktapqäqe, qui imäkñqäñqä, änguänäñä mi. Ämaqä, qu maqñqä epu, kukñui, Goti Hanjuwä Iqueä naqä-qakui hma etañgi, hiñgi qämä-qämä ipu ätätqäñuwiñqe, “Tä qeyqä” ätäpu, tqañguwä duñi, qätä mäwiyqä pa iqätnä. ²¹ Ämaqä hñqua näqñqä iiñä epu, suqä quuvqä naqä-qakuänäñä heqiyqä duñi ävquatämäutqäñä.

Iñi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakni 2 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Timoti iqu, Poli iqu tä wäunuä anä iminiyä iinqe. Iinä etangi Poli iqu, suqä änguä iu qänaknä iquätñqä motquetñqä, tuwanuä tä äqiyätä, Timoti iquenyqä ävawqatkqe. Timoti iqu iqueqä-kiuänqe, “Nyi wäunuä tä imäkmqe, qäyunägunä manä” kñuä indqänätä, hanuä mäwiqä itä, ga Jisasi Iquenyqä kuknuä ängui awä tuätñqä wäunui, mäwquatämäuqä yätñqä, ätuätä äqäkqe. Iqu Goti Iqueqä kuknuä eeqänäñi qänaknä itä, ämaqe hanä-iqetä, täñä-hunqetä, ique vqangpqa qäyä etanguti, wäunuä Goti Iqu ique äwikqe, yänä äqänätä, imäkuätñqänänyä.

Timoti iqu, ämaqä kñuä änguä maeqä iquauqä kukñui, qätä mäwiqqä iquätñqä, ätuätä äqäkqe. Ämaqä iinä iquauqä kuknuä iu qätä äwiyätqänuwä iqua, quwqä hänä-pmeqe, qui imäknänqiyä. Inji, iquauqä kukñui qätä mäwiqqä itä, Poli iqueqä suqenqä kñuä änguä indqänätä, qänaknä iquätñqe. Poli iqueqä suqe, quuvqä yänänäqñqä heqiyqetä, äwqä-qeiqi inqetä, huiziunqä kiinjä wiñqetä, itanga hanä-iqä äki-äkitanjita meqä iyi.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu, Iqueqä kuknuä awä tuäkiqämqa änändowatkqä iqunji. Iqu, “Ämaqe, Kraisi Jisasi Iquesañi, hänä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä” ätätä kuknuä guä ae ämäsäuekqenqä, nyi iinqä awä tqämqa änändowatkqe.

² Timoti, ñqä ymeqä enqä-panä etangnä, sinyqä kiinjä änyinätñqä iquki, nyi tuwanuä tä sinyqä ävawqatqä. Goti Hanjuwä Apiqutä, itanga Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmätqä änguanäñi hinqi vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä ktapinyä.

Kuknuä änguä we-hunqä-täñi a qätätñqe

³ Nyi ñqä awäka hinuiqänä iminuwä-pa, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqini, suqä quvqä hui maeqä änguä eämä, Iqueä wäunuä imäkätñqe. Nyi Iquenyqä tääqä hiunji heatqä ätätmängani, Timoti iqukiñqä kñuä ämetmä, Goti Hanjuwä Iqueni, sinyñqä ‘änguiqä’ ätuätñqe. ⁴ Si nyi kñuä äñqäkñiñqä kñuä ämetmängani, “Nyi iquesa yeeqä nyinätñqe, angumñi, hinui äkñga qunmniqätiyä?” kñuä indqänätñqe. ⁵ Si quuvqä naqä-qakuänä eqiyätqänñqä nyi kñuä yqänä indqänätqänä. Quuvqä naqä-qakuä iñi, tqä tai Loisisä, itanga tqä tnai Yunisisä, imbaqi eqäminiyä-pani, tängani si-pqe asä ii inä etangi, näqñqä ämenä.

⁶ Si quuvqä iinjä eqiyätqänä iunji, mäwquatämäuqä pa itnä, tiinjä imäktñqä diñqä änyingä. Nätmätqä änguanäñä, nyi nyaqä hipa haqeqi kiyqanga, Goti Hanjuwä Iqu äktapkqä ii, tä enqä-pa ekukua mäpäwiqä pa itä, hänaqä naqä sätnqänä angumä ikinjäu. ⁷ Si maqñqäta? Goti Hanjuwä Iqu dnä änätapkqä ii, ne nätmätqä hñquenyqä zä iqänqä mänätapkqä ikqe. Iqu yänänäqñqä inemäkätñqenqätä, suqä ämaqenqä kiinjä äwiñqä iqu ämetunqenqätä, itanga neqä-neuä suqä quvqä mäñdi äkittqiyätanä pmetatunqenqä, dnä ii änätapkqe. ⁸ Injä-qae si womba

itnā, āmaqā duni, neqā Naqā Jisasi Iquenyqā awā motquā miqā pa, awā ātuātnā, itaŋga nyi Iqueqā wāuŋuā iuta guā pmetanŋqenqā womba isi, oee. Si Goti Hanjuwā Iqueqā yāŋānāqŋqā iuta ātqāunā, kukŋuā āŋguā we-huŋqā-tāŋi, awā ātātnā, haŋā-iqe nyitā anā āmequa. ⁹ Iqu ne anŋi hāŋā inequmuatātā, Iqueqā āmaqā etatuŋqenqā tāāqā ānatkqe. Inā di, Iqu ne suqā āŋguānāŋā di imākātqātāŋqquā iuta minemākqā ikqe. Oee. Iqueqā āwiŋqā dutaŋi, Iqu nenyqā āwinyātā āŋgui hiŋginā inemākkqe. Iqu nātmatqā eeqānāŋi mimākqāŋga, Kraisi Jisasi Iqu āquvepātā, anŋi ānyā-hāŋā inemākāniŋqenqā, kŋuā ganā iwāsāuekqe. ¹⁰ Tāŋgaŋi Kraisi Jisasi Hāŋā Inequmuatqā Iqu ātimāukqetaŋi, Goti Hanjuwā Iqueā āwiŋqā-pqe ātnāŋā iqi inā ātimāuqi. Āpākoŋqā iqueā yāŋānāqŋqe, Kraisi Jisasi Iqu māndi ākittqiyātā, āmaqe, qu hāŋā hea ique-ique pmeqā mapnuwāŋqenqā, kukŋuā āŋguā we-huŋqā iquesaŋi, nāqŋqā ae āwikqe.

¹¹ Itaŋga kukŋuā āŋguā we-huŋqā-tāŋā iquenqe, Goti Hanjuwā Iqu nyi, Iqueqā wāuŋuā-wiyqā-qunā eāmā, Iqueqā kukŋuā awā ātātmā, nāqŋqā-vqā-qunā emqā ātenjikqe. ¹² Itaŋgi haŋā-iqā eeqānāŋi, nyi āmetqāŋā. I āmetmiŋqā, nyi womba miqā pa itqāŋā. Nyi womba miqā pemā itŋqe, ii Āmaqā nyi nāqŋqā emā, Iquenyqā quuvqā eqiyātmā iutayi. Iquenyqe, nyi nāqŋqā naqā-qakuānā tiŋā eŋā. Iqu nyiŋqe, ‘Nyaqā wāuŋui, iqu āŋguā miŋqiyā’ kŋuā āme, nyaqā hipa iqi ekqā iuŋi, Iqu Kiqā-kiuā hea yāpakāŋgaŋqā āŋguānā inā āmitŋqe, qui mimākŋqā yānā.

¹³ Timoti iquki, nyi kukŋuā eeqānāŋā āktātŋqā iuŋi, āvquatāmāutnā, hānaqā huii-mānda māwqā pa, a yāŋānāqŋqā qātātŋqe. Kukŋui, hāŋā tamqānāŋā hmanji. Naqā-qakuā, Goti Hanjuwā Iquenyqā ātnā. Inji, quuvqā heqiyqetā, itaŋga suqā āmaqeŋqā āwiŋqetā, Kraisi Jisasi Iqu ānātapkqā iuŋi, ii-pqe si a yāŋānāqŋqā qātātŋqe. ¹⁴ Goti Hanjuwā Iqu, kukŋuā āŋguā iqueni, “Iqu āmiŋqiyā” kŋuā vqanŋi, saqā hipa iqi ekqe, si āŋguānā miqātŋqe. Si āŋguā āmitqāŋi, Dŋā Āŋguānāŋā, neyaqā yāpā imā āpmeŋqā Iqu, yātamākqā kiyquānā.

¹⁵ Si nāqŋqe, āmaqā, qua Eesiya iu pmeqā iutaŋā hŋqua, eeqāpnā tuwā ānmāuqanŋa, Pikelusi iqutā, Hemokenesi iqutā, iquaqu inā ānmāukiyi.

¹⁶ Onesipolusi imbquatā, āmaqā imbquauā aŋā iu anā āpmeŋuwā iquaŋi, Naqā Iqu qeqā imāŋqeuta āŋguā iwimākātŋqenqā, nyi tāāqā ātuātqāŋā. Nyi guā pmetanŋqenqe, iqu womba miqā itā, nyiŋi, yeeqā aanā kuapānā inyimākātqātāŋqenqā, nyi tāāqe iuta ātuātqāŋā. ¹⁷ Iqu Romā ātimāuqe, nyiŋqā qāvqā iŋiqāŋjaqānāqe, hŋga āmāŋqumuakqe. ¹⁸ Naqā Iqu, hea yāpakāŋgaŋi, iqueni, Iqueqā qeqā imāŋqeuta āŋguā iwimākāniqā diŋqā tāāqā i ātuātqāŋā. Iquenyqe, si nāqŋqā āŋguānāŋā āyā eāŋnā. Iqu aŋā-himqā Epāsāsi du āpmeqāŋgaŋi, huiŋqā-huiŋqā yātamākqā nyiyqā-qu āpmamiŋqe.

2

Haŋā-iqā qāyā āmetnā, wāuŋui yāŋānāqŋqā imākqenqā

¹ Timoti ŋqā ymeqā iquki, si Kraisi Jisasi Iqutā āmuāŋnātnā, Goti Iqueqā qeqā imāŋqeuta hiŋgi āmakqueu, aanā yāŋānāqŋqānāŋā tqāutaŋgnā.

² Itaŋga si nyi āmaqā kuapānāŋā iuqā hiŋuā iqisaŋi kukŋuā awā tuātqātāŋgā qātā ānyiyātqāŋi, ii si āmaqā quuvqā āwiyāŋā iquau-mānda awā tquātŋqe. Iwā iqua āmepu, āmaqā huizi du-mānda, awā inā tquāpnqā.

³ Si Kraisi Jisasi Iqueqā mākā yāŋānāqŋqā iqā enqā-panā-quki eāŋi, si-pqe haŋā-iqe, qāyā kimeqanŋuti, wāuŋuā yāŋānāqŋqā iqātŋqe. ⁴ Āmaqā

wäunui, mäkä-iqä iu imitätqä hñqu, iqueqä wäunüä iu äväma, huizi iqua imäkätqätanguwä iu, anä miqä yänä. Iqu iqueqä ämiqä ique, yeeqä iwimäkätñqe, wäunui iqueqä itäqä iunä iquänä. ⁵ Itañi, ämaqä hñqu, häñä qañä tnäñä uwqä iunji, häñä iqueqä suqä iu qänaknä miqä iqäqe, qu nätmatqä ämaqä hinuiqä timäudangqä iquenyqä epqe, iqu mämeqä yänä. ⁶ Ämaqä hñqu, enyqä miqä wäunüä itä, ymisañä äqutätä ämimitätqä, ämaqä huizi duqe änyä qäyä etañgi, iquee ganä yäüä iqangä ämetä äñguänä. ⁷ Iinñqä, nyi si kukñuä tä äktqäqä iquauñi, mävuquatämäuqä kñuä yqänä metañgnä. Inji Naqä Iqu, kñuä iqä äñguä huisä, kiqä quatitä, inä ktapquänä.

⁸ Si kñuä maeqänä hinji mitqäqä pa, kñui Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänä metañgnä. Iqu Dewiti iquesañä Ique, Iqu äpakonätä anji änyä-häñä äyä ekqe. Nyi kukñuä äñguä we-huñqä-täñi awä ätätmäñgani, “Iqu iinñä-iinñueqä” ae äyä ätätñqe. ⁹ I qeñqe, qu ämaqä quvqä iqanguwä iquau itqueqänäñi, nyi hanjä-iqä ändapäpu, guä äpmuatenjiyätqänä. Inñqe qu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, guä makiqiyäueqä ipnä. ¹⁰ Nyi kukñuä iquesa yänänäqñqä ätqäumä, hanjä-iqä eeqäpnäñi ämetañqe, qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hitpnuwänqänä, Kiqä-kiuä atäunüä ae ätekqä iquau yätamakqänqä ämetqänä. Qu angumä änyä-häñä eepu, häñä hea ique-iqe pmeqe, Kraisi Jisasi Iquesa inä ämepu, äñguänäñä pmeqäpñqä kñuä nyiyqanji iutayi.

¹¹⁻¹³ Kukñuä tiinñä tä, aañä naqä-qakuänäñi.

Äyä, ne Iqutä anä äpakonatque, ne Iqutä häñä äpakä inä pmetaniqueqä.

Äyä, ne yänänäqñqä ätqäuanä, hanjä-iqä eeqänäñi ämamitatque, ne Iqutä ämiqä anä inä pmeniqueqä.

Äyä, ne, “Ne Jisasi Iqueqä-qune hmanjqä” tqanguatque, Iqu-pqe nenyqä, “Iqua Nyaqä hmanjqä” täniqeqä.

Äyä, ne ätatqu-pa mimäkqä qäyä itangqä-qe, Iqu Iqueqä ätätqä-pa imäkquäniqeqä. Iqu ätkqä iunji mävuquatämäuqä, kñui yqänä metäniqeqä.

Goti Hanjuwä Iqu tqä wäunuiñqä yeeqä yätñqe, yänñä qänqñqe

¹⁴ Qu nyi kukñuä tätqätangqä iunji, mävuquatämäuqä danä, kñuä yqänä indqänätñqänä tuätäqisqä iqätñqe. Qu kukñuiñqä mäkä maqäyäuñqä-pa iqäpñqänä, si Goti Hanjuwä Iqueä hinüä iqinji, manñä tqangñä. Qu iinñqä mäkä äqiyäunätqänjuwi, squä mapñqe? Nätmatqä hñqu mämeqä ipnä, ämaqä qätä äwipqä iunä qui imäkqä eä. ¹⁵ Goti Hanjuwä Iqu hinüä äkqänätä, tqä wäunuiñqä yeeqä yätñqe, si wäunui yänänäqñqä iqätñqe. Iinñqe, si wäunüä imäktqänä iunñqe, womba miqä itnä, kukñuä naqä-qakuinñqä zä maeqä, awä jänänä tqüätñqe. ¹⁶ Ämaqe kukñuä quvqe nätmatqä hñqu tämapñqänä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqu mäwinyätangqeu ätquwi, si wa äunä, tqäqi tqäutangñä. Kukñuä iinji, ämaqä qui imäkqanji, qu Goti Hanjuwä Iqu-tänñä qäqiqi mäpmeqä, Iqueni äväma, kinñä nänji upnä. ¹⁷ Kukñuä quvqä iinji, mätääqä ämaqä hñquesañi, hñque-mända maqänä ätkamäuqä-panñä asä iinji. Ämaqä kukñuä quvqä i mñqe, Himeneasi iqutä, Piletusi iqutä, iquaquvi. ¹⁸ Ämaqä iquagu, “Goti Hanjuwä Iqu ne ae änevauqumuatkqä-qae, angumñi iinji mimäkqä yäniqeqä” ätäsiyänqänä qänqänä, kukñuä naqä-qakuä iunji ävquatämäusinyä, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi dunji, qui imäkkiyi.

19 Inäqce Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqe, äpakä pmetpñqenqä anä-siyandqä enqä-pa, yänänäqñqä ae äqutekqä yqänä ätqäuä. Siyandqä iunji, Iqu tuwanui tiinjä äqäkqce.

“Naqä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iunqce, Iqu Iqueqä-kiuä näqñqä eänä” itanğa,

“Ämaqe, ‘Ne Naqä Iqueqä ämaqä eänunä’ ätätqänjuwi, qu suqä ququvqä dunji, tuwä wiyqäpñqäuä” ätätä äqäkqce.

20 Anä naqänänjä iunji, hevqä häkä huitanjä-huitanji witänä. Itanğa hui hikä golqätä, silpatä, imäkñqce witänä. Itanğa zä-mñä qñqetä, quaetä imäkñqä-pqe witänä. Nätmatqä iinji, hui äñguänänjä eä, hiunji naqä-ganä meqänqä witänä. Itanğa hui äñguänänjä ma, hiunji hiñginqänğa meqänqä witänä. 21 Iinqce, kukñuä quati tiinji. Ämaqä hñqu suqä quvqä dunji, tuwä äwiyätä, ikikinyänjä äpmeñqä iqu, nätmatqä hiunji naqä-ganqä ii äwiñqä-panjä iinji. Iqu Naqä Iqueä wäunjuä iunä itä, wäunjuä iunji äñguä iqä-qu eä, itanğa wäunjuä huizi, Naqä Iqu Iqueqä hipa iu hiqanğutqce, inä iquätñqänä, näwi imäknä pmetänä.

22 Timoti iquki, hikñä-hitqä iqua suqä quvqä imäkqäpñqänänjä itqätanğä äqunäni, si-mända tä enqä-pa kmänyämäqñqä, wa äunänğa pmetanğnä. Ämaqä aanä jänänänjuki, quuvqä naqä-qakuä heqiyquki, suqä ämaqenqä kiñqä iqu meqä-quki, itanğa suqä äwqä hanjuä inqce meqä-quki hisñqce, yänjä qänğanğnä.* Sitä anäni, ämaqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, äñguänänjä imbu, Naqä Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iquatä iqäpñqce. 23 Ämaqä, nätmatqä hñjua-hñjuanqä näqñqä maeqä, qämä-qämä ipu, kukñuä quvqä tqanğuwä iquaunji, qätä mäwiyqä eänänä, päkäpäkä iqätñqce. Si näqñqce, ii ätäpiyä dutanji, äkasuwä tmbnä. 24 Naqä Iqueqä wäunjuä-wiyqä hñqu, ämaqä eeqänänjä iquatä, äkasuwä matñqä iquänä. Oee. Iqu quñqä äwqä tnänjä maqänä mimäkqä itä, äñguä iwimäkätä, näqñqä vquänä. 25 Ämaqä kukñuä dunji qätä mäwiyqä ipu, wäunjuä mändi kittqiyqanğppqä iquaunji, iqu qutä wäunjuä qeiqinyä itä, quwqä suqä jänänänji hma etanğqenqä näqñqä vquänä. Iqu iinjä imäkqanğutqce, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkqä vqanğuti, qu quwqä suqä quvqenqä womba ipu, kñuä äkunmäknäpu, kukñuä naqä-qakuiquä qakuinğä näqñqä mapñqäpi, ä mämeqä ipñqäpiyä? 26 Ämaqä tqua, qu Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqueä guä du äupu, iqueä äwiñqä dunä imäkätqänjuwä-qae, qu kukñui meqanğppqce, kñuä jänänänji äwimetä, anğumñi iqueä guä dunji mauqä yänä.

3

Suqä quvqä, hea yäpakänğa timäuniqenqä

1 Iinjä-qae, si näqñqä tiinjä esñqce. Hea yäpakä hiätñqänğanji, hanjä-iqä aanä quvqä huitanjä-huitanjä di timäuniqce. 2 Ii suqä tiinji iutayi. Ämaqe, quwqä-quwänqänä äwinyätä, mbqä kuapä mapñqä äwinyätä, quwqä yoqenä haqeu ämaenäpu, ämaqä mänqce, ‘quvqä-quaeqä’ ätäpu, quwqä kunaqä-kununjuauä kukñui, qätä mäwiyqä hñgisanä ipu, äñguä iwimäkqä dunji, ‘äñguiqä’ mätquä ipu, itanğa Goti Hanjuwä Iqueny tuwä wiyqäpnä. 3 Qu ämaqä huizi dunqä huäqä maumäkqä ipu, iwäsäumämbiyänğanji ‘oänä’ ätnäpu guä mämaqñqä ipu, ämaqä huiunqä kukñuä quvqä ätäpu, kñuä ganä mämeqä äwqä äwivauqanğqä iqinyä hämänänä imäkäpu, qui näwenyä iwimäkäpu, itanğa nätmatqä eeqänänjä

* 2:22 1 Timoti 6:11

änguä isuaunqe, mäwinqä iquänä. ⁴ Itanga qu quwqä näueqä iquaunqe, täkqä ämaepu, suqeu miwäsäuqä quvqä maqänä imäkäpu, 'Huiziu ämäwqätäunjunä' kjuä indqänäpu, nätmätqä qua iutanji yeeqä iwimäkqanqenqä kjui inqänä ämapu, Goti Hanjuwä Iquenyqe mäwinqä iquänä. ⁵ Iqua quvqä iqinjaqämbiyi, änguä-quanä imäkmbu äwäpu, Goti Iqueä yoqe haqä maeqäpnqä ipiyä-qe, Iqueqä yänänäqne, wänqä qäpu maeqä-quai. Iinjä-qae, si iquatäni, anä mäpmeqä, tqäqi pmetanqä.

⁶ Ämaqä iutanjä hñqua, apäkä kjuä iqä ängui maeqä iuauä anju äpeyäpu, kukjuä quanji, änguä enqä-pa ätäpu, iuauqä kjui qui imäkätqänä. Apäkä iua, iuauqä kjuä imñi, kjui suqä quvqä huitanjä-huitanjä imäkqäpnqenqänä ämapu imäkqänjaqämbiyi, buayä hikä enqä-pa ättqämbu äpmapu, hanjä-iqä naqänänjä ämetqänä. ⁷ Iua hea ique-iqenji, näqñqä mapñqänä, kukjuä huitanjä-huitanjä qätä äwiyäpiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqueä kukjuä naqä-qakuinqe, näqñqä änguänänji mämeqä itqänä. ⁸ Ämaqä suqä e imäkätqänjuwä iqua, Janesi iquä, Jambresi iquä,* Mosisi iqueä wäunjuinqä enyqä imäkäsinyä, mändi äkittqäuminijä-panji, Goti Hanjuwä Iqueä kukjuä naqä-qakuinqe, asä ii imäkätqänjuwi. Itanga quwqä kjuä indqänqä imñi, kjui suqä quvqä dinä imäkqäpnqänä äwinyä. Quwqä quuvqä heqiyqe, jänänänjä maeqä enqe, qu änguänänji matimäuqä ipnä. ⁹ Qu kukjuä naqä-qaku ikitqiyänä-tpu itqätanjuwä-qe, quwqä wäunjuä quvqä iinjä, naqänänjä matimäuqä yänä. Ämaqe, iquauqä suqe aanjä qämä-qämä inqä naqänänjä etanji qumbnuwi. Ii ämaqä hinjuiqänä iqua, Janesi iqueqätä, Jambresi iqueqätä, suqe, aanjä qämä-qämä inqä äqunminjuwä-payi.

Goti Iquenyqä näqñqä ämakñi, a yänänäqñqä qätqenqä

¹⁰ Iinjä etanqä-qe, si hinjuä äñqänminjuinqe, näqñqä tiinjä ae äyä eänjä. Nyi qokä-apäkä du näqñqä ävätnqenqätä, suqä änguä nyi imäkätqenqätä, qanä äänä äwätñqenqätä, quuvqä äänä eqiyätñqenqätä, hanjä-iqä qäyä ämetmä, äwqä hanjuä änymä äpmenqenqätä, ämaqenqä kiinjä änyinätñqenqätä, hanjä-iqä ämetmä-qe, wäunjuä mäwquatämäuqä itñqenqätänji näqñqä eänjä. ¹¹ Itanga nyi Andiyokä, Aikoniyamä itanga Listiya du pmetanga, ämaqe, suqä quvqä inyimäkäpu, tänjä-hunqä ändapminjuwinqe, eeqänänji si näqñqä ae äyä eänjä. Nyi hanjä-iqä iuta hma emqä etanqä-qe, Naqä Iqu yätamakqä änyiyätä, hanjä inyimäkäqumuatekqe. ¹² Aanjä naqä-qakuänänji. Ämaqä, Kraisi Jisasi Iqueä epu, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkqäpnqänä winyätanqä eeqänänjä iquaunji, qu quvqä itqueqäpnuwi. ¹³ Itanji ämaqä quvqä iqä iquatä, itanga ämaqä "Nyi iinjä-iinjünqä" quanqä-tqä iqua-pqe, iquauqä suqä quvqe wänqäpu äwämätätqe, aanjä quvqä di winiqe. Iqua ämaqe qä kjuä indqänqe, hingimända guä enqä-pa eyqiyäma äumipqe, iquauä-pqe asä e inä wäniqe. ¹⁴ Inäqe si kukjuä tä qenqä näqñqä ämetnä, quuvqä yänänäqñqä ae eqiyätqänä iunji, enyqä itnä mäwquatämäuqä pa. Ne ämaqä näqñqä äktapqa äpätunquä iqunenqä näqñqä änguänänjä eänji, kukjuä iunji mäwquatämäuqä pa. ¹⁵ Itanga, Goti Hanjuwä Iqueä bukä du äqänänqä iunqe, si ymeqä wänqänqä näqñqä ämakñinqä-pqe, näqñqä inä eänjä. Inji kukjuä e ätnänqä iunji, si näqñqä änguänänji ämetnä, Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqämittqe, Goti Hanjuwä Iqu anqumä ikitmetä hanjä ikiqumuatäniqe. ¹⁶ Kukjuä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä

* 3:8 Angumä Itmakqä 7:11

bukä du äqänänqce, Goti Iqu kñuä äme, Iqueqä yunui tuwanuä ii äqäkuwä iquau äwquatqce. Itanğa Iqueqä kukñuä iinji, ne qokä-apäkä iquneni, Iqueqä naqä-qakuinqä näqñqä nätapquänä. Neqä knuitä, suqetä, jänä mäwiqä enqä duni, ätnänäqi ämaitä, jänä inemäkquänä. Itanğa Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqinji, suqä jänänänjinä imäkquatunquenqä näqñqä inä nätapquänä. ¹⁷ Inji ne Goti Iqueqä wäunüä imäkqä iqune, Iqu iinji inemäkätñqce, ne wäunüä äñguä äki-äkitanji eeqänänjä imäkaturñquä, näwenyä inemäkänä.

4

Kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä tqätñqce

¹ Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqisä, itanğa Kraisi Jisasi Iqueä hiñuä iqisäni, nyi manjä yänänäqñqä äktqä. Itanğa Jisasi, ämaqä ae äpäkonätqänuwä iquautä, hänjä äpmeñuwä iquautä, iwäsäuniqä Iqu anji äpätä, nätmätqä eeqänänji hea ique-ique miniqä etanği, nyi manjä yänänäqñqä ii, tiinñqä äktqä. ² Kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä tqätñqce. Ämaqä iqua qätä äkiyäpu ämapñqäpiyä, ä mämeqä ipñqäpiyä-qe qäyä etanği, si awä tqätñqce, näwi imäknnä pmetanğnä. Quwqä knuitä, suqetä, jänä mäwiqä inqä duni, jänä iwimäktñqce, ätnänäqi ämaitnä, äkasuwä tquanğnä. Suqä Goti Iqu äwinyänqä dunä imäkqäpñqänä yänänäqñqä iwimäkqanğnä. Si e imäkätñanğani, qunqä äwqä tnänjä maqänä mimäkqä pa itnä, qeiqinyä tquanğnä. ³ Ii imäkqätñqä äktqce, nyi tiinjä timäwäniqä duta äktqä. Qänakndanji ämaqe, qu kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä vätqätanğuwä iquauñi, qätä mäwiqä danä iqäpnuwi, oee. Qu, “Ne kukñuä huitanjä-huitanjä tqanğuwä di qätä äpakä äwiyquanä” kñuä ämepu, ämaqä kuapänä itmepu, iquauä kukñui qätä wiyqäpñqänä äwqäqämetpnuwi. ⁴ Qu kukñuä naqä-qakuä ätnänqä iunji, qätä mäwiqä danä, tuwä äwiyäpu, qäte, aeqä kukñuä huitanjä-huitanjä iu-mända wiyqäpnuwi. ⁵ Inäqe si hea ique-iqenjä di, kñuä äñguänänänänjä indqännä pmetanğnä. Tänjä-hunqä hanjä-iqä ämetqänji, meqanğnä. Wäunüä kukñuä äñguä we-hunqä-tänji, awä-tqä eänä imäkätqänjä iunji, imäkqanğnä. Itanğa wäunüä huizi, Goti Hanjuwä Iqu äktapätñqä ii-pqe, ii si mäwquatämäuqä, eeqäpnä imäkqätñqce.

⁶ Nyinyqe si näqñqce, nyi hänjä mäpmeqänänjä imänä, wainqä-eqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva yäpakä imäkpnqänä equatimäutqänuwä-panji, nyaqä hänqe, iinjä päwinä. Itanğa nyi nqä anjä näweqämqä umqenqä, kinjä näñi mäwiqä iqi, qäqiqi etanği ätqä. ⁷ Nyi Goti Iqueä wäunuinñqä mäkä yänänäqñqä iqa äquvepätñqä-qae, tänganji nyi wäunüä iunji äpakä mimäkqänänji, nyi kiqä hiqñqä iunji ae ätimäuqä. Hiqñqä iu timäumqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqäka äquvepätñqce. ⁸ Tänganji nätmätqä, ämaqä hiñuiqä timäuqanğqä iquenyqä äwinqä iunji, nyi ämamqänä näwinyä äwi. Naqä Iqu, ämaqe qä suqenqä Jänänänjä Iwäsäuqä-qu etanği, hea iwäsäuqänğani, Iqu nätmätqä iinji nyi ändapätä, “Ämaqä jänänänjukiyqä” däniqe. Nätmätqä iinji, Iqu nyinä mändapqä yäniqe, oee. Ämaqä, Iqu ätnänäqi timäuniqenqä äwinyätä, hiñuä äqämbu pmamitpqä iquauñi, Iqu inä väniqe.

Poli iqu, Timoti iqueni, “Maqänä nyimayä” ätukqenqä

⁹ Si nyi hiñuä maqänä manqändnqä yamwiqä i. ¹⁰ “Maqänä biyä” ätqce, tiinjä etanği ätqä. Ämaqä hui nyitä anä mäpmeqä enju. Demasi iqu nätmätqä qua täutaninñqä kuapänä winyätqätanği, anjä-himqä naqä

Tesälonaikanqä änyivämakqe. Itanga Klesensi iqu qua Galesiya iunqä änyivämeqanqä, Talusi iqu qua Dalmesiyanqä änyivämakqe. ¹¹ Nyitä täqi anäni, Lukä iquä, yeqä yeuänä äpmeñue. Si Makä ique itmetnä, qäquaunqä anä quvepinyä. Iqu wäunqänqä enyqä miqä itä, nyi yätamakqä nyiyquänä. ¹² Tikikusi iqueni, nyi Epäsäsi iunqä ae ändowatkqe. ¹³ Si äquvepätñanqäni, nyaqä gquä quäuqä, anä-himqä Troasi du, Kapusi iqueqä anä iu äquväteqa äpkqe ämetnä, itanga tuwanuä, yaqueqä huiwä du qñqä iquatä, bukä huizi iqua-pqe qäsä änma quvepu.

¹⁴ Ämaqä ainqä imäkätñqä iqu, iqueqä yoqe Aleksandä ique, iqu nyini, aanä ququvqä indquaminqe. E indquaminqenqe, qänakndani Naqä Iqu kima väniqe. ¹⁵ Iqu neyaqä kukñuä dñi, äkittqämätä iminqä-qae, si-pqe ämaqä iqueni wimasi.

¹⁶ Änyä haqänqä nyi kukñuä jänä imäkqä iqueä hinuä iqi ätqäümä kukñuä tqanqäni, ämaqä hñqu nyi yätamakqä änyiyätä, kukñuä hui kima tuätñqe, nyaqä tuwä iqi matqäuqä ikqe. Oee, qu eeqäpnä zä änyivämakwi. Qu e indquakuwinqe, Goti Hanjuwä Iqu kima mäwqä yätñqe, nyi Iquenyqä täaqä ätätqänä. ¹⁷ Inäqe Naqä Iqu Kiqä-kiuä nyitä anä ätqäua, nyi yänänäqñqä inyimäkkqe. Iqu e inyimäqqanqä, nyi kukñuä äñguä we-hunqä-täni, awä qäyunä tquanqä, itanga ämaqä Israitqä qäyä etanqi huizi iqi ätqäuminuwä iqua, qu eeqäpnä qätä äwikuwi. Inä Goti Hanjuwä Iqu nyini, laiyonqä iqueqä manä iuta änuwetäutä hänä inqumuatkqe. ¹⁸ Itanga Naqä Iqu ämaqä, qu quvqä huitanä-huitanä indquenätpu iqanguwänqäni, Iqu mändi äkittqiyätä anqumä hänä inqumuätätä, Iqueqä anä Kiqä-kiuänä miqä yätunqä, äñguänä ändma yäniqe. Iinñqe, ne Naqä Iqueä yoqe hea ique-iqueni, haqä mamäuquatunquänänäni. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

¹⁹ Timoti iquki, nyi “Henyqä hui mimäuqä inänä” tä ätqäqe, ämetnä, Presilai, Akuila iyaquisä, ga Onesipolusi imbquauä anä iu anä äpmeñuwä iquautä wi. ²⁰ Erastusi iqu, anä-himqä Korinä iu mävämeqä, yqänä äpme. Itanga Tropimusi iqu, täñä-yaqä meqanqi, nyi iqueni, anä-himqä Miletusi iu ävämakqe. ²¹ Si täqinyqe, yunüä yänänäqñqänä äqunätä, iiqä tqänqä, maqänä quveptñqänä yamwiqä i. Yupulusi ique, Pundensi ique, Linusi ique, Klotiyae, itanga quuvqä heqiyqä huizi iqua-pqe, “Ne sinyqä hui mimäuqä inunä” äktqä.

²² Naqä Iqu, tqä quuvqä imä äpmetänä. Iqu Iqueqä qeqä imänqeuta hinqi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Talusi iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Talusi iqu, ämaqä Israitqä iutanä-qu hmanji. Itangi iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänä ae eäqetanji, wäunui Jisasi Iqu Poli ique äwikqeunji, yätamakqä äwiminqe. Näqñqä-tänä iqua, knui tii indqänätqänä. Poli iqu Talusi iqueni, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänminuwä iquau mitñqä, qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä Kritä iu äwquatämäukqe.

Kinğanäni Poli iqu, tuwanui tii ätätä äqäkqe. Qua Kritä iu äpmeñuwä iquauqä suqe, äñguä manä. Iutanji ämaqä hñqu, qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquau mitñqä wäunuiñqä wiñganqutqe, iqu suqä äñguänänä iunji qänaknä iquätñqe. Huizi Poli iqu Talusi iqueni, qoyanä iquautä, äpäyanä iuautä, hikñä iquautä, ä ämaqä wäunüä imäkqä hinğanqä iquautäni, quwqä suqä qäyunäni motquetñqä, ätätä äqäkqe.

Kuknuä yäpaki Poli iqu ätätä äqäkqe, Talusi iqu qokä-apäkiu suqä äñguä pmeñqä motquetñqä iñqe. Qu äwqä naqä-hñqunä imbu, ämaqä huiziquau suqä äñguä iwimäkäpu, äkasuwä matñqä ipu, itanga kuknuä mäkä maunqä iqäpñqe.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli Goti Hanjuwä Iqueqä wäunüä-wiyqä iqunä, sinyqä ävawqatqä. Itanga nyi Jisasi Kraisi Iqu, kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä Iqunji. Goti Iqu Iqueqä ämaqä ae ätekqä iquauñi, nyi quwqä quuvqä heqiyqä imñi yänänäqñqä iwimäkqämqä wäunui ämamä, itanga nyi iquauñi, kuknuä naqä-qakuä iunji kiqä quatiñqä näqñqä vqanqmdi, iqua näqñqä ämapiyä-qae, suqä quvqä mimäkqä, äñguinä imäkäpu, Goti Iqueni yeeqä iwimäkqäpñqenqätä, inä ämenä. ² Iqua häñä hea ique-ique pmeqe, mapnuwänqenqä knuä indqänäpu, äwqä-qeiqi imbu pmetpñqänä, yätamakqe i ävätqänä. Iñqe Goti Quañqä Matqä Iqu, nätmätqä eeqänäni mimäkqänqä, “Nyi äwimniqe qä” ätätä, kuknuä guä ae ämäsäuekqe. ³ Goti Iqu, “Tänğanji tä qäyunqä” knuä indqänätä, ämaqe qu Iqueqä kuknuinqä näqñqä mapñqä winyätangi, Iqu nyi kuknuä äñguä we-huñqä-tänji awä tmqä änändowatkqe. Wäunüä tä, Goti Häñä Inequmuatqä Iqu nyinqe, “Iqu wäunui qäyunä imäkquänqiyä” knuä äme ändapkqe. ⁴ Talusi si quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänä-qae, si ñqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Goti Hanjuwä Apikutä, itanga Kraisi Jisasi Häñä Inequmuatqä Iqutä, Iquaqu qeqä imänqeuta hinñi vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, ktapinyä.

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iquauqä suqenqä

⁵ Qua Kritä iunji, si wäunüä tiñi yqänä imäkätinä pmettñqenqä äkivämakqe. “Wäunüä wänqä mimäkñqä yqänä äwiñqä iunji, jänä imäkätinä, itanga anä-himqä wänqä iquauñi, ämaqä quuvqä heqiyqä iu miqäpnuwänqe, ämaqä hñquau atäunüä eqävä” äktätmä, äyä äkivämakqe. “Iñä imäkñqä” ätkqe, ii tiñänqe. ⁶ Si hinuä äñguänä äqunätinä, ämaqä suqä tiñä imäkätqänuwä iquau tesñqe. Ämaqe uqä hinuä iqinji suqä quvqä mimäkqä-qua eäpu, apäkä hñqunänä-qe qeqä

qokä-qua eäpu, iquauqä ymeqe Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä eäpu, itanğa ämaqä, “Ymeqä iqua suqä ququvqenä imäkqä-quaiqä” matqä, ämaqä kuknuä tquanğuwä iunji hngisanä miqä qänaknä iqä-qua eäpu, hiätpñqe. ⁷ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunui a äqätätä, Iqueqä ämaqä iunä miqä iqu, ämaqä iñjuqä hiñuä iqini, suqä quvqä hui mimäkqä-qu hiätätñqe. Tiññqä hmanji. Iqu, “Nyi yoqä naqä täñä-qunä, ñqä änyinqä dunä imäkqämqeçqä” kñuä mindqäñqä-qu eä, äwqä tnäñä maqänä mimäkqä-qu eä, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapänä mañqä-qu eä, mäkänqä miqä-qu eä, womba miqä kñui mbqä dunqänä mämeqä-qu eä hiätätñqe. ⁸ Iqu ämaqä, iqueqä anju timäuqanğuwä iunji, äñğuanä miqä-qu eä, suqä äñğua eeqänänä iunqe äwiñqä-qu eä, kñuä ganä indqänätä imäkqä-qu eä, suqä jänänänä iutä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä äñğua eeqänänä iutä, qänaknä iqä-qu eä, kñuä quvqä äki-äkitanji wimeqanğqe, mändi äkittqiyätä qeiqinyä pmeqä-qu eä hiätätñqe. ⁹ Iqu kuknuä Jisasi Iquenyqä ätnänqä iunji näqñqä ae ämamitätqä iunji, mäwquatämäuqä danä, quuvqä yänänäqñqä heqiyätätñqe. Kuknuä iñji, naqä-qakuä eä, ämaqäqä kñuä indqänqä imñi, qui mimäkqä yänä. Inji iqu näqñqä äñğua ämeqä-qae, ämaqäeñji näqñqä wänğima mäwqä, qäyunä ävätä, yänänäqñqä iwimäkänä. Ga qu kukñuñqä qänaknä iqäpñqänä. Hñqua, kuknuä iñji mändi kittqiyänätpu tquanğuwä iquauñji, iquauqä kñuä quvqe, iqu mändi äkittqiyätä, jänänä iwimäkänä. Ämaqä suqä äñğua iñjä iqä iquau, atäunjuä eqävä.

Näqñqä quanğä vqä iquauqä kukñuñqätä, suqenqätä

¹⁰ Ii nyi tiñjä etanği ätqä. Qua si äpmeñä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iutanji, kuapänänäñi qätä mäwiyqä ipu, hngisanä itquetqänä. Iqua kuknuä hiññqä iqua ätäpu, quanğä ämaqä di quuvqä wipñqä ätätqänjuwä iquayi. Ämaqä ii itqänjuwä iutanjä kuapänänäñi, qu Israitqä iquautanä-qua epu, “Qokä eeqänänäñi, huiwi häuä ktänqänqäqä” ätätqänä. ¹¹ Quanğä e imäkäpiyä iutanji, mbqä kuapä-tänä epñqänä, iqua ämaqä hmbquauqä quuvqä heqiyqä imñi qui iwimäkätqänjuwä-qae, hiñuinä mäqunquä pa. ¹² Hiñuiqänänäñi hiñuä-tqä qua iu qäyutanä hñqu,* iqueqä ämaqä iunqe tiñjä ätäñqe.

“Ämaqä Kritä pmeqe, kuknuä quanğinä tqä-qua epu, hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iqua itqänjuwä-pa iqä-qua epu, wäunjuä miqä enyqä äqambu näñqenä ñquaiqä” ätäñqe.

¹³⁻¹⁴ Iqu kuknuä ii ätäñqe, aanjä naqä-qakuänänäñi. Iñjä-qae si ämaqä suqä iñjä imäkätqänjuwä iquauñji, “He suqä ii imäkätqänjuwi, quvqä imäkätqänjuä” ätuätinä, mañä yänänäqñqä tu. Inji iqua Israitqä iquauqä aeqä kuknuä iutä, ä ämaqä kuknuä naqä-qakui tuwä äwiyätqänjuwä iquauä kuknuä iutanji, qätä äpakä mäwiyqä ipu, kuknuä Jisasi Iquenyqä ätnänqä iunji, qätä äwiyäpu, quuvqä yänänäqñqä heqiyqäpñqänä, iwimäki.

¹⁵ Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqini ikikinyänä eänjuwi, inji nätmätqä eeqänänäñi, qunqe ikikinyänä äwiqä-qae, nätmätqä hui iquauñji, piyanä-weqä miwimäkqä yänqiyä. Inäqe qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqini qui imäkñqänänä eäpu, quuvqä mäeqiyqä eänjuwi, qunqe nätmätqä hñqu ikikinyänäñi mäwiqä eä etanği, qu ikikinyänä mäeqä ipu, ga quwqä kñuitä, ä quwqä suqä äñğuiñqätä quvqenqätä iwäsäuqetänäñi, qui eeqänä imäknänä. ¹⁶ Iqua mañinä, “Ne Goti Hanjuwä

* **1:12** Hiñuä-tqä tqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä mañqä eä, kukñui hñqäqisa ämakqe.

Iquenyqä näqñqä eäñunä” ätätqäñuwä-qe, iqua suqä imäkätqätanquwi, ne hiñuä äqunätanä, näqñqä tii eäñunä. Iqua, Iquenyqe maqñqä yasämä epu, hiñgi ätätqäñä. Itanğa iqua ämaqä ququvqänä eäpu, kukñuä qätä mäwiyqä ipu, suqä äñgui mimäkqä quvqenä imäkätqäñuwä iquayi.

2

Kukñuä qäyunä ätnänqä iutanä suqenqä, näqñqä vqanğnä

¹ Qu iinä imäkätqätanquwä-qe, Talusi iquki, si kukñuä wänğgima matqä, qäyunä ätnänqä iunji ämetnä, ämaqeunji suqä iutanä näqñqä vqanğnä.

² Qokä naqä iquautä, qoyanä iquautäñi, suqä quvqä huitanä-huitanji mimäkqä, kñuä yasämä ämepu, kñuä quvqä äki-äkitanji emeqanğqe, mäñdi äkittqiyäpu, quami qeiqinyä pmetpñqe. Quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, suqä ämaqenqä äwiñqä iqueni, a yänänäqñqä äqätpu, itanğa hanjä-iqe qäyä emeqanğuti, yänänäqñqä tqäutpñqä tquanğnä.

³ Suqä asä iinji, si apäkä naqä iuautä, äpäyanä ipeutäñi, näqñqä tiinjä vqanğnä. Iua Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, suqä äñguinä imäkqäpñqä tquanğnä. Ga iua iinjä epu, ämaqä huiunqä tuwänğgi kukñuä matqä ipu, wainqä-eqä yänänäqñqe manqä, kñuä äñguä-tänjä epu, itanğa ämaqä huizi dunji, suqä äñguinqä motqueqäpñqänä näqñqä vqanğnä. ⁴⁻⁵ Itanji apäkä iinjä iua, apähueqä iuaunji, näqñqä tiinjä vqäpñqe. Suqä äñguä, iuaugä qokiquaunqätä, ymeqeunqätä, wiñqänqe ämepu, kñuä quvqä äki-äkitanji wimeqanğqe, mäñdi äkittqiyäpu, ikikinyänjä pmeqänqä ämepu, imbquauqä anji äñguänä ämipu pmeqänqä ämepu, ämaqeunji äñguä itquepu, iuaugä qokiquaunji iuaugä naqä enqä-pa äqumbu pmeqänqä ämepu hiätpñqä. Iinjä eäñuwi, ämaqä huizi, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqe, kukñuä quvqä hui matqä iqäpñqänä.

⁶ Suqä asä iinji, si hikñä iquaunji, kñuä quvqä huitanä-huitanji emeqanğutqe, mäñdi äkittqiyäpu, qeiqinyä pmetpñqenqä tquanğnä. ⁷ Inji si tqä-täuäñi, ämaqä huizi dunji, suqä äñguinä äyä iwimäkätqätanğnä hiñuä äkqänäpu, iqua-pqe si imäkqanğñä asä du, inä imäkqäpñqe. Si ämaqeu näqñqä ävätñanğanji, kñuä äñguänä ämanä, naqä-qakuä imäkätñä, näqñqe qäyunä vqätñqe. ⁸ Qu “Kukñuä tä quvqeqä” matqä ipñqenqe, si kukñuä jänänänjä iunä ämetnä, vqanğnä. Si näqñqä iinjä vqanğñä-qae, ämaqä kukñuinqä mäkä-iqä iqua, qu nenyqä kukñuä quvqä tutqä qäpu hui matqä ipu, quwqä suqä quvqä imäkmipqenqä wombainä iqäpnä.

⁹⁻¹⁰ Wäunjuä-wiyqä hiñginqä iquaunji, si näqñqä tiinjä vqanğnä. “He hea ique-iqueni, heqä ämeyqä iquaunji, yäpä iqinyä äväpu, iquauä äwiñqä dunä imäkäpu, iquaunji äkasuwä mäunyewiyqä, yeeqänä iwimäkqänqä epu, iquaunji manjä quvqä kima mätquanğqä epu, iquauqä nätmatqä hui quwä mämeqänqä epu hiätpñqeqä” tquanğnä. Iqua iinjä eäñuwi, iquauqä ämiqä iqua, ‘Ämaqä tqueni, nyi quuvqä naqä-qakuä äwiyqänä’ kñuä mapnä. Inji nätmatqä eeqänänjä iqua imäkäpiyä iunji, suqä iutanjqä-qae, ga ämaqe, qu ne kukñuä, Goti suqä quvqä iuta huätä Inetmeqä Iquenyqä, ätnänqä näqñqä ävätunquä iunji, qu ‘Naqä-qakuiqä’ kñuä meqäpñqänä.

¹¹ Si näqñqe, iinjä wisñqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänjunenqä qeqä imänqeuta, äñguä hiñgi inemäkätä, suqä quvqä iuta huätä inetmeqe, ätnänqäqi ae ätimäukqetanji. ¹² Iqu ii inetmeqä diñqä näqñqä ämenitanji, ne suqä tiinjä imäkquatuñqenqä näqñqä mequanä. Suqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tuwä wiyqä iunji, mämeqä eanä, nätmatqä

eeqänänä qua täutanä iunqä knui mämeqä eanä, knuä quvqä äki-äkitanji nemeqanqce, mändi äkittqiyätanä, ämaqä jänänänjune eanä, Goti Hanjuwä Iqu ne imäkquatunquä äwinyänqä dunä imäkqänqä eanä, qua täunji tänqä pmetunqenqä, näqñqä mequanä. ¹³ Ne äñguä iinjä äpmenqce, nätmätqä äñguänänjinqä knui yänänäqñqä ämenänqca, hiñuä äqänänä pmetatunqce. Ne hiñui Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä yoqä naqä mänätquetñqä nätmätqä äme, anqumä quvepäniqä iinjä, äqänänä pmetatunqce. Iqu neqä Goti Naqä Inänä-qu eä, ne suqä quvqä iuta Huätä Inetmeqä Iquvi. ¹⁴ Iqu ne suqä quvqä eeqänänä iuta anqñ inetmetä, ikikinyänä inemäkätñqenqä, Iqueqä-kiuä äwiñqce. Iqu ii imäkkqce, ne Iqueqä qokä-apäkä-qune eanä, suqä äñguinä imäkquatunquänä, yänä qänqatunquä diñqeyi.

¹⁵ Inji si ämaqä iunji, suqä nyi tä ätqä täunijñqä näqñqä ävätnä, qu iunji qänaknä iqäpñqänä, yänänäqñqä iwimäkqanqñä. Itanqca qu iunji, knuä mämeqä, hñgisanä iqanqppce, manä tquatñqce. Si Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqce ae ämenä-qae, iinjä imäkqanqñä. Ämaqce, saqä kukñuinqä enyqä ipu quvqä imäkqanqppce, hiñuinä mäqunquä pa isñqce.

3

Goti Iqu äñguä inemäkqetani, suqä äñguinä imäkquatunqce

¹⁻² Si ämaqä quuvqä heqiyqä iunji, manä yänänäqñqä anqca-anqñunji, tiinjä tquanqñä. Iqua anä-himqä ämiqä iquauätä, yoqä naqä-tänä iquauätä, yäpä iqi äpmapu, kukñuä qätä äwiyäpu, nätmätqä eeqänänji imäkqäpñqänä näwi imäkmbu äpmapu, ämaqä hñquenyqä kukñuä quvqä matqä ipu, ämaqä eeqänänä iunqä knuä yqänä ipkäpu, mäkanqä mävvqä, hanuä pmetpñqce.

³ Quamä iinjä pmeqänqce, kiqä quati tiinji. Hiñuiqänänji, ne-pqce knuä quvqä indqänänä dutanji, Goti Hanjuwä Iquenji hñgisanä äwimiñqce. Neqä knuä iqä äñgui, Setänä iqu hiñgi-mända guä enqä-pa, äneyqiyäma äumiñqce. Suqä quvqä imäkqänqä, neqä änenqä imda nemeqanqce, mändi makittqiyqä itanä, iinjä imäkmiñqce. Ämaqenqä wiunqä itanä, qu nätmätqä äñguä hui meqanqwiñqce, “Ii nyi ämeqänä” knuä indqänätanä äpmamiñqce. Ämaqce, qu nenji, quwqä mäkä-hunqä enqä-panä inemäkqanqca, ga ne qunqä-pqce, qutä mäkä-hunqä enqä-panä inä emiñqce. ⁴ Suqä iunä pmetanqca, Goti Hänä Inequmuatqä Iqu, ämaqä äñguä iwimäkquätñqetä, ämaqenqä qeqä imänqceuta wiñguätñqetä, ätnänäqi ämitimäutäqänqani, Iqu anqumä hänä inequmuatqce. ⁵ Iqu hänä inequmuatqce, ne suqä jänänänä dinä imäkätqätanqquä duta ma, oee. Iqu nenyqä qeqä ätmäkätä, neyaqä suqä quvqce huätä ämamäutä, hänä-pmeqetä suqä äñguänänjitä änyä-hänä inemäkkqce. Iqu iinjä, Iqueqä Dñä Äñguä Ique änatapätäqä iuta inemäkkqce. ⁶ Jisasi Kraisi Hänä Inequmuatqä Iqu wäunüä imäkqanqñi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Dñä Äñguä Iquenji, aanä hävemnäqñqä änatapqce. ⁷ Iqu iinjä, tiinjä timäutñqenqä imäkkqce. Iqu qeqä imänqä iuta hiñgi nätapqanqñi, ne Iqueqä hiñuä iqinjä jänänänä äpmenä, knuä yänänäqñqce hänä hea ique-ique pmeqä meniñquä iunqä, hiñuä äqänänä pmetatunqce. ⁸ Kukñuä ii ätqca äpñqä tä, aanä naqä-qakuänänji.

Kukñuä nyi i ätqca äpñqä iinjä, si ämaqceunji manä yänänäqñqä tquatñqä änyinjä. Itanqca iinjä näqñqä ämepu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua, quwqä-quwä knui yasämä ämepu, suqä äñguinä imäkqäpñqänä. Nätmätqä iinjä, äñguänänä eä, ämaqä iunji, yätamäqä

vquätŋqe. ⁹ Nätmatqä iinŋä ätuätŋänŋaŋi, suqä ämaqä väqiyqä kukŋuä tqä, kaqä-kawäkauqä yoqenŋä tqä, kukŋuä mäkä humbŋqä tqä, itaŋga suqä Mosisi iqu ekqä iqueqä quatiŋqätä tqä iuŋi, wimasiyqätŋä. Kukŋuä iinŋä iqua, häukui maeqe, yätamakqä mäneyqä yänä. ¹⁰ Ämaqä quuvqä heqiyqä iquau äväqiyätŋqä iqueni, “Suqä iinŋi miqä panä” hŋqu ae ätutqä imŋi, huiŋi hŋqu inä ätuŋi, qätä makiyqä iqäqe, tuwä dumäqätŋä. ¹¹ Ämaqä iinŋä itŋqä iquenyqe, si näqŋqä tiinŋä esŋqe. “Iqu kukŋuä naqä-qakuä iuŋi, tuwä äwiyätä, hänaqä hui-mända äwätä, suqä quvqä imäkquätŋqä äyä äwqiyä.” Iqueqä suqe, ‘nyi tiinŋunä eänänä’ ätnätä, ätnänäqi mänätquenä.

Kukŋuä yäpakiyi

¹² Nyi Atemasi iquenä-qe, ä Tikikusi iquenä-qe, sinyqä dowat-mqänä. Iquaquisanŋä hŋqu äkimeqanŋaŋi, si Kritä iu ävämetnä, ye anŋä-himqä Nikapolisi du minenqenŋä yamwiqä iqätŋä. Nyi kŋuä tii ae ämenä. “Yunŋuä naqänänä äqunätä, iiqä tätqätanŋa, iqi pmamäniŋqeqä.” ¹³ Senasi, kukŋuä-suqenŋä näqŋqä iqutä, Apolosi iqutä, iquaqu äkivämesiyänŋaŋi, äwa miqä inyiŋqe, si yätamakqä äŋguänä vqätŋä. ¹⁴ Neqä ämaqä quuvqä heqiyqä iqi äpmamiŋuwä iqua, qu suqä tänqe näqŋqä meqanŋpu! Suqä äŋguänäninä imäkäpu, ämaqä äwa itqätanŋuwä iquau yätamakqä vqäpŋqe. Qu iinŋä imäkäpiyänŋaŋi, quwqä quamä pmeqä iuŋi häukuä winä. ¹⁵ Qokä-apäkä nyitä, täqi anä äpmenquä iqua, qu eeqänänŋi siŋi, “Ne sinyqe, hui mimäuqä inŋunä” äktqä. Itaŋga si ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, nenyqä kiinŋä äwinyätŋqä iquaunŋi, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” tu. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänŋqeuta hiŋgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilimänä iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Pilimänä iqu, ämaqä huiziu miqä-qu äpmaminqe. Näqñqä-tänjä iqua, iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qu, anä-himqä Kolosi iutanä etanji kñuä indqänätqänä. Iqueqä wäunuä-wiyqä hinginqä hñqu, Pilimänä iqueni äväma, anä-himqä huiziuñqä zä äukqe. Iqueqä yoqe, Onesimusi iquvi. Anä-himqä iunji, iqu Poli ique äwimeqetanji, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qu ekqe.

Hea inğanji, Poli iqu guä äpmeqetanji, Pilimänä ique hinuä qunätñqä mäwqä iminqe. Itanji iqu tuwanuä tä äqiyätä, Onesimusi ique ävätä, iqueqä miqä iquenyqä anqumä ändowatkqe. Poli iqu Pilimänä ique tiñä ätukqe. “Tqä wäunuä-kiyqä hinginqä tqü äkivämaqä-qe, iquenyqä äkasuwä matqä panä. Täñğanji iqu, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä äpmeqiyä. Iñä etanji si iqueni, tqä tunqwa naqä-qakuä enqä-pa, itmayä” ätukqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä nyi Poli, Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätanqä, guä äkiqiyenjikuwä iqundä, neqä neyämaqä Timoti iqutä, ye Pilimänä iqukinqä äväwqatque. Si yeyämaqä kiñä äyenyätñqä eänä, wäunuä ye imäkätqänuee anä imäkqä iqukiyi. ² Tuwanuä tä, sinyqätä, neqä neyämaqä Apiya iinyqätä, nesä wäunjuinqä mäkä anä iqä äpmeñqä Akipusi iquenyqätä, itanqä qokä-apäkä quuvqä heqiyqä saqä anju aquvä äqänätqänuwä iquaunqätä, henyqä äväwqatque. ³ Goti Hanjuwä neqä Apicutä, itanqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hinji etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmeññqä emäkqinyä.

Poli iqu, Pilimänä iqueqä suqenqä yeeqä ikqenqä

⁴ Hea ique-iqueni, nyi nqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätmänganji, nyi Pilimänä iqukinqä-pqe kñuä indqänätmä, Iqueni, “änguiqä” ätuätñqe. ⁵ Nyi iñä itñqe, ämaqe qu sinyqe, tiñä ändätqänuwä iutayi. “Iqu Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänqä eqiyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iunqe kiñä äwinyänä.” ⁶ Nyi tääqä tiñä-pqe inä ätätñqe. “Iqutä, nesä, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqe anä eqiyätanä, ikämanqä itanä äpmeñunä. Iñä dutanji, ne nätmatqä huitanä-huitanä äñguänänqä eeqänänqä, Kraisi Iquesa hinginä ämetunquä iunqe, näqñqä äñguänänqä aanjä kuapanä mequaniqueqä.” ⁷ Si Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunqä aanjä kuapanä äkinyätäqä dutanji, quwqä äwqä yänänäñqä imäkanyuewiyätqänänä. Suqä iñji, nyi yeeqä inyimäkätä, nqä quuvqä heqiyqe yänänäñqä inyimäkätqäüä.

Si nqä ymeqä Onesimusi iqueni, äñguänä misñqä änyinji

⁸⁻⁹ Pilimänä, si ämaqä iñä-quki etanqñä-qe, nyi tii imäkmä. Nyi si Kraisi Iqueä yoqeta “Nätmatqä hñqu imäkiyä” äktätmä, yänänänqä ktmqä etanqñä-qe, qäyä eä. Suqä ämaqenqä äwinqä iqu, ye a äqätänueä-qae, nyi qeiqinyä tiñä äktmä. Nyi Poli iqunä qoyanä eämä, itanqä guä äkiqiyenjiyätqänuwä iqunä inä eämä, yatñqä äkiyqä. ¹⁰ Si nqä ymeqä

Onesimusi* iqueni, änguänä misnqä änyinji. (Iqu tqä wäunuä-kiyqä hinjinqä-qu qäyä etanji, hngisanä äkiyätä, zä täqinyqä äpkqe.) Nyi guä äpmamä imnji, iqu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätinqänä yätamäqä vqanqä, iqu nqä ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe. ¹¹ Hinjuiqänäni iqu wäunuä yätamäqä änguänäni makiyqä iminje. Inäqe iqu tängani, wäunuä saqä iutä, nyaqä täutäni, yätamäqä änguänäni yeyquänä.

¹² Nyi iquenyqä qeqä nyimängangqä-qe, tängani nyi iqueni sinyqä ändowatqä. ¹³⁻¹⁴ Nyi kuknuä änguä we-hunqä-tänjinqä guä äpmamänga, iqu saqä anji ämetä, yätamäqä nyiyätinqä täqi täqumuatmqä itanqqä-qe, si "Nnqä" änä mandqä iqanjinqä, nyi ique, "Täqi pmayä" mätquä itmä, sinyqä anji ändowatqä. Nyi si manä yänänäqinqä äktqenqä, "Nnqä" dtinqenqä manyinqä iqi. Si nyi yätamäqä nyisnqenqe, tqä äkinqä iunä imäktinqä änyinji.

¹⁵ Iqu hea wänqäpu pmetnqä äkivamakqe, kiqä quati, si ique anji itmeqanqä, ga iqu sitä anäni, äpakä pmetäniqä dinqäti, ä änäändi? ¹⁶ Tängani iqu tqä wäunuä-kiyqä hinjinqä qu eäqä-qe, iqu Jisasi Iquenyqä quuvqe ne eqiyätunqä-pa eqiyätäqetani, tatqä-guäka enqä-panä-qu inä eäqi. Inä iutani nyi iquenyqä kuapanä nyinätqätanqa, si-pqe iquenyqä aanä kuapanä kinquäniqe. Iqu tqä wäunuä-kiyqä-qu eä, itanqa Naqä Iqueqä hueqä-himqä iutanä tqä-täuä enqä-panä inä-qe äqunätnä, iquenyqe äkinyänä.

¹⁷ Inä etanji, si nyinje, "Iqu Kraisi Iqueä wäunuä iunji, nqä-näueqä naqä-qakuä-quvqä" knuä indqänäni, si nyinyqä yeeqä itnä indmanä-panji, Onesimusi iqueni inä itmatnqä inyä. ¹⁸ Iqu suqä quvqä hui ikitquetä, ä saqä nätmätqä hui mbqä miqä qanyä ämetqeta, iqueä yoqä qiyesqä sätäti, si iqueä yoqe, huätä äkutetnä, nyaqe-mända qiyeqätnä. ¹⁹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqunä nqä hipaitä äqiyqä. Nätmätqä inje, mbqe nyi ktapmniqe. Nyi saqä hänä-pmeqänqä yätamäqä äkikqenqä, 'si kima nyisnqenqä' ktmqä etanqqä-qe, änä maktqä imä. ²⁰ Nqä nyämaqä iquki, nyi sinyqä knuä tiinä indqänätqänä. "Ye quuvqe, Kraisi Naqä Iquenyqä eqiyätqänueä-qae, iqu nyinji änguä inyimäkätä, nyaqä äwqe yänänäqinqä imäkännyenjiyänqiyä."

²¹ Nyi sinyqe, "Iqu nyaqä kuknuiunji, hngisanä miqä, qänaknä itä, 'Si inä imäkiyä' ätquäqä iunji ämäwqätäunqiyä" näqinqe inä ämetmä, sinyqä quuvqä eqiyätmä, tuwanuä tä i äqiyqä. ²² Nyaqä kuknuä hnquququ tiinji. He Goti Iqueni tääqä ätquwi, Iqu qätä eyqanqa, nyi anji emamqinqänä-qe quuvqä heqmä, "Saqä anä iunji, nyinyqä hiqinqä hnqu, näwi imäkenjiyä" äktqä.

Kuknuä yäpakiyi

²³ Eaplas iqu, qäquye Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätanque, guä äkiqiyäuäyaikuwä, nyitä täqi anä äpmeñueä iqu, "Nyi sinyqe, hui mimäuqä inänä" äktqi. ²⁴ Itanqa ämaqä nyitä täqi wäunuä anä itunqä iqua, Makä ique, Alistakusi ique, Demasi ique, itanqa Lukä ique, iqua-pqe asä e inä äktqä. ²⁵ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä qeqä imänqeuta hinji vqe, hesä inä witätinje.

* **1:10** Yoqä Onesimusi, kiqä quati tiinji, 'Wäunuä yätamäqä iqä'.

Tuwanuä ämaqä hñqu Hipru iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Tuwanuä tqueni, tqu äqäkqätiyä? Ne mañqce. Näqñqä-tänä iqua knuä huitañä-huitañä indqänätqänä. Tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä, iquauqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupñqä itqätanquwä iquau, yätamäkqä vätnqä äqäkqe. Qu ävquatämäuanä-tpu imiñuwi, ii ämaqä huizi iqua iquau mäñdi äkittqiyäpu, hanjä-iqä äwimiñuwä iutanji. Qu quuvqä yänänäqñqä heqäpñqä iwimäkätñqe, tuwanuä äqäkqä iqu wäunüä naqänäñi, Goti Iqu Jisasi Kraisi Iquesa imäkkqenqä, ätätä äqäkqe. Goti Iqueqä suqä naqä-qakuñqä ne ämänätquetñqe, ii Kraisi Iqunänjçä.

Tuwanuä tä, knuä indqänqä naqänäñi, hñquaqui-hñque nätapänä. 1) Jisasi Iqu Goti Iqueqä Ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe. Iqu qua täu äpmeqänqani, Iqu hanjä-iqetä, tänä-hunqetä, kuapänä äyä ämamiñqeqä. Goti Iqu iwimäkqanji, Jisasi Iqu hanjä-iqä iñä ämeqetani, ämaqeu yätamäkqä vqä kiñganänä-qu ekqe (2:10). I etanqgetani, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä hiñuiqänä äpmamiñuwä iquautä, enätqä iquautä, itanqa Mosisi ique-pqe, ämäwqätäuqä-qu ekqe. 2) Goti Iqu-käuä Jisasi Iqueni, Hiqäva hea ique-ique Imäkqä-qu hiätñqä atäunüä ikqe. I etanqgetani, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä iquau, Ämäwqätäuqä-qu ekqe. 3) Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä-qu qäukuä yätu äpme, qäyunä eä, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä heqiyqanqppqä iñi, anqumä itumenä. Ga suqä Goti Ique hageqä mamäupñqä Mosisi iqu ätätä äqäkqe, ii wäunüä naqänäñi Jisasi Iqu imäkätñqä ktqeyi.

Tuwanuä tä, qokä-apäkä iquneqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä in-emäkätñqä iñqe, Israitqä hiñuiqändqä iquautañä kuapänäñi, quuvqä yänänäqñqä eqämiñuwiñqä änatänä (11:1-40). Inji hanjä-iqe äkitanjä-äki nemeñqutiyä-qe qäyä etanji, ne neqä quuvqä heqiyqe, ne äpäkonatunquänqanqä a yänänäqñqä kiqätatunqueqä. Ne hiñui, Jisasi Iquenyä äqunanä, qänaknänä Iquenyqänä itanä, hanjä-iqetä, tänä-hunqetä, nemeqanqutqe, qanyä mequnanä.

Goti Iqu kukñui, Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqenqä

¹ Ainqani Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä hui-hui hiñuä-tqä iquau, neqä atqä-awäkau awä tquäpñqe, hänaqä huita-huita ätqua äpminqce. ² Mä hea yäpakä ne äpmeñquä täunji, Iqu neñi, kukñui Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqe. Ymeqä Iqueni, nätmätqä eeqänä Iqueqä meniñqe, Goti Iqu atäunüä ätekqe. Ga nätmätqä eeqänä äwäkäwänqä-pqe, Ymeqä Iquesanä imäkkqe. ³ Goti Iqueqä Ymeqä Tqu, we naqänänä äunätä, Goti Iqu yoqä naqänänä meqanji i ämänätquetqäuä. Ga Iqu Goti Iqutäñi hiweeqä maetqe, kiqä Goti Iqu qeyi. Iqueqä kukñuä aanjä yänänäqñqä dutani, nätmätqä eeqänänä yqänä wäkäwätätñqä imäkätqäuä. Iqu neqä suqä quvqä du huätä ämamäutä, jänänänä inemäkqä wäunji qäpu imäkäqetani, Iqu Goti Haqä-yätu Äpmeñqä Iqueqä hipa ämuangisa äpmakqe. ⁴ Iñä äpmetä, enätqä eeqäpnänä iquau ämäwqätäutä e äpmakqe. Asä iñi, yoqä Kaniqu äwikqä iqu, yoqä enätqä iquauqä di ämäwqätäuqä änyuätkqe.

Jisasi Iqu, enätqä iquau ämawqätäunqenqä

⁵ Hiñuiqänäñi Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queni, “*Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tängani Tqä Tniqunä eqänä*”^{*} ätukqe. Ga Iqu anqumä, “*Nyi Iqueqä Kaniqunä heqanqundi, Iqu Nqä Ymeqä-qu enqiyä*”[†] ätkqe. Mä enätqä iquaunqe, Iqu kukñuä iñi, äkñga ätkqäwä? Näwi aanä aanqe. ⁶ Itanqa anqumñi, Iqu Iqueqä Ymeqä Hitmqä Iqueni, qua täunqä dowatäninqänqanqe, “*Goti Iqueqä enätqä eeqänänjä iqua, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnuwänqä*”[‡] ätkqe.

⁷ Iwä Iqueqä enätqä iquaunqä kukñui, tii ätkqe. “*Iqu Iqueqä enätqä iquau yunjuä enqä-pa imäkätä, Iqueqä wäunjuä-wiyqä iquaunji, tä hänaqä enqä-pa imäkänä.*”[§]

⁸ Mä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, tiyi. “*Si Goti Iquki, ämaqeu miqä iqueqä zä-hawiu hea ique-ique pmettñi. Ämaqe, Si qokä-apäkiu suqä jänänänjitä mitqätanqnä hiñuä äkqänäpiyitanji, Tqä yoqä naqenqä näqñqä mapnä.* ⁹ *Si suqä jänänänñiqä kiñjä äkinyätä, quvqenqä maññqä yasämä itñqä iqukiyqä. Iñjä etanqenqä, Tqä Goti Iqunä, Si yoqä naqä-tänjä hisñqä atäunjuä ekikqe. Qu ämaqä hñqueqä nyuänju, olipqä eqä aowä equatepu, yoqä naqä-tänjä hetñqä imäkätqänjuwä-pa, Tqä yeeqä iñqe, huizi iquauqä duñi ämawqätäuä aanä naqänänjä hetñqä ikimäkkqe.*”^{*}

¹⁰ Ga tiñjä-pqe inä ätukqe. “*Naqä Iquki, nätmätqä eeqänä änyä etanqani, Si qua tqutä, qäukuitäñi, Tqä hipaitä imäkekñi.* ¹¹ *Ä nätmätqä iñjä iquaqu, qäkämä yäuä itä äpkñgqä-pa, näwinyä aanqä heqanqisi, mä Si yqänä pmettñi.* ¹² *Si iquaquini, ämuasmänqä huakmä iquwä-pa, ii itnä, qäkämä yäue huätä atäquvepu, änyä-hänjä imäkñguwä-pa ii iwimäktñqe. Inäqe Si huitanänänjä mikutänqä itnä, ga Tqä hänjä-pmeqe, qäpuñi maeqä yäniqe.*”[†]

¹³ Itanqa hiñuiqänäñi Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queni, “*Nyi Tqä mäkä-hunqä iquaunji, Tqä yukä yäpä iqi imäkäqumuatemqänqanqä, Si quamänjä di, Nyaqä hipa ämuanqisa pmayä*”[‡] ätukqe. Mä enätqä iquaunqe, Iqu kukñuä iñi, äkñga ätkqäwä? Näwi aanä aanqe.

¹⁴ Enätqä iqua squäquayi? Qu dnä-qua epu, Goti Ique wäunjuä-wiyqä-quayi. Iqu quñi, ämaqä qui mimäkñqä, hänjä-pmeqä änyä-hänjä Iquesa mapnuwänqä iquau, yätamäqä wipñqä ändowatätqäuä.

2

Kukñuä Goti Iqu anqi inetmeniqä iñqe, mäwquatämäuqänqe

¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iqu e pmetanqenqä, ne kukñuä naqä-qakuänänjä qätä ae äwiyätunqne, neqä kñuä indqänqä imñi, yänänäqñqä witanquti iunä qänaknä iquatunquänänji. Mä ne kukñuiñqä miqä itanä iutanji, hämänä vquatämäuqänqä. ² Kukñuä hiñuiqänä Goti Iqu neqä atqä-awäkaunji, enätqä iquauqä manita ätuminqä ii, yänänäqñqä witanqñi, ämaqä kukñuä iunji ämawqätäupu hñgisanä imiñuwä iqua, hanjä-iqe quwqä suqä quvqä imäkäpiyä duta qäyunä äyä ämamiñuwi. ³ Inji kukñuä naqänänjä tängga ämetunqne, Goti Hanjuwä Iqu ne qui mimäkñqä yatunquä anqumä inetmetñqä iu tuwä äwimitatque, ga neqä quvqenqä hanjä-iqä kima meqä iunji, zä äwätanä, iuta mäwawqätäuqä yanique. Goti Iqu iñjä inetmeniqenqä kukñui, neqä Naqä Jisasi Iqu ganä tqanqñi, ga ämaqä Iqu ii tqanqñi äwikuwä iqua, “*Kukñuä iñi naqä-qakuiqä*” änatäpu,

^{*} **1:5** Apqä Bukä 2:7 † **1:5** 2 Samueli 7:14 ‡ **1:6** Kukñuä-suqä 32:43 § **1:7** Apqä Bukä 104:4

^{*} **1:9** Apqä Bukä 45:6-7 † **1:12** Apqä Bukä 102:25-27 ‡ **1:13** Apqä Bukä 110:1

neyaqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkuwi. ⁴ Ga Goti Iqu-pqe, nätmatqä ämaqä mimäqñänñä di huitañä-huitañä kuapänñä, ämaqe u yäunüä wimäkätä, yänänäqñqä imäkätä, ga Dñä Äñguä Ique, Iqueqä äwiñqä duta ävqäwätä, neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkqe.

Jisasi Iqu anju inätmetñqä wäunüä imäkkqenqä

⁵ Ne qua änyä-häñi, Goti Iqu imäqñangi timäutñqenqä ätätqänju. Iqu qua iu mipnuwänqe, enätqä iquau mäqumuateqä ikqe. ⁶ Goti Iqueqä bukiunji, ämaqä hñqu kukñuä tii ätkqä äqänä.

“Si nenyqä kñuä indqänätqänñä diñqe, ne ämaqä-qunenji, squä-qune etañgikä? Ne nätmatqä hinqñqä qäyä etañquä-qe, Si nenñä di äñguänñä, sunqä mäneyätqänjinyä?” ⁷ *Si ne inemäkätñännga, enätqä iquauqä yäpä iqi, wänqäpu pmetunquä äyä inemäkkñi. Si ne yänä pmeqänqä naqä inemäkätñä, yoqä naqä äyä änätapñi.* ⁸ *Itannga ne iu miqatunquä diñqe, Si nätmatqä eeqänñä, neyaqä yäpä iqi wiqänqä imäkekñi.”**

Kukñuä, nätmatqä eeqänñä ämaqä-quneqä yäpä iqi wiqänqä imäkekqenqä ätqe, ii Goti Iqu huiunji ävquatämäutä, yäpä iqi mäwiqñqä matqä iqi, oee. Inäqe täñgani, nätmatqä eeqänñä, ämaqe uqä yäpä iqi witanqge, ne hiñuä mäqunquä yqänä iqa äpätqänju. ⁹ Inäqe ne täñgani, tii äqunñä. Jisasi Iqu, enätqä iquauqä yäpä iqi wänqä hmbu tii äpmeqetani, Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, ne eeqänñä iquneqä ani ämetä, yätamäqä neyätñqe, tmi-tmiqä-tqä naqänñä ämetä, äpäkonqge. Iutani, Goti Iqu Iquenji, Naqä imäkätä yoqä naqä äwikqe. Ga ne täñgani, Jisasi Iqu Yoqä Naqä Meqä-qu pmetanji äyä äqunñä.

¹⁰ Goti Iqu nätmatqä eeqänñä iuqä Quatä-qu eä, eeqänñä imäkkqe. Ga Iqu, Iqueqä ymeqä kuapänñä qäukuä yätunqä ätuma äyätä, äñguänñä imäkäqumuatetñqä äwiñqge. Qu qui mimäqñqä ipñqä anju itmetñqä wäunui, Jisasi Iqu imäkätñqä äwiñqge. Ga Goti Iqu, Jisasi Ique iunqä qäyü iwimäkätñqe, Iqu Ique tmi-tmiqä-tqä qäyä metñqä hiñuinä äqunqge. Goti Iqu suqä iinji, qämä-qämä miqä, qäyunänä imäkkqe. ¹¹ Ga ämaqä, qokä-apäki Goti Iqueqänä hepñqä iwimäkqä Jisasi Iqutä, itannga qokä-apäkä, Iqu Goti Iqueqänä hepñqä iwimäkätñqä iquatä, quwqä Kaniqu naqä-hñqunäyi. Iutani, Jisasi Iqu qunqä womba miqä, ‘Nqä nyämaqäüä’ ätuätqäüä. ¹² Iqu tii ätkqe.

“Nyi Saqä Yoqe, nyämaqä iquauä awä iqisa awä tmqänä. Quwqä aqväqñqetani, nyi haqeu ämakmäutmä apqä tmqänä.”†

¹³ Iqu tiñä-pqe inä ätkqe.

“Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqämännga pmetmqänänñqä.”‡

Itannga anqumñi, *“Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä ändapqä tätä sä pmenänä”§* ätkqe.

¹⁴ Ymeqä iinñä iqua, ämaqä huiwitä, häneqetä asänñä änyqä iquayi. Iwä Jisasi Iqu äpäkonätä, Setänä, dñä quvqä äpäkonqeuñqä yänänäqñqä ämenqä iquenji, qui imäkätñqä diñqe, Iqu Ämaqä-qu eätä, huiwitä, häneqetä asänñä Inqä-qu ekqe. ¹⁵ Iqu iinñä-qu äpäkonätä, ique qui iwimäkkqe, ii ämaqä quwqä äpäkonqänqanqä qua iu äpmapu, äpäkonqenqä zä ipu, guä enqä-pa äkiqäyambu äpmeñuwä iu-pqä huätä iqutäumakqä eä. ¹⁶ Jisasi Iqu iinñä ikqe, ii Iqu yätamäqge, enätqä iquau vätnqä ma, Aprähämä iquesanñä hueqä-himqä iu vätnqä ikqä äyuwä. ¹⁷ Iutani, Iqu nätmatqä eeqänñä iunji, yänä-mänä maeqä, iquatä asänñä

* 2:8 Apqä Bukä 8:4-6 † 2:12 Apqä Bukä 22:22 ‡ 2:13 Asayä 8:17 § 2:13 Asayä 8:18

ekqe. Iinjä eäqetani, Iqu quwqä hiqäva-imäkkqä iquauqä Naqä-qu äpme, Goti Iquenyqä wäunui qäyu imäkkquätñqänänji. Wäunuaä iinjä, Iqu qokä-apäkä dunqä qeqä äwutätä, enyqä miqä kukñuä iunji qänaknä itä, ga Kiqä-kiuä hiqäva enqä-pa äwinätäqetani, Goti Iqu, ämaqeuqä suqä quvqenqä äwqä tnänjä äwinqe, huätä eeqäpnä mamäquätñqänänji. ¹⁸ Iqu, Iqueqä-kiuäni suqä quvqä iqänqä yamwiqä iqe, äwimeqanji tmi-tmiqä-tqe ae ämakqä-qae, qokä-apäki, suqä quvqä imäkkñqä yamwiqä iqä äwimeqäqä iquauji, Iqu yätamäkkqä vänä.

3

Jisasi Iqu, Mosisi ique ämawqätäunqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti qäukuä yätu äpmenqä Iqu, he-pqä nyi-pqä Iqueqä heatunquä tääqä änatkqä eänque, Jisasi Iquenqä kñuä änguanä meqanqpu. Jisasi Iqenji, Goti Iqu kukñuä awä tätñqä ändowatkqä-qu eä, Goti Iquenyqä hiqäva-imäkkqä iquauqä Naqä-quvi. Ga ne Iquenyqä quuvqä eqiyqä-qune, Iqueqä yoqe awä ätuätunquä Iquvi. ² Mosisi iqu, Goti Iqueqä ämaqeuqä awä iqi äpme, wäunuanqä enyqä miqä, kukñuä iunji qäyu imäkkminqä-pa, Jisasi Iqu-pqe, Goti Iqu wäunuaä imäkkätñqä atäunuaä ätetä, kukñuä ätukqä dunji, enyqä miqä, Qänaknä Iqä Iquvi. ³ Ne näqnqä äy ä enju. Anjä qeqätqä iqueqä yoqä naqä qäy ä etanqä-qe, ämaqä anjä ique ämätqä iqueqä yoqe, naqänänjä eä, anjä iqueqe, ämawqätäunä. Asä ii enqä-panji, Goti Iqu Jisasi Iqueä yoqe, Mosisi iqueä iunji ämawqätäutätñqä, naqänänjä äwikqe. ⁴ Anjä ämätñgäwänqä iquau mätqe, ii ämaqeyi. Mä Goti Iqu nätmätqä eeqänänjä Imäkkqä Iquvi. ⁵ Mosisi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anjutanä wäunuaä-wiyqä-qu eä, Goti Iqueqä ämaqeuji, wäunui enyqä miqä itä, nätmätqä Goti Iqu qänaknda täniqä dinqä ätuminqe. ⁶ Mä Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, Iqu qokä-apäkä iqune, Goti Iqueqä anjä ämätñnänquä dunji, Iqu enyqä miqä, Ämiqnqä Naqä-qu eä. Itanga ne pemänä itanä, Naqä Iqu änguaä inemäkkätñqä dinqä neqä kñui yänänäqnqä ävanä, hiñuä äqunanä äpmeunqne, ne Goti Iqueqä anjä äy ä ämätñnänju.

Goti Iqueqä ämaqä, hapä pmepnuwänqenqä

⁷ Iinjä dutani, Dñä Änguaä Iqu tiinjä ätqä-panjiyi.

“Tänqani he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki, qätä wipñqenqä änyinji.

⁸ *Heqä taqä-tawäkiqua anjä avqnqä nämä äpmapu, yamwiqä änyiyäpiyänqga, qu Nyi hñgisanä indquepu, quwqä äwqe ppinjä inqäwä-panji, he-pqe iinjä minqä pambiyä.* ⁹ *Iqini qu, Nyaqä suqä änäändiyä-tpu yamwiqä änyiyäpu, quväukuä 40 iunji, Nyi wäunuaä yänänäqnqä imäkkqanqä di hiñuä äñqänminjuwi.* ¹⁰ *Iwä qu äwqä tnänjä nyimäkkqanqä, Nyi tii ätkqe. ‘Qu hea ique-iqenji, Nyinqä miqä ipu, huänqä qunqä imäueqä iunji mäwqä itqänä.’* ¹¹ *Iinjä iutani Nyi Nqä äwqä tnänjitani, kukñuä yänänäqnqä tii ätkqe. ‘Iqua Nyaqä anjä hapä pmeqä iunji matimäuqä ipnuwiqä.’”**

¹² Nqä nyämaqäüä, hesanä hñqu iqueqä äwqä iunda kñuä quvqä ämetä, quuvqä maeqiyqä iqetani, Goti Hänä-pmeqä-tänjä Ique ävquatämäuqänqne, yasämä mimbu. ¹³ Mä hesanä hñqu, suqä quvqeuä kñuä änguaä mämeqä itä, äwqä-ppinjä inqänqne, Goti Iqueqä quväki qätä wipnuwänqä hea iqu yqänä äwätänqä-qae, he hiunji ique-ique yänänäqnqä tqäpnqä kukñuä änguinä tmbiyä. ¹⁴ Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä hiñuiqä yänänäqnqä eqäkkquä-pa, neqä äpäkonqä dunqä yqänä

* 3:11 Apqä Bukä 95:7-11

eqiyqa äwätunqwe, ii ne Iqueqä näueqä iquneyi. ¹⁵ Goti Iqueä kukñuiunji tii äyä ätnä.

“Tänganji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyinji.

Qu Nyi hñgisa indquepu, quwqä äwqe ppinjä inguwä-panji, he-pqe iinjä minqä pambiyä.”†

¹⁶ Ämaqä, Goti Iqueä quväki qätä äwiyäpiyä-qe, Ique hñgisa itquaminuwi, tqukuayı? İi qokä-apäkä, Mosisi iqu Isipäta ätuma äpkqä eeqänäniyi. ¹⁷ Ga Goti Hanjuwä Iqu äwqä tnäni, quväukuä 40 iunji, tqkuaunqä imäkminqwe? İi qokä-apäkä suqä quvqä imäkäpu, anä avqñqä iu äpäkonquwä iquayi. ¹⁸ İtanğa Goti Iqu, “Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji matimäuqä ipnuwiqä” ätätä kukñuä yänänäqñqwe, tqkuaunqä ätkqwe? İqu kukñuä iinjä, ämaqä huii-huiunqä matqä, Iqueä kukñui qänaknä miqä, hñgisa iqä iunqä äyä ätkqwe. ¹⁹ İnji ne hiñuä tiinjä äyä äqunäñu. Qu anä hapä pmeqä iunji mäpaquvqwe, quwqä quuvqä maeqiyqä iutanji.

4

¹ Goti Iqu, qokä-apäkä Iqueqä anä hapä pmeqä iu timäupnuwänqä kukñuä-guä ämäsäuekqwe, yqänä äütänä. İinjä enqä-qae, hesanä hñqu ingisa mäpaquvqä iqänqwe, neqä-neuä zä imäkñätanä, yasämä minquatuñqwe. ² Atqä-awäka, Goti Iqueqä yätamäkqenqä kukñuä äñgui qätä äwikuwä-pa, ne-pqe kukñuä äñgui qätä inä äwikqwe. Ga qu quuvqä qäyunä maeqiyqä ipu, qätenä äwiminuwa iuta, yätamäkqä mäwqä ikqä eä. ³ Mä ne ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunquä iqune, Iqueqä anä hapä pmeqä iu paquvanique. Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqätanquwä iquauñqwe, Goti Iqu tii ätkqwe.

“İinjä iutanji, Nyi äwqä tnäni nyinğanji, kukñuä yänänäqñqä tii ätkqwe.

*‘Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.’”**

Iqu qua imäkätäqänğanji, wäunui qäpunä äyä imäkmauqwe, hapä pmeqenqä kukñui inğa ätkqwe. ⁴ Goti Iqueqä bukä iunji, hiunji 7 iquenyqwe, *“Goti Iqu Iqueqä wäunüä eeqänäni qäpu imäkäqetanji, hiunji 7 iqueni hapä äpmakqeqä”†* ätnä. ⁵ Ga kukñuä tqueni, haqä yätqänji tii tqanji äyä äqunäñu. *“Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”‡* ⁶ İwä naqä-qakui tiinji. Ämaqä hui anä injunji äpaqupñqä yqänä äütänä. Mä ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä äñgui, hiñuiqänä qätä äwikuwä iqua, qänaknä miqä hñgisana ikuwä iutanji, anä hapä pmeqä iunji, mäpaquvqä ikuwi. ⁷ İinjä dutanji, quväukuä hatñä ae äpäwqanğa, Goti Iqu, Dewiti iquesa anji tii ätkqwe.

“Tänganji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyinji.

Hiqä äwqe, ppinjä minqä pambiyä.”§

Goti Iqu, ‘tänğanjqä’ ätkqwe, Iqueqä quväki qätä wipnuwänqä hea iqu, yqänä witanji iinjä ätkqwe.

⁸ Hiñuiqänäni Josuwa iqu, ämaqeu hapä pmeqäpnuwänqä ätuma uwqä-säpi, Goti Iqu qänakñi hiunji hapä pmeqä hñquenqä, matqä iquänänji. ⁹ İnji Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqwe, quwqä Sämbatqä hapä pmeqä mapñqä iqu, änä matimäuqä yqänä äpätqäuä. İi, Goti Iqu hiunji 7 ique hapä pmakqä enqä-paniyi. ¹⁰ Ne näqñqwe, Goti Iqu Iqueqä wäunui qäpu itä, hapä äpmakqä-pa, ämaqä Goti Iqueä anä hapä pmeqä yänğisa äpeyqäqä iqu, iqueqä wäunui qäpu itä, hapä pmetäniqwe.

† 3:15 Apqä Bukä 95:7-8 * 4:3 Apqä Bukä 95:11 † 4:4 İpäqäkqä 2:2 ‡ 4:5 Apqä Bukä 95:11

§ 4:7 Apqä Bukä 95:7-8

11 Nesanä hñqu ämaqä hiñuiqänä hñgisanä ikuwä-pa itä, anä injiuni mäpaquvqä iqänqe, ne anä hapä pmeqä yäpä yängisa peyaninquä wäunui, yänänäqñqä yatunqe. 12 Goti Iqueqä kukñui hññä eä, wäunüä yänänäqñqä imäkänä. Iqu näpqa-hionaqä inji-ñgisa yanäqñquä enqä-panä itä, ämaqeüä qeqä-quuvqä hiqñqä dunqätä, yänju ämisätäumämä yänä-gawä dunqätä huänä. Inä enqä-qae, iqu ämaqeüä kñuä indqñqetä, äwiñqetä näqñqä eä, iwäsäuanä. 13 Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqä eeqänänä ii, Iqueä hiñuä iqñi zä mäwiqä a ätängawäqñgga, ätnänäqi äwi. Neqä suqä imäkmitatqenqä kukñui, Iqueqä hiñuä iqñi taniqe.

Jisasi Iqu, neqä Hiqäva-imäkkqä Naqä-qeqä

14 Nenyänqe, hiqäva-imäkkqä iquau Miqä Hñqu, qäukuä iu äpaquvätä, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqñi äpme. Iqu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Iwä, “Ne quuvqä Iquenyqä eqiyäunünä” ätätanä awä ätätunquä iunji, a yänänäqñqä qätätatunqe. 15 Suqä quvqeunqä yamwiqä änemetñqä eeqänänä ii, Ique qäyä ae äwimakqä-qe, Iqu suqä quvqä du miqä ikqe. Iutanji, hiqäva-imäkkqä iquauqä Naqä Tqu, ne neqä-neuänji yänä maqñqä iqanqñqenqä, huäqä änaumäkätñqä Iquvi. 16 Iqu inä pmetanqñqetani, ne zä miqä, Goti hiñgi nätapqä Iqu-tänä qäqñqinyqä pemä itanä, uwquatunquänänji. Inji ne hanä-iqä ämetanä, yätamäkkqä meqä diñqä äwa etanqu änaqänänqe, Iqu Iqueqä qeqä-imänqñqetani, yätamäkkqä neyanä.

5

1 Hiqäva-imäkkqä naqä ique-iquenji, Goti Iqu ämaqeüqä awä iqisanji atäunüä itä, iquau yätamäkkqä vqänqä pmuatequänä. Ga nätmatqä qu Goti Hanjuwä Ique ‘änñuiqä’ ätuäpu hiñgi vqetä, itanqa quwqä suqä quvqä huätä motnämäuqñqä hiqäva-qäyqetä, äma äwätä vqä iquvi. 2 Iqu, iqueqä-kiuänji, nätmatqä imäkkqñqä, yänä-maqñqä-qu eäqä-qae, iqu, ämaqä änyä maqñqä epu, Goti Hanjuwä Ique ävämetqñquwä iquauñji, tnänä miwitqueqä, qeiqñnyä itquequänä. 3 Ga iqu yänä-maqñqä-qu eäqñqetani, suqä quvqä huätä mamäuqñqä hiqäva-qäyqe, qokä-apäkiunqätä, iqueqä-kiuänqätä qäsä qäyquänä. 4 Inji ämaqä hiqäva-imäkkqä naqä äpmeqä iqu, yoqä naqä-tänqe. Iqu wäunuitä, yoqä naqñqetani, iqueqä äwiñqä iuta mämeqä yänä, oee. Goti Hanjuwä Iqu, ique ganä tääqä tuätumeqanqñquti, iqu inqanä menä. Ii Goti Iqu, Aronä ique ätuätumetä äwikqä-panji.

5 Ga Kraisi Iqu-pqe inänji. Iqu, Iqueqä yoqe haqeu ämaenätä, hiqäva-imäkkqä naqä pmetñqe, Iqueqä-kiuä imäkkqñqä maetqe. Aanqe. Goti Iqu, Iqueqä-kiuä Jisasi Iqu wäunüä ii imäkkqñqä ätekqe. Iqu Ique ätetä, tii ätukqe. “Si Nqä Ymeqä Iqukiyqä. Nyi tänqani, Tqä Tniqunä eqänä.”* 6 Ga hñqäqñi, Goti Iqu, “Si hiqäva-imäkkqä hea ique-ique, Mekisetekä† iqu enqä-pa, pmetñqä”‡ ätukqe.

7 Jisasi Iqu, täkä ämaqä-qu qua täu äpmeqñqani, Iqu Goti Iqueqä yätamäkkqñqä tääqä ätätä, yatñqä äwikqe. Goti Iqu yänänäqñqä-tänä itanqñqenqä, näqñqä eä etanqi, Iqu mäpäkonqä hññä pmetäniqä diñqe, Goti Iquenyqä yäaqä tnänä ätätä, kñuä kuapanä äqäkkqe. Iqu mäñdi äkittqänätä, Goti Iqueä äwiñqä iunä ikqñqetani, Goti Iqu, Iqueä tääqe qätä

* 5:5 Apqä Bukä 2:7 † 5:6 Ipäqäkkqä 14:18-24; Hipru 7:1-28 ‡ 5:6 Apqä Bukä 110:4

äwikqe. ⁸ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qu eäqä-qe, Iqu tmi-tmiqä-tqä ämakqetani, suqä, Goti Iqueqä kuknuä iu qänaknä iqänqe, näqñqä ämakqe. ⁹⁻¹⁰ Iinjä ikqetani, Iqueqä wäunui qäyunä imäkätñqä ekqe. Iwä Goti Iqu Ique atäunüä itä, "Si hiqäva-imäkqä iquauqä naqe, Mekisetekä Iqu äpmeñqä-panä hisñqinyä" ätukqe. Ga Iqu qokä-apäkä, Iqueä kuknuä dunji qänaki iqä iquauñi, quwqä suqä quvqeuta anğumä itmetä, hänä hea ique-ique iqumuateqänqä ekqe.

Ymeqä dänjä mimänqä, naqä heqenqä

¹¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä naqä, Mekisetekä iqu enqä-panänqä kukñui, awä kuapanä hetatquä etanğqä-qe, heqä knüä indqänqe, ätnänäqi maeqä etanğqä iutani, kuknuä iqueqä quati metquetunquenqe, ämävqänqu. ¹² He Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänğanä ämakuwä-qe, ämaqä huizi dunji, iinqä näqñqä äväpu, ämotqueqä qäyä etanği, aanqä äyuwä. Ii tiinji. Goti Iqueqä kuknuä he änyänänğa ämakuwä dunji, ämaqä huizi, qu heñi anğumä näqñqä etapqa uwqäpnä. He ymisanä woyqä di mapñqe, änä maeqä ipu, anui yqänä änatqänuwä ii, enqä-panuenji. ¹³ Ämaqä, ymeqä dänjä enqä-pa, anüä yqänä änatqänuwä iqua, suqä anğüä jänänänñinqä änyä maqñqä enä. ¹⁴ Mä ymisanä woyqe, ii ämaqä naqä ae equwä iquauqe. Ämaqä iinjä iqua, qu suqä anğuinğatä, quvqenğatä iwäsäuwa äpuyitani, näqñqä qäyu ae ämakuwä iquayi.

6

Kuknuä anüä enqä-panä iunqä

¹ Iinjä dutani, Kraisi Iquenqä kukñui, he anüä enqä-pa änyänänğa ämakuwä dunğanä matqä, ne ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä iunqä ätätanä, qänaki iunä iquatunque. Ne kuknuä qätä ae äwikquenqänä ätqa uwqe, ii ne anä siyaundqä anği-anği äqutätanä, anji maqä mimäkqä iququä enqä-paniyi. Kuknuä anüä enqä-pa he änyänänğa ämakuwä, tiyi. Suqä äpakonqä iunqä änatma wqeuñi, ävquatämäupu, Goti Iquenqä quuvqä heqiyqänqä, kukñuiyi. ² Ga huizi, suqä asñä-qñqä huitanä-huitanä iquauñqätä, ämaqe hipa haqeqi wiyqä iunqätä, ämaqä pizqe, qua buta anği vauqenqätä, ä neqä suqä anğuinğatä, quvqenğatä kimani, näweqä meqänqätä kukñuiyi. Iinjä iquauñqä kukñui, yqänä ätqa mäwqä itanä, ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä kuknuä iunqä ätätanä, qänaki iunä iquatunque. ³ Goti Iqu ne iinji, imäkätunquä winğanğutqe, ne imakanä.

Tuwä mäwqä, yänänänqñqä tqäuqenqä

⁴⁻⁶ Ämaqä hñqua, quwqä knui Goti Iqueqä we-hunqeu ätimäupu, qäukuä yätutanä hinği vqä di ae yamwiqä ipu, Dñä Anğüä Ique ae ämepu, Goti Iqueqä kuknuä anğüänänğä etanğqenğatä, Goti Iqueqä yänänänqñqä qänaknda ätnänäqi äti timäutñqä iinğatä, näqñqä ae eätqänuwä iquayi. Ämaqä iquautanä hñqua, ävquatämäupu, Goti Ique tuwä ae äwipqä eänqe, knüä anğumä kunmäkmbñqe, huänqe minqä da eä. Suqä iinjä iqu, ii qu Goti Iqueqä Ymeqä Iqueni, anğumä zä-huätati äuepu, ämaqeüqä hinüä iqi womba metñqä imasequwä-pani. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, qua quvqä enqä-panä iquayi. Qua anğüä etanği, ämaqä iu itqätanğuwä iquau yätamakqä vqänqe, piyä äqiyätäqeta eqä ämetä, ymisanä anğüä etñqä imäkätñqä iqueni, Goti Iqu anğüänänğä imäkäniqe. ⁸ Mä quae quvqä etanği, guä yänä-tänjitä, qätaqä quvqetanä äukatñqe, Goti Iqu 'qui imäknänä' tqanğuti, tä näniqe.

9 Neqä neyämaqä kiinä änenyätñqäuä, hanä-iqä iinjä etquque, he memeqä, Goti Iqu yätamakqä eyätä, anqumä etmeniqenqä kñuä yänänäqñqä ämenju. 10 Goti Iqu Iwäsäuqä Jänänänä-qu eä, hiqä wäunjuä äñguä imäkätqänjuwä iunqätä, hiqä Iquenyqä enyätñqenqätäñi, hui mimäuqä Iquvi. He Iquenyqä hengangqetanji, qokä-apäkä Iqueqä dunji, yätamakqä ävqa äpätqänjuwi. 11 Ne he hñqunä-hñqunäñi, suqä iinjä yänä äqänäpu imäkätqänjuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqä di, a yänänäqñqä äqätpu, he Goti Iqu äñguänä emäkäninqä kñuä yänänäqñqä indqambu, hiunji Iqu äteqäqä iquenqä, hiñuä äqumbu pmetñqenqä änenji. 12 Inji, he yänä äqänäpiyā iutanji, enyqä miqä iqäpñqe. Ga suqe, ämaqä quuvqä naqä-qakuänänä eqiyäpu, enyqä miqä ipu, nätmätqä äñguä, Goti Iqu iquau väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä iunji, ämapñqä imäkätqänjuwä-pa, iinjä imäqäpñqe.

Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqe, a yänänäqñqä kiqätqenqä

13 Hiñuiqänäñi Goti Iqu Aprähämä iquenji, kukñuä hñqu ätuätä, guä ämäsäuekqe. Ga ämaqä naqä Goti Ique ämäwqätäuä äpmenqe, hñqu maeqä etanji, Iqu Iqueqä-kiuänqä, “Nyi, Nqä yoqeta kukñuä tii ätätmä eqänä”* ätätä, guä ämäsäuekqe. 14 “Nyi si äñguä ikimäkätmä, saqä taqätawäka, aañä kuapänä eqiyämambnuwänqä, ikimäkmqänä”† ätukqe. 15 Inggata-tinji, Aprähämä iqu, Goti Hanjuwä Iqu iinä ätukqenqä, enyqä miqä itä hiñuä äqänä äpmamiñqetanji, nätmätqä eeqänäñi qäyunänä qe ämakqe.

16 Suqä kukñuä naqä-qakuä imäkqe, tiyi. Ämaqä, iqueqä kukñui, ii naqä-qakuänänä etanji, ämotquetñqä iqu, ämaqä naqä ämäwqätäuñqä hñqueqä yoqe ätätä, “Nyi kukñui, ämaqä iqueqä yoqeta naqä-qakuä ätqänä” tänä. Huiziqua, iinjä ätätñqä iqueqä kukñui, makittqiyeqä ipu, kukñuä hui matqä ipnä. 17 Goti Iqu Iqueqä kukñuä guä ämäsäutä enqä dunqe, Iqueqä kñuä indqänqä imñi makunmäkñqä danä yänä. Inji, ämaqä Iqu guä ämäsäutä enqä di mapnuwänqä iqua, suqä iinjä iquenqä näqñqä äñguänä mapñqenqä winqanji, Iqu Iqueqä-kiuänqä, “Nyi, Nqä yoqeta kukñuä tii ätätmä eqänä”‡ ätätä, guä ämäsäuekqe. 18 Ga Goti Hanjuwä Iqu, Kukñuä Quangä Änä Matqä-qu etanji, täñganji Iqueqä kukñuä hñquaqu makunmäkñqä inyiyänqä äwi. Tiinjä, kukñuä guä ämäsäuekqä iqutä, kukñuä “Nyi, Nqä yoqeta kukñuä tii ätätmä eqänä” ätkqä iqutä, iquaquvi. Iutanji, ne ämaqä zä äwätanä, Iqu-tänjä qäqiqi äpmenquä iqune, nätmätqä meniñqenqä kñuä indqänätanä, hiñuä äqunanä pmetatunqenqä, yänänäqñqä nemäkänä. 19 Ne iinjä itanä äpmenque, ii nätmätqä qätanjä-tänji, hmbi-mända a yänänäqñqä äkiqätätä, ämenä-miqä äpmenqä-pa, ga neqä hanä-pmeqä-pqe asä iinjä ämenä-miqä yätqä enqä-panä iquvi. Ga Qätanjä-tänjä Iqu, yuä naqänänä hiqäva-imäkqä anä yäpä inqisa imaknminqä ique äpaquvätä, hiqñqä anä pmua ique yäpä yänqisa ätimäunqä-panä iñiyi. 20 Anä hiqñqä pmua iqueä yäpä yänqisanji, Jisasi Iqu ne yätamakqä neyätñqenqä, hiñuiqä äpaqukqe. Iqu iinjä ikqe, hiqäva-imäkqä Mekisetekä iqu enqä-pa, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäninqä ätimäukqä iutayi.

7

Mekisetekä iqu, hiqäva-imäkqä iquautanjä naqä äpmenqenqä

* 6:13 Ipäqäkqä 22:16 † 6:14 Ipäqäkqä 22:17 ‡ 6:17 Ipäqäkqä 22:16

¹ Mekisetekä iqu, anä-himqä Salemätanjä ämiqä naqä-qu eä, ga iqu Goti Haqä Yätutanä Iqueqä hiqäva-imäkqä iquvi.* Aprähamä iqu mäkänqä äwätä, anä-himqä huii ämiqä naqä iquau pizqä äpaseqani, anämqä anqumä pätqätanga, Mekisetekä iqu, iqutä hänaqä awä-iqu äminyiyi, Goti Iqu Aprähamä ique ängüä pmetnqä wimäkätñqä, tääqä ätkqe. ² Ga Mekisetekä iqueni, Aprähamä iqu nätmätqä äpäsätakqä eeqänäni, 10 iwäsäueqäwäqe, hñqu äwikqe. Yoqä Mekiseteki, kiqä quati tiinji. “Suqä jänänänä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. Nñ “Salemätanjä ämiqä naqä-quvqä” äqonänqce, kiqä quati tiiyi. “Äwqä hanuä imbu pmeqä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. ³ Itanga iqu, kanä-käna, kaqä-kawu maeqä-quvi. Iqueqä hänä-pmeqe, äänä ipäqäkqäti, ä qäpu äänä heniqäti? Ne maqñqe. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu enqä-panä eä, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäniqe.

⁴ Täukue! Neqä awä hiñuiqändqä Aprähamä iqu, nätmätqä äpäsämakqä ängüänäni, 10 iwäsäueqäwäqe, ämaqä tque hñqu äwikqenqä kñuä indqänänä? Iqu ämaqä yoqä naqä-tänä-qu äyuwä. ⁵ Lipai iqueqä hueqä-himqä iutanä hiqäva-imäkqä wäunui ämetqänuwä iquauñqe, kukñuä-suce tiinjä ätnä äwi. “*Israitqä iutanä hueqä-himqä huizi, qu quwqä nätmätqe, 10 iwäsäueqäupiyi, hñqu Lipai iquau vqänqe.*”† Iwä Israitqä iqua, Lipai iquauqä kuta-kunguka epu, ga iqua Aprähamä iqueqä ymeqä-qua etanqä-qae, Lipai iqua, iquauta ämotautqänä. ⁶ Inäqe Mekisetekä iqu, Lipai iquau-tanjä-qu maetqe, iqu Aprähamä iqueqä nätmätqä iwäsäueqäukqä iutanä hñqu ämetä, Goti Iqu ique ängüä pmetnqä wimäkätñqä, tääqä ätkqe. Goti Iqu Aprähamä iqueni, “Nyí ängüä kimäkmniqeqä” ätuätä guä ämäsäuekqä iunji, qäyä etanji, Mekisetekä iqu ii itquakqe. ⁷ Ämaqä hñqu hñquenqä, Goti Iqu ique ängüä pmetnqä wimäkätñqä tääqä ätqäqe, iqu ämaqä naqä, huizique ämawqätäunqä iquvi. ⁸ Ämaqä eeqänäni, äpäkonqä iquanänji. Inji Israitqä iqua, quwqä nätmätqä iwäsäueqäupqä iutanä hñqu ämotautqänuwä iqua, asä e äpäkonqä iquanänji. Mä Mekisetekä, Aprähamä iqueä nätmätqä iwäsäueqäukqä iutanä hñqu ämakqä iqu, iinjä ma, Goti Iqueä bukiunji, iqu hänä yqänä äpmenä ätänä. ⁹ Mä Lipai, Israitqä iquauta ämotautqänuwä iquauñqe, ne tiinjä-pqe inä tanä. “Iqua quwqä-quwä Aprähamä iquesa, 10 iutanä hñqu, Mekisetekä ique äwikuwiqä.” ¹⁰ Ii tiinjä etanjiyi. Mekisetekä iqu, Aprähamä iqutä ämingiyänqani, Aprähamä iquesanjä hueqä-himqä Lipai iqua, iqueqä huiwä iu yqänä witanqunwänqani.

Hiqäva-qäyqä Hänä Iqu, yäüä iquau ämawqätäunqenqä

¹¹ Hiñuiqänänänqani, hiqäva-imäkqä wäunui, Lipai iquanä a äqätpu imäkätqätanqunuwä iutanji, Israitqä iqua kukñuä-suce Mosisi iquesa ämakuwi. Inji Lipai iquauä hiqäva-imäkqä wäunui, qokä-apäki mäwaputäuwä jänänänä hipñqä yätamakqä mäwqä yänä. Qu iuta jänänänä qäyunä hipñqä-säpi, Goti Iqu, ‘Hiqäva-imäkqä änyä-hänä, Aronä iqu enqä-panä maeqä, Mekisetekä iqu enqä-panä hñqu, qänaknda timäuniceqe’, matqä iquäninjä. ¹² Hiqäva-imäkqä suqä hänji, huiziqueqä anji meqanqa, kukñuä-suqä-pqe huätä päwqanguti, hänä hñqu-mända meniqe. ¹³ Ämaqä, Goti Iqu, “hiqäva-imäkqä Mekisetekä iqu enqä-panä timäuniceqä” ätkqä iqu, hueqä-himqä Lipai iutanä-qu maetqe, huiziutanä-quvi. Ga hueqä-himqä iinjä iquesanjä hñqu, hiqäva-qäyqä

* 7:1 Ipäqäkqä 14:17-20 † 7:5 A Täuqä 18:21

ttawiu ätqäukqä maetqe, oee. ¹⁴ Ne näqñqä äñguänänjä tii äyä eäñu. Neqä Naqä Iqu, Jutä iquautanjä imänggä-qu äyuwä. Ga Mosisi iqu, ämaqä iquautanjä hñqu hiqäva-qäyqä-qu pmeniqeqe, matqä ikqe.

¹⁵ Inji 'hiqäva-imäkqä' änyä-hänjä hñqu, Mekisetekä iqu enqä-panä-qu timäunigeqä' tqanji äwiyäunquetani, ne näqñqä äñguänänjä tiinjä hiatunquänänji. "Iqu hiqäva-qäyqä Lipai iquauni, ämäwqätäunqä iquvqä." ¹⁶ Lipai iquesanjä hiqäva-qäyqä äpmeñuwi, ii hueqä-himqä iutanjä iquanä hipnuwänqä ätnä witanngqä iutayi. Mä Jisasi Iqu, hiqäva-qäyqä äpmeqäqe, ii hänjä hea ique-ique pmeqä iqueqä yänänäqñqä iutani, Iqu ii äpmeqi. ¹⁷ Goti Iqueqä bukä iunji, Iquenyqe, "Si hiqäva-imäkqä hea ique-ique, Mekisetekä iqu enqä-pa, pmettñiqä"† ätä äqänä.

¹⁸⁻¹⁹ Kukñuä iquesani, ne näqñqä tiinjä äyä equ. Kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, yänänäqñqä maeqä eä, ne mävaputäuqä jänänänjä hiatunquä yätamäkqä mäneyqä iquätñqä etanji, Goti Iqu manjitä ämaitä, hänaqä aanjä äñguänänjä, kukñuä-suqä ique ämäwqätäunqä hñqu imäueqäqe. Huänqä iquesani, ne Goti Iquenyqä qäqiqi wanä.

²⁰ Ga Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä ätimäukqe, Iqu hiñgi qanyänä matimäuqä ikqe. Hiqäva-qäyqä huizi iqua, iinjä hepñqä duñqe, ämaqä hñqu, ämaqä naqä hñqueqä yoqe ätätäqeta, atäunüä miqä iminqe. ²¹ Mä Goti Iqu, Jisasi Ique hiqäva-qäyqänqä atäunüä itäqänqanji, Iqueqä yoqä dutanä atäunüä yänänäqñqä ikqe. Iqueqä bukä iunji, tii ätänä.

"Naqä Iqu Iqueqä yoqä duta ätätä ätkqe. 'Si hiqäva-qäyqä hea ique-ique pmettñiqä.' Iqueqä kukñuä iinjä ätätqä duñi, tñänqä miqä yänqiyä."§ ²² Goti Iqu, Iqueqä yoqä dutanä atäunüä yänänäqñqä ikqetani, ne näqñqä ti eäñu. Jisasi Iqu hea ique-ique pmetäniqetani, kukñuä Goti Iqu änyä-hänjä ämäsäuekqe, äñguänänjä eä, kukñuä yäuä iunji ämäwqätäunä.

²³ Ämaqä kuapanänjä hiqäva-qäyqä äpmeqisäpiyä iqua, äpakonäpiyä iutani, äpakänä mäpmeqä iminüwi. ²⁴ Inäqe Jisasi Iqu, hea ique-ique pmetäniqetani, hiqäva-qäyqä wäunui, mäwqautämäuqä, a äpakänä äqätqä wätäniqe. ²⁵ Inji Iqu hea ique-ique iinjä äpmetä, Goti Iqu qokä-apäkä anqumä itmetñqä tääqä ätuätñqä-qae, qu Iqueä yoqeta, Goti Iquenyqä qäqiqi pätkätanquwä iunji, hänjä näweqä imäkäqumuatquänä.

²⁶ Ga neñi yätamäkqä neyätñä diñqe, hiqäva-imäkqä iquauqä naqe, Iqu Qäqunänji. Iqu Goti Iqueqänä äpme, suqä quvqä hui mimäkqä-qu eä, suqä quvqä hui Iqutä täka mamäkqä eä, ga suqä quvqä imäkqä iunqä qäqiqi mäpmeqä, Goti Iqu Ique qäukuä haqä yätunqä ätuma äpmuatekqe. ²⁷ Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä huizi iqua, hiqäva hiunji ique-iqueni, suqä quvqä quwqe-ganä äqämbiyi, qänakñi qokä-apäkiuqe, inga äqäka äwätqänüwi. Inäqe Jisasi Iqu suqä iinjä maeqä-que. Iqu hiqävae, hñqunä äqiyätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwinqqe.

²⁸ Auä, tiinjyi. Kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, ämaqä yänänäqñqä maeqä iquauni, hiñgi hiqäva-imäkqä iquauqä naqä pmapñqä atäunüä itñqe. Mä kukñuä-suqä iquesa qänakñi, Goti Iqu kukñui, Iqueqä yoqä dutanä guä yänänäqñä ämäsäuetä, Iqueqä Ymeqä Ique atäunüä ikqe. Ymeqä Iqu, huiñqä äwa miqä, ne Yätamäkqä Neyqä-qu qäyunänjä eä, hea ique-ique pmetäniqe.

8

Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä Naqä, qäukuä haqä yätu äpmeñqä Iquvi

† 7:17 Apqä Bukä 110:4 § 7:21 Apqä Bukä 110:4

¹ Kuknuä tä ätätunquä iqueqä yäni, tiinjä eä. Hiqäva-imäkkqä iquauqä naqä ne ämenquä Iqu, änguä, yänänäqñqä-tänjä Iquvi. Iqu, Ämiqä Naqä, qäukuä yätu äpmeñqä Iqueä zä-hawä hipa ämuangisañä ique ae äpmakqe. ² Iqu hiqäva-qäyqä wäunui, hiqñqä pmua yäpä ingisa, namnä anjä naqä-qakuä iu itqäüä. Anjä iqu, ämaqe mätqä maetqe, Goti Naqä Iqu ämätkqe.

³ Hiqäva-imäkkqä iquauqä naqä iqua, qu eeqänäñi nätmatqä Goti Iquenyqä tä ikapñqä isua äma ppnä. Iutani neqä Hiqäva-imäkkqä Naqä Jisasi Iqu-pqe, nätmatqä hiqäva qäyätñqe, äma pänä. ⁴ Qua täunji, hiqäva-qäyqä hñqua ae äpmapu, suqä ätnä äwiñqä-pa, qu Goti Ique hñjua-hñjua ae ävätqäñuwi. Iinjä iutani, Iqu qua täu pmeqä-säpi, Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä mäpmeqä iquäninji. ⁵ Qua täu hiqäva äqiyätqäñuwä iqua, quwqä wäunui, anjä naqä-qakuä iu miqä, anjä qäukuä yätu ämätñqä iqueqä wätqä enqä-panjä iu itqäñuwi. Mosisi iqu namnä anjä mätätñqä itqätanñi, Goti Iqu iqueni, *“Si qoqonjä yätu äpmeñanñi, Nyi anji qäukuä yätu mätnätanñi mäktquakqä-pa, hui mäwquatämäuqä, eeqänäñi ii enqä-pa mätiyä”** ätukqe. ⁶ Jisasi Iqu, Goti Iqutä, nesä, awä iqi ätqäutä, kuknuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä itqäüä. Goti Iqueqä yätamäkkqä, kuknuä änyä-hänjä iquesa timäutñqä ämäsäuekqe, yätamäkkqä kuknuä yäüä iquesa ätimäutñqä dunji ämawqätäunä. Asä inji, hiqäva-qäyqä wäunüä Jisasi Iqu tänja ämeqäqe, hiqäva-qäyqä huizi iquai, ämawqätäüä.

⁷ Kuknuä Goti Iqu hiñuiqä ämäsäuekqä iqu, äwa miqä änguänänjä heqä-säpi, kuknuä änyä-hänjä hñqu mimäkkqä iquäninji. ⁸ Mä Goti Iqu ämaqe, äwa itqätanñä äqunäqe, Iqu tii ätkqe.

“Naqä Iqu, ‘Qätä nyipiyä’ ätqi. ‘Hiunji hñqueni, Nyi tiinjä imäkmniñqe. Nyi qokä-apäkä Israitqä iquatä, Jutä iquatäñi, kuknuä änyä-hänjä hñqu, mäsamniqe. ⁹ Hiñuiqänä Nyi hiqä hewäkiquau Isipäta itmetmä, a ämäsquännga äpätmännga, qutä kuknuä guä ämäsäuekqe. Qu Nyaqä kuknuä inji ävausäpu qänaknä miqanñuwännga, Nyi qunqä huäqä manunñanñi, tuwä äwikqetanji, kuknuä guä änyä-hänjä ämäsämqä tqu, huiziqutäñi asänänjä manä’ ätqi. ¹⁰ ‘Mä inñanji, kuknuä Nyi qokä-apäkä Israitqä itä guä mäsamniñqe, tiñiyi. Nyi Nqä suqä eeqänänjä pñqe, quvaqä kñuä indqänñeu eätmä, ga Nqä kukñui, Nyi tuwanñui, quvaqä qeqä-quuvqä iu äqiyetmä, ga Nyi quwqä Goti-qunä pmetanñundi, qu Nqä qokä-apäkä hipñqänäyi. ¹¹ Iwä inñanji, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiññiqä iquatäñi, qu eeqänänjä Nyinñqä ae näññqä epiyä-qae, ämaqä hñqu, käyamaqä kätä-känñua hñque, ‘Si Naqä Iquenyqä näññqä pmayä’ ätuätä, mätquä da yänä. ¹² Quvaqä suqä quvqä imäkätqäñuwä diñqe, qeqä ätmäkätmä, kñui anñi manyiyqä yänñiyä’ ätqi.”†

¹³ Goti Iqu kuknuä inji ätätä, kuknuä guä änyä-hänjä ämäsäuekqe, ii Iqu kuknuä guä hiñuiqänä ämäsäuekqä iqu yäüä heqanñi, ii imäkkqe. Nätmatqä yäüä etä, wäunüä maeqä ii, aanqä hiätñqä itqäüä.

9

Kuknuä guä ämäsäuekqä yäüä iqueqä anññqätä, suqenñqätäyi

¹ Kuknuä guä änyänännga ämäsäuekqä iqu, suqä Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqenñqätä, anjä Iqueqänñqä qua täu mätpñqenñqätä ätnä.

² Inji namnä anjä, hiqñqä hñquaqu-tänjä hñqu ämätkuwi. Hiqñqä

* 8:5 Angumä Itmakqä 25:40 † 8:12 Järämai 31:31-34

hinuiqä iqueni, hiqi-tä-tqäuetä, hevqetä, bretqä Goti Iqueqä hinuä iqi äwäminqetäni, iqi äwiñä. Hiqñqä iqu, 'Goti Iqueqänäñiqä' ätminuwi. ³ Yuä naqänänä, hiqñqä hñquaqu imäkätñqä imasekuwä iqueuä tuwä inqisanä hiqñqä iqueni, 'Aañä näwinyä, Goti Iqueqänäñiqä' ätminuwi. ⁴ Hiqñqä iqueni, suakä sisnyañä wetñqä iwamäkkqä ttawä itä, kukñuä guä-mäsänqä ipñä itä, iqi äwiñinyä. Iquaquini, golqetä eeä ikuwi. Ipñä iqueqä yäpä imñi, golqä häkä, buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäkkä zä-hutäknä äungqä itä, itañga hikä tepquva Goti Iqueqä kukñuä guä-mäsänqä äqñqä itä, imä imänänä. ⁵ Itañga ipñä iqueqä pmäukuinqe, qu "Goti Iqu ämaqeuaqä suqä quvqe huätä mamäutñqä pmeqeyqä" ätminuwi. Pmäukuä haqeqini, nätmätqä (qerupqä*) hñquaquvqä ktqe, 'Goti Iqu naqänänä eä, ga iqi äpmenä' kñuä mapqñqä ämotquanyä, qeeqä huqe ävayeyännga, pmäukuä haqä yäñi äpatqäyänjinyä. Täñganjini nätmätqä iinjä iquaunqe, "Ii iinjiniñiqä" ätätmä ätqa mäwqä ymä.

⁶ Nätmätqä iinjä iqua ae äwitanquwänngani, hiqäva-qäyqä iqua, namnä anä iqueuä hiqñqä hinuiqänä iqueni, qu Goti Iquenqä wäunjuä imäkäqäsätqänjuwi. ⁷ Mä hiqñqä huizi iqueni, hiqäva-imäkkqä iquauqä naqä iqu, quväukuä ique-iqueni, kiqä-kiuänä, naqä-hñganä äpaquvätñqe. Iqu hinji qanyinä mäpaquvqä, nanjitanä häñeqä hui äma äpaquvätä, suqä quvqä iqueqenqätä, qokä-apäkä näqñqä yasämä maeqä ipu imäkätqänjuwinqätä, Goti Ique ävätñqe. ⁸ Iwä suqä iinjä iquautañä di, Dñä Ängüä Iqu äyä ämänätquetñqe. Namnä anä hinuiqänä iqutä, kiqä suqetä, yqänä mätnätanqñqä, hänaqä Goti Iqueä anä naqä-qakuänänä iunqe, ätnänä iqi äti minqä eä. ⁹ Namnä anä iqueqä suqä iqua, ii wätqä enqä-panä eä, ne täñga äpmenqueunji, näqñqä nätapänä. Ämaqe, suqä iinjä iquau qänaknä imitpqa iqua, qu Goti Ique nätmätqä hñjua äväpu, hiqäva äqäyäpu, nanjätä, tä iketqänjuwä-qe, quwqä suqä-iwäsäuqä dunji, "Ne Goti Iqueä hinuä iqini ikikinyänä äyä äpmenjunä" kñuä indqämbñqä mimäkkqä danä yänä, aanqe. ¹⁰ Suqä iqua, ymisanä äñqännganqä, eqä äñqännganqä, nätmätqä huitañä-huitañä isuau asñä-qäyqänqä iuvi. Iqua nätmätqä huiwä iqueqä dunqänä ätätqänä. Goti Iqu suqä ii, nätmätqä eeqänänjini jänä imäkäniqännganqä yakuä äwikqe.

Kraisi Iqu, Iqueqä häñeqetä, kukñuä guä ämäsäuekqä änyä-hänji, yänänäñqä imäkkqenqä

¹¹ Mä Kraisi Iqu, hiqäva-imäkkqä iquauqä Naqä-qu eä, nätmätqä äñguänänä ätimäutñqä iu Miqä-qu pmetñqä ae ätimäukqe. Iqu Goti Iqueqänqä namnä anä äñguänänä, hinuiqänä ämätnäminqä ique ämäwqätäunqä ique äpaqukkqe. Anä iinjä iqu, ämaqe quwqä hipaitä mätqe, qua täunji mamätñqä eä. ¹² Anä ique äpaquväqe, Iqu meme häñeqetä, bulumäka hipkä häñeqetä, qäsä ämipaquvqä maetqe, Iqueqä häñeqenä, aanä näwinyä Goti Iqueqänänä anä ique, naqä-hñganä ämipaquvätä, iqi näweqä äpme. Iutanji Iqu nenji, suqä quvqä duta, hea ique-ique pmeninjuä anqumä mbqä äneyämakqe. ¹³ Qokä-apäkä Goti Iqueä hinuä iqini, kiyä tmäkmäbqä eänjuwi, hiqäva-qäyqä iqua, meme häñeqe, ä bulumäka qokä häñeqe, ä bulumäka apäkä tä ikapiyi, näwinyä tä wätakä niqiyqannga, wätaki† äuaqupuiyi, ga qokä-apäkä du hmbunä-hmbunä pñqä-pñqä iqanquwitani, qokä-apäki Goti Iqueä hinuä iqini ikikinyänä epu, Iqueqänänä hepñqä iiji. ¹⁴ Mä Kraisi Iqueä häñeqä di, iunji

* 9:5 Qerupqä ii, Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi. Iqua ynaunjqä huqä-tänä eä, Goti Iqutä äpmenä iquai. † 9:13 A Täuqä 19:1-22

ämawqätäuä. Iqu suqä quvqä hui miqä näwinyä aanqä eä, Dnä Änguä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yänänäqñqetani, Iqu äpakonätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwiñgqe. Ga Iqueä häneqe, ikikinyänä inemäkqe, neyaqä huiwä dunä ma, neyaqä suqä-iwäsäuqä dunji, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqini, ikikinyänä äyä äpmeñunä” näqñqä metunquä inemäkänä. Iinjä dutani ne wäunui, äpakonqä dunji ävämetanä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqueqenä imäkqa uwquatunqe.

¹⁵ Jisasi Iqu ae äpakonäqetani, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kukñuä änyä-hänä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä Imäkqä Iquvi. Auä, qokä-apäkä Goti Iqu atäunquä ikqä iqua, nätmätqä ängüänänä Iqueqä ymegeu, “He näweqä mapnuwänqeqä” ätukqä ii mapnuwä diñqe, quwqä suqä quvqä, qu kukñuä Goti Iqu hiñuiqänä guä ämäsäuekqe ävasäpu ikuwiuta, Jisasi Iqu anqumä itmetñqä äpakonqge.

¹⁶ Kukñuä guä ämäsäuekqä iinjä iqua, tiinji. Ämaqä hñqu äpakonätñqä itäqänqä, iqueqä nätmätqe, tqu-tqu meniñqenqä tuwanuiu ätätä äqäyekqä-payi. Tuwanuä ii qäyu timäutñqenqe, ämaqe, qu iqu ae äyä äpakonqanji qumbunä. ¹⁷ Tuwanuä ii äqäyekqä iqu äpakonqge, iqueqä kukñuä i ätätä äqäyekqe, inqä timäunä. Iqu hänä yqänä äpmeñqe, iqueqä kukñui, iqi hiñgi äwi. ¹⁸ Iwä suqä asä iinjä, kukñuä guä hiñuiqä ämäsäuekqä yänänäqñqä imäkätñqä diñqe, häneqetanä ätimäukqe. ¹⁹ Ii tii timäutñqeyi. Mosisi iqu kukñuä eeqänänä, kukñuä-suqä iuta qokä-apäkiu ae ätuäqetani, iqu bulumäka hipkä häneqetä, meme häneqetä ämeqe, ga eqä ditä imäkäqe, hisopqä äpaitä sipsipqä a hänesqetä ämetä, äyämeqe, bukä, kukñuä-suqä tuwanuä qänätanqgeutä, ämaqeutä hmbunä-hmbunä pñqä-pñqä ikqe. ²⁰ Iqu e imäkätä, “Kukñuä Goti Iqu he qänaknä ipñqä guä ämäsäuekqe, häneqä tä, yänänäqñqä vätnqeqä”† ätukqe. ²¹ Suqä asä iinjä, iqu häneqe ämetä, namnä anä Goti Iqueqänqä ämätnänqä iutä, nätmätqä anä iu äwiñuwä eeqänänä-pqe, pñqä-pñqä iqäukqe. ²² Itanqä kukñuä-suqä dunji, tii ätnä äqänä. Nätmätqä aanä kuapänänä, Goti Iqueqä hiñuä iqini ikikinyänä timäutñqe, ii häneqä dinänä qenyänä. Ga qu nanuä hui mapäsqä ipu, kiqä häneqä mäpäwiqä iqäqe, Goti Iqu ämaqeuqä suqä quvqä, huätä mämamäuqä yänä.

Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä äwinyätä, ämaqeuqä suqä quvqe, huätä ämamäukqenqä

²³ Nätmätqä namnä anä iu imäknänqge, ii naqä-qakui qäukuä yätu imäknänqgetanä kiqä ktqe imäknä. Iwä nätmätqä iinjä iqua, Goti Iqueä hiñuä iqini ikikinyänä hiätñqä diñqe, qu nanuä häneqenä äpñqäyämäminuwi. Mä nätmätqä naqä-qakuä qäukuä yätu äwiñqeuñi, ikikinyänä hiätñqä diñqe, nätmätqä ängüänänä, huiziu ämäwqätäunqä dutanänä. Ii Kraisi Iqueqä häneqeyi. ²⁴ Kraisi Iqu anä, ämaqe Goti Iqueqänqä ämätkuwä yäpä inqisa mäpaquvqä ikqe. Anä iqu, naqä-qakuä iqesanä ktqä iquvi. Kraisi Iqu, Goti Iqueqä anä qäukuä yätu äpaquvätä, ga tänganä, yätamakqä neyätñqä Goti Iqutä qäqiqi äpme. ²⁵ Ga tiinjä-pqä inänä. Hiqäva-imäkqä naqä huizi iqua, iquauqä häneqä ma, nanuä iquautanä ämepu, hiqñqä aanä näwinyä Goti Iqueqänänä iu, quväukuä ique-ique äma äpemeñuwä-pa, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä, Goti Ique äwinyäqäsquätñqä, quväukuä ique-ique mäpaquvqä ikqe. ²⁶ Iqu änäänä äwinyäqäsqä-säpi, tmi-tmiqä-tqe, tätä kuapänä mequäni. Goti Iqu qua tqe änyä imäkänqä duta, tänganqeyi. Mä hea yäpakä hiätñqä tänganä, Iqu Goti Iqueñi, Iqueqä-kiuä äwinyätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä

† 9:20 Anqumä Itmakqä 24:8

dinqe, naqä-hnghanä äpkqe. ²⁷ Ämaqä eeqänänji, hnqunä äpäkonqänqe. Iwä qänakndanji, Goti Iqu kuknuä mitätinqä iu tqäuqñqe. ²⁸ Li enqä-pa, Kraisi Iqu, qokä-apäkä kuapänänjä iuqä suqä quvqä huätä matnämäutñqe, Goti Ique naqä-hnghanä äwiñgqetani, anqumñi, suqä quvqenqä huätä matnämäutñqä ma, ämaqe qu Iquenqä hinuä äqumbu pmetanquwä iu hänjä iqumuatätñqä iunqä timäuniqe.

10

¹ Suqä Mosisi iquesa ätimäukqä iunji, nätmätqä änguä qänaknda timäuniqä dinqe, yasämä mämänätqueqä da, hinqi qanyinä ktqä inänji. Iutani, suqeu qänaknä ipu, hiqäva quväukuä ique-ique qäyä imäkäqäsäpiyä-qe, ämaqä Goti Iquenqä pätqätanquwä iquauñi, kiyä mamätqä ikikinyänjä miwimäkqä danä yänä. ² Ämaqeu ikikinyänjä hepñqä wimäkqä-säpi, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutqänquwä iqua, kiyä mamätqä epu, "Suqä quvqä yqänä ämenunä" knuä mindqänqä ipu, hiqäva anqi mimäkqä itqäpninji. ³⁻⁴ I etanqi bulumäka qokiuqätä, meme iquauqätä häñeqe, suqä quvqä huätänji, änä mämamäuqä etanqgetani, quväukuä ique-ique häñeqe ämepu, hiqäva äqäyäqäsätqänquwi, ii qokä-apäkiuqä suqä quvqenqä knuä-iqä ävätñqä dinqeyi.

⁵ Iutani, Kraisi Iqu qua täunqä äquvepätäqänqani, Goti Iquenji, tii ätukqe.

*"Si qu hiqäva äqiyäpu ktappñqe, makinganqi, Nyinyqä huiwi näwinyä äyä imäkeniqä. ⁶ Ga suqä, nanui wätakä niqiyätñqä tä hämänä ikeqenqätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyqenqätänji, yeeqä miqä isnä. ⁷ Iwä tänganji, Goti Iquki, Nyi tii äktqä. Qu hinuiqänänji bukä iu, Nyinqä tuwanuä äqäyäpu ekuwä-pa, Nyi äkinqä Saqeuñä qänaknä imñqä, ae sä äpqäqe qä."**

⁸ Iqu i ätukqe, hinuiqä iqisanji, hiqäva-qäyqenqä kuknuä-suqä iuta tii ätkqe. "Qu hiqäva äqiyäpu ktapqänqetä, nanui wätakä niqiyätñqä tä hämänä ikeqenqätä, ä suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyqenqätänjä-pqenqe, makinganqi, yeeqä miqä yqänä isñqinyä." ⁹ Iinjä ätuäqetani, "Nyi äkinqä Saqeuñä qänaknä imñqä, ae sä äpqäqe qä" ätukqe. Iqu injä itä, suqä hinuiqändqä iquenji, huätä ämamäutä, änyähänä imäkätä ekqe. ¹⁰ Ga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä äwiñqä dunä itä, Iqueqä huiwi hiqäva enqä-pa naqä-hnghanä äwiñgqetani, ne qokä-apäkä Goti Iqueqänänjä heatunquä inemäkkqe.

¹¹ Itanga hiqäva-imäkqä eeqänänjä iqua, qu hiunji ique-iquenji, Goti Iquenyqä wäunuä imäkäpu, hiqäva asiqua äqiyäpu ätqäuwa wätqätanquwä-qe, hiqäva injä iqua, suqä quvqä huätä mämamäuqä ipnä.

¹² Mä Kraisi Iqu, qutä asänänjä ma, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva naqä-hnghanä äqäkqetani, Iqu Goti Iqueqä hipa ämuangisa äpmakqe.

¹³ Inji hipa ämuangisa äpme, ämaqä, qu Iquenyqä mäkä-hunqä iquauñi, Iqueqä yukä yäpä iqi pmeqanquwanqanqä hinuä äqänä äpme. ¹⁴ Quami, Iqu tiinjä etanqi äpmakqe. Iqu hiqäva kiuänänjä hnqu imäkätä, qokä-apäki Goti Iqueqänänjä hipñqä iwimäkätñqä iquauñi, kiyä mamätqä ikikinyänjä näweqä pmetpñqä, qäpu iwimäkkqä iutanji.

¹⁵ Kuknuä ii yänänäqñqä imäkätñqe, Dñä Änguä Iqu-pqe, awä änatqi. Ganänji, tiinji.

* **10:7** Apqä Bukä 40:6-8

16 “Naqä Iqu tii ätqi. Inğanı, kuknuä Nyi qutä guä mäsamniŋqe, tiinji. Nyi Nqä suqä eeqänäni, quvaqä qeqä-quuvqä iu pñqä eätmä, ga Nqä kuknui, nyi tuwanui, quvaqä knuä indqänqeu äqiyemqänä.”†

17 Itanğa anğumni,

“Qu kuknuä-suqä ävasäpu quvqä imäkätqänuwä diŋqe, knui anğı manyiyqä yänqiyä.”‡

18 Goti Iqu, suqä quvqenqä äwqä hanuä imäknätä, huätä ae ämamäutqe, suqä quvqä huätä mamäutñqä, hiqäva anğı imäkqe, hma hetñqe.

Goti Iquenqä zä miqä, qäqiqi watunquenqä

19-20 Nyämaqäuä, yuä naqänänä hiqñqä, ‘Aanä näwinyä Goti Iqueqänänijä’ ätmiñuwä duñqä qñqanä enänqä iqu, Jisasi Iqueqä huiwiyi. Ga huänqä hänä-pmeqä-tänä hñqu, ne yäpä yänğisa timatunque, Iqu yuä ique äpisqiyätä, änyä-hänä imäuekqe. Iqu Iqueqä häneqetä iinjä imäkqetani, ne anä hiqñqä ique yäpä yänğisa peyatunque, zä miqä pemä ianä. 21 Itanğa ne Ämaqä Hiqäva-imäkqä Aanä Naqänänä, Goti Iqueqä ämaqä-qune Mäneyqä-que ämenju. 22 Iwä Goti Iqueqä hiñuä iqñi, Kraisi Iqueqä häneqe, neyaqä qeqä-quuvqeu pñqä-pñqä neyqanğqetani, “Ne kiyä mamätquneyqä” näqñqä ämenä, ga neqä huiwi, eqä hinoqukuä maeqä itä, asñä äqänanitanı, ikikinyänä imäkñgu. Inji huänqä änguitä, Hiqäva-imäkqä Änguä Iqutä, iinjä ae ämenqetani, ne qeqä-quuvqä imñi quanğä maeqä, aanä naqä-qakuinä änyanä, Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, yänänäqñqä imäknanita, zä miqä itanä, Goti Iquenqä qäqiqi wanä. 23 Ga Goti Iqu, kuknuä guä ämäsäuekqä iunä Imäkqä-quvqae, ne “Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, änguä inemäkäninjä hiñuä äqänanä äpmeñunä” ätätanä awä ätätunquenqe, knuä hñquaqu mindqänqä, a yänänäqñqä äqätqä wanä. 24 Ne quuvqä anä eqiyätunquä hñqunä-hñqunänä igune, huizi iquaunqä kiinjä nenğanğuti, suqä änguänänä iunä itqueniñquä diŋqe, ävauqumuatnatunquä hanaqenqä qävqä yanä. 25 Iinjä itaqänğani, ämaqä hui Goti Iqueqä yoqenqä aquväqñqeu ävquatämäutqänuwä-pa, ne iinjä miqä, aquvä äqänätanä, yänänäqñqä imäkñguatunque. Hiunji Kraisi Iqueqä äpqe, qäqi pätkätanği hiñuä äqumbiyitani, suqä iinjä änäänä imäkquatuñque.

Neqä änenqä iunä, suqä quvqä imäkqa äwätunquä iutanä kimanjñqe

26 Ämaqä-qunesanä tqu-tqu, huänqä Jisasi Iqu imäuekqenqä kuknuä naqä-qakuinjä näqñqä ae ämakuwitanı, quwqä äwiñqä iunä suqä quvqä imäkqa äwätqänuwı, quwqä suqä quvqe huätä mamäutñqe, hiqäva-imäkqe, näwi aanqä eä. 27 Qunqe, tiinjä-pqe inänji. Qu zä kiinjä ipu, kuknuä mitqänğa, tä aanä tnänänänä, ämaqä Goti Iqutä mäkä-hunqä iquau tä näniqñqeu pmepnuwänqä, hiñuä äqambu pmepñqänäyi. 28 Ämaqä tqu-tqu, Mosisi iqueä suqeuñi ävakupqä iqua, ämaqä hñquaquñä-qe, hñquaqu-hñquenä-qe, “Qu iinjä-iinjä imäkquwiqä” tqanğuwänğa, kuknuä mitqä iqua, qunqä huäqä mäwunğanğqetani, qu äpäkombñqänäyi. 29 Inji he knui, äänä eyqi? Ämaqä, Goti Iqueqä Ymeqä Ique tuwä ävätqä iqu, kimanı hanä-iqä äkisque meniğäti? İi itqä iqu, häneqä Goti Iqueqä kuknuä guä ämäsäuekqe, yänänäqñqä äwikqetani, Goti Iqueqänänä hetñqä qäyä iwimäkqä-qe, iqu häneqä iinjä iquenqe, nätmätqä quvqä enqä-pa imäkätä, ga Dñä Änguä, huäqä naumäkätä, Änguä İnetqueqä Iqueni, suqä aanä quvqänänä, qäsä itquetqäuä. Iinjä

† 10:16 Järämai 31:33 ‡ 10:17 Järämai 31:34

itqä iutani, hanjä-iqä aanjä naqänänjä meniçe. ³⁰ Ne näqñqä äyä ämeñu. “*Quvqenqä kimani, ii wäunüä Nqä enqä-qae, quvqä iqanqppä iquauni, Nyi kima wimniqeqä*”[§] ätkqä iqu, ii Goti Iquvi. Ga tii-pqenqä näqñqä ämeñu. “*Qokä-apäkä Iqueqänänjä iquauni, Naqä Iqu iwäsäunqiyä*”^{*} ätä äqänä. ³¹ Goti Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqu, ämaqä hñque hanjä-iqä naqänänjä vätnqä a äkiqätqe, ämaqä iinjä iqu, zä aanjä kiinjä winyänä.

Enyqä miqä, yänjä äqännga uwqäpnqenqä

³² Hinuiqänäñi, he Goti Iqueqä we-hunqenqä näqñqä ämepiyänğani, qu hanjä-iqä kuapänänjä hetapqanquwä iuta tmi-tmiqä-tqe ämepiyä-qe, yänänäqñqä ätqäuminjuwiñqä kñuä meqanqpu. ³³ Hñğanı, ämaqeuqä hinuä iqi ämaetqätäpu, kukñuä quvqä etäpu, äyä etquetqänjuwi. Hñğanı, ämaqä hanjä-iqä ii metqätanquwä iquauni, he qutä anä äyä itqänjuwi. ³⁴ Ga guä pmeqä anju pmetanquwä iquaunqe, he huäqä eunqangi, äñguä äyä itquetqänjuwi. Itanğa qu heyaqä yquayä nätmatqä qua täu metauqanquwänğanı, heqä nätmatqä äñguänänjä qäukuä yätu hea ique-ique yqänä witanqenqä, näqñqä epiyä-qae, he iinjä qundqändqä miqä, yeeqänä äyä itqänjuwi.

³⁵ Heqä suqä iinjä itqänjuwä iquaunqä kñuä ämapiyi, zä miqä pemä ipu, quuvqä yänänäqñqä yqänä heqiyqäpnqe. Iinjä itqänjuwitanä kimani, Goti Iqu kuapänä etapäninqe. ³⁶ Ii tiinji. He Goti Iqueqä äwinqä dunä ipu, nätmatqä äñguänänjä Iqu ätkqe mapnuwänqenqe, enyqä miqä, yänjä äqännga uwqäpnqe. ³⁷ Ii tii äqänänqä-payi.

“*Äpakänä ma!† Ämaqä äpätnqä iqu, äpakä miqä äpäñqiyä. 38 Nqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hanjä pmeñqiyä. Ga iqu pemä miqä itä, iqueqä quuvqä heqiyqä mäñdi imännga-imännga päwiqanqutqe, Nyi iquenyqe yeeqä miqä danä ymä.*”[‡]

³⁹ Ne ämaqä pemä miqä itanä, quuvqä heqiyqä mäñdi imännga äpäwitä, qui imäknatunquä-qune ma, aanqe. Ne quuvqe, hanjä-pmeqä meniñquä, eqiyqa uwquatunquä iquneyi.

11

Ämaqä hinuiqändqä iuqä Goti Iquenqä quuvqä heqiyqenqä

¹ Quuvqä heqiyqe, ii tiinji. Ne nätmatqä äñguänänjä Goti Iquesa meniñquä hinuä äqänänä äpmeñu. Nätmatqä iinjä iqu, naqä-qakuä witanqenqä näqñqä ämeñque, ii ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunquetayi. Auä, nätmatqä ne hinuä mäqunquä enquä diñqe, quuvqä eqiyätanä iuta näqñqä ämequ. ² Ämaqä hinuiqändqä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä iinjä eqäminjuwä iutani, Iqu qunqe, “Ämaqä jänänänjä-quayqä” ätkqe.

³ Qäukuitä, quaetä, Goti Iqu Iqueqä kukñuä tqanqä duta ekiyinqä näqñqe, ne quuvqä eqiyätanä iuta ämetqänju. Iwä Iqu nätmatqä ne hinuä äqunänqque ämetä, qäukuitä, quaetä, iuta imäkkqe, hmanji.

⁴ Epo^{*} iqu, Goti Iquenyqä hiqäva äqäkqe, äñguänänjä eä, Kenä iqueä ämäwqätäukqe, ii iqu quuvqä eqäkqä iutayi. Ga iutani, Goti Iqu, nätmatqä Epo iqu hiqäva äqiyätä äwikqe, yeeqä imetä, “Iqu ämaqä jänänänjä-qeyqä” ätätä ämänätqueqi. Itanğa Epo iqu ae äpäkonqä-qe, ne iqueqä quuvqä eqäminqenqä tqanqi äwiyatunqque, ii iqu, iqueqä manjitä kukñuä yqänä änatätñqä-payi.

§ 10:30 Kukñuä-suqä 32:35 * 10:30 Kukñuä-suqä 32:36 † 10:37 Asayä 26:20 ‡ 10:38 Hapakukä 2:3-4 * 11:4 Ipäqäkqä 4:1-5

⁵ Goti Iqu, Inokä† iqueqä huiwä qäsä mapäkonqä yätñqä diñqe, qäukuä yätunqä ätuma ekqäqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Goti Iqu itmakqetani, Inokä iqueqä huiwiñqä qävqä ikipiyä-qe, mämäqumueqä da ikuwi. Goti Iqueqä bukä iunji, “Goti Iqu ique änyä mitmeqänqani, Inokä iqu, Goti Ique yeeqä iwimäkminqeqä” ätä äqänä. ⁶ Mä ämaqä Goti Iquenqä quuvqä maeqiyqä ipiyä ii, qu Goti Ique yeeqä mäwimäkqä ipnä. Ämaqä Goti Iquenqä qäqi ppñqä äwinyätñqä ii, qu Goti Iqu äpmeñqenqä kñuä yänänäqñqä indqänäpu, ga “Ämaqä qu Iquenyqä näqñqä mapñqä itqätanquwä iquauñi, Iqu kimañi, äñguä väniqeqä” kñuä yänänäqñqä ämepu, ga Iquenyqä quuvqä heqäpñqe.

⁷ Goti Iqu Noa‡ iqueni, “Hanä-iqä naqänänjä qänqanä hiñuä mäqunquä iminjä di kimeñqiyä” tquanqa, Noa iqu Goti Ique yäpä iqi ävätä, imbqua qui mimäkñqä hänä pmapñqä diñqe, yimba hñqu imäkkqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii iqu Goti Iquenqä quuvqä eqäkqä iutayi. Iqueqä quuvqä heqiyqä iutani, qokä-apäkä qua täutanquä suqä quvqe, ätnänä iqi äti ämaekqäqe. Ga tiinjä-pqeyi. Goti Iqu, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänquwä eeqänänjä iquau itqueqä-pa, Noa iquenyqe, “ämaqä jänänänjä-queqä” ätminqe.

⁸ Goti Iqu Aprähämä§ iqueni, “Si qua, ‘tqeqä’ äktätmä äktapmqä iqä dunqä, uvä” ätuätä tääqä tuätumeqanqani, Aprähämä iqu Goti Ique qätä äwiyätä, äkiu ti wätñqe, änyä maqñqä eäqä-qe, quuvqenä eqiyätä äminqe. ⁹ Ga iqu äwäqe, qua Goti Iqu, ‘Tqä ktapmniqeqä’ ätuätä, kukñuä guä ämäsäuekqeu, anjä-himqä huitanänänjä-qu imänä äpmaminqe. Iqu iinjä äpmaminqe, ii iqu Goti Iquenqä quuvqä eqäkqä iutayi. Itanqa iqinj, iqunä ma, Aisakä, Jekopä iquaqu-pqe, qu ämaqä, Goti Iqu kukñuä asä ii guä ämäsäuekqä iqua, namnä anjä ämätepu, iu yakuinä äpmaminquwi. ¹⁰ Ii tiinjä etanqiyi. Aprähämä iqu, anjä-himqä yänänäqñqä hñganqä, Goti Iqunä imäkätñqä kñuä ämetä, ämätkqä iu äpakänä pmeninjä quuvqä eqiyätä, hiñuä äqänä äpmaminqe.

¹¹ Sera* ii qokitqä ae ekqä-qe, ii Goti Iquenqe, “Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqeu Imäkqä-queqä” kñuä indqänätä, quuvqä eqäkqe. Iinjä ikqetani, Goti Iqu iwimäkqanqi, ii äwqä ekqe. ¹² Iinjä etanqi, qoyanjä äpakonätñqä iminjä hñquesani, kaqä-kawäka kuapanä eqiyamanquwi. Qu hiinjä-qätäqueqä qäukuä yätunätä, hikä weä eqä manju äwiñqä-pa, a matäuqänänjä, aanjä kuapanänjä hepnuwi.

¹³ Ämaqä iinjä ii, Goti Iquenqä quuvqä yqänä eqiyäpiyä-qe, eeqänä äpakonquwi. Goti Iqu qunji, nätmätqä äñguänänjä dinä vqänqä kukñuä guä ämäsäuekqeu, qu qua täu yqänä äpmapiyänqani, mämeqä danä ikuwi. Qu kinä tämä ätqäupu, nätmätqä iinjä kinä yämä witanqi hiñuä äqunquwä iutanä, yeeqä ikuwi. Ga qu womba miqä ipu, “Ne qua täunji, ämaqä anjä-himqä huitanjä-qune eanä, yakuinä pmetunquä iquneyqä” ätukuwi. ¹⁴ Ne ämaqä kukñuä iinjä tqanqä äwiyaqetani, näqñqä tiinjä metunque. Qu anjä näweqä pmetpnuwä iunqä kñuä indqänqä äwätqänäuä. ¹⁵ Qu quwqä qua yäuä äväma äpkuwä iunqä kñuä yqänä ämeqä-säpi, qu iunqä anqumä uwqäpñningä. ¹⁶ Ga iinjä ma, qu anjä äñguänänjä, yäuä ique ämäwqätäutangqä hñque meqänqä, kñuä yänänäqñqä indqänätqänäuä. Ii qäukuä yätunä iqueyi. Ga Goti Iqu, qunqä anjä-himqä näwinyänä ae ämätäwiyqä etanqetani, tiinji. Qu Iquenqe, ‘Neqä Goti Iqukiyqä’ tqüä diñqe, Iqu womba miqä danä yänqiyä-qe, näqñqä ämetqänju.

† 11:5 Ipäqäkqä 5:21-24 ‡ 11:7 Ipäqäkqä 6:13-22 § 11:8 Ipäqäkqä 12:1-4 * 11:11 Ipäqäkqä 17:9; 18:11-14

17-18 Goti Iqu Aprāhamā† iqueni, “Tqā taqā-tawāka kuapānāni, Aisakā iquesanā heqiyāmambnuwiqā” ātuātā, kuknuā guā āmāsāuekqe. Iiñā etanġi Goti Iqu Aprāhamā ique yamwiqā vqanġa, Aprāhamā iqu Iqueniqā quuvqā eqiyātā, iqueqā ymeqā Aisakā ique hiqāva imākmātā āwikqe. Auā, āmaqā, Goti Iqu kuknuā guā āmuāsāuekqā iqu, iqueqā ymeqā kiqā-kiuānāñā ique hiqāva imākmātā itā, kñuā yāñānāqñqā tii āmamiñqe. 19 “Goti Iqu, āmaqā ae āpākonguwā ii, anġumā āvauqumuātātñqā Yāñānāqñqā-tāñā Iquvqā.” Iwā kuknuā ktqā iutanā, “Aprāhamā iqu Aisakā iqueni, āpākongqā duta anġumā itmakqeqā” tatuñque.

20 Aisakā‡ iqu Goti Iquenyqā quuvqā eqiyātāqetani, iqu Jekopā iqueniqātā, Iso iqueniqātāni, Goti Iqu inġueqi anġuā pmanyiyāñqā iwimākātñqā tāāqā ātukqe.

21 Jekopā§ iqu-pqe, Goti Iquenyqā quuvqā eqiyātāqetani, tiinā ikqe. Iqu āpākonātñqā, Josepā iqueqā ymeqā iquaquinġi, Goti Iqu anġuānāñā pmayāñqā iwimākātñqā tāāqā ātkqe. Ga iqueqā yākqe, yqānā esānā, qonā āwoktāuqe, Goti Iqueqā yoqe, haqeqā āmamāukqe.*

22 Josepā† iqu Goti Iquenyqā quuvqā eqiyātāqetani, Israitqā iquesanā kaqā-kawāka Isipā āvāma ppuwāñqā ātuātā, “Nqā yāñā-yawi, inġa qāsā āma uwqāpñqā” ātuātāqetani, āpākongqe.

23 Mosisi‡ iqueqā kānai ique ānyuāqe, iyaqu ymeqā iqueni qeqātqā āqunāsinyā, qua Isipā iu miqā naqā iqu ātkqenqā zā miqā, qanūā hñquaqu-hñque zā maqñqā āmimiñiyi. Iyaqu iinā āmimiñiyi, Goti Iquenyqā quuvqā eqiyāsinyā iutayi.

24 Itanġa Mosisi§ iqu naqā-qu ae eāqe, iqu Goti Iquenyqā quuvqā eqiyātā, “Āmaqā naqā qua iu miqā iqueqā meqiyqā ymeqā-queqā” tqūā diñqe, “Oeyqā” ātkqe. 25 Iqu yeeqā inġe, suqā quvqēuta hñganqā iqa māwqā, wāñqāpu iqā iunqe, “qāyā hiātñqeqā” ātātā, qu Goti Iqueqā āmaqā qui imākminiuwā-pa, iqueni-pqe qui imākpnuwāñqā diñqā atāunūā inġqe. 26 Iqu, Goti Iqu kima anġuānāñi vāniqenqā hiñuā āqānā āpmeqetani, “Āmaqā Goti Iqu atāunūā ikqā iqueā yoqā dunqā wombā āmeqe, ii Isipātāñā mbqā yquayā aanā hāvemnāqñqā dunġi āmāwqātāunā” kñuā āmakqe. 27 Iqu Goti Iquenyqā quuvqā eqiyātāqetani, āmaqā naqā Isipā iu miqā iqueā āwqā tnāñinqā zā miqā, qua iqueni āvāmakqe. Ne Goti Iqueni hiñuā māquñquā itunquā-qe, Mosisi iqu Ique hiñuā āqunātā imiñqā enqā-panā-qu yāñā āqānātā iinā imiñqe. 28 Enjātqā ymeqā hitmqā iquau pāsqa iqu, Israitqā iquau qui miwimākqā yātñqā diñqe, Mosisi* iqu, Goti Iquenyqā quuvqā eqiyātā, “Sipsipqā āpāsāpu hāñeque, anġa huā āyqā iu eeā ipiyā” ātuātā, hiunġi naqā ‘Pasopauā’ āqonāñqe, inġa ipāqākqe.

29 Israitqā† iqua Goti Iquenyqā quuvqā eqiyāpiyā iutani, eqā-pñā ‘hāñesqāuā’ āqonāñqā iqueni, qua-ye enqā-panā iu ākākūwi. Itanġa Isipā iqua asā iu ākenā-tpu iqanġuwāñġa, eqā ānyuāpātākqe.

30 Israitqā‡ iqua anġā-himqā Jerikonġi, hiunġi 7 qanā koquvqanġuwāñġa, kiqā tākñi qua iqi āpākñġqe, ii Goti Iquenyqā quuvqā heqiyqā iutayi.

31 Leopā§ mbqā metñqā huiwā yanā vqā ii, āmaqā hiñuā tāmaqā iqā iquaqui, yeeqā itmetā yātāmākā āwikqetani, qokā-apākā Goti Iqueā

† 11:17-18 Ipāqākqā 22:1-10 ‡ 11:20 Ipāqākqā 27:27-29 § 11:21 Ipāqākqā 48:1-20 * 11:21 Ipāqākqā 47:31 † 11:22 Ipāqākqā 50:24-25 ‡ 11:23 Anġumā Itmakqā 2:2-3 § 11:24 Anġumā Itmakqā 2:11-15 * 11:28 Anġumā Itmakqā 12:21-30 † 11:29 Anġumā Itmakqā 14:21-30 ‡ 11:30 Josuwa 6:15-20 § 11:31 Josuwa 2:8-13; 6:25

kuknui hngisanä iqetäñi, qui anä mimäkñqä danä ikqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä eqämiñqä iutanänji.

³² Nyi 'iinjqä' ätätmä tuwanui yqänä äqäka uwqämñqäta? Nyi kuknui Giriyonä* iquenqä, Barakä† iquenqä, Samsonä‡ iquenqä, ä Jepta§ iquenqä, ηη Dewiti iquenqä, Samueli iquenqä, itanga hinuä-tqä iquaunqä, tmqä diñqe, hea homä iqanji, änä maeqä iqi. ³³ Goti Iquenqä quuvqä heqiyqä iutanji, ämaqä iquautañä hñqua, qu ämaqä miqä kuapänänjä iuqä mäkä-iqä iquaunji, ämäwqätäumiñuwi. Hñqua, suqä quvqe jänä imäkmiñuwi. Hñqua, nätmätqä Goti Iqu, "Etapmqänä" ätukqeunä ämamiñuwi. Hñqua, laiyoñqä iqua manjä mayauqä ipñqä imäkmiñuwi. ³⁴ Itanga hñqua, tä hänaqä naqänänji equmuäkmiñuwi. Hñqua, mäkä-huñqä iquauqä hionaqeunji äwimasiyäpiyä iuta mapäkonqä imiñuwi. Hñqua, yänänäqñqä maeqä epiyä-qe, qänakñi yänänäqñqä ämamiñuwi. Hñqua, mäkä iqänqe, näqñqä ämamiñuwi. Ä hñqua, mäkä-iqä qua huiziutanä iquaunji, anji upñqä ändowäkatmiñuwi. ³⁵ Ga apäkä hñqua, käyämaqä ae äpäkonäpu, anjuma häñä vauqanquwä iquau, anji itmamiñuwi.

Inäqe ämaqä hñquaunji, quwqä himä-wiunqä iqua, guä äkiqiyäuepu, "He Goti Iquenqä tuwä äwiqäpi, ne heñi evqatäwatatuñqueqä" tquanguwännga, qu, "Ne äpäkonätanä, qua butanji anjuma häñä ävautanä, häñä pmeqä meniñque, ii anjuañäñiqä" knuä ämepu, himä-wiunqä iquau, "Oeyqä" ätumiñuwi. Iutanji, himä-wiunqä iqua, iquaunji änänä äpäsqa äwäpu, pizqä äpäkmñuwi. ³⁶ Huizi iquaunji, himä-wiunqä iqua ewiiqä ätuäpu, ikukuwä äpäsäpu, ga guä woyqä ämäsäupu, guä äpmuatemiñuwi. ³⁷ Huiunji, qu hikä äpäsäpu, hñquaunji, huiwi awä äqäqatäupu, ä hñquaunji, hionaqetä pizqä äpäkmñuwi. Hñqua, qäkämä maeqä, sipsipqä huiwitä, meme huiwitänä, imäkmbu ikämiñuwi. Qu huiwä du yätamakqenqe äwa kiñä ipu, hanjä-iqä hävemnäqñqä metqätanquwännga, suqä aanjä quvqä di itquamiñuwi. ³⁸ Quwqä suqe, anjuañänjä eäqetani, qu qua täutanji huiziquauqä ämäwqätäupiä-qe, qu qoqonä, qua yenüä, anä ämaqä maeqä imä äqäyänäkipu, hikä himañä iutä, qua hovqä iutä äwäyäkämiñuwi.

³⁹ Ämaqä eeqänänjä iñä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä eqämiñuwitanji, Iqu qunqe, "Ämaqä jänänänjä-quayqä" ätkqä-qe, qu qua täu yqänä äpmapiyänğanji, nätmätqä Goti Iqu, "Nyi qu äwimniqeqä" ätätä guä ämäsäuekqe, mämeqä imiñuwi. ⁴⁰ Ii tiñä etanjiyi. Goti Iqu ne qänaki äpmenquä iqunenyqe, nätmätqä aanjä anjuañänji, näwinyä imäkekqä iutanji, Iqu qokä-apäkä hinuiqändqe, qu-ganä qäyu timäuqä diñqä mäwiñganji, ne eeqänänji ikikinyänjä anä timäuqänqä äwiñqqe.

12

Suqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwqenqä, ämänätqueqä iquaunqä

¹ Ämaqä hinuiqändqä kuapänänjä iñä iqua, änakuaqupu, quuvqä heqiyqenqä ämänätquetqänjä. Iñä eänqe, suqä quvqä eeqänä, ne täka änamäkänqe, huätä equvämäutanä, hanjä maeqä eanä, qanä tnänjä äwätunquä-pa, suqä jänänänjä Goti Iqu ne imäkquatuñquä äwiñggä iunqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwquatuñque. ² Ne ii imäkquatuñquä diñqe, hinui Jisasi Iquenyä äqunqua uwquatuñque. Iqu neqä quuvqä eqiyätunquä iu ävauqumuätätä, ikikinyänjä timäutñqä Imäkqä Iquvi. Iqu

* 11:32 Naqä-qua 6:11-8:35 † 11:32 Naqä-qua 4:6-5:31 ‡ 11:32 Naqä-qua 13:24-16:21 § 11:32 Naqä-qua 11:1-12:7

yeeqä inqe qänakni wimeniqä etanqqenqä knuä yänänäqñqä indqänätä, womba inqä zä-huätatä iu wimeqänqe äwäwa miqä, yänä äqänätä tmi-tmiqä ämetä, zä-huätati äunqqe. Inji, tängani Iqu quami, Goti Iqueqä zä-hawiu hipa ämuangisa äpme.

Goti Apiqu, ne suqä ängüä imäkatunquä, inetqueqenqä

³ Iwä he hiqä-hiuä enyqä ipu mäwquatämäuqä ipñqä dinqe, Ämaqä, suqä quvqä imäqä iqua, quvqä kiinä qäyä itquaminuwä-qe, Iqu yänä äqänätä äpmakqä, Jisasi Iquenyqe, knuä heyqutñqänänji.

⁴ He suqä quvqä ique ämawqätäuanä-tpu mäkä ipiyä-qe, heyaqä häneqä kuapänäni mäpäkäwiqä iqäqä änyänji. ⁵ Goti Iqu henyqe, “Nqä ymeqeqä” knuä indqänätä, kuknuä yänänäqñqä emäkätä etkqenqe, hui imäukuwä mandi? Iqu heji,

*“Nqä ymeqä iquki, Naqä Iqu si ängüä imäktñqä, nätmatqä hmbu ikitqueqäqe, ‘Tä nätmatqä hiñgñqeqä’ knuä makiyqä yätñqe. Itanqa Iqu tqä qämä-qämä iqe, jänä ikimäktñqä ikitqueqäqe, enyqä itnä mäwquatämäuqä panä. ⁶ Ii tiñjä etanqiyi. Naqä Iqu, ämaqä iquenyqä äwinyätqä iqueni, ängüä imäkätñqä ämotqenqiyä. Ga Iqu ämaqä hñque, Iqueqä ymeqä enqä-pa itmetqä iqueni, hiqokä päsanqiyä.”**

⁷ Hanjä-iqä äänä emeqe, he, “Goti Iqu ne jänä nemäkätñqä inetquetqänä” knuä indqänäpu, yänänäqñqä tqäpñqe. Kaniqukua, quwqä ymeqä du itquetqänuwä-pa, Goti Iqu asä ii etquetqäuä. Ymeqä, kaniqu jänä miwimäqä hiñuinä äqunätñqe, äsqukä? Ymeqä iñji, aanqe. ⁸ Goti Iqu Iqueqä ymeqä eeqänäni, Jänä Iwimäqä-qu etanqqetani, heji jänä memäqä-säpi, he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä maeqä, ä heniqu maeqä-quenä hetpninji. ⁹ He tiñjäñqä-pqe knuä inä mapñqe. Apka äneemetqänuwä iqua, ne jänänä inemäqanquwinqä yoqä naqänänä äyä ämaetqänu. Itanqqetani, Apiqu quuvqä änatapkqä Iqueuä yäpä iqinyä itanä, iuta ne hanjä-pmeqä metunqe. ¹⁰ Neqä apka, qu ne suqä jänänänju inemäkpñqe, quwqä iwäsäuqä iuta imäkäpu, hñganqä mänetqueqä ipnä. Mä Goti Iqueqä jänänä inemäkqe, yätamäqä äneyätä, Iqu suqä ikikinyäninä itñqä-pa, ne-pqe asä iñjä nemäkätñqä inetquenä. ¹¹ Suce, ne jänä inemäqä iutani, hanjä-iqä ämetanä, aquvänä miqä yanä. Ga qänakni, ne suqä iquesa jänänä ae ätimäuanitani, ne suqä aanä jänänänji ämetanä, äwqä hanjä-inqä pmenä.

¹² Iñjä iutani, hanjä-iqä ämetqänuwita, hiqä hipa eqiyämäunqetä, yukä yäunjuä-yäunjuä inqä änyäunjuwitäni, qäyä eänä, enyqä miqä, yänänäqñqä imäkmbu.† ¹³ Hänäqe, jänä imäupu upiyä.‡ Iwä yukä quvqä änyäunjuwä iqua, quanñä mapäknqä ipu, ängüä imämbñqänänjä.

Ne Jerusälemä änyä-hänä iu timatunqenqe, yänä qänquatuñque

¹⁴ He yänänäqñqe, ämaqä huizitä äwqä quvqä minqä, hanjä imbu, suqä ikikinyänä iunä iqäpñqe. Ämaqä ikikinyänä matimäuqä enqä iqu, Naqä Iqueni hiñuä mäqunquä yänä. ¹⁵ Hesänä hñqu, Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi vqe mämeqä iqänqä, ängüänä mimbu. Ga hesänä hñqu, äwqä quvqä änyätä, huizi du yätquakä vqänqe, ängüänä mimbu. ¹⁶ Itanqa hesänä hñqu, suqä huiwä yanä inqe, Goti Iqu änatapkqä iu miqä, quvqä iqänqe, ängüänä mimbu. Angumä, hesänä hñqu, Iso iqu Goti Ique tuwä äwiyätä, qua täu-tanñqänä indqänqqä-pa, indqänqänqä ängüänä mimbu. Iqu ymeqä hitmqä-qu eä, kaniqueä nätmatqä iqu meqä

* 12:6 Quamä-pmeqä 3:11-12 † 12:12 Asayä 35:3 ‡ 12:13 Quamä-pmeqä 4:26

iunji, ymisanä naqä-hnghanä äñqä di, mbqä ikqe. ¹⁷ He näcñqä äyā enä. Qanakndanji iqu nätmätqä ii anğumä mamätä ikqe, änä mämeqä ikqe. Itanji iqu nätmätqä äñguänäñi anğı metñqenqe, knuä kuapanä äqäminqä-qe, iqueqä suqä quvqenqä knuä kunmäknqä ikqetani, huänqä minqä ikqe.

¹⁸ He Jisasi, Iquenqä quuvqä eqiyätqäñuwä Ique ätimäuquwi, qoqonä naqä-qakuä itmaqänäpu a mipñqä hmanji. Israitqä iqua qoqonä Sänai iu ätimäukuwänğani, tä naqänänä äsätä, hea mäma naqänänä äwitä, yunuä yänänäñqä äqunätä, iqanğı äqunğıwi. ¹⁹ Itanğa häawä tätqätanğı äwipiyyi, mä manä tqanğı äwiyäpiyā iquenqe, qu zä kiinjä ipu, Mosisi iqueni, “Ne Iqueä kukñui qätä wiyqänqe mänenqä iqiyä-qe,” änäänä ätqua äuminıwi. ²⁰ Qu kukñui, ämaqä-qe, hiveqä-yaqueqä-qe, qoqonä-eptänğqä täu qo äuiqäqä iquenqe, hikä pizqä päsqänqä tqanğa, zä ipu mämeqä ipiyitani, “Ne Iqueä kukñui qätä wiyqänqe mänenqä iqiyä-qe,” ätqua äuminıwi. ²¹ Qu nätmätqä iinjä äwiyäpu, ga hinuä äqunäpiyinqä zä kiinjä ipiyä iutani, Mosisi iqu-pqe, “Nyi aanä zä kiinjä itmä, yäunuä-yäunuä iqänä” ätkqe.*

²²⁻²⁴ He iinjıu matimäuqä, tiinjıu ätimäuquwi. He qoqonä Sayonä iutä, Goti Hänä Hea Ique-iue Pmeqä Iqueä anä-himqä Jerusälemä qäukuä yätunä ämatnänqä iutä, ätimäuquwi. Iqinjı, tiinjä iquau äwimequwi. Enätqä a änä matäuqänänä aquvä äqänäpu, yeeqä itqätanğuwä iquautä, Goti Iqueqä ymeqä hitmqä, quwqä yoqe, qäukuä yätu äqänänqä iuqä aquväñqä iutä, ä Goti ämaqeu kukñuä mitqä Iquesä, nñ ämaqä Goti “Jänänänä-quaiqä” ätätä, ikikinyänä ae iwimäkkqä iquauqä quuvqä iquautä, ga Jisasi, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kukñuä änyä-hänä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä imäkqä Iquesä, ga Jisasi Iqueqä häñeqä ne pñqä-pñqä änekqä iquesänji. Häneqä iinjä iqueqä kukñui, äñguänänä eä, hinuiqänä Epo iqueqä häñeqä ätminqä† iunji, ämäwqätäunä.

²⁵ Naqä Iqu kukñuä tätqätanğqe, hnğisa ipu, qätä mäwiyqä danä iqänqe, hinuä äqunäpu, äñguänä mimbu. Hinuiqänänji, Iqu Israitqä iquau qoqonä Sänai iu ätuminqe, qu Iqueä kukñuä iunji, hnğisa ipu, qätä mäwiyqä ikuwitanä hanä-iqe, zä äwäpu, mämäwqätäuqä ikuwi. Inji Iqu qäukuä yätuta kukñuä natätqätanğqe, ne tuwä äwiyquque, iquesanä hanä-iqe, zä äwätanä mämäwqätäuqä yanqunä. ²⁶ Goti Iqu, qoqonä Sänai iu kukñuä tqanğa, quae ämenä ikqe. Mä Iqu tanğanqe, kukñuä guä ämäsäutä, “Anğinjı Nyi ämenä naqä-hnghanä mimniñqe. Inğanji qua iquenyä mimniqä ma, qäukuä iqueni qäsä mimniqeqä” ätkqe.‡ ²⁷ Iqu “Naqä-hnghanäyä” ätkqe, tiinjñqeyi. Goti Iqu iinjä imäkätäqänğani, nätmätqä Iqu imäkätä ekqe, ämenä ämitä huätä mamäunıqe. Mä nätmätqä ämenä-miqä yätqe, iinjä yqänä witñqä imäkänıqe.

²⁸ Goti Iqueqänä ämiqe, ne ämenqque, ii ämenä-miqä yänä. Iqu qeqä wutqanğı ii änätapkqetani, ne Iqueni, “Si Äñguä Iqä Iqukiyqä” tquatuñque. Iutani, ne Iqu ämänaqutäutani äqunätanä, Iqueqä yäpä iqinyä itanä, itanğa, Ique yeeqä iwimäkatunquä diñqe, Iqueqä yoqe haqeqä ämaequatuñque. ²⁹ Ii tiinjä etanğıyi. Neqä Goti Iqu, tä tnänänänä äsätä, nätmätqä eeqänänä tä änätñqä-panä Iqueyi.§

13

Suqä Goti Ique yeeqä wimäkqenqä

§ 12:20 Anğumä Itmakqä 19:16 * 12:21 Kukñuä-suqä 9:19 † 12:22-24 Ipäqäqä 4:10 ‡ 12:26

Hakai 2:6 § 12:29 Kukñuä-suqä 4:24

1 He hñqunä-hñqunäñi, quuvqä anä eqiyätqänuwä iquaunqe, kiinjä henganquti, qutä iqa uwqäpñqe. 2 Ga ämaqä hñqäqisanjä emequwä dunji, yeeqä ävätmepeu, suqä, iquau heqä anjä iu miqe, mäwquatämäuqä pambu. Ii tiinjä dutayi. Ämaqä hñqua iinjä ipiyänqanji, qu “Ämaqä du ävätmequnä” kñuä ämakuwä-qe, enätqä iquau ävätmakuwi. 3 Goti Iqueqä ämaqä guä äpmeñuwä iquaunqe, he qutä anä äpmapiyä enqä-pa ipiyä diñqe, kñuä meqäpñqe. Ämaqe, huiziqua quvqä iwitqueqanquwä iquaunqä-pqe, kñuä meqäpñqe. Ii he huiwi asitanjinä imbu, täñjä-hunqä meqenqe, näqñqä yasämä etanqpiyä.

4 He eeqänänjä, suqä, qokä-apäkä ämanqä ätnänqä iqueni, haqeqä ämamäupñqe. Iwä qokä-apäkä ämanqä iqu, Goti Iqueuä hiñuä iqinjä, kiyä mamätqä, äñguänänjä witätñqä imäkqanqpu. He näqñqä äyuwä. Huiwä yanjä hiñgi-hiñgi inqä iquautä, apäkä huiuqä, qokä huiuqä ditä ikiqä iquautänji, Goti Iqu quwqä suqenqä kukñuä ämitätä, kima väniqe. 5 Goti Iqu neñi, “Nyi heñi, nätmätqä maeqä pmapñqä emäkmänqe, maevquatämäuqä ymqänä”^{*} natqanqgetanji, he mbqänqänä enqä iquenyä iqa mäwqä ipu, “Nätmatqä ne ae a äqätänque, ii neqä qäyunänji ämeñunä” kñuä ämepu, äwqä hanjä imbu pmeñqe. 6 Ga Goti Iqueqä kukñui yänänäqñqä nemäkqanji,

“Naqä Iqu yätamäkqä nyiyqä-qu etanji, nyi zä miqä danä imqänä.

Ämaqe, qu nyinjä, äki-äki indqueqanqppä-qe, Goti Iqu nyitä yqänä äpmenä”[†] tatunqe.

7 Ämaqä naqä he emeyäpu, Goti Iqueqä kukñuä etmiñuwä iquaunqä kñuä heyquätñqe. He nätmätqä eeqänänjä, quvaqä qanjä äwätqätanquwä iuta ätimäukqenqe, kñuä ämepu, qu quuvqä eqämiñuwä-pa, asä inä eqiyqäpñqe. 8 Jisasi Kraisi Iqu, huäqinyqä, täñganqä, inqä-inqanqä huitanjä makunmäkñqä, asänänjä Iquvi. 9 Iinjä enqä-qae, kukñuä huitanjä-huitanjä yäpaqänqisanjä ämeyätä, hänaqä Goti Iqueuä dunji ävquatämäuqä diñqe, äñguänä mimbnqe. Neqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqñqä hiätñqe, ymisanjä iutanjä ma, Goti Iqu qeqä imänqeuta yätamäkqä hiñgi äneyätñqä iutanänñi. Ämaqä, ymisanjä äñqä kukñuä-suqä iu qänaknä itqänuwä iquaunji, suqä ii yätamäkqä mäwqä itñqe.

10 Ne hiqäva-imäkqä ttawä ämeñque, mä hiqäva-imäkqä namnä anjä iu itqänuwä iqua, ymisanjä ttawä iquesanji ämepu, manqä ipnä. 11 Hiqäva-imäkqä naqä iqua, nanjä iutanjä häneqe, suqä quvqä huätä mamäutñqe, anjä aanjä näwinyä Goti Iqueqänänjiunqä äma äpemiñuwi. Inäqe, nanjä huiwä-guwä-yänjä-manji, ämaqä hñqua-mända anjä-himqä iunji yäpaqä mäñgisa äma äwäpu, tä ikamiñuwi.‡ 12 Iinjä etanji Jisasi Iqu, Iqueqä häneqeta, qokä-apäki Goti Iqueqänänjä hipñqä iwimäkätñqe, tmi-tmiqä-tqe, anjä-himqä iunji yäpaqä mäñgisa ämakqe. 13 Mä täñganji, ne womba inqä Iqu ämakqe, ne-pqä inä metñqe, anjä-himqä yäuä iqueni,§ äväma yäpaqä mäñgisa äwätanä, Ique wimetunqe. 14 Qua täunji, ne anjä-himqä äpakänä wiqe, maeqä-quneyi. Ne anjä-himqä qänaki pätnqä iquenyqä, hiñuä äqunanä äpmeñu.

15 Mä Jisasi Iquesanji, ne hea ique-iqueni, Goti Iqueqä yoqä haqeu ämaetanä, Iquenyqä hiqäva qäyquatuñqe. 16 He qokä-apäkiunji, suqä äñguänänjä dinä itquepu, qu nätmätqä hnjuanqä äwa iqanqppqe,

^{*} 13:5 Kukñuä-suqä 31:6 † 13:6 Apqä Bukä 118:6 ‡ 13:11 Hiqäva-imäkqä 16:27 § 13:13 Täqinjä, anjä-himqä yäuä iqueni, kukñuä-suqä yäuä iquenyqä atäunjä eä.

yätamakqä wipnqe. Suqä iini imäkqce, Goti Iqu hiqäva-imäkqetäni asänänjä äqunätä, yeeqä kiinjä äwinyätnqe.

¹⁷ Heqä quuvqä heqiyqe qui imäkqänqe, heqä ämeyqä iqua wäunui, hapä mäpmeqä itqänäuä. Ga qänakni, quwqä wäunüä iinjä iminuwä iquauqä quatinqe, Goti Iquenji awä tupnuwänqe. Iutanji he iquau qätä äwiyäpu, yäpä iqinyä iqäpnqe. Iqua hesa äwqä hanä-iqä mämeqä, quwqä wäunui äwqä yeeqä-tänjä iqäpnqä diñqe, he iinjä imäkqäpnqe. Qu wäunui äwqä hanä-iqä-tänjä ipqe, henji yätamakqä meyqä yänä.

¹⁸ Ne hea ique-ique suqä jänänänjinä imäkatunquä änenyätnqä-qae, neqä suqä iwäsäuqä dunji, “Goti Iqueuä hinuä iqinji, jänänänjuneyqe” knuä yänänäqñqä ämenju. Inji, he Goti Iqu yätamakqä neyätnqä tääqä tqangpu.

¹⁹ Mä Iqu nyinji, henyqä anqumä maqänä änändowatätñqä, tääqä tññqä kiinjä änyinjiyä.

Goti Iqu qunji äñguä wimäkätñqä, tääqä tqenqä

²⁰ Tänganji, Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, yätamakqä eyätñqä tääqä ätuätqänjä. Iqu neqä Naqä Jisasi Ique qua buta anqumä hänjä ävauqumuatkqe. Jisasi Iqu, Iqueqä häneqe, kuknuä guä ämäsäuekqä qäpu maeqä ique, yänänäqñqä iwimäkätñqä äwikqetani, sipsipqä iquau Miqä Naqä-quvi. ²¹ Goti Iqu he Iqueqä äwinqeunä qänaknä ipñqä diñqe, näwinyä äñguänänjä emäkätñqä tääqä ätuätqänjä. Ga Iqu Jisasi Iqueqä wäunüä dutanji, ne suqä Iqu äwinyätñqe, eeqänänjä metunquä inemäkätñqä-pqe, inä änyinji. Ga Jisasi Kraisi Iquenji, ne yoqä naqänänji hea ique-ique vquatunqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kuknuä yäpaki

²² Nqä nyämaqäuä, nyi tuwanuä wänqäpu äqiyqä-qae, kuknuä, heqä qeqä-quuvqä imni, yänänäqñqä emäkätñqä ätqäqä täunji, qätä äñguänä wipñqä kiinjä änyinji. ²³ “Neqä neyämaqä Timoti iqu, guä pmaminqä iuta ae iqtäwatukuwiqä” etqä. Iqu nyi maqänä nyimeqanqutqe, qäquye henyñqä hinuänqä penyue. ²⁴ Heqä naqä ämeyätqänjuwä eeqänänjä iquautä, qokä-apäkä Goti Iqueqä eeqänänjä iquautänji, “Nyi qunqä hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iquau tupiyä. Ämaqä qua Italisanjä äpkuwä iqua henyänqe, “Ne qunqe hui mimäuqä iqunä” ätqä. ²⁵ Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he äñguä hinji emäkquätñqä änyinji.

Jemisi iqu tuwanuä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Jemisi iqueqä tuwanuä täñji, iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iqua suqä äñguä iunqä qänaknä iqäpñqä motquetñqä, kuknuä kuapänä ätuätä iunqä äqäkqe. Qu näqñqä äñguänäñi ämepu, iqueqä kukñuiñqä kñuä äñguänä indqämbñqä iunqe, iqu kuknuä ktqä kuapänäñi äqäkqe.

Jemisi Iqu kukñui yänänäqñqä tiñjä äyä ätkqe. Ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hiñgänäwa mäpmeqä itä, ämaqä huizi-pqä iquaunji, suqä äñguä iwimäkquätñqeqä. Ii tiññiqä ämotqueqiyä. Iqu quuvqä yänänäqñqä hiäqiyätñqä inqe.

Jemisi iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Jemisi Goti Hanjuwä Iqueqätä neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä wäñjuä-wiyqä iqunji. Nyi tuwanuä tä, he, Israitqä iquauqä awäkiqua 12 iquauta eqiyämanñquä iqunesañä, ga añi, qua neqä du mäpmeqä danä, qua im-imä äpmakäwäñjuwä iquenyqä äqiyqä. Yäa ñqä-quauä.

Quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä iqenqä

² Ñqä nyämaqäüä, suqä quvqä hanjä-iqä imäkqä dunqä yamwiqä iqä huitañä-huitañä emetqätanñutqe, he iñqe yeeqä dinä ipu pmepñqe. ³ He näqñqe, hanjä-iqä hnjuä ätimäutä, hiqä quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä eyqäqe, hanjä-iqä iñji qäyä ämepu, yänänäqñqä tqäutpñqä emäkqi. He iñqe, yeeqä iqäpñqe. ⁴ Heqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä hetñqä diñqe, he hea ique-ique hanjä-iqä qäyä ämepu, yänänäqñqä tqäutpñqe. Inğanji he Goti Iqueä suqä äñguänäñä diñqe äwa miqä ipu, hiqä suqä äñguä ikikinyänä dunä ipñqänä.

⁵ Yänänäqñqä iñjä heqenqe, ämaqä hesañä hñqu, suqä, kñuä äñguä iwäsäuqänqä äwa iqe, iqu Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatñqä vätnqe. Iwä ämaqä, Goti Ique yatñqä vqanñuä iquauñqe, Goti Iqu, äkasuwä mätkuä itä, nätkmatqä äñguänäñä di, kuapänäñä Vqä-qu eä, Iqu iquenyi näqñqä vänä. ⁶ Ga ämaqä Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatñqä ävätäqä iqu, “Goti Iqu ändapänqutiyä, ä mändapqä yänqutiyä?” kñuä mämeqä danä yatñqä. Iqu quuvqä yänänäqñqe, “Goti Iqu dapänqiyä” heqiyätñqe. Ämaqä kñui, “Goti Iqu ändapänqutiyä?” indqänätñqä iqu, yunñui eqä-huänä nänji-täqi äqiyäuaquvämäuqä-paniqä. ⁷⁻⁸ Ämaqä iñjä iqu, kñuä hñquaqu-tänjä-qu eä, suqä itqä iunä miqä-qu, “Naqä Iquesañi, nätkmatqä hmbu mamqänä” kñuä di miqä yänä.

Nätmatqä maeqä iqtä, nätkmatqä kuapänäñä-tänjä iqtänqe

⁹ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, nätkmatqä maeqä iqu, Goti Iqueä hiñuä iqinji, yoqä naqä-tänjä-qu etanñi, yeeqä itä, ‘änñuiqä’ tätñqe. ¹⁰ Mä ämaqä nätkmatqä kuapänäñä-tänjä-qu eä, yoqä naqä qunqä-qu, iqueä yoqä iñji mäñdi päwiqanñani, iqu iñqe yeeqänä yatñqe. Tiñjä äyuwä. Ämaqä mbqä yquayä kuapä-tänjä iqu, qätaqä hutqä äteyqiyätñqä-pa, aañqänqä hiänä. ¹¹ Mäptqä haqä yändi äpeyätä, tnänänäñä tquanñani, qätaqä hutqe yäuä ätäpäsenä. Ga hutqä qeqätqe, ändasnänä. Asä iñji, ämaqä nätkmatqä kuapänäñä-tänjä di, quuvqä

nätmatqä kuapänänjä iu wäunuä yqänä itqätangpi, qätaqä hutqä i ändasnänqä-pa, i dasmbnä.

Goti Iqu, suqä quvqä imäkkä duŋqe, yamwiqä mäneyqä danä yänä

¹² Ämaqä, suqä quvqä imäkkä duŋqä yamwiqä iqä iutanjä hanjä-iqä ämetä, yänänäqŋqä ätqäunqä iqu, äŋguänänjä äpme. Yamwiqä iqä wimeqanqä du, iqu ämäwqätäuqä duŋqe, iqueqä kimae, Goti Iqu iquenji, hanjä hea ique-ique pmeqä vqänqisanqe, iqu äŋguä äpme. Ämaqä Goti Iquenyqä kiinjä äwinyätŋqä iquauŋi, Goti Iqu quwqä kimae, niqauqä hanjä hea ique-ique pmeqä-tänji ätenqä ii, vqänqe. ¹³ Hŋqu suqä quvqä imäkätŋqä yamwiqä iqä äwimeqe, ga iqu, “Goti Iqu nyi suqä quvqä imäkmqänqä yamwiqä änyiyqiyä-qe,” matqä danä iquätŋqe. Suqä quvqä iqu, Goti Ique yamwiqä mäwqä danä yänä. Ga Iqu, ämaqä hŋqu suqä quvqä imäkätŋqänä yamwiqä mäwqä danä iquänä. ¹⁴ Neqä suqä quvqä imäkkä duŋqä nenqä iqu, ne quanqä ämäneqäpima, suqä quvqä imäkatunquä yamwiqä neyquänä. ¹⁵ Suqä quvqä imäkkänqä änenqä iqu, ii apäkä äwqä enqä-pa eä, ga suqä quvqä änyuequänä. Iwä suqä quvqä iqu, naqä yäuä eätä, äpäkonqe änyuequänä.

¹⁶ Iyää ŋqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätŋqäuä, he kukŋui, “Goti Iqu yamwiqä änyiyqiyä” tqä iqu, iqu quanqä etätä, waqiyä etma uwqä duŋqe, mäwimasiyqä iqäpnä. ¹⁷ Nätmatqä äŋguänänjä qanyinä ämetunqe, ii Goti, tä we qäukuä haqä yätu äunätŋqä iquau imäkkä Iquesa päqtätanqiyi. Ktqä tä we-hunqä inqisanji, naqätä, wänqätä, äyä mäuanä. Mä Goti Iqu iinjä ma, Iqu hea ique-ique suqä naqä-hŋqunänji. ¹⁸ Äwiŋqä Iqueqä dutanji, Iqu nenji, Iqueqä kukŋuä naqä-qakuänänjä itänä änanyquäqe, iwä nätmatqä eeqänänjä duŋji, ne ganä änaunyätä, ne Iqueqänänjä enju.

Goti Iqueä kukŋui qätä äwiyäpu, qänaknä iqenqä

¹⁹⁻²⁰ Ŋqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätŋqäuä, nätmatqä äti tänqe, näqŋqä äŋguänänjä hipŋqe. Ämaqeüä äwqä tnäni, Goti Iqueä suqä äŋguä jänänänji, maeqä äyä etanqji, he maqänänji qätä wiyqä duŋqä ipu, ga kukŋuä tqä duŋqe, maqänä mäwauqä danä ipu, äkasuwä maqänä matqä danä iqäpnqe. ²¹ Iinjä eänqä-qae, suqä kiyä mätqetä, suqä quvqä huizitä, huätä ätnämäupu, hiqä-hiuä mänä äkittqiyenäpu, kukŋuä Goti Iqu hiqä qeqä-quuvqä yäpä imä vowä ikeqe, metpnqe. Kukŋuä iqu, he hanji, qäuqu emäkäqumuatquänä.

²² Kukŋuä ii ämequwä iunji, qänaknä miqä, qätenä äwiyquenä equwi, hiyaqä kŋui qui imäknäpu, nänjä-täqinji hiqä-hiuä äwätqänjä. Kukŋuiunji, qätä äwiyäpu, qänaknä iqä-quenä hipŋqe. ²³⁻²⁴ Goti Iqueä kukŋuä duŋji, qätenä äwiyätä, iunji qänaknä miqä iqä iqu, ii ämaqä hinuä yäqŋqä du hinuä iqänätŋqä-pa iiyi. Iwä iqu hinuä iqänqä äwäqe, iqueqä himä-manji iinjä äyitanä iqänäqe, maqänä hui äwinyätŋqä-panjä iinjä. ²⁵ Mä ämaqä, Goti Iqueqä kukŋuä-suqe hinuä yasämä äqunätä, naqä-qakuänänjä du qänaknä iqä iqu, iinjä ma. Goti Iqueqä kukŋuä-suqä iqu, ikikinyänjä eä, suqä quvqä iquesa inequtawatquänä. Inji ämaqä iinjä hui mimäuqä danä, a yänänäqŋqä äqätä, qänaknä itŋqä iquenji, Goti Iqu, ämaqä iqueqä wäunui, äŋguä imäquänä. ²⁶ Ämaqä hŋqu, “Nyi Goti Iqueä äwiŋqä du qänaknä iqunqä” kŋuä äme, iqu iqueqä manji äŋguä mäminqä iinjqe, iqueä-kiuä quanqä ätnätä, Goti Iqueä äwiŋqä du qänaknä itŋqe, ii hinji itqäuä. ²⁷ Goti neqä Apiqueä hinuä iqinji, Iqueä äwiŋqä dunä qänaknä jänänänjä iqe, ii tiinjä. Apäkä qokä äpäkonqä, ymeqä känäqä-känunja

äpākōŋqä äpmeŋuwi, qunqä kŋuä ämetanä, haŋä-iqä metqätanquwä iuŋi, yätamakqä vquatuŋque. Itanğa huizi, suqä quvqä qua täutanjä iqu ne kiyä inatmäkqänqce, Goti Iqueä hiŋuä iqinji kiyä mätqä tqäuqŋqce, neqä qanä uwqce, äŋguänänjä miŋquatuŋqueqä.

2

Ämaqä huiuŋi himäqi ämipu, huizi duŋi tuwä ämäupu, miqä iqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, he neqä Jisasi Kraisi, yoqä naqä-tänjä Iquenyqä quuvqä eqiyänuwi, he ämaqä huiuŋi äŋguä ämipu, huizi duŋi tuwä mäwiyyä pambu. ² Ämaqä qäkämä äŋguänänjä imäknä, anqä hipae hiŋqä hŋqu, heyaqä anä aquväqŋqce hemeqanğa, ga ämaqä nätmatqä maeqä, qäkämä äqäyäkŋqä imäkŋqä hŋqu, iqu-pqce heyaqä anä aquväqŋqce inä hemenä. Ga inğanji he äänä ipŋqce? ³ Iwä iinji, he ämaqä qäkämä äŋguä imäkŋqä iqueni, äŋguä itquepu, “Yquvanä äŋguä täu pmayä” tupŋqäta? Itanğa ämaqä nätmatqä maeqä iqueni, “Nänqäqä pämä ätqäuqäti, pämä tqävä. Ä nyaqä yukä yäpä täqi quamä äpmeqäti, quamä pmayä” tupŋqäta? ⁴ He suqä iinjä itqäpi, ii he hiqä kŋuä iuta, hiqä-hiuä iwäsäupu, suqä asä iquenyä mitquatŋqä itqänä. He, ämaqä iwäsäuqä-qu eä, ämaqä duŋi, iqueqä kŋuä indqänqä quvqä duta iwäsäutuŋqä-panuenji.

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätŋqäuä, qätä nyipu. Ämaqä qua täuŋi nätmatqä maeqä eänuwä ii, Goti Iqu qu ae quuvqä heqiyqä naqänänjä-tänjä eäpu, äŋguä pmeqänqä ätekqce. Ämaqä, Iquenyqä kiinjä äwinyätŋqä iquauŋqce, “Qu nyaqä miqä iu pmeqänqceqä” ätenqce, ämaqä qua täu nätmatqä maeqä eänuwä ii-pqce “Inä pmeqänqceqä” ätekqce. ⁶ Iqu iquau qäyä ätekqänqä, he qunji womba ipŋqä itquetqänä. Kŋuä mapu! Heŋi ekittqiyäpu, haŋä-iqä etapäpu, kukŋuä metpŋqä duŋqce, tqukua ämeqepäma äwätqänä? Suqä iinji, ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäqua etquetqänuwi. ⁷ Goti Iqu heŋi, Kraisi Iqueqä yoqä äŋguänänji enyuätqä-qce, ga yoqä iuŋqce, kukŋuä quvqä ätäpu, quinjji tqukua imäkätqänuwi? Ii ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäquayi.

⁸ Neqä Ämineyqä Iqueä kukŋuä-suqä naqä hŋquenyqce, bukiuŋi tuwanuä tii ätätä äqäkqce. “*Tqä-täunqä äkinyätŋqä-pa, ämaqä huizi duŋqä-pqce inä kinquätŋqeqä.*”^{*} He kukŋuä-suqä iqueni, aanä naqä-qakuänänjä itqäpi, he jänänänjä dunä itqänä. ⁹ Iinjä qäyä etanği, he ämaqä huiuŋi, äŋguä ämipu, huiziuŋi, tuwä mäuqä eänuwi, he suqä quvqä imäkqä. Iwä kukŋuä-suqä iqu, “He suqä qui imäkqä-quenjqä” ätätä ämetquenä. ¹⁰ Ii tiinjä etanği. Ämaqä hŋqu kukŋuä-suqä eeqänänjä duŋi qänaknä itä, hŋquenä ävausqce, iqu ämaqä kukŋuä-suqä eeqänänjä iuŋi, ävausqä enqä-panjä iquvi. ¹¹ Goti Iqu tii ätkqce. “*Qokä-apäkä ämanqce, huizitä huiwi yanä mikiqä ipŋqeqä.*”[†] Itanğa iqu tiinjä-pqä inä ätkqce. “*Ämaqä pizqä mapäsqä pambiyä.*”[‡] Iwä ämaqä hŋqu, apäkä huisä, huiwä yanä mikiqä itqä-qce, iqu ämaqä pizqä äpäsqce, iqu ämaqä kukŋuä-suqä eeqänänjä iuŋi, ävausqä-quvi. Ii enqä-panji, he ämaqä huiuŋi, äŋguä ämipu, huiziuŋi, tuwä ämäuqä eänuwi, he kukŋuä-suqä ävausqä-quenji.

¹² Goti Iqu kukŋuä-suqä, ne suqä quvqä iquesa inequtawatqä ditänji, neqä suqce iwäsäuniqce. Inji he kukŋuä ätäpiyä iu, wäunuä ipiyä iu, nätmatqä äki-äkitanjä imäkŋqce, he kukŋuä-suqä iinjä iuqä yäpä iqä pmetanquwiŋqä kŋuä yasämä indqänqŋqce. ¹³ Ii tiinjä itanği. Ämaqä

* 2:8 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 2:11 Anqumä Itmakqä 20:14 ‡ 2:11 Anqumä Itmakqä 20:13

hŋqu, hŋquenyqä qeqä matmäkqä imitätqe, Goti Iqu iwäsäutqängani, Iqu ämaqä iquenyqe, qeqä matmäkqä yäniqe. Mä ämaqä, huizi dunqä qeqä ätmäkmitätqä iqu, iwäsäuqängani, iqu ämäwqätäuniqe.

Quuvqä heqiyqä dunqä wäunüä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe

¹⁴ Nqä nyämaqäüä, ämaqä hŋqu, “Nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänänä” ätätä, iqu suqä qäyunä miqä itŋqe, iqueqä Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqe, qäyuta? Quuvqä heqiyqä iinjä iqueni, aŋgumä hänjä iqumuatäniqäta? ¹⁵⁻¹⁶ Tasi-gua, nanyi-napqa hui qäkämä aanjä eä, ymisanjä dänqä itqätanguti, ga hesanjä hŋqu kuknuinä, “Goti Iqu aŋguä ikimäkqanguti, si äwqä-qeiqä inqä äpmanä, dnä emäknnä, ymisanjä dänqä miqä pmetätŋqä änyingiyä” ätuätqä-qe, nätmatqä äwa itangqenqe, mäwqä iqäqe, iinjä qäyuta? Oeyä. ¹⁷ Quuvqä heqiyqä-pqe, iinjä. Quuvqä heqiyqä dunqä wäunüä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe.

¹⁸ Itanga ämaqä hŋqu, tii tuänqiyä. “Ämaqä hui quuvqä eqiyäpiyitani, hänjä pmapŋqe. Hui suqä aŋguä du imäkäpiyitani, hänjä pmapŋqe.” Iqueni, nyi kima tii tumä. “Si, suqä aŋguä du mimäkquki enqe, si quuvqä eqiyätqäninqe, nyi näqŋqe äänä hemqe? Mä quuvqä heqiyqä nyaqe, suqä aŋguä iqu qäsä enqe, ii ämäkätqenqiyä.” ¹⁹ Si quuvqe tii äyä eqiyätqänä. “Goti Kiqä-kiuänänjä Iquvqä.” Ii aŋguä etangqä-qe, dnä quvqä iqua-pqe, quuvqä asä ii eqiyäpiyä-qe, iqua zä kiinjä ipu, yäunüä-yäunüä itqänjä. ²⁰ Ämaqä hŋqu quuvqä eqiyätä, wäunüä mimäkqä etangutqe, iqueqä quuvqenä heqiyqä iqu häukui maeqe. Ämaqä mnauä guä maeqä iquki, kuknuä iqueqä qakuinqä näqŋqä hisŋqä kingangutqe, qätä wi. ²¹ Aingani, neqä awiqu Aprähämä§ iqu, Goti Iquenyqä hiqäva imäkätŋqe, iqueqä ymeqä Aisakä iqueni, hiqäva-imäkqä ttawä haqeqi äwäteqangqenqä, Goti Iqu iqueni, “Ämaqä jänänänjukuiyqä” ätukqe. ²² Iunji hinüä äqunänjä? Iqueqä quuvqä heqiyqä dutä, ga iqueqä wäunüä iqä ditäni, qäquaqu naqä-huinyä äwiqetani, iqueqä quuvqä heqiyqe, naqä yäüä ekqe. ²³ Goti Iqueä bukä iunji, “Aprähämä iqu Goti Iquenyqä quuvqä heqiyätqätangi, Goti Iqu iquenyqe, ‘jänänänjueqä’ ätkqeä” ätä äqänänqe,* Aprähämä iqu Aisakä iqueni i imäkqanga, häukui äqäkqe. Ga “Aprähämä iqu Goti Iqueqä käyamaqä-queqä” ätnä.

²⁴ He qätä ae äyä äwiyqä. Quuvqä heqiyqä iinänqe, Goti Iqu ämaqä hŋquenyqe, “Iqu ämaqä jänänänjueqä” matqä danä yänä. Iqu suqä aŋguä itqätanguti, ga Goti Iqu iquenyqe, “Ämaqä jänänänjueqe,” qakuä iuta tänä. ²⁵ Ga apäkä Leopä, mbqä metŋqä huiwä yanä vqä ii, ikqä-panjä iinjä. Ämaqä Josua iqu hinüä tämaqä iynqä ändowatkqä iquaquni, ii yeeqä ävätmetä, hänaqä hui-mända ändowatätä ikqenqe, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Jänänänjuyqä” ätkqe. ²⁶ Huiwiqu quuvqä maeqe, ii pizqä ae eä. Ii enqä-pa, ämaqä hŋqu, suqä aŋgui mimäkqä, quuvqä dinä eqiyätŋqe, iqueqä quuvqä heqiyqe, ii pizqe.

3

Suqä waqiyä miqä danä, tewi aŋguänänjä miŋqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti Iqu suqä du iwäsäutqängani, näqŋqä-vqä iqueni, iqu hänjä-hänjä mämäneyqä yäniqe. Ga hesani kuapanänjä

hɲquenä, “Nyi näqɲqä-vqänqä emqänä” kɲuä mämeqä pambu. ² Hea kuapänänänɲani, ämaqä eeqänänɲune qämä-qämä itanä, nätmätqä kuapänänänqä waqiyä, suqä quvqä du äqutäumautuɲque. Mä ämaqä hɲqu iinɲi miqä, iqueqä tewi äɲguänänɲä äminyätɲqä iqu, iqu iqueqä yukä-hipa-pqe äɲguä iinɲä eä, ikikinyänɲä-queyi. ³ Tewi, tiinɲä enqä-payi. Hosi, qu qani ne änenyätanɲqä du upɲqenqe, quvaqä maɲä duɲi ainqä wänqä hmbu äyä äktävetuɲque. Quvaqä maɲä duɲi ne ämitaqä dutani, hosi naqä-queɲi inɲi-inɲinɲqä mäwqatatuɲquänä. ⁴ Yimba-pqenqä kɲuä mapu. Naqänänɲä eä, yuɲuä naqänänɲä iqu miqanɲi äwätɲqä-qe, inɲi-inɲinɲqä mäwqatqä ipu, aanɲä quvqä wänqänänɲäpiyi. Iwä yimba miqä iqu, inɲi wätɲqä winɲanɲi, nätmätqä wänqä ipinɲi inɲi ämaiqaqe, ga inɲi wänä. ⁵ Ga tewä ii-pqä, asä iinɲi. Huiwitanɲä nätmätqä wänqänänɲäpu eäqä-qe, ipu hɲgisa itä, kiqä yoqe haqä yätu ämaenätqä. Tä tmɲä wänqänänɲä hmbisanɲi, qoä-qamqä* naqänänɲä huii tä ämänyätä, nätmätqä eeqänänɲi tä nätnqä dɲnqe, kɲuä mapu. ⁶ Ga tewä ipu, tä piyi. Ipu neyaqä yukä-hipa iutanɲä hmbu eäqä-qe, suqä quvqä huitanɲä-huitanɲä imäkätä, huiwä duɲi, eeqänänɲä quvqä kiyä imätmäkätä, ga quuvqä hänä-pmeqä iunɲi, tä enqä-pa evätäutqäüä. Tä ii, kiqä penqä iqueqä tä mäeusqä sqä dutanɲä te. ⁷ Ämaqe, qu hiveqä-yaqueqä, yɲɲä-tänɲä, qämäkä, huänɲä-hämapäkä, guäkiqä imäkquwi, qu qänaknä ipnä. ⁸ Mä tewi guäkiqä imäkqä-pqe, aanqe. Tewä ipu, kukɲuä quvqä duɲnqe a makiqätɲqä danä yänä. Nätmätqä quvqä, ämaqä pizqä imäkqä di maɲguä ämnä. ⁹ Tewä asitänɲi, neqä Goti Apä Ämäneyqä Iquenyqä ‘änɲuiqä’ ätätanä, ga anɲumä tewä asitänɲi, ämaqä Goti Iqu Iqueqä-kiuä enqä-panɲä imäkkqä duɲnqe, kukɲuä qui imäkqä ätätuɲque. ¹⁰ Tewä asä iquesanɲi, äɲɲuinɲqätä, qui imäkqenɲqätä, qäquaqu ätimäutqä. Nqä nyämaqäüä, iinɲi quvqe qä. ¹¹ Eqä esquä asiquesanɲi, eqä äɲɲuitä, zä iqetä qäquaqu mapqä yänä. ¹² Nqä nyämaqäüä, zä-eaqi, zä-olipqä häukui qiyäniqi? Itanɲa guä-wainqä-pqe zä-eaqä häukuä qiyäniqi? Itanɲa eqä esquä, zä iqä äpätɲqä di, anɲumä eqä äɲɲui mapqä yänä.

Suqä, kɲuä äɲguä iwäsäuqänqä, haqä yätuta mapiyä

¹³ Ämaqä hesanɲä hɲqu, suqä, kɲuä äɲguä iwäsäuqetä, näqɲqä äɲguänänɲitä ämeqä-qu sätäti, ga iinɲä iqu, iu qänaknä itä, iqueqä yoqe haqä mämaenqä danä, iqueqä qani äɲguänä ikiquätɲqä. Iwä ämaqä-pqe, ique äqumbiyi, iqu iinɲäqu äyä etanɲuti qumbɲqenqä. ¹⁴ Mä he ämaqä duɲqä äwqä quvqä enyätä, himä quvqä imäkäpu, yoqä naqä haqä yätunɲi hiqä dinä witɲqä itqänɲuwä iquenä, hiqä näqɲqenqä naqä-naqä ipu, naqä-qakuä duɲi makittqiyeqä iqäpɲqä. ¹⁵ Näqɲqä iinɲä ii, qäukuä yätutanɲä maetqe, kiqä qua täutanɲä eä, ga Goti Iqueqä Dɲä Iqu mäwqä danä, ämaqe qä yäpä imda, dɲä quvqä iquauqä näqɲqä enqä-panɲä eä. ¹⁶ Ämaqä, ämaqeunqä äwqä quvqä äwinyätä, yoqä naqä haqä yätunɲi quwqä di, maembɲqä ipiyä-tänɲä ii, quämä yasämä mäpmeqä danä, suqä quvqä äki-äkitanɲi, imäkqäpnä. ¹⁷ Mä ämaqä, suqä, kɲuä äɲguä iwäsäuqänqä, haqä yätuta ämepiyä-tänɲi, kiyä mätnqä hɲjua mamäkqä eä. Iwä ämaqä huizi ditä äwqä naqä-hɲqunä inqänqä imäkäpu, qeiqi itquepu, qätä ipu, ämaqä duɲqä qeqä tquanɲuti äɲguä du iwimäkäpu, ämaqä eeqänänɲä duɲi suqä asä inä itquepu, suqä äɲguä duɲqä maɲinä matqä

* 3:5 Jemisi iqu ‘qoä-qamqä’ maqiyqä ikqe. Iqu ‘qäuqä’ äqäkqe.

ipu, iqäpnä. ¹⁸ Äwqä naqä-hñqunä inqänqä imäkätqänuwä ii, äwqä naqä-hñqunä imbu, suqä ängüä jänänäni quuvqä tämni imäkpäpnä. Ymisanjä häukuä ängüä äqäyqä enqä-pa, ängüänänjä dinä mitimäunä.

4

Qua täunjuunqä näueqä mimäkqä, Goti Iqueä yäpä imä pmeqenqä

¹ Heyaqä awä iqini, kuknuä näni-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqänuwä, qakui squäpisa timäutqäuä? Suqä iinqä henqä di, heyaqä äwqä imni, mäkä qiyänganguwä iuta, maeqä inä? ² He hnjuanqä kiinjä enyätangqä-qe, mämeqä danä itqänuwä. Iwä iinji, pizqä päsqä dunqänä ipu, kuknuä näni-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqänuwä. Nätmaqä he enyätangqä isua, mämeqä danä ipu aanqä eänuwä, he Goti Iqueni yatnqä mäwqä itqänuwä. ³ He yatnqä vqanguwängani, mämeqä danä itqänuwä, knui qäyasäqi ämapiyänga vqanguwä dutayi. Knui, äwqä yeeqä inqä hiqä iunqänä hiyätangi iyi. ⁴ Apäkä qokiquau äväma ikitqänuwä-pa, he Goti Iqueni ii itquetqänä! He änyä maqñqäta? Qeqä etqe, nätmatqä qua täunjuunqä etqäqe, ii Goti Iquenyqä äwqä wiunqä-tänji. Iwä ämaqä hñqu näueqä qua täunjuunqä imäkqe, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä wiunqä tänjä-qu imäkñgi. ⁵ Goti Iqueä bukä iunji, kuknuä tii ätnä. “Goti Iqu quuvqe neyaqä yäpä tämä äpmuateänqä dunji, hñgi ikiqänqä mäwqatämäuqä, ne Iqueqänä hiatunqä kiinjä äwinyä.” He iinqe, hñgi ätnänä knuä eyä? ⁶ I iäqäqe, Goti Iqu qeqä imänqeuta, hñgi nätapqä di, aanjä naqänänji. Iwä Goti Iqueä bukä iunji, kuknuä tii äyä ätnä.

*“Goti Iqu, ämaqä yoqä naqä maenganguwä dunqe miqä itä, mä ämaqä yoqä naqä mämaenqä iqanguwä iunji, Iqu iquauñqe, qeqä imänqeuta hñgi vänä.”**

⁷ Iinjuñqe he Goti Iquenyqä ipu, Iqueuä yäpä iqi iqäpnqe. Setänä iquenyqe yänänäñqä tqäpnqe. Iwä iqu iqi mikiqä, zä wänä. ⁸ He Goti Iquenyqä qäqiqi pññqe. Ga Iqu henyñqä qäqiqi pätnqänä. Knüä hñquaqu-hñquaqu ämapu, suqä quvqä iqä iquenä, hiqä hipainji, asnjä huätä äqiyämäupu, hiqä qeqä-quuvqä imni, ikikinyänjä imäkmbu. ⁹ Hiqä suqä quvqenqä änä maemänqä iqäqe, huäqä-hunqä ipu, ka ipu, knuä qäpnqe. Tä säwqä itqänuwä ii, huätä ätnämäupu, ka ipu, knuä qäpnqe. Yeeqänä itqänuwä ii, huätä ätnämäupu, äsmanquenä pmetpñqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueuä hñjuä iqini, yänji-yänji miqä-quenä, hanjuä pmetpñqe. He ii iquwi, Goti Iqu he yänji-yänjinyä ipñqä emäkänä.

Hesanjä hñquauñqe, kuknuä quvqä hui matqä iqäpnqe

¹¹ Nqä nyämaqäuä, hesanjä hñquauñqe, kuknuä quvqä matqä iqäpnqe. Ämaqä, hesä quuvqä anä eqiyätñqä hñquenyqä kuknuä quvqä ätätä iqueni iwäsäuqe, ii iqu tii iqi. Iqu Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä kuknuä quvqä ätätä, ga kuknuä-suqä iqueni iwäsäuqi. Iinjä iqe, iqu kuknuä-suqä iqueuä yäpä iqi mäpmeqä, ique iwäsäuqä äpme. ¹² Kuknuä-suqä-pqä imäkätä, eätä, iwäsäuqä-pqe, Kiqä Hñqunäyi. Goti ämaqä dunji, hñjä iqumuatqä-qu, ä qui imäkqä-qu, Qäquvi. Iinjä enqe, ga ämaqä huizi dunqä kuknuä ätätänä iwäsäuqe, tqukiyi?

Hiqä yoqe haqä ämaenjuwi, ii aanjä suqä quvqe

¹³ “Tänğanä-qe, awinğanä-qe, anjä-himqä naqänänjä hñquenyqä äwätmä, quväukuä äpmamä wäunjuä itmä, mbqä kuapanänjä-tänjä himqänä” ätätqänuwä iquenä, tänğanji nyi qätä nyipu. ¹⁴ Inji, he hiqä

* 4:6 Quamä-pmeqä 3:34

awinḡa pmeqä dunḡe, änyä maḡḡqä enä. Hiqä quuvqä hanḡa-pmeqä ipu, qaquvqä zinuitä äwitä, maḡänä hma eqä-pa iinḡi. ¹⁵ He tiinḡa tḡḡḡe. “Naqä Iqu äwinyätanḡutḡe, ne hanḡa yḡänä äpḡmenä, nätmätqä ne knuä äḡenḡuä ii, imäkḡäwḡä-quneyḡä” tḡḡḡe. ¹⁶ Mä he, “Ne nätmätqä naqä ii imäkänḡunä” ätäpu, hiqä yoḡe haqä ämaenätḡänḡuwi. Suḡä hḡḡisa iinḡa iḡe, ii aanḡa quvḡe. ¹⁷ Iinḡḡe, ämaqä hḡḡu äḡḡuä imäkḡä dunḡe, näḡḡḡä yasämä eäḡä-qe, iqu ii miḡä iḡäḡe, Goti Iqueä täḡänḡisanḡi, ämaqä iqu, suḡä quvḡä-tänḡe.

5

Ämaqä nätmätqä aanḡa kuapä-tänḡa iqua, hanḡa-iḡä naḡänänḡa ḡapḡḡäuü

¹ Ämaqä nätmätqä aanḡa kuapä-tänḡa iquenä, täḡḡanḡi ḡätä nyipu. Suḡä hanḡa-iḡä naḡänänḡa hemetḡḡä iḡäḡe, knuä zä-zääḡä ivḡänäpu ḡäyḡḡḡḡe. ² Heyaqä nätmätqä kuapänänḡi ae pizḡä itä, kukuinḡuä iḡäḡe. Heyaqä ḡḡḡä ḡuäḡä ḡäkämä äḡḡuänänḡi, imätanḡuä ae äḡḡḡe. ³ Heyaqä ḡolḡä-sua, silpa-sua, ikukua iwiḡe. Iwä ikukua iwiḡä di, ii heyaqä suḡä quvḡe ätnänḡäḡi äḡaetä, ga heyaqä huiwä iquenḡi, tä enḡä-pa henänḡe. Yquayä ḡḡḡä kuapänänḡi, hea yäpaki ae ḡäḡi hetḡätanḡa äḡäḡumuatätḡänḡä. ⁴ Hinḡuä ḡumbu. Ämaqä heyaqä wäunḡuä du yḡisanḡä emiyätḡänḡuä iuḡä ḡḡḡe, ḡäyunä mimäkḡä iquwä ḡḡḡä iqu, Goti Iqu kima etḡuetḡḡä tääḡä ätätḡäuä. Ga wäunḡuä heyḡä iquauä zä-zääḡä tḡe, Naḡä Yänänäḡḡḡä Eeḡänänḡä-tänḡä Iqueuä ḡätä huä dunḡi, ae äpaquvḡe. ⁵ He hea ique-ique qua täunḡi, nätmätqä kuapä-tänḡä eäpu, yeeḡänä iḡäḡanätḡänḡä. Yḡisanḡä änäpu, kätä nänyuämäutḡätanḡuwanḡa, hea he pizḡä emäkḡä iqu, ae ḡeyi. ⁶ He ämaqä suḡä quvḡä miḡä, jänänänḡä iḡä dunḡi, kukḡuä ämitäpu, pizḡä äḡäyäpäsäpu itḡänḡuwä-qe, qu henyḡe hoptäwä miḡä itḡänḡuwi.

He hanḡa-iḡä äḡepiyä-qe, ḡundḡändḡä miḡä ḡḡepḡḡe

⁷ Nḡä nyäḡaqäuä, he hanḡa-iḡä ḡäyä äḡepiyä-qe, Naḡä Iqu äḡḡänḡanḡä ḡundḡändḡä miḡä hinḡuä äḡumbu ḡḡepḡḡe. He näḡḡḡä äyuä. Ämaqä wäunḡuä-tänḡä iqu, yḡisanḡä naḡä yäuä äunyḡḡḡä hinḡuä äḡunä äḡḡḡanḡanḡi, “ḡiyä ḡiyänḡutiyä, äänä yänḡutiyä” tä, ḡundḡändḡä miḡä, iqu ḡeiḡi hinḡütänä äḡunä ḡḡetänä. ⁸ Iwä Naḡä Iqueḡä äḡätḡḡe, ae äḡätä ḡäḡi äwiḡäḡe, he-pḡḡe hanḡa-iḡä ḡäyä äḡepiyä-qe, ḡemä ipu, ḡundḡändḡä miḡä, hinḡuä äḡumbu ḡḡepḡḡe.

⁹ Nḡä nyäḡaqäuä, hesanḡä hḡḡuauḡḡe tuwänḡi kukḡuä ḡatuwänḡḡä ḡambu. Kukḡuä äḡetätä iwäsäuḡänḡä-tänḡä Iqu, ae ḡäḡi näwi imäkḡnä ätḡäuä! ¹⁰ Nḡä nyäḡaqäuä, ämaqä, kukḡuä awä-tḡä hinḡuiḡändḡä iqua, iminḡuwinḡä knuä ḡapu. Qu Goti Iqueuä yoḡenḡä awä ätḡiyänḡanḡi, hanḡa-iḡä quvḡä äḡepiyä-qe, qu ḡundḡändḡä miḡä iminḡuwi. He qu iminḡuwä iu äḡunäpu, ii iḡäḡḡe. ¹¹ Hinḡuä ḡumbu. “Qu suḡä hanḡa-iḡä iinḡi ḡäyä äḡepu, yänänäḡḡḡä ätḡäuwa äwätḡänḡuwi, qu äḡḡuänä ḡḡḡä-quayḡä” äyä ätätunḡe. He Jopä iqu hanḡa-iḡä äḡetäḡä-qe, yänänäḡḡḡä ätḡäuwa wätḡätanḡi, hitunḡuändḡänḡi Naḡä Iqu nätmätqä äḡḡuä äwikḡenḡe, näḡḡḡä äyä enä. Naḡä Iqu nenyḡä huäḡä äwunätä, ḡeḡä äwimänätḡäuä.

¹² Nḡä nyäḡaqäuä, kukḡuä, huiziu äḡäwḡätänḡḡä iqu, he tii miḡä ipḡḡe. He “Nyi naḡä-ḡakuä äktḡänä” ätäḡiyänḡanḡi, he hḡḡeä yoḡenḡä ḡatḡä iḡäḡḡe. ḡäuḡuä iqueḡänḡḡä, qua iqueḡänḡḡä, ä hḡḡuä-hḡḡuanḡḡä ḡatḡä iḡäḡḡe. Naḡä Iqu kukḡuä äḡetätä mewäsäuḡänḡe, he “ḡḡḡä” ätḡuwi, “ḡḡḡä” dunä tḡäḡḡe, ä “Oeyḡä” ätḡuwi, “Oeyḡä” dunä tḡäḡḡe.

Ämaqä jänänänjä iuä tääqä tqä di, aanjä yänänäqñqä eä

¹³ Hesanji tqu-tqu hanjä-iqä ämetñqä sätäti, iqu Goti Iquenyqä tääqä tätñqe. Hesanji tqu-tqu aquvänä itä äpmetäti, iqu Goti Iquenyqä apqä ätätä, Iqueuä yoqe haqä mamäquätñqe. ¹⁴ Hesanji tqu-tqu täñä-yaqä-tänä äpmetäti, iqu quuvqä heqiyqeu miqä iquauñi, tääqä tuätumetñqe. Iwä qu iqueni, olipqä eqä aowi äwiqatäpu, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä tääqä tñqe. ¹⁵ Qu yatñqe, iquenyqä naqä-qakuä quuvqä eqäpu iquwi, Naqä Iqu iqueni äñguä iwimäkätä ävauqumuatänä. Ga iqu suqä quvqä imäkmitätqe etanğutqe, Naqä Iqu iqueqä suqä quvqä iñi, huätä ämuämäutä, äwqä hanjä inyänä. ¹⁶ Iñä enqä-qae, suqä quvqä diñqe, “Nyi iñä itñqe” awä ätnäpu, Goti Iqu äñguä emäkätñqä diñqe, he Iquenyqä tääqä tqäpñqe. Ämaqä jänänänjä iquauä tääqä tqä di, hanjä maetqe, aanjä yänänäqñqä eä, wäunjä itä häukuä qäyänä. ¹⁷ Laisa iqu ne enqä-pa iñäqu eäqä-qe, qua iunji piyi maqiyqä yätñqe, iqu tääqe enyqä itä, matqä iänqe. Ga piyä maqiyqe, quväukui 3, qanui 6 äpäwänqe. ¹⁸ Ga iqu anğumä tääqä tqanji, qäukuä iqu piyä mequatäwatqanji, qua iunji ymisanjä ekqe.

¹⁹⁻²⁰ Nqä nyämaqäüä, hesanjä hñqu, naqä-qakuänänjä dunji, qäyunä mäpmetanji, ga hñqu iqueni, anğumä naqä-qakuinqä ätuma äpçäqe, ii iqu suqä äñguänänjä iqi. Kukñuä tqenyqe, kñuä äñguänä eyä. Ämaqä hñqu, suqä quvqä imäkqä hñquenyqä äwätä, iqueqä suqä di ävquatämäutñqä yätamakqä ävqäqe, ga suqä quvqä imäkqä iqueqä quuvqä ipu, äpäkoñqä dutanji hänjä iqumuatquänä. Iwä suqä iñä dutanji, iqu suqä quvqä kuapanänji, Goti Iqueuä hinjä iqi mäwiqä yätñqä imäkquänä.

1 Pitä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä hanä-iquä naqänänä metqätanquwä iquauñqä äqäkqe. Ii iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä iwimäkätñqä iñqä. Iqu qu kuknuä äñguä Jisasi Kraisi Iquenqä kñuä anqumä indqämbñqä ätukqe. Jisasi Iqu äpakonätä anqumä ävauqetani, Iqu anqumä päniqä iñqä kuknuä guä ämäsäuekqe. Inji iqu kuknuä guä ii ämäsäuekqenqä kñuä indqänäpu, Iqu äpqä iñqä hiñuä äqämbu pmeñqe.

Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, hanä-iquä mapnä. Ii naqä-qakuä etanqä-qe, ii iquauqä quuvqä heqiyqä iunji, yamwiqä vätnqä iunqä wimenä. Iinjä etanji, Kraisi Iqu anqumä äpätqänqanqe, qu quuvqä yänänäqñqä hiqäpñqe. Itani hea inqani, qu kima äñgui mapnuwänqe.

Pitä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Pitä ämaqä Jisasi Kraisi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunä, he qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ekqä iquenqä nyi tuwanuä tiñä äqiyqä. He anä-himqä naqä-qakuä hiqä maitanji, qua Pondisi iu, Galesiya iu, Kapatosiya iu, Eesiya iu itanqa Bitiniya iu äpmakäwänquwä iquenänqe. ² Goti eeqänänjuqä Kaniqu, nätmätqä änä timäutñqä iñqä näqñqä eä, atäunüä heyqanji, Dñä Äñguä Iqu, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä hipñqä emäkkqe. Iinjä etanji, he qätä äwiyäpu qänaknä ipu, itanqa he äñguänänä hipñqä, Iqu Jisasi Kraisi Iqueä hanqetä emñqäyqänqä atäunüä ekqe. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, aanä kuapänä etapquä.

Hänä-pmeqä äñguänäñi, qäukuä yäñi äwiñqenqä

³ Ne Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä matnämäuatunqe. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Iqu eä, Iqu Iqueqä Kaniquvi. Iqu nenyqä qeqä ki-inä natmäkätñqä-qae, neñi änyä-hänji änanyquäqe. Iqu Jisasi Iqueni, qua buta hänä ävauqumuatkqeta, ne änyä-hänä iñji, nätmätqä äñguänänä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqñqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämenä, hiñuä äqänänä pmetatunquä, änanyquäqe. ⁴ Nätmätqä äñguänänä iñji, Goti Hanjuwä Iqu hiyaqñqä qäukuä haqä yätu ämitqäüä. Qäukuä yänjiñi, nätmätqä iñji, qui mimäkñqä itä, pizqä miqä itä, qäpu maeqä yäniqe. ⁵ Heñi, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqä dñji, qui mimäkñqä danä ipñqä, hänä iqumuatkqä dñqä ämeyänä. Hänä iqumuatkqä, ae näwi, ätnänäqi yäpakänqa timäunä.

⁶ He iñqe aanä yeeqä naqänänä äyä itqänä. He tänqani hanä-iquä huitanä-huitanä etapätqätanquwi, qäyä ämepu, hanä-iquä iñji hñganqä mämeqä danä, yeeqä yqänä itqänä. ⁷ Hanä-iquä iñji, qu mbqä golqä yamwiqä tä du häkiyä äyäqiyätqänquwä-pa, heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä eyätä, ii emetqäüä. “Naqä-qakuä mbqä golqä tiyä, hui tiyä” tpu, yamwiqä tä du häkiyä qäyä yäqäpñqä-qe, qui imäknäniqe. Heyaqä quuvqä heqiyqe, mbqä golqä qui mimäkñqä äñguänänä ämitqänquwä dñji, ämäwqätäüä. Ga heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä iñji, ti-inä mänätquequänä. Jisasi Kraisi Iqu, hiunji yäpakä ätnänäqi äti

ätimäutäqängäni, henyqä yeeqä naqänänjä itä, yoqä naqä etapätä, yäniqä iinjce. ⁸ Hiñuicändä, tängatäñi, he Iqueni hiñuä mäquñquä ipiyä-qe, hiqä äwqä imñi, he Iquenyqä henyätängi, quuvqä eqiyäpu, yeeqä naqänänjä äyä itqänjä. Yeeqä iqä iñi, aanjä naqänänjä, ämaqäpqa hñqu, “Iinjqä-iinjce” änä mätqä yänä. Ii yeeqä inqä qua täñi, näwinyä eeqänänjä ämäwqätäuä. ⁹ He hiqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanguwiñce, ga Goti Iqu henji, anqumä häñä emäkäqumuatätqätangqenqä, he yeeqä iuta itqänjä.

¹⁰⁻¹¹ Häñä iqumuatqä tquenyqce, Kraisi Iqueqä Dñä Iqu, hiñuä-tqä iquau änyä, “Kraisi Iqu hanjä-iqä huitañä-huitañä ämetä, itanga qänakndani, Iqu yoqä naqä meniçeqä” awä näwi ätumiñce. I tuätqätanga, iqua, “Goti Iqu henji, Iqueqä äwiñqä duta suqä äñguänänjä emäkäniçce-qe” hiñuä ätmiñuwi. Ii ätäpiyä-qe, qu näqñqä äñguä mapñce, “Iqu äkñga äpätä, squäsua timäunqutiyä” tpu, qävqä yasämänä imiñuwi. ¹² Qävqä i iqanguwänga, Goti Hanjuwä Iqu iquauñi, kukñuä iinjä ätäpu, yätamäqä quwqä-quwä imbñqä maetqce, he heyätñqä iinjä ämotquakqce. Tängani Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dñä Äñguä Ique qäukuä yätuta dowatämepqangi, ga Iqueqä yänänäqñqetani, ämaqä kukñuä äñguä we-huñqä-täñi, awä-tqä iqua, Goti Iqu anqumä häñä equmuatqäqenqä, ae awä äyä etätqänuwi. Iinjce, enätqä iqua-pqce, näqñqä mapñqä äwinyä.

Goti Iqu Ikikinyänjä-qu enqä-qae, ne-pqä e pmeqänqä

¹³ Iinjä etangqä-qae, he hiqä kñuä indqänqce, wäunüä iqäpñqä indqänäpu, hui äpipu hiñgi päkäpäkä miqä danä ipñce. Nätmätqä äñguänänjä, Jisasi Kraisi Iqu ätnänäqi äti timäuqanqga Goti Hanjuwä Iqu etapäniqä iunqä, kñuä yänänäqñqä iqä ämepu, hiñuä äqambu pmepñce. ¹⁴ He ymeqä qätä ipu, qänaknä iquenjä-qae, he änyä maqñqä qämä-qämä ipiyänqga, qänaknäñi enqä hiqä du imiñuwä-pa, miqä danä ipñce. ¹⁵ Ga he tääqä etätmeqä Iqu, suqä ikikinyänjä imäkätñqä-pa, he-pqce iunä imäkqäpñce. ¹⁶ Nyi iinjä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, “Nyi suqä ikikinyänjä imäkqunä enqce, he-pqce asä iinjä imäkqäpñqeqä,”* tnätangi i etqä.

Goti Iqu, mbqä naqänänjä itä, neyämakqenqä

¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä yoqä naqe, himä-huiwä iuta minewäsäuqä yänä. Iqu ne hñqunä-hñqunä, neqä suqä imäkätunqueta, asänä newäsäunä. He Iquenyqä tääqä ätäpiyänqani, “Apiqukiyä” äyä ätätqänuwi. Iinjä etangi, he qua täu yakuä äpmapiyänqani, Iqueqä yoqä naqenqä kñuä indqambu, suqä äñguä du pmepñce. ¹⁸⁻¹⁹ Suqä äñguä memäkqä, qui emäkqä, hiqä taqä-tawiqukua etapkuwä du pmetanguwänga, Iqu anqumä etmetñqä mbqä iqäqenqce, he näqñqä äyä ämenä. Silpa, golqä, nätmätqä quvqä qui imäkñqä iinjä itä, maetqce, Kraisi Iqueqä häñeqä itä, ne anqumä mbqä äneyämakqce. Iqueqä häñeqä mbqä iqänqce, mbqä dinä homä iqä eä. Kraisi Iqu, sipsipqä meqä, wätanqä yunqä squä hñjua maeqä, kiqä ikikinyänjä enqä-panä iinjä-quvi.† ²⁰ Qua tqce änyä etanga, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iquenyqä näqñqä eätä, atäunüä ikqä-qe, hiunji yäpakä tängani, henyñqä ätnänäqi äti imäkqi. ²¹ Iqu yätamäqä heyqangi, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, qua buta ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanqga, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqu äñguä emäkäniçenqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämapu, hiñuä äqambu äpmenä.

* **1:16** Hiqäva-imäkqä 11:45; 19:2; 20:7 † **1:18-19** A Täuqä 6:14; Hipru 9:14

Hiqä-hiuänqä enqä di, dnä huqä ii yqänä iqa uwqäpñqe

²²⁻²³ Täñgani, he hiqä quuvqä anä eqiyätqäñuwä iquauñqe, naqä-qakuä hiqä äwqä imda enqä dunqe, he naqä-qakuänänä du qänaknä ipu, akiyä äyä änyämänguwi. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä hänä hea ique-ique wiqä iqu, heñi änyä-hänä enyquäqe. Inji he hiqä-hiuänqä enqä di, qeqä-quuvqä yäpä imda enganguti, dnä huqä ii yqänä iqa uwqäpñqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä enyquäqä iqu, piikä vowä mäuqä iqtänji, asänänä ma. Piikä iqu, qui imäkñqä-quvi. Injäqe, Goti Iqueqä kukñuä iqu, qui mimäkñqä iquvi. ²⁴ Inñqe,

“Ämaqä eeqänäñi, qätaqä enqä-pa yäüä päpnä. Itanğa quwqä yoqä naqe, qätaqä hutqä enqä-pa äteyqiyäüänä. ²⁵ Injäqe, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, qäpu maeqä hea ique-ique wiqeqä” ätnä.‡

Kukñuä iqu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänä, he ae etätqäñuwä iquvi.

2*Suqä quvqä huätä vquatämäupu, Goti Iqueqä kukñuinqä kiinjä enquätñqe*

¹ Injä eänqä-qae, he suqä huiziunqä wiunqä iqä, suqä quanji iqä, wopqä ipu kukñuinä tqä, hiñuä quwä qñqä, ämaqä hui äkittqiyeqänqä, e imäkätqäñuwi, huätä vquatämäupñqe. ² Huätä e vquatämäupi, ymeqä änyä nandqä isua kñui, anjuinqänä ämenuwä-pa, he-pqe änyä imänguwi, kñui, quvqä maeqä anuä äñguänänä iquenyqänä mapñqe. Goti Hanjuwä Iqu hänä imäkäqumuatqä iunji, naqä yänänäqñqä änimänğa uwqäpñqe, he anuä Iqu änatapqä iunqänä kñuä indqänğpñqe. ³ He hiqä-hiuä, Naqä Iqueqä kukñui yamwiqä ipu, Iqu suqä äñguä Iqä-qu etanğqenqä näqñqä eänjuwi, ii iqäpñqe.

Jisasi Iqu, hikä hänä-pmeqä Iquvi

⁴⁻⁵ Naqä Jisasi Iqu, Hikä hänä-pmeqä Iquvi. Iquenyqe, ämaqä, “Hikä quvqeqä” tpu, hiñuinä qunätanğä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, qui mimäkqä, aanä äñguänänä Miqä-que äqunä, Iqueni i ätekqe. He Naqä Jisasi Iquenyqä päqtätanğuwänğa, Goti Iqueqä Dñä Iqu, he-pqe hikä hänä-pmeqä enqä-pa, Iqueqä anänqä emäkätqäüä. Inji he hiqäva, Goti Iquenyqänä imäkqä iquenä, Jisasi Kraisi Iquesani, hiqäva Goti Hanjuwä Iqu, “Oeyä” matqä itñqä dunä imäkqänqä. ⁶ Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tii ätnä.

“Häe! Hiñuä qumbu! Nyi hikä, qui mimäkqä äñguänänä miqänqä hñque ätemi, Sayonä iunji, anji hiqäva-imäkqä anä-zä enqä-panä, iquesa ämätqa peyqämqä äseqä. Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitani, äwqä hanjä-iqä mämeqä ipñqe” ätnä.†*

⁷ Inji quuvqä eqiyätqäñuwä iquenäuä hiñuä iqñji, Hikä Iqueni, qui mimäkqä äñguänä miqänqä-queqä. Injäqe, quuvqä maeqiyqä itqäñuwä iquauñqe, tiinji.

“Anä mätqä iqua, hikä quvqä etanği hiñuinä äqunätqäñuwä-qe, hikä iqu, anä a yänänäqñqä äqäyäqätäuqämenä.”‡ ⁸ Itanğa, “Iqu hikä äqutäumäupu, qua iqi päkñqä iqueyi.”§

Qu Goti Iqueä kukñui hñgisa itqäñuwitani, hikä äqutäumäupu äqäyäpäknätqänä. Inñqe, Goti Iqu, qu iinjä ipnuwänqä ätekqe.

‡ 1:25 Asayä 40:6-8 * 2:6 Qoqonä Sayonä, anä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. † 2:6 Asayä 28:16 ‡ 2:7 Apqä Bukä 118:22 § 2:8 Asayä 8:14

⁹ Inäqce, he, ämaqä Goti Iqu ätekqä iutanä himqce. He ämaqeu Miqä Naqä Iqueuätanä hiqäva-imäkqä yänä iquenji. He ämaqä huizi hñquenä maetqce, Goti Iqueqä ämaqä yänä-quenji. Goti Iqu heawiqä imda, Iqueqä we-hunqä naqänänjä iunqä, etma äpätä, he Iqueqä suqä änguänänjä iunqä awä tqäpnqä i emäkqce. ¹⁰ He naqä-hñqunä maeqä danä enjuwi, tängani he naqä-hñqunä eäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä enä. Goti Iqueqä qeqä imänqceuta yätamäkqce, mämeqä danä eäjuwi, he tängani ii ämenä.

Quuvqä maeqiyqä iquauä hinuä iqini, suqä änguänänjä iqäpnqce (2:11-3:7)

¹¹ Nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, he anä-himqä naqä-qakuä hiqä ma etanji, yakuä anä täu äpmapu, qanäqñqä iquenä, nyi he evauqumu-atätmä, tii etqä. Suqä quvqä dunqä evautä, heyaqä äwqä imñi mäkä äqiyäunjuwi, qu mämaequtäuqä ipñqä, pmua imäkäqumuatpñqce. ¹² Quuvqä maeqiyqä iquauä hinuä iqini, suqä änguänänjä iqäpnqce. Inji qu henyqce, "Suqä quvqä ii iquenjqä" etmitpñqä-qe, änguänänjä itqätangppqä du eqämbqetani, Goti Iqu äpqañgani, qu Iqueqä yoqce haqä maep-nuwänqä.

Ämiqä naqä äki-äkitanä äpmeñuwä iquauä yäpä iqi iqäpnqce

¹³⁻¹⁴ He Goti Naqä Iqueqä ämaqä eäjuwitani, ämiqä naqä äki-äkitanä äpmeñuwä iquauä yäpä iqi iqäpnqce. Ämiqä iquauqä naqä iquesä, iqueqä yäpä iqinjä, iqu ätetä ändowatkqä iquau-pqce, qätä äwiyäpu, yäpä iqi vqäpnqce. Iqu iquauñi, suqä quvqä imäkqanjuwä dunji, hanä-iqä äväpu, änguä iqanjuwä duä yoqce, haqä ämaepu imäkpnqä, ätetä ändowatkqce. ¹⁵ Goti Iqu, he suqä änguä ipiyä iquesani, ämaqä knuä änguä mämeqä iquauä qui kukñui äminyeqänqä äwinyätqäüä. ¹⁶ Goti Iqu he huiz-iquauqä yäpä iqä mäpmeqä, qanyinä pmeqänqä emäkqä-qe, "Ne qany-inä äpmeqetani, suqä quvqä huitanä-huitanä imäkquatunjqeqä" knuä mämeqä danä ipu, Goti Iqueqä wänuä-wiyqänä pmetpñqce. ¹⁷ Iinjñqce, ämaqä eeqänänji änguä asänä itquepu, ämaqä quuvqä hesä anä heqiyqä dunqä qeqä-quuvqä imda enqanquti itquepu, Goti Iquenyqä zä ipu, Iqueä yäpä iqi ipu, ämiqä iquauqä naqä iqenji, suqä änguänänjä du itquepu, iqäpnqce.

Hanä-iqä Kraisi Iqi ämakqä-pa ämepu, hiqä naqä iquauqä yäpä iqä pmetanqpu

¹⁸ Wänuä-wiyqä iquenä, wänuä äwiyäpiyä iquauñqä zä imäkäpu, yäpä iqi iqäpnqce. Huäqä äumäkäpu, änguä etqueqä iquanä maetqce, huäqä mäumäkqä, quvqä etqueqä iquau inänqce. ¹⁹ Ämaqä hñqu, tmi-tmiqä-tqce hiñgi ämetäqänqce, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä knuä ämetä, äwqä-qeiqi inyä ämeqanqutqce, Goti Iqu iquenyqce, yeeqä yänä. ²⁰ He quvqä iqanqä ämaqe ptqä epäsqanquwänqce, he äwqä-qeiqi imbu meqanqpu, he nätmätqä ängui, äsque mapniqä? Inäqce he suqä ängui qäyä imäkqanqä, qu tmi-tmiqä-tqä etapqanqce, he äwqä-qeiqi imbu meqanqpu, suqä iinjñqce, Goti Iqu yeeqä yänä. ²¹ Hinuä qumbu! Kraisi Iqu he yätamäkqä heyätñqä, huiwä tänjä-hunqä ämakqä-pani, he-pqce inä meqänqce, Goti Hanjuwä Iqu tääqä ae äyä etätmakqce. Inji he Iqu iinjä ikqä iuta äqunäpu, asä iinjä imäkqäpnqce. ²² Iqu suqä quvqce mimäkqä itä, itanqce kukñuä quanqä-pqce matqce. ²³ Ämaqe qu Ique kukñuä quvqä ätukuwä-qe, Iqu qunji, kimanji iinjñqce mätquä ikqce. Qu Ique tmi-tmiqä-tqä vqanquwä-qe, Iqu qu qui iwimäkqänqce matqä itä,

Iqueqä-kiuä, Goti Jänänä Iwäsäuqä Iqueqä hipa iu äwiŋgqe. ²⁴⁻²⁵ Ne hāŋi, suqä quvqä iqueqä yänänäqŋqä yäpä imä mäpmeqä danä, suqä jänänäŋä imäkaniquŋquä iunä pmeqāŋqe, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä neyaqä suqä quvqe ämiwäutä, zä-huätati äyā äuŋgqe. He sipsipqä enqä-ma, im-imä qanä hŋgi dumetanŋuwāŋganŋi, Iqu ämaqeua hipa iuta tmi-tmiqä ämetä, he anŋuänä pmetpŋqä emäkkqe. Inŋi he Sipsipqeu Miqä, itanŋa heqä quuvqeu ämitŋqä Ique, anŋi äyā äwimequwi.

3

Kukŋuä, qokä-apäkä ämanqä iuŋqä

¹ Asä ii enqä-pa, apäkä qokätāŋä iuenä, he hiqä qokiquau qätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpŋqe. Iwä hiqä qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui hŋgisanä imipqe, quuvqe heqäpŋqenqe, he iquauqä apäkiuenä kukŋuä tquanŋuwä duta maeqiyqä danä, iqua quuvqe, he suqä anŋuänäŋä iqanŋuwä duta, i heqäpnä. ² He apäkiuenä, suqä quvqä kiyä mätqä du mäwqä ipu, suqä jänänäŋä dunä ipu, Goti Iqueä yäpä iqinyä itqätanŋä eqämbiyä-qae, quuvqä heqäpŋqe. ³ He qeqätqe, huiwä haqä tāŋgisa imäkŋqetä, dä qeqätqä imäknäpu, gquä yatqä qeqätqä imäknäpu, qäkämä qeqätqä imäknäpiyi, huiwä haqä tāŋgisa mimäkŋqä ipŋqe. ⁴ He qeqätqe, suqä qae hanuä pmeqä iquä, itanŋa äwqä quvqä maqänä miŋqä iquä, qeqä-quuvqä yäpä imda qeqätqe, imäkŋgpŋqe. Suqä ii qui mimäkŋqä itä, Goti Iqueä hiŋuä iqini ämäwqätäüä. ⁵ Apäkä hiŋuiqänä, Goti Iqueqä hiŋuä iqini jänänäŋä eäpu, Goti Iqu kukŋuä ätätä ekqenqä hiŋuä äqumbu äpmamiŋuwä iua, qu qeqätqe, suqä iitä imäkmbu, ga iua iuaquä qokiquauä yäpä iqinyä ipu äpmamiŋuwi. ⁶ Serai, apäkä iinŋi eä, ii Aprāhamä iquenŋi, “Nqä naqä iqukiyqä” ätumiŋqe. He nätmatqä hnjua-hnjuanqä zä miqä danä, suqä jänänäŋä du itquetqāŋuwi, he Serayqä meqäenä enä.

⁷ Asä ii enqä-pa, he qokiquenä, hiqä apäkiyqa, qu yänänäqŋqe heyaqetāŋi asänāŋä maetqe, hāŋä hea ique-ique pmeqe, hesāŋi iua-pqe inä mapnuwä etanŋi, he iuaunqä kŋuä anŋuänäŋä ämepu, suqä jänänäŋä du itquepu, iuatä quamä qeiqinyä pmetpŋqe. Inä iquwi, hiqä Goti Iquä kukŋuä tqä duŋi, nätmatqä huiu maeqāŋqä yänä.

Suqä jänänäŋä dunä imäkäpiyŋqä, tmi-tmiqä-tqä meqenqä

⁸ Kukŋuä eeqänāŋä ii ätqa äpätŋqe, qäpuŋi tiŋä ätätmä himqe. He qäyqä-qäquenä, äwqä naqä-hŋqunä änyäpu äpmapu, hita-hiŋguäkatä miŋqä-pa, i äminyäpu äpmapu, Goti Iqueqä ämaqä duŋqe qeqä hetqanŋuti, hŋgisa ipu yāŋi-yāŋi miqenä, qae hanuä pmepŋqe. ⁹ Suqä quvqä etquepu, kukŋuä quvqä isua hetqanŋgpqe, he kima miqä danä, Goti Iqu quŋi anŋuä iwimäkätŋqä, Ique tquäpŋqe. Goti Iqu henŋi tääqe, iinŋä etätmeqe, iwä he Iquesanŋi, nätmatqä anŋuänäŋi mapnuwāŋqä. ¹⁰ Goti Iqueqä bukä iuŋi, kukŋuä tiŋä ätnä.

“Ämaqä hŋqu, iqueqä hāŋä-pmeqe, anŋuä yeeqä inqä pmeqāŋqä äwinyāŋqä iqu, kukŋuä quvqä itä, kukŋuä quanŋä itä matŋŋqeqä.

¹¹ *Iqu suqä quvqä duŋi, hiŋuinä äqunätä, qänaknāŋi suqä jänänäŋä du iquätŋqe. Suqä hanä-iqä maeqä, anŋuänäŋä pmeqä duŋqä itä, ga iqu suqä iu ändämiqa uwquätŋqe.* ¹² *Tiŋä äyuwä. Naqä Iqu qokä-apäkä jänänäŋä eāŋuwä iuŋi, Iqu ämitä itanŋa quvaqä Iquä kukŋuä anä tqä*

*iunji, Iqu Iqueqä qäte ävä, mä ämaqä suqä quvqä imäkqä iunqe, Iqu mäwiñqä danä eä, qätä äyä.”**

¹³ He hiqä enqä du, he suqä jänänänjä dinä imäkpnqä enyänqe, ga heñi suqä quvqä etquetä, quñi, tqu emäkätñqe? Aanqe. ¹⁴ Inäqe he suqä jänänänjä dunä imäkäpiyinqä tmi-tmiqä-tqä ämeqäpi, he, “Neñi, Goti Hanjuwä Iqu äñguä inemäkätqänä” knuä heyätñqe.

“Zä iñqä emäkanä-tpu iquwi, he iñqä zä ipu, qundqändqä miqä pambu.”†

¹⁵ Mä he hiqä qeqä-quuvqä imñi, Kraisi Ique itmepu, Nage, Iquenyä imäkpnqe. Nätmatqä knuä yänänäqñqä ämapu äpmeñuwiñqä yatñqä heyqanqpgänqa, tupñqä diñqe, näwinyä imäkmbu pmetpnqe. ¹⁶ He kimanji, qae hanuä ätuäpu, hñgisa mitqueqä ipñqe. He ämaqä jänänänjä pmepñqe, hiqä yäpä imñi, hanjä-iqä hui maeqä, äñguänänjä hetñqä. Inji ämaqe, he Kraisi Ique qänaknä äväpu, suqä jänänänjä imäkqanquwiñqä, kukñuä quvqä etapqä-qua, iñqä womba winyätñqänänji. ¹⁷ Inäqe Goti Iqu neqä suqä duñqä tmi-tmiqä-tqe, qäyä metunquä wiñganqutqe, tmi-tmiqä iñi, suqä äñguä duñqä meqe, quvqä iunji ämäwqätäunä. ¹⁸ Kraisi Iqu, Ämaqä Jänänänjä-qu eäqä-qe, Iqu ämaqä jänänänjä maeqä quvqä iuqä anji ämetä, ga suqä quvqe huätä ämamäutä, i äpäkonqge. Iqu iñi, hui mapäkonqä yäniqe, Kiqä Iqunäñi i qe äpäkonqgäqe. Iqueni pizqe, Iqueä huiwi äpäsquwä-qe, Iqu dnä-qu anqumä hññä eätä, heñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä etma wätñqä eqäqe. ¹⁹ Iqu dnä-qu äpme, ga dnä guä pmetanquwä iunqä äwätä, Goti Iqueä kukñui awä ätukqe. ²⁰ Dñä ii, quwqä suqä quvqe Noa iqueänqani, naqänänjä timäutqätanqgä-qe, Goti Iqu kimanji maqänä mitqueqä danä, hiñuinä qunätanqi, Iqueä kukñui hñgisanänji, hea Noa iqu iqueqä yimbae qäpu imäkqanqanqä imiñuwä iyi. Yimba yänqisanji, ämaqe atänqäpu, 8 iqua äpekuwi. Iwä, Goti Iqu qunji hññi, eqeta iqumuatkqe. ²¹ Eqä iñi, Goti Iqu heñi hññä di, tänqanji asñä meqanquwä duta emäkäqumuätätñqenqä ekqe. Asñä ämequwi, hiqä huiwä kiyi huätä päwätñqä mämeqä iqä. He asñä ämequwi, ii Goti Iqueni, “Ne saqä hiñuä iqinji, ämaqä jänänänjä heatunqueqä” ätäpu, ämeqä. Heñi hññä di, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqueni, qua buta anqumä hññä ävauqumuatkqä duta emäkäqumuätqi. ²² Iqu qäukuä yätunqä äyäqetanji, tänqanji Goti Hanjuwä Iqueä hipa ämuangisa äpme. Enätqä, dnä yänänäqñqä äki-äkitanjä, yoqä naqä äki-äkitanjä qonqä, qu eeqänänji, Iqueä yäpä iqi etanqä äpme.

4

Äwqä yäuä iqueqä suqe, ävquatämäupu, suqä huiziunqä heñqe a qätñqe

¹ Kraisi Iqu, Iqueqä huiwi tmi-tmiqä-tqä ämakqä-qae, knuä iqä yänänäqñqä Iqu ämeñqä iqueni, he-pqe knuä yänänäqñqä asä iquenyä i mapñqe. Ämaqä, iqueqä huiwiñi tmi-tmiqä-tqä ämetqä iqu, iññä ämetqä-qae, suqä quvqä imäkqä duñqe tuwä qe äwikqe. ² Iññä etanqi, he tänqata tiñi, qua täu äpmapiyänqanji, qänaknäñi suqä quvqä huiwi iqueqä äwiñqä du miqä danä, äwiñqä Goti Iqueqä iunä ipñqä diñqe, knuä iqä asä iqueni, yänänäqñqä mapñqe. ³ He suqä, ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyä ipiyä i imäkätqänuwä ii, ae imäkqä äpminuwi. Suqä tiññä isua äyä imiñuwi. Huiwä yanä hññi änyäpu, suqä quvqä huiwä

* 3:12 Apqä Bukä 34:12-16 † 3:14 Asayä 8:12

iqueqä äwiñqä du ipu, eqä hiqiiyqä iqe änäpu hiqiiyqä ipu, ymisañä-eqä yänänäqñqä naqänänä imäkäpu, ga suqä quvqä huitañä-huitañä ipu, iwä iutañi, suqä Goti Iqu pmua imäkkqe imäkäpu, goti quañgä iquauä yoqe, haqeqä ämamäupu äyä imiñuwi. ⁴ Iwä he täñgani, suqä quvqä iini, qutä anä mimäkqä itqätanguwängani, henyqe qu “Tä änä-änänäqñqä itqäpiyä” tpu ipu, qu henyñqä qui emäkpñqä kukñuä quvqe i ätätqänä. ⁵ Inäqe, Goti, ämaqä häñä äpmeñuwitä, pizqä äwiñuwitä, iwäsäuniqñqä näwinyä imäknä äpmeñqä Iqueä hiñuä iqini, qu ätqäupu, “Ne suqä iini, iinçä-iinçä imäkminçueqä” ätuäpu kukñuä tpuwi. ⁶ Iinçä etangqençä ämaqä pizqä eänuwi, Goti Iqueä kukñuä we-huñqä-täñi qätä äwikuwi. Qu täkä ämaqä epiyitani, ämaqä eeqänänä suqä iwäsäuqeunçä äwätqänuwä-pa, qu iu äupiyyi, iwä dñä epiyängani, Goti Iqu äpmeñqä-pa, i pmepñqä diñqä qätä äwikuwi.

⁷ Hea nätmätqä eeqänänä qäpu hiätñqe, ae qäqiqiyi. Iinçe, he Goti Iqutä kukñuä tqänqe, hiqä suqençä kñuä yasämä ämepu, äñguänä äminyäpu pmapñqe. ⁸ Suqä, huiziu ämäwqätäunçä iqu, tiinji. He suqä, hiqä-hiuänqä äwqä imda heñqä ique, a qätñqe. *Suqä iqu, suqä quvqä duñi, huäqä kiuätenä.** ⁹ Ämaqä quuvqä heqiyqe emequwi, he quñqe wiunçä miqä, äñguänänä mipñqe. ¹⁰ Goti Iqu heñi, wäunüä hñqunä-hñqunä huitañä-huitañi qanyinä etapqä enqe, he ämipu, quuvqä heqiyqä huizi duñi yätamäkqä wipñqe. ¹¹ Kukñuä tqänqä ämequwi, qu Goti Iqueqä kukñui, awä tqäpñqe. Yätamäkqä inçençä ämequwi, qu yänänäqñqä Goti Iqu ävqetani, yätamäkqä ingpñqe. Iwä Jisasi Kraisi Iqu he iinçä ipñqä emäqñetani, Goti Iqu yoqä naqä meniçe. Yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämakqä ique ämetqänuwinqe, he yeeqä iqäpñqe

¹² Nqä nyämaqä nyi kiinçä änyinätñqäuä, he yamwiqä heyätñqä suqä hanä-iqä tmi-tmiqä-tqä-pqe ämepiyinçä, ‘Nätmatqä änyä-hänä hñqu ämequnä’ tpu, miuqä yänä ikäpi, oee. ¹³ Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämakqä ique ämetqänuwinqe, he yeeqä iqäpñqe. Iwä Iqueä yänänäqñqetä, Iqueä yoqä naqänänitä, ätnänäqi wiqangani, he hiqä äwqe, äñguänänä enyätä, he yeeqä kiinçä ipnuwänqe. ¹⁴ He Kraisi Ique qänaki vätqätanguwinqä kukñuä quvqä etquwi, he, “Neñi Goti Iqu äñguä inemäkätqänä” kñuä heyätñqe. Goti Iqueqä Dñä, yoqä naqä-tänä yänänäqñqä Iqu hesä pmetangi iyi. ¹⁵ Hñquenä ämaqä pizqä äpäsäpu, quwä ämepu, suqä quvqä imäkäpu, ämaqeçä wäunüänqä näqñqä ämenätpu hñgisanä ipiyita, tmi-tmiqä-tqä meqänqe, äñguänä mimbu. ¹⁶ Mä, ämaqä Kraisi Ique qänaki vätqätangqä hñque tmi-tmiqä-tqä äwimeqe, iqu i ämetäqençä, womba miqä yätñqe. Kraisi Iqueqä yoqä-tänä hetangqençe, iqu yeeqä itä, Goti Iqueqä yoqe haqeu maetñqe. ¹⁷ Goti Iqu, ne ämaqä, Iqueqä eänquä iqune, kukñuä mänetätñqä hea iqu, ae ätimäuqi. Kukñui, nesä ganä ämänetäqetani, ämaqä, Goti Iqueä kukñuä äñguänänä iunji, hñgisa itqänuwitänji, kukñuä mitqe, quta qäpu hiqangani, qu äänä pmepnuwäti? ¹⁸ Goti Iqueqä bukä iunji, yatñqä asä inä tiinçä ätnä.

“Ämaqä jänänäñi, häñä iqumuatqe ämepiyi, hanä-iqä qäsä mapñqäuä. I etangi, ämaqä Goti Ique tuwä ämuäpu, suqä quvqä itqänuwä iqua, äänä pmepñqäpiyä?”†

* 4:8 Quamä-pmeqä 10:12 † 4:18 Quamä-pmeqä 11:31

Qu hanä-iqä naqänänjä ämepu pmepñqäüä.

¹⁹ Iinjä etanji ämaqä, Goti Iqueqä äwiñqä duta tmi-tmiqä-tqä ämequwä ii, qu ämaqä huiziunji suqä jänänänjinä itquepu, quwqä quuvqe, Goti Hanjuwä Inemäkkqä Ique vqäpñqe. Iqu Iqueqä kukñuä ätätqä dunä imäkänä.

5

Quuvqä heqiyqeu miqä iquauñqä

¹ Täñganji nyi ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iquenänqä, kukñuä-tänjä etanji hetmqe. Nyi-pqe he enqä-pa, quuvqä heqiyqeu miqä-qunä emä, Kraisi Iqu tmi-tmiqä-tqä ämakqenqä näqñqä ämamä awä tqunä emä, ga Kraisi Iqueä yänänäqñqetä, yoqä naqetä, ätnänäqñqä timäuqanñqä, ne-pqe inä ämenique. Nyi he evauqumuuatätmä, “Wäunjuä tiinjä ipiyä” etqä.

² Goti Iqu Iqueqä ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä dunji, he sipsipqä-miqä enqä-pa, äñguänänjä mipñqe. Goti Iqu wäunjuä iinjä äwqä hñquaqu imbu iqänqe, mäwiñqä inqä-qae, äwqä yeeqätä iqäpñqe. He wäunjuä iinjä, mbqänqä kñuä ämapu miqä ipu, hiqä äwqä imdanji, wäunjuä ii imäqñqä enqanñqä imäqñqä. ³ Goti Iqu ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä i ämipiyänqanji, he naqä mimäkñqenä ämotquapñqe, qu he iqanñqä du eqänäpu, iu ipñqänä. ⁴ Iwä sipsipqä-miqä iquauqä Naqä Iqu ätnänäqñqä ätimäutäqñqanji, he yoqä naqä qombñqä motqueniñqä diñqe, Iqu niqauqä qui mimäkñqä hui etapäniqueqä.

⁵ Ii enqä-pañji, hikñä iquenä, he quuvqä heqiyqeu miqä iquau qätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpñqe.

Goti Iqueä hipa yänänäqñqä yäpä iqinyä pmepñqe

Goti Iqueä ämaqä eeqänänqenä, he yänji-yänji miquenä äkittqänäpu, yäpä iqinyä inqñqä. Goti Iqueqä bukä iunji, kukñui,

*“Ämaqä yänji-yänji ipu, yoqä naqä ämaenmipqeuñji, Goti Iqu mäñdi äkittqiyetä, ämaqä mäñdi äkittqiyenmipqeuñji, nätmätqä äñguänänji väñqiyä” äyä ätnä.**

⁶ Iinjä etanji hea Goti Iqu Iqueqä-kiuä ätätä ekqä iqueni, Iqu henji naqä emäkäninñqä diñqe, he yänji-yänji miquenä äkittqänäpu, Goti Iqueä hipa yänänäqñqä yäpä iqinyä pmepñqe. ⁷ Goti Iqu henyqe huäqä äwunätä itñqä-qae, hiqä hanä-iqä äki-äkitaninñqä qundqändqä ipu ämenjuwi, Goti Iqueä hipa iqinyä tnämäupñqe. ⁸ Setänä henyqä himä-wiunqä iqu, laiyonqä enqä-pa, ämaqä hinjuä äqunäqä dunji, tä ätäutä äqiyändäutñqä, häwaqä yänänäqñqä ätäkitñqä iquenqe, he wänä-wänä miqä, näwi imäkmbu, hinjuä äqumbu pmepñqe. ⁹ Inji he iquenyqe, hiqä quuvqä heqiyqä dunji a yänänäqñqä äqätpu, hinjuä mäqunquä, qñqanñä hipñqe. Ämaqä qua äwitqutänqä-pa, quuvqe he eqiyätqänjuwä-pa eqiyätqänjuwi, qu-pqe tmi-tmiqä-tqe, he ämetqänjuwä-pa, i metqätanñqä, he näqñqä äyä etqänä.

¹⁰ Inäqe, Goti qeqä imänqeuñqä hinñqä qñqä Quati-qu, he Kraisi Iqutä ämuänmbiyitanji, Iqueqä yänänäqñqetä, yoqä naqetä inä ämepu, hea ique-ique pmepnuwänqä iunqä tääqä etätmakqe. He tmi-tmiqä-tqä hmbu ti meqanñqanñqä, Iqu Iqueqä-kiuä äñguä emäkätä, hiqä quuvqä heqiyqä imñji yänänäqñqä emäkätä, he hea ique-ique yänänäqñqä tqäutñqä emäkänä. ¹¹ Yänänäqñqä äki-äkitanji, ii Iqueqä eä, hea ique-ique äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

* 5:5 Quamä-pmeqä 3:34

Kuknuä yäpakiyi

¹² Nyi tuwanuä wänqä täpu, Silasi iqueä yätamakqeta äwqiyawatqä. Quuvqä heqiyqängisanji, iqu naqä-qakuä neqä tasi-guequ etanji äqunänä. Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hinqi vqenqä näqñqä emä, “Ii naqä-qakuänäñiqä” ätätminqä äqiyqä. Itanqa he iu yänänäqñqä tqäpñqä evauqumuatätmä äqiyqä. ¹³ Ämaqä anä-himqä Bapilonä täu pmeqä, Goti Iqu he atäunüä etekqä-pa, ätekqä ii, qu henyqä winqanji, “Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä, ga nyaqä ymeqä Makä iqu-pqe asä inä etqi. ¹⁴ He äminäpiyänqanji, hiqä enqä muätquapñqe, quneqä ingpñqe. Kraisi Iqutä ämuänänjuwä eeqänänjuenä, Goti Iqu suqä hanä-iqä maeqä änguanänä pmeñqä emäkquä.

2 Pitä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä äqäkqeutañä kñuä indqänqä qakui, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, ämotqueqä hñquauqä kukñui, qätä mäwiyqä ipnuwä iunqeyi. Ämotqueqä iinä iqua, huiziugä quuvqä heqiyqetä, suqä änguitä, qui iwimäkpnqä qañä ikipu ätuäkiqä iqua etañgi. Ga ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, kuknuä iquau ätuminuwä ii, qu a yänänäqñqä kiqätpnqä ätukqe. Ii ipiyitanj, qu Goti Iquenyqätä, Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqätänj, näqñqä äñguänä hipñqäuä. Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, iquauqä hinuitä, Jisasi Ique hinuä äqunäpu, Iqu näqñqä motquetqätanj qätä äwiminuwi.

Ämaqä hñqua tiinj ätminuwi. “Jisasi Iqu añgumä mapqä yänqiyä.” Pitä iqu tuwanui, tiinj ätätä äqäkqe. “Naqä-qakuiqä, äpäñqiyä.” Iqu maqänä mapqä yänqiyä-qe, kiqä qakui tiinjqä. Ämaqä hñqu qui imäknätñqä iinqe, Goti Iqu mäwinqä itä, ämaqä eeqänänj kñuä äkunmäkmbñqä iinqe hinuä yqänä äqunä äpmenä.

Pitä iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Saimonä Pitä, Jisasi Kraisi Iqu Iqueqä kukñui awä tuäkiqmçä änändowatkqanj, ga nyi Iqueqä wäunuä-wiyqä-qunä emä, nyi tuwanuä tä äqiyqä. Ämaqä, Jisasi Kraisi neqä Goti ne Hänä Inequmuatqä Iqu suqä jänänänj imäkkqetanj, quuvqä heqiyqe, neyaqetänj asänänj ämenuwä iunqä äqiyqä. ² Goti Iquenyqätä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqätä, näqñqä ämequwitanj, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqçeuta hinj qçetä, äwqä hanuä inqä pmeqçetä, aanj kuapänä etapqä.

Goti Iqueqä äwinqä iu pmeñqenqä, yänj qänqñqç

³ Iqueqä yoqä naqänänjita, Iqueqä yänänäqñqçeta, itanja Iqueqä suqä äñguänänj suqä huizi du ämäwqätäunqä ita, nenj, tääqä natätmeqanj, ne Iquenyqä näqñqä i enu. Itanj Goti Iqu, Goti eä, ga Iqueqä yänänäqñqä iquesanj, ne hänj äñguä äpmetanä, suqä Iqu äwinyätñqä di imäkatunquä diñqe, Iqu eeqänänj qäyunä änatapqç. ⁴ Ga Iqu, “Nyaqä yänänäqñqçeta, itanja Nyaqä suqä äñguänänjita, imäqçanqçmdi, he suqä qui emäqçä qua täutanj hiqä enqanqçä dunä imäqçä iquenj ätuakñga, suqä, Nyaqä dunä imäqçäpnqçeqä” ätkqç. Kuknuä tä, nätmätqä aanj naqänänj, qui mimäqçänqçä äñguänänj miqä hui enqä-pa etanj, ique a yänänäqñqä qätätpnqç. ⁵ Goti Iqu iinj inemäqçä-qae, he Iquenyqä quuvqä eqiyquwiunj, wäunuä tnänj ipu, suqä äñguänänj suqä huiziquau ämäwqätäunqä iqu itmapñqç. Inj, suqä ique wimetñqç, Goti Iquenyqä näqñqä eqä iinqe, yänj qänqñqç. ⁶ Suqä ique wimetñqç, äwqä evauqanqçä iunä mimäqçänqçä, yänj qänqñqç. Iuta suqä ique wimetñqç, hanj-iqä ämepiyä-qe yänänäqñqä tqäuqä iinqä yänj qänqñqç. Iuta suqä ique wimetñqç, he Goti Iqueqä pmeqä-pa pmeqänqçä yänj qänqñqç. ⁷ Iuta suqä ique wimetñqç, he Goti Iqueqä ämaqçetä näueqä imäknäpu pmeqä iinqä yänj qänqñqç. Iuta suqä ique wimetñqç, ämaqçeunqä kiinj enqä iinqä yänj qänqñqç. ⁸ Suqä tqauu ämepu, hiqä

äwqä yäpä imni, naqänänjä emäkqa uwqanğutqe, neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqñqä eäñuwi, hinqi qanyinä maeqä, häukuä kuapänänjä-tänänqe. ⁹ Mä ämaqä suqä tquau mämeqä ipiyä iqua, qu hiñuä heawiqä enqä-pa, kiñänänñi hiñuä mäqunquä danä, Goti Iqu quwqä suqä quvqä qänğanä imäkmiñuwi, huätä ämuämäütä, asñä äwqiyäümäukqenqe, hui ae imäukuwi. ¹⁰ Iinjä etanğı, ñqä nyämaqäüä, Goti Iqu heñi ae tääqä etätmetä, he Iqueqänqä atäunüä etekqä iunqä näqñqä yasämä heñqe, wäunüä tnänjä iqäpñqe. He suqä iqua iqäpi, qua iqi mapäkñqä danä ipnä. ¹¹ Iwä i imipqenqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi, ne Hänjä Inequmuatqä Iqu, ämaqe hea ique-ique miqä iu paquvqenqä, huänqä qñqani naqänänjä euteyäniqe.

¹² Nätmatqä eeqänänjä iinqe, “Ii naqä-qakuänänñiqä” hetqanğuwitani, he ae näqñqä eäpu, iu yänänäqñqä tqäutänğuwä-qe, nyi kñuä etesätmä, anğ-uñğ hetqämqe. ¹³⁻¹⁴ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqu, nyi täqi änyä-hänjä ti hñganqä mäpmeqä itätmqänä ändkqe. Iwä nyi täqi änyä ti äpmamänğani, nyi anğumä kñuä etesätmä, hetqämqä di, ‘ii anğuiqä’ kñuä nyqanğiyi. ¹⁵ Iinjä etanğı nyi hanüä mäwiqä itmä, i imäkmitmqe, iwä nyi qui imäkmiñqä-qe, nätmatqä nyi etmitmqä iunqe, he hea ique-ique kñuä meqäpñuwänqe.

Kraisi Iqu yoqä naqä ämakqenqätä, hiñuä-tqä iquauqä kukñuinqätä

¹⁶ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqueqä yänänäqñqä naqänänñiqätä, Iqu anğumä päniqñqätä etkque, ne queai hinginä, ämaqä huiuta ämetanä maetqe, Iqu Goti Iqueä yänänäqñqä naqänänñi metanğı äqunğquenqä, ii etkque. ¹⁷ Goti Apiqu, Iqueni yoqä naqä ävätä, we-hunqä naqänänjä hñqu, Iquesa we naqänänjä hunätñqä imäkkqä inğani, Goti Yoqä Naqänänjä-tänjä Iqu, Jisasi Iquenyqe, tii ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä Iquvi. Nyi Iquenyqä kiinjä nyinğanğı, yeeqä iqänä” ätkqe. ¹⁸ Iwä qoqonjä Goti Hanjuwä Iqu ii imäkätñqä ätekqä iunji, qäukuä yätuta kukñuä ii Jisasi Iquenyqä tqanğqe, ne Iqutä anä eanä äwikque.

¹⁹ Ne iinjä äqunğque, ii Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iquauä kukñuä dunji, yänänäqñqä imäkqanğı, ne quuvqä yänänäqñqä eqiyätqänju. Heawiqä imni, we äumäkätñqä tä a yänänäqñqä äqätqänjuwä-pa, he iquauä kukñui äqätqänjuwi, ii aanjä anğuanänjä eä. Zä hapqä äwuwätä, we hunätñqä qätäqueqä iqu, heyaqä qeqä-quuvqä imä we äumäkqanğanqe. ²⁰ Iinjä etanğı, nätmatqä naqänänñi, he näqñqä tiinjä dunqä heñqe. Goti Iqueqä kukñuä hiñuä ätkuwä bukä du äwiñqe, kñuä indqänqetanä, “Kukñuä ii, iinjä-iinjänqä ätnänä-qe” hinqi matqñqe. ²¹ Ämaqä Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqe, qu hiñui, äwiñqä kñuä iqä, quwqä duta matqä imiñuwi. Dñä Anğüä Iqu quñi ämitqätanğı, ga qu kukñui, Goti Iquesa ämepu, awi i ätmiñuwi.

2

Ämaqä hiñuä quanğä ätäpu, ämotqueqä iquauñqä

¹ Hiñuiqänänğanğı, ämaqeüä awä imdanji, ämaqä hiñuä quanğä tqe hñqua inä ätimäumiñuwi. Ga ii enqä-pa, heyaqä awiqisanji, Goti Iqueqä kukñuä dunqe, quanğä ätäpu ämotqueqä hñqua timäupnä. Qu imä zä imäkäpu, kukñuä quanğä heyaqä quuvqä heqiyqä du qui imäkqänqä tñnä. Quwqä Naqä Anğumä Mbqä Imeqä Iquenjä-pqe, tuwä äwiyäpu, iwä iinjä dutanji, qui imäkñqä maqänänänñi quwqä-quwä maembnä. ² Iwä, ämaqä quuvqä heqiyqä kuapänänñi, ämotqueqä iinjä iquauqä suqä quvqä

huiwä iqueqä äwiŋqä du itqätanġuwä iu äqumbiyi, qu-pqe suqä inä imäkpnä. Iwä, iinjä imäkqanġuwitani, ämaqä huizi di qu hänaqä naqä-qakuänänjä iquenyqe, kukŋuä quvqä tpuwi. ³ Itanġa quanġä ätäpu ämotqueqä iqua, quwqänä hiätŋqä wiŋganġi, nätmätqä naqänänjä hesa quanġä mapnä. Inäqe, Goti Iqu, qu Iqueä hiŋuä iqi ätqäupu kukŋuä ätäpu, qu mämwqätäuqä ipnuwänġe, qänġanä imäkenġe. Ga qunġi qui imäkäniqä iqu, hiqaqä mäwitqe, hiŋuä äqänä äpme.

⁴ Tiinjä äyuwä. Aanjä hiŋuiqänänġanġani, Goti Iqueqä enätqä hŋqua, suqä quvqä iqanġuwänġa, Iqu qäyä ipŋqä hiŋuinä mäqunġuä itä, huätä ändowatkqe. Iinjä ikqe, Iqu qunġi, kukŋuä mitqänġanġä, qua hovqä hea naqänänjä wiqä iu guä äpmuatekqe. ⁵ Tii-pqä inäyi. Ämaqä hiŋuiqänänġanġa, Goti Iquenyqä hma imäkätqätanġuwä iunġi, Iqu hiŋuinä mäqunġuä itä, qunġi eqä metŋqä eqä huakä naqänänjä ätnämäutä, 'Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi jänänänänä pmapiyä' ätuätä, awä ätumiŋqä Noa iqtä, ämaqä 7 itä, qunġi Iqu häŋä iqumuatkqe. ⁶ Tii-pqä inä äyuwä. Goti Iqu, "Anä-himqä Sotomätä, Gomoratänġi, hanä-iqä mayiŋqeqä" ätätä, anä-himqä iquaqu wätakinä witäninġä äniqäkqe. Iinjä imäkkqe, ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqänġuwä ii, qu-pqe qui imäkmbnuwä diŋqä ämaqe näqŋqä meqänġqä imäkkqe. ⁷⁻⁸ Inäqe, ämaqä jänänänjä Loti iqueni, Iqu huätä itmetä, häŋä imäkäqumuatkqe. Sotomä pmeqä iuä awä imä äpmeqe, ämaqä iu pmeqeüqä suqeu qänaknä miqä, qokä-apäkinġänä ii itqätanġuwä iunġi, iqu hea ique-ique hiŋuä äqunätä, qätä äwiyätäqetanġi, ämaqä jänänänjä-qu eäqä-qae, qundqändqä itä, äwqä tmi-tmiqä ämamiŋqe. ⁹ Neqä Naqä Ämäneyqä Iqu i imiŋqenġä, kŋuä tii metunġue. Ämaqä Ique qänaknä vqä di, qu ämaqä huiziuqä suqä duta hanä-iqä yäpä imä pmetanġuwä iunġi, huätä yätumeqänġä hänaqe, Iqu näqŋqä eä. Itanġa ämaqä suqä quvqä iqä duŋi, Iqu qunġi, kukŋuä mitqänġanġä hanä-iqä du mäqumuateqänġä hänaqä-pqe, Iqu näqŋqä eä. ¹⁰ Ämaqä suqä kiyä mätkä ipu, Goti Iqueqä ämitŋqä du yäpä iqi mäpmeqä imipqä ii, Iqu qunġi, hanä-iqä quvqänänjä du mäqumuatequänä.

Ämaqä Goti Iqueä kukŋuä iunġä quanġä ätäpu, ämotqueqä iqua, qu zä miqä danä hŋgisana ipu, haqä yätu äpmeŋuwä iquaunġe, kukŋuä quvqä ätäpu äkittqiyätqänä. ¹¹ Mä enätqä yänänänġqä naqänänjä-tänä, qunġi ämwqätäunġuwä iqua, Naqä Iqueä hiŋuä iqisaŋi, qunġe kukŋuä quvqä ätäpu, makittqiyqä itqänä. ¹² Ämaqä ii, qu suqä, hiveqä-yaqueqä yŋŋätänä enqä-pa, kŋuä maeqä, huiwiqeqä äwiŋqä dunä itqänä. Nanuä iuqä känai, ämaqe qu änduämipu päkŋŋqä änyuekqä-paŋä iquayi. Nätmätqä qu änyä maqŋqä epiyä duŋqe, hiŋgi kukŋuä quvqä dinä ätätqänä. Iwä Goti Iqu qunġi, nanuä äpäsatqänġuwä-pa, ii päsaniqe. ¹³ Ämaqä du hanä-iqä ävätqänġuwi, ga qu-pqe kimaŋi hanä-iqä meqänġe. Yeeqä naqänänjä iqänġe, 'ymisaŋi, hiunġi mäptqä naqänġa-pqe inä imäkqänġeqä' kŋuä indqänäpu, ii imäkätqänä. Qu ymisaŋi hesä anä änäpu, ga quanġä etquepiyinqä yeeqä kiŋä ipu, heŋi kiyä mätkä emäkäpu, heyaqä yoqe, quvqä imäkätqänä. ¹⁴ Quwqä hiŋui, huiziuqä apäkä dunä äqumbu, iuatänä iqänġä äqänänjä. Suqä quvqä iu imäkqänġe, dä yqänä ävä. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqe, yänä maqŋqä heqiyätqätanġuwä iunġi, qäyasäqi ätuma äwätqänä. Qu nätmätqä ämaqeüä duŋqä wiŋganġuti, iinjä iqänġe, qu ae näqŋqä ämeŋä. Iinjqe, Goti Iqu qunġi, qui aanjä naqänänjä imäkäniqŋqä ätkqe. ¹⁵ Hänaqä naqä-qakuänänjä iunġi tuwä

äwiyäpu, Beo iqueqä hiknä Balamä iqu* äukqä-pa, qämä-qämä ipu iu äwätqänjä. Mbqänqä wiŋganŋi, ga iqu suqä quvqä imäkätäqetanŋi mbqä metnqä, suqä quvqä i imäkkqä. ¹⁶ Iqu i iqanŋqenŋe, Goti Iqu iquenyqe hoptäwä itä, donŋi kuknuä matqä-qe, Balamä iqueqä iqu, ämaqä-kuknuä ätätä, äkäsuwä tquanŋi, hinuä-tqä iqu, iqueqä suqä quvqä qämä-qämä inqä imäkmätä ikqä iquenŋi, mimäkkqä ikqä.

¹⁷ Ämaqä äti ii, qu aanjä näwinyä quvqä, eqä esquä ye inqä-pa inŋi. Itanŋa tiwä itäqänŋa, qaquvqä yunuä ämamäutnqä-panjä iinŋi. Goti Iqu quwqä anŋi hea mämanä wiqä imä iqiyäwiyqe. ¹⁸ Ämaqä ii, quwqä qui kuknuä tqä iquenyqe, vänyqä ipu ätätqänjä. Ämaqä yäpaqänŋisa äpmeŋuwä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqänŋä änyä äyapquwä iunŋi, qokä apäkänqä ipu, qanjä hinŋi ikiqä iunqä kuknui, qeqä äwuttäkatäupu, iunqä äwqä vqanŋuwänŋa, waqiyä ätuma äwätqänjä. ¹⁹ Nätmatqä hŋqu ämaqä hŋque äminyasäuä ämiwiyätnqä iqu, ämaqä iqu nätmatqä iqueqä-quvi. Iwä, ämaqä äti ii, “He qänaknänŋi ne äneyquwi, nätmatqä eeqänänŋä enqä hiqä dutanä imäkkäpŋeqä” ätuätqänuwä-qe, qu quwqä-quwänŋi, suqä quvqä qui imäknqä iqueqä äwinqä iunä äpmapu, suqä quvqä iqueqä-quayi. ²⁰ Ämaqä Jisasi Kraisi neqä Naqä Ämineyqä-qu eä, ne anŋumä Hänä Inequmuatqä Iquenyqä näqnqä epiyitanŋi, qu qua täutanä suqä, qui iwimäkätä kiyä iwitmäukqä iunŋi ämäwqätäupqä-qe, qu anŋumä suqä asä iunqä äwquwi, suqä iqu qunŋi äminyasäuä ämiwiyätqe, qu hanjä-iqä naqänänŋi meqänŋe. ²¹ Qu hanaqä jänänänŋinqä näqnqä mämeqä hiqe, qu hanjä-iqä wänqäpu meqänŋe. Qu hanaqä jänänänŋinqä näqnqä ae ämepu, Goti Iqueqä suqä näqnqä ae ämapiyä-qe, iunŋi tuwä äwiyquwi, hanjä-iqä naqänänŋä meqänŋe. ²² Qu i iquwi, ii kuknuä ktqä tii ätnänŋevi. “*Hiveqä kiqu qutai ae ändetqä du, anŋumä ämanänŋiyä,*”† itanŋa “*Yaqueqä eqä du ae asnä äqänätqe, anŋumä ttakä du inŋi-inŋisa hea qänŋuäqiyä*” ätnänŋe, ii naqä-qakuänänŋä ätnä.

3

Naqä Iqu anŋi äpänŋiyä

¹ Nqä näueqä nyi kiinŋä änyinätŋäuä, tuwanuä hŋqu ae äqäkkä, ga tä huiŋi iqu äqäyqä. Tuwanuä äqäyätminŋi, kuknui, nätmatqä tiinŋä dunqä knuä iqä anŋuanänŋä mapnqä, evauqumuatätmä äqiyqä. ² Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä iqua, hinuä ätänuwä iunŋinqätä, neqä Naqä Ämäneyqä, nenŋi anŋumä Hänä Inequmuatqäqä Iqueä kuknuinqätä, hiqä knuä iqä imnŋi, knuä mapnqä nyinŋanŋi iyi. Iqueqä kuknui, ämaqä, Iqu kuknuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquauä manä iuta qätä äwikuwi. ³ Nätmatqä naqänänŋä tiinŋä iquenyqä, näqnqä yasämä mapnqe. Hiunŋi yäpakänŋanŋi, ämaqä, ämaqeunqä hänätamqä tqä-qua ätimäupiyi, qänaknänŋi huiwä iqueqä äwinqä du ipu, henynqä hänätamqä ätäpu, tä säwqä ipu, tii tpuwi. ⁴ “Iqu, ‘Nyi anŋumä pmniqeqä’ ätkqe, kiqu häukui anŋi qäyqiyä? Iqu mapqä danä yänŋiyä” tpuwi. “Nätmatqä eeqänänŋä atqä-awäka äpmetanŋuwänŋa äwäminŋe, ga iinŋi qäukuä qua imäkätäqänŋa enqe, ii yqänä äwinä” tpuwi. ⁵⁻⁶ Ainŋa-ainŋanŋi, Goti Hanjuwä Iqu kuknuinä, ‘Qäukuä eänä’ tqanŋi, qäukuä eätä, itanŋa Iqu eqä ämetä, qua imäkätä, itanŋa quae eqä awä iqi äwätetä, itanŋa anŋumä qänakndanŋi, “Eqä ätimäunä” tqanŋi, eqä huakä naqänänŋä hŋqu, qua täu ätimäutä, qua tquenŋi qui imäkkqenŋe, näqnqä epiyä-qe, qu täwäsi

* 2:15 A Täuqä 22:5-24:25 † 2:22 Quamä-pmeqä 26:11

e tpuwi. ⁷ Itanga Goti Iqu, “Tä näninqeqä” ätekqeqä, qäukuitä, quaetä, tänga tä äwiñqä tä, iñqä pñqä äwi. Ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqäñuwä ii, qu Iqueä hiñuä iqi ätqäupu, kukñuä naqänänä ätäpu, näwinyä qui imäkmbnuwänganqä äwi.

⁸ Nqä näueqä nyi kiñä änyinätñqäüä, qu täwäsi itqätanqppä-qe, nätmätqä tiñä iquenyqe, hui imäupi. Naqä Iqueqä hiñuä iqiñi, hiunji kiuänänä hñqutä, quväukuä 1,000täñi, hñqu huitanä maetqe, qäquaqu asänäñi. ⁹ Iñä etanqi, Iqu, “Iñä timäunqiyä” ätätä guä ämäsaueñqä-pa, timäutñqeqe, ämaqä hui, “Iqu hñganqä itqänä” ätätqäñuwä-qe, Iqu hñganqä miqä itqäüä. Iqu ämaqä hui qui imäkñqänqe mäwinyätanqi, Iqu ämaqä eeqänäñi kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupñqä wiñganqi, maqänänä mimäkqe, ii itqäüä. ¹⁰ Inäqe, Naqä Iqueqä hiunji iqu, ämaqä quwä-meqä eñqä-pa timäuniqe. Hiunji iqueni, qäukuä iqu häñqä hoaqä naqänänä ätätä, tä änätä, qäpu hiäniqe. Itanga nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwänqe, te eeqänäñi qui imäkäniqe. Nätmätqä qua täu äwiñqetä, qua iqutäñi, aañqä heniqe. ¹¹ Nätmätqä eeqänäñi, quñä di, ii itä imäkñäniqä eñqe, he ämaqe, suqä änääqe iqäpñqe? He hiqä häñä-pmeqe, Goti Hanjuwä Ique äväpu, itanga he ämaqä huizi pmetanquwä-pa mäpmeqä, Goti Iqueqä suqä eeqänäñi qänaknä iqäpñqe. ¹² Suqä iñä imäkäpu, Goti Iqueqä hiunji iquenyqä hiñuä äqämbu äpmapu, hiunji iqu maqänänä timäutñqänä, wäñuä tnänä iqäpñqe. Hiunji, qäukui te qäpu änätä, itanga nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwänquwi, tä dñi, qänqanqa, eqä nyeniqe. ¹³ Inäqe, ne Goti Hanjuwä Iqu, “Nyi qäukuitä, quaetä, änyä-hänä imäkmqänä” ätätä guä ämäsauekqä iñqä hiñuä äqänänä äpmeñu. Anä iu pmapqä ii, suqä jänänänä dunä ipu pmapnuwi.

Naqä Iquenyqä hiñuä äqämbu äpmapu, quuvqä heqiyqe äñguä mimñqe

¹⁴ Iwä ñqä-näueqäüä, he nätmätqä ii timäuqänqä hiñuä äqämbu äpmapiyänqanji, he suqä kiyä mätqä hui maeqä, äñguänänä eäpu, Iqutäñi äwqe naqä-hñqunä iñqä äyä etanqpi mequmueniqä dunqä yänä qänqppñqe. ¹⁵ Naqä Iqu maqänä mimäkqä, hiñuä äqänä äpmeñqänqe, kñuä tiñä mapñqä. Iqu iñi, ne anqumä häñä inequmuatätñqä dunqä itqäüä. Goti Iqu, neqä tasi-gua kiñä änenyätñqä Poli iqueni näqñqä vqanqi, ga iqu henyñqä tuwanuä asä ii inä äqäyätñqe. ¹⁶ Iqueqä tuwanuä eeqänänä iquañi, iqu tuwanui nätmätqä iñqä ätätä, äyä äqäyätñqe. Tuwanuiñi, kukñuä hñqua yänänäqñqä etanqä, iquauqä quatinqä näqñqä änä yasämänä di, maqänä mämeqä äyä itunqne. Inä-qae, ämaqä näqñqä maeqä eäpu, quwqä quuvqä heqiyqäpqe, yänänäqñqä maeqiyqä ipiyä ii, kukñui wänqima näñi-täqi ätätqänä. Inä maetqe, kukñuä, Goti Iqueä kukñuä tuwanuä äqänänqe, äkunmäkätqäñuwä-pa iyyi. Inä-qae qu näwinyä qui imäkmbnuwi. ¹⁷ Näueqäüä, he iñqä ae näqñqä äyä ämeñuwä-qae, ämaqä, Goti Iqueä kukñuä-suqä dñi hñgisa iqä iqua, näñi-täqi etuma uwqanqppqe, hiqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqe, mäñdi päwiqñqä äñguänä mimñqe. ¹⁸ Jisasi Kraisi neqä Naqä-qu eä, ne anqumä Hänä Inequmuatqä Iqueyi. He Iquenyqä näqñqä änäänä ämaka äwätqäñuwitä, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapätñqetä, ga iquaquisanji he yänänäqñqä ämaka uwqäpñqe. Tänga-pqä hea ique-iqenjä-pqe, Iqueä yoqe naqänänä äwi. Itanga ne Iqueä yoqe, haqä yätu matnämäuquatunqne. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

1 Jonä

iqu tuwanuä kinganä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Tuwanuä tä, kiqä kñuä indqänqä quati, hñquaquvi. Kinganänä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, Goti Iqutä, Kiqä Ymeqä Jisasi Iqutä-pqe, äwqä naqä-hñqunä imbu, anä pmapñqä yätamäkqä vqä iiyi. Huiziqu, qu ämaqä hiawiqä imdanä iqua, quñi quañgi itqueqanppi, Goti Iqueni mävämeqä ipñqä iinqä, hiñuinä maqunquä ipñqä iiyi.

Ämaqä hiawiqä imdanä iqua, tii ätmiñuwi. Nätmatqä qua täu äwiñqe, ii äñguä hma etangqetani, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, ämaqä naqä-qakui änä matimäuqä itä, ne qua täutanitä ämuäññanqu-pa, mamuäññanqä yänqiyä. Tiinä-pqe inä ätmiñuwi. Ämaqe, Goti Iqutä anä äñguänä pmapñqä winganppqä iqua, nätmatqä qua täutaninqä kñuä mindqänqä ipñqäuä. Suqä jänänitä, hñquaunqä äwiñqä itä, ii nätmatqä qua iutaniqä. Iinä etangi suqä täuni, qäyä enä. Ii, ämaqä hiawiqä imdanä iquauqä kuknuä quañgä iiyi.

Jonä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täni, kuknuä tä qätä mäwiyqä ipñqä dinqä äwiñqe. Iqu tii ätukqe. Jisasi Iqu ämaqä naqä-qakuänänä-qu ätimäukqe. Ga qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, Goti Iquenyqätä, ämaqä huizi iunqetä kiinä winguätñqe.

Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iquenyqä

¹⁻² Ne ätnänäqi ätinä di, Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iquenyqä ätätunque. Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iqu, ainga-ainga äpmaminqe. Ne Iqueni, neqä qätetä qätä äwiyätanä, hiñuitä hiñuä äqungqe. Quañgä maetqe, ne Iqueni qävqä yasämä ävätanä, neqä hipaitäni Iqueni itmaqiyätanä iminque. Hänä-pmeqä Iqu, ätnänäqi äti timäuqanga, ne hiñuä äqunänquä etangi, ga ne 'Iinqä' ätätanä, Iqu Hänä hea ique-ique Pmeqä Iquenyqe, ii etätqänu. Ainga-aingani, Iqu Kaniqutä äpmaminqe, iwä ätnänäqi äti timäuqangani, ne neqä hiñuitä hiñuä äqunänque. ³ Ne hiñuä ae äqunätanä, qätä ae äwiyänquä etangi, ga he nesä iquatunquä ii etätqänu. Ga ne Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, Imätaqisä iqänqe. ⁴ Ga ne henynqä tuwanuä e ätätanä äqiyququä tä, neqä yeeqä inqä du aañä naqänänä hiätñqä iunqä äqiyqu.

Goti Iqu, we-hunqä-qu etangi, ne we-hunqä iu uwquatunque

⁵ Kuknuä, Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu tqangi äwiyänquä di, ne heni awi, ii etqu. Iqueqä kuknui tiyi. Goti Iqu, we-hunqä-qu eä, Iqutäni, hea-pqä hmbu mäwitqe. ⁶ “Ne Iqutä itqänunä” ätätanä, neqä qanä di, heawiqä imä äwätunque, ne kuknuä iini, quañgä ätätanä, ga suqä naqä-qakuänänä iuni, miqä itqänu. ⁷ Mä Goti Iqu itñqä-pa, ne we-hunqä iu äwquque, naqä-huinyä etanguati, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Iqueä häñeqe, neyaqä suqä quvqä duni, eeqänänä asñä änaqäyämäutä hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkqänqe. ⁸ “Ne suqä quvqä maequneyqä” ätquque, quañgä kuknuä iini, neqä-neuä ätnätanä, ga kuknuä naqä-qakuänäni, nesä mäwiqä danä iqi. ⁹ Mä, “Ne suqä quvqä iquneyqä” ätätanä, awä ätquque, Iqu ätkqä-pa itä, suqä äñguänänä dunä Iqä-qu eä, tii yänä. Neyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämänämäutä, äwqä hanuä änyä, neyaqä suqä quvqä eeqänäni, asñä

änaqäyämäutä, hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkänä. ¹⁰ “Ne suqä quvqä miqä-quneyqä” ätquque, kuknuä iinjä iqu, Goti Iquenji, “Si kuknuä quanqä tqukiqä” ätuätanä, ga Iqueä kuknuä di, nesäni mäwiqä danä eä.

2

KraisI Iqu, nenyqä manjä Mäkä-iqä Iquvi

¹ Ymeqä, nqä enqä-panäüä, nyi tuwanuä tä he suqä quvqä miqä danä ipnqä dijqä äqäyqä. Inäqä ämaqä hnqua suqä quvqä imäkqanquwi, ne yätamäkqä äneyätä, nenyqä manjä Mäkä-iqä Iqu, Apikutä äpme. Iqu, Jisasi KraisI, suqä Jänänänjä Iqä Iquvi. ² Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä huätä ämamäutä, äwqä hanuä nyätnqe, Jisasi Iqu hänaqä äpakonätnqä dunqe, Iqueqä-kiuä äukqe. Neyaqä dunqänä hmanji. Ämaqä eeqänänjä, qua äwitqutänqä-pa äpmejuwä iuä-pqenqe.

Ämaqä äänä äpmejuwinqe, quwqä suqä iuta näqnqä menä

³ Ne Goti Iqueä manji qätä äwiyätanä, qänaknä iquque, ii ne näqnqä tiinjä heanä. Ne Iquenyqe, näqnqä änguänänjä äyä eägunä. ⁴ Ämaqä hnqu, “Nyi Goti Iquenyqe, näqnqä änguänänjä eänänä” ätätä, Iqueä manji qätä mäwiqä iqäqä, ii ämaqä iqu, quanqä-tqä-quvi. Itanqä kuknuä naqä-qakuänänji, iqutä mäwiqä danä eä. ⁵ Mä ämaqä, Goti Iqueqä manjä duni qätä äwiyqäqä iqu, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä ävä, iwä naqä-qakuä Iquenyqä winqänä. Iwä suqä iinjä dutanji, ne näqnqe tiinjä heanä. “Ne Goti Iqutä ämuänänjunä.” ⁶ Ämaqä, “Nyi Goti Iqutä, guä ämänänänä” ätätqä iqu, iqu qanji, Jisasi KraisI Iqu äuminqä-pa i uwqätnqe.

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätnqäuä, nyi tuwanuä äqäyqä tä, kuknuä-suqä änyä-hänjä hnqu ätätmä maqäyqä iqä, oee. He änyänänqä ae ämaminuäwä yäuä iqu äqäyqä. Kuknuä-suqä yäue, ii Goti Iqueqä kuknuä, he ae qätä äwiminuäwä iquvi. ⁸ Inäqä, nyi henyjqä tuwanuä tä suqä yäuä iquesänä-qe, änyä-hänjä-qunä äqäyqä. Itanqä suqä naqä-qakuänänjä iqueqä quati, KraisI Iqu itä, ämänätqueqäqä. Itanqä he-pqä i ipu, ämotquetqänä. Heawiqä iqu huätä wätqätanqä, we-hunqä naqä-qakuänänjä iqu ae we hunätanqä-qae, suqä iqueqä quati ae ätnänäqi ätimäutqäuä. ⁹ Ga ämaqä hnqu, “Nyi we-hunqä du äpmejänä” ätätä, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä itnqe, heawiqä imä yqänä sä äpme. ¹⁰ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä itä, qeqä ätmäkänqä iqu, iqu we-hunqä äpme. Itanqä ämaqä we-hunqä iqi äpmejqä iqu, qua iqi päknätnqä imäknätnqe, suqä hnqä-hnqä miqä yänä. ¹¹ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä iqä iqu, heawiqä imä äpme. Hea iqu iquenji, hinuä hea iwimäkqä-qae, iqu hänaqä äkiu wätqänändiyä-qe änyä maqänqä eä, iqu qanji, heawiqä imä äwätqäuä.

¹² Nqä ymeqäuä, Jisasi Iquesänji, Goti Iqu heyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämaemäutä, äwqä hanuä änyätanqenqä, nyi henyjqä tuwanuä tä ii äqäyqä.

¹³ Kanä iquenä, he Ämaqä ipäqäkqänqä tänga-pqä yqänä äpmejqä Iquenyqe, näqnqä änguänänjä etanquwinqä, nyi henyjqä tuwanui ii äqäyqä.

Hiknä iquenä, he quvqä iqä iquenji, ae ämäwqätäquwinqä, nyi henyjqä tuwanuä ii äqäyqä.

¹⁴ Ymeqä iquenä, he Goti Apiquenyqe näqnqä änguänänjä etanquwinqä, nyi henyjqä tuwanui ii äqäyqä.

Kanä iquenä, he Ämaqä ipäqäkqängata tännga-pqä yqänä äpmenqä Iquenyqe näqñqä äñguänänjä etanquwinqä, nyi henyñqä tuwanuä tä ii äqäyqä.

Itannga hikñä iquenä, he yänänäqñqä ätqäupu, Goti Iqueä kukñuä di hesä yänänäqñqä witanqi, ga he quvqä iqä iqueni, ae ämäwqätäquwinqä, nyi henyñqä tuwanui ii äqäyqä.

¹⁵ Qua täunqätä, nätmätqä qua täunjä iunqätä ipu, qeqä matmäkqä iqäpñqe. Ämaqä qua täunqä itä, qeqä ätmäkänqä iqu, Goti Apiquenyqä di näwinyä qeqä matmäkqä eä. ¹⁶ Ämaqä qua täutanjuqä suqä dunqe ne näqñqe. Qu huiwi iqueqä äwinqeunä ipu, hinuä aowä äqänäpu, nätmätqä-tänjä epiyinqä yoqä haqä ämaenäpu itqänä. Suqä iinji, Goti Apiquesa mapätqe. Ii kiqä suqä qua täutani. ¹⁷ Ga qua tqü qäpu hiqñqe. Suqä quvqä qua täutanjä eeqänänji, qäpu qäsänqe. Mä ämaqä Goti Iqueä äwinqä dunä itñqä iqu, qäpu maeqä, yqänä pmetänqe.

Krais iquenyqä wiunqä iqä iquauñqä

¹⁸ Hikñä ymeqä ñqä enqä-panäuä, hea yäpaki, tännga ae ätimäuqi. Hinuiqänänänğanji, “Krais Goti Iqu ätekqä Iquenyqä wiunqä iqä hñqu timäuniqeqä” tqanğä äyä äwikuwi. Ga tänğanji, Krais iquenyqä wiunqä iqä ii, kuapänänjä qe ätimäuquwi. Ga iinjä dutanji, hea yäpakä ae ätimäuqä iinqe, ne näqñqä äyä enju. ¹⁹ Ämaqä iinjä iqua, nesä äpmaminjuwä-qe, änävämequwitanji, qu naqä-qakuä, neyaqä mäetqänä. Qu nesä naqä-qakuä neyaqä dutanjä hiqä-säpi, yqänä pmeqäpningä. Mä qu nenji, ae änävämequwä-qae, ne näqñqä äñguänänjä heatunqe, qu nesä naqä-qakuä maeqä enä.

²⁰ Injäqe henji, Krais Iqu Dñä Äñguä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Iwä iinjä dutanji, he naqä-qakuinqe näqñqe enä. ²¹ Nyi henyñqä tuwanuä tä äqäyqä tä, he naqä-qakuä iquenyqe, änyä maqñqä etanğä ma, he iquenyqe näqñqä etanquwinqä ii äqäyqä. Iwä he näqñqä äyuwä. Naqä-qakuänänjä iquesanji, quanğä hui mapqä eä. ²² Quanğä-tqä iqu tqe? Iqu tiinjä ätätñqä iquvi. “Jisasi Iqu, Krais ne mäneyätñqä Goti Iqu ätekqä Iqu, maetqänä.” Ämaqä kukñuä iinjä ätätñqä iqu, Apiquenyqätä, Ymeqä Iquenyqätä, tuwä äwiyätä, ga Krais iquenyqä wiunqä iqä iquvi. ²³ Ämaqä Ymeqä-quenyqä tuwä äwiyqä iqu, ii Kaniquenyqä tuwä inä äwiyqi. Ämaqä Ymeqä-que yeeqä itmeqä iqu, Kaniquenä-pqä inäyi.

Dñä Äñguä Iquenyqä

²⁴ Kukñuä änyänännga ae qätä äyä äwiyänjuwi, hiqä kñuä dñji, a yänänäqñqä qätñqe. He iinjä itqäpi, hea ique-ique Ymeqä-quesä, Kaniquesä, ämuänmbu, naqä-huinyä pmepñqe. ²⁵ Ga Krais Iqu hänjä hea ique-ique pmeqä du nätapqänqe, kukñuä guä ae ämäsäueänqe. ²⁶ Nyi henyñqä tuwanuä tä, ämaqä he quanğä etqueqä iuqä suqä dunqä ätätmä äqäyqä. ²⁷ Mä henji, Krais Iqu Dñä Äñguä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Ga Dñä Iqu enyätanğqetani, ämaqä hñqu, “Iinjqä-iinjqä” etätñqä dinqe, äwa miqä enä. Dñä Iqu, nätmätqä eeqänänqä ämetquetñqä äyuä. Ga Dñä Iqueqä kukñui, quanğä ma, aanjä naqä-qakuänänji. Dñä Iqu etätä ämetqueqä-pa, he Krais Ique ämuänmbu, naqä-huinyä pmepñqe.

Goti Iqueqä ymeqenqä

²⁸ Ñqä ymeqäuä, he Krais Iqutä, yqänä ii pmetanğpu. Iwä Iqu ätnänäqi äti timäuqanğanji, ne Iqueqä hinuä iqi tqäuqñqe, womba itanä, zä miqä danä, pemä itanä tqäuqñqe. ²⁹ Krais Iqu Jänänänjä-qu etanqi, he

näqñqä äyä eñä. Iwä he-pqe, näqñqä tii hipñqe. Ämaqä suqä jänänänjä imäkätqäñuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqeçä.

3

¹ Häe, hiñuä äqunänjä? Apiqu nenyqä wiñganñi, Iqu nenyñqä kiinjä itä, “He Nqä ymeqeçä” änatätqäuä. Ga iñji, aanjä naqä-qakuänänjä eä, ne Iqueqä ymeqä enju. Ämaqä qua täu pmeqe, qu Goti Iquenyqe änyä maqñqä epiyä-qae, nenyqä-pqä di, änyä maqñqä eñä. ² Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, täñganñi ne Goti Iqueqä ymeqä enju. Qänakñi ne änääqä pmeniquti? Iñqä di ätnänäqi ätiñi, matimäutqe. Mä ne tiññiqe, näqñqä enju. Kraisi Iqu ätnänäqi äti timäuqanñi, ne Iqueni hiñuä äqunätanä, ga Iqu enqä-pañä heanique. ³ Ämaqä iñjä timäuniqñqä hiñuä äqambu äpmapiyä di, qu quwqä-quwä, Goti Iqueä hiñuä iqñi, kiyä mitmäkñqä pmeñqä itqänjä. Ga iñji, qu Kraisi Iqu kiyä mamätqä äpmeñqä-pa, ii äpmeñä.

⁴ Ämaqä suqä quvqä itñqä iqu, Goti Iqueä kukñuä-suqä iunji, hñgisa itquetqäuä. Suqä quvqä iqä di, ii Goti Iqueä kukñuä-suqä dunji, hñgisa itqueqä äyuwä. ⁵ Kraisi Iqu, ämaqeuçä suqä quvqe huätä mamäutñqä, ätnänäqi äti ätimäukqä iñqe, he näqñqä äyuwä. Mä suqä quvqä hui, Iqueuä huiwiunji mamäkätqe, näwinyä aanqe. ⁶ Ämaqä Kraisi Ique ämuäñnänqä iqu, suqä quvqä iunji, mandämiqä danä iquänä. Suqä quvqe ändämitñqä iqu, Kraisi Iqueni hiñui mäquñquä danä eä, Iquenyqe änyä maqñqe. ⁷ Nqä ymeqäuä, ämaqä quanğä dunğä etma uwqänqe, äñguä mimbñqe. Ämaqä suqä jänänänjä du ändämitä imäkätñqä iqu, ii Kraisi Iqu enqä-pa, ämaqä jänänänjue. ⁸ Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunğä iqu, suqä quvqe aiñga-aiñga iñqä-qae, ämaqä suqä quvqä dunä imäkätñqä iqu, Setänä iqueqä-qu eä. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ätnänäqi ätiñi, ii Setänä iqueä wäunui, qui imäkätñqä ätimäukqe. ⁹ Ämaqä, Goti Iqu Iqueqä ymeqä hiätñqä iwimäkätqä iqu, Goti Iqueqä quuvqe, ique änyätanğutqä-qae, iqu suqä quvqe mimäkqä iquänä. Iqu Goti Iqueqä ymeqä etqä-qae, suqä quvqä imäkqä iqueqä suqä dunji, ändämitä mimäkqä danä yänä. ¹⁰ Goti Iqueqä ymeqenğätä, Setänä iqueqä ymeqenğätä, näqñqä heatunğä, suwä. Ämaqä, suqä jänänänjä iu ändämitä iu miqä itñqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu maetqe. Itanğä ämaqä, quuvqä eqiyätqäñuwä iunğä itä, qeqä matmäkqä itñqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu hmayi.

Ne neqä-neuänğä itanä, qeqä tmäkñguatunque

¹¹ He qänğanänji kukñui qätä tiñjä äyä äwikuwi. “Ne quuvqä eqiyätunğä iquene, neqä-neuänğä itanä, qeqä tmäkñguatunqueqä” äyä äwikuwi. ¹² Ne Kenä* iqu ikqä-pa miqä yatunque. Iqu Setänä quvqä iqä iqueqä-qu eä, iqueqä känğueque pizqä äyä äpäkkqe. Iqu känğuequeni, pizqä di sunğä äpäkkqe? Suqä iqueqä imäkmiñqe, quvqä witanği, ga känğuequeqä di äñguä etanğqenğä, ii äpäkkqe.

¹³ Nqä nyämaqäuä, ämaqä qua täu äpmeñuwi, henyñqä wiunğä eyqanğpqe, “Tä änääñqä inetqueqäpiyä” tpu ipu, miñqä yänjä mikiqä pambu. ¹⁴ Ne suqä äpäkoñqä iñgisanñi ävämetanä, suqä hanğä-pmeqä iñgisanğä ämäwqätäukquä iunğä näqñqe, ämaqä quuvqä eqiyätqäñuwä iunğä itanä, qeqä ätmäkätunğä iuta enju. Ämaqä, quuvqä eqiyätqäñuwä iunğä itä qeqä matmäkqä itñqä iqu, ii äpäkoñqä iñgisa yqänä äpme.

* 3:12 Ipäqäkqä 4:1-8

15 Ämaqä, quuvqä eqiyätqänuwä iunqä wiunqä itnqä iqu, ämaqä pizqä päsqa-quvi. Ga he näqnqä tiinjä äyä enä. Ämaqä du pizqä päsqa iqua, hänä hea ique-ique pmeqe maeqä-quayi. 16 Ga suqä Kraisi Iqu nenyqä huiwä äwiingqä iquesani, ne suqä ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäkqenqä näqnqä äyä ämenju. Iinjinqe, ne Goti Iqueqä ämaqä dunqä itanä, qunqe huiwi äwiinguatunqä. 17 Ämaqä nätmätqä qua täutanä kuapä-tänjä hnqu, quuvqä heqiyqä hnqu äwa itqätangi äqunäqä-qe, iqu iquenyqä qeqä matmäkqä iinqe, ii ne näqnqä tiinjä heatunqä. Goti Iqueqä suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä, ämaqä iqtänji mäwiqä eänä. 18 Nqä ymeqäüä, ämaqenqä itanä, qeqä tmäkqä iunqä, kuknuinä ätätanä, manä dinä matqä iquatunqä. Ne qunqä naqä-qakuänänjä nenqanquti qutä itanä, suqä ängüä du motquequatunqä. 19-20 Ne naqä-qakuä Iqueqä ämaqä-qune äyitanä-qe näqnqä, ne tiinjä itaqeta heanä. Neqä knuä suqä-iwäsäuqä duni, “Ne suqä quvqä imäkquneyqä” knuä indqänätunqä-qe, Goti Iqueqä hinuä iqinjä, hanä-iqä maeqä, äwqä hanuä inqä pmeqänqä. Goti Iqu neyaqä knuä suqä-iwäsäuqä iqueni ämäwqätäüä, ga Iqu nätmätqä eeqänänjinqä näqnqä ängüänänjä eä. 21 Ämaqä nyi henyqä itmä, qeqä ätmäkätinqä iquenä, neqä knuä suqä-iwäsäuqä iqu kuknuä mämanetqä iqäqe, ne Goti Iqueä hinuä iqinjä, womba miqä danä, yänänäqnqä tqäunqä. 22 Iqueä manjunä qänaknä itanä, ga ne suqä Iqu äwinyätangqä di imäkätaqä-qae, nätmätqä ne Ique yatnqä ävatquä iunji, ii ämequanä. 23 Iqueqä kuknuä-suqe tiinjä. Ne Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqenqä quuvqä heqiyquatunqä. Ga Kraisi Iqu änatkqä-pa, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäknguatunqä. 24 Ämaqä Goti Iqueä manjunä qänaknä itä, qätä itnqä iqu, ii Goti Ique ämuänjä etangi, ga Goti Iqu ique änyä. Iqu nenji, änenyänqä dunqä näqnqä, Iqu Iqueqä Dnä Ängüä Ique änatapqä duta enju.

4

Dnä huitanä-huitanä iquaunji äwiwäsäupnqä

1 Nyämaqä nyi kiinjä änyinätinqäüä, ämaqä hinuä quanqä tqe, kuapanänji ae im-imä äwquwi. Iinjinqe, ämaqä, “Goti Iqueqä Dnä Iqu, nyi kuknuä ändapqiyä” ätätinqä eeqänänjä iunqä, quuvqä maeqiyqä pambu. He dnä iquaunji, “Goti Iquesa äpqäpiyä, ä änäändiyä” tpu, äwiwäsäupnqä. 2 Goti Iqueqä Dnä Iquenyqe, “Jisasi Kraisi Iqu, täkä ämaqä-qu äpqäqeqä” tqangutqä iquesa näqnqä hipnä. 3 Mä ämaqä, Jisasi Iquenyqä kuknuä iinjä matqä danä iqäqä iqu, Goti Iqueä Dnä-tänjä-qu maetqe, dnä huitanä-tänjä-quvi. Dnä iinjä, Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä iqueqä dnä-quvi. “Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä-qu äpaniqeqä” tqangä äwiminuwä iqu, ae ätimäutä, tängani qua täunji. 4 Nqä ymeqäüä, he Goti Iqueqänä eäpu, hinuä quanqä-tqä iquaunji, qe ämäwqätäutqänjä. Dnä he enyänqä Iqu, Dnä Yänänäqnqä-qu eä, dnä ämaqä qua täutanä iu änyänuwä iunji, ämäwqätäutangqä-qae, he iinjä ii, ii itqänä. 5 Qu qua täutanä-qua eäpu, nätmätqä qua täutanjinqä tqangä, ga ämaqä qua täutanä huiziqua, qu tqanguwä duni qätä äwiyätqänjä. 6 Mä ne Goti Iqueqä enju. Inji ämaqä Goti Iquenyqä näqnqä epiyä ii, qu ne qätä nepnä. Mä ämaqä Goti Iqueqä maeqä danä ipiyä iqua, qu qätä mäneyqä danä ipnä. “Dnä naqä-qakuä iqu, iinjä äyitanä, ga quanqä iqu äyitanä-qä” di, ne näqnqä, suqä iinjä duta heanä.

Goti Iqu, ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueqä quatä Iquvi

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatuñque. Ämaqä duñqä itanä, qeqä tmäkqä suqä iqu, ii Goti Iqueqä suqä etanji, Iquesa äpä. Ga ämaqä, ämaqä duñqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, ii Goti Iqu Iqueqä ymeqä hetñqä iwimäkkqä-qu eä, ga iqu Goti Iquenyqe, näqñqä äñguänänjä eä. ⁸ Suqä ämaqä duñqä itä, qeqä tmäkqä iquesañä quati, Goti Iquvi. Iinjä etanqgetañi, ämaqä, ämaqä duñqä miqä danä itä, qeqä matmäkqä itñqä iqu, Goti Iquenyqe, änyä mañqä eä. ⁹ Goti Iqu, Iqueqä Ymeqä Kiqä-kiuänänjä Iqueni, qua täuñqä ändowatkqe, ii ne häñä hea ique-ique pmeqä di, Iquesa meqänqe. Iqu iinjä ikqe, Iqu nenyqä itä, qeqä tmäkqä suqä ique, ätnänjäqi ämaekqe. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä itanä, qeqä ätmäkquque, suqä iinjä iqueqä quati maetqe. Goti Iqu nenyqä itä, qeqä ätmäkätä, Iqu Iqueqä Ymeqä Ique neyaqä suqä quvqe, huätä ämänamäütä, ne Iquenyqä anji inetmetñqä ändowatkqe.

¹¹ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, Goti Iqu suqä iinjä itäqeta, nenyqä qeqä tmäkqä suqä ique ämänätquakqe. Iinjä etanji ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatuñque. ¹² Ämaqä Goti Ique hiñuä qunqe, aanqä-qe, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä ätmäkñatuñque, ii Goti Iqu ne änenyä. Itanğa Goti Iqu ämaqeunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueni, nesäñi yänänäqñqä imäkqi. ¹³ Goti Iqu ne nenyätanji, ne Ique änyänquä iinjä näqñqe, äänä heatuñque? Ne iinjä näqñqä meqe, Iqu Iqueqä Dñä Ique änatapqä iuta heanä. ¹⁴ Apiqu Iqueqä Ymeqä Iqueni, ämaqä qua täuñu häñä iqumuätätñqä dowatqanji äqunätanä, ne ämaqä iunji, awi ii ätuätqänju. ¹⁵ Ämaqä, “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-queqä” ätätä, awä ätätñqä iqu, ii Goti Iqu ique nyätanji, ga iqu Ique änyä. ¹⁶ Goti Iqu ämaqä-qunenyqä itä, qeqä iinjä änatmäkätñqä iinjqe, ne näqñqä ämetanä, quuvqä yänänäqñqä eqiyänju.

Goti Iqu, ämaqä duñqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueqä quatä Iquvi. Iwä ämaqä suqä iinjä iu ämuänñä qänaknä itñqä iqu, ii iqu Goti Ique ämuänñätanji, ga Goti Iqu ique ämäunänä. ¹⁷ Ne iinjä äpmetanquati, Goti Iqu ämaqeñqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueni, nesäñi yänänäqñqä imäkqanji, iwä hiunji, Goti Iqu kukñuä ämänetätä änewäsäuqänğanji, ne pe-huñqä tqäuaniquä duñqä inemäkqi. Naqä-qakuä ne qua täu äpmeqä-qe, neqä äpmeqä di, Kraisi Iqueä enqä-pa äpmeñque, ne iinjä zä miqä yatuñque. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä suqä quvqenqä hanä-iqä meniçenqä kñuä indqänätñqä iqu, zä itqäüä. Ämaqä, ämaqä duñqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, zä miqä danä yänä. Ämaqä duñqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqu, suqä zä inqä iqueni, huätä iwatuänä. Ämaqä zä itñqä iqu, iquesañi suqä ämaqä duñqä itä, qeqä tmäkqä iqu yänänäqñqä mäwitqe. ¹⁹ Ne ämaqä duñqä itanä, qeqä tmäkqä suqä iqu ituñque, Goti Iqu suqä iqu nenyqä ganä imäkqäqä etanji, ii ituñque. ²⁰ Ämaqä, “Nyi Goti Iquenyqä itmä, qeqä ätmäkänänä” ätätäqä-qe, ämaqä quuvqä heqiyqä duñqä wiunqä itñqä iqu, quanğä ätqi. Ne iinjänqä näqñqe, ii tiñji. Ämaqe, ne hiñuä äqunänju. Goti Iqueni, iinjä ma. Inji kätä-känğua iquenyqä miqä itä, qeqä matmäkqä itñqä iqu, Goti Iquenyqä itä, qeqä tmäkqe, iqu miqä danä yänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kukñuä-suqä tiñjä ätätñqe. “Ämaqä Goti Iquenyqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä duñqä-pqe inä itä, qeqä tmäkquätñqeqä.”

5

Qua täutanjä iqueqä mäkä iqeni, tqu kittqiyätñqe?

¹ Ämaqe, Jisasi Iquenyqe, “Ämaqä du anjumä itmeniqnqä, Goti Iqu ätekqä, Kraisi Qäqueqä” knuä ämapu, Iquenyqä quuvqä eqiyänuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqä enä. Ga ämaqä Kaniquenyqä ipu, qeqä ätmäkätqänuwä iqua, qu Iqueqä ymeqä huizi iquaunqä-pqe, qeqä inä tmäkpnä. ² Ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manä du qätä äwiyquque, ne Iqueqä ymeqä huizi iquaunqä itanä, qeqä tmäkqe qäyunä itunquenyqä näqnqä di, suqä ii itanita heanä.* ³⁻⁴ Ne Goti Iquenyqä itanä, Iquenyqä qeqä tmäkqe, ii tiini. Ne Iqueqä manä dunji, qänaknä itqänju. Ämaqä Goti Iqueqä ymeqä enuwä iqua, ii qu qua täutanä iqueqä suqä iunqä mäkä ipu, mändi äkittqiyätqänuwä. Ii ipiyitanji, ga Goti Iqueä manji, ne hanä-iqä mänätapqä danä yänä. Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätaqä dutanji, qua täutanä iqueä mäkä iunji äkittqiyätunqu.

⁵ Qua täutanä iqueqä mäkä iqueni, tqi kittqiyätnqe? Ämaqä, Jisasi Kraisi Iquenyqe, Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu äyä etanji äqumbu, Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquanänji.

Goti Iqueqä Ymeqä Iquenqä kuknuijqe

⁶ Jisasi Kraisi Iqu, eqä iqutanä äpkqä maetqe, häneqä iqutä, qäsänji. Iqu qua täunqä äpätä, eqetä asnjä ämetä, itanğa zä-huätati äunätäqänğa, Iqueqä häneqe äpäwäkqe. Goti Iqueqä Dnjä Iqu, Naqä-qakuinqä Quati etanji, Iqu Jisasi Iquenyqä awi, naqä-qakuänänjä ätätnqe. ⁷ Inji “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-queyqä” awi, hiuaqu-hnquenjä iqua ätätqänjä. ⁸ Goti Iqueqä Dnjä Ique, eqä ique, itanğa häneqä ique, iquayi. Iqua kuknui, kiqä naqä-hnqunä asiqunä ätätqänjä. ⁹ Ämaqe, “Injä-iiniqä” tqanğuwä dunji, ne quuvqä äyä eqiyätunqu. Mä Goti Iqueä ätätnqä ii, ämaqeunqä iunji, ämäwqätäuänä. Iqueqe, aanjä naqänänjiqä. Goti Iqueqä kuknui, Iqu Iqueqä Ymeqä Iquenyqä äyä ätätnqe. (Iutanji, he Iqueqä kuknui, quuvqä heqäpnqeqä.) ¹⁰ Ämaqä, Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyätnqä iqu, ii iqu Goti Iqueä kuknui ae ämeqäqä-qae, iqueqä qeqä-quuvqä imä ämnä. Mä ämaqä, Goti Iqueä kuknuijqä, “Ii naqä-qakuiqä” knuä mämeqä iqä iqu, Goti Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueqä suqä dunqä tqanğqä iunji, quuvqä maeqiyqä itqätanğqetanji, iqu Goti Iqueni, “Si quanğä tqukiyqä” ätuätqäuä. ¹¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuknui, tiinji. Goti Iqu hänä hea ique-ique pmeqe, äyä änätapkqe. Itanğa hänä-pmeqä iinji, Iqueqä Ymeqä Iquesanji. ¹² Inji Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ämaqä hnque änyätanğutqe, ämaqä iqu hänä hea ique-ique pmeqä-tänjä-quvi. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu mänyätanğutqe, ämaqä iqu hänä hea ique-ique pmeqe, maeqä-quvi.

Hänä hea ique-ique pmeqä tänjnqä, näqnqä meqenqä

¹³ He Goti Iqueqä Ymeqä Iqueä yoqä dunqä quuvqä eqiyätqänuwä iquenä, nyi tuwanuä tä, he hänä hea ique-ique pmeqä-tänjenä etanğqenqä, näqnqä hipnqä, henyqä äqäyqä. ¹⁴ Ga ne Iquenqä hinği zä miqä, qäqiqi pemä äwätanä, tiinjnqä näqnqä hianä. Ne Goti Iqueqä äwinqä dunä qänaknä itanä, nätatmatqä hmbinqä yatnqä ävquque, Iqu ne qätä neyanä. ¹⁵ Ne Iqueni yatnqä vqanğuatqeuñqä, Iqu qätä äneyätnqä dunqe, näqnqä eänque, iwä ne näqnqä tiinjä inä heatunqu. Ne nätatmatqä huiñqä yatnqä ävqäque, ne nätatmatqä iinji ämenqunä.

* **5:2** Näqnqätänjä hnqua tii ätätqänuwä. “Iinjnqe, ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manä du qätä äwiyätaqänğanji, ne Iqueqä ymeqä dunqä-pqä qeqä inä tmäkquatuñquä, näqnqä ämenä.”

16-17 Suqä quvqä eeqänänjä ämaqä-qune imäkätunqwe, ii ne Goti Iquenyqä hngisanä itqänju. Suqä quvqä hui, ämaqeqä quuvqe, äpäkonqä dunqä mätuma mäwqä iqä dinqä äwi. Mä suqä quvqä hui, ämaqä iqueqä quuvqe äpäkonqä iunqä ätuma upnä. Inji, hesanjä hngqu, quuvqä heqiyqä huiziqu suqä quvqä imäkqangi äqunänqwe, iqu Goti Iqu iqueni, hänä-pmeqä vätnqänä, yatnqä vätnqwe. Nyi suqä quvqä iqueqä quuvqe qui iwimäkätnqä iquenyqä matqä iqä. Nyi suqä quvqä, iqueqä quuvqe äpäkonqä iunqä änä matimäuqä itnqä iquenyqänä, ätqä.

18 Ne näqnqä äyä enju. Ämaqä Goti Iqu änyquangutqä iqua, suqä quvqä dunä mimäkqä iqäpnuwänqä. Ga qu qui imäkñqänqwe, ämaqä Goti Iqu änyquäqä iquauni, Iqu ämiqa uwquäniqe. Itanqa dnä quvqä iqu, qunji qui miwimäkqä yänä. 19 Ne näqnqä tiinjä-pqenqä äyä enju. Ne Goti Iqueqä-qune eänquä-qe, ämaqä qua täutanjä huiziqua, qu dnä quvqä iqueä yänänäqnqä yäpä iqi pmetpnuwänqwe. 20 Itanqa ne tiinjä-pqenqä näqnqä enju. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ae äyä äpkqe. Ga ne Goti Naqä-qakuänänjä Iquenyqä näqnqä heatunquä, knuä iqä änätapkqeqä. Neqä äpmeqä di, Goti Naqä-qakuänänjä Iqutä, itanqa Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, anä ämuänänju. Iqu Goti Naqä-qakuänänjä-qu eä, itanqa Hänä hea ique-ique Pmeqä-quvi.

21 Nqä ymeqäüä, goti quanqä iqua qui emäkqänqä, änguanä minqäpnqä.

2 Jonä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä anä aquväqñqä iutanä miqä hñqu tuwanuä tä äqäkqe. Ämaqä kuapänäni kñuä indqänqä iunji, tiinjä ämakuwi. “Iqu apäkä huisä, iyyqä ymeqetänqä qäyä ätätä äqäkqä-qe, naqä-qakui iqu tuwanui äqäyätä, qokä-apäkä anä aquväqñqä hñquesanä iquaunqä ändowatkqeqä.” Iqu qu ämaqä hñquaunqä-pqe kiinjä äwinyätñqä iinjä äqäkqe. Itanji ämaqä quanqä-tqä-pqä iquaunqä äwimasipñqä. Ii ämaqä Goti Iqueqä kukñui qui imäkqä iquayi.

Jonä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwiu miqä iqunä, nyi tuwanuä tä, apäkä Goti Iqu atäunüä ikikqä iikinqä-tä, tqä ymeqeuñqä-tä äqäyqä. Ne kuknuä naqä-qakuiu ämuäñnänqetani, henyqä kiinjä änyinätñqe. Nyinä maetqe, qokä-apäkä kuknuä naqä-qakuinqä näqñqä etqänjuwä iqua-pqe, henyñqä inä äwinyänä. ² Ii tiinjä etanji. Kuknuä naqä-qakuänänä ii, nesä witanji, ga hea ique-ique i witäniqä dutayi. ³ Kuknuä naqä-qakuänänä iutatä, suqä ämaqä dunqä äwinqä iutatäni, Goti Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, nemäkqanqisi, suqä qeqä-imänqetä, hiñgi ävätanä äñguä itqueqetä, äwqä hanjuä pmeqetä, nesä äpakänä witäniñqe.

Suqä ämaqeunqä äwinqenqä

⁴ Apiqu kuknuä naqä-qakuä-nänä änatkqä-pani, saqä ymeqä hñqua iu qänaknä itqätanquwä iuta näqñqä ämami, yeeqä kiinjä änyinätñqe. ⁵ Inäqe apäkä iiki, nyi himbquenä kuknuä hñqu tii etmqe. “Ne hñqunä-hñqunäni, neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqä.” Suqä iinjä iqu, nyi änyä-hänä mäktapqä iqä. Oee, ne suqä hiñuiqänä ämakquä iquvi. ⁶ Suqä ämaqä dunqä änenqä iqu, ii ne Goti Iqueä suqä iu qänaknä itanä, iuta itqänju. Hiñuiqänäni, “He ämaqeunqä enqanquti, qutä anä iqäpñqeqä” tqanqä äwimiñuwitani, iu qänaknä iqäpñqe.

Ämaqä quanqä-tqä iquau wimasiyqenqä

⁷ Ii tiinjä etanjiyi. Ämaqä quanqä-tqä kuapänänä hñqua, huiziugä kñuä qui iwimäkäpu huänqä hui-mända ätuma upñqä, qua äwitqutänqä-pa im-imä ikitqänä. Ämaqä iqua, Jisasi Kraisi Iquenqä, “Täkä Ämaqä-qu äpqäqä maetqenä” tqä iquayi. Ämaqä iinjä iqua, quanqä, Kraisi Iquenyqä wiunqä ipu, mändi kittqiyqä iquayi. ⁸ Inji ne nätmätqä wäunüä dnä huqä itunquä di, qua iqi mäpäwiqä da, Goti Iqu etapäninqä ätkqe, eeqäpnä mapnuwänqä dinqä, hiqä-hiuä hiñuä yasämä äqunäpu, wa wiyäpu iqäpñqe. ⁹ Ämaqä tqu-tqu, Kraisi Iqueqä kuknuä dunä qänaknä miqä da, kñuä iqueqä-pqä ditä qäsä ätätänqä iqu, Goti Iqu iqutäni mäpmeqä eä. Tqu-tqu Kraisi Iqueqä kukñuinä a yänänäqñqä äqätänjuwä iquaunji, Goti Apiqutä, Ymeqä Iqutä, Qämätaqi iquatä naqä-hñqunä äpmenä. ¹⁰ Ämaqä kuknuä iinjä matqä hñqu emeqanqutqe, he iquenji, yeeqä mäwqä ipu, heqä anjuñqä mäsuma mäwqä pa iqäpnä. ¹¹ Tqu-tqu, ämaqä iinjä iquenji, yeeqä ävätumeqä iqu, ämaqä iqueä wäunüä quvqä itñqenji, yätamäkqä ävqi.

Kuknuä yäpakiyi

¹² Nyi kuknuä kuapänä etmqä etangqä-qe, tuwanuä bukiu qäyqänqe manyingangi, emetmänganä, kuknuä anä taninquenqä knuä yänänäqñqä ämamä äpmeñä. Ingani ne yeeqä naqänänjä itanä pmeninque. ¹³ Sigi Goti Iqu Iqueqänqä atäunuä ikqä iyyqä ymeqä täqi äpmeñuwä iqua, “Ne henyqe, hui mimäuqä injunä” etqä.

3 Jonä

iqu tuwanüä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquau miqä hñqu, tuwanüä tä, ämaqä wäunüä asä ii imäkminqä huizi, kiqä yoqe Gayusi iquenyqä äqäkqe. Iqu Gayusi iqueqä yoqe haqeu ämamäukqe. Ii Gayusi iqu, ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iquau yätamäkqä vätqätanqi. Itanqa iqu Gayusi iqueni, “Si Diotrepesi iqueni, äñguänä wimasiyä” ätukqe.

Jonä iqu tuwanüä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqäñuwiu miqä iqunä, nyi tuwanüä tä, nyämaqä kiinjä änyinätñqä Gayusi iqukiñqä äqäyqä. Ye kuknuä naqä-qakuui ämuänñanjetani, sinyqä kiinjä änyinätñqe. ² Nqä nyämaqä iquki, tqä äpmeqenqä, nyi Goti Iqu äñguä kimäkätñqä tääqä ätätmä yatñqä ävätqänä. Tqä qeqä-quuvqä imñi yänñanäqñqä imäknnä ätqäuänä-pa, tqä huiwä-pqe asä i imäknnä tqäutätñqe. ³ Neqä neyämaqä hñqua ätimäupu, sinqe, “Iqu kuknuä naqä-qakuänänä iunñi, qänaknä itñqeqä” dqanqä, nyi sinyñqä aanä yeeqä kiinjä ikqe. Nyi näqñqe, si hea ique-ique kuknuä naqä-qakuänänä dunä äwätñä, iunä äpmeñi. ⁴ Nqä ymeqä diñqe, “Qu kuknuä naqä-qakuänänä iu qänaknä itqänäuä” tqanqä äwimänqani, nyi yeeqä nqä hñjua-hñjua imäkätmänqa itñqä dunñi, ämäwqätämänqa, kiinjä itñqe.

Kuknuä awä ätuäkitqäñuwä iquau, yätamäkqä vqenqä

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquki, si näueqä Goti Iqueqä kuknuä awä ätuäkitqäñuwä iquauñqä änyä maqñqä qäyä eänä, yätamäkqä ävätnänqani, kuknuä ätätñä imäkqukiyqae, ii ämänätquetqänä. ⁶ Iquautanä hñqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä yoqenqä täqi aquvä äqänätqäñuwä iu, suqä si qunqä kinganqi yätamäkqä äwikñiñqä awä änatkuwi. Qu evämapñqanqani, si Goti Ique yeeqä ävätnä, nätmätqä hñjua, qu qäsä äma upñqä vqä di, ii äñguänänñi. ⁷ Qu Naqä Iqueqä wäunñi imäkäkipiyä-qae, ämaqä quuvqä maeqiyqä dutani, yätamäkqä hñjua mämeqä danä itqänä. ⁸ Iutanñi, ne Goti Iqueqä ämaqä iquene, ämaqä kuknuä awä ätuäkitqäñuwä iquauñi, yätamäkqä vquatuñque. Ne iinjä iquque, Goti Iqueä kuknuä naqä-qakuänänä dunqä wäunñi, yänñanäqñqä anä imäkquneyi.

Diotrepesi iqueqä hñgisanä iqenqä

⁹ Ämaqä, Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqäñuwä iquau kuknuä ätuätmä, tuwanüä hui äqäkqä-qe, Diotrepesi, naqä ämiqä pmeqänqä äwinyätñqä iqu, neyaqä kuknuä tqanqquä dunñi qätä miqä itñqe. ¹⁰ Nyi äpätmänqani, nätmätqä iqu itñqä isuañqe, eeqänänqänqä awä tmniqe. Nenyqe, mäñdi nakittqiyätñqä kuknuä quvqä ätätñqä inqä-tänqe. Ga inä maetqe, tasi-guäka awä ätuäkitqäñuwä iquauñi, yeeqä mävatumeqä itä, ga yeeqä vätumapñqä itqänuwä iquauñi, ‘qäyä eänä’ ätuätä, Goti Iqueä yoqenqä aquvä maqñqä ipñqä ätuätñqä iquvi.

Demitriyasi iqueqä suqenqä

¹¹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquki, suqä quvqä itqätanqä äqunänä iu miqä-pa, mä suqä äñguä itqätanqä äqunänä iu, iqanqänä.

Suqä änguä itqänuwä iqua, qu Goti Iqueqe. Ämaqe, suqä quvqä itqänuwä iqua, qu Goti Iquenji, hiñuä mäqunquä danä itqänuwä iquayi. ¹² Ämaqä eeqänäñi, Demitriyasi iqueä suqä änguänänjä iqangqenqä awä äyä ätätqäñuwi. Ga Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänjiu-pqe, iqueqä suqenqe, änguä asä i etanji ämänätqueqi. Ga ne-pqe, iqueqä suqenqe, 'änguänäñiqä' ätätanä ätätqäñu. Ga si näqñqä äyuä, neqä kukñuä ätätani, aanä naqä-qakuänänjä dinänji.

Kukñuä yäpakiyi

¹³ Gayusi iquki, nyi kukñuä kuapänä ktmqä etanqqä-qe, tuwanuä bukiu qäyqänqe, manyinqä iqi. ¹⁴ Hea quäuqä mäpawqänqa, äkimetmä hiñuä kqänmqenqä, kñuä yänänäqñqä ämamä äpmeñä. Inqa ye anä äpmeta, kukñuä tenyuenqe. ¹⁵ Goti Iqu äwqä hanuä kimäkänä. Tqä näueqä iqua, "Ne sinyqe, hui mimäuqä injunä" äktqä. Ga ñqä-näueqä hñqunä-hñqunänjä iquañi, "Iqu sinyqe, hui mimäuqä iqiyä" tu.

Jutä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Kukñui tuwanuä tquenji, 2 Pitä iqueqetäñi, asänäñi. Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä, ämaqä kuknuä änguä we-hunqä iinqä mäkä-iqu iquauqä kukñui, qätä mäwiyqä ipnqä, ätätä äqäkqe. Tuwanui tiñä ätnänä. “Kuknuä änguä we-hunqä-täñi, Goti Iqu ämaqä Iqueqänänqä atäunuä ikqä iqune, quuvqä heqiyatunquä änätapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäqñqä qätätpnqe.” (Jutä 1:3)

Jutä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä-wiyqä, Jemisi iqueqä kängua Jutä* iquvä, nyi tuwanuä tä, ämaqä Goti Iqu tääqä etätmakqä, henyñqä äqäyqä. Henyqe, Goti neqä Apiqu kiñä wiñganñi, ga he Jisasi Kraisi Iquesa qui mimäkñqä äpmeñä. ² Goti Iqu suqä qeqä wutqetä, äwqä hanuä imbu pmeqetä, itanğa huiziunqä kiñä äwiñqetäñi, hesä hävemnäqñqä witätñqä emäkänä.

Ämaqä, kuknuä we-hunqä-tänä iquvä, mäkä-hunqä iquauñqe

³ Nqä nyämaqä kiñä änyinätñqä iquenä, nyi henyqe, tuwanui, Goti Iqu ne eeqänäñi, qui mimäkñqä angumä hänä inaqumuatätñqenqä tmqä, aanä kiñä änyinğanñi qämätmä itñqä-qe, iwä tänganñi, nyi knui huiziqenqä nyiyqanñi, yänänäqñqe tii ätätmä äqiyqä. Kuknuä änguä we-hunqä-täñi, Goti Iqu ämaqä Iqueqänänqä atäunuä ikqä iqune quuvqä heqiyatunquä änätapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäqñqä qätätpnqe. ⁴ Ämaqä hñqua, ne iquauqä quuvqä heqiyqe yoqä mäwqueqä iququä iqua, qu ae äyapquwä, ga quuvqä eqiyätunquä iquneuä awä imä äpmeñä. Qu Goti Ique tuwä äwiyañu, “Goti Iqu nenyqä qeqä wutätä, hanä-iqu mänätapqä, änguinä hiñgi nätapänqiyä” ätäpu, quwqä äwiñqä duta suqä quvqänänä imäkätqänä. Ga qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Neqä Naqä Ämäneyqä Iquenyä qänaknä vqänqe, oeyqä” ätätqänä. Ämaqä iinqä iquauñqe, Goti Iqu qänğanä, “Nyi qunñi kuknuä ämitätmä, hanä-iqu meqä-tänä inğisanqä dowatmniqueqä” ätkqe.

⁵ He näqñqä qäyu etanğuwä-qe, nyi he knuä anñi etäsämänqä tii etqä. Naqä Iqu Israitqä iquau hänä iqumuatätä, Isipäta ätuma qäyä äpkqä-qe, qänakndanñi ämaqä qutanä quuvqä maeqiyqä iqanğuwä iquauñi, Iqu qui äyä äwimäkkqe. ⁶ Huizi, enätqä hñquaunñi, wäunuä Goti Iqu äwikqeunñi mämiqä ipu, quwqä anä pmeqe ävämeqanğuwänğa, Goti Iqu, guä woyqä mändakmäuqä yäniqetä äkiqiyäutä, heawiqä naqänänä imä äpmuattekqe. Iqu qunñi, hiunñi naqänänä, Iqu eeqänänñiu kuknuä mitqänğanqä, iu äpmuatetä ämitqäuä. ⁷ Itanğa qutä asänänä huiziqu, ämaqä anä-himqä Sotomätä, Gomorata, ä huizi qäqiqi ämätñgäwänğuwä iu pmeqä iqua, suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitanä-huitanä imäkqä äuminjuwitani, Goti Iqu qunñi, Iqueqä kimanñi,

* **1:1** Matiu 13:55 iunñi, Nasäretqätanä iqua Jisasi Iqueqä kängua hñqueqä yoqe, ‘Jutasi iqueyqä’ änyuätukuwi. Iqu kängua asä iqueyi.

tä hea ique-ique sqä iu pmetpñqä ändowatkqe. Hanä-iqä qu ämakuwi äqunätanä, suqä qu imiñuwä ii, miqä yatunquä diñqä imäkkqe.

⁸ Ämaqä ii imiñuwä-panä asä iinji, ämaqä, neyaqä awä imä äpmeñuwä iquauñqä etqä iqua, qu suqä huitañä-huitañä kiinjä wiñganji imäkäpiyitanji, quwqä huiwiunji piyanä-weqä imäknäpu, huizi iqueqä yäpä imä mäpmeqä, hñgisa itquepu, ga enätqä yoqä naqä-tañä iquauñqe, kukñuä quvqä ätäpu itqänä. ⁹ Enätqä iquauqä naqä Maikoli iqu, Setänä Goti Iqutä mäkä-huñqä iqutä, “Mosisi iqueä huiwi, tqi metñqäwä?” ätnäsinyä, manä mäkä äunäsiyanñanji, iqu kiqä-kiuä Setänä ique kukñuä mitätñqä, kukñuä quvqä hui mätquä itä, “Naqä Iqu, Iqueqä-kiuä äkasuwä ktänñiyä” ätukqe. ¹⁰ Iinjä etanji, ämaqä iinjä iqua, nätmätqä äki-äkiñqä änyä maññqä epiyä iqua, qu iunji kukñuä quvqä hiñgi ätätqänä. Mä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä kñuä maeqä iqua enqä-pa, qu quwqä kñuinä indqänäpiyä dunä imäkäpiyitanji, qui aanä quvqä imäkmbnä. ¹¹ Oänä! Qu qanji, huññqä Kenä iqu† äukqeu äwätqänä. Itanña Balamä iqu‡ kñui mbqenqänä ämetä ikqä-pa, nätmätqä äki-äkitanä mbqä meqeuñqä imäkqänñqe, qu näwi imäkmbu äpmeñä. Itanña Kora iqu§ Goti Iqueni hñgisana itquetäqeta qui imäkñgqä-pa, qu-pqe qui asä ii imäkmbnuwi.

¹² He naqä-hñqunä ipu hiqä-hiuññqä enyätä, ymisanä bñqä aquvä qänñanñuwänña, ämaqä iinjä iqua, hesä anä äqänäpu, quwqä-quwänñqänä indqänäpu, ymisanji womba miqä yaqäpiqä ipiyi, iutani hiqä aquväññqä iunji, kukuewä ae itmäkquwä enqä-panä iquayi. Qu qäukuä zä, piyä maeqä etanji, yunji ämamäutñqä-panä, ga ämaqeu yätamäkqä mäwqä itqänuwä iquayi. Ga qu ze, kiqä häukuä qäyqänñanji, häukuä maqiyqä etanñqenqä, ämaqe, kiqä hukä bu qäsä äyakuwitanji, ga äpäkonñqe, hñquaqu e äpäkonñuwä-panä iinjä iquayi. ¹³ Itanña eqä huakä yäyänji ämñga äpeyätä, suetä äqäyätäqänña, hinoqukuä eqä yäpä mämä äwiñqe, haqänñisanñqä äma äpeyätñqä-pa, suqä quvqä ämaqä iinjä iqua womba miqä imäkätqänuwä, quvqe quwqä kñuä-äwqeuä ätnänä iqi timäunä. Itanña ämaqä iinjä iqua, qätäqueqä heawiqä imä qanä hiñgi ikitqänuwä-panä iinjä iquayi. Iwä Goti Iqu ämaqä iquauñqe, anä hea ique-ique pmetpnuwänñqe, hea mämanäwiqe, näwi imäkekqe.

¹⁴ Ämaqä asä iinjä iquauñqe, Atamä iquesa ti eqanji, 7 ekqä Inokä iqu, suqä hanä-iqä wimeniñqenqä hiñuä ätätä tii ätäññqe. “Qätä nyipu! Naqä Iqu, enätqä Iqueqänänä aanä kuapanänä-tänä iquatä quvepänñiyä. ¹⁵ Iqu ämaqä eeqänänä kukñuä ämitätä, iwäsäutä, itanña ämaqä Ique hñgisa itquepu, suqä quvqä itqänuwä iquauñqe, quwqä suqä quvqä itqänuwäñqätä, kukñuä quvqä Iquenyqä ätätqänuwäñqätänji, näqñqä qäyä mapñqä, quñi hanä-iqä naqänänä meqänñisa mäwqatänñiqä quvepänñiyä” ätäññqe.

¹⁶ Ämaqä iinjä iqua, hea ique-ique nätmätqä hñjua-hñjua wimeqanñqenqä, äwqä quvqä änyäpu, kukñuä ämaqä dunqä ämamäutqänä. Qu qänaknänji, suqä quvqä quwqä kñuä-äwqeuä witanñqeuä itqänä. Qu kukñuä hämä-hämänä ätäpu, quwqä yoqe, haqeu ämaenätqänä. Ga äwiñqä iquauqä iunä qänaknä wipñqenqä kukñui, miqä-eqä-nyqä iquanä ätuätqänä.

Quuvqä heqiyqä a yänñänäññqä äqätpu, iunä imäkñga peyqänñqenqä

¹⁷ Inäqe, ñqä nyämaqä kiinjä änyinätñqä iquenä, kukñui, ämaqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, kukñuä awä tuäkiqänñqä ändowatkqä iqua,

† 1:11 Ipäqäqä 4:1-16 ‡ 1:11 A Täuqä 22:5-24:25; 2 Pitä 2:15 § 1:11 A Täuqä 16:1-46

nätmatqä qänaki timäutnqenqä ätäpu ekuwinqä, knuä mapiyä. ¹⁸ “Hea yäpakä iqu timäutnqä itäqänqäni, ämaqä kuknuä naqä-qakuinqä tä-säwqä ipu, Goti Iqueni hnqisa itquepu, qänaknäni äwinqä quwqä dunä iqä iqua, timäupnuwiqä” äyä etkuwi. ¹⁹ Dnä Änguä Iqu qutä mäpmeqä etanqi, qänaknäni, knuä indqänqä ämaqä qua täutanä iquauqenä ipu, ämaqä huizi du awä qäyäpatmbnqä imäkqä iquayi.

²⁰ Inäqce, nqä nyämaqä kiinä änyinätnqä iquenä, he Dnä Änguä Iqutä anä äpmepu, Goti Iquenyqä tääqä ätqa äwäpiyitanj, quuvqä heqiyqä Goti Iqu etapqe, a yänänäqnqä äqätpu, iunä imäknga peyqäpnqe. ²¹ He neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta, heñi hänä hea ique-ique pmeqä hetapaninqä hinuä äqämbu äpmapu, Goti Iqu henynqä äwinyänqä iunä pmetpnqe. ²² Ämaqä ‘quuvqä heqämqändiyä, ä maeqiyqä imqändiyä?’ knuä ävätñqä iquaunqe, qeqä hetätñqe. ²³ Itanqa tä maisquä dunqä uwqanqppqä iquaunji, huätä maqänä itmepu, hänä iqumuatpnqe. Ga huiziquaunqe, qeqä ätumuäkäpu yätamakqä äväpiyänqani, zätä qäsä ipu, ipñqe. Goti Iqueqä hinuä iqinji, qu qänaknäni suqä kiyä mätqä iu itqänuwä-qae, quwqä qäkämä-pqä kiyä mätqä enqä-qae, he-pqe, kiyä inä emätqnqä, zätä qäsä ipñqe.

Ne Goti Iqueä yoqe, haqeu maetunqenqä

²⁴ Goti Iqu, he qua iqi mäpäknqä ipñqä änguänä ämeyätä, he suqä quvqä maeqä, aanä yeeqänänä ipu, Iqueä yoqä naqänänä etanqi äqämbu tqäpnqä, etma uwqä Iquvi. ²⁵ Iqu Goti Kiqä-kionänä-qu äpme, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesanji, neñi anqumä Hänä Inequmuatqä Iquvi. Ne Iqueä yoqe, haqeu maetunqce. Iqu yoqä aanä naqänänä-tänä-qu eä, ämiqä naqä iuqä Naqä-qu eä, ga yänänäqnqä naqänänä äme, nätmatqä eeqänänä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. Iqu qänqanänqä, ä tänqanqä, qänakndanqä, ii äpmäka wätäniqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä zä wiqe, Ätnänäqi itkimäkqenqä Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iquauñi, quvqä itquamiñuwängañi, Jonä iqu bukä tä äqäkqe. Qu iquau quvqä itquamiñuwi, ii iqua Jisasi Iqu, iquauqä Naqä Iqu etangqenqä, quuvqä heqiyätqätanguwä iutayi. Buki, Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iqua, hanjä-iqä naqä iqueni, mäñdi kittqäpñqä iñqeyi.

Bukä tä, nätmatqä qänaki timäuniqenqä ktqä kuapänänä-tänjä iyyi. Ämaqä quuvqä eqiyäpiyä inğa äpmamiñuwä iqua, kukñuä ktqä iñqe, näqñqä emiñuwi. Itanği ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu maqñqeqä. Kukñuä ktqä iunqä quati, ii tiinji. Jisasi Iqu, Naqä-qu eä, Iqueqä hipaeta, Goti Iqu mäkä eeqänänä itä, Setänä ique-pqe, mäñdi kittqiyäniqeqä. Ga Jisasi Iqu Iqueqä wäunui qäpu imäkqanğañi, Goti Iqu ämaqä quuvqä heqiyqä mäwquatämäuqä ipu, yänänäqñqä pmetanğuwä iquauñi, nätmatqä anğua hui tii ävänqiyä. Iqu nätmatqä eeqänänä änyä-hänji imäkäniqä iutañi, qu Iqutä anä äpmapu, hanjä-iqä maeqä pmepñqäuä.

Jonä iqu, tuwanuä tqenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Kukñuä Jisasi Kraisi Iquenyqä tqe, zä äwämiñqetani, Jisasi Iqu ätnänäqi ämaekqenqeyi. Jisasi Kraisi Iqu, nätmatqä maqänä timäuniqñqe, Iqueqä wäunüä-wiyqä iquau ämotquetñqe, Goti Hanjuwä Iqu, Ique ganä ämotquakqe. Itanği Jisasi Iqu Iqueqä enätqä hñque, Iqueqä wäunüä-wiyqä Jonä iqunñqä dowatqanği, nätmatqä äki-äkitanjä timäuniqä iñqe, kukñuä wätqä enqä-panjä iu ämändquakqe. ² Itanğa nyi nätmatqä eeqänänä hiñuä äqunmitani, tiinjä ätukqe. "Tä Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä naqä-qakui, Jisasi Kraisi Iqu ätqeqä." ³ Ämaqä, Goti Iqueqä kukñuä tä, nätmatqä ätimäuniqenqä a ätäütä, awä ätumitätqä iqutä, ä ämaqä, iqu kukñuä awä tqanği qätä äwiyäpu, ämepu äpmamitpqä iqua-pqe, nätmatqä tä qäpi ae ätimäutñqä iqanği, qunji Goti Iqu anğua iwimäkqanği yeeqä ipñqäuä.

⁴ Nyi Jonä iqunä tuwanuä tä, qokä-apäkä anjä-himqä 7, qua Eesiya iu Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquenyqä äqäyqä. Goti Hanjuwä Iqu, tanğa äpmeñqä, qänğanä äpmamiñqä, ä qänaki inä pmetäniñqä-qu eä, heñi qeqä imänqeta anğua etapätä, heqä äwqe hanjuä imbu pmetpñqä emäkquä. Itanğa dnä 7, Goti Iqu zä-hawä hiqumuanjä eä pmetanğqä iu äpmeñuwä iqua,* qu-pqe asä ii emäkpnä. ⁵ Itanğa Jisasi Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä naqä-qakuinä awä ätmiñqä Iqu, ae äpäkonğqä iuta ganä ävaukqä Iqu, itanğa qua täu miqä naqä iquauqä Naqä-qu äpme. Iqu-pqä asä ii emäkätñqänänji.

Iqu nenynqä kuapänä wiñganği, Iqueqä häñeqetä, neyaqä suqä quvqä eeqänänä iutañi, huätä äyä änewewqatkqe. ⁶ Iqu ne Iqueqä ämaqä naqä-hñqunä eätanä, Kanä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkquatunğua, inemäkkqe. Injitanji, yoqä naqetä, yänänäqñqä nätmatqä eeqänänä iu miniqñqetä, hea ique-ique Iqutänä witäniqe. Ii aanjä naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

* 1:4 Itkimäkqä 8:2

⁷ Hiñuä qumbiyä! Iqu qaquvqeu pmeqä quvepätñqä itqäüä.† Itañi ämaqä eeqänäñi, Iqu äquvepqañgutqe, hiñuä qumbunqäüä. Ämaqä Ique zi äukuwä iqua-pqe, hiñuä anä qumbnä.‡ Ga ämaqä eeqänä, huiwä huitañä-huitañä quaetani, Iquenyqä kñuä kuapänä qäpnuwi. Naqä-qakui. Inji ätimäuniqe!

⁸ Goti Naqä, Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, tii ätqiyä. “Nyi hiñuiqänqätä, yäpakiñqätäñi, Nqä-näuanjqa. Nyi tänğa äpmeñqä, qänğanä äpmamiñqä, ä qänaki inä pmetmniqä Iqunjqä.”

Jonä iqu, Jisasi Ique hiñuä äqunqenqä

⁹ Nyi Jonä, heqä heyämaqä iqunänji. Nyitä hesä, ne eeqä Jisasi Iqueqä eanitanji, hanjä-iqä asänä ämetanä, Naqä Iqunä miqeunji anä äpmetanä, inji ne eeqä yänänäqñqä ätqäuanä hanjä-iqe äyä ämiwäutqäñu. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiñqätä, kukñuä Jisasi Iqu awä ätumiñqenqätä, tuäkitqätanğa, qu nyi qua eqä huväkiyä, kiqä yoqe Patmosi iunqä huätä änändowatkuwi. ¹⁰ Naqä Iqueqä hiunji eqanğanji, Dñä Äñguä Iqu aanjä yänänäqñqä nyimeqanğa, nyaqä tuwä ingisanji, ämaqä hñqu manjä yänänäqñqä, häawä enqä-pa, tii tqanği äwikqe. ¹¹ “Si nätmätqä äki hiñuä äqunänjä etanğutqe, bukä iu äqäyätinä, ämaqä anjä-himqä 7 iu, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iunqä qäyämävä. Tuwanui, anjä-himqä Epäsäsi, Samina, Pekamumä, Tayätıla, Satisi, Pilendopiya, ä Latisiya iu äqänätqänjuwä iquauñqäüä.”

¹² I tqanği äwimi, “Tqu dqutiyä” tmä äkunmäknğqe, golqä hiqi-tä-tqäüqä 7 hñqua tqäutanğä äqunğqe. ¹³ Hiqi-tä-tqäüqä iquauä awä iqini, ämaqä enqä-panjä Hñqu, qäkä quäüqä yukä bu eeqä ämawqätäüqä äyäuä, Iqueqä quikuä iunji, golqä yauqä ipnätanği äqunğqe. ¹⁴ Iqueqä de, qatäwänänjä aanjä yäkquänänjä äui, ga Iqueqä hiñui, tä äyänätñqä-panjä iinji. ¹⁵ Iqueqä yukä iunji, ämaqä hñqu hikä hiuisqä äyänqä, tä tnänjä du imäkävetqä-panjä iinjä äyänğiyä. Iqueqä kukñuä-pqä ätätäqe, eqä äkakä kuapänä äqänğqä-panjä iinji. ¹⁶ Iqu Iqueqä hipa ämuangisanji, qätäqueqä 7 a äqätä, nñ Iqueqä manitanji, näpqa-hionaqä ingi-ingisa häneqä-heñqe ätimäumiñqe. Iqueqä himä-hiqumuaniñtanji, mäptqä tnänjä ätä äyänğqä-panjä iinjä äyänätanği äqunğqe.

¹⁷ Ique e äqunmitanji, nyi ämaqä pizqä enqä-panjunä, Iqueuä yukä tänjä iqi päknğanğa, Iqu Iqueqä hipa ämuangisanji, nyaqä huiwä haqeqi äñjiyätä, tii ändkqe. “Zä miqä manä. Nyi hiñuiqänqä qänakñqä äpmeñqä Iqunjqä. ¹⁸ Nyi Goti Hänjä Äpmeñqä Iqunjqä. Nyi hñqunä äpäkonğqe, ga inga-inga hänjä yqänä äpmaka uwqämniqä Iqunjqä. Nyi ämaqä äpäkonqä iunqätä, ae äpäkombqä iquauqä anjuñqätä, qñqanjä hutäuqe, S a äqätänjä. ¹⁹ Injitanji nätmätqä tqä hiñuitä äqunänji, tuwanuä bukä iu qäyeyä. Nätmätqä tänğa ätimäuqenqätä, qänaknda-pqä timäuniñqätänji, bukä iu qäyeyä. ²⁰ Si qätäqueqä, Nyaqä hipa ämuangisanjä iquatä, golqä hiqi-tä-tqäüqä iquatä, hiñuä äqunänji, qakui tiinji. Hiqi-tä-tqäüqä iqua, ämaqä anjä-himqä 7 iu aquvä äqänätqänjuwä iqua etanğa, qätäqueqä iqua, quwqä enätqä 7 iquayqä” ändkqe.

2

Quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanui

† 1:7 Wäunjuñqä 1:9-11 ‡ 1:7 Sakätiyasi 12:10 § 1:18 Itkimäqqa 6:8; 20:13

¹ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu ämitnqä iquenqe, kuknuä tii ätätnä qäyä.

Nyi qätäqueqä 7 iquau Nqä hipa ämuangisa äqätmä, Nyi hiqi-tä-tqäuqä 7 iquauä awä iqi iktnqä Iqunä, kuknuä tä sinqä ändowatqä.

² Suqä eeqänänä he itqänuwi, Nyi näqnqä eänänä. He wäunuä tnänä ipu, hanä-iqe qäyä ämepu, yänänäqnqä äyä ätqäutqänuwi. He ämaqä quvqä iqä iquauñi, hesä anä pmapnqe, hinuinä mäquñquä itqänuwi. Ämaqä hesä äpmepu, 'Goti Hanjuwä Iqu, ne wäunuänqä änandowatqeqä' quangä etätqänuwä iquauñe, he knuä änguänä iwäsäupu, quangä iquauñi, ae äyä ämäqumuetqänuwi. ³ Ämaqe, he Nyaqä yoqe a qätätangä eqänäpu, ga he quvqä emäkätqätanguwä-qe, he yänänäqnqä ätqäupu, hanä-iqä ii ämepu, wäunuä tnänä iquenqe enyqä miqä itqänuwi. He iinä itqätanguwinqe, Nyi näqnqä ae enä.

⁴ Iinä etangi Nyi hesäñi, kuknuä hui täñunjqä. He Nyinyqä quuvqä kinganä eqiyäpiyänganji, kuapanä enyäminqä-qe, tänganji iinji hmanji.

⁵ Qänganäñi, he suqä änguä inä imäkminjuwi, huätä vquatämäupu, qua iqi ae äyä äpäknjuwi. Iinä etangi hiqä suqä qänganä imäkminjuwinqe, knuä indqänäpu, hiqä knuä äkunmäknäpu, suqä qänganä äänä imäkminjuwä etangutqe, asä iinä imäqäpnqe. He iinä mimäkqä iqangppqe, Nyi äpätmä hiqä hiqi-tetä kiqä ätqäuetä, huätä metaumqänä.

⁶ Ga hiqä suqä änguä hñqu tiinji. He Nikolasi ique qänaki itqänuwä iquauä suqenqe, yasämä maenqä eä. Nyi-pqe iquauä suqenqe, yasämä manyinqä eä.

⁷ Ämaqä, Dñä Änguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanji, qätä äwipqä iqua, qänaknä wipnqe. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi iquauñi, zä-häukuä hñä hea ique-ique pmeqä vqe, qäyä dupnqä hinuinä qunmniqueqä. Zä iinä iqu, qäukuä haqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunuä iqi ätqäunä.

Quuvqä heqiyqä Samina iu aquvä äqänätqänuwä iquauñqä tuwanji

⁸ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Samina iu ämitnqä iquenqe, kuknuä tii ätätnä qäyä.

Nyi hinuiqänqä qänaknqä äpmenqä,* ga hñqunä äpäkonjqä-qe, angumä äväutmä hñä äpmenqä† Iqunä, kuknuä tä sinqä ändowatqä.

⁹ Nyi he hanä-iqätä, täñä-hunqätä, emetnqenqe, näqnqä ae emä, ga he nätmätqä qua täutanji, maeqä aanqä äpmenjuwinqe, nyi näqnqä ae eäqä. Iinä etangqä-qe, he nätmätqä kuapanänä-tänuenä yqänä äpmenä. Ämaqä hñqua, he kuknuä tuwängisa etätqänuwinqe, nyi näqnqä ae enä. Ämaqä, 'Ne Israitqä iquneyqä' ätätqänuwä-qe, oee, qu Setänä iqueqä-quayi. ¹⁰ He hanä-iqä emetnqä itnqe, zä miqä pambiyä. Qätä nyipu. Setänä iqu, "He Goti Iquenyqä quuvqä yqänä eqiyätqänäpiyä" tä yamwiqä hiyätnqe, hñquenä anä guä kiyäueqä iunqä upnqä emäkänä. I hitangi hanä-iqä, täñä-hunqä ämepu, hiunji 10 enqä-pa pmapnuwi. Iinä etangi qu he pizqä qäyä hepäknqä-qe, quuvqä heqiyqe, a yänänäqnqä kiqätpiyä. He iinji ämäwqätäuqangppqe, Nyi hñä hea ique-ique pmeqe etapmniqueqä.

¹¹ Ämaqä, Dñä Änguä Iqu, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanji, qätä äwipqä iqua, qänaknä wipnqe. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, äpäkonjqä huiziqu‡ qui miwimäkqä danä yäniqueqä. Aanä hma naqä-qakui.

* 2:8 Itkimäkqä 1:17 † 2:8 Itkimäkqä 1:18 ‡ 2:11 Itkimäkqä 20:14

Quuvqä heqiyqä Pekamumä iu aquvä äqänätqänuwä iquaunqä tuwanji

¹² Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Pekamumä iu ämitnqä iquenqe, kuknuä tii ätätnä qi.

Nyi näpqä-hionaqä ingi-ingisa häneqä-heñqä ämenqä^S Iqunä, kuknuä tä sinqä ändowatämepqä.

¹³ He anä äpmeñuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Iqñi, Setänä iqueqä anä äquatäuqämenqä iuyi. Iinjä etanji he Nyaqä yoqe a yänänäqñqä äkiqätäpu, hiqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, zä maeqä itqänuwi. Qänğanäñi, Andipasi iqu Nyaqä kukñui qänaknä itä, Nyinyqä awä-tqä-qu eä, anä äyä äpmamiñuwi. Qu iqueni, anä Setänä iqu äpmeñqä iqi päsqanquwänğanä-pqe, he Nyi tuwä manjiyqä ikuwi.

¹⁴ Iinjä etanji Nyi hesäñi, kuknuä hui täñunji. Hesänä hui, Balamä* iqueuä suqe, a yqänä äqätpu äpmeñä. Qänğanäñi Balamä iqu, suqä Israitqä iquau quanqä tquenqe, Balakä ique ämotqueqanji, qu suqä quvqeu äpäknäpu, nanuä goti quanqä iunqä hiqäva imäkpqe änäpu, huiwä yanä hinji inqä imäkmiñuwi. ¹⁵ Asä iinjä, ämaqä hesä äpmeñuwä hui, Nikolasi iqueqä ämaqä iquauä kuknuä dunä qänaknä itqänä. ¹⁶ Ii itqätanquwitanji, he täñganji hiqä knui äkunmäkmbiyä. Iinjä hma etanqutqe, maqänäñi, Nyi heñqä äquvepätmä, ga Nyi, ämaqä iinjä itqänuwä iquatä, näpqä-hionaqä yanäqñquä Nyaqä manjä täu äwinqetä, mäkä hunanä.

¹⁷ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanji, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänäyi. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi buayä Mana† zä äwinqe ämuayätmä, hikä qäpaiqä yoqä änyä-hänä äqänänqä hñqu-pqe äwimniqe. Yoqä iinjä iquenqe, ämaqä hñqu änyä maqñqä heniqe. Ämaqä, hikä qäpaiqä ämetqä iqunä, näqñqä heniqe.

Quuvqä heqiyqä Tayättila iu aquvä äqänätqänuwä iquaunqä tuwanji

¹⁸ Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Tayättila iu ämitnqä iquenqe, kuknuä tii ätätnä qäyä.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunä eämä, hiñuä tä äyänätñqä-panitä, yukä hikä hiuisqä äyänqä-panitä täñä Iqunä, kuknuä tä sinqä ändowatämepqä.

¹⁹ Nyi suqä eeqänänä he imäkätqänuwinqe, näqñqä ae ämenä. He huiz-iunqä heñganji, Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqä huizi iquau yätamäqä äväpu, itanğa hanä-iqä qäyä ämepu yänänäqñqä ätqänuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Hiqä suqä qänğanä-pqä imiñuwä eeqänäñi, aanä äñguänänä ätimäüä.

²⁰ Iinjä etanji Nyi hesäñi, kuknuä hui-pqä inä Täñunji. Apäkä Jesepetqi 'Hiñuä-tqinjqä' ätätnqä ii, hesä qäyä pmetnqä hiñuinä äqunätqänuwiqä. Apäkä ii, Nyaqä ämaqä wänuä imäkqäpqä iquaunji, quanqä ätuätä, suqä huiwä yanä hinji inqä ämotquetä, nanuä goti quanqä iquaunqä hiqäva-pqä imäkpqe, ämbñqä ätuätñqä iiji. ²¹ Nyi, 'Iiyqä suqä quvqä hui äkunmäknänqutiyä' tmä, hiñuinä äqunmä pmetanqä, iiyqä knui makunmäknqä itä, suqä huiwä yanä hinji änäänä äväkitqänä. ²² E äväkitñqä-qae, he qätä nyipiyä! Nyi apäkä iinjä, täñä-hunqä naqänänjitä, ä täñä-yaqä naqänänjitä, metnqä wimäkmä. Itanğa ämaqä iisä hiqaqä anä äwäyakitqänuwä iqua, quwqä knui makunmäknqä ipu, iiyqä suqeu qänaki yqänä itqätanqppqe, Nyi iquaunji täñä-hunqätä, hanä-iqä naqänänjä wimä. ²³ Qokä-apäkä, ymeqä enqä-pa ii qänaknä ävätqänuwä iquaunji,

^S 2:12 Itkimäqqa 1:16 * 2:14 A Täuqä 22:5-24:25 † 2:17 Anqumä Itmakqä 16:21; A Täuqä 11:8; Jonä 6:49

eeqänä pizqä päkmniqeqä. Iinjä imäkqanqgetani, ämaqä Nyaqä yoqenqä im-imä aquvä äqänätqänjuwä eeqänänjä iqua, tiññiqe, näqñqä mapnuwi. Nyi ämaqä eeqänänjä iquenñqä kñuiutä, äwqeutä iwäsäutmä, ga he suqä imäkätqänjuwä-pa kimañi, hñqunä-hñqunä e hetapqäumnique.

²⁴ Iinjä etanji qokä-apäkä huizi, Tayätila äpmapu, apäkä iyyqä kukñuii qänaknä miqä ipu, itanğa suqä qu, “Setänä iqueqä kukñuä ze eä-qä” ätätqänjuwinqe, näqñqä mämeqä itqänjuwä iquenä, Nyi ‘Hanjä-iqä hñqu heyaqä haqeqi maeqä ymä’ hitmñqeqä. ²⁵ I etanji nätmätqä eeqänänjä he a äqätänjuwi, Nyi äquvepmqänğanqä a yänänäqñqä qätätanğpu.

²⁶⁻²⁷ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäupu, Nyaqä suqeu hiunji yäpakänğanqä qänaknä imipqä iqua, iññi Nyi iquau-iquauqänji, Nqä Apiqu ändapqä-pa, *qokä-apäkä eeqänänjä äpmakuwänjuwä iuqä nyuänjä ämiqä pmeniqä iññe, Nyi yoqä wimniqe. Itanğa ämaqä hñqu qua qondä ämisqiyätä, zinanjuä imäkqä-panjä iññi, iqu yäkqä woyqä a äqätä iquau äminqiyä.*† ²⁸ Iinjä imitätqä iqueni, Nyi qätäqueqä zinuitä ätimäutä äyänätñqä iqu§ wimniqe.

²⁹ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanji, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipñqeqä.

3

Quuvqä heqiyqä Satisi iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanji

¹ Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Satisi iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätñä qäyä.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä dñä 7 itä,* itanğa qätäqueqä 7 itänä Tänjunä eämä, kukñuä tä sinqä ändowatämepqä.

Suqä eeqänänjä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Qu henyqe, “Hänjä äpmeñuä” ätätqänjuwä-qe, he ae äpäkonjuwä-panjä iquenñqä. ² Hiqä suqä eeqänänjä imäkätqänjuwi, Nyi Nqä Goti Iqueqä hinuä iqisañi, hñqu aanjä jänänänjä mäqunquä inqä-qae, he hiqaqä äwinjuwi ivatuwänäpu, hiqä suqä mapäkonqä yqänä äwinqe, yänänäqñqä anji imäkqanğpu. ³ Qänğanänji, he kukñuä äñguä we-hunqä-tänji qätä äwiyäpu, ae ämakuwi, he iññqä kñuä indqänäpu, äñguänä ämipu, hiqä suqä quvqenqe, kñuä kunmäkmbiyä. He mävuqä ipu, hiqaqä yqänä äwämitpqe, quwä-meqä hñqu emeqänqä änyä maqñqä eänjuwä-pa, Nyi asä iññä emamä.

⁴ Inäqe, he Satisi iu äpmeñuwitanjä hui, quwqä ämuasmänqä, kiyä mätqä mimäkqä iquwi. Iqua qäyunä epiyitani, ämuasmänqä qäpaiqä ämipnäpu, Nyitä qanjä anä ikiquatunqä.

⁵ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi ämuasmänqä qäpaiqä iññi äwiptätmä, iquauqä yoqä bukä hänjä-pmeqä iunji, huätä makutqä imniqe. Oeyqä. Nyi iquauñqe, Nqä Apiqueqä hinuä iqisa, ä Iqueqä enätqä iquauä hinuä iqisa-pqe, ‘Iqua Nqeqä’ tmniqä iunänji.

⁶ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanji, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänänji.

Quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanji

⁷ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätñä qäyämävä.

Nyi suqä äñguä jänänänjä imäkätmä, aanjä Naqä-qakuä-qunä eämä, itanğa Nyi Dewiti iqueqä qñqanjä hutäuqe† a äqätänqä Iqunji. Nyi anjä

† 2:26-27 Apqä Bukä 2:8-9 § 2:28 Itkimäkqä 22:16 * 3:1 Itkimäkqä 1:4 † 3:7 Asayä 22:22; Itkimäkqä 1:18

qñqañä hutemqe, ämaqä hñqu angi mämäyeqä yänqiyä. Itanğa Nyi anä qñqañä ämäyemqeunji, ämaqä hñqu angi mautäuqä yänqiyä. Nyi iinjä iqu iutañä Iqunä, kukñuä tä sinqä ändowatqä.

⁸ Suqä eeqänänjä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Hinuä qumbiyä. Hiqä hipenüä iunji, Nyi qñqañä ae äuteqä-qae, ämaqä hñqu angi änä mämäyeqä yänä. Hiqä yänänäqñqe naqä ma, wänqäpu witanği, itanğa Nyaqä kukñui, qänaknä ipu, Nyaqä yoqe, imä zä maeqä da itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae ämeqe.

⁹ Ämaqä Israitqä iquautañä iqi äpmapu, “Ne Israitqä iquone, Goti Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätätqänjuwä iquauñqe, he näqñqä ae enä. Iqua quañgä iinjä ätäpiyä-qe, naqä-qakui, Setänä iqueqä ämaqä iquayi. I hitanği qätä nyipiyä! Nyi iquau eyqiyämeqanğundi, iqua Nyi henyqä kuapänä änyinğanğutqenqe näqñqä epu, hiqä yukä-tänjä qäqi äpäpu, qonjä qutaseppnuwi. ¹⁰ Nyi yänänäqñqä tqäupñqä kukñuä etkqe, he qänaknä itqänjuwitani, Nyi ämeyqanğundi, ga qokä-apäkä eeqänänjä qua täu äpmenüwä iu yamwiqä väniqñqä timäutñqä itñqä iqu, he memeqä da yänqiyä. ¹¹ Nyi henqä maqänä quvepmä. Mä heqä ämäwqutäuquwä yññai‡ ämaqä hñqu huätä equvqñqe, nätmätqä he ämenüwä ii, a yänänäqñqä qätätanğpu.

¹² Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumitpqä iqua, Goti Iqueqä anä iunji äväma näweqä uwqänqe, Nyi iquauñi, anä anizä äqutnänqä enqä-pa, yänänäqñqä qutemniqe. Inji Nyi yoqä hñquaqu-hñquenjä iqua, iquau pmutemniqe. Nqä Goti Iqueqä yoqetä, Iqueqä anä-himqä naqetanjä yoqetä, itanğa Nqä yoqä änyä-hänjä iqu-pqä qäsä. Nqä Goti Iqueqä anä-himqä iqu, ii Jerusälemä Änyä Hänjä, Iquesa qäukuä yätu äväma päniqä iquvi.

¹³ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanği, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipñqe.

Quuvqä heqiyqä Latisiya iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanji

¹⁴ Enjätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Latisiya iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyämävä.

Nyi “Ii naqä-qakuiqä” Tqä Iqunä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä awä ätätmänğanji, Iqueqä kukñuä eeqänänji aanjä jänänjä dinä ätätñqä Iqunjqä. Nätmätqä eeqänänjä Goti Iqu imäkkqetanjä Qakuä Iqunä, kukñuä tä sinyqä ändowatqä.

¹⁵ Suqä eeqänänjä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. He tnänjä-qe, isqä-qe mäpmeqä injuwinqe, Nyi näqñqe ae ämeqe. Nyi he tnänjä-qe, isqä-qe pmapñqä änyinğiyä. ¹⁶ Inji he tnänänqä, isqänqä, mäpmeqä, awänä pmetanğä eqänätmä, Nqä manjita quta enjuiyqä. ¹⁷ “Ne mbqä kuapä-tänjuneyqae, nätmätqä hävemnäqñqä ämetanä, hnjuahnjuañqä äwa miqä injunä” ätätqänjuwä-qe, oeyä. Nyaqä hñuiqñji, he aanjä ququvqä yqänä pmetanğuwinqä, ämaqe, henyqä huäqä kiinjä wunänqiyä. He nätmätqä hesä näweqä winiqä iqu maeqä, hñuä pisqä äpmapu, itanğa he huiwinä imbu äpmenä. Iwä hiqä-hiuäñi, iñqe änyä maqñqä yqänä enä. ¹⁸ I etanği Nyi kñuä iqä tii hetapmqe. Golqä, quvqä qäsä maeqä yätñqä tä äñqä hui, Nyita mbqä ipu, mbqä kuapänänjä-tänjuenä hipñqänänjä. Itanğa ämuasmänqä qäpaiqä, hiqä huiwiu ktqä hiqumuätäutñqe, Nyita mbqä ipu, ämaqe he huiwinännyqä äpmapu, womba-tänjä pmetanğpi, hñuä maiqñqä ipñqänänjä. Nñ marasiñqä aowä

‡ 3:11 Qänğanäñi, ämaqä mäkiutä, hänjä tnänjä wqeutä, ämäwqätäukqe iqu, mbqä mämeqä, yññä ämetä ämäuminqe.

hui, hiqä hiñuiu mäuepñqe, Nyita mbqä ipu, iwä hiqä hiñui, äñguä qämbñqänänyä.

¹⁹ Itanğañi Nyi ämaqä huiñuqä änyingqce, Nyi iquañi, quwqä suqä quvqenqä näqñqä ävätmä, jänä iwimäkätñqe. I etanği he hiqä suqenqce kñuä äkunmäknäpu, jänä pmapñqä tnänä imäkñganğpu.

²⁰ He hiñuä ñqämbiyä! Nyi anä qänqanä-tänä iqi ätqäümä, qñqanä iu ptqä päsqanğa, ämaqä hñqu Nyaqä manı qätä änyiyätä, qñqanä noteyätqce, ga Nyi yäpä yänğisa äpaquvätmä, ye buayä anä neñqueä.

²¹ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyitä ämiquatunquä Nyaqä zä-hawä iuñi, anä pmenique. Ii, qänğanä Nyi mäkä äunätayä iu ämäwqätäutmä, Nqä Apiqutä miqenqce, Iqueqä zä-hawä iu anä äpmakueä-panä iyyqä.

²² Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanği, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipnuwänqce.

4

Jonä iqu, nätmätqä qäukuä yätu witanği äqunğqenqä

¹ Nätmätqä tä qäpu ae äpäwqanğa, qäukuä haqä yänñi qñqanä hñqu hutänätanği äqunğqce. Itanğa manä* nyi qänğanä hääwä enqä-panä tqanği äwikqä iqu, tii ändkqce. “Si täqinyqä yapiyä. Ga Nyi nätmätqä eeqänänä qänaki timäuninqce, ämäktquamqänänyä.” ² Itanğa Dñä Äñguä Iqu yänänäqñqä maqänä nyimeqanğa, qäukuä haqä yätunı, ämiqä iqueqä zä-hawä hñqu tqäutanği, ga iqi äpmenqä Iqu, tiñä etanği äqunğqce.† ³ Zä-hawä iu äpmenqä Iquesanı, qoqiyqä hioätqätä, häñesqätä, yänätanği, ga wäpinyiqukuä hñqu zä-hawä ique awä iqi ämamäüäqce, kiqä we-hunqce aanä naqänänä hunätanği äqunğqce. ⁴ Ämiqä Iqueqä zä-hawä iñä iqu, hawä 24 huizi iquauä awä iqi ätqäuminqce. Itanğa zä-hawä iquañi, ämaqä naqä iqua hñqunä-hñqunä äpmakäuminjuwi. Iqua ämuasmänğqä qäpaiqä-tänä-qua, itanğa quwqä nyuänä iuñi, golqä yñña mäuqä-quayi. ⁵ Zä-hawä iñä iquesanı, we-hunqce nyuauä iqanğa, mmqä ätätä kakaqä tqanği äwikqce. Zä-hawä iqueqä hipenüñğisanı, tä hänaqä 7 äsminjuwi. Tä hänaqä iqua, ii Goti Hanjuwä Iqueqä dñiyi.‡ ⁶ Zä-hawä iñä iqueqä hipenüä iqisanı, nätmätqä hñqu äwäminqce. Ii eqä-huänä naqänänä enqä-panä iqueyi. Nätmätqä iñä iqu, aanä quvanyäqñqä kiñi.

Itanğa nätmätqä häñä-pmeqä-tänä hñquaqui-hñquaquinä, zä-hawä hitunüä hñquaqui-hñquaquinä iu pämä ätqäuminjuwi. Iqua quwqä hiqumuanñğisatä, tuwänğisatäñi, hiñuä kuapänä äqänğäuminjuwi. ⁷ Iquautanä hiñuiqänä iqu, ii laiyonqä enqä-panä iquvi. Ga huiz-iq, bulumäka qokä enqä-panä iqueyqä. Itanğa huiziqu, iqueqä hiqumuani, ämaqeuqä enqä-pa änyänä. Iwä aanä yäpakä äpmenqä iqu, ymäüäkä aanä naqänänä haqeu äväwa ikitñqä iñä enqä-panä iqueyi. ⁸ Nätmätqä hñquaqui-hñquaquinä häñä-pmeqä-tänä iqua, huqä 6-tänä iquayi. Itanğa hiñuä kuapänäñi, quwqä huiwiu, ä quwqä huqeuñi-pqe inä ämuäpmuäminqce. Iñä iqua heatqänğatä, hiunjñgatä, tii tqäpnqäüä.

“Naqä Iqu, ii Goti Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqu, hñqutä enqä-panä manä, Kiqä-kiuänä, Kiqä-kiuänä, Kiqä-kiuänänjñqä. Iqu qänğanä äpmaminqä, tänğa äpmenqä, itanğa qänaki pmetäniqeqä.”
Qu kukñuä iñä di, mamäwänğqä danä iqäpnä.

* **4:1** Itkimäqä 1:10 † **4:2** Esekiyali 1:26-28. Itkimäqä 7:10 iuñi, Jonä iqu ‘Zä-hawä iu äpmenqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä’ ätkqce. ‡ **4:5** Itkimäqä 1:4

⁹ Nätmatqä iinjä iqua, zä-hawä ique äpmeñqä, ga hea ique-ique pmetäniqä Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, ‘änqaiqä’ tqäpñqäuä. ¹⁰ Iinjä itqätanqppqänqä, ämaqä naqä 24 iqua, zä-hawä iu äpmeñqä ga hea ique-ique pmetäniqä Iqueuä hipenjuä iqi qonjä äqutasepäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, quwqä ynñai equväpu, zä-hawä iqueä hipenjuä näñi eäpu, tii tqäpñqäuä.

¹¹ “Naqä Iquki, Si neqä Goti Iqukiyqä. Eeqänä ämawqätäunji, Tqä-täuänänjqä. Itanqä ämaqä eeqänänji, Sinyqä yeeqä ipu, Tqä yoqe haqeu ämamäupu, ‘Si Yänänäqñqä-kuiyqä’ tqäpñqäuä. Ii tiinjä etanqiyi. Nätmatqä eeqänänji, Si imäkätinä, itanqä äkinqä Tqä dutanä imäkqanqänä, ätimäutä, tänganji äyä äwinä.”

5

Bukinqätä, Sipsipqä Meqä Iquenqätä

¹ Zä-hawä iu äpmeñqä iqueqä hipa ämuangisanji, bukä hñqu witanqji äqunqge. Bukä iinjä iqu quäuqänänqä-qu eä, qu tuwanuä inqji-inqgisa äqäyäpu, itanqä äkuäpipu ekuwi. Itanqä ique a yänänäqñqä kicätätñqge, qu nyunüä taki ändäupu, itanqä kicä taki bukä iu 7 ändäupu, ämänyäpu, ekuwinä äqunqge. ² Asä qänqanji, enätqä yänänäqñqä hñqu, manjä yänänäqñqä tii tqanqji äqunqge.

“Ämaqä huiziquau ämawqätäutä, nyunüä takä bukä iu ämänyäpu equwi, anqji equvätä ävatätñqge, äsqukä?”

³ I etanqji bukä ävatätä, yäpä inqgisa hinuä qunätñqge, ämaqä hñqu qäukuä yätunä, qua täunä, ä qua yäpä mängisanqä-qe, mäpmeqä danä eänä.

⁴ Ämaqä hñqu bukä iqueni, ävatätä yäpä inqgisa hinuä qunätñqä hma etanqji, nyi knuä kuapänä äqäminqge. ⁵ Itanqä ämaqä naqä iquautanä hñqu tii ändqiyä. “Si knuä maqiyqä panä. Hinuä qunyä. Laiyonqä Tqu, Jutä iqueqä hueqä-himqeta,* ämiqä naqä Dewiti iquesanqä-queqä.† Iqu Iqueqä mäkä-hunqä iquauñi mändi ämäunqatätä, itanqä Iqu nyunüä takä bukä iu ämäñnänqge, equvätä, buki ävatänqiyä.”

⁶ I dqanqä, Sipsipqä Meqä Hñqu pämä tqäutanqji äqunqge. Iinjä Iqu tiinjä-nänqä-queqä. Qu ae pizqä äpäkuwä-nänqä-quvi. Iqu zä-hawä iqueuätä, nätmatqä hänqä-pmeqä-tänqä hñquaqi-hñquaqiñä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä awä iqi ätqäuminqge. Iqueqä nyuänqä hänqenätä, ä Iqueqä hinuätänji, 7 iquayi. Hinuä iinjä, ii Goti Hanjuwä Iqueqä dnä, qua eeqänänqä iunqä im-imä ändowatkqä iquayi. ⁷ Itanji, Sipsipqä Meqä Iqu, zä-hawä iu äpmeñqä Iqu-tänqä qäqiqi äpäqge, bukä iqueuä hipa ämuangisa äwinqge ämakqge. ⁸ Iqu bukä ae meqanqä, inqanji nätmatqä hänqä-pmeqä-tänqä iquatä, ämaqä naqä 24 iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqu-tänqä iqi äpäpu, qonjä äwoktäukuwi. Iqua gitatä, golqä hevqä suakä jinänqä-weqä-tänqä itä, a äqätminjuwi. Jinänqä-weqge, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqeyqä.

⁹ Itanqanji qu apqä änyä-hänqä hñqu tii ätukuwi.

“Si bukä ämetnä, nyunüä takä iu ämäñnänqge anqji equvätinä ävatñqge, änguanänqä Iqukiyqä. Qu pizqä ae kpäsqañguwänqä, itanqä Tqä hänqeta qokä-apäkä iu itmetnä, Goti Hanjuwä Ique äwikñä-qae, Si ängüä Iqukiyqä. Qokä-apäkä Si mbqä imakñi, qu hueqä-himqä eeqänänqä iutatä, anqä-kukñuä eeqänänqä iutatä, huiwä huitanqä-huitanqä änyänquwä iutatä, itanqä qua eeqänänqä iutatä imakñä iquayi. ¹⁰ Si iquauñi, neqä Goti Iquenqä hiqäva-imäkqä imäkqanqänä,

* 5:5 Ipäqäqä 49:9 † 5:5 Asayä 11:1,10; Itkimäqä 22:16

itanğa Iqu iquaunqä ämiqä-qu pmetnqänänyä. Itanğa qu qua täu miqäpnuwänqänänyä.”

¹¹ Itanğa nyi hinuä anđi äqunđqē, enätqä iqua, zä-hawä ique, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquau, itanğa ämaqä naqä iquau awä iqi ämamäupu ätqäupu, maňä tnänjä tqanđä qätä äwikqē. Ynaunđqä maňä e ätminuwi iqua, aañä qäqi hmanji. Qu aañä, aañä kuapänänjä, a änä matäuqänänji.

¹² Qu e ätqäpiyanđanji, maňä tnänjä tiinjä ätminuwi.

“Sipsipqä Meqä qanđanä pizqä äpäkkuwä Iqu, yoqä naqetä, nätmatqä anđuanänjitä, ä näqñqä-pqetä, itanğa yänänäqñqä naqänänjä-pqetä meqänqē, anđuanänji, ii Qäqueqä. Ga Iqu ämaqä eeqänänji, Iqueqä yoqē haqēu ämamäupu, yeeqä ipu, Iquenqä ‘anđuiqä’ ätäpu, ävätqänjuwä-pqenqē, anđuanänji, ii Qäqueqä.”

¹³ Itanji nyi nätmatqä huitanjä-huitanjä Goti Iqu imäkkqē, kukñuä tqanđä qätä äwikqē. Ii nätmatqä qäukuä haqä yätu äwinqä, ä qua täu äwinqä, nñ qua yäpä mänđisa äwinqä, itanğa eqä-pñä iu äwäkäwänqä-pqä iuä. Nñqä, nätmatqä eeqänänjä, eeqänänjä iu äwäkäwänqē, qu tiinjä tqanđä äwikqē.

“Zä-hawä iu äpmeñqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutänji, Iquaqu ‘anđuiqä’ eeqänänji ämesinyä, itanğa yoqä naqēu, yeeqä inqēu, yänänäqñqēu, kiqä hea ique-iquenqä manyiyänqä.”

¹⁴ Itanğa nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinjä iqua, “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä” tätqätanđuwänđä, ämaqä naqä iqua qonjä äuktäupu, yoqä naqä äwiminuwi.

6

Sipsipqä Meqä Iqu, nyunjuä takä iquau equkqänđanqä

¹ Nyi Sipsipqä Meqä Iqu, nyunjuä takä bukä iu ämänänđqä iquautanjä hinuicänjä ique, huätä equvqanđi äqunđqē. Itanğa nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquautanjä hñqu, “Si biyä” ätätäqänđanji, iqueqä quväkitanji qäukuä mmqä ätqä-pa tqanđi äwikqē. ² Iinjä äwimitanji, nyi hinuä anđi äqunđqē, hosi qäpaiqä hñque äqunđqē. Ämaqä, hosiu äpmeqä iqu, yquakä a qätätanđä, qu mäkitanjä ämäwqätäuqä ynñai vqanđuwänđä, iqu mäkä iunji ämäwqätäutñqä kñuä äme, iqäukqē.

³ Inđanji Sipsipqä Meqä Iqu, nyunjuä takä huizi huätä equvqanđä, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iutanjä huiziqu, tii tqanđi äwikqē, “Si biyä.”

⁴ Itanji, hosi hänesqä hñqu ätimäukqē. Ga ämaqä hosiu äpmeqä iquenji, yänänäqñqä äwikuwi. Yänänäqñqä ii, ämaqēuqä äwqä hanjuä pmeqē huätä motaumäuqanđä, iwä ämaqē, quwqä-quwä pizqä päkmbnuwä dñqēuä. Itanğa wäunjuä ii imäkätñqē, näpqä-hionaqä naqänänjä hñqu, ique äwikuwi.

⁵ Iinjä äqunmitanji anđinji, Sipsipqä Meqä Iqu, nyunjuä takä 3 ique equvqanđä, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iutanjä huiziqu, tii tqanđi äwikqē, “Si biyä.” Itanğa anđnji, nyi hosi hiawiqä hñqu timäuqanđä, ique äpmeqä iqu, nätmatqä kuä-sñgumetqä iwäsäuqä hñqu, iqueqä hipa iu a qätätanđi äqunđqē. ⁶ Itanji, ämaqä hñqueqä maňänänji, nätmatqä hänjä-pmeqä 4 iquauä awä iqisanji, tii tqanđi äwikqē. “Ämaqē, ymisaniñqä äwa ipñqē, si äwätinä, tqä wäunjuä imäkiyä. I hitanđi ämaqä hiunji hñque wäunjuä ipu, mbqä ämepiyi, mbqä ii, kuä-witqä qondä wänqä hmbinä-qē, ä kuä-bali qondä hñjuaqu-hmbinä-qeyä. Itanji si olipqä eqä aowitä, wainqetänji, qui mimäkcä panä.”

⁷ Itañi, Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä 4 ique equvqanğa, nätmatqä häñä-pmeqä-tänjä iutanjä yäpakä iqu, tii tqanđi äwikqe, “Si biyä.” ⁸ Ii äqunmitañi, anđi hiñuä äqunđqe, hosi kukuatqä hñque äqunđqe. Ga ämaqä hosi ique äpmamiñqä iqu, iqueqä yoqe Äpäkoñque. Itanğa Äpäkoñquenyqe, Hikuapqä anjä iqu qänaki äpkqe. Ga iquaqu qokä-apäkä hiqñqä hñquaqui-hñquaqui iwäsäusinyä, hiqñqä hñqueni, pizqä päkiyänqe, yänänäqñqä äwikuwi. Iquaqu qokä-apäkä iunji näpqa-hionaqä itä pizqä äpäsäsinyä, itanğa iquaqu buayä dä naqänänjä ävqumäkäsinyä pizqä äpäsäsinyä, itanğa tänjä-yaqä naqänänjä äväsinyä, äpäkombñqä imäkäsinyä, ga nanuä hiqiyqä quaetani, pizqä päkpñqä dowasiyänqinyä.

⁹ Iinjä äqunmitañi anđini, Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä 5 ique equvqanğa, nyi qokä-apäkä, Goti Iqueqä kukñui a yänänäqñqä äqätpu awä tqanguwiñqe qu pizqä äpäkkuwä iquauqä quuvqe, hiqäva-qäyqä ttawä yäpä iqi pmetanđä äqunđqe. ¹⁰ Quuvqä injä iqua, zääqä tnänjä tiinjä ätmiñuwi. “Nätmatqä eeqänänjä iquauqä Naqä Iquki, Si hñqutä enqä-panä manä, Tqä-täuänänjä Iquki, itanğa Tqä suqe, aanjä naqä-qakuiqä. Si ämaqä qua täu äpmeñuwä iquau, kukñuä ämitätnä, neyaqä häñeqänqä kima wisñä dñqe, ne Sinyqä hiñui, squänğanqä äqänänä pmetatuñquäwä?” ¹¹ Iinjä tätqätanđuwänğa, qokä-apäkä iunji ämuasmänqä qäpaiqe, hñqunä-hñqunä äväpu, tii ätukuwi. “He hapä wänqä hmbu-ganä pmapiyä. Ämaqä hesä, mäkä-hunqä iqua epäkkuwä-pa, iqua heqä wäñuä anä itqänuwä iquautä, heqä tta-tñguäkautä pizqä päkpñqäuä. Iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu atäñuä ae ekqe qä. Itanğa qu iquaunji, pizqä ae äpäsqanđuwänğanji, Goti Hanjuwä Iqu heqä häñeqänqä kima väniqe.”

¹² Itañi Sipsipqä Meqä Iqu nyuñuä takä 6 ique equvqanğa, nyi nätmatqä tiinjä timäunqanđi äqunđqe. Quaetani, eekä naqänänjä itä, mäptqe we maunqä, heawi qä ätimäutä, itanğa qanđi aanjä häñesqä, häñeqä enqä-panä imäkñqqe. ¹³ Qätäqueqe, yuñuä zä-eaqe hiaqusqä ämitä, ki qä häukui qua mäñi äpäknğqä-pa, qäukuä yätutani e äpäknğuwä. ¹⁴ Qäukui, yquvanjä äkuäpiquwä-panä inji, kuäpiqanğa, qoqonitä, qua eqä huväkiyitä, quwqä anji äväma, nändi-nändi tqäwäwqanđä äqunđqe. ¹⁵ Itanğa qua iutanjä ämiqä naqä, ämaqä yoqä naqä-tänjä, ä mäkänqä ämiqeutanjä naqä iquau, ämaqä mbqä-tänjä, ññ ämaqä yänänäqñqä-tänjä iquau, wäñuä-wiyqä hiñginqä, ä ämaqä huiziquauqä yäpä iqi mäpmeqä inuwä iquau, qu eeqänänji, hikä hovqä imä äpmepu, qoqonjä naqä hikä qäyätanđqä iu zä äpmakäukuwi. ¹⁶ Iu äpmakäupiyita, qoqonjä iquaunqätä, hikä iquaunqätä, tääqä tii ätmiñuwi. “Ne zä-hawä iu äpmeñqä Iqueuä hipenüñqätä, Sipsipqä Meqä Iqueqä äwqä tnänjinqätä, zä äneñgqä-qae, he ne zä näpatqäpiyä. ¹⁷ Ii tiinjä etanđi. Hiunji Iquaquiyqä äwqä tnänjä imäkäsinyä, qokä-apäkä iu kimanjä quvqä ävqe, ii tänğa ae täsä äpqiya. Ga Iquaquiuä yänänäqñqe, huätä ätasämäutä äñguä pmetñqe, tqukä?”

7

Israitqä iquautanjä 144,000, Goti Iqueqä hiqñqä ämakuwiñqä

¹ Iinjä ae äqunmitañi, nyi ynaunjqä hñquaqui-hñquaqui qua hituñuä hñquaqui-hñquaquinjä iu tqäutanđä äqunđqe. Yuñuä tutqä qäpu mäqunquä yätñqenqe, iqua yunđi hituñuä hñquaqui-hñquaquisä

timäuminjeuni, a äqätpu ätqäuminuwi. ² Ynaunjqä iqua quaetä, eqä-pniutä, qui imäkpñqe, Goti Iqu yänänäqñqe ae äwikqe. Iinjä äqunmi huizi, ynaunjqä hñqu mäptqä timäuqä bu ävämeqe, nätmätqä Goti Hänjä Äpmeñqä Iqueqä hiqñqä imäkqe a äqätqa äyapkqe. Itanqa iqu ynaunjqä hñquaqui-hñquaquinä iquauni, tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. ³ “He qua iu, eqä-pñä iu, itanqa zä iu, qui maqänä mimäkqä pambiyä. Ne neqä Goti Iqueqä hiqñqe, Iqueqä wäunuä-wiyqä iquauä hipenüä iu ganä qiyeqanqua, ga qänakñi, he nätmätqä qui injä imäkqäpñqä.”

⁴ Iinjä äwimitañi, qänakñi nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä hiqñqä ämakuwiu atäunuä ikuwinjqä qätä äwikqe. Qokä-apäkä, hueqä-himqä Israitqä iquesañä eeqäpnänjä iquauä awä iqisanji, hävemnäqñqä, 144,000 atäunuä ikuwi. ⁵⁻⁸ Iinjä etanqi hueqä-himqä Jutä iquesañi 12,000, Lupenä iquesañi 12,000, Geli iqueui 12,000, asi Aseli iquesañi 12,000, ä Näptali iqueui 12,000, Mänasa iquesañi 12,000, ññ Simiyonä iquesañi 12,000, Lipai iqueui 12,000, Isäka iquesañi 12,000, Seplonä iqueui 12,000 inä iqäpiyi, Josepä iquesañi 12,000, itanqa Benjämenä iquesañi 12,000, iqua Goti Iqueä hiqñqe ämakuwi.

Ämaqä kuapänänjä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminuwinjqä

⁹ Ii äqunmi qänakñi, hinüä anqi äqunqce, ämaqä kuapänänjä hñqua, zä-hawä iqueuä hipenüä iqisä, ä Sipsipqä Meqä Iqueä hipenüä iqisä, tqäutanjä äqunqce. Ämaqä injä iunji, ämaqä hñqu a änä matäuqänänjä hävemnäqñqe. Iqua qua eeqänänjä iutatä, hueqä-himqä eeqänänjä iutatä, ä huiwä huitanjä-huitanjä änyänuwä iutatä, ññ anjä-kukñuä eeqänänjä iutanjä iquayi. Ga ämuasmänqce, quäuqä qäpaiqä ämuasmämbu, quwqä yeeqä motquapñqe, zäwqä tuwä hiiki a qätätanjä äqunqce. ¹⁰ Qu injä ätqäupiyänqani, manjä yänänäqñqä tii ätminuwi. “Neqä Goti, zä-hawä iu äpmeñqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, anqi inetmesinyä, ängüä pmetunquä inemäkiyi, Iquaqunänjqä.”

¹¹ Itañi ynaunjqä eeqänänjä iqua, zä-hawä ique, nätmätqä hänjä-pmeqätänjä iquau, ämaqä naqä iquau, awä iqi ämamäupu ätqäpiyi, itanqa qu zä-hawä ique hinüä äqumbu, qonjä oesäpu, hipenüä qua bu eäpu, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminuwi. ¹² Qu ii ipiyänqani, tiinjä ätminuwi.

“Ii naqä-qakuiqä. Ne neqä Goti Iquenqä yeeqä aanjä hävemnäqñqä itanä, Iqueqä yoqä naqe, awä tatunquänänjqä. Iqu kñuä ängüä iwäsäuqä-tänueqä, ga ne Iqenji, ‘änguiqä’ ätuätanä, itanqani Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuquatunquänänjqä. Auqä, Iqu Aanjä Yänänäqñqä-qu eä, eeqänänjä iu Miqä-queyqä. Hea ique-iqenji, nätmätqä eeqänänjä tä, ii Goti Iqueqänänjqä. Aanjä naqä-qakuiqä.”

¹³ Iinjä tqänqunwänqca, ämaqä naqä iquautanjä hñqu, yatñqä tii änyikqe. “Qokä-apäkä ämuasmänqä qäpaiqä ipnänuwä tä, ii tqukuakä? Qu ängisa äpquwäwä?”

¹⁴ Iinjä dqanqa, nyi tii ätukqe. “Naqä iqukiyä, si tqä-täuä näqñqä eänjinyä.”

Ga iqu tii ändkqe. “Ämaqä tä, qu hanjä-iqä, tänjä-hunqä naqänänjä* ämepu äpmaminuwä iuta äpquwä iquaeqä. Ga quwqä ämuasmänqce, Sipsipqä Meqä Iqueqä hanqeu, qäpaiqä imäknätñqä asñä äqäyätqänuwä iquaeqä. ¹⁵ Iinjä dutañi, qu Goti Iqueqä zä-hawä hipenüä iqi ätqäuänjäuä. Qu hiunjinqatä, heatqänqatä, Iqueqä anjä iu äpmapu, Iqueqä yäpä iqi pmetanjä, Iqu Iqueqä zä-hawiu äpme, qunji ämitqänä. ¹⁶⁻¹⁷ Sipsipqä Meqä zä-hawiuñi awä iqi äpmeñqä Iqu, quwqä Ämiqä äpme, iquauni eqä esquä

* 7:14 Matiu 24:21

hea ique-ique äñqä dunqä ätuma wänqiyä. Itanga Goti Iqu, knuä äpakä maqiyqä ipñqä, quwqä hinuä eqä ye esänqiyä. Iutañi buayä dä miqä ipu, quwqä quväki yäkänä mäwiyqä itä, mäptqetä, nätmätqä tnänitä, tnänä miwimäqä yänqiyä.”

8

Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä yäpakä ique equkqänqanqä

¹ Itangañi Sipsipqä Meqä Iqu nyunuä takä 7 ique equvqanqa, qäukuä yätuñi imänqñenqä hmbu tii imänminqe. ² Itañi qänakñi ynaunjqä 7, Goti Hanjuwä Iqueä hipenüä iqi ätqäuminuwä iqua, hääwä 7 hñqua meqanqä äqunqge.

³ Iinjä qunätanqa, ynaunjqä hñqu äpäqe, suakä änguä sisnyanä weniñqä golqä häkä a äqätä, hiqäva-imäqä ttawä-tänä qäqiqi ätqepkqe. Qu ynaunjqä iquenji, sisnyanä-weqä aanä kuapänä äwikuwi. Iqu nätmätqä iitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä eeqänänä iuqä tääqä tqetä qäsä, golqä hiqäva-imäqä ttawä, Goti Iqueqä zä-hawä iqueä hipenüä iqi ätqäunqeu, hiqäva imäkätñqä äwikuwi. ⁴ Ga jinanä-weqä änguä iñjitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqetä, ynaunjqä iqueqä hipa iutañi, Goti Iqueä hipenüä iqinyqä äminmä äyminiyi. ⁵ Itañi ynaunjqä iqu, tä hiqäva-imäqä ttawä iuñi ioätä, jinänäweqä hevqeu eoquteqe, qua bu ätnämäueqäkqe. Iqu ae ätnämäueqanqani, qäukui mmqä ätätä, kakaqä naqänänä äpneqetanji, qaquvqetanä we-hunqge, im-imä äqiyändakqa uwqanqa, quae eekä ikqe.

Ynaunjqä 4 iqua, quwqä hääwi, hääwä ätkuwiñqä

⁶ Ga ynaunjqä 7 hääwä a äqätminuwä iqua, hääwä tññqä näwinyä imäknminuwä. ⁷ E imäkmbiyitani, ynaunjqä kiñganänä iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqa, hiwiyä häukuitä, tetä, häñeqä ique yuqui-yaqui imäkmbiyi, qua bu äpäknquwi. Qu quaetä, zä eeqänänjitä, hñquaqu-hñque iwäsekuwä iutañi, te qua iuñi hñgininä änätä, zä eeqänänjä-pqä iuñi hñgininä ängqge. Ga qätaqä hioätqä-pqe, te eeqäpnä ängqge.

⁸ Itañi ynaunjqä huiziqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqanqa, nätmätqä qoqonä, naqänänä tä-tänä enqä-panä iinjä hñqu ätimäutä, iqu eqä-pñä bu äpäknqge. Qu eqä-pñä hñquaqu-hñque iwäsekuwä iquautanä hñquenji, häñeqä ätuekqe. ⁹ Ga qu nätmätqä eeqänänä eqä-pñiu hänä äpmeñuwä ii-pqe, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutañi, hñginji eeqä äpäkonquwi. Asä yimba ii-pqe, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutañä hñquesanji, qui imäkñquwi.

¹⁰ Iinjä ae äqunmi huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqa, qätäqueqä naqänänä, hiqi-tä äyänätñqä-panä hñqu, qäukuä haqä yätuta äpäknqge. Inqanji qu eqä eeqänänji hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutañä hñginitä, eqä esquä iquautanji, qätäqueqä iqu haqeqi äpäknqge.

¹¹ Qätäqueqä ii äpäknqgä iqueqä yoqe, “Marasiñqä Zä-iqä Iqueqä.” Itanga eqä, qätäqueqä e äpäknqgä iqua, marasiñqä aanä zä kuapänä iqä ii ätimäukqe. Ämaqä kuapänänji, eqä iquau änganqgunwänqa, eqe, quwqä äwqe häkiyä yäqiyqanji, qu äpäkonquwi.

¹² Iinjä ae äqunmi, enätqä 4 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqa, tiinjä ätimäukqe. Qu mäptqeu, qanui, itanga qätäqueqä eeqänänä iutañi, hñquaqui-hñque iwäsäupu, hñginji qui imäkkuwi. Itañi mäptqä iquä, qanüä iquä, iquaquiyqä äyänqänqanji, hñganji mäyänqä iminjiyi. Itanga qätäqueqä iqua-pqe, hñginji mäyänqä iminuwä.

¹³ Ique äqunmi huizi, ymäüäkä naqänänjä hñqu qäukuä awä iqä ävawa päwqanji äqunqge. Iqä ävawa äpäwätäqänqanji, manjä yänänäqñqä tii tqanji äwikqe. “Qokä-apäkä qua bu äpmeñuwä iquenä, oänä, oänä, oänä!” Ynaunjqä huizi hñquaqu-hñquenä iqua, quwqä häawi häawä tqanguwänqä, hanjä-iqä naqänänji qokä-apäkä iu äwimeñqiyä.”

9

Ynaunjqä 5 iqu, iqueqä häawi, häawä ätkqenqä

¹ Itanji enätqä 5 iqu, iqueqä häawi, häawä tqanqä, nyi qätäqueqä hñqu qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päkñganji äqunqge. Itanqä qu iqueni, qua hovqä täpäunüä maeqä iquesanä qñqanä hutäuqe äwikuwi. ² Qñqanä hutäuqe ävqanqunqä, iqu hovqä iinjä ique hutäuqanqä, suakä, tä naqänänjä ikeqanqä ätimäuqä-pa ätimäukqe. Itanqñqanqä suakä hovqä iinjä iquesa ätimäukqä iqu, mäptqä ique qaquvqä enqä-pa äkiptaqiyätä, hea iwimäkkqe. ³ Itanji, peñuä kuapänänji, suakä ique äväma, yänänäqñqä qänjuekäta iquauqä enqä-panji ämapiyi, qua iunqä äwekuwi. ⁴ Itanji peñuä iquauñi, tii ätukuwi. “He qoä-qamqä, zä-yäunqä hioätqe, yuuwä matäuqä pambiyä. Oeyä. He yuuwä täupñqe, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä atäunüä iñqe, quwqä hipenüiu maqñqä iinjä iquauñä imäkpiyä. ⁵ He ämaqä iinjä iquauñi, qanüä 5 täñä-hunqä äväpiyä-qe, pizqe mapäsqä pambiyä.” Itanqä peñuä iqua, im-imä äwäpu, täñä-hunqä äwimiñuwi, ii qänjuekäta ämaqeu täñä-hunqä ävquwä enqä-panji. ⁶ Ämaqeu iinjä wimeqanqanji, qu äpäkonqänqä qävqä ipiyä-qe, mapäkonqä ipnuwi. Qu äpäkonqä iñqe, aanjä kuapänä äwiñganqñqä-qe, äpäkonqä iqu qunqge, zä wäniqe.

⁷ Nyi peñuä iquauñi, hiñuä tiinjä-nänjä äqunqge. Qu hosi iqua enqä-panjä, mäkanqä näwi imäkñganqä, ga quwqä nyuänjuñi, golqä ynña enqä-panjä ämäpu, itanqä quwqä himä-hiqumuani, ämaqä änyänjuwä-panjä iinjä änyimiñuwi. ⁸ Itanji quwqä de, apäkä iquauqä dä enqä-panjä iinjä äpu, quwqä hiqunqä, laiyonqä iqua äuiñuwä-panjä iñiqä. ⁹ Itanqä quwqä quikui, nätmätqä ipññqä woyqä enqä-panjä iinjä eä, quwqä huqe, ptäptäukuä äqäyäpiyi, kalisi kuapänänjä, hosi iqua mäkanqä qanä tnänä eyqiyämeqanqä, äkakä äqänqñqä-panjä iñiqä. ¹⁰ Itanqñqanqä iquauqä häwqetä, yänä marasiñqä täñä-hunqä quvqä vqetänji, qänjuekäta iquauä enqä-panjä iñiqä. I etanqä, quwqä yänänäqñqä, qokä-apäkä iu täñä-hunqä quvqe, qanüä 5 wipñqe, ii quwqä häwqeu äwinä. ¹¹ Iquauqä naqä ämiwiqä äpmeñqä iqu, ii enätqä qua hovqä täpäunüä maeqä iquesanä iqueyqä. Ga Israitqä iquauqä anä-kukñuä iunji, enätqä iquenyqe, ‘Abätonäuä’ änyuätkuwi. Itanqä Grikä iquauqä anä-kukñuä iunji, ‘Apoliyonä’ änyuätkuwi. Yoqä iquaquiyqä qaku, ‘Qui Imäkqä Iqueyqä’.

¹² Itanqä hanjä-iqä naqä hiñuiqänjä iqu qäpu eqäqe, qätä nyipiyä. Hanjä-iqä naqä hñquaqu qänaki yqänä äquvepänqiyä.*

Ynaunjqä 6 iqu, iqueqä häawi, häawä ätkqenqä

¹³ Itanji ynaunjqä 6 iqu iqueqä häawi, häawä tqanqä, nyi manjä hñqu qätä äwikqe. Manjä tqu, golqä hiqäva-imäkqä ttawä, Goti Iqueä hiñuä iqi äwiñqä iqueqä komqä-hänyenjä hñquaqui-hñquaquinjä iquautanjä yäpä iqisa tqanji äwikqe. ¹⁴ Manjä iqu enätqä 6 häawä qätätanqñqä iqueni, tii ätukqe. “Enätqä hñquaqui-hñquaquinjä, eqä naqä Yupretisiu guä äqäyambu äpmeñuwä iquauñi, huätä iwasqiyawatiyä.”

* **8:13** Itkimäqä 9:12; 11:14 * **9:12** Itkimäqä 8:13; 11:14

15 Enätqä iinjä iqua, “Hiunjinqä, qanuinqä, quväukuinqä äknganqätiyä” tpu, näwinyä imäkmbu, äpmaminuwi. Manjä iqu iinjä tquanğa, iqu enätqä hñquaqui-hñquaquinjä iquauñi, qokä-apäkä iuñi, hñquaqu-hñque iwäsäupu, iquautanjä hñquenji, pizqä päkpnqä diñqe, iwasqäyāwatkqe.

16 Itanğa quwqä mäkä-iqä hosiu äpmaminuwä iqua, aanjä kuapänä, 200 miliyänqä äpmaminuwinqä qätä äwikqe.

17 Itanji wätqä enqä-panji, hosi iquatä, ä hosiu äpmaminuwä iquatäñi, quwqä suqe, nyi hinuä tiinjä äqunqge. Iqua niqnqä woyqä quwqä quikuiu ämänänminqge, hui hänesqä, hui heawiqä, ä hui hiuisqe. Hosi iquauqä nyuäñi, laiyonqä iquauqä nyuänjä-nänjiqä. Itanğa, teu, suakiu, hikä piyanjä-weqä tä änätñqe, eeqänänjä iqua, quwqä manjita ätimäwa äminuwi. 18 Itanğa nätmatqä ququvqänänjä hñquaqui-hñquenjä iqua, ämaqä kuapänänjä, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iquautanjä hñquenji, pizqä äpäkkuwi. Ii teu, suakiu, hikä piyanjä-weqä tä änätñqe, hosi iquauqä manjita ätimäwa äukuwä iquayä. 19 Itanğa hosi iquauqä häwqe, nyuänätänjä qämäkä-nänjä eä, ämaqeuñi iitä yuuwä ätäminuwi. Quwqä yänänäqñqe, manjutä, häwqeutä, äwäminqge.

20 Ämaqä huizi, nätmatqä ququvqä hñquaqu-hñquenjä iquautanji, mäpäkonqä iminuwä iqua, qu nätmatqä quwqä hipaitä imäkminuwä iuñi, tuwä mäwiyqä, äwqä yqänä äwiminuwi. Auqä, qu dnjä ququvqä iquauqä yoqetä, goti quanğä iquauqä yoqetänji, haqeu ämamäupu, qonjä woktäuqe, mäwquatämäuqä iminuwi. Goti quanğä golqeu, silpaiu, brasäu, hikiu, zeu, ga nätmatqä iinjä iqua, qu hinuä-tänjä, qätä-tänjä, qanjä uwqä-tänjä-qua hmanji. 21 Ämaqä hänjä yqänä äpmaminuwä iinjä iqua, ämaqä huizi iu pizqä äpäsäpu, paaqä imäkäpu, ä huiwä yanjä hinği änyäkipu, itanğa nätmatqä quwä hinği ämayäkäminuwä-qe, anği knuä äkunmäknäpu, suqä iinjä iquauñi tuwä mäwiyqä iminuwi.

10

Enätqä hñqu, bukä wänqä hmbu, Jonä iqu änätñqä äwikqenqä

1 Nätmatqä iinjä iqua ae äpäwqanğa, nyi enätqä yänänäqñqä hñqu, qäukuä haqä yätuta quvepqanği äqunqge. Iqueqä huiwä iuñi, qaquvqä patqñqä, itanğa wäpinyiqukuä iqueqä nyuänjä iu okäkasänminqge. Iqueqä himä-hiqumuani, we-hunqä mäptqä enqä-panji ätä, ga iqueqä yukä iquaqu tä sqä enqä-panjä iñi. 2 Ga iqueqä hipa iuñi, bukä wänqä ävatñqä hmbu, a äqätqä quvepqanği äqunqge. Äquvepäqetanji, iqueqä yukä ämuangisanji, eqä-pñä haqeu äui, qunamäuqängisanji, quaeu äminqge. 3 Itanji iqu aanjä manjä yänänäqñqä, laiyonqä zääqä ätqä-pa, e ätkqe. Iqu manjä yänänäqñqä tqanğa, inganji qaquvqä 7 iqua äuesäupu, kuknuä ätkuwi. 4 Qaquvqä 7 iqua äpnapiyi, kuknuä qäpu tqanğuwänğa, nyi kuknuä iñi, tuwanuä qämätmä iminqge, qäukuä haqä yätutanji, manjä hñqu tii tqanği äwikqe. “Qaquvqä 7 iqua kuknuä ätquwinqge, tuwanji maqiyqä panä. Tqä knuä iunä äkiyänä.”

5-6 Iwä enätqä qonjqä eqä-pñiutä, quaeutä äuitanği äqunqqä iqu, kuknuä hñqu guä mäsäuetñqe, iqueqä hipa ämuangisanji qäukuä haqä yätu eätä, Goti Aanjä Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yoqe ätkqe. Ii Goti qäukuä iu, qua iu, eqä-pñä iu, nätmatqä eeqänänjä iu äwinuwä ii imäkkqenqge, Iqueqä yoqe, i ätkqe. I ätätäqänğanji, tii ätkqe. “Tänğanji Goti Iqu hinuä äqänä mäpmeqä inqiyä. Hea qäpu eqiyä. 7 Nätmatqä Goti Iqu imäkäniqä iinjä zä eminqge, Iqueqä wäunuä äwiyäpu, kuknuä

hiñuä-tqä iquau ätumiñqä-pa, qänakñi ynaunjqä 7 iqu hääwä tätnqä iqañgutqäñgani, nätmätqä iñi, naqä-qakuä timäutñqä, imäkäniqe.”

⁸ Ga nyi mañä qäukuä haqä yätuta tqanji äwikqä iqu, anjini tii ändkqe. “Si äwätinä, bukä enätqä eqä-pñiutä, qua iutä ätqäunqä iqueä hipaeu ävatnä äwiñqe, motayä.”

⁹ Iñä dqanqa, nyi enätqä iquenqä äumi, iqueni, “Bukä wänqä ipu nyi dapiyā” ätukqe.

Ga iqueuä kima nyi-mändani, tii ändkqe. “Si bukä wänqä täpu, ämändautnä äänyä. Ga si ämändauñi, tptawä äsätinä ändqe, kññuä enqä-pa äwi iqañgqä-qe, äñguneqäsqa äwqä bu ämnäqetani, anjini kanqä enqä-pa zä-yänqiyä.”

¹⁰ Iqu iñä ae ändqanqa, nyi bukä iñipu, iqueä hipaeuta ämotaumi, qe äñgqe. Ga nyi äñganqa, nyaqä mañiunji, kññuä enqä-pa äwi ikqe. Iwä ae äñguneqäqanqa, äwqä mändani zä ikqe.

¹¹ Injani qu tii ändkuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui, nätmätqä qokä-apäkä kuapänänä huiwä huitañä-huitañä iuta, anä huitañä-huitañä iu pmeqä iuta, anä-kukñuä huitañä-huitañä tqä iuta, itanqa ämiqä naqä kuapänänä iuta timäuniñqenqä awä suiyä.”

11

Goti Iqueqä kukñuä awä suiyqä iquaquinyqä

¹ Iwä hñqu nyiñi, “Si ävauätinä, Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkkä anitā, hiqäva-imäkkä ttawitāñi, kiqä naqenqä iwäsävā” ändätä, iwäsäuqänqä yäkkä hñqu ändapätä, tiñä-pqe inä ändkqe. “Ae iwäsäunji, qokä-apäkä iqi, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä qonä äwoktäutqänuwä iquauñi, a tävä. ² Iñä itnänqanji, si Goti Iqueqä hiqäva-imäkkä anä ämätñänqä ququawä yäpaqä mähgisani, miwäsäuqä pa, hiñuinä qunya. Ii tiñä etanji. Ququawä iqu ämaqä Goti Iquenqä änyä mañqä eññuwä iquauqä eä, ga qu Goti Iqueqä anä-himqä iqueni, quwqä äwiñqä dutanä qui imäkäpu mitqätanqpi, qanñuä 42 päwäniqeqä. ³ Itanji ämaqä nyaqä kukñui awä jiyñqä hñquaqi yänänäqñqä vqanqä, iquaqu huäqä-huñqä ämuasmähqce äyäunya, kukñuä hiñuä tätnqätanqisi, hiñunji 1,260 iqua* päwäniqeqä.”

⁴ Ämaqä iñä iquaqu zä-olipqä iquaqutä,† itanqa hiqi-tä-tqäuqä iquaqutä, qua eeqänänä iuqä Aanä Naqä Iqueqä hipenñuä iqi ätqäunuwä enqä-pañi. ⁵ Ga ämaqä hui iquaqui ququvqä itquenätpu iqañgpqe, te iquaquiyqä mañita ätimäwanji, mäkä-huñqä iquauñi tä ganquti, qu äpäkombnuwi. ⁶ Iquaqu kukñuä awä jiyñqänqanji, qäukuä yätutanji piyā maqiyqä yätñqä imäkiyñqe, yänänäqñqä-tänä-quaquiyi. Itanqa eqä häñeqä-tänä imäkiyiyänqätä, nätmätqä quvqä qua täu qui imäkiyiyänqätäñi, yänänäqñqä-tänä-quaquiyi. Iquaqu nätmätqä iñä di, iquaquiyqä äwiñqetanä imäkiyiyi.

⁷ Iwä iquaqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui qäpu tqanjiyänqanji, nanñuä hiqiyqä hñqu qua hovqä täpäunñuä maeqä iuta äyapäqe, iquaqutä mäkä humbnuwi. Iquaqu iqueni yänä mäwqñqä iqañqisi, pizqä päsaniqe.

⁸ Iquaqui pizqä päsqanqa, iquaquiuä huiwä pizqe, anä-himqä naqä‡ iutanä huñqä iqi witäniqe. Anä-himqä iquenyqe, kukñuä ktqä “Sotomätä

* **11:3** Qanñuä 42 iquatä, hiñunji 1,260 iquatäñi, asänänji. † **11:4** Sakätiyasi 4:2-14 ‡ **11:8** Näñqätänä hñqu tii ätätqänä. Jonä iqu anä-himqä hñquenqä naqä-qakuä matqä ikqe. Iqu ämaqe quuvqä maeqiyqä ipu, suqä quvqä imäkäpu, Goti Iqueni hñgisana itquetqätanqunqñqä kukñuä ktqä e ätätä äqäkqe.

Isipätä enqä-paniqä” ätkuwi. Iqini, qänganä iquaquiüä Naqä Ique, qu äpäsäpu, zä-huätati äuekuwä iqiyqä. ⁹ Hiunji hñquaqu-hñque, itanğa huizi iqueä, hiunji quemisqä iunji, ämaqä huiwä huitanä-huitanä nyqä eeqänänjä iutanä, hueqä-himqä eeqänänjä iutanä, anä-kukñuä eeqänänjä tqä iutanä, itanğa qua eeqänänjä iutanä iqua, qu iquaquiyqä huiwi, ämaqä hñqua ämepu qua qäyä ptepnqe, ‘hñqä’ mätquä, hiñuinä äqumbu pmapnuwi. ¹⁰ Kukñuä awä suiyqä iquaqu qokä-apäkä qua iu äpmeñuwi, tññä-hunqä quvqe ävätqänjyä iutanji, iqua, iquaqu e päkõngangiyinqe, ewiqä ätäpu, nätmätqä yeeqä vqe, yanä imbnuwi.

¹¹ Nyi tiinjä-pqe wätqä äqunqce. Hiunji hñquaqui-hñque ae äpawqanğani, hiunji huizi iqueä hiunji quemisqängani, Goti Iqu iquaquinyqä yunüä hññä anğu ävauqumuatqe, ändawatqanğa, iquaqu ävauäsinyä pämä ätqäukiwi. Ämaqce, hiñuä ii äqumbiyi, zä aanä naqänänjä ikuwi. ¹² Iquaqu ae ävauvi, manä hñqu qäukuä haqä yätutanji, tii tqanği äwikiyi. “Qe täqinqä yapinyqä.” Inğani iquaqu qaquvqeu, qäukuä haqä yätunqä yqanğiyänğa, iquaquiyqä mäkä-hunqä iqua hiñuä äqunäwatkuwi. ¹³ Asänğani, eekä naqänänjä hñqu iique, anä-himqä 9 iquau hiñuinä äqunätä, hiqñqä huiziqenji qui imäkkqe. Inğa qängani, eekä naqänänjä ikqä iqu, qokä-apäkä 7,000 ättqäkqe. Qokä-apäkä huizi iqi äpmamiñuwä ii, zä kuapänä wiñanğa, Goti qäukuä haqä yätu äpmeñqä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

¹⁴ Qätä nyipiyä! Hanä-iqä tquaqu qäpu eqanğa, itanji huizi iqu timäutnqe, qäqi-iqiyqä. §

Ynaunjqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenqä

¹⁵ Itanji enätqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanğa, inğani qäukuä haqä yätutanji manä hui yänänäqñqä tiinjä ätkuwi.

“Qua eeqänänjä iu miqe, neqä Naqä Iqueqätä, Iqueqä atäunüä ätekqä Kraisi Iqueqätänjä, näweqä ätimäuqiyä! Itanğa Naqä Iqu hea ique-ique miqünäiqeqä.”

¹⁶ Itanji ämaqä naqä 24, Goti Iqueä hiñuä iqi zä-hawiu äpmeñuwä iqua, qonä äqutasepäpu, Iqueä yoqe haqeu ämamäupu, tii ätukuwi.

¹⁷ “Aanä Naqä Iquki, Si Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tññä Iqukiyqä. Si tññä äpmeñä, qänganä äpmamiñä Iqukiyqä. Si Tqä yänänäqñqä naqe ae ämetnä, ämitqänjinqe, ne ‘änğuiqä’ äktqunä. ¹⁸ Ämaqä Sinyqä änyä maqñqä eñnuwä iqua, äwqä tññä imäqanğuwä-qe, Tqä äwqä tññitä, hea qäyunänjitäni, ae ätimäuqeqä. Tängani ämaqä ae äpäkonğuwä iquaunji, kukñuä mittñqänganjqä. Itanğa-pqe, Tqä wäunüä äkiyäpu, kukñuä hiñuä-tqä iquaunjitä, qokä-apäkä Tqänqä atäunüä ae ikñä iquaunjitä, ämaqä zä ipu Tqä yäpä iqinyä äpmeñuwä yoqä-tññä, ä yoqä maeqä iquaunjitä, quwqä kima ävätnä yeeqä iwimäktñqänganjqä. Iwä, ämaqä qua qui imäkätqänuwä iquaunji, qui imäktñqe, tññä täsuwänä.”

¹⁹ Ämaqä naqä iqua, kukñuä iini ae ätqanğuwänğa, Goti Hanjuwä Iqueä anä qäukuä haqä yätu ämätñnqe, qñqanä hutänğanğa, itanğani qu Goti Iqueuä kukñuä guä-mäsänqä ipñä iqu hiñuä qumbñqä, ätnänjä iqi ätqäuminqe. Itanğa qaquvqetanä we-hunqce, im-imä ändakka we-qanğuwänğa, häänqä naqänänjä ätimäutä, qaquvqe osqanğa, quae eekä itä, piyä hiwiyä häukuätäni, kuapänä äpäknqce.

12

Apäkä iinyqätä, qämakä naqänänjä iquenqätä

¹ Itanğani nyi ktqä nätmatqä yäunüä iqä hñqu, qäukuä haqä yätuta tii timäuqanğı äqunğqe. Ii apäkä enqä-paniyi. Iiyqä ämuasmänqä enqä-pani, mäptqe ktqä pmuätäutanga, qanüä-pqä iqu, iiyqä yukä yäpä iqi pmetanga, qätäqueqä 12 iqua, iiyqä nyuänjä iunji, yñña enqä-panä ämäüä äpmaminğqe. ² Apäkä äwqä-tänjä ii, ymeqä nyuätñqä itäqanğani, tänjä kinjä wunğanğı, zääqä naqänänjä ätminğqe.

³ Itanji ktqä nätmatqä yäunüä iqä huiziqu, qäukuä yätuta tii timäuqanğı äqunğqe. Qämakä häñesqä naqänänjä hñqu äwäminğqe. Iqu nyuänjä 7 inqä-qu eä, ga kiqä nyuänjä iquautanji, nyuänjä komqä-hänyenä 10-tänju eminğqe. Itanji nyuänjä eeqänänjä iquaunji, ämiqä iquauqä yñña enqä-pani äpmakäuminğqe. ⁴ Kiqä häwqe, qäukuitanjä qätäqueqä kuapanänji, qua täunqä äqutäsitäumepkqe. Qätäqueqä hñquaqu-hñquenjä iquautanjä hñquaquini, hinuinä äqunätä, hñquesanji qua täu äpäknğwi. Itanğa qämakä iqu, apäkä ymeqä nyuätñqä iqanğqä iiyqä hipenüä iqi ätqäuä, iqu, ii ymeqä ae äyä nyquanga, änätñqä äqunä ätqäuminğqe.

⁵ Ga apäkä ii ymeqä e änyuekqä iqu, ii ymeqä yäkkä woyqä a äqätä, qokä-apäkä eeqänänjä äpmakäwänjuwä iu mitñqe, Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä iquvi.* Apäkä ii ymeqä ae äyä nyquanga, qu iquenji haqä yätunqä maqänä äma epiyi, Goti Hanjuwä Iquenqätä, Iqueqä zä-hawä iunqätä ätuma äukuwi. ⁶ Iu ätuma uwqanğuwänğa, apäkä ii anjä avqñqä imñqä zä äukqe. Ga iqini, qu iinji ämipu, ymisanjä äväpu, itqätanğpi, hiunji 1,260 päwätñqä iinğqe, Goti Hanjuwä Iqu anjä ae imäkekqe.

Qu qäukuä yätu mäkä äunğuwinqä

⁷ Itanğa qäukuä haqä yätutanji, mäkä naqänänjä tiinjä ätimäukqe. Maikoli† iquätä, iqueqä enätqä iquatänji, qu qämakä naqänänjä ique päsqanğuwänğa, ga qämakä naqänänjä iquätä, iqueqä enätqä iquatänji, mäkä kima ikuwi. ⁸ Ga qu mäkä kima i ikuwi, yänänäqñqä maeqä epu, mäki homä ikuwi. Iinjä iutanji, qu qäukuä haqä yätunji mäpmeqä ikuwi. ⁹ Itanji Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, qämakä iquenji, qua täunqä ämatnämeqkuwi. Ii qämakä qanğatqä qu, “Setänä, ämaqeu kukñuänqä ätuma uwqä iqueyqä” änyuätminjuwi. Iqu qokä-apäkä qua täu äpmakäwänjuwä iunji, quanğä tqüä iqueyqä. Qu ique qua täu ämatnämeqäpiyanğani, iqueqä enätqä iquaunjä-pqe qäsä ämatnämeqkuwi.

¹⁰ Itanji qäukuä haqä yätutanji, nyi manjä yänänäqñqä hñqu tii tqanğı äwikqe.

“Tänğani, Goti Iqu Yänänäqñqä-tänjä-qu eä, anğı ae inätmetä, Iqunä ämäneyätñqe, ii ätnänjä iqi ae ätimäuqi. Itanğa ämaqä Goti Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu anğı itmeninğä atäunüä ikqä Kraisi Iqu, yoqä naqetä, yänänäqñqetä ämetñqe, ii-pqe ätnänjä iqi ae ätimäuqi. Ii tiinjä etanğı. Setänä, neqä tatqä-guäkau hiunji heatqä ique-ique Goti Iqueqä hinüä iqi kukñuä ämitätñqä iquenji, bi ämatnämeqkuwi. ¹¹ Ga neqä tasi-guäka, iqua Sipsipqä Meqä Iqueqä häneqetatä, Iquenyqä kukñuä awä ätminjuwitatänji, yänänäqñqä ämepu, mäkä-hunqä iquenji ämäwqätäupu, quwqä hänjä-pmeqä diñqe knüä mämeqä ipu, quwqä mäkä-hunqä iqua pizqä päsqenqe zä miqä danä ikuwi. ¹² Iinjä etanğqetanji, qäukuä iqukitä, qäukuä haqeu äpmeñuwä iquendä, he

* 12:5 Apqä Bukä 2:9 † 12:7 Jutä 1:9; Deniyäli 10:13

ewiqä tpiyä. Inäqce qua iqukitā, eqä-pñä iqukitā, oänä! Setänä iqu iqueqä quäuqä pmeqe, homä etanji näqñqä eä, äwqä tnänjä imäkätä, henynqä ae äquvepqiya,” tqanji äwikqe.

¹³ Ga qämäkä iqu, qu iqueni, qua bu ae äyā ämatnämäuqanğä hinuä äqunäqetani, iqu apäkä ymeqä qokä nyquanğqä iini, ändämikqe.

¹⁴ Inğanı, apäkä iini, iiyqä anjä avqñqä iunqä ävāwa wätñqe, qu ymäuäkä naqänänjä iqueqä huqä hñquaqu ämāmuasmewikuwi. Iqini quvāukuä 3 äpāwätä, qanua 6 päwqanğanqe, ii qämäkä iqu-tänjä qäqiqi mäpmeqä, kinjä nämä pmetanğa, qu iini äñguänä ämipu, ymisanjä ävāqisminuwi.

¹⁵ Apäkä ii ävāwa uwqanğa, qämäkä iqu, iqueqä manjita eqä quta dueqanğa, ga eqe, aanjä naqänänjä imäknäqetani, apäkä ii qänaki äunjqua ikäminqe. Qämäkä iqu, eqä tqi apäkä iini, huakä ämetä, qui imäkätñqä äwiñgqe. ¹⁶ Eqä iqu e päwqanğa, qua iqu apäkä iini, yätamäqä ävätä, eqä qämäkä iqu quta ändomäukqe, hea enqä-pa äqäqauäqe, eqä iqueni yäpā imä ämäwqatkqe. ¹⁷⁻¹⁸ I iqanğa, qämäkä iqu apäkä iinyqä äwqä tnänjä wiñganği, iqu äwätä, iiyqä ymeqä huizi iquau mäkä päkmätä ikqe.

Qokä-apäkä i päkmätä ikqä ii, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iu qänaknä ipu, kukñuä Jisasi Iqu awä ätkqe, a äqätminuwa iquayi. Itani qämäkä iqu, eqä-huänjä-tänjä hikä weä iqi, pämä ätqäukqe.

13

Nanua hiqiyqä hñqu ätimäukqenqä

¹ Qämäkä iqu iqi tqäutanğa, nyi nanuä hiqiyqä hñqu, eqä-huänjiuta timäuqanği äqunğqe. Iqu nyuänjä 7-tänjä-qu eä, itanğa nyuänjä komqä-hänyenjä 10 hunätanği äqunğqe. Itani hänyenjä eeqänänjä iquauñi, ämiqä iquauqä ynğa enqä-pani äpmakäuminqe. Itanğa iqueqä nyuänjä iquauñi, yoqä Goti Iquenyqä äkasuwä quvqä tqänqä hui äqänminqe. ² Ga nanuä hiqiyqä nyi hinuä äqunğqä tqi, ii lepatqä enqä-panjä iiyi. Itanğa kiqä yuki, bea iquauqä enqä-pani. Itanğa kiqä manji, laiyonqä iquauqä enqä-pani. Itani qämäkä iqu nanuä iqueni, iqueqä yänänäqñqe ävätä, yoqä naqänqä iwimäkätä, itanğa ämiqe, iqueqä-kiuä enqä-panjä pmetñqä iwimäkkqe.

³ Itanğa nanuä hiqiyä iqueä nyuänjä hñqueni, wätanqä-täñi. Ii pizqä äpäsänä-tpu ikuwä-qe, wätanqä ququvqä iinjä iqu, ae äsätä, äñguä ekqe. Itani qokä-apäkä eeqänänji, nanuä hiqiyqä iquenyqä yäunüä ipu, qänaknä äwikuwi. ⁴ Itanğa iqua, qämäkä naqänänjä iqu iqueqä yänänäqñqe, nanuä hiqiyqä ique äwikqenqä näqñqä ae epiyitani, qämäkä iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä qonjä äwoktäukuwi. Ga iqua, “Nanuä hiqiyqä tqutä asänänji, tqukikä? Ä mäkä anänji, tqukitā hunyiyñqäwä? Aanqeqä” ätäpu, nanuä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu inä qe ämamäukuwi.

⁵ Inğanı Goti Hanjuwä Iqu nanuä hiqiyqä iqueni, hinuinä qunätanği, iqu kiqä yoqä haqeu ämamänätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä quvqä ätätä, ga ämaqeu mitqätanği, qanua 42 äpäukqe. ⁶ Qanua iinjä päwätqätanğa, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä ätätäqänğanı, Iqueqä yoqenqätä, Iqueqä anjä qäukuä haqä yätunñqätä, nñ iu äpmenuwä eeqänänjä iquauñqätä, tuwänğisa ätminqe. ⁷ E qäyā ätätqätanği, Goti Iqu iqueni, iqu qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä iunji äpäsätä, homä qäyā iwimäkätñqä hinuinä äqunminqe. Itanğa iqu yoqä naqä ämetä, hueqä-himqä eeqänänjä iutä, huiwä huitanjä-huitanjä änyänuwä iutä, kukñuä eeqänänjä iutä, itanğa qua eeqänänjä iu pmeqä iutä ämitñqä hinuinä äqunminqe. ⁸ Iutanı, ämaqä qua iu pmeqe, Goti Iqu qua mimäqänğanı, quwqä yoqe bukä hea ique-ique pmeqeunji

maqñqä iminqä eeqänänjä iqua, qu nanuä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu matnämäupu qonjä woktäupnuwiqä. Bukä iqu, ii Sipsipqä Meqä qu qänqanä pizqä äpäsänjuwä Iqueqeqä.

⁹ Ämaqä qätä-tänju-qu etanqutqe, iqu kukñuä tä qätä äñguänä äwiyänä.

¹⁰ Ga Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñque, guä kiqiyäueqänqä atäunjuä itqätanqutqe, inji iqu guä kiqiyäueqä anju guä qiyänätñqä wänqiyä. Itanqa Iqu ämaqä hñque, qu näpqa-hionaqetä pizqä päkpnqä atäunjuä itqätanqutqe, ga qu iqueni, näpqa-hionaqetä pizqä päkpnqä. Ga suqä tiinjä tqi timäuqanqani, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu yänänäqñqä äpmapu, quwqä quuvqä heqiyqe, a yänänäqñqä kiqätqäpnqä.

Nanjuä hiqiyqä hñquququ ätimäukqenqä

¹¹ Itani nyi nanuä hiqiyqä hñquququ, qua iunda ävautä äyapqanji äqunqge. Ga kiqä nyuänjä iunji, komqä-hänyenjä hñquaqu, sipsipqä meqä iquauqä enqä-panjä injä äunäqänqa, kiqä kukñui, qämakä naqänänjä hñqueqä enqä-paniqä. ¹² Nanjuä hiqiyqä qua iuta ätimäukqä iqu, nanjuä hiqiyqä kinqanänjä iqueqä yänänäqñqeta äkitqäuä, iqueqä wäunjui imäkminqge. Nanjuä hiqiyqä kinqanänjä iqu, wätanqä ququvqä, ique pizqä päkmätä ekqä, ga ae äskqä iquvi. Itani qua iuta ätimäukqä iqu, qua iu äpmenjuwä iqua, nanjuä hiqiyqä kinqanänjä iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu qonjä woktäupñqä, wäunjuä tii iminqge. ¹³ Iqu suqä naqänänjä, ämaqä mimäkqänänjä di huitanjä-huitanjä imäkätñqä yänänäqñqä ämakqe. Suqä hñqu tiinji. Qokä-apäkä iuqä hinjuä iqinj, iqu, tä qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päknätñqä imäkminqge. ¹⁴ Iqu nanjuä hiqiyqä kinqanänjä iqueqä yänänäqñqeta äkitqäuä, suqä injä iqua qäyä imäkätñqä, Goti Iqu iqueni, hinjuinä qunqanqgetani, iqu qokä-apäkä qua täunji qunqä ätuätä, tii ätuminqge. “Nanjuä hiqiyqä, näpqa-hionaqe qäyä äpäsqanqä, hänjä yqänä äpmenqä iqueni, he iqueqä ktqe imäkäpu, iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.” ¹⁵ Itani, iqu nanjuä hiqiyqä ktqä iqueni, yunjuä qäyä vätnqge, Goti Hanjuwä Iqu hinjuinä äqunqge. Inji ktqä iqu, kukñuä ätätä, ämaqä ktqä ique qonjä mäwoktäuqä iqanqppä iquauñi, qu pizqä päkpnqä imäkkuwi. ¹⁶ Itanqani, nanjuä hiqiyqä hñquaquñä iqu tqanq, qu qokä-apäkä eeqänänjä iuqä huiwiu atäunjuä vqänqä äqäkuwi. Hñqua quwqä hipenjuivqä. Itani hñquaunji, hipa ämuangisanjqä. Ga ämaqä hinginqä, ä yoqä-tänjä, ññ mbqä kuapänjä-tänjä, ññ mbqä-nätmatqä jua-jua maiqä-tänjä, ä huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä injuwä, ä huiziquauqä wäunjuä hinginäwa äwiyätqänjuwä-ppä iunji-pqeuä, qu eeqänänji, atäunjuä vqänqä kiqä hiqñqä iutani, äyä ämakuwi. ¹⁷ Hiqñqge, ii nanjuä hiqiyqä iqueqä yoqenjä-qe, ññ iqueqä yoqä iuta a täuqänqge. Inji ämaqä, nanjuä hiqiyqä iqueä hiqñqä mämeqä imipqä iqua, qu qokä-apäkä huiziuqä nätmatqe, mbqä miqä da iqanqpi, ga huizi iqua-pqe, quvaqä nätmatqe, mbqä miqä danä ipnuwi. ¹⁸ Ga ämaqä hñqu knuä äñguä-tänju eäqe, iqu nätmatqä tänqge, näqñqä äñguänänjä hetñqänänjqä. Ämaqä hñqu näqñqä-tänjä-qu eäqe, iqu nanjuä hiqiyqä iqueqä yoqeta a täutñqänänjqä. Ii ämaqä hñqueqä yoqeta atäunjuä enqä-paniqä. Ii 666 iqeyi.

14

Ämaqä 144,000 iqua, apqä änyä-hänjä ätkuwinqä

¹ Ga nyi hinjuä anqumä äqunqge, Sipsipqä Meqä Iqu qoqonjä Sayonä yätu tqäutanq, äqunqge. Itanqa Iqutanji, qokä-apäkä 144,000 iqua, Sipsipqä

Meqä Iqueqä yoqetä, Iqueqä Kaniqueqä yoqetäni, quwqä hipenui äqämbu anä ätqäuminjuwi. ² Itäni qäukuä yätutanä, häänqä änguänänä hui qänqangi äwikqe. Ii eqä naqä hñqueqä häänqätä, qaquvqä naqä hñqueqä äkakätä, enqä-panä iinjä ätätä, ga ämaqä hui gita ätquwä-panä iinjä tqangi äwikqe. ³ Ga qokä-apäkä 144,000 iqua, Goti Hanjuwä Iqueä zä-hawä iqueuätä, nätmätqä hänjä-pmeqä-tänä hñquaqui-hñquaquinä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä hinuä iqi ätqäupu, apqä änyä-hänä hñqu ätkuwi. Apqä iquenqe, ämaqä huizi iqua-pqe, maqñqä epnä. Ga ämaqä kuapänänä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä qua täu äpmejuwä iuta angi mbqä imakqä iqua, quwqä-quwänä näqñqä eqäuä. ⁴ Ämaqä iqua, apäkä iuatä hiqaqä anä äwipu, kiyä imätmäknätqänjuwä enqä-panä iinjä ma, ikikinyänä äpmepu, anä eeqänänä, Sipsipqä Meqä Iqu äwqanqgeuñi, qänaki äwivändätqänjuwä iquayi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänä qua täunjuqä awä iqisa ae mbqä imetä, inji qu Iqueqänqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqänqätä, qämätaqiyqä pmepñqä iñqe, qu, qu-ganänä enqä-panä itmakqe. ⁵ Qu kukñuä quanqä matqä ipu, nätmätqä hñjua mimäqä itqänjuwä iquaiqä. Oeyqä.

Ynaunjqä hñquaqui-hñquenä iquauqä kukñuiñqä

⁶ Nyi iinjä äqunmitäni, huizi, ynaunjqä huiziqu qäukuä awä iqi äväwa päwqangi äqunqge. Iqu kukñuä änguä hea ique-ique pmeqe, qokä-apäkä qua täu äpmejuwä iunji, kukñui awä tuätñqä iquvi. Qua eeqänänä iutä, hueqä-himqä eeqänänä iutä, ä anä-kukñuä eeqänänä iutä, nñ huiwä huitanä-huitanä iutänyä. ⁷ Iqu manä yänänäqñqä tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqu, ämaqeüqä suqe kukñuä tqeuta iwäsäutñqe, ae ätimäuqiyä. I etanji he Iquenqä zä yasämä ipu, Iqueqä yoqe haqeu matnämaupñqä, qonä woktäupiyä. He Goti qäukuiu, quaeu, eqä-pñiu, itanqa eqä esquä eeqänänä imäkkqä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, ‘änguiqä’ tpiyä.”

⁸ Itäni ynaunjqä huiziqu, hinuiqänä ique qänaki äwivändqä äquvepätä, tii ätukqe. “Anä-himqä naqänänä Bapilonäni, qui ae imäkñgiyä! Anä-himqä Bapilonäni, qokä-apäkä eeqänänäni, wainqä yänänäqñqä vqangi qu änäpu, hiqiyqä iquwä-pa, kiqä suqä yänänäqñqä iu, huiwä yanä hinji imbnqä iwimäkqe. Auä ii qui ae imäkñgiyä!”

⁹ Itäni ynaunjqä huiziqu, iquaquisanä qänaki äwivändqä äquvepätä, manä tnänä tiinjä ätukqe. “Ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueä yoqetä, iqueqä ktqetä, haqeu mamäupñqä qonä äwoktäupu, iqueä atäunjuä iñqe, hipenjuñä-qe, hipaeunä-qe, ämapqä iqua, ii iqua wainqä aanä huitanä di bnqäuä. ¹⁰ Wainqä ii ämbqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjiyqä. Itäni Goti Iqu wainqä-eqetä, aanä eqetä, yuqui-yaqui mimäqä da yänqiyä. Oeyä. Iqu Iqueqä äwqä tnäni, eqä-häkä imänqeu iquatimeqanquti, ga ämaqä iqua, iquauqä ququvqenqä ämbñqänänjqä. Ii ämbqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iquauä hinuä iqisä, Sipsipqä Meqä Iqueä hinuä iqisäni, ämaqä iqua tänä-hunqä ququvqe, tä iutatä, hikä piyanä-weqä tä änätñqä iutatä, mapñqäuä. ¹¹ Iwä suakä, iquau tänä-hunqä e vqä iquesa ätimäuqäqä iqu, iqu äpakä iquäniqueqä. Ga ämaqä nanuä hiqiyqä iquenqätä, iqueqä ktqenqätä, qonä äwoktäupu, itanqa iqueqä yoqeta atäunjuä iñqä ämequwä iqua, qu hiunjinqa, heatqänqa, hapä pmeqe, mämeqä danä ipnuwä iquayqä.”

¹² Itanqani suqä iinjä iqua ätimäuqanqani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, Iqueä suqä eeqänänäni qänaknä ipu, quwqä quuvqä heqiyqe, Jisasi Iquenyqä a äkiqätäunjuwä iqua, qu yänänäqñqä pmapñqanqani.

¹³ Itañi qäukuä haqä yätutañi, nyi mañä hñqu tii tqañgi äwikqe. “Si tuwanuä tii qäyä. ‘Ämaqä, qu Naqä Iquenqä quuvqä eqiyäpu, tängatati näñginqä äpäkombnuwä iqua, yeeqä äwinyänä.’” Itanğa Dñä Äñguä Iqu-pqe, tii ätkqe. “Ii naqä-qakuqä. Ii tiñä etañgiyi. Quwqä suqä äñguä imäkmitpqä iqu, qutä anä wäniqetani, quwqä wäunuä dñä huqä itqañuwi, huätä ävquatämäupu, hapä pmapnuwiqä.”

Ymisañä mmqä iqanğa, tävqenqä

¹⁴ Iiñä äqunmitani, huizi, nyi qaquvqä qäpaiqä hñque, ämaqä ne qua täutanä enqä-panä asänänä hñqu pmetañgi äqunqce. Iqu iqueqä nyuñiunji, golqä yñña enqä-pa ämäuä, itanğa iqueqä hipa iunji, hionaqä kuä-tävqä aanä yanäqñque a äqätminqce. ¹⁵ Itañi ynaunjqä huiziqu, Goti Hanjuwä Iqueä anjita yäpaqänğisa ätimäuäqe, ämaqä qaquvqä ique pmetanğqä ique, mañä yänänäqñqä tii ätukqe. “Ymisañä qua bu enqä eeqänäñi, mmqä ae iqä-qae, ga tängañi ätävqänğanjqae,* tqä hionaqetä täwiyä.” ¹⁶ I tquanğa, ämaqä qaquvqä iu äpmaminqä iqu, iqueqä hionaqetä, ymisañä ae mmqä itanğqä-quau ätäwikqe.

¹⁷ Itañi enätqä huiziqu, hionaqä kuä-tävqä yanäqñquä a qätqä-qu, Goti Hanjuwä Iqueä anä qäukuä haqä yätu ämätnänqetani äväma, yäpaqänğisa ätimäukqe. ¹⁸ Itañi enätqä asä hñqu hiqäva-imäkqä ttawiuta äväma äpkqe. Iqu tä iu ämitñqä yänänäqñqä-tänä iqueqä. Iqu enätqä hionaqä aanä yanäqñquä-tänä qätätanğqä ique, tiñä ätukqe. “Wainqä qua bu enqä häukui, mmqä ae iqä-qae,† tqä hionaqä yanäqñquetä huätä ätävätnä, naqä-hñqäqinyä mäqumuatiyä.” ¹⁹ Iiñä tquanğa, ynaunjqä iqu iqueqä hionaqetä, wainqä häukuä mmqe ätävätä, aquvä ämaqäkqe. Itañi iqu wainqä häukuä mmqä ätäwikqä ii ämetä, qonjqä ipu, kiqä eqä mapñqä hikä hovqä naqä ique ätnämäukqe. Hikä hovqä iqu, ii Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäninğä ätnä. ²⁰ Qu anä-himqä yäpaqänğisa ätimäupiyi, wainqä häukui, hikä hovqä ique ätnämäukuwi, qonjqä iqanğuwänğa, häñeqe, hovqä iquesa ätimäwa yäpaqänğisa äpäwäkqe. Häñeqä i äpäwäkqe, ätuwa äpeyätä, ämaqä iunji ämäpmuäqänänä iinji, ii huakä enqä-pa, kiñä haqä nämä‡ äquveqäkqe.

15

Enätqä 7 hñqua, nätmätqä ququvqä a äqätänjuwinqä

¹ Nätmätqä iinji timäuqanği hiñuä äqunmitani, huizi, hiqñqä huitañä hñqu, qäukuä yätuta timäuqanği äqunätmä, “Squä-nänä äqunänğundiyä” tmä ikqe. Nyi tiñä äqunqce. Enätqä 7 hñqua, nätmätqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpnqä a äqätpu äpmaminjuwi. Nätmätqä quvqä iinji, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnänjüta qäpu ätimäuqä-qae, anğini hui matimäuqä yänqiyä. ² Itañi nyi eqä-pñä naqänänä hñqu, huiwä hiqumuanä hiñuä iqänqä-nänji, tetä qäsä imäkquwä-panä iinä äqunqce. Itanğa eqä-pñä iqueä mañä iqini, ämaqe, qu mäkä iunji ämäwqätäupu, nanuä hiqiyqä iquesä, iqueqä ktqetä, ä iqueqä atäunuä iinqetä, mäñdi äkittqukuwä iqua, gita Goti Hanjuwä Iqu iquau äwikqe a äqätpu ätqäuminjuwi. ³ Qu iqi ätqäpiyanğani, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuä-wiyqä Mosisi iqueätä, Sipsipqä Meqä Iqueätä, apqä tii ätminjuwi.

“Naqä Iqukiyä, Si Goti Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqukiyqä. Si wäunuä yänänäqñqä, ämaqä mimäkqänänä huitañä di, Imäkqä-quki

* **14:15** Itkimäqä 14:7 † **14:18** Itkimäqä 14:7 ‡ **14:20** Jonä iqu hiqñqä 1,600 äqäkqe. Hiqñqä iinji, ii 300 kilomita enqä-paniqä.

etanji, ga ne hinuä äqunätanä änevauqumuatqiyä. Ga ämaqä eeqänänjä iuqä Ämiqä Iquki, Tqä suqä eeqänänji, jänänänjä eä, ga aanjä naqä-qakuänänjiqä.

⁴ Naqä Iquki, Si aanjä pmuai, Tqä-täuänänjqa. Ämaqä hueqä-himqä eeqänänjä iqua äpäpu, Sinyqä qonjä äuktäupu, 'änguiqä' tp-nuwänqänänjqa. Tqä suqä aanjä jänänänji, ätnänjä iqi ae ätimäuqeqä. Tqä suqä iinjä iquautanji, qokä-apäkä eeqänänji, Sinqä zä ipu, Tqä yoqe, haqeu matnämäuqäpnqänänjqa."

⁵ Nätmatqä iinjä iqua ae ätimäuqanğa, nyi anji hinuä äqunqce, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anjä qäukuä yätu ämätänänqä yäpä imnji, hiqñqä pmua ique hinuäquva enminqce, ävatñganji äqunqce. Namnä anjä iunji, Goti Iqueqä kukñuä-suce, äwäminqce. ⁶ Itanji enätqä 7, nätmatqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpnqä a äqätminjuwä iqua, hiqñqä pmua iuta yäpaqänğisa ätimäukuwi. Iquauqä huiwä iunji, ämuasmänqä kiyä maeqä, aanjä äyänqä ipumbu, quwqä quikuiunji, golqä yauqä enqä-pa äyiminjuwi. ⁷ Itanji enätqä iquauñji, nätmatqä häñä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinjä iquautanjä hñqu, golqä hevqä 7, iquau äwikqce. Itanğa hevqä iinjä iquauñji, Goti Hea Ique-iqce Pmeqä Iqueqä äwqä tnänji, manğua änyiminqce. ⁸ Itanğa Goti Yoqä Naqetä, Yänänäqñqetä, Ämenqä Iqu pmetanğiyqä kñuä ävätñqce, hiqñqä pmua iunji, suakä iqu, äkeikqce. Itanğa enätqä iqua, quwqä nätmatqä quvqä qäpu equaseqanğuwänğanqce, ämaqce hiqñqä iunji, mäpaquvqä ipnuwiqä.

16

Enätqä iqua, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqce, equasekuwinqä

¹ Itanji nyi Goti Hanjuwä Iqueä hiqñqä pmua yäpä yänğisanji, manjä hñqu tqanji äwikqce. Iqu enätqä 7 iquauñji, manjä yänänäqñqä tiinjä ätukqce. "He äwäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqä 7 iqua, qua bu eeqänä equasäpiyä."

² E tqanğa, enätqä hinuiqänjä iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqce, äma äwäqce, qua haqeqi equasekqce. Ga inğanji, ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueqä atäunuä imbu, iqueqä ktqenqä qonjä äwoktäuminjuwä iquauqä huiwiunji, wätanqä ququvqänänji äwimäqce.

³ Itanji enätqä huizi iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnänjä iinjä hevqce, eqä-pñä iu equasekqce. Equaseqanğa, eqä-pñji, ämaqä ae äpäkombqä iquauqä häneqä enqä-pañä iinjä ätuekqce. Ga nätmatqä eqä-pñji äpmenjuwi, eeqäpnä äpäkonjuwi.

⁴ Itanji huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqce äma, eqä qanjä äpäwitñqä iquautä, eqä esquä iutä equasekqce. E equaseqanğa, eqä iinjä iqua, eeqä häneqä imänğqce. ⁵ Ga inğanji nyi ynaunjqä egeu miqä iqu, tii tqanji äwikqce.

"Goti Tqä-täuänä Naqä-qakuä-quki eänä, Qänğanä Äpmaminjä, Tänğa Äpmenä, Iqukiyqä. Si ämaqä iunji, quwqä suce iwäsäutnä, nätmatqä quvqce wimetñqä ätnji, ii Tqä kukñuä ätnji waqiyä manä, aanjä jänänänjqa. ⁶ Ga ämaqä Tqä kukñuä hinuä-tqä iquautä, qokä-apäkä Tqänqä atäunuä ikñä iquautä pizqä äpäsäpu, quwqä häneqce iotñqä imäkkuwitani, Si häneqce ämaqä quvqä tqua bñqä äwiñji, ii quwqä kimani, qäyunänjqa."

⁷ I tqanğa, nyi hiqäva-imäkqä ttawä iutanji, manjä hñqu tii tqanji äwikqce. "Goti Naqä Aanjä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iquki, Tqä qokä-apäkä kukñuä mitqce, quanğa manä, aanjä naqä-qakuä jänänänjiqä."

⁸ Itani enätqä huizi 4 iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinqä hevqe, mäptqä ique equaseqanğa, Goti Hanjuwä Iqu mäptqä iqueqä te, yänänäqñqä ätimäutä ämaqe te qäyä nätnqä, hiñuinä äqunqce. ⁹ Itani mäptqä iqueqä te, aanjä tnänjä imänätä, ämaqä iunji häkiyä yäqiyqanğa, qu Goti Hanjuwä, nätmätqä ququvqä qu äwimeqä ii ämitñqä Yänänäqñqä-tänjä Iqueqä yoqenqä kukñuä ququvqä ätmiñuwi. Iinjä ätäpiyänğanji, qu Iqueqä yoqe, haqeu mamäupñqe, knui makunmäknqä imiñuwi.

¹⁰ Itani huizi, ynaunqä 5 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä iinqä hevqe, nanuä hiqiyqä iqueä zä-hawä iu equasekqe. Itanğa ämaqä nanuä hiqiyqä iqueä yäpä iqi äpmamiñuwä iunji, hea iwimäkkqe. Imä e äpmapiyänğanji, tänjä aanjä ququvqä wunğanji, quwqä tewi huakmä imiñuwi. ¹¹ Qu quwqä huiwiu tänjä-hunqätä, wätanqetä, wimeqanqenqä Goti Hanjuwä Qäukuä Yätu Ämitñqä Iquenyqä kukñuä ququvqä ätmiñuwi. Iinjä ätäpiyänğanji, qu quwqä suqä ququvqä imäkmiñuwi, tuwä äwiyäpu, knui makunmäknqä imiñuwi.

¹² Itani asä enätqä 6 iqu, iqueqä hevqe, eqä naqä Yupretisi ique haqeqi equasekqe. Ga ämiqä naqä mäptqä timäuqä ingisanä iquauñqä hänaqe näwenyä imäkätñqe, eqä naqä iinjä iqu ye ikqe. ¹³ Iinjä iu äqunumi huizi, mätänjä enqä-panä dnjä quvqä hñquagu-hñquenä iqua, qu qämakä naqänänjä iqueqä manjutatä, nanuä hiqiyqä iqueqä manjutatä, ä hiñuä-tqä quanğä iqueqä manjutatä timäuqanğä äqunqce. ¹⁴ Ga dnjä ququvqä iinjä iqua, nätmätqä ämaqä mimäqñänänjä di, huitanjä-huitanjä imäkäpu, ämiqä qua naqä äwäkäwänqä iu äpmeñuwä iquau äwimayikitqänuwä iquayi. Ii tiinjä etanğiyi. Dnjä iqua ämiqä naqä iquauqä knui ävauqumuatqanğpi, qu iquauqä mäkä-iqä iquau aquvä ämaqäyäpu, itanğa hiunji naqänänjä, Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu atäunüä ae ikqä iqueni, Iqutä mäkä humbnuwänqänänjä.

¹⁵ (“Ga he qätä änyipiyä. Nyi henyqä äquvepätmänğanji, quwä-meqä iqua äquvepätqänuwä-pa, iinjä quvepmqänä. I hitanği ämaqä hñqu, hiqaqä mäwiqä itä, ga qokä-apäki, iqueqä womba iinqe, ätnänqäqi inğa ikiqanğuti hiñuä qunquä iinqe, iqueqä ämuasmänqce, kiuätä qäqiqi emitätqe, itani ämaqä iinjä iqu, yeeqä iquänqä.”)

¹⁶ Itani dnjä quvqä iqua, ämiqä naqä iquauñi ätuma, anjä, Israitqä iquauqä kukñuä iunji, ‘Amaketonäü’* änyuätkuwä iunqä, äquvepkuwi.

¹⁷ Itani enätqä yäpakä 7 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä hevqe, qäukui equatekqe. Ae equateqanğa, Goti Hanjuwä Iqueä anitanji, manjä hñqu, zä-hawä iuta yänänäqñqä, “Qäpiyqä!” ätkqe. ¹⁸ I tqanğa, qaquvqetanjä we-hunqce, im-imä ändakka weqanğa, häänqä naqänänjä ätätä, qaquvqce osqanğa, itani eekä aanjä naqänänjä ikqe. Ga eekä iinjä iqu, qänğanä qokä-apäkä qua täu äpmamiñuwänğanji, naqä iinjä di miqä imiñqe. ¹⁹ Iinjä iqetanji, anjä-himqä naqä Bapilonä ii, hiqñqä 3 äkutänğanğa, itanğa ämaqeucä anjä-himqä huizi-pqe, qui eeqä imäkñqce. Goti Hanjuwä Iqu, anjä-himqä naqä Bapilonä iiyqä suqenqä knuä indqänäqe, Iqu anjä-himqä iqueni, wainqä-eqe, Iqueqä eqä-häkä† imänqeu equasimetä, änätñqä imäkkqe. Ga wainqä-eqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä naqänänjiyqä. ²⁰ Eekä iqanğa, qua eqä huväkiyä äwäkäwänqä isua eqä ämäpмуäqanğa, qoqonjä-pqe matqäucä ikuwi. ²¹ Itani, hiwiyä häukuä naqänänji, qäukuä yätuta

* **16:16** Yoqä ‘Amaketonä’ iqueqä quati, ‘Qoqonjä anjä-himqä Megito iu ätqäunqä’ iquvi. Qänğanäñi, Israitqä iqua mäki, iqi äunquwi. Tiwiqä hñqu 2 Ämiqä Naqä 23:29-30 iu äqänä.

† **16:19** Matiu 20:22; 26:39; Jonä 18:11

äpäknqge. Iquauqä hanä-iqe, aanä kuapänäni 50 kilo tqe. Inä ämaqäyqä haqeqi äqäyäpänätä, quni aanä quvqä kuapänä iwimäkkqe. Ququvqä iwimäqanqgeqä, qu Goti Hanjuwä Iquenqä kuknuä ququvqä ätminjuwi.

17

Apäkä huiwä yanä hinji ikiqä iinyqätä, nanuä hiqiyqä iquenqätä

¹ Itani enätqä 7, hevqä a äqätänjuwä iquautanä hñqu, nyi änyimeqe, “Anä äwäta, ga apäkä huiwä yanä hinji kiinä ikiqä, eqä kuapänänä iquauqä haqeqi äpmenqä ii, iyyqä ququvqenqä kima metnqenqe, ämäktquamqänä” ändkqe. ² “Ga qätä nyiyä. Apäkä iinji, ämiqä naqä, qua täutanä iqua ätuma ikipu, huiwä yanä hinji inyakitqänjuwiqä. Ga aanä ämaqä qua täutanä-pqä iqua-pqe, asä inä inyäkipu, ga eqä yänänäqñqe änäpu, wänä-wänä iquwä-pa ipu, nätmätqä huijqä änyä maqñqä epiyanä itqänäuä.”

³ Kuknuä iinji ae ändäqe, iqu Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqeta, anä avqñqä iunqä ändma äukqe. Iqini, nyi apäkä hñqu nanuä hiqiyqä hänesqä hñqueä haqeqi pmetanji äqunqge. Ga nanuä hiqiyqä iinä iqueqä huiwä iunji, Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä tuwänggisa tqä yoqenä, imueqänqä iquvi. Ga iqu nyuänä 7 änyqä-qu eä, iqueqä nyuänä iinä iquauñi, komqä-hänyenä 10 äunminqge. ⁴ Ga apäkä iyyqä ämuasmänqge, hänesqätä, ipisqätä, itanga golqä quayunjuä huitanä-huitanitä, ä hikä quayunjuä äñguänänä huitanä-huitanitä, wimñä aanä qeqätqä imäkkuwitänä iiyi. Iyyqä hipa iunji, golqä häkä a äqätminqge. Suqä Goti Iqueqä hinuä iqi piyanä-weqätä, kiyä mätqätä, iyyqä huiwä yanä hinji äväkitäqännga imäkäkäminqge, häkä iinä ique manguä änyminqge. ⁵ Ga iyyqä hipenjuä iunji, qu iyyqä yoqä tii äqäkuwi. “Anä-himqä naqä Bapilonä, apäkä eeqänänä, hinji qñqä iuauqätä, suqä piyanä-weqä qua iu äwinqä eeqänänä iuqä känaiyi.” Yoqä iinä iqueqä qakui, zä äwäminqge. ⁶ Apäkä iinä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, äpäkonjuwä iuqä häneqe änätä, ämaqä hñqu eqä yänänäqñqe, änätä wänä-wänä ikiqä-pa, e iqanji äqunqge. Nyi hinuä iinä äqunmi, yäunjuä itmä, kñuä kuapänä änyikqe.

⁷ Kñuä e änyätqätanga, ynaunjqä iqu tiinä ändkqe. “Si sunqä yäunjuä inyä?” Iinä ändäqetani, tiwiqe tii änyikqe. “Apäkä iisä, nanuä hiqiyqä, ii haqeqi pmeqä ätuma äwqä iqu, nyuänä 7-tänä ga kiqä komqä-hänyenji, 10 iqtänji, iquaquiyqä qakui zä witangqä-qe, nyi ämäktquamqeqä.”

⁸ Iinä ändäqetani, tiinä ändkqe. “Nanuä hiqiyqä si hinuä äqunänä iqu, qänğanä äpmaminqä-qe, tänğanji yqänä mäpmeqä enä. Ga iqu qua hovqä täpäunjuä maeqä iquesa äväma, yäpaqä tänngisa yapätñqä näwi imäknätqä. Ga, iqu hämä qui imäknänqiyä. Qokä-apäkä qua iutanä, ga Goti Hanjuwä Iqu qua mimäqänqatqä quwqä yoqe, bukä hñä-pmeqeu maqñqä inqä iqua, nanuä hiqiyqä ique hinuä äqumbiyi, yäunjuä ipñqäuä. Ii tiinä dutanji. Qänğanänji iqu äpmaminqge, ga tänğanji mäpmeqä inqge, iwä qänakndanji iqu ätimäuniqeqä. ⁹ Ga ämaqä kñuä indqänqä äñguätänju etanqutqe, iqu nätmätqä tänqge, näqñqä äñguä heñqiyä. Nyuänä 7 iqua, qoqonä 7 iquauñqä atäunjuä änyänä. Itanga apäkä ii, qoqonä iquauä haqeqi äpmenä. ¹⁰ Ga anji tiinjqä. Nyuänä kuapänä iqua, ämiqä naqä 7 iquauñqä, atäunjuä inä änyänä. Iwä iquautanji, 5 iqua qui ae imäkñganqä, kiuänänä hñqu yqänä pmetanji, ä huiziqu matimäuqä yqänänjqä. Ga iqu ae ätimäuqetani, kuapänä mäpmeqä, wänqäpu pmenqiyä. ¹¹ Ga nanuä hiqiyqä qänğanä äpmaminqä, tännga-pqä mäpmeqä da inqä iqu, ii iqu

atäunui tiinjäqä eänä. Ämiqä 8 iqueyqä. Itanjanä ämiqä iinjä iqu, huizi iquautanä anänä-qu enqä-qae, ga iqu qui hämänä imäknäniqeqä.”

¹² Iinjä ändäqetani, tii ändkqe. “Komqä-hänyenä 10, si äqunänä iqua, ii atäunui, ämiqä naqä 10 iquaunqeqä. Iinjä iqua, ämiqä naqä ae equwä ma, nanuä hiqiyqä iqutä yänänäqñqä anä ämapiyi, ämiqe zinuängata ti mäptqä timäuqänqanqä wänqäpu mipñqäüä. ¹³ Ga ämiqä iinjä iquauqä knui, naqä-hñqunänjqae, quwqä yänänäqñqetä, ä yoqä naqetä, nanuä hiqiyqä ique wipñqäüä. ¹⁴ Ga nanuä hiqiyqä iqutä, ämiqä iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqutä mäkä äumbiyi, ga Sipsipqä Meqä Iqu, ämaqä naqä iquauqä Naqä-qu eä, ämiqä iquauqä Ämiqä-qu etanqäqä iutani, Iqu iquauñi mändi äkittqiyätä ämawqätäunqiyä. Itanga Iqu mäkä iqanqgeu anä iquwä iqua, ii ämaqä Iqu tääqä ätuätumetä, Iqueqänqä atäunüä itä, Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, kukñuä qänaknä itqänuwä iquayi.”

¹⁵ Itani enätqä iqu kukñuä hui inä tii ändkqe. “Eqä naqä, apäkä huiwä yanä hinqi ikiqä ii äpmeñqä iqi päqtätanqi äqunänä iqua, ii atäunui tiinjäqä eä. Qokä-apäkä huiwä huitanä-huitanä iinjäqä, kukñuä huitanä-huitanä mñqä, qua huitanä-huitanä iutanä iinjäqä, eeqänänä aquvä naqänänä äqänäpu, äpmeñuwä iunqä eänä. ¹⁶ Itani komqä-hänyenä 10 äqunänä iquatä, nanuä hiqiyqä iqutä, tanqanä apäkä huiwä yanä hinqi ikiqä iinyqä, himä-wiunqä wipñqäüä. Qu apäkä iinjä, iyyqä nätmätqä ämotaupu, qäkä tñqä iwimäkäpu, iyyqä guwä huiwä du ämäkäñqe änäpu, itanga iinjä, tä hämänä wätakä niqiyätñqä ikapñqäüä. ¹⁷ Suqä iinjä imäkñqge, tiinjä itanqiyi. Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä timäuniqä iinjäqä qänqanä ätätä eänqgeu timäutñqä diñqe, Iqu Iqueqä-kiuä ämiqä iquau knuä vqanqi, ga qu knui, naqä-hñqunä indqänäpu, quwqä ämaqeu miqänqä yänänäqñqä eeqänänä, nanuä hiqiyqä ique wipñqäüä. Qu Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänänä ätkqä dunqe, inyänä iqa uwqäpñuwäqä.”

¹⁸ I ändäqge, tii ändkqe. “Apäkä si hinqä äqunänä ii, atäunüä tiinjäqä eänä. Anä-himqä naqänänä, ämiqä naqä qua iunä eeqänänä iquau ämitñqä iinyqä ätnänä.”

18

Anä-himqä Bapilonäni, apäkä hinqi ikiqä enqä-panä itanqi, qui imäkñqgeñqä

¹ Nyi nätmätqä iinjä iquaunqge, qätä ae äwimi, enätqä huiziqu qäukuä haqä yätunä äväma, quvepñanqi äqunqge. Iqu aanä yänänäqñqä-tänqä-qu, ga iinjä motquetñqge, iqueqä huiwiutanä, qua iu we äunminqge. ² Itani iqu manä yänänäqñqä tiinjä ätkqge.

“Anä-himqä naqä Bapilonä ii, aanqeqä! Qui ae imäkñqiyä! Ii dnä ququvqä iquauqä anä ätimäuge. Dñä hñquatä, ynñä hñquatä, nanuä hiqiyqä hñquatäni, qu Goti Hanjuwä Iqueä hinqä iqi, kiyä imätmäkñga äwätqänqwi, iqi äpmeñäüä. ³ Ii tiinjä duta itanqi. Ämaqge, wainqä-eqä yänänäqñqge änatqänuwä-panä iinjä, hueqä-himqä eeqänänä, iisä huiwä yanä kuapänä änyäpu, itanga ämiqä naqä, qua iunä iqua-pqe, iisänä huiwä yanä inä änyiminuwi. Ga ämaqä quaeutanä, mbqä wäunüä iminuwä iqua, qu mbqä wäunüä ipu, iwä mbqä kuapänänä, ii suqä quvqä huitanä-huitanä womba minqä imäkminqgeta, ämaminuwiqä.”

⁴⁻⁵ Iñi ae ändqanqga, nyi manä hñqu-mända qäukuä yätuta tii tqanqi äwikqe. “Nqä qokä-apäkäüä, anä-himqä iunä, iyyqä suqä ququvqä aquvä

imäkqa-imäkqani, qäukuä haqä täu etqutquiyä. Itani Goti Hanjuwä Iqu, iyyqä suqä ququvqä eeqänänä imäkätñqenqä kñuä indqänggiyä. Ga, suqä quvqä ii imäkätñqetä, iyyqä mbqä quvqä metñqä-pqe, hesä anä guäyamä maiqiyqe, qäyunä ma, quvqänänñiqä. Iñññqe, he anä iqññi, äväma ppiyä.

⁶ He apäkä hññgi ikiqä ii, huiziquau iwitquetñqenqä kñuä heyqanñgutqe, ga suqä asä iññi, he witquapñqeqä. Ii iyyqä suqä quvqe, ämamonñäka äpäyätñqä-pa, iyyqä mbqä quvqä metñqe, ämämonyqa äpäyäpu, kima wipiyä. Iññä itäqänñani, ii eqä yänñänäqñqä huitañä-huitañi, eqä-häkä inñeu, huiziquauñqä guäyamä äqiyimetä ävätñqä-pa, he eqä aanä yänñänäqñqänänä eqä-häkä inñeu guäyamä äqiyimepu, ga ii änätñqä iwimäkpiyä. ⁷ Ii iyyqä-kiuänñqe tii ätnätñqeqä. 'Nyi eeqänänä iu ämiqä naqä äpñmamä, itanña ämiqä zä-hawä iu äpñmenänä. Nyi apäkä yawiqinyä manä. Iwä hanñ-iqä nyimeqanñgutiyqae, kñuä qämqä manä. Nyi naqinñqä.' Ii iññä ätnätä, kiqä yoqe haqeu ämamanätä, iyyqä-kiuä äminyätñqe, nätmatqä kuapänänñi ämäqumuakka äpäyätñqeqä. Iññä imäkätñqenqä, he apäkä iññi, tññä-hunñqe kuapänä äväpu, kñuä kuapänä-pqä qiyätñqä inä iwimäkpiyä. ⁸ Iññä dutañi, hanñ-iqä huitañä-huitañi, hiunñi hñquenyä wimeñqiyä. Iwä tññä-yaqe, hävemnäqñqä ätimäutä, ämaqä kuapänänñi, kñuä kuapänä äqäyäpu, itanña ymisanñä dä naqänänñä timäunñqiyä. Itani anä himqä naqä Bapilonä ii, tä wätakä iqiyämäunñqiyä. Hanñ-iqe naqänänñä iññä wimeñqe, ii Goti Naqä, iyyqä suqe Iwäsäuqä Iqu, yänñänäqñqä eeqänänñä-tññä Iquvi."

⁹ Itanña ämiqä naqä qua iutanä, iisä huiwä yanä änyäpu, nätmatqä kuapänänñi anä ämäqumuakka äpäyätqänñuwä iqua, iññi, tä änätäqeta suakä timäunñqangi äqumbiyi, qu kñuä huäqä-hunñqä äqäyäpu, äwqä hanñ-iqä mapnuwiqä. ¹⁰ Qu ii tññä-hunñqä quvqe meqanñgi äqumbiyi, zä wññganñgi, iisänñä qäqi matqäuqä, kiñä haqä nänñi ätqäpiyanña tñnuwi.

"Oänä! Bapilonä iikinyqä, huäqä kiñä änaunñqiyä! Si anä himqä, aanä naqänänñä yänñänäqñqä iikiyi! Iññä etanñgi, tqä suqä quvqenqä kimañi, maqänä äyä äkimeqiyä!"

¹¹ Ga ämaqä qua iutanä mbqä wäunñuä naqä imäkätqänñuwä iqua, ämaqä, quwqä yquayä mbqä ipñnuwänñqe, aanqä itanñgi, Bapilonä iinyqä kñuä äqäyäpu, äwqä hanñ-iqä mapnuwi. ¹² Iquauqä yquayi, tiññä iquauñqeyi. Golqä, silpa, ññ hikä äññuanänñä iu, wimñä qeqätqä iu, gquä-yatqä hui mimäunñqänänñä äññuanänñä iu, ä yuä qäpaiqä äññuanänñä iquau, ä yuä ipisqä iquau, ä yuä häñesqä, ññ yuä kakä iquau, ä zä eeqänänñä huitañä-huitañä jinanñä-weqä iquayi. Itanña, nätmatqä huitañä qu eläpenqä iquauqä hiquanñä itä, ññ zä äññuanänñä itä, ä brasi äyänñqä itä, ainqä änä moquasqänänñä itä, ññ hikä äññuanänñä tqätqäkä-tññä itä imäkminñuwä iquayi. ¹³ Itanña yquayä hui-pqe, inänñqä. Ii nätmatqä huitañä-huitañä, buayi äwi yätñqä, anñi jinanñä-wetñqä imäkqeu, itanña wainqä, olipqä eqä aowä, ä bretqä imäkätñqetä. Ga qu bulumäkatä, sipsipqätä, hosi-pqä, ññ kalisi, hosi iqua eyqiyäma äminñuwä iquau, wäunñuä-wiyqä hññginñqä iqua-pqe, itanña ämaqä mäkiu mäñdi äkittqiyäpu, ätuma äminñuwä iquau, inänñä-taññuai. Nätmatqä eeqänänñä ii, mbqä ipññqe, ämaqä hma etanñqenqä, äwqä hanñ-iqä mapnuwi.

¹⁴ "Nätmatqä si kuapänä äkinyätñqä ii, eeqänänñi sitänñä qäqiqi mäwiqä, kiñä nämä äwiqiyä. Huyä-quayunñuä äññuanänñä mbqä haqä yämä enqä tä, eeqänänñi hma eqäqe, si anññi hññuä mäqunñquä da isñqinyä."

¹⁵ Inji, ämaqä, nätmatqä iinjitä mbqä wäunuä imäkäpu, Bapilonä iyyqä suqä iutani mbqä kuapänänjä-tänjä emitpqä iqua, ii, tänjä-hunqä quvqe meqanqenqä zä wiŋganji, kjuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä ämepu, iisänjä qäqi matqäuqä, kinjä haqä näni tqäpnuwi. ¹⁶ E ätqäpiyänqani, tii tpnuwi.

“Oänä, anjä-himqä naqä iinyqe, huäqä kinjä änaunqiyä! Ii qäkä qäpaiqä änguänänji äyautä, yuä hänesqätä, ipisqätä ämetä, itanqa iyyqä huiwä iunji, golqä, hikä hui mimäuqänänjä änguänänjä, ä wimnä aanjä qeqätqä imäknätqeqä. ¹⁷ Mbqä nätmatqä eeqänänjä iinjii, hanjä-iqä ii wimeqanqanä, qui ae imäkngiyä.”

Ga yimbaeu ämitqänuwä eeqänänjä iquau, ämaqä eeqänänjä yimba iu äqämbu, qua eeqänänjä iunqä äwätqänuwä iquau, nŋ ämaqä eeqänänjä yimba iu wäunuä itqänuwä iquau, nŋ mbqä wäunuä eqä-pnä du itqänuwä iqua-pqe, Bapilonä ii-sänjä qäqi matqäuqä, kinjä näni ätqäukuwi. ¹⁸ Ga kinjä näni ätqäupu, anjä-himqä iinjii, tä ganqä suäki hinuä äqumbiyi, manjä yänänäqñqä tii ätkuwiqä. “Anjä-himqe, naqänänjä tqutänjä asänänji, hñqu hmanjqä.” ¹⁹ Ga qu qua hinjä ämepu, nyuänjiu äuaquvauqumuatnäpu, kjuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä-tänjä äpmepu, manjä yänänäqñqä tii tpnuwiqä.

“Oänä, anjä-himqä naqä iinyqe, huäqä kinjä änaunqiyä! Iiyqä nätmatqä kuapänä ämäqumuatqa äpeminqetani, yimba eeqänänjä iquauqä kununua, eqä-huänjiu ikipu, mbqä kuapänänjä-tänjä ekuwi. Hanjä-iqä ii wimeqanqanä, qui ae imäkngqenqä, huäqä kinjä änaunqiyä!”

²⁰ “Qäukuä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iquki, hanjä-iqä anjä-himqä ique i äwimeqenqe, äwqä yeeqä iyä! Itanqa, Goti Iqueqä qokä-apäkä iquendä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqänqä endowatkqä iquendä, nŋ kuknuä hinuä-tqä iquendä, he anä yeeqä ipiyä. Ii quvqä etquetqenqä, Goti Hanjuwä Iqu ae iwäsäutä, kimanji, ävqiyä.”

²¹ Kuknuä ii ae ätqanqa, enätqä yänänäqñqä hñqu, hikä kuä-witqä quqowä qäyqä enqä-panjä, hikä kätanänjä hñqu ämetä, eqä-pnä bu ätnämeqäkqe. I imäkätä, tii ätkqe.

“Nyii imäkqä-panjä iinjii, qu anjä-himqä naqä Bapilonä ii, bi yänänäqñqä tnämeqäqanqiwänqa, iwä ämaqe, hinuä anqinji mäqunquä danä ipnuwiqä. ²² Iinjä etanqi, Bapilonä iiki, gita päsqä, hääwä-tqä, ga äkakä huitanjä-huitanjä qñqä huizi iqua, tqä täknjä yäpä ingisanji, äkakä maqñqä da yänqiyä. Ga ämaqä wäunuä huitanjä-huitanjä imäkqänqä näqñqä ae ämetqänuwä iqua, qu saqä yäpänqisanji mäpmeqä da ipñqäuä. Hikä kuä-witqä quqowä qäyqä iqueqä äkakä-pqe, saqä yäpänqisa mäwiqä da yänqiyä. ²³ Hiqi-tä iqueqä we-hunqe, we makunqä da yänqiyä. Ga qokä apäkä ämanqä kuknuä ii-pqe, saqä yäpänqisa mäwiqä danä yänqiyä. Nätmatqä iinjii iqua, tiinjä duta kimenqiyä. Ämaqä, tqä mbqä wäunuä iqä iqua, qua täunji, ämaqä naqä, yoqä-tänjä-qua äpmaminuwi. Ga si paaqä huitanjä-huitanjä imäkätnä, qokä-apäkä qua eeqänänjä iu qänaknä kipñqä, quanqä äyä ätuminji.”

²⁴ Itanqa, kuknuä hinuä-tqä iquautä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iutä, ga ämaqä eeqä, quaeu mäkä-hunqä iqua äpäkkuwitanji, hanjä-iqä iqu, Bapilonänä äwiqi.

19

Qu, “Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä” ätkuwinqä

¹ Iinjä ae ätimäuqanğa huizi, nyi mañä kuapänä qäukuä yätuta tii tätqätanğä äwikqe. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ämaqeu hänä anğı iqumuatqetä, yoqä naqetä, yänänäqñqetäni, neqä Goti Hanjuwä Iqueqänänjqä. ² İi Iqu qokä-apäkä iuqä suqä iwäsäuqanğani, hmbu kikiyanğua miqä, aañä naqä-qakuänänğä Jänä Iwäsäuqä Iqueyqä. Ga apäkä, huiwä yanğä hiñgi kiinjä ikiqä ii, qokä-apäkä eeqänänğä qua iunji, iyyqä ii ikiqeta qui iwimäkminqetäni, Goti Hanjuwä Iqu, iinjä iwäsäuqeqä. İi Iqueqä wäunğua-wiyqä iquau pizqä äpökkqeqe, Iqu iyyqä kimani ävqiyä. Iinjä iutani, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

³ Iinjä ätpiyi, qu anğumñi tiinjä ätkuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! İi tä änatäqetanğä suaki, hea inğa-inğanğä iqa uwquätñqänänyä!”

⁴ Inğanji ämaqä naqä 24 iquatä, nätmätqä hänä-pmeqä-tänğä hñquaqui-hñquaquinğä iquatä, qonğä äqutasepäpu, Goti zä-hawä iu Äpmeñqä Iqueä yoqe, haqeu ämamäupu, tii ätkuwi. “İi naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä. Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä iutani, mañä hñqu tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä wäunğua imäkäpu, Iquenyqä zä ipu, yäpä iqinyä itqänğuwä iquenä, ämaqä hiñğinqä-qe, yoqä-tänğä-qe, eeqänänğuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupiyä!”

Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metñqä, ymisañä imäkkqeqä

⁶ İtani nyi qokä-apäkä kuapänänğä hui, kukñua ätäpu, aquvä äqämbu pmetanğä-nänğä äwikqe. Wiñğua ätimäukqä iqu, ii eqä hakuä enğä-pa äqäyätä, qaquvqä osquä-pa, yänänäqñqä iinjä osquanğı äwikqe. Häänğä-qua e osuäpiyanğani, tnänğä tiinjä ätkqe.

“Goti, neqä Naqä Yänänäqñqä Eeqänänğä-tänğä Iqu, tänğä aañä ämiqä yänänäqñqä äpmeñqä-qae, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!

⁷ Tänğanji ne äwqä äñğua neñğanğuti, aquvänä itanä, ga Iqueqä yoqe, haqeu mamäuatunqeqä. İi tii etanğı. Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metñqe, qäyu ätimäuyä. Ga Iqueqä apäki, näwe imäknä äpmenä. ⁸ Ga Goti Hanjuwä Iqu apäkä ii, ämuasmänğä qäpaiqä, äñğua kiyä mamätqä wenyä-huñqe ipnätñqä hiñuinä äquñgqe.” (Ämuasmänğä qäpaiqä äñğuanänğä iinjä, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä suqä jänänjiu itqänğuwiyqä.)

⁹ Iinjä etanğı, enätqä iqu tii ändkqe. “Si kukñua tii qäyä. Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqueä ämanğä ymisañä iunğä pññqä tääqä ätukqä iqua, yeeqä ipñğauä.” Iinjä ätätäqanğani, tii ändkqe. “Kukñua tä, Goti Hanjuwä Iqueqä eä, aañä naqä-qakuänänğiqä.”

¹⁰ İdqanğa, nyi enätqä iqueuä yukä-tänğä qäqiqi qonğä äuktäumi, iqueqä yoqe haqeu mamäumätmä iqanğa, iqu tii ändkqe. “Si nyinyqe, iinjä miqä panä! Nyi wäunğua sitä, tqä tta-tñğua, kukñua Jisasi Iqu awä ätumiñqeuñqä quuvqä eqiyätqänğuwä iquendä, itqänğuwä-pa, asä iinjä itñqä iqunjqä. Si yoqä haqe, Goti Hanjuwä Iquenqänä mamävä.”

Ämaqe, Goti Iqueqä kukñua hiñğua tññqä ävauqumuatätñqe, ii kukñua Jisasi Iqu awä ätumiñqeyi.

Ämaqä, hosi qäpaiqä ique Äpmeñqä Iquenqä

¹¹ Nyi iinjä äqunmi, huizi, qäukuä yätuta qñqanğä hutänğanğa, hosi qäpaiqä hñqu tqäutanğı äquñgqe. Ga Ämaqä, hosi ique äpmeñqä Iqueqä yoqe, tiinjä. “Ämaqä Naqä-qakuä Ätätä, Imäkkqä Iqueyqä.” Iqu qokä-apäkä iuqä suqenğä iwäsäutäqanğä-pqä, ä mäkä ämivauätäqanğä-pqe,

Iqu suqä aañä jänänänju itä, imäkätñqeqä. ¹² Ga Iqueqä hiñui, * tä hänaqä äsätä we-huñgqä-pañiyi. Iwä Iqueqä nyuänjuñi, ämiqä iquauqä yñña kuapänä äpmakäumiñqe. Nñ Iqueqä huiwä iunji, yoqä hñqu äqänä. Huizi iqua yoqä iqueñqe, mañqä etañgä, Iqueqä-kiuänä näqñqä eä. ¹³ Ga Iqueqä ämuasmänqä quäuqä iqueñi, häñeñe-nänä ämuasmäumiñqe. Ga qu Iqueqä yoqe, tii änyuätkuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñuiqä.” ¹⁴ Ga mäkä-iqä qäukuä yätutañä iqua, hosi qäpaiqä iu äpmapu, Ique qänaki äwivändmiñuwi. Iqua quwqä huiwä iunji, ämuasmänqä kiyä mamätqä, aañä qäpaiqänänjinä imäknmiñuwi. ¹⁵ Ämaqä hiñuiqä äwimenqä Iqueqä mañitañi,† näpqa-hionaqä yanäqñquä hñqu ätimäukqe. Hionaqä iqu, hueqä-himqä eeqänänjä iu mäñdi äkittqiyätñqä iqueyqä. Ga yäqä woyqä a äqätä, quñi ämitñqänänjä.‡ Itañi ämaqe, wainqä häukui hikä hovqä imepu qonjqä iquwä-pañi, Iqu suqä iñji, qokä-apäkiu asä ii itqueniqe. Kiqä qakui tiñiqä. Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqueqä äwqä tnänjä iñjqä ätnä. ¹⁶ Itañga Iqueqä ämuasmänqä quäuqetä, ä hawiutäñi, yoqä tiñjä äqänmiñqe. “Ämiqä eeqänänjä iquauqä Ämiqätä, ämaqä naqä iquauqä Naqä-queqä.”

¹⁷ Inğanji, nyi enätqä hñqu, mäptqä iqueqä haqeqi tqäutangi äqunqce. Iqu yññä eeqänänjä, qäukuä awä iqä ävawa ikitqätanguwä iquauñqe, mañä yänänäqñqä tii ätkqe. “He, Goti Hanjuwä Iqueqä ymisañä naqänänjä imäkqanqñqä äpäpu, aquvä qämbiyä. ¹⁸ Ga ymisañä iunji, ämiqä iquauqätä, mäkä-iqä iquau miqä iquauqätä, ämaqä aañä yänänäqñqä iquauqätä, hosi iquauqätä, itañga ämaqä, hosi iquau haqeqi äpmeñuwä iquauätä huiwä iunjä guwi, he ämbñqänänjä. Ga he huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä iñuwä, ä wäunjuä-wiyqä hiñgi äpmeñuwä, nñ ämaqä hiñginqä, itañga ämaqä yoqä-tänjä iquatä, eeqänänjä iquauqä huiwä iunjä guwi, ämbñqänänjä.”

¹⁹ Iñjä äwiyätmängganji, nyi nanjuä hiqiyqä iqutä, ämiqä naqä qua iutañä iquatä, quwqä mäkä-iqä iquatäñi, aquvä ae äqänqanqä äqunqce. Qu Ämaqä hosi iu äpmeñqä Iqutä, Iqueqä mäkä-iqä iquatä mäkä humbñqänänjä. ²⁰ Inğanji, qu nanjuä hiqiyqä iquesä, hiñuä-tqä quanqä iquesäñi, guä kiqiyäuekuwi. Hiñuä-tqä quanqä iqu, nanjuä hiqiyqä iqueä hiñuä iqi, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di imäkätä, ämaqä nanjuä hiqiyqä iqueä atäunjuä iñqe ämepu, iqueqä ktqenqä qonjä äwoktäumiñuwä iquauñi, quanqä ätukqä iquvi.§ Iquauñi, häñä yqänänjä-quaqui ämepu, hovqä naqänänjä, hikä piyanä-weqä tä näqtätangqä bu ämatnämäukuwi. ²¹ Ga iquauqiyqä ämaqä mäkä-iqä iquauñi, hionaqä Ämaqä hosi iu äpmamiñqä Iqueqä mäñita ätimäumiñqetä, pizqä äpäkkwi. Itañga yññä eeqänänjä iqua, mäkä-iqä pizqä e äpäkkuwä iquauqä huiwä iunjä guwi, änäpu äwqä änäpäkkwi.

20

Jisasi Iqu, qua täunji, quyäukuä 1,000 miniqenqä

¹ Anğinji, nyi ynaunjqä hñqu, qäukuä haqä yätuta ävama quvepқанji äqunqce. Iwä iqueqä hipa iunji, qua hovqä täpäunjuä maeqä iquesänä hutäuqetä, guä woyqä naqä hñqutä, a äqätmiñqe. ² Iqu qämäkä häñesqä naqänänjä ique a äkiqätkqe. Ii qämäkä qänqatqä, qu, “Setänä, ämaqe kukñuänqä ätuma uwqä iquvqä” änyuätmiñuwi. Iwä iqu quvaukuä 1,000 pmetäniñqä iñqe, ynaunjqä iqu guä woyqetä äkiqiyäuekqe.

* 19:12 Itkimäqä 1:14 † 19:15 Itkimäqä 1:16 ‡ 19:15 Apqä Bukä 2:9 § 19:20 Itkimäqä 13:11-17

³ E äkiqiyäueqetani, iqu iqueni qua hovqä täpäunuä maeqä ique ätnämeqäqe, hovqä iqueni pmäukuä änä mautäuqä, hutäuqetä aanjä yänänäqñqä ämäyekqe. Ga iinjä etanji, Setänä iqu qokä-apäkä hueqä-himqä iunji, anjini quangä mätquä yätñqä diñqäüä. Iqu qua hovqä iqueni, quväukuä 1,000 päwqanjanqä, hiñuä äqänä pmetñqänänyä. Ga qänakñi, iqu yäpaqängisa wänqänänäpu ikiniñqe, äwätepnuwi.

⁴ Nyi iinjä ae äqunmi huizi, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iu miññqä wäunuä äwikqä hñqua, ämiqä iuqä zä-hawä iu pmetanğä äqunğqe. Ämaqä iu äpmamiñuwä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe awä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, a yänänäqñqä äqätmiñuwitani, ämaqä mäkä-iqä iqua, iquauqä nyuäñi huätä ätäwäpu, pizqä äpäkkuwä iquayi. Itanğa iqua nanuä hiqiyqä iquenqätä, iqueqä ktqenqätä qonjä mäwoktäuqä ipu, nanuä hiqiyqä iqueqä atäunuä iññqe, quwqä hipenjitä, hipaitäñi, maññqä imiñqä iquayi. Ga qokä-apäkä ii, qu hänjä-pmeqä anji ämepu, Kraisi, Ämaqä Goti Iqu atäunuä ätekqä Iqutä, anä äpmapu mitqätanğpi, quväukuä 1,000 päwäniqe. ⁵ Qokä-apäkä qua äptepqä duta anji vauqe, ii aanjä kiñganä änyä qe ätimäukqe. Itanğa qokä-apäkä ae äpäkonğuwä huizi iqua, quväukuä 1,000 ae äpäwqanjanqä, qu hänjä-pmeqe mämeqä danä ipnuwi. ⁶ Ga qokä-apäkä äpäkonğuwä iuta kiñganä anji ävaukuwä ii, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunuä ae ekqä-qua eäpu, yeeqä ipñqäüä. Ga äpäkonğä huizi ätimäutqä iqu, iquauñi mäñdi äkittqiyqenqä yänänäqñqe, hmayqä. Aanjä oeyqä. Hiñuiqä ävaukuwä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Kraisi Iquenyqätä hiqäva imäkäpu wimeqä-qua hipñqäüä. Ga qu eeqä, Kraisi Iqutä quväukuä 1,000 iunji, ämiqä pmapñqäüä.

Setänä iqueqä mäkä yäpakiyi

⁷ Iwä quväukuä 1,000 ae äpäwqanjanji, qu qua hovqä täpäunuä maeqä iqueni, qñqanjä hutäuqanğpi, ga Setänä iqu guä äkiqiyänä äpmamitätqä iundani, inğa ewasqänäniqe. ⁸ Iwä iqu yäpaqängisa ätimäüäqe, Gokä iqueqätä, Mañgokä iqueqätä, ämaqä eeqänänä, qua hitunuä äwitqutänqä-pa äpmeñuwä iunji, quangä ätuätä, mäkä ipäqäpñqä aquvä maqiyäniqe. Ämaqä iinjä iqua, aanjä kuapänä, a änä matäuqänänä, hikä weä enqä-pañiqä. ⁹ Qu qua eeqänänä äwiñqä iu ikipu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, anjä-himqä, Iqu kiinjä äwinyätñqä iu pmetanğuwä iquau qäuiqä ktäuqanğuwänğa, qäukuä yätuta te äpätä mäkä-iqä iquauñi, te aanjä kuapänä ganji äqunğqe. ¹⁰ Setänä ämaqe quangä ätukqä iqueni, qu hovqä naqänänä, hikä piyanä-weqä tä nätkätanğqä, nanuä hiqiyqä iqutä, hiñuä-tqä quangä iqutä ae äpmetanğinyä iu, ämatnämäukuwi. Ga iqua, hiunji heatqeu, täñjä-hunqä naqänänä hea ique-ique inä meqäpnuwi.

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonğuwä iquauqä suqe, iwäsäukqenqä

¹¹ Itani nyi zä-hawä qäpaiqä naqänänä hñqu witanji, ga Zä-hawä Iu Pmetanğqä Ique-pqe, äqunğqe. Iwä quaetä, qäukuitäñi, Iquenyqä zä äwäsinyä, qäpu ekiyi. ¹² Itanğa, qokä-apäkä ae äpäkonğuwä, yoqä-tänjitä, yoqä maeqä-tänjitä, eeqänäñi, qu zä-hawä iqueä hipenjuä iqi tqäutänğä äqunğqe. Iqi tqäutänğuwänğa, enätqä iqua quwqä suqä imäkmiñuwä buki ävatäpu, itanğa hänjä-pmeqä bukä iqu-pqe inä ävatkuwi. Ga Zä-hawä Iu Äpmeñqä Iqu, bukiu qänätanğqeuñi hiñuä äqunäqe, Iqu ämaqä ae äpäkonğuwä iquauqä suqe iwäsäukqe. ¹³ Ämaqä eqä-pñä iu äpäkonğuwä iquauñi, eqä-pñä iqu a äkiqätmiñqe,

ewasqiyäwqatkqe. Äpäkonquesä, wavä iquesäni, iquaqu-pqe, qokä-apäkä ae äpäkonquwängga iquaquiyqä hipa iu äpmaminuwä-pqe inä ewasqiyäwqatkiyi. Itanğa qu eeqänäni, Zä-hawä Iu Äpmenqä Iqueä hipenüä iqi tqäutanguwängga, Iqu ämaqä hñqunä-hñqunä quwqä suqä imäkminuwionqä iwäsäukqe. ¹⁴ Ga äpäkonqä iqutä, ä wavä iqutä, hovqä tä naqänänjä äsätanğqä ique ämatnämäukuwi. Hovqä tä naqänänjä-tänjä iqu, äpäkonqä huizi iquvi. ¹⁵ Itanğa ämaqä, quwqä yoqe hänä-pmeqä bukä iu maqñqä inqä iqua, qu-pqe hovqä tä naqänänjä äsänqä ique inä ämatnämäukuwi.

21

Qäukuä änyä-hänñqätä, qua änyä-hänñqätä

¹ Nyi ii iqanği äqunmi, huizi, qäukuä änyä-hänñ hñqutä, qua änyä-hänñ hñqutä, äqunğqe. Qäukuä qua hinuiqä äwäminiyä iquaqu, hma ae eqanğiyängga, ga eqä-pñä-pqä iqu, yqänä matuqä ikqe. ² Itanğa nyi anjä-himqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä, Jerusälemä änyä-hänñ iunji, hinüä äqunğqe. Ii apäkä hñqu, kiqä qokique ämuanätñqä qeqätqä näwi imäkñğqä-pa, qäkämä qeqätqä iinjä imäkñqä, Goti Hanjuwä Iqutä qäukuä haqä yätu äwinqeutani, äväma quvepğanği äqunğqe. ³ Itanğqängga, zä-hawä iutani, manjä yänänäqñqä hñqu tii tqanği äwikqe. “Qätä nyipiyä! Tängani Goti Hanjuwä Iqueqä anji, qokä-apakitä äpmeqi. Inji Iqu quwqä awä iqi pmetänqiyä. Ga qu Iqueqä qokä-apäkä heqanğpi, Iqu Iqueqä-kiuä qutä anä äpme, quwqä Goti äpmenqiyä. ⁴ Iqu, kñuä äpakä maqiyqä ipñqä, quwqä hinüä eqä ye esänqiyä. Itanğa qokä-apäki, mapäkonqä danä iqäpnuwi. Nätmatqä qänğatqeta äwäka äpänqe, tänğani, qäpu iqanğqetani, äwqä hanjä-iqä, kñuä qäyqä, itanğa tänjä-hunqä mäwimeqä da iquäniqeqä.”

⁵ Iwä Zä-hawiu Äpmenqä Iqu tii ätkqe. “Qätä nyipiyä. Nyi nätmatqä eeqänäni, änyä-hänñ imäkqänä.” Ii ätätäqängga-pqe, tii-pqe inä ändkqe. “Si kukñuä tä tuwanüä qäyeyä. Ii, aanä naqä-qakuänänjä etanği, ga ämaqä eeqänäni, iquenyqe quuvqä heqänqänännyä.” ⁶ Itanğani, Iqu tii ändkqe. “Nätmatqä eeqänäni ae ätimäuqiyä. Hinuiqänqätä, yäpakinğätänji, Nyi Nqä-näuänjqä. Nätmatqä eeqänänñqä Qakuä-qunä emä, eeqänäni qäpu Imäkqä-qunjqä. Itanğa ämaqä hñqueqä quväki ye ävätnqe, Nyi iqueni, eqä esquä hea ique-ique pmeqä vqä iquesani, mbqä maeqä, hinği guätñqä wimqänä. ⁷ Ga ämaqä hñqu mäkä äunäpiyä iunji ämäwqätäuqanğutqe, Nyi iqueni nätmatqä ii ävätmä, ga Nyi iqueqä Goti pmetanğundi, iwä iqu Nyaqä ymeqä pmetänqiyä. ⁸ I etanği, ämaqä pemä miqä itqänuwä iquatä, quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquatä, suqä aanä quvqänänjä imäkätqänuwä iquautä, ämaqä pizqä äpäsqätqänuwä iquautä, huiwä yanä hinği äväkitqänuwä iquatä, paaqä imäkätqänuwä, ä goti quanğä iquaunqä quuvqä eqiyätqänuwä iquatä, itanğa kukñuä quanğä ätätqänuwä iutänji, qu hovqä naqänänjä hikä piyanjä-weqä tä nätqätanğqä iunqä upnuwiqä. Ii äpäkonqä huizi iquvqä.”

Jerusälemä änyä-hänñ iquenqä

⁹ Asä qänğani, enätqä hñqu nyinyqä äpkqe. Iqu enätqä 7, nätmatqä ämaqä qui imäkqä yäpakä hevqä manğüä inqä, a äqätminuwä iquautanä iquvqä.* Itanğa enätqä iqu tii ändkqe. “Si biyä. Nyi apäkä Sipsipqä Meqä Iqu metñqä iqäqä iinjä, ämäktquamqänännyä.” ¹⁰ Itani iqu Dñä

* 21:9 Itkimäqä 15:1-7

Änguä Iqueqä yänänäqñqeta, qoqonä naqänänjä haqä yämñä hñquenqä änma äukqe. Qoqonä yänisanj, iqu anä-himqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä ätkqä Jerusälemä ii, Iqutä qäukuä haqä yätu äwiñqeuta äväma quvepqañgi, ämändquakqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu anä pmetangi, Iqueqä tä yänqä naqänänjä anä-himqä iisa äyänminqe. Tä iqueqä we-hunqe, hikä jaspä änguänänjä kiqä mbqä haqä nändi ikutotqäñuwäpanjä, huitanänänjä, aanjä quvanyäqñqeqä. ¹² Anä-himqä iinjä ii, täknä naqänänjä haqä yämä äqänminqe. Täknä iqueni, kiqä hävqä qñqañi, 12 imäknminqe. Ga qñqañä iquau-tänjä qäqiqinj, enätqä hñqunä-hñqunä ätqäuminjuwi. Itanqqänqä Israitqä iquauqä kawäka 12 iquauqä yoqe, hävqä qñqañä iquauñi, hñqunä-hñqunä äqänminqe. ¹³ Itanqä täknä iinjä, mäptqä yapqä ingisa äqänminqeunji, kiqä qñqañi, hñquaqui-hñqueyqä. Itanqqänqä täknä mäwqä hñgisa äqänminqeunji, asä hñquaqui-hñqueyqä. Nñ asä täknä mäwqä huizingisa äqänminqeunji, hñquaqui-hñquenjqä. Itanqä mäptqä wiqä ingisa äqänminqeunji, asä hñquaqui-hñque inänjqä. ¹⁴ Anä-himqä iinjä ique täknä äqänänqä, iwä täknä iqu yänänäqñqä qänätätñqe, hikä 12 iqua äknqäuminqe. Itanqqänqä ämaqä 12, Sipsipqä Meqä Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä yoqe, hikä iquauñi hñqunä-hñqunä äqänminqe.

¹⁵ Enätqä nyitä kukñuä anä ätkueä iqu, anä-himqä ii, itanqä kiqä täknä naqä ique, itanqä qñqañä täknä ique imäknänqä iquau, quwqä quäuqenqätä, homäninqätä iwäsäutñqä, golqä yäkqe a äqätminqe. ¹⁶ Itanqä anä-himqä iutanä täknä mäwqä ingi-ingisanjä hiqñqe, asänänji. Iiyqä quäuqetä, naqetäñi, hñqu mändi ma, iquaquiyqä hiqñqe asänänjqä. Itanqä enätqä iqu anä-himqä ii, iqueqä yäkqetä hiqñqenqä iwäsäukqe, kiqä hiqñqe 2,200[†] ätimäukqe. Anä-himqä iiyqä ingi-ingisanjä iwäsäuqätä, kiqä haqä yänjñitä-pqä qäsä iwäsäukqe, eeqänänji hiqñqe asänä ätimäukqe. ¹⁷ Iqu anä-himqä iutanä täknä äqänänqä-pqe iwäsäukqe, iqueqä hiqñqe 144 ätimäukqe. Hiqñqä iinjä iwäsäuqä, ii ämaqä hñqueqä äquanä iutani, hipa pätäkiqä iunqä iwäsäutqutätqäñuwä ii enqä-panji. Itanqä enätqä, täknä hiqñqä ique iwäsäukqä iqu, hiqñqä ii qesä iwäsäukqe.

¹⁸ Ga anä-himqä iutanä täknä, Goti Hanjuwä Iqu hikä jaspaitä täknä äqäyätä, itanqä Iqu anä-himqä iinj, golqä itänä ämätqä. Ga kiqä äyänqä di, huiwä hiqumuanjä hiñuä iqänqä-panjä aanjä quvanyäqñqeqä. ¹⁹ Ga anä-himqä iutanä täknä iquvanä bunji, Goti Hanjuwä Iqu hikä huitanä-huitanä, mbqä naqänqä äwäminqe, ämetä huyä-quayunüä enqä-pa iwimäkkqe. Itanqä iquvanä bunji, hikä aanjä änguänänjä jaspä iqu ganä äsekqe. Itanqqänqä huizi, hikä säpayä ique, äsekqe. Ga hikä huizi äsekqä yoqe, aketä iquvi. Itanqä hikä huiziqu iqueqä yoqe, emelatqä iquvi. ²⁰ Nñ, hikä huizi, satonikisi ique äsetä, ä huiziqu, koniliyanä ique äsekqe. Itanqä hikä hñquququ, klisolaitä iqu etangi, itanqä huiziqu, kiqä yoqe, belitä iquvi. Ga hikä huizi iqu, topasi iqu etanqqänqä, nñ hikä 10 iqu, klisoplesi iquvi. Ä hikä huiziqu, hayäsinä iqu etangi, itanqä yäpaki, amelisi ique, iquau äsekqe. ²¹ Ga hävqä qñqañä 12 iqua, qu kamä naqänänjä enqä-panjqä. Ga kamä iinjä iqua, mbqä naqänqä imäkkqä eä, aanjä qäpaiqänänji. Ä hävqä qñqañä hñqunä-hñqunänjä iquauñi, kamä hñqunä-hñqunä imäknminqe. Nñ anä-himqä yäpä yänngisanqä huänqe, golqetänä imäkänqe. Ga golqä iinj, kiyä mamätqä, aanjä quvanyäqñqeqä.

[†] 21:16 Kiqä hiqñqe 2,200 kilomita. Hänaqä Menyämata Lae bunqä änyänqä iqu, kiqä hiqñqe, 240 kilomita inänjqä.

22 Ga anä-himqä iunji, nyi hiqäva-imäqä anä hñqu hinuä mäquñquä ikqe. Goti Naqä, Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutäni, hiqäva-imäqä anä iquenyqä tñänqä Iquaquvqä. 23 Itanğa anä-himqä iunji, mäptqä, ä qañuä äyänätä we hunätñqe, hmanjqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä motquetñqä tä-yänqä naqänänä iqu, anä-himqä iu yänquäniqe. Nñ Sipsipqä Meqä Iqu hiqi-tä enqä-pa, anä-himqä iu äyäwqätä pmetanği äquñgqe. 24 İwä qokä-apäkä hueqä-himqä eeqänänjutani, qu qani, Tä Iqu yänätanğqeu upnuwi. Itanğqänğa qua eeqänänä iu ämiqä naqä äpmakäwänjuwä iqua, nätmatqä äñguänänä quwqä yoqä naqä motquapñqä isua, iqinyqä äma ppnuwi. 25 Ga heatqä hiawiqe, anä-himqä iunji, matimäuqä etanği, anä-himqä iutanä täkñä hävqä qñqanä eeqänänä iquaunji, mämäyeqä, hiunji ique-ique hutänätäniqueqä. 26 Hueqä-himqä iquauqä nätmatqä äñguänänä, yoqä naqä ävätñqä eeqänänji, qu anä-himqä yäpä yänğisa äma mipaqupnuwi. 27 Mä nätmatqä, Goti Iqueqä hinuä iqi äñguä maeqä, kiyä mätqä itä, ä ämaqä, suqä aanä quvqänänä imäkmipqä itä, ämaqä quanğä ätmipqä itänji, qu eeqä, anä-himqä yäpä yänğisa mäyqä ipnuwi. Hma naqä-qakuiqä. Nñ qokä-apäkä quwqä yoqe, Sipsipqä Meqä Iqueä hänä-pmeqä bukä iu äqänänqä iqua, qu quwänä anä-himqä yäpä yänğisa pepnuwi.

22

Eqä hänä-pmeqä vqenqätä, zä hänä-pmeqä vqenqätä

1-2 Itanğa enätqä iqu, eqä naqä hänä-pmeqä-vqä hñqu ämändquakqe. Ga kiqä äyänqä di, huiwä hiqumuanä hinuä iqänqänänä aanä quvanyäqñqä iniqä. Eqä iinä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueätä, zä-hawä iuta ekukua, anä-himqä iyeqä hänaqä awä iqi quvepñanği äquñgqe. Itanğa eqä yätäqä inği-inğisanji, zä hänä-pmeqä-vqä hui ätqäunäuä. Ga zä hänä-pmeqä-vqä iinä iqua, häukuä qañuä ique-ique wiquänqiyä. Itanğa kiqä quwqe, qokä-apäkä eeqänänä iu äñguä iwimäkquänqiyä. 3-4 Itanğa nätmatqä eeqänänä, Goti Iqu mäwinqä iqäqä iqua, iqini mäwiqä danä enä. Goti Hanjuwä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, zä-hawä iu äpmanyä miqiyñqeqä. Iquaqu pmetanğiyänğanji, Iqueqä wäunjuä imäqä iqua, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, wäunji imäqämanäpu, Iqueqä himä-hiqumuanjiu hinuä qumbnuwi. Itanğa, iqua quwqä hipenjuä iunji, Iqueqä yoqä-tänä-quayi. 5 Itanğa Goti Naqä Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iunji we-hunqe, Iqueqä-kiuä vqanğqetani, heawiqe matimäuqä da itä, hiqi-tetä, mäptqä iqueqä we-hunqeutani, wäunjuä imäqänqñqe, maeqä danä yäniqueqä. Oeyä. Ga qu hea ique-ique ämiqäpnuwi.

Jisasi, si biyä!

6 Iqu iinä ämändqueqetani, tii ändkqe. “Kukñuä tä aanä naqä-qakuänänä etanği, ga ämaqä eeqänänji, kukñuä iquenyqe, quuvqä heqäpñqänänä. Goti Naqä Iqu, kukñuä hinuä-tqä iquauqä quuvqe wivauqumuatqä Iqu, Iqueqä enätqä hñqu, Iqueqä wäunjuä imäqä iquaunji, nätmatqä eeqänänji, maqänä timäutñqä iinqä motquetñqä, ändowatkqe.* 7 Jisasi Iqu tii ätkqe.

‘Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä.† Ämaqä, kukñuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqä iu qänaknä imipqä iqua, Goti Iqu äñguä iwimäkänqiyä.’”‡

* 22:6 Itkimäqä 1:1 † 22:7 Itkimäqä 3:11 ‡ 22:7 Itkimäqä 1:3

8-9 Nyi Jonä, nätmätqä timäuniqenqä, qätä äwiyätmä, äqunqgä iqunji. Nyi qätä äwiyätmä, hiñuä ae äqunmitañi, enätqä nätmätqä e ämändquakqä iqueuä yukä-tänjä qäqiqi qonä äuktäumi, iqueqä yoqe haqeu mamäumätmä iqanğa, iqu tii ändkqe. “Si nyinyqe, iinji miqä panä! Sitä, tqä tta-tñguäka kukñuä hiñuä-tqä iquatä, ämaqä eeqänänjä, bukä tqe qänaknä itqänuwä iquatä, Goti Iqueqä wäunüä-wiyqä enuwä-pa, nyi asä iinjä iqunjä. Si yoqä haqeu mamäutñqe, Goti Hanjuwä Iquenyä qonä woktävä.”§

10 Ga hui-pqä inä tii ändkqe. “Kukñuä nätmätqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqe, qäqi ae ätimäutñqä iqä-qae, si imä zä makiptqäyqä panä.

11 Ae ätimäutñqä iqä-qae, ämaqä suqä quvqä äki-äkitanjä imäkätqänjuwi, quwqä iunä äwäpu, qäyä imäkqa uwqanğpu. Nñ qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atäunüä iqanği, suqä jänänjä iunä imäkätqänjuwi, iunä qäyä imäkqa uwqänqeqä.”

12 Jisasi Iqu tii ätqiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä. Ga maqänä äquvepätmängañi, ämaqä hñqunä-hñqunänjä iunji, quwqä suqä imäkätqänjuwä-pa, kimañi wimqä iinqe, Nyi qäsä äma quvepmqänä.

13 Hiñuiqänqä, qänakñqä, Nyi Nqä-näuänjqä. Nyi ganä äpmamä, yäpakänqä äpmeñqä Iqunjä. Nätmätqä eeqänänñinqä Qakuä-qunä emä, qäpu imäkqä Iqunjä. 14 Qokä-apäki, quwqä ämuasmänqä asñä äqäyätqänjuwä iquañi, Goti Iqu anğüä wimäkqanğuti, qu zä hñä-pmeqä-vqä ique anäpu, anä-himqä iutanjä hävqä qñqanä äutemä yänğisa paqunqäuä.

15 Itanğa ämaqä, suqä aanjä quvqenä imäkqä iquau, paaqä imäkqä iquau, huiwä yanjä hiñgi väkiqä iquatä, ämaqä pizqä päsqä iquau, ä goti quanğä iquañqä quuvqä heqiyqä iquatä, nñ suqä quanğiuñqä äwinyätä, qänaki iqä iquatäñi, qu eeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä anä-himqä iunji, yäpaqänğisa pmapnuwiqä. 16 Nyi Jisasi Iqunä, Nyi Nqä enätqe, henyqä ändowatqanğä, ga iqu qokä-apäkä, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquenä, Nyaqä kukñuä tä awä äyä etätñqeqä. Nyi ämiqä Dewiti iquesañä Zä-Hutäkñä äunğqä Iqunä,* ga iquesa ätimäukqeqä. Itanğa Nyi Qätäqueqä zinuitä ätimäutä, äyänätñqä Iqunjä.”†

17 Dñä Anğüä Iqutä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqä apäkisänji, tii ätqinyä. “Si biyä.”

Ga ämaqä eeqänänjä, kukñuä tä qätä äwipqä iqua, qu-pqe tii tñnuwi. “Si biyä.”

Itanğa ämaqä äkisqu-äkisqu, quväki ye vqanği, eqänqä äwingqä iqu, äpätñqänänjqä. Ga tqe-tqe eqä hñä-pmeqä vqe, nätnqä etanğutqe, iqu äpätä mbqä maeqä, qanyä ionätñqeqä.

Jonä iqueqä kukñuä yänänäqñqä yäpakiyi

18 Ämaqä eeqänänjä, kukñuä nätmätqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqe qätä wipqä iquañi, nyi Jonä iqunä yänänäqñqä tii tumqe. Ämaqä hñqu kukñuä tqeñi, hui wiyä iqa uwqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, hanjä-iqä aanjä quvqä iinjä bukä tqe ätä äqänänqe, wiyä iqa peyäniqe. 19 Nñ ämaqä hñqu, kukñuä nätmätqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqeuta hui huätä mamäuqanğutqe, ga Goti Hanjuwä Iqu iqueqä nätmätqä anğüänänjä iinjä bukä tqe ätä äqänänqe, huätä mätnämäunqiyä. Nätmätqä anğüä ii, zä hñä-pmeqä-vqä iqutä, Goti Hanjuwä Iqueä anä-himqä iisä, iquaquvi.

§ 22:8-9 Itkimäqä 19:10 * 22:16 Itkimäqä 5:5 † 22:16 Itkimäqä 2:28

²⁰ Ga Ämaqä nätmatqä eeqänänä iinqä awä ätätŋqä Iqu, tii ätqiyä. “ ‘Nyi maqänä quvepmqänä-qe,’ naqä-qakuä etkqe.” Auä, yqänä! Jisasi Naqä Iquki, Si maqä quvepiyä!

²¹ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmatqä äŋguänäni hiŋgi vqe, etapquä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä.

Kuknuä huiuqä quatiyi

Bukä tqueni, kuknuä huiuqä quati, ätnänjqi itkimäkätñqeyi.

A

Anä aquväqñqä

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Israitqä iquauqä anä himqä eeqänänjä iunji, anä aquväqñqä hñqu-qe ä hñquaqunä-qe ämätñminjçe. Jerusälemä iunji, aanä kuapänä ämätñminjuwi. Suqä iinji, Israitqä iqua qua Bapiloniya iuta anğumä äppiwi, inğanä ipäqäkuwi. Anä aquvqñqä iunji, qu Goti Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, Iquenyqä tääqä ätäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä aquvä äqänminjuwi. Iqinji qokä-apäkiunji kuknuä inä ämitäpu, ä ymeqä iqua skutqänqä äuminjuwi.

Ani Goti Ique vqenqä hiunji naqä

Hiunji naqä tqueni, Israitqä iqua, quwqä kawä hñqu hiqäva-imäkqä ani, Goti Ique anji äwikqenqä kñuä indqänäpu, aquvä äqänminjuwi. Quwqä mäkä-hunqä iqua, hiqäva-imäkqä ani kiyä-mätqä imäkkuwitani, Jutasi Makäpiyäsi iqu anä ique ikikinyänjä imäkätä, Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä, Ique anji äwikqe.

Aposälqä, (apotel)

Yoqä iqueqä qakui, 'ämaqä ändowatqä.' Bukä täunji, si yoqä 'aposälqä' qänätanğqe, hñqunä qundnä. Makä 3:14 iunänji. Iqinji Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquauñi, wäunjuänqä ändowatätä, 'aposälqäuä' änyuätqke. Hiqñqä huiunji, 'Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquä' qänätanği qundnä. Ä hiqñqä huiunji, 'Ämaqä Jisasi Iqu wäunjuänqä ändowatkqä iquä' qänätanği qundnä.

Asñä-meqänqä suqe

Jonä asñä-qäyqä iqu, qokä-apäkä kuapänänjä iu, eqä Jotänä du asñä äqäminjçe. Iqu qunji, "Heqä suqä quvqeuta kñuä äkunmäkmbiyä. Ga he iinjä iquwinqä motquapñqe, asñä mapiyä" ätuminjçe. Asñä-meqä suqe, Jonä iqu mipäqäyqä ikqe. Jonä iqu matimäuqänğa, Israitqä iqua qu-ganä ipäqäkuwi.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauqä kñui, tiinji. Ämaqe, hñqu asñä meqanği äqumbiyitani, iinjä iqu quuvqä ae eqiyqiyäqe, näqñqä mapnä. Asñä ämeqä iqu, iqueqä suqä quvqenqä kñuä äkunmäknätä, Jisasi, suqä quvqä huätä ämamäuqä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, Iqueä kuknuä du qänaki itñqä äwinyä.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä hñqua, kñuä tiinjä-pqe, inä indqänätqänjä. Ymeqä dñi, asñä meqanğpqe, ii Goti Iqueqä-quayqä.

Ä

Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu

Qänğanäñi, hinjuä-tqä Deniyäli iqu, ämaqä, Goti Iqueqä qokä-apäkiu, quwqä suqä quvqeuta huätä ewewatqä iquenyqä ätätäqänğanji, iqu 'Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueyqä' ätätä äqäkqe. Yoqä iinjä iqueqä quati, 'Kraisuä' ätätunquä iqtänji asänänji. Jisasi Iqu kiqä-kiuänqä ätätäqänğanji, 'Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueyqä' ätätä ätkqe. Iqu iinjä ätätä, 'Goti Iqu änändowatätä, yoqä naqä ädapkqe. Täkä Nyi ämaqä-qunä eämä, Goti Inänjä-qunänjçä' ätkqe.

Äwqä äkunmäkñqä

Bukä tqueni, "Kñuä äkunmäkñqä" qänätanğqe, ii qundnä.

B**Bapilonä**

Bapiloni, ii qua naqä hñqueqä yoqe. Qänğanäñi ämaqä iu pmeqä iqua, Israitqä iquatä mäkä äunäpiyänğanji, quñi ämävqätäupu, quwqä quaiuñqä wäunuä henji wiyqänqä ätumä äukuwi. Israitqä iqua iqiñi, quväukuä 70 äpmakuwi. Pitä iqu anä himqä Romä iquenqä, kukñuä ktqe, ‘Bapilonäyqä’ ätätä äqäkqe. (1 Pitä 5:13) Jonä iqu, bukä Itkimäkqä iuñi, Bapilonä ätätä äqäkqe, iqu Romänqä ätkqäti, ä äsqunenqä ätkqäti?

Bea

Bea iqua, täñä aanä naqänänä, qua huiñi, qäuqä imä hiqiyqä ätqäunä. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iuñi, hiñuä qunä.

Belsäpulä

Belsäpuli, ii dnä quvqä hñqueqä yoqe. Ämaqä Israitqä qäyä hitanji huizi hñqua, dnä iqueni quwqä goti enqä-pa äqunäpu, iqueni qonä äwotäuminjuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, qu yoqä iinji, Setänä, dnä quvqä iquau miqä ique, änyuätkuwi.

Bretqä yenuä qo-matäuqänqä hiunji naqänänä

Hiunji naqä tqeni, Israitqä iqua wikä hñqunä anä äpmepu, Goti Iquenyqä kñuä indqänminjuwi. Hiunji kiñganäñi, hiunji naqänänä Pasopa iyyi. Quwqä kaqä-kawäka, Isipä iuta ewewatqanğuwänğa, bretqä qo ätäutä änyuämäuqanğqe hiñuä qumbñqä mäwiñğanji, qo matäuqä yätñqä yenuä häkiyä äyäqäkuwi. Iutanji, hiunji naqä iquauñi, quwqä anä iuñi nätmätqä qo täuqänqe pmua imäkäpu, bretqä yenuä qo-matäuqä dinä änminjuwi.

Bukä

Jisasi Iqu qua täu pmetanğanji, bukä ne ämenquetanji, qu mämeqä iminjuwi. Quwqä tuwanui, pipa huitanä-huitanä iu äqiyäpu, äukuäpäminjuwi. Ämaqä huizi iqua tuwanui hiñuä äqunäpu a täuqenqe, qu nyuñuä taki ätapiyi, tuwanuä äqiyäpu äukuäpipu epqä iu ämänäminjuwi. Pipa iinä iqua aanä quäuqänänänğa, pipa hituñuä inği-inğisanji, huätäkqä hñquaqu epiyi, pipa iu äkuäpipu, pñqä eminjuwi.

Bulumäka iquauqä wäunui

Israitqä iqua kuä snğumetqänqä wäunuä ipiyänğanji, qu yätamäkqä vätnqe, bulumäka ämiminjuwi. Hea kuapänänänğanji, nätmätqä hanä-iqä iqua eyqiyäma upñqe, bulumäka hñquaqui zä-quavqä hiñuä-qoe guä ae ämäseqanğuwänğa, bulumäka iquauqu eyqiyäma äuminjiyi. Goti Iqueqä kukñuä hñqu, “Bulumäkai, kuä-witqä wäunui yätamäkqä eyqanğanji, uwqe manqä yätñqe, hiñguä mäyeqä pambiyä” ätnä. Kukñuä haqä yeqi ätqä iqueqä ktqe, Matiu 11:29 iutä, 1 Korinä 9:4 iutä hiñuä qunä.

D**Disaipel**

Yoqä ‘disaipel’ ii wiyä kukñuä iyyi. Etanji, bukä täu qänätanğutqe, mämoqumueqä isnä. Kiqä quati, ‘Ämaqä, näqnqä-vqä hñqueqä kukñuä qätä äwiyätä, qänaki itñqä iqueyi.’ Jonä asñä-qäyqä iqu-pqe, ämaqä asä iinä-tänue. Itanğa Parisi iqua-pqe, asä kuapänänä inänä-tänuai. Inäqe Jisasi Iqueuä kukñuä qätä äwiyäpu, qänaki iminjuwä iquauñqe, bukä täunji, kukñuä kuapänä ätä äqänä. Iquauñqe, ‘Ämaqä Jisasi Iqu wäunuänqä ämotquaminqä iquaiqä’ kuapänä ätä äqänä. Hiqnqä huiñi, ‘Ämaqä wäunuä yätquakä iquaiqä’ ätä äqänä.

Bukä Matiu, Makä, Lukä, Jonä, iuɲi, qokä-apäkä iquautani, Jisasi Iqu 12 iquau atäunuä ikqe. Iquaunqe, hɲqäqini, 'Ämaqä 12 iquaunqä' ätä äyä äqänä.

Bukä 'Wäunjuinqä' iuɲi, Jisasi Iqueqä ämaqä eeqänänä iquaunqe, kukɲuä huizi hiɲuä qundnä. Kukɲuä hɲqu, 'Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquaunqe.' Hɲquququ, 'Jisasi Iqueqä yoqä-tänjä iquaunqe.'

E

Enjätqä

Enjätqä iqua, ämaqä-qua ma, Goti Iqueqä dnä-qua epu, Iqutä qäukuä haqä yätu äpmapu, Ique yätamakqä ävätqänä. Quwqä wäunuä hɲqu, Goti Iqueqä kukɲui äma äwäpu, ämaqeu tqueyi. Quwqä wäunuä huizi, Goti Iqueqä ämaqeu miqeyi. (Hipru 1:14 hiɲuä äqunyä.) Qutanä ämiqä iqu, iqueqä yoqe, Maikoli ique. Itanä huiziqu, Gapleti ique. Ämaqä kuapänäni, enjätqä iquaunqe, tii ätätqänä. "Qu huqä-tänjä iquayqä." Inäqe, Goti Iqueqä bukä iuɲi, enjätqä iquaunqe, huqä-tänjiqe matqä eä. Mä täkä, huqä-tänji, qerupqä iquayi. (Hipru 9:5 hiɲuä äqunyä.)

G

Gita

Gita qu qänğanä päkmiɲuwi, ne tänğa äpäsätunquetäni, asänänä hmayi.

Grikä

Goti Iqueqä kukɲuä täuɲi, qua Grikä iquenqe, kukɲuä kuapänä äqänä. Qua Grikä iqu, Israitqä iquauqä qua iutatä, qua Isipä iutatäni, kiɲä nämä qäyä etanji, Jisasi Iqu qua täunqä änä mapqänğa, Grikä iutanä iqua qua im-imä ämimiɲuwi. Iutanä, qokä-apäkä kuapänäni, iutanä ma, iquauqä anä-kukɲuinqätä, suqenqätä, näqɲqä ämamiɲuwi. Ga Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä näqɲqä-tänjä iqua, 'Grikä iquauqä näqɲqe, äɲguänäniqä' kɲuä indqänäpu, quwqä anä-kukɲui yqänä ätmiɲuwi. Goti Iqueqä kukɲuä tquenji, qu ganäni Grikä iquauqä anä-kukɲuä du äqäkuwi.

Grikä iquauqä anä-himqä naqe, Atenisiyi. Quwqä anä-himqä huizi hɲqua, Korinä, Pilipai, ä Tesälonaika iquayi.

H

Hakä

Israitqä iquauqä haki, ymisanä pizqä maqänä miqä, äɲguä äpakänä witätɲqä imäkänä.

Hääwä

Israitqä iquauqä hääwi, huitanä-huitanä iiyi. Hääwä äkaki, hui mäkänqä upɲqänğa, mäkänqä miqä iqu, hääwä-tqä ique tquanğuti, hääwä miqä iqu hääwä tqanğa, mäkä iqä iqua qätä äwiyaɲu, ivatuwänäpu, mäkänqä äumiɲuwi.

Hämapäkä qa

Eqä-huänjä Galili iuɲi, hämapäkä-piqä kuapänänä iqua wäunuä imiɲuwi. Iqua hämapäkä qae eqä huänju ätnämäuqanğuwänğa, hämapäkä qa mɲqe huänjä mämä änyäqetani, hämapäkiu ämäpmuäqanğa, hämapäkä piqä iqua guä hämapäkä qa iu ämuäsmänänqe yänänäqɲqä äkutpäqiyäpu eyqiyämeqanğuwänğa, hämapäkä iqua mäwqä ipnä. Itanä hämapäki ämepu, yimba iu pɲqä epiyi, qae eqä-huänjä bu anji ätnämäumiɲuwi.

Heroti

Yoqä Heroti, ii Israitqä iquau miqä hɲquauqä yoqeyi. Kiŋganänjä iqu, Mäliyai Jisasi Ique ämikqänŋa, qua Jutiya, qua Sämalıya, qua Galili eeqänänjä iu ämiminqe. Iqu Jisasi Iqu ymeqä dänŋa-qu hitanŋa äpäkmatä iminqä iqueyi. Matiu 2:1-22; Lukä 1:5 iunji hiɲuä qunyä.

Heroti huiziqu, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuä imäkminqänŋa, qua Galili iu ämiqä äpmaminqe. Iqu iqueqä kätequeqä apäkä, Herotiyasi ii ämetä, Jonä asnä-qäyqä iqueqä nyuäni tävätnqä ätukqä iqueyi. Ga hiqäva-imäkqä naqä iqua, Jisasi Ique kukɲuä mitätñqä, iquenqä ätuma äpkuwi. Makä 6:14-29; Lukä 23:6-12 iunji hiɲuä qunyä.

Heroti hɲquququ, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminuwä iquau hanä-iqä naqänänjä ävätä, Jemisi, Jonä iqueqä käta-känŋua ique pizqä pästätñqä ätukqä iqueyi. Wäunjuinqä 12:1-23.

Heroti iquenqä äwinyäminqä iqua

Ämaqä Israitqä iquautanä, ämiqä naqä Heroti iqu äpaknä miqätnenqä äwinyäminqä iquayi.

Hiɲuä-tqä iqua

Hiɲuä-tqä iqua, Goti Iqu kukɲuä äki-äki tuäqanŋutqe, ämaŋe awä äsuiminuwä iquayi. Qänŋanäni Goti Iqu hiɲuä-tqä kuapänä ändowatminqe. Iqu Iqueqä kɲuä indqänqenqätä, Iqueqä äwiñqenqätä kuapänä ämotquetä, itanŋa qänakinda nätmätqä äki-äki timäuninŋenqä-pqe, ämaŋe ämotquaminqe.

Jisasi Iqu maquvepqä yqänä hitanŋa, hiɲuä-tqä iqua iqueqä äpäniñqätä, sqä-sqä imäkäniñqätä, huizi iqua Ique äki-äki wimäkpnuninŋenqe, awä äsuiminuwi. Itanŋa hiunji yäpakä Jisasi Iqu ämaŋeuqä suqä quvqenqä iwäsäuätñqä anŋi pätnqä itqätanŋani, nätmätqä äki-äki timäuninŋenqä kuapänä äsuiminuwi.

Hionaqä äkkapinqä

Israitqä iqua, iquauqä buayä wäunuä duɲi, hionaqä jänänänitä matäuqä, äkkapinqetä ätäwiminuwi. Quwqä hionaqä äkkapinqe, aanä yanäqñque.

Hipru

Yoqä Hipru iqu, yoqä Israitqä iqutäni, asänänji. Yoqä iini, Aprähämä iqueqä kawä hɲqueqä yoqetanji. Ini, ii Aprähämä iqueqä hueqä-himqä iquauqä yoqä yäuä iquvi. Quwqä yoqä änyä-hänji, Israitqä. Ga quwqä anä-kukɲui, kiqä yoqe, Hipru.

Hiqäva-imäkqä anä

Hiqäva-imäkqä aniuɲi, ämaŋe quwqä goti iquauñqä qonä äwokätäupu, hiqäva-äqiyäpu, qunji yeeqä wimäkpnqä nätmätqä huitanä-huitanä äväpu, iminuwi. Israitqä iquauqä namnä aninŋä tñänqe, Solomonä iqu hiqäva-imäkqä hikä anji, anä-himqä Jerusälemä iu ganä ämätkqe.

Jisasi Iqu qua täu pmetanŋa, hiqäva-imäkqä anä Jerusälemä iu ämätnminqe, ämiqä naqä Heroti iqu ämätkqe. Ga Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqätä, quwqä hiunji naqänänjä timäuqanŋqetäni, aquvi iqi äqänminuwi. Kiqä ktqe, bukä tqequeqä tuwänŋisa hiɲuä qunyä. Hikä anä iqueqä ququawi 3 iqua imäkñätanŋi qundnä. Israitqä iquautanä qäyä hitanŋi huizi iqua, ququawä kiŋganänjä ique äpaquväpu ätqäupiyä-qe, ququawä huizi iquauñqe, mäwqä iminuwi. Israitqä iquauqä apäkä iua, qu ququawä 2 iquesanä ikäka äpminuwi. Hiqäva-imäkqä iqua, nanuä tä ikepu hiqäva imäkpnqe, ququawä 3 ique ikaminuwi. Hikä anä yäpä inŋisanji, hiqänqä naqe, hɲquaquvi. Hiqñqä iquaquiyqä awä iqinji, yuä naqänänjä hɲqu äkatminqe. Yuä iqueqä tuwänŋisanji, hiqñqä iqu aanä

pmua eä, kuknuä guä ämäseuekqä ipnä iqu iqi äwäminqce. Hiqñqä ique paquvqce, hiqäva-imäkqä naqä iqunä quväukuä hñque, hiunji hñquenyä äpaqutä, Goti Iqueqä hinuä iqi ätqäuminqce. Yuä iqi äkatnminqä iqu, Jisasi Iqu äpäkonqanqa, hitunuä yätuta inqi-inqi äpkñga äpäwiqe, hñquaqu imäkñgqce. Iinjä ikqce, ne tiinjänqä näqñqä enu. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, Goti Iqueqä hinuä iqi tqäuqänqce, pmua mimäkñqä eä.

Hiqäva-imäkqä iqua

Hiqäva-imäkqä iqua, Israitqä iquauqä anä ämapu, nanuä äpäsäpu, tä ikepu, Goti Iquenyqä hiqäva qänñqä diñqce, Goti Iqu iquaunji atäunjuä ikqce. Iqu Mosisi iqueqä kätä Aronä iqueqä hueqä-himqä iutanä iquau atäunjuä ikqce. Iqua Lipai iquesanä hueqä-himqä iquayi. Qänqanäñi iqua hiqävai, namnä anä iu äqäminjuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanqa, iqua hiqävai, hikä anä Jerusälemä ämätnänqä iu äqäminjuwi. Iqua hiqäva huitanä-huitanä imäkäpu, hiunji ique-iquenyi, nanuä tä ikaminjuwi. Ga Lipai iquesanä hueqä-himqä huizi iqua, anä iquaqui äminjuwä iquayi.

Quväukuä ique-iquenyi, hiqäva-imäkqä iqua, iquau miqä naqä hñque atäunjuä iminjuwi. Hiqäva-imäkqä naqä injä iqunä, nanuä äpäsätä, häñeque, hiqñqä qu 'Goti Iqueqänänñiqä' ätminjuwä yäpä inqisa äma äpeminqce. Suqä inji, iqueqä suqä quvqenqätä, ämaqeueñqätä, quväukuä hñquenyi, hiunji hñque imäkminqce.

Jisasi Iqu qua täu pmetanqa, Anasi iquä, Kayäpasi iquä, suqä hiqäva-imäkqä naqä iquenyqä tñänqä imäkqänqä ätnänqä iquenyi ävausäsinyä, iquaqunä yqänä äpmaka äuminjiyi.

Hiqäva-imäkqä ttawä

Qänqanäñi ämaqe, quwqä goti iquaunqä hiqäva tii äqäminjuwi. Qu quwqä nätmätqä ämepu, tä ikaminjuwi. Quwqä hiqäva naqe, sipsipqä, meme, ä bulumäkanä-qe, itmapiyi, äpäkpäiyi, hiqäva-imäkqä ttawiu tä ikaminjuwi. Qänqanäñi, qu hikä pñqä eqa äpepiyi, ttäwa imäkminjuwi. Qänakñi quwqä goti iquaunqä hiqäva-imäkqä anä imäkäpiyinqani, ttawi, hikä qeqätqetä imäkminjuwi.

Hiqi-tä iquatä, quwqä ätqäuetä

Israitqä iqua hiqi-te, qua qondä imäkpiyi, olipqä aowä iu ikaminjuwi. Quwqä anä yäpänqisa häuiqä a iunji, hevqä imäkäpu, iu ätqäteminjuwi. Anä hiqñqä naqä äpmeqe iu we hunätñqce, hiqä-tä tqäuqe kiui ätqäteminjuwi. Quwqä ktqe, Itkimäkqä 1:12 iunji, hinuä qunyä. Ga hiqäva-imäkqä anä iunji, hiqä-tä tqäuqä hñqu, hänyenä-tänä äwäminqce. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwä inqisa hinuä qunyä.

Hisopqä

Hisopqä-quwqce, hiqäva-imäkqä iqua änduäpu, eqeunä-qe, häñequeunä-qe äyämapiyi, nätmätqä du pñqä-pñqä iminjuwi. Ii nätmätqä inji, Goti Iqueqä hinuiqä ikikinyänä timäupñqä injä iminjuwi.

Hiunji naqänänä

Quväukuä ique-iquenyi, Israitqä iqua hiunji hui atäunjuä ipu, aquvä naqänänä äqänminjuwi. Iqua injä imäkäpu, Goti Iqu qänqanäñi, qunji äñguä itquetä, yätamäkqä äwikqenqä kñuä indqänminjuwi. Qu aquvi, hñqani, hiunji hñque äqänäpu, hñqani, hiunji hatnä äqänminjuwi. Hiunji naqänänä hñquaquä yoqe, 'Pasopa,' 'Ittäñä anä,' 'Pendikosi,' itanqa 'Bretqä yenüä qo-matäuqä' iquayi. Hiunji naqä iquaunji, Goti Iqu Israitqä iquau qänqa äwikqce. Bukä Hiqäva-imäkqä 23 iunji, hinuä qunyä.

Hiveqä hiqiyqä

Israitqä iquauqä qua iunji, hiveqä hiqiyqä huitañä-huitañä iqua äpmapu, ynñä-tänä iu ätäupu änminjuwi. Qutanä hui sipsipqätä, memetä ätäupu änanätäpu iqanjuwitanji, sipsipqä-miqä iqua quwqä sipsipqä iquau änguanä ämipu äpmaminjuwi.

Jisasi iqutä, Polä iqutä kuknuä ktqä tii ätkiyi. Quuvqä heqiyqä iqua sipsipqä iqua enqä-paniqä. Ga quwqä himä-wiunqä iqua, hiveqä hiqiyqä iqua enqä-paniqä. (Matiu 7:15; Wäunjuñqä 20:29)

Huiwä häuä ktäuqä

Israitqä iquauqä suqeunji, ymeqä qokä eeqänänä iquaunji, kunaqä ae änyuäpu, hiunji 8 päwqanqa, quwqä hizqä huiwi häuä ktäminjuwi. Iqua suqä iinä imäqäpñqe, Goti Iqu Aprähämä ique ätukqe. Ipäqäkqä 17:9-14 hinuä qunä. Ii tiinji. Ymeqä iqu, Israitqä iutanä-queyqä kñuä mapñqä diñqeyi. Ämaqä huizi iqua, Israitqä iquaunqe, "Huiwä häuä ktänqä iquayqä" ätminjuwi.

Israitqä iqua qäyä etanji huizi iqua, kuknuä ängüä we-hunqä-tänji qätä äwiyäpu, Jisasi Iquenqä quuvqä eqäpñqä ipäqäkuwänqanji, Israitqä iquautañä hui tiinä ätminjuwi. "Ämaqä iinä iqua, quwqä huiwi häuä-ganä äktämbiyä. Iqua Israitqä-qua ae epiyi, Kraisi Iqueqä yoqä-tänqä-qua inqanä timäupñqänä." Poli iqu, kuknuä iquenqe, aquvänä itä, ññqä matqä ikqe. Iqu tuwanuä Galesiya pmeqä iquaunqä äqäkqeutä, tuwanuä huizi iquaunqä äqäkqeutänji, suqä iquenqä tii ätätä äqäkqe. "Ämaqä hñqu iqueqä suqä quvqeutä qui mimäknqä hänä iqumuatnätñqe, iqu nätmätqä hñqunä imäkquätñqe. Ii, iqu Jisasi Kraisi Iquenqänä quuvqä eqiyquätñqe."

I**Ipñä (kuknuä guä ämäsauekqä ipñä)**

Ipñä tquenji, Mosisi iqu, Goti Iqu ätukqä-pa, qänqanä anä-avqñqä iu imäkkqe. (Anju itmakqä 25:1-22 hinuä qunyä.) Iqua zä qeqätqe-tä imäkäpu, golqä eeä ikuwi. Yäpä inqisanji, hikä tepquva iquaqu kuknuä-suqä 10 äqñqä itä, golqä häkä buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäqä zä-hutäkñä äunqñqä itä, imä imänänä. Israitqä iqua, ipñitä, namnä anitä, anä avqñqä iu ämä ikäminjuwi. Iqua Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä anä näweqä ämätäpiyänqanji, ipñä iqueni hiqñqä yäpä inqisa ekuwi. Ii, iqua Goti Iqueqä kuknuä guä ämäsauekqänqä hui mimäuqä ipñqä diñqeyi. Kiqä ktqenqe, bukä tqueqä tuwänqisa hinuä qunä.

Israitqä

Yoqä Israitqä ii, Goti Iqu Aprähämä iqueqä kawä Jekopä ique, äwikqe. Iutanji, Jekopä iqueqä hueqä-himqe, Israitqä iquayä. Quwqä yoqä huiziqu, Hipru iquayä.

Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iqueqä yoqe, Jutä iqueyi. Jutä iqueqä hueqä-himqä, Jutä iquayä. Ga quwqä quae, Jutiyayä. Jisasi Iqu qua täu pmetanqa, yoqä Jutä iqu, Israitqä iquau äpatqäminqe. Iutanji, Buk Baibel iunji, yoqä 'Israel' iqutä, yoqä 'Juda' iqutanji, qäquaqu qundnä. Neqä bukä täunji, hueqä-himqä Israitqä iquaunqe, yoqä Israitqä inä äqänä. Yoqä Jutä iqu, ämaqä hñquauqä yoqä iiyi. Hñqu Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iquvi. Hñquququ, Jisasi iqueqä känqwa, tuwanuä ämaqeunqä äqäkqä iqueyi.

Ittäñä anju yakuä pmeqänqä hiunji naqänäñi

Hiunji naqänänjä tqueni, Israitqä iqua, kuä huitanjä-huitanjä ae yäüä iqanġi, ätävatqänjuwinqä, yeeqä ipu aquvä äqänminjuwi. Qu ittänjä anjä ämätäpu, wikä hŋqunä iu äpmapu, quwqä kaqä-kawäka anjä avqŋqä iu, namnä anjä ämätäkäminjuwinqä kjuä indqänminjuwi. Quwqä kaqä-kawäka anjä avqŋqä iu quväukuä 40 e ämätäkäminjuwitanġi, qua Goti Iqu näweqä väniqä ique ätimäukuwi.

J

Jinaŋä-weqä häkä

Jinaŋä-weqä häkä iquauqä wäunġi, tiinġi. Hiqäva-imäkqä iqua sisnyaŋä-weqä ttawä iuta tä-quanġi iopu, jinaŋä-weqä häkiu äuimepu, hiqŋqä huiu äma äwäpu, sisnyaŋä wetŋqä iwamäkminjuwi.

Jinaŋä-weqä ttawä

Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä anjä hiqŋqä kinġanänjä iunġi, jinaŋä-weqä ttawä hŋqu imäknminqe. Ttawä iqueni, hiqäva-imäkqä iqua nätmätqä huitanjä-huitanjä sisnyaŋä wetŋqe, tä ikaminjuwi. Hiunji ique-iqueni, mäptqä timäuqanġatä, mäptqä äquveqänġatä, ikepu, ga iutanjä suaki, anjä ique suakä äketä, sisnyaŋi im-imä äweminqe.

Jutä

Yoqä Jutä ique, ämaqä hŋquauqä yoqeyi. Näqŋqä yasämä matŋqe, bukä tqueni, "Israitqä" qänätanġqe, ii qundnä.

K

Kametqä

Kametqä iqua, yaqueqä aanjä naqänänjä, ämaqeunġi äma äwätqänjuwi. Ga yquayä kuapänä-pqe, inä ämetqänjuwi. Iquauqä aa di, ämaqe qäkämä-pqe inä imäkätqänjuwi. Kiqä ktqenqe, bukä tqueqä tuwänġisa hiŋuä qunyä.

Kɲuä äkunmäknqä

Ämaqä, iqueqä kjuä äkunmäknätqä iqu, tii imäkänä. 1) Iqu iqueqä suqä quvqä imäkätäqenqä womba ämenä. 2) "Nyi suqä quvqä imäkätŋqe, anġi mimäkqä itmä, suqä Goti Iqu äwinyätŋqä iunä imäkmqänä-qe," iqueqä-kiuänġi, iinjä tnänä. 3) Iqu Goti Iqueni, "Iyää, Si äwqä hanjä imäknätnä, nyaqä suqä quvqe huätä manmäuvä" tuänä.

Kraisi

Kukɲuä 'Kraisiuä' ätäŋqä iqueqä quatitä, kukɲuä 'Mäsayäüä' ätäŋqä iqueqä quatitäŋi, tiinġi. 'Ämaqä iqueqä nyuänġiu, aowä iquatequwä iqueyi.' Yoqä 'Kraisiuä' ätnänqe, ii Grikä iquauqä anjä-kukɲuivi. Yoqä 'Mäsayäüä' ätnänqe, ii Israitqä iquauqä anjä-kukɲuivi. Goti Iqu ämaqä hŋque, wäunġuä naqä äki-äkitanġinġä atäunġuä iqanġqenqä motquapŋqe, Israitqä iqua olipqä eqä aowi, nyuänġiu iquateminiwi.

Qänġanänġi Goti Iqu, "Nyaqä ämaqä iquau qui mimäkŋqä ipŋqä hänjä iqumuatäninġe, ämaqä hŋque dowatmniqueqä" ätätä, kukɲuä guä ämäsäuekqe. "Nyinä ämaqä miqe, ämaqä iinjä iqu, äma päniqeqä" ätkqe. Ämaqä iinjä iquenqe, Israitqä iqua, 'Kraisiuä' änyuätäpu, iquenqä hiŋuä äpakänä äqumbu äpmaminjuwi.

Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qua

Andiyokä iunġi, qu ämaqä Jisäsi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu Ique qänaki äwivändkuwä iquauŋi "Kraisi Iqueqä yoqä-tänjuaiqä" iqua-ganä ätipäqäkuwi. Suqä iinjä iqu, yänänänġqä ätipäqänä äwi. Inġi wiyä-kukɲuä duŋi, 'Kristenqäüä' yqänä ätätqänġu.

Kuä-witqetä kuä-balitä

Kuä-witqe, ii Israitqä iquauqä buayä kinğanäñiyi. Itanga kuä-bali, ii huiziquvi. Iqua iquaquiyqä uwqe ämepu, quqowä äqiyäpu, bretqä imäkpñqä häkiyä äyäqäminjuwi. Bretqä qu kuä-witqätä äyäqäminjuwi, kiqä äwiqe, kuä-balitä äyäqäpñqä iunji, ämawqätäuminqe. Kuä iquaquiyqä ktqe, bukä tqueqä tuwängisa hiñuä qunyä.

Kukñuä guä-mäsäuekqä ipñä

Bukä tqueni, "Ipñä" qänätangqe, ii qundnä.

Kukñuä-suqä

Kukñuä-suqe, Goti Iqu Mosisi ique, Israitqä iqua suqä qäyunä imäkpñqä, ätuätä äwikqe. Kukñuä 10 iqua, Goti Iqu hikä tepquva iquaqui äqiyätä, Mosisi ique äwikqe. Itanga Israitqä iqua hngisanä iqanquwitani, Mosisi iqu, hikä tepquva iquaquini, ämisqäkqenqe, ga angi tñanqe, hikä asä iinju äqiyätä, kukñuä guä ämäsäuekqä ipñä ique imekqe. Iinjqe kukñuä-suqe, kukñuä 10 iquaunä ma, kuapanäñiyi. Israitqä iqua kukñuä-suqenqä ätäpiyanqani, Mosisi iqu bukä 5 äqäkqä iquaunqä ätminjuwi. Bukä iqua, Ipäqäkqä, Anqumä Itmakqä, Hiqäva-imäqä, A Täuqä, ä Kukñuä-suqä iquayi.

Kukñuä-suqenqä näqñqä-tänjä iqua

Kukñuä-suqenqä näqñqä-tänjä iqua, qokä-apäkiu, kukñuä Goti Iqu Mosisi ique ätukqenqä ämotquaminjuwä iquayi. Kukñuä iinji, Mosisi iqu bukä 5 iquau äqäkqä.

L

Laiyonqä

Laiyonqä iqua tänjä naqänänjä, yaqueqä iquau ämawqätäunjuwä iquayi. Iquauqä suqe, tiyyi. Pusiketqä iqua mätäkä ändämipu, äpäsäpu, änätqänjuwä-panji, ga laiyonqä iqua, ynñä-tänjä, hiveqä-yaqueqä, ä ämaqä-pqeunji, ändämipu, ätäupu, änätqänjuwi. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hiñuä qunä.

Lepatqä

Lepatqä iqua, tänjä naqä, laiyonqä iqua enqä-panjä iquayi. Näqñqä esñqe, bukä tqueni, "Laiyonqä" qänätangqe, ii qundnä. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hiñuä qunä.

M

Mäsayä

Bukä tqueni, "Kraisi" qänätangqe, ii qundnä.

Mbqä-hikä

Qanğanäñi, qu mbqä-yquwqä hma eä, hikinä ämiminjuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanga, Israitqä iqua mbqä-hikä Romätanitä, Grikätanitäñi, eeqänänjä ämiminjuwi. Hui wänqänänjä, mbqä peni isua enqä-panji. Huizi golqä itä imäkminjuwi, ii 1,000,000 kina enqä-panjiyi.

N

Namnä anjä

Mosisi iqu Israitqeu anjä avqñqä iu ätuma wätqätanga, Goti Iqu iqueni, "He wäunjuä naqä hui imäkpñqä, namnä anjä hñqu mätpiyä" ätukqe. Ga tii-pqä inä ätukqe. "Tapätapä anqänänjitä, yaqueqä huitanjä-huitanjä iquauqä huiwitä, zä-yänänäqñqetä, golqetäñi, iinjä-iinjä imäkiyä" ätukqe. Namnä iqueqä yäpänqisanji, kukñuä guä ämäsäuekqä ipñitä, hikä tepquva iquaqutä epñqänänjä.

Iñi Israitqä iqua, anjä avqñqä iu qanjä ikäminjuwiuta, Solomonä iqu Goti Iquenyqä hikä anjä ämätqänqanqe, namnä anjä iu Goti Iqueqä yoqe

haqeqä ämamäupu, Iquenyqä hiqäva imäkminjuwi. Namnä anä iqueqä ktqe, bukä tqueqä tuwängisa hinuä qunä.

O

Olipqä

Olipqe, ii zä hñqueqä yoqeyi. Ga kiqä häukui, äwiqä kñjuä enqä-panjä ma, inäqe kiqä aowi, änguänänjä eä, kiqä wäunui kuapänänjä-tänji. Israitqä iqua olipqä eqä aowitä, häkiyä äyäqäminjuwi. Quwqä hiqi-tenqä, ηη huiwä-dä aowä wimäkätñqä iñqätä, ä nätmatqä hñjuajuanqätä äyäqäminjuwi. Aowä iñji, quwqä äpmeqä iunji, änguä wimäkminqe.

Ne kopi wäunjuä itanä, vowä ikätunquä-panjä iñji, Israitqä iqua olipqä wäunjuä ipu, vowä ikäminjuwi. Ga Jerusälemä-tänjä qäqä iqini, qoqonjä zä-olipqä kuapä-tänjä hñquvi. Kiqä yoqe, qoqonjä Olipäyi. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwängisa hinuä qunä.

P

Parisi

Parisi iqua, Israitqä iquautanjä, Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqñqä änguänänjä-tänjä iquai. Qu kuknuä-suqenqä näqñqä-vqä iquatä ikämanqä iminjuwi. Israitqä kuapänänjä iquauqä iwäsäuqeunji, Parisi iqua ämaqä jänänänjä iquayi. Inäqe iqua kuknuä-suqe näqñqä äväpiyänğanji, suqä quwqä-pqe, qäsä ämämuänyäpu ätuminjuwi. Iutanji qu, “Ne huizi iquaunji ämäwqätäunünä” kñjuä ämepu, quwqä yoqe haqeu ämamänminjuwi. Iñjä ipiyinqä, wopqä ipu, suqä änguä iqunä kñjuä wiyqanqä-qe, quwqä kñju, quvqä yqänä ämaminjuwi. Iñqe, Jisasi Iqu Parisi iquaunji äkasuwä ätuätä, huizi iquaunji, “Parisi Iquaunqe, wawiyäpu, äwimasipiyä” ätuminqe. Itanğa Parisi iqua Ique himä-wiunqä äväpu, pizqä päkpnqä iminjuwi.

Pasopa

Hiunji Pasopauä äqonänqe, ii Israitqä iquauqä hiunji naqänänjä iiyi. Yoqä iqueqä quati, ‘ävausqä’ iiyi.

Hiunji naqänänjä Pasopanganji, Israitqä iqua, quwqä kaqä-kawäka Isipä iu wäunjuä hinği wiyqä äpmaminjuwiuta ävämakuwinqä, kñjuä ämepu aquvä äqänminjuwi. Inğanji Goti Iqu, Iqueqä enätqä hñqu, Isipä iquauqä anä ique-ique ätimäutä, hitmqä iquaunji pizqä pästätñqä ändowatkqe. Israitqä iquaunji, sipsipqä hui äpäsäpu, kiqä häñeqe, quwqä anä ique-iqueqä hänaqä zä-posi iunji eä ipñqä ätukqe. Inji enätqä ämaqä päsqä iqu, häñeqä hinuä äqunäqe, anä iunji kaqä-kawäkauqä hitmqä iquau mapäsqä, ävaukukqe. Tiwiqä ii, Mosisi iqu Israitqä iquau Isipä buta ätuma äyapkqenqe, Angumä Itmakqä 12:1-42 hinuä qunyä.

Iutanji, hiunji naqä Pasopanganji, Israitqä iqua quwqä anä hñqunä-hñqunänjä iunji, sipsipqä äpäsäpu, änminjuwi.

Pendikosi

Hiunji Pendikosiuä äqonänqe, ii Israitqä iquauqä hiunji naqä hñquvi. Yoqä iqueqä quati, 50 iiyi. Hiunji Pasopa iquesa ti, hiunji 50 inä ae päwqanğa, Pendikosi inğa timäuminqe. Hiunji naqä iquenji, Israiqa iqua kuä-witqä tävqänqä yeeqä ipu, ä Goti Iqu Mosisi ique, kuknuä-suqä qoqonjä Sänai iu äwikqenqä kñjuä indqänäpu, aquvä äqänminjuwi. Jisasi Iqu Pasopanğa äpäkonqçeta ti, hiunji 50 päwqanğa, Dñä Änguä Iqu quuvqä heqiyqä iquau Pendikosiñğa äwimakqe.

R

Romä

Qua naqä Itali iqueqä anä-himqä naqe, Romäyi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä Romätanä iqua, qua naqä kuapänänğä iunı, mändi äkittqiyäpu, ä Israitqä iquaunğä-pqe, asä ii itquepu, quwqä äwinğä iunä ämiminuwi. Iinğä dutanı, Israitqä iqua, Romä iquaunı himä-wiunğä äväpu, huätä päsawatpıqä äwinymınqe. Inı iqua “Kraisı ne ämineyätıqä Iqu äpänqiyä” kjuä indqänäpiyanğanı, “Iqu ne Romätanä iquauqä yäpä iunda änewewatäniqeqä” kjuä inä indqänminuwi.

S

Satyusi

Satyusi iqua, Israitqä iquautanğä, kukjuä huitanğä-huitanıunğä quuvqä eqäminuwä iquayi. Quwqä kukjuä hıqu, “Goti Iqueqä kukjuı, bukä 5 Mosisi iqu äqäkqä iquanänji. Apqä bukitä, hiuğä-tqä iquauqä bukitanı, Goti Iqueqä kukjuä hmanjqä” ätminuwi. Quwqä kukjuä huizi, “Ämaqä ae äpäkonğuwä iqua, anğı mävuqä ipıqäuä” ätminuwi. Hiqäva-imäqä naqä iquatä, ämaqä naqä huizä kuapänanı, Satyusi iquayi. Iquatä, Parisi iquatä kukjuä mäki, kuapänä äunminuwi.

Sämbatqä

Yoqä Sämbatqe, ii Israitqä iquauqä anä-kukjuä eä, kiqä quati, hapä pmeqe. Bukä Ipäqäkqeunı, tii ätnä. Goti Iqu nätmätqä eeqänä imäkätäqänğa, Iqueqä wäunui, hiunji kınğanänğä iquesa ipäqiyätä, hiunji 6 dunğä iqa äpätä, qäpu itquätkqe. Inı hiunji 7 iqueni, Iqu wäunüä miqä, hapä äpmakqe. Iinğä etanı Iqu Israitqä iquaunı, “He wäunüä asänanı, hiunji 6 iunä itquätäpu, 7 iqueni hapä Nyi äpmakqä-pa äpmepu, Nqänä dappnuwänqeqä” ätukqe. Iutanı, Sämbatqä iqu, naqänänğä eä, Israitqä iqua hiunji iquenqe, suqä kuapänanı qänaki ipu, ique äqänminuwi.

Itanğa bukä Hiqäva-imäqä 25 iunı, Goti Iqu tiinğä-pqe, inä ätukqe. “Hiqä wäunüä iunı, quväukuä 6 iunä itquätäpu, 7 iqueni Nqänğä, qua iqu iqueqä hapä pmeqänğayi.” İi Sämbatqä quväukuä hapä pmeqä iqueyi. Huizi, Hipru 4:9 iunı, Goti Iqueqä ämaqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä hıqu matimäuqä änä hitanğqenğä a ätäutqänju. İi hiunji yäpakänğa, ne Goti Iqutä hapä näweqä pmetanıqueyi.

Selotqä iqua

Selotqä iqua, gapmanğä Romätanğä iquaunğätä, quwqä mäkä-iqä iquaunğätä, Israitqä iquau ämiminuwinğä mäwinğanı, mäkä ipu, iquau huätä päsawqatpıqä iminuwi.

Setänä

Setänä iqu, dnğä quvqä iquauqä ämiqä, ga Goti Iqueqä mäkä-hunğä iqueyi. Yoqä Setänä, ii Israitqä iquauqä anä-kukjuä eä, kiqä quati, kukjuä mitqä iqueyi. Iqu ämaqeugä kjuı, qui imäkätä, qu suqä quvqä imäkpıqä yamwiqä ävätıqä iqueyi. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquaunı, quwqä suqä quvqä imäkminuwinğä hui mimäuqä ipıqänä, kjuä ävätıqä iqueyi. Iqu iinğä iqanğqetanı, iqua, “Goti Iqu neqä suqä quvqe, huätä mämanatnämäuqä iqeqä” kjuä indqänätqänğä. Jisasi Kraisı Iqu qua buta anğı ävautä, Setänä iqueni ämäwqätäukqe. Iutanı Setänä iqu, iqueqä yanğänäqıqı, näweqä mämeqä eä. Qänakı, iqu tä maisquä äsänğä dunğä wänıqe. Ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätanä iutanı, Setänä iquenyqä zä miqä iquatunqe.

Sisa

Romätanä iqua, quwqä ämiqä naqä iquenji, “Sisauä” änyuätmiŋuwi. Täŋganji neqä ämineyqä naqä iquaunji, ‘Kinäüä,’ ηη ‘Kwinäüä,’ ä ‘Presidenqäüä’ äyä ätätqäŋu. Mäliyai Jisasi Ique ämikqäŋganji, Romätanä iqua, ämaqä kuapänänjä itä mäkä äunäpu, ämäwqätäupiyitani, quŋi ämimiŋuwi. Inğanji quwqä ämiqä naqe, Sisa Okastusi iqu äpmamiŋqe. Jisasi Iqu äpäkonğanğa, Sisa Taipiriyasi iqu äpmamiŋqe.

T

Täua

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä naqä wäunjuä huitanjä-huitanjä imiŋuwä iqua ämaqä huiuqä quvqeutanjä kimanji täua ätäwimiŋuwi. Quwqä täua hui guä yänjä-tänjitä imäkmiŋuwi. Hui yänjä-qe, hikä himänyqä-qe ämepu guä äkimäsäumiŋuwi. Goti Iqu Israitqä iquaunji, “Ämaqä täua ätäväpiyänğanji, 40 mämäwqätäüqä pambiyä” ätukqe (Kukŋuä-suqä 25:3). Iutanji kuapänänjäŋganji qu ämaqeu äpäsäpiyänğanji, 39 duŋqänä äpäkämiŋuwi. Romätanä iqua Goti Iqu Israitqä iquau ii ätukqenqe, qu zä miqä imiŋuwi.

U

Uwqä vowä mäuqänqä

Israitqä iqua, kuä-witqetä kuä-balitä, vowä mäupnqänğanji, qu qua bu yasämä mamäuqä, bi enqä-pa ätnämäwäwqäpnä. Iutanji uwqä hui qua äŋguä iu päkŋğanğa, hui qua quvqä iu äpäknmiŋuwi. Matiu 13:3 iunji kitqä hŋque hiŋuä qunyä.

W

Wainqä

Wainqe, ii guä, häukuä äŋguänänjä qiyqä iquvi. Ne kopi wäunjuä iunji, vowi kuapänä ikätunquä-pa, Israitqä iqua guä-wainqä wäunjuä iunji, kuapänä ikäpu, äŋguänä ämimiŋuwi. Guä-wainqä-häukui, qu ändüäpu, qonjqä ipu, kiqä eqä äpäwiqanqge ämepu, wainqä-eqä yänänäqŋqä timäutŋqä imäkmiŋuwi. Kiqä ktqe, bukä tqeqä tuwä inğisa hiŋuä qunä.

Y

Yaqueqä huiwä

Israitqä iqua nätmätqä kuapänänji, yaqueqä huitanjä-huitanjä iuqä huiwitä imäkmiŋuwi. Huiwä ii, sipsipqä, bulumäka, meme, kametqä iuta imäkmiŋuwi. Jonä asnjä-qäyqä iqueqä aquvi, huiwä iutanjä ii ämuasämämiŋqe. Israitqä iqua wainqä eqä äma upŋqe, qae huiwä iutanjä iquatä imäkmiŋuwi.

Inäqe Goti Iqu aanjä yaqueqe, Israitqä iquau pmua iwimäkkqetani, qu aanjä yaqueqä huiwä iutanji, nätmätqä hui mimäkqä imiŋuwi.

Z

Zä-eaqä

Zä-eaqä, Israitqä iquauqä qua iu ätqäumiŋqä iqu, neyaqä täŋga ätqäunqe-tänji, asänänjä ma. Kiqä häukui, aanjä äwinyiqä etanji, qu ändäupu änmiŋuwi.

Zä-huätati

Romä pmeqä iqua, ämaqä huiziu pizqä äpäkpqä, ä jävqä äpäsäpu quwä ämäwqä iquauqä kimanji, tiŋ imäkmiŋuwi. Qu zä-huätati imäkäpu qua iqi epiyi, quvqä imäkqä iquenji, hŋganji nitqätä zä-huätati äuemiŋuwi. Ä hŋganji, gue, zä-huätatitä qäsä äkiqiyäuemiŋuwi. Itanji zä-huätati iqu, pämä jänä qua-hävqä bu ämatqätepiyi, ämaqä zä-huätati äuanänqä iqu, tänjä-hunqä ämetäqetani, qäyä päkonätŋqä,

hiñuinä äqunminjuwi. Täñä-huñqetä, womba inqetäñi, aanä kuapänä
ämamiñqe.

Näqꞵqä huitañä-huitañä nätapqä pipa iquayi

Goti Iqu, tiinjä Iqueyi

Goti Apiqu, tiinjä Iqueyi.

Makä 10:27
 Makä 12:29-30
 Lukä 1:37
 Lukä 6:35-36
 Jonä 4:23-24
 Wäunqinqä 14:14-17
 Wäunqinqä 17:22-31
 Romä 1:18-23
 Romä 11:33-36
 1 Korinä 8:4-6
 2 Korinä 1:3
 1 Timoti 1:17
 1 Timoti 6:15-16
 Hipru 4:13
 Hipru 10:30-31
 Jemisi 1:17
 1 Pitä 1:15-17
 1 Jonä 1:5
 1 Jonä 4:7-12, 16
 Jutä 24-25
 Itkimäkqä 4:8-11
 Itkimäkqä 15:3-4

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, tiinjä Iqueyi.

Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqe.

Matiu 11:27-30
 Matiu 16:13-17
 Lukä 1:35
 Jonä 1:1-18
 Jonä 5:19-29
 Jonä 6:35-40
 Jonä 8:58
 Jonä 11:25-27
 Jonä 14:5-11
 Jonä 17:1-5
 Jonä 20:26-31
 Wäunqinqä 3:13-16
 Wäunqinqä 4:8-12
 Romä 1:3-4
 1 Korinä 3:10-11
 2 Korinä 4:4-6
 2 Korinä 5:21
 Galesiya 4:4-5
 Pilipai 2:5-11
 Kolosi 1:15-20
 Kolosi 2:9-10
 Hipru 1:1-14
 Hipru 7:26-28
 1 Jonä 2:1-2

1 Jonä 5:20
 Itkimäkkä 1:12-18
 Itkimäkkä 19:11-16

Goti Iqueqä Ymeqä Iqueɲi, täkä ne eɲqä-paɲä-que ämikqe.

Matiu 1:18-25
 Matiu 2:1-23
 Lukä 1:26-38
 Lukä 2:1-20
 Jonä 1:14
 Galesiya 4:4-5
 Pilipai 2:6-7
 Hipru 2:14-18

Jisasi Iqu ämaqeu ämotquetä, täɲä-yaɲä-täɲä iquaɲi, äɲguä iwimäkkimɲe.

Matiu 4:23-25
 Matiu 7:28-29
 Matiu 9:35-36
 Matiu 11:1-6
 Lukä 4:14-44
 Jonä 20:30-31
 Wäuɲuɲqä 10:36-38

Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkkänäɲä di, kuapänä imäkkimɲe.

Matiu 8:1-17, 23-34
 Matiu 9:1-7, 18-33
 Matiu 12:9-14, 22
 Matiu 14:15-32
 Matiu 15:22-28, 32-38
 Matiu 17:14-18
 Matiu 20:29-34
 Matiu 21:18-22
 Makä 1:21-28
 Makä 7:32-37
 Makä 8:22-25
 Lukä 5:4-8
 Lukä 7:11-15
 Lukä 13:10-13
 Lukä 14:1-4
 Lukä 17:12-14
 Lukä 22:50-51
 Jonä 2:1-11
 Jonä 4:46-54
 Jonä 5:5-9
 Jonä 9:1-7
 Jonä 11:11-44
 Jonä 21:4-6
 Wäuɲuɲqä 2:22

Ämiqä iqua, Jisasi Iqu äpäkonätɲqä, guä äkiqiyäupu, kukɲuä ämitkuwi.

Matiu 26:47-68
 Matiu 27:1-2, 11-31
 Makä 14:43-65
 Makä 15:1-20
 Lukä 22:47-53
 Lukä 22:63 - 23:25
 Jonä 18:1-14, 19-24

Jonä 18:28 - 19:16

Jisasi Iqueŋi, zä-huätati äuekuwi.

Matiu 27:32-56

Makä 15:21-41

Lukä 23:26-49

Jonä 19:17-37

Jisasi Iqueŋi, qua äptekuwi.

Matiu 27:57-66

Makä 15:42-47

Lukä 23:50-56

Jonä 19:38-42

Jisasi Iqu äpäkonätä, anŋi ävaukqe. Ga kuapänäŋi hiŋuä äquŋguwi.

Matiu 28:1-20

Makä 16:1-8

Lukä 24:1-49

Jonä 20:1-21:14

Wäuŋuinqä 1:3

Wäuŋuinqä 2:24-32

Wäuŋuinqä 3:15

Wäuŋuinqä 4:8-10, 33

Wäuŋuinqä 10:39-43

Wäuŋuinqä 13:29-39

Wäuŋuinqä 17:2-3,

Wäuŋuinqä 17:30-31

Romä 1:4

Romä 4:24-25

1 Korinä 15:3-8, 12-23

Itkimäkqä 1:18

Jisasi Iqu qäukuä haqä yätuŋqä anŋi ekqe.

Lukä 24:50-51

Wäuŋuinqä 1:9-11

Wäuŋuinqä 2:32-36

Wäuŋuinqä 5:30-31

Romä 8:34

Epäsäsi 1:20-23

Pilipai 2:9-11

Hipru 1:3-4

Hipru 2:9

Hipru 4:14-16

Hipru 7:25-26

Hipru 10:12-14

1 Pitä 3:22

Dŋä Äŋguä Iqu, tiŋä Iqueyi.

Matiu 28:19

Makä 1:9-11

Makä 3:28-30

Lukä 1:35

Lukä 3:16

Lukä 4:1-2

Lukä 11:13

Lukä 12:11-12

Jonä 1:32-34

Jonä 3:5-8

Jonä 7:37-39
 Jonä 14:15-17, 25-26
 Jonä 15:26
 Jonä 16:6-15
 Jonä 20:19-23
 Wäuꞵuinqä 1:4-5, 8
 Wäuꞵuinqä 2:1-18,
 Wäuꞵuinqä 2:38-39
 Wäuꞵuinqä 4:31
 Wäuꞵuinqä 5:3-5
 Wäuꞵuinqä 8:14-17
 Wäuꞵuinqä 10:44-48
 Wäuꞵuinqä 13:2-3
 Wäuꞵuinqä 15:28
 Wäuꞵuinqä 16:7-10
 Wäuꞵuinqä 19:1-7
 Romä 5:5
 Romä 7:6
 Romä 8:9-16, 26-27
 1 Korinä 2:4-5, 9-16
 1 Korinä 3:16
 1 Korinä 6:11, 19-20
 1 Korinä 12:1-11, 13
 2 Korinä 1:21-22
 2 Korinä 5:5
 2 Korinä 13:14
 Galesiya 3:2-5
 Galesiya 4:6
 Galesiya 5:16-18, 22-26
 Epäsäsi 1:13-14, 17
 Epäsäsi 3:16
 Epäsäsi 4:3-4, 30
 Epäsäsi 5:18-20
 Epäsäsi 6:17-18
 1 Tesälonaiika 1:5-6
 1 Tesälonaiika 5:19-20
 2 Tesälonaiika 2:13
 Talusi 3:5-6
 Hipru 2:4
 Hipru 9:14
 1 Pitä 1:2, 10-11
 2 Pitä 1:20-21
 1 Jonä 2:20
 1 Jonä 3:24
 1 Jonä 4:13
 1 Jonä 5:6-8

Goti Iqu, nätmätqä eeqänäñä imäkkqe.

Matiu 19:4
 Jonä 1:3
 Wäuꞵuinqä 14:15
 Wäuꞵuinqä 17:24-26
 1 Korinä 8:5-6
 Kolosi 1:15-16
 Hipru 1:2

Hipru 11:3
Itkimäkqä 4:11

Goti Iqu, nätmätqä eeqänänjä ängüä ämitqä.

Matiu 6:25-34
Matiu 10:29-31
Wäunjuinqä 14:15-17
Romä 8:28
Romä 11:36
Kolosi 1:17
Hipru 1:3
Jemisi 4:13-16

Ämaqä, tiinji

Ämaqä eeqänäni, suqä quvqä-täni.

Jonä 8:7-9
Romä 3:9-20, 23
Romä 5:12
Galesiya 3:22
1 Jonä 1:8-10

Ämaqä suqä quvqä-täni, qu tiinji.

Romä 1:18-32
Romä 8:5-8
Galesiya 5:19-21
Epäsäsi 2:1-3
Epäsäsi 5:3-5
Kolosi 3:5-10
Jemisi 4:17
1 Pitä 4:3
1 Jonä 3:4-5

Qokä-apäki quwqä suqä quvqä duta qui imäkñqänqä, yätamäkqä änä miñqä ipnä. Goti Iqunä yätamäkqä vänä.

Matiu 10:28
Matiu 13:41-42
Jonä 3:18-20, 36
Wäunjuinqä 17:30-31
Romä 1:18-19
Romä 6:23
Galesiya 6:7-8
Kolosi 3:5-6
2 Tesälonaika 1:7-9
Hipru 9:27
Hipru 10:26-31
1 Pitä 1:17
1 Pitä 4:3-5
Jutä 1:7
Itkimäkqä 20:11-15

Goti Iqu, qokä-apäkiunji, quwqä suqä quvqä duta qui mimäkñqä ipñqä diñqe, yätamäkqä tiinjä vänä

Goti Iqu ämaqä eeqänänjä iunqä qeqä äwutätä, häñä iqumuätätñqä äwinyä.

Jonä 3:16
Romä 5:8
1 Timoti 2:3-6

2 Pitä 3:9
1 Jonä 4:9-10

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ne hänä inequmuatätŋqä diŋqä äpäkonŋqe.

Makä 10:45
Jonä 3:16
Romä 4:25
Romä 5:8
1 Korinä 15:3-4
2 Korinä 5:19-21
Galesiya 3:13
1 Timoti 2:5-6
Hipru 2:9
Hipru 9:28
1 Pitä 1:18-19
1 Pitä 2:24-25
1 Pitä 3:18
1 Jonä 2:2
Itkimäkkä 5:8-10

Jisasi Iqu äpäkonätä, neqä suqä quvqeutañä hanä-iqe, Iqueqä häneqä iokqeta huätä mamäunä.

Matiu 26:26-29
Romä 3:25
Romä 5:9-10
Epäsäsi 1:7
Hipru 9:11-14
1 Jonä 1:6-7
Itkimäkkä 7:14-17

Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnäŋi iiqä itmäknätä, neyaqä suqä quvqe huätä ämamäunä.

Wäuŋuiŋqä 5:31
Wäuŋuiŋqä 10:43
Wäuŋuiŋqä 26:18
Epäsäsi 1:7
Epäsäsi 4:32
Kolosi 1:13-14
Kolosi 2:13-14
Hipru 10:17-18
1 Jonä 1:8-10

Goti Iqu, ne Iqueqä hiŋuiqiŋi, jänänäŋä heatuŋquä inemäkänä.

Wäuŋuiŋqä 13:38-39
Romä 1:16-17
Romä 3:21-26
Romä 5:1, 18-19
Galesiya 2:16
Galesiya 3:6-9
Talus 3:7

Goti Iqu ne hänä pmeqä änyä hänä hŋqu nätapänä.

Jonä 3:1-16
Jonä 5:19-29
Jonä 10:10
Jonä 11:25-26
Jonä 14:6
Jonä 17:2-3

Jonä 20:31
 Romä 5:21
 Romä 6:5-14
 Romä 8:10-17
 2 Korinä 5:17
 Galesiya 2:20
 Epäsäsi 2:1-6
 Kolosi 2:13
 Kolosi 3:1-4
 2 Timoti 1:10
 Talusi 3:4-7
 1 Pitä 1:22-23
 1 Jonä 5:11-12

Goti Iqu, Iqueqä ymeqä heatuŋquä nemäkänä.

Jonä 1:12-13
 Romä 8:14-17
 Galesiya 4:6-7
 Hipru 12:5-11
 1 Jonä 3:1-3

Ne, Goti Iqu hänä inequmuatätŋqä äwiŋgaŋqenqä näŋŋqä ämenitani, äänä imäkatuŋque?

Ne, neqä suqä quvqenqä "oänä" ätätanä, anŋi mimäqä yanä.

Matiu 4:17
 Makä 6:12
 Lukä 13:1-5
 Lukä 15:1-31
 Lukä 24:45-47
 Wäuŋuinqä 2:37-40
 Wäuŋuinqä 3:19-20
 Wäuŋuinqä 17:29-31
 Wäuŋuinqä 20:21
 Wäuŋuinqä 26:19-20
 2 Korinä 7:8-11
 2 Pitä 3:9
 Itkimäqä 9:20-21

Jisasi Iqu ne hänä inequmuatätŋqenqä, quuvqä eqiyanä.

Jonä 1:12
 Jonä 3:14-18, 36
 Jonä 6:47
 Jonä 14:6
 Jonä 20:31
 Wäuŋuinqä 4:12
 Wäuŋuinqä 16:30-31
 Romä 3:21-24
 Romä 10:9-10
 Galesiya 2:16
 Epäsäsi 2:8-9

Goti Iquenqätä, suqä Iqu ne äänä imäkatuŋquä äwinyänqä iinqätä näŋŋqä heatuŋque, Iqueqä bukiuŋi a tuanä.

Matiu 4:1-4
 Matiu 5:17-20
 Matiu 22:29
 Jonä 8:31-32

Jonä 20:31
 Wäuɲuinqä 20:32
 Romä 15:4
 Romä 16:25-26
 Kolosi 3:16
 1 Tesälonaika 2:13
 1 Timoti 4:13
 2 Timoti 3:14-17
 Hipru 4:12
 1 Pitä 1:22-25
 2 Pitä 1:19-21
 2 Jonä 1:9-10
 Itkimäqqä 1:3

Ne asɲä mequanä.

Matiu 28:18-20
 Jonä 3:22
 Jonä 4:1-3
 Wäuɲuinqä 2:37-41
 Wäuɲuinqä 8:12, 36-38
 Wäuɲuinqä 10:44-48
 Wäuɲuinqä 16:14-15,
 Wäuɲuinqä 16:31-33
 Wäuɲuinqä 19:1-7
 Wäuɲuinqä 22:12-16
 Romä 6:1-4
 Galesiya 3:26-27
 Kolosi 2:12
 1 Pitä 3:20-22

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä, aquvä äqänguanä.

Matiu 18:19-20
 Wäuɲuinqä 2:41-47
 Romä 12:3-8
 Epäsäsi 1:22-23
 Epäsäsi 4:11-16
 Kolosi 3:15-17
 1 Timoti 4:13
 Hipru 10:24-25

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä äminätanä, Naqä Iqueqä ymisaɲä anä natuɲquänä.

Matiu 26:26-30
 Makä 14:22-26
 Lukä 22:14-20
 1 Korinä 10:14-22
 1 Korinä 11:17-34

Jisasi Iquenqä quuvqä eqiyätuɲquä iqune, tiɲjä pmetatuɲque

Ne, neqä Goti Apiquesä, Jisasi Kraisi, Naqä Iquesäɲi, yäpä iqinyä vquatuɲque.

Jonä 14:15, 21, 23-24
 Jonä 15:10-17
 Romä 13:8-10
 1 Pitä 1:14-16
 1 Jonä 2:3-8
 1 Jonä 3:22-24
 2 Jonä 1:5-6

Ne Goti Iquenqätä, ämaqeuŋqätä änenquä.

Matiu 5:43-48
 Matiu 22:34-40
 Makä 12:28-34
 Lukä 10:25-37
 Jonä 13:34-35
 Jonä 14:21
 Jonä 15:12-17
 Romä 12:9-10
 Romä 13:8-10
 1 Korinä 13:1-3
 1 Korinä 16:14
 Galesiya 5:13-15
 1 Tesälonaika 4:9-10
 1 Pitä 1:8
 1 Pitä 4:8
 1 Jonä 2:9-11
 1 Jonä 3:11-18
 1 Jonä 4:7-21
 1 Jonä 5:3

Ne suqä Kraisi Iqu imäkätɲqä-pa, imäkatuŋque.

Jonä 13:34-35
 Jonä 14:27
 Romä 12:9-13
 Galesiya 5:22-26
 Kolosi 3:12-17
 1 Tesälonaika 5:16-18

*Ne Goti Iquenyqä tääqä tquatɲque.**Ne tääqe, änä-änä tatɲque?*

Matiu 6:5-13
 Matiu 7:7-11
 Matiu 18:19-20
 Makä 11:24-26
 Lukä 11:1-13
 Lukä 18:1-8
 Lukä 21:36
 Jonä 14:13-14
 Jonä 15:7
 Jonä 16:23-28
 Romä 8:26-27
 Romä 12:12
 Epäsäsi 2:18
 Epäsäsi 6:18
 Pilipai 4:6-7
 Kolosi 4:2
 1 Tesälonaika 5:16-18
 1 Timoti 2:1-4, 8
 1 Timoti 4:4-5
 Hipru 4:16
 Hipru 10:19-22
 Jemisi 1:5-8
 Jemisi 4:2-3
 Jemisi 5:13-18
 1 Pitä 4:7
 1 Jonä 3:21-22

1 Jonä 5:14-15

Qokä-apäkä iuqä tääqä-tqe, tiyi.

Matiu 11:25-26

Matiu 14:23

Matiu 19:13-15

Makä 1:35

Lukä 5:16

Lukä 6:12

Lukä 22:32, 39-46

Jonä 11:41-42

Jonä 17:1-26

Wäunuiŋqä 4:24-31

Wäunuiŋqä 16:25

Wäunuiŋqä 20:36

Wäunuiŋqä 21:5

Romä 1:9-10

Romä 10:1-2

Romä 15:30-33

2 Korinä 12:7-10

Epäsäsi 1:15-20

Epäsäsi 3:14-21

Epäsäsi 6:19-20

Pilipai 1:3-5, 9-11

Kolosi 1:9-12

Kolosi 4:3-4

1 Tesälonaika 3:9-13

2 Tesälonaika 1:11-12

2 Tesälonaika 3:1-5

Hipru 5:7

Hipru 7:25

Ne Goti Iqenji "Äŋguiqe," änäänä tquatŋque.

Lukä 17:11-19

Jonä 6:11

Romä 1:21

Epäsäsi 5:20

Pilipai 4:4-7

Kolosi 2:7

Kolosi 3:17

Kolosi 4:2

1 Tesälonaika 5:16-18

1 Timoti 2:1

1 Timoti 4:4-5

Ne amaqa huiu yätamakqä vquatunŋque.

Matiu 6:2-4

Matiu 7:12

Matiu 25:31-46

Lukä 3:10-11

Lukä 6:38

Wäunuiŋqä 11:27-30

1 Korinä 10:24

2 Korinä 8:1-15

2 Korinä 9:1-15

Galesiya 6:9-10

Pilipai 4:14-19

Hipru 10:24

Hipru 13:1-3, 16

Jemisi 1:27
 Jemisi 2:15-16
 1 Jonä 3:16-18

Ne mändi äkittqänätanä, qeiqinyä pmetatuŋque.

Matiu 5:3-12
 Matiu 18:1-5
 Lukä 14:7-11
 Lukä 18:9-14
 Epäsäsi 4:2
 Pilipai 2:3-11
 Kolosi 3:12-13
 Jemisi 4:5-10
 1 Pitä 5:5b-7

Ne mbqä yquayä diŋqänä, kŋuä kuapänä mindqänqä iquatunŋue.

Matiu 6:19-21, 24-34
 Lukä 12:13-21, 32-34
 Wäuŋuinŋä 20:35
 1 Timoti 6:6-10, 17-19
 Hipru 13:5-6
 Jemisi 2:1-9
 Jemisi 5:1-6

Ne suqä kukŋuä mitqeunji tuwä vquatunŋue.

Matiu 5:25-26, 38-42
 Matiu 18:15-17
 Romä 12:14-21
 1 Korinä 6:1-8

Ne ämineyätqänuwä iquauä yäpä iqi pmetatuŋque.

Matiu 22:15-22
 Wäuŋuinŋä 5:27-29
 Romä 13:1-7
 1 Timoti 2:1-4
 Talusi 3:1-2
 1 Pitä 2:13-17

Ne goti quanŋä iquaunŋe, quuvqä maeqiyqä itqänu.

Matiu 4:10
 Wäuŋuinŋä 17:22-31
 1 Korinä 5:11
 1 Korinä 6:9-11
 1 Korinä 8:1-13
 1 Korinä 10:1-22
 2 Korinä 6:14-18
 Galesiya 5:19-21
 1 Tesälonaika 1:9-10
 1 Jonä 5:21
 Itkimäkqä 21:8
 Itkimäkqä 22:15

Ne suqä paaqä häsuäwä mimäkqä iquatunŋue.

Wäuŋuinŋä 13:4-12
 Wäuŋuinŋä 19:11-20
 Galesiya 5:19-21
 Itkimäkqä 21:8
 Itkimäkqä 22:15

Ne nanui, hiqäva mimäkqä itnque.

Matiu 9:13
Makä 12:33
Romä 12:1
Hipru 9:6 - 10:18

Ne suqä huiwä yanä-inqä, Goti Iqu änätapkqe, tuwä mäwqä iquatunque.

Matiu 5:27-30
Jonä 8:2-11
Romä 13:8-10
1 Korinä 5:9-11
1 Korinä 6:9-20
Galesiya 5:19
Epäsäsi 5:3
Kolosi 3:5-6
1 Tesälonaika 4:1-8
Hipru 13:4
Jutä 1:7

Ne eqä yänänäqne änätanä, hiqiyqä miqä iquatunque.

Romä 13:13
1 Korinä 5:11
1 Korinä 6:9-11
Galesiya 5:19-21
Epäsäsi 5:18
1 Timoti 3:1-3
Talusı 1:7
1 Pitä 4:3-5

Quuvqä heqiyqä iqua anäni, tii pmetpnqe

Quuvqä heqiyqä iqua tiinjä iquayi.

Matiu 16:13-20
Wäunuinqä 2:41-42
Romä 12:3-8
1 Korinä 12:12-30
Epäsäsi 1:22-23
Epäsäsi 2:19-22
Epäsäsi 4:1-16
Kolosi 1:18
Hipru 10:24-25
1 Pitä 2:4-10
Itkimäkqä 19:5-10

Ne quuvqä eqiyätunquä iquene mineyqenqe, ämaqä tiinjä iquau atäunquä yatunque.

Wäunuinqä 6:1-6
Wäunuinqä 14:23
1 Timoti 3:1-13
Talusı 1:5-9

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iqua, tiinjä pmetpnqe.

Matiu 28:18-20
Lukä 22:24-27
Wäunuinqä 20:17-35
1 Tesälonaika 2:1-12
1 Timoti 4:1-16
2 Timoti 2:1-26
2 Timoti 3:10 - 4:5
Talusı 2:7-8

1 Pitä 5:1-4

Ne quuvqä eqiyätunquä iquneqä ämineyqä iquaunji, tiinjä itquetunqwe.

1 Korinä 9:14

Galesiya 6:6

1 Tesälonaika 5:12-13

1 Timoti 5:17-22

Hipru 13:7, 17

Imbqua tiinjiyi

Qokä-apäkä ae ämanjiyi, tiinjiyi.

Matiu 19:4-6

1 Korinä 7:1-16

Epäsäsi 5:22-33

Kolosi 3:18-19

Talusi 2:3-5

Hipru 13:4

1 Pitä 3:1-7

Ymeqe, tiinjiyi.

Matiu 15:3-6

Lukä 2:51

Epäsäsi 6:1-3

Kolosi 3:20

1 Timoti 5:4, 8

Hipru 12:7-11

Kanä-käna eaqu, tiinjiyi.

Epäsäsi 6:4

Kolosi 3:21

1 Timoti 3:4-5

Yawiqe, ii tiinji.

Wäunjuinqä 6:1

Romä 7:2-3

1 Korinä 7:39-40

1 Timoti 5:3-16

Jemisi 1:27

Ämanqä suqä iunji, apäkä iuatä, qokä iquautäni, huätä mändowatnqä iqäpnqwe

Matiu 5:31-32

Matiu 19:3-9

Lukä 16:18

Romä 7:2-3

1 Korinä 7:10-16

Qokä-apäkä quuvqä heqiyqe, hanjä iqä änäänä meqäpnä

Qu tänjä-hunqä meqñqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Romä 8:18-25, 28

2 Korinä 1:4

2 Korinä 4:16-18

Jemisi 1:2-4

1 Pitä 1:6-9

1 Pitä 2:19-21

1 Pitä 5:8-10

Qu himä wiunqä iqua quvqä witqueññqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Matiu 5:10-12

Makä 13:9-13

Lukä 12:4-12
 Jonä 15:18-21
 Jonä 16:1-4
 Wäunqinqä 5:41
 Romä 8:35-37
 Romä 12:12, 14, 17-21
 1 Korinä 4:11-13
 2 Korinä 4:8-11
 2 Korinä 12:10
 Pilipai 1:27-30
 2 Tesälonaika 1:3-8
 2 Tesälonaika 3:2-4
 2 Timoti 3:10-13
 Hipru 10:32-39
 Hipru 12:3-4
 1 Pitä 3:13-17
 1 Pitä 4:12-19
 Itkimäqä 2:10

Qu äpäkoŋqäŋqe, zä miqä ipnä.

Jonä 6:39-40
 Jonä 11:17-27
 Jonä 14:1-4
 Romä 8:10-11, 38-39
 Romä 14:7-9
 1 Korinä 15:12-58
 2 Korinä 5:1-10
 Pilipai 1:20-24
 1 Tesälonaika 4:13-18
 Hipru 2:14-15
 Itkimäqä 14:13
 Itkimäqä 21:1-4
 Itkimäqä 22:1-5

Goti Iqu, qutä qäqiqi äpme, yätamäqä ävätqäuä.

Matiu 18:19-20
 Matiu 28:19-20
 Jonä 14:16-23
 Romä 8:35-39
 2 Korinä 6:16-18
 Epäsäsi 3:17-19
 Pilipai 4:13
 Kolosi 2:6-7
 2 Tesälonaika 3:16
 Hipru 13:5-6

Setänä iqu, quŋi qui iwimäkätŋqä huäŋqäŋqä qävqä itqäuä.

Matiu 13:19
 Lukä 4:1-13
 Lukä 22:3-4
 Jonä 8:42-44
 2 Korinä 2:10-11
 2 Korinä 4:4
 2 Korinä 11:13-15
 Epäsäsi 2:2
 1 Tesälonaika 2:18
 2 Tesälonaika 2:9-12
 1 Pitä 5:8-9
 1 Jonä 3:8-10

Itkimäkqä 12:7-12
 Itkimäkqä 20:1-3, 10

Qu hanä-iqä äki-äkiuta wimeqanğutqä iu äpakänä tqäutpŋqe, Goti Iqu yänänäŋqä ävätqäüä.

Matiu 4:1-11
 Matiu 6:13
 Lukä 22:31-32
 Jonä 17:14-19
 Romä 8:31-39
 Romä 12:12
 Romä 16:19-20
 1 Korinä 10:12-13
 1 Korinä 16:13
 2 Korinä 12:7-10
 Epäsäsi 3:20-21
 Epäsäsi 6:10-18
 Pilipai 4:13
 1 Tesälonaika 3:1-8
 2 Tesälonaika 3:3
 2 Timoti 1:7-8
 Hipru 2:18
 Hipru 4:14-16
 Hipru 12:1-2
 Jemisi 4:7
 1 Pitä 1:5
 1 Pitä 5:8-11
 1 Jonä 4:4
 1 Jonä 5:3-5
 Itkimäkqä 12:7-12

Goti Iqu, ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iuŋi, äŋguä wimäkätŋqä yänänäŋqä-täŋue.

Matiu 4:23-25
 Matiu 9:35
 Matiu 11:2-5
 Wäuŋuiŋqä 3:1-6
 Wäuŋuiŋqä 8:4-8
 Wäuŋuiŋqä 19:11-16
 Wäuŋuiŋqä 28:8-9
 1 Korinä 12:9, 29-30
 2 Korinä 12:7-10
 1 Timoti 5:23
 2 Timoti 4:20
 Jemisi 5:14-15

Qänakŋi squä timäuniqe?

Jisasi Iqu qua täuŋqä anği quvepäniqe.

Matiu 24:29-44
 Jonä 14:1-3
 Wäuŋuiŋqä 1:10-11
 Wäuŋuiŋqä 3:19-21
 Pilipai 3:20-21
 Kolosi 3:4
 1 Tesälonaika 1:9-10
 1 Tesälonaika 3:13
 1 Tesälonaika 4:13 - 5:11

2 Tesälonaika 1:6-10
 2 Tesälonaika 2:1-4
 1 Timoti 6:13-15
 2 Timoti 4:8
 Hipru 9:28
 2 Pitä 3:1-18
 1 Jonä 3:1-3
 Itkimäkqä 1:7
 Itkimäkqä 22:12-13

Goti Iqu, ämaqä eeqänänjä iunji, Jisasi Iquesanä iwäsäuniŋqe.

Matiu 7:21-23
 Matiu 16:24-27
 Matiu 25:31-46
 Jonä 3:18-21
 Jonä 5:24-29
 Wäunŋuinqä 17:30-31
 Romä 2:1-11
 Romä 14:10-12
 1 Korinä 3:10-15
 1 Korinä 4:5
 2 Korinä 5:9-10
 2 Tesälonaika 1:5-10
 Hipru 9:27-28
 Hipru 10:26-31
 1 Pitä 1:17
 1 Pitä 4:3-5
 Itkimäkqä 20:11-15

Ämaqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iqua, qäukuä haqä yätunqä epnuwi.

Lukä 12:32-34
 Jonä 14:1-3
 2 Korinä 5:1-8
 Pilipai 1:23-24
 1 Pitä 1:4-5
 Itkimäkqä 4:1-11
 Itkimäkqä 21:1-4
 Itkimäkqä 21:22 - 22:5
 Itkimäkqä 22:14-15

Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqäŋuwä iqua, tä maesquä äsäŋqä iquenqä upnuwi.

Matiu 10:28
 Matiu 13:41-42, 47-50
 Matiu 25:41
 Lukä 16:23-26
 2 Tesälonaika 1:9
 Itkimäkqä 20:11-15
 Itkimäkqä 21:8